HUGO GROTIUS
DE JURE
BELLI AC PACIS
CUM NOTIS VARIORUM,

E T

COMMENTARIIS
HENRICI DE COCCEII,

NEC NON

INTRODUCTIONE SAM. DE COCCEII

HENRICI FILII.

OPUS QUINQUE VOLUMINIBUS absolutum.

CUM PRIVILEGIO SACRÆ CÆSAREÆ MAJESTATIS.

M D C C L I.

SAMUELIS L. B. DE
COCCEII

SUMMI REGNI BORUSSICI CANCELLARII, Ministri Status intimi, & Aquilæ Borussicæ Equitis, Hæreditarii in Wusseken, Repko, Kleist, Laas, cet.

INTRODUCTIO

A D

HENRICI L.B. DE COCCEII
GROTIUM
ILLUSTRATUM;

CONTINENS

DISSERTATIONES PROOEMIALES XII.

In quibus Principia Grotiana circa Jus Naturæ, per totum Opus dispersa, ad justam methodum revocantur, mens GROTII, obscura sæpius, ex ipso GROTIO illustratur, & defectus circa ejus Principia notantur.

DUODECIMA DISSERTATIO exhibet Auctoris

NOVUM SYSTEMA

Justitiæ Naturalis & Romanæ; in quo universum Jus Romanum nova methodo ad artem redigitur.

LAUSANNÆ,

Sumptibus MARCI-MICHAELIS BOUSQUET, & Sociorum.

MDCCLI.

CUM PRIVILEGIO SACRÆ CÆSAREÆ MAJESTATIS.

PRÆFATIO.

NTEQUAM *Commentarium ipſum in ſummi Viri* HUGONIS GROTII *libros* de Jure Belli, & Pacis *aggrediar, & Animadverſiones tum* B. PARENTIS, *tum* meas, *in divinum illud opus in publicum producam, operæ pretium eſſe, duxi,* Diſſertationibus *quibuſdam* prooemialibus *Principia* GROTII *clara, & perſpicua legentibus reddere, ejuſque mentem, obſcuram ſæpius, illuſtratam ob oculos ponere.*

§. 2. *Fateri enim neceſſe eſt, difficillimum intellectu hoc opus, nec hactenus ab ullo interpretum ſatis illuſtratum fuiſſe. Cauſas hujus difficultatis duas deprehendi :* 1. *quod* GROTIUS *plures* Juris univerſalis *ſpecies effinxerit, atque his ſpeciebus nova nomina impoſuerit, ſimulque definitiones excogitaverit, quæ ante Grotium vel plane cognitæ non fuerunt, vel non eo, quo ipſe intellexit, ſenſu :* 2. *quod*

ſpecies illas, illaque principia Juris univerſalis, *nullibi ſatis explicaverit, ſed obiter ſaltem ea tetigerit; in proceſſu autem demum vel rationes, vel exceptiones, vel limitationes præmiſſorum principiorum expoſuerit.*

§. 3. *Id igitur incredibili opera, & labore egi, ut ſingulas jurium ſpecies, a Grotio propoſitas, collectis undique ex toto opere concluſionibus, limitationibus, & exceptionibus, uno obtutu tibi exhiberem; & Grotium ex ipſo Grotio explicarem.*

§. 4. *Duplicem autem uſum hujus operæ exſtiturum, confido:* 1. *quod opus hoc difficillimum, explicatis ita principiis, facillima ratione, etiam a tyronibus juris, intelligi poterit:* 2. *quod opus non erit in ipſo commentario ſingulis locis, adeoque repetitis vicibus, Auctoris ſenſum, aut ſyſtema exponere; cum jam ſufficiat, lectorem ad* Diſſertationes *has* proœmiales *remittere.*

§. 5. *Ut vero appareat, quid in ſingulis Diſſertationibus præſtiterim, id jam per indicem indigitabo.*

Præmittendum autem eſt, 1. *quatuor* juris univerſalis *ſpecies, quibus ſyſtema Grotianum nititur,* quatuor diſſertationibus *prioribus exponi:* 2. *me Principia Grotii juxta tria objecta juris Romani* totidem diſſertationibus *explicaſſe. Quibus* 3. *ſubjeci* duas diſſertationes *de mediis defendendi illa jura; nimirum, vel per judicia, vel per repreſſalias, & per bellum. Tandem* 4. *recentiorum doctorum principia circa jus naturæ tribus* poſterioribus diſſertationibus *illuſtravi.*

§. 6.

§. 6. *Primo igitur in* Dissertatione I. *exposui* JUS NATURÆ SOCIALE, *seu jus proprie, & stricte sic dictum, quod Grotius ex principiis internis, nimirum, ex appetitu sociali deducit; & quod obtinere, ait, etsi detur, Deum non esse: simulque demonstravi, tale Jus Sociale non existere. Sed & porro explicavi, quid Grotius intelligat per* Jus naturæ pro certo rerum statu.

§. 7. *Deinde in* Dissertatione II. *explicavi* JUS NATURÆ LAXIORI SENSU SUMTUM, *seu jus humanæ naturæ (quod Grotius non ex appetitu sociali, sed ex judicio recte conformato ad eligendum ea, quæ utilia, vel noxia sunt, deducit; quodque itidem existere, ait, etsi detur, Deum non esse): ac dubia, quæ circa hanc juris speciem occurrunt, proposui, simulque vera principia disciplinæ moralis exposui.*

§. 8. *Porro in* Dissertatione III. *illustravi* JUS DIVINUM UNIVERSALE VOLUNTARIUM; *quod Grotius triplex esse ait:* Adamiticum, Noachicum, & Legem Evangelii. *Quæ jura non ex principiis internis, sed ex libera Dei voluntate deducit; adeoque non nisi a Deo originem habere, & ideo ab eo mutari posse, tradit.*

At tale Jus divinum, *distinctum a jure naturæ, non dari, ibidem probavi, simulque auctoritatem præceptorum a Servatore expositorum, eorumque rationem exposui.*

§. 9. *Denique in* Dissertatione IV. *exposui monstrum illud* JURIS GENTIUM VOLUNTARII, *quod a Doctoribus* Jus Gentium secundarium *vocari solet, quod-*

que

que ex libera Gentium voluntate ortum esse, aiunt; unde Grotius præcipua jura belli, & pacis deducit.

Tale autem jus non existere, rationibus demonstravi, illudque ex errore Triboniani ortum esse, probavi.

§. 10. *Præmissis his Juris universalis speciebus pertractavi ipsa justitiæ objecta, & in* Dissertatione V. *proposui sententiam Grotii circa* JUS PERSONARUM, *i.e. circa jus, quod cuique competit* EX STATU HOMINUM: *nimirum, vel ex* libertate, *vel ex* familia, *vel ex* civitate. *Ubi monita quædam subjeci.*

§. 11. *Porro in* Dissertatione VI. *examinavi* JUS RERUM, *seu modos acquirendi dominii naturales, ubi doctrinam Grotii* de primæva rerum communione *refutavi, variaque circa systema Grotii notavi.*

§. 12. *Tandem in* Dissertatione VII. *exposui principia Grotii de* ACTIONIBUS, QUÆ EX OBLIGATIONE PERSONÆ *descendunt; vel quia persona* contraxit, *vel quia* deliquit, *vel quia* ex variis causarum figuris *obligatur. Quod systema itidem monitis quibusdam illustravi.*

§. 13. *Cum vero omnia hæc jura frustra hominibus ex voluntate Dei concessa essent, nisi facultas quoque competeret ea tum contra concives, tum contra extraneos defendendi, aliosque cogendi ut jura hæc tribuant eis, quibus naturali ratione quæsita sunt; ideo in* Dissertatione VIII. *Grotii systema de* JUDICIIS, *eorumque origine: & auctoritate, examinavi; ubi simul systema* EPICURI, *&* HOBBESII *exposui.*

§. 14.

§. 14. *Deinde in* Dissertatione IX. *de* BELLO, EJUSQUE JURE *egi; ubi Justitiam bellorum ex principiis Grotii, nec non ejus distinctionem in* Bella solemnia, & minus solemnia, *hujusque distinctionis effectus, late explicavi, simulque monita quædam generalia adjeci.*

§. 15. *Cæterum, cum notæ, & observationes* B. PARENTIS *præcipuam Commentarii Grotiani partem absolvant, is autem singulis fere paginis ad positiones suas (quas, pro explicatione juris Gentium, publici juris fecit, & lectionibus Grotianis præmittere solitus fuit) provocet, rem non ingratam me B. L. facturum existimo, si ipsas has positiones, earumque explicationem ex schedis B. Viri desumptam, ei communicavero. Hinc in* Dissertatione X. *exposui* PRINCIPIA HENRICI DE COCCEII juxta ejus positiones, *ex quibus apparebit, quam belle Jus Romanum cum Jure naturæ conveniat. Cæterum, hic quoque monita quædam subjicere necessarium duxi.*

§. 16. *Præterea cum ad illustrationem justitiæ naturalis maxime inserviat, aliorum doctorum hypotheses nosse, in* Dissertatione XI. *egi de* VARIIS DOCTORUM, *præcipue recentiorum,* PRINCIPIIS: *speciatim autem* HEMMINGII, WINCKLERI, HOBBESII, WACHTERI, BODINI, & THOMASII, *qui novi aliquid statuisse creduntur, systemata exposui.*

§. 17. *Denique, cum ego quoque meas animadversiones passim commentario inseruerim, quæ novum systema, hactenus ineditum, supponunt, eoque se referunt, in* Dissertatione XII. *systema de* JUSTITIA NATURALI, &

ROMANA *tibi B. L. exhibeo, ex quo ad oculum patescet, Jus Romanum vere ex principiis Juris naturalis fluere; nosque sepositis quoque legibus scriptis, (paucis, quæ ad statum civilem pertinent, exceptis) facillima methodo, ex sola ratione, illud addiscere posse.*

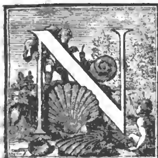
§. 18. *Monita, quæ circa principia Grotii sparsim inserui, pauca sunt, & generalia plerumque (cum non tam refutare in hoc opere systema Grotii, quam mentem ejus explicare, propositum mihi sit) : reliqua autem monenda ipsi Commentario reservavi.*

§. 19. *Cæterum, quid in ipso Commentario præstiturus sim, & quænam sit instituti ratio, exponam in præfatione operi ipsi præfigenda. Id unum saltem addo, publicato hoc opere nihil amplius, quod ad instruendam nobilissimam hanc* de Justitia naturali *disciplinam pertineat, desiderari posse.*

PRIVI-

PRIVILEGIUM CÆSAREUM.

OS FRANCISCUS, Divina favente Clementia, electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniæ, & Hierosolimarum Rex, Dux Lotharingiæ, & Barri, Magnus Hetruriæ Dux, Princeps Carolopolis, Marchio Nomenei, Comes Falckensteinei &c.

Agnoscimus, & notum facimus, tenore præsentium, universis, quod cum Nobis Marcus Michael Bousquet ejusque Socii humillimè exponi curarint, quem in modùm *Hugonis Grotii de Jure Belli ac Pacis libros tres cum annotatis auctoris, nec non J.-F. Gronovii notis, & J. Barbeyracii animadversionibus; Commentariis insuper locupletissimis Henr. L. B. De Cocceii sub titulo Grotii illustrati antea editis, nunc ad calcem cujusque Capitis adjectis; insertis quoque Sam. L. B. De Cocceii Henrici filii observationibus &c. & ipsius Grotii Dissertatione de mari libero ac Libello de æquitate &c. &c. in quinque voluminibus in quarto* prælo committere resolverint, vereantur autem ne, æmulorum invidia hanc editionem imitantium, impendii & laboris sui fructu frustrentur; ideoque Nobis demissè supplicarint, quatenus eorum indemnitati, Privilegio Nostro Cæsareo succurrere clementissimè dignaremur; Nos submissæ pariter ac æquæ eorum petitioni annuendum censuerimus: Ac proinde Authoritate Nostra Cæsarea, omnibus & singulis Bibliopolis, Bibliopegis, Typographis & aliis quibuscunque rem Librariam seu negociationem exercentibus, firmiter inhibemus, vetamus & interdicimus, ne quis supra nominatum Opus, sub hoc aliove titulo, aut hac aliave forma, seu, ut aiunt, formato, per quinque annorum spatium, ab hodierno die computandum, intra sacri Romani Imperii Fines, recudere, vel aliis recudendum dare, aliorsumve impressum apportare, vendere & distrahere, citra præfatorum impetrantium eorumdemque hæredum ac successorum voluntatem & assensum, in scriptis obtentum, ausit vel præsumat. Si quis vero secus faciendo Privilegium hoc Nostrum seu Interdictum violare, contemnereque præsumpserit, eum, non solum ejusmodi exemplaribus, ubicunque locorum repertis, perperam recusis seu apportatis, quæ dictus Marcus Michaël Bousquet ejusque Socii, sive propria au-

†† 2 thori-

thoritate, five Magiſtratus illius loci auxilio, ſibi vindicare poterunt, de facto privandum, ſed & decem marcarum auri puri pœna ærario ſeu Fiſco Noſtro Cæſareo & Parti læſæ ex æquo pendenda, omni ſpe veniæ ſublata, mulctandum decernimus, dummodo tenor hujus Noſtri Privilegii in fronte libri impreſſus reperiatur & conſueta quinque exemplaria Conſilio noſtro Imperiali Aulico exhibeantur. Mandamus itaque omnibus & ſingulis Noſtri ſacri Romani Imperii ſubditis & fidelibus dilectis tam Eccleſiaſticis, quam Secularibus, cujuſcunque ſtatus, gradus, dignitatis aut ordinis fuerint, præſertim verò iis, qui in Magiſtratu exiſtentes, vel ſuo vel ſuperiorum ſuorum loco aut nomine Jus Juſtitiamque adminiſtrant, ne quemquam Privilegium hoc Noſtrum Cæſareum violare, ſpernere aut tranſgredi patiantur: ſed ſi quos contumaces compererint, conſtituta a Nobis mulcta eos puniri, & quibuſcunque modis idoneis coërceri curent, quatenus & ipſi graviſſimam Noſtram Indignationem prædictamque pœnam evitare voluerint. Harum teſtimonio Literarum, Manu Noſtra ſubſcriptarum, & Sigilli Noſtri Cæſarei appreſſione munitarum, quæ dabantur, Viennæ die undecima Auguſti, Anno milleſimo, ſeptingenteſimo quinquageſimo Regni Noſtri quinto.

FRANCISCUS. (L. S.)

Ut A. Comes Colorędo.

Ad Mandatum ſacræ Cæſareæ Majeſtatis proprium

J. J. Hayeck de Waldſtæten.

CONSPE-

CONSPECTUS
TOTIUS OPERIS.

DISSERTATIO I. *De Jure Naturæ sociali*, ubi Systema GROTII sub examen revocatur, nullumque illud in Disciplina juris naturalis usum habere ostenditur. *Pag.* 1

CAPUT I. Ubi Jus Naturæ sociale ex hypothesi GROTII, ejusque Commentatorum, explicatur. 4

CAPUT II. Ubi refutatur Doctrina de Jure Naturæ sociali. 8

Sectio I. Ubi demonstratur, Doctrinam de Societate humana ex impiis Philosophorum gentilium principiis ortam esse. 9

Sectio II. Ubi demonstratur, Societatem universalem inter homines non dari. 11

Sectio III. Ubi demonstratur, custodiam Societatis humanæ, si talis Societas dari posset, non esse principium Juris naturæ essendi, nec concipi jus naturæ semoto Deo posse. 16

Sectio IV. Ubi demonstratur, custodiam Societatis humanæ improprie constitui principium cognoscendi, seu modum probandi universalem. 24

CAPUT III. De Jure Naturæ pro certo rerum statu. 35

DISSERTATIO II. *De Jure Naturæ laxiori*: ubi GROTII de hoc jure sententia prolixius explicatur ac refutatur, simulque verum & adæquatum virtutum & perfectionum principium exponitur. 39

CAPUT I. Ubi examinatur, quid GROTIUS intelligat per Jus Naturæ laxius. 40

CAPUT II. Ubi monita quædam circa Jus Naturæ laxius proponuntur. 46

Sectio I. Ubi demonstratur, GROTIUM per Jus naturæ laxius intelligere virtutum præcepta. *ibid.*

Sectio II. Ubi demonstratur, judicium recte conformatum ad æstimanda ea, quæ delectant, aut nocent, non esse verum principium virtutum, nec perfectionum regulam. 49

Sectio III. De unico, vero, & adæquato virtutum principio, ejusque in vita civili utilitate. 50

DISSERTATIO III. *De Jure Divino universali voluntario:* Nimirum, de Jure Adamitico, Noachico, & de Lege Evangelii, seu de vera præceptorum Servatoris ratione. *Pag.* 55

CAPUT I. Quod Systema *Grotianum* de *Jure Divino voluntario* exhibet, & refutat. 56

Sectio I. De Jure Adamitico. 60

Sectio II. De Jure Noachico. 62

Sectio III. De Lege Evangelii 66

DISSERTATIO IV. *De Jure Gentium voluntario*, ubi simul probatur tale Jus non existere, & monstrum hoc ex errore Triboniani ortum esse, exponitur. 77

CAPUT I. De origine Juris Gentium voluntarii. 78

Sectio I. De Jure gentium voluntario ex hypothesi *Grotiana*, ejusque causa, subjecto, & objecto. 79

Sectio II. De divisione Juris Gentium voluntarii in latius patens, & arctius. 81

Sectio III. De usu Juris Gentium voluntarii latius patentis. 82

Sectio IV. De discrimine ejus, quod in Jure Gentium latius patente ex omni parte justum est, & ejus, quod effectum saltem externum juris habet. 85

Sectio V. De Jure Gentium voluntario arctiori. 89

CAPUT II. Ubi demonstratur, Jus Gentium voluntarium, seu secundarium, non dari: adeoque distinctionem in Jus Gentium primævum, & secundarium, merum esse figmentum. 90

DISSERTATIO V. *De Jure Personarum:* seu de Jure, quod cuique competit ex statu hominum naturali: ubi monita quædam generalia circa Systema GROTII suppeditantur. 101

CAPUT I. Ubi totius Systematis *Grotiani* ordo proponitur, & cum ordine, ac methodo Juris Romani comparatur. 102

CAPUT II. De Jure Personarum ex hypothesi GROTII. 103

CAPUT III. Continens monita quædam generalia circa methodum GROTII, tum quoad objecta Juris in genere, tum in specie quoad Jus personarum, seu statum hominum. 107

DISSERTATIO VI. *De Jure rerum:* ubi Systema GROTII de origine dominiorum exponitur, & dubia quædam circa hæc principia proponuntur. 109

CAPUT I. De origine Dominiorum. 111

CAPUT II. De his, quæ hominibus communiter competunt. 113

CAPUT III. De eo, quod singulari jure nobis competit originarie, id est per occupationem. 117

Sectio Unica. De derelictione præsumta, seu de jure præscriptionis inter gentes. 119

CAPUT IV. De Jure Rerum, quod singulari jure cuique competit derivative. Pag. 121
Sectio I. De acquisitione derivativa, quæ fit lege naturæ, ubi de successione tum in bonis privatis, tum in regnis agitur. 122
Sectio II. De modis acquirendi ex jure gentium voluntario proprie sic dicto. 128
Sectio III. De modis acquirendi Juris gentium improprie sic dicti, & Juris civilis. 129
CAPUT V. Ubi GROTII Systema de Possessione explicatur. 130
CAPUT VI. Ubi sententia *Grotii* de Pignore, & de Servitutibus explicatur. 131
CAPUT VII. De modis amittendi Dominium. *ibid.*
CAPUT VIII. Monita quædam generalia circa hypothesin *Grotii* de Juribus in Re. 132
DISSERTATIO VII. *De Obligatione Personarum, & de actionibus quæ inde descendunt.* 141
CAPUT I. De Obligatione Personarum ex pacto, & contractu, juxta hypothesin *Grotii.* 143
Sectio I. De differentia Pactorum, & Contractuum naturali ex hypothesi *Grotii.* 150
Sectio II. De Jurejurando. 152
Sectio III. De Interpretatione Conventionis, quæ dubia est. 154
Sectio IV. Monita circa Systema *Grotii* de obligatione Personarum ex Promissione. 155
CAPUT II. De origine Obligationum ex Delicto: item de Pœnis. Ubi monita quædam generalia subjiciuntur. 158
Sectio I. De Pœnis. 159
Sectio II. Ubi circa Systema *Grotii* de Delictis, & Pœnis, quædam monentur. 163
CAPUT III. De eo, quod nobis debetur ex quasi Contractu, vel quasi Delicto. 164
CAPUT IV. De obligatione, quæ oritur ex Jure Gentium voluntario. 166
Sectio I. De Jure Legatorum. *ibid.*
Sectio II. De Jure sepulturæ. 167
Sectio III. De aliis Juribus, quæ Personæ debentur, ex Jure Gentium voluntario. 168
Sectio IV. Ubi monita circa Obligationes, quæ ex Jure Gentium oriuntur, continentur. *ibid.*
DISSERTATIO VIII. *De Defensione Jurium natura cuique hominum quæsitorum per Judicia:* ubi origo Judiciorum ex mente Epicuri, Hobbesii & aliorum explicatur. 171
CAPUT I. Ubi examinatur Systema eorum, qui nullum Jus Naturæ admittunt, adeoque nec ejus Executorem, id est, Judicem naturalem, statuunt. 173

CAPUT II. Ubi examinatur Syſtema eorum, qui toti humano generi imperium delegatum eſſe, ſtatuunt. *Pag.* 180
CAPUT III. Ubi Syſtema eorum proponitur, qui ſingulis facultatem jura ſua defendendi, & vindicandi natura conceſſam eſſe, tradunt. 182
Sectio Unica. Quæ monita quædam generalia circa hypotheſin GROTII de origine Poteſtatis civilis exhibet. 187
DISSERTATIO IX. *De Defenſione Jurium naturali ratione nobis quæſitorum contra extraneos, per Repreſſalias, & per Bellum.* 189
CAPUT I. Quid ſit Bellum, & an bellare licitum ſit? 191
CAPUT II. De Bellorum Diviſione. 192
CAPUT III. De Bello minus pleno (ſeu Repreſſaliis,) & quid in eo liceat? 193
CAPUT IV. De Bello privato, & quid in eo liceat. 195
CAPUT V. De Bello publico, inter quos geratur, & quid in eo liceat. 197
Sectio I. Quid Jure naturæ in Bello publico, & juſto liceat. 198
Sectio II. De Bello publico, Jure Gentium ſolenni, & minus ſolenni. 204
Sectio III. De Bello minus ſolenni. 216
CAPUT VI. De jure interficiendi hoſtes. 217
CAPUT VII. De jure vaſtandi res hoſtium. 218
CAPUT VIII. De jure capiendi res hoſtis. 219
CAPUT IX. De jure in captivos. 221
CAPUT X. De imperio in victos. 223
CAPUT XI. De Poſtliminio. 224
CAPUT XII. De fide hoſti data. 225
Sectio I. De fide hoſti data in genere. *ibid.*
Sectio II. De fide publica, qua bellum finitur; ubi de Pacis pactione, de ſorte, de certamine condicto, de arbitrio, deditione, obſidibus, & pignoribus agitur. 226
Sectio III. De fide manente bello; ubi de induciis, commeatu, & captivorum redemtione. 231
Sectio IV. De fide minorum poteſtatum in bello. 234
Sectio V. De fide privata in bello. 235
Sectio VI. De fide tacita. *ibid.*
CAPUT XIII. De his, qui in bello medii ſunt. 236
CAPUT XIV. Ubi monita quædam generalia circa Syſtema *Grotii* exhibentur. 237
DISSERTATIO X. *De Principiis & Syſtemate* Henrici de Cocceji *juxta ejus Poſitiones pro explicando* Grotio *editas.* 245
CAPUT I. Exhibens *Henrici de Coccejí* Poſitiones Juris Gentium, & ſuccinctas in eas annotationes. 247
CAPUT II. Ubi dubia quædam circa principia *B. Parentis* tum proponuntur, tum ſolvuntur. 272

DISSER-

DISSERTATIO XI. *De variis recentiorum Doctorum principiis; ubi speciatim* Hobbesii, Hemmingii, Winckleri, Seldeni, Yvonis, Bodini, Wachteri, & Thomasii *Systemata explicantur.* 277

CAPUT I. De Principiis Juris Naturalis juxta Systema *Hobbesii.* 279

CAPUT II. De Principiis Juris Naturalis ex Hypothesi *Hemmingii*, & *Winckleri.* 285

CAPUT III. De Principiis *Seldeni*, & *Yvonis* Parisiensis. 292

CAPUT IV. De Principiis Juris Naturalis recentiorum, & celebriorum quorundam Doctorum. 294

DISSERTATIO XII. *Novum Auctoris Systema de Justitia Naturali, & Romana.* 301

LIB. I. *De Justitia & Jure Naturali in genere.* 306

CAPUT I. De necessitate, utilitate, & præstantia Juris Naturalis. 307

CAPUT II. De Præcognitis Juris Naturæ. 309

CAPUT III. De variis Juris Naturæ significationibus; & quo sensu a nobis accipiatur. 310

CAPUT IV. Ubi variæ de Existentia Juris naturalis opiniones recensentur, & modi naturales, ex quibus existentia illa probari potest, proponuntur. 312

CAPUT V. Ubi existentia Legis naturalis demonstratur, & regula generalis, seu præceptum universale Justitiæ naturalis proponitur. 317

CAPUT VI. De definitione, causa, subjecto, objecto, & effectu Juris naturalis. 320

LIB. II. *De Jure Dei in homines.* 328

CAPUT I. De Juribus, quæ Deo propria sunt, & in Cultu consistunt. *ibid.*

CAPUT II. De Cultus Divini partibus. 330

CAPUT III. De Jure, quod Deo competit in corpus, & vitam hominum, nec non in res terræ. 332

LIB. III. *De Jure Personarum, seu de Jure, quod cuique competit ex hominum statu.* 334

CAPUT I. De statu hominum in genere. 335

CAPUT II. De Personarum differentia quoad effectum Juris. 336

CAPUT III. De statu Libertatis, & modis illum finiendi. 337

CAPUT IV. De statu Familiæ. 343

Sectio I. De Juribus, quæ Patrifamilias ex statu familiæ competunt in uxorem. 346

Sectio II. De Juribus, quæ Patrifamilias ex statu familiæ competunt in liberos; ubi de patria potestate agitur. 349

Sectio III. De Juribus, quæ Matrifamilias ex statu familiæ competunt, tum intuitu mariti, tum intuitu liberorum. 357

Sectio IV. De Juribus, quæ Liberis ex ſtatu familiæ competunt. 358
Sectio V. De Juribus, quæ Agnatis ex ſtatu familiæ competunt. 359
Sectio VI. De Sponſaliis, & de Nuptiis. 360
Sectio VII. De Tutela. 374
CAPUT V. De ſtatu Civitatis. 376
LIB. IV. *De Jure Rerum, ſeu de Jure, quod cuique hominum naturali ratione in res competit.* 378
CAPUT I. De rerum diviſione. 379
CAPUT II. De differentia inter Imperium, & Dominium. 391
CAPUT III. De Jure, quod nobis competit in Res terræ Jure Dominii; ubi de origine Dominii, & de modis ejus acquirendi, agitur. 393
Sectio I. De acquiſitione dominii ex Facto noſtro. 397
Sectio II. De acquiſitione dominii Jure Rei noſtræ. 408
Sectio III. De acquiſitione dominii ex Jure familiæ. 421
Sectio IV. Teſtamento non acquiri dominium jure naturali. 430
Sectio V. Præſcriptionem immemorialem non eſſe modum acquirendi naturalem. 433
Sectio VI. Servitutes naturali ratione non pertinere ad jura in re. 435
Sectio VII. Per Pignus naturali ratione non conſtitui jus in re. 437
Sectio VIII. Dominia utilia non eſſe a natura, ſed ex Jure civili. 438
Sectio IX. An Jus in res alterius nobis competat ex neceſſitate, vel innoxia utilitate. 441
Sectio X. De modis amittendi Dominii. *ibid.*
LIB. V. *De Jure, quod cuique competit ex obligatione Perſonæ.* 445
CAPUT I. De obligatione Perſonæ in genere, ejuſque cauſa. 447
Sectio I. De Fructibus. 457
Sect. II. De Uſuris. 458
Sect. III. De Cauſa. 459
Sect. IV. De Impenſis. 460
Sect. V. De Acceſſionibus, ſeu de Eo, quod Intereſt. ibid.
Sect. VI. De præſtatione Doli, & Culpæ; item de caſu, ejuſque periculo. 461
Sect. VII. De Mora. 467
CAPUT II. De vera origine Juris, quod ex Perſonæ promiſſione, ſeu Pacto, ac Contractu oritur. 468
Sect. I. De Pactis legitimis. 483
Sect. II. De origine differentiæ inter pacta, & contractus. 485
Sect. III. De Contractibus nominatis. 487
Sect. IV. De Contractibus innominatis. 498
CAPUT III. De Acceſſionibus conventionum: ubi de Jurejurando, de Pignoribus, de Correis, de Fidejuſſoribus, de Obſidi-

Obsidibus, item de Conditione, Modo, & Die, agitur. 500

Sect. I. De Jurejurando. 501

Sect. II. De Pignoribus. 503

Sect. III. De Correis. *ibid.*

Sect. IV. De Fidejussoribus. 504

Sect. V. De Obsidibus. 505

Sect. VI. De Conditione, modo, & die. 506

CAPUT IV. De Interpretatione Pactorum, ubi vera Interpretationum principia exponuntur. 507

CAPUT V. De Jure, quod hominibus competit ex delicto alterius. 510

Sect. I. De Delictis Publicis. 513

Sect. II. De Delictis Privatis. 516

Sect. III. De Delictis extraordinariis. 520

CAPUT VI. De Pœnis. 521

CAPUT VII. De Obligationibus, quæ proprio quodam Jure ex variis caussarum figuris oriuntur. 534

Sect. I. De obligatione Personæ ex quasi contractu. 535

Sect. II. De obligatione Personæ, quæ quasi ex delicto oritur. 540

Sect. III. De obligatione Personæ, quæ proprio quodam Jure ex variis caussarum figuris descendit; lege nimirum, & Jure honorario. 543

Sect. IV. De obligatione, quæ ex necessitate oritur. 551

Lib. VI. *De Defensione Jurium Naturali ratione cuique hominum quæsitorum contra concives, ubi de origine summæ Potestatis, ejusque Juribus agitur.* 552

CAPUT I. De Imperio Patribusfamilias in membra familiæ naturali Jure competente: ubi de origine civitatum. 553

CAPUT II. De summa Potestate ex delatione populi quæsita, ejusque Jure. 558

CAPUT III. De Natura Regnorum bello quæsitorum. 565

Sect. I. De tyrannis acquisitione. *ibid.*

Sect. II. De successione naturali in Regnis. 573

CAPUT IV. De Processu naturali inter privatos. 575

Lib. VII. *De Defensione Jurium Naturali Ratione Hominibus quæsitorum, contra extraneos.* 586

CAPUT I. De vera Juris Repressaliarum origine, & ratione. 587

CAPUT II. De Bello in genere, ejusque Definitione ac Divisione. 588

Sect. I. An Bella publica Jure Naturæ licita sint? ubi de requisitis Belli publici agitur. 590

Sect. II. Qui Bellum gerere possint, & in quos Bellum gerere liceat? 594

Sect. III. Quid liceat in hostem? 595

Sect. IV. De Imperio Jure Belli quæsito. 603
Caput III. De Captis, ac receptis, & reversis postliminio. 606
Caput IV. De sociis Belli. 613
Caput V. De his, qui in Bello medii sunt. 617
Caput VI. De Fide hosti data. 620
Sect. I. De Fide hosti data in genere, indeque sequenti obligatione. *ibid.*
Sect. II. De Fide hosti data ab ipsa summa Potestate. 625
Sect. III. De Fide hosti data à Ducibus Belli. *ibid.*
Sect. IV. De Fide hosti a Privatis data. 633
Sect. V. De his, qui fidei hosti datæ accedunt, ubi de Guarantis, & de obsidibus. 634
Caput VII. De modis finiendi Bellum. 638
Caput VIII. De Legatis, eorumque Jure. 643
Sect. I. De Legatis, qui ad Hostem mittuntur. 644
Sect. II. De Legatis, qui ad amicos mittuntur. 647
Caput IX. De Mediatoribus. 648

DISSERTA-

DISSERTATIO
PROOEMIALIS I.

DE JURE NATURÆ SOCIALI,

AD HUGONIS GROTII LIBROS

DE JURE BELLI AC PACIS,

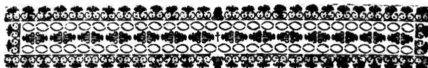
Præcipuè

Ad Prolegomena §. VI. VII. VIII. *& seq.*

Item

Ad Lib. I. Cap. I. §. III. IV. V. VI. X. *& seq.*

Ubi Systema GROTII *de Jure Naturali* proprie, & stricte sic dicto explicatur, dubia, quæ circa hoc Systema occurrunt, proponuntur, simulque demonstratur: Doctrinam GROTII *de Jure Naturæ pro certo Rerum statu* nullum in disciplina Juris Naturalis usum habere.

SUMMARIA.

Ordo Dissertationis.

§. I. *Dari Jus Naturæ.*

II. *Doctores in modo demonstrandi differre.*

III. GROTIUS *supponit, dari a natura societatem humani generis*; §. seq.

V. *Indeque concludit jus quoque a natura existere, idque vocat* JUS SOCIALE; §. seq.

VII. *Et fuit sententia veterum Philosophorum.*

VIII. *Recentiores Philosophi idem principium adoptarunt.*

IX. *Sententia* GROTII: *jus naturæ existere, etsi detur, Deum non esse.*

X. *Definitio juris naturalis socialis.*

XI. *Modi probandi jus naturæ sociale.*

XII. *Quæ jura eo pertineant.*

XIII. *Venit facultatis, & sui, nomine, atque in ea obtinet proportio arithmetica.*

XIV. *Causa efficiens juris socialis, ejusque objectum, subjectum, & effectus.*

XV. *Differentia juris socialis a jure naturæ laxiori, a jure divino universali, & a jure gentium*; §§. seqq.

XVIII. *Refutatur jus sociale: illudque non esse principium juris essendi, demonstratur*; §§. seqq.

LXI. *Custodia societatis non est principium cognoscendi*; §§. seqq.

LXXV. *Examinatur jus naturæ* PRO CERTO RERUM STATU; §§. seqq.

PROOEMIUM.

SYSTEMA GROTII expositurі initium facimus a *Jure sociali*, quod solum vere, & proprie Jus Naturæ ei dicitur.

I°. autem explicabimus quid GROTIUS per *Jus Sociale* intelligat. *Vid. Cap. I.*

II°. Refutabimus illud systema; & demonstrabimus, nec dari societatem humanam, nec Jus inde aliquod oriri, ejusque custodiam non esse principium Juris naturalis, nec modum aliquem probandi, nedum generalem. *Vid. Cap. II.*

III°. Exponemus, quid GROTIUS per *Jus Naturæ pro certo rerum statu* intelligat; simulque probabimus, nullum ejus in disciplina juris naturalis esse usum. *Vide Cap. III.*

CAPUT I.

Ubi Jus Naturæ sociale ex hypothesi Grotii, *ejusque Commentatorum, explicatur.*

§. I. Ari aliquod jus naturæ, i. e. existere aliquod vinculum generis humani, quod necessitatem singulis imponit quædam agendi, vel non agendi, tum ex ratione, tum ex consensu omnium gentium elucescit: idque ex professo alibi demonstrabimus. [a]

§. II. Mirum autem est, quantopere Philophi circa modum demonstrandi existentiam hujus juris, nobis innati, varient; de quibus sigillatim infra agemus. [b]

§. III. Grotius veteres Gentilium Philosophos secutus, existentiam juris naturalis proprie sic dicti deducit *ex appetitu societatis rationalis cum his, qui sui sunt generis.* [c]

§. IV. Supponit enim, *hominem præ aliis animantibus a natura ferri ad societatem*, adeoque existere inter homines appetitum [d], ac affectum socialem [e], i.e. communionem [f], & conjunctionem [g] quandam. *Ferri autem*, ait, *hominem ratione præditum non ad quamlibet societatem, sed ad communitatem tranquillam, & rationalem* [h], *etiam spreta utilitate propria, & licet nulla re indigeat* [i]; addit tamen, *naturam nos singulos, & infirmos nasci voluisse, & multarum rerum ad vitam recte ducendam egentes, quo magis ad colendam societatem rapemur.* [k]

§. V. Posita tali *societate humana* rationi humanæ conveniente, Grotius inde concludit, *dari jus aliquod naturæ*, cum sine jure nulla societas, adeoque nec humana, subsistere possit. [l]

§. VI. Principium igitur juris naturalis Grotius ponit *in custodia societatis humanæ, & rationalis*; omnia enim ea *justa* esse, ait, quæ appetitui societatis rationalis congruunt [m]: e contrario autem *injusta* ea, quæ naturæ societatis ratione utentium repugnant. [n] Atque hoc jus naturæ in specie vocat *jus naturæ sociale* [o], quia facultatem agendi in solo societatis respectu indigitat. [p]

§. VII. Hæc principia Grotius ex veterum philosophorum libris hausit. Plerique enim societatem aliquam universalem, eoque communionem, ac conjunctionem quandam inter omnes homines statuerunt, uti ex libris M. Antonini [q], Senecæ [r], Aristotelis [s], Ciceronis, & aliorum, videre licet. Hinc necessario jus aliquod oriri, docuerunt, quum societas humana sine jure subsistere non possit; simulque fundamentum omnis justitiæ in custodia societatis humanæ posuerunt.

Cicero in singulis fere operum partibus demonstrat, justitiam naturalem ex societate hominum naturali ortam esse; societatem humanam sine jure subsistere

(a) Vid. differt. procem. XII. (b) vid. differt. procem. X. & XI. (c) Proleg. §. 6. seq. (d) Prol. §. 6. & §. 7. (e) Prol. §. 14. (f) L. I. C. V. §. 2. n. 2. Prol. §. 6. (g) L. II. C. XXV. §. 6. (h) Prol. §. 6. & 7. (i) Prol. §. 16.

(k) Prol. §. 16. L. II. C. XX. §. 19. n. 1. (l) Grot. Prol. §. 8. (m) Prol. §. 7. (n) L. I. C. I. §. 3. & C. II. §. 1. n. 3. (o) Prol. §. 12. (p) L. III. C. I. §. 2. (q) Vid. infr. §. 19. (r) infr. §. 21. (s) infr. §. 19.

ſiſtere non poſſe: & omnem juſtitiam humanam abſolvi ſtudio ſocietatem illam tuendi, & cuſtodiendi [t]. SENECA [u], ARISTOTELES [x], APHRODISIENSIS [y], & alii perpetuo hoc principium ponunt: *ubi ſocietas eſt, ibi eſt jus.* CAMILLUS noluit in pueros Faliſcorum, qui ſcelere magiſtri ipſi tradebantur, hoſtium jure uti, quod juſta arma non eſſent adverſus eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur: atque hoc jus ex ea ſocietate deducebat, quam natura omnibus ingeneravit [z]. FLORENTINUS JCtus ideo nefas, ait, hominem homini inſidiari, quia natura cognationem quandam naturalem inter nos conſtituit. [a]

§. VIII. Sed & ante GROTII tempora hoc principio in demonſtrando naturæ jure noviores Doctores uſi ſunt. BESOLDUS totum fere jus naturæ in *diſſertationibus politicis* hoc modo demonſtravit. Idem fecit WINCKLERUS [b], qui Syſtema juris naturæ, & gentium, ex eodem fonte compoſuit. Sic FRANCISCUS VICTORIA, COVARRUVIAS, MOLINÆUS, ALPHONSUS DE CASTRO, aliique, perpetuo ad hoc principium provocant.

§. IX. Exiſtere autem hoc jus naturæ ſociale, GROTIUS ait, *etſi detur, Deum non eſſe* [c]. Cum enim ſupponat, illud ex principiis internis fluere [d]; inde concludit, hominem vim ſocialem, i. e. affectum illum vivendi in communitate cum aliis ſui generis percepturum, licet Deus non exiſtat [e]; adeoque hominem cuſtoditurum ſocietatem humanam etiam remoto Deo [f]. Ex his præmiſſis infert, actibus humanis ineſſe moralem aliquam turpitudinem, aut neceſſitatem: non quia Deus eam determinavit; ſed quia aut convenit, aut non convenit cum natura ſociali. [g]

Cujus rei effectum inſignem hunc eſſe, ait, quod jus naturæ nec a Deo mutari poſſit, quia non ex ejus voluntate, ſed, uti dictum, ex principiis internis, nimirum ex appetitu ſocietatis humanæ, fluit. [h]

Ceterum concedit, Deum approbaſſe hoc jus naturæ, dum voluit ut talis affectus ſocialis, adeoque talia principia intrinſeca, in nobis exſtarent [i]. Atque hoc ſenſu jus hoc naturæ etiam divinum vocari poſſe, ait. [k]

§. X. Juxta hæc principia GROTIUS definit jus naturale: *Dictamen rectæ rationis, indicans alicui actui, ex ejus convenientia, aut diſconvenientia cum natura rationali* (i. e. cum appetitu ſocietatis humano intellectui conveniente [l]) *ineſſe moralem turpitudinem, aut neceſſitatem moralem* [m]: i. e. actum talem natura vel juſtum eſſe, vel injuſtum [n]. Atque has notiones adeo certas eſſe, exiſtimat, ut nemo eas negare poſſit, niſi ſibi vim inferre velit [o]; eiſque indicatis, facile ea, quæ omiſſa ſunt, definiri poſſe, ait. [p]

[t] Cic. d. off. L. I. C. VII. C. XVI. C. XLIII. & C. XLIV. vid. not. ad prol. §. 8. [u] L. II. de ira C. LXI. vid. infr. §. 19. [x] de morib. L. VIII. C. XI. *Videtur autem circa eadem, & in iiſdem amicitia eſſe, & jus; in omni enim ſocietate eſſe quoddam jus videtur.* [y] L. II. de anima C. XLII: *Si ſociabiles natura ſumus, impoſſibile eſt ſocietatem durare ſine juſtitia.* [z] Liv. L. V. C. XXVII. *Nobis cum Faliſcis, quæ pacto fit, humana ſocietas non eſt; quam ingeneravit natura, utriuſque eſt, & erit; ſunt & belli jura &c.* [a] L. III. ff. de juſt. & jur. [b] vid. Diſſert. proœm. XI. C. II. [c] Prol. §. 11. [d] Prol. §. 18. in fin. & §. 12. L. I. C. I. §. 10. n. 1. & 5. [e] Prol. §. 12. [f] Prol. §. 11. & 12. [g] L. I. C. I. §. 10. n. 1. [h] L. I. C. I. §. 10. n. 1. & 5. [i] Prol. §. 12. [k] L. I. C. I. §. 15. n. 1. Prol. §. 12. & 13. [l] vid. ſup. §. 3. & 4. [m] L. I. C. I. §. 10. n. 1. [n] Vid. ſupra §. 6. [o] Prol. §. 39. in fine. [p] d. §. 39. pr.

§. XI. Aliquid autem esse juris naturalis, duobus modis GROTIUS probat; tum a *priori*, tum a *posteriori*. [q]

A *priori* probari jus naturæ, ait, per rationem, & justas inde deductas conclusiones. Adeoque omne id juris naturalis, i. e. *justum* esse, statuit, quicquid necessario convenit cum natura sociali, i. e. cum appetitu illo societatis humanæ excellenti, & humano intellectui convenienti [r]: id vero *injustum* esse, quicquid naturæ sociali repugnat. [s]

A *posteriori* probari, aliquid esse juris naturalis, ait, si quid apud omnes, vel moratiores saltem gentes vel vetitum, vel præceptum esse creditur [t]; quia universalis effectus universalem requirit causam: talem autem existimationis causam vix ullam videri posse præter sensum ipsum, communis qui dicitur. [u]

§. XII. Ex hoc jure sociali GROTIUS deducit abstinentiam ab alieno [x]; societatem enim eo tendere, ait, ut suum cuique salvum sit, [y]; ejusque naturam in eo positam esse, ut ea, quæ alterius sunt, ei tribuantur [z]. *In specie* autem ex ea deducit potestatem tam in se (quam libertatem vocat), quam in alios, quo refert potestatem patriam, dominicam, item dominium, sive plenum, sive minus plenum, nimirum, usumfructum, jus pignoris, & creditum, (cui ex adverso respondere, ait, debitum [a]) jura conventionum, & pactorum [b], commercia [c], mendaciorum prohibitionem, [d] &c.

Ex eodem jure sociali concludit, unumquemque posse humanæ societatis negotia utiliter gerere, [e] ejusque curam gentibus, & præcipue Regibus, [f] incumbere [g]; indeque peccata in humanam societatem commissa a qualibet gente, quin a quolibet privato puniri [h], & dominium ideo reis auferri posse [i]. Inprimis autem in humana societate religionis insignem esse effectum [k]; indeque violantem capita religionis naturalia puniri posse nomine societatis humanæ [l]; nec asyla proficere contra delicta in humanam societatem commissa [m]. Denique jura societatis humanæ etiam cum tyrannis, cum piratis [n], cum hoste [o], cum servis [p], manere, ait.

§. XIII. Atque hoc *jus naturæ sociale* GROTIUS [q] vocat jus naturæ *proprie*, & *stricte sic dictum* [r]; cujus naturam in eo ponit, *ut circa aliena versetur*, i. e. ut ea, quæ jam sunt alterius, alteri permittat ut impleantur. [s]

Speciali quoque nomine hoc jus naturæ *facultatem moralem* appellat [t], quia facultatem agendi in solo societatis respectu indigitat [u], eamque ideo definit *qualitatem moralem perfectam personæ competentem, ad habendum, vel agendum id, quod justum est, i. e. quod naturæ societatis ratione utentium convenit.* [x]

Hanc

[q] L. I. C. I. §. 12. [r] L. I. C. I. §. 12. [s] vid. sup. §. 6. [t] Grot. d. §. 12. n. 1. Prol. §. 40. [u] Grot. d. §. 12. n. 1. [x] Prol. §. 8. & §. 10. L. I. C. II. §. 1. n. 5. [y] L. I. C. II. §. 1. n. 5. [z] Prol. §. 10. & 44. [a] L. I. C. I. §. 5. [b] L. III. C. XIX. §. 2. n. 2. L. II. C. IV. §. 3. L. II. C. XVIII. §. 18. [c] L. II. C. II. §. 13. n. 5. [d] L. III. C. XIX. §. 1. n. 3. [e] L. II. C. XXI. §. 5. n. 5. [f] Prol. §. 24. [g] L. II. C. XX. §. 44. [h] L. II. C. XX. §. 3. §. 20. §. 4. L. II. C. XXI. §. 3. [i] L. II. C. XXII. §. 10. n. 2. [k] L. II. C. XX. §. 44. n. 3. 4. 6. [l] L. II. C. XX. §. 44. n. 6. §. 46. n. 4. [m] L. II. C. XXI. §. 5. n. 1. [n] L. III. C. XIX. §. 2. [o] L. III. C. XIX. §. 1. n. 3. [p] L. III. C. XIV. §. 2. n. 3. [q] vid. sup. §. 6. [r] L. I. C. II. §. 4. n. 2. L. I. C. I. §. 5. & Prol. §. 10. L. II. C. XXIII. §. 13. n. 1. & 2. L. III. C. X. §. 1. n. 1. L. III. C. I. §. 2. n. 1. & §. 4. n. 2. & C. IV. §. 2. L. II. C. XX. & XXII. [s] prol. §. 10. §. 44. & L. I. C. II. §. 1. n. 5. [t] L. I. C. I. §. 4. & §. 8. n. 1. L. II. C. V. & 10. n. 1. & §. 11. [u] L. III. C. I. §. 2. [x] L. I. C. I. §. 3. 4. 5.

Hanc facultatem nomine *sui* JCtis venire, ait [y]; quia ex hoc jure constat, quid cuique *suum* sit, tum ex jure in personas, tum ex jure in res, tum ex obligatione personæ. [z]

Denique in hoc jure obtinere, ait, justitiam expletricem [a]; in hac vero justitia proportionem arithmeticam. [b]

§. XIV. *Causa* igitur *efficiens* juris naturalis socialis GROTIO est *appetitus societatis rationi conveniens*; & consequenter saltem Deus, ejusque voluntas.

Subjectum hujus juris eidem est universum humanum genus: adeo ut Principes tum inter se, tum subditis suis ex eo obligentur. [c]

Ad *Objectum* juris naturæ socialis GROTIUS refert omnes actus humanos, quatenus societati conveniunt, vel repugnant: quorum catalogum exhibui supra §. *XII.*

Effectus illius juris GROTIO est, quod homines ex hoc jure sociali facultatem moralem habeant agendi omnia, quæ societati humanæ conveniunt. Unde ait, ex hoc solo jure alicui jus oriri, & quæri [d], & ex eo constare, quid cuique suum sit [e]. Si proinde alii tale jus tenent, id restituere, & præstare teneri [f]; & si nolint, cogi ad id posse, etiam armis [g]; quin puniri ideo posse à quovis homine [h]: & in genere omnia irrita esse, quæ contra jus sociale fiunt. [i]

§. XV. Hinc jam facile constat, quo modo jus naturæ sociale ex hypothesi GROTII differat a reliquis jurium speciebus, quibus humanum genus obligari, fingit.

Differt, inquit, PRIMO a *jure naturæ laxiori*, 1. *causa*. *Jus* enim *sociale* oritur ex affectu sociali, i. e. ex appetitu societatis rationalis, humano generi communi; cui quæ conveniunt, justa, quæ non conveniunt, injusta dicuntur [k]. *Jus laxius* autem oritur citra socialitatis respectum ex judicio recte conformato ad æstimandum ea, quæ delectant, aut nocent; cui judicio, quæ conveniunt, *laxiori* sensu *justa*, quæ ei repugnant, *injusta* dicuntur. [l]

Atque hinc GROTIUS *prius* vocat *jus proprie*, & *stricte sic dictum* [m], quia obligat saltem ad id, quod *justum*, i. e. socialitati conveniens est [n]; *posterius* vero *jus laxius* [o], quia obligat præterea ad id, quod *rectum*, i. e. judicio recte conformato ad æstimandum ea, quæ utilia, aut noxia sunt, conveniens est. [p]

Differt 2. *Objecto*. Objectum enim *juris naturæ socialis* GROTIO est *jus alterius*, quod ei, cujus est, ideo tribui debere, ait, quia societas humana aliter conservari nequit [q]. Objectum autem *juris laxioris* versari, ait, circa *id, quod nostrum est*: adeoque ubi nullum jus tertio competit, sive exigendi, sive peten-

(y) L. I. C. I. §. 5. (z) d. L. I. C. I. §. 5. (a) L. I. C. I. §. 8. L. II. C. XVII. §. 9. L. II. C. VII. §. 4. n. 1. §. 2. n. 1. L. II. C. XX. §. 2. n. 3. (b) L. I. C. I. §. 8. (c) Prol. §. 1. (d) L. II. C. V. §. 10. & 11. L. II. C. XXV. §. 3. n. 4. Prol. §. 10. & 41. L. II. C. XII. §. 16. C. XVII. §. 9. L. II. C. XX. § 2. n. 2. L. II. C. I. §. 2. n. 1. L. III. C. I. §. 2. n. 1. (e) L. I. C. I. §. 5. (f) L. II. C. XVII. §. 2. §. 9. Prol. §. 10. L. II. C. XXV. §. 3. n. 4. L. III. C. I. §. 2. n. 1. (g) L. II. C. XXII. §. 3. n. 4. & §. 16. L. II. C. XIII. §. 17. L. II. C. I. §. 9. n. 1. (h) L. II. C. XXI. §. 1. n. 2. C. XXVI. §. 4. n. 7. (i) L. II. C. V. §. 3. & 10. L. II. C. XI. §. 9. (k) Prol. §. 6. & 7. §. 8. L. I. C. I. §. 3. L. I. C. II. §. 1. n. 3. (l) Prol. §. 9. L. I. C. II. §. 1. n. 3. Conf. Differt. seq. (m) Prol. §. 41. & præced. §. (n) L. II. C. XXIII. §. 13. n. 1. & 2. L. I. C. I. §. 5. (o) L. I. C. I. §. 9. n. 1. 2. 3. C. V. §. 10. C. VII. 4. C. XIII. §. 7. §. 13. n. 1. & 4. C. XXV. §. 3. n. 3. L. III. C. III. §. 6. n. 1. C. XIII. §. 4. n. 1. & 4. L. II. C. XVII. §. 9. C. XXIII. §. 13. n. 1. (p) Prol. §. 12. L. I. C. I. §. 9. (q) Proleg. §. 10.

petendi; sed ubi nos soli obligamur in conscientia, i. e. in foro poli. Vide *Dissertationem sequentem.*

Atque hinc ex hypothesi GROTII in *priori* jure obtinet justitia expletrix, in qua observatur proportio arithmetica, quia præcise expleri debet id, quod alteri debetur: *jus naturæ laxius* autem respicit justitiam attributricem, ubi obtinet proportio geometrica [r], quia secundum meritum, & aptitudinem, jus hoc alteri assignari debet.

Differt 3. *Effectu.* Etsi enim ex utroque jure naturæ GROTIUS necessitatem moralem, i. e. obligationem, oriri statuat; toto tamen cœlo differunt effectus hujus obligationis.

Ex *jure* enim *sociali*, juxta mentem GROTII, tertio verum jus quæritur; is facultatem habet ex eo jure debitum a me armis quoque exigendi, vel me in jus sociale committentem puniendi: immo quidquid contra jus sociale fit, irritum esse, ait. [s]

Omnia secus se habere in *jure laxiori*, statuit; ibi enim tertio nullum jus quæri, adeoque ei facultatem non competere debitum ex *jure laxiori* a me armis exigendi, vel me in jus illud committentem puniendi; denique & id, quod contra jus naturæ laxius fit, irritum non esse. [t]

Si quæris ex GROTIO, quænam sit utilitas hujus obligationis? Respondet, quod contra jus naturæ laxius agens non tutus sit in conscientia, sed Deo pœnam ideo debeat. [u]

§. XVI. Jus naturæ sociale differt SECUNDO a jure divino voluntario: 1. quia ex hypothesi GROTII jus *sociale* ex principiis internis fluit, nimirum, ex appetitu societatis; *jus divinum voluntarium* ex libera Dei voluntate [x]: adeoque 2. *illud* intrinsece bonum est, citra Dei voluntatem, quin & remoto Deo; *hoc* demum justum fit ex Dei præcepto, adeoque extra Deum concipi non potest [y]: hinc 3. *illud* mutari nec a Deo potest, *hoc* potest. [z]

§. XVII. Jus naturæ sociale differt TERTIO a *jure gentium voluntario*, quod juxta systema GROTII 1. nec ex principiis internis fluit, nec a Deo; sed a magna illa societate humana, ob varias ejus utilitates, ac necessitates, statutum est [zz]. Atque hinc 2. non omnes homines obligat, sed eos saltem, inter quos receptum est. Unde 3. mutari potest consensu eorum, qui jus illud statuerunt. [a]

CAPUT II.

Ubi refutatur doctrina de Jure Naturæ Sociali.

§. XVIII. PRæmissis fundamentis Grotianis hoc capite demonstrabimus, I. doctrinam de societate humana ex impiis Theologiæ gentilis principiis ortam esse. II. Societatem universalem humani generis naturali rationi cognitam non esse. III. Etsi talis daretur, eam non esse principium essendi. IV. Nedum ei inesse bonitatem intrinsecam. Sed & V. socialitatem nec prin-

(r) L. I. C. I. §. 4. 7. & 8. n. 6. (s) prol. §. 41. (t) d. Prol. §. 41. (u) Differt. procem. seq. C. I. §. 10. seq. (x) L. I. C. I. §. 10. n. 2. (y) L. I. C. I. §. 10. n. a. §. 15. n. 1. Prol. §. 12. (z) Differt. procem. III. (zz) Prol. §. 17. (a) Differt. procem. IV.

principium cognoscendi, seu modum probandi universalem, dici posse. Quæ singula totidem sectionibus nunc illustrabimus.

SECTIO I.

Ubi demonstratur, doctrinam de Societate humana ex impiis Philosophorum gentilium principiis ortam esse.

§. XIX. Philosophi gentilium societatem universalem inter homines natura existere, statuunt; at diverso modo. Alii enim communionem *materialem*, seu corporum inter eos existere, ajunt: alii societatem *rationis* tantum.

Priori sensu GROTIUS, cum Stoicis, aliisque Philosophis, societatem aliquam inter homines intercedere, existimat: i. e. affectum, seu instinctum in societate, & in communione vivendi, eamque conservandi. Atque hæc societas *materialis* dici potest, quia etsi per rationem dirigatur, corpori tamen inhæret, & ei connata est.

Posteriori sensu quidam Philosophi societatem inter homines esse, ajunt, non corporum, sed rationis, teste M. ANTONINO L. XII. 18. εἰς ἑαυτόν. Verba ejus hæc sunt: *Quæ homini cuivis cum toto humano genere intercedat cognatio; neque enim tam sanguinis, aut seminis, quam mentis exisiit communio. Et* LACTANTIUS *ait: si ab uno Deo inspirati omnes, & animati sumus, quid aliud, quam fratres sumus? & quidem conjunctiores qui animis, quam qui corporibus.* [b]

Cicero nos ad justitiam natos esse vel ex eo patere, ait, si hominum inter ipsos societas, conjunctioque perspiciatur [c]; idque ex communione rationis probat. *Inter quos est communio legis,* (sunt verba CICERONIS [d]) *inter eos quoque communio juris: at omnibus ratio* (quam legem vocat); *igitur omnibus quoque jus datum est* [e]. Atque his præsuppositis ita concludit: *Quibus ex rebus, cum omne genus humanum societatem inter se esse intelligat, illud extremum est, quod recte vivendi ratio meliores efficiat. Sequitur igitur, ad participandum alium ab alio, communicandumque inter omnes, justos esse factos* [f]. Idque porro ita declarat: *Muneribus Deorum instructi, & ornati, unam hominum inter ipsos esse vivendi rationem, homines inter se naturali quadam indulgentia, & benevolentia, tum etiam societate juris teneri; quæ cum vera esse concesserimus, qui jam licet nobis a natura leges, & jura sejungere?*

§. XX. *Utraque hæc societas* humani generis ex falsis, erroneis, quin impiis principiis gentilium originem ducit.

§. XXI. Societas enim illa *materialis* sequitur ex impio illo systemate, quod universum pro Deo habet, & cum SPINOSA unam substantiam supponit. Constat enim, & alio quoque loco probavi, Philosophos gentiles circa existentiam rerum duas in genere constituisse scholas, quarum *altera* asserebat, omnia, quæ existunt, unum esse; adeoque Deum, & materiam, esse unam substantiam, sub universo comprehensam: *altera*, universum illud ex duobus consistere, docebat, ex materia, nimirum, & spiritu, qui in materia operatur; atque hi Deum a materia separabant.

Prior schola confundebat creatorem, & creaturam, moventem & motum, & utrumque in uno univeso quærebat: *posterior* statuebat, Deum aliud quid esse a materia, eum ad materiam accessisse, primum motum materiæ dedisse, ac omnia, quæ videmus, creasse, & potentia sua produxisse.

Sam. de Cocceii Introd. ad Grot.

[b] Inst. *L. VI. C. X.* [c] de Leg. L. I. p. 428. [d] ibid. p. 429. [e] ibid. f. 427. & 429.

Cum igitur, juxta hypothesin *prioris scholæ*, homines nihil aliud sint, quam membra, i. e. veræ portiones unius universi, cum non sint substantiæ propriæ, sed modificationes universi, figuræ saltem, quas universum extensione sui formavit, & quæ statim, ac desinunt, in universum redeunt, ac cum eo redintegrantur; originem inde cepit doctrina *de societate humani generis*, & de *cognatione quadam universali*: quia juxta hæc principia singulæ creaturæ, tanquam totidem extensiones universi, ex eadem causa, & ex eadem materia, originem ducunt, adeoque membra sunt ejusdem universi. Idque in terminis ita exponit SENECA *ep. XCV. Omne hoc, quod vides, quo divina, & humana conclusa sunt, unum est: membra sumus corporis magni. Natura nos cognatos edidit, cum ex iisdem, & ex eadem gigneret: hæc nobis amorem indidit mutuum, & sociabiles fecit.* Idem quoque diserte tradit ARISTOTELES [g] & ex eo STANLEJUS: [h] *Est ergo manifestum quod, naturalis nobis erga omnes insit benevolentia, eamque per se esse expetendam, & cum ratione consentaneam; unum siquidem Deorum, atque hominum est genus, deque uno naturæ ventre omnes proficiscimur.* CICERO [i] Stoicorum doctrinam explicans, ait: *Mundum autem censent regi numine Deorum, eumque esse quasi communem orbem, & civitatem hominum, & Deorum, & unumquemque nostrum ejus mundi esse partem, ex quo illud natura consequitur ut communem utilitatem nostræ anteponamus quodque nemo in solitudine vitam agere velit, facile intelligitur nos ad conjunctam congregationem hominum, & ad naturalem communitatem natos esse.* Atque hoc est, quod SENECA [k] ait: *Omnes si ad primam originem revocentur, a diis esse.* Sed & PYTHAGORAS ex eo principio cognationem inter homines deducit; *omnium* enim *inter omnia cognationem esse*, ajebat, *& aliorum commercium in alias, atque alias formas transeuntium*, apud *Sen. Ep. CVIII.*

Posita tali societate, porro concludebant illi Philosophi, jus aliquod inter homines existare, quum absque justitia societas existere non possit [l]. Unde SENECA [m]: *Hæc societas diligenter, & sancte observanda est, quæ nos omnes omnibus miscet, & indicat, aliquod esse jus commune humani generis.*

At impiam hanc sententiam esse, & quæ jura naturæ, quin omnem religionem penitus evertit, alibi demonstrabimus.

§. XXII. Societas autem *rationis* nititur erroneo illo principio, quod ratio sit particula auræ divinæ, seu portio mentis divinæ. Cum enim Deus, posita hac hypothesi, singulis hominibus animam indiderit, eoque portionem divinitatis suæ communicaverit, inde concludunt gentilium philosophi, societatem, seu communionem aliquam rationis, eoque & juris non tantum inter homines, sed & inter Deum, & homines oriri. [n]

At negamus, animam nostram esse veram portionem mentis, seu essentiæ divinæ; est aliquid rationi divinæ simile, sed non ejus portio. Quæ, quæso, absurda inde sequerentur? Cum enim animam præcipue peccatorum causam esse, omnes fateantur, & illa pœnis ideo obnoxia sit; necessario sequeretur, particulam auræ divinæ, portionem-

[f] ibid. p.429. [g] in Eclog. Eth. p. m. 184. seq. [h] in hist. philos. vet. fol. m. 476. [i] L. III. de finib. pag. m. 117. seq. [k] Epist. XLIV. [l] Conf. supr §. 7. [m] in Ep. XLVIII. [n] Vid. Cic. de legib. Lib. I. p. m. 127.

nem mentis divinæ, & substantiam divinitatis, peccare, aut pœnis subjici posse.

§. XXIII. Cum igitur certum sit, opinionem de *societate humana* ex falsis gentilium philosophiæ principiis originem ducere, tutius esse videtur ab iis abstrahere; cum certum sit, socialitatem hoc sensu sine impietate admitti, aut pro juris sanctissimi fonte haberi non posse.

SECTIO II.

Ubi demonstratur, societatem universalem inter homines non dari.

§. XXIV. His ita præmissis, tuto asserimus, non dari aliquam societatem universalem inter homines, quia *I.* ex præcedentibus apparet, figmentum illud, de *societate aliqua humana*, ortum esse ex falsis principiis.

§. XXV. Sed & *II.* quis, quæso, appetitus nobis est vivendi in societate cum illis populis, cum quibus nullum nobis commercium est, & qui vix nomine nobis cogniti sunt? Adeo feræ hæ gentes sunt, ut potius omnem cum illis communionem non tantum evitemus, sed & abhorreamus. Sane, ipsa experientia nos docet, gentes novi orbis a nobis non sociorum jure haberi, neque commercium cum iis esse ex affectu quodam sociali; sed ut res eorum, & imperium in ipsos adipiscamur.

§. XXVI. Neque *III.* ulla ratio allegari potest, unde appareat Deum voluisse præcise homines esse sociales, & injunxisse humano generi ut in communitate vivant.

§. XXVII. Contrarium *IV.* apparet ex ipso instinctu naturæ, si is rite examinetur. Homines enim in statu naturæ positi feruntur ad solam domesticam societatem, nimirum, ad conjunctionem maris, & fœminæ, ad procreationem sobolis, & ad sui, suorumque defensionem: adeoque natura hæc sola societas cognita est.

§. XXVIII. Atque hæc societas *V.* sufficit ad conservationem generis humani, nec opus est ad universalem aliquam societatem confugere: omnia enim, quæ ad conservationem hominum pertinent, familia suppeditat; maritus, & uxor omnem fortunam invicem communicant; liberos natura ipsa, absque ope aliorum, in lucem protrudit. Eadem natura quoque providet huic partui per alimenta matris; toti autem familiæ victum suppeditat absque humani generis auxilio, cum necessaria omnibus natura præbeat, quin & media defendendi jura familiæ singulis membris familiæ concesserit. In quem finem ergo, & ad quem usum, communitas cum reliquo humano genere citra ullam necessitatem fingenda sit, non video.

§. XXIX. Equidem *VI.* negari nequit, in præsenti rerum statu latius patere domesticæ societatis necessitatem, ubi a naturali illo statu recessum est; ubi homines non contenti victu necessario, omnia, etiam citra necessitatem, occupant, sui similes, in quos natura jus non habent, sibi subjiciunt, vicinis vim faciunt, & imperia armis quærunt.

§. XXX. At hæc necessitas *VII.* non est a natura, sed a vitio hominum; indeque societas, quæ exinde oritur, vel est ex vi, vel ex pacto, non ex instinctu. Ut taceam, eam non esse universalem totius humani generis, sed intra fines cujusque reipublicæ contineri.

§. XXXI. Denique & *VIII.* societas hæc humana merum figmentum est ve-

terum Philosophorum, in eum finem effictum, ut jus aliquod inter homines inde inferrent; quod absque societate fieri non posse, existimabant. At ex infra dicendis apparebit, jus naturæ exstiturum fuisse, etsi nulla inter homines societas existeret. Cum ergo unica societatis universalis ratio cesset, facile constat, ipsam societatem nullam esse.

§. XXXII. Idque *IX.* bene observat HOBBESIUS, dicens: [o] *causas, quibus homines congregantur, & societate mutua gaudent, penitius inspectantibus, facile constabit, non ideo id fieri, quod aliter natura fieri non possit, sed ex accidente.*

§. XXXIII. Equidem afferri rationes solent, ex quibus constare, quidam existimant, homines ad universalem quandam societatem cum humano genere naturaliter duci: adeoque Deum homines sociales esse voluisse. *I.* Quia homo ad sui conservationem natura fertur; quod cum propter imbecillitatem humanam, & naturalem indigentiam absque auxilio per alios homines accedente fieri nequeat, inde concludunt, hominem sese natura amantem, adeoque in sui conservationem maxime intentum, per se vero egenum, sine sui similium auxilio servari ineptum, ut salvus sit, necessario socialem esse debere, ad eum effectum, ut conjungi cum sui similibus velit, & adversus eos se ita gerat, ne isti ansam accipiant eum lædendi [p]; eamque necessitatem naturalem confirmant testimonio Senecæ [q]: *Quo alio tuti sumus, quam quod mutuis juvamur officiis? hoc uno instructior vita, contraque incursiones subitas munitior est beneficiorum commercio. Fac nos singulos: quid sumus? præda animalium, & victimæ, ac vilissimus, & facillimus sanguis..... Hominem imbecillitas cingit.... nudum, & infirmum societas munit. Duas res dedit, quæ illum obnoxium cæteris validissimum facerent, rationem, & societatem. Itaque qui par esse nulli posset si diduceretur, rerum potitur. Societas terris genitum in alienæ naturæ transmisit imperium, & dominari etiam in mari jussit. Hæc morborum impetus arcuit, senectuti adminicula prospexit, solatia contra dolores dedit. Hanc tolle: & unitatem generis humani, qua vita sustinetur, scindes.* Eamque necessitatem *II.* præcipue in infantibus sese prodere autumant, utpote quibus absque aliorum assistentia intereundum esset. Quin *III.* sublata societate homines se invicem destructuros esse, contendunt. Sed & *IV.* sermonem tanquam indubitatum societatis humanæ indicium afferunt, utpote cum extra societatem nullus ejus usus esse videatur. Nec non *V.* a fine conditæ rationis socialitatem probant, utpote cujus præcipuus usus in societate, eaque custodienda, appareat. *VI.* Provocant ad auctoritatem sacræ paginæ, quæ nos non tantum ab uno communi stipite descendere [r], sed & ideo invicem cognatos esse, doceat [s]. Cum qua sententia *VII.* conspirare videtur unanimis moratiorum gentium consensus. FLORENTINUS [t] ex eo, quod natura inter nos cognationem quandam constituit, concludit, hominem homini insidiari, nefas esse. PHILO in decalogo ait: *Quod animantium esse debeat mansuetissimum, idem natura fecit gregale, & cœtus appetens, & ad concordiam, societatemque*

(o) De Cive c. 1. §. 2. (p) PUFEND. J. N. L. II. C. 3. §. 14. & 15. GROT. proleg. §. 6. (q) De Benef. L. IV. C. XVIII.

(r) Gen. I. & II. (s) Vid. Act. Apost. c. XVIII. ℣. 28. & 29. (t) in leg. III. ff. de Just. & Jur.

temque vocavit, sermonem etiam præbens, qui ingenia attemperando, & ad concentum perducendo conciliaret. SENECA [u] idem testatur: *Natura*, ait, *nos cognatos edidit, cum ex iisdem, & in eadem gigneret. Hæc nobis amorem indidit mutuum, & fecit sociabiles. Illa æquum, justumque composuit; ex illius constitutione miserius est nocere, quam lædi; ex illius imperio paratæ sint juvantis manus.* Et alibi [x]: *Societatem tolle, & unitatem generis humani, qua vita sustinetur, scindes.* CICERO [y] tradit, societatem inter homines a Diis esse constitutam; & alibi ait [yy]: *ex infinita societate generis humani, quam conciliavit ipsa natura, ita contracta res est, ut omnis charitas, aut inter duos, aut inter paucos jungeretur.* SENECA [z] hominem homini natura conciliari, ait, & tunc addit: *ad amicitiam fert illum nulla utilitas sua, sed naturalis irritatio*; & mox: *quomodo hominem homini natura conciliat, sic inest huic quoque rei stimulus, qui nos amicitiarum appetentes facit.* CAMILLUS apud Livium [a]: *nobis cum Faliscis, quæ pacto fit humano, societas non est: quam ingeneravit natura utrinsque, est, eritque.* JUVENALIS [b] hac de re ita canit,

——— ——— ——— ——— *Mundi*
Principio indulsit communis conditor illis
Tantum animas; nobis animum quoque, mutuus ut nos
Adfectus petere auxilium, & præstare juberet. &c.

QUINTILIANUS [c] ita rem explicat: *Nam primum præter cætera animalia induit* (de amicitia loquitur) *nostris pectoribus quandam societatem, quæ mutuo gaudere congressu, contrahere populos, condere urbes edocuit.* CICERO [d] ait: *Et si luce naturæ congregabantur homines, tamen spe custodiæ rerum suarum urbium præsidia quærebant.*

Quæ sententia inter Christianos quoque communiter recepta est. Societatem enim universi humani generis statuunt LACTANTIUS, [e] CHRYSOSTOMUS &c. [f] Sed & cognatos nos invicem esse, tradit LACTANTIUS [g], cujus loca congessit TESMARUS [h].

§. XXXIV. At hæ rationes tanti non sunt, ut societatem aliquam, seu communitatem universi humani generis probent. Nam quod *primam* rationem attinet, ex ea non necessario infertur societas humani generis, quia ipse GROTIUS eam existere statuit, etsi nulla re indigeremus [i]. Sed etiamsi concedamus, hominem ferri ad sui conservationem, negamus tamen, inde inferri societatem humanam, seu communitatem inter omnes homines. Verum enim omnino est, homines sine sui similium auxilio salvos esse non posse; at nec opus, nec necesse est ad sublevandam illam imbecillitatem, & ad supplendam illam indigentiam, ad communem inter homines societatem confugere. Sane, natura satis eis prospexit citra talem societatem per familias. Conjunctio enim, per quam familia constituitur, infert officia quædam inter conjuges, liberos, & agnatos; hæc officia salva reddunt membra illius familiæ, & plenarie indigentiæ humanæ prospi-

(u) Ep. 95. (x) L. IV. C. XVIII. de Benef. (y) L. III. off. VI. (yy) de amicit. (z) Ep. 9. (a) Lib. V. C. XXVII. (b) Satyr. XV. v. 147. (c) declam. IX. (d) L. II. off. XXI. (e) de fals. sap. C. XXII. (f) ad Roman. Homil. XXXI. ibi: *habemus natura homines cum hominibus societatem; quidni cum tale quid & inter se feræ habeant?* (g) de vero Cultu C. X. de ira C. XIV. de just. C. VI. (h) ad Grot. prol. §. 6. & 14. (i) prol. §. 16.

prospiciunt: necessitatis autem rationes, quas SENECA affert, non sunt tales, ut iis neglectis generi humano pereundum esset.

Equidem negari nequit, societatem instructiorem reddere vitam, & munitiorem contra incursiones repentinas; verum quoque est, quod ea morborum impetus arceat, senectuti prospiciat, & solatium contra dolores det. At de his quoque sua quæque familia prospicit. Sane, omnes Asiæ, Africæ, vel Americæ gentes nec instructiorem reddere vitam, nisi ad luxum, nec repellere incursiones repentinas, nec arcere morborum impetus, nec senectuti prospicere possunt. Frustra autem SENECA metuit, ne homines sublata universali societate sint præda, & victimæ animalium. Quæ enim, quæso, contra ferarum furorem ab Americanis exspectare possumus auxilia? Primi parentes soli fuere, neque tamen præda fuere animantium. Tot exempla exstant Eremitarum, qui ab insidiis animalium tuti sunt: immo & hodie exstant familiæ, quæ absque societate solæ habitant, vel in antris, & speluncis, vel in arboribus concavatis, & nihil ab animalibus metuunt. Quin ideo ratione præditi sunt homines, & ratio eos armorum usum docuit, ut sibi contra animalia præcavere possint. Denique per societatem quoque domesticam satis eorum securitati contra animalia prospectum est.

§. XXXV. Atque hoc ipso jam satisfactum est *secundo* argumento, ab infantum educatione desumto. Nam verum quidem est, infantes aliorum ope indigere; at sufficit ad id auxilium parentum, non vero totius humani generis adsistentia opus est. Natura ipsa id satis indicavit, dum solis parentibus motum, & instinctum ad conservationem, & educationem liberorum necessarium indidit, & alendi media suppeditavit.

§. XXXVI. *Tertium* argumentum *oppido* falsum est. Nam *I.* provida natura huic metui satis prospexit, dum omnibus animantibus motum aliquem indidit, qui ea a violatione congeneris deterreat. Unde proverbium: *Canis caninam non est.* SENECA [k] ait: *feræ inter se placidæ sunt, morsuque similium abstinent.* HORATIUS de sævitia mutua hominum ita canit: [kk]

Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Unquam, nisi in dispar genus.

PLINIUS [l] id confirmat; *Leonum,* ait, *feritas inter se non dimicat; serpentium morsus non petit serpentem; nec maris quidem belluæ, ac pisces, nisi in diversa genera sæviunt.* QUINTILIANUS [m] ait: *Nulla est super tellus adeo rabiosa bellua, cui non imago sua sancta est.* SENECA [n] motum illum naturalem ita exprimit: *Illa rationis expertia, & a nobis immanitatis crimine damnata, abstinent suis, & tuta est etiam inter feras similitudo.* Certissimo indicio, homines citra omnem societatem, solo naturæ ductu, sui congeneres nunquam violaturos esse. Inprimis *II.* cum ratio ipsis dictet, jus a Deo singulis hominibus concessum interverti nec posse, nec debere; quæ ratio obtinet seposita quoque societate humana. Adeoque homo hominem non lædit, non quia appetit societatem, sed quia ratio id dictat, i. e. quia Deus id prohibuit, etsi homo non appeteret societatem; quæ prohibitio non tantum ex actione Creatoris, qua jura

(*k*) de ira c. II §. 8. (*kk*) Epod. VII. (*l*) Hist. L. 7. (*m*) Declam. XII. (*n*) de clement. L. I. c. XXVI.

jura quædam singulis concessit, sed & ex illo ipso instinctu communi omnium animantium satis apparet.

§. XXXVII. *Quartum* argumentum maximi ponderis videtur GROTIO [o]. Sermonem enim peculiare societatis instrumentum vocat. At quis, quæso, usus sermonis inter omnes homines concipi potest? posito scil. statu naturæ, ubi omnia omnibus sufficiebant, adeoque ubi commercia non exercebantur, nec necessaria erant. Immo quis usus sermonis hodieque est cum plerisque gentibus, quorum sermonem non intelligimus? Sane, signa æque, ac verba sunt modi declarandi voluntatem, & experientia docet, primos Americæ inventores signis voluntatem suam declarasse; adeoque sermo ad custodiam societatis humanæ præcise necessarius non est. Si quoque quædam necessitas sermonis natura existeret, locum illa habitura saltem esset in familia, seu societate domestica; ibi enim quodammodo necessitatis est, ut conjuges, item parentes, & liberi, qui necessario cohabitant, invicem voluntatem suam declarent, quæ ratio extra familiam cessat. Sed & verum non est, usum sermonis non esse extra societatem humani generis. Nam precari Deum, eumque encomiis ornare, præcipuum hominis officium est. Quin inter bruta quoque sermonem cuique generi animantium proprium esse, constat; neque tamen societatem inter feras existere quispiam asseret. LACTANTIUS [p] ait: *dignoscunt* (de brutis loquitur) *invicem se vocibus, & cum irascuntur, edunt sonum jurgio similem, & quum se ex intervallo vident, gratulandi officium voce declarant.* Et tunc addit: *nobis quidem voces eorum videntur incognitæ, sicut illis fortasse nostræ: sed ipsis, qui se intelligunt, verba sunt; denique in omni affectu certas vocis notas exprimunt, quibus habitum mentis ostendant.* [q]

§. XXXVIII. *Quintum* argumentum nihil probat. Neque enim ulla ratio sequelæ dari potest: *hominibus ratio indita est, ergo necessario inter omnes homines est quædam societas.* Est enim, & manet rationis plenissimus usus, etsi nulla societas, nullaque inter homines existat universalis conjunctio. Cum enim ex justis rationis conclusionibus sequatur, Deum colendum esse, & jus mihi non competere in alios homines, adeoque eos lædi non posse, &c; hæ conclusiones cum effectu inter homines locum habituræ essent, seposito omni societatis respectu. Nam etsi homines separati ab invicem viverent, & unusquisque seorsim habitaret, singuli tamen Creatorem suum colere, & a violatione congenerum abstinere deberent. Egregie hæc confirmantur exemplo ADAMI, qui cum solus adhuc in orbe existeret, legem a Deo accepit, Deum coluit &c.

§. XXXIX. *Sextum* argumentum itidem non infert societatem universalem. Non enim ideo, quod omnes homines ab uno stipite descendunt, sequitur, eos teneri necessario in communitate vivere. Contrarium apparet ex eo, quod familiæ ab origine mundi adeo se dilataverint, ut pleræque nunc nec nomine nobis cognitæ sint: quis ergo cum iis nobis foret societatis usus? Quod vero hi cognati se invicem destruere non possint, id non est ex societate,

(o) proleg. §. 7. (p) *de ira c. VII.* Adde PUFEND. L. II. c.III. (q) Plura de ea re vide apud VOSS. *de Idol. pag.* 961. GALLÆUM *pag.* 777. & WALCHIUM ad *Lact. de ira c. VII.* adde VALLESIUM *de sacra Philosophia: c. LV.*

cietate, sed ex voluntate divina, tum per rationem naturalem, tum per instinctum omnibus animantibus inditum, declarata, quæ locum haberet, etsi singuli homines a societate, & hominum communione abhorrerent. [r]

§. XL. *Septimum* argumentum jam supra a nobis explosum est. Diximus enim 1. philosophos gentilium societatem humanam ex principio religionis, sed impio, & nefando, effinxisse: 2. illosque ideo effinxisse illam societatem, ut inde necessitatem aliquam juris probarent; quasi extra societatem nullum jus existere possit. At in Dissertatione proœmiali XII. demonstrabo, non opus esse ad societatem humanam confugere, & neminem jus alii quæsitum auferre, eoque alium lædere posse, etiam omni societate humana sublata.

SECTIO III.

Ubi demonstratur, custodiam societatis humanæ, si talis societas dari posset, non esse principium Juris naturæ essendi, nec concipi jus naturæ semoto Deo posse.

§. XLI. GROTIUS *custodiam societatis humanæ intellectui convenientem*, fontem juris naturalis proprie sic dicti constituit [s]; & appetitum illum societatis, id est communitatis tranquillæ, & pro sui intellectus modo ordinatæ, cum his, qui sunt sui generis, [t] causam omnis obligationis esse, afferit. [tt]

Præterea jus hoc non ex libera Dei voluntate, (quia Deus ex hypothesi GROTII abesse potest,) sed ex principiis internis venire [v], indeque intrinsecam habere bonitatem [x], eoque immutabile esse, ait, ita ut nec a Deo mutari possit [y]: Deum igitur consequenter saltem actus socialitati convenientes præcipere, eique contrarios vetare; & hactenus posse jus hoc Deo quoque adscribi, quia, ut talia principia in nobis existerent, ipse voluit. [z]

§. XLII. Duo ergo supponit GROTIUS 1. custodiam societatis humanæ esse causam omnium obligationum, atque humanum genus ad eam obligari, etiamsi detur, Deum non esse: 2. juri naturæ inesse intrinsecam bonitatem, illudque adeo esse immutabile, ut nec a Deo mutari possit. At neutrum admittere possumus.

§. XLIII. Nam 1. præcedente *Sectione* demonstravimus, socialitatem, i. e. appetitum communitatis universalis, inter homines natura cognitum non esse. Non ergo principium juris naturæ deducere possumus ex fonte, qui non existit.

§. XLIV. Sed & 2. si talis societas existeret, & homines natura ducerentur ad universalem aliquam communitatem, nulla tamen inde sequeretur obligatio, quia omnis obligatio supponit jussum superioris. At *socialitas*, ex hypothesi GROTII, neminem ponit superiorem: non Deum, quia hunc excludit, vel saltem abesse eum posse, afferit [a]: nec alium, quia extra Deum nihil humano generi superius existit.

§. XLV. *Socialitas* 3. obligationem imponeret humano generi, *vel* jure proprio, vel ex jure ab alio concesso.

Si socialitas obligat humanum genus *ex jure ab alio concesso*, illa non est causa obligationis, adeoque nec principium

(r) Vide *Differt. proœm. XII.* (s) GROT. prol. §. 8. (t) GROT. prol. §. 6. (tt) Vid. 8. (v) GROT. prol. §. 12. (x) GROT. L. I. c. XI. §. 10. n. 1. & 2. (y) GROT. *d. c. XI.* §. 10. [z] GROT. prol. §. 12. [a] GROT. prol. §. 11.

pium essendi juris naturalis, sed is, qui potestatem illam socialitati concessit, i. e. Deus, cui soli jus in suam creaturam competit, & qui solus legem ei dicere potest.

Proprio jure autem socialitas hominibus necessitatem imponere nequit, quia ipse ille appetitus societatis à Deo originem habet, adeoque obligatio, quæ inde oritur, necessario a Deo est.

§. XLVI. Quæ non monstra 4. ex hac hypothesi sequerentur? Supponi enim deberet, socialitatem esse ens a se, quod a nulla alia causa pendet; adeoque aliquid esse extra Deum, quod non tantum humano generi, sed & ipsi Deo necessitatem imponere posset, quia jus mutandi, vel tollendi officia, quæ ex socialitate sequuntur, Deo negantur.

§. XLVII. Posito hoc principio 6. illud absurdum sequeretur, quod societas humana, eaque divisa singulæ Respublicæ, juri naturæ renunciare, eoque mutare legem naturæ possent; cum econtrario Deo jura, quæ ex socialitate sequuntur, nec mutare, nec tollere liceret.

§. XLVIII. Nam 7. custodia humanæ societatis per se nihil continet, nisi communem hominum utilitatem, & quidem duraturam; atque ita omne jus naturæ unice constitutum esset ad hominum commune, & constans commodum. Constat autem inter omnes, cuique licitum esse suis commodis renunciare, eaque deserere, quia de suo favore, & de sua utilitate disponit.

Hæc aut concedas oportet, aut dicendum erit quæ vis homines in id consentientes impediat, eosque ita obliget? Si Deum dixeris, hoc ipso agnosces, principium obligationis in solo Deo esse, non in custodia societatis.

§. XLIX. E contrario 8. Deus ipse nunquam mutare *jus* hoc *sociale* posset; quia juxta hypothesin GROTII ex internis fluit principiis, quæ obligarent homines, etsi detur, Deum non esse. [b] Deus igitur non est causa horum principiorum; & actus sociales ejus arbitrio non subsunt; dependent enim ab alia causa.

Sequeretur ergo 9. ex hac hypothesi, Deum non potuisse concubitum inter fratres, & sorores, & ablationem rerum Ægyptiis propriarum permittere, nec jubere immolationem ISAACI &c.; quia hæc principiis internis, quæ obligant etiam semoto Deo, repugnant.

§. L. Præterea 10. negari nequit, quod uti cujusque civitatis, ita & totius humanæ societatis, commoda, & utilitates temporibus variare, & alio seculo alia esse possint. Sic igitur jus naturæ, quod ad rationes societatis humanæ exigitur, non esset jus constans, æternum, & immutabile, sed pro temporibus, & ratione utilitatum varium, & mutabile.

Neque 11. tantum hac ratione temporibus, sed & locis variaret jus naturæ. Cum enim eodem tempore, alia quoque in orbis parte, aliæ rationes sint, & esse possint societatis humanæ, non minus singulis applicandum esset proprium jus naturæ, ac singulis civitatibus jus civile.

Quin 12. etsi societatis custodia, ejusque ratio temporibus, & locis non variaret, sed & semper, & ubique eadem esset; adhuc tamen jus, quod ab illa custodia ducitur, incertum, indefinitumque penitus esset, quoniam custodia variis modis, remediis, ac legibus fieri, ac defendi potest. Quemadmodum civitatum quoque custodiam illi populi, inter quos est eadem utilitatis, & securitatis ratio,

[b] *Proleg.* §. 11. & *Lib.* I. *c.* I. §. 10.

ratio, diversis legibus regere, ac tueri possunt, & solent. Atque ita nihil certi, ac perpetui juris ex hac custodia humanæ societatis inferri potest.

§. LI. Porro, & 13. socialitatem non esse principium essendi, ex ipsa GROTII doctrina apparet. Is enim fatetur, Deum ea lege homines creasse, ut sociales sint, eumque voluisse, ut tales motus in nobis exstent [c]. Quo modo ergo Deus, qui causa est unica illius motus, a jure, quod ex hoc motu sequitur, suppositione saltem excludi potest [d]? Anne hic vera subest contradictio?

§. LII. Quod si 14. Rex aliquis viribus suis satis potens, nihilque potentiæ humanæ veritus, injuriam paret, & uti ALEXANDER victo DARIO jam vincendo orbi terrarum par, nihil in terris timeat, quam, quæso, obligationem pariet cogitatio societatis humanæ? Quid, amabo! eum deterrebit ab injuria, ab invasionibus, sævitia &c? Sane, idea illa alicujus custodiæ societatis nihil ipsum movebit, nec hæc illum nomina terrebunt. Sed si audierit, se non impediri nisi propter custodiam, seu utilitatem communis humanæ societatis, eam nihil ad se pertinere putabit, quum ea non indigeat, omnique illius societatis præsidio, ac utilitati renunciet: quod egregie demonstrant CICERO & SENECA [e].

Etsi autem GROTIUS [f] asserat, *potentissimos reges aliorum societatem appetere*; tamen non quærimus, quid actu agant, sed quid posito hoc principio tuto, & salva conscientia agere possint.

§. LIII. Adeoque 15. posito jure sociali semoto Deo, nihil amplius sacri humano generi superesset. Quem homo enim vereatur? non Deum; supponitur enim, eum abesse: non humanam societatem; vel enim clam crimina committet, vel suis viribus confisus tuto, & absque metu pœnæ injurias inferet. Frustra ergo jus naturæ statueretur, utpote omni effectu destitutum.

§. LIV. Sed & 16. plane non opus est ad talem socialitatem provocare, cum existentia juris naturalis ex aliis certis, & indubitatis principiis constare possit. Non potest ergo socialitas pro principio *juris* unico, & ultimo venditari, si jus existit sublata quoque societate. Sane, nihilo minus verum maneret, quod jura, quæ creator cuique hominum concessit, ab aliis hominibus auferri non possint, sed cuique tribui debeant. Proinde sublata omni inter homines societate, existeret quædam regula obligationis universalis, i. e. lex, & præceptum *suum cuique tribuendi*; id quod alibi plenius probavi [g]. Optime ARISTOTELES: [h] *Est quoddam, quod augurantur omnes justum, & injustum, etsi nulla societas invicem sit.*

§. LV. Ipsi gentilium Philosophi 17. nullum aliud jus naturæ agnoverunt, quam quod Deum auctorem habet, quam in rem auctoritates alibi cumulavimus [i]. Instar omnium sit effatum ANAXARCHI, qui licet indistincte nimis, asseruit, *non ideo Deum quid velle, quia justum est; sed justum esse, i. e. jure debitum, quia jura Deus voluit* [k]. Omnium minime autem socialitatem, semoto Deo, principium obligationum dixere, quia omnes in eo consen-

(c) Proleg §. 12. (d) Vid. infr. §. 56. (e) CICERO Lib. II. de leg. n. 42. & SENECA Lib. IV. de benef. C. II. (f) in proleg. §. 22. (g) *Vid.* differt. procem. XII. & §. 31. 32. (h) 1. Rhet. 13. (i) in notis ad prol. §. 3. (k) apud GROT. Lib. I. C. I, §. 10.

ſentiunt, ipſam ſocialitatem a Deo originem cepiſſe [l].

§. LVI. Atque hinc 18. recentiores GROTII interpretes communiter hanc GROTII doctrinam improbant, & Deum, ejusque liberam voluntatem, primum, unicum, & adæquatum juris naturæ principium ſtatuunt [m], etſi ſocialitatem pro principio cognoſcendi, ſeu pro modo probandi unico vero, & adæquato agnoſcant. *De quo ſect. ſeq.*

§. LVII. Equidem 19. ſunt, qui ut duram GROTII ſententiam excuſent, allegant, eum non per modum theſeos poſuiſſe, jus naturæ dari poſſe absque Deo, ſed per modum fictionis; quia expreſſis verbis ſtatim ſubjicit, *id ſine ſummo ſcelere dari non poſſe:* adeoque remanere hic fictionem per impoſſibile, indeque impium hoc dogma non eſſe. Nam in illa theſi, quam GROTIUS defendit, *quod etiam negato Deo, homines jure naturæ obligentur*, duo diſtincta ſunt: 1. Deum non eſſe: 2. ſine Deo quoque jus naturæ eſſe, & homines obligari. Illud non ponit GROTIUS, ſed fingit per impoſſibile, atque ita ſtatuere ſummum ſcelus eſſe, ait: at alterum ponit, & concludit, nec illud ſtatuere pro ſcelere habet.

B. THOMASIUS alio modo doctrinam GROTII defendit, nimirum, intentionem ejus ſaltem fuiſſe, demonſtrare, quod jus naturæ obliget omnes homines, quamcunque etiam ſententiam de Deo habeant, ſive ſint vere pii, ſive ſuperſtitioſi, ſive athei; ſufficere autem ad obligationem juris naturæ internam, & ad ejus vim conſulendi ſtultis, demonſtrationem neceſſariæ, & naturalis connexionis damnorum infinitorum cum vita ſtulta, & infinitorum bonorum cum vita ſapiente, etiamſi erroneam habeant opinionem de auctore naturæ, Deo [n].

At ipſe B. THOMASIUS fatetur, doctrinam de intrinſeca bonitate rejiciendam eſſe, ſi jus naturæ doceatur eſſe ſpecies legis proprie ſic dictæ. Hæc autem 1. eſt doctrina GROTII: is conſtituit jus ſociale ſpeciem legis ſtricte ſic dictæ, quia & internam, & externam obligationem inde oriri, ait. [o] Non ergo excuſatur GROTIUS, ſed accuſatur [p]. 2. Alibi demonſtravimus, per obligationem ſua natura intelligi talem neceſſitatem agendi, vel non agendi, quæ ſimul infert pœnam a legis auctore inferendam. Si vero violantibus jus naturæ nihil aliud metuendum eſſet præter damna, quæ ex vita ſtulta in hac vita ſequi aliquando ſolent, non vero neceſſario ſequuntur, nihil ſupereſſet quod impios a violatione juris naturalis deterreret. [q]

Adeoque 3. poſita ſola ſocialitate, quæ obligationem inferat etiam remoto Deo; nulla ratione homines obligarentur jure naturæ; non intuitu *Dei*, quem auctorem juris naturæ non eſſe, per modum theſeos ponitur; non intuitu *ſocialitatis*, quam homo non metuit, nec, cum ſine viribus ſit, metuere opus habet.

§. LVIII. Ex his jam *Secundo* conſtat, verum non eſſe, *juri naturali intrinſecam ineſſe bonitatem, & Deum conſequenter ſaltem actus illos approbare, vel vetare:* i. e. aliquid bonum, vel ma-

(l) SEN. ep. 95. CICER. Lib. III. off. C. VI. (m) PUFEND. de jur. nat. L. II. C. III. §. 19. ZIEGLER ad GROT. prol. §. 7. KULPIS. in colleg. GROT. procem. §. 3. OPALENIUS de offic. prol. §. 1. Vide tamen infr. §. 42. (n) THOM. fund. juris nat. Lib. I. C. VI. §. 7. & 8. (o) Vid. ſupr. §. 13. 14. & 15. (p) THOM. d. Lib. §. 5. & 6. (q) Vid. Diſſ. procem. XI. C. I. §. 10.

lum esse antecedenter ad voluntatem divinam [r], Deoque semoto [s].

Repetendum enim ex præcedentibus est, posita hac thesi, poni aliquid extra Deum, quod humano generi necessitatem imponere possit; quin poni causam aliquam extra Deum, quæ actus hominum justos, vel injustos efficit, ita ut nec Deus aliud statuere possit. *Vid.* §. 45. *seq.*

Cum vero ipsa ratio nos doceat, existere Deum, unum, & creatorem universi, qui solus legem suæ creaturæ dicere potest, sponte sequitur, extra Deum nihil concipi posse, quod facultatem habeat humano generi legem dicendi.

Quin cum ipsa illa socialitas, si quæ existit, a Deo creata, i. e. homini indita sit, fatente ipso GROTIO, res autem creata nihil a se, sed omnia sua, inprimis agendi facultatem, a suo creatore habeat; porro sequitur, quod nullæ res creatæ facultatem actionibus hominum legem dicendi habeant, nisi a creatore illa concessa sit. Ergo in solo creatore principium est leges actionibus hominum dandi, non in eo, cui a creatore id concessum est.

§. LIX. Neque obstat, *jus naturæ esse immutabile*, id autem asseri non posse si a libera Dei voluntate ortum haberet, quia pro arbitrio divino mutari omnino posset. Unde necessario inferri videtur, juri naturæ intrinsecam inesse bonitatem, & nec a Deo mutari posse. Antequam ad solutionem dubii hujus, quod hactenus luculenter satis remotum mihi non videtur, me accingam, præmittendum est:

I. Voluntatem Dei, utut liberrimam, duo complecti necessaria: [a] ut non possit velle, nisi quod perfectissimum est: [b] ut non possit mutare, quod semel voluit. Non, quod causa quædam extra voluntatem Dei sit, quæ ei necessitatem hanc injiciat; sed quia ea necessitas intrinseca est ipsi voluntati, propter summam Dei perfectionem: ita ut voluntas non possit velle, nisi quod perfectissimum est; non quod aliunde ad id adstringatur, sed quod ipsa voluntas in se perfectissima sit. Atque ita Deus, quod optimum est, necessario facit, non quia non potest aliter facere, sed quia non potest aliter velle.

II. Deum plenissimum, & absolutum dominium in vitam, & res hominum sibi reservasse, quod singulis fere paginis inculcat GROTIUS [t].

III. Deum hoc jus dominii sibi reservatum etiam per homines exercere posse, cum nihil intersit, ipse utrum, an per alium jure suo utatur.

§. LX. His ita præmissis, dicimus,

I. Deum non posse mutare *jura, quæ inter Deum, & homines obtinent.* Deus ergo non potest permittere ne colatur, quia contradictionem involveret si Deus vellet se pro Deo non haberi. Fieret autem hoc si vellet ne coleretur, cum cultus ille sit perfectionis æstimatio. At hæc necessitas non est extra Deum, nec causa quædam extranea ei hanc necessitatem injicit; sed ea sequitur ex ipsa perfectione divina.

Dicimus *II. jura inter homines ipsos semel per rationem* constituta itidem a Deo mutari non posse, quia voluntas Dei semel explicata perfectissima, eoque immutabilis est: mutatio enim pœnitentiam, eoque imperfectionem inferret, & ignorationem pariter futuri, quæ in Deum non cadunt.

(r) Vid. supr. §. 9. (s) Proleg. §. 2. (t) Lib. II. C. II. §. 17. n. I. L. I.C. III. §. 8. Lib. II. C. XX. §. 4. n. 2. Lib. III. C. I. §. 4. n. 3. & §. 9. Lib. I. C. IV. §. 1. Lib. I. C. I. §. 10. n. 6. Lib. II. C. XXI. §. 14. n. 1. & n. 3. Proleg. §. 48.

Si proinde *III.* quæritur: An Deus permittere possit, ut homines *suo jure* id agere possint, quod per rationem eis inditam semel prohibuit? adeoque an facultatem humano generi concedere possit, spoliandi, rapiendique aliena, in sese invicem sæviendi, &c? omnino id negandum est, quia per justas rationis conclusiones hominibus semel voluntatem suam explicavit, & actus hos fini creationis esse contrarios, declaravit. Sane, cum communem creator humano generi indiderit rationem, ex qua per justas, & necessarias conclusiones innotescit, Deum hæc omnia, utpote rationi contraria, fieri noluisse, contradictio est, Deum posse velle quod semel noluit; & pugnat cum perfectione divina, mutationis omnis ignara, hominibus permittere id, quod semel prohibuit.

Jus ergo naturæ *IV.* immutabile est, non quia causa aliqua extra Deum, bonitas scilicet quædam intrinseca, & appetitus aliquis socialis id impedit; sed quia ex natura entis perfectissimi sequitur, eum id, quod semel voluit, mutare non posse.

Verum alia quæstio *V.* est, an Deus *suo jure* injungere uni, vel alteri hominum possit, ut faciat aliquid, quod hominibus, ne inter se facerent, prohibuit? Quod omnino affirmandum est.

Certum enim *VI.* est, Deum legem dedisse solis creaturis inter se, non autem se quoque ei legi subjecisse; nemo enim sanæ mentis asseret, Deum hoc ipso quod hominibus prohibuit, ne vitam aliis adimant, ne bona alterius auferant, sibi quoque facultatem ademisse homines pro lubitu vita, & bonis privandi (u). Eodem modo uti Princeps, qui legem fert inter subditos, ne vina, aliasque merces extraneas emant, sibi non adimit facultatem eas res emendi, quia jus civile subditos quidem inter se obligat, non autem Principem.

Hoc posito porro, & *VII.* negari nequit, Deum, vi supremi illius dominii in homines, uni hominum mandare posse ut alium occidat. Cum enim is arbiter sit vitæ, & necis, cum homines certa lege mortalitatis creaverit, ex arbitrio ejus dependet, quando, quo modo, & per quod instrumentum vitam eis adimere velit.

Neque homo ille peccat, quia id non *suo jure* agit, nec suo nomine, nec sua voluntate, sed jussu creatoris, cui parendo nihil injusti agit.

Neque jus naturæ mutatur, utpote quod saltem prohibet, ne homines suo jure, suaque auctoritate, sese mutuo cædant.

Homo igitur, qui jussu divino alteri vitam, vel bona aufert, executor saltem est voluntatis divinæ; neç hæc actio est agentis, sed mandantis.

Manet ergo jus naturæ sartum, tectum, & integrum; eadem lex humanum genus obligat: in casu autem hoc speciali non homo homini aliquid aufert, sed Deus ex justa causa jus alii aufert per hominem.

Deus ergo *VIII.* præcipiendo nuptias cum patrui vidua, non tollit legem naturæ; sed ea in toto genere humano subsistit: ita ut suo jure, suaque auctoritate, nemo hominum tales nuptias contrahere possit; Israëlitæ vero, qui certis casibus inter se tales nuptias celebrabant, non suo jure, sed ex jussu divino id fecere.

Si Deus parentum impietatem in posteris se vindicaturum minatur, ipse jure dominii, quod plenissime in vitam, & res posterorum nostrorum habet, id

(u) Vid. pr. h. 5.

id agit: at hominibus facta hæc divina imitari non licet [v].

Si Deus populos damnatos promiscue cum fœminis, & infantibus occidi jussit, id quoque præceptum non evertit jus naturæ quoad reliquos homines: jussus autem justus est [x], propter plenissimum illud dominii jus, quod ille in nos habet.

Deus suo jure permittere primis hominibus potuit, ut fratres, & sorores invicem nuberent, & actu permisit, quia voluit multiplicari genus humanum; quod fieri absque nuptiis fratrum, & sororum non poterat. Hæc vero permissio nullum jus dat reliquis hominibus, sed in illis manet prohibitio naturalis.

Deus jussit, ut Israelitæ vasa Ægyptiis auferrent; id vero crimen non est, nec contrectatio fraudulenta rei alienæ. Sed jure res illas Israelitæ abstulerunt, jubente nimirum Deo supremo rerum domino.

Si Deus sine causa occidi præcipit ISAACUM, ideo non licite homicidium inter homines committi potest. At hoc speciali casu id crimen non est, quod vitæ supremo domino autore fit [y]. Indeque recte ait GROTIUS, hic non jus mutari, sed rem, de qua jus naturæ constituit [z].

Sed anne *I X.* his principiis positis, Deus jubere possit, ut aliquis, solius voluptatis suæ causa, alios homines innocentes cruciet, quod olim B. LEIBNITZIUS nobis objecit? Resp. finguntur circumstantiæ, quæ aliam speciem faciunt, & absurda, vel pugnantia implicant. Si Deo, uti ponitur, nulla alia permittendi causa est, quam ut pessimi nebulonis voluptati gratificetur, pugnat id cum Dei perfectione, & bonitate. Alias vero hoc Deum posse, exemplo JOBI discimus, quem cum innocentem cruciare volupe esset Satanæ, Deus ei cruciandum expresse bis permittit [a]. At ejus causa non fuit voluptas Satanæ, nec pugnabat id cum bonitate Dei, ut eventus docuit.

Sane, cum nemo coram Deo innocens sit, creator noster pro lubitu, & jure, per morbos, cruciatus &c, vitam nobis auferre potest. Longe enim omnes illi cruciatus infra id sunt, quod meriti sumus; & satis ampla adhuc peccatorum seges superest in hominibus, in quibus misericordiæ Dei infinitæ locus esse potest: perfecta enim demum meritorum pensatio alteri vitæ reservata est, nec ante plenarie fieri potest, quam homines actionum, quibus merentur, finem morte fecerint, earumque adeo mensuram impleverint. Tunc enim demum modo perfectissimo Deus compensare cujusque merita, & pœnas distribuere, ac præmia potest, quæ ex perfectione divina bonis, vel malis debentur [b].

At *X.* bene observavit GROTIUS, Deum hoc jure suo, seu dominio, quod in homines habet, supremo non semper uti [c]. Sane, ex exemplis, quæ ex sacra historia afferri solent, apparet, eum non sine gravissima causa quædam, quæ juribus hominum inter se contraria videntur, statuisse. De exemplo JOBI id jam probavimus.

Ægyptiis vasa auferri jussit, tum in pœnam, quod populum Dei tantis cumulaverant injuriis, & quod contra mandatum divinum, tot miraculis compro-

(v) GROT. Lib. II. C. XXI. §. 14. n. 1. & 3. (x) Lib. III. C. I. §. 4. n. 3. & 9. (y) GROT. Lib. I. C. I. §. 10. n. 6. (z) GROT. d. §. n. 6. (a) JOB. C. I. v. 12. & C. I. v. 6. (b) Vid. Tract. meum de principio jur. nat. Part. 1. qu. 4. §. 13. (c) GROT. Lib. II. C. XXI. §. 14. n. 3.

probatum, exitum sacrificandi causa petitum denegaverant: tum in compensationem mercedis, dum operas serviles tot annos a populo libero injuria exegerunt.

Sed & porro, dum cædem ISAACI ABRAHAMO patri injunxit, causa fuit exploratio fidei ABRAHAMI, quæ ei, ejusque posteris in summam cessit utilitatem.

Denique nuptias cum patrui vidua, sub pœna infamiæ Israelitis injunxit, ne stirpes confunderentur, & ut certitudo prophetiarum subsisteret, quia e tribu Judæ, & ex interpositis ejusmodi nuptiis, nasci mediator debuit.

§. LXI. Obstat porro, & 20. *quod rerum veritates sint æternæ, ita ut nec Deus efficere possit, ne bis duo sint quatuor, & paria* [d]; adeoque his rebus intrinseca bonitas, & necessitas inesse videtur. Resp. Hic non quæritur, an *actibus humanis* insit bonitas intrinseca; sed quæritur *de facto, de re, de numero*, an dici possit non factum, non res, & non numerus? Sane, Deus hoc asserere non potest, nec falsum nomen rei affingere, vel rem facto contrariam allegare; hæc autem necessitas non est intrinseca actibus, sed fluit ex ipsa perfectione divina, quæ Deum mendacii reddit incapacem.

Totum ergo arcanum, *cur bis bina sint quatuor, ita ut nec Deus aliud efficere possit*, hoc est, quia bis bina, & quatuor idem plane significant, eundemque numerum, scilicet quatuor unitates. Perinde ergo est, ac si quæreretur, cur quatuor sint quatuor? & cur nec Deus aliter facere possit? hæc enim vox imposita est, ut hanc rem significet. Si ergo res mutatur, non manet id, quod hoc nomine inter homines significatur, sed falsum ei nomen datur.

§. LXII. Etiamsi vero 21. non adstipulari possimus sententiæ scholasticorum, qui juri naturæ intrinsecam bonitatem inesse statuunt, & qui jus naturæ exstiturum, asserunt, etsi detur, Deum non esse: absit tamen ut defensores hujus sententiæ pro atheis, aut pro talibus, qui ad atheismum ducentia tradunt, habeamus. Omnes enim Deum agnoscunt; omnes, excepto HOBBESIO, legem naturæ statuunt; omnes denique transgressores hujus legis pœnis tum temporariis, tum æternis obnoxios esse, tradunt: etsi Deum consequenter saltem legem hanc naturæ approbasse, & pœnas, ac præmia statuisse, existiment.

Sane, pia potius intentione dogma hoc inventum esse, persuasum mihi habeo. Dogma enim illud supponit veros atheos, qui nec Deum, nec legem divinam agnoscunt, indeque juri alicui naturæ se obnoxios esse negant. Pii quidam theologi hanc audaciam atheorum reprimere volentes, consequentiam illam non admittebant; sed sustinebant, nec atheos omnia licite agere posse, & officia quædam jure naturæ hominibus injuncta esse, etiamsi detur, Deum non esse. Eaque officia GROTIUS ex *socialitate* deducit. Ille enim communem aliquam inter homines esse societatem supponit, eoque jus naturæ infert, quia societas sine legibus subsistere nequit. Indeque concludit, etiam atheos ad conservationem illius societatis obligari. (§. 3. 4. 5. 9.)

Etsi autem negari nequeat, piam hic subesse intentionem; tamen vix mihi persuadere possum, atheum, qui vel talem communem societatem negat, vel

(*d*) GROT. Lib. I. C. I. §. 10. n. 5.

vel executorem legum socialium non agnoscit, hac ratione convinci posse. Quid, quæso, atheum deterreret, si jura societatis violare, i. e. crimina perpetrare vellet, inprimis si insciis omnibus perpetrare posset? nihil ipsi a superiore metuendum esset, quia vindicem non agnoscit.

Equidem allegant doctores præfati, satis eos deterreri per mala, quæ ex actibus vitiosis sequuntur, & crimina comitantur; ita enim in adulterio, & homicidio vindictam, tum mariti, tum familiæ; in scortatione morbos &c. metuenda: atque hæc mala *pœnæ* loco esse, ajunt. At si præter illa mala physica nihil aliud metuendum esset atheo, fragile admodum frenum hoc erit continendi ejus furores. Quid enim metueret adulter, si clam, vel volente marito thorum violaret? quid prædonem, quid rebellem deterreret, si viatorem, si principem occultis armis tollere posset, &c. Sane, nullus hic metus pœnæ, nec ab hominibus, nec a Deo; non ab illis, quia crimen eos latet; nec a Deo, quia talem dari negant. Hoc negari nequit, mala illa non semper, nedum necessario, actus vitiosos sequi, uti nec præmia actus virtuosos semper, aut necessario comitantur;

Tutius igitur proceditur cum hujusmodi hominum genere, si rationibus convincuntur, Deum existere, eumque humano generi legem dedisse.

SECTIO IV.

Ubi demonstratur, custodiam societatis humanæ improprie constitui principium cognoscendi, seu modum probandi universalem.

§. LXIII. Hactenus demonstravimus, CUSTODIAM SOCIETATIS non esse causam efficientem Juris naturalis, & extra Deum nullam aliam obligationis causam concipi posse. Noviores juris naturalis doctores veritatem hujus asserti agnovere, indeque Deum, ejusque voluntatem tamquam causam primam juris naturalis admittunt, illamque *Principium essendi* vocant. Cum vero hoc principium nimis generale ipsis visum fuerit, quod inde non appareret quidnam Deus voluerit, aliud *Principium cognoscendi voluntatem divinam* quæsivere, quod plerique in SOCIALITATE invenisse sibi persuadent, indeque eam principium cognoscendi constituunt.

Cum enim supponant, Deum homines sociales creasse, inde concludunt, Deum præcise injunxisse hominibus, ut ea, quæ ad custodiam societatis pertinent, agant, ea vero, quæ socialitati repugnant, omittant: atque hoc *principium cognoscendi* juris naturalis non genuinum solum, & manifestum, sed & sufficiens, atque adæquatum esse, ajunt, hactenus ut non sit ullum præceptum juris naturalis, alios homines spectans, cujus ratio non ultimo inde petatur e.

§. LXIV. Equidem in præsenti animus non est discutiendi, an Dei voluntas proprie dici possit principium essendi? Sufficit enim, quod doctores declarent, se per principium essendi intelligere causam efficientem juris naturalis, cum revera aliud sit causa efficiens, aliud principium disciplinæ f.

§. LXV. Quid vero per *principium cognoscen-*

(e) PUFEND. de J. N. Lib. II. C. III. §. 19. & 20. & Elem. jur. univ. Lib. II. axiom. 2. §. 1. LUDOVICI in delin. hist. jur. divi. ni §. 102. & §. 106. & plenius in dubiis circa hypoth. de princ. J. N. §. 3. seq. (f) Vid. resol Dub. circa hypothesin nostram de princ. Jur. Nat. Dub. 7. n. III.

cognoscendi doctores intelligant, non satis explicant: *vel* enim intelligunt medium probandi, & demonstrandi voluntatem divinam; *vel* intelligunt regulam quandam generalem, seu propositionem quandam universalem, sub qua omnes, & singulæ leges naturæ continentur, adeoque hac posita singulæ naturæ leges necessario sequuntur.

§. LXVI. *Priori* sensu media demonstrandi, & cognoscendi, improprie *principium juris naturalis* vocantur, quia media probandi neque sunt primum principium disciplinæ, neque hujus disciplinæ propria; immo non hujus, sed alterius disciplinæ, sc. logicæ, quæ non modo artificialis, sed & naturalis, adeoque aliena sunt a nostra disciplina: sed & ex aliis disciplinis petuntur media probandi, item ex natura hominis, animæ, rerum, atque adeo ex Physica, Pneumatologia, &c. Hæc vero, quis *principia juris naturalis* dixerit?

§. LXVII. Verius ergo est, *posteriori* sensu principium cognoscendi a doctoribus intelligi. Sane, B. THOMASIUS [g] diserte ait, per primum principium juris naturalis intelligi, vel certe intelligi debere, propositionem aliquam, sub qua reliqua præcepta omnia tamquam sub axiomate communi comprehendantur. [b]

§. LXVIII. Quæritur igitur, an socialitas, seu appetitus ille vivendi in societate universali, sit talis regula universalis, sub qua omnia præcepta, & leges naturæ continentur: adeoque an Deus præter socialitatem, & inde sequentia jura, nihil aut jusserit, aut prohibuerit?

§. LXIX. Equidem jam in præcedentibus probavi, talem societatem universalem non dari (*Vid.* §. 24. *seq.*) Probavi porro, singula voluntatis decreta subsistere, etsi nulla exstet societas humana, eaque decreta magis ex perfectione divina, fine creationis, aliisque probandi modis demonstrari posse. (*Vid. supr.* §. 36.)

§. LXX. Superest ut jam probemus, ex socialitate (ponamus enim talem existere) [a] paucissima jura sequi: imo [b] quædam præcepta juris naturæ pugnare cum socialitate: [c] quædam esse præcepta, quæ socialitati conveniunt, at legibus naturæ sunt contraria: [d] quosdam actus socialitati convenientes legibus civilibus prohiberi, quod jure fieri non posset: denique, & [e] GROTIUM ipsum pleraque jura naturæ non ex socialitate, sed vel ex jure divino voluntario, vel ex jure Gentium voluntario, vel ex necessitate, vel ex innoxia utilitate, vel si omnia deficiunt, ex conjecturis voluntatis deducere: adeoque [f] verum non esse, socialitatem esse regulam generalem, ex qua omnia naturæ præcepta ultimo, & per necessariam sequelam, fluant.

§. LXXI. Nam *I.* paucissima saltem jura ex societate, si talis inter homines esset, deduci posse, certum est. Ex toto enim hoc theoremate, quod natura, seu creator societatem inter omnes homines voluerit, nihil amplius rite concludi potest, quam ea, quæ destruunt, aut tollunt hanc societatem, prohibita esse: hæc vero quantulacumque pars est juris naturalis, & ad homicidia, latroci-

(g) Inst. Jur. divin. Lib. I. C. IV. (b) Conf. FLEISCHER de Jur. Nat. & Gent. C. 6. §. 4. pag. 167. Joh. Jac. à RISSEL de Jur. Nat. & Gent. C. 4. §. 1. pag. 11. PHILIPPI in Dis. quam inscribit: primum falsum communiter hactenus receptum. LUDOVICI Dub. circa Jus Nat. GRIBNER de Princ. Jur. Nat. proleg. C. I V. §. 1. & 2.

trocinia, & pauca similia pertinet. Quod vero præter custodiam societatis nihil voluerit Deus, quod nulla alia jura constituerit, uti dictu facile, ita probatu impossibile est. Nam si præterea quid ad certum finem fecit, ac condidit, ex illis quoque factis inferri voluntas Dei præcipiens potest, cum ex factis æque, ac ex verbis apparere possit voluntas facientis *i*. Unde Apostolus cum ostendere vellet, jus naturæ gentibus cognitum fuisse, provocat ad universam creationem, non ad societatem humanam; & ex illa, non ex hac, ostendit voluntatem creatoris [k]. Non debuit igitur tam temere dici, non esse alia juris naturalis præcepta, quam quæ ex societate humana inferri possunt, ex qua paucissima rite possunt deduci.

§. LXXII. Sane, plurima esse juris naturæ capita, quæ ex socialitate non sequuntur, nunc demonstrandum est. Ita enim 1. *cultus Dei* prima juris naturæ lex est; neque tamen ea fluit ex custodia societatis, quia societas humana jus tantum inter socios efficit: non ergo cum creatore. Neque regeri potest, jus colendi Deum non deduci ex jure naturæ, sed antea jam supponi; nam contradictio videtur, principium juris universale & adæquatum esse, & tamen quædam extra illud supponi. Illud enim demum verum principium est, in quod omnia jura resolvuntur. JCti Romani postquam jus naturæ definierunt, *quod ratio naturalis*, (i. e. Deus) *inter omnes homines constituit* [l], hæc consectaria faciunt in lege sequenti: *velut erga Deum religio &c.*

2. *Idololatria, & Polytheismus* crimina sunt, ob quæ sanctissimum numen præcipue septem populos damnavit; neque tamen iis turbatur societas humana, quin potius pleræque gentes salva societate crimina ea profitebantur, hodieque profitentur.

3. Jus aliquod datur inter *homines*, & *angelos*; neque tamen inter eos est societas. Sane, nec hominibus licitum est in angelos injurias, v. g. convitia evomere, nec angelis jura hominum ipsis auferre.

Neque *obstat*, jure naturæ ignorari officia inter homines, & angelos, quia ratio exstare angelos nescit *m*. Resp. Unde apparet, rationem ignorare angelos? Quod si enim consideret, hominem a Deo conditum rem ex spiritu, & corpore compositam esse; facile colliget, respiciendo ad infinitam Dei potentiam, & majestatem, conditos quoque esse spiritus corpori non mixtos, qui & longe præstantiores sunt, ac potentiores. Equidem gentilium Philosophi unanimiter prope potentias inter Deum, & homines medias statuerunt, & pro Diis coluerunt; quæ & idololatriæ caussa præcipua fuit. Neque vero adeo remoti sunt angeli a consortio hominum, ut non experimento aliquando homines intelligere potuerint, esse potentias creatas invisibiles, & spiritus etiam bonos, & malos. Neque enim credendum est, consensum omnium gentium in diversis orbis partibus absque ratione in hanc sententiam conspirasse [n]. inprimis cum sacra scriptura nobis hujus rei fidem faciat, adeoque id, quod ratio nobis suppeditat, confirmet.

4. *Sodomiæ* crimen juri naturæ repugnat, neque tamen illa societas vel turbatur, vel evertitur. Sane, omnes gentes,

(*i*) Leg. 5. ff. rem rat. hab. Leg. fin. §. fin. ff. de divort. Leg. 95. ff. de acq. hæred. Leg. 23. §. 1. ff. de legibus. (*k*) Rom. 1. ✝. 19. & 20. (*l*) Leg. 1. §. 4. de Just. & Jur. (*m*) Ludovici delin. hist. §. 105. (*n*) Conf. resol. dub. §. 21. n. 1. seq.

tes, modo non sint plane feræ, aut barbaræ naturæ, hoc crimen repugnare statuunt; unde & Apostolus sodomiæ prohibitionem juri naturæ tribuit, & ideo gentes in id committentes gravissime coarguit [o]. Quin ideo gentes exstirpatas legimus [p], & urbes quarundam gentium igne cœlesti ideo conflagrasse creduntur.

Neque *obstat*, prohibitionem sodomiæ ex ratione demonstrari non posse, sed eam ex jure positivo universali demum sequi [q]. At præterea quod tale jus divinum voluntarium universale non existat, (cum gentes lumen revelationis non habuerint. *Vid. Diss. proœm. III.*) non nisi ex lumine rationis, ad quod Apostolus expresse provocat, cognoscere potuere, crimen id esse. Sed & in ipso tractatu *Grotiano* rationibus demonstrabimus, sodomiam juri naturæ repugnare.

5. *Incestus* non contrariatur socialitati, quin potius ad multiplicanda amoris vincula conduceret, & tamen jure naturæ prohibetur.

Equidem B. LUDOVICI [r] negat, prohibitionem incestus ex jure naturæ deduci posse. Sed cum inter præcipua crimina, propter quæ totæ gentes excisæ sint, incestus referatur [s], cum Apostolus incestum, etiam inter affines, gentibus interdictum testetur [t], omnesque gentes moratiores in id consentiant; necessario sequitur, ex lumine rationis id ipsis cognitum fuisse, quia revelationis lumen illis nullum fuit. Sed & evidentissime criminis hujus atrocitas ex ipso lumine naturæ suo loco demonstrabitur. [u]

Instat B. LUDOVICI, nullam esse consequentiam, *gentiles, qui S. scripturam non habuerunt, hoc vel illud factum pro turpi reputasse, ergo hoc ex solo rationis sibi relictæ dictamine cognoverunt*; hausisse enim multa ex traditionibus. Sed & probari non posse, apud omnes gentes quascunque incestus species, quæ in S. S. prohibentur, pro turpibus habitas fuisse; unde concludit, leges, quibus incestus prohibebantur, inter gentes fuisse positivas universales, & ideo asseri in sacra historia, Deum gentes punivisse. At 1. necessario sequitur, *gentes si quid communiter pro turpi habent, ex solo lumine rationis id hausisse*, quia aliud lumen non habent, neque revelationem eis factam esse, constat. Nec morari nos debet, quod gentes quædam etiam nuptias cum personis in sacra historia prohibitis permiserint: sufficit enim, apud plerasque gradus in S. S. nominatos prohiberi, & Deum vicinas gentes ob tales nuptias punivisse. Ceterum prohibendi rationem obscuriorem esse, & non nisi remotis argumentis adstrui posse, non diffitemur. Quod vero 2. de legibus divinis positivis universalibus tradit, infra refutabimus, nec tales leges dari, probabimus.

6. *Promiscui concubitus* illiciti sunt natura, non tamen contrariantur socialitati; nam e contrario illi ad augendam, propagandamque societatem plurimum conducerent, inque eum finem olim Spartanæ mulieres eos admisere [v]. Sane, rationi societatis, uti omnium, ita & uxorum inter socios communio, quam maxime congrueret.

(o) Rom. 1. v. 25 & 27. (p) Lev. 18. v. 24. seq. (q) Vid. LUDOV. delin. hist. n. 103. & in dubiis §. 16. (r) B. LUDOVICI d. l. n. 103. (s) Lev. 28. v. 24. seq.

(t) 1. Cor. 5. v. 1. seq. (u) Conf. tract. meus de princ. J. N. p. 2. §. 2. pag. 64. & 65. & Resol. dubior. pag. 41. (v) Justin. Lib. III. C. IV.

Equidem hic quoque prohibitionis rationem in jure aliquo positivo universali gentibus per traditionem revelato, ponunt. At consensus communis gentium, quæ lumen revelationis a Deo non habent, tamdiu pro jure naturæ habetur, donec probetur actum illum licitum esse: *nam universalis effectus universalem requirit causam* [x]; *talis autem existimationis causa ulla vix videtur esse posse, præter sensum ipsum, communis qui dicitur.* (*Vid.* §. 2.). Sed & verum, & naturale crimen hic subesse, alibi demonstrabo.

7. *Adulteria*, posita socialitate, nulla ratione prohibita apparent. Adeoque ex eo principio probari non potest obligatio conjugum, & lex matrimonii, ut fœmina non nisi uni viro cohabitet. Quin potius cohabitatio cum pluribus viris amplificat societatem, inprimis si conjugium est sterile.

Instas: dolores, & inimicitias adversus adulteros inde oriri, adeoque pacem externam turbari. Respondeo 1. injuria inciperet a marito, qui quod ex lege socialitatis prohibitum non est, alii negat. 2. Quid, si maritus, de cujus jure agitur, consentiat? Sane, hoc casu non turbatur pax externa, adeoque adulterium hoc saltem casu ex sententia adversariorum crimen non erit. Quid si 3. lex adulteria permitteret, vel saltem non puniret, nec marito facultatem vindictæ concederet? Nam hoc quoque casu pax externa non turbaretur.

Prohibitio igitur hæc ex alio principio deduci debet, nimirum, ex natura ipsa conjugii: uxor enim amorem, & consuetudinem soli marito promittit, & debet (ex qua sibi liberos, & a se alendos, sibi suos hæredes, sibi nominis, familiæ, omniumque fortunarum successores procreari putat, & sperat); hanc spem, fidemque uxor fallit, amorem illum in alios transfert, & hoc cum adultero agit, ut ea omnia alienis, spuriis, & adulterinis liberis concedantur, illique nefanda fraude, ac impostura mariti familiæ, cum ipsius, totiusque posteritatis legitimæ injuria, & detrimento maximo, perpetuo inferantur.

8. *Autocheiria* non evertit societatem, immo nec inde verenda multum est ejus turbatio, quia qui se ipsum interficit, in se, non in societatem sævit, & cum vivendi cupido naturalis sit hominibus, paucissimi invenientur hujus criminis rei; hinc illa licentia ex alio fonte restringatur necesse est.

Equidem objici solet, hominem, quicunque sit, non propter se solum, sed propter alios creatum esse, ut & aliorum utilitatem promoveat, re, consilio &c. Hoc enim esse socialiter vivere [y]. Resp. [a] ponamus hominem adeo inhabilem, ut nulla penitus ab eo in societatem utilitas redundare possit, & qui nonnisi oneri aliis sit; non tamen ei se occidere licet. [b] Quin ponamus hominem habitu tam vitioso, ut nemini bene, omnibus male agere satagat, autocheiria tamen ipsius crimen est, etsi his casibus totus ille prætextus utilitatis aliorum cesset. [c] Inde sequeretur, Adamum, cum solus fuit, occidere se potuisse: non enim peccaturus fuisset in societatem, quæ tunc non exstitit; adeoque beneficia illi conferre, vel re, aut consiliis prodesse, non potuit. [d] Quæcunque autem officia fingamus, quæ homo debeat societati, non ultra debet, quam socius est, & manet: uti civis, qui ad munera

(x) GROT. Lib. I. C. I. §. 12. ✝. 1.

(y) LUDOV. in dub. circa hypoth. §. 19.

munera civitatis ex instituto tenetur, libere tamen e civitate migrare potest, JCto quoque docente [z]; qua migratione facta, cessat omnis illa obligatio ad munera. Nihil autem interest hactenus, discedendo, an decedendo desinat esse socius, seu civis. Ex alio igitur principio derivanda est hæc prohibitio, & tali quod vim habeat probandi, sublata quoque omni socialitate.

9. *Cultus quoque parentum* nullo modo ex hoc principio sequitur: non enim eo cultu neglecto societatem everti necesse est. Regerit B. LUDOVICI, omissionem hanc cultus turbare societatem; filios enim non obedientes esse auctores rixæ, & causam dare parentibus vi eos juste corrigendi [a]. Verum hæc iterum principium petunt, & gratis assumitur, quasi ex socialitate sit, quod filii non parendo sint auctores rixæ, non vero parentes jubendo; quod parentibus jus vi cogendi competat, idque justum sit. Nam e contrario ex ratione societatis potius æquales sunt homines, eoque jus quoddam fraternitatis inter eos obtinet [b]; par autem parem cogere nequit. Ex socialitate igitur discerni, & constitui nequit, quis auctor rixæ habendus. Non magis, quam si alii duo viri in societate essent, & alter aliquid exigeret, alter negaret; tunc enim ex socialitate utique decidi non posset, cujus jus esset. Necessario igitur ex alio principio decidendum erit, cujus jus sit; quo definito, id ipsi præstandum erit, etsi nulla inter eos esset societas. Male igitur *custodia societatis* unicum principium hujus juris cognoscendi constituitur, cum æque, & magis ex modis demonstrandi communibus probetur, voluisse Deum parentes coli. Et cum ex natura societatis potius æqualitas inter utrumque sequatur, tota cessat sequela: *Deus homines sociales fecit, ergo liberi parentes colere tenentur*; & e contrario ita argumentandum esset: *Deus homines æquales, & socios fecit, ergo alter alteri parere non debet.*

10. Non sequitur ex hoc principio, *pacta, & promissiones servandas esse.* Neque enim cum B. LUDOVICI [c] asserere possumus, *pacta servanda esse per remedia compulsiva, quia alias violaretur societas, & pax inter contrahentes.* Nam [a] inde sequeretur, quod si pax inter contrahentes non turbaretur, promissis standum non sit; nunquam ergo summa potestas, quæ subditorum alicui fidem dedit, ex hoc pacto obligaretur, quia nulla vis compulsiva in eam obtinet, adeoque nullus metus turbandi societatem hic subest. [b] Hoc ipsum quæritur: an ex societate humana sequatur, alterum stare promissis debere, et si non stet, an adigi possit per remedia compulsiva? & hoc est quod nego, & quod probari prius ex aliis principiis debebat. Quamdiu id non fit, non turbatur societas ab eo, qui non stat promissis, sed ab eo, qui vim adhibet. Sed & [c] falsum est, turbari societatem humanam lite inter duos orta. Quid enim interest gentium Americanarum, an cives Brandenburgenses inter se litigent, & alter alterum ad servanda pacta compellat? Denique [d] ponamus, ex eo, quod Deus homines voluerit sociales, sequi, pacta servanda esse: hic tamen modus probandi non est unicus, sed magis ex nostris principiis hæc obligatio deduci potest. Licet enim nulla societas inter homines

(z) Leg. 12. §. 9. ff. de Capt. & postl. revers. (a) In resolut. dub. §. 22. (b) Leg. 63. pr. ff. pro soc. (c) In resolut. dubiorum ad dub. 18.

existat, certum est, me alteri jus, quod voluntate mea in eum transfero, tribuere debere; idque vi facultatis, quam creator mihi de jure meo disponendi concessit.

11. *Jura successionum* (quæ omnino a natura sunt) non sequuntur ex societate. Non enim turbatur, nedum evertitur societas humana, si bona defuncti fierent nullius; quia liberi ipsi facultatem occupandi res alias habent, & natura omnia omnibus sufficiunt.

12. *Condictiones* quoque dicuntur esse juris gentium [d]; cujus rei fons frustra in socialitate quæritur, utpote cui potius repugnat, ipsis quoque dominis res ipsorum proprias (res enim condicitur tantum ab eo, qui mea voluntate dominus factus est) auferre. Unde nec jure civili regulariter tales editæ fuere actiones [e]: *at* ex æquitate naturali, citra omnem socialitatis rationem, condictiones jure Romano datæ sunt, quibus condicitur quod in alterum sive ex errore &c, est translatum; quia dominus ille locupletior fieret cum alterius jactura; cujus rei principia alibi explicabimus.

13. *Falsum testimonium dicere* repugnat naturæ, non vero societati: neque enim turbatur humana societas si alter mentitur, eoque jus forte mihi quæsitum aufert, jus unius læditur, non vero aliorum, nedum jus totius humani generis.

§. LXXIII. Porro, & *II.* socialitatem non esse probandi modum, nedum modum probandi universalem, vel exinde patet, quia quædam jure naturæ licita sunt, quæ tamen directe cum societate pugnant. Quo pertinent

1. *Jura bellorum.* Nam licentia, quæ in bello obtinet, interficiendi, vastandi, & prædandi, quam & sacrarum litterarum auctoritas permittit, adeo a societatis custodia definiri nequit, ut potius destructio societatis inde inferatur.

Equidem B. LUDOVICI [f] regerit, bella offensiva non esse licita, bella autem defensiva stare posse cum socialitate, quia nemo se socialem ultra gerere tenetur, quam alter talem se gerit: & defensionem licitam esse, quoties offensio injusta est; nec eum de rupta socialitate queri posse, qui prior eam rupit. Sed resp. [a] generaliter asseri nequit, bella offensiva licita non esse. Nam ea, quæ tendunt ad recuperandum jus ablatum, etsi turbent pacem externam, non tantum licita, sed & necessaria esse, sacræ litteræ quoque, & communis consensus omnium gentium probat: & sic conceditur, quædam bella (quæ licita tamen natura sunt) societati repugnare. Quæ vero [b] de bello defensivo dicuntur, principium petunt. Etenim princeps, qui levem forte injuriam principi vicino intulit, non violat societatem humanam, nedum eam evertit; sed ille potius, qui ad vindicandam illam injuriam arma sumit, turbat pacem publicam: adeoque ex aliis principiis probari debet, etiam levem injuriam, quæ societatem humanam non turbat, armis vindicari posse, etsi non societas, sed singuli læduntur. Sed & ponamus, [c] eum, qui injuriam infert, societatem humanam lædere; negari tamen nequit, magis pacem affligi per vindictam. Utraque igitur pars belligerantium quod vi facit, omnino contra pacem externam, & sic contra socialitatem agit: adeoque posito principio socialitatis, utrumque factum prohibitum esset

(*d*) Leg. 25. ff. d. act. rer. amot. leg. 64. leg. 66. ff. d. cond. ind. arg. leg. 1. §. f. ff Cond. fin. caus. & leg. 32. ff. d. reb. cred. (*e*) propter leg. 11. ff. de R. J. (*f*) In dub. 14.

esset; quod tamen plane falsum est. Ut igitur [d] appareat, quis eorum jure fecerit, non ex socialitate, vel pace externa, quæ utrinque sublata est, sed ex aliis principiis discendum est; & tum unus jure, alter injuria ageret, etsi nulla inter homines societas esset. Quæ omnia ex nostro principio accurate definiuntur, ex socialitate neutiquam.

Experitur hoc ipse B. LUDOVICI *g*; unde alias regulas assumere cogitur ut hoc definiat, scilicet, *quod non tenear me socialem exhibere, nisi & alter se talem gerat: quod defensio justa sit, si offensio injusta: quod de se queri debeat, qui prior rupit.* Igitur ex aliis regulis, quam socialitate, hoc decernitur. At hæ regulæ gratis supponuntur, nec ex socialitate demonstrantur. Sed nec generaliter veræ, nec indistincte ex jure naturæ sunt; quin ex socialitate ne quidem jus tuum, vel meum secerni, ac definiri rite potest. Cum enim a natura homines facultatem in omnia habeant, societatis ratio eam non minuit, sed auget. Demonstrandum igitur inprimis aliunde est jus unius partis præ altera, & hoc qui violat, is demum offendit, rumpit, & de se queri debet, etsi nulla esset societas. Neque adeo potest hæc disciplina cum tali principio non in infinitum vagari, aut ullibi pedem figere.

2. *Matrimoniorum omissio* posita socialitate esset crimen, cum tamen quilibet jure naturæ matrimonio abstinere possit: quod vero omissio illa crimen in societatem sit, vel ex eo apparet, quia necessaria sunt matrimonia ad custodiendam, & augendam societatem.

Equidem regerit B. LUDOVICI *h*, *homines omnino ad matrimonia obligari, sed ita, ut obligatio singula individua non stringat si alii sufficiant procreandæ proli, aut non possint uxorem alere; quia præcepta affirmativa ad sui impletionem commodam occasionem requirant.* Resp. [a] Si societas est principium adæquatum juris naturæ, sequitur, omnes homines eo æqualiter obligari. [b] Quid vero inanius fingi potest, aut magis secum pugnans, quam hæc sententia, homines obligari ad matrimonia, non tamen singulos, si sat multi operam liberis dant. Quis enim hoc definiet? Et si nulli, aut pauci operam iis darent, quis discernet qui cogendi sint, qui non sint? Et quis umquam talia finxit? [c] Obligatio per naturam fingi nequit, nisi definitæ sint personæ, quæ obligentur; igitur aut omnes, aut nulli erunt obligati ad matrimonia, alioquin numerus obligatorum definiri nequit. [d] Sed nec exitum res habere posset, si quis cogendus esset ad nuptias, & fœmina, quam eligit, nubere ei nollet; aut si nulla vellet, fœmina quoque quædam cogenda esset, non modo ut nuberet, sed ut huic nuberet; quod naturæ matrimonii, quod libero consensu contrahitur, repugnat. [e] Omnium minime autem ex socialitate id statui potuit; ex quo principio promiscui concubitus magis, quam matrimonia defenduntur: nihilque magis illi obesset, quam coacta matrimonia, & tristes sæpe, societatemque valde læsuri, eorum exitus. [f] Sed etsi cogerentur homines ad matrimonia ineunda, an & cogendi essent ut coirent, & liberos procrearent? quæ hæc sententia? [g] Quis bruta obligat, & cogit ad conjunctionem maris, & fœminæ? Neque tamen inde ab orbe condito ulla eorum species defe-

(*g*) Vid resolut. dub. pag. 38. & seq. (*h*) In resolut. dub. 20.

defecit, aut exstincta est, sed omnia genera hucusque ubertim propagata sunt. Scilicet, sapientissima natura, seu creatoris providentia, tantum conjunctionis corporum studium indidit utrique sexui, ut nihil minus verendum sit, quam ut desitura umquam sit procreatio hominum; idque res docet: etsi enim per universum orbem libera sunt matrimonia, nondum tamen usque cessavit procreatio prolis.

3. *Pœnæ* quoque *mortis* tantum abest ut firmiter inferri ex societatis studio possint, ut rationibus ejus magis adversentur; nam aliis modis, v. g. operibus publicis, magis societas promoveretur. Regerit B. LUDOVICI [i], *quamvis hæ ex præcepto juris naturæ non possent inferri, nihilo minus tamen studium socialitatis non prohibet, quo minus talis pœna statui in republica possit contra illum, qui vincula societatis rupit*. Resp. [a] Pœnas mortis omnino ex præcepto naturæ quoque in quibusdam criminibus inferri, uti in homicidiis [k]. Sane, lex naturalis est, ut qui sanguinem effundit, ejus sanguis effundi debeat; quod ex lumine rationis agnovit Cainus parricida [l], & consensus gentium probat: idque more suo solide demonstravit B. PARENS [m]. Nulla autem ratione pœna mortis sequitur ex socialitate, ut conceditur. Ea igitur non est adæquatus modus cognoscendi jura naturæ. Resp. [b] Quin nec potuit salvo isto principio statui, pœnas mortis permitti posse, quia conservationi societatis repugnat socios occidi; & contra ei valde conducit, ut puniantur operis præstandis ad communem utilitatem.

§. LXXIV. Qua, quæso *III.* ratione asseri potest, omnia juris naturæ præcepta necessario ex socialitate inferri, cum 1. multa sint capita juris naturæ, quæ augent societatem, eamque conservant, & tamen jure naturæ tamquam turpia prohibentur? Idque in præcedentibus demonstravimus exemplis *promiscui concubitus adulteriorum*, si scilicet sterile sit conjugium, &c. 2. Multa jure naturæ permittantur, quæ societati, ejusque utilitati repugnant; quo *pœnas mortis* retulimus.

§. LXXV. Posita *IV.* societate, injustissima foret lex civilis, quæ prohibet nuptias cum pluribus fœminis, &c. Talis enim lex, utpote socialitati contraria, neque ferri salva conscientia, neque vinculum subditorum animis injicere posset, quia multitudo procreationum facit ad augendam, & promovendam societatem, quam proinde illa prohibitio turbaret.

§. LXXVI. Denique & *V.* GROTIUS facto ipso agnovit, non sufficere ad eruenda singula naturæ jura custodiam illam societatis, quia in toto opere suo vix ullam quæstionem, cui aliquid momenti inest, ex hoc principio solvit, sed perinde, ac si nullum principium hujus disciplinæ proprium esset, omnia ex aliis aliunde precario acceptis rationibus decidere satagit.

I. Atque hinc, deficiente jure sociali, vel recurrit ad *jus* aliquod *naturæ laxius*, seu ad præcepta Ethices, quæ saltem obligant in foro poli; cum tamen præcepta, quæ ad *jus sociale* refert, verum jus tribuant etiam intuitu aliorum: vel ad *jus divinum voluntarium universale*, nimirum, ad jus *Adamiticum*, *Noachidicum*, & *legem Evangelii*; cum tamen jura ejusmodi universalia, diversa a jure naturæ non existant. *Vid. Dissert. proœm. III.* Et si nihil aliud occurrit, *ex meris conjecturis* satis longe petitis jura

(i) In resolut. dub. 18. (k) Vid. disp. B. Par. de S. S. talionis jure. (l) Gen. 4. v. 14. & 15. (m) in dicta dissertat.

ura naturæ deducit; nam quid homines, quid civitates, quid ſinguli, vel cogitarint, vel interrogati reſponſuri fuiſſent, quærit: Reſponſum quaſi primorum hominum pro lubitu ſuo fingit, idque pro jure naturæ habet.

Talibus enim conjecturis *II.* nititur totum illud jus dominii, ſeu ſecundum objectum juris, eoque maxima juris naturalis pars. Supponit enim GROTIUS [n], in primævo rerum ſtatu res omnes fuiſſe communes, nemineraque hominum ullam rem propriam ſibi dicere potuiſſe, adeoque *dominium* in illo ſtatu incognitum fuiſſe.

Primos autem homines non perſtitiſſe in illa communione, ſed dividere inter ſe res quaſdam communes cœpiſſe voluntate expreſſa; aucto autem, & diſperſo humano genere, *tacite inter ſe conveniſſe*, ait, ut ex reliquis rebus indiviſis, quod quisque occupaſſet, id proprium haberet. [o]

Secundum hanc hypotheſin igitur *proprietates ex præſumpto conſenſu primorum hominum* ortæ, & dominia ex voluntate illa tacita, & facto hominum [p] (adeoque ex conjectura voluntatis) introducta ſunt.

Hinc GROTIUS concludit, dominia eſſe *juris naturalis pro certo rerum ſtatu* [q], quia jura, quæ ex dominii vi, & natura ſequuntur, non ſimpliciter, nec mere juris naturalis ſunt, adeoque ante illud factum hominum, & ante illam voluntatem tacitam, non obtinuerunt. [r]

Sed. & *III.* uti dominium, ita & effectus ſingulos dominii ex meris conjecturis, i. e. ex vagis, & cerebrinis præſumptionibus, deducit.

Nam [a] demonſtraturus obligationes quæ *ex re oriuntur*, diſtinguit inter res exſtantes, & non exſtantes. *Si res exſtat* apud alium, ideo poſſeſſorem ad ejus reſtitutionem domino teneri, fingit, *quia introducto dominio* (ex conjectura nimirum voluntatis) *omnes domini videntur* (ex nova conjectura voluntatis) *ſocietatem quandam contraxiſſe, ut qui rem alienam habet, eam reſtituat domino* [s]. Atque ex hoc contractu univerſali omnes homines teneri, & ex eo jus quoddam rei domino acquiri, ait [t]. Unde varias decidit quæſtiones. [u]

Si res non exſtat, ex alia conjectura voluntatis reſtituendi obligationem infert, *quia ſcilicet generi humano tum placuit, ut ſi locupletior factus eſt is, apud quem res periit, id domino reſtituatur, quia dominia ad æqualitatem ſervandam introducta ſunt* [v]. Unde itidem varia jura deducit. [x]

IV. Ideo, ait, auferri res domino non poſſe [y], *quia introducto dominio voluntate hominum, naturale eſt, rem, quæ ex tacita voluntate hominum*, (adeoque ex conjectura illa voluntatis,) *ſemel mea facta eſt, eripi mihi non poſſe* [z]. Unde furta hactenus jure naturæ (pro certo, nimirum, rerum ſtatu) vetita [a], & jus arcendi alium ex dominio nobis competere, ait. [b]

V. Introducto dominio (ex conjectura illa voluntatis,) ſucceſſiones quoque in familia naturales eſſe, ait, eas-

(*n*) Vid. infra C. III. §. 4. (*o*) Lib. II. C. II. §. 2. n. 4. & 5. Lib. II. C. IX. §. 1. n. 2. (*p*) Lib. I. C. I. §. 10. n. 4. Lib. II C. II. §. 1. n. 5. (*q*) Lib. II. C. VII. § 2. n. 2. & 14. Conf. cap. ſeq. (*r*) Lib. II. C. VII. §. 2. n. 1. Conf. Lib. I. C. I. §. 10. n. 4. (*s*) Lib. II. C. X. §. 1. n. 2. & 4. Lib II. C. XVI. §. 26. n. 2. (*t*) d. num. 4. (*u*) d. n. 4. (*v*) Lib. II. C. X. §. 2. n. 1. (*x*) d. C. X. §. 5. 7. & 8. (*y*) Lib. I. C. II. §. 1. n. 5. (*z*) Lib I. C. I. §. 10. n. 4. (*a*) d. num. 4. (*b*) Lib I. C. II. §. 1. n. 5. Lib. II. C. VI. §. 1. Lib. II. C. XX. §. 43. n. 1.

easque ex novis conjecturis deducit. Nam *cum nemo præsumatur bona sua velle cedere occupanti*, inde concludit, bona ejus esse intelligi, *cujus voluisse defuncti maxime erat probabile*; *credi autem quemque voluisse quod æquissimum, & honestissimum est.* [c]

Atque ex hac conjectura voluntatis [a] liberos succedere parentibus, ait, *quia parentes creduntur id velle, ut liberis quam optime prospectum sit* [d]. Cessare autem illam conjecturam per contrariam conjecturam [e]. [b] Ex eadem æquitate ortum esse jus, existimat, quo nepos succedit in locum filii [f]. [c] Deficientibus liberis inspiciendum esse, ait, *quæ in dubio credenda sit fuisse voluntas intestati* [g]; ibique [d] pro certo habendum, *noluisse defunctum perdere beneficii memoriam, indeque videndum esse, quis sit in beneficiis ordo naturalis* [h]. Atque ex hac conjectura [e] præfert in successione ab intestato fratrem, quia ab ejus parente defunctus bona acquisivit [i]. [f] Si non reperiatur is, a quo proxime bona venerunt, vel ejus liberi, *æquum esse*, ait, *ut gratia referatur illis, quibus post illum proxime debetur.*

Equidem [g] hanc conjecturam voluntatis in solis *bonis avitis* locum habere, fingit; in *noviter acquisitis* autem, inquit, credendum esse, *defunctum deferre voluisse hæreditatem ei, qui carissimus ei fuisse creditur* [k]: Eum autem esse qui gradu cognationis proximus est. [l]

Sed, & [h] ait, *credi quemque id de sua successione statuisse, quod lex, aut mos habet populi*: eamque conjecturam etiam in Principum hæreditate, quin in successione regni patrimonialis valere, *quia reges probabiliter creduntur in rebus suis æquissimum judicasse, quod aut legibus sanxerunt ipsi, aut moribus probant* [m]. At [i] in regnis ex voluntate populi familiæ delatis *præsumi populum id voluisse, quod magis expedit*; indeque statuit, tale regnum esse individuum, quod ad descendentes saltem legitimos pertineat [n], & inter eos ad primogenitum; & quidem primo ad mares, tum ad fœminas. Hinc [k] concludit, regnum tale esse quandam hæreditatem, sed quam successor adire possit sine privata hæreditate, *quia populus regnum voluisse creditur quam optimo jure deferri.* [o]

Tota igitur successionum materia hic non ex aliqua socialitate, sed ex meris conjecturis deducitur.

Porro & *VI.* ex conjectura voluntatis demonstrat, homines, etsi tacito consensu a prima communione recesserint, eoque dominium sua voluntate introduxerint, excepisse *casum necessitatis.* In gravissima enim necessitate, reviviscere, ait, jus pristinum, quod communiter hominibus in res competit, tamquam si communes mansissent [p]. Rationem hujus conjecturæ affert, quod spectandum sit *quæ mens fuerit eorum, qui primi dominia singularia introduxerunt*; *eam autem credendam esse talem fuisse, ut quam minimum ab æquitate naturali recesserit* [q]. Unde concludit, res in dominos distinctas cum benigna quadam receptione juris primitivi videri [r], & tum pergit: *Si enim primi divisores interrogati fuissent, quid de ea re sentirent? respondissent: se excepisse neces-*

(*c*) Lib II. C. VII. §. 3. (*d*) Lib II. C. VII. §. 5. n. 2. (*e*) d. C. VII. §. 7. (*f*) d. C. VII. §. 8. (*g*) d. C. VII. §. 9. n. 1. (*h*) d. §. 9. num. 2. (*i*) d. §. 9. n. 2. & 3. (*k*) d. C. VII. §. 10. n. 1. (*l*) d. §. 10. n. 1. (*m*) Lib. II. C. VII. §. 11. & 12. (*n*) d. C. VII. §. 13. usque ad 19. (*o*) d. C. VII. §. 19. (*p*) Lib. II. C. II. §. 6. n. 2. Lib. II. C. XVIII. §. 4. n. 6. (*q*) d. §. 6. n. 1. (*r*) d. §. 6. n. 4.

necessitatis casum [s]. Atque ex hac necessitate plurima jura deducit [t].

Præterea *VII.* fingit, homines a primæva communione recedentes, (i. e. dominium suo facto, & voluntate introducentes) excepisse casum *innoxiæ utilitatis. Proprietatem enim, seu dominium non absorpsisse*, ait, *jus illud, quod ex communi rerum statu nascebatur; si nimirum res mihi prodest, & aliis non nocet.* Adeoque etiam post dominia introducta ex veteri communione restare *jus utilitatis innoxiæ*, statuit [u]. Rationem hujus conjecturæ eandem dat, quæ est in *necessitate*; quia dominium introduci potuit cum receptione talis usus, qui prodest his, illis non nocet; *ideoque dominii auctores id potius censendos esse voluisse* [v]. Atque ex hac innoxia utilitate pariter varia jura deducit [x].

Sed & *VIII.* varias alias quæstiones decidit ex sola *conjectura voluntatis*. Nam [α] captivum regem pacem facere posse, inde probat, *quia credibile est, populum detulisse imperium ea lege, ut & a non libero exerceri possit* [y]. [β] alienationes regni non valere, nec alienantem ad id, quod interest, obligari, ait, *quia credibile est, populos regnum deferentes id voluisse*; ubi addit rationem præsumtionis, *ne alioqui, si ad id, quod interest, salva esset actio contrahenti, subditorum bona pro debito regis caperentur, ac sic de alienando imperio vana esset cautio* [z]. [δ] Jus resistendi Principi vim privato inferenti, itidem ex conjectura voluntatis deducit, si mortis periculum adsit. Rationem hanc affert; *quia illi, qui se primum in societatem consociant civilem, si interrogarentur an velint omnibus hoc onus imponere, ut mori præoptent, quam ullo casu vim superiorum armis arcere, nescio an velle se sint responsuri, nisi forte cum hoc additamento, si resisti nequeat nisi cum maxima Reipublicæ perturbatione, aut exitio plurimorum innocentium.* [a]

Denique *IX.* in interpretandis pactis hominum GROTIUS tot suppeditat conjecturas [b], ut nulla amplius certitudo in dispositionibus humanis supersit: vix enim casus dari potest, ubi voluntas disponentis per aliquam ex conjecturis, quas fingit, everti non possit.

Atque ex his *X.* satis constat, GROTIUM plurima pro arbitrio suo ponere, ad socialitatem vero, id est ad principii sui fontem, vix quicquam reducere, adeo ut totum illud principium *custodiæ societatis humanæ* in universo opere prope inane, & otiosum videatur. Quo modo certum est, infinitis modis jura variari, & ceræ instar fingi posse, eoque omne jus naturæ everti.

CAPUT III.

De Jure Naturæ pro certo rerum statu.

§. LXXVII. GROTIUS quædam esse juris naturalis, statuit, non *simpliciter*, sed *pro certo rerum statu* [c]; indeque distinguit

E 2 *præ-*

(s) d. §. 6. n. 4. (t) d. §. 6. n. 2. 3. & 4. L. III. C. I. §. 5. n. 3. L. II. C. II. §. 10. L. II. C. VI. §. 5. L. II. C. VIII. §. 4. n. 6. L. III. C. XXIII. §. 5. n. 3. & C. XX. §. 37. L. II. C. I. §. 4. (u) L. II. C. II. §. 6. n. 1. §. 10. in fine & §. 11. (v) L. II. C. II. §. 13. n. 1. (x) d. §. 10. 11. & 12. (y) L. III. C. XX. §. 3. (z) L. III C. XX. §. 5. num. 1. (a) L. I C. IV. §. 7. n. 1. & 2. Conf L. II. C. XII. §. 12. n. 1. (b) L. II. C. XVI. (c) L. I. C. I. §. 10. n. 7.

præcepta naturalia simpliciter, seu mere naturalia, ab his, quæ *pro certo statu* sunt naturalia [d].

Ad ea, quæ juris naturalis sunt *simpliciter* [e], adeoque quæ ad jus naturæ *merum* [f] pertinent, refert ea, *quæ citra voluntatem humanam existunt* [g]. Ad jura naturalia autem, quæ *pro certo rerum statu* obtinent, refert ea, *quæ voluntatis humanæ actum consequuntur* [h]. Quod systema ex sequentibus exemplis magis illustrabitur.

§. LXXVIII. Hanc distinctionem in duobus casibus locum habere, ait GROTIUS: 1. circa dominia: 2. circa judicia. [i]

§. LXXIX. *Jure* enim *naturæ mero*, & *simplici*, nulla fuisse *dominia*, GROTIUS asserit, sed omnes res natura fuisse communes [k], adeoque hoc jure neminem [l] rem occupare, eamque suam facere, nisi utendo [m], potuisse, nec jus hominibus fuisse de rebus terræ, utpote communibus, disponendi. [n]

In hoc ergo rerum statu, adeoque *mero*, & *simplici jure naturæ*, nullam vim, nullumque effectum dominii fuisse, ait [o]. Aucto vero hominum numero, GROTIUS fingit, recessisse homines ab illa primæva communione, tum pacto expresso, scilicet, per *divisionem* quarundam rerum, tum pacto tacito, nimirum, *concesso singulis jure occupandi res non divisas*. (§. 76. *n.* 1.)

Posita *hac voluntate hominum*, alium statum rerum successisse, ait; jam enim, sublata facto hominum communione, 1. jus esse cuique res terræ occupandi [p], eoque dominium acquirendi. 2. Nefas esse, etiam naturali jure, rem alteri auferre [q]. 3. Cuilibet jus esse rem in alium transferendi [r]; & 4. etiam testamento rem suam alienandi [s]; 5. nec non rem suam vi defendendi [t]; 6. Cuique jus esse vindicandi a quolibet possessore rem suam exstantem, vel æstimationem ejus, si non exstet. [u]

Atque ex his totum illud arcanum de iis, quæ juris naturalis sunt *pro certo rerum statu*, & quo sensu dominium *voluntate hominum* demum introductum sit, patet.

§. LXXX. Alterum exemplum, quod GROTIUS ad ea refert, *quæ voluntatis humanæ actum consequuntur*, adeoque quæ juris naturalis sunt *pro certo rerum statu*, ponit in JUDICIIS. [x]

Jure enim naturæ mero, i. e. ante introducta voluntate hominum judicia, ex hypothesi GROTII quilibet privatus erat vindex suæ, & alienæ injuriæ [y]. Postquam vero homines in societates civiles coivere, eoque suo juri privata vi agendi renunciarunt, *in hoc rerum statu*, fingit, juris naturalis esse jus suum per judicia consequi. [z]

§. LXXXI. Equidem nova hæc sunt nomina citra necessitatem efficta, quæ præcipuam juris naturalis partem, nimirum, quæ de proprietate, seu dominio agit, obscuram admodum reddunt, nec ullum usum in disciplina juris

(*d*) L. II. C. VIII. §. 26. (*e*) d. §. 10. n. 4. (*f*) L. II. C VIII. §. 1. (*g*) d. §. 14. n. 4 C II. §. 1. n. 5. (*h*) d. §. 10. n. 4. (*i*) d. § 10. n. 7. (*k*) L. II. C. VI. §. 1. L. II. C. VII. §. 2. L. I. C. I. §. 10. n. 7. & C. II. §. 1. n. 5. (*l*) L. II. C. II. §. 3. n. 3. (*m*) L. II. C. II. §. 2. n. 1. L. I. C. II. §. 1. n. 5. (*n*) Vid. §. seq. (*o*) L. II. C. VII. §. 2. & 14. (*p*) L. II. C. II. §. 2. & §. 3. n. 3. C. III. §. 1. & §. 4. n. 1. L. I. C. I. §. 10. n. 7. (*q*) L. I. C. I. §. 10. n. 4. (*r*) L. II. C. VI. §. 1. n. 1. & C. VII. §. 2. (*s*) d. C. VI. §. 14. (*t*) L. I. C. II. §. 1. n. 5. & 6. (*u*) L. II. C. X. §. 1. n. 1. 2. & §. 4. (*x*) L. I. C. I. §. 10. n. 7. (*y*) L. I. C. III. §. 1. n. 2. L. I C I. §. o. n. fin. L. I. C IV. §. 2. L. II. C. XX. §. 5, n. 2. seq. (*z*) L. I. C. III. §. 1. n. 2.

juris naturalis habent, quin ipsis principiis GROTII, contrariari videntur.

Nihil enim 1. magis repugnat systemati GROTII, quam jus illud, quod *pro certo saltem rerum statu* naturale esse, ait. Ex hypothesi enim GROTII jus naturæ oritur ex principiis internis, & æternis, ex appetitu, inquam, societatis, qui appetitus cum ipso homine originem cepit. Contradictionem igitur involvit, jus aliquod statuere, quod voluntatem hominum supponit, adeoque non ex principiis internis fluit.

Si ais, ex internis principiis fluere, ut accedente voluntate hominum res, antea communis, jam fit propria, ut constitutis facto hominum civitatibus jus meum nonnisi per judicia consequi possim; inanis est illa distinctio in jus *naturæ merum*, & *pro certo rerum statu*, quia pleraque jura naturæ demum effectum habent accedente voluntate, vel facto hominum: nam hac ratione *conjugia*, quæ ex hypothesi GROTII simpliciter sunt juris naturalis, referri deberent ad jus naturæ *pro certo rerum statu*, quia consensu demum conjugia contrahuntur, adeoque voluntatis humanæ actum consequuntur. Jus *patriæ potestatis* a mera natura est; at effectum non habet nisi accedente facto humano, i. e. nisi procreata sobole. *Pacta*, quibus utilitatem actionis nostræ in alium transferimus, sunt ex mero jure naturæ, & tamen dispositionem hominum supponunt: & sic in aliis.

Etsi igitur 2. concedi posset, *res omnes natura communes esse*, tamen jus dominii simpliciter ad jura naturalia referri deberet, quia id ipsum naturale est, quod humanum genus juri suo renunciare, & singulis permittere posset proprietatem acquirere; eodem modo, uti singulis jus est de suis actionibus disponendi, & utilitatem illius actionis voluntate sua in alios transferendi.

At 3. verum non est, res naturali jure esse communes: sunt enim sua natura nullius, indeque cedunt occupanti. Dominia igitur ex mero jure naturæ oriuntur; quod alibi probavimus.

Quin 4. nec id admitti potest, judicia demum facto hominum introducta, & naturali jure cuique privato jus esse vi privata agendi. Verius est, patribus familias a natura imperium in familiam concessum esse [22]. Ut proinde etiam judicia simpliciter sint juris naturalis, & ad merum jus naturæ pertineant. Quod itidem alibi demonstrabimus.

Certissimum igitur 5. est, *jus naturæ pro certo rerum statu* figmentum esse, nec ullum in disciplina juris naturalis usum habere.

(22) Vid differt. procem.

DISSER-

DISSERTATIO
PROOEMIALIS II.
DE JURE NATURÆ
LAXIORI SENSU SUMTO,
AD HUGONIS GROTII LIBROS
DE JURE BELLI AC PACIS.

Et quidem

Ad Prolegomena §. IX. X. *& seq.*

Item

Ad Lib. I. Cap. I. §. IV. VII. VIII. X. *& seq.*

Ubi Syſtema GROTII *de Jure Naturæ laxiori ſenſu ſumto* explicatur, & dubia, quæ circa hoc Syſtema occurrunt, proponuntur, ac reſolvuntur, ſimulque *vera principia Diſciplinæ moralis* exponuntur.

SUMMARIA.

§. I. *Proponitur altera species juris naturæ, quam* GROTIUS jus naturæ laxius *vocat.* §. seq.
III. *Hoc jus ei dicitur jus* minus proprie, *& obligatio, quæ inde oritur*, imperfecta.
IV. *Definitio* juris naturæ laxioris.
V. *Jus naturæ laxius probatur vel a priori, vel a posteriori.*
VI. *Causa illius juris, subjectum, objectum, & effectus.* §§. seqq.
XI. *Quomodo differat* a jure naturæ sociali, a jure divino universali, & a jure gentium. §§. *seqq.*
XV. *Jus naturæ laxius est disciplina Ethices, & continet præcepta moralia.* §§. seqq.
XXI. GROTIUS *non confundit jus, & virtutem* §. seq.
XXIII. *Definitio juris naturæ laxioris non exhaurit naturam, & essentiam virtutum.* §§. seqq.
XXIX. *Refutatur sententia* GROTII, *existere jus naturæ laxius*, etiamsi detur, Deum non esse.
XXX. *Exponitur verum, & adæquatum virtutum, & perfectionum principium.* §§. seqq.
XXXVI. *Earumque causa, subjectum, objectum, & effectus.* §§. seqq.

CAPUT I.

Ubi examinatur, quid Grotius intelligat per Jus Naturæ laxius.

§. I. EXAMINAVIMUS in præcedenti *dissertatione* JUS NATURÆ SOCIALE, quod GROTIUS ex appetitu societatis, i. e. ex affectu vivendi hominum in communitate rationali cum his, qui sui sunt generis, deduxit [a]. Quo sensu omnia ea juris naturæ sunt, ac genus humanum obligant, quæ tendunt *ad custodiam societatis* [b]: omnia autem ea injusta, quæ *naturæ societatis* ratione utentium repugnant [c]; vel, ut alibi ait, quæ necessariam cum natura sociali habent repugnantiam. [d]

§. II. Præter hoc *jus naturæ sociale* GROTIUS aliam juris naturalis speciem constituit, nimirum, JUS NATURÆ LAXIUS, seu JUS NATURÆ HUMANÆ [e]. Hominem enim, ait, supra cæteras animantes non tantum obtinere *vim socialem*, sed & NB. *judicium ad æstimanda quæ delectant, aut nocent, non præsentia tantum, sed & futura, & quæ in utrumvis possunt ducere pro humani intellectus modo.*

Conveniens autem esse *naturæ humanæ*, in his quoque judicium recte conformatum sequi; indeque quod tali judicio

(a) Prol. §. 6. & 7. Lib. I. C. I. §. 3. C. II. §. 1. n. 3. (b) Prol. § 8. (c) Lib. I. C. I. §. 3. n. 1. (d) Lib. I. C. II. §. 1 n. 3. & differt. procem. I. §. 3. seq §. 5. (e) prol. §. 12. & L. I. C. I. §. 9.

cio repugnat, id etiam esse *contra jus naturæ, scil. humanæ* [f]. Etsi enim non pugnet cum appetitu sociali, pugnare tamen, ait, cum aliquo rectæ rationis dictamine. [g]

Atque hoc jus, quia non simpliciter obligat ad *justum* (i. e. ad custodiam societatis), sed ad *rectum* (i. e. ad ea, quæ conveniunt judicio illi recte conformato), *jus naturæ laxius* vocat [h]: adeoque hoc sensu *injustum* esse, ait, quod necessariam cum *natura rationali* (non sociali) habet repugnantiam. [i]

Unde GROTIUS notanter *debitum* duplici sensu sumi, ait; 1. pro ea obligatione, quam inducit jus expletorium: 2. interdum *laxius*, ut significet id, quod nisi inhoneste omitti non potest, etiamsi justitia illa non ex justitia expletrice, sed ex alio fonte (scil. ex justitia attributrice) proficiscatur. [k]

§. III. Hoc *jus laxius* GROTIO vocatur non *facultas*, sed *aptitudo*, i. e. id, quod convenit [l], *Pudor* [m], *Lex caritatis* [n], &c. Atque hanc *aptitudinem* respicere, ait, justitiam attributricem [o], inque ea obtinere proportionem geometricam [p]. Ceterum *jus hoc minus proprie ita dici* [q], *& obligationem saltem imperfectam inde oriri*, ait [r], illudque opponit juri proprie sic dicto, seu *sociali*. [s]

§. IV. His consequenter GROTIUS *jus naturæ laxius* definit: *Dictamen rectæ rationis, indicans alicui actui ex ejus convenientia, aut disconvenientia cum ratione naturali, inesse moralem turpitudinem, aut necessitatem moralem.* [t]

Actus autem, de quibus exstat tale dictamen, per se licitos, aut illicitos esse, & obligationem inde oriri, ait, *etsi detur, Deum non esse*; indeque actus illos necessario a Deo vel præceptos, vel vetitos intelligi [u].

Per *rationem naturalem* autem, quatenus ea ad definitionem juris naturæ laxioris pertinet, GROTIUS non intelligit *vim socialem, sed judicium recte conformatum ad discernenda utilia a noxiis*. Adeoque per convenientiam, & disconvenientiam cum *ratione naturali*, non innuit convenientiam, aut disconvenientiam cum *affectu sociali*, sed convenientiam, aut disconvenientiam cum *judicio illo recte conformato*.

§. V. Aliquid vero esse *juris naturalis laxioris*, GROTIUS probat iisdem modis, quibus jus sociale probavit. (Vid. Diss. procem. I. §. 2.) Nimirum 1. a PRIORI, si actus aliquis convenit necessario cum *natura rationali* [x], i. e. *cum judicio illo recte conformato ad æstimanda quæ delectant, aut nocent, & quæ in utrumvis possint ducere, pro humani intellectus modo* [y]. Quicquid igitur tali judicio repugnat, id quoque esse, ait, contra jus naturæ, non socialis, sed humanæ [z], eoque injustum [a].

2. A POSTERIORI, si omnium gentium, aut moratiorum saltem judicio, talis actus repugnet. Nam universalis effectus universalem requirit causam;

(f) prol. §. 9. (g) prol. § 41. (h) prol. §. 12. & L. I. C. I. §. 9. (i) L. I. C. II. §. 1. n. 3. prol. §. 9. (k) L. II. C. VII §. 4. L. II. C. I. §. 9. & C. XXII. §. 16. (l) L. I. C. I. §. 4. 7. & 8. L. II. C. VII. §. 2. C. II. §. 2. n. 2. C. XVII. §. 2. (m) L. III C. X. §. 1. & 2. (n) L. II. C. XVI. §. 46. C. XII. §. 9. n. 2. C. I §. 9. n. 1. & 3. C. XXV. §. 3. n. 3. C. XVII. §. 9. L. III. C. XIII. §. 4. n. 1. C. XX. §. 43. n. 2. C. II. §. 6. L. II. C. XXII. §. 10. (o) L. I. C. I. § 8. n. 1. quæ etiam assignatrix Grotio dicitur L. II. C. VII. §. 2. n. 2. C. XX. §. 2. n. 2. C. II. §. 2. n. 2. (p) L. I. C. I. §. 8. (q) L. II. C. XVII. §. 2 n. 2. (r) L. II. C. II. §. 6. (s) Vid. differt procem. I. §. 13. (t) L. I. C. I. §. 10. (u) d. §. 10. n. 1. (x) L. I. C. I. §. 12. (y) prol §. 7. & 9. (z) d. prol. §. 9. (a) L. I. C. II. §. 1. n. 3.

sam; talis autem existimationis causa vix ulla videtur esse posse, præter sensum ipsum, qui communis dicitur [b].

§. VI. *Causa* igitur *juris laxioris* GROTIO non est *Deus*, sed *principia quædam interna*, quia jus hoc oriri, ait, ex judicio recte conformato ad æstimanda quæ delectant, aut nocent; indeque concludit, homines obligari [c], etsi detur, Deum non esse. [d]

Quoties igitur recta ratio indicat, actum aliquem convenire, vel disconvenire cum ratione naturali, EO IPSO jam constare, ait GROTIUS, actui illi inesse moralem turpitudinem, aut necessitatem moralem, i. e. actus debitos, aut illicitos esse PER SE [e]; atque ideo necessario actus illos a Deo vel præceptos, vel vetitos intelligi [f], adeo ut jus circa hos actus nec mutari a Deo possit. [g]

Addit tamen, Deum *consequenter* hos actus vetasse, aut approbasse [h], quia voluit ut talia principia in nobis exstarent [i]; atque hoc sensu *jus* hoc *naturæ laxius* divinum dici posse. [k]

§. VII. SUBJECTUM *juris naturæ laxioris* GROTIO est totum humanum genus, quia ex internis, adeoque innatis principiis fluit, nimirum, ex ratione naturali, & humana, quæ omnibus hominibus communis est. [l]

§. VIII. OBJECTUM *juris naturalis laxioris* GROTIO sunt actus, qui conveniunt judicio recte conformato ad æstimanda quæ delectant, aut nocent, non præsentia tantum, sed & futura, & quæ in utrumvis possunt ducere, pro humani intellectus modo. [m]

Nam in his judicium recte conformatum sequi, neque metu, aut voluptatis præsentis illecebris corrumpi, aut temerario rapi impetu, conveniens esse *humanæ naturæ*, ait; indeque quicquid tali judicio repugnat, etiam contra jus naturæ, humanæ scilicet, esse. [n]

Ad actus autem illos refert non ea, quæ jam sunt alterius (id enim proprium esse juri sociali, dixit), sed ea, quæ jam nostra sunt; nam *jure laxiori* id agi, ait, ut hæc, quæ nostra sunt, perficiantur, vel alteri prudenter distribuantur. [o]

Totum igitur hoc ænigma, tot ambagibus involutum, in eo consistit, quod homines ex *jure naturæ laxiori* obligentur ad *officia virtutum*. Hanc vero obligationem non ad omnes virtutes pertinere, ait, sed ad eas saltem, *quæ aliis hominibus utilitatem afferunt*. [p]

Hinc ad *jus naturæ laxius* refert debitum liberalitatis, misericordiæ, providentiæ rectricis [q], prudentem dispensationem præmiorum [r], actus temperantiæ, fortitudinis, & prudentiæ [s], debitum gratiæ reponendæ, constantiæ, & fidelitatis [t], seu quæ quis ex officio pietatis, gratiæ, & fidei debuit [u], officium reverentiæ [x], & actus, qui ex pietate, observantia, & gratia rependenda fiunt, item parsimoniæ regulas. [y]

§. IX.

(b) L. I. C. I. §. 12. & prol. §. 40. (c) proleg. §. 9. & 10. (d) proleg. §. 11. & 12. (e) L. I. C. I. §. 10. n. 1. & 2. & C. II. §. 1. n. 1. 2. 3. (f) d. §. 10. n. 1. (g) d. §. 10. n. 5. (h) d. §. 10. n. 1. (i) prol. §. 12. (k) L. I. C. I. §. 15. (l) L. I. C. II. §. 1. n. 1. 2. 3. proleg. §. 11. & 12. (m) proleg. §. 9. (n) d. §. 9. (o) L. I. C. I. §. 8. n. 1. L. III. C. X. §. 1. n. 1. proleg. §. 10. (p) L. I. C. I. §. 8. n. 1. L. II. C. XXII. §. 16. L. III. C. X. §. 1. (q) L. I. C. I. §. 8. n. 1. L. II. C. XXII. §. 16. L. III. C. X. §. 1 (r) prol. §. 10. (s) L. II. C. I. §. 9. n. 1. (t) L. II. C. II. §. 3. L. II. C. XIII. §. 17. (u) L. II. C. XIII. §. 13. L. III. C. XIX. §. 5. (x) L. II. C. V. §. 10. (y) L. II. C. V. §. 3. L. II. C. XI. §. 9.

§. IX. Notanter dixi, GROTIUM ad *hoc jus naturæ laxius* eas saltem virtutes referre, *quæ aliis hominibus utilitatem afferunt* [z]. Reliquas enim virtutes esse quidem, ait, præscripta honesta, sed non obligantia [a]: indeque concludit, eas legis nomine non venire [b], adeoque abusive ea, quæ ratio honesta, aut oppositis meliora esse judicat, etsi non debita, (*jure* scil. *laxiori*) juris naturalis dici. [c]

Hæc igitur, quæ natura fieri honestum est, non vere deberi, ait [d], neque naturam ea præcipere, sed honestius dictare [e], & consilia saltem esse, unde nulla obligatio sequitur. [f]

Illos tamen actus GROTIUS non tantum apud bonos laudem merituros, ait [g], sed & apud Deum sua non carituros esse mercede [h]: immo porro leges divinas voluntarias æque, ac humanas, circa hos actus occupari [hh], adeo ut accedente lege actus illi, per se laudabiles, jam deberi incipiant. [i]

Exempla virtutum, *quæ aliis hominibus utilitatem non afferunt*, adeoque ad præcepta *juris laxioris* non pertinent, sequentia in tractatu GROTII inveniuntur. 1. *Jure naturæ laxiori* clarigationem non requiri; *honeste* tamen, & *laudabiliter* interponi [k]. 2. *Jure naturæ laxiori* non prohiberi nuptias in linea collaterali; *honestius* tamen naturam dictare, ab iis abstinendum esse. 3. Hostem *jure* dolo uti posse, qui perfidia caret, sed pugnare id cum *animi celsitudine* [m]. 4. Natura *licitum* esse matrimonium contrahere; at *laudabiliorem* esse ex pio proposito cœlibem castitatem [n]. 5. Repetere *licere* nuptias; sed *laudabilius* esse uno contentum esse matrimonio [o]. 6. Venditorem vinum venditum, elapso die præstituto, *jure* effundere, suisque doliis uti posse; at *laudandum* esse, si, cum possit, non effundit [p]. 7. Vicem rependere beneficio [q], & 8. solvere debitum, quo quis in pœnam creditoris absolutus erat [r], *honestatis* saltem esse, non *juris naturæ laxioris*. 9. Doctrinam Servatoris, ut cum eo, qui angariabit te ad milliare unum, duo abeas, non esse *præceptum*, sed *præscriptum honestum* &c. [s]

§. X. EFFECTUS *juris naturalis laxioris* in eo consistere, GROTIUS ait, quod necessitatem moralem producat, i. e. obligationem. [t]

At bene notandum est, hanc obligationem ex ejus hypothesi esse in solo agente, nullum vero jus inde aliis quæri [u]. Rationem hujus rei dat, quia is, qui ex hoc *jure laxiori* debet, nihil alieni habet, sed de ejus solo jure agitur [x]; neque enim id alicui suum esse, ait, ad quod aptus est. [y]

Atque hinc concludit, ex hoc *jure* na-

(z) prol. §. 10. L. I. C. I. §. 8. n. 1. (*a*) L. I. C. I. §. 9. n. 1. C. II. §. 1. n 3. L. II. C. XV. §. 10. n. 1. L. III. C. III. §. 6. n. 3. C. IV. §. 2. n. 1. & 2. C. XIV. §. 6. L. II. C. XI. §. 4. n. 3. (*b*) L. I. C. I. §. 9. n. 1. (*c*) L. I. C. I. §. 10. n. 3. L. II. C. XIV. §. 6. n. 1. & proleg. §. 50. (*d*) L. II. C. XIV. §. 6. n. 1. L. III. C. III. §. 6. n. 3. L. III. C. XIV. §. 6. n. 4. (*e*) L. II. C. V. §. 13. n. 3. L. III. C. III. §. 6. n. 3. (*f*) L. I. C. I. §. 9. n. 1. (g) L. III. C. X. §. 1. n. 1. (*h*) prol. §. 50. (*hh*) L. II. C. XI. §. 1. n. 2. L. I. C. II. §. 1. n. 3. (*i*) L. I. C. II. §. 1, n. 3. d. C. XI. §. 1. n. 2. (*k*) L. III. C. IV. §. 6. n. 2. (*l*) L. II. C. V. §. 13. n. 3. (*m*) L. III. C. I. §. 20. (*n*) L. III C. IV. §. 2. n. 1. (o) d. loco. (*p*) d. C. IV. §. 2. n. 1. (*q*) L. II. C. XIV. §. 6 (*r*) d. loco. (*s*) L. I. C. II. §. 8. n. 5. (*t*) L. II C. XI. §. 4. n. 3. L. I. C. I. §. 10 L. II. C. XXII. §. 16. (*u*) L. II. C. XII. §. 9. n. 2. prol. §. 10. L. II. C. XII. §. 16. L. I. C. I. §. 8. n. 1. L. II. C. XI. §. 13. C. XIII §. 3. 6. 14. usque ad 20. C. XVII. §. 2. & 9. L. III. C. XIX. §. 5. L. III. C. I. §. 19. L. II. C. XXII. §. 16. (*x*) prol. §. 10. L. II. C. XII. §. 16. C. XVII. §. 2. & 9. (*y*) L. II. C. XVII. §. 2. n. 2.

naturali laxiori non oriri præstandi necessitatem [z], nullam restituendi obligationem [a], dominium inde non oriri [b], neminem hominum id, quod ex hoc jure debetur, in foro exigere, aut armis deposcere [c], aut me ad præstandum cogere [d], aut pœnam mihi ideo infligere posse [e]: neque ea, quæ contra hoc jus laxius committuntur, irrita esse [f], nec ea, quæ ita debentur, ad heredes transire. [g]

Unde hanc obligationem GROTIUS vocat imperfectam [h], & jus, quod inde oritur, minus proprium [i], quia saltem ex pudore, & ex charitatis, seu dilectionis regula, oritur. Ceterum eum, qui actus tales peragit, præmia mereri [k], qui autem ea negligit, pœnam daturum [l], docet.

§. XI. Ex his jam facile constat, quomodo *jus naturæ laxius* differat a *jure naturæ sociali*; *hoc* enim respicit jura hominum inter se, *illud* jura inter Deum, & homines; ex *hoc* homo homini obligatur, ex *illo* non homo homini, sed soli Deo obligatur. [m]

Atque ex his differentiis GROTIUS concludit, 1. multa *jure naturæ laxiori* præcipi, quæ *jure naturæ sociali* omittere licet: 2. multa *jure naturæ laxiori* prohiberi, quæ *jure naturæ sociali* permittuntur.

§. XII. *Multa autem jure naturæ laxiori præcipi, quæ jure naturali sociali omittere licet*, GROTIUS sequentibus exemplis probat.

1. In *pollicitatione*, ait, obligari quidem eum, qui pollicetur, sed jus proprium alteri inde non dari [n], quia hoc debitum saltem est constantiæ, sive fidelitatis (quæ obligatio saltem est ex *jure naturæ laxiori*) [o]. Unde concludit, ex tali pollicitatione res pollicitantis retineri, aut eum ipsum, qui pollicitus est, ad implendam fidem cogi *jure naturæ laxiori* non posse. [p]

2. Si quis jurato aliquid promittit, unde alii jus quæri non potest, vel ob vitium personæ, forte quia prædo est [q], aut hostis, sive privatus, sive publicus [r], vel quia persona, cui præstari jurans voluit, nominata non est, &c. [s]; jurans ex hypothesi GROTII tenetur, quia, etsi personæ jus deficiat, & ei nihil debeatur, Deo tamen fides est præstanda. [t]

3. Si quis animo deliberato promittit, sed non eo animo, ut jus proprium alii concedat, exinde jus quidem exigendi non dari, tradit, moralem tamen necessitatem inde nasci. [u]

§. XIII. Sed & porro GROTIUS *hoc jure multa prohiberi*, ait, *quæ jure naturæ sociali permittuntur*. Contingere enim posse, ait, ut quædam justa sint ex *jure sociali*, seu stricte sic dicto, quæ illicita sunt ex *jure naturæ laxiori* [x]; & *pudorem* sæpe vetare, quod *lex* per-

(z) L. II. C. I. §. 9. n. 1. (a) L. II. C. XVII. §. 2. & 9. (b) L. II. C. XVII. §. 2. (c) L. II. C. XXII. §. 16. & §. 17. n. 3. C. XIII. §. 17. C. I. §. 9. n. 1. C. XI. §. 4. n. 3. (d) L. II. C. I. §. 9. n. 1. C. XXV. §. 3. n. 4. C. XI. §. 3. C. XX. §. 20. C. XXI. §. 1. n. 2. d. C. XXII. §. 16. & 17. (e) L. II. C. XX. §. 20. d C. XXII. §. 16. & 17. (f) L. II. C. V. §. 3. C. XI. §. 9. C. V. §. 10. (g) L. II. C. XIII. §. 17. L. III. C. XIX. §. 5. (h) L. II. C. II. §. 6. (i) L. II. C. XVII. §. 2. n. 2. (k) prol. §. XI. (l) proleg. §. 50. (m) vide Differt. I. §. 15. (n) L. II. C. XI. §. 3. C. XIV. §. 16. n. 1. (o) vid. supr. §. 8 (p) d. C. XI. §. 3. (q) L. II. C. XIII. §. 14. C. XIV. §. 3. L. III. C. XIX. §. 5. (r) L. II. C. XIII. §. 15. n. 1. & 2. & §. 16. L. III. C. I. §. 19. (s) L. II. C. XIII. §. 14. (t) d. d. II. (u) L. II. C. XI. §. 4. n. 3. (x) L. II. C. XVII. §. 13. L. III. C. I. §. 4. n. 2.

permittit [y]. Hinc latius patere, ait, *charitatis*, quam *juris* regulas. [z]

Atque ex hac ſuppoſitione concludit, 1. *jure ſociali*, ſeu *jure naturæ* proprie, ac ſtricte ſic dicto me aggreſſorem occidere poſſe, etſi fugere tuto poſſim; *jure naturæ laxiori* autem id prohibitum eſſe. [a]

2. *Illo* jure neminem beneficium rependere teneri; *hoc* omnino teneri. [b]

3. *Illo* jure dominum non obligari rem ſuam egenti dare; *hoc* obligari. [c]

4. *Illo* jure eum, qui fugit injuriam aggreſſoris, interpoſitum innocentem occidere poſſe; at legem *dilectionis* id plane non permittere. [d]

5. *Illo* jure qui coëmunt merces, ut pluris vendant, proprium jus alterius non violare; at facere adverſus *charitatis normam*. [e]

6. Uſuras a debitore ſumere, non repugnare *juri ſociali*, ſed *juri naturæ laxiori*. [f]

7. *Illo* jure ſubditos extra belli culpam poſitos puniri poſſe; at id pugnare cum *humanitate*. [g]

8. *Illo* jure filium, ſepoſito conſilio patris, adminiſtrare ſua poſſe; *hoc* jure non poſſe. [h]

9. *Illo* jure aggreſſorem occidere nos poſſe, etſi aliis utilis maxime ſit; *hoc* jure id non licere. [i]

10. *Illo* jure populis ratione deſtitutis non deberi alimenta; *hoc* jure deberi. [k]

11. *Illo* jure liberos non teneri alere parentes; *hoc* jure teneri. Idem aſſerit de agnatis. [m]

12. *Illo* jure mercatorem naves venturas eſſe, (unde lucrum diminueretur) indicare non teneri; obligari autem ad id indicandum *jure laxiori*. [n]

13. *Illo* jure non prohiberi concubinatus, divortia, & polygamiam fœminarum; prohiberi autem *jure laxiori*. [o]

14. *Illo* jure ob res caducas furem occidi poſſe; *hoc* jure non poſſe. [p]

15. Exequi ſubditum pro debito principis, non pugnare cum *jure ſociali*, ſed vetari *jure naturæ laxiori*. [q]

16. *Illo*, non *hoc* jure executionem ad peram uſque fieri contra debitorem poſſe. [r]

17. *Illo* jure ſucceſſionem non niſi liberorum cognitam eſſe; *hoc* jure etiam agnatos ſuccedere. [s]

§. XIV. Ceterum qua ratione *jus naturæ laxius* differat a *jure divino voluntario* [t], nec non a *jure gentium voluntario* [u], in ſequentibus diſſertationibus exponemus.

CAPUT

(*y*) L. III. C. X. §. 1. n. 2. C. XIII. §. 4. n. 1. L. II. C. I. §. 9. & 10. n. 1. C. XXIII. §. 3. (*z*) L. III. C. XIII. §. 4. n. 1. C. IV. §. 2. n. 1. ſeq. C. X. §. 1. n. 1. ſeq. (*a*) L. II. C. XVII. §. 13. (*b*) L. II. C. XIV. §. 6. (*c*) L. II. C. II. §. 6. n. 4. (*d*) L. II. C. I. §. 4. n. 1. (*e*) L. II. C. XII. §. 16. (*f*) L. II. C. XII. §. 20. n. 3. (*g*) L. III. C. XIII. §. 4. n. 1. 2. 3. (*h*) L. II. C. V. §. 3. (*i*) L. II. C. I. §. 9. n. 1. (*k*) L. II. C. XXII. §. 10. (*l*) L. II. C. VII. §. 3. in f. §. 4. n. 1. (*m*) L. II. C. VII. §. 10. n. 1. & 11. (*n*) L. II. C. XII. §. 9. n. 2. (*o*) L. I. C. II. §. 6. (*p*) L. II. C. V. §. 10. n. 1. L. III. C. II. §. 2. & C. 2. 5. 6. (*q*) L. III. C. XIII. §. 4. n. 1. (*r*) L. III. C. XIII. §. 4. n. 1. (*s*) L. II. C. VII. §. 3. in f. & §. 4. (*t*) Diſſert. III. C. I. §. 8. (*u*) Diſſert. IV. C. I. §. 8.

CAPUT II.

Ubi monita quædam circa Jus Naturæ laxius proponuntur.

§. XV. EXplicavimus systema GROTII *de jure naturæ laxiori*, quod hactenus Ethices nomine Philosophis cognitum fuit. Unde repetendum hic est, quod sæpius notavimus, GROTIUM disciplinis, de quibus tractat, nova nomina dare, novasque definitiones fingere, eoque rem intellectu facillimam, obscuram, quin sæpius suspectam reddere. Ut de veritate hujus animadversionis constet, demonstrabo præsenti capite

I. GROTIUM per *jus naturæ laxius* intelligere disciplinam Ethices, i. e. virtutum præcepta. *Vid sect. I.*

II. Judicium recte conformatum ad eligendum ea, quæ delectant, aut nocent, non esse fontem disciplinæ moralis, adeoque nec *juris naturæ laxioris*. Vid. *sect. II.*

III. Fontem hujus disciplinæ, & normam, ac regulam omnium virtutum, consistere in imitatione perfectionum divinarum. *Vid. sect. III.*

SECTIO I.

Ubi demonstratur, GROTIUM *per jus naturæ laxius intelligere virtutum præcepta.*

§. XVI. GROTIUS *jus naturæ laxius* oriri, ait, *ex judicio recte conformato ad eligendum ea, quæ utilia, vel noxia sunt.* Gentilium Philosophi ex hoc fonte virtutum præcepta deduxerunt, adeoque judicium hoc recte conformatum normam doctrinæ moralis constituerunt; quod nunc probandum est.

§. XVII. Sane, apud gentilium doctores omnis disciplinæ moralis finis erat, *in summum bonum inquirere*, i. e. in veram, perfectamque felicitatem, quam *vitam beatam* vocabant.

Omnes philosophi, Græci, & Romani, in eo convenerunt: Summum bonum esse, *naturæ convenienter vivere* [x], vel ut EPICTETUS [y] ait, *nosse voluntatem naturæ.*

§. XVIII. Quid vero sit, *naturæ convenienter vivere*, valde disceptabatur [z]. Tandem saniores inter Stoicos statuerunt, *id* esse *rationi convenienter vivere.* Hinc SENECA [a] *summum bonum* esse, ait, *ex naturæ voluntate*, i. e. *juxta rationem se gerere*; & alibi: [b] *rectam rationem, & consummatam felicitatem hominis implere*; & mox, [c] *cum sola ratio perficiat hominem, sola ratio perfecta beatum facit.* Sed & SOCRATES [cc] interrogatus, quinam felices? respondit: *Quibus animus præstans, & ratio adest.*

Cum vero porro invicem quærerent, quid sit *juxta rationem se gerere?* concludebant, id esse *secundum virtutem*, *seu honeste vivere.* SENECA [d] dum quærit, *quid sit hominis bonum?* respondet, *virtus*, seu *id*, *quod honestum est*, *i. e. ratio.* CICERO [e] ex doctrina Stoicorum refert: *Finem eis esse, consentire naturæ*; hoc autem esse *e virtute vive-*

(x) Vide lat. Lips. Lib II. manud. diss. 14. seq. (y) Enchirid. Lib. I. diss. 18. (z) Lips. d. diss. 14. (a) Ep. 66. p. m. 240. (b) Ep. 76. p. m. 294. (c) d. loco. (cc) ap. Lips. Lib. II. man. diss. 18. (d) Ep. 26. p. m. 295. (e) Lib. 2. de fin.

vivere, id est honeste vivere. STOBÆUS in Zenone ait: *primus Zeno finem dixit, convenienter naturæ vivere, quod est secundum virtutem vivere.* CLEMENS ALEXANDRINUS [f] idem testatur: *Zeno Stoicus finem censet, secundum virtutem vivere.* Juxta CICERONEM, [g] *in homine summa omnis animi est, & in animo rationis, ex qua virtus est, quæ rationis absolutio dicitur.* Juxta SENECAM [h], *homini summum bonum ratio est; si hanc perfecit, laudabilis est, & finem naturæ suæ attigit: hæc ratio perfecta virtus vocatur.* PHILO Judæus [i] optime rem explicat: *Hoc illud est apud eos, qui optime philosophati sunt, decantatum ultimum bonorum: convenienter naturæ vivere, quod fit, cum animus, semitam virtutum ingrediens, per vestigia ductus rectæ rationis ambulat, i. e. sequitur Deum.*

Atque hinc summum bonum gentilium Philosophis est *id, quod honestum est*, ut ex SENECA [k], PLATONE [l], PLAUTO [m], STOBÆO, LAERTIO, TACITO, nec non ex SPEUSIPPI, XENOCRATIS [n], BRACHMANNORUM [o], ac CHRISTIANORUM sententia, probat LIPSIUS. [p]

§. XIX. Ex præcedentibus igitur constat, *virtutem*, & *honestatem* Philosophis fuisse summum illud bonum, quod omnem hominum felicitatem absolvit, & vitam beatam efficit. Omnis igitur quæstio in eo vertebatur, quid sit *e virtute, seu honeste vivere?* & quænam sit virtutis, seu honestatis ratio, ac definitio? Respondebant præfati Philosophi, summum bonum, finem illum veræ felicitatis, i. e. rationem, seu virtutem, consistere in *prudenti electione eorum, quæ nobis prosunt, & rejectione eorum, quæ nobis nocent.* [q] STOBÆUS [r] ait: *finem* ZENO *ita edidit; convenienter naturæ vivere, quod est secundum unam rationem, & concordem sibi vivere* &c. CHRYSIPPUS *deinde hoc ipsum clarius volens reddere, ita extulit: Vivere secundum peritiam eorum, quæ natura eveniunt.* DIOGENES *porro rectam rationem, ac judicium in eorum, quæ secundum naturam sunt, electione, aut rejectione ponit.* Idem docet LAERTIUS in ZENONE. *Primus* ZENO *finem dixit, naturæ convenienter vivere;* DIOGENES *autem (Babylonius) finem esse, plane recte ratiocinari, & dirigere in electione eorum, quæ naturæ conveniunt.*

CLEMENS ALEXANDRINUS [s] idem testatur de CLEANTHE, ANTIPATRO, & ARCHIDEMO. ZENO STOICUS *finem censet, secundum virtutem vivere.* CLEANTHES, *convenienter naturæ vivere, recta ratione, & ratiocinatione, quod in electione eorum, quæ secundum naturam sunt positum arbitratur.* ANTIPATER, *ejus auditor, in iis, quæ sunt secundum naturam, assidue, & sine lapsu eligendis, abjiciendis autem contrariis.* ARCHIDEMUS, *eligentem vivere ea, quæ secundum naturam sunt, maxima, & præcipua.*

CICERO [u] Stoicorum hanc sententiam esse, ait: *Stoicis finis est consentire naturæ, quod esse volunt e virtute, i. e. honeste vivere; quod NB. NB. ita interpretantur, vivere cum intelligentia earum rerum, quæ natura eveniunt, eligente ea, & rejiciente contraria.* SENECA [t] postquam unum bonum in virtu-

(f) II. Strom. (g) Lib. 2. de fin. (h) Ep. 76. (i) Lib. 8. (k) Ep. 71. & 74. (l) Clem. Alex. V. Strom. (m) in Amphitr. (n) Sen. ep. 85. (o) Stob. Lib. 15. (p) Lib. II. Manud. diss. 20. & 22. (q) Lipsius lib. II. manud. diss. p. m. 714. seq. (r) Eclog. in Diogene. (s) Strom. leg. 2. p. m. 416. pr. (u) Lib. II. de finib. (t) Ep. 71. in fin.

virtute esse docuit, addit: *quid erit hæc virtus? judicium verum, & immotum. Huic judicio consentaneum erit, omnia, quæ virtute contracta sunt, & bona judicare, & inter se paria.* PLUTARCHUS [v] quoque docet, Stoicos essentiam boni constituere in *electione rationabili juxta naturam.* EPICTETUS [x] bonum hominis ponit *in electione visorum.* CICERO [y] Stoicis bonum definiri, ait, *aut quod esset natura appetendum, aut quod prodesset, aut quod juvaret;* & LAERTIUS [z], *bonum communiter esse, quod utile, sive ipsum istud, sive ab eo diversum.* SOCRATES quoque summam esse sapientiam, dixit, *bona, malaque distinguere.* [a]

Plenius sententiam Stoicorum explicat SENECA. [b] *At enim secundum naturam sunt, ut aiebas. Fateor; atque ideo etiamsi non expetam, petam? Quidni, non quia bona sunt, sed quia secundum naturam sunt, & quia bono a me judicio sumuntur. Quod erit in illis tunc bonum? hoc unum: bene eligi.*

Exemplo ex PLATONIS doctrina desumto id illustratur apud APULEJUM de Philosoph. *Corporum sanitatem*, ait, *vires, indolentiam, ceteraque ejusmodi bona extranea, item divitias, & quæ fortunæ commoda dicimus, ea non simpliciter bona nuncupanda esse. Nam si quis ea possidens usu se abdicet, ea sibi inutilia erunt; si quis autem eorum usum convertit ad malas artes, ea illi etiam noxia videbuntur.* Ergo bonum ex prudenti electione eorum, quæ aut nocent, aut prosunt, dependet.

§. XX. Si jam hæc principia conferuntur cum definitione *juris naturæ laxioris*, quod GROTIUS *ex judicio rite conformato ad æstimanda ea, quæ delectant, aut nocent*, sequi, ait [c], facile apparebit, GROTIUM per *jus naturæ laxius* nihil aliud intellexisse, quam summum bonum, cujus finis est honeste, i. e. e virtute vivere. Unde GROTIUS nil nisi virtutum præcepta ad *hoc jus* refert, liberalitatem, nimirum, misericordiam, temperantiam, fortitudinem, constantiam, fidelitatem, gratiæ relationem, reverentiam, parsimoniam &c. [d]

§. XXI. Facile ex præmissis patescit, GROTIUM non confundere disciplinam juris, & virtutis, sed eum curate admodum jus stricte sic dictum (quod *sociale* vocat) a disciplina morum (quam *jus naturæ laxius* vocat) distinguere.

Diserte enim ait, ex solo *jure sociali* homines inter se obligari, non autem ex *jure naturæ laxiori*, seu ex præceptis virtutum; neminem enim sibi jus in alterius res, & actiones arrogare, adeoque nec exigere ab alio ea, quæ ab ejus voluntate dependent, posse. Ceterum in Deum committere eum, qui imperfecte agit, Deum inquam, qui minus perfecte agentes pœnis quoque afflicturus, obedientibus autem præmia æterna tributurus est. [e]

§. XXII. Non dissentit ab his B. PARENS. Postquam enim passim inculcavit, nullum inter homines concipi posse obligationem ex virtutum præceptis, admittit tamen obligationem intuitu Dei, ad eum effectum, ut negligentes à præmiis in futura vita distribuendis excludantur. Verba B. PARENTIS hæc sunt: [f] *Etsi igitur ad vir-*

(v) ap. Lips. II. Man. diss. 17. (x) Lib. I. diss. 2. (y) Lib. II. de finib. (z) ap. Lips. Lib. II. Man. diss. 22. (a) Seneca. ep. 71. conf. ep. 118. p. m. 587. (b) Ep. 92. (c) Vid. supra §. 2. (d) supra. §. 8. (e) Supra §. 10. (f) Cocceji Vol. II. Disput. p. m. 865.

virtutes quoque suo sensu obligamur, tamen alia longe obligatio juris, alia virtutis. ..... Vis obligationis juris est, quod nihil sit in nostra potestate, & arbitrio; in obligatione virtutis id arbitrii est, ut meritis, ac præmiis, quæ virtutibus debita sunt, carere possit...... Ibi privamur nostris, hac saltem non acquirimus..... Neque credi debet, parum id esse, quo ad virtutem impellimur: enim vero multo infelicius est, nihil mereri, quam suo privari. Pauca, & caduca sunt, quæ nostra sunt, & quibus privari possumus: multa, & immensa, quæ summus ille præmiorum dispensator pro meritorum ratione conferre potest, & pro infinita bonitate collaturus est.

Utrinque ergo in confesso est, necessitatem pugnare cum natura virtutum, quæ in perfectione animi consistit, adeoque voluntatem constantem, & perpetuam bene agendi supponit. Sane, SENECA quoque inculcat, *desinere esse virtutem, si ex necessitate, & obligatione fiat*: & merito Servator edixit: *si omnia feceritis, quæ facere debetis, inutiles estis servi &c.*

Verum igitur est, neminem perfecte agere, nisi ex libera voluntate, & pia intentione agat; adeoque desinere esse virtutem, quæ ex obligatione fit. At verum quoque est, hominem, qui negligit hos perfectionum actus, privari illis præmiis, quæ ab ente perfectissimo singulis virtutum actibus sunt destinata. Atque hactenus obligationem inde oriri intuitu Dei, certum est.

Hinc apparet, verum esse quod SENECA g ait, eum, qui ex necessitate agit, aliquando mereri posse. Illustratur id exemplo justitiæ. Quilibet enim homo jus suum cuique tribuere tenetur; id necessitatis est: neque hactenus meretur is, qui justitiæ leges implet; id enim a prædone quoque fit, qui coactus rem domino restituit. Quoties autem homo id, quod lex præscribit, non metu pœnæ, sed amore justitiæ, pia intentione, & ex constanti, ac perpetua voluntate peragit, perfecte agit, & præmium sibi tuto promittere potest: non quia actu suum cuique tribuit, necessario enim id tribuere tenetur; sed quia ultro amore justitiæ tribuit.

SECTIO II.

Ubi demonstratur, judicium recte conformatum ad æstimanda ea, quæ delectant, aut nocent, non esse verum principium virtutum, nec perfectionum regulam.

§. XXIII. IN præsenti sectione demonstrandum nobis erit, judicium *recte conformatum ad æstimanda ea, quæ delectant, aut nocent*, non esse fontem disciplinæ moralis: & præcepta virtutum per necessariam consequentiam inde non inferri: sed perfectionum normam ab alia causa, & ex alio principio sumi debere.

§. XXIV. Quando enim I. de actibus virtutis quærimus, & de perfectionum ratione, & origine; id ipsum in quæstione est, cur quidam actus magis judicio recte conformato conveniant? cur homines illos actus præ aliis peragere debeant? cur eligi magis debeant illi actus, qui juxta æstimationem judicii recte conformati voluptatem nobis afferunt, quam qui nocent? Non autem principium virtutum esse potest, quod ab alia ratione pendet, quod aliam causam supponit, &

(g) de offic. Lib. I.

& quod ipsum prius probandum est.

§. XXV. Sed & 2. id quoque quæritur, *quodnam sit judicium recte conformatum*, & *quænam sint ea, quæ perpetuo, ac constanter delectant, aut nocent?* Sane, quilibet homo suum judicium pro recte conformato habebit, nec immerito, si alia regula non est; nullum enim judicem habet, nisi judicium suum, quod is rite conformatum statuit. Hinc vindicta, quæ vita jucundior ipsa est, scortatio, similesque actus, qui constanter, & perpetuo delectant, totidem homini voluptuoso erunt virtutes. Alia igitur norma esse debet, ex qua certo constet, quidnam rectum sit, quod judicium sequi debeat.

§. XXVI. Sed & 3. certum est, multos esse actus, qui juxta æstimationem judicii recte conformati homini nocent, & tamen summæ sunt virtutes; quo martyria referri possunt.

§. XXVII. E contrario 4. multa conveniunt judicio recte conformato, voluptatemque afferunt hominibus; neque tamen sunt virtutes, sed actus mere indifferentes: ut edere, bibere, ambulare, excrementa secernere.

§. XXVIII. Sed & 5. jus hoc *naturæ laxius* non esse principium perfectionis, vel inde probatur, quia GROTIUS quasdam saltem virtutes ad jus naturæ laxius refert, nimirum, quæ aliis hominibus utilitatem afferunt. Reliquas autem virtutes sub ejus definitione non comprehendit; certissimo indicio, judicium recte conformatum, ad æstimanda ea, quæ delectant, vel nocent, non esse generale virtutum principium. (*Vid.* §. 8. & 9.

§. XXIX. Denique & 6. qua, quæso, ratione *judicium illud recte conformatum* pro principio, pro regula, & pro norma virtutum venditari potest, cum illud ex supposito GROTII homines obliget, *etsi detur, Deum non esse?* In dissertatione proœmiali prima uberius demonstravi, nullum jus sine superiore, adeoque nec *jus naturæ laxius* sine Deo concipi posse, quæ rationes hic merito repetendæ sunt; quibus accedit, quod verum fundamentum virtutum consistat in *imitatione perfectionum divinarum* (b): mitari autem homo non posset illas perfectiones, si Deus non existeret; & cessante Deo, ejusque approbatione, nihil est, quod Deo placere possit, & nihil, quod hominibus virtuosis præmium, aut mercedem procurare valeat.

Neque evitare has rationes GROTIUS potest supponendo, *quod Deus consequenter tales actus approbaverit, aut vetaverit.* Nam in allegata dissertatione probavi, hoc modo Deum alligari alii causæ, & supponi, aliquid esse extra Deum, quod humano generi legem dicere possit.

SECTIO III.

De unico, vero, & adæquato virtutum principio, ejusque in vita civili utilitate.

§. XXX. Superest, ut vera principia doctrinæ moralis exponamus, & fontem obligationis, quatenus ex virtute oritur, demonstremus.

Disceptatum fuit inter gentilium Philosophos, an virtus in re sit, vel saltem in opinione, i. e. an sit aliqua disciplina virtutis (i)? & an virtutum ratio naturalis dari possit? Sane, BRUTUS virtutem non in re esse, sed opinione, moriens dixit (k). Herculis

(b) Vid. Sect. seq. (i) Cicero de offic. Lib. II. C. II. (k) Vid. Plut. in Bruto.

lis quoque effatum id fuiſſe, fertur: *O infelix virtus! itane quum nihil, quam nomen eſſes, ego te tamquam rem aliquam exercui, cum tu fortunæ ſervieris.* [l]

§. XXXI. At ſaniores Philoſophi actus quoſdam naturali ratione aliis perfectiores, adeoque virtutum quoque præcepta a natura eſſe, & merito, contendunt. CICERO non ſolum jus, ſed honeſta quoque, a natura dijudicari, ait [m], *quia communis intelligentia nobis notas res efficit, easque in animis noſtris inchoavit, ut honeſta in virtute ponantur, in vitiis turpia, hæc in opinione exiſtimare, non in natura ponere, dementis eſſe;* & tum addit: *eſt enim virtus perfecta ratio, quod certe in natura eſt.* Idque porro ita probat [n]: *Ipſum bonum non eſt in opinionibus, ſed in natura; nam ni ita eſſet, beati quoque opinione eſſent. Quo quid dici poſſet ſtultius? quare cum & bonum, & malum natura judicetur, & ea ſint principia naturæ, certe honeſta, & turpia quoque ſimili ratione dijudicanda, & ad naturam referenda ſunt.*

SENECA ait, *omnibus naturam dediſſe ſemina virtutum, & omnes ad omnia iſta natos eſſe* [o]. *Nulli præcluſam eſſe virtutem, omnibus patere, omnes admittere* [p]. Et alibi: *virtus ſecundum naturam eſt, vitia inimica, & infeſta ſunt* [q]; & mox: *nulli nos vitio natura conciliat, nos illa integros, liberoſque genuit;* & alibi [r]: *virtus in omnium animam lumen ſuum dimittit, etiam qui non ſequuntur, eam vident.* Atque hinc dogma Stoicorum eſt contra Galenum: *omnes homines ad virtutem comparandam eſſe aptos, & idoneos.* [s]

APULEJUS, de Philoſophia, ait, *homines habere ſemina quædam boni, & mali, cum naſcendi origine copulata, quæ educationis diſciplina in alteram debeant partem emicare.* [t]

Atque hinc eſt, quod Philoſophi virtutem ex ratione oriri, immo ipſam rationem eſſe, ſtatuant; uti ex CICERONE, SENECA, PHILONE JUDÆO, probat LIPSIUS [u]: certiſſimo indicio, virtutes quoque ex juſtis rationis concluſionibus ſequi, indeque a natura eſſe; quod nunc plenius probabimus.

§. XXXII. In diſſertatione proœmiali XII. ad oculum demonſtrabimus: 1. totam juris naturalis definitionem conſiſtere in præcepto creatoris, jus ſuum cuique a natura quæſitum tribuendi: 2. Jura quædam Deo, quædam hominibus quæſita, & utriſque tribuenda eſſe: 3. Jura Deo, enti quippe perfectiſſimo, quæſita, in *cultu* conſiſtere, quia cultus eſt perfectionis æſtimatio: 4. Partem autem hujus cultus eſſe, *imitari perfectiones divinas*, præcipue autem eas, quæ in benefaciendo aliis conſiſtunt.

His principiis poſitis, ex ipſa ratione naturali ſequitur, homines obligari ad actus virtutum peragendos, quia Deum colere tenentur; ea enim prima naturæ lex eſt. Sane, Deo, tanquam enti perfectiſſimo, non poteſt non grata eſſe pia hominum intentio divinas actiones imitantium. Species cultus, & adorationis eſt, ſimilem ſe reddere Deo: & cum Deus ſit perfectiſſimus bonorum largitor, ac præmiorum diſpenſator, certum eſt, eum remuneratu-

(*l*) Bayle diction voce Brutus. Plut. de ſuperſt. init Dion Lib. 47. ſub. fin. (*m*) Lib. I. de leg. p. m. 431. (*n*) d. Lib. I. p. 432. (*o*) Ep. 95. (*p*) Sen. benef. 3. 18.

(*q*) Sen. Ep. 1. (*r*) Lib. IV. benef. C. XXVII. (*s*) Lipſ. manud. ad Philoſ Stoicam p. m. 705. (*t*) Lipſ. d. L (*u*) Lipſ. d. L. Diſſ. XVII. ſeq.

raturum esse eos, qui charitatem, patientiam, misericordiam erga proximum ideo exercent, quia Deus quoque suam charitatem, patientiam, misericordiam &c. nobis infinitis modis manifestavit.

§. XXXIII. Regula igitur omnium virtutum est: *Imitari Deum.* SEXTUS PYTHAGORICUS [v] *honorem summum Deo esse*, ait, *scire enim*, *& imitari.* PLATO [x] statuit, summam perfectionem consistere in *assimilatione cum Deo.* DION [y] ideo DIONYSIO commendabat PLATONEM, ut ex eo disceret *Deo assimilari.* Atque in eo omnes fere Philosophi conveniunt, in quorum numero sunt PLOTINUS, HIEROCLES, JAMBLICHUS, ARRIANUS, MARCUS ANTONINUS, PORPHYRIUS, PROCOPIUS, SIMPLICIUS, JULIANUS APOSTATA, THEMISTIUS &c. [z]. SENECA nervose id explicat, dicens: *Vis propitiari Deos, bonus esto; satis eos coluit, quisquis imitatus fuerit* [a]. STOBÆUS [b] tradit, *finem, vel summum bonorum esse, ut nos similes Deo reddamus*; & alibi [c]: *excellentissima dona data hominibus hæc esse, dicere veritatem, & aliis benefacere, i. e. theoreticam, & practicam virtutem, eorumque utrumvis Deorum opera imitari.* ANONYMUS ad Photii Cod. p. 259. docet: *Meliorem hominem fieri per se benefaciendo; hoc enim Deo proprium esse, & homines in eo Deum imitari.* PYTHAGORAS [d] ait: *Hoc principium esse, & eo omnem vitam terminari, ut Deum sequamur; atque hanc summam philosophiæ esse.* LIBANIUS in orat. de seditione Antiochena [e] monet, ut *qui Deo similis esse vult, magis gaudeat condonatione, quam pœna.*

§. XXXIV. Atque hinc est, quod Philosophi, qui summum bonum in convenientia cum *natura rationali* quæsivere, per *naturam* intellexerint Deum. Unde *vivere secundum naturam* eis nihil aliud est, quam *sequi Deum, eum imitari, eique assimilari.*

Ita enim CLEMENS ALEXANDRINUS [f]: *Stoici secundum naturam vivere finem esse decreverunt, Dei nomen in naturæ decore commutantes.* EPICTETUS [g]: *Quid enim longum dicere, finis est, sequi Deum.* SENECA ait [h]: *hic est magnus animus, qui se Deo tradidit*; & alibi [i]: *Sapiens, quidquid evenerit, sciet esse legem naturæ; habebit in animo illud vetus præceptum: Deum sequi.*

§. XXXV. Confirmatur hæc sententia ex sacra pagina. Summam enim suorum præceptorum Servator hac regula absolvit. *Estote perfecti, sicut pater vester in cœlis perfectus est* [k]. Idem Servator ideo inimicos diligere jubet, quia Deus malis quoque solem suum oriri facit, quam rationem etiam allegat SENECA [l]. Sed & porro ideo debitoribus nostris debita remitti vult, quia Deus quoque peccata nobis remittit. [m]

§. XXXVI. *Causa* igitur hujus juris naturalis, quæ ex virtute oritur, est

(v) p. 646 (x) Laert. Lib. III. §. 78. Alcmous C. XX. (y) Hist. p. m. 96. (z) Vid. hist. de la Philos. Payenne, part. 2. C. 18. tit. 2. (a) Ep. 95. Add. idem de benef. Lib. IV. C. XXV. (b) In phys. ecl. C. III. p. 164. (c) Serm. XI. p. m. 139. in fin. (d) Vid Jamblich. in vit. Pyth. C. XVIII. n. 66. (e) ap. Grot. Lib. II. C. XXIV. §. 2. n. 2. (f) II. Strom. (g) 1. diss. 20. (h) Ep. 107. (i) de vit. beat. C. XV. (k) Matth. 5. v. 48. (l) Lib. 4. benef. C. XXV. & XXVI. vid. Tesm. ad Grotium Lib. I. C. II. §. 8. n. 11. (m) Math. 6. v. 14. & 15.

est Deus, ejusque voluntas; is enim vult coli: adeoque hoc jus Dei est, quod homines ei tribuere tenentur.

Subjectum hujus juris sunt homines ratione utentes; non ergo furiosi, vel infantes, nedum bruta. Soli enim homines ratione præditi notitiam Dei habent, eumque colere tenentur.

Objectum sunt actus hominum, qui similitudinem cum perfectione divina habent, & præcipue in ejusmodi actibus consistunt, qui aliis hominibus utilitatem afferunt; quo pertinent liberalitas, charitas, misericordia, clementia, fortitudo. &c.

§. XXXVII. *Effectus* hujus juris naturæ est *obligatio intuitu Dei*: adeoque homines præcise hos actus peragere, i. e. perfectiones divinas imitari tenentur, nisi spe præmii æterni vel in totum, vel pro parte carere velint. Dico *pro parte*; cum enim præmia hæc juxta proportionem meriti tribui debeant, merita autem varios gradus habeant, certum est, gradus quoque præmiorum, seu vitæ æternæ, futuros esse.

Instas: hoc modo omnes homines damnationi æternæ obnoxios fore, quia ea est corruptio naturæ humanæ, ut nemo legem naturæ intuitu Dei implere valeat? Resp. Hoc in thesi verum esse, Theologia Christiana nos docet; at ideo mediatorem nobis divina misericordia obtulit, quem si homo peccator pia intentione amplectitur, ex ejus satisfactione, sibi vitam æternam parare poterit.

§. XXXVIII. Ceterum ex his satis constat, magis interesse generis humani, hanc juris naturalis partem addiscere, quam in jura hominum inter se investigare. Si quis enim officia hominum inter se cognita habet, & præcepta naturæ curatè exequitur, at metu pœnæ: vel si quis reliquos actus virtutis, unde intuitu Dei jus oritur, negligit, vel ex ostentatione eos peragit; pœnis quidem civilibus non est obnoxius, quin sæpius præmiis quoque ornatur: at in foro Poli talis homo injustus est, jus Dei lædit, dum non amore justitiæ jus suum cuique tribuit, nec perfectiones divinas imitatur. Hinc pœnas æternas evitare nequit, vel saltem spe præmiorum æternorum privatur.

DISSER-

DISSERTATIO
PROOEMIALIS III.
DE JURE DIVINO
VOLUNTARIO UNIVERSALI,
AD HUGONIS GROTII LIBROS
DE JURE BELLI AC PACIS.

Præcipue

Ad Prolegomena §. XI, & XII.

Item

Ad Lib. I. Cap. I. §. XIII, & XV.

Ubi ſententia GROTII de *Jure Adamitico*, *Noachico*, & *Lege Evangelii* examinatur; ac tale Jus *divinum univerſale* diſtinctum a Jure naturali non dari, probatur: nec non *vera præceptorum Servatoris ratio*, *eorumque auctoritas* demonſtratur.

S U M M A R I A.

§. I. *Tertia species Juris universalis GROTIO vocatur* Jus divinum voluntarium universale.
II. *Definitio hujus* Juris divini voluntarii.
III. *Causa efficiens illius Juris.*
IV. *Differentiæ ejus a* Jure sociali, *a* Jure naturæ laxiori, *& a* Jure Gentium. §§. *seqq.*
VI. *Modi probandi Jus divinum voluntarium.*
VII. *Subjectum, objectum, & effectus hujus Juris.* §§. seqq.
XI. *Consectaria quædam.*
XII. *Refutatur systema de Jure divino universali in genere.* §§. seqq.
XIX. *In specie* 1. *probatur, non existere Jus Adamiticum.* §§. seqq.
XXII. *Nec* 2. *Jus Noachicum distinctum a Jure naturæ.* §§. seqq.
XLVI. *Nec* 3. *legem Evangelii, diversam a lege naturali.* §. seq.
XLIII. *Exponuntur variæ opiniones de auctoritate præceptorum Evangelii.*
XLVIII. *GROTII sententia exponitur.*
XLIX. *Ea refutatur.*
LI. *Quænam sit vera auctoritas legum Evangelii.*

C A P U T I.

Quod systema Grotianum *de Jure divino voluntario exhibet, & refutat.*

§. I. HACTENUS explicavimus jus naturæ tum *sociale*, tum *laxius*; quod utrumque juxta hypothesin GROTII fluit ex principiis internis: nimirum, *illud* ex appetitu societatis excellenti, *hoc* ex natura humana, i. e. ex judicio recte conformato ad eligendum ea, quæ delectant, vel nocent. Utrumque jus existere, ait, etsi detur, Deum non esse.

Cum vero GROTIUM experientia docuerit, multa esse, quæ inter gentes pro præceptis, aut vetitis habentur [a], nec tamen societati humanæ conveniunt, aut repugnant; cum ex sacro Codice observaverit, gentes ob crimina incestus gravissime punitas fuisse [b]; cum porro ex novo Codice didicerit, Servatorem plurima suis discipulis injunxisse, quæ ex illis principiis internis pro præceptis, aut vetitis haberi non possunt [c]: omnia illa præcepta retulit ad JUS aliquod DIVINUM UNIVERSALE VOLUNTARIUM, quod Deum humano generi ex libera sua voluntate dedisse, statuit. [d]

§. II. Definit autem hoc jus *divinum voluntarium*, quod non ex principiis internis, sed ex libera voluntate divina ortum habeat. [e]

§. III. *Causa ergo efficiens hujus juris divini voluntarii* GROTIO est, libera voluntas

(*a*) Lib. II. C. XX. §. 42. (*b*) Lib. II. C. V. §. 12. n. 1. Lib. II. C. XX. §. 42. (*c*) Vid. infr. C. II., Sect. III. (*d*) Lib. I. C. I. §. 13. & §. 15. n. 1. prol. §. 11. & 12. (*e*) Lib. I. C. I. §. 15.

voluntas Dei [f], actum aliquem vel justum, vel injustum declarantis. Adeoque *justum* ei hic est, non quia *socialitati*, aut *naturæ humanæ* aliquid convenit, indeque intrinsecam bonitatem habet, & a Deo consequenter saltem præcipitur, vel vetatur; sed quia Deus libera sua voluntate justum & id esse voluit [g], & præcepto demum divino ivit in vetitum. [h]

§. IV. Unde facile constat ratio differentiæ hujus juris a *jure naturæ sociali*, utpote quod juxta hypothesin Grotii 1. ex principiis internis fluit, scilicet, ex appetitu societatis humano generi in, & connato [i]: *jus divinum voluntarium* autem ex sola, & libera Dei voluntate [k]. 2. *Prius* existit, etsi detur, Deum non esse, quia ibi justum est, non quia Deus vult, (nam etsi Deus nollet, immo etsi Deus non esset, justum foret,) sed quia talia principia in nobis exstant [l]. *Posterius* necessario supponit Deum, quia extra voluntatem Dei jus non esset [m]. 3. *Illud* mutari nec a Deo potest; *hoc*, uti libera voluntate Dei statutum est, ita libera voluntate etiam tolli potest [n]. 4. *Illud* omnes homines obligat, *hoc* tantum quatenus hominibus innotuit. [o]

§. V. Deinde differt a *jure naturæ laxiori*, quod 1. itidem GROTIUS ex principiis internis fluere, ait, nimirum, ex natura humana, & judicio recte conformato ea eligendi, quæ naturæ humanæ conveniunt [p]: illudque 2. existere, ait, etsi detur Deum non esse [q]. Unde 3. concludit, *jus naturæ laxius* mutari a Deo non posse [r]. Quæ omnia secus se habere in *jure divino voluntario*, statuit. [s]

Præterea, & præcipue 4. *jus hoc divinum voluntarium* a *jure naturæ laxiori* in eo differre, existimat, quod ex *hoc* nulla obligatio hominum inter se oriatur, sed saltem intuitu Dei; hinc nullum jus petendi homini in hominem inde competere, ait. *Illud* autem verum jus homini in hominem dare, statuit, adeoque ex lege divina jus exigendi competere, & violantem jus ex lege divina quæsitum a quovis privato puniri posse. (Excepto solo eo, quod ex lege Evangelii debetur; hanc enim legem inter homines obligationem non parere, ait, sed saltem intuitu Dei.) [t]

§. VI. Cum vero is, qui jus tale voluntarium allegat, id probare debeat, GROTIUS ejus existentiam *a posteriori* probat. Si enim jus aliquod apud omnes gentes obtinet, neque tamen ratio ejus naturalis intrinseca apparet, inde concludit, nullam aliam rationem hujus moris universalis dari posse, quam voluntatem Dei [u]. De eo more autem constare, ait, tum ex libris veteris testamenti, unde *jus Adamiticum*, & *Noachicum* deducit, tum ex libris novi testamenti, cujus præcepta *legem Evangelii vocat*. [v]

Mores veteris testamenti interpretationem recipere, ait, ex Hebræorum scriptoribus [x]; mores novi testamenti

(f) Lib. I. C. I. §. 13. & §. 15. n. 1. prol. §. 12. (g) prol. §. 12. Lib. I. C. XV. n. 1. (h) Lib. II. C. V. §. 13. n. 1. (i) prol. §. 11. & §. 12. Lib. I. C. I. §. 10. n. 1. & 5. (k) Prol. § 12. & §. 15. (l) prol. §. 11. (m) Lib. I. C. I. §. 10. n. 2. (n) Lib. I. C. II. §. 5. n. 1. (o) Lib. I. C. I. §. 15. n. 2. (p) prol. §. 9. (q) prol. §. 11. & 12. Lib. I. C. II. §. 1. n. 3. (r) Lib. I. C. I. §. 10. n. 1. 2. 5. (s) Vid §. præced. (t) Vid. infr. §. 9. (u) Lib. II. C. V. §. 13. n. 1. & 2. (v) prol §. 48. & §. 50. Lib. II. C. V. §. 13. n. 3. (x) prol. §. 49.

menti ex Synodicis Canonibus [y], utpote qui collecti sunt ex generalibus legis divinæ pronunciatis, ad ea, quæ occurrunt, aptatis. Hos vero Canones aut monstrare, ait, quod divina lex præcipit, aut ad id, quod Deus suadet, hortari; & hoc veræ Ecclesiæ Christianæ esse officium, ea, quæ sibi a Deo tradita sunt, tradere, & eo, quo tradita sunt, modo. [z]

§. VII. *Subjectum* juris divini universalis GROTIO est totum humanum genus. Omnes enim voluntati divinæ obligari, ait, *quatenus eis revelata est* [a]. Unde statuit, eos, ad quos voluntas illa divina non pervenit, non obligari ex his præceptis. [aa]

§. VIII. Ad *Objectum* juris divini universalis GROTIUS refert 1. ea, quæ naturali ratione honesta sunt, non vero præcepta [b]. Talia enim multa esse, ait, quæ naturali ratione nec vetita, nec præcepta sunt, sed tantum licent, adeoque proprie juris naturæ non sunt, sed extra jus naturæ [c]; quæ commendantur magis, quam præcipiuntur, & unde per se nec nefas, nec pœna sequitur, sed sola spes præmii, si homines ultro ea agunt [d]: adeoque quæ Deo grata quidem sunt, sed unde nulla sequitur agendi necessitas [e]. Hos igitur actus honestos, at non præceptos natura, Deum pro libera sua voluntate vetare, vel præcipere posse [f]; & in hoc genere maxime occupari leges divinas, ait, id agendo, ut quod per se laudabile tantum erat, etiam deberi incipiat [g]. Atque huc refert jus *Adamiticum*, de quo *Sectione seq.* & jus *Noachicum*, de quo *Sectione II.* agemus.

Sed & 2. GROTIUS statuit, Servatorem easdem honestatis regulas secutum multa nova lege vel præcepisse, vel præcepta majori sanctimonia exegisse; inprimis autem ex eo, quod optimum, Deoque acceptissimum est, dignissimam lege nova desumsisse materiam [h]. Atque hinc Servatorem [a] ob honestatis rationem multa, quæ & jure naturæ, & lege MOSIS permissa erant, vetasse: & [b] ea, quæ a natura, vel a MOSE præcepta jam erant, majori sanctimonia exegisse; atque hactenus, ait, plus exigere legem Evangelii, quam jura naturæ, & legem MOSIS. *Vid. Sect. III.*

Quin 3. ipsa illa principia interna, quibus jus naturæ sociale, & laxius nititur, esse objectum juris universalis, ait, quatenus, nimirum, Deus datis legibus ea magis conspicua fecit, compescendo nimirum motus illos nimium vagantes &c. [i]

§. IX. *Effectum* juri divino voluntario GROTIUS hunc tribuit, quod omnes homines inde obligentur. Cum enim voluntati divinæ nos subjicere debere intellectus ipse dictet, Deoque ut opifici, cui nos, nostraque omnia debemus, sine exceptione parendum sit, præcipue cum is se multis modis & optimum, & potentissimum ostendat, ita ut sibi obedientibus præmia addere maxima, etiam æterna, quippe æternus ipse, possit, & voluisse credi debeat, &c. [k]; GROTIUS concludit, rationem ipsam dictare, voluntati divinæ sine exceptione parendum esse [l]. Unde

(*y*) prol. §. 51. (*z*) prol. §. 51. (*a*) Lib. I. C. I. §. 15. Vid. §. seq. (*aa*) *ibid.* (*b*) n. 10. §. 50 Lib. II. C. XI. § 1. n. 2. Lib. II. C. V. §. 13. n. 3. Lib. II. C. XII. §. 20. n. 3. Lib. I. C. II. §. 6. n. 2. (*c*) Lib. I. C. II. §. 5. n. 1. (*d*) prol. §. 50. (*e*) Lib. II. C. V. §. 9. n. 3. (*f*) Lib. I. C. II. §. 5. n. 1. (*g*) Lib. I. C. II. §. 1. n. 3. (*h*) Lib. II. C. V. §. 9. n. 3. (*i*) prol. §. 13. (*k*) prol. §. 11. & 12. (*l*) prol. d. §. 11.

Unde ſimul argumentum ducit, natura vetitum non eſſe quod Deus præcepit. [m]

Obligantur igitur huic juri omnes homines [n]; ſed tantum quatenus publicatio eis innoteſcit [o]. Cum enim incuria forte parentum, vel alio caſu, ignorare id poſſint, alia ratione autem de voluntate Dei conſtare nequeat, iniquum exiſtimat aſſerere, homines obligari ex lege, cujus notitiam non habent.

§. X. Ceterum GROTIUS hoc jus quoque refert ad ea jura, quæ inter populos plures, aut populorum rectores intercedunt [p]. Atque ex eo teneri reges, ſubditiſque inde jus quæſitum eſſe, ait, etſi in lege delationis nihil de eo dictum ſit [q].

Ubi tamen bene notandum eſt, homines ex hypotheſi GROTII aliter obligari ex jure Adamitico, & Noachico, aliter ex lege Evangelii. Nam præcepta juris *Noachici*, & *Adamitici* verum jus aliis dare, ait, ita ut peti, exigi, & omittentibus pœna temporalis infligi poſſit [r]. At *Legem Evangelii* non verum jus dare, ſtatuit, hominibus aliis: adeoque nemini inde jus agendi competere; ſed homines ſaltem in conſcientia obligari, citra pœnæ temporalis metum. *Vid. Sect. III.*

§. XI. Hac obligatione poſita GROTIUS concludit: 1. mutari hoc jus divinum univerſale ab hominibus non poſſe, a Deo poſſe, quia ex libera ejus voluntate ſequitur [s]: 2. Servatorem obligationem, quam Deus ob honeſtatis rationem ex libera ſua voluntate humano generi per leges veteris teſtamenti impoſuit, non ſuſtuliſſe lege Evangelii. [t]

§. XII. Jus tale divinum univerſaliter generi humano datum eſſe, GROTIUS opinatur: nimirum, 1. ſtatim poſt hominem conditum, quod ei dicitur *Jus Adamiticum*: 2. In reparatione generis humani poſt diluvium, quod ei eſt *Jus Noachicum*: 3. In ſublimiori reparatione per Chriſtum, quod *Jus Evangelii* vocat [u]. Quæ ſequentibus ſectionibus plenius examinabimus.

§. XIII. Antequam autem ad ſpecialia tranſeamus, in genere præmittendum eſt, *Jus* tale *Divinum voluntarium* univerſale non dari, idque merum inventum eſſe recentiorum doctorum.

§. XIV. Nam 1. nulla datur voluntas divina univerſalis revelata, NB. *omnes homines* obligans, quæ non ſimul ex ratione fluat, adeoque quæ non ſit ipſum jus naturæ; quod infra in ſingulis juris hujus univerſalis ſpeciebus plenius demonſtrabimus. Omne enim jus naturæ ex ſola, & libera Dei voluntate, non ex principiis internis fluit; adeoque hactenus nulla differentia inter jus divinum voluntarium, & jus naturæ intercedit.

§. XV. Sane 2. ea capita, quæ GROTIUS ad jus divinum univerſale refert, pleraque ſunt juris naturalis, quædam autem ſaltem juris forenſis. Ad *Jus naturale* enim pertinent ſex a Rabbinis efficta præcepta Adamitica [x], & ex Jure Noachico ſeptimum, de non comedendo ſanguine [y]. Pariter eo referri debent præcepta Evangelii, ſeu virtu-

(m) prol. §. 48. & L. I. C. I. §. 17. n. 2. (n) Lib. II. C. V. §. 13. n. 1. Lib. I. C. I. §. 15. n. 2. (o) Lib. I. C. I. §. 15. (p) prol. §. 1. (q) Lib. I. C. III. §. 16. n. 1. (r) Vid. infr. Sect. III. (s) Lib. I. C. II. §. 5. n. 1. (t) Lib. II. C. V. §. 13. n. 2. (u) Lib. I. C. I. §. 15. n. 2. Lib. II. C. V. §. 13. n. 2. (x) Vid. §. 19. (y) Vid. §. 28.

virtutum, quia ad cultum Dei, adeoque ad illud jus naturæ pertinent, quod inter Deum, & homines obtinet [z]. Ad jus forense autem pertinent leges de Sabbatho, de decimis, de usuris, &c. Quæ omnia in ipso commentario suis locis magis illustrabimus.

§. XVI. Sed & 3. posito tali jure divino universali, sequeretur, promiscuos concubitus, incestus, &c. licite perpetrari posse ab illis, quibus revelatio illa non innotuit.

Immo cum GROTIUS actus, circa quos jus divinum voluntarium versatur, naturali ratione licitos esse, & demum voluntate Dei in vetitum ivisse, indeque pro lubitu mutari posse, statuat [a]; sequeretur, Deum permittere humano generi promiscuos concubitus, incestus, &c. eoque legi suæ derogare posse.

§. XVII. Accedit 4. quod talis universalis revelatio probari non possit. Etsi enim ab initio facta esset humano generi paucissimis personis comprehenso; non tamen id sufficit ad successores obligandos, sed singulis hominibus nascituris denuo id jus insinuandum fuisset: id enim si forte negligentia parentum factum non esset, illi hoc jure, utpote ipsis non revelato, non obligarentur.

Oportuisset itaque omnino ad hoc ut necessario perpetuaret hoc jus, & omni humano generi, ac singulis ubique, innotescere posset, opere illud perpetuo, & facto permanente declarari. Tali enim facto semper, & ubique ob oculos posito demum fit, ut omnes homines, etiam id vitio suo non animadvertentes, sint ἀναπολόγητοι; qua de causa Apostolus in probando jure naturæ ad sola hæc opera provocat, soloque hoc indicio gentes coarguit. [b]

Frustra igitur fuisset tale jus, quod omnes homines obligare, & ad finem usque mundi durare debuit, nudis verbis promulgari, quæ facile oblivione delentur: tantum abest, ut inde cum omni hominum posteritate, mundique ævo, perennandi necessitas sequatur.

Quod & ipse GROTIUS agnoscit; fatetur enim, homines inde non obligari, nisi quatenus innotuit. Unde apparet, exiguum fore usum hujus juris, tum quia paucissimis innotuit, tum quia inter hos quoque, quibus innotuit, plurimi de veritate publicationis, proh dolor! dubitant, adeoque impune hos actus peragere se posse putant.

§. XVIII. Atque hinc 5. jus hoc divinum universale voluntarium a doctissimis viris merito rejicitur. [c]

SECTIO I.

De Jure Adamitico.

§. XIX. PRIMA ergo species *juris divini voluntarii universalis*, (quod non ex principiis internis, sed libera Dei voluntate sequitur) GROTIO est JUS ADAMITICUM quod homini statim post lapsum datum esse, statuit. [d]

Sane, Rabbini somniant, Deum ADAMO sex præcepta dedisse: 1. circa cultum extraneum: 2. de non maledicendo nomini divino: 3. circa homicidium: 4. circa revelationem turpitu-

(z) Vid. §. 42. seq. (a) Lib. I. C. II. §. 5. n. 1. (b) Rom. 1. v. 18. seq. (c) Vid. Boecler. in not. ad Grotium. Lib. II. C. V. §. 13. n. 1. Osiander ad Lib. I. C. I. §. 16. obs. 3. Ziglerus apud Becmannum ad Grot. fol. 120. (d) Lib. I. C. I. §. 5. Lib. II. C. V. §. 13. n. 2.

pitudinum: 5. circa furta: 6. circa judicia. [e]

§. XX. Ex his præceptis GROTIUS quartum, & sextum refert ad jus divinum voluntarium, nimirum, *revelationem turpitudinis*, & *judicia*. Etsi enim concedat, *incestum* in linea æquali inter parentes, & liberos ad præcepta *juris naturalis* pertinere [f], omnes tamen reliquos incestus in gradibus sanguinis ex transverso limite, & in gradibus affinitatis [g], in specie cum noverca [h], inter fratres, & sorores [i], &c. refert ad *Jus positivum divinum universale*.

Sane, causas prohibitionis naturales hic allegari non posse, ait [k]. Unde ita argumentatur: Si Cananæi, eorumque vicini, peccarunt talia faciendo, sequitur, ut lex aliqua præcesserit, quæ cum mere naturalis non sit, restat ut a Deo data sit humano generi [l]: & cum omnes moratiores gentes ab ejusmodi connubiis abstineant, hæc communis sententia si a necessario naturæ dictamine originem non habuit, omnino sequitur ut descendat ex veteri traditione, quæ a divino aliquo præcepto manavit. [m]

Causam igitur prohibitionis venire, ait, ex eo, quod natura, si non præcipit, certe honestius dictat; cujus generis multa materiam legum divinarum facere existimat [n]. Atque has leges de incestu ipsi ADAMO datas esse, Judæi ajunt [o]. Unde GROTIUS concludit, nefas hic dici ex *lege divina*. [p]

§. XXI. Deinde *judicia* quoque non ex *Jure naturæ* orta esse, ait, sed ex *Jure positivo universali*. Ex hypothesi enim GROTII jure naturæ plane judicia non dantur, sed unusquisque est vindex propriæ, & alienæ injuriæ, si ejusdem criminis reus non est [q]. Addit autem, Deum id, quod naturaliter licitum erat, edicto repressisse, & exemplo CAINI & LAMECHI statuisse, ne homines in sua causa judicent, sed judicio alterius se submittant [r]; idque Deum post diluvium severius præcepisse [s]. Atque hinc asserit, magistratus, seu *judicia* ex jure voluntario divino originem habere, & ADAMO talem legem publicatam esse. [t]

§. XXII. At 1. verum non est, sex ista præcepta ADAMO publicata fuisse. Nam nonnisi una lex ipsi data fuit, de non comedendo de arbore prohibita; quæ lex non tantum sex illa præcepta, sed omne jus naturæ includit. Sane, arborem illam typum saltem fuisse, & supposuisse totam naturæ legem, alibi probavimus.

§. XXIII. Etsi autem 2. jus hoc sex præceptis constans ADAMO revelatum fuisset, non tamen inde sequeretur, illa non esse juris naturalis. Sane, omnia illa capita ex ratione naturali fluunt, & necessitatem impositura fuissent ADAMO, etsi nulla revelatio secuta fuisset, uti revera secuta non est.

Leges enim de *cultu extraneo* [u], de *maledi-*

(e) Seld. Lib. I. C. IX. p. 107. & 116. Zigl. & Osiand. ad Grot. Lib. I. C. 2. §. 5. (f) Lib. II. C. V. §. 12. (g) Lib. II C. V. §. 13. n. 1. (h) d. §. 13. n. 4. Lib II. C. V. §. 12. n. 1. L. II. C. XX. §. 42. (i) d. C. V. §. 13. n. 2. (k) d. C. V. §. 12. n. 1. §. 13. n. 2. in fin. & n. 7. (l) d. §. 13. n 2. pr. (m) d. §. 13. n. 2. in fin. (n) d. §. 13. n. 3. Lib. I. C. II. §. 6. n. 1. (o) Lib. II. C. V. §. 13. n. 4. & 5. (p) Lib. I. C. II. §. 6. n. 2. L. II. C. V. §. 13. n. 7. (q) Lib. I. C. V. §. 1. & L. II. C. XX. §. 3. (r) L. I. C. II. §. 5. n. 3. & 4. (s) Lib. I. C. II. §. 5. n. 5. Lib. II. C. XX. §. 9. n. 5. §. 47. n. 2. & 4. C. XXI. §. 14. n. 2. Lib. III. C. V. §. 2. n. 4. (t) Vid. L. II. C. XX. §. 44. & seq. (u) Lib. II. C. XX. §. 4. n. 2. & §. 5. n. 1.

maledictione nominis divini v, de *homicidio*, de *furtis* x, de *revelatione turpitudinis* y, seu de incestu, & *de judiciis* z, naturales esse, in Commentario demonstrabimus.

Merito igitur OSIANDER zz, jus hoc Adamiticum inter somnia Rabbinorum refert, quia in Genesi de tali publicatione nihil dicitur, nec ea opus fuit, cum naturali ratione hæc jura ADAMO satis cognita fuerint.

SECTIO II.

De Jure Noachico.

§. XXIV. Secundum genus *Juris divini voluntarii*, quod GROTIUS non ex jure naturali oriri, sed Noacho, ejusque posteris verbis declaratum esse, fingit a, est JUS NOACHICUM, quod Doctores potissimum ex sex præceptis ADAMO jam præscriptis constare, dicunt, quibus septimum demum, *de non esu sanguinis viventis*, nova hac lege accessisse, putant. b

§. XXV. Atque hæc præcepta ab omnibus NOACHI posteris observanda esse, contendunt; idque Rabbini per Cabalam ex *Gen. XI*, 16. evincere conantur c. Unde & SELDENUS juxta hæc septem præcepta totum jus naturale in opere incomparabili *de Jure naturali ex doctrina Hebræorum* pertractavit.

§. XXVI. GROTIUS ad *Jus divinum voluntarium*, refert hanc legem Noacho publicatam, de *non esu sanguinis viventis*. cc

§. XXVII. At 1. in genere notandum est, præter legem *de non esu sanguinis* nullam aliam Noæ a Deo publicatam fuisse, quia altum de aliis in sacra pagina est silentium. Neque 2. opus fuisset tali publicatione, tum quia præcepta reliqua ex hypothesi Rabbinorum jam ADAMO erant publicata; tum quia omnia illa præcepta sequuntur ex ratione naturali, adeoque pertinent ad ipsum jus naturæ.

§. XXVIII. Superest igitur, ut demonstremus, legem de *non esu membri animalis viventis* itidem ex ratione naturali fluere, & ad cultum extraneum, adeoque ad idolatriam pertinere. Verba legis Noachicæ hæc sunt:

Et omne, quod movetur, & vivit, erit vobis in cibum, quasi olera virentia tradidi vobis omnia.

Excepto, quod carnem cum sanguine non comedetis.

Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis, de manu viri, & de manu fratris ejus requiram animam hominis.

Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis ejus: ad imaginem quippe Dei factus est homo.

Equidem mirum videtur, quod Deus hic minetur se sanguinem hominum etiam a *bestiis* reposciturum. An ergo bestiæ pœnæ sunt capaces?

Variæ de sensu hujus loci apud Hebræos sunt sententiæ. *Alii* enim ajunt, denotari verbis illis cædem humanam a bruto ex instigatu hominis factam, *vindictam* scil. *sumturum numen, non tantum de cæde humana ab homine ipso perpe-*

(v) d. Lib. I. C. I. §. 10. n. 4. Lib. II. C. XVII. §. 16. Lib. II. C. XX. §. 32. 35. (y) Lib. II. C. V. §. 12. seq. (z) Vide indicem voce judicia publica. (zz) in not. ad Lib. I. C. I. §. 16. obs. 3. (a) Lib. I. C. I. §. 15. Lib. II. C. V. §. 13. n. 2. (b) Lib. I. C. I. §. 15. n. 3. (c) Zigler ad Grot. Lib. I. C. II. §. 5. (cc) Lib. I C. I. §. 5. n. 6.

perpetrata, *manu*, *vel telo*, *sed etiam de ea*, *quæ a bestia homine instigante fit* [d]. *Alii* putant, apud eos, qui ante diluvium vixerunt, per impietatem invaluisse morem nutriendi bestias, quæ tyrannorum crudelitati inservirent, & ideo Deum de animalibus in usum ejusmodi nutritis, vel potius de eorum nutritoribus, vindictam reposcere voluisse [e]. *Alii* sunt, qui locum de pœna homicidio cœlitus infligenda intelligunt, scil. de immissis ab ipso numine bestiis, quæ vindictam sumant, si homines scelus non puniant [f]. *Alii* per bestias hic designari quatuor imperia in DANIELE, putant, perinde, ac si numen ibi vindictam cædibus etiam ab imperatoribus futuris minitaretur [g]. *Alii* vindictam hanc improprie sumi, ajunt, non quasi obligatio, seu pœna in bruta cadat, sed quemadmodum bovis cornupetæ, & bestiæ, qua cum homo coierat, lapidatio. [h]

§. XXIX. Verius autem est, vocem חית quæ in Codice Hebraico habetur, & pro *bestia* sumi solet, in genere omne *vivens* denotare, uti *Gen. III. C. XX.* HEVA dicitur אם כל חי *mater omnis viventis.* Sane, in Codice Samaritano locum hac de re e Genesi allatum inveniri, qui de *vivente* verti debeat, testatur SELDENUS [i]; ut proinde præceptum ita se habeat: *Quin etiam sanguinem vestrum*, i. e. animarum vestrarum, *reposcam*, *ab omni vivente reposcam eum.* Ut vero de enixa voluntate Dei constet, more in sacro Codice usitato id, quod in genere de *omni vivente* edixit, sigillatim repetit *etiam de manu hominis*, *viri*, *& fratris.*

§. XXX. His præmissis notandum est, legem illam non de comestione cujusvis *viventis* loqui, sed de comestione sanguinis sacrificii, quem ad imitationem gentilium comedere Israelitæ solebant. Nam 1. ex temporibus ante-diluvianis repetendum est, homines ad *idololatriam* prolapsos adeo horrori fuisse Deo, ut & eum pœnituerit hominem fecisse, & totum fere humanum genus ideo deleverit. [k]

Post diluvium NOA, ex arca egressus, dicitur holocausta Deo obtulisse, eaque adeo grata fuisse, ut sibi proposuerit se non amplius maledicturum terræ [l]. Occasione hujus *sacrificii* benedixit Deus NOÆ, ejusque filiis [m], eique facultatem concessit de rebus terræ hujus disponendi, adeoque & comedendi carnem animalis [n], excepto sanguine, seu anima sua. [o]

Ex his circumstantiis jam apparet, occasionem præcepto huic dedisse idololatriam ante diluvium commissam, & holocaustum à NOA post diluvium oblatum; adeoque præceptum illud non de comestione cujusvis sanguinis, sed de comestione sanguinis sacrificii intelligendum esse.

§. XXXI. Sane, 2. ex aliis historiæ sacræ locis constat, Israelitas, gentilium sacra imitatos, sacrificia in montibus obtulisse idolis [p], ac sanguinem sacrificiorum comedisse [q]. Utrumque prohibet Deus, & postquam in genere edixit, ne ultra immolent hostias suas dæmonibus, cum quibus fornicati

(*d*) Selden. de J. N. & G. L. I. C. V. f. 63. seq. (*e*) Seld. d. loc. f. 64. (*f*) Seld. d. loc. & Lib. IV. C. I. f. 475. (*g*) Seld. d. loc. f. 66. (*h*) Seld. d. loco. (*i*) dict. loc. fol. 65. (*k*) Gen. 7. v. 7. & 8. (*l*) Gen. 8. v. 20. & 21. (*m*) Gen. 9. v. 1. & 2. (*n*) Gen. 9. v. 4. (*o*) Vid. Seld. Jur. nat. pag. 824. (*p*) Jos. 65. v. 3. & 7. C. 66. v. 3. Deut. 12. v. 30. Levit. 17. v. 7. (*q*) Deut. 12. v. 8.

cati essent [r], statim subjungit legem, ut hostiam ad ostium tabernaculi mactarent, *& ne sanguinem comederent.* Additque rationem, *quia anima carnis in sanguine est, & ego dedi illum vobis, ut super altare in eo expietis pro animabus vestris, & sanguis pro animae piaculo sit.* [s]

§. XXXII. Ex eadem historia 3. constat, Deum, postquam in genere idololatriam fugere jussit, praeceptum addere [t], ut hostias in loco, quem Deus elegit, offerant, & ibi comedant, [u] *excepto sanguine.* [v] Simulque hortari Israelitas, ne imitentur mores, & ceremonias gentilium: certissimo indicio, Israelitas gentilium morem imitatos sanguinem in honorem idoli comedisse.

§. XXXIII. Sane, 4. omnia loca, ubi Deus prohibet *comestionem sanguinis*, agunt de idololatria. *Lev. XVII.* agitur de hostiis, quae daemonibus offerri solebant, *v.* 7; & de his hostiis ait, *disperdere se velle eos, qui sanguinem* (qui effundi debebat super altare *v. 6. comederint, v.* 10; *quia pro expiatione animarum sanguis ille datus est.* Non autem est expiatio, si sanguis in honorem daemonum comeditur. *Levitici. XII.* MOSES hortatur Israëlitas, ne convertantur ad idola, *v.* 2; ne hostia ultra alterum diem comedatur, *v.* 5, *& 6; ne comedant carnem cum sanguine*, & ne auguria, & somnia observent, *v. 26. Deuteronomii XII.* idololatriam fugere jubet, *v. 2. seq.* hostias, & holocausta nonnisi in loco, quem Deus elegit, offerre praecipit, *v. 5. seq. v.* 11. *seq. v.* 21. *seq.* & tunc addit, *ne sanguinem comedas, sanguis enim eorum pro anima est, & idcirco non debes animam comedere cum carne, sed super terram fundes tanquam, aquam, v. 16, &* 23.

§. XXXIV. Confirmatur id 5. ex *Act. XV. v.* 19, *&* 20. ubi gentiles conversi monentur, ut abstineant a contaminationibus simulacrorum, & fornicatione (i. e. cultu idolorum,) *& sanguine*; & *v.* 29. ut abstineant ab immolatis simulacrorum, *& sanguine*, & suffocato, & fornicatione. Item *C. XX. v.* 25. ut abstineant ab idolis, immolato, *& sanguine*, & suffocato, & fornicatione, cultu idoli, & immolato.

§. XXXV. Atque in hunc sensum 7. MAIMONIDES quoque, aliique, hoc praeceptum NOACHI explicant apud SELDENUM [x], qui probat, morem gentilium fuisse, sanguinem sacrificii, adeoque idoli comedere.

§. XXXVI. Omnium autem maxime 8. haec sententia confirmatur ex gravissima poena, quam Deus Noachi posteris, si carnem *cum sanguine* vesci turi essent, minatur. Postquam enim prohibuit, *ne homines carnem cum sanguine comederent*; postquam minatus est, *se requisiturum sanguinem ab omni vivente*: tandem declarat, quomodo sanguinem reposcere velit, *nimirum, effundendo sanguinem ejus, qui sanguinem effudit.*

Instas: ex ipsa inspectione textus apparere, poenam hanc statutam ibi esse in eum, qui sanguinem effudit, adeoque in homicidam, non vero in eum, *qui sanguinem bestiae comedit.* Resp. Is, qui sanguinem idoli comedit, habetur pro homi-

(r) Lev. 17. n. 8. 9. & 10. (s) Deut. 12. v. 2. seq. (t) Deut. 12. v. 6. 7. 11. 12. 13. 14. 15. 18. 21. (u) Deut. 12. v. 16. & 23. (v) ibid. v. 28. 29. seq. (x) de jur. nat. pag. m. 825.

homicida, quia animam perdit. Disertis verbis id ita traditur y: *homo quilibet si occidit bovem, & non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem, domino sanguinis reus erit, quasi sanguinem fuderit, sic peribit de medio sui populi.*

Unde JEREMIAS postquam sacrificia, quæ Judæi idolis offerebant, & quæ comedebant, improbasset, z ita pergit: *qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum.* De idolo autem ibi agi, patet ex verbis sequentibus: *Qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat, qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo, hæc omnia elegerunt in viis suis, & in abominationibus suis anima eorum detestata est.* Atque hinc illi, qui privatim hostias immolabant, & sanguinem sacrificii comedebant, pœnam mortis subire cogebantur. a

Cum enim Deus ideo sanguinem animalis elegerit, ut pro animæ piaculo sit b, satis constat, animal illud vicem hominis gerere. Si quis proinde animal illud contra intentionem creatoris occidit, i. e. non in piaculum, aut expiationem animæ, sed in honorem idoli hostiam mactat, idem est, ac si hominem interfecerit, quia ipsam animam hominis, cujus expiationi victima illa destinata est, quasi interimit, ac occidit.

§. XXXVII. Certissimum igitur est, pœnam hanc homicidii non in genere statutam esse in comedentes sanguinem cujusvis animalis, sed saltem in comedentes *sanguinem sacrificii.* Sane, nulla ratio dari posset, cur in esum sanguinis, si ceremonia saltem esset, tanta pœna constituta esset, nisi simul idololatria, eoque majestas divina læsa supponeretur; nulla proportio esset inter pœnam, & crimen.

Hæc ergo vera ratio est, cur Deus eis, qui *sanguinem idoli* comedunt, pœnam homicidii minetur. Qui enim offert idolo sacrificium, idem est, ac si virum interficiat d; indeque sanguinis reus est, quasi sanguinem fuderit. e

Paraphrasis igitur allegati textus hæc est:

Et omne, quod movetur, & vivit, erit vobis in cibum: Quasi olera virentia tradidi.

Excepto, quod carnem cum sanguine (i. e. sanguinem idoli) *non comedetis*, quia comedentes sacrificium animam perdunt, eoque homicidii rei sunt.

Sanguinem enim animarum vestrarum (quas perdunt illi, qui idolum comedunt) *requiram* (tanquam ab homicidis) *de manu omnis viventis, & de manu viri, & de manu fratris ejus requiram animam hominis*, quam perdit is, qui idolum comedit.

Quicunque enim *effuderit humanum sanguinem*, (uti effundit is, qui idolo offert sacrificium, & sanguinem idoli comedit,) *fundetur sanguis ejus;* (hæc enim talio a natura in homicidio est statuta) *ad imaginem quippe Dei factus est homo.*

§. XXXVIII. Ex his jam apparet, legem Noacho datam *de non esu sanguinis idoli*, esse naturalem, & contineri sub primo præcepto, quod Adamo publicatum fuisse, fingunt, ac ipsi Judæi

(y) Levit. 17. v. 3. (z) C. 65. v. 3. 4. 7. & 11. C. 66. v. 3. (a) Levit. 17. v. 9. & 10. Deut. 12. v. 2. usque ad v. 21. (b) Lev. 17. v. 11. Deut. 12. v. 23. (c) Jerem. C. 66. v. 3. (d) Levit 17. v. 11. seq. v. 17. Deut. 12. v. 16. & 23. (e) Lev. 17. v. 3.

dæi ad vera naturæ jura referunt, nimirum, de *cultu extraneo*. Nam idololatriam naturali ratione prohibitam esse, omnes fatentur.

SECTIO III.

De Lege Evangelii.

§. XXXIX. *Tertium* genus juris divini voluntarii universalis GROTIO est LEX EVANGELII, seu jus, quod ex præceptis Servatoris oritur. [g]

§. XL. Variæ sunt opiniones circa obligationem horum præceptorum, quas explicare necesse est, quo rectius de mente GROTII nobis constare possit.

§. XLI. *Quidam* ajunt, *Servatorem novam legem condidisse, & veterem abrogasse;* atque hi post novi fœderis tempora nullum antiqui fœderis usum esse, contendunt. GROTIUS [h] rejicit hanc sententiam ex duplici ratione: 1. quia leges veteris testamenti veniunt ex libera Dei voluntate, quas Servatorem abrogare voluisse vix credibile sit, quum illæ cum vero jure naturæ nunquam pugnent: quia novi fœderis ea sit natura, ut quæ ad virtutes morum pertinentia præcipiuntur in veteri fœdere, eadem & ipsa, aut majora præcipiat. (§. 44. *n.* 2. *in fin.*)

§. XLII. Equidem facile in eo GROTIO assentimur, *Servatorem novam legem non condidisse, nedum antiquam legem abrogasse.* At rationes GROTII nihil probant: Non *prior*, quia ratio hæc supponit, leges morales hujus fœderis esse diversas a jure naturæ, & Servatorem potuisse illas leges abrogare; dictum autem est, leges illas esse ipsum jus naturæ [i], quod Servator non tantum non voluit abrogare, sed nec potuit: Non *posterior*, quia MOSES eas virtutes, quas præcipit, vel commendat, eodem modo, ac Servator, in perfectissimo gradu præcipit, etsi pœnas in vitiosos nullas statuat. Quod plenius infra explicabimus.

§. XLIII. *Alii* contendunt, *in Evangelio, extra præcepta credendi, & sacramentorum, nihil esse, quod non sit juris naturalis.* Rejicit hanc sententiam GROTIUS [k], & rationem allegat, quod multa in vetitum eant ex Dei voluntate libera, ut concubinatus, divortium, matrimonium cum pluribus fœminis, &c; unde concludit, legem Evangelii ad alia quoque præcepta, extra præcepta naturæ sese extendere, quia vetat ea, quæ jure naturæ licita sunt.

At hæc ratio non videtur sufficere ad elidendam sententiam eorum, qui *præcepta Servatoris esse ipsum jus naturæ*, statuunt. Negamus enim, allegatos a GROTIO actus per legem Evangelii demum in vetitum ivisse. Sane, *concubinatus temporarius* nec lege MOSIS, nec jure naturæ permissus est; *perpetuus* autem nec lege Evangelii prohibetur. Literas divortii uxori mittere *absque justa causa*, nec legibus MOSIS, nec jure naturæ licet (adeoque nec hic Servator aliquid vetat, quod non sit vetitum ipso jure naturæ); *ex justa causa* autem divortium facere, etiam lege Evangelii permissum est.

Cur ergo Servator opponit sua præcepta legibus MOSIS? Si enim Servator æque, ac MOSES, jura naturæ præciperet, non opus fuisset illa opposi-

(g) Grot. L. I. C. I. §. 15. (h) Proleg. §. 48.

(i) vid. proleg. §. 48. (k) L. I. C. II. §. 6. n. 1. & 2.

positione: *Dictum est veteribus, ego vero dico vobis &c.* Resp. Lex MOSIS duo præcipit [l]: 1. necessitatem agendi ea, quæ ad securitatem civilis societatis pertinent: 2. puritatem mentis. Priorem partem legibus pœnalibus munivit, posteriorem partem conscientiæ civium; vindictam autem Deo reliquit: adeoque populus Hebræus hanc posteriorem partem absque metu pœnæ omittere potuit.

Legis periti, & Pharisæi, *priori* illa parte contenti, *secundam*, quæ prior est, insuper habebant, neque eam inculcabant populo. Servator damnat hanc ignorantiam, & negligentiam, ac *alteram* quoque legis partem ad salutem esse necessariam, tradit: indeque non opponit sua præcepta, tanquam nova, & legibus MOSIS contraria, sed veram rationem Legum *Mosaicarum* explicat; adeoque non eo sensu, quo a veteribus dictum erat, opponit, sed quo Judæi, & eorum Doctores illas leges explicabant. Servator igitur interpretem saltem earum legum agit [l]. Quod infra §. 48. plenius explicabimus.

§. XLIV. *Alii* afferunt, *Servatorem legibus Decalogi quædam addidisse, quæ ad perfectiorem Dei cultum in novo testamento pertineant*; adeoque hactenus eum novum jus constituisse, addendo aliquid legibus MOSIS. Hinc Sociniani longum texunt catalogum eorum, quæ singulis capitibus Decalogi addiderit. [n]

n. 1. GROTIUS quoque hanc adoptavit sententiam, indeque supponit, [a] multa *jure naturali* permitti, a quibus abstinere honestas suadeat; quo refert consilia, & si qua sunt alia præscripta honesta quidem, sed non obligantia. Supponit [b] *lege* MOSIS itidem multa licere, a quibus abstinere laudabilius sit [q]. [c] Supponit, virtutes quasdam in *veteri testamento* vel præceptas, vel commendatas esse.

n. 2. Ex his suppositis concludit 1. Servatorem habita honestatis ratione multa exigere ab hominibus, quæ *jure naturæ* prohibita non apparent [r]. Ubi tamen distinguit inter ea, quæ præceptum continent, & ea, quæ nudi consilii sunt. Nam non omnia dicta Servatoris leges esse, nec ex lege venire, ait [s]; quædam enim consilii, & vitæ sublimioris, at non in præcepto posita esse [t], adeoque commendari magis, quam præcipi, & unde non pœnam, sed carentiam præmii secuturam, ait [v]. (Hinc notat primos Christianorum scriptores, quod sæpius consilia pro divinis præceptis amplexi sint [x]). 2. Concludit, *lege Evangelii* plurima, quæ MOSES ob duritiem cordis fieri permisit, vetita esse [y]. Denique, & 3. concludit, *legem Evangelii* virtutes, lege MOSIS præceptas, aut commendatas, majori sanctimonia exigere [z]. Quæ singula exemplis nunc illustrabimus.

n. 3. *Primo* igitur ait, *legem Evangelii*

(*l*) Vid. Grot. L. I. C. II. §. 6. n. 4. Gron. ad Grot. L. I. C. II. §. 6. n. 3. (*n*) Vid. Gron. in not. ad Grot. L. I. C. II. §. 6. n. 2. (*o*) L. I. C. I. §. 9. n. 1. L. I. C. II §. 6. n. 2. & C. XII. §. 20. n. 3. (*q*) dict. loc. II. L. II. C. XII. §. 20. n. 3. (*r*) prol. §. 9. L. II. C. XX. §. 10. n. 1.

(*s*) L. I. C. III. §. 3. n. 8. (*t*) L. I. C. III. §. 3. n. 9. Exemplum vide L. I. C. II. §. 6. n. 2. (*v*) Proleg. §. 50. (*x*) L. I. C. II. §. 9. n. 4. (*y*) Vid. n. 5. L. II. C. XX §. 10. (*z*) proleg. §. 48. L. I. C. I. §. 17. n. 4. C. II. §. 6. n. 5. C. XII. §. 20. n. 3. Conf. infr. n. 6. L. I. C. II. §. 8. n. 10.

gelii quædam vetare, quæ *jure naturæ* licita sunt: adeoque supponit, actus quosdam jure naturæ licitos per legem Evangelii in vetitum ivisse, & ante eam peccatum non fuisse. [a]

Nam 1. *usuras natura* vetitas non esse, concedit: at eas non tantum lege MOSIS intuitu Judæorum, sed & *lege Evangelii* intuitu Christianorum in vetitum ivisse, statuit [b]. 2. *Concubinatum naturali ratione* prohibitum non esse, ait, sed eum demum *lege Evangelii* prohiberi [c]. 3. Virum *dimittere* uxorem posse *jure naturæ*, non *lege Evangelii* [d]. 4. *Polygamiam*, qua unus vir cum pluribus fœminis cohabitat, *natura* nefas non esse; at eam *lege Evangelii* prohiberi [e]. 5. *Jure naturæ puniri nocentem* a quovis alio posse, qui ejusdem criminis reus non est [f]; at *lege Evangelii* id restrictum esse [g]. 6. *Jure naturæ* innocentes, qui interpositi defensionem, aut fugam, sine qua evitari mors non potest, impediunt, transfodi posse; dilectionem autem *Evangelicam* id vetare [h]. 7. *Jure naturæ* occidere invasorem licere ob alapæ periculum [i], ob conservationem rerum &c. [k]; at obstare *legem Evangelii*, si per fugam, vel alio modo evitari alapa, vel res servari possit [l]. 8. Denique *lege naturæ* fraudes quasdam admitti, existimat; *lege Evangelii* nullas [m].

n. 4. *Secundo*, ait, multa *legibus* MOSIS licere, quæ *lege Evangelii* vetantur. Nam [*a*] *lege* MOSIS licitum fuisse, putat, dimittere uxorem; illam autem licentiam *lege Evangelii* esse sublatam [n]. Sed & [*b*] *Lege* MOSIS matrimonium cum pluribus fœminis permissum fuisse; at *lege Evangelii* id esse prohibitum [o]. [*c*] *Lege* MOSIS permissum fuisse, odio habere extraneos; *lege Evangelii* diligendos esse omnes homines [p]. [*d*] *Lege* MOSIS usuras licite sumi ab extraneis; *lege Evangelii* a nullo hominum sumi posse [q]. Ubi rationem addit, *quia quæ officia homini Hebræo, aut alioqui circumciso, præstari jubentur, ea nunc præstanda sint homini cuivis, omni populorum discrimine per Evangelium sublato.* [*e*] *Lege* MOSIS concubinatum licitum fuisse; at *lege Evangelii* eum in vetitum ivisse. [r]

n. 5. *Tertio* GROTIUS statuit, *legem Evangelii virtutes lege* MOSIS *præceptas, vel commendatas, majori gradu exigere.* [s]

Hinc [*a*] humilitatem, patientiam, & dilectionem nunc in majori gradu, quam statu legis Hebraicæ exigi, adeoque hactenus legem Evangelii perfectiorem esse lege MOSIS [t], eamque augere vitium legis [u], asserit; & hoc demum sensu legem dici manuductricem ad Christum, & Christum esse finem

(*a*) L. II. C. V. §. 9. n. 4. (*b*) L. II. C. XX. §. 42. L. II. C. XII. §. 20. n. 1. & 2. (*c*) L. I. C. II. §. 6. n. 2. L. II. C. XX. §. 42. (*d*) L. I. C. II. §. 6. & 8. 1. 7. L. II. C. V. §. 9. n. 2. & 3. (*e*) L. II. C. V. §. 9. n. 1. (*f*) L. II. C. XX. §. 3. n. 1. & 2. L. III. C. XVIII. §. 1. n. 3. (*g*) L. II. C. XX. §. 10. n. 1. 6. & 7. L. III. C. XVIII. §. 1. n. 3. (*h*) L. II. C. I. §. 4. n. 1. (*i*) L. II. C. I. §. 10. (*k*) d. §. 10. (*l*) d. L. II. C. I. §. 8. 9. & 10. Add. C. I. §. 11. & 13. (*m*) L. III. C. I. §. 20. n. 1. & 2. (*n*) L. I. C. II. §. 6. & 8. n. 7. L. II. C. V. §. 9. n. 2. & 3. (*o*) L. II. C. V. §. 9. n. 1. (*p*) L. I. C. II. §. 8. n. 10. L. II. C. XX. §. 10. n. 2. (*q*) L. II. C. XII §. 20. n. 3. C. XX. §. 42. (*r*) L. I. C. II. §. 8. n. 6. L. II. C. XX. §. 42. (*s*) Vid. supr. §. 29. n. 2. (*t*) Lib. II. C. I. §. 13. & 17. n. 4. Lib. I. C III. §. 3. n. 1. (*u*) L. II. C. XX. §. 30. n. 4.

finem legis [v]. Hinc [*b*] legem *Sabbathi* Christianos quoque hactenus [x], obligare statuit, ne minus septima temporis parte ad cultum divinum impendant [y]. [*c*] Legem *de decimis* etiam ratione Christianorum hactenus necessitatis esse, ait, ne minus fructuum decima in alimenta eorum, qui sacris rebus occupantur, aut similes pios usus, seponant [z]. [*d*] Legem *de usuris* solis Judæis datam, per legem Evangelii ad omnes homines extensam esse, tradit [a]. [*e*] *Obedientiam* regibus Hebræorum debitam fuisse, docet; at majori gradu præstandam Christianis magistratibus. [b]

n. 6. Juxta hoc systema, *causa* legis Evangelii est libera Dei voluntas per Christum Servatorem declarata.

n. 7. *Subjectum* est totum humanum genus, quatenus ei revelatum est; præcipue autem id ad Christianos pertinere, GROTIUS statuit. Legis enim Evangelii materiam si non necessariam, certe honestam moraliter, GROTIUS esse ait; quæ autem hujus generis sunt, extraneos quoque obligare, quippe vocatos ad majorum virtutum specimina [b]: quanquam Christiani majori gradu, ac latitudine inde obligentur [c], quia ex hac sola lege addiscere possunt, quid Christiano liceat. [d]

n. 8. *Objectum* legis Evangelii GROTIO sunt actus, qui jure naturæ non sunt præcepti, at honestatem tamen moralem habent [e]. Unde excludit actus, qui commendantur, non præcipiuntur. [f]

n. 9. *Effectus* legis Evangelii est obligatio. Sed qualis? Resp. Obligatio, quæ est in sola persona, quæ nullum jus alii tribuit: adeoque ex hac lege homines in conscientia saltem obligantur parendi præceptis Servatoris; at aliis hominibus nullum jus petendi, exigendi, agendi, & puniendi inde competit. Hinc non videtur jus naturæ violare, nec ideo a quovis puniri potest, qui legem hanc Evangelii violat [g]. Omitti ergo actus hac lege præcepti possunt sine metu pœnæ temporalis [b], quia Christo novæ legis Auctori id placuit, ut ad legem suam recipiendam nemo hujus vitæ pœnis, & earum metu cogeretur. [i]

n. 10. Quis ergo est effectus hujus obligationis? Resp. Pœna divina, quam Deus tum in hac vita, tum in sequenti infligere solet. Quæ enim post legem Evangelii committuntur, præsertim si adsit contumacia, comminationem habent judicii multo severioris, quam illud fuit, quod per MOSEN institutum est. Neque vero in altera tantum vita, sed & in hac ipsa in tales culpas non raro Deus animadvertit [k]. Hinc de judicio Apostolorum agens, illud hoc modo describit: *Jus illud judicandi quanquam etiam ad res terrenas suo modo pertineat, erat tamen cælestis, ut ita dicam, non terrestris ingenii; exercendum non per arma, & flagra, sed per verbum Dei generaliter propositum, & ad circumstantias particulares aptatum per sigillorum divinæ gratiæ exhibitionem; aut negationem, prout cuique conduceret;*

(*v*) d. §. 17. n. 4. (*x*) L. I. C. I. §. 17. n. 4. (*y*) d. §. 17. n. 4. (*z*) L. II. C. XII. §. 20. n. 1. 2. 3. & C. XX. §. 42. (*a*) L. II. C. V. §. 4. n. 1. (*b*) Lib. II. C. XII. §. 20. n. 3. (*c*) Lib. I. C. II. §. 6. n. 5. (*d*) Lib. I. C. II. §. 6. n. 1. & 4. Lib. II. C. XII. §. 20. n. 3. (*e*) Vid. §. 33. n. 1. (*f*) Vid. h. §. 3. n. 1. (*g*) Grot. Lib. II. C. XX. §. 4. n. 1. junct. §. 43. (*b*) Lib. I. C. II. §. 6. n. 4. (*i*) Lib. II. C. XX. §. 48. n. 2. (*k*) Lib. II. C. XX. §. 11. n. 1.

ret; postremo loco per vindictam, non naturalem, sed natura ipsa superiorem, proinde a Deo procedentem. [l]

E contrario hæc lex Evangelii promittit præmium humana natura majus, quia ad hoc consequendum virtutes requiruntur, quæ sola naturæ præcepta excedunt. [m]

n. 11. GROTIUS existimat, huic juri Evangelii derogari aliquando jure gentium voluntario [n]: nam hoc jure gentium certamen singulare permitti [o]; & eodem jure permitti, prædam capere ex bonis subditorum innocentium, &c. Utrumque legem Evangelii prohibere. [p]

n. 12. Differre autem GROTIUS *has leges* Servatoris, ait: PRIMO a *jure naturæ sociali*, [*a*] quod *hoc* ex principiis internis, ex appetitu societatis oriatur, *jus Evangelii* ex libera voluntate Servatoris: [*b*] Quod *jus naturæ sociale* existat, etsi detur Deum non esse, cum *jus Evangelii* Deum tanquam unicam hujus juris causam supponat: [*c*] Quod *illud* ex ratione, ejusque conclusionibus probetur, *hoc* ex revelatione: [*d*] Quod *illud* versetur circa id, quod alterius est, adeoque circa actus, qui necessitatem inferunt; *hoc* autem circa id, quod nostrum est, circa actus, qui honestatem præ se ferunt, at nullam necessitatem moralem: [*e*] Quod *illud* obliget omne genus humanum; *hoc* illos tantum, quibus revelatum est: [*f*] Quod homines *illud Jus* negligentes pœnis humanis coërceri possint; *Jus Evangelii* negligentes pœnis saltem divinis.

n. 13. SECUNDO *Jus hoc Evangelii* differre, ait, *a Jure naturæ laxiori*, [*a*] causa, quod *hoc* itidem ex principiis internis, i. e. intrinsece bonis fluat, nimirum, *ex judicio recte conformato ad æstimanda ea, quæ delectant, aut nocent; illud* ex libera Dei voluntate. Unde [*b*] *Jus naturæ laxius* existere, statuit, etsi detur, Deum non esse; *Jus Evangelii* vero supponere Deum. Sed & [*c*] differre modo probandi, quod *illud* ex justis rationis conclusionibus probetur, *hoc* ex revelatione. [*d*] Differre quoque objecto, quod *illud* eas saltem virtutes præcipiat, quæ utilitatem aliis afferunt, *hoc* autem reliquos quoque actus, qui natura quidem honesti sunt, sed non præcepti [pp]. [*e*] Effectu, quia *illud* obligat omne humanum genus, *hoc* saltem eos, quibus publicatum est. In eo autem [*f*] conveniunt, quod neutro jure pœnæ humanæ in transgressores statuantur.

n. 14. TERTIO *Jus hoc Evangelii* differre, statuit, a jure *Adamitico*, & *Noachico*: [*a*] Quod *hæc jura* omnes obligent, quibus revelata sunt, adeoque & gentiles inter Judæos habitantes; cum *jus Evangelii* saltem obliget nomen Christi profitentes: [*b*] Quod *hæc jura* necessitatem inferant, & in foro soli obligent, adeo ut pœnis quoque humanis adigi possint transgressores; cum *jus Evangelii* saltem in foro poli obliget, & pœnas æternas minetur transgressoribus.

n. 15. QUARTO Grotius differentiam quoque inter *Jus Evangelii*, *ac Jus Mosaicum*, intercedere statuit: [*a*] Quod MOSES *legibus suis* multa permittat honestati repugnantia ob duritiem cordis, quæ vero *Jure Evangelii* vetita

(*l*) Lib. II. C. XXII. §. 14. per tot. ibique Zigl. (*m*) Lib. II. C. XX. §. 10. n. 1. Conf. prol. §. 50. (*n*) Lib. II. C. XX. §. 14. C. I. §. 13. (*o*) Lib. III. C.XX. §.42. (*p*) Lib. III. C. VIII. §. 4. (*pp*) Vid. n. 9.

vetita sint: [*b*] Quod MOSES quidem virtutes quasdam præcipiat, aut commendet, sed *Jus Evangelii* eas majori gradu, & sanctimonia exigat: [*c*] Quod ex legibus MOSIS homines inter se obligentur, ex lege *Evangelii* soli Deo.

§. XLV. Hoc celebre illud est systema GROTII, quod a Socinianis mutuatus est, ipse autem mirum in modum adornavit, & ad statum hominum Christianorum accommodavit.

Supponit autem hoc systema, Servatorem leges tulisse, & veteri legi aliquid addidisse; quod protestantium Ecclesia negat, & Servatorem, qua hominem, non esse legislatorem, statuit [q]. Quæ sententia vera est, & probatur 1. ex ipsis natalibus Servatoris; a privatis enim parentibus ipse privatus natus est [r]: adeoque summa potestas, eoque facultas leges ferendi, ex nativitate ei quæsita non est.

2. Ex ipsius vitæ ratione. Privatam enim vitam egit; privatus per provincias vagatus est docendo, prædicando, hortando, monendo; judicio humano ipse se submisit, furoremque regum, aliorumque magistratuum expertus est [s]; & quod magis est, censum non tantum ipse solvit [t], sed & alios solvere jussit [u]: certissimo indicio, eum magistratus officium, adeoque jus leges ferendi, sibi non arrogasse.

Idque constat 3. ex propria ejus confessione. Ipse enim asserit, regnum suum non esse de hoc mundo [v], nec se venisse, ut sibi serviatur, sed ut aliis serviat. Unde discipulos Johannis ita alloquitur: Si vellent potentem videre, ad regum casas accederent [x]; se non venisse ut solvat legem, sed ut eam impleret, satisfaciendo legi. Sane, eum nec judicem egisse inter homines, nec legem inter eos statuere voluisse, vel inde apparet, quod juvenem ex se quærentem, quænam sint maxima præcepta? remittat ad legem MOSIS.

Hinc 4. adulteram, quam Servatoris judicio submittere volebant Pharisæi, non condemnat, neque legis pœnam ei dictat, sed pœnitentiam saltem injungit. Quin cum Petrus gladio Servatorem defenderet, improbat hoc factum, ac jus gladii soli magistratui competere dicit, simulque pœnæ mentionem facit. &c. [y]

Extra omne dubium id ponitur 5. ex *ipso munere Servatoris*, quod totum in eo consistit, ut legem divinam prædicet, simulque mediatorem inter Deum, & homines agat, atque his media salutis offerat, eosque ad salutem revocet. Sane, promissio Josepho facta continebat, Christum salvum facturum populum a peccatis [z]. Unde venisse dicitur ad vocandos peccatores [a]; & ipse fatetur, potestatem suam consistere in dimittendis peccatis [b]. Hinc initium muneris fecit annunciando Evangelium. Docebat, appropinquare regnum coelorum [c]; hortabatur auditores, ut pœnitentiam agerent: atque ideo pollicebatur præmia, i. e. vitam æternam.

Etsi vero 5. Servator aliquando mi- netu.

(*q*) Gron. ad Grot. Lib. I. C. II. §. 6. n. 3. (*r*) Matth. 2. v. 14. & 22. (*s*) Matth. 17. v. 24. (*t*) Matth. 22. v. 17. (*u*) Matth 20. v. 28. Phil. 2. v. 7. (*v*) Matth. 4. v. 8. (*x*) Matth. 26. v. 52. Grot. L. I. C. III. §. 3. n. 7. (*y*) 1 Joh. 1. v. 17. (*z*) Matth. I. 21. (*a*) Matth. IX. 13. XVIII. 11. Luc. XIX. 10. Marc. I. 26. seq. Actor. XIII. 46. 1 Tim. I. 15. (*b*) Matth. IX. 6. (*c*) Matth. VIII. 10. 12. XI. 29. Luc. VIII. 1. Marc. I. 14. & 15. VI. 35. 38.

netur pœnas æternas iis, qui præcepta sua non sequuntur [e], non tamen statuit has pœnas, sed ipso jure naturæ statutas explicat. Sane, omnes Prophetæ similes adhibuerunt minas; neque tamen præcepta eorum sunt præcepta legis, sed ipsi pœnas lege divina statutas saltem annunciant.

§. XLVI. Ex his jam satis constat, verum non esse *I.* legem Evangelii quædam vetare, quæ jure naturæ facere licebat [f]. Nam 1. *usuras* vetitas esse, in Evangelio nullibi apparet. Sane, nihil iniqui, nihilque honestati contrarium subesse existimo, usuras ab alio, qui pecunia mea utitur, exigere. 2. *Concubinatum* temporarium nec naturali ratione, nec lege MOSIS probari; perpetuum nec lege Evangelii improbari, supra vidimus. 3. *Polygamia*, qua unus vir pluribus fœminis cohabitat, verbis expressis non improbatur, & communis demum Ecclesia id ita decidit, cui omnes, qui Ecclesiæ ejus membra esse cupiunt, submittere se tenentur. 4. Vindicta privata non demum lege MOSIS, vel Evangelii, prohibita est, sed ipso jure naturæ. Porro & 5. nec Jure naturæ interficere intermedium innocentem licet; non ergo demum id legi Evangelii debetur.

6. Jure naturæ, quod obtinet *intuitu Dei*, non licet occidere invasorem ob alapæ periculum, si aliter evitari potest; pugnat id cum perfectione: adeoque hactenus quoque Servator nihil novi constituit. 7. Fraudes ad jus nostrum consequendum semper sunt licitæ, etiam ex doctrina Servatoris, quia vi, & armis repetere licet jus nostrum, nedum fraude.

n. 1. Porro & *II.* nec id verum est, quod multa legibus MOSIS permittantur, quæ lege Evangelii sint vetita [g]. Nam 1. nec lege MOSIS licitum erat dimittere uxorem invitam sine justa causa; adeoque admitti non potest, quod GROTIUS ait, lege Evangelii id demum ivisse in vetitum. 2. Polygamiam plurium uxorum nec per præcepta Evangelii diserte vetitam esse, modo diximus. 3. Lege MOSIS non erat permissum odio habere extraneos, exceptis solis populis damnatis. 4. Usuras, & 5. concubinatum perpetuum, nec in Evangelio prohiberi, supra jam dictum est.

n. 2. Neque *III.* admitti potest, quod GROTIUS asserit, virtutes lege MOSIS præceptas, vel commendatas, saltem eodem, vel majori gradu præcipi, ac commendari lege Evangelii. Nam 1. MOSES quoties actus virtutis præcipit, eos semper præcipit perfectissimo modo; at pœnas in transgressores non statuit, quia illa pars juris naturalis, quæ in perfectione consistit, non est objectum legum civilium, & pœnalium. Sed & 2. minus proprie asseritur, Servatorem paria, vel in majori gradu præcipere; cum Servator non præcipiat, nec legislatorem agat, sed docendo, & instruendo populum leges MOSIS interpretetur.

Neque 3. exempla GROTII aliquid probant. Nam ex eo, quod lege MOSIS septimus aliquis dies cultui divino publico est destinatus, non sequitur, lege Evangelii præcipi, ne minus septima temporis parte ad cultum divinum impendatur. Sane, nullam video rationem, cur non octava, vel decima pars temporis, consensu Christianæ Ecclesiæ impendi possit. Ratio septimi diei mere politica est, ut nimirum populus eo die ab omni labore vaca-

(e) Marc. VI. 11. (f) Vid. supra §. 44. n. 3.

(g) Vid. supra §. 44. n. 4.

vacaret; & justissima proportio est inter septimum diem, & sex dierum laborem. Neque metuendum est, cultui divino aliquid decedere, quia tantum de cultu publico quæstio est, qui cultum privatum, & quotidianum non excludit.

Equidem hic dies septimus legibus quoque Christianorum cultui publico destinatus est; adeoque dies ille necessario observari debet, nisi quis a communione Christianæ ecclesiæ excludi velit.

Porro & 4. ex eo, quod MOSES decimas solvi præcipit, non sequitur, eodem, vel majori gradu id præcipi Christianis. Nam decimas solvere non perfectionis erat actus, sed illæ debitæ fuere Levitis ex ipso jure naturæ; quum enim in divisione terrarum bello quæsitarum Levitæ non comprehenderentur, in vicem terrarum Deus ipsis decimam partem redituum destinavit. Hoc ergo jus Levitis ipsa ratione naturali quæsitum erat. Tota hæc ratio inter Christianos cessat, qui terras illas non possident, adeoque Levitis, i. e. ministris ecclesiæ, nihil hactenus debent, sed eis salaria, aliaque necessaria, de suo subministrare solent.

Nulla ergo ratio necessitatis hic subest, quæ Christianos obliget, ut non minus fructuum decima in alimenta eorum, qui sacris rebus occupantur, aut similes pios usus, seponant.

Sed nec 5. ex eo, quod MOSES usuras prohibuit a Judæis exigere, argumentum desumi potest, Servatorem id extendisse ad omnes homines. Nam lex illa fuit mere forensis, quæ cum republica Judæorum interiit; jure autem naturæ nihil obstat, quo minus lucrum ex mea pecunia, unde alius locupletior fit, percipere possim, neque si usuræ modicæ sunt, perfectioni id repugnat. Nulla ergo ratio dari potest, cur Servator hanc prohibitionem legis mere civilis ad omnes homines extendere voluerit.

Denique & 6. obedientia regibus debita ex ipso jure naturæ sequitur, summaque fuit apud Hebræos. Non ergo asseri potest, majorem *lege Evangelii* præcipi.

§. XLVII. Quidam Servatorem *interpretem tantum agere legis Mosaicæ*, asserunt; eamque sententiam communem esse omnium protestantium, testantur COCCEJUS [b], & ALTINGIUS [i], rationibus probat OSIANDER [k], & textibus sacræ scripturæ adstruit GRONOVIUS. [l]

Equidem si de *interpretatione authentica* id intelligunt, concedi non potest, Servatorem vices interpretis gerere, quia interpretari nemo legem potest, nisi ea potestas, quæ legem dedit. Sane, hæc interpretatio nova lex esset; certum autem est, Servatorem pro legislatore se nullibi gessisse. Quin hæc interpretatio homines æque inter se obligaret, ac lex ipsa; quis vero dixerit, eum, qui aspicit fœminam ejus concupiscendæ causa, ut adulterum puniendum; & in eum, qui fratrem odio habet, tanquam in homicidam animadvertendum esse?

At si de *doctrinali interpretatione* quæritur, admitti potest, *Servatorem esse interpretem legis Mosaicæ.*

§. XLVIII. Quo rectius hoc intelligatur, præmittendum est, *Jus naturæ*, adeoque

(b) de fœdere C. XII. n. 157. (i) Theol. elencht. p. 411. (k) Osiand. in not. ad Grot. L. I. C. II. §. 6. n. 3. (l) Gron. in not. ad Grot. d. l.

adeoque & legem MOSIS, quatenus moralis est, duo continere: 1. officia hominum inter se: 2. officia hominum erga Deum.

n. 1. Officia *hominum inter se* in eo consistunt, quod homo jura naturali ratione aliis hominibus quæsita eis tribuere teneatur: Officia autem *hominum erga Deum* latius patent. Deus enim vult non tantum suum cuique tribui; sed præterea injungit hominibus: 1. ut suum cuique tribuant amore justitiæ: 2. ut imitentur perfectiones divinas, i. e. virtutum actus peragant, idque amore virtutis, i. e. ex puritate mentis.

n. 2. Jure naturæ igitur *intuitu hominum inter se* justus dici potest, qui suum cuique tribuit, etsi metu pœnæ, vel vi coactus id faciat. Nemini enim aliquid deest, & nulla superest injuria reparanda: at *intuitu Dei* justus non est, qui jus suum tribuit, nisi puritas mentis accedat.

n. 3. Legislatores in statuendis legibus magis *priorem* juris partem respiciunt, quia ad securitatem civitatis (quæ præcipua legum condendarum ratio est) sufficit, si homo ab homine tutus est, i. e. si jus suum cuique tribuitur. Adeoque hanc partem legibus pœnalibus munire solent.

Alteram autem juris naturalis partem adeo non excludunt a suis legibus, ut potius puritatem mentis in observandis legibus supponant, eaque intentione leges statuant, ut cives eas non tantum observent, sed & ut eas observent amore justitiæ, i. e. pia intentione.

Sane, conditores Juris Romani definiunt justitiam, quod sit *constans, atque perpetua voluntas* jus suum cuique tribuendi; quam constantem voluntatem CICERO *habitum* vocat suum cuique tribuendi. Unde regula generalis quoque juris Romani est, *quod ea, quæ contra bonos mores sunt, nec facere nos posse credendum sit.*

Etsi autem legislatores jura statuant perfectissimo modo, non tamen pœnarum aspectabilium formidine coërcere solent eos, qui præceptis legis obsequium præstant non amore justitiæ, sed metu pœnæ; nec eos, qui aliis non benefaciunt, vel ostentationis gratia virtutum actus exercent: quia nemo de mentis puritate judicare potest, & cogitationis pœnam nemo patitur [m]. Hanc ergo juris partem conscientiæ civium relinquunt, qui proinde, citra metum pœnæ, eam omittere possunt. Atque hinc olim quædam perjuria apud Romanos pœnis non erant obnoxia, quod satis Deum ultorem habere crederent. [n]

n. 5. MOSES, Hebræorum legislator, eandem viam ingressus est, & *priorem* saltem juris naturalis partem, quæ *jura hominum inter se* respicit, & securitati civitatum consulit, pœnis munivit; reliqua autem officia *Deo debita*, nimirum, puritatem mentis in servandis legibus, & virtutum exercitium, præcipit quidem, sed citra comminationem pœnæ: hactenus enim impunitatem civibus concedit.

n. 6. Quod autem lege MOSIS etiam *altera* juris naturalis pars, i. e. *officia Deo debita*, præcipiantur, apparet ex summa præceptorum Mosaicorum: *Dilige Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex omnibus viribus* [o], *proximum autem, sicut te ipsum* [p]. Qua ratione autem dilectio talis concipi posset absque puritate mentis? Sane, MOSES legem suam a Deo,

(m) Leg. 18. ff. pœnis. (n) Leg. 2. C. Reb. cred.

(o) Deut. 5. n. 5. 6. seq. (p) Levit. 19. n. 5. 18.

Deo, ente perfectissimo accepit, adeoque non nisi perfectissimo modo lata censeri potest. GRONOVIUS q pluribus rationibus probavit, legem veteris testamenti omni modo esse perfectam. Verba ejus hæc sunt: *Hæcque sententia communis est omnium protestantium, Christum nec universis, nec singulis decalogi præceptis quicquam addidisse, quod ad perfectiorem Dei cultum in novo testamento pertineat, quia NB. lex Dei perfecta est, cui nec addi quidquam potest, nec detrahi* r, *& obedientiam omnem, non modo externam in sermone, gestu, facto, sed etiam internam mentis, voluntatis, affectuum complectitur* s. *Eoque & vitam æternam & pollicetur, & dare potest servantibus.* t

Sane, ipse Servator in novo testamento semper legem commendavit u, & impletioni legis vitæ æternæ promissionem addidit. v

n. 7. Interim certissimum est, MOSEN hanc juris sui partem non munivisse legibus pœnalibus x, sed leges tulisse cum sensu imbecillitatis humanæ, & ad modum humanum; actus autem perfectionis civium arbitrio, & conscientiæ reliquisse.

n. 8. Hæc impunitas ansam Judæis dedit opinandi, ad salutem sufficere si secundum leges viverent, & actus quosdam externos virtutum a MOSE præceptos, aut commendatos peragerent: parum solliciti de reliquarum virtutum exercitio, & de mentis puritate, utpote in quam leges pœnales nullæ constitutæ erant.

Servator saluti Judæorum consulturus errorem hunc manifestavit, & supinam hanc negligentiam damnavit, docendo, non sufficere ad legem, bonum esse, vel bona opera agere, nisi amore justitiæ, & virtutis, officia illa præstentur.

n. 9. Hinc jam facile constat ratio, cur Servator *intuitu Dei* eum pro *homicida* habeat, qui odio prosequitur proximum; pro *adultero* eum, qui alienam uxorem concupiscit; pro *perjuro*, qui violat assertionem, vel promissionem, quæ non per Deum, sed per aliam rem religiosam fit y: cur damnet *eleemosynas*, quæ gloriæ aucupandæ gratia erogantur, & *preces*, quas homines in conspectu publico ostentationis causa fundunt. z

In omnibus enim his actibus ipsa lex MOSIS violabatur, sed impune, quoad pœnas nimirum civiles; at eo ipso non excluduntur pœnæ divinæ, & æternæ.

n. 10. Christus igitur interpretatus est legem MOSIS, docendo, actus internos, etsi pœnæ civiles in eos non sint statutæ, non tamen minus legibus MOSIS contineri, & ad salutem maxime esse necessarios.

n. 11. Summa igitur est auctoritas præceptorum Christi: continent enim perfectissimam juris naturalis partem, officia, nimirum, hominum erga Deum, puritatem mentis, regulas charitatis, &c. Quæ officia optimus Servator non tantum perfectissimo modo docet, sed & præmia

(*q*) ad Grot. Lib. I. C. II. §. 6. n. 3. (*r*) Deut. 4. v. 2. & Cap. 12. v. 32. Ps. 19. v. 8. (*s*) Math. Cap. 22. v. 38. 39. Deut. Cap. 27. v. 26. (*t*) Lev. Cap. 18. v. 5. Deut. Cap. 30. v. 19. Luc. 10. v. 25. & 28. Conf. Rom. 10. v. 5. Galat. 3. v. 12.

(*u*) Matth. 7. v. 12. (*v*) Matth. 19. v. 16. 17. Marc. 10. v. 17. seq. Luc. 18. v. 18. seq. (x) Grot. Lib. I. C. IV. §. 7. n. 2. Lib. II. C. II. §. 6. n. 4. Lib. III. C. XXIII. §. 5. n. 3. (*y*) Math. C. V. per tot. (*z*) Math. C. VI. v. 1. & C. XXIII. v. 5.

mia obfequentibus promittit, pœnas autem æternas refragantibus minatur.

Ne autem ulla excufationis via hominibus fuperfit, fefe mediatorem obtulit inter Deum, & homines, fanguine fuo genus humanum redemit, eoque enti infinito fatisfecit; quod non nifi a fubftantia divinæ effentiæ participe fieri potuit.

Ex quibus apparet, verum effe, quod fupra cœpimus dicere, magis hominum intereffe hanc juris naturalis partem addifcere, quam ea jura noffe, quæ hominibus inter fe communia funt.

DISSER-

DISSERTATIO
PROOEMIALIS IV.
DE JURE GENTIUM
VOLUNTARIO,
AD HUGONIS GROTII LIBROS
DE JURE BELLI AC PACIS.

Præcipue

Ad Prolegomena §. XVII,

Item

Ad Lib. I. Cap. I. §. XIII, *&* XIV.

Ubi Grotii Syſtema exponitur, ſimulque probatur, tale Jus non exiſtere, & monſtrum hoc ex errore Triboniani ortum eſſe.

utpote cum nunc maxime laboremus factorum investigatione, & voluntatum, verborumque interpretatione. Huic accedere, quod ea nunc sit hominum conditio, ut jus illud naturæ nec plenarie servari, nec in omnibus casibus ei jus naturæ applicari possit.

Unde concludit, remedium his quærendum fuisse ab usu gentium, quo 1. juris naturalis rigor temperaretur in eum modum, ac sensum, qui cadere in præsentem hominum statum, & imbecillitatem possit: 2. invenirentur, ac reciperentur modi, quibus juvetur jus naturæ, vel, ubi præsenti hominum sorti id minus convenit, suppleatur, vel ad faciliorem exitum adducatur, vel ex hodierna gentium utilitate conformetur, aut statuatur. [c]

Hujus juris proinde duplicem causam, fontem, vel caput esse, statuit, *necessitatem*, & *communem utilitatem*; quod enim *necessitate exigente* constitutum est, transire, & succedere, ait, in jus naturæ præsentis status, & perinde, ac alterum, omnes homines obligare. Quod *ex utilitate communi* plures gentes, & maxime quibus mutuum inter se commercium est, recepere, id esse jus gentium secundarium horum populorum, etsi ab aliis, cum quibus forte commercium non est, receptum non fuit. Cessante vero communi utilitate fieri merum jus civile [d]. Quæ fere cum principiis WINCKLERI circa originem juris gentium conveniunt.

§. IV. Ego originem *Juris gentium secundarii* olim, & in prima editione juris mei controversi, politicis rationibus Romanorum adscripsi [f]. Supposui enim, apud Romanos jura quædam civilia solis civibus propria facta, quædam vero extraneis quoque communicata fuisse. Hæc posteriora ideo *Jus gentium* dicta fuisse, existimavi, quia extraneæ gentes, propter necessitatem, vel utilitatem communem, ad jurium civilium communionem admittebantur.

At merito hanc sententiam mutavi, quia hæc admissio dependet tota ex lege, & arbitrio populi, adeoque ex mero jure civili, unde gentes inter se nulla ratione obligantur, & extraneis nullum jus quæritur. Populus ergo pro lubitu hanc legem iterum tollere, & extraneos eodem jure a jure civitatis excludere potest, quo eos admisit: adeoque omnis effectus *juris*, i. e. obligatio, cessaret. Sed & repugnat huic opinioni definitio juris gentium, quam TRIBONIANUS proponit, ex qua constat, non unam gentem hoc jus constituisse alias admittendo, sed gentes humanas inter se id constituisse. [g]

§. V. Hoc *Jus gentium secundarium* GROTIUS primus (ut ipse gloriatur [h]) in systema redegit, eique in vita humana, præcipue autem in bellis, insignem effectum tribuit [i]. De quo quidem systemate nunc uberius agemus.

SECTIO I.

De Jure gentium voluntario ex hypothesi Grotiana, *ejusque causa, subjecto, & objecto.*

§. VI. JUS GENTIUM VOLUNTARIUM UNIVERSALE, quod apud

(c) d. Exerc. I. §. 25. (d) d. Exerc. I. §. 26. seq. (e) Vid. Differt. Procem. XI. §. 10. (f) L. I. tit. I. q. 4. (g) §. 2. Inst. de jur. nat. gent. & civ. (h) in Proleg. §. 1. (i) prol. §. 2.

apud omnes gentes, aut saltem moratiores, tale esse creditur [k]. GROTIUS [l] ita explicat: *Sicut enim cujusvis civitatis jura utilitatem suæ civitatis respiciunt: ita inter civitates, aut omnes, aut plerasque, ex consensu jura quædam nasci potuerunt, & nata apparet, quæ utilitatem respicerent non cœtuum singulorum, sed magnæ illius universitatis.*

§. VII. Existentiam ejusmodi juris sequenti ratione adstruit [m]: *quia quoties multi diversis temporibus, ac locis, idem pro certo affirmant, id ad causam universalem referri debeat; quæ si recta illatione ex naturæ principiis non procedit* (recta enim illatio ex principiis naturæ procedens probat ipsum jus naturæ), *alia esse non potest, quam communis consensus.* Et mox addit: *Quod enim ex certis principiis certa argumentatione deduci non potest* [n], *& tamen ubique observatur, sequitur, ex libera gentium voluntate ortum habeat.*

Hinc in probando hoc jure maximum pondus habere, ait, auctoritatem prudentum. [o]

§. VIII. Causa igitur hujus juris GROTIO est consensus gentium [p], & tacitum earum pactum [q]. Unde moribus receptum esse, ait, tanquam ex condicto [r], & cum mutua obligatione. [s]

Differt autem *Jus hoc gentium* ex hypothesi GROTII *a Jure naturæ*, quod hoc non ex consensu, & statuto gentium, sed ex principiis internis a Deo approbatis oriatur, & gentes etiam citra consensum obliget [t]. Inde male hoc jus gentium a quibusdam Doctoribus confundi cum jure naturæ, ait [u], quamquam pro jure naturæ sumi possit, si æquitate naturali nitatur [v]; eoque sensu opponi, ait, æquitatem naturalem stricto juri [x]: & tunc vocari *fas Deum* [y], adeo ut qui jus hoc gentium violat, jus divinum violare dicatur. [z]

Differt porro a *Jure divino universali*, quod hoc a voluntate Dei; *jus gentium voluntarium* ex pacto tacito gentium originem sumat.

§. IX. *Subjectum* ficti hujus *juris gentium* GROTIO sunt vel omnes gentes, vel saltem moratiores. *Vid. Sect. seq.*

Objectum juris gentium eidem GROTIO sunt utilitates, & necessitates magnæ illius civitatis. Causas autem, quæ movere gentes ad jus aliquod statuendum solent, quatuor GROTIUS affert: 1. ut eo magis quis jus suum consequatur [a]: 2. ut majus malum [b], vel 3. damnum, quod metuitur, evitetur [c]: 4. quod connivere soleant gentes in minoribus delictis; quo GROTIUS refert leges civiles ad meretricium, & improba fœnera. [d]

Hinc excludit GROTIUS ab hoc Jure

(k) L. I. C. I. §. 14. (l) in proleg. §. 17. (m) proleg. §. 40. & L. I. C. I. §. 14. (n) prol. §. 40. L. I. C. I. §. 14. (o) L. II. C. XVIII. §. 4. n. 2. & 4. (p) Prol. §. 17. & §. 46. L. I. C. I. §. 14. n. 2. L. III. C. IV. §. 19. n. 1. & L. I. C. II. §. 9. n. 2. (q) Prol. §. 1. d. prol. §. 10. (r) Prol. §. 42. & 43. (s) L. II. C. III. §. 5. L. III. C. I. §. 8. n. 3. (t) Vid. differt. procem. I. §. 16. & differt. II. §. 11.

(u) L. II. C. XX. §. 41. prol. §. 30. & 37. (v) L. II. C. XVIII. §. 4. n. 3. (x) L. II. C. XVIII. §. 4. n. 3. (y) L. III. C. IV. §. 16. (z) L. II. C. XX. §. 44. n. 6. L. III C. IV. §. 16. & C. VI. §. 2. (a) L. III. C. XIII. §. 1. n. 2. C. VI. §. 6. n. 4. (b) L. III. C. XIII. §. 1. n. 2. C. VI. §. 4. n. 4. (c) L. III. C. IV. §. 2. (d) L. III. C. V. §. 4. (e) Vid. infr. §. 24. seq.

Jure gentium jus, quod ſine ulla utilitate communi, vel fortuito, vel ad imitationem receptum eſt, & cœtuum ſingulorum utilitatem reſpicit. [e]

De *Effectu*, & *modis finiendi* hujus juris agemus infra §. *XXI. ſeq.*

SECTIO II.

De diviſione Juris gentium voluntarii in latius patens, & arctius.

§. X. GROTIUS dividit Jus gentium in LATIUS PATENS, ſeu proprie ſic dictum, & in ARCTIUS, quod improprie jus gentium appellari, ait. [f]

Jus gentium LATIUS PATENS, i. e. proprium (nam de arctiore infra Sect. VI. agemus), GROTIO eſt, quod ab omnibus, vel ſaltem moratioribus gentibus tamquam ex condicto receptum eſt [g], ob utilitatem magnæ illius univerſitatis [h]: adeoque quod introductum eſt uſu, & humana neceſſitate indigente [i]; unde ait, jus hoc pertinere ad mutuam gentium inter ſe ſocietatem [k], eaque jura humanæ ſocietatis vincula continere. [l]

§. XI. Jus gentium *latius patens* GROTIUS iterum diſtinguit in UNIVERSALE, vel CERTARUM GENTIUM. [m]

UNIVERSALE ei eſt, quod apud omnes, vel moratiores gentes obtinet [n], & magnæ illius ſocietatis utilitatem reſpicit [o]; de cujus uſu *Sectione ſequenti*, & de effectu ejus *Sectione IV.* agemus.

Jus CERTARUM GENTIUM ei eſt, quod ſaltem inter quaſdam gentes tamquam ex condicto receptum eſt, unde jus hoc apud diverſos populos diverſum eſſe poſſe, ait [p], & in una parte Europæ jus gentium dici, quod alibi non eſt. [q]

§. XII. Ad hoc *jus certarum gentium* refert 1. quod mare occupari pro parte non poſſit, cum jure naturæ poſſit [r]. 2. Quod non liceat veneno uti in hoſtes, ſecus, ac jure naturæ [s]; unde ait, ſpicula, & fontes veneno inficere non licere jure gentium Europæarum. & quæ ad Europæ melioris cultum accedunt [t]. 3. Quod occidere ſervum, captos, deditos, eorumque liberos, non liceat inter gentes ejuſdem religionis, in primis inter Chriſtianos [u]. Porro & 4. recentiore jure gentium inter Europæos populos introductum eſſe, ſtatuit, ut capta res hoſtilis videatur, ubi per horas 24 in poteſtate hoſtis fuerit [x]. 5. Jure gentium particulari introductum eſſe, ut fœminas hoſtiles ſtuprare liceat; melius autem jus gentium reduxiſſe jus naturæ [y]. Denique 6. juri gentium particulari tribuit, quod poteſtas, quæ jure gentium in captivos competit, reſtricta ſit apud certos populos. [z]

(e) Vid. inf. §. 24. ſeq. (f) Lib. I. C. I. §. 14. L. III. C. III. §. 6. n. 1. (g) Prol. §. 42. & 43. (h) L. I. C. I. §. 4. prol. §. 17. (i) L. III. C. II. §. 2. n. 1. (k) L. II. C VIII. §. 1. n. 2. (l) prol. §. 18. (m) L. III. C. IV. §. 15. 16. & 19. (n) Prol. §. 42. & 43. (o) L. I. C. I. §. 4. (p) L. I. C. I. §. 14. L. II. C. VIII. §. 1. n. 2. (q) ibid. (r) L. II C. III. § 10. n. 3. & 11. (s) L. III. C. IV. §. 15. n. 1. & 2. (t) d. Cap. IV. §. 16. n. 1. & 2. (u) L. III. C. VII. §. 8. & 9. C. XIV. §. 6. n. 3. L. III. C. IV. §. 19. n. 2. (x) L. III. C. VI. §. 3. n. 2 (y) L. III. C. IV. §. 19. n. 1. & 2. (z) L. III. C. VI. §. 8. & 9.

SECTIO III.

De usu Juris Gentium voluntarii latius patentis.

§. XIII. USUM *Juris gentium voluntarii latius patentis* maximum esse, ait GROTIUS, circa fœdera, & pactiones regum, & in omni jure belli, ac pacis a: eumque ad quatuor capita generalia refert.

§. XIV. PRIMO, *quod multa permittat, quæ jure naturæ vetita sint* b. Atque ex hoc principio sequentia jura deducit.

1. *Jure naturæ* hominem stare teneri promissioni prædoni jurato datæ, quia Deo jus inde quæsitum sit c. *Jure gentium* autem hanc obligationem odio prædonum sublatam esse. d

2. *Jure naturæ* vetari bellum gerere ex injusta causa; indeque quicquid tali bello agitur, injuriam esse, & ipso jure nullum: adeo ut is, qui ex injusta causa bellum gerit, nec capere res, & personas hostis, nec vastare res hostiles, nec interficere hostem possit. e

Jure gentium hæc omnia licere in *bello solenni*; i. e. in tali bello, quod inter duas summas potestates geritur, & indictum est. (Secus igitur in omnibus *aliis bellis* f. His enim solennibus accedentibus, gentes inter se constituisse, fingit, ut bellum geri etiam ex injusta causa possit. Atque hinc acquisitiones bellicas refert ad jus gentium g. Et ex eodem jure gentium, eum, qui ex injusta causa bellum gerit, capere personas hostis, vastare res hostiles, & interficere hostem posse, statuit. h

3. Sed & si bellum ex justa causa suscipiatur, GROTIUS existimat, *Jure naturæ* capi personas, & res hostis, vastari res hostiles, & interfici hostes non posse, nisi intra quantitatem debiti, & modum pœnæ. Aliud autem *Jure gentium* in eodem bello solenni introductum, & a gentibus tacito consensu constitutum esse, ut licentia illa lædendi hostem in infinitum extendatur. i

Hinc concludit GROTIUS, in bello justo quoque *Jure naturæ* non posse lædi subditos innocentes, nec acquiri jus in res, & vitam captorum, nedum eorum liberorum. At *Jure gentium* subditos innocentes quoque capi (non occidi), ac res eorum occupari, & vastari posse, sed & jus in res, & vitam servorum, & eorum, qui ex servis nascuntur, victori permitti. k

4. *Jure naturæ* repressalias, i. e. pignorationes pro debito alieno, licitas non esse, ait l. *Jure gentium* autem ex justissimis rationibus introductas esse m, salvo tamen regressu contra eum, qui damnum dedit n. Atque hoc jus per abusum etiam ad vitam extensum esse, statuit. nn

§. XV. SECUNDO: *Quod Jus Gen-*

(a) Prol. §. 2. (b) L. III. C. IV. §. 15. (c) L. II. C. XIII. §. 14. seq. L. III. C. XXIII. §. 2. L. III. C. IV. §. 18. (d) L. III. C. XII. §. 5. L. III. C. IV. §. 18. & C. XXIII. §. 2. (e) L. III. C. X. §. 3. C. XVI. §. 1. n. 2. L. II. C. I. §. 1. n. 3. (f) L. III. C. VI. §. 27. (g) Lib. II. C. VIII. §. 1. (h) Vid. infr. §. 20. seq. (i) Vid. infr. §. 20. seq. (k) L. II. C. V. §. 32. junct. L. III. C. VII. §. (l) L. III. C. II. §. I. & C. XXI. §. 9. (m) L. III. C. II. §. 2. n. 1. §. 5. n. 2. §. 6. L. III. C. XIII. §. 1. n. 2. C. X. §. 5. n. 1. (n) L. III. C. II. §. 7. n. 4. (nn) d. C. II. §. 6.

gentium multa prohibeat, quæ Jure naturæ permissa sunt. [o]

Unde concludit 1. *Jure naturæ* partem maris occupari posse, quatenus littoribus inclusum est [p]: at *Jure gentium* id prohibitum esse. [q]

2. Legatos delinquentes *Jure naturæ* puniri posse [r]: *Jure gentium* autem quod fide publica legatos excipit, vetari, ne rei fiant [s]. Atque hinc, ait, jus gentium a regula naturæ, qua quicquid territorii finibus continetur Jurisdictioni subest, excipere legatos. [t]

3. *Jure naturæ* cuilibet competere jus arcendi a se injuriam: sed id vetitum esse *Jure gentium.* [u]

4. *Jure naturæ* cuique jus competere pœnam ab alio delinquente sumendi [v]: *Jure gentium* autem, quia affectui nostro indulgere solemus, judicia constituta, illisque solis potestatem puniendi datam esse. [x]

5. Ex eodem *naturæ Jure* permissum esse cuique genti, alias gentes ex injusta causa bellum inferentes tamquam fures, & homicidas punire [y]. At hanc licentiam *Jure gentium*, ob difficultatem, & periculum cognoscendi inter duas gentes judicem non habentes, sublatam esse. [z]

6. *Jure naturæ* bellum publicum geri posse ab omnibus, qui jurisdictionem habent; *quia omnis magistratus sicut ad tuendam plebem sibi creditam, ita ad exercendam jurisdictionem, si vis occurrat, jus habere belli gerendi videtur.* [a]

At Jure gentium, quia tota civitas ex bello in periculum venire potest, cautum esse, ne bellum geratur, nisi auctore eo, qui summam in civitate habet potestatem. [b]

7. *Jure naturæ* servum domino vim inferenti resistere posse: at ne externum jus, jure gentium inductum, inane sit, ex necessaria consequentia vetitum id *Jure gentium* intelligi. [c]

8. *Jure naturæ* bellum inferri alii posse, etiam citra indictionem [d]: at *Jure gentium* indictionem necessario requiri, ad eum effectum, ut privilegia belli solennis obtineant. [e]

9. *Jure naturæ* permissum esse turpibus armis in hostem uti [f]; adeoque & veneno [g], spiculis veneno infectis [h], percussoribus, &c. [i]: quia quem interficere licet, eum gladio, aut veneno interimas, nihil interest. [k]

Jure gentium autem vetitum esse veneno uti, eumque consensum ex respectu communis utilitatis ortum esse, ne pericula in bellis, quæ crebra esse cœperunt, nimium intenderentur [l]. Eandemque rationem esse in spiculis veneno infectis, in venenatione fontium [m], & in percussoribus [n], si scilicet perfidia inest: (nam si perfidia non

(o) L. II. C. III. §. 10. n. 3. L. II. C. XVIII. §. 4. n. 3. L. III. C. IV. §. 15. n. 1. (p) L. II. C. III. §. 8. (q) d. C. III. §. 9. & 10. n. 1. & 3. & §. 11. (r) L. II. C. XVIII. §. 4. n. 2. 3. & 5. (s) d. C. XVIII. §. 1. 3. & 4. n. 2. (t) d. §. 4. n. 5. (u) Vid. differt. prooem. 7. §. seq. & diss. prooem. VIII. §. 14. (v) L. II. C. XX. §. 3. 7. & 8. (x) L. II. C. XX. §. 8. n. 4. §. 9. n. 4. (y) L. III. C. X. §. 3. 4. & 5. C. XVIII. §. 6. (z) L. III. C. IV. §. 2. L. II. C. IX. §. 4. n. 2. L. III. C. X. §. 5. n. 1. (a) L. I. C. III. §. 1. & §. 4. n. 2. (b) d. §. 4. n. 2. & §. 5. (c) L. III. C. VII. §. 7. (d) L. III. C. III. §. 6. (e) L. III. C. III. §. 1. usque ad §. 6. & §. 11. ubi rationem addit. (f) L. III. C. IV. §. 15. n. 1. (g) d. §. 15. n. 1. (h) d. C. IV. §. 16. (i) d. Cap. IV. §. 18. n. 1. 2. & 3. (k) d. C. IV. §. 15. n. 1. & §. 18. n. 2. & 3. (l) d. §. 15. n. 1. & 2. in. fin. & d. §. 18. n. 5. d. 6. (m) d. C. IV. §. 16. & 18. n. 2. & 3. (n) d. §. 18. n. 5. & 6.

non inest, jure gentium quoque percussoribus uti licere. [o])

§. XVI. TERTIO: *Quod Jus gentium Juri naturae quaedam superaddat* [p]. Esse enim quaedam, ait, quae ortum aliquatenus ex jure naturae habent, sed firmitatem accipiunt ex voluntate humana, sive adversus conjecturas incertas, sive adversus exceptiones quasdam, quas alioqui ratio naturalis videtur suggerere. [q]

Atque huc refert GROTIUS 1. *successiones ab intestato agnatorum.* Nam *Jure naturae*, ait, praesumtionem quidem esse, defunctum praeferre eum voluisse, quem magis dilexit [r]: at cum necessaria non sit haec conjectura, statuit, *Jure gentium* certam successionis formam, quae tamen variet, esse constitutam. [s]

2. *Praescriptiones longi temporis*: nam possessionem longi temporis *Jure naturae* nullum jus tribuere statuit, nisi appareat animus derelinquendi [t]. *Jure gentium voluntario* hunc animum ex silentio longi temporis praesumi, ait. [u]

3. *Inaequalitatem contractuum*: nam *jure naturae* omnem inaequalitatem contractus reparari debere, docet: at *Jure gentium* exceptum esse casum, si inaequalitas non sit magna [v]. Cum enim natura incerta admodum sint rerum pretia, & inextricabiles controversiae oriturae essent inter eos, qui judicem communem non habent, gentes, ut evitarent exceptiones inaequalitatis, statuisse, fingit, ne ob minorem inaequalitatem negotia rescindantur. [x]

4. *Jure naturae* nullam esse necessitatem sepeliendi mortuos, statuit; id tamen conveniens esse rationi naturali: indeque *gentes* hunc morem humana lege confirmasse. [y]

§. XVII. QUARTO: *Quod Jus gentium aliquando noviter aliquid constituat.* [z]

Nam 1. GROTIUS *Jure naturae* dominia rerum esse incognita, indeque neminem aliquid suum in primaevo rerum statu dicere potuisse, asserit, quia omnes res ex ejus hypothesi fuere communes: at aucto hominum numero *gentes*, cum in communione persistere nollent, tacito consensu permisisse, ait, ut res cederent occupanti; & ex hac demum voluntate humana dominia orta esse [zz]. Hinc 2. porro concludit, *Jure naturae* nullum jus in re dari, & nemini hominum jus competere vindicandi rem tanquam suam, utpote cum in re communi melior sit conditio prohibentis: sed *Jure gentium*, & introducto ex voluntate humana dominio, societatem quandam introductam inter homines esse, ait, ut qui rem alienam in sua potestate haberet, eam domino redderet [a]. Et si res non extet, & alter locupletior inde factus sit, ut tantundem restituat. [b]

3. *Jure naturae* infantes, & furiosos jus nullum habere, tradit: at *Jure gentium* receptum esse, ut genus humanum

(o) d. §. 18. n. 1. 4. 5. & 6. (p) L. II. C. XVIII. §. 1. (q) L. II. C. XIX. §. 6. (r) L. II. C. VII. §. 3. (s) d. C. VII. §. 11. n. 1. d. C. XIX. §. 6. (t) L. II. C. IV. §. 9. (u) L. II. C. IV. §. 9 & L. II. C. XIX. §. 6. (v) L. II. C. XII. §. 26. C. XIX. 1. 6. & C. XIII. & XVI. n. 2. (x) L. II. C. XII §. 26. n. 3. & C. XIII. §. 16. n. 2. C. XIX. §. 6. (y) L. II. C. XVIII. §. 1. junct. §. 6. (z) L. II. C. XVIII. §. 1. (zz) Diss. procem. VI. §. 8. seq. (a) L. II. C. X. §. 1. (b) d. C. X. §. 1. n. 1.

manum eorum sustineat personam, & hactenus jurium sint capaces. [c]

Denique & 4. redarguit GROTIUS JCtos Romanos, quod ea, quæ vere sunt *Juris gentium*, sæpe tractent promiscue, & indiscrete cum his, quæ *Juris* sunt *Romani*; & exempla affert ex titulo Digestorum *de captivis, & postliminio reversis* [d], & ex titulo Digestorum *de acquirendo rerum dominio* [e]: de quo plenius in sequentibus dissertationibus agemus.

SECTIO IV.

De discrimine ejus, quod in Jure gentium latius patente ex omni parte justum est, & ejus, quod effectum saltem externum juris habet.

§. XVIII. VIDIMUS capite præcedenti, in quem finem, ex hypothesi GROTII, gentes jura quædam sibi ob communes necessitates constituerint. Hic jam quæritur, an gentium constitutio tutos reddat agentes in conscientia? GROTIUS respondet: Quædam horum jurium a gentibus constitutorum *ex omni parte justa* esse; quædam autem *effectum saltem externum juris producere*. [f]

§. XIX. In hoc igitur jure gentium voluntario Grotius EX OMNI PARTE JUSTUM esse, ait:

I. Quando Jure gentium aliquid vetatur, quod Jus naturæ permittit.

Ita enim 1. *natura* permissum esse, hostem, adeoque & jus legatum, in nostro territorio deprehensum capere, & occidere. *Gentes* autem convenisse inter se, ut legatus & admitti debeat, & violari non possit. [g]

2. *Natura* permissum esse, legatum delinquentem punire. *Jure gentium* autem reum fieri non posse. [h]

3. *Jure naturæ* licitum esse partem maris occupare, quatenus littoribus includitur. *Jure gentium* nec partem maris occupari posse. [i]

4. *Jure gentium* in bello solenni (i. e. quod utrinque a summa potestate geritur, & indictum est [k]) multa vetari, quæ *Jus naturæ* permittit. Veneno enim hostem injustum interficere *Jure naturæ* permitti [l]: at *Jure gentium* id vetitum esse sub pœna infamiæ. [m]

II. Constitutiones gentium ex omni parte justas esse, ait, *quando ob naturalem æquitatem aliquid permittunt, quod jure naturæ vetatur.* Exemplum huc pertinens refert 1. in prædone; etsi enim *Jure naturæ* nefas sit violare fidem prædoni datam [n], *Gentes* tamen inter se, odio prædonum, jure constituisse, ait, ut promittens liberetur. [o]

2. Aliud exemplum allegat in pignoratione, capione, & vastatione rerum, quæ subditorum sunt innocentium. *Jure naturæ* enim res illas pro debito Principis nec pignorari, nec capi posse, ait: *Jure gentium* autem aliud statutum esse, & res subditorum quoque pro debito civili (non pro delicto) Principis pignorari, & capi in infinitum posse.

Atque

(c) L. II. C. III. §. 6. & C. V. §. 2. n. 2. C. XI. §. 14. L. II. C. IV. §. 10. (d) Prol. §. 53. (e) L. II. C. VIII. §. 1. §. 8. §. 26. (f) Prol. §. 41. L. III. C. IV. §. 2. n. 1. & 2. L. III. C. XIII. §. 1. n. 2. (g) L. II. C. XVIII. §. 4. (h) L. II. C. XVIII. §. 1. 3. & 4. n. 2. 3. & 5. (i) L. II. C. III. §. 9. & 10. n. 1. & 3. §. 11. (k) Vid. Diss. proœm. IX. (l) L. III. C. IV. §. 15. 16. & 17. (m) d. C. IV. §. 15. n. 1. (n) L. III. C. XIX. §. 6. (o) L. III. C. XIX. §. 5. & C. XXII. §. 2.

Atque hoc *Jus gentium* ex omni parte justum esse, & cum justitia interna non pugnare, ait; *tum* ob necessitatem, quia capi facile non possunt bona principum; *tum* quia membra ejusdem civitatis facile a se invicem recuperare debitum possint, quia commodum commune est. [p]

III. Ex omni parte *Jus gentium* justum esse, statuit, *quando Jus gentium confirmat conjecturas naturales incertas.* [q]

Idque fieri 1. in *successione agnatorum*; nam *Jure naturæ* certo non constare, quem defunctus successorem voluerit: *Jure gentium* autem statutum esse, ut præsumatur magis dilexisse proximiores; adeoque hactenus jus gentium, quod confirmat conjecturam naturalem incertam, ex omni parte justum esse. [r]

Aliud exemplum 2. in *longi temporis possessione* suppeditat. Hanc enim *Jure naturali* non esse modum acquirendi dominium rei alienæ, ait, nisi animus derelinquendi a parte domini ex signis appareat. Quia vero signa illa incerta, & dubia esse solent, porro statuit, *Jure gentium* voluntario inductam esse legem, ut possessio memoriam excedens, non interrupta, omnino dominium transferat; quia credibile esse, ait, gentes in id consensisse cum ad pacem communem id maxime interesset. [s]

3. *Jure naturæ* omnem inæqualitatem in contractibus corrigendam esse, ait: at *Jure gentium* institutum esse, ut inæqualitas rerum, in quam consensum est, in actionibus exterioribus pro æqualitate habeatur, i. e. nulla in foro detur actio adversus talem inæqualitatem, nec inter gentes socias exactio, aut coactio [t]. Atque hoc jus gentium ex omni parte justum esse, ait. [tt]

§. XX. Hactenus explicavit GROTIUS casus, quibus jus gentium *ex omni parte justum est.* Sequuntur casus, in quibus jus gentium *non ex omni parte justum est*, adeoque ubi jus illud EFFECTUM SALTEM EXTERNUM JURIS PRODUCIT [u]. Quod fieri, ait, *quoties gentes communi consensu aliquid statuunt, quod jure naturali vetitum est, nec singularem æquitatem habet.* [v]

GROTIUS admodum sibi gratulari videtur de hoc invento, eique, in bellis imprimis, insignem effectum tribuit; & maximam jurium, quæ in bellis obtinent, partem ex hoc *Jure gentium*, *quod effectum saltem juris externum tribuit*, deducit.

n. 1. Ex ejus enim hypothesi 1. bellum JURE NATURÆ justum non est, *nisi in eo, qui justam bellandi causam habet* [x]. Sed & 2. in hoc bello justo nihil in hostem licere, statuit, *nisi ad modum debiti, & pœnæ.* [y]

Quoties quis igitur *non ex justa causa* bellum gerit, vel in justo quoque bello aliquid *ultra delicti, aut debiti quantitatem*

(p) L. III. C. II. §. 2. n. 1. & 2. & §. 5. L. III. C. X. §. 5. n. 1. L. III. C. XIII. §. 1. n. 2. L. III. C. II. §. 6. L. III. C. XXI. §. 9. (q) L. II. C. XIX. §. 6. (r) L. II. C. VII. §. 3. junct. §. 11. n. 1. (s) L. II. C. IV. §. 6. L. II. C. XIX. §. 6. (t) L. II. C. XII. §. 25. & 26. C. XIX. §. 6. (tt) d. §. 26. n. 3. d. §. 6.

(u) L. II. C. XII. §. 26. n. 1. & L. II. C. V. §. 28. (v) Vid. §. præc. n. 1. (x) L. III. C. IV. §. 3. L. III. C. XVIII. §. 1. n. 3. C. X. §. 1. C. III. L. II. C. I. §. 1. n. 3. (y) L. III. C. I. §. 2. n. 2. 3. & 5. C. VI. §. 1. n. 1. & §. 27. C. XIV. §. 1. C. XX. §. 32. C. IV. §. 2. & 3. C. V. §. 1. C. VII. §. 2.

tatem ab hoste exigit, interficiendo, capiendo, vastando, &c; injuria eum agere, statuit: adeoque JURE NATURÆ omnes tales actus interna justitia carere, ait, eoque esse illicitos, quin ipso jure nullos [z]. Hinc nihil ex occupatione, quæ tali jure gentium nititur, acquiri [a], nec exigi debitum tale posse salva conscientia [b]. Ita agentes prædones esse [c], & a quolibet tanquam fures, & homicidas puniri posse [d]. Sed & præterea teneri ad restitutionem ablati, ad damni, etiam consequenter dati, recuperationem, & expensarum solutionem [e]: atque hanc obligationem etiam pertinere ad duces, milites, & socios [f]; quin & ad eos, qui causam ab ipsis habent. [g]

n. 2. Cum vero aliis populis periculosum esse videatur, inter duos populos, quorum uterque justitiam causæ sibi vindicat, de *justitia belli* pronunciare, (quia ea ratione bello alieno implicarentur) sed & vix satis cognosci ex indiciis externis possit, an *ultra modum pœnæ, vel debiti* is, qui jure bellum gerit, aliquid exegerit, &c.; ideo fingit GROTIUS, gentes pacatas inter se convenisse, adeoque JURE GENTIUM constitutum esse [h], ut id, quod uterque agit, pro jure haberent.

n. 3. Hoc autem JUS GENTIUM non in omni bello publico obtinere, nec gentes in genere privilegia hæc omni bello tribuisse, ait, sed saltem *bello publico solenni*, i. e. quod 1. utrinque a summa potestate geritur, & 2. publice decretum, ac indictum est, quæ conjunctim requirit. [i]

His enim solennitatibus accedentibus gentes effectus illos juris particularis bello tali tribuisse, ait, unde bellum hoc *publicum*, & ex *jure gentium solenne* vocat; quia jus gentium his bellis propter illas solennitates privilegia quædam juri naturæ contraria tribuit. Atque hinc actus tales GROTIO justi dicuntur non ex justitia *interna*, qualis ex solo jure naturæ est, sed quoad effectus *externos* juris, quos jus gentium bello solenni tribuit. [k]

n. 4. Sed & *extra bellum* jura quædam a gentibus contra naturæ rationem constituta esse, GROTIUS contendit, quæ *effectum* saltem *externum* juris producunt.

Ita enim [α] *Jure naturæ* ex GROTII hypothesi princeps prohibetur injuriam inferre subditis. [l]

At *Jure gentium* principem injuriam facere posse, ait, & resistentiam hoc casu subditis sub severissimis pœnis prohibitam esse [m]. Hoc autem jus gentium principi non jus internum tribuere, ait, sed saltem impunitatem, quod jus externum vocat. [n]

Huc quoque refert [β] constitutionem *Juris gentium*, qua prædoni concessum est resistere domino, qui vi privata

(z) L. III. C. IV. §. 2. n. 2. §. 5. n. 2. §. 18. n. 6. C. XIX. §. 11. L. II. C. V. §. 20. L. III. C. X. §. 1. 3. & 5. L. II. C. I. §. 1. n. 3. L. III. C. XVI. §. 1. n. 1. C. VII. §. 6. n. 4. §. 7. C. XIV. §. 6. n. 4. (a) L. III. C. X. §. 3. & 5. C. VI. §. 1. (b) L. III. C. XIX. §. 11. n. 2. (c) L. III. C. X. §. 1. 3. & 5. L. III. C. XVI. §. 1. n. 2. (d) L. III. C. IV. §. 3. & 5. (e) L. III. C. X. §. 3. 4. 5. & 6. C. XIII. §. 1. (f) L. III. C. X. §. 4. & 5. C. XVIII. §. 6. (g) L. III. C. X. §. 6. C. IX. §. 16. C. XVI. §. 1. 2. & 3. (h) L. III. C. IX. §. 4. n. 2. L. III. C. IV. §. 4. (i) L. I. C. III. §. 4. n. 1. (k) L. I. C. II. §. 4. n. 2. L. III. C. III. §. 1. n. 1. §. 6. n. 1. §. 10. L. II. C. XXIII. §. 13. n. 1. & 5. (l) L. I. C. IV. §. 1. (m) L. I. C. II. §. 5. C. II. §. 17. C. VII. §. 2. (n) L. I. C. IV. §. 2. n. 2. & 3. prol. §. 41.

privata rem suam repetere vult. Hanc constitutionem enim non verum jus dare prædoni, ait, (quum e contrario ex regulis *Juris naturæ* unicuique liceat injuriam sibi, & aliis illatam privata auctoritate vindicare), sed lædenti effectum saltem aliquem externum, ad instar illius juris primitivi, tribui. *o*

1. *Jure naturæ* prohibitum esse, ait, rem alienam rapere, adeo ut nec longo tempore tutus sit possessor: *Jure gentium* autem ex lapsu temporis prædoni quoque jus quæri, statuit *p*. At id verum jus non esse, nec illud in conscientia tutum reddere possessorem *q*, sed jus saltem esse quoad certos *effectus externos*, tradit.

§. XXI. EFFECTUM hujus *Juris gentium*, *quod non ex omni parte justum est*, hunc esse, ait GROTIUS, quod *is, qui intra fines hujus juris gentium agit*, licite agat, quia jure permittente agit, etsi jure naturæ tales actus vitiosi, eoque ipso jure nulli sint. *r*

Qui proinde ex tali causa *Juris gentium* rem consequitur, ex hypothesi GROTII verum dominium acquirit, quod omnes effectus dominii habet *s*. 2. Huic quoque *Juri gentium* tribuit, quod ex tali causa promissum exigi, & armis quoque peti possit *t*. 3. Quod ex *hoc Jure* agens, pœnæ nomine apud gentes, sub prætextu jus naturæ violatum esse, nihil debeat *u*: ita ut nec bellum ideo ei inferri *v*, nec in alieno territorio tamquam fur, aut homicida puniri possit. *x*

Effectus hujus juris gentium latius patentis *intuitu aliarum gentium*, quæ jus illud receperunt, est OBLIGATIO. Cum enim ex suppositione GROTII jus hoc vim pacti habeat *z*, & cum mutua obligatione receptum *a*, ac ex communi consensu jus singulis gentibus agendi, vel habendi quæsitum sit *b*, inde concludit, neminem jus hoc violare, vel auferre posse, & quaslibet gentes jura illa judiciaria manu pro domino tueri, & in possessione eos, & qui causam ab ipsis habent, defendere debere, &c. De qua obligatione latius agetur infra *c*.

§. XXII. Hac hypothesi posita, GROTIUS statuit:

I. Gentes singulas mutare hoc jus gentium non posse, nisi 1. communi consensu eorum, inter quos jus illud constitutum est; quod factum esse, ait, tum in jure occidendi captos bello *d*, tum in occupatione maris *e*, tum per legem Evangelii *f*: vel 2. ex necessitate, etiam sine communi consensu *g*: vel 3. per leges civiles, intuitu subditorum *h*. Denique, & 4. ait, jus illud gentium, si dubium est, interpretationem recipere ex jure Romano. *i*

II. Unamquamque gentem judiciis coactivis

(*o*) L. I. C. II. §. 5. C. III. §. 17. C. VII. §. 2. C. XVIII. §. 1. seq. C. XX. §. 1. seq. & §. 40. (*p*) L. II. C. IV. §. 9. L. II. C. XIX. §. 2. (*q*) L. III. C. VII. §. 6. n. 2. & 3. (*r*) Vid. §. præced. n. 2. (*s*) L. III. C. VI. §. 2. & 7. L. III. C. X. §. 5. n. 1. L. III. C. IV. §. 4. in f. (*t*) L. III. C. XIX. §. 11. & 12. (*u*) L. III. C. XIX. §. 5. C. IV. §. 3. 4. 5. & 22. C. X. §. 1. n. 1. C. VI. §. 1. n. 1. (*v*) L. III. C. IV. §. 2. n. 2. & §. 3. (*x*) L. III. C. IV. §. 3. & 5. (*z*) L. II. C. III. §. 5. (*a*) L. III. C. I. §. 8. n. 2. §. 11. n. 1. (*b*) L. III. C. XIII. §. 1. n. 2. (*c*) Differt. procem. IX. §. 65. (*d*) L. III. C. XIV. §. 5. n. 4. (*e*) L. II. C. III. §. 10. n. 3. & §. 1. (*f*) L. II. C. XX. §. 10. n. 1. & §. 14. L. III. C. I. §. 20. n. 2. (*g*) L. II. C. XVIII. §. 4. n. 6. (*h*) L. III. C. VI. §. 13. vid. indicem voce dominium. (*i*) L. II. C. XVI. §. 31.

coactivis hoc jus defendere debere [k], & eum, qui jus hoc gentium violat, injuria agere, & impium esse [l], ac ideo a quolibet bello peti posse [m]: quin eum, qui actus jure naturæ permissos, at jure gentium vetitos peragit, infamem fieri. [n]

§. XXIII. Cæterum Grotius observantiam HUJUS JURIS gentibus commendat, quia jus gentium violantes propriæ securitatis munimenta rescinderent [o]. Sed & quædam hujus juris, quæ sanctiora sunt, ad Deos referri, & Diis adscribi solere, ait: eoque refert *jus sepulturæ*, & *legationum*, nec non *prohibitionem de porrigendo veneno hosti* [p]. Unde hos actus ad jura naturæ sæpius referri, ait [q]. Quin & *occupationem rerum hostilium* jure illo gentium statutam adeo firmam esse, statuit, inter gentes, ut modum hunc acquirendi certo modo naturalem dici posse, existimet. [r]

SECTIO V.

De Jure Gentium voluntario arctiori.

§. XXIV. EXPLICAVIMUS hactenus, quid GROTIUS per *Jus gentium latius patens* intelligat: jam de *Jure gentium arctiori* agemus. *Jus* autem *gentium* voluntarium *arctius* ei est, quod apud plures gentes quidem obtinet, at non ex condicto [s]: i. e. quod non receptum est cum mutua obligatione; adeoque quod vim pacti inter gentes non habet [t]: quia non respicit utilitatem magnæ illius civitatis, sed cœtuum singulorum [u], & cujusque populi tranquillitatem [v], qui idem jus vel ad imitationem, vel fortuito recepit [x]. Unde moribus, & tacito consensu introductum esse, ait. [xx]

§. XXV. Atque hinc hoc *Jus gentium arctius* vocat jus civile plurium gentium, & nationum [y], jus civile multorum locorum [z], mores civiles plurium populorum [a]; quod saltem certorum populorum legibus munitum est. [b]

Sæpius tamen hoc jus gentium, a JCtis inprimis Romanis, cum altero, & vero jure gentium latius patente [c], quin cum ipso aliquando naturæ jure confundi, ait. [d]

§. XXVI. Hinc concludit Grotius, talem consuetudinem, quæ non communi consensu, sed singulorum arbitrio introducta est, neminem obligare [e]; & singulos illud jus, etiam inconsultis aliis gentibus, apud quas idem jus receptum est, mutare potuisse: immo & hoc evenire, ut aliis locis,

(k) L. III. C. XVI. §. 1. n. 1. & C. VII. §. 6. n. 1. 2. 6. & 7. & §. 7. C. X. §. 1. n. 3. C. VI. §. 2. C. IV. §. 4. in fine C. IX. §. 2. L. II. C. I. §. 1. n. 3. C. XXIII. §. 13. n. 1. (l) L. II. C. XX. §. 40. n. 1. L. III. C. IV. §. 18. n. 2. L. I. C. IV. §. 2. 3. 4, & 5. L. III. C. XXV. §. 1. C. XIX. §. 5. L. III. C. V. §. 2. n. 4. L. II. C. V. §. 29. n. 3. (m) L. II. C. XVIII. §. 1. (n) L. III. C. IV. §. 15. n. 1. & §. 18. (o) Prol. §. 18. (p) L. III. C. IV. §. 18. n. 1. (q) L. II. C. XIX. §. 2. (r) L. III. C. VI. §. 2. n. 4. (s) Prol. §. 53. (t) L. I. C. I. §. 14. L. II. C. III. §. 5. L. III. C. I. §. 8. n. 2. (u) Prol. §. 17. (v) Prol. §. 53. L. II. C. VIII. §. 1. n. 2. & §. 26. L. III. C. II. §. 7. n. 1. & 2. (x) Prol. §. 53. (xx) L. II. C. II. §. 2. n. 2. (y) L. II. C. III. §. 5. C. VIII. §. 1. n. 1. (z) L. III. C. II. §. 7. n. 1. & 3. (a) L. II. C. XX. §. 41. L. III. C. III. §. 8. (b) L. II. C. VIII. §. 1. & 2. (c) Prol. §. 53. L. II. C. III. §. 5. C. XX. §. 41. L. III. C. III. §. 8. (d) L. II. C. XX. §. 41. (e) L. III. C. I. §. 8. n. 2. & 5. n. 3. & §. 21.

cis, atque temporibus, longe alius mos communis, adeoque jus gentium improprie dictum, introduceretur. f

Differre autem, ait, hoc *Jus civile multorum* populorum a *Jure civili* singularum civitatum, quod illud a civili potestate ipsa non veniat, etsi ei subditum sit. g

§. XXVII. Ad hoc *Jus gentium arctius* Grotius refert [a] Jura patriæ, & dominicæ potestatis, & si quæ sunt similia h: [b] Plerosque modos acquirendi juris gentium ex Digestorum libris: [c] Exclusionem extraneorum a testamenti factione k: [d] Ritus quosdam in indicendo bello l: [e] singularia quædam jura in materia repressaliarum; v. g. quod capi non possint senes, mulieres, & infantes; quod capere possit saltem superior; quod capiens non acquirat dominium rei captæ, sed, citatis quorum interest, vendere eam teneatur m; quod capta res demum videatur, si 24 horarum spatio in potestate capientis fuit. &c. n

§. XXVIII. Effectum tamen HUJUS JURIS GENTIUM ARCTIORIS hunc esse, ait, 1. quod subditi illarum gentium inde obligentur o: 2. Quod si hoc jure gentium improprie sic dicto modus acquirendi sine discrimine civis, & peregrini introductus est, inde exteris quoque jus nascatur: & si juris executio impediatur, injuriam talem esse, quæ justam belli causam præbere possit. p

C A P U T II.

Ubi demonstratur, Jus Gentium voluntarium, seu secundarium, non dari: adeoque distinctionem in Jus Gentium primævum, & secundarium, merum esse figmentum.

§. XXIX. EQuidem in libris jurisconsultorum Romanorum duæ inveniuntur definitiones juris gentium, quæ differentiam quandam necessario inferre videntur. In Pandectarum enim corpore JUS GENTIUM definitur, *quod naturalis ratio inter omnes homines constituit* q. Vel quod idem est, *quod divina quadam providentia constitutum est* r, *& apud omnes gentes peræque observatur, & immutabile est.* s

Alio vero modo Imperator JUSTINIANUS definit JUS GENTIUM, *quod* nimirum, *usu exigente, & humanis necessitatibus, gentes humanæ inter se constituerunt*, & quod *omni humano generi commune est.* t

§. XXX. Ex inspectione harum definitionum apparet, priorem *naturalem*

(f) Prol. §. 53. L. II. C. VIII. §. 1. n. 2. & §. 26. L. II. C. III. §. 5. L. III. C. VII. §. 8. C. IV. §. 8. C. VI. §. 26. (g) L. I. C. I. §. 14. n. 1. (h) L. I. C. I. §. 14. (i) L. II. C. VIII. §. 1. usque ad §. 6. & §. 26. prol. §. 53. & 56. L. II. C. V. §. 28. (k) L. II. C. VIII. §. 14. n. 2. (l) L. III. C. III. §. 6. n. 1. & 8. §. 7. n. 2. & 3. §. 8. (m) L. III. C. II. §. 7. n. 2. & 3. (n) L. III. C. VI. §. 3. n. 2. (o) L. II. C. VIII. §. 1. n. 1. §. 5. L. I. C. I. §. 14. n. 1. (p) L. II. C. VIII. §. 26. (q) Lib. ff. d. just. & jure. (r) §. 11. Inst. d. J. N. G. & C. (s) ibid. (t) §. 2. inst. d. J. N. G. & C.

lem rationem, seu *divinam providentiam*, auctorem juris gentium efficere: posteriorem vero supponere, jus aliquod ab omni humano genere *communi placito propter mutuas necessitates* constitutum esse. Unde interpretes prius vocarunt *Jus gentium primævum*, id est jus naturæ: posterius vero *Jus gentium secundarium*, seu, ut GROTIUS vult, *voluntarium*.

§. XXXI. Ego omne *Jus gentium* esse primævum, & ratione naturali constitutum, existimo: adeoque *Jus* aliquod *gentium secundarium*, quod scilicet omne humanum genus inter se ob mutuas necessitates constituerit, existere nego; & figmentum hoc ex errore Triboniani ortum esse, persuasum mihi habeo.

§. XXXII. Nam. 1. jus hoc, de quo JUSTINIANUS loquitur, nititur consensu *omnis humani generis*, & supponit, gentes humanas inter se convenisse, & in utilitatem magnæ illius civitatis jura quædam constituisse. At 2. talis consensus universalis gentium non existit, neque umquam probari poterit. Is enim vel expressus est, vel tacitus. Expresse humanas gentes numquam consensisse, omnes fatentur, quia non constat, gentes tale commune concilium indixisse, vel de statuendo jure universali umquam deliberasse. Superest igitur ut ex tacito consensu jus illud sequatur. De eo autem 3. nec constat, nec per naturam talis consensus tacitus probari poterit. Tacitus enim consensus de jure tali, quod omne humanum genus obliget, constituendo, necessario duo requirit: [*a*] ut actus quidam inter omnes gentes, longo tempore, & frequenter, nullo actu contrario interveniente, obtinuerint: [*b*] ut obtinuerint tanquam jus. At 4. talis observantia *universalis in omni humano genere* concipi non potest, quia plurimæ sunt gentes nobis vix nomine cognitæ, cum quibus nec commercium, nec societas nobis est; cum his igitur nullum jus gentium esse potest, quia actus ejusmodi, ex quibus tacitus consensus ad constituendum jus gentium necessarius inferri debet, non intervenerunt: adeoque universale jus gentium non datur. Sed & 5. nec jus gentium *particulare*, quod inter moratiores gentes receptum sit, probari potest: ponamus enim plures tales actus intervenisse, & gentes eos actus admisisse; nondum tamen inde constat, admisisse animo se obligandi. Quid si altera gens asserat, sé actus hos, nulla ratione naturali præceptos, ultro ex humanitate, non vero animo jus constituendi, admisisse; quis judex erit? Accedit 6. quod definitio juris gentium supponat, non quod a moratioribus saltem gentibus, sed quod in genere a gentibus humanis sit constitutum, & omni generi humano commune sit.

§. XXXII. Sed & 6. jura illa, quæ GROTIUS ad jus gentium voluntarium refert, plane eo non pertinere, certum est. (*Vid.* §. 41.) Omnium minime autem JCti Romani eo sensu gentium statuerunt; quod jus nunc demonstrandum erit.

§. XXXIII. Sane 7. JCtis Romanis penitus incognitum fuit *Jus gentium voluntarium, quod ex placito, & pacto gentium ortum esse fingitur*: illi enim per *Jus gentium* nihil aliud intelligunt, quam *jus, quod ex ratione naturali fluit, & quod ratio naturalis constituit.* Idque probatur ex ipsa definitione juris gentium, quam his verbis refert GA-

JUS [u]: *Quod enim naturalis ratio inter omnes homines constituit, id vocatur Jus gentium.* Unde idem alibi [v] ait: *quarundam rerum dominium nanciscimur Jure gentium, quod ratione naturali inter omnes homines peræque servatur.* [x]

Ex hac igitur definitione constat, *Jus gentium* JCtis Romanis ex sola ratione naturali oriri, non vero ex consensu gentium, sive tacito, sive expresso.

§. XXXIV. Unde etiam iidem JCti *Jus gentium* ideo, quia ex ratione naturali fluit, TOTI HUMANO GENERI tribuunt. ULPIANUS ait [y]: *Jus gentium est, quo* GENTES HUMANÆ utuntur. Et GAJUS rem ita describit, *quod ratio naturalis inter* OMNES HOMINES *constituit, id apud* OMNES *peræque observatur, vocaturque Jus gentium, atque cum* IPSO GENERE HUMANO *proditum est* [z]. Idem alibi [a] jus gentium esse, ait, *quod ratione naturali inter* OMNES HOMINES *peræque observatur.*

Si proinde *omnes homines* juri gentium obligantur, si illi huic juri obligantur *ex ratione naturali*; extra omne dubium positum est, JCtos non loqui de *Jure gentium voluntario*, utpote quod ex hypothesi GROTII non *omnes homines* obligat, sed saltem moratiores; & quod non ex *ratione naturali*, sed ex constitutione, & voluntate gentium fluit.

§. XXXV. Sed & idem ULPIANUS ait, *Jus gentium cum ipso genere humano proditum esse* [b]: non potest ergo a gentibus, earumque voluntate constitutum dici, quia obtinuit antequam gentes discretæ fuerunt.

§. XXXVI. Hinc JCti Romani in Digestorum libris *Jus gentium*, & *Jus natura* pro Synonymis habent. *Incestus* dicitur prohiberi *Jure gentium* [c]: alibi, *Jure naturali* [d]. *Acquisitio, quæ fit jure ventris, tribuitur Juri naturali* [e]: alibi, *Juri gentium* [f]. *Mare dicitur naturali Jure* commune [g], & in eodem titulo dicitur esse *Juris gentium.* [h]

§. XXXVII. Ipse TRIBONIANUS, qui nova sua definitione causam huic errori dedit, ita describit *Jus gentium*, ut nulla inter illud, & jus naturæ supersit differentia.

Is enim in §. 1. præmittit differentiam inter *Jus civile*, & *Jus gentium*; & ait, jus civile a jure gentium in eo differre, quod omnes populi, partim suo, *partim communi hominum jure utantur.* Et addit rationem: *quod enim naturalis ratio inter* omnes *homines constituit, id apud* omnes *peræque custoditur.* Atque ex his concludit, populum Romanum quoque partim suo, *partim communi hominum jure* uti.

Aliam differentiam affert in §. 2. Nimirum; Jus civile ex unaquaque civitate appellari; *Jus* autem *gentium* (quod antea naturalem rationem inter omnes homines constituisse, dixit) *omni humano generi commune esse*; & tunc addit: *nam usu exigente, & humanis necessitatibus, gentes humanæ jura quædam sibi constituerunt.*

Denique jura civilia mutari posse, ait in §. 9. *Sed naturalia jura* (intelligit autem jus gentium, uti ex sequentibus

(u) in L. 9. de J. & J. (v) in L. 1. ff. de Acquir. rer. dom. (x) Conf. §. 2. & pr. Inst. de J. N. G. & C. (y) L. 1. §. 4. ff. d. J. & J. (z) L. 9. ff. d. J. & J. (a) L. 1. ff. d. A. R. D. (b) L. 1. ff. A. R. D. (c) L. pen. in fin. De rit. nupt. (d) L. 14. §. 2. eod. (e) L. 18. & 19. rer. div. (f) L. 5. §. f. L. 7. ff. A. R. D. (g) L. 2. §. 1. Rer. Div. §. 5. inst. eod. (h) L. 4. pr. Rer. div. §. 4. eod.

tibus verbis apparet), *quæ apud omnes gentes peræque observantur*, *& divina quadam providentia constituta sunt* (hoc autem modo supra §. 1. descripsit jus gentium), *semper firma*, *& immutabilia permanere.*

Ex his igitur constat: 1. Tribonianum per *Jus gentium* intelligere *Jus commune* hominum; 2. quod *ratio naturalis* inter homines constituit; 3. quod apud omnes peræque observatur; 4. quod omni humano generi commune, 5. & divina providentia constitutum, atque 6. ideo immutabile est. Qua, quæso, ratione hæc descriptio conciliari potest cum asserto TRIBONIANI, *quod gentes humanæ quædam jura sibi constituerint*, *usu exigente*, *& humanis necessitatibus?* Annon apertam contradictionem infert, jus gentium a gentibus constitutum esse, & tamen ex naturali ratione, & divina providentia oriri?

Sane, ipse TRIBONIANUS passim in institutionibus jus gentium, & jus naturale promiscue sumit. Quod enim in §. 1. *Inst. De just. & jur.* vocat *Jus gentium*, id in §. 9. *eod.* ei dicitur *Jus naturale.* Postquam in titulo de rerum divisione præmisit, *quorundam rerum dominium nos nancisci jure naturali*; addit, *quod appellatur jus gentium* i. Ad hoc jus naturale, seu gentium, promiscue refert *capta ab hostibus*, *inventa in litore*, *partum ancillæ*, *incrementa fluvialia* k, *traditionem &c.* l. Et postquam asseruit, quod rei venditæ, & traditæ dominium non acquiratur emtori nisi soluto pretio, addit, *id jure gentium*, *i. e. naturali effici.* ll

Denique ex omnibus illis juribus, quæ TRIBONIANUS *Juri gentium* tribuit, apparet, eum ipsum *Jus naturæ* intellexisse, quia omnia illa jura ex naturali ratione fluunt; quod nunc plenius demonstrabimus.

§. XXXVIII. Nam 1. TRIBONIANUS ait, *bella* ex hoc jure gentium orta esse. Certum autem est, nihil magis rationi naturali conveniens esse, quam defensionem necessariam m, i. e. bella.

2. *Captivitates* quoque ex jure gentium ortas esse, TRIBONIANUS docet: at GAJUS n eas refert ad jus, quod ratione naturali inter omnes homines peræque observatur, & quod cum ipso humano genere proditum est. Cujus rei rationem naturalem alibi explicabimus.

Atqui captivitates sunt *Juri naturali contrariæ* o, & servitutes *contra naturam* sunt introductæ, quia *naturali* jure omnes homines liberi nascuntur p? Resp. Captivitates contrariæ sunt *Juri naturæ materiali*, non vero *Juri gentium*, seu *Juri naturæ rationali.* Quam differentiam statim illustrabimus. (*Vid.* §. 42.)

3. *Omnes* pene *contractus* juris gentium esse, TRIBONIANUS affirmat: at contractus ex *naturali ratione* fluere, JCti Romani fatentur. Quid enim *æquitati naturali*, & tam fidei humanæ congruum est, quam ea, quæ inter eos placuerunt, servare q? Idque rationibus naturæ suo loco demonstrabimus.

§. XXXIX. Hæc sunt illa jura, quæ TRIBONIANUS juri gentium tribuit, & *quæ male gentes usu exigente*, *& necessita-*

(i) §. 11. inst. Rer. Div. (k) §. 17. 18. 19. 20. (l) §. 40. eod. (ll) §. 41. eod. (m) L. 4. ff. ad leg. aquil. L. 5. ff. just. & jur. (n) leg. 1. pr. junct. Leg. 5. §. f. Leg. 6. L. 7. pr. ff. d. A. R. D. L. 1. §. 1. his qui sui vel al. (o) §. 2. inst. de just. & jur. (p) L. 4. ff. just. & jur. L. 4. §. 1. stat. hom. (q) L. 1. ff. constit. pec.

cessitatibus humanis, sibi constituisse, ait. Desumsit hæc exempla ex ULPIANI [r], & HERMOGENIANI [s] legibus; in quibus præterea plurima jura continentur, quæ *Juris gentium* esse dicuntur, & indubie ad *Jura naturæ* pertinent: certissimo indicio, *non gentes demum sibi hæc jura constituisse*, ut TRIBONIANUS existimat.

ULPIANUS enim 4. *manumissiones* quoque *Juri gentium* adscribit [t]; easque a jure gentium originem sumsisse, ait; quod hoc modo demonstrat: JURE NATURALI *omnes liberi nascuntur, nec fuit nota manumissio, cum servitus esset incognita. Sed postea quam* JURE GENTIUM *servitus invasit, secutum est beneficium manumissionis.* Atque hinc concludit: *cum uno* NATURALI NOMINE *homines appellaremur,* JURE GENTIUM *tria genera esse cœperunt, liberi, servi, & liberti.*

Equidem non tantum hic *Jus naturale*, & *Jus gentium* diserte videtur distingui: sed & nominum horum differentia satis indigitare videtur, non *naturam*, sed *gentes* eam constituisse, indeque dari *Jus gentium*, quod gentes sibi constituerunt. At jam cœpimus dicere, *Jure naturali*, quod *materiale* vocamus, omnino verum esse, omnes homines *liberos* nasci; adeoque in statu mere naturali, qui hominibus cum brutis communis est, nullam differentiam inter homines intercedere, sed omnes uno naturali nomine *homines* vocari: uti animantia ratione carentia, uno naturali nomine *bruta* appellantur. (*Vid.* §. 42.)

Verum hoc non impedit, quo minus *libertas*, i. e. facultas agendi naturalis quicquid lubet, *ratione naturali* restringi, & impediri possit: uti vere impeditur, si quis ea libertate ob crimen privatur, i. e. si *servus* fit. Hinc jam naturali ratione differentia constituitur inter *servum*, & *liberum*. Quoties autem dominus servum illum manumittit, eique libertatem sub certis conditionibus reddit, jure naturæ, seu gentium, tertium hominum genus prodit, scilicet *liberti*, qui neque liberi sunt, neque servi. Adeoque hæc differentia nominum, quatenus differentiam jurium indigitat, omnino originem ex ipso jure naturæ sumit.

§. XL. HERMOGENIANUS alia exempla *Juris gentium* proponit: nam 5. ex jure gentium *discretas esse gentes*, ait. At hoc quoque ex ratione naturali originem sumsit. Hæc enim *discretio* supponit rationem, supponit, inquam, plures familias in civitatem coivisse, & se, suaque jura, arbitrio communi submisisse, eoque gentem constituisse. Hoc igitur jure gentium, seu jure naturæ licitum est.

Eodem jure 6. *regna condita* sunt. Gentes enim itidem de suo jure imperii disponere, illudque uni deferre possunt; idque ratione naturali licet.

Sed & 7. *dominia* jure gentium *distincta* esse, docet. Cum enim omnes res natura sint nullius, i. e. in nullius bonis, & proprietate, cuique jus fuit illas res occupandi, i. e. in potestatem suam corporalem redigendi. Hoc modo quilibet occupans dominium acquirit naturali ratione.

Porro & 8. *terminos agris* ex hoc jure gentium *positos* esse, ait; quod pariter ipsa naturalis ratio dictat. Quicunque enim agros, qui nullius sunt, occupat, dominium eorum eatenus acquirit, *quatenus occupavit*: cum vero constare non possit, quousque

(r) L. 4. ff. just. & jur. (s) L. 5. eod. (t) d. L. 4.

que occupare quis voluerit, naturale est, ut voluntatem suam, terminos ponendo, declaret.

9. *Ædificia Jure gentium collocata* esse, asserit; quod omnino jure naturali verum est. Si quis proinde ædificium in loco aliquo, qui nullius est, ponit, jure gentium id sibi acquirit *u*. Hinc abstinere debent ab ædificiis in litore maris positis, qui ad littus accedunt. *v*

10. Denique *commercium* ex jure gentium *institutum esse*, tradit. At jus commerciorum ex ratione naturali oriri, alibi probavimus.

§. XLI. GROTIUS præterea infinita alia jura fingit, quæ ex jure gentium voluntario sequi, ait. Singula ex systemate Grotii retulimus supra §. 19. & *seq.*, quorum indicem hic repetere non ingratum erit.

Inter gentes enim constitutum esse, ait, 1. quod fallere fidem prædoni datam liceat: 2. quod in bello publico solenni, etiam ex causa injusta, bellum geri, & ultra quantitatem debiti, & pœnæ exigere, quin & promiscue interficere, & capere hostem liceat: 3. quod repressaliæ etiam contra cives innocentes justæ sint: 4. quod pars maris occupari possit: 5. quod legatos delinquentes punire non liceat: 6. quod privata vindicta justa sit: 7. quod non punire possim eos, qui non mihi, sed alii injuriam inferunt: 8. quod servi domino resistere non possint: 9. quod bellum geri sine indictione possit: 10. quod turpibus armis uti non liceat: 11. quod agnati succedant ab intestato: 12. quod quis rem alienam longi temporis possessione acquirat: 13. quod non quælibet inæqualitas contractus corrigi possit, sed tantum si ultra dimidium læsio contingit: 14. quod corpora sepeliri debeant: 15. quod quis dominium sibi acquirere possit: 16. quod infantes, & furiosi jura quædam sibi arrogare possint. &c.

At suis locis probabimus, jura hæc partim ex ipso jure naturæ sequi: partim jure civili esse introducta, adeoque in sola civitate pro jure haberi; partim jura illa fingi, nec ulla ratione, sed præsumtionibus frivolis plerumque niti: quod quibusdam exemplis supra probavimus. *vv*

§. XLII. Neque *obstat* 1. doctrina ULPIANI, qui diserte *Jus naturale* a *Jure gentium* distinguit.

JUS NATURALE enim describit, *quod natura omnia animalia docuit, quod omnium animantium commune est, & cujus animalia, feræ etiam, perita censentur.* *x*

JUS GENTIUM autem esse, ait, *quo gentes humanæ utuntur, quod ratio naturalis inter homines constituit, solisque hominibus inter se commune est.*

n. 1. Resp. ex hac ipsa definitione *Juris gentium* apparere, ULPIANUM non loqui de jure, *quod gentes usu, & necessitate humana exigente sibi constituerunt*, uti TRIBONIANUS somniavit; sed de jure, *quod ratio naturalis inter homines constituit.* Atqui id verum est *Jus naturæ*.

n. 2. Quid ergo intelligit ULPIANUS *per Jus naturale?* Et si jus gentium est ipsum, & verum *Jus naturæ*, cur illud distinguit a *Jure gentium?* Ut dubio huic satisfaciamus, præmittendum est, ULPIANUM, qui utramque definitionem suppeditat, diserte

alibi

(*u*) L. 14. ff. A. R. D. L. 30. §. f. eodem. L. 6. pr. Rer. Div. L. 2. §. 8. ne quid in loc. publ. L. 1. §. 18. nov. op. nunt. (*v*) L. 41 ff. Rer. Div. (*vv*) Differt. procem. leg. §. 76. (*x*) L. 1. §. 3. & 4. ff. de just. & jur.

alibi negare, jura in bruta cadere posse *y*. Adeoque præsumtio vix esse potest, cum adeo sui oblitum fuisse, ut communionem juris moralis tribuere brutis voluerit, quam ipsis alibi negavit. Unde *jus* plane alio sensu ab eo hic sumi, conjecturari licet.

n. 3. Sane, JUS NATURALE quatenus legem, ac præceptum denotat, duplici sensu sumi potest: 1. *improprie*, pro motu, & instinctu, quem natura omnibus animantibus indidit, adeoque pro *lege* naturæ, quæ materiæ, seu corporibus connata est; juxta cujus *præcepta* etiam bruta agunt ex solo impetu naturæ, & necessitate motus materialis, seposita omni ratione: 2. *proprie*, pro *lege* a Creatore indita non materiæ, sed animis, cujus *præceptis* creaturæ animo præditæ obsequium præstant, non ex instinctu, sed ex ratiocinandi vi.

n. 4. PRIUS jus JCtis Romanis dicitur *Jus naturale*, quod natura omnia animalia docuit, & quod brutis æque, ac hominibus commune est, (quia non ex ratione, sed ex motu mere materiali fluit). Et ex hujus juris naturalis *præceptis* jus civile partim collectum esse, ajunt.

POSTERIUS vocant *Jus gentium*, quia solæ gentes eo utuntur; unde hoc jus ex ratione naturali, quæ solis hominibus propria est, fluit, adeoque ad bruta plane non pertinet.

n. 5. Quod autem motus illi naturales, impetus illi naturæ, suo sensu JUS NATURALE, *leges*, ac *præcepta* vocari possint, nunc demonstrabimus.

Sane, Deus facto ipso, dum duplicem sexum produxit, declaravit, id ea intentione factum esse, & in eum finem, ut animantia corpora jungant. Præterea ex eo, quod Deus creaturis motum vehementissimum indiderit, quo rapiuntur ad illam conjunctionem, apparet, Deum necessitatem quandam creaturis imposuisse, ne id omitterent. Hæc igitur necessitas, quæ ex instinctu, ex motu naturæ, ex lege materiæ innata sequitur, *Jus naturale* vocari sano sensu potest; quia negari nequit, Creatorem voluisse ut animantia necessario juxta hos motus agant, & impetum hunc naturæ sequantur. Unde passim apud JCtos, & Philosophos, tam Græcos, quam Romanos, ordo naturæ, & speciatim motus illi, pro *jure*, & *lege* sumuntur. MACROBIUS ait *z*: *natura primum singula animalia perfecta formavit, deinde perpetuam* LEGEM *dedit, ut procreatione continuaretur successio*. PLUTARCHUS in CAMILLO docet, LEGEM ESSE NATURÆ, *cujus & bestiæ sint participes, ut imbecillior cedat majori*. DEMOSTHENES adversus ARISTOGITONEM ait: *Si illis bene cupit, &* LEGEM NATURÆ *tuetur, quæ una, & hominibus, & feris ex æquo est sancita*. SENECA *a* ait: LEX *autem* NATURÆ *scis quos nobis terminos statuat? non esurire, non sitire, non algere. &c.* ARISTOPHANES in avibus, *multas esse avium* LEGES, tradit, *& ipsas ciconiarum* Κύρβεις, *seu* LEGUM TABULAS *memorat*. CICERO *b* paria tradit: *Atque etiam in bestiis vis naturæ inspici potest, quarum in fetu, & educatione laborem cum cernimus,* NATURÆ *ipsius vocem audire videmur*; & alibi *c*: *commune* JUS *animantium vetat aliquid, quod in homines liceat*.

Judæi

(*y*) L. 1. §. 3. ff. si quadr. paup. (*z*) L. 7. Saturn. Cap. fin. (*a*) Epist. IV.

(*b*) L. III. de finib. p. m. 117. (*c*) de Clement. l. 18.

Judæi hanc naturæ legem sæpius allegare solent. JOSEPHUS ait [d]: *Hanc autem validissimam* LEGEM *tam feris bestiis, quam hominibus esse præfinitam, potentioribus cedere;* & alibi [e]: *Est enim* NATURÆ LEX *illa, quæ in omnibus valet, velle vivere.* MOSES BAR-CEPHA [f] optime rem ita explicat: *omnibus rebus posita sunt* LEGES, *ratione præditis, & rationis expertibus, animatis, & inanimatis, quæ sensu percipiuntur;* & mox: *Animantia omnia, quæ ratione carent, generali hac* LEGE *Deus creavit, ut res suo sensu percipere, & motu sese agitare possint; cæterum leonibus particulariter audaciam pro* LEGE *dedit: atque ita de cæteris* LEGIBUS, *quæ a Deo bestiarum naturis imposita sunt.* Quin ipse Apostolus *comam alere contrariari* JURI NATURÆ, docet, *i. e. ordini naturæ.*

Atque hunc in modum definitionem ULPIANI interpretatus est THEOPHILUS [g]. Ita enim rem explicat: JUS NATURALE *est, quod ad omnia animalia, quæ in aqua, vel in aëre sunt, extenditur: neque enim ad solos homines* NATURA *vim suam coangustavit, sed etiam quæ in aëre sunt dispofuit, & his, quæ terra vivunt, formam dedit; ac ne illa quidem, quæ in mari nascuntur, providentiæ suæ expertia esse passa est. Exemplum autem* JURIS NATURÆ *est maris, atque fœminæ conjunctio, & in liberis educandis studium. Videmus enim non homines modo, sed cætera quoque animantia his, qui* LEGEM *hanc observant, adscribi; quoniam* NATURA *cum singula animalia videret morte consumi, per matrimonium, & ex eo sequentem procreationem liberorum, ac rursus eorum, quæ procreata sunt, charitatem, educationemque, & successionem, quandam veluti immortalitatem iis commenta est.*

WINKLERUS jam olim observavit, *Jus naturæ* abusive aliquando sumi pro lege naturæ elementari, seu serie causarum elementarium, & operatione naturæ, quæ se in elementaribus alterationi obnoxiis perpetuo conservat. Atque hoc sensu ULPIANUM statuisse, ait, *Jus naturæ cum brutis commune esse* [gg]. Sed & post Winklerum SELDENUS [h] doctrinam Ulpiani eodem sensu explicavit: *per legem enim naturæ intelligi*, ait, *certas illas, & notissimas animalium illorum propensiones, atque actus naturæ plerumque constantes, qui propter homonymiam, & propter similitudinem quandam, jura quidem interdum nominantur, ac leges; nec tamen revera sunt magis, atque arborum, ac fruticum, aliorumve corporum naturales actiones, ac motus naturales &c.* Et mox: *Unde & de exemplis illis*, (Ulpiani) *maris, & fœminæ scilicet conjunctionis, fœtus procreationis, educationis, velut hominum, atque aliorum animantium juris communis, statuendum est. In quantum etiam in ipso homine sunt propensiones hæ duntaxat naturales; adeoque eo nomine tam homini, quam bruto communes, juris vocamine eas neutiquam esse indigitandas: at vero in quantum ratione liciti, illiciti, obligationis, (quæ ad bruta non attinent) veniunt &c. aut qua circa eas obligatio versatur, ac permissio, tantummodo juris nomen sortiri.* Quod uberius ibi prosequitur. Con-

(d) de bell. jud. L. VI. Cap. II. p. m. 479. (e) ibid. L. III. C. XXV. (f) in comment. de Paradiso L. I. C. XXVIII. (g) pr. inst. de just. & jur. (gg) Princip. juris L. I. C. VI. L. II. C. V. & VIII. (h) Vid. Seldenus de jur. nat. Lib. I. C. V. p. m. 67.

Confirmatur hæc interpretatio exemplis ab ULPIANO allatis. Sane, omnia præcepta, quæ *Juri naturali* tribuit, per motum naturæ, citra rationem peraguntur. Omnia animantia corpora jungunt, sobolem procreant, fœtum educant, sese defendunt, idque ex lege materiæ indita.

n. 6. Hinc jam facile constat; hoc jus naturale (quod non ex ratione, nec ex justis rationis conclusionibus, sed ex motu mere naturali, & materiali oritur) nullam necessitatem moralem producere; adeoque actus illos per se neque licitos, neque illicitos dici posse: non *intuitu brutorum*, quia sola ratio nobis indigitat, utrum actus justus sit, an injustus, ea autem in brutis cessat: nec *intuitu hominum*, quia hactenus, & quoad hos impetus naturales, brutis æquiparantur.

n. 7. Hinc porro apparet ratio, cur servitus *contra naturam* esse dicatur [hh]: quia omnino pugnat cum motu illo naturali, cum lege materiæ connata, vi cujus omnia animantia facultatem naturalem habent agendi quicquid lubet. (*Vid.* §. 38.)

n. 8. Hæc quoque vera ratio est legis Romanæ, quæ statuit, *servo licere naturaliter in suum corpus sævire*; adeoque sese vulnerare, occidere, & præcipitare &c. [i]: quia corpus naturaliter est ipsius servi, facultates agendi naturales inseparabiles sunt a corpore; neque enim servitus naturam sustulit, aut tollere potuit. Nec hic quæritur, utrum id justum, an injustum sit; sed an dominus damnum ex facto servi illatum deducere a peculio possit? Idque negatur, quia injuria domini non est, etsi crimen sit, & contra jura publica committatur. [k]

n. 9. Denique hæc quoque ratio est, cur *natura* omnes homines æquales esse dicantur, & cur omnes naturaliter uno nomine *homines* vocentur. Id enim *juxta ordinem naturæ* verum est.

n. 10. JUS GENTIUM toto cœlo differt a *Jure naturali*. Etsi enim hominibus *jura* illa *naturalia* æque, ac brutis communia sint; etsi illæ facultates naturales æque, ac in brutis se per motus, & instinctus exserant, ac manifestent; adeoque etsi leges illæ, & præcepta, materiæ a creatore insculpta, & corpori humano connata sint: certum tamen est, hominem non promiscue illos *motus*, illas *leges* materiales, illa *præcepta* non animis, sed corpori innata, sequi posse. Deus enim vim ratiocinandi concessit hominibus, vi cujus cognoscere possint, an, & quatenus hæ facultates naturales, & hæ leges materiales, intentioni divinæ conveniant; an, & quatenus singulis hominibus jus competat actus illos peragendi.

Hinc *conjunctio maris*, & *feminæ*, inter homines non indistincte fieri potest, quia ex fine creationis apparet, Deum per familias propagari humanum genus voluisse. Familias autem non per quamlibet conjunctionem corporum constitui, sed tantum accedente individua vitæ consuetudine, alibi probavimus. Sane JCtus postquam asseruit, *ex Jure naturali descendere conjunctionem maris*, & *feminæ*, notanter addit, *quod nos matrimonium vocamus*: quæ est vox juris, & rationem supponit. Atque hinc matrimonia *Juris gentium* esse dicuntur.

Etsi

(*hh*) Leg. 4. ff. his qui sui vel alien. jur. (*i*) L. 9. §. 2. ff. de pecul. (*k*) Vid. jus meum controv. tit. de pecul. q. 15.

Etsi porro *educatio liberorum* ex motu naturali sequatur; ratio tamen nos docet, officia quædam esse inter liberos, & parentes, quæ solis hominibus propria sunt, non brutis communia.

Etsi quoque *defensio* sit facultas hominibus æque, ac brutis communis; ex ratione tamen apparet, eam non promiscue licitam esse, sed tantum, quatenus est necessaria.

Denique, etsi *libertas*, seu *facultas naturalis agendi quicquid lubet*, cuique homini connata sit; non tamen indistincte eam in actum deduci posse, ratio nos docet: utpote quæ nos instruit, quatenus illa facultas voluntati creatoris conveniat, & quatenus repugnet. Atque hinc JCti, dum libertatem hominibus propriam definiunt, nimirum, *facultatem naturalem agendi quicquid lubet*, notanter addunt: NISI SI QUID JURE PROHIBEATUR. Hactenus enim facultas naturalis restricta est ratione naturali, ita ut homines agere juxta facultates illas mere naturales non possint. Hinc regula est, quod ea, quæ contra bonos mores sunt, nec facere nos posse credendum sit.

n. 11. Præter hæc jura, quæ hominibus partim ex motibus naturæ, partim ex ratione, concessa esse apparent, infinita alia jura hominibus propria sunt, quæ citra motum, & impetum naturæ, sola ratio naturalis inter homines constituit: & ubi ex justis rationis conclusionibus cognitum nobis est quid liceat, quid non; quid justum sit, quid injustum.

Hinc apparet ratio, cur JCti bella, captivitates, servitutes, manumissiones, contractus, commercia, regnorum constitutionem, introductionem dominiorum, ædificiorum collocationem, terminorum positionem &c. ad jura gentium referant, quia sola ratione determinantur (*Vid.* §. 38. *seq.*), & licita non sunt, nisi quatenus rationi conveniunt. Hos igitur actus natura solas gentes, non omnia animalia, docuit.

n. 12. *Jus* igitur *naturale*, & *Jus gentium* conveniunt *causa*; utrumque enim Deum auctorem habet, qui & omnibus animantibus motus illos materiales, & hominibus ratiocinandi vim, concessit: at differunt 2. *objecto*. Ad *Jus naturale* enim referuntur actus, qui seposita omni ratione ex lege motus, & impetu naturæ peraguntur: ad *Jus gentium* autem pertinent illi actus, qui justis rationis conclusionibus conveniunt. Differunt 3. *subjecto*. Nam Jus naturale etiam brutis commune est; *Jus gentium* solis hominibus proprium. Differunt quoque 4. *effectu*. *Jus naturale* enim, qua tale, actum nec licitum facit, nec illicitum; animantia leges, & præcepta hujus juris sequuntur, non per rationem, sed ex motu materiæ, per impetum naturæ, indeque agentes nec pœnam, nec præmium merentur: at *Jus gentium* actum vel licitum, vel illicitum efficit, quia ex facultate ratiocinandi hominibus cognitum est, Deum actus illos permisisse, indeque jus mihi esse ita agendi, nec alium jus illud mihi auferre posse.

§. XLIII. Porro & 2. *obstat*, quod de postliminio JCti afferunt, id esse jus inter Romanos, & populos liberos, regesque, *moribus*, legibus constitutum [m]. Moribus igitur, i. e. jure gentium, aliquid constitutum esse videtur. Resp. per *mores* JCti Romani sæpius intelligunt ipsum *Jus naturæ*. Sane,

 ma-

(*l*) L. 1. Cond. Inst. (*m*) leg. 19. pr. postlim.

matrem, & sororem uxorem ducere, *moribus*, non legibus, prohibitum esse, ait ULPIANUS [n]: at hæc prohibitio inter ascendentes, & descendentes, *Juri gentium* tribuitur a PAULO [o]. Atque hinc hoc ipsum jus postliminii, quod JCtus *moribus* tribuit, statim *æquitati naturali* adscribit. *Naturali enim æquitate introductum esse*, ait, *ut qui injuria ab extraneis detinebatur, is, ubi in fines suos redisset, pristinum jus suum reciperet.* [p]

§. XLIV. 3. *Obstat lex* 34. §. 1. ibi: *quas vero* NATURA, vel GENTIUM JUS *commercio exuerunt, earum nulla venditio est.* ff. De contr. emt. Aliud igitur esse videtur *Jus naturæ*, aliud *Jus gentium*. Resp. Quædam res in venditionem non veniunt, quia *natura*, seu ordo naturæ, impedit: uti si res in rerum natura non existit, v. g. si domus exusta, & quam emtor exustam scit, venditur [s]; item si homo mortuus venditur [t]. Quædam vero, quia *Jus gentium* obstat: v. g. si liber homo venditur [u]; vel si fundus, cui littora conjuncta sunt, venditur [v]: hoc enim casu littora non cedunt in modum, quia jure gentium sunt publica, adeoque nullius in bonis sunt, eoque res aliena. Apparet igitur, per *naturam* ibi intelligi solam facultatem naturalem agendi, quæ ex ordine naturæ sequitur. Sed & porro apparet, per *Jus gentium* intelligi ipsum jus naturæ: nam liberum hominem, vel rem alienam vendere, jure naturæ licitum non est.

§. XLV. *Obstat* 4. definitionem servitutis satis indigitare, dari aliquod jus, *quod gentes inter se constituerunt*. Servitus enim est *constitutio Juris gentium, qua quis contra naturam* alieno dominio subjicitur. Gentes igitur aliquid constituerunt *contra naturam* [x], seu *Juri naturali contrarium* [y]. Resp. JCtus non ait, servitutem esse *constitutionem gentium*, sed *Juris gentium*: jus gentium autem a providentia divina, & a ratione naturali constitutum est. Hoc jus gentium omnino contrarium est juri naturali, i. e. facultati naturali agendi quicquid lubet. At hæc contrarietas non est injusta, quia illa facultas naturalis ex ipsa definitione libertatis *jure* impediri, & prohiberi potest; impeditur autem per justam captivitatem. (*Vid.* §. 38. 39. & 40.)

§. XLVI. Certissimum igitur est, non dari jus gentium voluntarium, *quod* nimirum *gentes usu, & necessitate humana exigente sibi constituerunt*. Certum quoque est, veteribus JCtis Romanis tale jus cognitum non fuisse, sed eos per *Jus gentium* intellexisse ipsum *Jus naturæ*, quod ratio naturalis inter omnes homines constituit; & denique aperte demonstravimus, errorem TRIBONIANI causam dedisse monstro Juris gentium secundarii.

§. XLVII. Ea autem jura, quæ GROTIUS præterea *Jure gentium voluntario*, i. e. voluntate, ac consensu gentium statuta esse, putat, fabulam sapiunt. Quod vel ex eo apparet, quia rationes, quæ gentes ad statuendum talia jura impulisse, ait, meris nituntur præsumtionibus, & conjecturis in infinitum vagantibus; quod speciatim in distinctione illa inter *bellum solenne*, & *minus solenne*, infra demonstrabimus. Quæ vero gens, quis Princeps, ex vagis, & vanis ejusmodi conjecturis sibi legem imponi, vel jura obtrudi patietur?

DIS-

(n) Leg. 8. ff. de rit. nupt. (o) Leg. fin. pr. eod. (p) d. Leg. 19. pr. postlim. (s) Leg. 15. pr. l. 16. l. 135. §. 1. l 70. contrah. emt. (t) Leg. 69. ff. de verb. obl. ibique Goth. (u) Leg. 6. ff. contr. emt. (v) Leg. 51. de contr. emt. (x) Leg. 4. de just. & jur. Leg. 4. §. 1. stat. hom. (y) §. 2. Instit. de just. & jur.

DISSERTATIO
PROOEMIALIS V.
DE JURE PERSONARUM,
SEU DE JURE,

Quod cuique competit ex ſtatu hominum naturali.

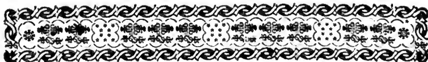
AD HUGONIS GROTII LIBROS

DE JURE BELLI AC PACIS.

Præcipue

Ad Lib. II. Cap. V. integrum.

Ubi GROTII hypotheſis circa *primum Juris Romani objectum*, *ſtatum*, nimirum, *hominum*, explicatur, & defectus horum principiorum demonſtratur.

SUMMARIA.

§. I. *Variæ Juris species a Grotio inventæ, remissive repetuntur.*
II. *Transitus ad justas belli causas: ubi laudatur methodus Romanorum in demonstrandis juribus cuique hominum propriis, secundum tria juris objecta.*
III. *Proponitur ordo, & methodus Grotii circa justas belli causas.* §. seq.
V. *De Jure personarum, seu de statu hominum ex hypothesi Grotii.*
VI. *De acquisitione originaria* EX GENERATIONE.
VII. *Jus parentibus in liberos competere juxta triplicem liberorum ætatem.*
VIII. *De acquisitione originaria* EX CONSENSU.
IX. *Ea oritur vel ex* CONSOCIATIONE; *& quidem* 1. *ex conjugio: ubi de polygamia, & de gradibus prohibitis agitur.*
X. 2. *Ex consociatione publica, quæ fit aut in populum, aut ex populis.*
XI. 3. *Ex subjectione, scilicet, per arrogationem, & servitutem.*
XII. *Vel ex* DELICTO: *si vel privatus, vel populus in servitutem detruditur.*
XIII. *Grotius actionem realem ex jure in personas oriri, statuit.*
XIV. *Monita quædam generalia circa systema Grotii.*

CAPUT I.

Ubi totius systematis Grotiani ordo proponitur, & cum ordine, ac methodo Juris Romani comparatur.

§. I. QUATUOR præcedentibus dissertationibus quatuor species juris universalis, quas GROTIUS sibi finxit, examinavimus: nimirum 1. jus naturæ sociale: 2. jus naturæ laxius sic dictum: 3. jus divinum voluntarium universale; & 4. jus gentium voluntarium. Nunc ad ipsa objecta juris accedimus.

§. II. JCti Romani totum jus civile (quod ex præceptis juris naturæ, & gentium collectum esse, ajunt) secundum tria objecta tractaverunt. Omne enim jus versari vel circa *personas*, vel circa *res*, vel circa *actiones*, dixere. Neque errare potuisset GROTIUS si hæc vestigia secutus fuisset: methodus enim hæc naturalis, & facilis est; termini usitati, & omnibus cogniti sunt; nec ullum superest naturæ jus, quod non ad *tria hæc objecta* referri possit.

§. III. Videamus, quam viam ingressus sit vir doctissimus, & quanam methodo usus sit in demonstrandis juris naturalis objectis.

§. IV. Fundamenti loco ponit, bella licita esse [a], & totidem esse fontes belli,

(a) Lib. 1. C. 2. 3. & 4.

belli, quot sunt fontes actionum forensium. [b]

Dari autem actiones, ait, *ob injuriam non factam*, aut *ob factam.* [c]

Ob *non factam* agi posse, ut caveatur de injuria, quæ metuitur, item damni infecti; eoque refert Grotius interdicta alia, ne vis fiat [d]: quod pluribus exemplis illustrat. [e]

Ob *factam injuriam* 1. agi, vel ut REPARETUR, vel ut alter PUNIATUR.

2. Quod REPARANDUM venit, *aut* spectare id, quod NOSTRUM est, vel fuit; *aut* id, quod nobis DEBETUR. [f]

3. NOSTRUM aliquid fieri, vel *communi* hominum jure, vel jure *singulari.* [h]

4. Jure *singulari* nostrum aliquid fieri, vel acquisitione *originaria*, vel *derivativa.* [i]

5. Per acquisitionem *originariam* nobis acquiri non tantum *jus in res*, sed & in *personas ipsas.* [k]

6. DEBERI autem nobis, aut [*a*] ex *jure naturæ*; scilicet vel ex *pactione*, vel ex *maleficio*, vel ex *lege*, quo Grotius refert *contractus*, & *quasi delicta* [l]: [*b*] aut ex *jure gentium voluntario*, quo referri debeant legationum jura, & jura sepulturæ. [m]

7. Quatenus PUNIENDA est injuria, eam parere accusationem, & judicia publica. [n]

§. V. His ita in genere præmissis, transit in specie ad primum objectum juris, i. e. ad *Jus personarum*, seu ad *Statum hominum.* Examinat, nimirum, belli causas ob *injuriam factam*, quatenus *reparandum* venit id, *quod nostrum est*, per *acquisitionem singularem*, & quidem ORIGINARIAM PERSONÆ.

CAPUT II.

De Jure Personarum ex hypothesi Grotii.

§. VI. GROTIUS originarie jus quæri in personas, ait: 1. ex GENERATIONE: 2. ex CONSENSU: 3. ex DELICTO. [o]

§. VII. Ex GENERATIONE parentibus utrisque jus acquiri, ait, in liberos [p]; præcipue tamen patri [q]: ejusque Juris effectum, juxta triplicem liberorum ætatem, triplicem statuit. [r]

n. 1. Si enim 1°. infantes sunt, omnes liberorum actiones *sub dominio parentum* esse, docet, quia ipsi se regere ob judicii imperfectionem non possint; nec præter parentes alius naturaliter inveniatur, cui regimen competat [s]. Infantibus ergo jus dominii non competere jure naturali, statuit [t]; sed demum ex jure gentium voluntario, i.e. ex

(*b*) Lib. 2. C. 1. §. 2. (*c*) Lib. 2. C. 1. §. 2. n. 1. (*d*) d. §. 2. n. 1. (*e*) Lib. 2. C. 1. §. 3. & seq. (*f*) Lib. 2. C. 1. §. 2. n. 1. Lib. 2. C. 20. §. 1. n. 1. (*g*) d. C. 1. §. 2 n. 1. (*h*) Lib. 2. C. 2. §. 1. §. 3. seq. (*i*) d. C. 2. §. 1. C. 3. §. 1. (*k*) Lib. 2. C. 5. §. 1. junct. Lib. 2. C. 10. §. 1. (*l*) d. C. 1. §. 2. n. 1. (*m*) Lib. 2. C. 18. §. 1. & C. 19. (*n*) Lib. 2. C. 1. §. 2. n. 1. (*o*) Lib. 2. C. 5. §. 1. (*p*) ibid. (*q*) ibid. (*r*) d. C. 5. §. 2. (*s*) d. C. 5. §. 2. n. 1. (*t*) Lib. 2. C. 3. §. 6.

ex tacito hominum pacto, introductum esse, ut jus habendi, non per se utendi, habeant: personam illorum interim quasi sustinente humano genere. [u]

n. 2. 2°. Si judicium ætate maturavit, nec liberi separatam instituunt familiam, sed pars manent familiæ, eas saltem actiones imperiis parentum subesse, ait, *quæ ad familiæ statum aliquid momenti habent*; quum æquum sit ut pars conveniat cum ratione integri [v]: in *reliquis* vero *actionibus* liberos liberam habere agendi facultatem; studere tamen debere ut semper placeant parentibus; hoc autem debitum oriri ex jure naturæ laxiori, quia saltem ex pietate, observantia, & gratiæ rependendæ officio debitum est. Unde ait, actus debito huic contrarios non esse irritos. [x]

In utroque hoc tempore jus regendi etiam jus coercendi complecti, putat, quatenus, nimirum, vel cogendi sunt ad officium liberi, vel emendandi [y]. Atque hoc jus etiam in alios transferri; indeque patrem naturaliter vendere, & oppignorare posse liberos, ubi alia ratio alendi eos non suppetit. [z]

n. 3. 3°. Si liberi judicium perfectum habentes e familia discesserunt, eos *sui juris* esse, & omnia suo jure agere posse, existimat; liberos autem parentibus nil nisi reverentiam debere ob generationem, eamque causam perpetuam esse [a]. Ceterum ultra hoc reverentiæ debitum omnia esse ex jure civili. [b]

§. VIII. Alterum jus, quod originarie in personas acquirimus, Grotius oriri, ait, EX CONSENSU. Jus autem, quod ex consensu in personas oritur, vel ex *consociatione*, vel ex *subjectione* esse, ait. [c]

§. IX. Ex *consociatione* jus variis modis quæri, existimat; eoque 1. refert *conjugium*, ex quo jus quæri marito in uxorem, ait. Ubi naturam conjugii examinat. [d]

n. 1. Conjugium autem naturaliter esse, ait, talem cohabitationem maris cum fœmina, quæ fœminam constituit, quasi sub oculis, & custodia maris [e], accedente fide, qua se fœmina mari obstringit. [f]

n. 2. Hinc concludit, non esse natura illicitum, plures una uxores habere [g], vel uxorem dimittere; sed lege demum evangelii id prohibitum esse. [h]

Ceterum, parentum consensum necessarium non esse, statuit. [i]

n. 3. Nuptias prohiberi, ait, 1. cum ea, quæ alteri nupta est, quamdiu nuptiæ subsistunt [k]: & 2. cum illis, qui sanguine junguntur.

Grotius prohibitionem, quæ ex sanguine oritur, naturalem tantum esse, ait, *in linea recta*, i. e. inter parentes, & liberos [l]; quum maritus, utpote superior lege matrimonii, non videatur posse eam reverentiam præstare matri, quam natura exigit, nec patri filia [m]. At in gradibus sanguinis *ex transverso limite*

(*u*) Lib. 2. C. 3. §. 6. C. 5. §. 2. n. 2. C. 11. §. 14. Conf. Lib. 2. C. 4. §. 10. n. 3. (*v*) Lib. 2. C. 5. §. 3. (*x*) d. C. 5. §. 3. junct. Dissert. procem. II. §. 8. (*y*) L. 2. C. 5. §. 4. Lib. 2. C. 20. §. 7. n. 2. (*z*) d. C. 5. §. 5. (*a*) Lib. 2. C. 5. §. 6. (*b*) d. C. 5. §. 7. (*c*) d. C. 5. §. 8. (*d*) d. C. 5. §. 8. usque ad §. 17. (*e*) Lib. 2. C. 5. §. 8. n. 1. (*f*) d. § 8. n. 1. (*g*) d. C. 5. §. 9. n. 1. & n. 3. (*h*) d. C. 5. §. 9. n. 2. seq. (*i*) d. C. 5. §. 16. (*k*) d. C. 5. §. 11. & §. 12. seq. (*l*) Lib. 2. C. 5. §. 12. n. 2. & §. 13. n. 3. (*m*) d. §. 12. n. 2. §. 13. n. 3. & n. 4.

limite prohibitionem non venire a jure naturæ, ait, sed ex jure divino voluntario [n]; quia Deus gentes vicinas ob ejusmodi conjunctiones dispulsit. [o]

n. 4. Hoc autem præceptum divinum non extendendum esse, ait, ad omnes ex transverso limite gradus, sed saltem ad sanguinis gradu primos, i. e. ad *fratres*, & *sorores* [p]: Reliquas vero prohibitiones, cum *patruo*, cum *amita*, cum *matertera*, & cum *avunculo*, ad assertum illud divinum de dispulsis gentibus non pertinere. [q]

Rationem differentiæ hanc affert, quod priori casu naturalis quædam verecundia subsit, quæ non sinat ortus sui auctores cum sua sobole etiam per personas sanguine proxime cohærentes misceri [r]. Cum ceteræ leges cautionem magis contineant, quæ cautio etiam aliis modis fieri possit [s]. Unde concludit, assertum de imputato peccato Cananæis, ad præcipua saltem capita pertinere. [t]

n. 5. Inter *affines* itidem nullam naturalem prohibitionem esse, statuit, sed præcepto divino demum quosdam gradus in vetitum ivisse [u]. Quod saltem restringit ad affines, qui in recto sunt limite, nimirum, ad *novercam*, *pronovercam*, *vitricum*, *provitricum*, *socrum*, *prosocrum*, *nurum*, *pronurum* [v]. Naturalem enim quandam verecundiam & hic subesse, ait, quæ non sinat auctores cum sua sobole, per personas nuptiali sanguinis commixtione proxime cohærentes, misceri [x]. At omnes reliquos gradus affinitatis sub illa lege divina non comprehendi, ait, quum hactenus præcepta magis cautionem contineant. [y]

n. 6. Ceterum, concubinatum esse verum matrimonium, tradit [z], si fœmina esset sub custodia mariti, & fidem marito dedisset.

n. 7. Tandem addit, prohibitis nuptiis sola lege civili, nuptias non ideo reddi irritas. [a]

§. X. Præter hanc consociationem, quæ ex conjugio est, 2. GROTIUS alias quoque consociationes, tum *publicas*, tum *privatas* dari, ait, ex quibus originarie Jus in personas acquiratur. [b]

Publicas consociationes fieri, docet, aut *in populum*, aut *ex populis*.

In populum, si multi patresfamiliarum in unum populum, ac civitatem coëunt. Effectum hujus societatis esse, ait, quod recedere gregatim non possint singuli, nisi societatis intersit [d]; indeque nec in exules jus civitatis esse. [dd]

Ex populis, si per se, vel per capita sua, fœdus aliquod sociale statuunt [e]; de quo alibi [f] agit.

n. 1. Omni *consociationi* commune esse, contendit, quod vota majora obtineant naturali quoque ratione; quia aliter expediri negotia societatis non possunt [g]. Atque hinc si pares sententiæ sunt, nihil agi, ait. [h]

Quæri-

(*n*) d. C. 5. §. 13. n. 1. n. 2. n. 3. & n. 7. (*o*) d. §. 13. n. 1. (*p*) d. §. 13. n. 5. & seq. (*q*) d. C. 5. §. 14. n. 1. (*r*) d. §. 13. n. 3. (*s*) d. §. 14. in fin. (*t*) d. C. 5. §. 14. n. 2. (*u*) d. C. 5. §. 13. n. 1. n. 2. n. 5. & n. 7. (*v*) d. §. 13. n. 3. in fin. & n. 4. (*x*) d. §. 13. n. 3. in pr. (*y*) d. §. 14. n. 1. in fin. (*z*) d. C. 5. §. 15. (*a*) Vid. C. 5. §. 16. junct. §. 10. & §. 14. n. 4. eod. (*b*) L. 2. C. 5. §. 17. (*c*) d. C. 5. §. 23. (*d*) d. C. 5. §. 24. (*dd*) d. C. 5. §. 25. (*e*) d. C. 5. §. 17. n. 1. pr. junct. §. 25. n. 2. (*f*) Lib. 2. C. 15. per tot. vid. indicem voce fœdus sociale. (*g*) Lib. 2. C. 5. §. 17. (*h*) C. 5. §. 18.

Quæritur; si suffragia differunt, quomodo conjungenda, aut dividenda sint? Grotius distinguit inter sententias, quæ totis rebus differunt, & inter eas, quarum altera partem alterius continet, ut hæ conjungendæ sint in eo, quo conveniunt, illæ non item.[i]

Ceterum, ordinem naturalem inter socios esse, ait, prout quisque in societatem venit. Atque hinc illos, qui primum Christianismum professi sunt, in conciliis ad rem Christianam pertinentibus, ceteros præcedere, existimat.[ii]

§. XI. GROTIUS jus in personas, quatenus ex consensu acquiritur, oriri, dixit, vel *ex consociatione*, vel *ex subjectione*. Quomodo ex *consociatione* oriatur, hactenus vidimus. Superest ut examinemus, quo modo *ex subjectione* jus acquiratur.[k]

Subjectionem ex consensu vel *privatam* esse, ait, vel *publicam*[l]. Ad *privatam* refert ARROGATIONEM, si pater filium suum alterius potestati subjicit, per quam subjectionem nil nisi jus educandi, & alendi, transferri in alterum, ait[m]. 2. Si quis se in *servitutem perfectam* dat[n]. Ex hac autem subjectione non nisi operas perpetuas domino quæri, statuit[o]; non jus vitæ, & necis[p]. Liberos quoque ex servis natos fieri servos, statuit, si aliter ali non possunt[q]. 3. Eo quoque refert *servitutes imperfectas*, v.g. statum libertorum, nexorum, glebæ addictorum, mercenariorum, aliorumque.[r]

Subjectio *publica* Grotio est, si populus se alii populo in ditionem dat, quod vel perfecte, vel imperfecte fieri posse, ait.[s]

§. XII. Hactenus egimus de originaria acquisitione juris in personam, quæ oritur 1. ex generatione, 2. ex consensu. Superest ut agamus 3. de ea quoque, quæ oritur ex delicto. (*Vid. Supr.* §. 6.)

Ex DELICTO[t] jus in personam *naturali jure* acquiritur, si ea in pœnam redigitur in servitutem. Idem obtinere, Grotius ait, si totus populus *justo bello* victus servitutem subit[u]. Sed & *jure gentium* voluntario & singulos, & populos integros, etiam *injusto bello* victos, servos fieri, asserit, ad eum effectum, ut jus quoque vitæ, & necis in servos, eorumque liberos victori competat. At id verum tantum esse, ait, quoad justitiam externam, non internam.[v]

§. XIII. Hoc *jus in personas* GROTIUS esse reale, existimat. Hinc jus in res, & in personas conjungit[x], & rerum nomine etiam jus in personas comprehendit, quatenus illud utile esse potest[y]. Indeque actiones reales & ex jure in re, & ex jure in personas nasci, ait[z]. Quod ex jure civili desumsisse videtur, ubi actiones præjudiciales in rem esse dicuntur.[a]

CAPUT

(i) d. C. 5. §. 19. & 20. (ii) d. Cap. 5. §. 21. (k) Vid. supr. §. 17. (l) Lib. 2. C. 5. §. 26. (m) L. 2. C. 5. §. 26. (n) Lib. 2. C. 5. §. 27. (o) d. loco. (p) d. C. 5. §. 28. (q) d. C. 5. §. 29. (r) Lib. 2. C. 5. §. 30. (s) d. C. 5. §. 31. (t) Vid. supr. §. 6. (u) d. C. 5. §. 32. (v) Vid. Lib. 2. C. 5. §. 32. in fin. junct. Diss. prooem. IV. & IX. (x) L. 2. C. 5. §. 1. (y) Lib. 2. C. 10. §. 1. (z) d. C. 10. §. 1. (a) Leg. 1. ff. R. V.

CAPUT III.

Continens monita quædam generalia circa methodum Grotii, tum quoad objecta juris in genere, tum in specie quoad jus personarum, seu statum hominum.

§. XIV. REPETENDUM hic est, quod supra §. 2. dixi, magis conveniens fuisse disciplinam juris naturalis secundum juris Romani ordinem, i. e. secundum tria objecta juris, demonstrare. Systema enim GROTII novum, termini novi, tractatio prolixa, confusa, & infinitis divisionibus, ac subdivisionibus involuta est; (vid. supr. §. 4.) quin paucissima jura inde sequuntur.

Ex dissertatione XII. apparebit, omnia jura hominum facillima ratione juxta methodum JCtorum Romanorum demonstrari posse; nec ullum superesse jus, ad homines pertinens, quod non eo referri possit.

§. XV. Circa *primum objectum juris*, nimirum, circa *statum hominum*, (de quo speciatim Grotius in capite V. agit), multa notanda veniunt.

Primo enim omisit differentias personarum, unde constare nobis debet, quænam personæ statum habeant, quæ non habeant. Immo & omittit *status* definitionem, & quid per *jus personarum* intelligatur.

Secundo, nullam mentionem facit *status libertatis*, unde tamen præcipua hominum jura dependent. Obiter enim saltem refert, jus in alterius personam acquiri, i. e. libertatem tolli ex subjectione, tum quæ fit ex *consensu*, si quis se in servitutem dat, tum quæ fit ex *delicto*. (*Vid.* §. 11.) Ceterum definitionem, & jura libertatis ne tangit quidem.

Tertio, circa *statum familiæ* multa desideramus. Sane, de origine familiæ, & cur ea saltem per justas nuptias constituatur; item de plerisque juribus membrorum familiæ, altum est silentium. Modos etiam, quibus finitur jus familiæ, plane omittit.

Quarto, circa *statum civitatis* pariter paucis saltem, in Cap. V. §. 23. indigitat, quo modo ex *consociatione* jus in personas acquiratur, nimirum, si plures patresfamilias in civitatem coeunt; & in sequenti §. 24. unicam quæstionem, an civibus discedere a civitate liceat? affirmative decidit, si civitatis non interest. At præterea de subjecto civitatis, nimirum, de personis, de territorio, & reditibus, & porro de juribus tum imperantium, tum parentium &c. ne verbo quidem hoc loco mentionem facit.

Quinto, admitti non potest, [*a*] ex generatione dominium, seu jus in re parentibus in liberos acquiri: [*b*] parentes liberos naturali jure vendere, vel oppignorare posse: [*c*] prohibitionem nuptiarum extra primum gradum esse ex jure divino voluntario: [*d*] nuptias in secundo gradu transversæ lineæ, i. e. cum patruo, avunculo, amita, & matertera, licitas esse jure naturæ: [*e*] eodem jure naturæ inter affines nullam esse prohibitionem, & jus

jus demum divinum voluntarium nuptias inter affines, qui in recto limite sunt, prohibuisse: [*f*] Servitutem perfectam esse, quæ perpetuas operas debet pro alimentis, & aliis, quæ vitæ necessitas exigit: [*g*] Dominos jure naturali jus vitæ, & necis in servos non habere.

Sexto, verum non est, statum hominum ad jura in re pertinere [b], atque eandem actionem ex jure personarum oriri, quæ ex jure rerum [c]. Toto enim cœlo differunt actiones præjudiciales, quæ ex statu hominum oriuntur, ab actionibus realibus, etiam naturæ jure.

Denique in eo quoque sibi contradicere videtur GROTIUS, quod ad acquisitionem *originariam* refert eam, quæ fit *ex consensu*, per *arrogationem*, &c. Nam has acquisitiones Grotius alibi vocat *derivativas*. [d]

(*b*) Lib. 2. Cap. 5. §. 1. junct. C. 10. §. 1. (*c*) d. C. 10. §. 1. seq. (*d*) Lib. 2. C. 6. Rubr. & §. 1. pr.

DISSER-

DISSERTATIO
PROOEMIALIS VI.
DE JURE RERUM,
AD HUGONIS GROTII LIBROS
DE JURE BELLI AC PACIS.

Præcipue

Ad Lib. II. Cap. II. III. IV. VI. VII. VIII. IX. X.

Ubi Syſtema Grotii de *Origine Dominiorum*, & de jure, quod cuique *in res* competit, adeoque *ſecundum Juris Romani objectum* exponitur, & dubia quædam generalia circa hæc principia proponuntur.

SUMMARIA.

§. I. *Systema Grotii circa acquisitionem juris in re.* §§. seqq.
VIII. *De origine dominiorum.* §§. seqq.
XIV. *De rebus, quæ hominibus communiter competunt.* §§. seqq.
XXI. *De eo, quod nostrum fit singulari jure, per* occupationem originariam; §§. seqq.
XXIX. Quo *refert Grotius* tacitam derelictionem.
XXX. *De eo, quod nostrum fit singulari jure, per* occupationem derivativam. §. seq.
XXXII. *De acquisitione derivativa, quæ fit* facto hominis. §§. seqq.
XXXVII. *De acquisitione derivativa, quæ fit* lege, *tum naturali*, §§. seqq.
XLVII. *Tum gentium, tum civili.* §§. seqq.
LIII. *De acquisitione possessionis.*
LVIII. *De acquisitione* pignoris, & servitutum. §§. seqq.
LXII. *Modi finiendi jura in re.*
LXV. *Monita quædam generalia.*

PROOEMIUM.

§. I. EXAMINAVIMUS systema GROTII circa primum objectum juris naturalis, *statum*, nimirum, *hominum*. Sequitur nunc secundum juris objectum, nimirum, JUS RERUM.

§. II. Repetendum autem ex præcedenti dissertatione est, 1. juxta systema Grotii actionem *ob injuriam factam* principaliter dari, *ut reparetur* id, quod *nostrum est*.

2. *Nostrum* autem aliquid fieri, vel *communi hominum jure*, vel *jure singulari.* [a]

3. *Jus* COMMUNE HOMINUM Grotius aut directe esse, statuit, *in rem corporalem*, aut *ad actus aliquos.* [b]

4. *Res corporales* porro aut *vacuas esse*, ait, *a proprietate*, aut *jam aliquorum proprias.* [c]

5. *Res, quæ a proprietate vacant*, aut tales esse, docet, ut *propriæ fieri nequeant*, aut *ut possint.* [d]

6. JURE SINGULARI nostrum aliquid fieri, existimat, vel per acquisitionem *originariam*, vel per *derivativam.* [e]

§. III. Vestigia Grotii secuturi PRIMO explicabimus originem dominiorum juxta Systema Grotii[f]. *Vid. Cap.* 1.

§. IV. SECUNDO proponemus jura, quæ hominibus communiter competunt aut in res corporales, aut ad actus aliquos [g]. *Vid. Cap.* 2.

§. V.

(a) L. 2. C. 2. §. 1. pr. (b) L. 2. C. 2. §. 1. pr. (c) d. Cap. 2. §. 1. pr. (d) d. Cap. 2. §. 1. pr. (e) d. Cap. 2. §. 1. pr.

(f) d. C. 2. §. 1. & §. 2. seq. (g) d. C. 2. §. 1. & §. 3. seq.

§. V. TERTIO sequetur tractatio de eo, quod nostrum fit SINGULARI JURE per ACQUISITIONEM ORIGINARIAM [k]; quo Grotius etiam refert occupationem rerum tacite derelictarum, seu præscriptionem [k]. *Vid. Cap. III.*

§. VI. QUARTO transibimus ad ACQUISITIONES DERIVATIVAS [l]: nam Grotius etiam nostrum aliquid fieri, dixit, jure singulari *derivative* (vid. §. 2.), nimirum, per alienationem rei, quod fit vel *facto hominis*, vel *lege*. Vid. Cap. 4.

Lege autem alienationem fieri, ait [m], [*a*] lege naturali, & quidem vel per expletionem juris, vel per successionem ab intestato; ubi fusius de regnorum successione agit: [*b*] Jure gentium voluntario: [*c*] Jure gentium improprie sic dicto, sive jure civili. *Vid. Cap. 4. Sect. I. II. & III.*

§. VII. QUINTO explicabimus systema Grotii circa possessionem (*vid. Cap. 5.*), & circa *pignora*, & *servitutes*. Vid. Cap. 6.

SEXTO modos finiendi jura in re suppeditabimus [n]. *Vid. Cap. 7.*

SEPTIMO monita quædam generalia circa hypothesin Grotii de juribus in re subjiciemus. *Vid. Cap. 8.*

CAPUT I.

De origine Dominiorum.

§.VIII. GROTIUS in genere asserit, nostrum aliquid fieri vel communi hominum jure, vel jure singulari; quo rectius autem id intelligatur, præmittit *proprietatis* (quod dominium JCti vocant) originem. [o]

§. IX. Fundamenti loco ponit, Deum humano generi concessisse jus in res terræ; vi hujus juris omnia fuisse communia, & indivisa, proprietates autem, ac dominia fuisse incognita [oo], & unumquemque hominum saltem ad usus suos arripere potuisse quod vellet, & talem usum juris universalis, & communis, tum fuisse vice proprietatis. [p]

§. X. Addit, in hominum potestate fuisse illam rerum communionem continuare, si in simplicitate primæva, (cujus argumentum sit nuditas), & in vero Dei cultu (cujus symbolum sit arbor vitæ), perstitissent. [q]

At non perstitisse homines, ait, in illa vita simplici, & innocenti; idque vitio hominum: homines enim 1. animum applicuisse ad varias artes (quarum symbolum sit arbor scientiæ boni, & mali, i. e. earum rerum, quibus tum bene, tum male uti liceret), nimirum, ad agriculturam, & pasturam, exemplo primorum fratrum. 2. Inde non tantum rerum aliquarum mobilium distributionem, sed & 3. ex studiorum diversitate æmulationem, indeque 4. cædem, & 5. aucto humano genere, & cum boni malorum consortio

(*b*) L. 2. C. 3. Rubr. & §. 1. pr. (*k*) Lib. 2. C. 4. Rubr. (*l*) Lib. 2. C. 6. Rubr. (*m*) Lib. 2. Cap. 7. Rubr. & Cap. 8. (*n*) Lib. 2. C. 9. (*o*) Lib. 2. C. 2. §. 1.

(*oo*) Lib. 1. C. 1. §. 10. n. 4. Lib. 2. C. 2. §. 2. n. 4. & 5. (*p*) Lib. 2. C. 2. §. 2. n. 1. (*q*) Lib. 2. C. 2. §. 2. n. 1.

ſortio contaminarentur, vitæ genus giganteum, i. e. violentum, ortum fuiſſe [r]. Denique & 6. poſt diluvium concordiam humani generis rupiſſe ambitionem; cujus ſignum ſit turris Babylonica. [s]

Ex hoc tempore 7. diſperſum humanum genus in gentes, & populos fuiſſe, ait, indeque alios alias terras partito poſſidere cœpiſſe; manſiſſe tamen inter homines vicinos non pecorum, ſed terrarum paſcuarum communionem, quum in exiguo hominum numero uſus omnibus ſufficeret. Aucto vero & hominum, & pecudum numero in eadem gente, terras in familias diviſas fuiſſe, tradit, exceptis puteis; eos enim ob raritatem aquæ unumquemque privatum ſibi arrogaſſe, & occupando ſuos feciſſe. [t]

§. XI. His principiis ita poſitis conſtare, ait, cauſam, cur homines a primæva illa communione, primo rerum mobilium, & poſtea rerum immobilium, receſſerint. Immo cum homines, relicta nuditate, & antris, ædificiis, & veſtimentis uti, adeoque vitæ genus exquiſitius eligere cœpiſſent, induſtria opus fuiſſe, autumat, qua ſinguli ſibi, non aliis, commoditatem procurarent: ſed nec fructus, tum ob locorum diſtantiam, tum ob inæqualitatem in labore, & conſumtione, in commune conferre potuiſſe. [u]

§. XII. Atque hinc originem dominii nos diſcere, ait, & quomodo ſublata communione rerum primæva, res in proprietatem venerint, nimirum [*a*] *pacto expreſſo* per diviſionem rerum, & terrarum, quæ conſenſu primorum hominum facta ſit [v]; [*b*] per *pactum tacitum*, quia ſimulac communio diſplicuit, neque tamen diviſio facta eſt, fingit, inter omnes conveniſſe, cenſeri ut occupando quilibet ſuum faceret. [x]

§. XIII. Hinc jam conſtat, quo ſenſu GROTIUS ſtatuat, dominia non eſſe *a natura primæva*, ſed eſſe *Juris naturalis pro certo rerum ſtatu* [y]. Supponit enim factum hominum [z], quo convenerunt ut in rebus indiviſis unicuique hominum jus ſit ſibi habendi id, quod occupaſſet. [a]

Ante illud factum hominis igitur ex hypotheſi Grotii nulla proprietas fuit; adeoque in primævo hominum ſtatu dominium incognitum, & omnia communia fuere: res autem propriæ demum factæ ſunt mutato illo ſtatu, & ſecuto tacito illo pacto. [b]

Atque ex hoc *Jure naturæ pro certo rerum ſtatu* omnes effectus dominii deducit. Nam [*a*] introducto ex voluntate hominum dominio, tacite contraxiſſe videri, ait, ut quis rem ſuam ab alio vindicare [c], vel ſi non exſtet, æſtimationem petere poſſit [d]: unde varia jura deducit [e]. [*b*] Ex præmiſſis infert, introducto dominio voluntate hominum naturale eſſe rem, quæ ex tacita

(*r*) Lib. 2. C. 2. §. 2. n. 3. (*s*) d. C. 2. §. 2. (*t*) L. 2. §. 2. n. 3. (*u*) C. 2. §. 2. n. 4. (*v*) Vid. §. 10. in fin. (*x*) C. 2. §. 2. n. 5. L. 2. C. 8. §. 1. n. 2. (*y*) L. 2. C. 7. §. 2. n. 2. & 14. L. 1. C. 1. §. 10. n. 4. & 7. & C. 2. §. 1. n. 5. (*z*) L. 1. C. 1. §. 10. n. 4. L. 2. C. 2. §. 1. n. 5.

(*a*) Lib. 2. C. 2. §. 2. n. 4. & 5. L. 2. C. 9. §. 1. n. 2. (*b*) Lib. 2. C. 7. §. 2. n. 1. d. L. 1. C. 2. §. 1. n. 5. C. 1. §. 10. n. 4. (*c*) Lib. 2. Cap. 10. §. 1. n. 2. & 4. L. 2. C. 16. §. 26. n. 2. (*d*) Lib. 2. Cap. 10. §. 2. n. 1. (*e*) d. Cap. 10. §. 5. 7. & 8.

tacita illa voluntate semel mea facta est, eripi mihi non posse [f]; adeoque furta eo jure naturali vetita esse. [c] Obligationem rem promissam tradendi refert ad jus naturæ, quod demum obtinet, postquam dominia voluntate hominum sunt introducta [g]. [d] Atque hactenus etiam successiones, quæ ab intestato obtinent, quia proprietatem supponunt, ad *Jus natura pro certo rerum statu* referri debere, ait; nam cum nemo præsumatur bona sua velle cedere occupanti, bona ejus esse intelligi, fingit, cujus ea esse voluisse defunctus, maxime erat probabile [h]. Ex eodem principio [e] statuit, dominum per testamentum bona sua aliis relinquere posse, quum substantia testamentorum cognata sit dominio, eoque juris naturalis. [i]

Obiter hic notandum est, systema *de Jure naturali pro certo rerum statu* in Dissertatione proœmiali XII. uberius a nobis expositum, simulque refutatum esse.

CAPUT II.

De his, quæ hominibus communiter competunt.

§. XIV. EXAMINAVIMUS originem dominii, & proprietatis. At quia juxta hypothesin GROTII etiam post introducta dominia quædam inter homines communia mansere, hoc capite de eo, quod nostrum est *communi hominum jure*, agemus; & PRIMO quidem de jure communi hominum *in rem corporalem* [k]. (De jure enim communi *ad actus* infra §. 20. agetur.)

Res corporales aut *vacuas esse a proprietate*, ait, aut jam *aliorum proprias*. Priores aut tales esse, *ut propriæ fieri nequeant*, aut *ut possint*.

§. XV. Inter res, quæ communi hominum jure competunt, & ita vacuæ sunt a proprietate *ut propria fieri nequeant*, Grotius refert:

I. MARE [l]; id enim occupari totum non posse, sequentibus rationibus probat. 1. Ex morali ratione, quia causa, ob quam primi homines a communione recesserint, hic cessat; causam enim fuisse, ait, indigentiam [m]: maris autem usum omnibus populis sufficere [n]. Et ex eadem ratione etiam aërem, & syrtes, cum utriusque usus inexhaustus sit, occupari non posse, contendit [o]. 2. Ex naturali quoque ratione mare proprium fieri non posse, asserit, quia occupatio non procedit, nisi in re terminata: liquida autem, ut est mare, per se non terminari, adeoque nec occupari potest, nisi ut contenta in re alia [p]; mare autem non continetur terra, sed magis terra mari [q]. 3. Fingi quoque hic divisionem non

(f) Lib. 1. Cap. 1. §. 10. n. 4. Cap. 2. §. 1. n. 5. L. 2. C. 6. §. 1. L. 2. C. 20. §. 43. n. 1. (g) Lib. 2. C. 7. §. 2. & C. 6. §. 1. n. 1. (h) Lib. 2. C. 7. §. 3. (i) Lib. 2. C. 6. §. 14. (k) Vid. supr. §. 2. (l) L. 2. C. 2. §. 3. n. 1. (m) d. C. 2. §. 2. n. 3. & 4. (n) d. C. 2. §. 3. n. 1. (o) Lib. 2. C. 2. §. 3. n. 1. & 2. (p) d. C. 2. §. 3. n. 2. (q) ibid.

non posse, docet; primos enim homines, qui diviserunt res quasdam [r], non divisisse maria, quia maxima sua parte incognita tunc fuere: post illa tempora autem gentes dispersas de divisione convenisse, plane fingi non posse. [s]

n. 1. At hoc verum tantum esse, ait, de *mari ratione integri*, aut præcipuarum partium [t], non quoad *partem exiguam maris* [u]; quia liquida quoque occupari posse, contendit, ut contenta in re alia. Si quis igitur terras ad latus utrumque maris possidet, hæc pars, ex sententia Grotii, in jus proprium occupantis abit. [v]

n. 2. Ceterum, hoc jus occupandi mare per partes jure gentium prohiberi posse, existimat [x]: quin apud Romanos juris gentium fuisse, ne mare a populis occuparetur [y]; ubi non tantum ad dubia respondet [z], sed & probat, legibus Romanis jus proprium aliquod maris ad privatos pertinere potuisse. [a]

n. 3. At aliam quæstionem esse, ait, an imperium maris occupari possit? Hanc affirmat GROTIUS [b]; atque hinc concedit, onera navigantibus imponi posse. [c]

n. 4. An vero occupato imperio maris alii impediri possunt, quo minus navigent, vel piscentur? Respondet Grotius, navigationem innoxiam impediri non posse [d]; piscationem posse: atque hac lege etiam teneri exteros. [e]

n. 5. Tandem Grotius notat: 1. occupata terra nondum occupatum censeri mare [f]: 2. derelicta possessione ex occupatione nata, mare redire ad veterem naturam, i. e. ad usum communem. [g]

§. XVI. Ad res, quæ occupari non possunt, GROTIUS refert *II.* AEREM, quatenus ejus usus est extra usum terræ [h], ut in aucupiis. *III.* SYRTES, quarum usum, qui in arena consistit, inexhaustum esse, ait. [i]

§. XVII. Aliud obtinere, existimat *IV.* in *flumine*: Flumen enim occupari posse, quamquam nec infra, nec supra includatur territorio, sed eum aqua superiori, aut inferiori, aut cum mari, cohæreat [k]; sufficere enim, putat, quod major pars, i. e. latera, clausa sint ripis. [l]

n. 1. Occupato territorio populum quoque per universitatem dominium generale acquisivisse in flumina, statuit [m]; indeque flumen proprium esse populi, cujus intra fines fluit, & ea, quæ in flumine nascuntur, ejus esse. [n]

n. 2. Si duos populos interluit flumen, ab utroque occupatum, & deinde divisum esse censeri, ait, nisi alter totum prior occupaverit. [o]

Quæstionem, an fines imperii mutentur mutato cursu aquæ [p]? decidit distinguendo inter imperia arcifinia, & limitata; atque in illis (qualia in dubio semper credenda esse, ait) non mutari fines imperii, in his mutari. [q]

n. 3. Ceterum, etsi flumen populi sit, aquam tamen profluentem, & jus trans-

(r) d. C. 2. §. 2. n. 5. (s) d. C. 2. §. 3. n. 2. (t) d. C. 2. §. 3. n. 1. (u) d. Cap. 3. §. 8. (v) Lib. 2. C. 3. §. 8. §. 10. n. 1. (x) L. c. C. 3. §. 10. n. 3. (y) d. C. 3. §. 9. n. 1. & §. 10. (z) d. C. 3. §. 9. (a) d. C. 3. §. 10. (b) Lib. 2. C. 3. §. 13. (c) Lib. 2. C. 3. §. 14. (d) Lib. 2. C. 2. §. 10. (e) d. C. 2. §. 5. (f) Lib. 2. C. 3. §. 11. (g) d. §. 11. (h) Lib. 2. C. 3. §. 11. (i) Lib. 2. C. 2. §. 3. n. 1. (k) Lib. 2. C. 3. §. 7. (l) d. §. 7. (m) Lib. 2. C. 2. §. 4. (n) Lib. 2. C. 2. §. 12. (o) Lib. 2. C. 3. §. 8. & 9. (p) Vid. Lib. 2. C. 3. §. 16. (q) Lib. 2. C. 3. §. 15.

transeundi per flumen, commune mansisse hominibus, ait. [r]

§. XVIII. Sequuntur res corporales, *quæ in proprietatem venire possunt, & nondum pervenierunt* [s]. (§. 14.) Ad intellectum autem hypothesis GROTII præmittendum est, eum distinguere 1. inter occupationem imperii, & dominiis: 2. inter occupationem dominii generalis, & specialis, id est, inter eam, quæ fit per universitatem, & eam, quæ fit per fundos.

n. 1. Quòd ad *priorem* distinctionem attinet, Grotius in iis rebus, *quæ propria fieri possunt, sed nondum facta sunt propria*, duo esse occupabilia, ait, imperium, & dominium [t]; eaque diversa esse, tradit, etsi uno actu occupari soleant. [x]

Si proinde populus imperium solum occupat, dominium a quolibet alio, salvo imperio, occupari posse, docet [y]. Posse etiam occupari imperium in re, cujus proprietas, seu dominium occupari nequit, uti in mari [z]. Sed & eum, qui imperium habet, nullum jus habere in res privatas, neque jura privata tollere posse, nisi quoad utilitatem publicam [a]. Prohibere tamen posse, ne res, quæ sub imperio est, in privatorum proprietatem transeat. Et hoc est, quod Grotius ait, posse dominium anteverti lege civili. [b]

n. 2. Circa *posteriorem* distinctionem notat, occupationem *per universitatem* fieri saltem per populum, aut eum, qui populo imperat; *per fundos* autem a singulis: magis tamen assignatione, quam libera occupatione. [c]

n. 3. Ex *priori* distinctione infert: [*a*] eum, qui imperium occupavit in terras, & aquas, impedire sua lege posse ne feras, pisces, aves capere, & capiendo acquirere liceat [d], adeo ut etiam exteri hac lege teneantur [e]: immo [*b*] dominium rerum etiam ante occupationem sola lege in aliquem transferri posse. [f]

n. 4. Ex *posteriori* distinctione concludit: 1. id, quod universim occupatum, & in singulos descriptum non est, non ideo vacuum censeri debere, sed manere in dominio primi occupantis, i. e. populi [g]; ex qua ratione omnia flumina, lacus, stagna, sylvas, montes asperos [h], insulas, & alveos derelictos [i], populi esse, ait, vi occupati dominii generalis: 2. Dominia minus plena ex dominio illo generali nata esse; has enim res particulatim in singulos ita distribui posse, ait, ut dominium eorum ab illo priori dominio penderet. Quo refert jura vasalli, jus senioris, jus emphyteuseos, aliasque species juris in re [k], ut servitutes, pignus, & creditum [l]; de quibus infra §. 58. *seq.*

Si proinde dominium hoc minus plenum deficit, res non fieri occupantis, sed ad universitatem redire, ait; quia distributa hoc modo dominia pendent a dominio generali. [m]

§. XIX. In rebus, quæ jam aliquorum propriæ sunt [n], *jus quoque aliquod*

(r) Lib. 2. C. 3. §. 12. & 13. (s) Vid. supr. §. 14. (t) Lib. 2. C. 3. § 4. (x) d. §. 4. n. 2. (y) Lib. 2. C. 2. §. 17. (z) Lib. 2. C. 3. §. 13. (a) d. Lib. 1. C. 1. §. 5. 6. & 8. Lib. 1. C. 3. §. 6. n. 2. Lib. 3. C. 19. §. 7. C. 20. §. 7. n. 1. & §. 52. Lib. 2. C. 14. §. 7. (b) Lib. 2. C. 8. §. 5. & §. 8. 21. Lib. 3. §. 6. §. 9. n. 2. & 10. §. 21. n. 3. §. 21. n. 1.

(c) Lib. 2. C. 2. §. 4. Lib. 2. C. 3. §. 19. n. 2. & C. 8. §. 9. n. 1. & 3. (d) Lib. 2. C. 2. §. 5. (e) ibid. (f) Lib. 2. C. 8. §. 5. (g) Lib. 2. C. 2. §. 4. & C. 8. §. 9. n. 1. (h) Lib. 2. C. 2. §. 4. (i) Lib. 2. C. 8. §. 9. n. 1. & n. 3. (k) L. 2. C. 3. §. 19. (l) Lib. 2. C. 1. §. 5. (m) d. Lib. 2. C. 3. §. 19. n. 3. (n) Vid. supr. §. 14. & §. 18.

quod commune hominibus superesse, GROTIUS existimat [o], tum in gravissima necessitate, tum si utilitas est innoxia.

Etsi enim gentes communioni expresse, vel tacite renunciantes, introducto dominio, & proprietate, omni suo juri renunciasse videantur (§. 11, & 12.); tamen spectandum esse, ait, quæ mens eorum fuerit, qui primi dominia singularia suo introduxerunt consensu; eamque credendum esse talem fuisse, ut quam minimum ab æquitate naturali recesserint. [p]

n. 1. Hinc I. sequi, ait, *in gravissima necessitate* reviviscere jus illud pristinum rebus utendi, tamquam si communes mansissent; quia in omni lege, etiam divina, adeoque & in lege dominii, excepta videtur necessitas [q]: idque jus necessitatis vocat. [r]

Atque ex hoc principio concludit: [*a*] in navigatione, si deficiunt cibaria, quod quisque habet, in commune conferri debere [s]: [*b*] vicinas ædes dirui posse metu, ne incendium ad me perveniat [t]: [*c*] funes, & retia discindere licere, in quæ navis mea impulsa est, si aliter explicari nequit [a]: [*d*] furtum non committi, si res ad vitam absolute necessariæ auferuntur [b]: [*e*] etiam in bello justo occupari posse locum in solo pacato, si ad necessariam juris mei defensionem pertinet [c]: [*f*] jus esse intercipiendi res pacatorum ad hostes nostros missas [d]. Horum omnium hanc addit rationem, quia si primi divisores interrogati fuissent, quid de ea re sentirent, respondissent, res cum benigna quadam receptione juris primitivi in dominos distinctas fuisse [e]. Ubi tamen limitat casum necessitatis: 1. ut aliter rem obtinere non possit [f]: 2. ut alter sit in pari necessitate [g]: 3. ne plus sumat, quam necessitas exigit [h]: 4. ut fiat restitutio, si fieri potest. [i]

Grotius existimat, NECESSITATEM etiam *in personam alterius* jus aliquod tribuere; eoque refert [*a*] jus capiendi legatum imminente periculo [k]: [*b*] facultatem paciscendi cum hoste, etiam contra officia civitati debita [l]: [*c*] licentiam contraveniendi paci, salva pace [m]: [*d*] Jus interficiendi innocentem, qui interpositus defensionem, aut fugam, sine qua mors evadi non potest, impedit. [n]

n. 2. *II.* Reviviscere, ait, jus illud hominum commune, etiam in rebus ab aliis occupatis, *ob innoxiam utilitatem* [o]. Rationem hic eandem affert, quam in necessitatis casu attulit, quia dominium consensu hominum introduci potuit cum receptione talis usus, qui prodest his, aliis non nocet; ideoque dominii auctores id potius censendos esse voluisse. [p]

Atque hinc Grotius concludit, licere [*a*] injicere molem in flumen occupatum, [*b*] haurire aquam profluentem [q], [*c*] lumen de lumine accendere [r], [*d*] transire per terras, & flumina, omniaque agere, quæ ad transitum necessario pertinent; uti valetudinis causa commorari, & casam pone-

(*o*) Lib. 2. C. 1. §. 6. (*p*) Lib. 2. C. 2. §. 6. n. 1. (*q*) Lib. 2. C. 2. §. 6. n. 2. & 4. (*r*) Lib. 2. C. 2. §. 10. in fine. (*s*) d. §. 6. n. 3. (*t*) d. n. 3. (*a*) Lib. 2. C. 2. §. 6. n. 3. (*b*) Lib. 2. C. 2. §. 6. n. 4. (*c*) Lib. 2. C. 2. §. 10. (*d*) Lib. 3. C. 1. §. 5. n. 3. (*e*) Lib. 1. C. 2. §. 6. n. 4. (*f*) Lib. 2. C. 2. §. 7. (*g*) Lib. 2. C. 2. §. 8. (*h*) Lib. 3. C. 17. §. 1. (*i*) Lib. 2. C. 2. §. 9. Lib. 3. C. 1. §. 5. n. 3. C. 12. §. 1. n. 1. & C. 17. §. 1. (*k*) Lib. 2. C. 18. §. 4. n. 6. (*l*) Lib. 3. C. 23. §. 5. n. 3. (*m*) Lib. 3. C. 20. §. 37. (*n*) Lib. 2. C. 1. §. 4. (*o*) Lib. 2. C. 2. §. 11. (*p*) Lib. 2. C. 2. §. 13. n. 1. (*q*) Lib. 2. C. 2. §. 12. (*r*) d. §. 12. (*s*) Lib. 2. C. 2. §. 15. n. 13.

ponere. Atque hoc jus transeundi & personis, & mercibus commune esse, ait [a], modo transitus ille alii sit innoxius [b]. Ubi concedit tamen, vectigal transeuntibus imponi posse ob securitatem, quam Princeps transeuntibus præstat [c]. [e] Licere sedibus suis expulsis receptum,& perpetuam habitationem exigere [d]. [f] Licere advenis occupare loca deserta, ac sterilia, etsi ab alio populo generaliter occupata [e]. [g] Ceterum, homines fontes aquis abundantes occultare, & [h] signa navigationis, aut itineris abolere non posse. [f]

§. XX. Hactenus GROTIUS explicavit jus commune, quod directe est *in rem corporalem* [g]. (§. 2. & 14.) In sequentibus examinat JUS COMMUNE AD ACTUS [h], i. e. jus, quod hominibus superest ex primæva rerum communione certos actus peragendi.

Quo refert [a] Jus ad emenda, & comparanda æquo pretio vitæ necessaria [i]: [b] Jus ad nuptias contrahendas cum vicinis [k]: [c] Jus ad petenda ea, quæ populus promiscue extraneis concedit [l], si nimirum exteris *permisit ea, quæ libertatis naturalis sunt*, ut venari, piscari, aucupari, margaritas legere, ex testamento capere, emere, & vendere, etiam extra penuriam fœminarum nuptias contrahere [m]. Secus esse, ait, si *permissio ex relaxatione legis sequitur*; quia in beneficii negatione nulla fit injuria [n]: ubi examinat quæstionem, an populo liceat cum alio populo pacisci, ut sibi soli v. gr. aromata vendat? [o]

CAPUT III.

De eo, quod singulari jure nobis competit originarie, id est, per occupationem.

§.XXI. HACTENUS actum est de eo, quod nostrum fit *ex communi hominum jure*; sequitur nunc tractatio de eo, *quod nostrum* fit jure *singulari*; idque vel acquisitione *originaria*, vel *derivativa* [p]. De *priori* hic, de *posteriori* capite sequenti agemus.

GROTIUS *originariam* acquisitionem olim, cum genus humanum coire posset, fieri potuisse, ait, etiam per *divisionem*; nunc autem tantum per *occupationem*. [q]

Quomodo in primævo rerum statu per *divisionem* quarundam rerum jus commune sublatum fuerit, ex Grotio explicavimus (*supra* §. 10. 11. 12.). Quæ autem communia omnium fuerunt, & in prima divisione consensu eorum, quorum intererat, divisa non sunt, ea jam non *divisione*, (quia dispersæ gentes convenire, & in divisionem consentire non possunt,) sed *occupatione* transire, ait, in jus proprium; nec dividi nisi postquam propria esse cœperunt. [r]

Atque

(a) Lib. 2. Cap. 2. §. 13. (b) d. §. n. 4. (c) Lib. 2. C. 2. §. 14. (d) Lib. 2. C. 2. §. 16. (e) Lib. 2. C. 2. §. 17. (f) Lib. 2. C. 2. §. 10. & 12. (g) Lib. 2. C. 2. §. 1. (h) Lib. 2. C. 2. §. 1. n. 1. junct. §. 18. (i) Lib. 2. C. 2. §. 18. 19. & 20. (k) dict. C. 2. §. 21. (l) Lib. 2. C. 2. §. 22. (m) d. C. 2. §. 22. (n) d. C. 2. §. 23. (o) d. C. 2. §. 24. (p) Lib. 2 C. 3 §. 1. (q) Lib. 2. C. 4. §. 6. (r) Lib. 2. C. 2. §. 3. n. 3.& Lib. 2. C. 3. §. 1. & 4.

Atque hinc non esse originariam acquisitionem, statuit, quæ fit concessione servitutis, vel pignoris [s], vel mutatione speciei, quia jura hæc virtute ipsa insunt dominio. [t]

§. XXII. Occupatio igitur Grotio est actus, quo res in nostram potestatem, nostrumque dominium redigitur [u]. Hinc actualis occupatio requiritur, & visus non sufficit [x]. Quando vero res occupata censeatur, & quamdiu maneat in nostra potestate, alibi tractat; & refutat JCtos, quod [a] feras in vivariis, & pisces in piscinis captos esse statuant, non vero in sylvis, & stagnis: [b] quod feras non amitti, asserant, si custodiam evaserint. [y]

§. XXIII. Causa igitur originariæ acquisitionis, quæ fit *per occupationem*, ex hypothesi Grotii, non est jus naturæ immediate, sed voluntas hominum, qui consensu suo dominia introduxerunt, dum recedendo a primæva communione inter se tacite convenerunt, ut quod quisque occuparet, id proprium haberet. [a]

Unde dominia deducit ex jure naturæ pro certo rerum statu, quod obtinere, ait, postquam voluntate, & facto hominum dominia introducta sunt [b]. Posito enim hoc statu, ipsum jus naturæ indicare, quod nefas sit proprietatem aliis auferre. [c]

§. XXIV. Dominii varias divisiones affert GROTIUS. Aliud enim ei est [a] *dominium eminens*, quod imperium vocat; aliud *vulgare*, seu dominium privatum [d]. [b] Aliud *dominium generale*, quod acquiritur occupatione per universitatem; aliud *speciale*, quod acquiritur occupatione per fundos [e]. [c] Aliud *externum*, aliud *internum*; quam distinctionem in bellis inprimis usum habere, statuit [ee]. [d] Aliud *plenum*, aliud *minus plenum*. [f]

§. XXV. Dominium occupando acquiri, ait, illis, qui ratione utuntur [g]; non ergo furiosis, nec infantibus, etsi tutores eorum nomine occupare possint [h]. Verum & per alios dominium acquiri, docet. [i]

§. XXVI. Occupari dominium posse, tradit, omnium rerum terræ, exceptis iis, in quibus jus aliquod communiter hominibus competit, ut in mari [k]; de quo jure communi capite præcedenti egimus.

Notandum est, GROTIUM ad acquisitionem rerum originariarum etiam referre acquisitionem *Juris in personam*. At merito hanc materiam hic omisimus, quæ non ad jus rerum, sed ad *Jus personarum*, seu ad *statum hominum* pertinet; de qua in dissertatione prooemiali V. egimus. [l]

§. XXVII. GROTIUS effectum dominii hunc constituit, quod obligationem producat aut *e rebus exstantibus*, aut *e rebus non exstantibus*. [m]

n. 1.

(s) Lib. 2. C. 3. §. 2. (t) d. C. 3. §. 2. & 3. (u) Lib. 2. C. II. §. 2. n. 5. C. 8. §. 3. C. 3. §. 4. (x) Lib. 2. C. 2. §. 2. n. 5. C. 8. §. 6. (y) L. II. C. 8. §. II. &. 3. (a) Lib. 1. C. 1. §. 10. n. 4. Lib. 2. C. 8. §. 2. n. 1. & §. 5. Lib. 2. C. 2. §. 2. n. 5. §. 3. n. 3. & C. 3. §. 1. (b) d. C. 1. §. 10. n. 4. & 7. Lib. 2. C. 8. §. 2. n. 1. & §. 5. (c) d. C. 1. §. 10. n. 4. (d) Lib. 1. C. 1. §. 6. C. 3. §. 8. n. 6. Lib. 2. C. 3. §. 19. n. 2. vid. indicem voce Dom. emin. (e) Lib. 2. C. 2. §. 4. Lib. 2. C. 3. §. 19. n. 2. Vid. infr. (ee) Lib. 3. C. 6. §. 2. n. 1. C. 7. §. 6. n. 1. Vid. Differt. procem. 4. §. 20. (f) Lib. 1. C. 1. §. 5. Lib. 2. C. 6. §. 1. n. 1. Lib. 2. C. 3. §. 19. (g) Lib. 2. C. 3. §. 6. & 8. C. 5. §. 2. n. 2. (h) Lib. 2. C. 3. §. 6. Lib. 1. C. 3. §. 24. Lib. 2. C. 5. §. 2. L. 2. C. 22. §. 12. (i) Lib. 3. C. 8. §. 3. n. 1. L. 2 C. 8. §. 4. (k) Lib. 2. C. 3. §. 7. & seq. (l) Lib. 2. C. 5. per. tot. (m) Lib. 2. C. 10. §. 1. n. 1.

n. 1. *E rebus exstantibus* nasci obligationem, ait, intuitu ejus, qui rem alienam tenet, ut domino restituat. Rationem autem hujus obligationis hanc affert, quia introducto dominio (relicta rerum communione) hæc quasi societas inter homines contracta sit, ut qui rem alienam in sua haberet potestate, eam domino redderet. [n]

Atque hanc obligationem tanquam ex contractu universali omnes homines tenere, & jus quoddam rei domino parere, existimat [o], etsi quis bona fide rem alienam teneat. [p]

Adeo ut is, qui rem illam invenit, nec inventionis pretium petere possit [q]: immo fructus quoque deductis impensis restituere domino debeat. [r]

n. 2. Ex hoc supposito concludit, [*a*] quod nemo jus in re habeat præter dominum [s]; adeoque quod nemo auferre rem domino absque injuria possit [t]: quod rem domino cognito non restituere injustum sit [tt]: quod domino jus rem defendendi contra alios competat, etiam cum eorum internecione [u]: & denique, quod possessionem rei ab alio vindicare liceat [x]. Grotius excipit casus *summæ necessitatis*, & *innoxiæ utilitatis*: his enim casibus jus commune primævum primorum hominum reviviscere, ait [y]. (*Vid.* §. 19.)

[*b*] Quod solus dominus de re sua disponere pro lubitu possit [z]. Ex hac enim ipsa dominii natura, ac vi sequi, ait, ut is vel expresse per testamentum, vel tacite (relinquendo, nimirum, ab intestato bona agnatis post mortem) disponere possit [a]. Hinc primam introducti a genere humano dominii legem fuisse, ait, ut hæres succedat in jura defuncti. [b]

n. 3. *E rebus non exstantibus* placuisse, ait, humano generi, ut quoties ex re aliena factus aliquis est locupletior, lucrum illud restituat rei domino: idque probat ex intentione generis humani, quod recessisse a rerum communione, & dominia singulorum introduxisse, fingit, ad servandam æqualitatem, ut, nimirum, quisque suum haberet [c]. Atque ex hoc principio varias juris quæstiones decidit. [d]

§. XXVIII. Grotius ad originariam acquisitionem etiam refert occupationem rerum derelictarum, quia hæ redeunt in eum statum, in quo primum fuerunt [e]. Idque non tantum verum esse, ait, in derelictione expressa, sed & in tacita, quam fundamentum præscriptionis naturalis constituit; de qua nunc plenius agetur.

Sectio unica.

De derelictione præsumta, seu de jure præscriptionis inter gentes.

§. XXIX. Grotius supponit, juris effectus, qui ab animo pendent, non

(*n*) Lib. 2. C. 10. §. 1. n. 1. & 2. C. 16. §. 26. n. 2. (*o*) d. §. 1. n. 4. (*p*) d. §. 1. n. 3. (*q*) d. §. 1. n. 6. (*r*) d. §. 1. n. 6. (*s*) L. 2. C. 10. §. 11. (*t*) Lib. 1. C. 1. §. 10. n. 4. L. 3. C. 20. §. 9. Lib. 2. C. 7. §. 1. Lib. 2. C. 14. §. 8. (*tt*) Lib. 2. C. 16. §. 26. L. 2. C. 10. §. n. 1. & 5. (*u*) Lib. 1. C. 2. §. 1. n. 5. Lib. 2. C. 1. §. 11. Lib. 6. C. 20. §. 43. n. 1. Lib. 2. C. 6. §. 1. (*x*) Lib. 2. C. 8. §. 3. (*y*) Lib. 2. C. 2. §. 6. n. 2. Conf. supr. C. 1. §. 13. (*z*) Lib. 2. C. 6. §. 1. Lib. 2. C. 5. §. 2. (*a*) Lib. 2. C. 7. §. 2. n. 1. Lib. 2. C. 5. §. 2. (*b*) Lib. 3. C. 19. §. 5. Lib. 3. C. 2. §. 1. n. 1. Lib. 2. C. 21. §. 19. (*c*) L. 2. C. 10. §. 2. n. 1. Lib. 2. C. 3. §. 19. Lib. 3. C. 3. §. 6. n. 2. (*d*) d. C. 10. §. 1. & seq. usque ad fin. (*e*) Lib. 2. C. 3. §. 19.

non posse juris effectum consequi, nisi is actus signis quibusdam indicatus sit [f]. Ceterum, non pati naturam societatis humanæ, ait, ut actibus animi sufficienter indicatis nulla sit efficacia. [g]

Si igitur ex factis quibusdam apparet, dominum rem abjicere voluisse, naturalem præsumtionem esse, existimat, quod voluisse quis credatur quod sufficienter significavit. [h]

n. 1. Inter signa autem, unde animus derelinquendi apparet, refert 1. si is, qui rei dominus est, eum possessore rei tamquam domino contrahat [hh]. 2. Si quis præsens, & sciens de suo præjudicio agi, taceat [i]; nisi circumstantiæ ostendant, eum metu, vel alio casu impediri, quo minus loquatur [k]. 3. Si quis rem ab alio teneri sciat, nec quicquam contradicat longo tempore [l]; modo libertatem contradicendi habeat [m]. Tempus autem memoriam excedens moraliter pro infinito haberi [n]; adeoque ejus temporis silentium ad rei derelictæ conjecturam semper sufficere. [o]

n. 2. Admittit autem Grotius hanc conjecturam voluntatis rem suam derelinquendi, nisi validissimæ aliæ in contrarium sint conjecturæ [p]. Cum vero conjecturas illas naturales admodum incertas esse prævideret, fingit, jure gentium voluntario introductam esse hanc legem, ut possessio memoriam excedens non interrupta omnino dominium transferret. Credibile enim esse, ait, gentes in id consensisse, cum ad pacem communem id maxime interesset. [q]

Juris enim gentium effectum hunc esse tradit, ut ea, quæ ex jure naturæ aliquatenus ortum habent, ex humana lege firmitatem accipiant adversus conjecturas incertas, qualis est possessio longi temporis. [r]

n. 3. His principiis positis Grotius, varias decidit quæstiones: [*a*] An nondum natis jus imperii ex tacita derelictione patris decedere possit? Affirmat hanc quæstionem, quia omne jus a patre habent, qui dereliquit [s]. [*b*] An imperia præscriptione acquiri possint? Affirmat id Grotius si de tacita derelictione constet, i. e. si per tempus memoriam excedens is, ad quem imperium pertinet, tacuerit [t]. [*c*] An lex de usucapione, & præscriptione lata pertineat ad ipsum jus imperii. Quod negat Grotius; tum quia nemo sibi ipsi legem dare potest, tum quia subditi non sunt capaces juris imperii. [u]

[*d*] An res, quæ sunt meræ facultatis, præscribi possint? Negat Grotius; nisi prohibitio accesserit, & alter acquieverit. [v]

CAPUT

(*f*) L. 2. C. 4. §. 3. (*g*) d. C. 4. §. 3. (*h*) d. C. 4. §. 4. (*hh*) d. §. 4. n. 1. (*i*) d. C. 4. §. 5. n. 1. (*k*) d. C. 4. §. 5. n. 3. & §. 6. (*l*) d. C. 4. §. 5. n. 1. (*m*) d. §. 5. n. 3. (*n*) d. C. 4. §. 7. (*o*) d. §. 7. (*p*) d. §. 7. d. §. 5. n. 3. d. §. 6. (*q*) d. C. 4. §. 9. Lib. 2. C. 19. §. 6. (*r*) d. C. 19. §. 6. Lib. 2. C. 8. §. 8. n. 3. (*s*) Lib. 2. C. 4. §. 10 (*t*) Lib. 2. C. 4. §. 11. & 14. (*u*) Lib. 2. C. 4. §. 12. & §. 13. (*v*) Lib. 2. C. 4. §. 15.

CAPUT IV.

De Jure Rerum, quod singulari jure cuique competit derivative.

§. XXX. HACTENUS egimus de eo, quod nostrum fit speciali hominum jure, mediante acquisitione *originaria*, i. e. per occupationem; quæ sublata communione, & dispersis gentibus, sola GROTIO originaria est: sequitur nunc tractatio de acquisitione *derivativa.* [x]

§. XXXI. Ex præcedentibus enim repetendum est, quod ex eadem voluntate, qua genus humanum concessit singulis facultatem occupandi, Grotius inferat facultatem disponendi, ac jus suum in alium transferendi [y]: quæ acquisitio ei derivativa dicitur, quia supponitur, rem jam occupatam esse, & ab occupante in alium derivari.

§. XXXII. Derivative vero acquirere nos, tradit, aut *facto hominis*, aut *lege*. De priori hic agemus, de posteriori *Sectione I. II. & III.* agetur.

Facto hominis res nostras fieri, ait, si dominus rei dominium aut totum, aut pro parte, in nos transfert [z]. Ubi requirit dispositionem utriusque, i. e. voluntatem tum transferentis [a], tum ejus, in quem transfertur [b]. Traditionem autem necessariam non esse, docet. [c]

§. XXXIII. Transferre dominium, i. e. alienare posse, ait, omnes, qui pacisci possunt. [cc]

§. XXXIV. Alienari autem, eoque in alium transferri posse omnes res, quæ nostræ sunt; adeoque & imperia, & quidem patrimonialia a solo rege, usufructuaria nonnisi consensu populi [d]: & si pars imperii alienatur, etiam consensum partis alienandæ requiri, tradit. [e]

§. XXXV. Ceterum, ad acquisitionem derivativam, seu alienationem, quæ fit facto hominis, etiam refert 1. infeudationes [f], 2. pignoris dationem [g], 3. testamentum.

Testamenti enim substantiam cognatam esse dominio, ait, eoque dato juris naturalis. Cognatam autem esse dominio, vel exinde probat, quia dominus rem suam alienare potest, etiam sub conditione, & revocabiliter, & retento interim plenissimo fruendi jure. Alienationem autem in mortis eventum ante eam revocabilem, retento interim jure possidendi, ac fruendi, esse testamentum. [h]

§. XXXVI. *Lege* (vid. §. 33.) fieri alienationem triplici modo, statuit: 1. per legem naturæ: 2. per legem gentium voluntariam, 3. per legem civilem [i]. De quibus singulis nunc agemus.

SEC-

(x) Vid. supr. §. 14. & §. 21. (y) Lib. 2. C. 6. §. 1. n. 1. & C. 7. §. 2. (z) Lib. 2. C. 6. §. 1. n. 2. (a) d. C. 6. §. 1. n. 2. (b) C. 6, §. 2. (c) C. 6. §. 1. n. 2.

(cc) ibid. (d) C. 6. §. 3. & 7. §. 8. 10. 11. (e) d. c. 6. §. 4. 5. & 6. (f) C. 6. §. 9. (g) C. 6. §. 9. (h) Lib. 2. Cap. 2. §. 14. (i) Lib. 2. C. 7. §. 1. n. 1.

SECTIO I.

De acquisitione derivativa, quæ fit lege naturæ, ubi de successione tum in bonis privatis, tum in regnis agitur.

§. XXXVII. Lege naturæ, quæ ex ipsa dominii natura, ac vi sequitur, alienationem fieri, GROTIUS existimat, duplici modo; vel *expletione juris*, vel *successione*. [k]

§. XXXVIII. EXPLETIONE JURIS fieri alienationem, ait, [*a*] quoties id, quod meum nondum est, sed mihi dari debet, accipio ab eo, qui rem mihi debet. [*b*] Quoties loco rei meæ, cum eam ipsam consequi non possum, aliud tantundem valens accipio ab eo, qui rem meam tenet. [*c*] Quoties loco rei mihi debitæ, cum ipsam consequi non possum, aliud tantundem valens accipio ab eo, qui rem mihi debet. Dominium autem hoc modo transferri, probat a fine, quia juris mei explementum consequi non potero, nisi dominus fiam. [l]

§. XXXIX. SUCCESSIONE fieri alienationem, tradit, si hæres ab intestato succedit in universum jus defuncti. Successio autem Grotio alia est *privata*, alia *publica*: illa in *bonis privatis* obtinet, hæc in *regnis*, & *imperiis*. De priori *hic* agemus, de posteriori §. 40.

n. 1. Naturali jure Grotius omnes res terræ communes esse, adeoque in primævo rerum statu dominia, & rerum proprietates incognitas fuisse, ait. (*Vid. supr.* §. 9. & *seq.*

n. 2. Ab hac communione autem homines recessisse, ab initio per divisionem, aucto vero hominum numero, tacito consensu; concedendo, nimirum, facultatem cuique hominum occupandi res terræ, easque in proprietatem, & dominium redigendi. (*Vid. dict.* §. 9.)

n. 3. Posito hoc dominio Grotius porro fingit, successiones naturalem habere originem. Nam ex hac ipsa dominii vi, ac natura, i. e. ex eo, quod homines communi consensu cuique concesserint facultatem res occupandi, ac suas faciendi, sequi, ait, quod quisque pro lubitu de re sua disponere possit. [m]

n. 4. Hanc dispositionem autem non tantum valere, ait, inter vivos, sed & post mortem: sive disponat *expressa* voluntate, per testamentum [n], sive *tacita*, i. e. per conjecturam voluntatis, qua videtur voluisse agnatis post mortem bona sua relinquere [o] cum onere, & commodo [p]. Unde successiones ab intestato vocat *tacitum testamentum ex conjectura voluntatis*. [q]

n. 5. Hujus autem successionis naturalis rationem, & ordinem *primo* fundat in generali illa conjectura; quod cum introducto dominio quilibet jus habeat de re sua disponendi, nec tamen ante mortem de iis disponat, præsumatur bona sua relinquere voluisse ei, cui ea voluisse maxime probabile est; quia non credibile est, mentem domini fuisse, bona sua derelinquere. [r]

n. 6. *Secundo*, quod in dubio credi debeat

(*k*) Lib. 2. C. 7. §. 2. (*l*) d. C. 7. §. 2. n. 1. (*m*) Lib. 2. C. 6. §. 14. n. 1. & C. 7. 8. 3. (*n*) d. C. 6. §. 14. d. §. 3. (*o*) d. C. 7. §. 2. n. 1. §. 3. C. 6. §. 14.

(*p*) Lib. 3. C. 2. §. 1. n. 1. C. 19. §. 5. Lib. 2. C. 21. §. 19. (*q*) Lib. 2. Cap. 7. §. 10. n. 1. (*r*) Lib. 2. C. 7. §. 3.

debeat voluisse id, quod honestum, & æquissimum est, sive ex debito, sive ex officio. [s]

n. 7. *Tertio*, æquissimum autem esse, succedere debere LIBEROS parentibus [t]. Nam cum parentes liberis debeant alimenta, (saltem ex debito laxiori sensu sumto) [u], præsumtionem inde oriri, existimat, parentes post mortem relinquere voluisse bona sua liberis: credi enim parentes illis, ut corporis sui partibus, non tantum de necessariis, sed & de his, quæ ad vitam suavius, honestiusque transigendam pertinent, quam uberrime voluisse prospectum; ab eo maxime tempore, quo ipsi rebus suis frui non possunt, i. e. post mortem parentum [v]. Unde concludit, hæreditatem sequi liberos, partim quidem ob præcisum debitum naturæ (quia laxiori sensu alimenta eis deberi dixit), partim ex conjectura naturali, quo parentes creduntur id velle, ut liberis quam optime prospectum sit [x]; modo liberi certi sint. [y]

n. 8. *Quarto*, æquissimum quoque esse ut NEPOTES subeant in locum liberorum præmortuorum: quia cum avus, & avia, deficientibus parentibus, alere ex eodem debito laxiori sensu sumto, liberos [z], & pro mortuo filio, filiave, curam suscipere nepotum, & neptium debeant; simili ratione credendum esse, avos nepotibus sua bona relinquere voluisse: atque ex hac ratione jus repræsentandi originem duxisse, illudque æquitate naturali niti, ait. [a]

n. 9. *Quinto*, æquissimum esse, ut post liberos succedant PARENTES: quum parentibus quoque debeantur alimenta, non quidem ex debito laxiori sensu sumto, sed quia congruit officio [b]. Atque hinc oriri successionem ascendentium, ait.

n. 10. *Sexto*, in COLLATERALIUM successione dubium admodum esse, ait, quæ in dubio credenda sit fuisse voluntas intestati [c]. Indeque sequentes conjecturas suppeditat.

Cum defunctus plenum dominium rerum suarum habeat, illud autem post mortem retinere non possit, pro certo habendum putat, *noluisse eum perdere beneficii memoriam* [d]. Adeoque videndum esse, ait, *quis sit in beneficiis ordo magis naturalis* [e]? Gratiam autem referri, docet, vel viventibus, vel mortuis. His referri gratiam in eorum liberis, qui naturaliter pars sunt parentum, & quibus, si viverent parentes, maxime vellent beneficiari. [f]

His principiis positis, GROTIUS distinguit inter bona *avita*, & *noviter quæsita*. In *illis* solis, non in *his* gratiæ referendæ officium obtinere, fingit; adeoque in *prioribus* saltem quæri, quis sit ordo beneficii, juxta quem naturalis successio deferri debeat? [g]

n. 11. Inter collaterales FRATRES ad successionem vocat; cum enim defunctus bona sua proxime acceperit a suis parentibus, adeoque pro hoc beneficio gratiam referre voluisse credatur eorum liberis, i. e. fratribus suis, (inprimis cum defuncti parentes his maxime benefieri velle censeantur [b]); ex

(*s*) d. C. 7. §. 3. & 4. (*t*) Lib. 2. C. 7. §. 5. n. 2. (*u*) Lib. 2. C. 7. §. 4. n. 1. §. 5. (*v*) d. C. 7. §. 4. n. 2. (*x*) C. 7. §. 4. n. 2. (*y*) C. 7. §. 5. n. 2. (*z*) d. C. 7. §. 8. (*a*) d. C. 7. §. 4. n. 4 §. 6. (*b*) d. C. 7. §. 6. & §. 11. (*c*) d. C. 7. §. 30. n. 1. & §. 31. (*d*) d. C. 7. §. 3. in fine junct. §. 5. (*e*) d. C. 7. §. 9. n. 1. (*f*) d. C. 7. §. 9. n. 1. in fin. & n. 2. (*g*) d. C. 7. §. 9. n. 3. (*b*) d. C. §. 9.

ex hac conjectura concludit, voluisse fratrem fratri suo relinquere bona. [i]

n. 12. Cum vero, *octavo*, bona vel a solo patre, & avo, vel a sola matre, & avia, venire possint: porro conjecturatur GROTIUS, defunctum voluisse bona redire, unde venerant; adeoque *paterna* ad fratres consanguineos, *materna* ad fratres uterinos. [k]

n. 13. *Nono*, si non reperiatur a quo bona proxime venerunt, ac parentis liberi (i. e. fratres) non amplius supersint, creditur gratiam referre voluisse parentibus superioris gradus, eorumque liberis, adeoque *patruo*, *avunculo*, *amitæ*, & *matertera*. Videri ergo defunctum, deficientibus fratribus, voluisse relinquere bona sua THIIS ob gratiæ referendæ officium. [l]

n. 14. *Decimo*, in *bonis noviter quæsitis*, ubi cessat gratiæ reddendæ officium, officio convenire, ait, [a] ut deferatur successio ei, qui defuncto charissimus fuit; [b] charissimum autem videri, qui gradu cognationis defunctum proxime attigit [m]. Unde concludit, defunctum (qui in dubio creditur voluisse id, quod æquissimum, ac honestissimum est) in bonis noviter quæsitis cognatos juxta proximitatem gradus vocare ad successionem voluisse; adeoque primo fratres, post eos thios, & his deficientibus RELIQUOS COGNATOS. [o]

n. 15. GROTIUS tandem, *undecimo*, ipse fatetur, hæc principia non ex jure naturæ sociali, seu stricte sic dicto (quod expletorium vocat) oriri, sed κατ' ἀξίαν, i. e. ex jure naturæ laxiori sensu sumto [p], vel ex solo officio propter conjecturam voluntatis [q]. Hinc concludit, hæc quamquam naturali conjecturæ maxime sint consentanea, non tamen esse jure naturæ necessaria, indeque varie mutari pactis, & legibus solere. [r]

n. 16. Tandem regulam generalem statuit, quod in dubio, & quoties voluntatis expressiora indicia nulla sunt, credi debeat, quemque de sua successione statuisse quod lex, aut mos habet populi; quod etiam de principum bonis privatis verum esse, contendit, quia reges quoque probabiliter creduntur in rebus suis æquissimum judicasse, quod aut legibus sanxerunt ipsi, aut moribus probant, si de eorum damno non agitur. [s]

§. XL. Hactenus GROTIUS de successione naturali in *bonis privatis* egit: in *successione regnorum* aliam succedendi rationem statuit. Regna enim *vel* consensu populi deferri, *vel* bello quæri, ait; unde Grotius 1. aliam statuit successionem *in regnis bello acquisitis*, quæ patrimonialia vocat, aliam *in regnis ex voluntate populi quæsitis*.

2. In *his* iterum duplicem succedendi ordinem statuit, vel *hæreditarium*, vel *linealem*.

In *hæreditario* alium succedendi ordinem fingit [a] in *regnis dividuis*, alium in regnis *individuis*; [b] alium in illis regnis, ubi *jus repræsentandi obtinet*, alium in illis, *ubi jus repræsentandi non obtinet*.

3. *Linealem* successionem aliam facit *cognaticam*, aliam *agnaticam*, aliam *mixtam*.

De quibus singulis nunc agemus.

§. XLI.

(i) d. C. 7. §. 2. n. 2. & 3. (k) d. C. 7. §. 9. n. 3. & 4. (l) Lib. 2. C. 7. §. 9. n. 4. (m) d. C. 7. §. 9. n. 1. (n) d. Cap. 7. §. 9. n. 1. & §. 10. (o) d. Cap. 7. §. 10.

(p) C. 7. §. 4. n. 1. §. 10. n. 1. (q) d. Cap. 3. §. 7. in fin. (r) d. C. 7. §. 11. pr. & Cap. 19. §. 6. (s) d. Cap. 7. §. 11. n. 4.

§. XLI. *Primo*, Grotius in regnis PATRIMONIALIBUS, i. e. BELLO QUÆSITIS, statuit, successionem eandem obtinere, quæ in bonis privatis [t], quia regna hæc ab aliis bonis nihil differant [u]. Unde ex mente Grotii [a] omnes liberi simul ibi succedunt, sive fœminæ sint, sive mares [v]; nisi victor aliam legem dixerit [x]. Succedunt quoque [b] spurii, & adoptati [y]: [c] omnes cognati, etsi a primo acquirente non descendant [z]: [d] quin & hæredes extranei, v. gr. testamentarii [a]. Porro, & [e] pater liberos ibi exhæredare potest usque ad alimenta, & mortem meritos etiam quoad alimenta [b]. [f] Pater renunciare tali regno potest in præjudicium filii [c]. Quæ omnia secus se habere, ait, in successione *hæreditaria*, & *lineali*. [d]

§. XLII. *Secundo*, Grotius, ait, in regnis EX VOLUNTATE POPULI QUÆSITIS, successionem aliam esse *hæreditariam*, aliam *linealem*.

n. 1. *Hæreditariam* successionem definit, quando juxta proximitatem gradus regnum defertur, nulla habita ratione linearum [e]. Rationem hujus successionis hanc reddit, quod regna, quæ ex libero populi consensu hæreditaria facta, i. e. familiæ regis delata sunt, ex præsumta populi voluntate deferantur: præsumi autem populum id voluisse, quod magis expedit [f], eoque elegisse hæreditarium ordinem, ut reverentia conciliaretur a sanguine, simulque ex genere, & educatione spes esset præclaræ virtutis; quia regni possessor regnum magis curabit, animosiusque defendet, si id ipsum iis esset relicturus, quos ipse ob acceptum beneficium, aut ob charitatem maximi faceret. [g]

n. 2. In *hac* successione igitur, statuit, 1. non omnes liberos succedere, sed unum; quia regnum sua natura est individuum [h]: 2. vocari tantum eos, qui sunt ex familia ejus, cui primo delatum est; non ergo vocari reliquos cognatos, nedum extraneos [k]: nec 3. nothos, aut adoptivos [l]: 4. mares præferri fœminis [m]: 5. inter mares præferri primogenitum [n]. Quæ omnia secus se habere, ait, in *regnis patrimonialibus*. [o]

n. 3. Equidem regnum tale hæreditarium esse quandam hæreditatem, existimat, sed specialem, & separatam a bonorum hæreditate; ejusque effectum esse, ut tale regnum adiri possit etiam repudiatis bonis. Rationem addit, quia populus regnum videtur voluisse quam optimo jure deferri, i. e. etsi privata regis hæreditas non adeatur [p]; ordinem quippe hæreditarium eum non ideo, sed plane ex aliis caussis, elegisse censeri. [q]

n. 4. Ceterum, etsi *hereditaria regna* sua natura sint *individua*, nihilominus moribus, & legibus quorundam regnorum *divisionem* introductam esse, docet. Et hoc casu alium esse successionis ordinem in regnis *individuis*, alium in regnis *dividuis* [r]. (§. 40.)

PRIMO enim, ex hypothesi GROTII,

(t) Cap. 7. §. 25. (u) d. Cap. 7. §. 25. (v) C. 7. §. 12. (x) C. 7. §. 13. (y) d. Cap. 7. §. 12. (z) d. Cap. 7. §. 12. (a) Vid. Lib. 2. Cap. 7. §. 15. (b) d. Cap. 7. §. 7. & §. 26. (c) d. C. 7. §. 26. (d) Vid. §. seq. (e) d. Cap. 7. §. 17. (f) d. Cap. 7. §. 14. (g) d. Cap. 7. §. 19. (h) d. C. 7. §. 14. (i) d. Cap. 7. §. 15. (k) d. C. 7. §. 15. (l) d. Cap. 7. §. 16. (m) d. C. 7. §. 17. (n) d. Cap. 7. § 18. (o) Vid. §. præced. (p) d. C. 7. §. 19. (q) ibid. (r) d. C. 7. §. 14.

TII, in regnis *individuis* unus saltem succedit, & quidem is, qui ætate potior est: in *dividuis* omnes, qui in eodem gradu sunt.

SECUNDO, in *illis* is, qui ante adeptam dignitatem natus est, postponitur eis, qui post dignitatem nati sunt; in *his* æquis partibus concurrunt. *s*

TERTIO, in *individuis* jus repræsentandi locum non habet; cum enim dividi non possit, adeoque unus saltem succedat, præfertur is, qui ætate potior est: hinc non utitur jure patris, & ætatis ejus prærogativa. In *dividuis* filius repræsentat gradum prædefuncti parentis, ac in ejus jus, & locum succedit; indeque concurrit pro parte cum iis, qui gradu proximiores sunt.

Hinc [*a*] nepos regis ultimi defuncti in *dividuis* regnis concurrit cum patruo, non in *individuis* *t*: [*b*] in *illis* frater superstes ultimi regis concurrit cum fratris minoris filio; in *his* frater excludit fratris filium.

n. 5. Aliud vero Grotius obtinere, ait, in *illis regnis individuis*, ubi legibus, vel moribus regni jus repræsentandi non obtinet; tunc enim præcise gradum naturalem, ejusque proximitatem spectari *x*: adeoque hoc casu idem obtinere, quod in regnis *dividuis*, ubi is vincit, qui ætate potior est. *y*

Sed & in ejusmodis regnis *individuis* illi, qui in parentum gradum succedunt, non succedere in sexum *z*; sed eum vincere, qui sexu potior est *a*: in regnis *dividuis*, ubi subitio in locum mortui observatur, etiam filias uti jure patris, ait. (At videtur a se ipso dissentire. *Conf. Lib.* 2. C. 7. §. 17.)

Juxta hæc principia 1. nepos ex filio præfertur filiæ: 2. Nepos minor ex filio præfertur majori nepoti ex filia: 3. Filius regis secundo genitus præfertur nepti ex filio primogenito *b*: 4. Frater regis natu minor præfertur filiæ majoris fratris. *c*

§. XLIII. *Tertio*, GROTIUS ab *hæreditaria* successione distinguit LINEALEM, ubi non ordine hæreditario, i.e. juxta proximitatem gradus, sed juxta proximitatem linearum succeditur; ita ut primum vocentur liberi primi gradus ultimi possessoris, hisque exstinctis liberi secundi gradus, & sic porro. *d*

Hanc successionem *linealem* differre, ait, ab *hæreditaria*: in *lineali* enim successione 1. observari tantum solere *jus transmittendi futuram successionem*, vi cujus jus aliquod eventuale in omnes posteros primi regis transfertur; at in *hæreditaria successione* locum esse *juri repræsentandi*, quod jus subitionis in locum vocat. *e*

2. Quamdiu prior linea subsistit, tamdiu, ex sententia Grotii, secunda linea a successione excluditur, etsi personæ secundæ lineæ sint gradu proximiores. Secus, ac in *hæreditaria* successione, ubi gradu proximi, etiam secundæ lineæ, præferuntur remotioribus gradibus primæ lineæ. *f*

3. In *hæreditariis*, ex hypothesi Grotii, rex abdicare se regno potest pro se, & liberis; quia quod pater non habet, non potest in liberos suos transmittere

(*s*) d. Cap. 7. §. 28. & 29. (*t*) Cap. 7. §. 30. (*u*) d. Cap. 7. §. 31. (*v*) d. C. 7. §. 30. (*x*) Cap. 7. §. 32. (*y*) Cap. 7. §. 17. §. 18. n. 2. (*z*) Lib. 2. Cap. 7. §. 32. (*a*) ibid. (*b*) d. Cap. 7. §. 31. 34. & 35. (*c*) Cap. 7. §. 37. (*d*) d. Cap. 7. §. 37. (*e*) d. Cap. 7. §. 22. (*f*) d. Cap. 7. §. 22.

mittere [g]. In *lineali* patris factum nocere non potest liberis natis; quia simul, ac existere cœperunt, jus proprium, ait, constitutum esse ex lege; nec nascituris jus hoc eventuale auferri posse [h]

§. XLIV. Cum vero GROTIUS, *quarto*, linealem successionem triplicem faciat, *cognaticam*, *agnaticam*, & *mixtam* (§. 40.); singulas has species nunc secundum hypothesin Grotii explicabimus: ubi simul notabimus, quomodo singulæ ab *hereditaria* successione differant.

n. I. Successio LINEALIS COGNATICA est, quando omnes liberi primi gradus, sive masculi, sive fœminæ, ad successionem vocantur, & lineæ secundæ præferuntur; ita tamen, ut [*a*] fœminæ non succedant nisi exstinctis maribus primæ lineæ, & [*b*] ut inter mares præferatur primogenitus. [hh]

Rationem hujus successionis Grotius hanc affert, quod populus spem habeat de optima educatione eorum, qui spem habent regni justissimam; quales sunt, quorum parentes, si viverent, essent successuri. [i]

Differt ergo, ex hypothesi Grotii, hæc successio ab *hereditaria*, præter ea, quæ jam in genere notavimus, [*a*] quod in *lineali* successione fœminæ lineæ primæ præferantur masculis lineæ secundæ; in *hereditaria* fœminæ non succedant, nisi deficientibus omnium linearum masculis. [k]

[*b*] Quod in successione *lineali cognatica* nepos ex filio priori semper præferatur filio secundo, quia ibi mortui pro vivis habentur in hoc, ut in liberos jus suum transmittant [l]; cum in *hereditaria* Grotius distinguat: [*α*] an dividuum sit regnum, an individuum? [*β*] an jus repræsentandi ibi obtineat, an non? Si *dividuum* est, *& jus repræsentandi non obtinet*, (quod plerumque fieri, ait) tunc in individuis, & dividuis is præfertur, qui gradu est proximior; si gradu pares sunt, in *dividuis* concurrunt, in *individuis* is præfertur, qui ætate major est. [m]

[*c*] Quod in successione *lineali cognatica* fratris majoris filius excludat fratrem superstitem ultimi regis [n]; in *hereditaria* distinguatur: ut, nimirum, si regnum *dividuum* est, & jus repræsentandi (uti regulariter in transversa linea) obtinet, concurrant in partes; si jus repræsentandi non obtinet, idem jus valeat, quod in priori casu. [o]

[*d*] Quod in successione *lineali cognatica* defuncti fratris filius patruo regis præferatur [p]: in *hereditaria* vero prior distinctio obtineat, & fratris filius præferatur *si jus repræsentandi obtinet*, quia jure patris proximior est; ætate major vero præferatur, *si jus repræsentandi locum non habet*. Cum enim juxta gradum naturalem uterque par sit, potior est qui ætate vincit; si æquales sunt, concurrunt. [q]

[*e*] Quod defuncti fratris filia præferatur patruo regis in *successione lineali cognatica*. In *hereditaria* autem, si jus repræsentandi locum non habet, vincat qui ætate, vel sexu potior est. [r]

[*f*] Quod nepos ex filio præferatur filiæ in *successione lineali cognatica*, ob prærogativam sexus: in *hereditaria* autem non præferatur nepos, si distinctio

(*g*) d. C. 7. §. 26. (*h*) d. C. 7. §. 26. junct. Lib. 2. C. §. 10. (*hh*) d. Cap. 7. §. 22. (*i*) d. Cap. 7. §. 22. in fin. (*k*) d. Cap. 7. §. 22. in fin. (*l*) d. Cap. 7. §. 30. n. 1. (*m*) d. Cap. 7. §. 30. n. 2. (*n*) d. Cap. 7. §. 31. (*o*) Vid. d. Cap. 7. §. 31. junct. §. 30. (*p*) d. Cap. 7. §. 32. (*q*) d. Cap. 7. §. 32. junct. §. 30. (*r*) d. Cap. 7. §. 32.

ſtinctio inter maſculos, & fœminas in illo regno non obtinet. [s]

[g] Quod minor nepos ex filio in ſucceſſione *lineali cognatica* præferatur majori nepoti ex filia; quia filius, qui filiæ majori præferebatur, jus ſuum tranſmittit ad filium: in ſucceſſione *hæreditaria* vero concurrant, ſi regnum *dividuum* eſt; ſi *individuum*, is, qui ætate prævalet, vincat. [t]

[h] Quod neptis ex filio primogenito excludat filium in *ſucceſſione lineali cognatica*; at in *hæreditaria* ſucceſſione filius excludat neptem, etſi jus repræſentationis illo regno obtineat: quia prærogativa ſexus non tranſit in neptem. [u]

[i] Quod filius ſororis præferatur filio fratris in *ſucceſſione lineali cognatica*; non vero in *hæreditaria*, ſi jus repræſentandi non obtinet. [v]

[k] Quod filia fratris maximi natu præferatur fratri regis natu minori in *lineali ſucceſſione cognatica*; non in *hæreditaria*, ſi ſubitio in locum non eſt recepta. [x]

§. XLV. Linealem ſucceſſionem agnaticam Grotius definit, quando linea, & in linea ſoli mares, excluſis in perpetuum fœminis ſuccedunt. [y]

Rationem hujus ſucceſſionis in eo ponit, ne per fœminarum matrimonia ad peregrinum ſanguinem imperium deveniret.

Differre eam a *ſucceſſione lineali cognatica* ſaltem in eo, ait, quod in *hac* fœminæ uniuſcujuſque lineæ admittantur exſtinctis maribus ejuſdem lineæ; cum in *agnatica* in perpetuum excludantur.

§. XLVI. *Linealis* ſucceſſio *mixta* Grotio dicitur, quando deficiente ſucceſſione lineali agnatica ſequitur ſucceſſio cognatica; ſi, nimirum, deficientibus lineis maſculorum, ad ſucceſſionem vocantur lineæ fœminarum, ita ut prima primo, eaque deficiente ſecunda, & ſic porro tertia ſuccedat. [a]

Hæc ſucceſſio differt a *cognatica*, ubi fœminæ primæ lineæ extinctis maſculis illius lineæ ſuccedunt ante ſecundam lineam maſculorum; cum mares omnium linearum præferantur fœminis etiam primæ lineæ, quando ſucceſſio eſt *linealis mixta*.

Differt quoque ab *agnatica*, ubi fœminæ omnium linearum in perpetuum excluduntur; cum ſi ſucceſſio ſit *linealis mixta*, vocentur exſtinctis omnium linearum maſculis.

Sectio II.

De modis acquirendi ex jure gentium voluntario proprie ſic dicto.

§. XLVII. Grotius explicatis modis acquirendi juris naturalis, tum originariis, tum derivativis, tranſit ad illos acquirendi modos, quos jure gentium ſecundario introductos, ait [b]. Statim autem initio capitis JCtos Romanos increpat, quod juri gentium plures acquirendi modos tribuant, quos tamen, præter acquiſitiones bellicas, ad jus gentium pertinere, negat; ſed aut referri debeant [a] ad jus naturæ pro certo rerum ſtatu, aut [b] ad legem civilem multorum populorum, i. e. ad jus gentium improprie ſic dictum [d], vel ad jus civile ſingularum civitatum.

§.

(r) d. Cap. 7. §. 33. (s) d. Cap. 7. §. 34. (u) d. Cap. 7. §. 35. (v) d. Cap. 7. §. 36. (x) d. Cap. 7. §. 37 (y) d. Cap. 7. §. 23. (z) d. Cap. 7. §. 23. (a) d. Cap. 7. §. 23. in fin. (b) Vid. Lib. 2. C. 8. (d) Lib. 2. C. 8. §. 1. §. 8. & §. 26.

§. XLVIII. Ad acquisitiones juris gentium voluntarii Grotius saltem refert *I. Occupationem rei hostilis* [e]. Jure naturæ enim capienti tantum securitatem in tali re, non vero dominium acquiri, existimat: Jure gentium autem demum introductum esse, ut res captæ cedant capienti, & pleno dominii jure, & in infinitum. [f]

II. Occupationem, quæ fit *Jure repressaliarum*; quando, nimirum, pro injuria a civitate illata, ejus subditi, vel eorum bona, ab alio populo capiuntur, donec satisfiat. [g]

Sectio III.

De modis acquirendi Juris gentium improprie sic dicti, & Juris civilis.

§. XLIX. Omnes reliquos modos, quos JCti Romani in Titulo de acquirendo rerum dominio tractant, erronee ad jus gentium voluntarium referri, Grotius existimat.

Hinc 1. male quoque incrementa fluvialia juri gentium ab eis tribui, statuit; cum hæ acquisitiones sint mere civiles, ex legibus plurium populorum ortæ. [h]

§. L. Jure naturæ enim populum occupantem terram aliquam imperium sibi acquirere, & dominium generale, ait [i]; unde concludit, tamdiu terram illam in proprietate populi manere, donec probetur, in singulos distributam esse. Atque ex hac ratione statuit, [a] insulam in flumine publico natam [k], [b] alveum derelictum [l], & [c] ripam fluminis &c. [m], esse populi.

§. LI. His prinicipiis positis, improbat in JCtis Romanis, 1. quod insulas in publico flumine natas, alveosque desertos, tribuant vicinis, ex falso supposito, quod alvei, & ripæ in eorum sint dominio [n]. Atque hinc nec ut naturale recipit, quod occupanti insulam cedere statuant, si agri civium limitati sunt; id enim tunc demum verum esse putat, si flumen, & alveus plane a populo non sunt occupati. [o]

n. 1. Sed & 2. improbat, quod JCti Romani in fluminis inundatione distinguant: nimirum, ut levis inundatio dominium non auferat, major auferat si fluvius uno impetu recedat, si paulatim, non item [p]; addendo, inundationem qualitatem quidem terræ mutare, non substantiam [q], indeque verum non esse, flumen censitorum vice fungi jure naturæ [r]; ipsosque JCtos statuere, id, quod nostrum est, sine facto nostro nostrum esse non desinere. [s]

Jure naturæ igitur agrum manere prioris domini, ait: at in gravissima inundatione facile præsumi agrum habitum derelictum, nisi indicia sint, quæ retinendi dominii animum notant. [t]

n. 2. Male 3. JCtos Romanos inter modos acquirendi juris gentium referre, ait, acquisitionem, quæ fit per ventrem; id enim verum non esse, nisi pater ignoretur. [u]

n. 3. Male 4. juri gentium tribui, statuit,

(e) Lib. 2. C. 8. §. 1. (f) Vid. supr. Diss. procem. 4. §. 16. (g) Lib. 3. C. 2. §. 7. n. 4. §. 2. n. 1. & 2. §. 5. & §. 6. C. 10. §. 5. n. 1. C. 13. §. 1. n. 2. C. 21. §. 9. (h) L. 2. C. 8. §. 1. & 8. (i) Lib. 2. C. 8. §. 9. (k) Lib. 2. C. 8. §. 9. n. 1. & 3. (l) d. Cap. 8. §. 9. n. 2. & 3. (m) d. C. 8. §. 9. n. 2. (n) d. Cap. 8. §. 8. (o) d. Cap. 8. §. 9. n. 3. (p) d. Cap. 8. §. 8. (q) d. C. 8. §. 10. (r) ibid. (s) ibid. (t) d. Cap. 8. §. 10. n. 1. (u) Lib. 2. C. 8. §. 18. Lib. 1. C. 5. §. 29. L. 3. C. 7. §. 2.

statuit, acquisitionem, quæ fit per specificationem: naturale enim non esse, ait, ut qui mala fide materiam alienam attrectant, speciem perdant [w]; quia species pars substantiæ est, non substantia tota [x]. Adeoque hoc casu rem communem fieri, putat, pro rata. [y]

n. 4. Male 5. a JCtis Romanis juri gentium adscribi, ait, modum acquirendi jure rei prævalentioris; hunc enim modum esse mere civilem. [z]

n. 5. Male 6. asseri a JCtis, existimat, jure gentium plantata, insitaque, aut ædificata in alieno solo, cedere domino soli; cum natura hæ res communes fiant. [a]

n. 6. Male 7. juri gentium tribui, statuit, quod perceptione quis fructus alienos suos faciat; cum naturali ratione eos restituere debeat domino, deductis saltem impensis in rem, & operam factis [b], sive bona, sive mala fide alter perceperit.

n. 7. Traditionem non esse modum acquirendi juris gentium, ait 8, quum traditio plane ad translationem dominii non requiratur [c]: adeoque id demum ex jure civili esse, ut traditio requiratur. [d]

C A P U T V.

Ubi Grotii systema de Possessione explicatur.

§. LII. INTER modos acquirendi jus in re doctores etiam referunt *possessionem*. Videamus unde possessoria judicia deducat GROTIUS.

§. LIII. Is autem existimat, jure gentium *possidendi jus* dominium sequi, indeque possessoria judicia juris civilis esse [e]. Hinc arbitros á populo lectos de principali negotio pronunciare teneri, non vero de possessione. [f]

§. LIV. Ad dominium tamen acquirendum corporalem possessionem necessariam esse, statuit [g]: Possessionis enim initium esse corporis ad corpus adjunctionem. [h]

Atque ideo possessionem manibus, & pedibus nostris acquiri, quin etiam instrumento alieno, ut laqueis. [i]

Hinc infert: [a] per vulnerationem feræ non acquiri ejus possessionem [k]; nec [b] jaculi missione; nedum [c] solo visu.

Præter corporalem adjunctionem recte adhuc requiri, tradit, *animum possidendi* [m]. Unde concludit, nec ab ignorante [n], nec ab amente, aut infante, possessionem capi posse, sed jus in his supplere animum. [o]

§. LV. Jure naturæ igitur nullum usum esse possessionis, existimat, nisi quatenus sequitur dominium; adeo ut pro prædone habeat eum, qui rogatus de possidendi causa, nullam aliam affert, nisi quod possidet. [p]

§. LVI. Jure gentium voluntario tamen effectum aliquem habere, ait, nudam

(*w*) Lib. 2. C. 8. §. 20. (*x*) d. C. 8. §. 19. (*y*) d. C. 8. §. 19. (*z*) Lib. 2. C. 8. §. 21. (*a*) d. C. 8. §. 22. (*b*) d. C. 8. §. 23. & 24. (*c*) d. C. 8. §. 25. (*d*) Lib. 2. C. 8. §. 1. (*e*) L. 3. C. 20. §. 48. (*f*) d. C. 20. §. 48. (*g*) Lib. 2. C. 7. §. 3. (*h*) Lib. 2. C. 8. §. 6. Conf. Lib. 2. C. 8. §. 4. & 6. (*i*) Lib 2. C. 8. §. 4. & 6. (*k*) L. 2. C. 8. §. 3. (*m*) Lib. 2. C. 11. §. 14. Lib. 3. C. 21. §. 28. (*n*) d. C. 21. §. 28. (*o*) d. C. 11. §. 14. (*p*) Lib. 2. C. 22. §. 3. n. 1.

nudam possessionem: 1. quod possessio longi temporis rei alienæ dominium tribuat [q]: 2. quod in bellis juris gentium solennibus possessio sufficiat ad acquirendum dominium externum [r]: 3. quod ex eodem jure gentium introductum sit [s], ut populi medii sequantur possessionem. [t]

§. LVII. Ceterum, in dubio etiam naturali jure meliorem esse conditionem possidentis, ait [u], & nihil possidere eum, qui possidetur. [v]

CAPUT VI.

Ubi sententia Grotii de Pignore, & de Servitutibus, explicatur.

§. LVIII. JURE Romano præter dominium etiam *pignus*, & *servitus* inter *jura in re* referuntur. GROTIUS id jure naturali quoque verum esse, statuit. Supponit enim, populum occupando territorium, præter imperium etiam acquirere dominium privatum, sed generale. Hoc posito, ait, occupantem posse res particulatim in privatos ita distribuere, ut eorum dominium ab illo priori dominio pendeat; & hoc dominium esse minus plenum, ait: eoque refert fideicommissa, aliasque species juris in re [w], in specie *servitutes*, & *pignora* [x]. (*Vid.* §. 18.)

§. LIX. Atque hinc concludit, *pignus* non pertinere ad modos acquirendi dominii originarios [y], sed esse speciem acquisitionis dominii derivativæ [z]. Dominium enim, quod creditor acquirit, minus plenum esse. [a]

§. LX. Immo nec *servitutem* esse modum acquirendi originarium, tradit [b]; sed eam pariter ad acquisitiones derivativas refert. Eum vero, cui servitus constituitur, itidem tantum acquirere dominium *minus plenum*, ait: id enim de usufructu diserte tradit. [c]

§. LXI. In genere autem servitutes esse vel personales, vel reales, asserit. Reales dici, existimat, non quod ipsi quoque personæ non competant, sed quia non alii competunt, quam qui rem habet [d]. Ceterum, servitutes prædiales esse incorporales, nec teneri nisi per res, quibus adhærent, docet. [e]

CAPUT VII.

De modis amittendi Dominium.

§. LXII. GROTIUS finiri dominium, ait: 1. *derelictione* [f]: 2. *Morte domini*, (nisi aliud disposuerit, vel *voluntate expressa*, i. e. per testa-

(q) Lib. 2. C. 4. §. 2. §. 7. 8. & 9. (r) Lib. 3. C. 6. per. tot. (s) Lib 1. C. 4. §. 20. (t) Lib. 2. C. 2. §. 8. & Lib. 2. C. 23. §. 11. (u) Lib. 3. C. 8. §. 4. (v) Lib. 2. C. 3. §. 19. (x) Lib. 1. C. 1. §. 5. (y) Lib. 1. C. 1. §. 5. (z) Lib. 2. C. 6. §. 9. junct. Lib. 2. C. 3. §. 2. (a) Lib. 1. C. 1. §. 5. (b) Lib. 2 C. 3. §. 2. (c) Lib. 1. C. 1. §. 5. (d) Lib. 1. C. 1. §. 4. (e) Lib. 2. C. 20. §. 12. n. 2. (f) Lib. 2. C. 9. §. 1. & C. 3. §. 19. n. 1.

testamentum, vel *voluntate tacita*, si scil. supersunt agnati) g; unde mortuo domino etiam servos liberos fieri, ait h: 3. *Interitu rei* i, vel 4. *speciei* k; non vero 5. amissa possessione l; nec 6. per delictum. m

§. LXIII. Sed & *imperia* his modis desinere, ait: nimirum, *derelictione; morte imperantis*; vel si imperium est hæreditarium, *exstincta familia; interitu territorii*, vel *populi*; & *mutata specie populi*. Ubi pluribus examinat, quando populus esse desinat. n

§. LXIV. Denique Grotius ait, jus commune hominum in res etiam lege civili anteverti, i. e. impediri posse; idque jure gentium, & jure civili, sæpius factum esse. o

CAPUT VIII.

Monita quædam generalia circa hypothesin Grotii de Juribus in Re.

§. LXV. MULTA circa principia GROTII notanda sunt, quæ ad commentarium ipsius operis reservamus. Nunc generalia saltem quædam monebimus.

§. LXVI. *Primo*, desideramus, quod methodum juris Romani planam, & simplicem neglexerit, ac novam viam ingressus sit, adeo ambiguam, ut vix exitus aliquis appareat. Quid, quæso, facilius, quid simplicius, quam principia Romanæ jurisprudentiæ? Quæ supponit,

I. Omnes res terræ nullius, i. e. in nullius bonis esse.

II. Harum rerum quasdam natura acquiri, i. e. in nostram potestatem venire non posse (quales sunt res communes, ut aër, aqua profluens, & mare); quasdam acquiri posse.

III. Acquiri autem res, VEL facto nostro; quo referunt *occupationem rei nullius, specificationem, capturam rei hostilis, perceptionem fructuum ex re aliena, traditionem, &c.* VEL jure rei nostræ; quo referunt *jus ventris, alluvionem, crustam, insulam, alveum derelictum, accessionem, &c.* VEL jure familiæ, i. e. per successiones ab intestato. (Testamentaria enim successio est lege civili introducta.)

Atque juxta hanc methodum *Jus rerum*, ac modos acquirendi dominii naturales, explicavimus in dissertatione procem. XII.

§. LXVII. *Secundo*, notandum est, GROTIUM titulum *de rerum divisione* omisisse, cujus tamen tractatio necessaria admodum est; ut 1. appareat, quænam res naturali jure in dominium venire possint, quæ non possint. 2. Ut constet, an, & quatenus divisiones rerum in Digestis a JCtis Romanis relatæ juri naturæ conveniant. 3. Ut innotescat, quid illi per res *communes*, per res *publicas jure gentium*, per res *universitatis*, & per res *nullius* intellexerint. Nam præcipua Grotii ratio suscepti operis fuit, ut juri Romano lucem affunderet p. Sane 4. nulla in jure Romano occurrit tractatio magis confusa, magisque obscura, quam hæc de rerum divi-

(g) d. C. 9. §. 1. (h) ibid. (i) d. C. 9. §. 3. seq. (k) ibid. (l) Lib. 2. C. 8. §. 3. (m) Lib. 2. C. 8. §. 20. Lib. 2. C. 8. §. 3. (n) Lib. 2. C. 9. §. 2. seq. usque ad finem. (o) Lib. 2 C. 8. §. 1. n. 1. §. 5. 7. 21. 26. Conf. indicem voce dominium. (p) Proleg. §. 30.

divisione. Maximopere igitur interest, rem ex principiis juris naturalis demonstrare.

§. LXVIII. *Tertio*, negamus, res terræ natura esse communes [q]; infinita enim inde sequerentur absurda, infinitæ contradictiones.

Sane 1. si ipsæ res omnibus hominibus communes essent, singulis non competeret facultas rebus terræ utendi pro lubitu, quia per concursum sociorum restricta esset illa facultas; & sic primis hominibus in communione viventibus alter alterum impedire potuisset, quo minus usum arriperent; quia ex ipsa GROTII opinione, in re communi, naturali ratione melior est conditio prohibentis. [r]

2. Si omnes res natura communes essent, jus hoc a natura hominibus quæsitum ipsis auferri citra eorum voluntatem non posset. Demonstrari ergo deberet, homines communionem sustulisse, & in id consensisse, ut id, quod quisque occuparet, jure dominii teneret; at id probari ex rei natura nequit.

Nam 3. conjectura illa voluntatis, quam Grotius allegat, *quasi aucto hominum numero displicuerit communio, atque ideo cum divisio instituta non sit, censeri debeat, inter omnes convenisse, ut quod quisque occupasset, id proprium haberet* [s], meram fabulam sapit. Unde, quæso, probatur, displicuisse communionem? Unde probatur, homines ei renunciasse? Hoc facti est, adeoque ab allegante probari debet.

Posita ergo 4. communione rerum naturali, semper salvum maneret jus reliquorum, & occupans talem rem de eorum parte numquam disponere posset. Non ergo injuria ageret potens prædo aliena regna invadendo, & usum communem rerum vindicando, quia, uti dictum est, in re communi melior conditio est prohibentis. Quin pauperes hodieque cum divitibus communi dividundo agere possent.

5. Systema hoc Grotianum supponit, humanum genus, seu primos homines, proprietatem, seu dominium in omnes res terræ habuisse. At suppositum illud aperte fallit, quia inde sequeretur, omnes res terræ in corporali potestate primorum hominum fuisse (Dominium enim sine apprehensione corporali non acquiri alibi probavit [t]). Qua vero ratione asseri posset, omnes res terræ in corporali potestate primorum hominum fuisse, cum pleræque incognitæ humano generi fuerint? Quo argumento ipse alibi utitur Grotius. [u]

6. Repugnat ipsa historia sacra huic hypothesi; nam Deus ipso die, quo primos homines e Paradiso ejecit, tunicas eis pelliceas dedit [v], quæ proinde propriæ illis fuerunt. Porro traditur, ABELEM de primogenitis gregis sui munera Deo obtulisse [x]; adeoque grex ille Abeli proprius fuit. Sed & CAINUM civitatem condidisse, sacra pagina fidem facit: ei autem cum cognatis nulla rerum communio fuit.

Sed & 7. cum Deus omnes res terræ hominum causa condiderit, eisque dominium omnium rerum concesserit [y], necessario inde infertur, unicuique

(q) Vid. supr. §. 9. seq. (r) Lib. 2. C. 2. §. 8. & Cap. 23. §. 11. (s) Lib. 2. C. 2. §. 2. n. 5. (t) Vid. Lib. 2. Cap. 7. §. 6. & 3. Cap. 8. §. 4. & 6. (u) Lib. 2. Cap. 3. §. 2. (v) Gen. Cap. 3. 21. (x) Gen. IV. 4. (y) Vid. Gen. I. v. 28. & VIII. v. 17. IX. v. 1. & seq.

cuique jus esse res illas occupandi, eoque suas faciendi. Certum ergo est, res sua natura nullius esse, eoque cedere occupanti; quod alibi probavimus. *Vid. Dissert. proœm. XII. Lib.* 4.

Denique & 8. revera nulla quoad effectum differentia est inter communionem illam, & dominium. Ipse Grotius postquam rerum communionem statuisset, addit, *hinc factum esse, ut statim unusquisque hominum ad suos usus arripere potuerit quicquid vellet, & quæ consumi poterant, consumere, & quod quisque sibi arripuerit, id ei eripere alterum nisi per injuriam non potuisse* [z]. At quid aliud est res ad suos usus arripere, quam dominium rei occupare, vi cujus eam consumere, & de ea disponere possumus, ita ut alius eam mihi eripere absque injuria nequeat?

Neque obstat 9. auctoritas JUSTINI, qui ait [zz]: *ab initio omnia & communia, & indivisa omnibus, veluti unum cunctis patrimonium, fuisse.* Resp. 1. communia Latinis dicuntur, quorum usus omnibus hominibus communis, proprietas vero nullius est; ita enim mare res communis [a], eoque & ejus usus omnibus hominibus communis esse dicitur, uti aëris [b]; & tamen ejus proprietas dicitur esse nullius [c]. Communio igitur JUSTINI in eo consistit, quod cum res ab initio indivisæ, adeoque in bonis, ac dominio singulorum non fuerint, omnibus hominibus commune jus competierit res illas nullius occupandi, & suas faciendi. Quod vero addit, *veluti unum cunctis patrimonium fuisse*, satis indigitat, non *vere* unum fuisse cunctis patrimonium, sed id comparate saltem asseri a Justino, Resp. 2. Primi homines unam constituebant familiam; hæc familia infert communionem omnium jurium: adeoque quoad primam hanc familiam vere dici potest, unum cunctis fuisse patrimonium, quia nemo aliquid proprii habebat, sed omnia in communem familiam conferebantur. Quæ communio autem non ad universas res terræ, sed saltem ad res a familia occupatas, pertinuit, ac divisis familiis desiit.

§. LXIX. *Quarto*, facile hinc constat, admitti non posse figmentum GROTII, *primos homines recessisse ab illa communione, & primum quidem per divisionem, aucto vero hominum numero tacito consensu, concessa nimirum facultate occupandi.* (Vid. §. 8. seq.) Nam cum nulla unquam rerum communio fuerit, frustra asseritur, homines ab illa communione recessisse. Sed & talis voluntas recedendi a communione, si communio existeret, probari deberet; neque vagæ ejusmodi conjecturæ sufficiunt.

§. LXX. *Quinto*, admitti non potest, quod GROTIUS *mare per partes Jure naturæ occupari* posse, statuit, & quod id *Jure gentium* demum prohibitum esse, existimat (*vid.* §. 15.). Nam mare quatenus ex aqua marina, & alveo consistit, per rerum naturam occupari, i. e. in potestatem nostram corporalem redigi non potest; adeoque male id juri gentium voluntario tribuitur, quale non dari, alibi probavimus.

Sed & negamus, *flumina publica* occupari, & *in proprietatem* venire posse. Flumina enim sunt publica jure gentium: quorum usus omnibus communis

(z) Lib. 2. C. 2. §. 2. (zz) Lib. 4?. pr. (a) §. 1. ff. d. Rer. Divis. (b) Lib. 3. §. 1. ff. ne quid in loc. publ. L. 13. pr. ff. Comm. præd. (c) §. 5. R. D.

his est. (*Vid. supr.* §. 17. *junct. Dissert. proœm. XII. Lib.* 4.)

§. LXXI. *Sexto*, non agnoscimus *dominium* aliquod *generale*, quod ex occupatione per universitatem acquiratur. (*Vid.* §. 18. & 24.). Rei dominium, etiam generale, naturali ratione non acquiritur, nisi res sit in nostra potestate corporali, & animus sit eam tenendi; quod asseri nequit de rebus, quæ vel sua natura in potestatem corporalem transire non possunt, ut flumen quoad aquam profluentem; vel in potestate nostra corporali non sunt, ut pisces, & feræ; vel nobis plane incognitæ sunt, ut thesauri, gemmæ in littore, vel ripa inventæ. &c.

§. LXXII. Verum, *Septimo*, non est, in gravissima necessitate, vel si innoxia est utilitas, jus primævum, i. e. jus commune rerum (quod nunquam exstitit) reviviscere. (*Vid.* §. 20.)

§. LXXIII. *Octavo*, jus commune, quod Grotius humano generi, etiam post introductum dominium, *in actu* competere, ait (*vid.* §. 20.), merum figmentum est. Certissimum enim est, extraneos a conjugiis, & commerciis certarum rerum, ratione naturali excludi posse.

§. LXXIV. *Nono*, occupatio rerum nullius non sequitur ex *Jure naturæ pro certo rerum statu*, uti Grotius existimat (*vid.* §. 21. *seq.*). Nam ea introducta est jure gentium, quod cum ipso genere humano originem cepit. (*Vid. Dissert. proœm. XII.*)

§. LXXV. *Decimo*, omnes divisiones dominiorum, quas Grotius fingit (*vid.* §. 24.), usum in jure naturali nullum habent: jure naturæ una saltem species dominii cognita est. Sane, [a] *Dominium eminens* male dominium vocatur, & rectius imperii nomine venit. [b] Naturæ *dominia minus plena* incognita, eaque ex pactis demum hominum orta sunt. [c] Non datur *dominium externum*, quod jure gentium demum voluntario pro justo dominio ad effectus externos habeatur, quia jus tale gentium plane non agnoscimus. Sed & [d] *generale* dominium concipi non posse, §. 71. demonstravimus.

§. LXXVI. *Undecimo*, obligatio, quam Grotius ex dominio oriri, ait, vel ex rebus exstantibus, vel ex rebus non exstantibus (*vid.* §. 27.), meris nititur figmentis, & conjecturis; & præterea obscura admodum, & rationi naturali minime conveniens est.

Quid, quæso, minus rationi conveniens asseri potest, quam introducto dominio hanc quasi societatem inter dominos contractam esse, ut qui rem haberet in sua potestate, eam domino redderet: vel placuisse humano generi, ut quoties ex re mea factus aliquis est locupletior, lucrum illud restituat rei domino?

Alibi [d] diximus, effectum dominii esse, quod jus in rem ipsam habeat dominus; quod hoc jus defendere, & si ab alio possidetur, eam judicio, vel armis recuperare possit. Unde necessario sequitur, possessorem illam domino vindicanti restituere teneri, ex regula generali justitiæ, quæ vult, jus suum cuique tribui.

Si autem res non exstat, sed periit, vel si agitur de fructibus ex re illa perceptis, vel de alia utilitate, quam dominus nunquam habuit, illa jura non actione reali, sed personali petuntur. *Vid. diss. proœm. XII. Lib.* 5.

§. LXXVII. *Duodecimo*, verum non est,

(*d*) Vid. differt. procem. XII. Lib. 4. C. 4.

est, præscriptionem fundari in aliqua derelictione tacita, & præsumta (*vid.* §. 29.); ea enim nititur solo lapsu temporis, & in pœnam negligentiæ est introducta, adeoque mere civilis [e]. Sed nec id admitti potest, quod præsumta derelictione jus amittatur, nisi talia signa adsint, ex quibus evidentissime de animo derelinquendi constet; verum ad id non sufficit lapsus temporis, etsi longissimi.

§. LXXVIII. *Decimo tertio*, quod ad modos finiendi dominium attinet, notandum est, GROTIUM [p] non tam modos finiendi dominii, quam imperii, proposuisse [q]; obiter enim saltem de prioribus agit. [r]

§. LXXIX. *Decimo quarto*, circa acquisitiones derivativas EX FACTO HOMINIS notandum est, 1. quod Grotius nudam alienationem sufficere, putet, ad transferendum dominium [s], licet traditio non accedat; cum tamen alibi satis a nobis demonstratum sit, solis pactis naturali ratione dominium non transferri. 2. Quod Grotius testamenta speciem alienationis naturalem faciat; cum tamen testamenta sint meri juris civilis.

§. LXXX. *Decimo quinto*, circa acquisitiones derivativas EX LEGE [t] varia notanda veniunt.

Primo enim alienatio, quæ fit per *expletionem juris*, nihil aliud est, quam *traditio*; res enim mea fit per traditionem ejus, qui jus tradendi habet, & qui tradit ex justa dominii transferendi causa. [tt]

n. 1. *Secundo*, nulla Grotius magis in re errat, quam in deducenda origine successionis naturalis. Quod enim SUCCESSIONEM PRIVATAM attinet, 1. verum non est, eam esse speciem alienationis, quæ lege fit [u]. Nam ratio naturalis, cur liberi succedant, non consistit in dispositione legis, quasi lex dominium transferat ex præsumta aliqua voluntate testatoris; sed quia liberi ex voto parentum in corpus familiæ adoptantur, & tamquam partes familiæ eam post mortem patris continuant.

2. Verum non est, successionem tantum esse modum acquirendi *dominii*; nam in hæredem etiam *jura personalia* transeunt: adeoque est saltem modus acquirendi dominii intuitu rerum, quæ in dominio defuncti fuere, quod dominium jure successionis in hæredes transit.

n. 2. Verum 3. non est, præsumtionem illam, *quod dominus, qui disponere de re sua potest, nec disponit, videatur moriens bona sua derelinquere noluisse* [v], naturalem esse. Jure naturæ enim ex conjecturis nulla dispositio elici potest: præsumtiones, inprimis adeo vagæ, & incertæ, de voluntate defuncti nihil definire possunt. Cum ergo de voluntate disponentis certo non constet, nullum jus agnatis in bona defuncti competit.

4. Immo contraria potius conjectura hic obtinere videtur, quod dominus, qui disponere de re sua potest, nec disposuit, omnino moriens derelinquere bona sua videatur.

5. Verum non est, *credi defunctum voluisse*

(*e*) Vid. Lib. 2. Cap. 4. §. 1. ibique not. (*p*) Vid. supr. §. 62. (*q*) Lib. 2. Cap. 9. vid. supr. §. 63. (*r*) in d. Cap. 9. §. 1. (*s*) Vid. supr. §. 32. (*t*) Vid. supra §. 36. (*tt*) Vid. supr. §. 38. (*u*) Vid. supr. §. 37. & 39. (*v*) Vid. supr. §. 39. n. 5.

voluisse id, quod æquissimum est [x]: cum enim plane nihil voluerit, sed absque declaratione voluntatis mortuus sit, frustra de præsumta voluntate quæritur.

6. Etsi quoque defunctus credatur voluisse id, quod æquissimum est, non tamen inde sequitur, [a] id jus esse, i. e. necessitatem inferre; nam ex eo, quod honestum est, nemini jus agendi acquiritur. Nec porro [b] inde sequitur, *æquissimum esse bona relinquere liberis* [y]; æquius enim est ea dividere inter pauperes, inprimis si liberi sunt divites, vel male morati.

7. Omnium minime ratio admitti potest, quæ pro successione in linea recta a Grotio [z] affertur; *quasi loco alimentorum sit.* Nam alibi probatum dedi, ex necessitate alendi non sequi necessitatem succedendi; quod etiam inde apparet, quia necessitas alendi desinit, ex quo liberi se ipsos alere possunt. Adeoque successionis jus etiam tunc finiretur.

8. Unde & ficta illa æquitas, *quæ nepotes ob debitum alendi in locum liberorum præmortuorum vocat* [a], mere cerebrina est: ea enim successio ex plane alia causa sequitur.

9. Sed & verum non est, *parentibus alimenta deberi, eoque successionem* [b]. Nam præterea quod ex necessitate alendi non sequatur successio, uti vidimus, certum est, parentes a liberis nullo jure ali debere, adeoque ex ipsa hypothesi Grotii cessat successio.

10. Quod vero parentes jure naturæ laxiori, id est propter regulas perfectionis, ali debeant, inde non sequitur jus succedendi inter homines; id enim ex alio capite deduci debet.

11. Jure naturæ successio collateralis non sequitur ex *officio reddendæ gratiæ* [c]. Sane, non sequitur: bona a proximo venerunt, ergo ejus hæredibus reddi debent. Vera ratio est, quod agnati quoque continuent familiam, adeoque jura familiæ. Successiones ergo non deficiunt, quamdiu corpus familiæ subsistit.

Sed nec ratio, *quod defunctus censeatur charissimo relinquere voluisse bona in noviter quæsitis*, probatur [d]. Sane, res exitum habere non posset, & infinitæ inde orituræ essent lites; quilibet enim se charissimum prædicabit. Si ais, charissimum esse proximiorem, id admodum fallit; odio enim sæpius proximos persequimur, & remotiores, quin extraneos sæpius amicissimos habemus.

12. Denique GROTIUS ipse fatetur, *collateralium successionem non ex debito, sed ex officio sequi*, & jure gentium demum his præsumtionibus firmitatem inditam esse. [e]

13. Nos rationem successionis naturalem ex simplicissimis principiis, nimirum, ex jure familiæ, quod inter parentes, liberos, & agnatos constituitur, deduximus. Unde non tantum jus succedendi inter ascendentes, & descendentes, sed & in aliis gradibus cognationis necessario sequitur. [f]

§. LXXXI.

(x) Vid. supr. §. 39. n. 6. (y) d. §. 39. n. 7. (z) d. §. 39. n. 7. (a) d. §. 39. n. 8. (b) d. §. 39. n. 9. (c) Vid. supr. §. 39. n. 10. & seq. (d) Vid. supr. §. 39. n. 14. (e) d. §. 39. n. 15. (f) Vid. Differt. procem. XII. Lib. 4. Cap. 4. Sect. 3. per tot.

§. LXXXI. Quod ad SUCCESSIONEM PUBLICAM attinet, Grotius hanc materiam adhibitis infinitis distinctionibus adeo confundit, ut ipse exitum invenire non possit. Omnes enim illæ distinctiones g [a] inter successionem in regnis patrimonialibus, & hæreditariis: [b] inter successionem hæreditariam, cognaticam, agnaticam, & mixtam: [c] inter successionem in regnis dividuis, & individuis, & [d] in regnis, in quibus illud jus repræsentandi obtinet, & in quibus non obtinet &c.; omnes, inquam, hæ distinctiones rem magis implicant, quam explicant, quod ex eis, quæ supra §. 40. seq. excerpta sunt, satis apparet.

n. I. B. PARENS ex paucis, & simplicissimis principiis totam in regnis succedendi rationem explicavit. In regnis enim ex voluntate populi delatis omnia dependent a voluntate populi, qui si regnum *in genere* defert *familiæ*, illud ex natura regni [*a*] defert uni, [*b*] masculo, [*c*] ejusque lineæ, idque ex jure transmissionis naturalis. Adeo ut successio linealis sola sit naturalis, & tamdiu obtineat, donec vel moribus, vel legibus regni aliud receptum esse probetur. h

§. LXXXII. *Decimo sexto*, acquisitiones dominii, quas GROTIUS i *Juri gentium voluntario* tribuit, plane non admittimus, quia jus tale gentium non existit.

Atque hactenus verum est, modos acquirendi dominii, quos JCti Romani juri gentium tribuunt, non esse juris gentium voluntarii. At id admitti non potest, quod Grotius statuit, eos esse juris Romani; nam omnes, quotquot in titulo *de acquirendo rerum dominio* extant, acquirendi modi, sunt juris naturalis. Et hactenus injuria notari JCtos Romanos, alibi k demonstravimus.

§. LXXXIII. *Decimo septimo*, de possessione, ejusque jure, GROTIUS l pauca saltem tradit, & pleraque minus apte. Nam 1. verum non est, possessoria judicia esse mere juris civilis, & jure gentium possidendi jus dominium sequi. Etenim naturali quoque jure diversa sunt possessio, & dominium; & alius dominus, alius possessor rei esse potest, positis terminis habilibus. m

Hinc 2. male statuit, arbitros de principali negotio statuere debere, non de possessione. Quid si enim de neutrius jure constet, sed saltem de facto possessionis? tunc de solo facto possessionis (inprimis cum periculum sit, ne interim partes ad manus veniant) pronuntiare poterunt. Sane, ipse Grotius 3. concedit, in dubio (i. e. ubi jus dubium est) etiam naturali ratione meliorem conditionem esse possidentis n; adeoque possessionis effectum naturalem separatum a dominio ipse agnoscit.

Denique, & 4. omnes illi effectus possessionis, quos juri gentium tribuit, partim ficti, partim juris naturalis sunt, quod singulis locis videbimus. o

§. LXXXIV.

(g) Vid. supr. §. 11. seq. (h) Vid. Dissert. procem. XII. Lib. 6. Cap. 7. Sect. 1. (i) Vid. supr. §. 15. (k) Vid. Dissert. procem. XII. Lib. 6. Cap. 4. (l) Vid. supr. §. 52. (m) Vid. dissert. procem. XII. Lib. 4. Cap. 3. (n) Lib. 2. C. 23. §. 11. Lib. 4. Cap. 2. §. 8. (o) Conf. supr. §. 56.

§. LXXXIV. *Decimo octavo*, naturam *servitutum*, & *pignoris*, nullibi rite explicat, sed obiter saltem hæc jura tangit *p*; utramque tamen speciem ad jus in re refert, & quidem ad modos acquirendi dominii derivativos. Nos demonstrabimus suo loco *q*, *servitutes*, & *jus pignoris* nulla ratione jus in rem ipsam inferre, sed omne jus hoc ex dispositione, & ex pacto oriri, adeoque species has pertinere ad obligationes personæ. Sane, in utroque hoc negotio vel securitas, vel utilitas in re nostra aliis pacto conceditur; ex qua dispositione non magis dominium minus plenum in alterum transfertur, quam per commodatum, locationem, & depositum.

§. LXXXV. *Decimo nono*, originem dominii, modosque illud acquirendi, ex veris juris naturæ principiis infra explicabimus. *r*

(*p*) Vid. supr. §. 58. (*q*) dict. differt. prooem. XII. Lib. 4. Cap. 4. Sect. 6. & 7. (*r*) dict. differt. prooem. XII. Lib. 4. Cap. 4.

DISSER-

DISSERTATIO
PROOEMIALIS VII.
DE OBLIGATIONE PERSONÆ

Et actionibus, quæ inde oriuntur.

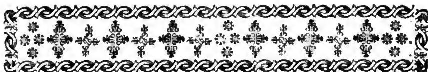
AD HUGONIS GROTII LIBROS

DE JURE BELLI AC PACIS.

Præcipue

Ad Lib. II. Cap. XI. XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX, & XXI.

Ubi *tertium Juris objectum* secundum hypothesin GROTII explicatur, ac ratio *Obligationum Personæ* exponitur: *Regulæ Interpretationum*, quas GROTIUS, si dubia sunt pacta, suppeditat, proponuntur: *Pœnarum Jura* ex ejusdem GROTII principiis deducuntur: tandem monita quædam generalia singulis capitibus subjiciuntur.

SUMMARIA.

§. I. *Dispositio systematis* Grotiani. §§. seqq.
VIII. *De obligatione personarum ex pacto, & contractu.* per tot. Cap. I.
IX. *An ex quolibet pacto jure naturæ oriatur obligatio?*
Refellitur CONNANUS. Ibid.
X. *Causa obligationis ex pacto* GROTIO *est jus sociale.*
XI. *Divisiones pactorum.*
XII. *De pactis publicis, speciatim de fœderibus.*
XIII. *Requisita pactorum.* §§. seqq.
De pacto per errorem contracto. Ibid.
An metus impediat obligationem? Ibid.
An dolus vitiet promissionem? Ibid.
XVI. *Objectum pactorum.*
XVIII. *Effectus promissorum intuitu privatorum.* cum §. 20.
XIX. *Et intuitu principum, ac successorum.*
XX. *Modi finiendi obligationem ex promisso.*
XXI. *De adjectione oneris, vel conditionis.*
XXIV. *Differentia pactorum, & contractuum.* §§. seqq.
XXVII. *Specialia quædam circa emtionem venditionem.* §§. seqq. & §. 35.
XXXI. *Specialia quædam circa locationem conductionem.* §. seq.
XXXIII. *De usuris.*
XXXIV. *Specialia circa societatem.*
XXXVI. *De jurejurando.* §§. seqq.
LI. *De interpretationum regulis.* §§. seqq.
LVIII. *Monita quædam circa systema* GROTII *de obligationibus ex promissis.* §§. seqq.
LIX. *De obligatione personarum ex delicto.* §§. seqq.
LXV. *De pœnis.* §§. seqq.
LXX. *An pœnæ capitales licitæ sint natura?*
LXXXVI. *Monita quædam circa systema* GROTII *de obligatione ex delictis.* §§. seqq.
XCI. *De obligatione ex quasi contractu, & ex quasi delicto, juxta hypothesin* GROTII. §§. seqq.
XCV. *Vera ratio hujus obligationis.* §§. seqq.
XCIX. *De obligatione, quæ oritur ex Jure gentium voluntario.*
C. 1. *Intuitu legatorum.* §§. seqq.
CVIII. 2. *Ex jure sepulturæ.* §§. seqq.
CXI. 3. *Ex aliis diversis capitibus.*
CXII. *Monita quædam circa has obligationes Juris gentium.*

PROOEMIUM.

§. I. GROTIUS ex injuria facta obligationem oriri, statuit, aut *ut reparetur*, aut *ut puniatur*. [a]

Quod reparandum venit, aut spectare, ait, id, quod *nostrum est*, vel *fuit* (quo refert acquisitiones jurium in perso-

(a) Lib. 2. Cap. 2. §. 2.

personas, & res): aut id, quod nobis *debetur* (scilicet ex obligatione personæ).

§. II. Absolvimus priorem speciem, nimirum, quod ideo reparandum venit, quia aliquid *nostrum est*, *vel fuit*: sequitur jam species posterior.

§. III. *Deberi* autem nobis aliquid, existimat, vel ex *jure naturæ*, vel ex *jure gentium*. JURE NATURÆ sive ex *pactione*, sive ex *maleficio*, sive ex *lege*; quo refert quasi contractus, & quasi delicta [b]. JURE GENTIUM 1. ex jure legationum, 2. ex jure sepulturæ, 3. ex variis causis. [c]

§. IV. *Primo* igitur agemus de eo, quod juxta systema Grotii *Jure naturæ* nobis debetur ex promisso. Ubi explicabimus 1. systema Grotii de promissione in genere [d]. 2. In specie differentiam indagabimus, quam inter pacta, & contractus constituit [e]. 3. Examinabimus juramenta, quæ firmandorum contractuum causa accedere solent [f]: nec non 4. regulas interpretationum in dubia conventione [g]. Quibus 5. monita quædam addemus.

§. V. *Secundo* proponemus id, quod ex hypothesi GROTII *Jure naturæ* nobis debetur *ex maleficio* [i]: eaque occasione materiam de pœnis explicabimus [k], & monita quædam subjiciemus. [l]

§. VI. *Tertio* explicabimus id, quod juxta sententiam Grotii *Jure naturæ* nobis debetur *ex lege*, i. e. ex quasi contractu, vel quasi delicto, adjectis quibusdam monitis. [m]

§. VII. *Quarto* examinabimus doctrinam Grotii de eo, quod nobis debetur *Jure gentium voluntario* [n]; ubi de legatis, & jure sepeliendi agetur.

CAPUT I.

De Obligatione Personarum ex pacto, & contractu, juxta hypothesin GROTII.

§. VIII. GROTIUS naturale, ait, esse, stare pactis [o]; idque ex eo probat, quod voluntate sufficienter declarata transferri dominium rei possit: quidni ergo jus in personam, ut illa aut præstet aliquid, aut agat? Quippe cum in actiones nostras par jus habeamus, ac in res nostras, nihilque tam congruum sit fidei humanæ, quam ea, quæ inter paciscentes placuerunt, servare. [p]

§. IX. His principiis positis Grotius examinat quæstionem, *an ex omni pacto jure naturæ oriatur obligatio?* Quidam id negant, & ex eo demum pacto obligationem naturali ratione oriri, statuunt, *cui synallagma inest*, i. e. quoties ejus, cui aliquid promittitur, interest

(b) Lib. 2. Cap. 2. §. 2. Cap. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. (c) Lib. 2. Cap 18. & 19. (d) Vid. infr. Cap. 1. per to. (e) Vid. infr. §. 24. seq. (f) Vid. infr. §. 36. seq. (g) Vid. infr. §. 51. seq. (i) Vid. infr. Cap. 11. (k) Vid. infr. Cap. 11. Sect. 1. (l) Vid. infr. C. 11. Sect. 2. (m) Vid. Cap. 3. (n) Vid. infr. Cap. 4. (o) Proleg. §. 15. Lib. 2. Cap. 11. §. 1. seq. (p) Lib. 2. C. 11. §. 1. n. 3. & 4.

terest [q]. Atque his Grotius advocatum dat CONNANUM, qui sequentibus rationibus sententiam suam adstruit. 1. Quia æque culpa est ejus, qui temere nulla de causa pollicenti credit, quam ejus, qui vanitatem adhibuit promissionis. 2. Quod fortunis omnium magnum immineat periculum, si promisso, quod sæpius ex ostentatione magis, quam ex voluntate proficiscitur, aut ex voluntate quidem, sed levi, & parum considerata, homines teneren-tur. 3. Quod justum fuerit, quædam honestati cujusque relinquere, nec ad necessitatem obligationis exigere. Unde concludit 4. turpe esse promissa non implere, non quod injuste id fiat, sed quod detegatur promissionis levitas. Idque 5. confirmat CICERONIS auctoritate, qui ait, promissa servanda non esse, quæ illis, quibus promiseris, inutilia sunt, vel quæ plus sibi nocent, quam illi prosunt, cui promiseris. Atque hanc 6. rationem esse, ait, cur jure Romano pacta vim, quam ex se non habent, accipiant aut ex contractibus quibus insunt, vel adjiciuntur; aut ex lege traditioni adjecta; aut ex legum beneficio, v. gr. stipulatione accedente: & cur 7. si res integra non sit, non debeatur id, quod promissum est, sed quod interest.

n. 1. Grotius rejicit hanc CONNANI sententiam generaliter nimis propositam his rationibus. 1. Quia inde sequeretur, nullum effectum fore pactorum inter summas potestates, quamdiu ex illis nihil præstitum est. 2. Quia nulla ratio reperiri possit, cur lege, i. e. pacto populi, obligatio introduci possit, non autem voluntate cujusque hoc omni modo agentis, ut se obliget. 3. Quia dominium rei voluntate domini in alium transferri potest, quidni & jus in personam? Idque probat 4. ex sapientum consensu [r]: in quem finem allegat JCtorum Romanorum regulam, nihil esse tam congruum fidei humanæ, quam ea, quæ inter eos placuerunt, servare. [s]

Porro & 5. concedit, leges Romanas specialia quædam signa, ex quibus animus deliberatus obligandi appareret, constituisse, uti stipulationem; at ratione naturali alia quoque deliberati animi signa dari: CICERONEM autem nimis laxe locutum esse. [t]

n. 2. Rejecta ergo hac opinione Grotius explicat suam sententiam, & omnem vim obligandi, quæ ex pactis oritur, dependere, ait, a triplici gradu loquendi de rebus futuris, quæ nostræ sunt, aut fore putantur [u]. Vel enim 1. aliquis in genere declarat, se animum habere dandi 100 Titio, at in ea cogitatione non perseverat: hoc casu nullam ex tali declaratione obligationem oriri, & mutari proinde hoc consilium posse, ait; vitio tamen eam non carere, si tempore assertionis id non serio cogitavit [v]. 2. Si voluntas se pro futuro tempore actu determinat cum perseverandi necessitate, altero licet ignorante (quam declarationem vocat pollicitationem) obligationem inde oriri, existimat, ex jure naturæ laxiori, unde scilicet alteri jus non quæritur [x]. Si quis vero 3. non tantum voluntatem declarat præsentem, & signum perseverantiæ addit, sed præterea

(q) Lib. 2. C. 11. §. 2. (r) Lib. 2. C. 11. §. 1. n. 4. (s) Vid. Leg. 1. ff. de pactis. §. 40. Inst. rer. divis. Conf. Leg. 1. ff. const. pec. Leg. 84. §. 1. de R. J. (t) d. §. 4. n. 3. junct. Lib. 2. C. 16. §. 22. n. 2. (u) Lib. 2. Cap. 11. §. 11. n. 5. (v) Lib. 2. Cap. 11. §. 2. (x) Lib. 2. Cap. 11. §. 3. & 4. n. 1.

terea jus proprium in alterum transfert, i. e. præsenti, vel acceptanti promittit; hanc demum perfectam esse promissionem, statuit, unde plena oriatur obligatio: idque consensu gentium probat.

n. 3. Pactum igitur, seu perfecta promissio, ex hypothesi Grotii definitur: *Voluntas, quæ se ipsam pro futuro tempore determinat, cum signo sufficiente ad indicandam perseverandi necessitatem, & ad transferendum alteri jus proprium.* [y]

§. X. Causam obligationis ex tali pacto GROTIUS statuit jus sociale; ita enim diserte eo refert promissorum implendorum obligationem [z]. Nam id, quod debetur, ad facultatem, ad id, quod nostrum est, adeoque ad jus proprie, & stricte dictum, refert [a], ex quo datur actio ad reparandum. [b]

Promissiones autem dandi, ait, oriri ex *Jure naturæ pro certo rerum statu*; postquam, nimirum, dominia, eoque facultas de rebus disponendi, introducta est, i.e. ex quo consensu tacito primorum hominum a primæva rerum communione discessum, & voluntate humana facultas occupandi singulis concessa est. [c]

§. XI. GROTIUS dividit promissiones 1. in pacta simplicia, & contractus [d]; de quibus agemus sectione sequenti: 2. in reales, & personales [e]: 3. in tacitas, & expressas [f]: 4. in promissiones dandi, & faciendi [g]: 5. in publicas, & privatas. [h]

§. XII. PUBLICÆ CONVENTIONES Grotio dicuntur, quæ nisi jure imperii majoris, aut minoris, fieri nequeunt; easque dividit in *fœdera*, *sponsiones*, & *alias pactiones*. [i]

n. 1. FOEDERA fieri, ait, jussu summæ potestatis: eorumque quædam idem constituere, quod est juris naturalis; quædam aliquid ei adjicere. [k]

n. 2. Posteriora esse vel *æqualia*, vel *inæqualia*. *Illa* definit, quæ utrinque eodem modo se habent; *hæc*, quæ minus dignos respiciunt. [l]

n. 3. Quærit Grotius: 1. an liceat fœdera inire cum his, qui a vera religione alieni sunt [m]? Simulque eam quæstionem affirmat, & talia fœdera neque jure naturæ, neque jure Mosaico improbari, ait [n]; eamque regulam ex ipso exemplo populorum damnatorum probat [o]: immo nec legem Evangelii hac in parte aliquid mutasse, tradit [p]. Ubi tamen monita quædam adhibet. [q]

n. 4. Quærit 2. si plures bellum gerunt, utri potius opem ferre debeat qui utrique est fœderatus? Respondet, præferri eum, qui justam habet causam, etsi cum antiquiori fœderato res sit [r]: si utriusque causa injusta est, neutri mittenda esse auxilia [s]: si uterque justa ex causa bellum gerit, utrique mitti debere [t]: si præsentia promit-

(y) Lib. 2. C. 2. §. 3. pr. & §. 4. pr. (z) Prol. §. 8. §. 15. Lib. 2. C. 11. §. 1. n. 3. seq. & §. 4. Lib. 3. C. 19. §. 1. & 2. (a) Lib. 1. C. 1. §. 5. (b) Lib. 2. C. 1. §. 2. (c) Vid. differt. prœm. 8. fin. (d) Lib. 2. C. 11. §. 1. n. 2. & Cap. 12. per. tot. (e) Lib. 2. C. 16. §. 16. n. 1. & 3. (f) Lib. 3. C 1. §. 18. (g) Lib. 2. C. 11. §. 4. n. 1. (h) Lib. 2. C. 15. §. 1. (i) Lib. 2. C. 15. §. 1. (k) Lib. 2. C. 15. §. 4. & 5. (l) d. C. 15. §. 4. & 5. (m) d. C. 15. §. 8. (n) d. §. 8. (o) d. C. 15. §. 9. (p) d. C. 15. §. 10. (q) d. C. 15. §. 9. 10. 11. & 12. (r) d. C. 15. §. 13. Lib. 2. C. 25. §. 4. (s) d. C. 15. §. 13. n. 2. (t) d. C. 15. §. 13. n. 3.

mittentis requiritur, præferri antiquiorem [u]; nisi posterius fœdus subjectionem quandam contineat. [v]

n. 5. Finiri fœdus, ait, [a] finito tempore; adeo ut elapso tempore nec tacite renovatum intelligatur [x]: [b] violato fœdere ab altera parte. [y]

n. 6. SPONSIONES sunt, quoties hi, qui a potestate summa mandatum ejus rei non habent, aliquid promittunt, quod illam proprie tangit. [z]

n. 7. Grotius sponsionum tot esse materias posse, ait, quot fœderum. [a]

Ex tali sponsione, si a summa potestate improbatur, hanc quidem non obligari, existimat; at sponsores obligari ad rem restituendam in eum statum, in quo erat ante sponsionem. Si non potest restitui, bona, & operas sponsorum, non vitam, obligari [b]. Sed & milites obligatos esse, ait, si ipsorum jussu, ac nomine sponsio facta sit. [c]

n. 8. Quærit Grotius, an sponsio obliget summam potestatem ex notitia, & silentio? Quod affirmat, si pure sponsio facta est; non, si sub conditione inita, *si rata haberetur a summa potestate.* [d]

Modo præter silentium res aliqua accesserit, quæ probabiliter ad aliam causam referri nequeat. [e]

n. 9. ALIÆ PACTIONES PUBLICÆ sunt, quas duces, & milites de re privata sua; aut sibi permissa, faciunt; uti si hosti fidem dant, de quo Grotius alibi agit. [f]

§. XIII. Ut quis valide obligari possit, Grotius requirit 1. *ut disponens habeat usum rationis* [g]. Unde excludit furiosos, & infantes; non vero minores, & fœminas [h]. 2. *Ut voluntas promittentis satis sit declarata per actum aliquem externum* [i]. Juris enim effectus, qui ab animo pendent, non posse tamen ad solum animi actum consequi, ait, nisi is actus signis quibusdam indicatus sit; quia nudis animi actibus efficientiam tribuere non fuerat congruum naturæ humanæ, quæ nisi ex signis actus cognoscere non possit. Actibus autem humanis sufficienter indicatis, non pati naturam humanæ societatis, ut nulla ejus actus sit efficacia. Unde concludit, id, quod sufficienter indicatum est, pro vero haberi adversus eum, qui indicavit. [k]

n. 1. Non ergo ex promissione obligari, ait, 1. illos, qui ex *errore* promittunt; si scilicet error se fundat in promissione quadam facti, quod non ita se habet: aliud autem obtinere, si fuit talis error, in quo promissio non fundatur [l]. Rationem addit, quia id, quod per errorem creditum est, in mente agentis vim habet conditionis [m]. Convalescere tamen promissionem, ait, si re cognita promissor stare velit pacto. [n]

n. 2. An 2. *metus* impedit obligationem? Negat Grotius, quia actio, quæ ex metu oritur, est voluntaria. [o]

Attamen eum, qui infert metum injustum, jus inde non consequi, statuit [p], sed eum teneri ad liberandum promissorem [q]; non quod inefficax fuerit promissio, sed ob damnum injuria datum,

(u) d. C. 15. §. 13. n. 3. (v) d. C. 15. §. 13. n. 4. (x) d. C. 15. §. 14. (y) d. C. 15. §. 15. (z) Lib. 2. C. 15. §. 3. (a) Lib. 2. C. 15. §. 16. n. 1. (b) d. C. 15. §. 16. n. 1. 2. 3. & 4. (c) d. C. 15. §. 16. n. 3. (d) d. C. 15. §. 17. n. 1. Lib. 3. C. 22. §. 12. (e) d. C. 15. §. 17. n. 2. & 3. (f) Lib. 3. C. 22. (g) Lib. 2. C. 11. §. 5. n. 1. (h) Lib. 2. C. 11. §. 5. n. 1. & 2. Lib. 2. C. 23. §. 3. (i) Lib. 2. C. 11. §. 12. (k) Lib. 2. C. 4. §. 3. & C. 20. §. 18. (l) L. 2. C. 11. §. 6. (m) Lib. 3. C. 23. §. 2. (n) Lib. 2. C. 11. §. 20. (o) Lib. 2. C. 11. §. 7. (p) Lib. 2. C. 11. §. 7. n. 2. & C. 13. §. 14. (q) d. C. 13. §. 14. L. 2. C. 17. §. 17. Lib. 3. C. 19. §. 4.

datum, cujus aut restitutionem petere, aut si alter restituere nolit, ipse sibi eam præstare possit [r]. Atque ex hac ratione leges quoque civiles actus tales rescindere, existimat. [s]

Excipit autem ab allegata regula, *quod metum inferens liberare promissorem teneatur*, 1. si ipse promissor causam metui dedit [t], 2. si metus justus est, ut in justo bello [u]; quia quod promissum est hosti, irritum fieri nequit [v], adeo ut nec solutum repeti possit. [x]

n. 3. An 3. *dolus* impedit obligationem? Grotius distinctiones juris Romani, nimirum, an dolus causam dederit contractui, an non? an alter sciverit dolum, an ignoraverit? an actus sit stricti juris, an bonæ fidei? Juris civilis esse, ait [y]; & tandem concludit, contrahentem dolo alterum in integrum teneri restituere. [z]

n. 4. Voluntatem autem etiam per alium declarari posse, ait, si is nostra voluntate electus sit ut instrumentum: adeo ut si sub generali notione electus sit, nos obliget etsi contra voluntatem nostram agat [a]. Unde præpositos negotiationi obligare dominos jure naturæ, ait [b], non tamen in solidum. [c]

§. XIV. *III.* Ut quis valide obligari possit, requiri, ait, *ut alter acceptet* [d]. Pro acceptione autem haberi, statuit, si ante forte idem rogavit, quod nunc promittitur, quia durare voluntas videtur [e]. Neque opus esse, putat, ut acceptatio innotescat promissori, nisi in specie ita promissum sit: *Volo ut valeat, si acceptatum intellexero.* [f]

n. 1. Acceptare vero promissionem posse, ait, omnes, qui usum rationis habent; non ergo infantes, & furiosos. [g]

n. 2. Qamdiu autem nondum acceptavit is, cui promittitur [h], vel si præmoritur, revocari promissionem posse, tradit. [i]

n. 3. Quæritur, utrum revocari possit promissum, quod per nuncium declaratur? GROTIUS distinguit, an nudus nuncius sit, an vero electus sit ut ipse promittat? *Priori* casu valere revocationem, ait, quia vox nuncii est vox domini, adeoque ea revocata hujus vox nullum effectum habere, putat, etsi nuncius id nesciverit, & detulerit [k]. *Hoc* casu irritam esse revocationem, quod vox deferentis separata videatur a voce domini, adeoque ex sua promissione teneatur [l]. Sed & *priori* casu mortuo donatore posse acceptari donationem, ait, quia facta est; *altero* casu non, quia non facta est, sed mandata fieri. [m]

n. 4. In dubio tamen mandantis voluntatem fuisse censeri, ut impleatur donatio; nisi magna mutatio intervenerit, v. gr. mors, vel conjecturæ adsint, quæ contrarium suadeant; uti si quid piæ causæ dari mandatum est. Atque hac ratione decidi posse, ait, quæstionem, an in hæredem detur mandati actio. [n]

n.

(*r*) Lib. 3. C. 23. §. 2. d. C. 11. §. 7. n. 2. (*s*) Lib. 2. C. XI. §. 7. n. 3. (*t*) d. Lib. 2. C. 17. §. 18. (*u*) d. Lib. 3. C. 19. §. 12 Lib. 2. C. 17. 19. (*v*) d. C. 19. §. 11. n. 2. (*x*) Lib. 2. C. 17. §. 19. (*y*) Lib. 2. C. 11. §. 6. (*z*) Lib. 2. C. 17. §. 17. Lib. 3. C 21. §. 25. (*a*) Lib. 2. C. 11. §. 12. (*b*) Lib. 2. C. 11. §. 13. (*c*) d. §. 13. (*d*) Lib. 2. C. 11. §. 14. & C. 16. §. 32. Conf. 2. C. 2. (*e*) Lib. 2. C. 11. §. 14. (*f*) d. C. 11. §. 15. (*g*) Lib. 3. C. 19. §. 1. n. 2 (*h*) Lib. 2. C. 11. §. 16. (*i*) d. C. 11. §. 16. (*k*) Lib. 2. C. 11. §. 17. (*l*) Lib 2. C. 11. §. 17. (*m*) Lib. 2. C. 11. §. 17. (*n*) Lib. 2. C 11. §. 17. n. 2.

n. 5. Si quis pro altero acceptat, distinguit Grotius, *an* promissio mihi fiat de re alteri danda, *an* promissio in ipsius nomen sit collata, cui res danda est? *Priori* casu jus mihi dari efficiendi ut ad alterum jus perveniat, si & is acceptet; cujus effectum esse, ait, quod promittentem medio tempore pœnitere non possit, ego autem remittere promissori obligationem possim [o]. *Posteriori* casu, si promissio in nomen ejus collata est, cui danda res est, & ego acceptans speciale mandatum acceptandi pro alio habeo, statim perfici promissionem, ait, etsi acceptatio sit alieni juris; si mandatum non habeo, hactenus promissionem valere, ut pœnitere non possit promissorem ante, quam is, quem spectat promissio, eam ratam habuerit, aut irritam: sed & acceptantem remittere non posse obligationem promissori, quia hic non adhibitus est ad jus aliquod acceptandum, sed ad adstringendam promissionis fidem in sustentando beneficio, ita ut promissor etsi non contra jus alterius faciat, faciat tamen contra fidem. [p]

§. XV. *IV.* Requiri, ait, ad validitatem obligationis, ut *jus proprium ex promissione in alterum translatum sit* [q]: hinc pollicitationis, misericordiæ, gratiæ reponendæ, fidelitatis, seu constantiæ debitum, obligare quidem, sed proprium jus alteri non conferre [r]; indeque jus exigendi non competere. (*Vid. Dissert. proœm. II.*)

§. XVI. Promittere juxta hypothesin Grotii possunt omnes homines ratione utentes [s]; adeoque etiam minores [t], servi [u], fœminæ [v]; reges subditis [vv], & hostis hosti. [x]

§. XVII. Grotius objectum promissionum esse, ait, 1. res, 2. facta.

n. 1. *Re* promissa requirit, ut res sint in jure promittentis, vel saltem esse possint [y]: etiam futuræ [z], etsi noxiæ sint promissori. [a]

Non vero valere, ait, promissionem 1. rei illicitæ [b], 2. impossibilis [c], 3. quæ causam vitiosam habet [d]; cum alter impellatur ad malum, nisi perpetratum jam sit crimen [e]. 4. Si de causa publica agitur [f]; uti si miles promittit hosti, se nolle in eum arma vertere [g]. 5. Si lex civilis pacta irrita reddit. [h]

n. 2. *Factum* quoque promitti posse, tradit, etiam alienum; & tunc liberari promittentem operam præstando. [i]

§. XVIII. Effectum promissionum a parte ejus, qui promittit, esse, ait, 1. quod re promissa transferatur dominium, etiamsi traditio non accedat [k]; nisi id actum sit ut dominium non nisi per traditionem transeat. [l]

2. Quod præcise teneatur promissa implere is, qui promisit [m], ejusque hæredes [n], etsi [*a*] causa promittendi non subsit [o], vel [*b*] causa expressa non sit [p], vel [*c*] promittatur ob causam ante debitam. [q]

§. XIX. Addit, principem quoque ex promisso teneri, si promittat priva-

(*o*) Lib. 2. C. 28. §. 18. (*p*) Lib. 2. C. 11. §. 18. (*q*) Lib. 2. C. 11. §. 3. §. 4. n. 1. & n. 3. C. 13. §. 14. seq. C. 14. §. 3. §. 6. n. 1. Lib. 1. C. 3 § 16. n. 3. (*r*) Lib. 2. C. 11. §. 3 (*s*) Lib. 2. C. 11. §. 5. (*t*) Lib. 2. C. 5. §. 2. C. 11. §. 5. n. 1. L. 3. C. 22. n. 3. (*u*) Lib. 3. C. 14. § 6. n. 2. & 3. (*v*) Lib. 2. C. 11. §. 5. (*vv*) Lib. 2. C. 14. §. 6. n. 1. & 2. (*x*) Lib. 3. C. 19. §. 2. seq. (*y*) Lib. 2. C. 11. §. 8. n. 1. & n. 2. (*z*) Lib. 2. C. 11. §. 8. n. 2. (*a*) Lib. 2. C. 16. §. 27. n. 2. (*b*) d. §. 8. n. 1. & 2. (*c*) d. C. 11. §. 22. (*d*) d. C 11. §. 9 (*e*) ibid. (*f*) Lib. 3. C. 23. §. 8. (*g*) d. C. 25. §. 8. (*h*) d. C. 11. §. 8. n. 2. (*i*) d. §. 22. (*k*) Lib. 2. C. 6. §. 2. C. 8. §. 3. & §. 25. C. 11. §. 1. n. 3. §. 4. §. 10. n. 1. & §. 11. (*l*) dict. locis (*m*) Proleg. §. 8. & 15 d. C. 11. §. 1. pr. & §. 4. (*n*) Lib. 2. C. 11. §. 2. (*o*) Lib. 2. C. 11. §. 10. (*p*) ibid. §. 21. (*q*) d. §. 10.

vatis [r]. Adeoque ex promissis obligari regem etiam subditis suis, & civiliter, & naturaliter [s]; etiam si sine causa promisit. [t]

n. 1. At 1. Principem jus ex tali promissione quæsitum in pœnam, vel ob utilitatem publicam, ei, cui promissum est, auferre posse, docet [u]. 2. Principem quoque contra promissionem restitui, si justa subest causa; uti si dolo inductus sit [v]: nisi ut rex contraxerit; in actibus enim regiis cessare restitutionem, ait. [x]

n. 2. Atque hac occasione quærit Grotius 1. an pacta regum sint leges? Et merito id negat. [y]

n. 3. Quærit 2. an successores ex pacto antecessorum teneantur? Et distinguit, an successores sint omnium bonorum simul hæredes, ut in regno patrimoniali? *an* successores tantum regni, ut in regno usufructuario? *an* vero mixto jure succedant [z]? Successores omnium bonorum omnino teneri, ait [a]: *posteriores* directo non obligari, quia jus non a prædecessore, sed a populo accepere; at per interpositam civitatem obligari, quia populus in principem jus singulos obligandi transtulit [b]. Sed id verum tantum esse, tradit, si contractus probabilem habent rationem, quod in dubio ob regentium auctoritatem præsumi debeat [c]: Adeo ut nec inspiciatur, an utiliter contractum sit [d], vel an immodice læsa sit civitas [e]; nisi contractus omni ratione careat, vel notorie ad perniciem publicam tendat. [f]

Eandem distinctionem adhibendam esse, ait, in largitionibus pecuniæ publicæ [g]. De alienatione regni, & quatenus ea successori noceat, alibi Grotius egit [h], & nos infra agemus.

n. 4. Grotius quærit 3. an beneficia principum, seu privilegia a principe concessa, revocari possint? Respondet, si rex de suo concedit, successorem teneri; nisi [*a*] precario concessa sint, vel [*b*] vi imperii auferantur ob utilitatem publicam, aut in pœnam. Secus esse, ait, si beneficia principum vinculum duntaxat legis demunt sine ullo contractu; tunc enim beneficia esse irrevocabilia: nullum enim jus constitutum esse adversus legis auctorem. [i]

§. XX. A parte ejus, cui promittitur, GROTIUS effectum promissionis esse, ait, facultatem petendi, & exigendi id, quod promissum est. [k]

§. XXI. Modos finiendæ obligationis, quæ ex promisso oritur, GROTIUS omisit, & obiter saltem notavit, revocatione eam tolli. [l]

§. XXII. Ceterum, bene observat, præter id, quod promissum est, aliquando etiam peti posse 1. usuras, si pro pensando damno petantur; alias non [m]: 2. id, quod interest [n]: 3. impensas [o]: 4 fructus. [p]

§. XXIII. Denique onus quoque pro-

(*r*) Lib. 2. C. 14. §. 6. (*s*) Lib. 2. C. 14. §. 6. (*t*) Lib. 2. C. 14. §. 6. (*u*) Lib. 2. C. 14. §. 7. (*v*) Lib. 2. C. 14. §. 1. & §. 2. & §. 5. (*x*) d. C. 14. §. 1. n. 2. §. 2. & 5. (*y*) Lib. 2. C. 14. §. 9. (*z*) Lib. 2. C. 14. §. 10. & 11. (*a*) d. §. 10. (*b*) Lib. 2. C. 14. §. 11. (*c*) d. C. 14. §. 12. (*d*) Lib. 2. C. 14. §. 12. n. 1. (*e*) Lib. 2. C. 14. §. 12. n. 2. (*f*) Lib. 2. C. 14. §. 12. n. 2. & 4. (*g*) Lib. 2. C. 14. §. 12. n. 5. (*h*) Lib. 1. C. 3. §. 12. n. 3. seq. Lib. 2. C. 13. §. 3. seq. Lib. 3. C. 20. §. 5. Lib. 2. C. 14. §. 12. Lib. 1. C. 4. §. 10. (*i*) Lib. 2. C. 14. §. 11. (*k*) Lib. 2. C. 11. §. 4. n. 3. (*l*) Lib. 3. C. 6. §. 16. & 17. (*m*) Lib. 2. C. 12. §. 20. n. 3. L. 3. C. 21. §. 43. n. 4. Lib. 2. C. 10. §. 21. & 22. (*n*) Lib. 2. C. 12. §. 21. (*o*) Lib. 2. C. 12. §. 21. Lib. 3. C. 20. § 22. (*p*) Lib. 2. C. 10. §. 1. n. 5. d. C. 20. §. 22.

promissioni adjici posse [q], & conditionem [r]; qua pendente nihil deberi [s], ea autem deficiente liberari promittentem, ait. [t]

Sectio I.

De differentia Pactorum, & Contractuum naturali, ex hypothesi Grotii.

§. XXIV. Dividit Grotius perfectas promissiones in *pacta in specie*, & *contractus*. Ut vero indigitet naturam contractuum, eorumque a pactis differentiam naturalem demonstret, ait, 1. actuum humanorum, qui ad aliorum utilitatem tendunt, alios esse *simplices*, alios *compositos*: 2. Simplices actus iterum distinguit in *beneficos*, & *permutatorios*.

3. *Beneficos* subdistinguit in *meros*, aut *cum mutua obligatione*. 4. *Beneficos meros* aut in præsens absolvi, ait, aut in futurum prominere. De *prioribus* hic non agi, quia utilitatem quidem, at nullum effectum juris pariunt: de *posterioribus* hactenus actum esse, nimirum, de promissionibus dandi, vel faciendi. 5. *Beneficos cum mutua obligatione* aut de re disponere sine alienatione, aut de facto, ita ut aliquis effectus supersit. [u]

Permutatorios 6. iterum dividit in *diremtorios*, & *communicatorios* [v]. Hos *aut* facta communicare, ait, *aut* res; *aut* hinc res, inde facta.

Compositos, seu mixtos actus 7. ait, esse *aut* principaliter, *aut* per accessionem alterius. Tandem, & 8. concludit, actus hominum simplices aliis utiles, si mere benefici sunt, vocari *pacta*: omnes alios hominum actus, extra simplices mere beneficos, vocari Contractus.

Adeoque ad Contractus refert 1. omnes actus simplices, qui benefici sunt cum mutua obligatione: 2. omnes actus simplices permutatorios, eosque sive diremtorios, sive communicatorios: 3. omnes actus compositos.

§. XXV. Regulam autem generalem Grotius circa contractus hanc ponit: *Naturam in omnibus contractibus imperare æqualitatem, indeque ex inæqualitate jus oriri minus habenti* [x]. Æqualitatem autem illam, ait, desiderari *I.* in *actibus*, iisque Vel *præcedaneis*, uti si res vitiosa sit; nam tunc æqualitatem requirere ut venditor vitia significet [y], vel emtor ea sciat [z]; idem esse putat, si voluntas sit vitiosa, uti si quis metu injusto ad contrahendum inducitur, tunc enim ex lege æqualitatis requiri, ut dematur metus [a]: Vel *principalibus*, ne plus exigatur, quam par est; quod saltem in permutatoriis (non vero beneficis) obtinere statuit, quia creduntur promittere voluisse tamquam æquale. [b]

II. In eo, de quo agitur; si nimirum nec celatum quid sit, nec plus exactum, in re tamen ipsa reperiatur inæqualitas: uti si vitium lateat, aut in pretio sit erratum (quod jurisconsultos Romanos limitasse, ait, ad dimidium veri pretii); quia in contractibus propositum esse debet, ut uterque tantundem haberet. [c]

Notat autem Grotius, in contractibus beneficis æqualitatem spectari *ex suppositione ejus, quod agitur*, ne quis

(*q*) Lib. 2. C. 11. §. 19. (*r*) Lib. 3. C. 20. §. 29. (*s*) L. 3. C. 19. §. 14. (*t*) ibid. (*u*) Lib. 2. C. 12. §. 2. (*v*) d. C. 12. §. 3. (*x*) Lib. 2. C. 12. §. 8. (*y*) Lib. 2. C. 12. §. 9. n. 2. (*z*) ibid. n. 3. (*a*) Lib. 2. C. 12. §. 10. (*b*) Lib. 2. C. 12. §. 11. (*c*) Lib. 2. C. 12. §. 12.

quis ex beneficio damnum sentiat [d]. Atque ex hac ratione concludit, mandatario contrariam actionem dari: commodatarium casum præstare, non depositarium: sed & in pignore latam culpam præstari; accedere enim solere contractui oneroso, indeque non esse mere gratuitum [e]. Et tandem in genere asserit, ad hanc formam de ceteris quoque contractibus judicium faciendum esse. [f]

§. XXVI. Absoluta generali tractatione de contractibus admodum confusa, obscura, & novis terminis rem nullatenus exhaurientibus explicata, GROTIUS speciales quasdam contractuum quæstiones percurrit. [g]

§. XXVII. *I.* Indigitat, quodnam sit verum pretium, veraque rerum æstimatio, & quæ ejus mensura? Ubi ARISTOTELEM, qui indigentiam mensuram rerum esse tradit, refellit, & ait, rem tanti æstimari, quantum communiter offerri, & dari pro tali re solet; ubi rationem habendam esse, putat, laborum, expensarum, copiæ, & inopiæ, damni consequentis, lucri cessantis, etiam quod ex dilata solutione oritur. [h]

§. XXVIII. *II.* Circa emtionem, & venditionem notat GROTIUS, dominium transferri in emtione, & venditione, sine traditione, nisi actum sit ne statim transeat. Hinc concludit, 1. jure naturæ si nihil dictum est, periculum esse emtoris; lege autem illa addita, periculum esse venditoris: indeque doctrinam JCtorum Romanorum, qui re nondum tradita periculum semper venditoris esse voluerunt, ad rationes civiles pertinere [i]. 2. Re duobus vendita, eum præferri, in quem pacto dominium prius translatum est, etiamsi traditio non sit secuta. [k]

§. XXIX. *III.* Monopolia permitti a principe posse, statuit, justa de causa, & pretio constituto; quin & a privatis institui posse æquo lucro: uti si coemunt merces, ut eas majori, æquo tamen, pretio vendant. [l]

§. XXX. *IV.* Ad æstimandas res requiri, ait, rem fungibilem: talem autem maxime esse pecuniam, quæ ex auro, & ære plerumque constet; æstimationem autem faciendam tempore, & loco solutionis. [m]

§. XXXI. *V. Locationem*, *& conductionem* similem esse emtioni, & venditioni, docet, etiam ratione periculi; indeque rem domino, i. e. locatori, perire: sterilitatem autem, & alios casus usum impedientes conductori damno esse; adeo ut hic nihilominus mercedem solvere teneatur, nisi interim aliunde mercedem acceperit locator. [n]

§. XXXII. *VI.* In *locatione* itidem majorem, vel minorem mercedem constitui posse, tradit, si in gratiam alterius locetur, vel conducatur res alias non locanda, &c. Quibus addit, quod si una opera pluribus utilis est, locator de singulis pacisci mercedem possit. [o]

§. XXXIII. *VII.* In *mutuo* observat, jure naturæ vetitas non esse usuras; jus enim non reddendi rem mutuo datam, nisi post certum tempus, esse aliquid æstimabile: at jure divino, ait, eas prohiberi; idque inter Christianos jus facere [p]. Non autem veras usu-

(*d*) Lib. 2. C. 12. §. 13. (*e*) d. C. 12. §. 13. (*f*) d. C. 12. §. 13. (*g*) d. C. 12. §. 13. n. 2. (*h*) Lib. 2. C. 12. §. 14. (*i*) Lib. 2. C. 12. §. 15. n. 1. (*k*) d. C. 12. §. 15. n. 2. (*l*) d. C. 12. §. 16. (*m*) Lib. 2 C. 12. §. 17. (*n*) Lib 2. C. 12. §. 18. (*o*) Lib. 2. C. 12. §. 19. (*p*) L. 2. C. 12. §. 20.

usuras esse, ait, quæ solvuntur 1. pro pensando damno, quod facit qui pecuniam dat mutuam, eo, quod diu pecunia careat: Vel 2. ob lucrum per mutui dationem cessans; deducto, scilicet, incerto spei, & labore, qui subeundus fuerat: 3. Pro impensis ejus, qui multis dat pecuniam mutuam, & in hoc paratam habet. 4. Veras quoque non esse usuras, si aliquid exigitur pro periculo amittendæ sortis: 5. Si modica sit usura [q]. Sed & 6. leges, quæ stipulari aliquid pro usu pecuniæ concedunt, illicitas non esse, ait, si stant intra compensationem ejus, quod abest, aut abesse potest [r]. Ubi notat, *assecurationem*, qua aliquid solvitur pro periculo avertendo, illicitam esse, si periculum non sit. [s]

§. XXXIV. *VIII.* In *societate negotiatoria* æqualitatem Grotius requirit lucri, & damni, pro rata collationis, sive pecuniæ, sive operæ. [t]

Collationem autem fieri posse, ait, *vel* solius usus, & tunc rem ipsam non communem fieri, indeque eam perire soli domino; *vel* ipsius pecuniæ; *vel* operæ cum pecunia, & tunc rem ipsam communem fieri.

Porro, ait, pacisci posse socios, ut alter de lucro participet, non de damno; non autem ut damnum sentiat sine lucro. Non expressis partibus autem æquales intelligi, tradit, si quæ conferuntur sunt æqualia: at in societate omnium bonorum semper æquales partes venire, quia non id, quod confertur, ibi inspicitur, sed quod sperari per successiones, legata, &c. poterit. [u]

§. XXXV. Denique Grotius docet, *Jure gentium voluntario* nihil hactenus mutatum esse, nisi quod inæqualitas rerum in exterioribus habeatur pro æqualitate. Et ad hoc jus gentium respexisse JCtos, qui statuerunt, *naturaliter invicem circumvenire licere* [v]. Licere enim hic sumi, ait, pro actione exteriori, quod saltem permittat lex, non quod fas sit [x]. Evidentem autem esse hujus juris gentium utilitatem, inde concludit, quia cum incerta sint rerum pretia, infinitæ difficultates deficiente hac decisione gentium orituræ essent. [y]

Sectio II.

De Jurejurando.

§. XXXVI. Grotius promissis, & contractibus firmitatem accedere, ait, a Jurejurando [z]. His enim juramentis magnam vim inesse, ex gentium consensu probat [a]. Definit autem juramentum, quod sit affirmatio religiosa. [b]

§. XXXVII. In jurante requirit animum rationis compotem, ac deliberatum, nempe ut quis jurare voluerit [c]. Verba autem jurantis obligare, ait, in sensu, quo ea creditur accepisse, cui juratum est. [d]

§. XXXVIII. Hinc concludit 1. non obligare juramentum dolo elicitum; si nimirum is, qui juravit, factum aliquod suppoſuit, quod revera se ita non habuit, non promissurus si id scivisset [e]. Aliud autem obtinere, si dubium sit, an non etiam sine eo idem fuisset

(q) Lib. 2. C. 12. §. 21. (r) Lib. 2. C. 12. §. 22. (s) Lib. 2. C. 12. §. 23. (t) Lib. 2. C. 12. §. 24. n. 1. (u) Lib. 2. C. 12. §. 25. n. 2. & 3. (v) Lib. 2. C. 12. §. 26. n. 1. (x) Lib. 2. C. 12 §. 26. n. 2. (y) Lib. 2. C. 12. §. 26. n. 3. (z) Lib. 2. C. 13. §. 1. (a) d. C. 13. §. 1. (b) d. Cap. 13. §. 1. n. 3. (c) d. C. 13. §. 2. (d) d. C. 13. §. 3. & §. 13. n. 3. (e) Lib. 2. C. 13. §. 4.

fuisset juraturus: quo refert juramentum Josuæ. [f]

§. XXXIX. 2. Juramenti verba non extendenda esse ultra receptum loquendi morem [g]; deficere enim hactenus animum deliberatum.

§. XL. Juramentum saltem valere, ait, de re licita [h]. Non ergo 1. si illicita, aut 2. licita quidem sit, sed majus bonum morale impediat [i]; quo refert formulam notam *Korban esto*! Nec 3. si impossibilis sit [k]; nisi possibilis fieri possit. [l]

§. XLI. Formas juramenti verbis differre, re convenire, recte statuit [m]; intentionem enim jurantium esse, ut Deus testis adhibeatur, eoque vindex [n]: hinc nominatis quoque rebus, personisve aliis, jurare, veterem fuisse morem [o]. Denique asserit, obligari jurantem etiam si per falsos Deos juret. [p]

§. XLII. Effectum jurisjurandi esse, ait, quod finiat controversias [q], & quod homini æque, ac Deo inde jus oriatur [r], si scilicet verba concepta etiam ad hominem referuntur. [s]

Soli autem Deo inde jus oriri, existimat, 1. si verba non respiciunt hominem, jus ei conferendo: 2. si respiciunt quidem hominem, sit tamen aliquid, quod ei possit opponi; uti si quis metu injusto causam promissioni juratæ dedit [t], si pirata, aut tyrannus, item si perfidus juramentum exigit [u]. Atque his casibus hæredem non teneri, ait. [v]

§. XLIII. Ex jurejurando æque obligari principes, ac privatos, statuit [x]: Si tamen princeps læsus sit, eum se eximere obligatione, seque restituere in integrum posse, in actibus, scilicet, privatis, non in actibus regiis. [y]

§. XLIV. Finiri, ait, obligationem ex jurejurando, 1. si is, cui juratum est, juri suo renunciat: 2. Si qualitas ejus, cui sub illa qualitate juratur, sublata est. [z]

§. XLV. Quærit GROTIUS, an ea, quæ contra juramentum fiunt, irrita sint? Negat, si sola fides sit obstricta, & actus aliquis contra juramentum fiat; aliud esse, ait, si juramentum simul contineat abdicationem plenam potestatis ad actum. [a]

§. XLVI. Porro quærit, an magistratus jus aliquod habeat in id, quod subditus juravit, & in id, quod subdito juratum est? Respondet, duplicem posse esse actum superiorum circa id, quod juratur: 1. *quatenus dirigitur in personam jurantis*, nimirum, juramentum antequam præstetur irritum reddendo; prohibendo ne præstetur; vel postquam juratum est, vetando ne impleatur; vel denique statuendo ne valeat certis casibus, nisi a superiore probetur. His enim casibus superiorum actus efficere posse, ne impleatur quod juratum est. Addit rationem, quia actus nostri hactenus non plene sunt in nostra potestate: subditum enim se obligare non posse, nisi quatenus superiori placiturum est [b]. 2. *Quatenus dirigitur in personam ejus, cui juratur*, tollendo ab eo jus, quod ei partum est; aut vetando, ne quis ex tali juramento accipiat. Nam his quoque

(f) d. C. 13. §. 4. n. 2. (g) d. C. 13. §. 5. (h) d. C. 13. §. 6. (i) d. C. 13. §. 7. (k) Lib. 2. C. 13. §. 8. Lib. 2. C. 16. §. 1. (l) d. C. 13. §. 10. (m) Lib. 2. C. 13. §. 10. (n) d. §. 10. (o) Lib. 2. C. 13. §. 11. (p) Lib. 2. C. 13. §. 12 (q) Lib. 2. C. 13. §. 13. (r) d. C. 13. §. 14. (s) d. C. 13. §. 14. (t) d. §. 14. (u) d. C. 13. §. 15. & 16. (v) d. C. 13. §. 17. (x) Grot. Lib. 2. C. 14. §. 1. & 2. (y) d. C. 14. §. 1. 2. & 3. (z) d. C. 13. §. 18 (a) d. C. 13. §. 19. (b) Lib. 2. C. 13. §. 20. n. 1. & 2.

que casibus juramentum non esse præstandum, docet Grotius, quia hi quoque actus non sunt plene in nostra potestate, sed ita ut a superioribus dependeant. [c]

§. XLVII. Ceterum, teneri eum, ait, qui nocenti qua tali aliquid jurato promisit; nec compensari posse promissum juratum cum eo, quod ante controversum fuit. [d]

§. XLVIII. Sed & legem humanam impedimentum, quod certi generis actibus posuerat, tollere posse, tradit, si juramentum accessit; multos enim jure Romano, & moribus, esse actus prohibitos, qui accedente juramento valeant. [e]

§. XLIX. Præceptum Christi de non jurando non pertinere, putat, ad assertorium juramentum, sed saltem ad promissorium. [f]

§. L. Denique fidem quoque injuratam aliquando vim juramenti ex more habere, asserit. [g]

SECTIO III.

De Interpretatione Conventionis, quæ dubia est.

§. LI. SÆPIUS contingit, conventionem obscuram, eoque dubiam esse, partesque mentem dispositionis diverso modo explicare. Hic jam quæritur, quid juris sit? GROTIUS ait, promittentem, si eum solum spectemus, non obligari, nisi in quod obligari voluit: at quia ita liberum cuique foret, sensum, quem vellet, sibi affingendo, liberare se ab obligatione, Jure naturæ promissorem cogi posse ad id, quod recta interpretatio suggerit; quia alias res exitum habere non posset. [h]

§. LII. Mensuram autem interpretationis, ait, esse signa maxime probabilia; signa autem esse vel VERBA, vel CONJECTURAS ALIAS: atque hæc signa aut *seorsim* considerari, aut *conjunctim*. [i]

§. LIII. Circa VERBA, ubi aliæ non adsunt conjecturæ, regulam ponit: *verba intelligenda esse ex proprietate vocis communi, in artium vocabulis ex usu peritorum* [k]. At conjecturis assumtis opus esse, ait, si vel verba plures habent significationes, vel si in pactis *species* quædam repugnantiæ est (si enim pugna certa est, valere quod posterius inter contrahentes placuit). Denique si ita evidentia sunt, ut sponte se ingerant, etiam contra receptiorem verborum significatum, conjecturam voluntatis promi præcipue debere, ait, ex *materia*, ex *effectu*, ex *conjunctis*, vel origine, vel etiam loco [l]. Atque hos locos exemplis illustrat Grotius. [m]

Porro distinguit 1. significationes vocum in *laxas*, & *strictas* [n]: 2. promissa autem in *favorabilia*, *odiosa*, *mixta*, aut *media* [o]. 3. Differentiam inter actus *bonæ fidei*, & *stricti juris*, ait, esse juris civilis; applicari tamen juri gentium aliquo sensu posse. [p]

§. LIV. Atque ex his Principiis varias interpretationum regulas deducit. 1. In non odiosis sumenda verba secun-

(c) Lib. 2. C. 13. §. 20. n. 1. & n. 3. (d) Lib. 2. C. 13. §. 20. n. 4. (e) d. C. 13. §. 20. n. 3. (f) d. C. 13. §. 21. (g) d. C. 13. §. 21. (h) Lib. 2. C. 16. §. 1. n. 1. (i) Lib. 2. C. 16. §. 1. n. 1. (k) Lib. 2. C. 16. §. 2. & 3. (l) d. C. 16. §. 4. seq. (m) d. C. 16. §. 5. 6. 7. & 8. (n) Lib. 2. C. 16. §. 19. (o) d. C. 16. §. 10. (p) d. C. 16. §. 11.

cundum totam proprietatem usus popularis, & si plures sunt, eam, quæ latissima est [q]. 2. In favorabilibus, si is, qui loquitur, jus intelligat, aut peritorum juris consilio utatur, verba laxius sumenda, ut etiam includant significationem artis, aut quam lex dedit [r]. 3. Ad significationes improprias plane non esse recurrendum, nisi pactum exitu cariturum esset, aut absurdi aliquid inde sequeretur. Econtrario verba etiam strictius sumenda esse, si id necessarium erit ad vitandam iniquitatem, vel absurditatem; alias subsistendum esse intra arctissimos terminos proprietatis, nisi circumstantiæ aliud suadeant [s]. 4. In odiosis etiam sermonem figuratum aliquando admitti, quo onus vitetur. [t]

§. LV. Hinc jam varias decidit quæstiones inter gentes celebratas. 1. An sociorum nomine contineantur etiam futuri [u]? 2. An si fœdere promissum sit, ne injussu populi Romani bellum geratur, contineatur quoque, ne repellant injuriam [v]. 3. An sub conditione, liberam fore Cathaginem, cives soli contineantur, an etiam urbs [x]? 4. An fœdera in dubio sint realia, an personalia [y]? 5. Si primo, qui ad metam pervenisset, promissum quid est, & plures pervenerint simul, quomodo distributio fieri debeat [z]?

§. LVI. Circa CONJECTURAS, quæ extra *verborum* significationem oriuntur, aliud, ait, interpretandi genus esse, vel *extendens*, vel *coarctans* [a]. ILLUD obtinere si constet, rationem, sub quam venit casus, quem volumus comprehendere, esse causam moventem unicam, & efficacem [c]. Unde decidit quæstionem, an mandatum impleri possit per idem [b]? HOC genus interpretandi *vel* peti ex defectu originario voluntatis [c], eumque defectum intelligi vel ex absurdo, vel ex cessatione rationis [d] (sub qua tamen comprehendi sæpe, ait, quasdam res non secundum existentiam, sed secundum potentiam moraliter consideratam) [e], vel ex materiæ defectu [f]: *Vel* ex casus emergentis repugnantia cum voluntate [g], quæ voluntas vel ex naturali ratione, aut ex alio signo voluntatis colligitur [h]. Indicia autem hujus repugnantiæ esse 1. si quo casu sequi verba illicitum esset [i]: 2. si verba sequi, nimis grave, ac intolerabile [k]: 3. cum verba inter se committuntur [l]. Ubi varias regulas ponit, utra pars scripti prævalere debeat?

§. LVII. Atque ex his principiis itidem varias Grotius decidit quæstiones. 1. An in dubio contractus perfectus sit, antequam scriptura, & traditio accedat [m]? 2. An contractus regum ex jure Romano interpretationem accipiant [n]? 3. An offerentis, an accipientis verba attendi magis debeant? [o]

SECTIO IV.

Monita circa Systema GROTII *de Obligatione Personarum ex Promissione.*

§. LVIII. SINGULA, quæ circa systema hoc monenda sunt, ad ipsum opus Gro-

(q) d. C. 16. §. 12. n. 1. (r) §. 12. n. 2. (s) ibid. (t) d. C. 16. §. 12. n. 3. (u) Lib. 2. C. 16. §. 13. (v) d. C. 16. §. 14. (x) d. C. 16. §. 15. (y) d. C. 16. §. 16. 17. & 18. (z) d. C. 16. §. 19. (a) d. C. 16. §. 20. (b) Lib. 3. C. 16. §. 21. (c) d. C. 16. §. 22. (d) d. C. 16. §. 22. (e) d. C. 16. §. 25. (f) d. C. 16. §. 22. (g) d. C. 1. §. 22. (h) d. C. 19. §. 26. (i) d. C. 16. §. 26. n. 2. (k) d. C. 16. §. 27. (l) d. C. 16. §. 28. (m) Lib. 2. C. 16. §. 30. (n) d. C. 16. §. 31. (o) d. C. 16. §. 32.

Grotianum refervamus. Hic faltem generalia quædam monita fubjiciemus.

I. GROTIUS nullibi verum principium obligationum perfonalium exponit [p]. Non enim fundamentum obligationis in eo poni poteft: *Rem fuam quis licite in alium transferre poteft*; ergo *etiam ex pacto obligatur*. Priori enim cafu res definit in noftra poteftate, & cuftodia effe, dum in alium voluntate noftra transfertur, eoque omne jus, quod in rem habuimus, finitur; hæc autem ratio nullo modo ad pacta applicari poteft, ubi res alii faltem promittitur, non vero in eum actu transfertur. Alia igitur obligationum caufa dari debet, quam explicavimus in *Differt. proœm. XII.*

II. Minus curate, ait, omnem vim obligandi, quæ ex pacto oritur, dependere a triplici gradu loquendi de rebus futuris, quæ noftræ funt, aut fore putantur. [q]

III. Caufa obligationis non poteft referri ad *Jus naturæ fociale*, quale non datur; nedum ad *Jus naturæ pro certo rerum ftatu.* [r]

IV. Quæ circa fœdera, & fponfiones monenda funt [s], ad ipfum commentarium refervamus.

V. Error non ideo vitiat negotium, quia promiffor fe fundat in promiffione quadam facti, quod non ita fe habet, adeoque quod in mente agentis vim habet conditionis [t]; fed quia deficit confenfus. [u]

VI. Is, qui metum infert [v], verum jus ex confenfu metuentis confequitur. Nec metus liberare promifforem poteft, fed hic feparata actione ob injuriam illatam convenire cogentem tenetur.

VII. Cum circa obligationem, quæ per alium contrahitur, nec non circa revocationem promiffi [x], non in omnibus nobis cum Grotio conveniat, lectorem ad commentarium remittimus.

VIII. Quod Grotius [y] ftatuit, ex promiffione de re danda dominium transferri, id alibi refutavimus. *Vid. Differt. proœm. XII.*

IX. Quæftionem, an fucceffores obligentur ex pactis anteceſſorum, infeliciter admodum decidit Grotius. Veriora principia fuppeditabimus in Differtatione proœmiali XII.

X. Grotium modos finiendi obligationes perfonæ plane omififfe, fupra §. 21. notavimus. Supplevimus hunc defectum in Differtatione proœmiali XII.

XI. Omifit Grotius alias obligationes, quæ ex variis caufarum figuris oriuntur, in fpecie interdictorum materiam, quam itidem in dicta differtatione fupplevimus.

XII. Grotius fingulas fpecies obligationum perfonæ, quæ ex contractu oriuntur, ordine tractare, & definitiones faltem, ac requifita cujufque negotii exponere, eoque juri Romano lucem affundere debuiffet; at præter pauciffimas quæftiones inter doctores controverfas, & quas infeliciter fatis plerumque decidit, nobiliffimam hanc juris naturalis materiam intactam reliquit.

Sed nec eorum jurium, quæ occafione contractuum alicui debentur, principia expofuit; nam materiam de fructi-

(p) Vid. fupra §. 8. (q) Vid. fupra §. 9. n. 2. (r) Supr. §. 9. (s) d. fupr. §. 12. (t) Supr. §. 13. n. 1. (u) Vid. differt. proœm. XII. (v) Supra §. 13. n. 2. (x) Vid. fupr. §. 14. (y) Vid. fupr. §. 19. n. 3.

fructibus, de eo, quod interest, de accessionibus, de mora, de dolo, de culpâ, quin & de conditionibus, &c. vix verbo, & obiter saltem tangit.

XIII. Differentia inter pacta nuda, & contractus, quam Grotius [a] affert, tot distinctionibus, & subdistinctionibus involuta est, ut vix intelligi possit, quid Grotius senserit. Res ipsa tamen simplicissimis nititur principiis, quæ itidem exposuimus in Dissertatione procemiali XII.

XIV. Verum non est, 1. in contractibus æqualitatem spectari: 2. Casum præstari in negotiis non mere gratuitis [c]: 3. Indigentiam non constituere verum rei pretium [d]: 4. Dominium in emtione venditione transferri nudo consensu, citra traditionem [e]: 5. Jure naturæ quamlibet inæqualitatem corrigi debere: Jure gentium vero id de majori, non leviori statutum esse. [f]

XV. Circa regulas interpretandi dubias promissiones [g] notandum [*a*] est, eas adeo esse obscuras, & ratione destitutas, ut nemo illas pro præceptis naturæ sibi obtrudi patiatur. Quis, quæso, Princeps, quis populus, unquam convinci poterit, ex vagis hujusmodi præsumtionibus pacta, & fœdera vim accipere debere? Sane, nihil in ulla promissione continetur, quod non ex his interpretandi regulis vel affirmari, vel negari, atque pro lubitu æque pro promittente, ac contra eum interpretationem pati posset.

Sed & [*b*] Grotius omnes interpretandi regulas ex locis Rhetorum desumsit, adeoque vere Rhetoricam exposuit. Rhetorica autem non suppeditat regulas naturales, quibus mens, voluntas, & intentio disponentium probari possit, si dubia est; sed modos ostendit, quibus orator thema sibi propositum illustrare, exaggerare, & amplificare potest, etsi forte ad probandam veritatem thematis nihil faciant.

Tota igitur hæc tractatio ad disciplinam juris naturalis non pertinet.

[*c*] Confundit quoque regulas interpretandi circa voluntatem duorum disponentium, cum ea interpretatione, quæ circa voluntatem unius, v. g. legislatoris, testatoris, &c. obtinet. In *priori* dispositione quæritur, quid uterque senserit; nam utriusque consensus in commune placitum pactum efficit. In *posteriori* dispositione quæritur, quid *legislator*, quid *testator &c.* senserit.

[*d*] Confundit regulas interpretandi naturales cum civilibus. Etenim tum in pactis duorum, tum in dispositionibus unius, jure civili ad evitandas controversias variæ inventæ sunt regulæ, quæ nullum in ratione naturali fundamentum habent, licet æquitati conveniant. Sane, regula illa, quod in *pacto dubio* interpretatio contra eum, qui clarius loqui potuit, facienda sit, ex jure civili est.

CAPUT

(a) Vid. supr. §. 24. (*b*) Vid. supr. §. 25. (*c*) d. §. 25. (*d*) Vid. supr. §. 25.

(*e*) Vid. supr. §. 28. (*f*) Vid. supr. §. 35. (*g*) Vid. supr. §. 57. & seq.

CAPUT II.

De origine Obligationum ex Delicto: item de Pœnis. Ubi monita quædam generalia subjiciuntur.

§. LIX. EXPLICAVIMUS systema Grotii circa id, quod nobis debetur ex *promissione* [h]. Sequitur nunc tractatio de eo, quod nobis debetur ex *maleficio*. [i]

§. LX. *Maleficium* GROTIO est omnis culpa, sive in faciendo [k], sive in omittendo commissa [l]. Unde oriri, ait, obligationem, ut damnum resarciatur. [m]

Damnum a demendo dictum ait, quando, scilicet, jus nostrum minuitur [n]. Jus autem nostrum esse posse vel ex mera natura, ut vita, vel accedente facto humano, puta dominio, aut pacto, sive ex lege.

Minus quis habere, adeoque damnum datum Grotio videtur 1. in re: 2. in fructibus, si alius exinde locupletior factus est cum mea jactura; ubi 3. spem quoque æstimari, docet. [o]

§. LXI. Minui autem jus nostrum, ait, etiam ab eis, qui causa sunt damni dati (etsi ipsi non dent); idque VEL faciendo, & quidem [*a*] *primario*, v. gr. jubendo, juvando, aut alias de crimine participando [p]; [*b*] *secundario*, consilium dando, laudando, assentando [q]: VEL non faciendo, aut *primario*, uti si is, qui debet vetare, vel opem ferre, id non fecit [r]; aut *secundario*, qui aut non dissuadet cum debeat, aut factum reticet, quod notum facere debet [s]. Modo hi omnes vera causa damni dati fuerint. [t]

§. LXII. Atque ex hoc principio concludit *I.* mandantem, & mandatarium æque obligari [u]. *II.* Eum, qui de actu tenetur, simul teneri de his, quæ illum ex actus vi sequuntur. [v]

Exempla refert [*a*] in homicida, & vulnerante, qui & ad impensas, & ad *Werigeldum* tenentur [x]: [*b*] in adultero, qui tenetur indemnem præstare maritum, & legitimos liberos [y]: [*c*] In fure, qui tenetur ad omne damnum, & lucrum cessans. [z]

III. Eum, qui promissioni causam dedit dolo, vi, aut metu injusto, teneri, eum, qui promisit, in integrum restituere; nisi ipse causa sit quod vi, vel metu aliquid ab ipso exigatur [a]: vel nisi metus justus sit; uti semper esse, ait, in bello jure gentium solenni. [b]

IV. Denique Principem ex neglectis teneri; uti si latrocinia non prohibet, indeque damnum datur: non vero si milites ejus sine imperio superioris nocent. [c]

V.

(*h*) Vid. supr. §. 3. (*i*) Lib. 2. Cap. 17. §. 1. (*k*) Leg. 13. §. 4. ff. de injur. (*l*) Leg. 121. ff. de R. J. (*m*) Lib. 2. C. 17. §. 2. n. 1. (*n*) Lib. 2. C. 17. §. 2. & 3. (*o*) d. Cap. 17. §. 4. & 5. (*p*) d. Cap. 17. §. 6. (*q*) d. Cap. 17. §. 7. (*r*) d. Cap. 17. §. 8. (*s*) d. Cap. 17. §. 9. (*t*) d. C. 17. §. 10. (*u*) d. Cap. 17. §. 11. (*v*) d. Cap. 17. §. 12. (*x*) d. Cap. 17. §. 13. & 14. (*y*) d. Cap. 17. §. 14. (*z*) d. C. 17. §. 16. (*a*) d. Cap. 17. §. 17. & 18. (*b*) d. C. 17. §. 19. (*c*) d. C. 17. §. 20.

V. Actiones, quæ contra nautas dantur, item actiones noxales, eſſe mere civiles. [d]

VI. Denique damnum etiam adverſus honorem, & famam dari poſſe, ſcil. verberibus, contumeliis, &c. Indeque reparari illud debere, etiam pecunia. [e]

§. LXIII. Hactenus GROTIUS egit de *reparatione* injuriæ factæ [f]: jam de *punienda* ea agitur. [g]

SECTIO I.

De Pœnis.

§. LXIV. FUNDAMENTI loco ponit, naturale eſſe ut is, qui malum facit, malum ferat. *Inter ea*, ait, *quæ natura ipſa dictat licita eſſe, & non iniqua, eſſe & hoc, ut qui male fecit, malum ferat* [h]. Idque jus ex delicto nocentis naſci, tradit, quia qui deliquit, ſua voluntate ſe videtur obligaſſe pœnæ. [i]

§. LXV. Hoc modo jam certum eſſe, exiſtimat, rationem dictare, maleficium puniri poſſe: at non determinatum eſſe, ait, quis punire debeat [k]? Equidem, pergit, naturæ convenientiſſimum eſſe, ut id fiat ab eo, qui ſuperior eſt: id tamen neceſſarium non eſſe, ſed nocentem poſſe puniri a quolibet, qui ejuſdem delicti reus non eſt [l]; adeoque non tantum ab eo, qui læſus eſt, ſed a quovis alio privato: vindicem enim certo reſpectu ſemper ſuperiorem eſſe nocente [m]; indeque jure naturæ unumquemque privatum eſſe vindicem & ſuæ injuriæ, & alienæ [o]. Idque exemplis probat, pœnaſque illas etiam in alieno territorio infligi poſſe, ſtatuit. [p]

§. LXVI. Atque hoc jus puniendi non tantum inter privatos locum habere, ait, ſed gentes quoque pœnas ſumere poſſe a qualibet alia gente; etiam ob delicta, & injurias, quæ illas peculiariter non tangunt: quia ſufficit ad hoc naturæ humanæ communio [q]. Idque multo magis verum eſſe, ait, ſi jus naturæ, aut gentium, immaniter violatum eſt. [r]

§. LXVII. Ex hac hypotheſi GROTII ſequitur, JURE NATURÆ 1. unumquemque jus habere, id, quod ſibi non tantum, ſed &. alii debetur, exigendi a debitore; etiam adhibita vi, & armis, ſi aliter conſequi debitum non poſſit: 2. unumquemque poſſe pœnas a reo poſcere ob injurias ſibi, vel alii illatas, etiam in alieno territorio; neque id tantum privatis licere, ſed & populis, eorumque rectoribus.

§. LXVIII.

(*d*) d. Cap. 17. §. 20. n. 1. §. 21. (*e*) d. Cap. 17. §. 22. (*f*) Conf. Lib. 2. Cap. 1. §. 2. Lib. 2. Cap. 20. §. 1. (*g*) d. Cap. 1. §. 2. d. C. 20. §. 1. (*h*) Lib. 2. Cap. 20. §. 1. n. 2. Lib. 1. Cap. 2. §. 5. n. 3. Lib. 2. Cap. 20. §. 22. n. 1. (*i*) d. Cap. §. 2. n. 3. (*k*) d. Cap. 20. §. 3. n. 1. (*l*) d. C. 20. §. 3. n. 1. & 2. §. 4. §. 7. n. 2. §. 9. n. 2. §. 10. Cap. 21. §. 3. n. 1. (*m*) Lib. 2. Cap. 20. §. 3. n. 1. & §. 9. n. 2. (*o*) L. 1. Cap. 5. §. 1. in fin. & §. 2. n. 2. Cap. 3. §. 2. n. 1. & §. 17. n. 1. Lib. 2. Cap. 25. §. 1. n. 1. §. 3. n. 4. & §. 8. Lib. 2. C. 14. §. 6. n. 2. Lib. 2. Cap. 20. §. 4. n. 3. §. 5. n. 3. & 4. §. 7. n. 2. §. 40. §. 44. & 46. Lib. 2. Cap. 16. §. 3. Cap. 21. §. 3. n. 1. Cap. 19. §. 3. Lib. 1. Cap. 4. §. 2. Lib. 2. Cap. 20. §. 8. n. 3. & 6. §. 9. n. 2. Conf. Lib 2. C. 25. §. 4. §. 6. & §. 8. per tot. Lib. 2. Cap. 20. §. 40. n. 1. (*p*) Lib. 3. Cap. 4. §. 8. n. 1. & 2. (*q*) Lib. 1. C. 5. §. 1. in fin. junct. §. 2. (*r*) Lib. 2. C. 20. §. 40. per tot. §. 44. §. 46. n. 4.

§. LXVIII. At Jure gentium id mutatum, & *I.* communi gentium consensu, introductis nimirum civitatibus (eoque judiciis), constitutum esse, fingit, ut nemo possit sive suam, sive alienam injuriam, privata auctoritate vindicare, sed coram judice [s]; adeo ut extraneus læsus rei magistratum interpellare teneatur, qui vel punire reum, vel eum dedere debeat [t], non obstante asyli jure [tt]. *II.* Eodem gentium jure introductum esse, ne gentes alienam injuriam vindicent, nisi crimen spectet humanam societatem [u]. *III.* Sed & in specie eo jure statutum esse, ne quis alienos subditos defendat contra injuriam Principis sui, quia ex quo civiles societates sunt introductæ, certum sit, rectoribus cujusque civitatis speciale quoddam jus in suos subditos quæsitum esse [v]; nisi manifesta sit injuria [x]. *IV.* Maxime autem eo jure prohibitum esse, ne subditi principem suum delinquentem punire [z]: & *V.* ne subditi hostis in alieno territorio interfici possint. [zz]

§. LXIX. Remansisse tamen, ait, vestigium juris naturalis, eoque & juris puniendi privata auctoritate ob injurias sibi illatas: 1. si contra societatem humanam aliquid committitur (*vid.* §. *præced.*): 2. in casu necessariæ defensionis [a], sola excepta injuria a principe illata [b] (Principi enim, nec jure necessariæ defensionis resisti posse, ait, nisi vitæ periculum immineat [c]): 3. si lex vindictam privatam permittit, ut apud Hebræos in vindicta sanguinis proximi; in adulteros apud Romanos; & moribus in bannitos [d]; alicubi in liberos. [e]

§. LXX. De capitalibus pœnis quæri solet, an jure naturæ licitæ sint? Equidem toto capite secundo libri primi Grotius contra Anabaptistas licentiam judiciorum capitalium, tum ex jure naturæ, tum ex legibus divinis, inprimis autem ex doctrina Evangelii defendit, ac probat; quo nos remittimus.

§. LXXI. Sed alia quæstio est, an extra homicidium pœna capitalis in alia crimina vel natura statuta sit, vel statui a Principe possit? Videtur id negandum, quia in solo homicidio talionis ratio consistit in effusione sanguinis pro sanguine, cum in reliquis criminibus omnibus hæc ratio cessare videatur. Grotius contrariam defendit opinionem, & asserit, conjecturam divinæ voluntatis ipsa naturali ratione adjuvante a similibus ad similia processisse, ut quod in homicidam constitutum erat, in alios quoque eximie nocentes non iniquum visum fuerit: quia quædam sint, quæ vitæ æquiparantur, ut existimatio, pudor virginalis, fides matrimonii; aut sine quibus vita tuta esse non potest, ut imperii societatem continentis reverentia: adver-

(s) Lib. 2. Cap. 21. §. 3. n. 1. Lib. 1. C. 3. §. 1. n. 2. & §. 2. Lib. 2. Cap. 20. §. 8. n. 4. §. 9. n. 4. prol. §. 19. (t) Lib. 2. Cap. 21. §. 4. §. 5. n. 4. (tt) d. Cap. 21. §. 5. 6. (u) Lib. 2. Cap. 21. §. 3. n. 2. §. 4. & §. 5. n. 4. §. 6. Lib. 2. Cap. 20. §. 40. Lib. 3. Cap. 18. §. 2. n. 3. (v) L. 2. Cap. 25. §. 8. (x) d. §. 8. n. 2. Lib. 2. Cap. 20. §. 40. n. 1. & 2. (z) Lib. 1. Cap. 4. §. 2. n. 1. (zz) Lib. 3. C. 4. §. 8. n. 1. & 2. (a) Lib. 1. C. 3. §. 2. Lib. 2. Cap. 20. §. 8. n. 5. Lib. 2. Cap. 20. §. 9. n. 5. & 6. Lib. 1. Cap. 2. §. 5. n. 5. & 6. Lib. 2. Cap. 7. §. 2. n. 2. (b) L. 1. C. 4. §. 2. 3. & 4. (c) d. Lib. 1. C. 4. (d) L. 1. Cap. 2. §. 5. n. 5. Lib. 2. Cap. 20. §. 17. n. 1. (e) L. 2. C. 5. §. 7. L. 3. C. 14. §. 8. n. 2.

adversum quæ qui faciunt, eos homicidis meliores non videri [f]. Atque hinc capitalia supplicia non in homicidas tantum, sed in alios facinorosos usurpata fuisse, ait, apud ipsos piæ doctrinæ alumnos. [g]

Veterem quoque traditionem apud Hebræos exstare, docet, legibus Noachi adulteria, incestus, &c. morte punitos fuisse [h]. Mosen postea supplicia capitalia in plurimis delictis statuisse, & rationes adjecisse, quæ non tantum apud Judæos, sed & apud alias gentes valent [i]. Unde concludit, illicitum non esse imitari leges MOSIS, & absurdum cogitatu esse, Hebræo populo licuisse pœnis capitalibus munire securitatem, aliis autem gentibus id non licuisse [k]: neque Prophetas gentes unquam admonuisse, improbari a Deo usum capitalium suppliciorum, sicut de aliis peccatis admoniti fuerint. [l]

§. LXXII. Cum autem pœna saltem ad certum finem ab hominibus punientibus infligi, homoque homini nocere non possit, nisi boni alicujus consequendi [m] (non ergo solius vindictæ [n]) causa; ideo triplicem GROTIUS pœnarum finem constituit [o]: *Emendationem* ejus, qui peccavit: *Utilitatem* ejus, cujus intererat non peccatum esse: & *Exemplum.*

§. LXXIII. De *Emendatione* ejus, qui peccavit, ait [oo], cuique hominum licitum esse infligere punitionem, quæ huic fini inservit [p]: ad mortem tamen pertingere hoc puniendi genus non posse [q], nisi ita deperditus sit reus, ut ad sanitatem perduci nequeat; quod cum valde dubium sit, pœnam hoc fine raro locum habere posse. [r]

§. LXXIV. *Utilitatem* ejus, cujus intererat peccatum non esse [s], Grotius in eo constituit, ne in posterum tale quid patiatur ab eo, aut ab aliis [t]. Ad hunc quoque finem jure naturæ cuique hominum pœnam sumere licitum esse, statuit [u]; idque consensu gentium probare nititur [v]. At civitatibus constitutis, ait, desiisse hoc jus, & in judices collatum esse [x]: manere tamen vestigia naturalis libertatis, si judicia nulla sunt, vel si lege id permittitur, ut in duellis, in homicidis extra locum asyli inventis. [y]

§. LXXV. Tertius pœnarum finis Grotio est *Exemplum* [z], ne scilicet alii, impunitate illecti, aliis quibusvis molesti sint [a]. Hujus autem juris potestatem naturaliter quoque penes unumquemque esse, ait [b]; at placuisse hominibus, civitate constituta, etiam hunc finem committere judicibus [c]: superesse tamen vestigia in judicio Zeli, in jure patriæ, & dominicæ potestatis apud Romanos, &c. [d]

§. LXXVI. LEGE EVANGELICA circa pœnam, quæ animum dolentis

(f) Lib. 1. Cap. 2. §. 5. n. 7. (g) Genes. 38. v. 24. Grot. d. §. 5. n. 6. (h) Grot. d. §. 5. n. 8. (i) Lib. 1. Cap. 2. §. 5. n. 9. (k) d. §. 5. n. 9. & 10. junct. Lib. 1. Cap. 1. §. 51. n. 3. (l) d. §. 5. n. 9. (m) d. Cap 20. §. 4. n. 1. 2. & 3. §. 5. seq. §. 22. (n) Lib. 2. Cap. 20. §. 4 n. 3. §. 5. n. 1. & 4. (o) d. Cap. 20. §. 6 13. & 37. (oo) d. Cap. 20. §. 7. (p) d. C. 20. §. 7. n. 2. (q) d. C. 20. §. 7. n. 3. (r) d. C. 20. §. 7. n. 3. & 4. (s) Lib. 2. Cap. 20. §. 8. (t) d. §. 8. (u) d. §. 8. n. 2. (v) d. §. 8. n. 3. (x) d. §. 8. n. 4. (y) d. §. 8. n. 3. & 6. (z) Lib. 2. Cap. 20. §. 9. (a) d. §. 9. (b) d. §. 9. n. 2. & 3. (c) d. §. 9. n. 4. (d) d. §. 9. n. 5. & 6.

lentis saltem exsatiat, vetari, ait, non tantum id, quod natura permittit, sed & quod leges civiles libertati hominum in quibusdam casibus reliquerunt [e]; adeo ut nec judicem ideo adire liceat [f], etsi saltem agatur de ultione in futurum cavenda [g]. Excipit autem eas pœnas, quæ non privato, sed bono publico consulunt, partim tollendo reum, partim deterrendo alios severitate exempli [h]. Unde concludit, *lege evangelica* non prohiberi pœnas, quæ a magistratu infliguntur. [i]

Dubia, quæ Anabaptistæ movere solent, Grotius removet [k], simulque monet privatos, ne ipsi, sive sui, sive boni publici causa, pœnas lege licet permittente sumant [l]; & ne se ingerant ad munera publica, quæ de sanguine judicium habent [m]. Qua occasione quæstionem tractat, an is, qui lege permittente aliquem occidit, verum jus habeat, an saltem impunis sit. [n]

§. LXXVII. OBJECTUM pœnarum Grotio est *malum actionis* [o]. Non ergo puniri posse, ait, 1. actus internos [p]; 2. actus inevitabiles naturæ humanæ [q]; 3. quæ nec directe, nec indirecte spectant ad societatem humanam [r]; 4. actus oppositos virtutibus. [s]

§. LXXVIII. Quærit GROTIUS, an remitti possit pœna? Idque affirmat, etiam post legem pœnalem constitutam [u]. Causas autem liberandi a pœna late recenset [v]; easque vel intrinsecas facit, vel extrinsecas. [x]

§. LXXIX. Pœnas saltem infligi debere juxta meritum, tradit, & merito. Unde infert, ultra meritum neminem puniendum esse [y]. In merito autem, ait, examinandam esse causam, quæ impulit [z]; causam, quæ a delinquendo retrahere debet [a]; & personæ aptitudinem ad utrumque. [b]

Mensuram meriti statuit *Talionem*, cujus naturam explicat [c]; inque ea pœnam non nude spectari, ait, sed respectu habito ad patientem, num sit dives, num vilis persona, &c. Ubi in genere monet, ad minimum ducere charitatem ejus, qui punitur, nisi justior charitas ob causam extrinsecam aliud suadeat. Causam autem illam nasci solere ex generalibus invitamentis ad peccandum, qualia præcipue sint consuetudo, & facilitas: ubi clementiam in dubio commendat. [e]

§. LXXX. Porro Grotius ait, bella quoque pœnæ expetendæ causa geri solere [f]: non tamen id fieri debere ob quævis delicta [g], nec ob voluntatem lædendi mente reservatam [h], nec si inchoata saltem delicta sint. [i]

§. LXXXI. Hæc bella pœnalia geri posse, existimat, ob quævis delicta in jus naturæ, & gentium commissa, etsi nos in specie non tangant [k]: uti si pecca-

(e) Lib. 2. C. 10. §. 10. n. 1. & 2. (f) d. §. 10. n. 2. seq. (g) d. §. 10. n. 6. (h) d. §. 10. n. 8. (i) d. §. 10. n. 1. & 8. (k) Lib. 2. Cap. 20. §. 11. & 12. (l) d. Cap. 20. §. 14. & 15. (m) d. Cap. 20. §. 16. (n) d. Cap. 20. §. 17. (o) Lib. 2. C. 20. §. 1. n. 1. (p) d. Cap. 20. §. 18. (q) d. Cap. 20. §. 19. (r) d. Cap. 20. §. 20. (s) d. §. 20. n. 1. fin. n. & n. 2. (t) Lib. 2. Cap. 20. (u) d. Cap. 20. §. 22. 23. & 24. (v) d. Cap. 20. §. 25. (x) d. C. 20. §. 26. (y) d. C. 20. §. 28. (z) d. C. 20. §. 29. (a) d. Cap. 20. §. 30. (b) d. C. 20. §. 31. (c) d. Cap. 20. §. 32. (d) d. C. 20. §. 34. & 35. (e) d. Cap. 20. §. 36. (f) d. Cap. 20. §. 38. (g) d. C. 20. §. 38. (h) d. Cap. 20. §. 39. (i) d. Cap. 20. §. 39. n. 3. & seq. (k) Lib. 2. Cap. 20. §. 40.

peccatur in humanam societatem [l], etiamsi saltem indirecte, v.g. per Sodomiam [m]. Atque hinc bello puniri posse, ait, eos, qui in parentes impii sunt, qui humanam carnem epulantur, qui piraticam exercent, qui in naturam delinquunt, &c. [n]

§. LXXXII. Cavendum autem, Grotius ait, 1. ne mores civiles plurium gentium pro jure naturæ sumantur [o]: 2. Ne vetitis a natura annumeremus ea, de quibus ratio prohibitionis non constat [p]. 3. Excusandos esse, existimat, eos, quibus aut ratiocinationis imbecillitas, aut prava educatio obstant; quo refert gentes hebetioris ingenii. [q]

§. LXXXIII. Quærit Grotius, an ob delicta, quæ in Deum committuntur, bellum geri possit? Affirmat id si de principiis, & notionibus universalibus religionis quæstio sit; nimirum, Deum esse, & ab eo curari res humanas [r]. Non vero si de aliis notionibus quæstio sit, nimirum, an Deus sit unus? an mundus, seu universum Deus sit? an mundus sit æternus? quum difficilior harum rerum sit conceptus. [t]

§. LXXXIV. Quærit porro [u], an arma inferri possint illis, qui religionem Christianam sibi propositam amplecti nolunt? Et recte id negat [v]. Sed & eos improbat, qui Christianismum docentes, aut profitentes, pœnis eam ob causam subdunt [x]; nedum qui suppliciis grassantur in eos, qui in quibusdam saltem articulis fidei dissentiunt [y]. Probat vero illos, qui puniunt gentes, quæ in Deos irreverentes sunt. [z]

S E C T I O II.

Ubi circa Systema GROTII *de Delictis, & Pœnis, quædam monentur.*

§. LXXXV. In genere, *primo*, monendum est, GROTIUM (*vid. supr.* §. *61.*) regulam quidem statuere, quod damnum injuria datum reparari debeat: at causam, cur jure naturæ id præcise fieri debeat, nullibi explicat. Nos ex simplicissimis principiis eam demonstravimus in dissertatione proœmiali XII.

§. LXXXVI. *Secundo*, verum non est, actiones, quæ contra nautas dantur, esse ex jure civili [a]; oriuntur enim ex consensu, sed tacito, (*dict. Dissert. proœm. XII.*); adeoque ex ipso naturæ jure.

§. LXXXVII. *Tertio*, verum non est, unumquemque esse suæ, & alienæ injuriæ vindicem, etiam in territorio alieno, si ejusdem delicti reus non est. Verum quoque non est, id jure gentium demum mutatum esse. (*Vid. supr.* §. *66. seqq.*). Judicia enim a natura sunt, eaque naturali ratione familiis a divino rerum creatore concessa esse, alibi demonstravimus.

§. LXXXVIII. *Quarto*, fines pœnarum, quos Grotius (*vid. supr.* §. *72. seq.*) tam late recenset, sunt mere civiles.

(*l*) d. Cap. 20. §. 40. n. 1. & 2. (*m*) d. C. 20. §. 20. (*n*) d. Cap. 20. §. 40. n. 3. & 4. (*o*) d. Cap. 20. §. 41. (*p*) Lib. 2. Cap. 30. §. 42. (*q*) d. Cap. 20. §. 43. (*r*) d. Cap. 20. §. 44. (*t*) d. C. 20. §. 45. & 46. (*u*) d. Cap. 20. §. 47. (*v*) d. Cap. 20. §. 48. (*x*) d. C. 20. §. 48. (*y*) d. C. 20. §. 49. (*z*) d. C. 20. §. 50. (*a*) d. Cap. 20. §. 51. junct. §. 47. n. 2. & seq. (*a*) Vid. supr. §. 36.

viles. Finis naturalis unicus pœnarum est reparatio injuriæ, sive Deo, sive hominibus illatæ, quæ fit si reus tantundem mali patitur.

§. XC. Reliqua, quæ in Grotio desideramus, in ipsa explicatione operis notabimus.

CAPUT III.

De eo, quod nobis debetur ex Quasi Contractu, vel Quasi Delicto.

§. XCI. GROTIUS in genere aliquid nobis deberi sive ex *pactione*, sive ex *maleficio*, sive ex *lege* (scil. civili), initio Libri II. asseruit. [b]

§. XCII. Ad. id, quod LEGE debetur, retulit *quasi contractus*, & *quasi delicta*; atque ex his duobus capitibus etiam *condictiones* nasci, docuit [c]: & eas saltem condictiones excepit, *quibus repetitur id, quod nostrum fuit, & nostra voluntate in alium vel ex errore, vel sine causa, translatum est*. Hanc enim obligationem restituendi sequi ex dominio, ait [d]; adeoque non ex *lege*, sed ex jure naturæ pro certo rerum statu.

Hinc apparet ratio, cur nullibi materiam *quasi contractuum*, & *quasi delictorum*, ex professo tractaverit, quia ex lege civili debita hæc orta esse, supponit.

§. XCIII. De QUASI CONTRACTIBUS id non tantum in genere asserit [e], sed & in specie id affirmat de negotiorum gestione [f], de condictionibus, quibus non repetitur id, quod antea nostrum fuit [g], de tutela, &c. [h]

§. XCIV. De QUASI DELICTIS similiter in genere id affirmat [i]: sed & in specie id asserit de actione in factum, qua vectores contra cauponem, nautam, & stabularium agunt, ob furtum, vel damnum in caupona, nave, & stabulo ab aliis factum, qui ibi habitandi, vel operarum præstandarum causa sunt. [k]

§. XCV. Admodum autem errat Grotius, dum nobilissimam hanc juris partem legum civilium dispositioni tribuit, cum ea ex ipsa ratione naturali, & quidem ex simplicissimis principiis, sequatur.

§. XCVI. Certum enim est, & ipse Grotius fatetur, Deum cuique hominum jus in suas res, & in suas actiones concessisse. [l]

Hinc necessario duo sequuntur: *I. nemini alii jus in res, & actiones meas competere;* adeoque neminem utilitatem ex rebus, & actionibus meis sibi arrogare posse. Si proinde quis lucrum capit ex re mea, jus alienum in bonis suis habet, quod jus ex generali justitiæ regula tribuere debet ei, cujus est. Atque hæc obligatio JCtis Romanis descendere dicitur ex QUASI CONTRACTU, & toties locum habet, quoties quis facto aliquo licito locupletior fit cum alterius jactura.

Ex

(b) Lib. 2. C. 1. §. 2. n. 1. add. C. 17. §. 1. & §. 2. n. 1. (c) d. C. 1. §. 2. n. 1. C. 10. §. 12. Lib. 3. C. 21. §. 30. (d) d. C. 1. §. 2. n. 1. junct. C. 10. §. 2. n. 1. & n. 2. lit. d. (e) Lib. 2. C. 1. §. 2. n. 1. (f) Lib. 2. C. 10. §. 9. n. 1. (g) d. C. 1. §. 2. n. 1. C. 10. §. 17. (h) Lib. 2. C. 17. §. 2. (i) Lib. 2. C. 1. §. 2. n. 1. (k) Lib. 2. C. 17. §. 20. n. 2. (l) Lib. 2. C. 6. §. 1. n. 1. C. 11. §. 1. n. 3. in fin.

Ex his jam apparet, 1. *actionem negotiorum gestorum* ex ipso jure naturæ oriri, *tam* intuitu ejus, cujus negotia gesta sunt, utpote qui agit ad reliqua præstanda, *quam* intuitu ejus, qui gessit, & qui agit ad damna, & impensas; uterque enim agit ad id, in quo alter locupletior factus est. Eadem ratio 2. obtinet in *tutela*, quæ est species negotiorum gestionis. Sed & 3. omnes *condictiones*, etiam illæ, per quas res condicitur, quæ mea fuit, ad quasi contractus pertinent; at persona alterius mihi obligatur, quia meo errore, vel ex causa lege prohibita, vel in genere sine ulla causa, locupletior fit ex re mea. (*Vid.* §. 98.)

Ipse Grotius 4. fatetur, contra naturam esse ex aliena jactura lucrum quærere [m]. At hac ipsa regula natura omomnium quasi contractuum absolvitur. In omnibus quasi contractibus obligatio ideo oritur, quia alienis spoliis opes nostras augeremus, quod ex singulis speciebus, quæ a JUSTINIANO tot. tit. Inst. de oblig. quæ quasi ex contr. & a JCtis in Leg. 5. ff. de oblig. & act. proponuntur, apparet.

§. XCVII. *II. Quod nemo jus mihi naturali ratione quæsitum culpa sua auferre possit.* Quando enim quis providere potuit, & debuit, jus meum ex facto suo lædi posse, ipsa ratione naturali ex hoc facto tenetur. Atque hæc obligatio JCtis Romanis descendere dicitur QUASI EX DELICTO: ac toties obtinet, quoties jus alterius absque proposito læditur facto meo culposo (excepto solo casu, ubi corpore in corpus culpa damnum datum est; hoc enim factum inter vera delicta JCti retulerunt [n]).

Hinc jam constat, 1. actionem in factum contra nautas, caupones, & stabularios oriri ex ipso jure naturæ; nimirum, ex mala electione, dum nautæ &c. cognitam habere debent conditionem eorum, quibus habitationem concedunt, & quorum opera utuntur. Atque hac ratione 2. nituntur omnia quasi delicta, quæ a JCtis hoc nomine venire solent: nituntur, nimirum, *culpa*, vel quia male elegerunt, vel quia profitentur imperitiam, vel quia providere potuerunt, & debuerunt, damnum inde oriri posse. Vid. tot. tit. Inst. de oblig. quæ quasi ex delicto. L. 5. ff. oblig. & act. Sane 3. ipse Grotius actus culpa admissos natura prohibitos esse, concedit; indeque homines ex eis, quæ vel per imperitiam fiunt, vel ex neglectu, obligari, statuit. Sed in eo errat, quod actus illos ad maleficia referat [o], cum JCti Romani ad delicta tantum illa facta referant, quæ dolo admittuntur.

Constat ergo ex præmissis, omnes actus, quos JCti ad quasi contractus, & ad quasi delicta referunt, non ex LEGE CIVILI, sed ex ipso jure naturæ ortum habere.

§. XCVIII. Denique hic notandum est, condictiones, quibus repetimus id, quod nostrum fuit, & per errorem, vel sine causa, in alium translatum est, nulla ratione ad obligationes, quæ ex dominio, adeoque ex jure in re oriuntur, referri posse. Pugnat id cum analogia juris; instituta enim actione reali, rem meam esse dico,

(m) Lib. 2. C. 10. §. 2. per. tot. (n) tot. tit. ff. ad. leg. Aquil. (o) Lib. 2. [illegible] §. 3. & 26. 20. (p) Lib. 2. C. 17. §. 1.

co, eamque a possessore repeto. Qua ratione autem rem meam dicere possum, quæ voluntate mea in alterum translata est, vel quæ non amplius exstat, sed periit? Sane, omne jus dominii exstinguitur his duobus casibus, etiam naturali jure.

At alia quæstio est, an is, qui per errorem, vel ex causa lege prohibita, in alterum rem suam transtulit, eoque *dominium* amisit, *actione personali* contra eum, qui rem meam tenet, agere possit, ut quod ex meo errore penes se habet, mihi restituat? Et merito id affirmatur; quia alias alter ex meo errore, vel ex causa lege prohibita, locupletior fieret [illegible] jactura. Hæc ergo condictio indebiti est mere personalis, & descendit ex obligatione personæ, non ex jure in re, utpote quod totum exstinctum est. Atque hinc JCti Romani omnes condictiones indebiti ad quasi contractus, adeoque ad obligationes personæ retulerunt.

CAPUT IV.

De Obligatione, quæ oritur ex Jure Gentium voluntario.

§. XCIX. HACTENUS explicavimus principia GROTII circa *obligationem personæ*, quatenus ex JURE NATURÆ oritur (paucis duntaxat additis de gentium jure voluntario quatenus ab eo aliquid superadditum juri naturæ fingit q, nimirum, ex contractu, delicto, quasi contractu, & quasi delicto. Sequuntur nunc obligationes personæ, quas ipsum *Jus gentium* per se induxisse, supponit, vel quia jus gentium novi aliquid constituit r, vel quia actibus quibusdam, in quibus naturalis quædam æquitas obtinere videtur, firmitatem addit s. Atque huc refert 1. jus legatorum t, 2. jus sepeliendi u, & 3. quædam alia jura, quæ singula nunc explicabimus.

SECTIO I.

De Jure Legatorum.

§. C. GROTIUS jura legatorum non ex *Jure naturæ*, sed ex *Jure gentium voluntario* oriri, & hactenus jus gentium novi aliquid constituere, existimat. v

§. CI. Jus legatorum jure gentium sanctum, illudque violare non injustum tantum, sed & impium esse, statuit x. Nam quædam, quæ juris gentium, & sanctiora sunt, ad Deos referri, & Diis abscribi y, quin sæpius ad jus naturæ referri solere, ait. z

§. CII. Rationem hujus privilegii ex voluntate gentium dijudicari debere, existimat, quum hoc jus non, ut jus naturæ, ex certis rationibus oriatur a: indeque recurrendum esse, ait, tum

(q) Lib. 2. C. 18. §. 1. (r) Lib. 2. C. 18. §. 1. (s) Lib. 2. C. 19. §. 6. (u) d.C.18.§.1.junct. C. 19. §. 1. (v) Lib. 2. C. 18. §. 1. (x) d. C. 18. §. 1. & 2. (y) Lib. 3. C. 4. §. 16. n. 1. (z) Lib. 2. C. 19. §. 12. (a) Lib. 2. C. 18. §. 4. n. 2. seq.

tum ad judicia sapientum, tum ad conjecturas; adeoque spectandum esse, quid gentibus placuerit [b]. Placuisse autem gentibus, ut legati per fictionem juris extra territorium constituantur, indeque imperio loci, ubi degunt, non subsint [c]. Unde Grotius concludit, nec delictorum reos fieri posse, nisi in solo casu necessariæ defensionis [d]. Si tamen summa necessitas adsit, etiam facultatem detinendi, interrogandi, &c. legatum, concedit. [e]

§. CIII. Jure naturali mittunt legatos omnes, qui jus belli habent, adeoque solæ summæ potestates. Quales etiam sunt cognati, qui de eodem imperio decertant [f]; & illi, qui certo respectu saltem subditi sunt [g], sed & inæquali fœdere juncti. [h]

Non ergo mittunt legatos 1. provinciæ mediatæ, aut civitates municipales [i]; nedum 2. subditi in bello civili [k]; nec 3. prædones [l]: nisi & subditis, & prædoni fides data sit. [m]

§. CIV. Legatos necessario admitti non debere, Grotius ait, si justa sit rejiciendi causa [n]: tamen denunciari mittenti debere, ne legatus mittatur. [o]

§. CV. Legatum admissum ex jure gentium tutum esse, ait, apud eum, ad quem mittitur; inprimis apud hostes, & inimicos [p]: adeo ut nec jure talionis violari, & male haberi [q], immo nec ex delicto, nec ex contractu conveniri possit. [r]

Atque hanc securitatem etiam ad familiam, comites, vasa, &c. legati pertinere, tradit.

§. CVI. Ceterum 1. legatis in alieno territorio, ad quorum rectores missi non sunt, securitatem illam juris gentium non competere, existimat [s]: an vero 2. jurisdictionem in familiam, & 3. asyli jus in domo sibi arrogare possint, dependere ab eo, ad quem mittitur. [u]

§. CVII. Ob violatos legatos sæpius bella gesta esse, coronidis loco addit. [v]

SECTIO II.

De Jure Sepulturæ.

§. CVIII. Ex *Jure gentium* quoque deberi corporum mortuorum sepulturam, GROTIUS ait [x], & gentes uti jus legationum, ita & jus sepulturæ, ob æquitatem ad Deos retulisse, existimat. [y]

§. CIX. Varias *opiniones* circa receptam inter gentes sepulturam recenset [z]. MOSCHION occasionem natam, putat, ex gigantea feritate mandendi homines, cujus abolitæ signum sepultura sit. 2. Alii terræ corpus deberi crediderunt, quia e terra ortum est. 3. Alii resurrectionis spem a primis humani generis parentibus hoc veluti monumento posteris consignatam putant. 4. GROTIUS verius esse, ait, indignum visum esse si corpore hominis, cæteris animantibus præstantioris, alia animantia pascerentur. Sed & 5. alienum videri ab humanæ naturæ dignitate,

(b) d. §. 4. n. 2. seq. (c) d. §. 4. n. 5. (d) d. §. 4. n. 2. 3. & 7. (e) d. §. 4. n. 6. (f) Lib. 2. C. 18. §. 2. n. 3. (g) Lib. 2. C. 18. §. 2. n. 2. (h) d. C. 18. §. 2. n. 2. (i) d. C. 18. §. 2. n. 1. (k) d. C. 18. §. 2. n. 3. (l) d. C. 18. §. 2. n. 3. in fin. (m) ibid.

(n) d. C. 18. §. 3. (o) d. C. 18. §. 5. (p) d. C. 18. §. 5. (q) d. C. 18. §. 6. (r) d. C. 18. §. 7. 9. & 10. (s) d. C. 18. §. 8. (t) d. C. 18. §. 5. (u) d. C. 18. §. 8. n. 2. (v) d. C. 18. §. 11. (x) Lib. 2. C. 19. §. 1. (y) d. C. 19. §. 1. n. 2. (z) d. C. 19. §. 2.

tate, proteri, ac laniari corpus humanum; indeque 6. sepulturam officium humanitatis dici, quum non tam homini, quam humanitati, i. e. humanæ naturæ, præstetur.

§. CX. Hinc concludit 1. etiam hostibus deberi sepulturam [a]; non vero 2. insigniter facinorosis [b]: indeque apud ipsos Hebræos illos, qui mortem sibi consciverant, exceptos fuisse, tradit. [c]

Sectio III.

De aliis Juribus, quæ Personæ debentur ex Jure Gentium voluntario.

§. CXI. Ex jure gentium voluntario præterea alia quædam debita deducit: nempe 1. *successiones ab intestato agnatorum.* Proximis enim agnatis ex præsumta defunctorum voluntate deberi quidem successionem, existimat; Sed hanc conjecturam naturalem non esse jure necessariam, indeque a jure gentium demum firmitatem accipere [d]. 2. *Præscriptiones:* ei enim, qui longo tempore aliquid possedit, ideo deberi rem alienam, statuit, quia pristinus dominus tacite eam dereliquisse videtur; quia vero conjectura hæc incerta esset, fingit, jure gentium inductam esse hanc legem, ut possessio memoriam excedens dominium transferret [e]. 3. Quod ob *læsionem*, quæ non est ultra duplum, non rescindatur contractus, sed etiam ex inæqualitate debeatur. Etsi enim æqualitas ex jure naturæ ortum habeat tamen, eam ex lege humana firmitatem quandam accipere, ait, adversus exceptiones quasdam, quas alias ratio naturalis videtur suggerere. [f]

Sectio IV.

Ubi monita circa Obligationes, quæ ex Jure Gentium oriuntur, continentur.

§. CXII. Ratio omnium harum obligationum, quas ex jure gentium Grotius deducit, sponte corruit, ex quo certum fit, non dari jus gentium voluntarium: uti vere non dari, supra probavimus. *Vide Dissertat. proæm. IV.*

§. CXIII. Sane, *legatorum jura* (Vid. supr. §. 100. & seq) non demum ex jure gentium voluntario, sed ex ipso jure naturæ sequuntur. Dantur etiam inter hostes jura quædam, & officia, quæ præstari invicem non possent, nisi legati mitterentur. Bella geruntur ea intentione, ut injuria reparetur; qua vero ratione reparatio illa offerri posset, nisi voluntas per legatos declararetur? Neque legatus venit animo lædendi, sed reparandi, & reparationem offerendi; in eum ergo jura belli cessant. [h]

§. CXIV. *Sepeliendi necessitas* (Vid. supr. §. 108. & seq.) est mere civilis, quam pudor, & necessitas apud omnes fere gentes introduxit. Apud Romanos, & Græcos, pro debito juris naturæ habitum fuit, sed ex falso religionis

(*a*) Lib. 2. C. 19. §. 3. (*b*) d. C. 19. §. 4. (*c*) d. C. 19. §. 5. (*d*) Lib. 2. C. 7. §. 4. n. 1. §. 10. n. 1. & C. 19. §. 6. Diss. procem. 6. §. 39. (*e*) d. C. 19. §. 6. L. 2. C. 4. §. 9. Dict. Diss. procem §. 9. (*f*)d. C. 19. §. 6. Diss. procem. 7. §. 35. (*g*)Lib. 2. C. 12. §. 26. d. §. 6. (*h*) Vid. Grot. Lib, 2. C. 18. ibique Comment.

gionis principio; quia crediderunt, manes circa ossa defunctorum vagari, neque quiescere posse nisi iis conditis. Religionis igitur pars fuit sepelire defunctos. i

§. CXV. *Successiones ab intestato* (Vid. supr. §. III.) quatenus agnatis debentur, sunt ex ipso jure naturæ, & sequuntur ex continuatione familiæ, cujus partes, & membra sunt agnati, ad quos proinde omnia jura, & bona familiæ pertinent. k

§. CXVI. *Præscriptiones*, quæ hominum viventium memoriam excedunt, (*vid. supr.* §. III.) sunt merum inventum Juris Romani, quod in ipso Commentario ad GROTIUM l demonstrabimus. Sane, injuria non minuitur possessione longi temporis, sed augetur potius.

§. CXVII. *Rescissio contractus ob læsionem, quæ duplum excedit* (*dict.* §. III.), est inventum Juris civilis. Jure naturæ pretium rei suæ quisque pro lubitu statuere potest; & hactenus verum est, quod naturaliter alium circumvenire liceat, nimirum, pretium etiam ultra triplum &c. exigendo, modo dolus absit.

(i) Vid. Grot. Lib. 2. C. 19. ibique Comment.
(k) Vid. Grot. Lib. 2. C. 7. §. 9. seq. ibique comment. (l) Lib. 2. C. 4. ibique comment.

DISSER-

DISSERTATIO
PROOEMIALIS VIII.
DE DEFENSIONE JURIUM

Natura cuique hominum quæſitorum, per Judicia:

AD HUGONIS GROTII LIBROS

DE JURE BELLI AC PACIS.

Præcipue

Ad Lib. I. Cap. III, & IV.

Ubi *origo Judiciorum*, id eſt *ſumma Poteſtatis*, ex mente EPICURI, HOBBESII, & aliorum, explicatur; præcipue autem GROTII ſyſtema proponitur; ac in quo conſiſtat *Civilis Poteſtas*, & quis eam habere videatur, ex ejus hypotheſi explicatur: ac denique monita quædam ſubjiciuntur.

SUMMARIA.

§. I. *Connexio cum prioribus Dissertationibus.*

II. *Ratio judiciorum naturalis* §§. seqq.

VII. *De origine judiciorum ex hypothesi eorum, qui Jus naturæ negant.*

IX. *Ut Glauco.*

X. *Epicurus.*

XI. *Horatius.*

XII. *Et Hobbesius.*

XIII. *Exponitur systema Hobbesii, & refutatur.*

XIV. *Systema eorum proponitur, qui toti humano generi delegatum esse imperium, statuunt.*

XV. *Simulque refutatur.*

XVI. *Systema* Grotii *explicatur.* §. seq.

XVI. *Unusquisque ex hypothesi* Grotii *natura est vindex sui, & alieni juris.*

XV. *Quod rationibus probat.*

XVI. *Mutatum hoc esse institutis civitatibus, adeoque ex voluntate gentium.*

n. 2. *Quo modo Judicia dicantur juris naturalis, nimirum, pro certo rerum statu:*

n. 4. *Consectaria ex illa hypothesi.*

XVII. *In quo consistat potestas civilis?* §. seq.

XIX. *Quis summam potestatem habere videatur?*

XX. *Effectus Imperii.*

XXI. *Quibus modis finiatur imperium?*

XXII. *Monita circa hypothesin* Grotii §§. seqq.

PROOEMIUM.

§. I. EXAMINAVIMUS systema Grotii secundum tria objecta Juris Romani; & vidimus, quale jus naturali ratione hominibus competat 1. *ex statu hominum*, 2. *in res*, 3. *ex obligatione personæ.*

Hæc igitur jura a creatore concessa a nemine hominum auferri nobis possunt, & si auferuntur, injuria id fit, quæ reparari, i. e. suum cuique tribui debet.

§. II. Si autem is, qui jus nostrum aufert, vel violat, illud reparare nolit, ratio naturalis nos docet, eum adigi ad id debere. Cum enim ex fine creationis appareat, Deum jura quædam hominibus concessisse, eisque propria esse voluisse, ex medii necessitate sequitur, eum facultatem quoque hominibus concessisse jura illa defendendi, quia alias frustra finem illum voluisset.

§. III. Cum igitur jura illa *vel* ab eis, qui in una civitate nobiscum sunt constituti, violari possint, *vel* ab extraneis, diversa quoque sunt defendendi media. Contra *priores* enim JUDICIA obtinent, de quorum origine, & jure, hic agimus. Contra posteriores REPRESSALIIS utimur, & BELLUM gerimus; de quibus defensionis mediis sequenti Dissertatione agemus.

§. IV.

§. IV. De origine judiciorum acturi, *primo* examinabimus systema eorum, qui nullum Jus naturæ, adeoque nec judicium in statu naturæ agnoscunt. (*Vid. Cap.* I.)

§. V. *Secundo*, systema GROTII de origine summæ potestatis explicabimus. (*Vid. Cap.* 2.)

§. VI. *Tertio*, hypothesin B. PARENTIS de origine summæ potestatis illustrabimus. (*Vid. Cap.* 3.)

CAPUT I.

Ubi examinatur systema eorum, qui nullum Jus Naturæ admittunt, adeoque nec ejus Executorem, id est, Judicem naturalem, statuunt.

§. VII. ILLI, qui existentiam juris naturalis negant, eo ipso executorem juris naturali ratione non dari, statuunt. Frustra enim de executione juris quæritur, quod plane non existere putant.

§. VIII. Hi igitur supponunt, natura nihil vetitum esse, & unicuique hominum facultatem naturalem agendi competere quicquid lubet. Cum vero in hoc statu quilibet alterius violentiæ expositus esset, & non nisi mutuæ cædes inde oriri potuissent, fabulantur, homines in se invicem sævire in statu naturæ posse, & ob mutuum metum demum in civitates coivisse, ac suas lites aliorum judicio submisisse; indeque judicia, summasque potestates metu injuriæ ex pacto, & dispositione hominum ortas esse.

§. IX. GLAUCO hanc sententiam apud PLATONEM his verbis proponit [a]: *Enimvero quod primum de hoc dicere pollicitus sum, jam audi, qualis sit, & unde orta sit justitia. Natura quidem, aiunt, injuriam facere bonum esse, injuria autem affici malum; sed longe plus mali esse in patiendo injuriam, quam in inferendo boni. Quamobrem postquam vicissim injuriam & intulerint, & acceperint, & utrumque gustaverint, qui nequeunt vitare, illud consequi operæ pretium fore dicunt, ut ita inter se paciscantur, ut neque inferri, neque accipi possit injuria; hincque voluit originem habuisse leges, placitaque ipsarum, & nominata esse præcepta legum legitima, atque justa. Hinc itaque justitiæ originem habuisse leges, & ejus substantiam ita esse, volunt.*

§. X. EPICURUS hæc principia magis perspicua fecit, cujus mentem ita refert STANLEJUS [b]: *Nam initio cum homines ferarum ritu vagarentur, ac incommoda varia tum a feris, tum ab inclementia cœli paterentur, præstitit quidem naturalis quædam eorum inter se se conciliatio (quippe ob formæ, animæque, seu morum convenientiam) ut in varios cœtus coirent, ac illis etiam incommodis aliquatenus providerent (exstructis videlicet casis, comparatisque tum adversus feras, tum adversus ipsum frigus munimentis); verum, quod unusquisque bene sibi esse, quam alteri mallet, ideo frequentes erant rixæ de cibatu, de fœminis, de commodis aliis, quæ sibi invicem præripiebant, quousque*

(a) Lib. 2. de rep. p. m. 51. (b) Hist. phil. vet. part. 12. fol. 1098.

quousque animadverterunt, non posse se tuto, commodeque degere, nisi pacta inirent de non lædendo se invicem, atque ita quidem, ut si quis alterum læderet, cæteri lædentem punirent: itaque is primus fuit societatis nexus. Talis autem nexus, sive talis pactio, nihil aliud fuit, quam communis lex, ad cujus observationem omnes tenerentur, & quæ attribueret, faceretque certum unicuique jus, sive facultatem utendi re sua; unde & ipsa lex quoque fuit quasi commune, sicuti jam dixi, societatis jus. Et mox rem ita explicat [c]: *Leges scriptas ab initio nullas fuisse, sed mero utentium consensu homines tutos fuisse; ingruente vero malitia leges scriptas, pœnasque statutas fuisse.* Tandemque concludit: *In animalibus nullam esse juris, injuriæve, seu justi, & injusti rationem, quia inter ea convenire non potuit, ut nec læderent, nec læderentur ab invicem; indeque NB. nec ullam censendam esse inter eas nationes, quæcunque non potuerunt, aut noluerunt ut ad invicem neque læderent, neque læderentur, pacisci.* d

§. XI. HORATIUS, sectator EPICURI, totum hoc systema nervose ita describit [e]:

Atque ipsa utilitas, justi prope mater, & æqui.
Quum prorepserunt primis animalia terris,
Mutum, & turpe pecus, glandem, atque cubilia propter,
Unguibus, & pugnis, dein fustibus, atque ita porro
Pugnabant armis, quæ post fabricaverat usus:
Donec verba, quibus voces, sensusque notarent,
Nominaque invenere; dehinc absistere bello.
Oppida cœperunt munire, & ponere leges.
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
Causa. — — — —
Jura inventa metu injusti, fateare necesse est.
Tempora si, fastosque velis evolvere mundi,
Nec natura potest justo secernere iniquum.

§. XII. HOBBESIUS idem principium, sed alio ordine, aliaque ratione in scenam produxit, ac jura inter homines ex *mutuo metu*, vel, quod idem est, *metu injuriæ*, exorta esse, statuit.

Equidem HOBBESIUS legem, & præcepta naturæ admittit, indeque transgressores pœnam debere, asserit; verum id saltem obtinere *intuitu Dei*, non autem *inter homines ipsos*. Inter hos enim natura nihil justum, aut injustum esse, ait, sed mutuum metum demum homines induxisse ut in civitates coiverint, & jus suum invicem grassandi judicio civitatis subjecerint. Systema ejus hoc est.

n. 1. Supponit, homini facultate prædito agendi quicquid lubet in statu naturali jus esse se conservandi. *f*

n. 2. Eidem ergo jus esse omnibus utendi mediis ad eum finem necessariis. *g*

n. 3. Media autem necessaria esse, quæ ipse talia judicabit [h]; eumque judicem esse utrum actio, quam perficere vult, ad conservationem sui necessaria sit, an non [i]: adeoque ipsius facientis judicio id, quod fit, jure fieri, vel injuria. [k]

n. 4. Præterea supponit, cuique homini jus esse in omnia; quod his verbis

(*c*) ibid. fol. 1101. (*d*) ibid. fol. 1100. Conf. Gassend. ad Laert. Lib. 10. p. m. 1519. (*e*) Lib. 1. sat. 3. (*f*) de Civ. C. 1. §. 7. in fin. (*g*) d. C. 1. §. 8. & 9. (*h*) d. Civ. C. 1. §. 9. (*i*) d. C. 1. §. 9. & C. 2. §. 1. (*k*) C. 1. §. 9. 10. & 11. C. 2. §. 1.

bis declarat: *Natura cuique dedit jus in omnia; h. e. in statu mere naturali unicuique licebat facere quæcunque, & in quoscunque libebat, & possidere, uti, frui omnibus, quæ volebat, & poterat* [l]. Et alibi: *In conditione hominum naturali omnium in omnia jus est, ipsis hominum corporibus non exceptis.* [m]

Cum igitur omnes homines hactenus æquales sint, inde oriri, ait, æquale se occidendi jus [n], & æqualem unicuique ea, quæ cupit, acquirendi spem [o]. Verba ejus hæc sunt: *Causa metus mutui consistit partim in naturali hominum æqualitate (quia æquali jure se mutuo occidere possunt), partim in mutua lædendi voluntate.* [p]

n. 5. Quoties ergo duo idem cupiunt, quo frui ambo non possunt, ex sententia Hobbesii alter alterius hostis fit, & ad obtinendum suum finem alterum conatur subjugare, vel interficere, & si imbecillis sit, aliorum vires sibi jungere [r]: quum eodem jure, quo alter vult, alter nolle; alter invadere, alter resistere possit [s]. Hoc jus, i. e. hanc libertatem, revera non jus esse, ait; sed potius perpetuas suspiciones, & studia inde oriri, ac mutuum metum. [t]

n. 6. Cum vero unicuique jus competat se conservandi, Hobbesius in tanto, & mutuo hominum metu securitatis viam meliorem nullam esse, existimat, quam præventionem: i. e. ut tamdiu alios sibi vi, vel dolo subjiciat, quamdiu illi metuendi sunt. [u]

n. 7. Hinc statum naturæ, i. e. conditionem hominum, natura consistere in bello uniuscujusque contra unumquemque, statuit. [v]

n. 8. Huic bello omnium contra omnes consequens esse, ait, ut nihil injustum sit [x]: indeque in hoc statu utrumque jure facere, & lædentem, & illum, qui lædentem repellit [y]; mensuram enim juris ibi esse solam utilitatem, adeoque nemini hominum injuriam fieri posse [z]. Vim ergo, & dolum in hoc bello esse virtutes cardinales; justitiam, & injustitiam non esse corporis, nec animæ facultates [a]; sed omnia ibi licita esse, quæ a cujusque robore, & genio exspectari possunt [b]. Paucis rem ita describit: *Cessante potestate civili cessant crimina; justum, & injustum propter jus omnium in omnia nihil est.* [c]

n. 9. Concludit igitur, naturam homines non sociabiles procreasse, sed potius dissociasse, & ad mutuas cædes aptos fecisse; idque exemplo primorum fratrum probat, & summarum potestatum conditionem inter se hodieque in mutuo metu consistere, putat. [d]

n. 10. Huic igitur statui conveniens esse, ait, ut nullum sit dominium, nulla proprietas, nihil meum, & tuum: *Quamquam enim* (quæ sunt verba Hobbesii) *quis de re omni poterat dicere, hoc meum est; frui tamen ea non poterat propter vicinum, qui æquali jure, & æquali vi prætendebat idem suum esse* [e]. Sed uniuscujusque esse, ait, quod si-ve

(*l*) de Civ. C. 1. §. 10. (*m*) Leviát. C. 14. p. 2. (*n*) de Civ. C. 1. §. 3. 4. 5. & 6. (*o*) Leviath. C. 13. pag. 63. de cive C. 1. §. 3. seq. (*p*) de cive C. 1. §. 3. 4. 5. & 6. (*r*) Leviath. C 13. p. 64. (*s*) d. Civ. C. 1. p. 12. (*t*) de Civ. C. 1. §. 3. seq. &. §. 11. (*u*) d. C. 13. §. 64. (*v*) Leviat. C. 13. p. 65. C. 14. pr. de Civ. C. 1. §. 12. (*x*) Leviat. d. p. 65. (*y*) de Civ. C. 1. §. 12. (*z*) de Civ. C. 1. §. 10. (*a*) Leviath. C. 13. p. 65. (*b*) Leviath. C. 13. p. 64. & C. 14. pr. (*c*) Leviat. C. 22. p. 138. (*d*) Leviat. C. 13. p. 65. (*e*) de Civ. C. 1. §. 11. Leviat. C. 14. p 66. & C. 15. pr. de Cive C. 3. §. 21. C. 14. §. 9.

ve vi, sive dolo acquisivit, & quamdiu id conservare vi, vel dolo potest.

n. 11. Fatetur tamen, miseram hanc fuisse hominum conditionem in statu naturæ, & minime utile hominibus fuisse *jus illud omnium in omnia* [f], neque iis consultum, in statu illo manere [g]. Hinc media suppeditat, quibus potuere homines ab illa conditione, partim passionibus, magis vero ratione, i. e. conclusiones rectæ rationis sequendo, liberari: atque has conclusiones vocat *leges naturæ.* [h]

n. 12. Cum igitur ratio naturalis nobis dictitet, *bellum tale omnium contra omnes* non esse bonum, ac *mutuum illum metum* omnem vitæ jucunditatem auferre, eandem rationem nobis dictare, ait, *pacem quærendam esse* [i]. Cum enim lex naturæ sit dictamen rectæ rationis circa ea, quæ agenda, vel omittenda sunt ad vitæ, membrorumque conservationem [k], primam ejus legem esse, ait, *quærendam esse pacem, vel si haberi non potest, belli auxilia*, i. e. civilem societatem, per quam a jure illo omnium in omnia homines recedant. [l]

n. 13. Ad pacem illam, & securitatem obtinendam non sufficere, existimat, pactum plurium inter se de non lædendo, quia sola promissorum conscientia homines in officio non continerentur [m]; adeoque securitati non pactis solis, sed pœnis providendum esse, tunc autem satis provisum esse, cum pœnæ tantæ in singulas injurias constituuntur, ut aperte malum majus sit fecisse, quam non fecisse. [n]

n. 14. Hinc necessarium esse, ait, ut potentia cogendi, & puniendi simul a singulis in unum transferatur, & uni concedatur: indeque concludit, universam securitatis viam hanc esse, ut potentiam, & vim suam in hominem unum, vel cœtum hominum, unusquisque transferat [o]; unde voluntates omnium ad unicam reducantur, i. e. ut unus homo, vel cœtus, unus, personam gerat uniuscujusque hominis singularis; ut unusquisque auctorem se esse fateatur omnium actionum, quas gerit persona illa, ejusque voluntati, ac judicio suam voluntatem submittat. [p]

n. 15. Ex quo igitur homines jus suum omnia agendi in unum solum conferunt, huic jam omnia licere, docet, quæ & ipsi, & singulis antea licebant.

Hinc arbitrium absolutum agendi esse penes imperantem; quicquid ab eo factum fuerit, impune esse debere [q], nec proprii aliquid esse civibus contra eum [r]. Unde concludit, imperantem pro lubitu cives occidere, spoliare, & res eorum rapere posse, nec subditis fieri injuriam, sed soli Deo [s]. Quin eum nec præceptis decalogi (de parentibus honorandis, de non occidendo homine, de non violando thoro alieno, de non contrectanda re alterius, de non dicendo falso testimonio) obligari, sed ea esse mere civilia [t], quibus nec subditi obligarentur, si leges civiles hos actus non pro-

(*f*) de Civ. C. 1. §. 12. (*g*) de Civ. C. 1. §. 13. 14. & 15. (*h*) Leviat. C. 13. in. fin. & C. 14. (*i*) de Cive C. 1. §. 13. & 15. C. 2. §. 1. in fine p. m. 20. (*k*) de cive C. 2. §. 1. (*l*) de cive C. 1. §. 15. & C. 2. §. 2. 3. C. 15. §. 5. Leviat. C. 14. p. 67. (*m*) de cive C. 6. §. 4. Leviat. C. 14. §. 71. (*n*) d. C. 6. §. 4. Leviat. C. 17. §. 85. (*o*) d. C. 6. & 7. Leviat. C. 17. p. 85. (*p*) Leviat. d. C. 17. p. m. 85. (*q*) de cive Cap. 6. §. 12. Leviat. C. 18. pag. m. 87. (*r*) d. Cap. 6. §. 15. (*s*) d. Cap. 6. §. 13. Leviat. C. 18. pag. m. 88. (*t*) Leviat. Cap. 14. §. 9. & 19.

prohiberent *u*. Denique, ait, imperantem ob nullam actionem in jus vocari, puniri, nedum occidi a subditis posse *v*. Addit, durum id esse, sed res humanas sine incommodo esse non posse. *x*

n. 16. Atque hanc esse generationem magni illius *Leviathan*, ait, i. e. mortalis Dei, cui pacem, & protectionem sub Deo immortali debeamus omnem; auctoritatem enim tantam ab omnibus, & singulis collatam, tantam potentiam, & tantarum virium usum habere, ut terrore earum voluntates omnium ad pacem inter se, & ad conjunctionem contra hostes, conformare possit. *y*

§. XIII. Systema hoc HOBBESII non tantum impium, sed & periculosum, ac plurimis contradictionibus refertum est; quod nunc demonstrandum erit.

n. 1. PRIMO enim impium est hoc systema, quia supponit, natura inter homines nihil justum, vel injustum esse; negat, præcepta naturæ dari, quæ hominibus inter se necessitatem imponant aliquid agendi, vel non agendi: adeoque pactis demum hominum jus ortum esse, asserit, dum in civitates coiverunt, i. e. actus suos civitatis arbitrio submiserunt. Quæ sententia parum ab Atheismo differt.

Equidem negari nequit, Hobbesium leges naturæ statuere, quæ homines obligent, & pœnas quoque minentur transgredientibus. *Vid. Differt. proœm. XI. §. 6. n.* 10. *seq.*

At 1. obligatio, quam ipse legi naturæ tribuit, non jus dat homini in hominem, neque homini ab homine injuriam fieri, ait, si leges naturæ negligit; sed saltem Deo, cui soli pœnam ideo dare dicitur, quod homo rationis regulas secutus non fuerit, i. e. quod pacem non quæsiverit. Per pœnas autem 2. non intelligit malum aliquod passionis propter malum actionis, a superiore infligendum, sed incommoda, quæ ex natura actuum vitiosorum, adeoque tantum vivente homine, sequuntur; v. gr. morbos ex Venere, & Baccho, metum vindictæ ex cæde, & adulterio, &c. Ex quo 3. apparet, revera neque obligationem naturalem, neque veram pœnam hic subesse, adeoque veram legem naturæ ab eo non admitti; quod alibi plenius demonstravimus. *Vid. Differt. proœm. XI. C.* 1.

n. 2. SECUNDO, impia est assertio HOBBESII, in statu naturali, seu jure naturæ, jus esse omnium in omnia; adeoque unumquemque hominum jure agere alterum occidendo, res ejus rapiendo, thorum alienum violando, &c.

Qua quæso ratione [*a*] homini Christiano, quin homini ratione prædito, in mentem venire potest, ut statum aliquem supponat, in quo Creator, ens illud perfectissimum, existere voluerit creaturam ratione præditam, quæ facultatem habeat promiscue sæviendi non tantum in alios homines in genere, sed & in conjuges, in parentes, in fratres, &c. Sane, hæc idea non creatori humani generis, sed tyranno, destructori ejus, convenit.

Equidem [*b*] Hobbesius ut evitet hanc impietatem, supponit, statum hunc

(*u*) Leviat. d. §. 9-10. (*v*) Leviat. C. 18. p. m. 88. (*x*) de cive Cap. 6. §. 13. Lev. Cap. 18. pag. m. 91. (*y*) Leviat. C. 18. p. 85.

hunc violentum repugnare rationi, indeque legem a Deo, auctore rationis, hominibus datam esse, ut pacem quærant, & a statu illo violento recedant; & homines in conscientia, & metu pœnæ obligatos esse, ut legem illam naturæ observent. Sed annon hæc apertam contradictionem inferunt, Deum ens perfectissimum creaturam ratione præditam cum libertate agendi quicquid vult creasse, hominemque vi hujus facultatis omnia jure agere, adeoque promiscue alios occidere, adulteria committere &c. posse, & tamen facultatem illam rationi repugnare? Si facultas illa rationi repugnat, eo ipso necessario sequitur, hominem jure non agere. Pugna igitur aperta est, Deum facultates creaturæ suæ dedisse pro lubitu sæviendi, & tamen eundem creaturæ suæ mediante ratione id prohibuisse: Deum velle, aliquid ab hominibus non fieri, & tamen homines faciendo jure agere. Nos alibi probavimus, Deum homines quidem liberos nasci voluisse, i. e. facultatem naturalem agendi hominibus concessisse, sed saltem ad certum finem. Hæc igitur sola facultas cum intentione, & ad certum finem concessa, jus dat hominibus; & sic homo jure agit, non qui juxta facultates mere naturales agit, sed qui agit juxta facultates rationi convenientes.

Ex hoc fine apparet, *jus non esse omnium in omnia*: cum enim facultas occupandi res terræ ratione naturali concessa appareat singulis hominibus ad suas necessitates, negari nequit, id, quod occupando in potestatem nostram redigimus, jus nostrum esse. Unde ratio naturalis concludit, alium jus hoc ex voluntate creatoris nobis quæsitum auferre non posse, quia contra intentionem, & voluntatem divinam ageret. Sane, si uni concessisset facultates agendi, vel habendi, alter autem turbare, ac auferre illam facultatem posset, frustra Deus jura illa concessisset; quod cum perfectione divina pugnaret.

Qui proinde res terræ occupat, easque suas facit, jure agit, nimirum, juxta voluntatem Dei; & qui occupantem turbat, injuria agit, quia contra voluntatem Dei jus alterius turbat. Hactenus res occupantis est, & ex voluntate Creatoris ejus utilitati cedit, quod autem occupantis est, ei soli competit, alias non esset occupantis, sed cum alio commune. Unde necessario sequitur, alium eandem rem suam dicere, atque ejus utilitates sibi arrogare non posse. Idem multo magis de vita, juribus thori, &c. obtinet: indeque non dari jus omnium in omnia, extra omne dubium positum est.

n. 3. TERTIO, absque impietate asseri non potest, homines jus omnium in omnia, i. e. facultatem promiscue grassandi, & sæviendi, in civitates, seu Principes transtulisse, vel potius uni principi jus, quod jam ante habuit, reliquisse.

Nam 1. initio hujus §. probavimus, talem hominum statum naturalem numquam fuisse, adeoque frustra de renunciatione, & translatione ejus juris quæri.

Hac thesi posita, 2. unicuique liceret, societati, (utpote quam sui commodi gratia ex Hobbesii hypothesi iniit), renunciare, ac naturali statui se restituere, & ita jus pristinum aliis sibi junctis vindicare, eoque cædes, adulteria, furta, &c. committere, cum in societate nemo invitus manere cogatur.

Sed

Sed & 3. periculosissima hæc est sententia, quæ criminibus, & rebellioni inprimis, media, & occasionem præbet. Homini enim, etiam in societate degenti, absque ullo metu sævire in concivem liceret, modo clam id facere possit, aut eo potentiæ pervenerit, ut vindictam vel concivis, vel superioris metuere necesse non habeat. Nihil enim est, quod eum deterrere ab eo facto possit.

Quin 4. ipse Princeps tutus non foret, nec contra insidias, nec contra vim subditorum, si hæc tanta est, ut ei Princeps resistere non possit: quid enim deterrere possit subditum, non video. HOBBESIUS enim rationem obligationis non in pacto ponit, (id enim non sufficere, ait, ad adigendum hominem) sed in potentia irresistibili, qua princeps subditos adigere possit, ne a pacto recedaut. Cessante igitur illa potentia, & prævalente subditorum potentia, tuto recedere subditus a pacto posset.

Neque 5. subditos metus aliquis pœnæ divinæ deterrebit, quia Hobbesius pœnas naturales non statuit, præter incommoda ex actibus vitiosis natura sequentia, quæ cum non semper, nec necessario actus comitentur, facile negligi, & sperni solent.

Unde simul constat, Hobbesium parricidium in Carolum I. commissum, cujus injuriam ex suo systemate probare voluit, potius approbare, & defendere, quam confutare.

6. Ex hoc systemate sequitur, Principes inter se jus illud omnium in omnia conservasse, & inter gentes hodieque obtinere facultatem naturalem agendi quicquid lubet, i. e. jus omnium in omnia: indeque gentes promiscue sævire invicem posse, neque sævientem alteri facere injuriam, sed suo jure uti; proinde inter Principes nihil justum, nihil injustum esse. [z]

Neque 7. pro HOBBESIO allegari potest, gentes lege naturæ obligari ad pacem quærendam; & si non quærunt, contra legem rationis, i. e. Dei, agere, eoque pœnam mereri. Nam dictum jam est, hanc obligationem ex hypothesi Hobbesii in gentium arbitrio poni, quia si incommodis, (quæ naturaliter inde sequi possunt, rarissime tamen sequuntur,) se exponunt, vel ob potentiam nihil vicissim metuunt, aliis pœnis divinis non deterrentur.

Denique & [illegible]. Principi talem potestatem (quæ sufficiat descriptionis illius amplitudinis explendæ, nedum constituendæ auctoritati hominis vicariæ), a civibus concedi non posse, rationibus probat B. PARENS in disputatione, quam *Leviathan* inscribit.

n. 4. QUARTO, contradicere sibi HOBBESIUS videtur. Supponit enim, Principi jubenti resisti non posse, & tamen alibi [a] statuit, *obediendum non esse principi, si aliquid contra leges naturales injungit*, i. e. si jubet subditos, ne pacem quærant. Si enim non obedire præceptis Principis licet, verum non est, omne jus agendi quicquid lubet, adeoque jus occidendi, thorum violandi, &c. in principem translatum esse. Si vero omne jus in eum translatum est, necessario sequitur, principem eodem jure, quo in subditos sævire potest, eis quoque posse injungere, ut submittant se pœnis divinis, i. e. incommodis, quæ actus lege naturæ improbatos sequuntur, & cum vita finiuntur.

(z) Leviat. Cap. 13. pag. 65.

(a) Leviat. Lib. 13. pag. 166.

CAPUT II.

Ubi examinatur systema eorum, qui toti humano generi imperium delegatum esse, statuunt.

§. XIV. EXPLICAVIMUS hactenus systema eorum, qui existentiam juris naturalis negant, adeoque executionem illius juris naturali ratione nullam esse, nedum executorem natura dari, contendunt.

n. 1. Illi, qui admittunt jus naturæ, supponunt, Deum singulis hominibus jura quædam propria esse voluisse, simulque prohibuisse, ne jura singulis a natura quæsita ab aliis turbentur, vel auferantur.

n. 2. Si quis ergo contra hanc prohibitionem jus singulorum turbat, certum est, eum injuria agere, indeque damnum si dedit, restituere, ac ob delictum talionem pati debere.

n. 3. Cum vero contingere possit, ut is, qui jus nostrum violavit, vel damnum inferendo, vel alias nocendo, nolit injuriam reparare, quin reparationi resistat, quærunt, quis compellere possit lædentem ad id, ut reparet?

n. 4. Equidem extra omne dubium positum est, Deum auctorem, & vindicem esse suarum legum, adeoque eum adigere posse homines ad reparandam injuriam aliis hominibus illatam. At cum Deus ipse suas leges non immediate in hac vita exequatur, porro quærunt, an Deus potestatem suam exequendi, adeoque judicium, ac imperium cuidam hominum delegaverit?

n. 5. Mirum est, quam variæ hac de re doctorum sint opiniones. *Alii* affirmant, talem delegationem factam esse, eamque vel *toti humano generi* factam, ajunt, vel soli *Adamo*, vel *singulis patribus familias* in membra familiæ imperium delegatum, statuunt. *Alii* negant, Deum jus imperii alicui delegasse: sed contendunt, Deum singulis hominibus facultatem concessisse jura sua defendendi; homines autem propter varias utilitates jus vi agendi in civitates contulisse; indeque judicia ex pactis hominum originem ducere. De singulis nunc agemus.

n. 6. Illi, qui toti humano generi imperium delegatum esse, statuunt, supponunt, & merito, Deum esse executorem legum naturalium, utpote quarum ipse auctor est. Quia vero hanc potestatem Deus immediate in homines exercere non solet, inde concludunt, Deum eam delegasse societati humanæ, i. e. toti humano generi.

n. 7. Probant autem hanc delegationem sequenti argumento. Dum Deus vult suum cuique tribui, necessario etiam vult potestatem, qua compelli homines, & necessitate juris illius observandi adstringi possint, cum necessitas talis nulla sit, nisi sit potestas, quæ non parentes compellat (b): at potestatem non exercet Deus ipse; ergo per alios.

Si per alios exercet, porro quæritur, per quos illam potestatem exerceat?

(b) Conf. Lib. 2. §. 13. O. J.

ceat? Respondent, Deum vel *uni*, vel *pluribus*, vel *omnibus* delegasse. Non autem apparere delegatam esse *uni*, vel *pluribus* (neutrum enim definitum, omnesque homines natura æquales esse); ergo delegatam esse *omnibus*, vel qui omnium electione constitutus omnes repræsentat. Quam rationem ex consensu omnium gentium, & sacræ inprimis scripturæ confirmant. *Vid. Dissert. prooem. X. posit. XIII.*

n. 8. Hoc imperium aucto humano genere, & per universum terrarum orbem disperso, non posse expediri, ajunt, ab uno corpore; sed necesse fuisse dividi in plura hominum, civitatum, seu populorum, corpora, & quasi collegia. Qua partitione unicuique corpori, seu civitati, seu populo, intra hos terrarum suarum fines eandem potestatem competere in omnes, & omnia his finibus comprehensa statuunt, quæ ante divisionem toti humano generi in omnes homines, & res totius terrarum orbis, competierunt. *Dict. pos. XIII.*

n. 9. Cum igitur illi, qui ad hanc potestatem eliguntur, non vi hujus electionis, sed vi delegationis, quasi a divino numine cuivis electo factæ, eam exerceant; hinc concludunt, *vicarios Dei* dici Principes, ac *Dei gratia* imperium exercere. [bb]

§. XV. Equidem ingeniosa admodum hæc est hypothesis de imperiorum origine: at fateri necesse est, eam dubiis non carere.

n. 1. Illi enim, qui delegatum imperium plane non admittunt, totum concedunt argumentum. Nimirum, nec *uni*, nec *pluribus*, nec *omnibus* delegatum esse imperium; sed singulos jure necessariæ defensionis jus suum privata auctoritate vindicare, & vim vi repellere posse: eodem modo, quo etiam post civitates institutas gentibus inter se, vel cuique privato cessante judicio, proprio jure jus suum defendere licet. (*Vid. Cap. seq.*)

n. 2. Sed & 2. non video, cur non magis *uni*, vel *pluribus* delegatum videatur imperium, quam *omnibus*. Sane, imperium patrisfamilias in domum suam, i. e. in membra familiæ, competere, ratio nos docet, & in Diss. prooem. X I I. demonstrabitur. Pater igitur judex naturalis est uxoris, & liberorum; indeque natura imperium vel *uni* delegatum est, si primus homo solus fuit, vel *pluribus*, i. e. cuique patrisfamilias, si seposita revelatione fingitur, vel plures homines simul creatos fuisse, vel plures ab æterno exstitisse.

n. 3. *Si omnibus* concessum fuit imperium, 3. tota Adami familia *per omnes* intelligenda esset, utpote quæ ab initio totum humanum genus continebat. At hoc principio posito sequeretur, imperium uxori, & liberis æque in maritum, & patrem, ac his in uxorem, & liberos competere; quod cum ratione pugnat.

n. 4. Denique si *omnibus* imperium delegatum esset, 4. res exitum habere non posset, quia auctis familiis, & discretis gentibus *omnes* convocari amplius ad commune concilium non potuerunt.

Neque admitti potest, quod *diviso humano*

(*bb*) Conf. B. Parentis disputatio, quæ inscribitur Leviathan refutatus. Ejusd. disp. de summa potestate. Ejusdem Exercit. 2. ad Grotium Lib. 1. §. 12. seq. §. 24. Vid. infr. Dissert. X. pos. XIII.

humano genere singulis civitatibus idem jus competat, quod ante divisionem omnibus proprium fuit. Nam familiæ, & gentes, in alia loca migrantes, imperium reliquo humano generi quæsitum facto suo auferre non potuerunt, nisi accedente humani generis consensu, qui per naturam probari nequit.

CAPUT III.

Ubi systema eorum proponitur, qui singulis facultatem jura sua defendendi, & vindicandi natura concessam esse, tradunt.

§. XVI. PLURIMI negant, Deum specialem juris naturalis vindicem elegisse, neque talem delegationem vel uni, vel pluribus, vel omnibus factam, probari posse. (*Vid.* §. 14. *n.* 7.). Sed supponunt, cuique hominum jus esse vi privata agendi, contra eum, qui injuriam ei infert.

n. 1. Hanc facultatem probant 1. *ex motu naturali* omnibus animantibus indito; quia omnia natura ducente feruntur ad sui defensionem.

n. 2. Probant eam 2. ex *actione creatoris*, & *ejus fine*. Creatorem enim non tantum motus illos creaturis suis indidisse, sed & arma suppeditasse, ajunt, quibus se defenderent.

n. 3. Jus illud vi privata agendi probant 3. ex *medii necessitate*. Quia enim Deus jura quædam cuique hominum propria esse voluit, inde concludunt, eum media quoque hominibus permisisse, sine quibus jure illo uti non possunt, adeoque & facultatem jura illa defendendi contra injuriam aliorum.

n. 4. Confirmant hæc 4. ex *natura entis perfectissimi*; quia Deus frustra jura illa cuique hominum propria esse voluisset, frustra motus illos indidisset, & frustra arma suppeditasset, si alii turbare jura illa possent, & media defensionis licita non essent.

n. 5. Provocant 5. ad consensum omnium gentium; omnes enim convenire, ajunt, initio rerum judicia nulla fuisse, adeoque unicuique jus fuisse privata vi agendi: immo & experientiam docere, post institutas civitates, & hodienum, gentes inter se propria auctoritate vindicare injurias sibi illatas, non jure imperii, sed jure necessariæ defensionis; quin cuique privato jus esse vi arcendi injuriam, si judicis copia non est.

Nullam igitur rationem allegari posse, existimant, cur gentibus id, quod cuique privato hodieque licitum est, ante institutas civitates, ubi superior non erat, illicitum fuerit.

Illustrant suam opinionem exemplo Caini, qui occiso Abele metuebat vindictam singulorum: *Quicunque conveniet me, occidet me.* Nec non exemplo Lamech, qui ejusdem criminis reus, & vindictam reliquorum hominum metuens, causabatur, Deum sibi æque, ac Caino gratiam fecisse, & ut deterreret insidiantes, vindictam divinam eis minabatur. Unde concludunt, judicia tunc temporis non fuisse, & unicuique privato jus competiisse, pœnas ab iis, qui injuriam intulerant, sumendi.

n. 6. Neque 6. obstare, ajunt, regulam,

gulam, quod nemo judex esse possit in propria causa, & quod frustra conditæ videantur leges, si superior non sit, qui eas exequatur. Regulas enim has veras esse, respondent, circa leges civiles: leges autem naturales non opus habere superiore (scilicet, inter homines), quia ipse Deus superior est, qui dum singulis facultatem concedit jura sua defendendi, arbiter est illius litis, & pro justitia causæ eam decidit, eodem modo uti adhuc hodie inter gentes, & cessante judicio inter privatos, eventus belli instar sententiæ esse solet.

n. 7. Sed nec 7. credendum esse, putant, in primævo hominum statu magna inde incommoda oritura fuisse; vix enim lites eo tempore exsurgere potuisse, ubi omnia omnibus sufficiebant: naturam ipsam tranquillitati humani generis satis prospexisse, tum per motum generalem, qui creaturas ejusdem generis unire solet, tum per favorem specialem, quo illi, qui ejusdem gentis sunt (uti ab initio omnes fuerunt) sese prosequuntur. Atque hanc auream illam ætatem esse, ajunt, adeo a Poëtis decantatam, ubi homines sine vindice tuti fuerunt.

n. 8. Unde 8. concludunt, natura superiorem inter homines non dari, sed singulos jura sua, dirigente Deo, privata auctoritate defendere posse.

§. XVII. GROTIUS quoque in ea est opinione, naturali jure unumquemque vindicem esse non tantum sui juris, sed & juris alieni. *Vid. Differt. proœm. I.* §. 80. Immo tanto honestius esse, existimat, alienas injurias, quam suas vindicare, quanto in suis magis metuendum est, ne quis doloris sui sensus, aut modum excedat, aut certe animum inficiat [c], modo ejusdem criminis reus non sit. [d]

n. 1. At institutis civitatibus jus vi privata agendi sublatum esse, ait (*vid. dict. Diff. proœm. I.* §. 80.); idque sequentibus rationibus firmat.

Quum enim in rebus nostris, & nostrorum affectu facile corrumpamur [e], præterea facti inquisitio sæpe magnam diligentiam, & pœnæ æstimatio multum prudentiæ, & æquitatis desideret, ne dum quisque de se nimium præsumit, aliis non credentibus, rixæ oriantur, &c. [f]; multo honestius, & ad securitatem hominum conducibilius gentes credidisse, ab eo, cujus nihil interest, rem cognosci, quam homines singulos, nimium sæpe amantes sui, quod jus putent, id manu exequi [g]: atque ideo placuisse hominum justis communitatibus, eos deligere, quos optimos, ac prudentissimos putabant, aut fore sperabant [h]; & his judicibus solis datam fuisse potestatem vindicandi læsos, ademta ceteris, quam natura indulserat, libertate [i]; eoque restrictam esse, quæ ante constituta judicia fuerat, licentiam. [k]

n. 2. Etsi autem hæc judicia facto demum hominum, & voluntate plurium familiarum, quæ in unum locum convenerunt, introducta sint [l], GROTIUS tamen existimat, ea aliquo sensu *juris naturalis* dici, & ordinationem divinam vocari posse; tum quia

(c) Lib. 2. Cap. 20. §. 40. n. 2. (d) Lib. 2. Cap. 21. §. 3. n. 1. Cap. 20. §. 6. n. 1. §. 3. n. 2. (e) Lib. 2. Cap. 21. §. 3. (f) Lib. 2. C. 20. §. 9. n. 4. (g) Lib. 1. Cap. 3. §. 1. n. 2. (h) Lib. 2. C. 20. §. 9. n. 4. (i) Lib. 2. C. 20. §. 8. n. 4. Proleg. §. 19. (k) Lib. 1. C. 3. §. 2. n. 1. (l) dict. C. 20. §. 8. n. 4.

quia tam laudabili instituto obsequendum esse, ipsa dictat æquitas, & ratio naturalis [m]; tum quia Deus tam salubre institutum hominum approbavit, eamque voluntatem declaravit [n]; cui voluntati homines obligantur. [o]

n. 3. Hinc jam constat ratio, cur GROTIUS judicia referat ad *jus naturæ pro certo rerum statu*, quod nimirum supponit factum hominum, seu voluntatem eorum, qui se in civitatem contulerunt. In *eo* enim *statu naturæ*, ubi cuique jus erat vi agendi, naturale fuisse, ait, ut quilibet esset vindex sui, & alieni juris: at in *altero statu*, postquam nimirum voluntate hominum jus vi agendi in civitatem collatum est, naturale esse, ut unusquisque jus suum non ipse, sed per judicem vindicet. Quod inventum Grotii alibi exposuimus, & refutavimus. Vid. *Dissert. proœm. I.* §. 80.

n. 4. Consectaria, quæ GROTIUS ex hypothesi præmissa deducit, sunt sequentia. Ait enim, jure gentium 1. post introducta judicia neminem privata auctoritate jus suum a concive exigere vi posse, sed judicis arbitrio id commissum esse. 2. Neminem pœnas poscere a concive nocente posse, nisi per judicem. 3. Neminem jus alterius, vel injuriam alii illatam vindicare posse; idque inprimis inter gentes locum habere, indeque neminem alii bellum inferre ob alienas injurias posse, propter difficultatem, & periculum de justitia inter duas gentes cognoscendi [p]. Unde concludit, 4. alienos subditos, prætextu injuriæ ab eorum rectore illis illatæ, defendi non posse [q]; addita ratione, quod ex quo civiles societates institutæ sunt, rectoribus cujusque civitatis speciale quoddam jus in suos quæsitum sit [r]. Excipit tamen casum, nisi manifesta, & notoria sit injuria, quæ subditis infertur [s]. 5. Debitorem, vel nocentem alienæ civitatis, non posse a creditore, vel a læso, vel ab ejus magistratu, in loco domicilii compelli ad satisfaciendum, quum civitates non soleant permittere, ut civitas altera armata intra fines suos pœnæ expetendæ causa veniat, neque id expediat [t]; sed potius institutis civitatibus convenisse, ut singulorum delicta ipsis, ipsarumque rectoribus pro arbitrio punienda, aut dissimulanda relinquerentur. [u]

Duos tamen excipit casus ab hac regula: 1. Si humana societas læsa sit [v]; quoties, nimirum, jus naturæ, aut gentium, immaniter violatur. Rationem hanc affert, quia libertas humanæ societati consulendi per pœnas, quæ initio penes singulos fuerat, civitatibus, ac judiciis institutis penes summas potestates resedit, non proprie qua aliis imperant, sed qua nemini parent: nam subjectionem aliis id jus abstulisse, ait [x]. 2. Si alia civitas, ejusque rector peculiariter læsus sit; hoc enim nomine illum, illamve, ob dignitatem, aut securitatem suam jus habere pœnæ exigendæ. Hoc ergo jus civitatem, apud quam nocens degit, ejusque rectorem, impedire non debere. [y]

§. XVIII. Demonstrata origine judicio-

(*m*) Lib. 1. C. 3. §. 1. n. 2. (*n*) Lib. 1. C. 4. §. 2. (*o*) Lib. 1. C. 2. §. 7. n. 3. Proleg. §. 11. (*p*) Lib. 3. Cap. 4. §. 3. & 4. (*q*) Lib. 2. C. 25. §. 8. (*r*) d. C. 25. §. 8. (*s*) Lib. 2. C. 25. §. 8. n. 2. Lib. 2. Cap. 20. §. 40. n. 1. & 2. (*t*) Lib. 2. C. 21. §. 5. (*u*) Lib. 2. Cap. 21. §. 3. n. 1. (*v*) Lib. 2. C. 21. §. 3. n. 2. C. 20. §. 40. (*x*) Lib. 2. C. 20. §. 40. n. 1. (*y*) L. 2. Cap. 21. §. 3. n. 2.

diciorum, & civitatum, i. e. imperii, & summæ potestatis, GROTIUS ulterius progreditur, & prolixe satis examinat, *quæ sit summa potestas* [z]? *& quis eam habeat?* Hinc 1. quærit, in quo consistat potestas civilis [a]: 2. quis summam potestatem habere videatur. [b]

§. XIX. Quod ad *primam* quæstionem attinet, GROTIUS [c] varias recenset opiniones circa partes illius potestatis. *Alii* enim eam consistere, ajunt, in jure suis utendi legibus, judiciis, & magistratibus: *alii* in consultatione de rebus communibus, in cura legendorum magistratuum, & judiciis: *alii* in magistratuum creandorum jure, legum condendarum, & tollendarum, ac jure decernendi de bello, & pace. Ipse Grotius partes potestatis civilis confuse admodum proponit. [d]

§. XX. Summam autem (quæ *altera* est quæstio) tunc demum esse potestatem civilem, ait, *si actus ejus alterius potestati non subsunt, ita ut alterius voluntatis humanæ arbitrio irriti possint reddi.* [e]

Talem autem summam potestatem inhærere tradit, VEL civitati [f], i. e. cœtui perfecto liberorum hominum juris fruendi causa congregato; unde excludit [a] populos, qui in alterius ditionem concessere, ut provinciæ Romanæ [g]; [b] plures populos liberos, quorum unum caput est [h]; 3. plures civitates arctissimo fœdere junctos, quæ unum Systema constituunt [i]: VEL personæ uni, aut pluribus. [k]

n. 1. Hinc rejicit eorum opinionem, qui volunt, summam potestatem semper realiter manere penes populum. Concessa enim uni, vel pluribus, summa potestate, populum adeo omne jus suum transtulisse in regem, ait [l], ut nulla amplius potestatis summæ particula penes eum resideat: adeoque verum non esse, summam potestatem manere populi, ita ut ei reges, quoties imperio suo male utuntur, & coercere, & punire liceat [m]; vel mutuam esse subjectionem, ut populus regi recte gubernanti parere debeat, rex autem male imperans populo subjiciatur. [n]

n. 2. Rejectis falsis de summa potestate opinionibus cautiones quasdam præmittit, quæ viam nobis monstrare possint ad recte dijudicandum, cui jus summæ potestatis in quaque gente competat. Cavendum ergo, ait, 1. ne jus summæ potestatis dijudicemus ex titulo, aut agendi facultate [o]: nec 2. ex delatione imperii per electionem, aut successionem [p]: nec 3. ex modo habendi, seu habendi plenitudine; quum idem jus, eandemque summam potestatem, alius habere possit jure temporario, alius jure usufructus, alius jure proprietatis [q] (ubi effectus regni patrimonialis recenset, ac quomodo ab usufructuario differat, exponit) [r]: nec 4. ex obligatione imperantis, si quædam promittit vel subditis suis, vel vicinis, etiam quæ ad imperii rationem

(z) Lib. 1. C. 3. §. 5. n. 7. §. 6. usque ad finem. (a) d. C. 3. §. 6. (b) d. Cap. 3. §. 7. seq. (c) d. C. 3. §. 6. n. 1. (d) Lib. 1. C. 3. §. 6. n. 2. (e) d. C. 3. §. 7. n. 1. (f) d. §. 7. n. 1. in fin. & n. 3. L. 1. C. 1. §. 14. n. 1. (g) d. Cap. 7. n. 2. (h) d. §. 7. n. 2. (i) d. §. 7. n. 2. (k) d. §. 7. n. 3. (l) d. Cap. 3. §. 8. tot. (m) d. §. 8. pr. n. 1. (n) d. Cap. 3. §. 9. (o) d. §. 10. n. 1. & §. 19. in fin. (p) d. §. 10. n. 5. (q) d. C. 3. §. 11. & §. 12. n. 3. (r) d. §. 12. n. 3. seq. §. 15. vid. infr. §. 20.

tionem pertinent [s]; quum non ex lege superioris, sed ex pacto id præstet. [t]

Denique & 5. notandum esse, ait, summum imperium sua natura unum esse; at dividi posse, sive per partes, quas vocant potentiales, sive per partes subjectivas [u]: qui status mixtus ei dicitur. [v]

Huc refert 1. statum Romani Imperii, cum alius orientem, alius occidentem teneret [x]: & 2. cum tres etiam tripartito orbem regerent [y]: 3. si populus quosdam actus sibi, quosdam regi tribuit pleno jure [z]. 4. GROTIUS inter regna mixta porro refert regnum Hebræorum, quia ibi concurrebat in quibusdam casibus Synedrium [a]: 5. Macedoniæ: item 6. Gothorum regnum: 7. Phæacum rempublicam, quam mixtam fuisse, tradit, ex regis, & procerum potestate [b]: 8. Romanorum Imperium tempore Romuli, ubi provocatio quædam ad populum valebat [c]; nec non 9. tempore interregni, & sub primis Consulibus [d]: 10. Atheniensium rempublicam tempore Solonis, ubi optimatum potestatem populari mixtam fuisse, tradit. [e]

Non vero ad mixtum statum pertinere, ait, 1. quoties rex promissis quibusdam [g] obligatur: nec 2. cum reges acta quædam sua nolunt esse rata, nisi a Senatu, aut alio cœtu probentur [h]: nec 3. statum Romanum tempore Polybii, ubi per Senatum, & Consules administrabatur respublica. [i]

n. 4. His cautelis præmissis, quæstiones quasdam, quæ frequentem in hoc argumento usum habent, decidit.

n. 5. *Primo* enim quærit, an imperium habere possit is, qui inæquali fœdere tenetur? Et affirmat, quia inæqualitas non oritur ex subjectione, sed ex pacto. [k]

n. 6. *Secundo*, an illi summum imperium habeant, qui certum quid pensitant, aut ad redimendas injurias, aut ad tutelam comparandam? Quod pariter affirmat ex eadem ratione; confessionem tamen infirmitatis aliquid de dignitate delibare, ait. [l]

n. 7. *Tertio* quærit, quid de nexu feudali dicendum? Respondet, talem nexum non impedire summum imperium, sed continere conditionem ut servitia præstet, & ut familia exstincta redeat ad concedentem.

n. 8. Ultimo loco monet, in dominio æque, ac in imperio, distinguendum esse inter jus imperii, ejusque administrationem [m]; Regem enim infantem, furiosum, captivum, ejectum, &c. jus imperii habere, non exercitium, ait.

§. XXI. Effectum imperii alium esse, tradit, in regnis *patrimonialibus*, alium in regnis *usufructuariis* [n]: *illa* enim alienari pro lubitu posse; *hæc* non posse, nisi consensu populi [o]: in *illis* regem tutorem dare posse regno quem vult; in *his* autem tutelam esse eorum, quibus lex publica, aut ea deficiente, consensus populi eam mandat [p]: in *illis* succedi juxta ordinem succe-

(s) d. L. §. 16. & §. 17. n. 1. (t) d. §. 17. n. 1. (u) d. C. 3. §. 17. (v) d. C. 3. §. 19. & §. 20. n. 6. & 7. (x) d. Cap. 3. §. 12. n. 1. (y) ibid. (z) ibid. (a) d. §. 20. n. 1. & 3. (b) d. §. 20. n. 4. (c) d. §. 20. n. 5. (d) d. §. 20. n. 6. (e) d. §. 20. n. 7. (g) d. §. 17. n. 1. & §. 16. (h) d. l. §. 18. (i) d. l. §. 19. (k) Lib. 2. Cap. 3. §. 21. (l) Lib 1. C. 3. §. 22. (m) d. C. 3. §. 24. (n) Lib. 1. Cap. 3. §. 11. n. 1. (o) Lib. 1. Cap. 3. §. 12. & 13. (p) d. Cap. 3. §. 15.

succedendi naturalem (quem ex hypothesi Grotii late alibi explicavimus [r]); in *his* juxta delationem populi; ejusque præsumtam voluntatem. [s]

Finiri autem, ait, imperium, si Princeps incidit in tyrannidem, id est, statum evertit (non ergo si privatas injurias committit) [u]. Præterea definit imperium, 1. si abdicat se regno [x]: 2. Si lex commissoria addita sit [y]: 3. si in statu mixto alter involat in jura alterius status [z]: 5. sublato eo, qui jus habet, non existente successore [a]: 6. exstincta familia [b]: 7. si populi jus desinat; quod fit sublatis partibus necessariis, v. gr. sublato corpore populi: 8. sublata forma civitatis [c]: 9. Derelictione [d]: 10. Alienatione [e]: non vero 11. Migratione, nec mutato regimine, nec unione plurium populorum, nec divisione, &c. [f]

SECTIO UNICA.

Quæ monita quædam generalia circa hypothesin GROTII *de origine Potestatis civilis exhibet.*

§. XXII. PRINCIPIUM Grotii, *quod unusquisque natura sit vindex sui juris*, admitti non potest. Nam infra Dissertatione XII. ex rationibus naturæ demonstrabimus, imperium patribusfamilias in suæ familiæ membra delegatum esse.

§. XXIII. Unde sponte corruit limitatio a Grotio huic principio addita, quod tunc demum unusquisque vindex sit sui juris, *si ipse ejusmodi criminis reus non est.* Quis, quæso, judex erit, an vindex ipse ejusdem criminis reus sit?

§. XXIV. Omnium minime autem admitti potest, *quod unusquisque etiam sit vindex alienæ injuriæ.* Regula generalis justitiæ est, quod unicuique jus suum tribui debeat; quomodo autem tribui jus potest ei, cui facto meo nihil abest? Neque jus agendi ad reparationem injuriæ competere potest ei, cui injuria facta non est.

§. XXV. Absurda sequerentur ex illo principio. Sane, posita hac thesi uxor a marito, & liberi a parentibus, ob injurias sibi, vel aliis illatas, pœnas sumere possent.

§. XXVI. Negamus, judicia esse *juris naturalis pro certo rerum statu.* Judicia cum ipsis familiis orta esse, alibi demonstravimus. Sed postquam plures familiæ sua voluntate in unum cœtum coiverunt, & se, suaque arbitrio, & judicio civitatis submiserunt, civitates inde ortæ sunt; atque hæc demum judiciorum species ex voluntate hominum orta est. Figmentum autem *de jure naturæ pro certo rerum statu* supra refutavimus, *Differt. I. proœm.* §. 77.

§. XXVII. Omnia consectaria, quæ Grotius ex erronea illa hypothesi deducit, (*vid. supr.* §. 16. *n.* 4.) sponte sua corruunt.

§. XXVIII. Partitiones jurium, quæ ex sententia Grotii (*vid. supr.* §. 18.) potestatem civilem constituunt, tanta obscuritate laborant, ut nihil certi exinde

(q) L. 2. C. 12. §. 12. (r) Conf. Diff. proœm. 6. §. 40. seq. (s) L. 2. C. 7. §. 13. (t) L. 1. C. 4. §. 11. (u) L. 1. C. 4. §. 2. 3. 4. 5. 6. & 7. (x) L. 1. C. 4. §. 9. (y) L. 2. Cap. 4. §. 12. & 14. (z) d. C. 4. §. 13. (a) L. 2. C. 9. §. 1. (b) L. 2. C. 9. §. 2. (c) L. 2. C. 9. §. 3. 4. 5. & 6. (d) L. 2. C. 9. §. 1. (e) L. 1. C. 4. §. 10. (f) L. 2. C. 9. §. 7. seq.

exinde concludi possit. Omnis potestatis civilis ratio consistit in defensione jurium, tum publicorum, tum privatorum civitatis.

§. XXIX. Distinctio in regna patrimonialia, & usufructuaria (*vid.* §. 19. *n.* 2. §. 20.) limitationes quasdam patitur, quas in ipso commentario explicabimus.

§. XXX. Imperia mixta non dari, nec allegata exempla talia probare, (*vid.* §. 19. *n.* 3.) itidem in commentario demonstrabimus.

§. XXXI. Denique circa modos finiendi imperium varia notabimus ad ipsum opus Grotianum.

DISSER-

DISSERTATIO
PROOEMIALIS IX.
DE DEFENSIONE JURIUM
NATURALI RATIONE NOBIS QUÆSITORUM
CONTRA EXTRANEOS.
AD HUGONIS GROTII LIBROS
DE JURE BELLI AC PACIS.

Præcipue

Ad Lib. I. Cap. II. IV, & V. *Lib. II.* Cap. XVIII. XXII. XXIII. XXIV, & XXV.

Item

AD TOTUM LIBRUM TERTIUM.

Ubi de *Repressaliis*, de *Bello*, ejusque *Jure*, de *Postliminio*, de *Fide hosti data*, & de his, qui in bello *Medii* sunt, agitur.

SUMMARIA.

§. I. *Transitus ad jura belli.* §§. seqq.
II. *Ordo hujus dissertationis.* §§. seqq.
XV. *Quid sit bellum.* §. seq.
XVII. *Quid jus, de quo quæritur.*
XVIII. *An aliquod bellum justum sit?*
XIX. *Divisiones bellorum* [a] *in plena, vel minus plena.* §. seq.
XXI. [b] *In privata, publica, & mixta.* §§. seqq.
XIX. *Bellum publicum subdividitur in solemne jure gentium, & minus solemne.* & §. 23.
XXV. [c] *In offensiva, & defensiva.*
XXVI. [d] *In reparatoria, & punitiva.*
XXVII. *De bello minus pleno, i. e. de repressaliis.* §§. seqq.
XXX. *Repressaliæ introductæ jure gentium voluntario.* §§. seqq.
XXXIII. *Non extenduntur ad vitam.*
XXXV. *Quando obtineant.* §§. seqq. *Effectus repressaliarum. n.* 38.
XL. *De bello privato*, §§. seqq.
XLV. *Et an tale in principem ullo casu licitum sit?* §. seq.
XLVII. *Ex quibus causis bellum privatum licite geri possit?*
XLIX. *De bello publico.*
L. *Varie distinguitur circa licentiam in bello publico.*
LIII. *Quid jure naturæ in* bello publico, & justo *liceat?* §§. seqq.
LVII. *An mentiri hosti liceat?*
LVIII. *An alii bellum gerenti assistere liceat?*
LIX. *An subditi absque mandato privatim hosti nocere possint?*
LX. *Quando bellum publicum jure naturæ justum sit.* §§. seqq.
LXI. *Effectus justæ causæ, & injustæ.*
LXIII. *Quid jure gentium liceat in bello* publico solenni? §§. seqq.
LXVI. *Differentiæ juris naturalis, & juris gentium circa actus bellicos.* §. seq.
LXVIII. *De bello* minus solenni. §§. seqq.
LXXVI. *Quatenus interficere hostem liceat?* §§. seqq.
LXXXIII. *Quatenus vastare res hostium liceat?* §§. seqq.
LXXXVI. *Quatenus capere res hostium liceat?* §§. seqq.
XCIX. *Quatenus capere personas hostis liceat?* §§. seqq.
CIII. *De jure postliminii.* §§. seqq.
CXII. *De fide hosti data in genere.* §§. seqq.
CXVIII. *D fide publica, qua bellum finitur.* §§. seqq. *& quidem*
CXIX. Primo *per pa em.*
CXXII. *Quæritur . An successores ex promisso regis obligentur.*
CXXIII. *Regulæ interpretationum circa pacta dubia. In specie circa damna tempore belli data, si in pace nihil de iis dictum est.* ibid. n. 5.
CXXIV. *Quando pax rupta censeatur?*
CXXV. Secundo *per sortem.*
CXXVI. Tertio *per singulare certamen.*
CXXVII. Quarto *arbitrio.*
CXXVIII. Quinto *per deditionem.*
CXXIX. *De obsidibus.*
CXXX. *De pignoribus.*
CXXXI. *De fide manente bello.*
CXXXII. *Ubi* [a] *de induciis.* §§. seqq.
CXLII. [b] *De jure commeandi.*
CXLIII. [c] *De captivorum redemtione.*
CXLIV. *De fide minorum potestatum in bello, ejusque effectu.* §§. seqq.
CLII. *De fide privata in bellis, ejusque effectu.* §§. seqq.
CLVIII. *De fide tacita.*
CLXI. *De his, qui in bello medii fiunt.*
CLXII. *Monita quædam generalia circa systema* GROTII.

PRO-

PROOEMIUM.

§. I. EXAMINAVIMUS media defendendi jura naturali ratione nobis quæsita, contra eos, qui vel sub una familia, vel sub eodem cœtu continentur, nimirum, per *judicia*. Sequuntur nunc media jura illa defendendi contra extraneos, nimirum, per *repressalias*, vel per *bellum*. Cum vero systema Grotii ejusque ordinem sequi oporteat, ordinis hujus ratio præmittenda est.

GROTIUS in elaborando opere de jure belli, & pacis, hunc præcipue finem sibi proposuit, *ut probaret esse aliquod jus inter populos, quod & ad bella, & in bellis valeret* [a]*; ut reprimeret vel barbaris gentibus pudendam licentiam* [b]*; & ut demonstraret, quid, & quantum in bellis valeat, & liceat.* [c]

§. II. Potiorem igitur tractatus Grotiani partem nunc aggredimur, nimirum, *bella*, eorumque *jura*.

§. III. *Primo* autem demonstrabimus, quid GROTIO sit bellum, & an bellare licitum sit? *Vid. Cap.* 1.

§. IV. *Secundo*, exponemus bellorum divisiones. *Vid. Cap.* 2.

§. V. *Tertio*, examinabimus, quinam ex hypothesi Grotii bellum gerere possint, in quos bella gerantur, & ex quibus causis. *Vid. Cap.* 3.

§. VI. *Quarto*, in genere demonstrabimus, quid ex sententia Grotii in bello liceat *Jure naturæ*, quid *Jure gentium? Vid. Cap.* 4. Ubi de repressaliis, (*vid. Sect. I.*) de bello jure gentium solenni, (*vid. Sect. II.*) ac de bello minus solenni (*vid. Sect. III.*) agemus.

§. VII. *Quinto*, speciatim explicabimus, an, & quatenus interficere hostem liceat? *Vid. Cap.* 5.

§. VIII. *Sexto*, an, & quatenus vastare res hostium permissum sit? *Vid. Cap.* 6.

§. IX. *Septimo*, an, & quatenus capere res, & personas hostium liceat? *Vid. Cap.* 7. & 8.

§. X. *Octavo*, de imperio in victos agemus. *Vid. Cap.* 9.

§. XI. *Nono*, explicabimus materiam postliminii, quatenus, nimirum, res, & personæ captæ pristinum jus recipiant? *Vid. Cap.* 10.

§. XII. *Decimo*, de fide hosti data agemus (*vid. Cap.* 11.); & quidem [*a*] de fide in genere (*vid. Sect. I.*): [*b*] de fide publica, qua bellum finitur; ubi de pacis pactione, de sorte, de certamine singulari, de arbitris, obsidibus, & pignoribus agitur (*vid. Sect. II.*): [*c*] de fide minorum potestatum (*vid. Sect. III.*): [*d*] de fide privata in bello (*vid. Sect. IV.*): [*e*] de fide tacita. (*Vid. Sect. V.*).

§. XIII. *Undecimo*, officia eorum proponemus, qui in bello medii sunt. *Vid. Cap.* 12.

§. XIV. *Duodecimo*, monita quædam circa hæc principia Grotii subjiciemus. *Vid. Cap.* 13.

CAPUT I.

Quid sit Bellum, & an bellare licitum sit?

§. XV. GROTIUS de belli jure acturus duo examinanda esse, ait: 1. quid *bellum* sit, de quo quæritur? 2. quid *jus*, quod quæritur. [d]

§. XVI.

(*a*) Proleg. §. 28. & 29. (*b*) d. §. 28. (*c*) Lib. 3. C. 1. §. 1. (*d*) Lib. 1. C. 1. §. 2. n. 1. & n. 3. §. 3. n. 1.

§. XVI. Bellum definit, statum per vim certantium, qua tales sunt. Et sub hac definitione etiam bella privata comprehendit. [e]

§. XVII. Justum autem intelligit, non tantum quod ex jure sociali tale est [f], sed & quod jure naturali laxiori [g], voluntario divino [h], & voluntario humano, seu jure gentium [i], justum est. De quibus juribus quatuor prioribus dissertationibus egimus.

§. XVIII. His expositis Grotius procedit ad quæstionem generalem: *An bellum aliquod justum sit?* sive, an bellare unquam liceat [k]? Eamque affirmat, & affirmativam probat 1. *ex instinctu*, quo omne animal ad sui conservationem fertur [l]: 2. *ex recta ratione*, *&* *natura societatis*, quæ non omnem vim inhibet, sed eam saltem, quæ societati repugnat, id est, quæ jus alterius tollit; unde concludit, vim, quæ jus alterius non violat, illicitam non esse [m]. Idque confirmat ex sacra historia, exemplo Abrahami, & Mosis, nec non ex legibus de modo gerendi belli datis [n], & denique ex consensu omnium gentium [o]. Porro & 3. probat licentiam bellorum ex *jure gentium voluntario*, i. e. ex historia omnium gentium [p]. Nec 4. damnari bella, ait, *jure divino voluntario*, ubi contraria resolvit, & inprimis legem Noachicam de non effundendo sanguine nova ratione explicat [q]. Neque 5. repugnare, ait, *legem Evangelii* [r]; ubi ad argumenta contraria generalem parat responsionem, & tum loca tam pro bello, quam contra bellum facientia explicat [s]. Denique patrum auctoritate dicta firmat, & eorum sententiam, ac mentem illustrat. [t]

CAPUT II.

De Bellorum Divisione.

§. XIX. Postquam Grotius probavit, *dari quædam bella justa*, transit ad bellorum divisiones, eaque esse, ait, 1. vel *plena*, vel *minus plena* [u]: 2. vel privata, vel publica, vel mixta [v]. Publica iterum dividit *in solennia jure gentium*, & *minus solennia* [x]: 3. in *offensiva*, vel *defensiva* [y]: 4. in *reparatoria*, vel *punitiva*. [z]

§. XX. Bellum plenum Grotius esse ait, quod populus populo infert [a]: Minus plenum, quod quidem inter diversos populos geritur [b], sed ubi quilibet læsus civitatem, quæ jus denegat, pignorare potest; adeoque ubi non ad illam plenitudinem belli ventum est, ut omnia in alterum populum liceant, attamen violenta quadam executione ad jus obtinendum opus est [c]. (*Vid. Sect. I.*)

§. XXI. Privatum bellum Grotio est, quod a privatis geritur [d], vel quod non a publica potestate geritur [e]. De quo agemus *Sectione I.*

§. XXII.

(e) d. C. 1. §. 1. (f) L. 1. C. 1. §. 3. (g) Lib. 1. C. 1. §. 4. seq. (h) L. 1. C. 1. §. 15. (i) Lib. 1. C. 1. §. 14. (k) L. 1. C. 2. §. 1. & C. 3. §. 1. n. 2. (l) L. 1. C. 2. §. 1. n. 1. & seq. (m) d. C. 2. §. 1. n. 5. & 6. C. 3. §. 1. n. 2. (n) d. C. 2. §. 2. (o) d. C. 2 §. 3. (p) d. C. 2. §. 4. (q) d. C. 2. §. 5. (r) d. C 2. §. 6. (s) Lib. 1. C. 2. §. 7. & 8. (t) L. 1. C. 2. § 9. & 10. (u) L. 3. C. 1. §. 2. n. 1. (v) Lib. 1. C. 3. §. 1. Lib. 1. C. 5. §. 1. (x) Lib. 1. C. 3. §. 4. vid. indicem voce bellum. (y) L. 2. C. 6. §. 10. (z) Lib. 2. C. 1. §. 2. L. 2. C. 20. §. 1. n. 1. (a) L. 3. C. 2. §. 2. n. 3. pr. (b) d. C. 2. §. 4. (c) d. C. 2. §. 2. n. 3. & §. 4. (d) L. 1. C. 3. §. 1. (e) L. 1. C. 5. §. 1.

§. XXII. PUBLICUM BELLUM describit, quod ab eo geritur, qui jurisdictionem habet [f], vel ut alibi loquitur, quod a publica potestate, maxime summa, geritur. [g]

§. XXIII. *Bellum publicum jure gentium solenne* Grotius definit, quod inter duas summas potestates geritur, & denunciatum est: huic enim bello gentes peculiares quosdam effectus tribuisse, ait, dominium nimirum *externum*, & *impunitatem*. [h] Vid. *Sect. III.*

Ad bellum jure gentium minus solenne refert omnia reliqua bella publica, quæ nimirum ab eo, qui potestatem habet, at non summam, geruntur; vel quæ a summa potestate geruntur, at denunciatæ non sunt [i]. *Vid. Sect. III. §. 68.*

§. XXIV. MIXTUM BELLUM esse, ait, quod una ex parte publicum est, ex altera parte privatum [k]; de qua belli specie infra §. 162. ex professo agemus.

§. XXV. BELLA OFFENSIVA Grotio sunt, quoties populo lædenti, qui injuriam reparare recusat, arma inferuntur [l]; atque in his bellis indictione opus esse, ait. DEFENSIVA ei dicuntur, quando quis vim sibi illatam a se arcet: hoc bellum non indigere indictione, & [m] favorabilius esse offensivo, tradit; & addit, eum, qui se defendit, pacem rumpere dici non posse. [n]

§. XXVI. *Bella reparatoria* Grotio dicuntur, quæ geruntur in eum finem, ut *reparetur* injuria facta.

Punitiva, quando bellum suscipitur *pœnæ causa*, seu ut injuria facta puniatur. [o]

§. XXVII. Cum vero Grotius aliam licentiam bellum gerentibus tribuat in bello *minus pleno*, aliam in bello *privato*, aliam in *bello publico solenni*, aliam in *bello publico minus solenni*; sequentibus capitibus explicabimus, quidnam per bellum minus plenum, per bellum privatum, & per bellum publicum, sive solenne, sive minus solenne, intelligat, & quid in unaquaque belli specie in hostem liceat.

§. XXVIII. Initium autem faciemus a *bello minus pleno*, quia Grotius illud bellum, i. e. morem pignorandi res civium innocentium, in *omni bello* obtinere, contendit. [p]

CAPUT III.

De Bello minus pleno, (seu de Repressaliis,) & quid in eo liceat?

§. XXIX. BELLUM MINUS PLENUM Grotio est, quod fit per pignorationem ob injuriam ab alia civitate illatam [q]. Hinc tantum geri dicitur inter diversos populos. [r]

§. XXX. Causam hujus belli GROTIUS non ex jure naturæ, sed ex jure gentium voluntario deducit. [s]

Jure naturæ enim neminem ex facto alieno, adeoque nec civem ex facto civitatis teneri, ait. [t]

At *jure gentium* introductum esse, ut pro eo, quod debet præstare aliqua civitas, aut ejus caput, sive per se primo, sive

(f) Lib. 1. C. 3. §. 1. & §. 5. n. 1. (g) Lib. 1. C. 5. §. 8. (h) Lib. 1. C. 3. §. 4. (i) Lib. 1. C. 3. §. 4. (k) Lib. 1. C. 3. §. 1. n. 1. (l) Lib. 3. C. 3. §. 6. n. 2. (m) Lib. 3. C. 3. §. 6. n. 1. (n) Lib. 3. C. 20. §. 38. (o) Lib. 2. C. 1. §. 2. C. 20. §. 1. & §. 38. (p) Lib. 3. C. 2. §. 1. (q) Lib. 3. C. 2. §. 2. n. 1. & §. 4. & 5. (r) d. C. 2 §. 4. (s) Lib. 3. C. 2. §. 5. n. 2. (t) Lib. 3. C. 2. §. 1. §. 5. n. 2.)

ſive quod alieno debito jus non reddendo ſe quoque obſtrinxerit, teneantur, & obligata ſint bona omnia corporalia, & incorporalia eorum, qui tali ſocietati, aut capiti ſubſunt [u]; idque non tantum obtinere, ait, in *plenis bellis*, quæ populi populis inferunt, verum etiam in illis, ubi *ad eam belli plenitudinem nondum ventum eſt*, ſed tamen violenta quadam juris executione, i. e. bello imperfecto, opus eſt. [v]

Obtinere igitur hunc morem pignorandi, ait, in quovis bello, tam privato, quam publico, tam ſolenni, quam minus ſolenni. [x]

§. XXXI. Cauſam, quæ gentes induxit ut tale jus introducerent, hanc allegat, quod neceſſitas quædam illud expreſſerit, quia alias magna daretur injuriis faciendis licentia, cum bona imperantium ſæpe non tam facile poſſint in manus venire, quam privatorum, qui plures ſunt. [y]

§. XXXII. Hanc *conſtitutionem gentium* naturæ non repugnare, ait [z]; adeoque hoc jus refert ad ea gentium jura, quæ ex omni parte juſta ſunt. [a]

Addit tamen, eos, qui non ſolvendo quod debebant, aut jus non reddendo, cauſam dederunt pignorationibus, *ipſo naturali, ac divino jure* teneri ad reſarcienda damna aliis, quibus eam ob cauſam aliquid decedit. [b]

§. XXXIII. Hoc jus gentium non extendi ad vitam, ait, etſi quidam id afferant [c]. Morem enim hunc ſaltem ſubſiſtere intra debitum, quod ex inæqualitate oritur, non autem extenſum eſſe ad delicta; odioſum enim eſſe talem rerum alienarum obligationem, ideoque latius produci non debere, quam actum apparet. Rationem differentiæ hanc allegat, quod in poſteriore hoc debendi genere non par ſit utilitas, cum prius debitum in bonis ſit, hoc non ſit, idcoque perſecutio ejus ſine damno omitti poſſit. [d]

Ex accidenti tamen fieri poſſe, tradit, ut occidantur qui executionem juris per vim impedire voluerunt, quamquam ſi id prævideatur, ex charitatis lege omittendum potius eſſe, contendat. [e]

§. XXXIV. Hujus executiones ſpeciem fuiſſe, ait, ἀνδϱοληψίαν, quæ apud Athenienſes obtinuit; ubi pro morte per vim illata tres viciſſim homines capere licebat, donec aut homicida dederetur, aut pœna ab eo ſumeretur. [f]

§. XXXV. Simile violentæ executionis exemplum eſſe, ait, in *pignoratione inter duos diverſos populos*, (non ergo inter membra ejuſdem civitatis) quod *jus repreſſaliarum* vocant, & quod obtinet, quoties alter populus alteri populo jus denegat. [g]

Jus autem denegari videtur, [*a*] ſi in eum, qui injuriam fecit, vel mihi debet, judicium intra debitum tempus obtineri nequit: vel [*b*] ſi contra jus in re minime dubia judicatum ſit; quia natura debitor manet. [h]

§. XXXVI. Jure gentium ſingulis læſis pignorandi jus eſſe, putat, nec opus eſſe id peti a ſumma poteſtate, vel judicibus; jure autem civili multorum locorum id mutatum eſſe. [i]

§. XXXVII. Pignorari, ſeu capi ex tali cauſa poſſe aut corpora, aut res mobiles ſubditorum ejus, qui jus non reddit. [k]

Sub-

(*u*) Lib. 3. C. 2. §. 2. (*v*) d. C. 2. §. 2. n. 3. (*x*) d. C. 2. §. 1. n. 1. (*y*) d. C. 2. §. 2. n. 1. (*z*) d. C. 2. §. 2. n. 2. §. 5. & 6. n. 1. C. 13. §. 1. n. 2. C. 21. §. 9. (*a*) Vid. Diſſert. proœm. IV. §. 18. ſeq. Conf. L. 3. C. 3 §. 1. n. 2. (*b*) L. 3. C. 2. §. 7. n. 4. (*c*) L. 3. C. 13. §. 1. n. 2. C. 6. §. 2. n. 5. & §. 5. Lib. 3. C. 2. §. 6. (*d*) L. 3. C. 13. §. 2. (*e*) Lib. 3. C. 2. §. 6. (*f*) L. 3. C. 2. §. 3. (*g*) Lib. 3. C. 2. §. 4. (*h*) d. C. 2. §. 5. n. 1. (*i*) d. C. 2. §. 7. (*k*) d. C. 2. §. 5. n. 2.

Subditos autem Grotius intelligit, qui tales sunt ex causa permanente, sive indigenæ sint, sive advenæ; non qui transeundi, aut moræ exiguæ causa alicubi sunt. A numero tamen subditorum jure gentium excipi, ait, legatos, non ad hostes nostros missos, & res eorum. [l]

§. XXXVIII. Effectus hujus *Juris gentium* esse, tradit, quod capiens ipso facto dominium acquirat ad summam debiti, & sumtuum: & quod ipsa quoque vita ex tali causa obligetur.

§. XXXIX. Monitum addit, ne confundamus ea, quæ juris gentium sunt proprie, & ea, quæ jure civili, aut pactis populorum constituuntur. [m]

1. *Jure gentium* enim omnes subditos capi posse; *Jure civili* populorum sæpe excipi infantes, mulieres, & res eorum, qui literis operam dant, & ad mercatus veniunt. [n]

2. *Jure gentium* singulis pignorandi jus esse; *Jure civili* multorum locorum peti id solere a summa potestate, alibi a judicibus.

3. *Jure gentium* dominium rerum captarum acquiri ad summam debiti, & sumtuum; *Jure civili* citari dominos, & publice res distribui solere. [o]

CAPUT IV.

De Bello privato, & quid in eo liceat.

§. XL. DIXIMUS, Bellum privatum Grotio esse, quod a privato geritur [p], & nihil aliud est, quam *jus necessariæ defensionis.*

§. XLI. Privatum bellum ante instituta judicia, i. e. in *primævo naturæ statu*, licitum adeoque cuivis læso vi agendi jus fuisse, GROTIUS ex eo probat, quia juri naturali non repugnat injuriam etiam vi a se arcere. [q]

§. XLII. Etsi vero *Jure gentium*, postquam judicia facto hominum introducta fuerunt, hoc jus vi agendi sublatum fingat, id tamen verum tantum esse, ait, quoties judicis copia est: secus ergo si judicia cessant. [r]

§. XLIII. Cessare autem judicia vel *momentanee*, ubi exspectari judex sine certo periculo, aut damno non potest; vel *continue*, si dimicantes in loco versantur, ubi judicia non sunt, vel si subditi judicem non audiunt. [s]

§. XLIV. Atque hæc bella privata, seu hoc jus necessariæ defensionis, neque lege MOSIS [t], neque lege Evangelii [u] sublatum esse, statuit.

§. XLV. GROTIUS igitur existimat, bellum privatum a quocunque privato geri posse, contra quemcunque, sive concivem, sive extraneum; imo & in bello publico contra hostem jure agentem, qui vitam, vel res mihi eripere vult [v]. Quod jure gentium etiam extensum esse, ait, contra civitatem vicinam, quæ jus denegavit, ad eum effectum, ut læsi, etiam singuli, res non tantum civitatis, sed & subditorum innocentium capere possint [x]; quem morem non repugnare naturæ, supra docuit. (*Vid.* §. 32.)

§. XLVI.

(*l*) d. C. 2. §. 7. n. 2. (*m*) d. C. 2. §. 7. n. 1. (*n*) d. §. 7. (*o*) d. §. 7. n. 3. (*p*) Grot. Lib. 1. Cap. 3. §. 1. C. 4. §. 16. (*q*) Lib. 1. C. 3. §. 1. n. 2. (*r*) Lib. 1. C. 3. §. 1. n. 2. §. 2. n. 2. §. 16. (*s*) Lib. 1. C. 3. §. 2. (*t*) d. C. 3. §. 2. n. 2. (*u*) d C. 3. §. 3. (*v*) Lib. 3. C. 18. §. 5. (*x*) Lib. 3. C. 2. §. 1. n. 1. junct. §. 7. n. 3.

§. XLVI. Grotius quærit, an aut privatis, aut publicis personis bellum gerere liceat in eos, quorum imperio sive summo, sive minori, subsunt[y]? & merito id negat, ac omnem vim contra Principem illicitam esse, statuit; adeo ut si injuriam nobis inferat ideo, quod agere recusemus ea, quæ juri naturæ contraria imperat, toleranda potius sit injuria, quam vi resistendum.[z]

Ex quo enim homines omne suum arbitrium in civitatem contulerunt, hanc resistendi licentiam prohiberi potuisse, ait, & actu prohibitam fuisse exemplis, & auctoritatibus inprimis ex lege Mosaica, lege Evangelii, & consuetudine veterum Christianorum, probat.[a]

n. 1. Hinc rejicit eos, qui hanc prohibitionem ad privatos restringunt, magistratibus autem inferioribus jus esse, putant, resistendi injuriis ejus, cujus summum est imperium; immo & peccare eos, qui id omittunt.[b]

n. 2. Addit tamen, legem hanc de non resistendo nos non obligare 1. in gravissimo, & certissimo discrimine, quum leges etiam divinæ tacitam habeant exceptionem summæ necessitatis[c]; in tali tamen periculo personæ Principis omnino parcendum esse[d]. Sed & 2. omnia, ait, in Principem licere, si ea lege delatum est imperium, ut si in rempublicam peccet, puniri possit[e]: 3. si quis desiit esse rex per abdicationem, &c.[f]: 4. si regnum alienat, & illud actu in alterum transferre vult[g]: 5. si rex vere hostili animo in totius populi exitium feratur[h]: 6. si is, qui feudi jure regnum tenet, feloniam committat[i]: 7. in statu mixto si alter in alterius partem involat[k]. 8. In usurpatorem licere quoque, ait, quicquid in hostem[l]; inprimis si accedit auctoritas ejus, qui verum jus imperandi habet[m]. At id tantum verum esse, asserit, si bello injusto, & cui juris gentium requisita non adsunt, imperium arripuerit[n]: secus autem esse in bello jure gentium solenni[o], quia fieri posset, ut is, qui jus habet imperii, malit invasorem in possessione relinqui, quam periculosis, & cruentis motibus occasionem dare.

n. 3. Tandem consilium dat subditis, ut in re inter duos principes controversa possessionem sequantur.[p]

§. XLVII. Causas, ex quibus bellum privatum geri potest, i. e. ob quas defensio necessaria redditur, sequentes recenset: 1. si quis corpus meum impetat vi præsenti, cum periculo vitæ non aliter vitabili, etiamsi invasor peccato careat, uti si furiosus est[q], &c. (adeo ut etiam innocentes, qui interpositi defensionem, aut fugam, sine qua mors effugi non potest, impediunt, transfodi, aut obteri possint.)[r]; modo periculum præsens sit; non ergo si saltem paratur, aut metuitur[s]: 2. si de periculo mutilationis membri evitando agitur[t]: item 3. pro conservanda pudicitia.[u]

His tamen casibus eum, cui imminet periculum, laudabilius facere, ait, si occidi, quam occidere malit; idque verum esse etsi persona, quæ jure hoc defensionis utitur, multis sit utilis: nisi

(y) Lib. 1. C. 4. §. 1. n. 2. (z) L. 1. C. 4. §. 1. n. 3. (a) Lib. 1. C. 4. § 2. §. 3. §. 4. §. 5. (b) Lib. 1. C. 4. §. 6. (c) Lib. 1. C. 4. §. 7. n. 1. (d) d. §. 7. n. 6. (e) d. C. 4. §. 8. (f) d. C. 4. §. 9. (g) d. C. 4. §. 10. & 12. & §. 14. (h) d. C. 4. §. 11. (i) d. C. 4. §. 12. (k) d. C. 4. §. 13. (l) d. C. 4. §. 14. 15. 16. 17. (m) d. C. 4. §. 18. (n) d. C. 4. §. 16. (o) d. C. 4. §. 19. n. 1. (p) d. C. 4. §. 20. (q) Lib. 2. C. 1. §. 3. (r) Lib. 2. C. 1. §. 4. (s) d. Lib. 2. C. 1. §. 5. &. §. 17. (t) Lib. 2. C. 1. §. 6. (u) Lib. 2. C. 1. §. 7.

nisi officium eorum sit, ab aliis vim arcere v. Immo invasorem aliquando jure naturæ laxiori sine peccato occidi non posse, si persona multis sit utilis, uti de Principe id asseruit x. 4. Eum, cui periculum alapæ accipiendæ imminet, jus habere, ait, arcendi hanc maculam cum cæde inimici (nisi fugere potuerit); at lege Evangelii id prohiberi y. 5. Ad res nostras conservandas raptorem interfici posse, nisi res sit, quæ minimum valeat z; lege autem Evangelii deseri potius rem debere, ait. a

Atque hac occasione quærit, an is, cui lex facultatem dat interficiendi furem, ab omni culpa liber sit? quod negat. b

Denique quærit, an duella licita sint? Respondet, duplici casu licita esse: 1. jure necessariæ defensionis: 2. si magistratus duos mortem meritos inter se committit. c

CAPUT V.

De Bello publico, inter quos geratur, & quid in eo liceat.

§. XLVIII. HACTENUS de *bello privato* actum est; sequitur nunc bellum publicum.

§. XLIX. *Bellum publicum* describit GROTIUS, *quod ab eo geritur, qui jurisdictionem habet* [d]; vel ut alibi loquitur [e], a *publica potestate maxime summa*: illudque duplex facit, vel *solemne jure gentium, vel minus solemne.* [f]

§. L. In his bellis publicis quædam licere, ait, aut NUDE; idque vel *Jure naturæ*, vel *Jure gentium*: aut ACCEDENTE PROMISSIONE; si nimirum fides hosti qua tali datur. [g]

§. LI. De his, quæ *nude*, & ex *Jure naturæ* licent, agemus *Sect. I.* de iis autem, quæ nude ex *Jure gentium* licent, *Sect. II.*

Circa ea, quæ *Jure gentium* licent, monet [h], quædam spectare *ad quodvis bellum*, quo refert jus pignorandi, nimirum, ut non tantum res lædentis, sed & civitatis, quæ jus denegavit, capi, seu pignorari possint; de quo jure egimus supra §. 35: vel *ad certam belli speciem*, nimirum, ad solum bellum, quod certas solennitates ex jure gentium habet, & cui ex ea ratione singulares quidam tribuuntur effectus; de quo bello dicta *Sect. II.* agetur.

§. LII. Quid sit bellum *minus solenne*, & quid in eo liceat, agemus *Sect. III.*

§. LIII. De his, *quæ in bello publico licent, accedente promissione* [i], agemus capite sequenti; ubi examinabimus doctrinam GROTII: 1. an, & quatenus fides dari possit hosti in genere. 2. Agemus de fide, quæ hosti datur a summa potestate, tum ad finiendum bellum, tum manente bello: 3. de fide a minori potestate hosti data: 4. de fide a privatis hosti data: & tandem 5. de fide tacita.

(v) Lib. 2. C. 1. §. 8. (x) Lib. 2. C. 1. §. 9. junct. Lib. 1. C. 4. §. 7. n. 6. seq. (y) Lib. 2. C. 1. §. 10. (z) Lib. 2. C. 1. §. 11. (a) Lib. 2. C. 1. §. 13. (b) Lib. 2. C. 1. §. 14. (c) L. 2. C. 1. §. 15. (d) L. 1. C. 3. §. 1. & §. 5. n. 1. (e) Lib. 1. C. 5. §. 1. (f) d. C. 3. §. 4. & 5. per tot. (g) L. 3. C. 1. §. 1. junct. C. 19. §. 1. (h) L. 3. C. 2. §. 1. n. 1. (i) L. 3. C. 19. usq. ad C. 24.

SECTIO I.

Quid Jure naturæ in Bello publico, & justo liceat?

§. LIV. GROTIUS regulam generalem ponit, *in bello publico, & justo, jure naturæ omnia licere, quæ ad finem juris consequendi sunt necessaria* [k]. Adeoque & licere arcere hostem vi qualicunque, si vitam aliter servare non possumus [l], etiamsi is forte peccato vacet. [m]

Deinde rem meam, quam alius detinet, ei eripere jus esse, vel tantundem; immo & agere contra eum debiti consequendi causa. [n]

Addit, rem quoque alienam, ex qua mihi jus meum vindicanti citra culpam domini periculum imminet, invadi posse, sed saltem ad effectum custodiæ, & donec securitati meæ cautum sit. [o]

Denique, ubi de hoste puniendo agitur, omnem vim licitam esse, ait, sine qua læsus ad pœnam venire non potest, & omne, quod pœnæ pars est, ut vastatio, captura rerum. &c. [p]

§. LV. Addit, *Jure naturæ* vim illam licitam esse non tantum in hostem, sed & in eos, qui hosti opem ferunt, sive subditi, sive milites, sive socii sint. Nam & hos, quia causæ injustæ accedunt, non tantum damna resarcire, sed & puniri debere. [q]

§. LVI. Immo & jus quandoque esse nocendi innocentibus indirecte, & extra agentis propositum: uti si in navi, vel in urbe, quæ tormentis petitur, socii, amici, infantes, &c. inveniuntur. Quamquam hoc casu tutius esse, existimet, aliis, quam sibi, & suis commodis consulere [r]; neque exempla divina nobis imitanda esse.

§. LVII. Sed & iis, qui hostes non sunt, sed hostibus necessaria subministrant, nocere licere, ait, si necessaria illa usum in bello habent. [s]

§. LVIII. Prolixe GROTIUS celebrem illam quæstionem examinat, *an mentiri hosti, & dolis uti in eum ad jus nostrum consequendum, liceat* [t]. Alii enim id affirmant, alii negant [u]. Ipse quæstionis decisionem ex eo pendere, ait, *an dolus sua natura sit malus, an vero indifferens, ita ut bonus quoque esse possit?* [q]

n. 1. His præmissis notat, *dolum* alium consistere in *actu negativo*, alium in *actu positivo*. ILLUM vocari *dolum bonum*, ubi quis per dissimulationem tuetur sua, vel aliena [x]; hunc dolum licitum esse, statuit, quia nec quæ scias, nec quæ velis, omnia aperire teneris; quin talem dissimulationem aliquando esse necessariam, & inevitabilem [y], quod exemplis sacræ scripturæ probat: HUNC dolum, qui in *actu positivo* consistit, *simulationem* vocari, si in *rebus* consistit; *mendacium*, si in *sermone*.

n. 2. Quosdam differentiam inter *hæc duo* hanc constituere, ait, quod dicant, *voces* naturaliter signa esse intellectuum, *res* non item. At eam rejicit, quum mendacium non tantum sermone, sed & nutu, ac aliis voluntatis declarandæ signis, fieri dici possit. [z]

n. 3. Aliam igitur distinctionem *inter res*, & *sermonem*, i. e. inter simulationem, & mendacium, adhibendam putat, quæ eo redit, quod jure gentium *voces*,

(*k*) L. 3. C. 1. §. 2. (*l*) d. C. 1. §. 2. n. 1. & §. 6. n. 1. C. 6. seq. (*m*) d. §. 2. n. 1. & L. 2. C. 1. §. 3. (*n*) L. 3. C. 1. § 2. n. 2. (*o*) L. 3. C. 1. §. 2. n. 2. (*p*) L. 3. C. 1. §. 2. n. 4. (*q*) L. 3. C. 1. §. 3. (*r*) L. 3. C. 1. §. 4. n. 3. & 4. (*s*) Lib. 4. C. 1. §. 5. (*t*) Lib. 3. C. 1. §. 6. usque ad finem (*u*) d. C. 1. §. 6. (*v*) d. C. 1. §. 6. n. 4. (*x*) d. C. 1. §. 7. (*y*) d. C. 1. §. 7. (*z*) d. C. 1. §. 8.

voces, & *nutus*, reperta, ac recepta sint cum mutua obligatione; *res aliæ* non item [a]. Utrumque exemplis ex sacra historia illustrat. [b]

n. 4. *Rebus aliis* uti, adeoque *simulare* licere, ait, etiamsi provideamus futurum, ut alter inde falsam concipiat opinionem [c]: uti si quis hostium armis, signis, velis, vestibus, &c. utatur, ut eos decipiat; hæc enim talia esse, ait, quæ non communi consensu introducta sunt, sed singulorum arbitrio, adeoque absque mutua obligatione. [d]

Excipit autem eam simulationem, unde nocumentum sequitur ei, cui nocere non licet [e]. Sed & sæpius hujusmodi fraudes naturaliter concessas, repudiatas ex generositate, ait. [f]

n. 5. Graviorem disputationem esse, putat, de *vocibus*, de *nutu*, & de *notis*, quæ in commercio hominum quasi versantur, & in quo genere proprie *mendacium* consistere, ait [g]. Ubi in genere docet, multa in sacris, & apud philosophos, contra mendacium, multa pro eo afferri.

n. 6. GROTIUS diffidentium sententiarum conciliationem forte reperiri posse, ait, ex *largiori*, aut *strictiori* mendacii acceptione. [i]

Mendacium *laxiori* sensu dictum describit, quod *scienter profertur cum significatione, quæ mentis conceptui, sive in intelligendo, sive in volendo, disconveniat*; adeoque ad communem mendacii notionem requiri, ait, *ut quod dicitur, scribitur, notatur, innuitur, intelligi aliter nequeat, quam in eum sensum, qui a mente proferentis discrepet* [k]. Significationis ergo falsitatem communem mendacii naturam constituere [l]. Adeoque mendacium esse, si quis rem veram quidem, sed quam falsam putat, mentitur: non vero si quis falsum dicit, quod verum putat; nec si obscure loquitur.

Mendacium tale non semper improbat Grotius. Hinc mendacium non esse illicitum, ait, si vox plures uno significatus admittit, modo conceptus animi uni istarum significationum congruat, etiamsi putetur is, qui audit, in aliam partem id accepturus [m]; quod exemplis Christi, & Apostolorum illustrat. Aliud autem dicendum esse, si Dei honos, aut amor proximo debitus, aut reverentia adversus superiorem, aut rei, quæ agitur, natura, exigunt, ut quod animo cogitatur, omnino patefiat [n]; vel si hosti publico aliquid promittitur, etiam tacite [nn], vel si aliquid asseritur sub fide juramenti. [o]

n. 7. Ad mendacium *stricte* sic dictum, præter illam communem mendacii notam, requirit *repugnantiam cum jure existente, ac manente ejus, ad quem sermo, aut nota dirigitur*. Atque hoc solo sensu mendacium illicitum esse, ait. [q]

Fingit enim, jure gentium voces, nutus, & notas inter homines introductas esse cum mutua obligatione [r]; mutuam autem obligationem in eo consistere, ut homo loquens ei, cum quo loquitur, ex tacito pacto debeat libertatem judicandi, an agere, vel loqui velit juxta sensum verborum, quæ alter

(a) d. C.1. §.8. n.2. & §.9. (b) d. C. 1. §. 3. & 4. (c) d. C.1. §.8. n.2. (d) d. C.1. §. 8. n. 4. (e) d. C. 1. §. 8. n.2. & 4. (f) L. 3. C. 1. §. 20. (g) d. C. 1. §. 9. pr. (h) d. C. 1. §. 9. n. 1. & seq. (i) d. C. 1. §. 10. n. 1.

(k) L. 3. C. 1. §. 11. pr. (l) d. C. 1. §. 10. n. 1. (m) d. C. 1. §. 10. n. 1. in fin. & n. 2. pr. (n) d. C. 1. §. 10. n. 3. (nn) d. C. 1. §. 18. (o) d. C. 1. §. 19. (q) Lib. 3. C. 1. §. 11. n. 1. (r) Lib. 3. C. 1. §. 8. §. 11. n. 1.

alter protulit [ss]: hanc libertatem judicandi esse jus aliquod existens, ac manens ejus, ad quem sermo, aut nota dirigitur; & sic contra jus gentium agere, qui notis illis, ad certum usum a gentibus introductis, aliter utitur, & jus ex pacto ei, cum quo loquitur, quæsitum aufert. [t]

Ubi tamen requirit, ut jus illud subsistat, ac maneat eo tempore, quo sermo fit [u], & ut jus, quod læditur, ejus sit, cum quo loquimur. Addit tamen [v], tolli illud jus posse consensu ejus, cum quo agimus, sive expresso, sive tacito. [x]

n. 8. His recte intellectis multas nobis suppeditari illationes, ait, quæ ad concilianda dissidia non parum valituræ sint.

Hinc 1. infert, mendacium esse, sed non mendacii culpam, in iis, qui judicandi facultatem non habent; his enim circa eam libertatem injuriam fieri non posse [y]: nec 2. si sermo dirigitur ad eum, qui non decipitur, adeoque cui libertas judicandi manet integra, etsi tertius inde hauriat falsam persuasionem, quia cum hoc nihil actum, adeoque nulla ad illum est obligatio [z]: nec 3. si de commodo ejus agitur, ad quem sermo dirigitur, quia velle præsumitur, indeque judicandi libertas non læditur [a]: nec 4. si superior mendacio utitur bono ipsius, sive proprio, sive publico [b]: nec 5. si vita innocentis aliter servari nequit. [c]

n. 9. Præmissa generali definitione mendacii, qua nimirum illicitum est, speciatim quærit, *an apud hostem falso sermone uti liceat* [d]? Sapientes passim statuunt, mentiri hosti licere. Scholæ actorum ante seculorum, secutæ AUGUSTINUM, id improbant: at tot exceptiones fingunt, ut regulam ipsam evertant. [e]

GROTIUS ea, quæ latius a Sapientibus extenduntur, partim improbat, partim ad illationes, seu observationes præfatas refert. [f]

n. 10. Denique non licere nobis, ait [h], aliquem impellere, aut sollicitare ad id, quod nobis non licet; adeoque non licere subditum permovere ut suum regem occidat, &c. licere tamen uti opera ultro oblata.

§. LIX. Quæritur, an alii bellum gerenti opem ferre, ejusque causam defendere liceat? Affirmat id GROTIUS, & alteri assistere laudabile maxime esse, docet. [i]

Assistere autem teneri, ait, SUBDITOS, nisi sciant bellum injustum esse [k]; dubitantibus vero potius tributa imperanda, quam opera militaria. [l]

Sed & EXTRANEOS nobis assistere posse, ait, vel tanquam *socios*, (vid. Differt. proœm. XII.) vel tanquam *amicos*, vel propter *communem hominum inter se conjunctionem.* [m]

§. LX. Quærit GROTIUS, an subditi ejus, qui bellum gerit, absque mandato privatim hosti nocere possint? Atque in solvenda hac quæstione speciali capite [n] occupatus est, & distinguit inter *jus naturæ*, *jus gentium*, & *jus civile.* [o]

n. 1. *Jure naturæ* in bello justo cuilibet concessum esse, ait, facere, quæ parti

(ss) d. §. 11. n. 1. (t) d. §. 11. n. 1. §. 17. in fin. & §. 14. (u) d. §. 11. n. 2. (v) d. §. 11. n. 2. (x) d. §. 11. n. 3. (y) d. C. 1. §. 12. (z) d. C 1. §. 13. (a) d. C. 1. §. 14. junct. §. 11. n. 3. (b) d. C. 1. §. 15. (c) d. C. 1. §. 16. (d) Lib. 3. C. 1. §. 17. (e) d. C. 1. §. 17 n. 1. 2. 3. & 4. (f) d. C. 1. §. 17. (h) d C. 1. § 21. & 22. (i) L. 1. C. 5. §. 4. L. 2. C. 26. §. 1. (k) L. 2. C. 26. §. 3. (l) d. C. 26. §. 5. n. 1. (m) L. 2. C. 25. §. 4. 5. 6. & 7. (n) L. 3. C. 18. (o) Lib. 3. C. 18. §. 1.

parti innocenti intra justum bellandi modum profutura confidit. [p]

n. 2. At capientem non acquirere res captas, quia ipsi nihil debetur: nisi forte pœnam justam exigat communi hominum jure. [q]

n. 3. *Jure gentium* externo itidem licitum esse hosti nocere, quia illo jure hostes pro nullis haberi, putat. [r]

n. 4. *Jure civili* Romano autem privatim hosti nocere non licere, nisi ex mandato civitatis [s]. Mandatum autem videri vel generaliter, ut in summa reipublicæ necessitate [t]; vel specialiter, si stipendia dantur, si suis sumtibus quis militat ea lege, ut capta sua faciat, &c. [u]

Quærit Grotius, si privati, qui suis sumtibus militant, plus exigunt, quam impenderunt, an contra jus hostis agant, & ideo teneantur? Respondet, non teneri *hosti*, utpote cui omnium rerum possessionem securitatis causa, quin dominium ipsum, aut ad compensationem injuriæ, aut totum in pœnam auferri posse, ait [v]: at teneri *civitati*, pro qua militat, si contractui inæqualitas insit, & is plus exegit, ac debetur. [x]

n. 5. Legem tamen charitatis præscribere, ait, ne subditis, vel aliis suo sumtu militantibus, talis deprædatio permittatur, si ea non tam hostium universitati, quam innocentibus nocitura est; inprimis si neque ad minuendas vires hostis notabile aliquod momentum habet. [y]

n. 6. Addit, subditum etiam sine mandato aliquando jure Romano nocere posse hosti, nimirum, jure necessariæ defensionis, si quis in hostes inciderit, & vitæ, aut rerum adeat periculum. [z]

n. 7. Denique subditum, vel quemlibet alium, etiam in *bello justo* damnum hosti dantem citra mandatum, teneri ad restitutionem damni, &c. Si autem *bellum injustum* est, non teneri hosti, sed civitati, cujus leges transgressus est. [a]

§. LXI. Ut igitur bellum publicum jure naturali justum sit, duo GROTIUS requirit: 1. ut ex *justa causa* suscipiatur: 2. *ut tantum agatur ad debiti, & pœnæ reparationem*, non ultra. [b]

§. LXII. *Primo* igitur requirit GROTIUS, ut bellum geratur ex *justa causa*, i. e. ut agatur ad juris nostri reparationem: alias enim bella mera esse latrocinia, ait. [c]

n. 1. Quænam autem sint *justæ causæ*, exposuit Grotius in libro II; & in genere spectant vel *injuriam factam*, vel *non factam*: *factam* autem ut *reparetur*, vel *puniatur* [d]. Ut terminis magis usitatis mentem Grotii exprimam, res eo redit: Justas belli causas esse, quoties violatur jus, quod cuique competit vel ex *statu hominum*, vel *ex jure in re*, vel *ex obligatione personæ*. Vid. Dissertat. prooem. V. VI. & VII. Ad justas causas autem refert etiam eas, quæ durante bello subnascuntur. [e]

n. 2. Etsi vero expositis justis causis facile

(p) Lib. 3. C. 18. §. 1. n. 3. (q) Lib. 3. C. 18. §. 1. n. 3. (r) Lib. 3. Cap. 18. §. 1. n. 2. (s) Lib. 3. C. 18. §. 1. n. 2. (t) Lib. 3. C. 18. §. 1. n. 4. (u) Lib. 3. C. 18. §. 2. (v) Lib. 3. C. 18. §. 2. (x) Lib. 3. C. 18. §. 3. (y) Lib. 3. C. 18. §. 4. (z) Lib. 3. C. 18. §. 5. (a) Lib. 3. C. 18. §. 6. (b) Lib. 1. C. 2. §. 1. n. 5. & 6. Lib. 2. C. 1. §. 1. per tot. & §. 2. n. 1. Lib. 2. C. 2. § 1. pr. Lib. 3. C. 1. §. 2. Proleg. §. 25. Lib. 2. C. 20. §. 40. (c) Lib. 2. C. 1. §. 1. n. 3. Lib. 2. C. 22. §. 3. Lib. 3. C. 16. §. 1. Lib. 2. C. 6. §. 1. n. 2. (d) Vid. Lib. 2. C. 1. §. 1. n. 1. & C. 2. §. 1. (e) Lib. 2. C. 1. §. 16. L. 3. C. 1. §. 3. & C. 13. §. 3.

facile constet, quænam sint causæ injustæ belli, necessarium tamen duxit Grotius, speciali capite eas recensere. [f]

n. 3. Quid si causa dubia sit? Respondet Grotius, bene examinandam esse causam [g], prudentiorum consilia adhibenda [h], & si argumenta utrinque sunt æqualia, causaque magni momenti, tutiorem in eligendo præferendam esse. [i]

Atque his casibus tres modos suppeditat, quibus vitari posse putat, ne controversiæ in bellum erumpant [k]: 1. Colloquium [l]: 2. Compromissum [m]: 3. Sortem [n]. Affine autem forti esse certamen singulare [o]; atque hoc non improbat, si duo, quorum controversiæ alioqui totos populos gravissimis malis sint implicituræ, parati sint armis decernere. [p]

n. 4. Regulas quoque quasdam prudentiæ suppeditat in causis dubiis: nimirum, 1. magis eum teneri quærere pacis conditiones, qui petit, quam qui possidet [q]; 2. si jus ambiguum, & neuter possidet, iniquum censeri eum, qui divisionem oblatam repudiat. [r]

n. 5. Grotius egregia monita addit, de non temere etiam ex justis causis suscipiendo bello, inprimis si pœnæ causa suscipitur; ubi mala bellorum ob oculos ponit [s]: quæ legi merentur.

n. 6. Denique Grotius examinat gravem illam quæstionem, an ab utraque parte justa causa adesse, i. e. an utrinque bellum justum esse possit? Et tandem plurimis præmissis distinctionibus, ait, utrumque jure agere posse, 1. quatenus aliquid justum est, quod omni culpa caret; uti caret, si bona fide credit se jure agere, inprimis si quis non suo nomine agit, sed vi officii: 2. jure gentium bellum publicum solenne justum utrinque esse posse quoad effectus juris externos. [t]

n. 7. Effectus *justæ causæ* in bellis Grotio est, 1. quod is, qui læsus est, & illi, qui ejus causam defendunt, omnia agere possint, quæ ad juris sui reparationem sunt necessaria [u]. Hinc 2. interficere hostem licere, ait, si vitam aliter servare non possumus [v]: 3. eripi hosti posse possessionem omnium rerum, sed non ultra, quam causa subest debendi in hoste [x]; ubi tamen excipit casum necessitatis: tunc enim etiam ultra debitum capi posse, ait, sub lege reddendi cessante periculo. [y]

Ceterum, dominium ipsum per hanc capturam acquiri quoque, putat, ad compensationem usque ejus, quod aut ab initio belli, aut ex post facto, civitati justum bellum gerenti debetur [z]. Sed & ultra debitum nocentibus in pœnam auferri posse dominium [a]. 4. Capi quoque personas hostium posse intra debiti, & pœnæ me[illegible]m; at jus vitæ, & necis in captos non competere [b]. 5. Vastari posse res hostiles, vel ob necessitatem, vel in pœnam, intra fines scilicet talionis. [c]

n. 8. Si quis igitur ex *injusta causa* bellum gerit, juxta justitiam internam, i. e. *jure naturæ*, quicquid agit, illicitum

(*f*) L. 2. C. 25. (*g*) Lib. 2. C. 23. §. 2. & 3. (*h*) d. C 23. §. 4. (*i*) d. C. 23. §. 5. (*k*) L. 2. C. 23. §. 6. (*l*) d. C. 23. §. 7. (*m*) d. C. 23. §. 10. (*n*) d. C. 23. §. 9. (*o*) d. C. 23. §. 10. (*p*) ibid. n. 1. (*q*) d. C. 23. §. 11. (*r*) d. C. 23. §. 12. (*s*) Lib. 2. C. 24. (*t*) Lib. 2. C. 23. §. fin. (*u*) Lib. 3. C. 1. §. 2. n. 1. (*v*) Lib. 3. C. 1. §. 2. n. 1. (*x*) Lib. 3. C. 13. §. 1. C. 14. §. 1. (*y*) Lib. 3. Cap. 13. §. 1. C. 18. §. 2. (*z*) Lib. 3. C. 13. §. 2. (*a*) Lib. 3. Cap. 13. §. 2. (*b*) Lib. 3. Cap. 14. §. 1. & 3. (*c*) L. 2. C. 12. §. 1.

illicitum [d], omnes actus, qui ex tali bello nascuntur, injustos esse, ait [e]. Unde ex hypothesi Grotii illi, qui tales actus scienter operantur, instar prædonum sunt [f], ita ut qui actus illos scienter peragunt, sine pœnitentia ad regnum cœlorum pervenire non possint. Veram autem pœnitentiam requirere, ait, ut is, qui damnum dedit, sive interficiendo, sive res corrumpendo, sive prædas agendo, id ipsum resarciat [g]: neque injuste saltem agere ipsos, qui bellum injustum gerunt, sed & socios eorum [h], duces, & milites; & hos teneri in solidum si actus sint individui. [i]

Addit, his omnibus æque restituendi, ac reparandi necessitatem incumbere [k], & consequenter damnum datum, ac expensas, sub ea restituendi necessitate contineri [l]: neque retinere rem posse illos, qui causam a tali hoste habent [m], sed teneri eam domino restituere; quia nemo plus juris in alium transferre potest, ac ipse habet.

Et cum jure naturæ quemlibet hominem alienæ injuriæ vindicem esse, fingat, inde infert, eum, qui ex injusta causa bellum gerit, si in alio forte territorio deprehendatur, tamquam homicidam, aut furem puniri [n], & rem a tali hoste ereptam, si ibi invenitur, vindicari a domino posse, etiam judiciali auctoritate [o], etsi possessio ad alium bona fide pervenerit. [p]

§. LXII. *Secundo*, ut *Jure naturæ* justum bellum dici possit, GROTIUS requirit, ut *intra modum debiti*, & *pœnæ* geratur, i. e. ut non plus exigatur, quam quod alter debet, vel meritus est [q]. Rationem hanc affert, quod bellum jure naturæ tantum juris nostri tuendi causa gerere licitum sit [r]: si igitur recuperavimus id, quod nobis defuit, omnem licentiam bellandi cessare, existimat.

n. I. Si quis proinde *ultra debiti quantitatem, vel modum pœnæ* ab alio aliquid exigit, Grotius ait, *Jure naturæ* omnem vim injustam esse [s], & si excedatur, etiam in bello justo actum illum justitia carere [t], & nullum jus inde quæri hosti, etiam justam causam habenti [u]: immo inde oriri restituendi ablati necessitatem, consequenter etiam damni dati reparationem, & expensarum solutionem [v]. Eamque obligationem non tantum in eo esse, ait, cujus nomine bellum geritur, sed & ratione sociorum, Ducum belli, & militum [x], eorumque, qui causam ab his habent [y]: quin jus puniendi aliis gentibus quæri, & gentes dominis res suas ereptas vindicantibus illas judiciali auctoritate restituere debere. [z]

(d) Lib. 2. C. 1. §. 1. n. 3. (e) Lib. 3. C. 10. §. 3. (f) L. 3. C. 10. §. 1. 3. & 5. C. 16. §. 1. n. 2. (g) d Lib. 3. C. 10 §. 3. & 5. (h) Lib. 3. C. 1. §. 3. (i) Lib. 3. C. 10. §. 4. & 5. (k) Lib. 2. C. 22. §. 17. n. 3. (l) Lib. 3. C. 10. §. 3. 4. 5. & 6. C. 13. §. 1. C. 6. §. 1. (m) Lib. 3. C. 16. §. 1. n. 1. & 2. §. 2. & 3. C. 10. §. 6. & C. 9. §. 16. (n) Lib. 3. C. 4. §. 3. C. 10. §. 3. 4. & 5. C. 18. §. 6. (o) Lib. 3. C. 6. §. 2. n. 1. (p) Lib. 3. C. 6. §. 7. n. 1. (q) Lib. 3. C. 1. §. 2. n. 2. & 3. §. 5. n. 3. C. 6. §. 1. n. 1. §. 27. C. 14. §. 1. C. 4. §. 3. Lib. 3. C. 5. §. 1. §. 2. n. 2. in fin. C. 13. §. 1. C. 16. §. 1. (r) Lib. 3 C. 1. §. 2. (s) Lib. 3. C. 1. § 2. n. 2. 3. §. 5. n. 3. C. 6. §. 1. n. 1. §. 27. C. 20. §. 32. C. 7. §. 2. C. 5. §. 1. C. 4. §. 3. C. 14. §. 1. C. 8. §. 1. C. 12. §. 1. n. 1. C. 16. §. 1. (t) Lib. 3. C. 11. §. 1. (u) Lib. 3. C. 10. §. 3. 5. 6. C. 6. §. 7. (v) Lib. 3. C. 10. §. 3. 4. & 5. C. 13. §. 1. (x) d. C. 10. §. 4. & 5. C. 18. §. 6. (y) d. C. 10. §. 5. n. 1. §. 6. C. 9. §. 16. C. 16. §. 1. 2. & 3. (z) Lib. 3. C. 13. §. 1. n. 3.

SECTIO II.

De Bello publico, Jure gentium solemni, & minus solemni.

§. LXIII. GROTIUS duo illa requisita juris naturalis, præcedenti Sectione exposita, jure gentium voluntario mutata esse, ac communi gentium consensu statutum esse, ait, 1. ne de justitia causæ inter partes quæratur, sed ut id, quod utraque pars in bello peragit, pro jure habeatur; unde concludit, eo jure bellum utrinque justum esse; 2. Ne præcise agatur ad juris nostri consecutionem, id est, intra modum saltem debiti, vel pœnæ; sed ut occidere hostem in infinitum liceat, & ut id, quod quisque occupaverit ab hoste, in infinitum sibi acquirat. Verba Grotii hæc sunt: *Hoc ergo modo* (scilicet jure gentium) *lædere hosti hostem licet, i. e. non ei tantum, qui ex justa causa bellum gerit, quique lædit intra modum debiti, & pœnæ, sed ex utraque parte, & indistincte, ita ut eam ob causam nec puniri possit in alio forte territorio deprehensus, tanquam homicida, aut fur, nec bellum ipsi ab alio talis facti nomine inferri.* a

n. 1. Causam cur *prius* gentibus placuerit, hanc affert, *quod inter duos populos de jure belli pronunciare velle, periculosum fuerat aliis populis, qui ea ratione bello alieno implicarentur* b. Quod alibi ita explicat: *Reges, aut populi, qui bellum suscipiunt, credi volunt justas sibi fuisse causas cur id facerent; contra autem injuriam facere eos, qui adversum se arma ferrent: quod cum utraque pars credi vellet, nec tutum esset pacem servare cupientibus huic se controversia interponere, nihil melius facere potuerunt populi pacati, quam ut id, quod evenisset, pro jure haberent.* c.

n. 2. *Posterioris* constitutionis rationem hanc affert d, *quod etiam in bello justo inter duos populos vix satis cognosci possit ex indiciis externis, quis justus sit se tuendi, sua recuperandi, aut pœnas exigendi modus; quod periculosum sit desuper pronunciare aliis populis, qui ea ratione alieno bello implicarentur: præstitisse igitur hæc religioni bellantium relinquere, quam ad aliena arbitria vocare.* Et alibi e: *ut vero pacati populi certi quid haberent, quod sequerentur, nec bello implicarentur inviti, sufficiebat introductio externi dominii.* (In rebus scil. captis ultra quantitatem debiti, & pœnæ.)

n. 3. Jure gentium igitur in *bello solemni* naturæ jus mutatum esse, ait; nam ei, qui sive ex justa causa, sive ex injusta bellum gerit, licentiam lædendi hostem ubivis, & quovis modo, indistincte, i. e. ultra modum debiti, ac pœnæ, hoc jure concessam esse, fingit. f

Atque ex hac licentia occupantes jus aliquod externum, & rerum hostilium dominium acquirere, tradit; adeo ut nec damna, nec impensas restituere teneantur, nec puniri ab aliis possint, sed potius apud omnes gentes in possessione juris hujus tuendi sint; g quod mox plenius, & ex ipsis exemplis Grotii demonstrabitur.

n. 4. Non tamen in *quovis bello publico* hanc mutationem a gentibus factam esse, Grotius ait, sed saltem in *eo bello*, quod 1. utrinque a summa potestate geritur, & 2. quod publice decretum, & indictum est. In reliquis

(a) Lib. 3. C. 4. §. 4. (b) Lib. 3. C. 9. §. 4. n. 2. (c) Lib. 3. C. 10. §. 5. n. 1. (d) Lib. 3. C. 4. §. 4. (e) Lib. 3. C. 10. §. 5. n. 1. (f) Lib. 3. C. 6. §. 2. C. 4. §. 3. (g) d. C. 4. §. 3. & 4.

liquis ergo bellis publicis, quæ vel non inter duas summas potestates geruntur, sed ab eis, qui jurisdictionem saltem minorem habent, vel non indicta sunt, jus naturæ manere, putat; indeque talia bella vocat bella minus solennia, de quibus §. 68. agemus.

n. 5. Duo ergo requirit Grotius, ut jus hoc gentium obtineat: 1. *ut bellum a summa utrinque potestate geratur.* Equidem jure naturæ sufficere ad justum, & publicum bellum, ut ab eo geratur, qui jurisdictionem habet, si vis adhiberi debet [b]. At ut effectus peculiares ex jure illo gentium obtineant, fingit, gentes voluisse ut geratur utrinque ab eo, qui summam potestatem habet in civitate [i]. Nam gentes tantum gentibus, non vero qui plane gens non sunt, aut gentis saltem pars sunt, prospicere voluisse [k]; adeoque jus gentium in bello solenni spectare saltem ad populos extraneos, & ad hostes, non ad cives. [l]

2. *Ut bellum publicum decretum, & indictum sit.* Nam ex hypothesi Grotii *Jure naturæ* indictione opus non est si quis pœnam ab alia gente sumit, vel si rem suam vindicat, quia rem meam propria auctoritate repetere possum [m]: sed tunc demum, si vel una res pro alia, aut pro debito res debitoris invaditur, vel si Princeps pro debito subditi interpellatur; quia tunc demum constat, alio modo fieri non posse ut nostrum, aut nobis debitum consequamur: adeoque hæc interpellatio demum alterum in culpa constituit, ex qua aut damnum dare censeatur, aut & ipse delinquere [n]. At *Jure gentium*, ad obtinendos effectus illos juris particularis, etiam prioribus casibus indictionem requiri, ait [o]. Causam autem, cur gentes ad bellum illud, quod jure gentium justum dixit, denunciationem requirant, non eam fuisse, ait, quam nonnulli afferunt, ne quid clam, aut dolo agerent, sed ut certe constaret, non privato ausu, sed voluntate utriusque populi, aut populi capitum, geri bellum.

Duo autem hæc conjunctim requiri, indeque alterum sine altero non sufficere, ait. [p]

n. 6. His solennitatibus accedentibus Grotius tali bello effectus illos peculiares a gentibus tributos esse, fingit. Unde BELLUM hoc vocat PUBLICUM, & EX JURE GENTIUM SOLENNE: quod hæc forma jure gentium demum præscripta sit, indeque in aliis bellis non solennibus non obtineat. Hos ergo effectus juri gentium proprios, & peculiares esse [q], eosque variis ex causis jure gentium tribui, ait: 1. majoris mali vitandi causa [r]: 2. juris sui consequendi causa [s]: 3. damni, quod metuitur, evitandi causa. [t]

Solenne autem *bellum* vocat eo sensu, quo justum testamentum codicillis, & justæ nuptiæ servili contubernio opponuntur; quia etiam testamenta, & nuptiæ solennes, peculiares quosdam ex jure civili effectus habent. [u]

§. LXIV.

(*b*) Lib. 1. C. 3. §. 4. n. 2. (*i*) Lib. 1. C. 3. 1. & §. 4. n. 1. & §. 5. n. 1. Lib. 2. C. 17. §. 19. Lib. 3. C. 19. §. 11. Lib. 3. C. 4. §. 1. (*k*) Lib. 3. C. 3. §. 12. (*l*) Lib. 3. C. 20. §. 8. & 31. (*m*) Lib 3. C. 1. §. 2. (*n*) Lib. 3. C. 3. §. 6 (*o*) Lib. 1. C. 3. §. 4. n. 1. Lib. 3. C. 4. §. 3. Lib. 3. C. 3 §. 1. §. 5. & 6. n. 1. C. 3. §. 6. n. 3. Lib. 2. C. 17. §. 19. Lib. 3. C. 19. §. 11. Lib. 1. C. 3. §. 5. n. 1. (*p*) Lib. 1. C. 3. §. 4. n. 1. (*q*) Lib. 1. C. 4. §. 11. & 12. Lib. 3. C. 3. §. 6. n. 1. & n. 10. §. 10. (*r*) Lib. 3. C. 13. §. 1. n. 2. C. 6. §. 6. n. 4. (*s*) Lib. 3. C. 13. §. 1. n. 2. & Lib. 3. C. 6. §. 6. n. 4. (*t*) Lib. 3. C. 4. §. 2. (*u*) Lib. 1. C. 3. §. 4. n. 4.

§. LXIV. Bellum ergo *publicum ex jure gentium ſolenne* GROTIO eſt, quod & utrinque a ſumma poteſtate geritur, ac publice decretum, & indictum eſt [v]. (*Vid.* §. 63. *n.* 4.)

Equidem ipſe Grotius fatetur, ex hoc jure gentium in plerîſque actibus verum jus, & internum [x], (utpote quod ex ſolo jure naturæ ſequitur [y]) non oriri: adeoque vitio, peccato, & perfidia non carere actus [z]; nec probe facere, qui eo jure utitur [a]; nec id, quod ex tali jure gentium debetur, ſalva pietate, & officio boni viri exigi poſſe [b]: quia jus gentium aliquid contrarium juri naturæ permittere (quoad jus ſcil. internum) non poteſt [c]. Hinc, ait, jus hoc gentium jus ſaltem eſſe quoad effectus quoſdam; injuriam autem, ſi id, quod intrinſecum eſt, ſpectetur [d]. Indeque concludit, jus gentium animis agentium religionis vinculum non injicere [e]. Denique plures gentes jus externum iterum ad jus internum reduxiſſe, tradit. [f]

Hinc jus, quod ex jure tali gentium oritur, vocat jus externum [g], jus improprium [h]; quia ſaltem peculiares quoſdam effectus juris ex jure gentium habet [i], qui effectus ſaltem ſunt externi, ad inſtar juris illius primævi, i. e. naturalis [l]: unde ſaltem externum judicium ſpectant [m]; eodem modo, uti ſententia injuria judicis lata, & poſſeſſio prædonea, jure Romano auctoritate judiciali defenditur [n]; uti jus teſtamenta nulla dicendi hæredibus ab inteſtato datur ob defectum ſolennitatum [o]; & uti præſcriptio, & uſucapio dominium tribuit: nam jura civilia præſcribentes ut dominos tuentur. [p]

Atque hoc juris ſenſu bellum ab utraque parte juſtum eſſe poſſe, ait [q], non quoad juſtitiam internam [r], ſed ex juſtitia externa. [s]

§. LXV. Curatius igitur examinandum eſt, quinam ex hypotheſi GROTII ſint effectus hujus belli jure gentium ſolennis. PRIMO autem ſupponit, eum, qui rem hoſtilem capit bello publico ſolenni, acquirere DOMINIUM EXTERNUM [t] ſine fine, & modo [u]: idque jus adeo firmum inter gentes eſſe, ait, ut modum hunc certo modo naturalem dici poſſe, putet. [v]

Hinc concludit [a] apud medios quoque eum, qui talem rem hoſtilem quæſivit, judiciaria manu pro domino tuendum eſſe [x]: [b] non tantum ipſum, ſed & omnes, qui cauſam ab eo habent, in poſſeſſione talium rerum defendendos eſſe [y]; adeo ut quæ hoſtibus erepta per nos ſunt, vindicari ab his non poſſint, qui ante hoſtes

(v) Lib. 1. C. 3. §. 4. n. 1. Lib. 3. C. 3. §. 5. C. 19. §. 11. (x) Lib. 2. C. 12. §. 26. n. 1. (y) Lib. 2. C. 12. §. 26. n. 1. Lib. 3. C. 10. §. 1. 3. 5 (z) Lib. 2. C. 1. & 3. Lib. 3. C. 9. §. 5. n. 2. §. 18. n. 6. C 19. §. 11. (a) Lib. 3. C. 16. §. 1. n. 1. (b) Lib. 3. C. 19. §. 11. n. 2. (c) Lib. 2. C. 3. §. 6. (d) Lib 3. C. 7. §. 6. n. 4. (e) Lib. 3. C 7. §. 6. & 7. (f) Lib. 3. C. 14. §. 6. n. 4. (g) Lib. 3. C. 6. §. 27. C. 17. §. 1. n. 1. C. 7. §. 6. n. 3. (h) Lib. 2. C. 5. §. 28. (i) Lib. 1. C. 2. §. 4. n. 2. Lib. 3. C. 3. §. 1. n 1. §. 6. n. 4. §. 10. Lib. 2. C. 23 §. 13. n. 1. & 5. (l) prol. §. 41. Lib. 2. C. 17. §. 9. Lib. 3. C. 6. §. 1. C. 4. §. 4. in fin. (m) Lib. 3. C. 7. §. 6. (n) Lib. 2. C. 1. §. 1. n. 3. & C. 23. § 13. n. 5. (o) Lib. 3. C. 7. §. 6. n. 2. & 6. (p) Lib. 3. C. 7. §. 6. n. 2. & 7. (q) Lib. 2. C. 23. §. f. n. 5. (r) d. C. 23. §. 13. n 5. (s) Lib 2. C. 17. §. 19. n. 2. (t) Lib. 2. C. 5. §. 20. L. 3. C. 4. §. 4. C. 6. §. 2. & §. 7. C. 7. §. 6. n. 1. & 2. (u) d. C. 6. §. 2. (v) Lib. 3. C. 6. §. 2. n. 4. (x) Lib. 3. C. 16. §. 1. n. 1. Lib. 2. C. 5. §. 29. n. 3. (y) Lib 3. C. 6. §. 2. & §. 7. n. 1. C. 7 §. 6. n. 1. & 2. & §. 7. Lib. 3. C. 10. §. 1. & 5. n. 1. & 5. n. 1. C. 4. §. 4.

hostes nostros ea possederant, & bello amiserant, quia jus gentium hostes primum dominos fecit dominio externo, deinde nos [z]: [*c*] res nostras captas ab hoste, si postliminii jure ad socios belli redeunt, nomine publico tutas esse ex jure illo gentium incipere [a]: [*d*] bello captos, si ad alias gentes fugiunt, vindicanti domino a territorii potestate reddi debere [b]: [*e*] idem obtinere si pace facta etiam ad suos fugiunt [c]: [*f*] quod vi, metuque hostis injusti promissum est, exigi, & armis quoque peti posse [d]: [*g*] Eum, qui contra jus gentium aliquid agit, & v. g. dominium illud externum eripit, a qualibet gente puniri, & bello peti posse, ac [*h*] infamem fieri. [e]

Addit, verum dominium hic non subesse, at jus gentium omnes effectus externos ei tribuere, adeo ut judiciorum tutela hoc dominium gaudeat [f]; & ideo justum dici, quia judicia coactiva auctoritatem illi accommodant [g]: indeque hoc dominium saltem in judicio humano, & quidem coactivo, valere. [h]

SECUNDO Grotius ait, hoc jus gentium agentibus tribuere IMPUNITATEM [i]. Unde concludit, [*a*] actus illos, etsi juri naturæ contrarios, inter homines pœnæ non subjacere; adeoque eum, qui in bello jure gentium permittente aliquid agit, pœnam eo nomine apud gentes non debere [k]; nec [*b*] talis facti nomine bellum ab alio jure inferri [l]; neque [*c*] deprehensum in alieno territorio tanquam homicidam, aut furem, puniri posse. [m]

At hoc verum tantum esse, ait, inter illas gentes, inter quas solennitates illæ juris gentium receptæ sunt; reliquas enim gentes, quæ jure naturæ utuntur, eos, qui jus sibi ex illa constitutione gentium arrogant, bello petere posse. [n]

§. LXVI. Ut vero plenius constet, quinam sint illi actus, quibus jus gentium in bello solenni *effectus illos peculiares, & externos* contra *jus internum*, i. e. *contra rationem juris naturalis* tribuerit, eos ex toto opere Grotiano excerptos ordine nunc indicabimus.

Cum vero Grotius fingat, *Jus gentium* effectus aliquos peculiares in bello solenni introduxisse, non tantum intuitu ejus, *qui sine justa causa bellum gerit*, sed & ratione ejus, *qui justam belli gerendi causam habet*, at ultra debiti, & pœnæ modum agit; de utrisque sigillatim agemus, ac differentiam juris gentium a jure naturali ex hypothesi Grotii indagabimus.

§. LXVII. Initium faciemus ab eo, qui *sine justa causa* bellum gerit; de quo ipsum GROTIUM loquentem audiamus.

I. Jure naturæ is, qui *sine justa causa* bellum gerit, (verbis Grotii loquimur) semper injuria agit, & omnes ejus actus nulli sunt ipso jure, adeo ut apud omnes gentes pro fure, latrone &c. habeatur, & qua talis a quolibet puniri possit (*vid.* §. 61. & 62). *Jure gentium* vero, si bellum est solenne, actus illi liciti sunt, & jure gentium subsistunt, indeque tantum abest ut puniri a gentibus possint, ut potius in

(z) Lib. 3. C. 6. §. 7. n. 1. (*a*) Lib. 3. C. 9. §. 2. (*b*) Lib. 3. C. 7. §. 6. (*c*) Lib. 3. C. 7. §. 6. & 7. (*d*) Lib. 3. C. 19. §. 1. & 2. (*e*) Lib. 3. C. 4. §. 15. n. 1. (*f*) Lib. 3. C. 7. §. 7. (*g*) Lib. 3. C. 7. §. 6. C. 10. §. 1. n. 3. (*h*) Lib. 3. C. 7. §. 6. n. 1. & 2. (*i*) Lib. 3. C. 4. §. 3. & 4. §. 5. n. 3. junct. C. 6. §. 1. n. 1. Lib. 3. C. 10. §. 1. n. 1. (*k*) Lib. 3. C. 19. §. 5. C. 4. §. 2. n. 2. (*l*) Lib. 3. C. 4. §. 2. n. 2. & §. 3. 4. 5. 6. §. 27. C. 10. §. 1. n. 1. (*m*) Lib. 3. C. 4. §. 3. & §. 5. n. 2. (*n*) Lib. 3. C. 4. §. 18. n. 2.

in præsenti possessione defendi debeant. (*Vid.* §. 65.)

II. Jure naturæ is, qui justam belli causam non habet, interficere hostem absque peccato, & reparandi necessitate, nequit [o]. *Jure gentium* in bello solenni etiam ex injusta causa hostem occidere licet, qualicunque vi, & quovis modo. [p]

III. Jure naturæ is, qui *sine justa causa* bellum gerit, capere personas hostis, easque in servitutem redigere nequit; adeo ut nec jus operarum, nec jus in res capti, nedum jus in vitam ejus, aut ejus posteros, capienti quæratur, quia omnes actus, qui ex bello injusto nascuntur, injusti sunt [q]. *Jure gentium* in bello solenni, ubi de justitia non quæritur, capti fiunt servi, non tantum quoad operas, sed & quoad res, & vitam. Idque extenditur etiam ad captorum posteros. (*Vid. infr.* §. 99. *seq.*)

IV. Jure naturæ is, qui *injustam causam* defendit, capere res hostis, easque sibi acquirere nequit, sed eas restituere domino tenetur, adeo ut si non restituat, non possit ad regnum cœleste pervenire [r]. *Jure gentium* in bello solenni etiam is, qui *injuria* bellum gerit, sine fine, & modo, dominus sit eorum, quæ hosti eripit. [s]

V. Jure naturæ is, *qui injuria bellum gerit*, corrumpere, & vastare res hostiles citra reparandi obligationem nequit, in primis si res sacræ sint, aut religiosæ [t]. *Jure gentium* in bello solenni, ubi quævis in hostem licent, ubi interfici, & capi hostis potest, multo magis vastari res hostiles possunt. [u]

VI. Jure naturæ capere saltem licet res lædentis, non vero res subditorum innocentium [v]; quia res subditorum pro Principe non obligantur. [x]

Jure gentium, si bellum solenne est, etiam res subditorum innocentium capi possunt, non tantum ad consecutionem debiti primarii, unde ortum est bellum, sed & ad consecutionem debiti subnascentis. [y]

VII. Jure naturæ vastare non licet res subditorum innocentium, etiam in bello justo [z], uti nec res deditorum, nedum res sacras, & religiosas [a]. At *Jure gentium* in bello solenni vastare licet etiam res non nocentium, quin & res sacras. [b]

VIII. Jure naturæ quilibet, etiamsi læsus non sit, eum, qui injustum bellum gerit, occidere, & capere res ejus potest [c], modo prosit innocenti intra justum bellandi modum [d], etsi res captas suas non faciat, quia ei nihil debetur [e]. *Jure gentium* vero in bello solenni is, qui alterius jus defendit, in infinitum hosti nocere potest, quin & res captas suas facit, quia hostes pro nullis habentur. [f]

IX. Jure naturæ is, qui justam causam non habet, salva pietate, & salvis boni viri officiis, id, quod ab hoste metu belli promissum est, nec exigere, nec petere, nec retinere potest [g]. Vitio enim non caret ille metus; intus igitur,

(o) Lib. 3. C. 10. §. 1. (p) Lib. 3. C. 18. §. 1. n. 1. C. 4. §. 3. Conf. infr. §. 76. seq. (q) Lib. 3 C. 10. §. 3. (r) Lib. 3 C. 10. §. 3. C. 6. §. 1. & 2. C. 16. §. 1. C. 4. §. 3. C. 18. §. 1. n. 1. (s) Lib. 3 C. 6. §. 2. C. 4. § 3. (t) Lib. 3. C. 13. §. 1. n. 2. & §. 2. Lib. 3. C. 2. §. 5. n. 2. (u) Lib. 3. C. 2. §. 6. (v) Lib. 3. C. 1. §. 3. (x) Lib. 3. C. 1. §. 3. (y) Lib. 3. C. 1. §. 2. n. 3. C. 5. §. 1. & 2. C. 12. § 5. 6. 7.

(z) Lib. 3. C. 5. §. 1. 2. & 3 (a) Lib. 3. C. 10. §. 3. junct. Lib. 3. C. 1. §. 2. n. 3. C. 5. §. 1. & 2. C. 12. §. 5. 6. 7. (b) Lib. 3. C. 5. §. 1. 2. & 3. (c) Lib. 1. C. 4. §. 16. Lib. 3. C. 18. §. 1. n. 1. (d) Lib. 3. C. 18. §. 1. n. 2. & 3. (e) d. C. 18. §. 1. n. 3. (f) d. C. 18. §. 1. n. 2. (g) Lib. 3. C. 19. §. 11. n. 2. C. 23. §. 2.

igitur, & justitia interna, id injustum manet [b]. Unde cogere promittentem non potest, ut stet pactis sive juratis, sive injuratis [i]: adeo ut nec magistratus subditos hosti injusto aliquid promittentes adigere ad implendum teneatur [k]. *Jure gentium* in bello solenni omnis vis bellica justa est [l]. Uti enim bellum solenne alia habet peculiaria in jure externo posita, ita & hoc, ut quæ quis in bello, aut ejus finiendi causa promittit, adeo sint valida, ut ex causa metus injusti invito eo, cui promissa sunt, in irritum deduci nequeant [m]; quia sicut alia multa, quamvis vitio non carentia, ex jure gentium pro justis habentur, ita & metus, qui tali bello infertur [n]: (Placiti inter gentes rationem Grotius hanc affert, quia alias finis non esset bellorum, quod tamen interest humani generis [o]) modo jus gentium non improbet metum, uti si metuitur stuprum [p]. Quod igitur tali bello obtentum est, nec repeti [q], nec in irritum duci invito eo, cui promissa sunt, potest [r]. Immo & magistratus subditum cogere debet, ut fidem datam tali hosti impleat. [s]

X. *Jure naturæ* bello injusto capti, aut ex iis nati, fugere possunt. *Jure gentium* (certarum scil. nationum) [u] fugere nequeunt, propter jus externum, quod ex conventione gentium in tales captos competit: & fugitivi tales, si ad suos revertuntur, pristina jura nonnisi postliminii jure recipiunt; si ad alios pacatos, vel tempore pacis ad suos revertuntur, reddi debent domino vindicanti. [v]

Equidem ei, quod salva conscientia fugere capti possint, Grotius objicit, quod ex dominii natura obligatio non fugiendi sequi videatur. Sed respondet, dominium illud saltem esse externum, noluisse autem ideo gentes vinculum religionis injicere animis captorum, ne salva conscientia fugere possint [x]: nullam enim causam fingi posse, cur gentes aliud spectaverint, quam dominium externum, cum facultas vindicandi servum, & cogendi, & vinciendi, & res ejus habendi, sufficere visa fuerit ut captis captores vellent parcere [y]. Accedit, quod cum lex hæc de non fugiendo non ex æquitate naturali, sed majoris mali vitandi causa, lata sit, non temere ea sumenda sit interpretatio, quæ peccato obnoxium faciat actum ceteroquin licitum. [z]

Porro Grotius ad dubium, quod fuga talis, & subductio deprehensa graviter puniri soleat, respondet, hoc potentiores facere, non quia æquum est, sed quia illis expedit.

Atque hinc concludit, *Jure naturæ* servum talem, si res suas, aut laboris sui mercedem subducat, furti crimine animum non contaminare; modo ipse neque suo, neque publico nomine quicquam debeat aut domino, aut ei, cujus jus dominus accepit. [zz]

At alia quæstio est, an resistere etiam domino retrahenti fugitivus possit? Grotius ait, servum domino jus illud externum exsequenti resistere illæso justitiæ officio non posse. Externum enim jus, quod quidem non sola agendi impunitate, sed & judiciorum

(*b*) L. 3. C. 19. §. 11. n. 1. & 2. (*i*) d. C. 19. §. 5. (*k*) Lib. 3. C. 23. §. 10. (*l*) Lib. 3. C. 23. §. 2. (*m*) Lib. 3. C. 19. §. 11. (*n*) d. C. 19. §. 11. (*o*) d. C. 19. §. 11. (*p*) d. C. 19. §. 11. & §. 12. (*q*) Lib. 2. C. 17. §. 19. (*r*) d. C. 17. §. 19. (*s*) Lib. 3. C. 23. §. 10. (*t*) Lib. 3. C. 7. §. 6. n. 3. 4. & 5. (*u*) Lib. 3. C. 7. §. 8. (*v*) Lib. 3. C. 7. §. 6. n. 1. (*x*) d. C. 7. §. 6. n. 1. (*y*) d. C. 7. §. 6. n. 4. (*z*) d. C. 6. §. 6. n. 4. (*zz*) ibid.

ciorum tutela constat, inane fore, si ex adverso resistendi jus maneat: nam si domino vi resistere liceret, licere & magistratui dominum tuenti; cum tamen magistratus ex jure gentium dominum in illo dominio, ejusque usu defendere debeat. [a]

XI. Jure naturæ personæ, & res injusto bello captæ si revertuntur sive bello, sive pace, ipso jure recipiunt omnia pristina jura [b] (nisi animus derelinquendi appareat [c]); adeo ut restituendæ sint pristinis dominis ab omnibus, ad quos quoquo modo res pervenit [d]. *Jure gentium* in bello solenni persona, & res capta acquiritur jure dominii externi occupanti, etiam ex causa injusta [e]; adeoque persona non revertitur, nec res recipitur ipso jure, sed jure postliminii [f], si ad limen nostrum, i. e. in fines publicos, redierit. [g]

XII. Jure naturæ, si induciis pactis res nostræ ex hostis *injusti* potestate ad nos revertuntur, reddi non debent [h]: *Jure gentium* ob dominium externum hosti quæsitum debent reddi. [i]

XIII. Jure naturæ postliminio tantum recipiuntur res, quæ ad *limen* suæ civitatis redeunt: *Jure gentium* illæ quoque, quæ ad sociorum, non vero ad mediorum, limen perveniunt. [k]

XIV. Jure naturæ is, qui justam causam habet, hostem occidere quovis modo potest, etiam per percussorem [l]; quia naturali ratione ubique locorum hostem interficere licet, nec refert quot sint, qui faciant, aut patiantur [m]: adeoque non tantum qui hæc faciunt, sed & qui aliis faciendi auctores sunt, inculpati habentur [n]. Neque hostis justitia interna punire percussorem potest [o]: modo absit perfidia, i. e. modo non violetur fides a percussoribus sive expresse, sive tacite hosti debita [p]; incitare enim alium ad malefaciendum non possum, quum qui alii peccandi causam dat, peccet ipse [q]: indeque opera malorum hominum uti non licet. [r]

Occidere ergo hostem licet aliorum opera, non perfidos, & perjuros facere. [s]

Jus gentium etsi in bello solenni promiscue in hostem sævire permittat, itidem ab ea regula perfidiam excipit, & hactenus jus naturæ confirmat, ne nimium intenderentur pericula, eorum maxime, qui eminent [t]. Unde is, qui aliena perfidia utitur, violat non tantum jus naturæ, sed & gentium. [u]

Interim *Jus gentium* duo singularia introduxit: 1. quod percussor, & explorator in bello solenni occidi ab altero, in quem mittitur, possit jure belli solennis [v]: 2. quod in bello minus solenni contra rebelles, & piratas perfidia quoque permissa sit, indeque incitari aliquis ad perfidiam committendam possit [x]; idque odio eorum, in quos committitur perfidia [y]. Odio enim

(a) Lib. 3. C. 7. §. 7. (b) Lib 3. C. 16. §. 1. 2. 3. 4. (c) d. C. 16. §. 5. (d) d. C. 16 §. 1. & §. 2. n. 1. §. 4. (e) d. C. 16. §. 1. n. 1. (f) Lib. 3. C. 9. §. 1. n. 1. & §. 2. (g) d. §. 2. (h) Lib. 3. C. 19. §. 11. n. 2. (i) Lib. 3. C. 21. §. 6. n. 2. (k) Lib. 3. C. 9. §. 2. (l) Lib. 3. C. 1. §. 2. n. 1. & 3. C. 4. §. 18. n. 2. & 3. (m) Lib. 3. C. 4. §. 18. n. 2. & 3. in fin. (n) d. C. 4 §. 18. n. 2. (o) ibid. n. 3. (p) Lib. 3. C. 4. §. 18. n. 1. & 6. (q) Lib. 3. C. 1. §. 21. (r) Lib. 3. C. 4. §. 18. n. 3. (s) d. C. 4. §. 18. n. 4. (t) Lib. 3. C. 4 §. 18. n. 4 & 5. (u) d. C. 4. §. 18. n. 4. (v) d. C. 4. §. 18. n. 3. (x) Lib. 3. §. 18. n. 2. (y) L. 3. C. 1. §. 6. & 7. C. 5. §. 4. C. 4. §. 18. n. 6.

enim prædonum placuit gentibus, quæ adversus eos etiam vitiose committituntur, dissimulare [z]. Et ex eadem ratione nec fides his data servanda est, etsi jurata sit. [a]

XV. Dolo quoque *Jure naturæ* is, qui justam belli causam habet, uti potest contra alterum, modo perfidia absit [b]. Cujus rei rationem ex hypothesi Grotiana modo explicavimus.

Jure gentium dolus illicitus est si in actu positivo consistit [c], i. e. si vel simulationem, vel mendacium infert; quia nutus, & voces a gentibus cum mutua obligatione introductæ sunt [d], inprimis si juratum sit [e]. Adeoque in bello solenni simulare, vel mentiri hosti non licet: sed in bello solenni in rebus eripiendis alienam perfidiam irritare etiam permissum est [f]. Nam ad minora, & frequentia hæc delicta ita connivere cœpit *Jus gentium*, sicut leges civiles ad meretricium, & improba fœnera. [g]

XVI. *Jure naturæ* is, qui justam belli causam habet, veneno interficere hostem potest. Nam quem interficere licet, gladio, an veneno interficias, nihil interest [h]: & licet generosius sit abstinere, hoc tamen non debetur cuiquam, qui mori meruit [i]; atque hinc spicula veneno inficere, & geminare mortis causam [k], fontes [l], & aquas [m] veneno corrumpere licet. &c.

Jus gentium, & speciatim Europæarum, hanc licentiam naturalem prohibuit [n]. Id enim inter gentes communi consensu statutum est respectu communis utilitatis, ne pericula in bellis, quæ crebra esse cœperunt, nimium intenderentur; & credibile est, a regibus id profectum, quorum vita, quæ ab armis ante alios defenditur, a veneno minus, quam aliorum, tuta est, nisi defendatur juris aliqua religione [o]: adeo ut qui veneno utitur, pro infami inter gentes habeatur. [p]

XVII. *Jure naturæ* stupra fœminarum hostilium sunt prohibita, quia non tendunt ad finem juris consequendi [q]: at *Jure gentium* certarum nationum in bello solenni ex principio illo, quod quicquid hostile est injuriæ obnoxium sit, stupra illa permittuntur. [r]

XVIII. *Jure naturæ* servi fiunt soli nocentes, non ergo innocentes, ut subditi: Jure enim naturæ homo in servitutem detrudi nequit, nisi ob delictum, aut ex pacto. [s]

Jure gentium etiam subditi hostiles capti servi fiunt: non enim delictum hoc jure requiritur, sed par omnium captorum sors est. [t]

XIX. *Jure naturæ* in servos justo bello captos saltem competit jus operarum ad summam convenientem [v]: nam perpetua ista obligatio compensatur perpetua illa alimentorum certitudine. [x]

Non vero *I.* jus competit in eorum res. Quicquid igitur servus diligentia sua quæsivit, id ipsius est [y]: atque

(z) Lib. 3. C. 19. §. 5. (*a*) d. C. 17. §. 19. d. C. 19. §. 5. (*b*) Lib. 3. C. 1. §. 6. & 7. C. 5. §. 4. C. 4. §. 18 n. 6. (*c*) Lib. 3. C. 1. §. 8. (*d*) d. C 4. §. 8. n. 2. §. 11. n. 1. §. 17. (*e*) d. C. 4. §. 9 (*f*) Lib. 3. C. 5. §. 4. (*g*) Lib. 3. c. 5. §. 4. (*h*) Lib. 3. c. 4. §. 15. n. 1. & n. 2. in fin. (*i*) d c. 4. §. 15. (*k*) Lib. 3. c. 4. §. 16. n. 1. (*l*) d. c. 4. §. 16. n. 2. (*m*) d. c. 4. §. 17. (*n*) Lib. 3. c. 4. §. 15. n. 1. (*o*) L. 3. c. 4. §. 15. n. 1. (*p*) d. c. 4. §. 15. n. 1. (*q*) L. 3. c. 1. §. 2. (*r*) Lib. 3. c. 4. §. 19. (*s*) Lib. 3. c. 7. §. 1. n. 1. Lib. 2. c. 5. §. 27. n. 2. (*t*) Lib. 3. c. 7. §. 1. n. 2. (*v*) Lib. 2. c. 5. §. 27. n. 2. c. 22. §. 11. Lib. 3. c. 7 §. 1. n. 1. (*x*) d. c. 5. §. 27. n. 2. Lib. 3. c. 14. §. 2. n. 2. §. 6. & 8. (*y*) Lib. 3. c. 14. §. 6. n. 2.

que hoc peculium ei sine causa, i. e. nisi in pœnam, vel ob domini necessitatem, auferri nequit. [z]

Neque *II.* jus competit in eorum vitam; adeoque homo hominem plena, & interna justitia non potest interficere [a], nisi accedat delictum morte dignum [b]. Verum & minores pœnæ cum æquitate, & moderatione adhibendæ sunt [c], quin & in operis exigendis humanitatis ratio habenda. [d]

Jure gentium 1. res omnes, quæ captæ fuere, cum persona acquiruntur domino, quia qui ipse in potestate alterius est, nihil suum habere potest [e], & acquisitio universalis est accessio dominii in personam [f]. Sed & res postea quæsitas acquirit domino.

2. Etiam in eorum vitam domino jus competit; idque non tantum populorum quorundam legibus statutum [g], sed & effectus juris gentium est [h]. Victus ergo post deditionem nihil non patiendum habet, quippe jam subditus, & si jus belli externi respicimus, eo in loco ut ei nihil non eripi possit, etiam vita, etiam libertas personalis, multo magis bona, non publica tantum sed & singulorum.

Causam hujus introducti juris Grotius adfert, ut tot commodis deliniti captores libenter abstinerent a summo illo rigore, quo captos & statim, & post moram interficere poterant [i]. Ceterum jus hoc externum apud multas gentes abolitum, & illud ad justitiam internam retractum esse, ait. [l]

XX. Jure naturæ nati e servis justo bello capti non fiunt servi: ratione naturali enim partus servilis non magis matrem, quam patrem sequitur. [m]

At 1. ex medii necessitate, si alia nulla fuerit ratio educandi partum, possunt parentes prolem sibi nascituram in servitutem secum addicere [n], quippe cum tali ex causa etiam in libertate natos vendere parentibus liceat. Adeoque jus dominorum in partum servilem hoc casu nascetur ex ipsa alimentorum, & eorum, quæ vitæ necessaria sunt, præbitione [o]. 2. Si parentes suo delicto pœnam mortis erant commeriti, poterunt eorum posteri, qui sperabantur, ad vitam servandam obstringi servitio, quia alioqui exstituri non fuerant. [p]

Jure gentium posteri quoque servi fiunt in perpetuum [q], quia jure gentium partus matrem sequitur. [r]

Causa hujus *Juris gentium*, & porrecti ad posteros dominii, hæc allegatur, quia alioqui si summo jure captores uterentur, illi ipsi nascituri non erant: cui consequens est, ut nati ante calamitatem, nisi ipsi capiantur, servi non fiant. Ideo autem natos maternæ esse conditionis placuit gentibus, quia serviles concubitus nec lege, nec certa custodia erant constricti, ita ut nulla sufficiens præsumtio patrem indicaret. [s]

Neque frustra hæc jura introducta a gentibus esse, apparet exemplo bellorum civilium, in quibus occiduntur capti, quia servi fieri non possunt. [t]

Diversa

(z) d. c. 14. §. 6. n. 2. & 3. (a) Lib. 2. c. 5. §. 28. n. 1. Lib. 3. c. 14. §. 2. & 3. (b) Lib. 2. c. 5. §. 28. n. 1. Lib. 3. c. 14. §. 3. c. 20. §. 50. (c) Lib. 3. c. 14. §. 4. (d) d. cap. 14. §. 5. (e) L. 3. c. 7. §. 3. n. 2. (f) Lib. 3. c. 21. §. 28. (g) Lib. 2. c. 5. §. 28. n. 1. (h) Lib. 3. c. 7. §. 3. n. 1. (i) Lib. 3. c. 29. §. 49. (k) Lib. 3. c. 7. §. 5. n. 1. (l) Lib. 3. c. 14. § 6. n. 4. (m) Lib. 2. c. 5. §. 29. n. 1. & 2. (n) d. c. 5. §. 29. n. 1. & 3. (o) d. c. 5. §. 29. n. 2. Lib. 3. c. 14. §. 7. n. 1. (p) Lib. 3. c. 14 §. 8 n. 1. (q) Lib. 3. c. 7. §. 2. (r) Lib. 2. c. 5. §. 29. n. 1. (s) Lib. 3. c. 7. §. 5. n. 2. (t) Lib. 3. c. 7. §. 5. n. 3.

Diversa autem est ratio natorum, & nasciturorum. *Priores* enim pro debito (non pro pœna) civitatis obligantur tamquam fidejussores, ut parentes ipsi. *Hi* autem obligantur aut ex parentum consensu expresso, accedente alendi necessitate in perpetuum, aut ex ipsa alimentorum præstatione; idque duntaxat usque dum operæ totum, quod impensum est, expunxerint. [u]

XXI. Jure naturæ victor justum bellum gerens in populum victum nihil statuere potest tamquam in subditum, nisi ante, vel post crimen commiserit. *Jure gentium* victor imperium, simulque jus in vitam, libertatem, & bona populi, acquirit. [v]

XXII. Jure naturæ in bello justo hostis ubique, adeoque & in suo, & in pacato territorio, occidi, ac res ejus ubicunque inveniuntur capi possunt. [x]

Jure gentium civiles societates inter se constituerunt, ne in suo territorio ab extraneis aliquid per vim ageretur, nisi judicio tentato [y]; adeoque impedimentum hic non ex jure hostis, sed ex jure territorii est.

XXIII. Jure naturæ præda cedit ei, cui injuria facta est, non ergo militibus, aliisque capientibus.

Jure gentium in bello solenni distinguendum est, an res captæ sint in actibus bellicis, an in actibus privatis, qui fiunt occasione belli publici. [z]

Quæ in *actibus bellicis*, adeoque tamquam ab instrumento, & ministris Principum capiuntur, (uti semper fit in rebus immobilibus [a]) cedunt principi [b] (qui plerumque distribuere prædam inter milites, vel ducibus eam relinquere solet [c]): nisi suis sumtibus militent; tunc enim sibi capiunt pro modo impensarum [d]. Quæ vero in *actibus privatis*, adeoque extra ministerium Principis capiuntur, cedunt capienti. [e]

XXIII. Jure naturæ res non videtur capta, nisi in corporali nostra sit potestate. [f]

Jure gentium sufficit si intra præsidia sit [g]: Jure gentium arctiori, si 24. horarum spatio in potestate hostium fuerit.

XXIV. Jure naturæ is, qui finitis induciis in civitate hostili manet, capi tantum potest quoad bona, & actiones: *Jure gentium* jure belli solennis, etiam ad effectum vitæ, & necis. [h]

XXV. Jure naturæ cuique subdito, aliique privato, in bello justo licet ea facere, quæ intra justum bellandi modum profutura confidit, etsi sibi nihil acquirere possit, nisi ad quantitatem sumtuum. [i]

Jure gentium autem cuique privato licet hostem occidere, ejusque res occupare in infinitum, & prædam quoque sibi acquirere, quia hostes illi jure pro nullis habentur. [k]

XXVI. Jure naturæ in casibus, ubi indictio requiritur, in bello justo tempus aliquod post indictionem dandum est, ut appareat an alter satisfacere velit.

Jure gentium id in bello solenni non opus est, sed statim vis inferri indictione facta potest. [l]

XXVII.

(u) Lib. 3. c. 14. § 8. n. 1. (v) Lib. 3. c. 20. §. 49. n. 2. (x) Lib 3. c. 6. §. 26. n. 2. c. 4. §. 8. n. 2. (y) Lib. 3. c. 4. § 8. n. 2. c. 6. §. 26. n. 2. (z) Lib. 3. c. 6. § 8 seq. §. 10. 12. 14. seq. (a) Lib. 3. c. 6. §. 11. seq. (b) Lib 3. c. 6. §. 10. usque ad §. 15. (c) d. c. 6. §. 12. §. 15. seq. (d) Lib. 3. c. 6. §. 23. & 24. c. 18. §. 2. n. 1. §. 3. (e) Lib. 3. c. 6. §. 10. & 14. (f) Lib. 2. c. 8. §. 2. (g) Lib. 3. c. 6. §. 3. c. 9. §. 16. (h) Lib. 3. c. 21. §. 9. junct. c. 9. §. 4. (i) Lib. 3. c. 18. §. 1. n. 3. (k) Lib. 3. c. 18 §. 1. n. 2. Lib. 3. c. 6. §. 8. (l) Lib. 3. c 3. §. 13.

XXVII. Jure naturæ certamina singulorum, vel paucorum, etiam in bello justo, cum hoste sunt prohibita; quia nemo est dominus membrorum suorum [m]: idque verum est etsi majoris mali vitandi causa fiant [n]; & solus casus excipitur, si is, qui injustam causam fovet, victor futurus esset cum magna innocentium strage [o]. *Jus gentium* talia certamina permittit, quia hostium cædes eo jure indiscrete licitæ sunt. [p]

XXVIII. Jure naturæ in pactionibus cum hoste initis interpretatio eo ducenda est, ut qui justa arma habuit, id consequatur, ob quod arma sumsit, & damna, sumtusque recuperet: non item ut pœnæ nomine quicquam lucretur. [q]

Jure gentium autem, quia ad pacem, veniri vix solet injuriæ confessione, sumenda est interpretatio, quæ partes quoad belli justitiam quam maxime æquet: idque duobus modis fieri, Grotius ait, aut ut quarum rerum turbato bello possessio est, ex formula juris antiqui componatur, aut ut res maneant quo sunt loco. [r]

Adeoque *Jure gentium* in quæstione de interpretandis pactis non quæritur, quid melius sit, immo nec quid a quoque religio, & pietas exposcat; sed ad quid cogi possit: quod totum versatur in eo jure, quod externum dicitur. [s]

§. LXVIII. Sequuntur nunc differentiæ inter *Jus naturæ*, & *Jus gentium* (quod in bello solenni obtinere, Grotius ait) circa eos, qui ex justa quidem causa bellum gerunt, *sed ultra debiti, & pœnæ modum aliquid exigunt.* (Vid. §. *66.*)

I. Grotius fingit, *Jure naturæ* hosti quidem noceri posse, sed non in infinitum, quia nullam vim licitam esse, putat, nisi quatenus tendit ad consecutionem juris nostri [u]. Unde concludit, *Jure naturæ* ultra modum debiti, & pœnæ, omnem vim injustam esse [v], nimirum, ad effectum acquirendi dominii: at securitatis causa res capi posse in infinitum, sub lege restituendi si periculum cessat. [x]

Aliud autem obtinere *Jure gentium* in bello publico solenni; ibi enim in infinitum hosti noceri posse [y]: indeque ita agentem jure agere, scilicet jure gentium, & quoad effectus externos.

II. Quicquid igitur ultra modum debiti, & pœnæ exigitur, justitia carere existimat [z], nec jus inde quæri hosti [a]; sed potius inde oriri restituendi ablati necessitatem, damni dati reparationem, & expensarum solutionem. [b]

Eamque obligationem non tantum in eo esse, ait, cujus nomine bellum geritur, sed & obtinere ratione sociorum, ducum belli, & militum [c]; quin & ratione eorum, qui causam ab eis habent. [d]

Hoc adeo verum esse, tradit, ut propter hunc excessum aliæ gentes bellum gerentem punire possint, & magistratus gentium dominis res suas ereptas

(*m*) Lib. 3, C. 20, §. 43. (*n*) d. C. 20, §. 43, n. 4, & 5, junct. Lib. 2, C. 23, §. 20, n. 1. (*o*) Lib. 3, C. 20, §. 43, n. 4. (*p*) Lib. 3, C. 20, §. 43, n. 2 (*q*) Lib. 3, C. 20, §. 11, n. 1. (*r*) Lib. 3, C. 20, §. 11, n. 2. (*s*) L. 6. §. 25. (*t*) Lib. 3, C. 20, §. 25. (*u*) Lib. 3, C. 1, §. 2, (*v*) Lib. 3, C. 1, §. 2, n. 2, & 3, §. 5, n. 5, C. 6, §. 1, n. 1, §. 27, C. 20, §. 32, C. 7, §. 4, C. 5, §. 1, C. 4. §. 3, C. 14, §. 1. C. 8, §. 1, C. 2, §. 1, n. 1, C. 16, §. 1. (*x*) Lib. 3, C. 13, §. 2, 3, 4, n. 2, & 3, C. 1, §. 2, n. 2. (*y*) Lib. 3, C. 4, §. 3, & 4. (*z*) Lib. 3, C. 11, §. 1. (*a*) Lib. 3, C. 10, §. 3, & 5, C. 6, §. 1, (*b*) d. C. 10, §. 4, 5, & 6, C. 13, §. 6. (*c*) d. C. 10, §. 4, & 5, C. 18, §. 6. (*d*) d. C. 10, §. 5, n. 1, & §. 6, C. 9, §. 16, C. 16. §. 1, 2. 3.

ereptas vindicantibus etiam vi judiciali restituere teneantur. [e]

Jure gentium omnia hæc secus se habere, & capientem non tantum jure gentium dominium externum acquirere, sed & impunitatem, ait.

III. Hinc concludit, *Jure naturæ* eum, qui justum bellum gerit, interficere saltem hostem posse intra justum, & qui peccato respondet, modum, & quatenus ad finem juris consequendum necessarium est [f]: atque sic consequenter *solos auctores belli interfici posse* [g], non vero innocentes [h], quales sunt subditi, inprimis illi, qui arma non gerunt, ut infantes, fœminæ, senes [i], sacerdotes, monachi, agricolæ, mercatores [l], & advenæ, qui in hostili territorio deprehenduntur [m]. Porro ab hac licentia interficiendi excipit eos, *qui amplius juri nostro non resistunt*, ut captos [n], deditos [o], supplices [p], obsides [q], &c: adeo ut nec jure talionis, nec ob resistentiam nimis contumacem interfici possint. [r]

Jure gentium autem, etiam in *bello injusto*, si solenne est, occidere hostem licere in infinitum [s], & promiscue [t]. Idque extensum esse, ait, etiam ad innocentes subditos [u], (nisi bellum sit pœnale [v]) infantes, fœminas, ac senes [x], quin ad advenas, qui intra fines hostiles reperiuntur, quum ab his quoque damnum metui possit, quod sufficere, ait, ut locum habeat jus gentium [y]. Denique & eos, qui amplius non resistunt, sub hac licentia comprehendi, ut capti, dediti, supplices, & obsides [z]: quem rigorem juris gentium tum præcipue probari, putat, si contumaciter hostis resistit, aut talionis jure contra eum agitur. [a]

IV. Jure naturæ eum, qui *justam belli causam* habet, spoliare hostem, eique res suas eripere posse, sed tantum intra modum debiti, & pœnæ, adeoque quatenus debendi causa subest, nimirum, ad effectum acquirendi dominii [b], (nam ad effectum securitatis in infinitum & personam, & res hostiles capi posse [c]).

Sed & jus imperantis acquiri populo victori, quatenus scilicet fert aut pœnæ nascentis ex delicto, aut alterius debiti modus. [d]

Jure gentium autem res hostiles [e], quin & imperium [f], in infinitum, & ultra debiti, & pœnæ modum, capi, & ratione dominii quoque acquiri posse.

V. Jure naturæ in bello justo vastare rem hostis saltem licere intra modum debiti, & pœnæ, i. e. quatenus tendit ad reparationem juris [g]. At *jure gentium*, si bellum est solenne, vastare licere res hostium in infinitum. [h]

§. LXIX.

(e) Lib. 3, C. 13, §. 2, n. 1. (f) Lib. 3, C. 1, §. 2, n. 1, C. 11, §. 1, C. 6, §. 1, n. 1, 2, 5. (g) Lib. 3, C. 11, §. 5, 6, 7. (h) Lib. 3, C. 4. §. 5, n. 2, C. 11, §. 8, & 17. (i) Lib. 3, C. 14, §. 2, n. 1, C. 4, § 8, Lib. 2, C. 26, §. 6. (k) Lib. 3, C. 4, §. 5, n. 1, §. 9, C. 11, §. 9. (l) Lib. 3, C. 11, §. 10, 11, 12. (m) Lib. 3, C. 4, §. 6, & 7. (n) Lib. 3, C. 4, §. 10, C. 11, §. 13. (o) Lib. 3, C. 4, §. 12, C. 11. §. 14. & 15. (p) Lib. 3, C. 4, §. 11, & 13, C. 11, §. 16. (q) Lib. 3, C. 4, §. 14, C. 11, §. 18, (r) Lib. 3, C. 4, §. 13, C. 11, §. 16. (s) Lib. 3, C. 4, §. 5, & 6. (t) d. C. 4, §. 8, n. 1, & 2, & §. 18, n. 1. (u) Lib. 2, C. 14, §. 2, n. 1, Lib. 3, C. 4, §. 8, n. 1, 2. (v) Lib. 2, C. 14, §. 2. (x) Lib. 3, C. 4, §. 9. (y) L. 3, C. 4, §. 6, & 7. (z) Lib. 3, C. 4, §. 10, 11, 12, & 13. (a) d c. 4, §. 13, n. 2, c. 11, §. 16. (b) Lib. 3, c. 1, §. 1, c. 4, §. 4, in fin. c. 13, §. 1, n. 1. (c) Lib. 3, c. 13, §. 1, 3, 4, n. 2, & 3, c. 1, §. 2, n. 2. (d) Lib. 3, c. 15, §. 1. (e) Lib. 3, c. 6, §. 1, & 2, c. 5, §. 1. (f) Lib. 3, c. 8, per tot. & c. 15, per tot. (g) Lib. 3, c. 1, §. 2, n. 3, c. 12, §. 1, n. 1, & 3, c. 11, §. 19, c. 5, §. 1. (h) Lib. 3, c 5, §. 1, 2, 3.

§. LXIX. Atque hoc est monstrum illud *belli Jure gentium solennis*, quod meris fictionibus constat, vagisque præsumtionibus; de quo invento adeo sibi gloriatur Grotius: at nullibi systema satis explicat. Sane, ex infinitis conclusionibus, ex ipso Grotio collectis, demum veram ejus sententiam expiscari potui.

SECTIO III.

De Bello minus solenni.

§. LXX. EXPLICAVIMUS in sectione præcedenti hypothesin Grotii de bello publico, *quod certas solennitates ex Jure gentium accepit*, vi quarum solennitatum effectus quosdam particulares juris, (nimirum *impunitatem*, & *dominium externum*,) bellum gerentibus concessos esse, statuit.

In reliquis igitur bellis publicis, *ubi solennitates tales non adsunt*, rigorem juris naturalis remanere, nec jus gentium ibi obtinere, putat. [i]

§. LXXI. Cum vero bellum publicum solenne GROTIO sit, quod 1. inter summas potestates geritur, & 2. publice decretum, ac indictum est, facile apparet, quænam sint bella publica minus sollennia.

Nimirum, 1. quod princeps in suos subditos adhibitis armis gerit [k]; 2. quod minor magistratus sive cum suis subditis, sive cum subditis extraneis gerit [l]; 3. quod in piratas, & latrones geritur [m]; 4. quod indictum non est, etsi inter summas potestates geratur. [n]

§. LXXII. In his *bellis* igitur *minus solennibus* non procedi, ait, ex privilegio illo gentium, sed ex jure naturæ [o]. Addit rationem, quia jus gentium tantum prospicit gentibus, non illis, qui gens non sunt, vel pars gentis. Atque hinc fingit, his bellis jus gentium non assistere, sed nec resistere. [q]

In his igitur bellis juxta mentem Grotii nemo potest bellum gerere, nisi qui justam causam habet [r]: & 2. si quoque justa causa adest, bellum gerens non indistincte, & sine fine, ac modo, lædere hostem potest, sed tantum intra quantitatem debiti, & pœnæ [s], i. e. in compensationem debiti, quod aliter obtineri nequit. [t]

§. LXXIII. Quicquid igitur is, qui justam causam non habet, agit, ex hypothesi Grotii injuria est; nihil capiendo acquirit; in bellis his nulla fit mutatio domini [u]: unde res a capientibus alienatæ vindicari, & repeti a quocunque possessore possunt, restitutis expensis [v]. Servi non fiunt capti [x]; finito bello res captæ domino sunt restituendæ; unicuique genti licet eum, qui vel ex injusta causa hostem lædit, vel ultra quantitatem debiti, vel pœnæ aliquid exigit, tanquam furem, vel homicidam punire (*vid. supr.* §. 61. *n.* 7.); subditi regem, qui sine requisitis juris gentium occupat imperium, pro hoste habere, eumque interficere possunt. [y]

§. LXXIV. Sed & porro Grotius statuit, indictione opus non esse si quis pœnam ab alia gente sumit, vel si rem suam vindicat [z]; adeo ut finito bello etiam in socios sine nova indictione continuari bellum possit. [a]

§. LXXV. In his bellis etiam percussore

(i) Lib. 1, c. 3, §. 4, n. 1, & 2. (k) Lib. 1, c. 3, §. 4, n. 2, Lib. 3, c. 3, §. 11. (l) Lib. 1, c. 3, §. 4, n. 2, & 3, §. 5, n. 1. (m) Lib 3, c. 3, §. 11, c. 4, §. 18, n. 6, c. 19, §. 2. (n) Lib. 1, c. 3, §. 4, n. 1, Lib. 3, c. 3, §. 5. c. 6, §. 27. (o) Lib. 1, c. 3, §. 4, n. 1, Lib. 3, c. 3, §. 6.

(p) Lib. 3, c. 3, §. 12. (q) Lib. 1, c. 2, §. 4, n. 2. (r) Lib. 3, c. 1, §. 1. (s) Lib. 3, c. 6, §. 27. (t) d. c. 6, §. 26. (u) d. c. 6, §. 26. (v) d. c. 6, §. 26. (x) Lib. 1, c. 3, §. 5. (y) Lib. 1, c. 4, §. 16. (z) Lib. 3, c. 3. §. 6, & 15. (a) Lib. 3, c. 3, §. 12.

fore uti licere, ait, nec arma illicita dari contra eum, qui injuria bellum gerit. [b]

§. LXXVI. Denique, cum jus naturæ in his bellis pleniſſime obſervetur, omnia, quæ jus gentium contra jus naturæ permittit, & quæ late expoſuimus ſectione præcedenti, hic non obtinere, docet. [bb]

CAPUT VI.

De jure interficiendi hoſtes.

§. LXXVII. IN genere hactenus explicavimus, quid ex hypotheſi Grotii liceat in hoſtem *Jure naturæ*, & quid in eum liceat *Jure gentium in bello ſolenni.* GROTIUS porro ſingulos actus hoſtiles ſingulis capitibus examinat, & licentiam bellorum juxta duplex illud jus interpretatur. Videamus, quænam ejus ſit ſententia de jure interficiendi hoſtes.

§. LXXVIII. *Jure naturæ*, ait, hoſtem occidere non licere, niſi 1. bellum ex juſta cauſa geratur [c]; & 2. ſi juſta cauſa adeſt, id licere tantum intra modum debiti, & pœnæ. (*Vid. ſupr.* §. 65. *ſeq.*)

Hinc concludit, etiam in bello juſto licentiam non eſſe indeterminatam [d]; adeoque ex propoſito neminem juſte interfici, niſi in pœnam, & pro modo delicti, aut ex medii neceſſitate. [e]

§. LXXIX. Non ergo interfici poſſe, putat, eos, qui non injuſti ſunt, ſed infortunati [f], vel qui culpa ſaltem peccarunt [g]. Sed & diſtinguendos, ait, auctores belli ab his, qui ducentes ſequuntur, plerumque coacti [h]. Addit, in ipſis auctoribus quoque aliquando poſſe dari probabiles militandi rationes [i]. Cæterum, majoris virtutis eſſe, illis quoque parcere, qui morte digni ſunt. [k]

Præcipue cavendum eſſe, ait, ne innocentes pueri, fœminæ, ſenes, ſacerdotes, agricolæ, mercatores, item ne capti, & obſides interficiantur [l]: ſed & ob multitudinem delinquentibus parcendum eſſe [m]; denique abſtinendum eſſe ab omni dimicatione inutili. [n]

§. LXXX. Hæc omnia ſecus ſe habere, ait, in bello ſolenni ex *Jure gentium*; in tali enim bello multa licere, quæ *Jure naturæ* vetita ſunt. Eo enim jure hoſtem occidi poſſe, tradit, etſi 1. juſta cauſa non ſit [o], & 2. licet occidatur ultra modum debiti, & pœnæ [p]; adeo ut nec puniri in alio forte territorio deprehenſus tamquam homicida [q], nec bellum ipſi ab alio talis facti nomine inferri poſſit.

Addit

(b) Lib. 3. c. 4, §. 18, n. 4, & 6. (bb) Lib. 1, c. 3, §. 4, n. 2. (c) Lib. 3, c. 1, §. 2. (d) Lib. 3, c. 11, §. 1. (e) Lib. 3, c. 11, § 2. (f) Lib. 3, c. 11, §. 2. (g) Lib. 3, c. 11, §. 4. (h) Lib. 3, c. 11, §. 15. (i) Lib. 3, c. 11, §. 6.

(k) Lib. 3, c. 11. §. 7. (l) Lib. 3, c. 11, §. 8, uſque ad §. 18. (m) Lib. 3, c. 11, §. 17. (n) Lib. 3, c. 11. §. fin. (o) Vid ſupr. §. 68, & Lib. 3, c. 4, §. 2. (p) Vid. ſupr. §. 65, ſeq. & Lib. 3, c. 4, §. 3. (q) Lib. 3, c. 4. §. 3.

Addit tamen, hoc jus occidendi non esse jus internum, sed externum, quod solum impunitatem dat. [r]

§. LXXXI. Porro jus illud impune lædendi hostem *Jure gentium* competere, docet, non tantum 1. in eos, qui actu ipso arma gerunt [s]; sed & 2. in eos, qui bellum moventis subditi sunt [t]: 3. in omnes, qui intra fines hostiles sunt, etsi peregrini [u]; & 4. qui ante bellum eo iverant, nec discesserunt bello inchoato [v]: 5. In infantes, & fœminas [x]: 6. In captivos [y], supplices [z], deditos [a], (ubi refutat eorum opinionem, qui vel ad jus talionis, vel ad pertinaciam resistentium jus fæviendi in deditos referunt [b]) & obsides. [c]

§. LXXXII. Addit, hoc jus occidendi impune hostem ubique competere; non tantum in solo proprio, sed etiam in solo hostili, & solo nullius: non in territorio pacato, quia fingit, civiles potestates inter se constituisse, ne in eos, qui in aliquo sunt territorio, per vim aliquid agatur. [d]

§. LXXXIII. Atque hæc talia esse, ait, quæ *Jus gentium* permittit, licet *Jure naturæ* vetita sint.

At idem *Jus gentium* vetare quædam, putat, quæ *Jure naturæ* permissa sunt: nam *Jure gentium* 1. non licere veneno hostem necare [f]; nec 2. veneno inficere fontes, & spicula [g]; nec 4. percussoribus uti si perfidia conjuncta est [h], exceptis latronibus [i]; nec 5. stuprare fœminas. [k]

CAPUT VII.

De jure vastandi res hostium.

§. LXXXIV. GROTIUS *Jure naturæ* vastare res hostiles non licere, ait, nisi 1. justa causa sit belli [l], & 2. intra modum debiti, & pœnæ. [m]

§. LXXXV. Atque hinc concludit, 1. jus vastandi non competere ei, qui ex injusta causa bellum gerit [n]: 2. nec vastari res hostiles posse, etiam ex justa causa, ultra modum debiti, & pœnæ. Unde abstinendum esse, ait, ab arboribus frugiferis, quas in nostra potestate habemus [o]; nec non 3. ab iis rebus, quæ mox in nostra potestate futuræ sunt [p]: inprimis 4. si hostium vires ex ea devastatione non minuuntur, vel res nostræ inde non augentur [q]; nisi populatio tendat ad pacem brevi procurandam [r]: 5. a rebus sacris, & religiosis.

§. LXXXVI. *Jure gentium* autem, si bellum solenne est, vastare res hostis licere, statuit 1. etiam ex causa injusta, & 2. ultra modum prætensi debiti, & pœnæ.

(r) Lib. 3, C. 4, §. 6. (s) Lib. 3, C. 4, §. 5. (t) d. C. 4, §. 6, & §. 8. (u) d. C. 4, §. 6. (v) Lib. 3, C. 4, §. 7. (x) Lib. 3, C. 4, §. 9. (y) Lib. 3, C. 4, §. 10. (z) Lib. 3. C. 4. §. 11. (a) Lib. 3, C. 4, §. 12. (b) Lib. 3, C. 4, §. 13. (c) Lib. 3, C. 4, §. 14. Lib. 3, C. 11, §. 18, Lib. 2, C. 21, §. 11. (d) Lib. 3, C. 4, §. 8. (e) Lib. 3, C. 4, §. 15, n. 1, & n. 6. (f) Lib. 3, C. 4, §. 15. (g) Lib. 3, C. 4, §. 16, & 17. (h) Lib. 3, C. 4, §. 18. (i) d. C. 4, §. 18, n. 6. (k) Lib. 3, C. 4, §. 19. (l) Lib. 3, C. 1, §. 2, 3, 5, & C. 10, §. 3. (m) Lib. 3, C. 1, §. 2, n. 3, & C. 12, §. 1, n. 1. (n) Lib. 3, C. 1, §. 2, seq. d. C. 10, §. 3. (o) Lib. 3, C. 12, §. 2. (p) ibid. §. 3. (q) Lib. 3, C. 12, §. 4, & 5. (r) Lib. 3, C. 12, §. 1, in fin.

pœnæ. Cum enim jus gentium accedentibus solennibus permiserit interficere promiscue hostem, inde infert, multo magis permisisse res hostiles quovis modo corrumpere [s], etiamsi hostis deditione in nostram potestatem pervenerit. [t]

Sed & res sacras vastari hoc jure posse, ait [u], quia sua natura non sunt extra usus humanos; quod vel ex eo probat, quia divina quoque victori deduntur, & populi voluntate profana fieri possunt [v]; nisi res hosti quoque sacræ sint.

Idem obtinere, putat, in rebus religiosis [x], modo corpora mortuorum non male tractentur. [y]

C A P U T VIII.

De jure capiendi res hostis.

§. LXXXVII. HACTENUS explicavimus principia Grotii quid *Jure naturæ* liceat circa *occisionem* hostis, & *vastationem* rerum hostilium; & quid liceat *Jure gentium* in bello publico solenni. Sequitur nunc tractatio, quid *Jure naturæ* liceat circa *capturam rerum hostilium*, & quid ibi liceat *Jure gentium* in bello publico solenni, ad effectum dominii externi. [z]

§. LXXXVIII. GROTIUS statuit, *Jure naturæ* capere res hostiles saltem licere, 1. si justa causa belli sit [a], & 2. intra modum debiti, & pœnæ. [b]

§. LXXXIX. Hinc concludit, 1. si justa non est belli causa, omnia injuria fieri: 2. si ultra modum debiti, & pœnæ aliquid exigitur, id restituendum esse: 3. bona subditorum nec pro debito civitatis capi posse [c]: 4. per capturam rerum hostilium non acquiri dominium (sed solam custodiam, donec securitati debiti, vel pœnæ cautum sit [d]); nisi ad compensationem usque ejus, quod aut initio belli, aut ex post facto, civitati justum bellum gerenti debetur: vel si in pœnam bona vere nocentibus adimuntur. Monet tamen, ne suo jure utantur capientes si deprædatio innocentibus est nocitura. [e]

At *Jure gentium* aliud statutum esse, fingit, in *bello solenni*. Ibi enim 1. etiam eum, qui justam belli causam non habet [f], vel 2. ultra modum debiti, ac pœnæ aliquid exigit [g], jure agere, ait: atque hinc 3. capi quoque posse bona subditorum innocentium pro debito civitatis [h], etiam pro eo, quod in bello subnascitur [i] (non vero pro delicto civitatis) [k]. At humanitatem commendat in deprædatione etiam nocentium [l]. Ceterum capi posse, ait, solam rem hostilem, non eam, quæ hostium non fuit, etsi in hostili territorio,

(s) Lib. 3, C. 5, §. 1. (t) Lib. 3, C. 5, §. 1, in fin. (u) Lib. 3, C. 5, §. 2. (v) Lib. 3, C. 5, §. 2, n. 1, 2, & 3. (x) d. C. 5, §. 2, n. 4. (y) d. C. 5, §. 3. (z) Lib. 2, C. 6. §. 1, & §. 2, n. 1, Lib. 3, C. 13, §. 1, & Lib. 3, C. 2, §. 2. (a) d. C. 6, §. 1, Lib. 3, C. 1. §. 2, C. 10, §. 3, C. 18, §. 2. (b) d. C. 6, §. 1, Lib. 3, C. 1, §. 2, C. 13, §. 1, C. 18, §. 2. (c) Lib. 3, C. 1, §. 2. C. 13, §. 1, n. 2, §. 2, & §. 3. (d) Lib. 3, C. 1, §. 2, n. 1, C. 13, § 1, Lib. 3, C. 18, §. 2, junct. Lib. 2, C. 2, §. 10. (e) d. C. 18, §. 2, & 3. (f) Lib. 3, C. 4, §. 2, & 3, C. 6, §. 1, & 2. (g) Lib. 3, C. 4, §. 4, C. 6, §. 1, n. 1, & §. 2, C. 2, §. 2, C. 13, §. 1, & 3. (h) d. C. 13, §. 2. (i) d. C. 13, §. 3, d. C. 18, §. 2. (k) d. C. 13, §. 2. (l) d. C. 13, §. 4.

ritorio, vel in hostium navi deprehendatur [m]. Quo casu Grotius duo notat: [α] probari debere, rem non esse hostilem, ab eo, qui id afferit: [β] alienam non esse, quæ justo bello ab hoste ante fuit occupata, adeoque in quam ei dominium externum semel quæsitum fuit [n]. Sed & 4. per capturam rerum hostilium ipsum dominium acquiri capienti in infinitum, statuit. [o]

§. XC. Quærit GROTIUS, an res hostilis apud medios capta fiat capientis? Idque affirmat, tum jure naturæ, tum jure gentium; quia interfici quoque hostis potest ubicunque reperitur. At eum, qui imperium ibi habet, prohibere posse, ait, ne vi agatur. [p]

§. XCI. *Jure naturæ* captam rem videri, tradit, statim, ac capta, & occupata est: *Jure gentium* vero *antiquo* tunc demum captam censeri, si *res mobilis* intra præsidia nostra pervenerit; jure gentium *recentiori*, ubi per viginti quatuor horas in potestate hostium fuerit [q]. In *rebus immobilibus* firmam possessionem requiri, ait; indeque non sufficere si exercitus agrum occupavit. [r]

§. XCII. GROTIUS prolixe admodum quæstionem tractat, cui res hostium acquiratur? *Jure naturæ*, statuit, ei acquiri, qui læsus est.

Sed *Jure gentium* in bello publico, ac solenni, constitutum esse, ut res hostiles sint eo loco, quo res nullius, eoque cedant occupanti. [s]

n. 1. Quia vero quis vel pro se, vel pro alio capere, & occupare potest, Grotius inquirit, quando *Jure gentium* capiens pro alio capere videatur? Ubi distinguit inter actus vere publicos belli, & inter actus privatos. [t]

n. 2. Prædam enim cedere populo, ait, si in *actu vere publico* præda agatur; si in *privato*, eam cedere singulis capientibus. [u]

Hinc concludit, res *immobiles* semper cedere populo, quia illæ non capiuntur nisi actu publico; populum vero varie distribuere solere. [v]

n. 3. Quoad res *mobiles* distinguit, an in ministerio publico capiantur, an extra illud [x]: *Posteriori casu* fieri capientium [y]: uti si bello orto res hostiles apud nos inveniantur [z]; vel si milites aliquid capiunt non in procinctu, aut in eo, quod facere jubentur, sed in eo, quod promiscuo jure, aut solo permissu faciunt [a], v. g. in dimicatione singulari, vel si quid procul ab exercitu in excursibus liberis, & injussis capiunt [b]: talia enim non ut ministros facere [c], nisi populus lege civili aliud statuerit. [d]

Priori casu res captas fieri populi, ait, quia capientes populi nomine capiunt, adeoque ei dominium acquirunt [e]: populum autem, exemplo Romanorum, varie disponere solere de præda [f]; & vel arbitrium ejus dispensandæ permittere Ducibus [g], (qui id vel rejiciebant ad Senatum, vel omnem prædam jubebant a quæstore populi Romani percipi, vel ipsi vendebant, & pecuniam in ærarium deferebant; unde sæpius peculatus nomine accusatos fuisse Duces Romanorum, ait [h]). Addit, aliquando.

(m) Lib. 3, C. 6, §. 5, 6, & 26. (n) Lib. 3, C. 6, §. 6, & 7. (o) Lib. 3, C. 6, §. 2, n. 1. (p) Lib. 3, C. 6, §. 26, & C. 4, §. 8. (q) Lib. 3, C. 6, §. 3. (r) d. C. 6, §. 4. (s) Lib. 3, C. 6, §. 8, & 9. (t) Lib. 3, C. 6, §. 10. (u) Lib. 3, C. 6, §. 10. (v) ibid. §. 11.

(x) Lib. 3, c. 6, §. 12. (y) d. c. 6, §. 12 (z) d. c. 6, §. 12, n. 1. (a) d. c. 6, §. 12, n. 2 (b) d. c. 6, §. 12, n. 2. (c) d. c. 6, §. 13. (d) d. c. 6, §. 13. (e) d. c. 6, §. 14, §. 21, n. 1. (f) d. c. 6. §. 15. §. 19. §. 20. (g) d. c. 6. §. 15. (h) d. c. 6, §. 16. & 21.

quando 1. Diis datam esse prædam, vel ejus partem [i]; aliquando 2. militibus, *aut* per divisionem [k], (quæ fiebat aut ratione stipendiorum, aut ratione meritorum, cujus ordinem ex Polybio explicat [l], servata Duci præcipua [m], habita quoque ratione absentium [n]. Hanc autem divisionem sæpius calumniis ansam dedisse [o]; qua occasione mores Hispanorum, Gallorum, & Belgarum refert [p]) *aut* per direptionem [q]; aliquando 3. aliis extra milites datam fuisse. [r]

n. 4. Porro tradit, hæc, quæ ita *Jure gentium* obtinent, lege, aut alio voluntatis actu, immutari posse [s]. Sic enim sociis prædam aliquando concedi, vel subditis, qui proprio sumtu militant [t]. Ea autem, quæ publica hostium fuerant, eximi ab illa licentia [u]; exigua vero curari non solere, existimat [v]. Atque usum hujus rei gentium praxi probat.

n. 5. Si apud medios lis de captis existat, rem decidi debere, ait, secundum leges locorum; iisque non existentibus ex jure gentium communi. [vv]

§. XCIII. Denique fingit, jus hoc externum acquirendi res bello captas proprium saltem esse *bello solemni*, non *aliis bellis*; quia si cum *exteris* geruntur, res tantum acquiruntur in compensationem debiti, quod aliter obtineri nequit: inter *cives* vero nullam fieri mutationem dominii. [x]

CAPUT IX.

De jure in captivos.

§. XCIV. HACTENUS egimus de jure capiendi res; sequitur jus capiendi personas. GROTIUS ait, *Jure naturæ* capere personas hostis tunc demum licere, 1. si justa belli causa sit [y], 2. si capiuntur intra modum debiti, & pœnæ. [z]

§. XCV. Hinc concludit, 1. servum non fieri, qui captus est ab eo, qui justam causam non habet; nec 2. eum, qui ultra modum debiti, vel pœnæ capitur: sed & 3. servum naturali jure ad nihil aliud obligari, quam ad operas perpetuas [a]; non vero jus vitæ, & necis in eos acquiri [b]: 4. subditos non fieri servos pro debito, vel delicto civitatis, nec eos, qui actu non militant [c]: 5. nec natos ex servis fieri servos, nisi ratione alimentorum [d]: 6. servum fugere non posse [e]: quin & 7. servum sibi acquirere, indeque peculium ei sine causa adimi non posse [f]. Denique commendat redemtionem captivorum. [g]

§. XCVI. *Jure gentium* latius patere servitutem in bello publico solenni, ait, tum

(*i*) Lib. 3, c 6, §. 16, n. 2, in fin. (*k*) d. c. 6, §. 17. (*l*) d. c. 6, §. 17, n. 2. (*m*) d. c. 6, §. 17, n. 3, & 4, §. 24, n. 4. (*n*) d. c. 6, §. 17, n. 5. (*o*) d §. 17, n. 7, §. 21, n. 1. (*p*) d. c. 6. §. 24, n. 8. (*q*) d. c. 6, §. 17, n. 1, & §. 18. (*r*) d. c. 6, §. 19, & 20. (*s*) d. c. 6, §. 22, §. 13, §. 14, n. 1. (*t*) d. c. 6, § 23, & 24. (*u*) d. c. 6, §. 24, n. 4. (*v*) d. c. 6, §. 24. n. 7. (*vv*) d. c. 6, §. 26, & c. 4, §. 8. (*x*) lib. 3. c. 6, §. 22. (*y*) lib. 3, c. 14, §. 1, c 4, §. 3. (*z*) lib. 3, c. 14, §. 1. (*a*) lib 2, c. 5, §. 27, lib. 3, c. 14, §. 2, c. 6, §. 1. (*b*) d. c. 2, §. 22, & 28, d c. 14, §. 3, seq. c. 13, §. 2. c. 7, §. 2. (*c*) lib. 3, c. 2, §. 1, lib. 3, c. 7, §. 1, n. 2. (*d*) d. c. 24, §. 8. (*e*) lib. 3, c. 7, §. 6. c. 14, §. 7. (*f* lib. 3, c. 14, § 6, c. 6, §. 9. n. 1. (*g*) Vid. c. 14, §. 9, & lib. 3, c. 7, §. fin.

tum quoad personas, tum quoad effectus. Nam eo jure in genere capi posse personas, ait, 1. etsi nulla sit justa belli causa, 2. & si justa est, etiam ultra modum debiti, & pœnæ.

§. XCVII. Hinc concludit, *Jure gentium* [a] non solum eos, qui se dedunt, aut servitutem promittunt, servos fieri; sed omnes omnino bello solenni publico captos, quin & eorum posteros [h]. [b] Effecta hujus juris gentium infinita esse, ait, indeque omnia licere in servum, & vitæ, necisque potestatem in eos esse [k], res eorum acquiri capienti [l], quin & jura incorporalia, quatenus ab eorum persona separari possint. [m]

Rationem extensionis hujus hanc reddit, quod gentes crediderint, victores his commodis illinitos destituros esse a cædibus captivorum [n], easque ex hac causa alienationem servorum permisisse [o]. Sed & ad natos porrectum fuisse id jus, ait, quia si captores suo jure usi servos occidissent, nasciturі non fuissent [p]; cui consequens esse, fingit, ut nati ante calamitatem, nisi capiantur, servi non fiant [q]. Ideo autem placuisse, natos maternæ esse conditionis, putat, quum nulla sufficiens præsumtio patrem indicaret, utpote cum serviles concubitus nec lege, nec certa custodia essent constricti. [r]

Atque hoc jus gentium Grotius confirmat exemplo bellorum civilium, ubi interfici captos, existimat, quia servi ex jure gentium, quod saltem in bellis publicis, & solennibus obtinet, non fiebant [s]. Ceterum, in acquisitione servorum idem obtinere, ait [t], quod in acquisitione prædæ. [t]

§. XCVIII. Quærit Grotius, an fugere servus possit? Respondet, ipsum nulla religione impediri [u]: [a] quia dominium, quod captura jure gentium acquiritur, saltem externum est, quod etsi judicio defendatur, jure interno tamen injuria manet: [b] quia gentes crediderunt, sufficere commoda ad impediendos captores ne occidant servos; præterea autem noluisse religionem animis servorum injicere: neque enim [c] si capientes tam feri sunt, ut utilitatibus illis non moverentur, nec moturum eos fuisse vinculum aliquod animis injectum: [d] capientes si id necessarium crederent, posse fidem, aut jusjurandum exigere a captis. Neque [e] in lege, quæ non ex æquitate naturali, sed majoris mali vitandi causa lata est, interpretationem ita sumi debere, ait, ut actus per se licitus fiat illicitus [v]. Indeque concludit, [f] servum fugientem furtum non facere rapiendo res domini ad modum operarum, deductis alimentis; modo neque suo, neque publico nomine debeat [x]. Denique respondet ad dubia ex dictis Apostolorum, & ex Canonibus proposita. [y]

§. XCIX. Aliam quæstionem proponit Grotius, an servus resistere possit domino jus illud externum exequenti? Negat, quia existimat, inane fore hoc jus externum jure gentium constitutum, si ex adverso resistendi jus maneret; cum enim jus hoc externum judiciorum tutela constet, adeoque magistratus dominum in illo dominio, ejusque usu defendere teneatur,

(h) Lib. 3, c. 7, §. 1, n. 2. (i) d. c. 7, §. 2. (k) d. c. 7, §. 3. (l) d. c. 7, §. 3, n. 2. (m) d. c. 7, §. 4. (n) lib. 3, c. 7, §. 5, n. 1. (o) d. c. 2, §. 5, n. 1. (p) d. c. 7, §. 5, n. 2. (q) d. c. 7, §. 5, n. 2. (r) d. c. 7, §. 5, n. 2. (s) d. c. 7, §. 5, n. 3. (t) lib. 3, c. 7, §. 5, n. 4. Conf. cap. præced. (u) lib. 3, c. 7, §. 6, n. 1. (v) d. c. 7, §. 6, n. 4. (x) d. c. 7, §. 6, n. 2, 3, & 4. (y) d. c. 7, §. 6, n. 5.

neatur, concessa resistendi facultate sequeretur, servum resistere posse magistratui dominium tuenti. [z]

§. C. Denique ait, jus illud gentium de captivis nec semper, nec apud omnes gentes receptum [a], sed & sæpius mutatum esse; idque exemplo Hebræorum, & Francorum [b], item Christianorum [c], probat: immo & inter gentes ejusdem religionis obtinere ne capti servi fiant [c]. Ceterum, æquum esse, statuit, *ut capti redemtionis pretium solvant.* [d]

CAPUT X.

De imperio in victos.

§. CI. GROTIUS in acquisitione *imperii* in victos itidem distinguit inter jus naturæ, & jus gentium. *Jure naturæ* imperia non acquiri bello, ait, nisi 1. justa sit belli causa [e], & 2. intra debiti, & pœnæ modum [f]. Cui 3. addit, si tendit ad evitandum summum periculum. [g]

At *Jure gentium*, in bello solenni, posse acquiri imperia, ait, etsi 1. justa belli causa non adsit, & 2. si justa causa adsit, ultra debiti, & pœnæ modum.

§. CII. Hoc *Jure gentium* igitur civitatem totam in potestatem victoris, vel *civilem*, vel *herilem*, vel *mixtam*, redigi posse, tradit [h]. *Civile* autem imperium victori acquiri, *vel* tantum ut est in rege victo; atque hoc casu victorem in ejus saltem jus succedere, ait: *vel* etiam ut est in populo devicto; & tunc regnum fieri patrimoniale [i]. *Herile* imperium acquiri, statuit, si civitas, quæ capitur, talis esse desinit [k]. *Mixtum*, quoties servitus miscetur cum personali aliqua libertate. [l]

§. CIII. Res universitatis *Jure gentium* eorum fieri, ait, qui sibi subjiciunt universitatem, si ipsi velint [m]. Atque hinc etiam jura incorporalia, quæ universitatis fuerant, fieri victoris quatenus velit [n], uti debita, & credita [o]. Ubi addit, posse quædam jura adimi tali civitati relicto jure civitatis; quo refert factum Cæsaris, qui Dyrrachinis æs alienum remisit, quod victis a Cæsare debebant. [p]

§. CIV. Ceterum, GROTIUS suadet victoribus, ne hoc *Jure gentium*, quod jus internum non tribuit, utantur; eosque monet, 1. ut contenti victoria ab imperio abstineant [q], illudque victis relinquant, reservatis sibi præsidiis [r], vel tributo [s]; periculosum enim esse, formam imperii mutare [t]. Si tamen assumendum imperium privata necessitas, & periculum jubeat, Grotius victori consilium dat, ut vel pars victis relinquatur [u], vel libertas aliqua [v], præcipue quoad religionem [x]. Denique commendat clementiam. [y]

CA-

(z) lib. 3, c. 7, §. 7. (a) lib. 3, c. 7, §. 8. (b) d. c. 7, §. 8, d. c. 2, §. 9. (c) d. c. 7, §. 9. n. 1. (d) d. c. 7, §. 9, n. 2. (e) lib. 3, c. 15, §. 8. (f) d. c. 15, §. 1. (g) d. c. 15, §. 2. (h) lib. 3, c. 8, §. 1. (i) lib. 3, c. 8, §. 1, n. 3. (k) lib. 3, c. 8, §. 2. (l) lib. 3, c. 8. §. 3. (m) lib. 3, c. 8, §. 4. (n) d. c. 8, §. 4, n. 2. (o) d. c. 8, §. 4, n. 2. (p) d. c. 8, §. 4, n. 3. (q) lib. 3, c. 15, §. 2, & 3. (r) lib. 3, c. 15, §. 4. (s) d. c. 15, §. 5, (t) d. c. 15, §. 6. (u) d. c. 15, §. 9. (v) d. c. 15, §. 10. (x) d. c. 15, §. 11. (y) d. c. 15, §. 12.

CAPUT XI.

De Postliminio.

§. CV GROTIUS *Jure naturæ* res hostium, *si bellum justum* est, capi posse, docet, ad eum effectum, ut dominium capiens acquirat intra modum debiti, & pœnæ.

Ab his rebus deducenda esse, ait, quæ postliminio recipiuntur [a]. Capientis enim dominio inesse conditionem [a], existimat, *si non postliminio res capta redierit.*

Rationem autem juris postliminii naturalem *in bello justo* Grotius in eo ponit, *quod res pro non capta habeatur.* [b]

§. CVI. *Si bellum injustum est*, non exspectandum esse, ait, usque dum res capta redeat ad limina hostis, sed quia injuria capta est, restitui debere domino tum a capientibus, tum ab iis, qui causam a capientibus habent [c]: Adeoque in *bello injusto* nunquam postliminio locum esse, quia ipso jure res redit (atque ex hac causa res sæpius redditas fuisse pristinis dominis, exemplis docet [d]); deductis tamen impensis. [e]

Hinc populos quoque vel integros, vel partes populorum injuria captorum reddi debere, ait, his, quibus imperii habuerunt [f]; quod itidem exemplis probat.

Ceterum, jus hoc reddendæ rei longissimo tempore ex conjectura derelictionis exstingui, statuit. [g]

§. CVII. *Jure gentium* autem etiam ea, quæ *injusto bello* capta sunt, acquiri capienti, Grotius fingit, *si bellum est publicum, & solenne*; neque in tali bello teneri capientem ad rei restitutionem: adeoque rem semper pro capta haberi, indeque non nisi jure postliminii recipi, aut reverti.

§. CVIII. De hoc jure postliminii nihil ferme sani hos prodidisse, ait, qui retroactis seculis juris cognitionem professi sunt: accuratius rem a veteribus JCtis Romanis, etsi sæpe confuse nimis, tractatam esse; illos enim ea, quæ juris gentium, & quæ juris civilis sunt, non rite distinxisse. [h]

Vocem *Postliminii*, rejectis aliis opinionibus, GROTIUS deducit a post, & limen [i]. Indeque postliminio redire dicitur persona, vel res, quæ ad limen, i. e. fines nostros, aut amicorum, redit [k]. *Recipi* autem postliminio dicuntur res; *reverti* personæ.

§. CIX. Postliminium locum non tantum in *bello* habere, ait, sed & in *pace*. Nimirum, 1. si quis non virtute bellica superatus, sed fato suo deprehensus, nec in pace de eo aliquid dictum est: 2. si quid a gente, cum qua nec bellum, nec amicitia est, captum revertitur [m]. Id autem non esse juris gentium, sed Romani, tradit.

§. CX. Liber homo postliminio reverti dicitur, si hoc animo redit, ut res suæ civitatis sequeretur [n]. Idque gentes extendisse, ait, si revertitur ad amicos,

(a) Lib. 3, c. 16. §. 1. (a) Lib. 3, c. 9, §. 6. (b) Lib. 3, c. 16, §. 1. (c) d. c. 16, §. 1. (d) d. c. 16, §. 2. (e) d. c. 16, §. 3. (f) d. c. 16, §. 4. (g) d. c. 16, §. 5. (h) Lib. 3, c. 9, §. 1. (i) Lib. 3, c. 9, §. 1, n. 2. (k) Lib. 3, c. 9, §. 2. (l) Lib. 3, c. 9, §. 3. (m) Lib. 3, c. 9, §. 4 & §. 18. (n) Lib. 3, c. 9, §. 5.

eos, non si ad medios [o]. Idem esse, putat, si venditus ab hoste commercio ad suos rediit. [p]

§. CXI. Reversum recipere, ait, 1. omnes res, quas habuit apud populos pacatos, corporales, & incorporales [q]; 2. omnia jura, quæ habuit, excepto (jure Romano) matrimonio [r]: sed & 3. omnia jura in eum restitui, statuit. [s]

§. CXII. Reverti autem non tantum singulas personas posse, sed & integros populos [t]; nisi populus semel esse desierit: nam hunc postea restitutum, novum populum esse incipere. [u]

§. CXIII. Jure civili additum esse, ait, 1. quod ab hoste redemtus servire redemtori debeat, donec pretium reddiderit, &c. [v]: 2. quod jura omnia, quæ captus domi reliquit, recipiat, ac si is, qui rediit nunquam hostium potitus esset [x]; adeo ut quæ per usucapionem, vel alio modo amisit, per restitutionem in integrum recuperet [y]: 3. quod hæredes capti, qui apud hostes decessit, succedant ex momento, quo captus fuit. [z]

Recipi dicuntur *res* bello captæ: inter res autem etiam recenset servos, & ancillas, etsi transfugas [a], agros, aliasve res immobiles [b], non vero res mobiles. Ubi addit, jus gentium excepisse eas res, quæ usum in bello habent. [c]

Cessare jus postliminii, statuit, 1. in transfugis [d]; 2. in deditis [e]; 3. si intra fines, & præsidia hostis nondum fuere deducti [f]; 4. moribus Christianorum, exceptis gentibus, quæ prædonum more vivunt. [g]

CAPUT XII.

De fide hosti data.

§. CXIV. GROTIUS hactenus explicavit ea, quæ licent in bello, quatenus *nude* spectatur sive jure naturæ, sive gentium. Sequuntur jam ea, quæ licent *accedente promissione* [h] (§. 50.); ubi regulam generalem constituit, *omnia in hostem licere*, nisi hosti qua hosti fides data sit.

§. CXV. Agit autem Grotius 1. in genere de fide hosti qua tali data, & quæ inde sequitur obligatione [i]: 2. de fide publica, qua bellum finitur; ubi de pacis pactione, de sorte, de certamine condicto, de arbitrio, deditione, obsidibus, & pignoribus tractat [k]: 3. de fide manente bello; ubi de induciis, commeatu, & captivorum redemtione agitur [l]: 4. de fide minorum potestatum in bello [m]: 4. de fide privata in bello [n]: 6. de fide tacita [o]. De singulis nunc agemus.

SECTIO I.

De fide hosti data in genere.

§. CXVI. GROTIUS fidem deberi hostibus quibusvis, ait [p], etiam tyrannis, &

(o) Lib. 3. C. 9. §. 6. & §. 18. n. 2. & 3. (p) L. 3. C. 9. §. 2. (q) d. C. 9. §. 6. (r) d. C. 9. §. 9. in f. (s) d. C. 9. §. 7. (t) Lib. 3. C. 9. §. 9. §. 12. (u) d. C. 9. §. 9. n. 1. (v) d. C. 9. §. 10. n. 2. (x) L. 3. C. 9. §. 10. n. 3. (y) Lib. 3 C. 9. §. 10. n. 3. (z) d. C. 9. §. 10. n. 4. (a) d. C. 9. §. 11. (b) d. C. 9. §. 13. (c) d. C. 9. §. 14. & 15.

(d) d. C. 9. §. 10 (e) d. C. 9 §. 16. (f) d. C. 9. §. 16. (g) d. C. 9. §. 19. (h) Lib. 3. C. 1 §. 1. pr. C. 19. §. 1. (i) Lib. 3. C. 19. (k) L. 3. C. 20. (l) Lib. 3. C. 21. (m) Lib. 3. C. 22. (n) L. 3. C. 23. (o) Lib. 3. C. 24. (p) Lib. 3. C. 19. §. 1. & §. 6. n. 1. Lib. 2. C. 11. §. 7. n. 2. & C. 17. §. 19.

& prædonibus [q], (ubi dubia simul solvit [r]) quin & subditis rebellibus [s]. Nec obstare jus supereminentis dominii, quum hoc tantum jus det in actus subditorum, si utilitas publica hoc suadet; hic autem eam suadere contrarium, nempe ut pacta serventur. [t]

Consilium autem dat, ut pacto tali juramentum accedat, (id enim si fiat, ne publicæ quidem utilitatis causa pacto recedendum esse, tradit [u]) vel ut tertio potentiori intervenienti promissio fiat. [v]

Denique subditis quoque fidem servandam esse, ait, si in statum mixtum transeunt. [x]

§. CXVII. *Jure gentium* bellum publicum solenne hoc peculiare in jure externo positum habere, ait, ut omnia, quæ in bello, aut ejus finiendi gratia (licet ex causa metus injuste illati,) promittuntur, valida sint [y]. Excipit autem casum, ubi jus gentium metum improbat; quo refert metum stupri inferendi. [z]

§. CXVIII. Quærit Grotius, an perfidis quoque fides servanda sit? Quod merito affirmat, & ad perfidos hostes quoque extendit [a]. Posse tamen promissorem recedere, ait, tum si conditio deficit, uti si alter quoque pactis non stet; tum per exceptionem compensationis [b], etsi ex alio negotio plus, vel tantundem debeatur, vel non ex contractu, sed ex damno dato, vel ex pœna debeatur.

Compensationi autem locum non esse, nec promissum hosti eludi posse, opponendo ei aut actionem, de qua lis erat, aut litis damna, & expensas, aut quicquid bellico gentium jure fieri solet. Ex negotii enim natura sequi, promissionem illam factam esse positis belli controversiis; alias enim nullum fore pactum, ait, quod non posset eludi. [c]

§. CXIX. Quærit ergo, quænam illa sint, quæ compensari cum eo, quod promissum est, possint? Respondet, si quid alter, quamvis ex alio contractu inter bellum inito debet; si damnum dedit intra induciarum tempora; si legatos violavit, aut aliud quid facit, quod inter hostes jus gentium damnat. Ceterum, compensationem tantum inter easdem personas fieri, ait, modo jus tertii non lædatur; exceptis subditorum bonis, quæ pro debito civitatis obligantur.

Addit tamen, generosi animi esse stare promissis, etiam post aliquid injuriæ acceptum.

Denique ait, etsi quæ de fide hosti data incidere solent quæstiones, ex regulis traditis decidi possint, se per speciales quæstiones rem manifestiorem reddere velle. [d]

SECTIO II.

De fide publica, qua bellum finitur; ubi de pacis pactione, de sorte, de certamine condicto, de arbitrio, deditione, obsidibus, & pignoribus agitur.

§. CXX. Grotius inter hostes quæ conveniunt, fide aut *expressa*, aut *tacita* constare, ait. Fidem expressam in publicam, & privatam dividit. Publicam aut summarum potestatum esse, ait, aut inferiorum: quæ summarum est potestatum, aut

(q) L. 3. C. 19. §. 2. (r) d. C. 19. §. 3. 4. 5. (s) d. C. 19. §. 6. seq. (t) C. 19. §. 2. (u) d. C. 19. §. 8. (v) d. C. 19. §. 9. (x) d. C. 19. §. 10. (y) d. C. 19. §. 11. (z) d. C. 19. §. 12. (a) d. C. 19. §. 13. (b) d. C. 19. §. 14. & 15. (c) d. C. 19. §. 16. 17. 18. (d) dict. loc. (e) Lib. 3. C. 20. §. 1.

aut bello finem imponere, aut eo manente vim habere. [f]

§. CXXI. *Primo* igitur bellum publicum finiri, ait, PACE. Pacem autem contrahere posse solas summas potestates, quin & exsules, si non obnoxii vivunt [g]; non vero reges infantes, furiosos, & captivos. [i]

Ubi monet, in procerum, aut populi imperio majorem partem concludere. [k]

§. CXXII. Res pactioni subjectas esse, ait, 1. *imperium* in regnis patrimonialibus, non in regnis usufructuariis; nisi populi consensu: idemque dicendum esse de bonis regni [l]; quod alibi [m] plenius explicavit.

§. CXXIII. 2. *Res singulorum*: has enim vi supereminentis dominii per pacem alienari posse, ait; at civitatem damnum datum ei resarcire debere [n], (quod etiam ad damna præterita occasione belli singulis data extendit [o]). Ubi rejicit distinctionem, quam quidam afferunt, inter quæsita jure gentium, & jure civili, quasi de his laxius jus disponendi, & auferendi sine causa, & compensatione, civitati competat [p]. Externis autem cum rege contrahentibus sufficere factum regis non inspecta utilitate publica, ad id, ut bona subditorum eis sint obligata. [q]

§. CXXIV. GROTIUS quærit, quatenus promisso regis populus, ac successor simul obligentur? Et utrumque obligari, ait, quatenus obligandi potestas sub imperio comprehensa est; id vero ita intelligendum esse, ut valeat quod probabili ratione nititur: aliud tamen obtinere si jus præter regium accedens facultatem alienandi ei concedat; uti si regnum est herile, i. e. bello quæsitum; vel si princeps jure dominii omnia bona regni quæsivit, ut tempore Pharaonis &c. [r]

§. CXXV. Circa dubias pacis conventiones generalem tradit interpretandi regulam, ut quo quidque plus habet favoris, eo laxius accipiatur; quo longius abit, eo strictius. Jure naturæ autem maximum esse favorem in eo videri, ut suum quisque consequatur. Ambigue ergo positorum examen eo ducendum, ut qui justa arma habuit, id consequatur, ob quæ arma sumsit, & damna, sumtusque recuperet; quia jure naturæ favorabile est jus suum consequi; non item ut pœnæ nomine quicquam lucretur: id enim esse odiosum. [s]

Cum vero partes injuriam confiteri vix soleant, ideo sumendam esse in pactis interpretationem, quæ partes quoad belli justitiam quam maxime æquet. [t]

n. 1. Fieri autem id, ait, duobus modis; *aut* ut res in pristinum statum, quo ante bellum fuit, restituatur, *aut* ut maneat in statu, quo nunc est. [u]

n. 2. In dubio *posterius* præsumi partes voluisse, quum in dubio magis præsumatur quod facilius est, nec mutationem inducit. [v]

Hinc concludit, [a] postliminium captis non competere, nisi pacto id dictum sit: [b] transfugas quoque reddi non debere, nisi id convenerit: [c] res cæteras pacto manere penes tenentem, i. e. qui facto possidet. [x]

n. 3.

(f) Lib. 3, C. 20, §. 2. (g) d. C. 20, §. 3, n. 2. (h) Lib. 3, C. 20, §. 2, 3. & 4. (i) d. C. 20, §. 3, n. 2. (k) d. C. 20, §. 4. Lib. 2, C. 5, §. 17. (l) Lib. 3, C. 20, §. 5. per tot. (m) L. 2. C. 6, §. 2, seq. Lib. 1. C. 3, §. 12, & 13.

(n) Lib. 3, C. 20, §. 7. (o) d. C. 20, §. 8. (p) d. C. 20, §. 9. (q) d. C. 20, §. 10. (r) L. 3, C. 20, §. 6, Lib. 2, C. 14, §. 10. (s) Lib. 3. C. 20, §. 11. (t) d. C. 20, §. 11, n. 2. (u) d. C. 20. §. 11, n. 2. (v) L. 3, C. 20, §. 12. (x) d. C. 20, §. 12.

n. 3. In *priori* pactionis genere, quo restituitur possessio bello turbata, respici, ait, ultimam, quæ ante bellum fuit, possessionem; ita tamen, ut privatis dejectis interdicto, aut vindicatione apud judicem experiri liceat. *y*

Sub neutro restitutionis pacto contineri populum sui juris, qui ultro se alteri bellantium subjecit, quia ea saltem restitutioni obnoxia sunt, quæ vi acquisita sunt. *z*

n. 4. Quærit Grotius, quomodo interpretatio fieri debeat, si nihil in pace dictum sit *de damnis*? Et distinguit 1. inter ea damna, quæ *ante* bellum data fuere, & ea, quæ *durante* bello data sunt. In damnis ante bellum datis porro, & 2. distinguit, an debeatur ex rerum inæqualitate, an ex pœna?

n. 5. His consequenter ait, *I.* damna *durante bello* etiam privatis illata remissa censeri, nec actionem eorum nomine dari [a], quia in dubio ita contrahere voluisse censentur bellantes, ut neuter injustitiæ damnaretur. *b*

II. Damna *ante bellum* cœptum data non videri remissa, quia non belli jure quæsita sunt, sed tantum exigi vetita. *c*

n. 6. Hoc autem tantum verum esse, ait, in debitis, quæ ex *rerum inæqualitate* oriuntur [d]: ex inæqualitate nimirum contractus, unde jus datur minus habenti [e] ad rescindendum contractum *f*. At de *jure ad pœnas* id non promiscue admittit; in jure enim regum, & populorum, facilius esse, putat, ut condonatio aliqua facta videatur, ne pax non satis pax sit si veteres ad bellum causas relinquat *g*. Rationem hanc cessare, fingit, in jure privatorum ad pœnas, quia id sine bello judiciis expediri potest. *h*

Excipit autem 1. ea, quæ privatis ante bellum debita fuere, si ex rerum inæqualitate, i. e. ex contractu, qui inæqualitatem continet, oriuntur; non si ex pœna debetur.

Si modo verba, aut conjecturæ non improbabiles suppetant: maxime vero si jus, de quo agitur, non erat liquidum; benignum enim esse credere id actum ut belli semina evellerentur [i]: sed in privatorum jure tantam rationem non esse, ut remissa censeatur pœna [k], quia sine bello a judiciis expediri potest *l*. Levem tamen verborum conjecturam sufficere, putat, ut hoc quoque donatum censeatur. Rationem hanc affert, quia jus pœnæ non ita nostrum est, ut quod ex inæqualitate nascitur; & pœnæ semper aliquid odii habent. [m]

n. 7. In pactionibus de reddendis his, quæ bello capta sunt, varias adhuc regulas interpretationis suppeditat. Primum enim latius interpretandas esse pactiones, quæ mutuæ sunt, quam quæ claudicant: deinde, quæ de hominibus agunt, plus favoris habere, quam quæ de rebus; & inter eas, quæ de rebus, hæ, quæ de agris plus, quam quæ de rebus mobilibus, & de his, quæ penes publicum sunt, plus, quam quæ penes privatos; & inter eas, quæ penes privatos, plus illæ, quæ reddi jubent lucrativo titulo possessæ, quam oneroso, ut quæ emtionibus, quæ dotibus tenentur. *n*

n. 8.

(*y*) L. 3. C. 20. §. 13. (*z*) d. C. 20. §. 14. (*a*) d. C. 20. §. 15. (*b*) ibid. (*c*) d. C. 20. §. 16. (*d*) d. C. 20. §. 17. (*e*) Lib. 2. C. 12. §. 8. (*f*) Lib. 2. C. 13. §. 16. (*g*) d. C. 20. §. 17. (*h*) d. C. 20. §. 18. (*i*) d. C. 20. §. 19. (*k*) d. C. 20. §. 18. (*l*) d. C. 20. §. 18. (*m*) d. C. 20. §. 18. (*n*) d. C. 20. §. 21.

n. 8. Porro ait, re pace concessa fructus quoque a tempore concessionis concessos videri [o]. Regionum autem nomina accipienda esse, tradit, ex usu præsentis temporis, non tam vulgi, quam peritorum. [p]

Easque regulas frequentem usum habere, putat, quoties relatio fit ad pactum antecedens, aut vetus; tunc enim repetitas censeri qualitates, & conditiones priori pactione expressas. [q]

Addit, eum, qui statutum restitutionis tempus non observavit, bello ad id adigi posse, nisi improvisa necessitas impedimento fuerit. [r]

Denique in dubio interpretationem contra eum faciendam, ait, qui conditiones elocutus est; quod esse solet potentioris. [s]

§. CXXIV. GROTIUS prolixe admodum tractat quæstionem, quando pax rupta censeatur? Rumpi enim pacem tribus modis, tradit: *aut* faciendo contra id, quod omni paci inest; *aut* contra id, quod in pace dictum est; *aut* contra id, quod ex pacis cujusque natura debet intelligi. [t]

n. 1. Contra id, *quod omni paci inest*, fieri, ait, si vis bellica infertur citra novam causam ab iis, qui pacem contraxere [u]: non ergo si infertur ab iis, qui socii fuere, nisi id quoque pace cautum fuerit [v], nec si quid subditi injussu publico per vim armatam faciunt [x]; nedum si improbantibus Rectoribus aliquid committunt, & in eos judicium postulari non potest: uti si piraticam exercent [y], vel si aliis bellum gerentibus militant. [z]

Porro pacem rumpi, ait, non modo si toti corpori civitatis, sed & si subditis vis armata inferatur absque nova causa. Addit, nec si nova causa sit, vi agere licere, nisi judicium sit negatum, vel nisi arma armis repellantur. [a]

Sed & sociis vim armorum illatam pacem rumpere, si nimirum pace comprehensi sunt; etsi ipsi socii non pepigerint: modo ratihabuerint. [b]

n. 2. Contra id, *quod in pace dictum est*, fieri, simulque rumpi pacem, existimat, etiam tunc, cum non facit id, quod oportet [c], etsi caput pacis sit levioris momenti [d]: (nisi vel in specie id additum, ne scripta pax censeatur si capitibus minoris momenti contrarium fit: idque semper actum censeri, ait, si specialis pœna in casum violatæ fidei adjecta paci fuerit [e]) nec, si certo tempore præstare promisit, sufficere postea moram purgare. [f]

Non vero pacem solvi, putat, 1. si pactis posterior non stat [g]: 2. si per promittentem non stat, quo minus impleat; tunc enim æstimationem deberi [h]: 3. si pars innocens pacem non obstante alterius perfidia servare vult. [i]

n. 3. Denique pacem solvi, ait, faciendo id, *quod specialis juris natura repudiat* [k]; uti si quid contra amicitiæ officia fit: si nimirum pax sub lege amicitiæ inita est [l]. Quo refert omnes injurias non armatas, & quæ contumeliæ nomine veniunt [m]: uti minas atroces, exstructiones arcium in finibus, non tuendi, sed nocendi causa, insolitam copiarum conscriptionem; modo justa indicia sint, contra paciscentem parari. [n]

Non

(o) L. 3. C. 20. §. 22. (p) d. C. 20. §. 23. (q) d. C. 20. §. 24. (r) d. C. 20. §. 25. (s) d. C. 20. §. 26. (t) d. C. 20. §. 27. (u) d. C. 20. §. 28. (v) d. C. 20. §. 29. (x) d. C. 20. §. 30. (y) d. C. 20. §. 32. (z) d. C. 20. §. 31. (a) d. C. 20. §. 32. (b) d. C. 20. §. 33. (c) d. C. 20. §. 34.

(d) d. C. 20. §. 35. (e) d. C. 20. §. 35. & 36. (f) d. C. 20. §. 35. (g) Lib. 3. C. 19. §. 14. d. C. 20. §. 36. (h) d. C. 20. §. 37. (i) d. C. 20. §. 38. (k) d. C. 20. §. 39. (l) d. C. 20. §. 40. (m) d. C. 20. §. 40. n. 1. (n) d. C. 20. §. 40. n. 3.

Non tamen temere interpretandam esse hanc calumniam, ait [o]; atque hinc pro violatione amicitiæ non habendum esse, 1. si personæ conjunctæ, aut subditæ ipsi, quocum pax inita est, injuria infertur; uti si stuprum, vel adulterium cum ea committitur [p], nisi ad ipsius suggillationem facta sit injuria: 2. si subditos alterius recepit [q]: 3. si perfugium exulibus dat [r] (in quos tamen, si pœnæ rei sunt, judicium dari debere, ait). Excipit autem casum, ubi pars civitatis, vel is, qui sacramento obstrictus est, vel servus, recipitur; hoc enim absque injuria fieri non posse, putat. [s]

n. 4. Ex his principiis Grotii admittimus *duos priores* modos, iisque pacem rumpi concedimus. At quod ad *tertium* modum attinet, alibi jam demonstravimus, Grotium naturam fœderis, quod sub lege amicitiæ fit, non intellexisse; is enim fœdera *alia* sub lege amicitiæ fieri, ait, *alia* sine ea [t]. Effectum hujus distinctionis esse, existimat, quod *priori* casu omnis injuria non bellica, ut contumelia, & quicquid fit contra amicitiæ officia, rumpat pacem, non *hoc* casu. Nos negamus, 1. effectum fœderis sub lege amicitiæ esse, ut quævis amicitiæ officia ab altero exigi possint: sed fœdus illud apud Romanos hunc solum effectum habebat, ne damna durante bello data repeti, & vindicari pace contracta possent, & ut omnes injuriæ oblivioni traderentur, ac perpetua amicitia inter contrahentes esset. Quo ipso jus postliminii prohibebatur, utpote quod salvum futurum fuisset clausula amicitiæ non adjecta. Sane, 2. omnes casus a Grotio propositi non rumpunt pacem, etsi sub lege amicitiæ contractam; sed novam bello causam præbent, etsi lex amicitiæ adjecta paci non fuerit. Quod in ipso commentario plenius examinabimus.

§. CXXV. *II.* SORTE quoque bellum finiri, ait; idque licitum esse, contendit, quoties de re agitur, in quam plenum habemus dominium [u]: non ergo si de subditorum vita, pudicitia, &c. tuenda agatur, nisi resistendi spes nulla sit. [v]

§. CXXVI. *III.* An SINGULARI CERTAMINE bellum finire licet? Grotius jure gentium externo id licere, ait, non vero jure naturæ: [*a*] quum occidi homo ob res servandas non possit: [*b*] quum in Deum peccet, qui vitam sibi creditam tam vilem æstimat.

At excipit casum, si id fiat ad majus malum vitandum. [x]

Si proinde duo certant de imperio, populum id quidem pati posse, ait, sed ei non fieri præjudicium; neque successoribus jam natis in regnis non patrimonialibus, nisi his consentientibus. [y]

Quis vero in tali prælio pro victore habendus sit, late examinat. [z]

§. CXXVII. *IV.* ARBITRIO quoque bellum finiri, & tali arbitrio standum esse, ait, sive æquum, sive iniquum arbitri pronuntiaverint [a]. Arbitros autem in dubio adstrictos juri esse, nisi laxior quædam potestas ipsis concessa sit [b]. Ceterum, arbitros electos de proprietate pronuntiare debere, non de

(*o*) L. 3. C. 20. §. 40. n. 1. (*p*) d. C. 20. §. 40. n. 2. (*q*) d. C. 20. §. 41. n. 1. (*r*) d. C. 20. §. 41. n. 1. (*s*) d. C. 20. §. 41. n. 2. (*t*) L. 2. C. 15. §. 4. & 5. Lib. 3. C. 24. §. 7. C. 20. §. 40. (*u*) Lib. 3. C. 20. §. 42. Lib. 2. C. 23. §. 9. (*v*) d. C. 20. §. 42. (*x*) d. C. 20. §. 43. (*y*) C. 20 §. 44. (*z*) d. C. 20. §. 45. (*a*) d. C. 20. §. 46. (*b*) d. C. 20. §. 47.

de possessione; quia possessoria judicia juris civilis esse, putat. [c]

§. CXXVIII. *V.* DEDITIONEM quoque esse speciem arbitrii, existimat, quando quis ipsi hosti de se arbitrium submittit [d]. Rationem allegat, quod deditio subditum reddat eum, qui se dedit, & summam potestatem deferat cui fit deditio.

Hinc concludit, eum, qui ex injusta causa bellum gerit, *Jure naturæ* nec occidere deditum posse, nisi id suo facinore meritus sit; nec auferre ei aliquid, nisi in justam pœnam. At posito quoque jure pœnæ commendat clementiam; idque contineri, ait, sub formula, *se in fidem dare*. [e]

Jure gentium victum post deditionem nihil non patiendum habere, ait, quippe jam subditum, & vi juris belli externi eo loco, ut ei nihil non eripi possit, etiam vita, libertas, multo magis bona, non tantum publica, sed & singulorum [f]. Excipit autem casum, ubi deditioni conditio adjecta est; eam enim observari debere, merito statuit. [g]

§. CXXIX. Porro pactionibus accedere plerumque solere, ait, I. OBSIDES [h]: hos autem dari *vel* sua voluntate, *vel* etiam invitos, & jussu civitatis [i]; *illo* casu eos intervenire tamquam principales, *hoc* casu tamquam accessorium [k]. Ubi addit, quod si ex tali pactione damnum obsidi oriatur, id pensari debeat a civitate. [l]

n. I. Dari obsidem saltem posse, ait, subditum (non ergo vasallum): si plures æque idonei adsunt, rem sorte esse dirimendam [m]; ceterum, etiam obsides dari posse pueros, & fœminas. [n]

n. 2. Obsides interfici non posse *Jure naturæ*, putat; at *Jure gentium* externo posse [o], si scilicet fides ab eo, qui obsides dedit, violatur.

n. 3. Quærit Grotius [p], *an fugere obsidi liceat?* Et negat, si fidem dederit: si non dedit, non videri animum fuisse civitatis obligandi civem, ne aufugeret.

n. 4. Ceterum, obsidem ex una causa datum ex alia retineri non posse, ait; quum odiosa sit obsidum obligatio, adeoque stricte interpretanda: posse autem retineri jure repressaliarum, nisi contrarium pacto cautum sit. [r]

n. 5. Denique obsidem non liberari, statuit, mortuo eo, cui obses datus est, si scilicet fœdus est reale.

§. CXXX. 2. Pactis quoque accedere possunt PIGNORA. Hæc autem quædam communia cum obsidibus habere, ait, quædam propria. *Commune* esse, tradit, quod pro alio debito retineri pignus possit, nisi obstet pactum [s]: *Proprium*, quod interpretatio non tam stricte sumatur, quia non est æquale odium. Cæterum, jus luendi pignoris præscribi nullo tempore posse, existimat [u]; nisi de animo derelinquendi constet.

SECTIO III.

De fide manente bello; ubi de induciis, commeatu, & captivorum redemtione.

§. CXXXI. GROTIUS hactenus egit de pactis summarum potestatum, *quibus*

(c) L. 3. C. 20. §. 48. (d) d. C. 20. §. 49. (e) d. C. 20. §. 50. (f) d. C 20. §. 50. n. 2. (g) d. C. 20. §. 51. (h) d. C. 20. §. 52. L. 3. C. 4. §. 14. (i) L. 3. C. 4. §. 14. & C. 20. §. 52. & 58. (k) d. C. 20. §. 58. L. 3. C. 23. §. 16. (l) d. C. 20. §. 52. (m) d. C. 20. §. 52. (n) L. 3. C. 4. §. 14. (o) L. 3. C. 20. §. 43. L. 3. C. 4. §. 14. L. 3. C. 11. §. 18. (p) L. 3. C. 20. §. 54. (q) d. C. 20. §. 54. (r) ibid. (s) d. C. 20. §. 57. (t) C. 20. §. 59. (u) d. C. 20. §. 60.

quibus finitur bellum: sequitur tractatio de pactis summarum potestatum, *quæ cum hoste contrahuntur manente bello*, (quæ fides etiam ab inferioribus potestatibus dari potest. *Vid.* § 152.). Huc refert inducias, commeatum, & captivorum redemptionem.

§. CXXXII. INDUCIÆ definiuntur conventio, per quam bello manente ad tempus bellicis actibus abstinendum est [x]. Unde bella suspendunt [y], non tollunt; atque eo a pace differunt. [z]

§. CXXXIII. Dicuntur induciæ non ab eo *inde uti jam*, nec ab *endoitu*, i. e. *introgressu*, sed ab antiqua voce *indoitiæ*. [a]

§. CXXXIV. Fieri plerumque solent in breve tempus; possunt tamen contrahi in plures annos: & exempla induciarum in 100 annos contractarum passim exstant [b]. Easque dare non tantum summarum potestatum est, sed & ducum belli, etiam minorum. [bb]

§. CXXXV. Induciæ sunt vel universales, vel particulares: illæ sunt, si omnis vis ubique inter bellantes suspenditur; hæ, si vis saltem quoad certum actum suspenditur. [c]

§. CXXXVI. Induciæ cum effectu incipiunt ex momento, quo partes consensere; adeo ut si subditi, milites, vel alii aliquid eis contrarium, antequam publicatio eis fiat, fecerunt, id restitui debeat. [d]

§. CXXXVII. Tempus adscribi induciis solet, *vel* continuum, *vel* cum designatione termini. *Prius* fit si in 100 dies induciæ conceduntur; & tunc computationem fieri, ait, de momento in momentum, ita ut non finiantur nisi in momento ultimi diei, quo pactæ sunt. *Posterius* fit si induciæ conceduntur, v. g. ad calendas Martias. Ceterum, Grotius negat, terminum a quo computari in tempus induciarum, sed saltem terminum ad quem. [e]

§. CXXXVIII. Effectus est, quod durantibus induciis omnis vis suspendi debeat tum in personas, tum in res hostium [f]. Hinc 1. si ea, quæ bello capta fuere, interim revertuntur ad limina nostra, jus postliminii non obtinere, ait [g]; at ire, & redire hostes invicem tuto posse [h]: 2. corruptis hostium præsidiis loca ejus occupare [i], aut 3. transfugas recipere non licere. [k]

§. CXXXIX. Non vero pugnare, putat, cum induciis, 1. recedere interim cum exercitu [l]: 2. derelicta ab hoste occupare [m] (non autem sunt derelicta loca præsidiis nudata [n]): 3. auxilia, & commeatus civitatibus inferre, mœnia &c. reficere [o], nisi obsessa urbe induciæ saltem datæ sint sepeliendorum hominum causa, vel ut de deditione tractetur; tunc enim ex negotii natura nihil immutandum, sed omnia in eo statu relinquenda esse [p]: 4. exercitum conscribere, &c. [q]

n. 1. Tutius tamen esse, tradit, pacto circumscribere id, quod fieri non liceat. Hinc [a] aliquando expresse addi pacto, ne interim aliquid reficiatur; & ideo stationarios admitti utrinque solere: [b] sæpius quoque prohiberi commeatus [r]: [c] Aliquando tantum personis caveri, non rebus; eoque casu, si pro

(v) Lib. 3. C. 20. §. 1. junct. C. 21. § 1. (x) L. 3. C. 21. §. 1. (y) d. C. 21. §. 1. n. 1. (z) d. C. 21. §. 1. n. 1. & 2. & §. 2. (a) L. 3. C. 21. §. 2. (b) d. C. 21. §. 1. n. 3. & 4. (bb) L. 2. C. 22. §. 7. (c) L. 3. C. 21. §. 10. (d) d. C. 21. §. fin. (e) d. C. 21. n. 3. §. 4. (f) d. C. 21. §. 6. n. 1. (g) d. C. 2. §. 6. n. 1. C. 9. §. 8. (h) d. C. 21. §. 6. n. 1. (i) d. C. 21. §. 8. (k) d. C. 21. §. 8. (l) d. C. 21. §. 7. (m) ibid. §. 8. n. 2. (n) ibid. (o) d. C. 21. §. 7. (p) d. C. 21. §. 10. (q) d. C. 21. §. 7. (r) d. C. 21. §. 10.

pro defendenda re persona hostis læditur, nil contra inducias fieri. *s*

§. CXL. Finiuntur induciæ juxta doctrinam GROTII, 1. mutuo consensu: 2. finito tempore adjecto. Ubi quæri solet, an terminus ad quem computari in terminum debeat? quod Grotius affirmat [t]. Hinc induciis contractis usque ad calendas Martias hunc diem comprehendi, ait, nisi in specie quoque ille exclusus pacto fuerit: 3. si alter inducias violavit; tunc enim in arbitrio hostis est, vel salvis induciis ad reparationem agere, & v. gr. pœnam conventam petere, vel recedere ab induciis, & bellum continuare, ac ob subnascentem hanc novam causam quoque satisfactionem exigere [u]; nam tunc mutuo consensu receditur: de quo plenius agetur infra.

Non autem 4. rumpuntur induciæ, si subditi hostis, & privati, aliquid contra inducias faciant, nisi civitas vel ratihabeat, vel satisfactionem neget. [v]

§. CXLI. Finitis induciis bellum statim continuari, ait, absque nova clarigatione [x]; adeo ut illi, qui morbo, vel alia fatali causa impediti finitis induciis apud hostem inveniuntur, jure belli capi possint.

§. CXLII. *II.* Summæ potestates *manente bello* concedere possunt JUS COMMEANDI [y]; ubi laxam interpretationem locum habere, Grotius ait. Hinc concludit, 1. commeatum militibus datum etiam ad duces pertinere [z]: 2. in *itu* cautum & de *reditu* censeri; & cui *abire* datum sit, eidem datum esse *redire*. [a]

Ceterum, commeatum familiæ datum 3. non pertinere ad uxores, & liberos; nec ad famulos, nisi indecorum foret, aliquem sine famulo ire [b]: 4. sed nec quævis bona comprehendi sub hoc commeatu, verum ea tantum, quæ solita sunt ad iter assumi [c]: 5. expresso comitum nomine piratas, latrones, desertores &c. non intelligi [d]: 6. concessionem juris commeandi non extingui morte concedentis [e]: 7. commeatum datum in hunc modum, *quamdiu voluero*, durare quamdiu non revocatur, nisi is, qui concessit, desierit *posse velle* [f]: 8. securitatem concessam deberi etiam extra territorium decedentis. [g]

§. CXLIII. *III.* CAPTIVORUM REDEMTIONEM admodum commendat GROTIUS: eam apud Romanos prohibitam fuisse, tradit, easque leges improbat. [i]

n. 1. Lytron alii cedi [k], & idem pluribus deberi posse [l], ait, si scil. ab uno dimissus, pretio nondum soluto, captus sit ab alio: semel autem statutum ideo augeri non posse, quod locupletior intelligatur captus, quam credebatur; modo dolus non interveniat. Id vero tantum *Jure gentium* verum esse, putat, non *Jure naturæ*; ibi enim quamlibet inæqualitatem corrigi debere. [m]

n. 2. Addit Grotius, hodie, ubi capti servi non fiunt, ad solvendum lytron adhibere posse captum id, quod clam secum captivus habet; quia hostis non acquirit nisi quod specialiter apprehendit [n]. Sed & pretium conventum, & ante mortem non solutum, deberi

(*s*) Lib. 3. C. 21. §. 10. (*t*) d. C. 21. §. 4. n. 1. & 2. (*u*) d. C. 21. §. 11. & 12. (*v*) Lib. 3. C. 21. §. 13. (*x*) L. 3. C. 21. §. 13. (*y*) L. 3. C. 21. §. 14. (*z*) d. C. 21. §. 15. (*a*) d. C. 21. §. 16. (*b*) d. C. 21. §. 17. (*c*) d. C. 21. §. 18.

(*d*) d. C. 21. §. 19. (*e*) d. C. 21. §. 20. (*f*) d. C. 21. §. 21. (*g*) d. C. 21. §. 22. (*h*) d. C. 21. §. 23. (*i*) d. C. 21. §. 24. (*k*) d. C. 21. §. 25. (*l*) d. C. 21. §. 26. (*m*) d. C. 21. §. 27. (*n*) d. C. 21. §. 28.

deberi ab hæredibus, existimat, modo captus libertatem actu obtinuerit. [o]

n. 3. Denique, ait, in carcerem redire non teneri eum, qui ideo liberatus est ut faceret dimitti alium, qui factum morte prævenit; sed liberari præstando æstimationem. [p]

SECTIO IV.

De fide minorum potestatum in Bello.

§. CXLIV. INTER publicas quoque conventiones GROTIUS cum Ulpiano refert pacta *Ducum inter se*, *aut cum aliis.* [pp]

Duo autem hic quæri, ait, 1. an pacta illa summam potestatem obligent? 2. an ipsos Duces, aliasque minores potestates?

§. CXLV. *Priorem* quæstionem affirmat, si ex jussu superioris, vel ex præpositionis natura id sequitur. [q]

§. CXLVI. Aliquando factum minorum potestatum occasionem dare obligationi, ait, etsi id factum non sit caussa proprie dicta [r]; nimirum, *vel* per consensum, etiam tacitum, uti si summa potestas id scivit, & fieri passa est; *vel* per rem ipsam, si locupletior fieret summa potestas cum alterius jactura. [s]

§. CXLVII. Obligari autem summam potestatem ex facto minorum potestatum, etiamsi præpositus aliquid fecit contra mandata arcana, intra limites tamen publicæ functionis; qui si satis noti non sunt contrahentibus, sequendum esse, ait, quod conjectura dictat, ut id intelligatur concessum, sine quo satis commode quæ officii sunt expediri non possunt.

§. CXLVIII. *Posteriorem* quæstionem affirmat; eumque, qui fines mandati excedit, teneri ei, cui fidem dedit, ad æstimationem; & si dolus accesserit, de damno culpa dato; immo & ex crimine ad pœnam: idque verum esse, ait, etsi testationem interposuerit, semet ipsum obligari nolle [u]. Unde concludit, contractum talem semper esse bilateralem, & nunquam claudicare. [v]

§. CXLIX. Postquam GROTIUS explicavit, quatenus superiores obligentur ex pacto Ducum, porro quærit, an, & quatenus ex horum pactis milites, & ex pactis magistratus oppidani obligentur? Et respondet, obligari intra eos actus, qui solent ab ipsis imperari, etiamsi pacta onus annexum habeant; sed & e contrario pacta hæc eis prodesse in utilibus: si extra fines mandati aliquid imperant, & consensu superioris, & si onus annexum est, acceptatione inferiorum opus esse, ait. [x]

§. CL. Duces belli transigere non possunt 1. de caussis belli, nec de consequentibus [y]; aliud de induciis dicendum, & de commeatu [z]: 2. neque homines, imperia, agros, bello quæsita concedere hosti, at nondum quæsita condonare [a], & v. gr. se dedentibus vitam, libertatem, bona, abitum, &c. permittere possunt. [b]

§. CLI. In his ducum factis strictam obtinere interpretationem, ait, ne aut ex ipsorum actu summa potestas plus, quam velit, obligetur, aut ipsi damnum subeant officium faciendo [c]. Hinc infert, 1. eum, qui in deditionem puram

(o) L. 3. C. 21. § 29. (p) d. C. 21. §. 30. (pp) L. 3. C. 22. §. 1. (q) L. 3. C. 22. §. 2. (r) d. C. 22. §. 3. (s) d. C. 22. §. 3. (t) L. 3. C. 22. §. 4. (u) d. C. 22. §. 4. (v) d. C. 22. §. 5. (x) L. 3. C. 22. §. 6. (y) d. C. 22. §. 7. (z) d. C. 22. §. 8. (a) d. C. 22. §. 9. n. 1. (b) d. C. 22. §. 9. n. 2. (c) d. C. 22. §. 10.

ram a Duce accipitur, eo jure acceptum videri, ut de eo victoris populi, aut regis arbitrium sit [d]: 2. si inito a Duce pacto addita sit clausula, *si populus Romanus censuisset*, ratihabitione non secuta, ducem non teneri nisi quatenus locupletior est factus [e]: 3. qui oppidum tradere promiserunt, dimittere præsidium posse. [f]

SECTIO V.

De fide privata in bello.

§. CLII. PRIVATOS quoque (etiam ætate minores [g]) fidem hosti dare posse, & inde obligari, contra BARTOLUM, aliosque, GROTIUS asserit [h]; idque non tantum de vero hoste, sed & de latrone, & pirata statuit [i]: modo error non intervenerit, & quidem talis, qui in mente agentis vim habeat conditionis. [k]

§. CLIII. Valere autem dispositionem privatorum, ait, tantum de jure suo privato, non vero de jure publico [l]: neque obstare civibus jus supereminentis dominii, aut militibus sacramentum; nam excipi casum summæ necessitatis. [m]

§. CLIV. Hinc concludit, promittere posse captivum de redeundo in carcerem [n]; de non redeundo in certum locum; de non militando adversus capientem [o]; de non fugiendo, etsi vinctus id promiserit; secus si post promissionem vinctus fuerit. [p]

§. CLV. Quæritur, an is, qui captus est, alii se dedere possit? Negat Grotius, quia jus victori semel quæsitum auferri nequit. [q]

§. CLVI. Porro quæritur, an privati violantes pacta a suis potestatibus cogi possint ut impleant? Grotius *Jure naturæ* negat; at *Jure gentium in bello solenni* id receptum esse, affirmat. [r]

§. CLVII. In dubiis pactis interpretationem ita faciendam esse, ait, ut a proprietate vocum quàm minime recedatur [s]. Hinc infert, 1. eum, qui vitam pactus est, non jus habere ad libertatem [t]: 2. auxilium venisse dici, si sit in conspectu positum [u]: 3. rediisse ad hostem non videri, qui clam rediit, ut statim exiret: 4. deditione facta sub conditione, *nisi auxilia advenerint*, intelligi debere talia auxilia, quæ periculum cessare faciant [x]: 5. solutione promissa certo loco non deficere obligationem solvendi, etsi locus dominum mutaverit [y]: 6. obsides in dubio accessionis loco haberi. [z]

SECTIO VI.

De fide tacita.

§. CLVIII. SILENTIO quædam conveniri posse, GROTIUS ait; quum consensus qualitercunque indicatus, & acceptatus, vim habeat juris transferendi. [a]

§. CLIX. Quædam autem natura actui inesse, docet [b]: uti 1. si quis in tutelam

(d) L. 3. C. 22. § 11. (e) d. C. 22. §. 12. (f) d. C. 22. §. 13. (g) L. 3. C. 23. §. 3. (h) L. 3. C. 23. §. 1. & 3. (i) d. C. 23. §. 2. (k) d. C. 22. §. 4. junct. L. 2. C. 11. §. 6. (l) d. C. 23. §. 5. (m) d. C 23. §. 5. n. 2. & 3. (n) d. C. 23. §. 6. (o) d. C. 23. §. 7. (p) d. C. 23. §. 8. (q) d. C. 23. §. 9. (r) d. C. 23. §. 10. (s) C. 23. §. 11. (t) d. C. 23. §. 12. (u) d. C. 23. §. 13. (v) ibid. (x) d. C. 23. §. 14. (y) d. C. 23. §. 15. (z) d. C. 23. §. 16. & C. 20. § 58. (a) L. 3. C. 24. §. 1. (b) d. C. 24. §. 1.

tutelam recipi a populo, aut rege expetit; is enim tacite se obligat, ne quid faciat adversus eum statum, in quo præsidium petit [c]: 2. si quis colloquium postulat, aut admittit, tacite pollicetur [d], collocutoribus id innoxium fore; etsi durante collocutione collocutores sua interim promovere absque perfidia possint [e]: 3. signa muta, ex consuetudine supplicem deditionem significantia, obligare ad arma ponenda [f]: 4. Sponsionem a Duce factam ratihabitam censeri, si actus cognitus, & tale factum accedit, cujus alia causa extra voluntatem fœderis probandi dari non possit. [g]

§. CLX. Tandem quærit, *an ex sola dissimulatione pœnæ remissio colligi possit?* Negat Grotius, nisi accedat talis actus, qui aut amicitiam per se ostendat, ut fœdus amicitiæ; aut opinionem de tali virtute, cui merito ante facta condonari debeant: [h] sive ea opinio verbis indicata sit, sive rebus, quæ ex more institutæ sunt ad talem significationem.

CAPUT XIII.

De his, qui in bello medii sunt.

§. CLXI. GROTIUS eam licentiam, quam hactenus explicavimus, (sive ex *jure naturæ*, sive ex *jure gentium* oriatur,) tantum in *hostem* concessam esse, ait; adeoque in hos, qui extra bellum sunt positi, nullum jus belli esse, recte statuit [i]. Solam autem necessitatem excipit; hanc enim jus in rem alienam dare, si ipsi domino par necessitas non subest, & ultra, quam usus exigit, non sumitur [k]. Quod alibi [l] plenius explicavimus.

§. CLXII. Ceterum, eorum, qui medii sunt, officia quædam esse circa bellantes, ait [m]: nimirum, nihil facere debere, aut quo validior fiat is, qui *improbam* fovet causam, forte subministrando ea, quæ proprie ad bellum sunt usui hostili, arma, commeatum, &c. mittendo; aut quo *justum bellum* gerentis motus impediantur.

In re dubia æquos se præbere debere utrisque in permittendo transitu, in commeatu præbendo, legionibus in obsessis non sublevandis [n], &c.

Ubi suadet, ut cum utrisque paciscatur, ut bona voluntate a bello abstinere, & communia humanitatis officia utrisque exhibere liceat. [o]

CAPUT

(c) L. 3. C. 24. §. 2. (d) d. C. 24. §. 3. (e) d. C. 24. §. 4. (f) d. C. 24. §. 5. (g) Lib. 3. C. 24. §. 6. (h) Lib. 3. C. 24. §. 7. (i) L. 3. Cap. 17. §. 1. (k) Lib. 3. Cap. 17. §. 1.

(l) Lib. 2. Cap. 2. §. 10. Conf. Dissert. procem. 6. §. 19. (m) Lib. 3. C. 17. §. 3. (n) d. Cap. 17. §. 3. n. 1. & 2. (o) d. Cap. 17. §. 3. n. 3.

CAPUT XIV.

Ubi monita quædam generalia circa systema GROTII *exhibentur.*

§. CLXIII. PLURIMA circa systema Grotii monenda occurrunt, quæ ipsi commentario reservamus. Hic generalia quædam saltem notabimus.

§. CLXIV. *I.* Ex præcedentibus repetendum est, modos demonstrandi justitiam bellorum ex jure naturæ sociali, & laxiori, item ex jure gentium, & divino, (§. 17. seq.) nihil probare; cum *Jus sociale* non agnoscamus, *Jus laxius* ad sola jura Dei pertineat, *Jus gentium* merum figmentum sit, *Jus* autem *divinum voluntarium*, & *universale* distinctum a jure naturæ non existat.

§. CLXV. *II.* GROTIUS justitiam bellorum demonstraturus in genere ait, nihil in illis inveniri, quod custodiæ humanæ societatis contrarium sit. At alibi notavimus, eum, qui bello injuriam sibi illatam vindicat, omnino turbare humanam societatem; adeoque probandum erit, hanc turbationem societatis licitam esse. Probatur autem facillima ratione ex nostris principiis, quæ supponunt, Deum facultates quasdam habendi, vel agendi, singulis hominibus concessisse: unde sequitur necessario, Deum quoque facultatem concessisse jura illa tuendi, contra eos, qui jura ex Dei voluntate quæsita nobis auferunt; quia alias frustra jura illa hominibus propria esse voluisset, Deus autem nihil frustra agit. (*Diss. Proœm. I.* §. 73.)

§. CLXVI. *III.* Agnoscimus quidem divisionem in bellum *privatum*, & *publicum*: at *mixtum*, (vid. supr. §. 19. & 24.) id est, tale bellum, quod geri in privatos potest, & auctorem habere magistratum quemvis, non admittimus [p]. Equidem exempla quædam hujusmodi bellorum mixtorum Grotius proponit: nimirum, 1. si Princeps in subditos rebelles arma sumit; bellum enim hoc intuitu subditorum esse privatum, ait [q]: 2. si inferior magistratus ad exercendam jurisdictionem in subditos contumaces arma adhibet [r]: 3. si idem magistratus ad tuendam plebem sibi creditam bellum infert vicinis injuriam facientibus. [s]

Huc quoque pertinere videtur 4. si subditi in principem statum invertentem vim parant [t]: 5. si summus princeps læditur ab alterius principis subdito, vel contra: 6. si gens a piratis, qui superiorem non habent, læditur [u]: 7. quando imperantes ipsi in diversas eunt partes.

n. 1. At verius est, his casibus vel esse bellum privatum, i. e. resisti posse jure defensionis necessariæ; vel plane bellum non esse, sed jus judiciorum obtinere; vel esse bellum publicum. Quod in singulis exemplis plenius demonstrandum est.

n. 2. *Primo* casu, si princeps in subditos rebelles arma sumit, id non jure belli, sed jure imperii facit; neque tamquam

(p) Vid. Lib. 1. C. 3. §. 1. n. 1. (q) Lib. 1. C. 3. §. 4. (r) d. §. 4. n. 3. & §. 5. n. 1. (s) d. §. 4. n. 3. & §. 5. n. 1. (t) Lib. 3. Cap. 4. §. 10. 11. 12. 14. (u) Vid. Lib. 3. C. 2. §. 7. n. 3. junct. §. 2. n. 3. (v) Lib. 1. C. 4. §. 1. n. 1. in fin.

tamquam in hostes vim parat, sed subditos rebelles castigat vi imperii, & jurisdictionis.

Idem quoque dicendum, si prædones opibus, & copiis validi civitatem, de cujus territorio sunt, lædunt; contra hos enim vis exercetur intra summi imperii fines, adeoque tamquam in subditos. [x]

Atque huc pertinet bellum Sertorianum, totius imperii Romani viribus cum universis Hispaniæ, aliisque populis, gestum; de quo FLORUS [y] ait: *Hostile potius, an civile dixerim, nescio.* Sed sine dubio bellum hoc mere civile fuit; idque inde probat B. PARENS [z], quia universæ Hispaniæ populo Romano subjectæ erant, & Sertorius dux, miles, & subditus Romanus, & ex Syllana proscriptione exsul. Quod & mox agnovit Florus [a], ubi refert NB. in favorem Metelli, & Pompeji, qui duces ejus belli fuerant, pro hostili habitum, ut triumpharent.

Huc quoque pertinet bellum servile, quod Romani cum servis gessere [b]; in quo adeo jus belli non obtinuit, ut victi plerique vel patibulo affixi fuerint, vel metu supplicii voluntariam mortem subierint [c]. Tale quoque fuit bellum cum Spartacio gestum, qui servos, & gladiatores milites habuit, & non nisi collectis totius imperii viribus vinci potuit [d]. Item Catilinarium [e]; porro quod sub Lepido [f], item cum Viriato venatore, & tandem latrone, gestum est [g]; denique bellum cum Tacfarinate [h]. Hinc Augustus, cum hic prædo, & desertor legatos mitteret, indoluit quod hostium more ageret. [i]

n. 3. *Secundo* casu itidem magistratus non jure belli, aut tamquam in hostes, arma sumit, sed vi jurisdictionis sibi commissæ pœnas irrogat, & subditos refractarios vi coërcet.

n. 4. *Tertio* casu inferior ille magistratus vim vi repellere potest, non suo jure, sed ex mandato Principis, saltem tacito; atque tunc est bellum publicum. Si vero inferior ille magistratus ob prætensam forte injuriam, vicinæ genti, quæ eam factam negat, bellum infert, dispiciendum est, an Princeps consentiat, an non? Priori casu bellum erit publicum; posteriori casu plane non est bellum, sed magistratus ille aut puniri a suo Principe, aut ei, quem bello injussu populi petiit, dedi debet. De quo alibi latius agemus.

n. 5. *Quarto* casu itidem non est bellum, nedum mixtum. Sane, cum talis Princeps, qui statum evertit, desinat esse Princeps, certum est, cessante imperio illud redire ad populum, adeoque huic vi imperii status præsentis, legumque, ac civium defensio incumbit; quæ proinde tum non peragitur ex causa belli juris gentium (quod non est nisi inter duas summas potestates); sed ex causa imperii specialiter sic dicti, quod ad populum revertitur, & in Principem nunc privatum exercetur. [k]

n. 6. *Quinto* casu itidem bellum non est, sed si summus Princeps læditur ab alterius Principis subdito, vel contra, id pertinet ad judiciorum ordinem, quod [l] ita explicat: Cum enim ille, qui læsisse dicitur, alii summo prin-

(x) B. Parens in Exerc. 2 ad Grot. §. 157. & 158. (y) L. 3. C. 22. (z) d. Exerc. §. 163. (a) d. C. 22. in fin. (b) Vid. Flor. L. 3. C. 19. (c) Florus dict. C. 19 (d) Flor. L. 3. C. 20.

(e) Flor. Lib. 4. C. 1. (f) Flor. L. 3. C. 23. (g) Flor. L. 2. C. 17. (h) Tac. 3. ann. 72. (i) Vid. inf. L. 2. C. 18 §. 2. (k) B. Parens d. Exerc. 2. §. 153. (l) B. Parens d. Ex. §. 154.

principi subjectus sit, eumque judicem habeat, hujus forum princeps læsus, idemque actor, natura sequitur; quod si vero judex iste jus negasse, vel rite non administrasse dicitur, tota hæc quæstio jam est inter duos hos summos Principes, quæ non nisi belli jure decidi potest. Et e contrario, si principis subditus ab alio summo Principe læsus sit, is quidem judicem, quem princeps nullum in terris agnoscit, adire non potest; at sui principis officium implorabit, ut ille jus suum tueatur, prout natura tenetur: qui si principem lædentem requisiverit ut satisfaciat, nec impetraverit, iterum causa hæc inter duos Principes vertitur, nec nisi Martis arbitrium superest. [l]

n. 7. *Sexto* casu distinguit B. PARENS, an piratæ illi extranei nobis injuriam fecerint, an non? Priori casu jure necessariæ defensionis eos repelli vi posse, statuit, adeoque tunc bellum esse privatum. At si prædones illi extranei promiscue quidem latrocinia exercent, nos vero in specie non lædunt, quæritur, an in eos arma sumere liceat? Et quo jure? B. PARENS in ea est opinione, imperium universo generi humano competiisse initio; postea divisum illud fuisse in plures civitates: at quædam jura individua mansisse, quia certis territoriorum spatiis includi non potuerunt; quod ita probat [m]. Cum vero quædam jura individua sint, vel talia, ut certis terrarum spatiis concludi non possint, ea in hanc partitionem non venerunt, uti quæ ad jus, utilitatem, pacem, dignitatem, injuriam totius humanæ gentis individue spectant. Ita ipsa societas humana non potuit dividi; & divisione exstincta fuisset: societas enim divisione tollitur.

Ita sub originario illo, & universali summo imperio ante divisionem sine dubio comprehensum fuit, tueri jura naturæ, & pacem totius humanæ gentis, & dignitatem naturæ humanæ; atque adeo defendere quoque mortuorum hominum corpora, & cadavera; & propulsare quod ad omnium injuriam pertinet, qualia sunt anthropophagiæ, sodomiæ, prædandi, incestuum, &c. licentia; denique cavere, ne liberi transitus innoxii tollantur, eoque omne humanum, quod a natura est, commercium, ipsaque adeo humana societas nervis ejus incisis, ruptisque vinculis aboleatur. Fuere itaque originarie summi imperii universalis duplicia jura: quædam, quæ ita *indivisim* respiciunt universum genus humanum, ut ab hac universitate separari, & certis territoriorum spatiis concludi non potuerint: quædam vero *dividua*, & talia, quæ partibus terrarum coërceri, & per populos distribui potuerunt; uti sunt jura, quæ bonum, & pacem cujusque populi, non totius humani generis, ut corporis indivisi concernunt. Hæc sola igitur in partitionem cum terris divisis venerunt: atque horum divisione id effectum est, ut quoad hæc jura cujusque populi summum imperium terræ suæ finibus constrictum, omnesque, & singuli extra hos fines suos privati essent. Reliqua vero, quæ diximus, summi hujus imperii universalis jura individua, nec certæ terræ regionibus circumscripta sunt, atque adeo remanent, etiam post

(*l*) Conf. Lib. 1. Cap. 3. §. 21. n. 4. & Lib. 2. Cap. 4. §. 1.

(*m*) B. Parens in Exerc. 2. ad Grot. in fin.

post divisionem, sub complexu summi imperii universalis, & originarii.

Verum, cujus jam est hoc imperium summum universale post divisionem terrarum, & gentium? Et consequens est, esse illud eorundem, quorum est imperium summum in suas terras. Inter illos enim dispertitum est originarium illud summum imperium totius humani generis. Cum igitur hæc partitio non fuerit facta ad minuendam vim summi imperii primævi, vel ad partem ejus ei detrahendam, & extinguendam, sed contra, ad stabiliendam, & pluribus munimentis, ac præsidiis fulciendam, pertinet equidem ad liberos populos, vel summos Principes, universum illud summum imperium primitivum sine ulla imminutione; sed pro indole, ac natura cujusque juris, divídua ad singulos pro partibus, individua in solidum. Idque in omni fere universitatis jurium divisione usu venit, ut quædam jura partibus dividi non possint, & eapropter necessario apud singulos dividentes maneant in solidum; quicquid enim partes non recipit, id ubi est, ibi in solidum esse necesse est. Cum vero hujus rei effectus varii, atque abstrusi, totaque hæc quæstio de individuis perdifficilis sit, suo loco eam plenius enodabimus. [n]

Ego distinguendum puto, 1. an piratæ illi sint alterius imperio subjecti, an non? Si, non, 2. an sint verus populus in civitatem collectus, & imperium exercens, an vero sint prædones errantes, sine civitate, & imperio, adeoque dissociata multitudo prædandi causa collecta?

Si piratæ alterius imperio pareant, nec civitas, cui piratæ illi subsunt, excursiones impedire possit, vicini jure necessariæ defensionis arma in hos piratas sumere possunt; adeoque bellum hoc erit mere privatum.

Si piratæ gentem constituunt, & cum potentiis vicinis jura gentium observant, ac maria saltem infestant, verum bellum publicum est. Atque tale fuit bellum piraticum Ciliciæ; nam Ciliciæ gens erat libera, suis vivebat legibus, & sub Vespasiano demum in provinciæ formam est redacta [o]. (Piratæ autem dicebantur, quia maria infestabant, eaque bello præcludebant [p]). Atque hinc etiam Pompejus de his piratis triumphum duxit [q], qui non nisi in bello publico decerni solebat. [r]

Huc quoque pertinet bellum Balearicum [s], nec non bellum Illyricum, de quo Cn. Fulvio Centumano triumphus decretus fuit [t]; item quod cum Barbarossa gessit CAROLUS V: fuit enim ille præfectus classis Turcicæ, adeoque Ottomannorum jure, & nomine, bellum gerebat. [u]

Si piratæ sunt prædones errantes, vel in insula deserta degentes, qui promiscue in omnes homines sæviunt, non jure imperii, nedum jure imperii universalis coërceri possunt, sed jure necessariæ defensionis; utpote quæ non tantum contra injuriam actu illatam, sed & contra eam, quæ paratur, licita est. Sane, latrones, & piratæ, qui promiscue in omnes sæviunt, totumque humanum genus pro hoste habent, eo ipso declarant, sibi nil nisi occasionem injuriam inferendi deesse.

Cum

(n) Conf. Exerc. ad Grot. 2. §. 259. (o) Suet. Vesp. C. 8. (p) Flor. Lib. 3. C. 6. (q) Val. Max. Lib. 8. C. 15. n. 8. (r) Florus 3. Cap. 19. Herodian. 3. 19. Lucan. 3. 79. Alex. ab Alex. Genial. dier. 1. C. 22. Val. Max. 2. 8. (s) apud Flor. 3. 8. (t) Vid. not. ad Lib. 3. C. 3. §. 2. n. 3. (u) Vid. Bayle diction. voce Barbarossa.

Cum igitur eo ipso, dum in omnes armantur, satis testantur, se omnium hostes esse, omnes quoque homines, etiam actu nondum læsi, injuriam, quam metuunt, avertere possunt; adeoque bellum hoc erit mere privatum.

Atque hinc quilibet privatus jure necessariæ defensionis in eos arma sumere potest; idque constat exemplo Cæsaris, qui licet privatus, classem comparavit contra piratas, & eos captos cruci affixit [v]. Huc pertinet bellum, quod Hispanis perpetuum est cum iis, qui *Flibustiers* vocari solent.

n. 8. *Septimo* casu si corpus civitatis liberæ, cui summa imperii potestas conjuncta est, in duas partes scissum, ac divisum armis secum dimicet, naturali jure id bellum non est, quia neutri parti inhæret summa imperii potestas, cujus est jus belli, sed toti corpori: nedum erit bellum justum, vel licitum; quia bellum justum jure gentium non est, nisi cum illud geritur inter summas utrinque potestates, quæ judicem alium in terris non habent, reipublicæ suæ tuendæ, & hostis inde arcendi causa. Atque huc pertinent bella illa civilia inter Marium, & Syllam, inter Pompejum, & Cæsarem, inter Augustum, & Antonium.

Partes enim utrinque non sunt nisi privati, nec ob tutelam populi, vel reipublicæ, sed ob sua commoda, & rerum suarum rationes, bellum gerunt; nec tendunt ad adservandam ab hoste rempublicam, sed lacerandam inter se, ac turbandam, ubi magis tumultuatur, quam bellatur [x]. Inde ergo nulli sunt effectus belli juris gentium, sed damnorum utrinque datorum reparandi obligatio, quæ non pace, sed transactione finitur. [y]

Si de successione regni inter agnatos disputatur, bello res deciditur [z]; omnes enim se reges, & cum summa potestate esse contendunt: quos repugnat habere judicem, & superiorem. [zz]

§. CLXVII. *IV.* Circa *Jus repressaliarum* multa notanda occurrunt. Nam 1. verum non est, ejus rationem ex *Jure gentium* oriri (*vid. supr.* §. 30.). Ipsa ratio naturæ dictat, subditos ex facto Principis teneri, cum factum illius defendant, & defendere teneantur.

2. Verum non est, jure naturæ subditos, & in specie fœminas, infantes, ac senes, capi non posse pro debito suæ civitatis (*vid. supr.* §. 37.): nam omnes sequuntur causam Principis, solutionem debiti injuria negantis.

3. Verum non est, singulos læsos capere personas, & res ejus civitatis, quæ jus ei denegavit, etiam non implorata auctoritate judiciorum.

4. Verum non est, vitam adimi captis jure repressaliarum non posse, si nostri cives injuria occisi fuere: nam singuli civitatis factum præstare tenentur, quia causam civitatis sequuntur.

V. GROTIUS justitiam belli privati non magis adstruit, quam justitiam bellorum publicorum. Rationem enim licentiæ bellorum privatorum hanc affert, quia juri naturali non repugnat injuriam etiam vi a se arcere (*vid. supr.* §. 41.). Sed id ipsum in quæstione est, an juri naturali repugnet, injuriam vi a se arcere? adeoque id probari debuisset; & cum per bellum

(v) Vid. Lib. 2. Cap. 20. §. 8. n. 2. Conf. Lib. 3. C. 3. §. 2. ibique Gron. (x) Vid. Flor. Lib. 4. C. fin. (y) Ex. 2. ad Grot. §. 155. seq. (z) B. Parens de Test. Princ. Part. 2. §. fin. (zz) ibid.

bellum jus hosti vi auferatur, ratio dari debet cur id illicitum non sit.

§.CLXVIII. *VI.* Distinctionem inter bellum solenne ex jure gentium, & minus solenne (*vid. supr.* §.48. *seq.*) mere esse cerebrinam, statuimus. Nam 1. alibi demonstravimus, non dari jus gentium, nec existere talem constitutionem universalem, qua gentes jura quædam inter se statuere voluisse appareat. Adeoque 2. verum non est, gentes constituisse ut bellum illud, quod inter duas potestates summas geritur, & indictum est, solenne sit, & quod ei quosdam effectus singulares tribuerint, *impunitatem*, scilicet, intuitu aliarum gentium, & *dominium externum.* Unde quæso consensus, pactum, & statutum tale probari poterit? Sane, 3. omnes illi effectus juris particulares, qui bello solenni ex jure gentium tribuuntur, vel ad jus naturæ pertinent, vel plane non sunt juris, adeoque nec juris gentium; quod in ipso commentario suis locis demonstrabimus. Inutilis ergo est tractatio operosa Grotii in explicandis his effectibus.

4. Causam huic invento dedit quæstio illa celebris, *an bellum utrinque justum esse possit?* GROTIUS ex lumine rationis recte judicavit, alterutrum necessario injuria agere. Quia vero de justitia causæ inter duas summas potestates, quarum utraque jure se agere putat, nihil absque periculo affirmari, adeoque neutra injuriæ argui potest, admodum hæret, quo sensu bella hæc justa utrinque dici possint.

Ut igitur rationem hujus rei daret, supponit, gentes (quæ noluere decidere inter partes) inter se constituisse, *ut omne bellum utrinque justum sit*, ad eum effectum, ut is quoque, qui injustam defendit causam, res hostis acquirat, &c. nec ab aliis gentibus puniri possit.

Id autem gentes saltem constituisse in bellis *solennibus*. (Quæ nimirum inter duas summas potestates geruntur, & indicta sunt). In *minus solennibus* vero (i. e. quæ a potestate non summa geruntur, vel quæ indicta non sunt) nec jure gentium bellum justum utrinque esse, sed eum, qui injuria agit, capta restituere teneri, & tanquam latronem, raptorem, &c. a quovis puniri posse.

Equidem opus non fuisset, ut illa difficultas evitetur, ad distinctionem confugere, quæ meris, & vagis præsumtionibus nititur, ac omni ratione caret. Decisio propositæ quæstionis ex ipsa ratione naturali sequitur.

Præmittendum autem est, morali ratione inter duas summas potestates judicium de justitia causæ ferri non posse: non ab *ipsis litigantibus*, quia uterque suam causam justam asserit; nec ab *aliis gentibus*, quia gens in alias gentes judicium sibi arrogare nequit.

Suspensa igitur est justitia causæ, & tota res dependet ab eventu belli; indeque suspendi debet judicium de justitia causæ, donec Deus bellorum arbiter litem hanc per ultimam victoriam decidat.

Sed anne durante saltem hac lite uterque jure agit? Anne uterque mediis defensionis propitio jure uti potest? Resp. Nec hoc admittimus, quia is, qui injuria agit, etsi id non publice testetur, omnia illicite agit; adeoque hæc ipsa defensionis media injusta sunt.

At, ais, uterque in bona fide esse, eoque jure se agere opinari potest; adeoque saltem ratione modi procedendi utrinque bellum justum erit? Resp. Ex eo, quod quis opinatur sibi justam esse causam, non sequitur, eam vere justam

stam esse; facile enim, in propria inprimis causa, falli potest. Sed & negamus, utrumque in bona fide esse posse circa justitiam causæ; ea enim est rationis nostræ conditio, ut examinatis rite circumstantiis, & adhibito consilio prudentum, facile cuivis constare possit quid justum sit, quid injustum. Si quis igitur vel ex malitia, vel ex ignorantia, justam sibi fingit causam, quæ talis non est, semper injuria manet, & eventus belli id declaraturus est.

Illustratur hæc ratio exemplo litium privatarum, in quibus durante processu pariter neuter litigantium injuriæ argui potest. Tota quæstio de justitia causæ suspensa est, usque dum per sententiam judicis de ea constet, eoque declaretur, cujus causa injusta sit, quis injuria processui causam dederit, adeoque quis ad reparationem, & ad pœnam teneatur.

Cum vero dictum sit, gentes in duas summas potestates bellum inter se gerentes judicium sibi sumere non posse, anne hinc sequi videtur, eos utriusque factum pro jure habere? Resp. formula illa, quod gentes *utriusque factum pro jure habeant*, nihil aliud significat, quam quod judicium de jure belli suspendant, & præsentem utrobique sequantur possessionem. Inde autem non sequitur, gentes asserere, aut statuere, bellum utrinque esse justum; quod insigne mendacium foret.

Hinc jam omnes illæ differentiæ inter *Jus naturæ*, & *Jus gentium*, quod in *bello solemni* obtineat, ultro corruunt. Nam is, qui injustam tuetur causam, omnia illicite agit, injuria interficit hostem, personas, & res ejus capit, &c. Quod vero neuter convinci de injuria possit, id oritur ex natura rei, quia judicem, & superiorem non habent bellum gerentes, qui de injustitia causæ cognoscat.

Etsi vero tales prædones gentium hominum judicio non subsint, certum tamen est, severiori longe judicio subjectos esse, nimirum, judicio summi numinis, bellorum arbitri, cui illi, qui injustam causam fovent, tanquam omnium cædium, & rapinarum durante bello commissarum auctores, gravissimas pœnas, sive temporales, sive æternas, daturi sunt.

§. CLXIX. *VII.* Cum dictum sit, *bellum jure gentium solenne* non dari, sponte corruit figmentum de *bello minus solenni* (vid. supr. §. 68.). Hinc 1. negamus, bellum publicum minus solenne esse, quoties *potestas non summa* bellum gerit. Talis enim potestas *vel* ex mandato principis agit, saltem tacito; & tunc est *publicum*, quod omnes solennitates juris naturæ (nam jus gentium voluntarium non agnoscimus) habet: *vel* sine mandato arma infert; tunc plane non est bellum, nec minus solenne, sed latrocinium: nisi princeps approbet, vel potestas illa jure necessariæ defensionis vim repellat. 2. Verum non est, bellum *minus solenne* tunc quoque videri, quando inter duas summas potestates bellum indictum non est. Nam etsi injuria fiat ei, cui bellum non indicitur, nemo tamen judex est inter duas summas potestates, adeoque bello res decidi debet. Hinc 3. nulla ratione admitti potest, bellum absque indictione gerentem a qualibet gente, quin a quolibet privato, hodieque tanquam furem, prædonem, homicidam &c. ubique locorum puniri posse.

§. CLXX. *VIII.* Natura, & ratio juris postliminii (*vid. supr.* §. 105. *seq.*) plane incognita fuit Grotio. Sane, non jure gentium demum, sed ipso jure naturæ inter duos bellum gerentes jus postliminii obtinet, i. e. personæ, &

res captæ, ac ad limen suum reversæ, pristina jura recipiunt; etsi alterutrius causa sit injusta: quia de justitia causæ inter duas summas potestates non constat, nisi ea per decretum Dei, i. e. per ultimam victoriam decisa sit: adeoque utriusque factum durante bello pro jure habetur (vid. diss. præc. §. 64. n. 4.). Cum enim in bellis utraque pars suam causam justam, alterius injustam prædicet, uniuscujusque judicium valet intra fines suæ, vel sociorum civitatis. Quamdiu igitur res, vel persona capta in hostis potestate est constituta, hujus judicium prævalet, i. e. res pro capta, & persona pro servo habetur. Ex eo momento autem, quo res, vel persona ad pristinum, vel sociorum limen revertitur, res, & persona pro non captis habentur, eoque omnia pristina jura recipit, quia ex judicio hujus civitatis injuria captæ censentur.

§.CLXXI. *IX.* Circa fidem hosti datam (*vid. supr.* §. 114. *seq.*) ea, quæ monenda sunt, commentario reservamus: multa enim circa materiam pacis, & regulas interpretationis obveniunt, quæ admitti non possunt.

§. CLXXII. *X.* De officiis erga medios vera principia non affert (*vid. supr.* §. 161.); nam quod aliquando vis in amicos liceat, non est ex reviviscentia communionis primævæ, sed ex jure necessariæ defensionis.

§. CLXXIII. Quæ circa singulos actus hostiles notanda veniunt, in ipso commentario observabimus. Obiter hic saltem monemus, jure naturæ subditos non esse innocentes, adeoque omnia in eos licere (*vid. supr.* §. 77. *seq.*); prædam non cedere singulis capientibus (*vid. supr.* §. 87.); servos captos occidi etiam jure naturæ posse, &c. (*Vid. supr.* §. 94. *seq.*)

DISSER.

DISSERTATIO
PROOEMIALIS X.

Ubi exponitur

HENRICI DE COCCEII
SYSTEMA
JURIS NATURÆ
JUXTA ORDINEM POSITIONUM

Quas pro explicatione *Juris Gentium* lectionibus *Grotianis* præmittere solitus fuit.

SUMMARIA.

§. I. *Cur principia* Henrici *de* Cocceii *separatim tractentur.*
II. *Ea continentur certis Positionibus.*
III. *Ordo illarum Positionum*
IV. *Exhibentur positiones ipsæ cum commentario Auctoris* §§. seqq.
XIX. *Monita quædam circa principia illis positionibus comprehensa.* §§. seqq.

PROOEMIUM.

§. I. Beatus Parens novum juris naturalis systema proposuit, illudque paucis, & generalissimis positionibus comprehendit, atque ad has positiones in commentario Grotiano perpetuo lectorem remittit. Hinc necessarium duxi, hæc principia singulari dissertatione exponere.

§. II. Duobus autem capitibus hæc tractatio absolvetur. *Primum* ipsas positiones, ac B. Parentis annotationes, prout ex ejus MSptis, & lectionibus publicis eas delibavi, continet. *Alterum* dubia quædam circa illam hypothesin proponet.

§. III. Positionum autem harum duo sunt capita: 1°. generale, quo demonstratur; quid per *Jus naturæ* intelligatur, quis ejus sit Auctor, & quibus modis probetur. (*Vid. Pos.* 1. 2. 3. & 4.): 2°. Speciale, quo demonstratur, quænam jura originarie hominibus a natura concessa, & constituta sint (*Vid. Pos.* 5.); quomodo homines illa jura inter se permutent, eoque jus in alios transferant (*Vid. Pos.* 6. 7. & 8). De continuatione, & successione illorum jurium post mortem, agitur in *Pos.* 9. 10, & 11. Oppositum jurium hominibus concessorum, i. e. *injuria*, explicatur in *Pos.* 12.

Atque hæc sunt jura naturæ privata. Sequuntur in *Pos.* 13, & 14. jura publica, scilicet, materia de summa potestate, quæ jura illa a natura concessa tueri tenetur per bellum, & per imperium.

Denique, natura hominibus quoque facultatem concessam esse ad merendum per actiones suas, probatur in *Pos.* 15; ubi de origine virtutum, earumque principio, & quomodo a jure differant, agitur.

CAPUT

CAPUT I.

Exhibens Henrici de COCCEII *Positiones Juris Gentium, & succinctas in eas annotationes.*

POSITIO PRIMA.

§. IV. OMNIS de jure quæstio eo refertur, quid *licitum* sit? Id enim *jus* dicimus [a]. Homines autem potentiis agendi à natura instructi, licite agunt, vel omittunt, quicquid possunt; donec aliquis, qui prohibere recte potest, prohibeat aliquid agi, vel omitti [b]: quo illud tum *illicitum* fit, & *injustum* dicitur. [c]

COMMENTARIUS AD POS. I.

(*a*) VOX juris ambigua est, & sumitur aliquando generalissime *pro omni eo, quod honestum, & pium est:* quo sensu & Ethica, & Theologia voce juris comprehenditur. Aliquando singularissime sumitur pro *præceptis juris:* quo sensu excluditur omne jus permissivum. Ne igitur id turbet, aut aliquid dubii relinquat, rem ipsam videamus; quid nimirum in *Jure* quæratur.

Nihil autem aliud quæritur, quam quid agere nobis liceat, quid non? *Jus* ergo, seu *Justum* est, quod licitum, sive non prohibitum est; unde justum, & licitum paria sunt, quin unum idemque. Conf. *L.* 2. *ff. Distr. pign.*

(*b*) Regula ergo generalis est; *quod homo vi libertatis naturalis* (i. e. vi potentiæ a natura ei concessæ) *agere, vel omittere possit quicquid lubet.* Unde necessario sequitur, omnia, quæ naturaliter possumus, nec prohibita probantur; licita esse; quia contradictionem inferret, præditos nos esse a natura potestate agendi non restricta, & tamen natura non licere omnia agere. Hæc tota igitur ratio, qua potestas nostra naturalis licite, seu citra prohibitionem exerceri, & in actus deduci potest, nobis *jus* dicitur; si enim *licitum* est, i. e. si libere agere possumus, *jus* est: nam id demum, quod licitum non est, prohibitum dicitur, eoque *injuria.*

Sub facultate autem agendi continetur quoque facultas non agendi, quia desineret esse libertas, si homo omittere non posset, & necessario agere teneretur.

Hæc igitur libere agendi facultas tamdiu licita, eoque justa est, donec ea impediatur, & prohibita probetur: tunc enim, quia potentia agendi cessat, *licitum* amplius dici nequit, sed fit *illicitum*; desinit esse *jus*, & incipit *injuria.* Unde obligatio, i. e reparandi necessitas oritur; de qua plenius ad *Pos. seq.* agetur.

Prohibitio autem illa fieri debet ab eo, qui jus prohibendi habet, qui vinculum juris injicere potest, & cui homo parere tenetur. Etsi igitur alius prohibeat, qui non potest juste prohibere, manet nihilominus licitum, & injuria est in prohibente, non in agente. Jus autem prohibendi soli rerum Creatori competere, infra ad *Pos III.* videbimus.

(*c*) Eo igitur momento, quo facultas agendi prohibetur, i. e. libera esse desinit, *illicitum* fit: neque enim facultas naturalis *licita* dici potest, quæ a Creatore restricta apparet; sed e contrario inde infertur, *injustum* esse, quia injuria est quicquid Deo prohibente fit.

POSITIO

Positio Secunda.

§. V. In qua proinde quæstione [a] duo distincta sunt :

1. *Facultas* illa naturalis agendi [b], quæ quatenus non apparet rite [c] prohibita, vel restricta, est facultas legitima [d], & idem, quod vulgo dicitur *Jus concessivum.* [e]

2. *Prohibitio* [f] ejus, qui jure prohibere, & terminos facultati huic ponere potest [g], quod vulgo dicitur, *Jus præceptivum.* [h]

Ex illa *libertas* [i], ex hac *necessitas* agendi, vel non agendi [k], seu obligatio [l], nascitur. *Conf. l. 4. pr. ff. de Stat. hom* [m]. Utraque species [n] continetur in *l. 7. ff. de Legib.* [o], *l. 237. ff. de Verb. sign.* [p], *& c. 4. dist. 3.* [q]

Commentarius ad Pos. II.

(*a*) Ubi scil. quæritur, an aliquid licitum vel illicitum, justum, vel injustum sit.

(*b*) Seu potentia illa non restricta, vi cujus homines licite agunt quicquid lubet.

(*c*) Ab eo, nimirum, qui prohibendi jus habet. *Vid. Pos. I.*

(*d*) Quia facultas non tantum naturalis adest, sed & lege non prohibita, nec restricta.

(*e*) Quia naturæ Auctor concessit facultatem agendi, adeoque homo jure permittente agit.

(*f*) Seu restrictio illius facultatis, qua tollitur libertas libere agendi, & necessitas homini imponitur agendi, vel non agendi.

(*g*) Dictum enim est, prohibitionem, quæ fit ab eo, qui jus prohibendi non habet injuriam esse. Cui autem jus prohibendi competat, vide ad *Pos. III.*

(*h*) Quia Deus restringendo facultatem naturalem præcipit, ut præcise aliquid fiat, vel non fiat; quo præcepto facultas illa naturalis definit esse legitima, & fit illicita.

(*i*) Ex facultate illa non prohibita, ex potentia illa, qua homines natura præditi, & instructi sunt ut libere agant, sequitur, rem totam esse in arbitrio agentis; cum posse agere, vel non agere : atque hæc *libertas* dicitur. Et hoc sensu JCti Romani usumfructum definiunt *Jus* utendi fruendi; usum *Jus* utendi; actionem *Jus* agendi &c. i. e. facultatem utendi, agendi. &c. Adeoque homo potest uti, vel non uti, agere, vel non agere, &c. Hoc ergo *Jus* plenissimam *libertatem* infert.

(*k*) Ex prohibitione igitur potentiæ, & facultatis naturalis, adeoque ex restrictione libertatis, oritur necessitas vel agendi, si superior præcise aliquid fieri vult, vel non agendi, si aliquid fieri prohibet.

(*l*) Obligatio dicitur a ligando, & a JCtis definitur, vinculum juris, quo quis necessitate adstringitur ad aliquid agendum, vel præstandum, *l. 3. O. A.* Omnis ergo obligatio infert necessitatem agendi, vel non agendi.

Ex præmissis facile constat, *Jus concessivum*, seu libertatem agendi naturalem, nulla indigere probatione; quia re patet, & ex facto naturæ constat, quid homo naturaliter agere valeat. At major difficultas est in probando *Jure præceptivo*, seu in demonstrando principio obligationis, ejusque causa. Cum enim homines natura possint agere quicquid lubet, & insit ipsis potentia agendi, vel non agendi, is, qui asserit, facultatem illam impediri, & ligari, ita ut aliquid, quod natura possunt agere, vel omittere, teneantur non agere, vel non omittere, omnino probare id debet. Nam quæ sint hominum facultates, patet; sed facultatem illam prohibitam esse, facti est, adeoque probandum. Posse, patet; sed impediri id, non patet : adeoque probari debet; alias manet concessio naturæ. Sane, si nulla

nulla prohibitio docetur, nihil injuria fit, nullum delictum est, adeoque cessat omnis quæstio justi, & injusti, quia ubi nihil prohibitum est, liberæ sunt manus: adeo ut homo omnia agere possit pro lubitu, quorum potentiam naturalem habet sine metu, & pœna; eodem modo uti bruta, in quibus jus non est, quia iis nihil prohiberi potest, cum id non intelligant. Cessante prohibitione jus alii quæsitum non apparet, quod demum ex prohibitione oritur. Ostensa igitur hac prohibitione incipit discrimen juris, & injuriæ, liciti, & illiciti, seu prohibiti. Modos autem probandi explicabimus in *Pos. V.*

ADDITIO SAM. A COCCEII.

B. PARENS originem obligationum, & earum causam prolixius explicavit in *Exercitatione II. ad Grotium de Jure Belli, & Pacis* §. 9. Verba ejus hæc sunt.

Certa, & perpetua primum regula erit: Facultates naturales usque eo intelligi natura concessas, ac permissas, dum appareat legitima prohibitio.

Talis legitima prohibitio nullius esse potest, quam cujus fuit concessio, solius scil. Creatoris, in cujus opus nullum ulli creaturæ jus est, vel ulla potestas; nisi si cui aliqua ab eodem Creatore concessa fuerit. Hujus enim factum, & opus sunt istæ facultates, earumque concessio, qua ipse suum cuique dedit, & quid suum cujusque esse voluerit, definivit: atque hos cuique sui juris fines, ac terminos fixit; quos proinde movere absque ipsius permissu, nulli creaturæ fas est.

Igitur, quatenus a natura concessa est sua cuique facultas, eatenus id suum cujusque est, seu jus, ac justum. Hunc ergo, ut cœpimus, statum juris *dicemus, quem Creator voluit, & constituit. E contrario, cum hi fines, ac limites facultatibus nostris a natura positi immutantur, seu cum quis plus, minusve suo habet, moti sunt naturæ, & juris ab ea concessi, fines, & violati divinæ voluntatis, & concessionis termini; quod injustum, seu injuria est, nobisque adeo dicetur* status injuriæ.

Hinc duo maxime sequuntur I. *licet insit homini naturalis aliquid agendi facultas, si tamen illud agi jure naturæ vetitum est, perinde id fit impossibile, & definit esse agendi facultas, ac si plane a natura illa concessa non esset; quia facultas, quæ ita datur ut certis finibus circumscripta sit, ultra hos fines non est data, ac permissa, & adeo nulla facultas. Nam nec ullam homo a se habet, nec ullam ab alia creatura; & quæ a Creatore ad certum modum concessa, ultra eum negata, & vetita, & perinde est, ac si plane concessa non esset.* Conf. l. 31. §. 4. ff. Neg. gest. & l. 15. ff. de Cond. inst. *Unde recte aliud* natura, *aliud* Jure impossibile *dicitur.*

II. *Hinc ergo, excessis, & transitis his finibus, atque ita jure in injuriam verso, sequitur immota necessitas reparandi injuriam, & restituendi in statum juris; quæ est obligatio, fluitque ex duplici causa.* 1. *Quia creatura tenetur parere voluntati Creatoris, ut domini sui absolutissimi, in cujus plenissima potestate homo totus est, a quo omnia, & aliunde nihil, nullamque adeo potestatem ultra concessos fines agendi habet, nec subest nisi parendi necessitas.* 2. *Quia qui transit hanc divinæ voluntatis, & concessionis lineam, quæ suum cujusque describit, is spernit illam, & lædit hoc facto Deum auctorem, perrumpendo fines ab ipso statutos. Estque adeo iste excessus juris, seu status injuriæ, defectio creaturæ a creatore suo; servi, a summo suo, & rerum omnium domino; hominis, a summo bono, & fonte omnis felicitatis humanæ. Quin deficit homo a se ipso, & a sua natura, quam, cum divina illa sit, atque a divina origine, Deo, & auctori suo rebellem facit. Non potest igitur hoc excessu non offendi gravissime summus legislator, atque in vindictam exardescere. Natura enim quod est summe perfectum, idem est & summe colendum: nec adeo Deus magis nolle potest coli, quam esse summe bonus, & perfectus; nec magis permittere, sibi non pareri, quam rerum arbitrium, ac dominium, aut totius naturæ clavum, abjicere. Denique, cum malum sit quicquid ab ejus voluntate summe bona descişcit, non potest Deus, qui malum ferre nequit, non excandescere, & irasci numen suum violanti.*

Hinc in proclivi est intelligere, cum quæ sit ex jure naturæ obligatio, tum quanta ejus vis, quantique illa momenti, & præjudicii sit.

Sunt igitur duo potissimum capita, & veluti duo præcipue cardines, in quibus omne jus naturæ vertitur. I. *Quid Deus, seu natura, cum hominibus communiter, tum singulis concesserit, eoque suum cujusque*

esse voluerit? Quem statum juris *diximus.* II. *Si hi voluntatis, & concessionis divinæ termini, atque iste juris status, quocunque hominis facto immutatus ita fuerit, ut quidam plus, minusve suo habeant; quæ tum juris redintegrandi, injuriæque reparandæ sit necessitas, & obligatio, ut hic status, quem injuriam vocamus, reducatur ad statum juris? Ita ergo utrumque hunc statum, planioris demonstrationis, & clarioris interpretationis gratia discernere, & appellare, ubi re talis est, licebit. Cui* III. *accedit, in præsenti maxime hominum conditione, tertius, & quasi medius status, juris inter plures controversi, ac in facto dubii, seu litium, aut judiciorum: quia etsi jus certum sit, factorum tamen infinita est variatio.* (Conf. l. 2. ff. de jure & fact. ign.) *Cum igitur has lites tolli necesse sit, quod, si inter partes non conveniat, fieri nequit nisi jus cognitum, ac decisum fuerit, docendum quoque est, qua ratione ex lege naturæ, & voluntatis divinæ, id effici, & quid tantisper, dum de eo disceptatur, & neque jus, neque injuria apparet, fieri oporteat.*

(*m*) Ex qua lege apparet, jus Romanum quoad principia curate cum jure naturæ convenire. Nam JCti libertatem definiunt *facultatem naturalem ejus, quod cuique facere libet, nisi si quid vi, aut jure prohibetur.* Illi ergo omne jus concessivum ponunt in facultate non prohibita, jus autem præceptivum in prohibitione illius facultatis. Et sic utrumque jus in illa definitione continetur.

Adeo autem JCti in illa libertate agendi non prohibita fundamentum jurium humanorum posuere, ut libertate sublata omne jus hominis cesset; adeo ut servi pro hominibus non habeantur, neque jurium sint capaces. Pari ratione libertate agendi ablata facto naturæ, omnis licentia cessat.

Impedimentum autem illud est vel a *vi* corporali, vel a justa alterius prohibitione, i. e. a *jure*, *d. l.* 4. ibi: *nisi si quid vi, aut jure prohibetur.* Prius facultatis exercitium tollit, non facultatem ipsam; quæ non tollitur si alias in actum deduci potest, & manet potentia a natura: impedimentum enim tantum est in homine. Alterum facultatem ipsam tollit, si fiat ab eo, qui jus prohibendi, & restringendi libertatem habet.

(*n*) Et libertas, & prohibitio, i. e. & jus permissivum, seu concessivum, & jus præceptivum, seu decretivum.

(*o*) JCtus ibi inter virtutes legis ponit non tantum *imperare, vetare, punire* (quæ species pertinent ad jus præceptivum: *imperare* enim est præcipere ut quid fiat; *vetare* est præcipere ne quid fiat; *punire* autem est effectus præcepti) sed & *permittere*, i. e. facultatem agendi tribuere.

(*p*) Verba legis hæc sunt: *duobus verbis negativis permittit lex magis, quam prohibet;* datur igitur & jus permissivum, & jus præceptivum.

(*q*) Ubi hæc verba exstant: *Omnis autem lex aut permittit aliquid, ut vir fortis petat præmium; aut vetat, ut sacrarum virginum nuptias nulli petere liceat, &c; aut præcipit, ut diliges dominum Deum tuum.* Qui canon desumtus est ex *Isidori l.* 5. *Etym. c.* 19. Sed & Quintilianus ait: *omnis lex punit, jubet, vetat, permittit, tribuit, adimit, &c. l.* 7. *c.* 5.

Positio Tertia.

§. VI. Jus hoc prohibendi competit soli rerum Creatori [a], & cui is concessum id voluit. [b]

(*Add.* Hæc itaque voluntas Creatoris unica norma est justi, & injusti [c], quatenus voluit [d]. Unde hæc ipsa voluntas potest esse fons, seu causa cum juris universalis omnium hominum [e], tum particularis & certi populi [f], prout voluit: uti voluntas Principis est causa cum juris civilis communis; tum singularis [g], seu privilegii [h]. §. 6. *de Jur. natur.* ibi: *quoniam non hoc Princeps vult.* [i]

Com-

COMMENTARIUS AD POS. III.

(*a*) HACTENUS in genere diximus, libertatem naturalem, quatenus prohibita est, desinere esse licitam, indeque oriri jus præceptivum, i. e. necessitatem agendi, vel non agendi. Jam porro duo investiganda sunt: 1. persona, quæ possit prohibere: 2. id, quod prohibitum voluit.) De *priori* hic, de *posteriori* positione sequenti agetur.

Dicimus igitur, talem potestatem, quæ facultatem nostram naturalem restringere, & pro parte quasi adimere possit, non posse procedere nisi a potestate superiori, & quidem tali, cui jus est tollendi facultatem hanc a natura, ejusque conditore, nobis concessam.

Talis autem potestas neque est inter homines, neque in ulla re creata. Nam 1. omnes creaturæ a creatore omnes suas facultates agendi habent, a se nihil, 1. *Cor.* 4. *v.* 7; adeoque neque plus, neque minus agere possunt, quam concessum est. Si enim ultra agerent, non haberent id a creatore, qui non concessit, sed noluit. At nullibi apparet, concessam ipsis esse potentiam in ipsum creatorem, ut quod ipse dedit, atque creavit, destruere, vel auferre queant. Sane 2. is, qui talem concessionem allegat, eam probare tenetur; contrarium autem, & non concessam esse facultatem creaturæ in opus creatoris, vel exinde probatur, quia natura omnes homines æquales fecit, paremque potentiam, ac facultatem omnibus concessit. Unde brocardicum illud: *par in parem imperium* (i. e. jus præcipiendi) *non habet.*

Cum igitur 3. facultas prohibendi nulli creaturarum concessa sit, sequitur, necessario hactenus facultatem desinere, & sic jus homini in alium hominem non competere, quia facultas homini a creatore data est, & cuique propria. Sed & 4. constat, facultatem illam libere agendi, seu potentiam agendi per creationem hominibus concessam, esse solius creatoris opus: in hoc igitur opere nemini hominum jus competit, sed soli creatori; adeoque nemo homini jus auferre potest ab ipso creatore ei datum. Et cum 5. Deus voluerit has potentias in nobis existere, nulla creatura illam voluntatem tollere, ac concessionem prohibere potest.

Cum igitur nulla creatura per se habeat jus, & potestatem ligandi, aut tollendi potentias a creatore hominibus concessas, superest, ut comperat jus prohibendi soli communi rerum auctori, a quo omnis nostra potentia naturalis, uti concessa est, ita & in exercitio absolute dependet, & restringi potest. Potuit enim rerum ille arbiter homini potentiam illam plane non concedere; ergo & certo modo, & certa lege.

Quatenus igitur illa potentia intra terminos concessionis posita est, manet potestas, & quidem legitima, seu justa; quatenus autem exceditur, & concessa non est, moralis est impotentia. Quod enim prohibetur, ejus agendi facultas definit, & sic impossibile fit. In quo egregie jus naturæ convenit cum jure Romano, cujus regula est: *quod ea, quæ lædunt pietatem, & bonos mores, nec facere nos posse credendum sit. l.* 15. *ff. Cond. inst.*

(*b*) Concessum autem voluit magistratibus, unde magistratus, seu summæ potestates, vicarii Dei vocantur. *Vid. infr. p. XIII.*

(*c*) Ex ante dictis constat, principium juris naturalis unicum verum, & adæquatum esse, VOLUNTATEM CREATORIS. Quatenus enim permittit agere, vel non agere, voluntas illa efficit *Jus naturæ concessivum*; quatenus præcipit agere, vel non agere, efficit *Jus naturæ præceptivum*. Atque hæc posterior Dei voluntas est causa omnis obligationis.

Sane, in eo unanimiter conspirant omnes gentes, Deum auctorem juris naturalis esse. Apparet id ex ipsa voce; *Jus* enim *naturæ* ideo dicitur, quia id a *natura*, i. e. *naturæ auctore* constitutum est: Eodem modo, uti *Lex* est, quod populus, *Plebiscitum*, quod plebs, *SCtum* quod Senatus, adeoque semper quod superior constituit. Philosophos autem per *naturam* intelligere Deum, apud omnes in confesso est: vide *Senec. l.* 4. *de benef. C.* 7. & *L.* 2. *nat. quæst. C.* 45. Eoque sensu JCtus in *l.* 3. *ff. de just. & jur. Naturam*, ait, *cognationem quandam inter omnes homines constituisse.* Et Tacitus *Annalium* l. 1. in f. *optime naturam rebus consuluisse, qua ora, & terminos fluminibus dedit.*

Neque sine ratione a gentibus creditum

 fuit,

fuit, jus necessario a Deo esse; cum enim natura, & ratio juris praeceptivi supponat superiorem, non potuere auctorem juris alium concipere praeter Deum, qui solus humano genere superior est. Optime Cicero *l. 3. de republ.* jus hoc describit: *Jus nobiscum natum, non ab hominibus excogitatum, cujus Deus inventor, disceptator, lator.* JCtus in *l. 2. ff. de Leg.* ait, *omnem legem inventum, & munus Dei esse.* Xenophon testatur, philosophos gentilium docuisse, Deos hominibus leges dedisse. *L. 4. dict. & fact. Socr.* Immo & antiquissimi Poëtae, Homerus, Hesiodus, &c. Jovem hominibus leges dedisse, ajunt. Omnium instar est locus Ciceronis in *l. 2. de legib. C. 8. Hanc video sapientissimorum hominum fuisse sententiam, legem neque hominum ingeniis excogitatam, neque scitum aliquod esse populorum; sed aeternum quiddam, quod universum mundum regeret imperandi, prohibendique sapientia. Ita principem legem illam, & ultimam, mentem esse, dicebant, omnia ratione aut cogentis, aut vetantis Dei: ex qua illa lex, quam Dii humano generi dederunt, recte est laudata.* Et in cap. 9. distinguit inter leges populorum, & vim istius coelestis legis. De hac ait: *Quod sola, non altera, vim habeat ad recte facta vocandi, & a peccatis avocandi; quae vis senior non modo est, quam aetas populorum, & civitatum, sed & aequalis illius caelum, atque terras tuentis, regentisque Dei. Neque enim mens divina sine ratione potest, neque ratio divina non hanc vim in rectis, pravisque sanciendis habere.* Porro *in C. 10.* eam vocat *rationem rectam Jovis, ad jubendum, vel vetandum, &c.* Denique idem pro Milone C. 4. *legem hanc non scriptam esse*, ait, *sed natam, quam ex natura ipsa hausimus, arripuimus, expressimus &c.* Justinianus *in §. f. inst. de jur. nat.* omnia reliqua jura ab hominibus, hoc vero a sola providentia divina constitutum esse, tradit. Et in *§. p. inst. eod.* jus naturae divina providentia constitutum esse, asserit, illudque cum ipso genere humano proditum esse, Cajus docet in *l. 1. ff. A. R. D.* Alia loca cumulavit *Seldenus de jur. nat. l. 1. C. 8.*

Hujus autem *auctoris naturae* existentiam necessariam, perfectionem, & inprimis vim intelligendi, libertatemque volendi, quae rationibus naturae quoque demonstrari possunt, hic ut certam supponimus.

Hinc jam repellitur error HOBBESII, qui potentias naturales agendi in infinitum hominibus concedit; easque nullibi restrictas supponit, sed potius statuit, homines mutuo demum metu adactos esse ad paciscendam mutuam securitatem, & sic cessante pacto omnia licita esse: cum tamen certum sit, libertatem illam restringi, & impediri ipsius creatoris voluntate, quae ex actione ipsius, ejusque fine necessario, apparet. Principium igitur impedimenti non est mutuus metus hominum, sed summi numinis voluntas, ex qua constat, hunc ipsum metum ex injuria oriri, adeoque jus aliquod supponere, quod hominem contra metum ab aliis tutum reddat.

Sed & SPINOSAE omnis facultas a natura concessa jus est, neque ille restrictionem agnoscit, sed eam demum ex pactis hominum ortam, ait.

Quin GROTIUM quoque a vero aberrasse, constat, dum principia interna pro causa obligationis suppeditat, quae existerent, etsi detur, Deum non esse. Certum enim est, praeter Deum nihil esse, quod facultates humanas restringere possit, adeoque negato Deo omne jus naturae cessare.

Patet porro, etiam posito Deo *socialitatem*, quam Grotius statuit, non posse pro causa obligationis haberi, quia non quaeritur, an homines ad socialitatem affectu ferantur? sed, an ad custodiam illius societatis obligentur? Id probandum erat: at probatum non esse, alibi demonstravimus; simulque ob oculos posuimus, plurima esse jura naturae tum permissa, tum prohibita, quae ex socialitate non sequuntur.

Denique apparet ex eadem ratione, PUFENDORFII, & CUMBERLANDI mutuam benevolentiam, mutuaque officia, quae felicitatem hominum constituunt, pro fonte juris naturalis haberi non posse; quia nec ex his principiis obligatio sequitur: non enim quaeritur, an homines velint esse felices, sed quid eos impediat, si nolint, si caedes, bella &c. velint? Et posito, Deum praecepisse mutuam talem benevolentiam, tamen omnia naturae jura ex eo principio, non magis, quam ex socialitate sequi, certum est.

(*d*) Id est, quatenus apparet, Deum libertatem naturalem restrinxisse.

(*e*) Si scilicet apparet, eum *universum humanum genus* voluisse praeceptis suis obligari, quod *Jus naturae* vocatur.

(*f*) Si

(*f*) Si saltem certum populum legibus a se datis voluit obligari, uti Judæos ex jure forensi, & ceremoniali.

(*g*) Jus enim civile similiter vel omnes cives obligat, vel saltem quosdam ex civibus, prout Princeps voluit.

(*h*) Privilegium enim nihil aliud est, quam lex privata, seu singularis.

(*i*) Scilicet, *ut lex communis sit*. Secus ergo si voluit; postquam enim in principio dixerat, *quod principi placet legis habere vigorem*, in fine addit, *si generalis sit illa voluntas, eam omnes aque tenere.*

POSITIO QUARTA.

§. VII. Voluntas autem prohibendi [a], vel permittendi [b], ut quælibet alia [c], ostenditur vel ex verbis, vel ex rebus, seu factis [d]: Uti

1. Ex motibus, & instinctibus intrinsecis in homine a natura conditis. [e]

(*Add.* Notabiliter dicitur *a natura conditis*. Alii scil. motûs sunt in homine, qui a natura orti [f]; alii, qui a corruptione [g]. Illi ex facto Creatoris sunt [h]; hi ex vitio hominis [i]. Qui proinde sedulo ab invicem distingui debent [k], ac discerni solide possunt [l], cum aliis naturæ regulis, tum maxime ipsis modis sequentibus.) [m]

2. Ex actibus Creatoris [n], ipsaque adeo rerum ab eo creatarum substantia, natura [o], facultatibus [p], qualitate [q], aliisque circumstantiis. [r]

3. Ex actionum fine necessario [s], vel probabili [t], qui est ipsa intentio, ac voluntas agentis, necessaria, vel probabilis. [u]

4. Ex medii necessitate [v]; quia constituto jure etiam medium illud constitutum intelligitur, quod unicum, & necessarium est ad jus illud obtinendum. [x]

5. Ex natura ipsius sanctissimi Creatoris [y], qui uti est perfectissimus, ita ipsius voluntas omnis perfectionis unica, & certissima norma [z]. Quo & pertinet, quod nihil frustra fecisse intelligitur. [aa]

(*Add.* Non, quod quicquid ex perfectione Creatoris sequitur; jus sit [bb]; sed quod, si per suam ipse perfectionem aliter velle non potuit, id voluisse appareat [cc]: uti quod nihil frustra facere voluit &c. [dd]

COMMENTARIUS AD POS. IV.

(*a*) VIDIMUS, quis ille superior sit, qui facultates hominibus a natura concessas restringere potest: jam explicabimus, quidnam voluerit prohibitum. *Vid. pos. prac. l. a. in pr.*

Præcipua igitur quæstio est: an Deus vo-

voluerit aliquid prohibitum, & unde voluntas illa prohibendi innotescat? Voluntas enim talis probari debet, quia ea non probata omnes actus natura liberi, & permissi manent.

(*b*) Voluntas permissiva probatione non indiget; natura enim omnes facultates humanæ permisse sunt, donec prohibitio doceatur. *Vid. pos. 1. lit.* b, *& pos. 2. lit.* l.

(*c*) Omnis voluntas, etiam humana, his modis declaratur; nam ex verbis, & factis apparet, quæ sit voluntas legislatoris, testatoris, paciscentis &c.

(*d*) Ex factis æque, ac ex verbis voluntatem declarari, inter omnes constat. Idque JCti Romani disertis verbis ita statuerunt in *l.* 32. *§. f. de Legib. l.* 5. *ff. rem rat. hab.* Hinc hæres videtur hæreditatem adiisse, si pro hærede se gerit, *§. fin. inst. De har. qualit. & diff.* Maritus videtur repudiasse uxorem, si intentat actionem rerum amotarum, vel si aliam uxorem ducit, *l. f. pr. & §. f. repud.* Ratihabitionem quoque ex factis probari, constat ex *d. l.* 5.

Immo aliquando magis ex factis apparet voluntas, quam ex verbis; quia verba possunt esse ambigua, facta non, *l.* 48. *§.* 3. *de adil. ed. Tot. tit. hic, qua test. del. c.* 52. *de Appell.* Cicero ait: *quid verba audiam, cum facta videam?* l. 3. Tusc. qv. 20; & pro Ligurino c. 8. *Quid facturi fueritis, dubitem, cum videam quid feceritis?* Sed & Xenophon ex dictis Socratis refert: *Nonne tibi videtur validior demonstratio, qua fit factis, quam verbis? Multo, per Jovem.*

Sane, in demonstrando jure naturæ, i. e. in probanda voluntate divina, VERBA non sufficiunt, quia revelatio non datur, quæ ad omnes homines, qui unquam nati, vel nascituri sunt, pervenerit. Revelatio enim non ubique toto orbe, nec omni tempore fit. Natura autem fieri non potest, ut quis teneatur ad id, quod nescit. Sane, revelatio facti est, nec a natura patet: unde quoad nescientes non est revelatio; & pugnant, alicui revelatum, & ignotum esse. Nec dices, quod scire debeant homines voluntatem semel toti humano generi verbis declaratam: nam quod nudis verbis revelatur, facile memoria excidit, & oblivione deletur, inprimis integra disciplina; & licet literis conservari possit revelationis actus, ut in sacris Bibliis, tamen perdi possent, uti illa ipsa Biblia paucissimis gentibus innotescunt; vel prohiberi possent, ut Antiochus fecit; vel aliis modis libet deficere, ut innumeri Auctores defecere. Quin immo facile fieri potuisset, ut incuria, & negligentia parentum successores non informarentur; & sic cessaret notitia, cum non possint homines recens nati rescifcere, nisi alii iis indicent: quod si non factum, vitium nullum esset in ipsis; esset in iis, qui non indicarunt. Hinc recurrit eadem quæstio, si & ipsi nesciverint? & sic retro vitium in eo erit, qui primus neglexit indicare, cum sciret, & indicare debuerit.

Cum igitur de jure naturæ quæstio sit, i. e. de jure perpetuo, æterno, quod omnes homines, qui unquam nati, & nascituri sunt, obligare, adeoque usque ad finem mundi durare debeat? ad hoc opus fuit indicio publico, perpetuo, & quod tabulis publicis cognoscitur, adeoque quod omnes homines scire, nec quenquam latere potest.

Quodnam illud? Non aliud superest, quam factum, seu opus Creatoris perpetuum. Factum enim eius, qui cum ratione agit, natura voluntatem facientis declarat, quia omnis actio voluntaria ex animo volentis proficiscitur, adeoque illud vult, quod agit, & prout agit. Atque ad hoc factum provocat Paulus *ad Rom.* 1. *v.* 19. 20. dum probare vult voluntatem Dei, indeque fluentia jura: *Quod notum est Dei, manifestum est in illis; Deus enim illis revelavit. Invisibilia enim ipsius a creatura mundi, per ea, qua facta sunt intellecta, conspiciuntur; sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas: ita ut sint inexcusabiles.* Atque hinc ex facto hoc creatoris infert, crimen esse idololatriam, *v.* 21. 22. 23. 24. 25; concubitum ejusdem sexus, *v.* 26. 27. 28, aliave, *v.* 29. 30; & tandem ita concludit: *Qui cum justitiam Dei cognovissent*, (scilicet ex facto illo creationis) *non intellexerunt:* quoniam *qui talia agunt, digni sunt morte, non solum qui ea faciunt, sed etiam qui facientibus consentiunt, v.* 32. Eodem modo Servator ex facto creatoris, qui junxit utrumque sexum, concludit, non separandum esse.

(*e*) Certissime igitur voluntas creatoris ex eo apparet, quando constituit aliquod studium inter homines ad aliquid agendum. Indidit autem divinus creator humano generi motus, ut mas, & fœmina se conjungant; ut liberos procreent; ut homines se defendant,

dant, &c. Adeo igitur Deus hos actus fieri, & peragi ab hominibus voluit, ut, ne mitterent, vehementissimum motum indiderit, qui non tantum in hominibus apparet, sed & in brutis. Sane, si motu sese propagandi carerent homines, vel in eorum potestate esset eum negligere, totum interiturum esset humanum genus, nec species conversari posset, utpote quod solo illo motu ad progenerandum sustinetur, & conservatur. Is autem motus diversi sexus supponit [*a*] cohabitationem : [*b*] educationem, quia homo noviter natus sibi ipsi praeesse nequit: [*c*] defensionem; si enim homo nullam sui curam haberet, nec corpus suum contra injoriam aliorum defenderet, omnis species humana brevi intercideret.

Hoc igitur jus illud naturae est, quod, Imperator ait, naturam omnia animalia docuisse, *pr. Inst. de jur. nat.* adeoque cujus bruta quoque perita sunt; nimirum, quia idem instinctus (ratione tamen non definitus) ipsis inditus est. Istae igitur facultates sunt pars illa juris naturae, quae & brutis communis dicitur: non quod in brotis sit umbra rationis (ut errat Grotius *c.* 1. §. 11. *in fin.*), vel juris (ut Osiander ad *d.* §. 11. *Obs.* 1. JCtis male tribuit); sed unice harum facultatum, quae in homine partem juris naturae faciont, communio. Recte igitur dici potest, hoc jus naturae materia esse commune brutis; forma juris non item. Qood Imperator perspicuo exemplo conjunctionis maris, & foeminae illustrat: quae facultas naturae. OMNIBUS ANIMALIBUS est commonis; at sub forma juris, quatenus nimirum matrimonium vocatur, (& unde juris effectus, & legis obligatio sequitur,) NOBIS propria, *d. pr. Inst. jur. nat.* Hi autem motus conditi a natura, non tantum tendunt ad cupiendum, sed & ad fugiendum, & aversandum: quo pertinet repugnantia naturae in concubitu inter parentes, & liberos, sodomia, autocheiria, anthropophagia, &c.

(*f*) Si enim ex facto Creatoris sunt, qui motus tales nobis indidit, certum est, eum voluisse hos motus in nobis existere.

(*g*) Hi motus non inferunt voluntatem divinam, quia non sunt ex facto Creatoris, sed ab homine, ejusque corruptioue.

(*h*) Adeoque voluntatem Creatoris inferunt.

(*i*) Et adeo non inferunt voluntatem creatoris, ut potius motus ejusmodi voluntati ejus repugnent.

(*k*) Quia scelesti homines hoc praetextu uti ad tegenda crimina solent. Ideo enim scortationem, seu promiscuum concubitum, pro peccato reputare quidam non solent, quia motum hunc natura ipsis indidit.

(*l*) Uti in quovis genere animalium motus a vitio esse intelliguntur, qui contra naturam hujus generis, non qui toti generi insunt. *L.* 1. §. 7. *si quadr. paup.* *l.* 1. §. 7. *Ædil. ed.*

(*m*) Ut exemplo rem illustremus, examinemus *vindictam.* Hic motus jus suum vindicandi, ut sese defendendi, ab ipsa natura est, adeoque licitus, & justus; uti ex *fine* facultatum creatarum, & *medii necessitate*, constat: at ubi exceditur reparatio juris, studium illud vindictae ex corruptione humana est, eoque illicitum, & injustum; qoia *finis* ille, ac *medii necessitas* hic cessat.

(*n*) Certum enim est, quod ille, qoi aliqoid agit, id quoque velit. *Vid. supra lit.* e *in fin.*

(*o*) Sub facto igitur continetur quicquid ex facto sequitur; & ea quoque a voluntate procedunt, quae substantiam actus sequuntur.

Excutienda itaque est substantia, & natura rerum creatarum, & opus creationis, inprimis ipsius hominis, ut inde appareat, omnibus perpensis circumstantiis, voluntas auctoris operantis. Creator enim quicquid egit, voluit prout egit.

Usus ejus rei insignis est. Sic enim ex substantia, & natura possessionis sequitur, duos simul eandem rem tenere non posse. (*Vid. l.* 3. §. 5. *ff. de Acq. poss. l. fin.* §. 5. *ff. commodat.*); & plures in idem jus concurreutes partes facere. *Vid. l.* 15. §. 18. *ff. Damn. inf. l.* 3. *pr. ff. de Usufr. ac. Conf. l.* 3. *Reb. cred.* §. 16. *de inut. stip. l.* 54. §. 1. *loc. cond.*

(*p*) Dum enim natura homini facultatem dedit se defendendi, immo motum indidit, & arma concessit, ex hac facultate concessa necessario infertur, Deum voluisse ut homo se defendat.

(*q*) Ex qoalitate duplicis sexus infertur, Deum voluisse conjungi homines.

(*r*) Sic v. g. ex eo, quod terra omnibus, & ubique pateat, infertur, jus plenom homini in hanc terram competere. *Vid. Pos.* 5. *n.* 1. Ita ei, qui certo loco dare promisit, tempus, quo perveniri eo potest, concessum iutelligitur. *l.* 137. §. 2. *ff. V. O.* §. 5. *inst. eod.*

(*s*) Hic probandi voluntatis divinæ modus in moralibus optimus est; qui enim agit, & quidem ad certum finem, ille necessario vult. Finis enim juxta Philosophos est ipsa intentio, ac voluntas agentis.

Atque hæc probatio certissima, & indubitata tunc est, cum finis ille est unicus, & necessarius. Jurisprudentia Romana sæpius hoc probandi modo utitur: hinc partum non esse in fructu, concludit, quia ancillæ non pariendi causa habentur, sed propter operas. *Vid. l.* 27. *pr. de Her.. pet.* §. 38. *inst. Rer. div.*

(*t*) Cum una actio plures possit habere fines, si de certo, & necessario fine non constat, voluntas saltem probabilis inde infertur, quæ jus naturæ probabiliter efficit, & in moralibus aliquando pro certitudine habetur, quia major haberi non potest. Atque ex hac ratione sequitur, eum, qui ex justis nuptiis nascitur, tamdiu haberi pro legitimo donec contrarium probetur.

(*u*) Adeoque si finis *certus*, & necessarius est, voluntas, & intentio Dei etiam certa est: *si probabilis*, etiam voluntas Dei probabilis saltem erit; quæ tamen pro certa habetur, si actus aliquis apud omnes gentes peræque observatur.

(*v*) Si nimirum finis actionis aliter obtineri nequit, id ipsum sub voluntate continetur. Contradictio enim esset, Deum ad certum, & necessarium finem aliquid egisse, & tamen negasse media, quæ ad finem illum obtinendum sunt necessaria. Sane, sublatis mediis tolleretur contra voluntatem Creatoris omne jus, quod ex agentis fine introductum apparet.

Ex hoc probandi modo totus processus belli sequitur. Quia enim Deus hominibus concessit facultatem jus suum reparandi, necessario inde sequitur, eum omnia voluisse concessa, sine quibus reparatio illa fieri nequit, adeoque capere hostem, interficere eum, rapere, & vastare res hostiles possumus, si aliter reparatio juris obtineri nequit.

Hic probandi modus apud JCtos Romanos frequens est. Si servus hæres, vel tutor constituitur, ex medii necessitate liber fit. §. 2. *Inst. ex quib. caus. man. pr. Inst. De her. inst.* §. 1. *inst. quib. test. tut.* Voce *vivere* etiam stramenta contineri, ajunt, quia sine illis vivere quis nequit, *l.* 234. §. 2. *Verb. sign. l.* 6. *ff. de alim. leg.* Qui penum legat, etiam carbones, & ligna ex medii necessitate legasse videtur, *l.* 3. §. 9. *de Pen. leg. Conf. l.* 14. *ff. Trit. vin. ol. L.* 2. *ff. jurisdict.*

(*x*) Qui ergo jus concedit, concedit & ea, sine quibus jus obtineri nequit; quia totum jus inutile esset, prohibito medio unico, & necessario, quo jus illud obtineri potest. At verum id est, si medium illud *natura* sit necessarium. Secus, si jus *per naturam* absque illo medio obtineri posset, sed vitio agentis demum necessarium sit; tunc enim impedimentum non est in re ipsa, sed in persona, & ex ejus vitio: medium igitur hoc casu illicitum est, & adhiberi nequit, etsi forte aliter jus obtineri nequeat. Sed & medium illud adhiberi debet sine injuria tertii innocentis, quia & ille jure suo uti, & contra quemcunque aggressorem defendere se potest.

(*y*) Cum enim Deus sit ens perfectissimum, necessario inde sequitur, 1. omnia, quæ vult, esse natura licita, & justa. Atque hinc cædes Abrahamo injuncta, concubitus cum patrui vidua inter Judæos, furtum Israëlitis permissum, bella cum damnatis populis, &c. non pugnant cum jure naturæ; quia Deus hæc fieri voluit, qui non nisi perfectissime velle potest. 2. Deum omnia, quæ ex natura suæ perfectionis aliter velle non potest, voluisse Hinc cultus Dei fluit ex voluntate divina, quia Deus non potest velle ne colatur; cultus enim est æstimatio perfectionis.

(*z*) Non enim potest nisi perfectissime velle.

(*aa*) Nam frustra agere, imperfectionem infert, quæ in Deum non cadit. Optime Aristoteles: *Natura nihil imperfecte, nihil frustra agit.* l. 1. Polit.

(*bb*) Non omnia, quæ ex perfectione Dei sequuntur, jus inter homines inferunt; ex eo enim, quod Deus pro sua perfectione non possit non liberalitatem, aliasque virtutes approbare, ac præmiis pensare, non sequitur, homini jus esse adigendi alterum ut liberalitatem exerceat. *Vid. Pos.* 15.

(*cc*) Utrum autem voluerit permissivè, an præceptivè, alia quæstio est,

(*dd*) Quicquid enim Deus agit, perfecte agit. Actio autem non esset perfecta, quæ finem nullum habet.

POSITIO

Positio Quinta.

§. VIII. Hinc [a] a natura [b] concessa [c], & constituta [d] sunt.

1. Cuique homini jus in suas actiones [e], earumque commoda [f]; nullum in alterius. [g]

2. Humano generi jus plenum in hanc terram [h], ejusque res [i], fructus [k], feras [l], &c. [m], quin & in homines ipsos [n]; singulis vero æquale jus occupandi [o] id, quod nullius est. [p]

3. Jus conservandi [q], non perdendi [r] suum, vel aliorum [s] corpus, vitamque.

4. Societas *communis* inter homines [t], & quæ inde in singulos derivantur jura. [u]

5. Societas *domestica* [w], & quæ pariter inde jura ad singula membra permanant [x], suis quæque locis tradenda.

Commentarius ad Pos. V.

(*a*) Scilicet, ex præmissis probandæ volontatis divinæ modis.

(*b*) Id est a naturæ auctore, nimirum, Deo.

(*c*) Vi facultatis naturalis agendi quicquid lubet.

(*d*) Nam facultas illa naturalis approbata eo ipso est a natura, si restricta, vel prohibita non apparet.

(*e*) Deum unicuique hominum jus in suas dedisse actiones, probatur ex facto creationis; quia singulis propriam facultatem concessit agendi, vel non agendi: facultates ergo facto naturæ divisæ, & singulis personis innexæ fuere.

(*f*) Quicquid ergo commodi ex illa actione sequitur, pertinet ad agentem, quippe qui solos jus in actiones suas habet, indeque solus ex illis lucratur. Unde & pro lubitu disponere de actionibus suis, earumque commodis, atque aliis operas suas locare potest; & tunc omne commodum illius actionis in alterum transit. Hinc est quod opifices operarum suarum æstimationem petere possint, quia utilitas, quæ ex opera oritur, est res æstimabilis, adeoque pro mercede in alium transferri potest.

(*g*) Quia facultas facto naturæ personis distincta, & cuique propria est. Uti igitur actiones nostræ sub nostra facultate sunt, & a nobis dependent, ita actiones alterios sub ipsius facultate sunt, & ab ipso dependent, adeo ut commoda quoque eas sequantur. Cujus effectus est, quod nemo alius jus hoc impedire, aut auferre possit, quia ei in alienas actiones nullum jus competit.

Sam. de Cocceii Introd. ad Grot.

(*h*) Hoc jus generis humani in hanc terram probatur 1. ex *actione Creatoris.* Deus enim concessit hominibus facultatem, & potentiam libere utendi rebus terræ, percipiendi fructus, capiendi feras, &c. quæ facultas tamdiu licita est, donec prohibita probetur. Hæc intentio creatoris illustratur 2. ex circumstantiis illius actionis: terra enim ita creata est, ut ad omnes partes homo pervenire possit; & ex historia creationis apparet, Deum hominem ideo in medio terræ posuisse. Facultas illa 3. probatur ex *fine actionis.* Nam in eum solum finem Deus res terræ creavit, & nulli alii usui, quam ut homines illis uti possint. Atque hoc argumento utitur JCtus in §. 37. *Inst. de Rer. div.* cum demonstrat, hominem esse dominum terræ, quia natura omnes fructus rerum hominis causa produxit. Confirmatur id 4. ex *medii necessitate;* homo enim sine usu rerum vivere non potest: dum ergo Deus vitam concessit homini, etiam ea concessisse videtur, sine quibus vivere nequit. Denique & 5. id sequitur ex *natura sanctissimi Creatoris*, qui nihil frustra fecisse videtur: frustra autem condidisset mundum, si homines uti eo non possent.

Nec dici potest, animalium quoque causa terræ fructus conditos esse, adeoque non esse frustraneam creationem, etsi homo non uteretur. Nam & hæc animalia condita sunt in usum hominum, nec alius finis conditorum brutorum est, quam ut usui sint hominibus. Certum ergo est, Deum sui causa hominem creasse: at fructus, & feras solius hominis causa.

(*i*) Ut nimirum eas occupare, & pro lubitu de iis disponere possint homines.

(*k*) Ut illos pro lubitu percipere, & in suos usus convertere possit humanum genus.

(*l*) Ut pro lubitu capere feras, easque in suam potestatem redigere possit.

(*m*) V. g. in res bello captas, in adespota.

Equidem hactenus probavimus, voluisse Deum concedere jus plenum in hanc terram: at cum hoc jus mere concessivum sit, nondum inde inferri videtur voluntas Dei, ne homo jus hoc homini auferat. Resp. Voluntas illa prohibitiva satis apparet 1. ex actu naturæ; quod enim cuique ita a natura concessum est, id cuique suum est, in quod adeo aliis jus nullum est. Et hinc necessario sequuntur illæ regulæ universales, *suum cuique tribuere*, & *neminem lædere*. Cognito enim quid cuique suum a natura sit, intelligitur id ipsi tribuendum, non auferendum esse. Sane, 2. qui vult concessum, ille non vult ablatum; quod ergo non vult, id prohibet, quia nihil habemus nisi ex concessione naturæ. Hinc si statuimus in jus, quod Deus aliis concessit, non concedente, sed prohibente creatore agimus, adeoque injuria est.

Qui igitur 3. rem alii a Deo concessam aufert, contra factum creatoris venit; homo tollit, quod a Deo datum, & in quod nihil ipsi juris est. *Conf. Pos.* 7.

Ex his jam constat, jus omnium in omnia, (quod HOBBESIUS fingit, & unde jus occidendi, prædandi &c. alios homines, in statu naturali deducit,) pugnare cum natura rerum, & facultate utendi a natura hominibus concessa. Ille tantum vidit quid quisque naturaliter possit; non quatenus facultates nostræ restrictæ sint, in qua restrictione tota ratio juris consistit. Terra enim non uni homini data est, sed toti humano generi. Natura non est data facultas, ut quisque omnia possit, sed ut omnes pariter possint, & sic ut alter alterum non impediat. Quod igitur universo concessum est, & omnibus simul competit, id singuli auferre non possunt.

(*n*) Uti 1. in liberos per generationem: 2. in singulos, vi imperii, quod humano generi concessum est. *Vid. Pos.* 13. & 14.

(*o*) Diximus, facultatem illam utendi rebus terræ non uni, sed omnibus hominibus pariter datam esse. At cum omnes non possint eadem re simul uti, necessario sequitur, restrictam esse facultatem unius per concursum alterius potentiæ, quæ tantundem potest. Et cum quod unus consumit, ab altero consumi nequit, apparet, ad paritatem aliquam utramque potestatem restrictam esse, ita ut unus eousque facultate illa uti possit, ut alterius facultas, quæ æque a natura est, salva sit.

Atque hoc principio JCti Romani quoque in decisione difficillimorum casuum usi sunt. Hinc 1. concludunt, *duos ejusdem rei dominos in solidum esse non posse*, quia natura facultatis conditæ, & concessæ talis est, ut plures facultates pari jure actu concurrere nequeant; & pugnat, unum in re omnia posse ut dominum, & tamen alterum, qui æque dominus est, id impedire posse. Idem 2. de possessione statuunt, *duasque possessiones simul concurrere posse*, negant. Non enim possum stare in loco, quo tu stas; & sic si tua est facultas standi, quamdiu est, mea esse nequit, *l.* 3. §. 5. *Acq. poss. l.* 5. §. *pen. commod.* Si proinde 3. duobus idem jus, eademque res, in solidum conceditur, regulam statuunt, *concursu partes fieri*, *l.* 15. §. 18. *Damn. inf. l.* 3. *pr. usufr. accr.* Cum enim plures eandem rem in solidum habere per naturam non possint, necessario sequitur, utrique pro parte concessum esse.

Hoc ergo est jus occupandi res hujus terræ, quæ nullius sunt, & quod omnibus hominibus ex æquo competit; eaque paritas est, ne ullus hominum ab ea facultate occupandi ejus, quod ab alio nondum occupatum est, excludatur. Hoc demonstratur 1. ex ipsa actione naturæ, quæ plures facultates creavit, & æquavit; quæ proinde omnes pariter exerceri, nec una per alteram impediri possunt. 2. A fine creationis, quia Deus terram sufficientem omnibus fecit, ut omnes usum haberent; unus enim omnibus non eget, & sic multa frustra essent creata. 3. A medii necessitate, quia facultates

tates a natura concessæ exerceri non possent, si unus omnia reliquis præciperet.

Quis ergo in hoc concursu plurium facultatum potior est? Resp. Dictum jam est, eum esse potiorem, qui occupavit: is enim occupat rem, quæ nullius est, & alius prohibere non potest jus, quod jam alteri, cui natura concessum voluit, quæsitum est.

Hinc jam apparet, naturam non res ipsas fecisse communes, quia alias communi consensu ad occupationem illius rei opus esset; immo communi dissensu impediri illa facultas posset, cum tamen usus rerum moram non ferat, & jus utendi rebus fieret impossibile. *Vid. Grot. l.* 2. *C.* 2. §. 2. *ibique comment.*

Effectus igitur hujus facultatis est, ut res fiat occupantis, i. e. res in proprietatem, & dominium occupantis perveniat. Atque hunc modum acquirendi dominii ex ratione naturali, & ex jure gentium, quod cum ipso genere humano proditum est, fluere, ait Cajus *l.* 1. & *l.* 3. *pr. ff. Acq. rer. dom.*

(*p*) Non ergo quod jam alterius factum est. Nam id alterius esse voluit rerum creator, cui parem facultatem occupandi concessit, & sic quod occupabit, ejus esse voluit. Pugna igitur est, voluisse Deum rem esse alterius, & tamen alterum eum in usu rei occupatæ impedire posse. Quin hoc ipso, dum occupantis esse voluit, prohibuit, ne sine facto ejus res ei auferatur, quæ regula naturæ a JCtis Romanis ita exponitur in *L.* 11. *Reg. jur.*

Atqui alter occupando rem terræ, utut ab aliis occupatam, sua facultate utitur? Resp. Definit ejus facultas, eaque ex voluntate creatoris hactenus restricta est, quia, uti modo dictum est, natura, seu substantia facultatis creatæ talis est, ut pluribus in solidum natura competere non possit.

Unde notandum est, jus, quod natura homini in *actiones suas* concessit, magis ex facto naturæ probari, quam jus, quod hominibus a natura concessum est in *res terræ*. Actiones enim natura non communes fecit, sed cuique proprias dedit; hinc mea potentia agendi non est tua. Facultates itaque agendi a natura sunt divisæ, & personis innexæ: at jus in res est indivisum, & res dividuntur demum occupatione. Aliis igitur jus in meas actiones non competit, quia repugnat ipse actus: sed jus in res meas ideo habere alius non potest, quia repugnat natura facultatis, quæ non patitur, ut pluribus eadem res in solidum competere possit.

(*q*) Natura homini facultatem vivendi dedit, at non indefinitam, ut v. g. possit non vivere, sed cum lege ut vitam conservet.

(*r*) Nemo igitur ipse, vel per alium se occidere potest; & hactenus restricta est hominum facultas naturalis. Idque probatur 1. ex *motu*, & instinctu, quem Deus indidit omnibus animantibus ad sui conservationem, & ex aversione, quam ex destructione corporis nostri sentimus. 2. Ex *facto creationis*: Deus enim junxit hæc membra, & vitam eis indidit, quin animam (quæ non nostra, sed a Deo est) junxit corpori; quod igitur Deus junxit, homo separare contra voluntatem creatoris nequit. 3. Ex *fine creationis*; homo enim conditus est creatoris causa, non sui; non ut vivat, veluti bruta, vescendi causa, sed ut creatorem intelligat, & admiretur. Huic igitur fini, & voluntati contrarium est, perdere istam facultatem colendi creatorem, & organa ejus laudis. Sane, omnis agens principaliter sui causa agit, cum aliquid, quod sibi bonum est, movet; creator autem nullum bonum potuit exspectare, nisi suæ gloriæ. Hoc ergo instrumentum destrui ab homine non potest. Egregie rem explicat Cicero *in somnio Scipionis Cap.* 4. Postquam enim Scipionem patrem in somnio ita alloquentem induxisset: *Quæso, inquam, pater sanctissime, atque optime, quando hæc* (scil. mors) *est vita, quid moror in terris? quin huc ad vos venire propero?* Respondet pater: *Non est ita: nisi enim Deus is, cujus hoc templum est omne, quod conspicis, istis te corporis custodiis liberaverit, huc tibi aditus patere non potest. Homines enim sunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium vides, quæ terra dicitur: hisque animus datus est, &c. Quare & tibi, & piis omnibus retinendus est animus in custodia corporis. Nec injussu ejus, a quo ille vobis est datus, ex hominum vita migrandum est, ne munus humanum assignatum a Deo defugisse videamini.* Idem Cicero *in quæst. Tusc.* 1. *Vetat enim dominans ille Deus, injussu hinc nos suo demigrare.* Et in libro *de Senectute*, postquam senibus breve vitæ reliquum sine causa deserendum non esse commendaverat, addit: *vetat* Pythagoras, *injussu imperatoris, i. e. Dei, de præsidio, & statio-*

ne vita decedere. Atque hæc quoque est doctrina Romanorum JCtorum, qui neminem esse membrorum suorum dominum, statuunt. *Vid. l. 13. ff. ad Leg. Aquil.* Exceptiones hujus regulæ in ipso opere Grotiano trademus: uti si mortem quis obeat pro conservatione aliorum; quo pertinet factum Decii, bellum sociale, &c.

(*s*) Jus igitur, seu facultas *conservandi* corpus aliorum, itidem a natura est. Et tantum abest, facultatem hanc prohibitam esse, ut potius id virtutis sit assistere aliis, & avertere injuriam a tertio. Quin in corpore nostro minus illa conservatio laudatur, quia nostra interest, & natura in id ferimur; nostri enim corporis studium nobis natura dedit, non vero alterius: adeoque in aliis mera virtus est, & generositas. E contrario facultas *perdendi*, & destruendi aliorum corpus, natura prohibita est. Si enim in suum corpus ad perdendum jus non est, nedum in corpus alterius. Sane, homo est organum perfectionis divinæ, in quod nulla creatura jus habet.

(*t*) Talem autem societatem humani generis existere, probatur 1. ex motibus, & instinctibus omnibus animantibus, etiam brutis, inditis, quæ gregem non deserunt: sed anxie quærunt, & abrepta lugent: 2. ex creatione linguæ, sermonis instrumento, cujus nullus usus esset, si quisque homo solus esset: 3. ex concessa a Deo ratione, quæ frustra hominibus insita esset, nisi societas inter homines esset. Atque hoc est, quod JCti Romani ajunt, cognationem quandam natura inter omnes homines esse. *L. 3. de just. & jur.*

At appetitum hunc societatis pro fonte juris naturalis non agnoscimus; *tum* quia jus ex ea societate non ideo quæritur, quia homines eam appetunt, sed quia Deus motum illum in nobis existere, eoque jus aliquod inde esse voluit; *tum* quia multa alia naturæ jura dantur, quæ ex appetitu societatis plane non sequuntur, adeoque ex alio fonte deduci debent.

(*u*) Hinc enim sequuntur officia imperandi, & parendi, adeoque jura Magistratus, & subditorum; non quia homines ad societatem feruntur, sed quia defendi jus humano generi concessum non potest, nisi sit potestas superior, seu Magistratus. *Vid. Pos.* 13, & 14.

Hinc dignitas, ac fama honestatis inter cives oritur, qua civis capax rerum, ac honorum civilium æstimatur. Hujus ergo famæ quoque tuendæ jus est, ut capax sit istarum utilitatum.

(*w*) Societas domestica constituitur conjunctione utriusque sexus prolis procreandæ causa; & cum ex instinctu satis innotescat, facultatem hanc hominibus concessam esse, ultro sequitur, jus inde oriri.

(*x*) Ut conjugia, educandi necessitas, patria, & maritalis potestas, &c.

(*y*) De jure nuptiarum vide *Grot. l. 2. c. 5. §. 8. seq.* De patria potestate vide *d. c. 5. §. 1. seq.*

Not. Ex his juribus hominibus a natura concessis patet, justitiam totam consistere in abstinentia ab alieno, quia id alteri non concessum, adeoque ei, cui concessum, tribuendum est; quod vel ex definitione justitiæ, & regulis juris universalibus, quas JCti Romani suppeditant, apparet.

Positio Sexta.

§. IX. Intra hos concessæ cuique facultatis fines si quis disponit, regula est: ***Prout quisque disponit, ita jus est*** [a]. Dispositio autem est voluntatis declaratio [b], quid fieri, vel non fieri quis velit. [c]

(*Add.* Variæ sunt enunciationum, seu orationum species, narrationes, laudationes, vituperationes, jocationes, &c. quæ dispositionem non faciunt.) [d]

Com-

COMMENTARIUS AD POS. VI.

(*a*) VIDIMUS hactenus, quæ immediate a natura, adeoque originarie homini concessa sunt: jam explicabimus ea jura, quæ cum facultate naturali connexa sunt, & ex ea sequuntur.

Positione præcedenti diximus, naturam hominibus facultatem dedisse in suas res, & actiones; ex hac facultate necessario sequitur, homines de suis rebus, & de suis actionibus, pro lubitu disponere posse. Cum enim facultas illa consistat in jure agendi quicquid lubet, sub ea continetur facultas disponendi, consumendi, alienandi &c. Illa igitur facultas quia prohibita non est, jus est. Atque hinc regula Legum XII. Tabb. *Prout quisque rei suæ legasset, ita jus est. l.* 120. *V. S.* Legare autem, i. e. legem rei suæ dicere, & de ea disponere, paria sunt, *l.* 114. §. 14. *Leg.* 1. *Nov.* 22. *c.* 2. Atque ex hac Positione omnes modi transferendi juris sequuntur.

(*b*) Dispositio igitur non est, si mente aliquid reservamus, quia de eo non agitur inter utrumque; sed tunc demum, si id, quod mente decrevimus, alteri, de cujus jure agitur, declaramus. Idque fit vel verbis, vel factis. Si dispositio dubia est, ad interpretationem recurrendum est.

(*c*) Scilicet de re sua, & de jure suo. An ergo non valet dispositio de re aliena? Resp. traditio rei alienæ non valet: at pactum de tali re omnino subsistit, de quo in ipso tractatu Grotiano latius agemus. *Vid. L.* 2. *c.* 11. §. 13. & *c.* 12. §. 15.

(*d*) Verba alia sunt dispositiva, alia enunciativa. Omnia verba, quæ non sunt dispositiva, sunt enunciativa; hæc jus non faciunt, nec transferunt.

POSITIO SEPTIMA.

§. X. Sin ultra hos fines [a] quid habet [b], vel agit [c], injuria est [d]; ex qua est obligatio [e] ad eam reparandam, sive quid habeat, sive quid egerit ultra hos fines [f]. Reparatio ea fit, cum vel id, quod ablatum est [g], vel si id non potest, tantundem restituitur. [h]

COMMENTARIUS AD POS. VII.

(*a*) EXPLICAVIMUS capita omnium jurium, quæ natura hominibus constituit: sequitur jam *Obligatio.* In quantum enim facultates nostræ sunt restrictæ, in tantum est obligatio agendi, vel non agendi. Certum enim est, nullas nos habere facultates agendi, nisi quæ a Creatore nobis sunt concessæ: quas ergo hic prohibuit, eas non habemus; adeoque ejus agendi jus nobis non competit. Hinc uti libertas naturalis agendi *facultas* dicitur, ita hæc prohibitio *impotentia moralis* recte vocatur; ut quasi impossibilia sint quæ moraliter prohibentur: quod etiam principium JCtorum est in *l.* 15. *ff. Cond. Inst.*

Intra fines ergo facultatum a natura concessarum agimus, si manet status, quem natura voluit, vel concessit, seu *si suum cuique* tribuitur; quæ regula linea, & norma juris est, a qua deflecti nequit. Si ultra fines hos agimus, injuria est, quia Creator id noluit; & tunc incipit status injuriæ, ac obligationis, de quo plenius egimus *supra ad Pos.* 2.

(*b*) Si proinde aliquid habemus, quod alterius est, illud tenemur restituere ei, cujus jus est; quia illi soli concessa est facultas circa rem illam, non nobis: adeoque quamdiu extra statum concessionis rem alterius possidemus, tamdiu prohibitio subsistit, quia injuria est, quæ tunc demum desinit, quando res redit ad pristinum statum juris, i. e. eum, in quo fuit ante injuriam. Et hoc iterum convenit cum jure Romano, uti apparet ex *l.* 32. *ff. Reb. cred.* ubi cum alterius pecunia ad alterum pervenisset, neque ulla subesset valida conventio, per quam ea-

dem repeti potuisset, ideo Celsus alterum obligari, dicit, *quod alienam possideret pecuniam.* Eidem principio innixæ sont condictiones; ideo enim jure gentium condici res posse, ait Marcianus, quia non ex justa causa alter possidet, h. e. quia ultra fines a natura concessos possidet.

(*c*) Si igitur facto suo jus alii concessum aufert, itidem injuria est, quia Creator jus hoc alterius esse voluit; unde sequitur, ultra fines a natura concessos facere, qui contra voluntatem creatoris jus hoc alii quæsitum aufert.

Bene autem hic notandum est, non omnem actionem in alieno hac Positione improbari; nam nec illod est ultra terminum facultatis nostræ alii benefacere, eum juvare, adeoqoe negotium alterius gerere. Si vero gereos in suam utilitatem negotium alterius gerit, incipit esse injuria, & alteri tenetor, quod ex ejus re locupletior factus sit. Anne vero actio ex delicto inde datur? Negatur, quia origo actionis inspicienda, quæ est factum licitum, & sic gerens agit in re aliena ex causa licita. Atque ex hac ratione JCti Romani statuerunt, eum, qui aoimo sibi lucrandi alterius negotia gerit, multo magis actione negotiorum gestorum teneri, *l. 6. §. 3. neg. gest.*

(*d*) Fons ergo omnis juris homini competentis est concessio naturæ, seu Creatoris, quia nihil nostrum est, nisi quod ille concessit; fons autem omnis injuriæ est ablatio illius juris. Sane, quod cuique a Creatore concessum, & cuique suum est, non potest ab alio auferri, quia non huic, sed alteri concessum, & ideo alterius est. Hinc certos concessionis sopponimus fines, intra qoos si homo statuit, jus est; si ultra, injuria. Quicquid enim non jure fit, est injuria, *l. 1. ff. injur.* Atque hæc injuria manet, donec reparetur.

Caput igitur omnis obligationis est abstinentia ab alieno, & si ablatum est, ejus restitutio, & reparatio. Atque in eo omnis justitia consistit, qoam Scythas naturam docuisse, ut Græcos philosophiam, ait *Justinus l. 2. C. 2.*

(*e*) Id est necessitas; obligatio enim a ligando vocatur; *vid. supr. Pos. 2. lit. l.*

(*f*) Quia enim nemo impune contra factum Creatoris agere, atque facultates ab eo concessas intervertere potest, necessario sequitur, tamdiu injuriam manere, donec res ad statum naturæ reducatur, i. e. jus suum cuique tribuatur.

Adeoque si quis rem alterius teneat, etiam sine facto suo, reddi debet ei, cojus est; ei enim soli, non alii, a Creatore concessa est facultas in rem illam.

Pariter, si quis jus alterius turbat, violat, &c. agit ultra facultatis suæ fines, contra inteotionem, ac voluntatem Creatoris, adeoqoe injoria; quæ proinde reparari, & in pristinum statum juris, i. e. eum, in quo fuit ante injuriam, restitui debet.

Atque ex hac positione simul sequitur, quicquid contra jus alterius fit, ipso jure nullum esse; facultate quippe deficiente, in qoa jus consistit, *l. 14. Cond. Inst.* Atque hoc est, quod in *l. 15. Cond. Inst.* dicitur, ea moraliter pro impossibilibus haberi, quæ contra jus fiunt.

(*g*) Injoria enim non desinit, nisi res in pristinum statom restituatur. Regulariter ergo reparatio non facta intelligitur, nisi res ipsa restituatur, si potest.

(*h*) Si reparatio fieri non potest rei ipsius restitutione, obstat natura; & sic facultas naturalis restitoendi deficit: oti si res periit, homo occisus est, &c. Tonc ergo restitutio fieri debet quatenos potest, scilicet, per tantundem; quod morali æstimatione idem est in casu, quo idem repeti nequit. Tantundem enim est mensura rei, & potestate, ac valore idem. Atque hoc sensu jus illod talionis, oculus pro oculo, &c. intelligi debet.

Positio Octava.

§. XI. Ex dispositione [a], quæ fit inter plures [b] *de re* commutanda, jus inde in rem ipsam competit [c], prout placuit [d]; si *de facto*, in personam. [e]

(*Add.*

(*Add.* Utilius [f] autem est, utrobique [g] ex dispositionibus [h] jus in personam constitui [i]; quod proinde inter gentes regulariter receptum est.) [k]

Commentarius ad Pos. VIII.

Diximus, jus nobis a natura concessum esse in res, & actiones nostras; & sub illo jure contineri facultatem, seu potentiam de rebus, & actionibus nostris disponendi pro lubitu; omnis igitur dispositio vel *de re* est, vel *de facto*. Adeoque omnis obligatio est vel *dandi*, vel *faciendi*. De effectu hujus dispositionis hac Positione agemus.

Dispositio *de re* in alium transferenda fit dupliciter; aliquando enim rem ipsam statim tradimus, adeoque rem, ejusque jus in alium tranferimus; aliquando non rem ipsam tradimus, sed facultatem saltem ejus petendæ.

Utroque casu jus, quod ipsi rei cohæret, in alterum transfertur, quia partes prout de jure suo disponunt, ita jus est; nam posteriori casu quoque partes disposuerunt, ut res ipsa peti possit. In dispositione ergo de rebus jus in rem ipsam transit, etsi res traditæ non sint: adeoque creditoris jus est reale, indeque rem promissam petere potest a quocunque possessore, & ubicunque sit; idque dicitur *in rem agere.* Debitor igitur jure naturæ non manet plenus rei dominus, quippe jure petendæ rei in alium translato. Si proinde debitor hanc rem alteri promissam alii tradit, res transit cum onere præstandi, quia jus petendi hanc rem, quod ex dispositione promittentis competit, creditori auferri nequit.

Atque hinc emtor ex naturali ratione rem emtam vindicare a quocunque possessore potest, etsi res tradita ei non fuerit.

Jus Romanum commodius esse censuit, hæc jura ad personam restringere, indeque creditori jus tantum personale concedere, ita ut debitor solus teneatur, nec is, cui res illa ab eodem debitore tradita est, conveniri possit.

Causa cur jus civile a jure naturæ recesserit, & actionem saltem personalem creditori ex pacto dederit, hæc est, quia in rebus jus naturæ pro præsenti rerum statu expediri non potuit; nam elidi singulis momentis posset, rem in alium transferendo. Debitor enim, rem alienando, propter quam convenitur, non amplius obligatus esset, & creditor novum possessorem nova actione convenire teneretur, quod ita in infinitum procedere posset. Id ergo ne fieret, ob utilitatem publicam Romani statuerunt, ut re nondum tradita in solam personam debitoris actio, & judicium daretur, adeo ut is, qui rem dare promisit, ex promisso suo obligetur, & conveniri possit, etsi rem pro, missam non possideat.

Atque hinc ex eadem æquitatis ratione Romani constituerunt, ut etiam in realibus actionibus actio, & judicium contra possessorem cœptum continuetur, etsi non possideret; quod regulariter cum natura actionis, qua in rem agitur, pugnat. *Conf. infr. cap.* 2. §. 5.

(*a*) Quid sit dispositio, *Vid. pos.* 6.

(*b*) Duorum dispositio de re in alium transferenda plures personas supponit, quia de duorum jure agitur, dantis, & acquirentis. Hinc nullum alii jus oritur ex dispositione unius; adeoque nec ex pollicitatione, nec ex testamento, obligatio ulla natura oritur.

(*c*) Ita ut periculum ejus sit, & is a quocunque possessore vindicare rem possit, etsi tradita non fuerit.

(*d*) Si enim dominium transferri placuit, id præstandum est; si aliud jus in re, tunc id transferendum est, quod placuit.

(*e*) Diximus initio hujus Positionis, omnem dispositionem vel *de re* esse, vel de *actione*, *seu facto* nostro. *Res* sua natura potest transire ab uno in alium, quo casu simul ambulat jus, quod rei cohæret: at *factum* non potest transire, quia actiones, seu facultates agendi, peculiariter a natura cuique sunt assignatæ, indeque naturaliter personæ cohærent, nec ab ea separari possunt; adeoque actio saltem in personam inde datur ad præstandam facti utilitatem, seu id, quod interest.

Atque

Atque hæc iterum accurate conveniunt cum jure Romano. Nam ibi quoque omnis obligatio est vel dandi, vel faciendi, §. *f. Inst. de V. O. l.* 2. *pr ff. Eod.* Ex obligatione dandi agitur præcise ad rem tradendam, §. 2. *Inst. de donat.* Ex obligatione faciendi autem ad id, quod interest, *dict.* 8. *fin. l.* 13. *in fin. de re jud.*

Hinc jam ceteræ differentiæ inter obligationes dandi, & faciendi sequuntur. In obligatione *dandi* non liberatur debitor a præstando id, quod interest, quia rem præcise præstare tenetur, & ad id adigi potest; si non potest rem præstare, uti si alienavit, tum demum tantundem præstat. In obligatione *faciendi* liberatur promissor præstando id, quod interest; quia non factum ipsum, sed utilitas saltem facti, adeoque ejus æstimatio, est in obligatione. Factum ipsum enim quo minus in alium transferri possit, obstat ipsa natura, quæ factum personæ conjunxit, a qua id separari nequit. Adeoque is, cui factum promittitur, habet jus aliquod in ipsam actionem promittentis; at non qua actionem, sed ut utilitas illius actionis transferatur: hæc ergo sola utilitas est in obligatione. Nec dici potest, ipsum factum promissum esse, quia facultas talis transferendi factum promittendi a natura data non est, & præter utilitatem promitti aliud per naturam non potuit.

(*f*) Utilitas autem in eo consistit, ne re mutata semper quoque mutetur actio, & judicium.

(*g*) Non tantum ubi *factum* alii promittitur, sed & ubi de re danda agitur.

(*h*) De re, vel de facto commutando.

(*i*) Ita ut persona promittentis sola obligetur, etsi rem promissam non possederit.

(*k*) Jure Romano id receptum esse vidimus; unde in obligatione dandi saltem dari actionem in personam, diximus. Atque hinc ex jure Gentium est, quod emtor, cui res tradita nondum est, non possit agere contra possessorem rei, nec actione reali, sed actione personali, ut persona rem præstet, vel si non potest, tantundem.

Effectus tamen illius juris naturalis remansere in materia periculi. Nam in emtorem etiam re nondum tradita periculum transit, si pure res vendita, & certum pretium constitutum est, *l.* 8. *v. sane &c. ff. per. & comm.* Vel si certa species debita fuit, & dies venit. *Vid. l.* 7. *pr. l.* 8. *v. quod si &c. ff. per. & com.*

POSITIO NONA.

§. XII. Facultas ista disponendi tollitur morte [a], & res hoc jure iterum cedunt occupanti [b]: nec ex isthoc jure primævo est illa testandi ratio, quæ inter gentes obtinet. [c]

COMMENTARIUS AD POS. IX.

(*a*) HACTENUS egimus de dispositione viventium; jam sequitur, quid mortuis hominibus de his facultatibus, & juribus, quæ natura illis dedit, statuendum sit.

Regulam autem ponimus: *Omnem facultatem, adeoque & potentiam, seu jus disponendi, morte tolli.* Cum enim hæc jura tantum sint viventium, & hominibus ad usum vitæ data, necessario sequitur, ea interire, & vacua iterum fieri eorum morte; & cum homines, si moriuntur, tales esse desinant, certum est, facultates solis hominibus concessas morte interire. Mortuorum enim facultates naturaliter amplius esse nequeunt.

(*b*) Quia ea facultas, quæ alii in rem hanc competiit, cessat, & sic res redit in eum statum, in quo fuit antequam alii facultas in eam competiit. Res igitur post mortem iterum fit nullius, eoque cedit occupanti. Exemplum hujus rei simile occurrit in *l* 6. *pr. ff. R. D.*, ubi ille, qui in littore piscandi causa ædificium ponit, occupando dominus fit, sed delapso ædificio locus quasi jure postliminii revertitur in pristinam causam, i. e. fit nullius, & cedit occupanti. Hinc sequitur, nullam esse successionem ab intestato; hæc enim est successio in jus defuncti, quod natura nullum est.

(*c*) Testa-

(*c*) Testamenta igitur non sunt ex vero jure naturæ, nec ulla inde obligatio ex naturæ ratione inferri potest. Nam 1. testamentum est dispositio, quæ fit post mortem (quia viventis nulla est hæreditas) morte autem omnis facultas disponendi cessat. 2. Testamentum est dispositio unius, scilicet testatoris, deficit ergo hæredis acceptatio, obligatio autem non oritur nisi ex dispositione duorum. Neque dici potest, acceptationem hæredis sequi post mortem, quia tunc deficit voluntas testatoris, utpote jam demortui.

Gentibus autem triste visum fuit hoc jus naturæ; atque hinc statuerunt, quod dispositiones hominum etiam post mortem valere debeant: his autem testamentis variæ formæ additæ sunt juribus singularum civitatum.

Positio Decima.

§. XIII. At in locum juris occupandi, rebus propè occupatis, surrogatur natura successio liberorum in bona a parentibus præmortuis relicta.

Commentarius ad Pos. X.

Dictum est, testandi rationem non esse ex jure naturæ primævo. Dictum quoque est, naturâ non dari successionem ab intestato.

At quia hoc modo homines excluderentur a jure occupandi, (utpote cum rebus terræ in universum occupatis nihil amplius supersit, quod occupari possit, vel non quantum sufficit,) aliud jus in ejus locum substitui debet, quod ei æquipollens, & par sit; quia alias jus occupandi, quod natura singulis dedit, interverteretur; æquipollens autem est successio liberorum. Adeoque homines occupatis rebus nati, qui nihil amplius ipsi occupare possunt, (quia eorum parentes jam occupaverunt) succedunt in occupationem parentum. Et hoc unicum medium est, quo ad jus naturale occupandi pervenire possunt homines, ut parentum occupatione utantur, cum propriâ non possint. Neque obstat, hanc successionem pro æquivalente haberi non posse, quia illi, qui a parentibus pauperibus descendunt, cum non habeant, in quod succedant, excluderentur a jure occupandi. Nam id non contingit ex defectu juris, sed objecti; uti enim ubi nihil est, nihil occupari, ita quoque in id succedi non potest.

At ea succedendi ratio tantum obtinet in *liberis*, non in reliquis *cognatis*, quia omnis ratio querelæ in his cessat; etsi enim cognati invicem non succedant, ideò tamen non excluduntur a jure occupandi naturali, quia hic defectus reparatur per successionem in bona suorum parentum. Ratio igitur abolendæ injuriæ universalis, quæ in liberis obtinet, cessat in cognatis: nam suos singuli parentes & ipsi habent, quibus succedant; & sic hactenus omnibus natura prospicit.

Positio Undecima.

§. XIV. Hæc tamen nihil derogat liberrimæ parentum dispositioni inter vivos [a]. At introducto inter gentes testamentorum usu [b], tota successio per testamenta auferri liberis nequit. [c]

Commentarius ad Pos. XI.

(*a*) Uti per successionem liberorum salvum est jus occupandi, ita per eam videtur injuria fieri parentibus. Cum enim his facultas natura competit pro lubitu de jure

suo disponendi, tolli hæc facultas videtur, si necessario relinquere hæreditatem liberis tenerentur. Huic dubio occurrit hæc positio. Nimirum, Pater quamdiu vivit, dominus plenissimus bonorum suorum manet; adeoque pro lubitu inter vivos alienare potest: & hactenus nullum præjudicium fit facultati parentum. Sane, jus succedendi liberis non competit, nisi post mortem patris, ubi jus, facultas, & dominium patris desinit.

(*b*) Nam testandi rationem, quæ inter gentes obtinet, non esse ex jure naturæ, probavimus Pos. IX.

(*c*) Cum jure naturæ liberi, ex surrogatione naturæ, post mortem patris in ejus bona necessario succedant, summa ipsis per testamentorum usum injuria fieri videtur, quia in fraudem liberorum ita disponere possent parentes, ut jus succedendi liberorum natura quæsitum, eoque jus occupandi, interverteretur.

Gentes igitur merito hanc moderationem, & limitationem introduxere, ut aliquid relinquatur liberis, quod *legitima* dicitur. Hæc igitur legitima natura debetur, quia est æquipollens juri succedendi, quod in locum occupationis natura concessit liberis: at cum a Gentibus certa quantitas definita non sit, per leges civitatum varie definiri solet.

Sed & postquam gentes ascendentium successionem in bonis descendentium introduxere, (natura enim liberi soli parentibus, non vero parentes liberis succedunt) cautum simul est, ne liberi hoc jus testando in totum auferre possint, sed aliquid eis relinquere teneantur: proinde hæc legitima non ex jure naturæ est, sed ex jure Gentium. Æquitas autem hujus statuti in aprico est; cum enim pater liberis portionem relinquere teneatur, æquum est, ut pari jure etiam liberi parentibus aliquid relinquant: sed & leges uti pro affectu patris in filium præsumunt, ita etiam præsumunt pro pietate filii in patrem.

Inter collaterales non tantum successio natura non est; sed & introducto testandi usu liberrima facultas eis concessa est collaterales prætereundi, nec ratione horum legitima jure Gentium introducta apparet. Equidem fratribus certo casu jure Romano legitima debetur; sed id magis in pœnam ejus ita statutum est, qui turpem personam fratri præfert: adeoque id meri juris civilis est.

Positio Duodecima.

§. XV. Delicta, & pœnæ materiâ conveniunt, & utraque in privatione jurium nostrorum consistunt [a]. At differunt causâ [b]. In delictis privatio hæc fit injustè ab eo, qui privandi jus non habet: in pœnis justè [c] à judice, qui tale jus habet ad emendandos homines. [d]

Commentarius ad Pos. XII.

(*a*) Explicavimus hactenus jura, quæ hominibus competunt, & obligationes, quæ inde sequuntur: superest ut de pœnis agamus. Etsi vero delicta, (quæ ex injuria oriuntur,) & pœnæ, maxime contraria videantur; revera tamen in eo conveniunt, quod & delictum, & pœna, consistant in privatione juris alicujus. Qui enim delinquit, privat alterum jure suo; qui delinquentem punit, eum itidem privat bono, & jure aliquo.

(*b*) Nam in *delictis* privatio juris alterius est injusta, quia delinquens ultra fines facultatis a natura concessæ agit, & contra voluntatem creatoris facultatem alii concessam aufert; adeoque is, qui privat, jus privandi non habet: at in *pœnis* privatio est justa, quia fit ab eo, qui ob factum alterius illicitum jus ei quæsitum auferre potest.

Pœna autem definitur, privatio alicujus boni ob malum actionis; ejusque norma est talio, i. e. ut delinquens tantundem mali patiatur, quantum agendo commisit: de quo plenius ad *Grot. l. 2. c. 20.*

Malum autem actionis in eo consistit, quod delinquens ultra fines facultatis a natura concessæ agat, eoque injuria, quæ nonnisi per talionem reparari potest, & debet.

(*c*) Ut ergo hæc privatio justa sit, requiritur

ritur 1. ut a superiore fiat, qui jus in sibi subditos habet. Non ergo a quocunque privato pœna inferri natura potest delinquenti, uti errat Grotius passim. 2. Ut fiat ad emendandos homines, adeoque ex justa causa, & ob malum actionis.

Positio Decima-tertia.

§. XVI. Ad hæc jura [a] regenda [b], & contra invitos exequenda [c], necessaria est in terris potestas [d], quæ non alia esse potest, quàm generis humani [e], quod per territoria, & partes terrarum in plures civitatates divisum est. [f]

Commentarius ad Pos. XIII.

Tradita hactenus sunt jura privata naturæ: sequuntur nunc jura naturæ publica. Ex eo enim, quod jura quædam inter homines ab arbitro naturæ sunt statuta, quæ parendi necessitatem inferunt, sequitur, esse quoque potestatem constitutam, quæ jura illa exequi, & homines ad parendum compellere possit. Cum enim omnis obligatio consistat in reparatione juris, i. e. in suum cuique tribuendo, opus omnino est aliquo superiore, qui invitos ad reparandum cogere possit.

(*a*) Quæ scilicet hominibus a natura concessa, & constituta sunt *Vid. Pos. V.*

(*b*) Ad eum effectum, ut homo maneat in terminis facultatis naturalis.

(*c*) Naturale enim est, ut jus cuique a natura concessum, & ab alio turbatum, vel ablatum, restituatur in pristinum statum; & ut is, qui illud turbavit, si nolit reparare, ad id adigatur.

(*d*) Ex medii necessitate, quia alias jura illa frustra hominibus forent concessa, si impune a quovis turbari, & auferri possent, nec superior esset, qui jus haberet invitos cogendi.

Causa ergo unica constituti magistratus est administratio justitiæ; & omne ejus officium consistit in reparando jure singulis concesso, eoque omnes summæ potestatis partes continentur. Totum enim eo pertinet, ut privatorum jus contra aliorum concivium injuriam, vel civitatis suæ jura contra hostem defendat. Reliqua omnia subserviunt, & subsidialia sunt; indeque vectigalia, collectas, &c. jure exigunt summæ potestates, quia sine his civitas defendi nequit.

Hinc descendit potestas agendi omnia, quæ ad utilitatem civitatis faciunt; quo pertinet jus commerciorum &c.

Atque ex his apparet, quænam sit differentia inter *civitates*, & *latronum* conventicula; in illis congregantur homines ad tuenda jura, in his, ad inferendam injuriam. Etsi igitur civitas actus quosdam injustos exerceat, non tamen desinit esse civitas, quia manet cœtus juris tuendi causa congregatus: nam & latronum collegia multa, quæ juris sunt, admittunt (quia nulla societas, adeoque nec latronum, absque jure consistere potest. *Grot. prol.* §. 23.); neque tamen desinit esse societas latronum. Verum, ex quo prædones consilium mutant, & justitiæ exercendæ causa congregantur, eo ipso civitatem constituere incipiunt, & pro gente, ac pro populo habentur; quod exemplo Arsacis prædonis, & postea Parthorum regis, probatur.

(*e*) Quæritur hic, cuinam natura potestas illa jura naturæ etiam contra invitos exequendi competat? Nos dicimus, humano generi. Nam 1. generi humano plenissima potestas in hanc terram competit, (*vid. pos.* 5. *n.* 1.) adeoque & potestas summa in singulos homines, quia alias non esset plenissima. 2. Necessaria illa potestas aut *uni* est concessa, aut *pluribus*, aut *omnibus*: non vero *uni* est concessa, aut *pluribus*, quia homo in hominem jus non habet, omnesque auctoritate pares sunt; necessario igitur *omnibus*.

(*f*) Aucto enim humano genere, & [illegible]pleto terrarum orbe, non potuere omnes ex toto orbe convenire, & simul in administranda justitia [illegible]; hinc [illegible] sequitur, potestatem [illegible]

tes, & per terrarum partes, fuisse divisam; adeo ut quæque civitas idem jus in suos cives habeat, quod antea totum humanum genus in omnes. Atque hoc est, quod JCtus ait in *l. 5. ff. de just. & jur.* ex jure Gentium discretas gentes, & regna condita esse.

Ex hac autem divisione duo necessario sequuntur: 1. quod divisio illa fieri debuerit finibus territoriorum, non hominum numero; unde quicquid intra fines territorii invenitur, est sub potestate illius civitatis, adeoque & principes extranei, legati, &c. 2. quod civitates illæ de suo jure Majestatis disponere, illudque vel pluribus, vel uni conferre potuerint; unde status Monarchici, & Aristocratici orti sunt.

Positio Decima-quarta.

§. XVII. Jus hujus potestatis in proprium territorium, ejusque membra, *Imperium* dicitur: in extraneos, *Bellum* est.

Commentarius ad Pos. XIV.

Cum diviso genere humano, & constitutis pluribus civitatibus officium tuendi juris incumbat singulis civitatibus, duplici modo tuitio hæc fit: 1. *Jure imperii*, in membra illius civitatis; quando nimirum Magistratus illius civitatis jus suum cuique tribuit contra invitos concives; hujus enim imperio omnes, qui sunt in eadem civitate, parere tenentur: 2. *Jure belli*, in extraneos; cum enim extranei jure imperii, utpote quod tantum in subditos competit, coërceri non possint, nulla alia ratio reparandæ injuriæ superest, quam bellum. Ubi proinde requiritur, [*a*] ut duæ civitates, i. e. duæ summæ potestates, collidant: [*b*] ut injuria facta sit: [*c*] ut altera civitas denunciatione facta reparare nolit; tunc enim omnia licita sunt, sine quibus reparari injuria nequit: adeoque occidere personam hostis, capere res, & personas hostiles, &c. licet.

Positio Decima-quinta.

§. XVIII. A Jure longè differt virtutis notio [a]. Illo alteri, quod ipsius est, tribuimus: hac, quod nostrum est vel perficimus, vel in alium conferimus. [b]

Commentarius ad Pos. XV.

(*a*) Jus naturæ concipi, & dignosci curate nequit, nisi ejus differentia a virtute rite indigitetur. Maxime igitur interest in originem, & normam virtutum inquirere. Res ita se habet.

Diximus supra, Creatorem cuique hominum jus concessisse in suas actiones; atque hoc *Jus nostrum* dicitur: in *nostro* autem possumus agere quicquid lubet, juxta facultatem a Deo concessam, sine cujusquam hominis injuria, cum jus alterius non sit.

At in illis ipsis actibus a Creatore permissis, & arbitrio nostro relictis, distinguendi sunt actus merè indifferentes, ab illis, quorum alii aliis sunt meliores, & perfectiores, & adeo laude, ac honore, præmioque digniores. His enim posterioribus mereri possumus laudem, honorem, & præmia: atque hæc perfectio Virtus dicitur.

Meritum autem perfectionis sequitur ex natura perfectissimi Creatoris, quia Deo, enti perfectissimo, nihil complacitum est, quam quod bonum est, & bene agitur; & hoc magis complacuit, quo melius, & perfectius homo agit. Unde necessariò infertur, Deum dignioribus ob meritum illud præmia desti-

destinare, quia perfectio est præmia dare perfectius agentibus. Sane iis, qui minus merent, plus tribuere, vel idem, quod iis, qui plus merent, imperfectio esset, quæ in Deum non cadit.

Tota igitur meriti ratio ex perfectione Creatoris sequitur, & hæc perfectio est sola, & unica norma actuum perfectorum. Etsi enim homo assequi illam perfectionem, quæ summa est, nequeat, manet illa tamen regula agendi, quippe quæ non esset regula, nisi perfecta.

Ex ante dictis igitur apparet, Deum, ejusque voluntatem, causam esse *virtutum.* At cum eadem voluntas Dei causa quoque sit *juris naturalis*, diversitatem hujus voluntatis divinæ nunc indagabimus. *Dei* enim *voluntas*, qua ipse ut Dominus, & Creator, jubet aliquid agere, vel non agere, est principium juris naturalis. At *eadem voluntas*, qua ipsi ut summo bono nihil complacitum est, quam quod bonum est, & bene agitur, est principium virtutis, & scientiæ moralis. *Jus* ergo *naturæ* oritur ex voluntate præceptiva, unde sequitur necessitas parendi, eoque obligatio. *Virtus* autem oritur ex voluntate Dei permittente, & quidem ex illa voluntate permissiva, ex qua apparet, actus alios Deo præ aliis complacere, quæ voluntas complacentiæ dicitur. Exemplo hæc differentia clarior fiet. Dux, qui ad expugnandam urbem milites adducit, duplici modo eos adigit: 1. proponendo ipsis obligationem, quæ ex sacramento eorum oritur; 2. monendo ad eminentius fortitudinis exemplum, & ei, qui primus murum ascendit, præmium promittendo. *Prius* est effectus juris, & miles cum hoste pugnare præcise tenetur: *Posterius* autem est effectus virtutis, & dependet a militum voluntate. Hinc is, qui murum primus non ascendit, injuriam non facit, sed proposito præmio privatur.

(*b*) Hinc jam sponte sequuntur differentiæ inter jus, & virtutem. PRIMA, & essentialis differentia est, quod omne *jus naturæ* versatur circa id, quod alterius est; etenim tota juris ratio, forma, ac substantia in eo versatur, ut cuique suum tribuamus: in eo vero, quod alterius, vel æs alienum est, nobis nihil arbitrii est. Æterni enim id juris est, ut cuique de suo, nemini de alieno statuendi potestas, arbitriumque sit, *l.* 21. *C. Mand.* Ut igitur quod alterius est, ei tribuamus, non potest non præcise, & absolutæ esse necessitatis, nec quicquam nostro in ea re arbitrio relictum. Ad hoc ergo jure tenemur, devincimur, & obligamur.

Virtus autem versatur circa id, quod nostrum est, & consistit vel in eo ut rem nostram perficiamus, vel ut ea alterum juvemus. Virtus igitur supponit, rem in nostra potestate, ac arbitrio esse, quia alias, si res aliena, alienique juris esset, mereri non possemus, quia oporteret; & aliena re uti, aut de ea disponere, ne licitum quidem, nedum virtus esset. Hoc optime observavit Aristoteles, dum ait, solam inter virtutes justitiam occupari in re aliena.

Hinc SECUNDO differunt, quod ex *jure* oriatur necessitas agendi, vel non agendi, eoque obligatio. Excessus enim a jure, quod Deus hominibus concessit, ex voluntate creatoris parit necessitatem reparandi, & jus illud in priorem statum restituendi, i. e. tribuendi cuique jus, quod creator ei concessit. Unde est, quod ad juris executionem pœnis quoque adigamur.

Ex *virtute* autem talis reparandi obligatio non oritur, sed res meri arbitrii est. Idque probatur 1. quia facultates a natura nobis concessæ non tantum sunt ad utendum, & consumendum, sed & ad aliis benefaciendum, ac ita merendum. Hæc facultas nostri arbitrii est; mereri, vel non mereri possumus, donec facultas illa appareat prohibita: quæ prohibitio adeo non apparet, ut potius desinat meriti ratio, ex quo necessaria esse incipit. Idque 2. evidentissime ex natura perfectionis confirmatur, quæ requirit ut homo ultro agat, & sit ipse suæ actionis causa; adeoque supponit puritatem mentis, piamque intentionem, i. e. liberrimam voluntatem. Tota igitur meriti, & perfectionis ratio evanesceret, si actio non a nostra voluntate, ejusque habitu procederet, & si quis ab alio cogendus esset benefacere. Facientes enim quod jussi sumus, & facere tenemur, nihil meremus, sed servi Inutiles sumus, quia quod debuimus facere, fecimus, ut Servator ait *Luc. XVII.* Et hoc est, quod Seneca passim inculcat, desinere esse virtutem, si ex necessitate, & obligatione fiat beneficium. *Sen. l.* 3. *benef. c.* 6. *usque ad c.* 18. Et Apostolus ait, si ultro facio, mercedem accipiam. 2. *Cor. IX.* 16.

Hinc si quid jure mihi debes, id vi tibi, aut tantundem, e bonis tuis auferri, aut si aliud ipse teneo, retineri a me potest. At

nihil magis ridiculum est, quam si contendo ut rem tuam, si forte egeo, ex liberalitate mihi dones, aut si nolis, eam tibi vi auferri petam, aut si casu eam teneo, retinere illam velim, nec tibi restituere.

Probatur hæc thesis 3. ex natura coactionis. Coactio enim non est actus agentis, sed cogentis; adeoque is, qui coacte agit, non potest dici perfecte agere, quia ejus plane non est actio. Sed & 4. sine effectu foret hæc obligatio, quia nemini hominum jus aliquod abest, quod peti, & exigi possit. Is enim, qui mereri non vult, de suo jure disponit, nihil alieni tenet; adeoque actus illi in potestate, & arbitrio agentis sunt, nec aliis jus in id, quod nostrum est, competit: & sic deficit hic vinculum illud, quo necessitate quis adstringitur ad aliquid agendum, vel præstandum. Porro & 5. cum certæ personæ hic non debeatur, sed omnibus, v. g. egentibus, exceptio plurium interessentium petenti obstaret; tum quia plures, & ditiores exstant, qui in pari obligationis causa sunt; tum quia plures egeni existunt, qui in pari petendi conditione positi: & sic pro rata saltem convenire posset, quod exitum habere nequit.

Denique & 6. nulli certi obligationis fines hic constitui possunt, quia certi perfectionis fines non sunt, ut in jure; (*Conf. differ. sexta*) sed unusquisque enititur in quantum potest, & pro modo suarum virium. Sane, pauper, qui obolum erogat, æque perfectus est, ac dives, qui 100. thaleros erogat.

Equidem improprie quædam obligationis species hic admitti potest, licet res in nostro sit arbitrio; nimirum, quia creatori perfecta placent, adeo ut præmia perfectioribus actibus promittat. Hinc qui præmiis dignum se reddere cupit, actus virtutis exercere debet; si omittit, caret illa spe præmiorum, quæ ens perfectissimum perfectioni destinavit: atque hæc obligatio JCtis dicitur naturalis, *l. 25. §. 11. ff. pet. hær. l. 54. §. 1. ff. de furt.*

Neque credi debet, parum id esse, quo ad virtutem impellimur; enimvero multo infelicius est nihil mereri, quam suo privari. Pauca, & caduca sunt, quæ nostra sunt, & quibus privari possumus; multa, & immensa, quæ summus ille præmiorum dispensator pro meritorum ratione conferre potest, & pro infinita bonitate collaturus est.

ADDITIO SAM. à COCCEII. Naturam hujus obligationis impropriæ B. PARENS uberius explicavit in *disputatione de Antidoris tit. 3. §. 1. usque ad §. 7.* Verba ejus hæc sunt.

Cum igitur sic constet, ex donatione, seu beneficio, nullam nasci obligationem juris, neque civilem, neque naturalem, videndum jam, quales sint veri ejus effectus, & qualis obligatio. Et jam expositum est tit. 2. §. 10, *hactenus quidem virtutes relictas esse hominum arbitrio, ut ultro agendo mereri, ac demereri queant, neque ad eas, uti ad illa, quæ juris sunt, compellantur inviti. Attamen duplici sensu obligari nos ad virtutem, atque ita ad antidora, recte dicimur; tum quia qui aversantur virtutes, & feruntur in vitia, omni se merito exuunt, ac privant, quod longe gravissimum est;* (vid. §. seq.) *tum quia virtutes ultro sequi, est id, quod summo rerum arbitro, & bonorum omnium dispensatori justissimo juxta, ac benignissimo, unice placet, gratumque est. Ejus autem voluntas uti per se omnis perfectionis, omnisque boni, ita nobis agendorum norma, ac idea est. Unde & hæc* obligatio naturalis *dicitur* in l. 25. §. 11. ff. de petit. hæred. *& is, cui donatum est,* debitor beneficii, *in* l. 54. §. 1. ff. de furt.

Cave igitur credas, id parum esse, &, ex eo, quod dictum est, non compelli te invitum ad virtutes, uti ad ea, quæ juris sunt, patentiorem tibi fieri viam grassandi in vitia, quam in injurias, & eorum laxius, seu solutius, quam harum, hominibus frenum injici. Enimvero si omnia rite subduxeris, gravius vitiorum, quam injuriarum onus videtur.

Cum enim qui excusso virtutum studio vitiis militat, omnis meriti sit expers, & vacuus, hoc ipso primum bonorum vituperio, contemtu, & odio dignum, omni vero honorum, dignitatum, cunctorumque, quæ in vita humana, & civili beata, ac præclara habentur, usu indignum prorsus se reddit. Quod & Seneca d. l. 3. cap. 17. *docet. Et is quoque effectus infamiæ est, quæ facti dicitur, & ex hujusmodi vitiorum turpitudine, judicio, & æstimatione bonorum, nascitur.* L. 13. C. ex quib. caus. inf. irrog. l. 2. pr. ff. de obseq. par. & patr. l. 5. in f. pr. §. 1. & 2. ff. de extraord. cogn. l. 25. ff. ad L. Jul de adult.

Verum, hoc parum est, etsi & illud longe maximum sit inter homines. Quanto gravius tero est, his moribus excidere pretia

ju...ii

summi Numinis, *cui nihil*, *nisi quod virtutis est*, *placere*, *gratumque esse posse*, *dictum est* §. 2; *& a cujus in nos affectu*, *quicquid temporaria*, *aeternave felicitatis est*, *pendet*, *exspectandumque nobis est*: *ita ut certum plane sit*, *malis hominibus*, *& profligatis moribus ipsas quoque*, *quibus fruuntur*, *felicitates temporarias non nisi in perniciem concedi.*

Non tantum vero non minus mali, *ita ut diximus*, *pertimescendum est ei*, *qui in vitia incumbit*, *quam qui injuria agit*: *sed in eo gravior est illius*, *quam hujus conditio*, *quia ille juri satisfacit*, *etsi compulsus*, *& metu poenarum adactus ab injuria temperet*; *at non satisfacit virtutibus*, *etsi omnes exerceat*, *nisi sponte*, *& libera voluntate*, *seu virtutis amore exerceat. Hinc igitur obligaris homo*, *si mereri*, *si summo Numini verarum felicitatum dispensatori summo placere vis*, *obligaris*, *inquam*, *non ut agas quemadmodum ex praecepto juris*, *sed hoc magis*, *ut libere*, *& constanti*, *perpetuoque virtutis affectu*, *& studio agas. Et hac adeo est differentia obligationis ex jure*, *& virtute*; *adeoque & ad antidora*: *unde reliqui effectus ultro sequuntur.*

TERTIO differunt, quod homines ad abservationem *juris naturæ* cogi, pœnis quoque indictis, possint, quia repugnantes voluntati divinæ injuriam Deo inferunt; at ut *virtutem* exerceat, nemo cogi, nedum pœnas ideo ferre debet. Cujus rei ratio ex differentia secunda constat.

Hinc jam sequitur QUARTA differentia: quicquid enim contra *jus naturæ* fit, est ipso jure nullum, quia agens excedit facultatis fines a creatore concessos. At quod contra *virtutem* fit, subsistit, quia agens de suo jure disponit, nec alii injuria facta est, indeque actus a nemine impugnari potest; immo injuria alter ageret, qui facultatem de meo disponendi mihi auferret.

QUINTO differunt, quod *jus naturæ* implendo nihil meremus, sed ab injuria abstinemus, adeoque pœnas evitamus. *Vid. supr. differ.* 1. *n.* 2. *Virtutem* implendo meremus præmia, quæ ens perfectissimum actibus perfectioribus destinavit. Impune igitur in vita civili de rebus nostro arbitrio relictis disponere, etiam contra perfectionis regulas, possumus; sed perit spes bonorum, & præmiorum, quæ necessario sequuntur meritum ex natura perfectissimi creatoris; adeoque perimitur ille felicitatis fructus, qui virtutes salva summi dispensatoris, & rerum arbitri bonitate, non sequi non potest.

SEXTO, *jus naturæ* quasi in puncto consistit, a quo si tantillum receditur, injuria est. *Virtus* latitudinem, & gradus habet, intra quos manet virtus; indeque vitium est, non quod a gradu virtutis, sed a virtute deficit. Atque hinc dari gradus beatitudinis conjecturari licet

SEPTIMO, *jus* non exercetur nisi a superiore, qui solus legem condit, & in invitos jus dicit:. at *virtutum præcepta* a privatis quoque inculcari possunt.

Atque hæc differentia inter *jus*, & *virtutem* a Gentilium quoque Philosophis observata fuit. Immo Theologiam Gentilium perfectionum doctrina absolvi, patet ex Poëtarum (qui fuere Gentilium Theologi) relatione de illis, qui ad inferos descendisse finguntur: uti apud Homerum Ulysses, apud Virgilium Æneas, apud Senecam Theseus. Nec aliud innuunt mortuorum apparitiones, & prædictiones. *Vid. Grot. de ver. relig. l.* 1. §. 22. Apud JCtos Romanos frequens est hæc differentia. Imperatores non tenentur legibus; at si ultro faciant, digna vox dicitur Principis in §. *fin. quem. test. inf.* & *l.* 4. *C. de legib.* Sic in *l.* 1. §. 3. *ff Peric. & commod.* venditor potuit jure suo, & effuso vino, dolio uti, sed laudatur si abstrahat. In *l.* 4. §. 1. *ff. alien. jud. mut.* verecunda dicitur litis execratio: nec omnia, quæ licent, honesta esse, traditur in *l* 144. *Reg. jur.* In nuptiis non tantum spectandum esse quid liceat, sed & quid honestum, ajunt. *Vid. l.* 197. *Reg. jur.* Sed & jus Canonicum hanc differentiam passim agnoscit: nam in *c.* 39. *c.* 2. *c.* 7. disputatur, an Christus Judæos admittere debuerit, qui eum tentare voluerunt; & asseritur, aliud esse, quod perfectione humilitatis, aliud quod rigore juris potuit; & Canones concludunt, Christum admisisse Judæos non ex priori, sed ex posteriori capite. Cicero ait in oratione pro Balbo: *est aliquid*, *quod non oporteat* (i. e. non deceat), *etsi liceat* (scil. jure); *quicquid vero non licet*, *certe non oportet*. . . . . *fecit non solum quod decuit*, *sed & quod debuit.* Et pro Roscio: *Vestri consilii*, *vestræ sapientiæ est*, *spectare quid deceat vos*, *non quantum liceat vobis.* Idem in somnio Scipionis: *Sed quo sis*, *Africane*, *alacrior ad tutandam rempublicam*, *sic habeto*: *Omnibus*, *qui patriam conservarint*, *adjuverint*,

rint, auxerint, certum esse in cœlo, ac definitum locum, ubi beati ævo sempiterno fruantur. Nihil est enim illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia, cœtusque hominum jure sociati, quæ civitates appellantur: harum Rectores, & conservatores hinc profecti huc revertuntur. In hæc verba Macrobius duo capita commentatus probat, *præmia bonis post obitum speranda, quibus*, ait, *adeo viventis cogitatio erecta est, ut ad desiderium moriendi ultro animaretur majestate promissa beatitudinis, & cœlestis habitaculi*; & mox: *sola virtutes faciunt beatum*; (*Macrob. in Som. Scip. L.* 1. *c.* 8. D.) & ex Hesiodo refert, Rectores, qui hic jus, & fas tuiti sunt, etiam in cœlo regni participes fieri; quod ita vertit: (*d. l. c.* 9.)

Quondam homines, modo cum superis humana tuentes,
Largi, ac munifici, jus regum nunc quoque nacti.

In hac distinctione *juris*, & *virtutis*, consistit differentia tota veteris, & novi testamenti. Prius jurisprudentiam continet, posterius perfectionis regulas. Probatur hoc exemplo Servatoris, qui juveni quærenti, quid facere debeat ut salvus fieret, præcipit, ut justitiæ regulas adimpleret, i. e. abstineret a jure alterius; & dicenti, se hæc fecisse, ait, *da omnia tua pauperibus* (i. e. quod tuum, & tui arbitrii est); & tunc demum additur præmium, *invenies thesaurum in cœlis. Luc. XVIII.* Apostolus *ad Hebr. VII. v.* 11. & 19. ostendit, ex lege non esse perfectionem, indeque opus fuisse alio sacerdotio Christi, qui perfectionem traderet; & in *v.* 16. ait, virtutem non contineri legibus, & mandatis, sed esse vim æternæ vitæ.

Sane, Servator nunquam legem hominibus dictavit, sed tanquam virtutum doctor perfectionum regulas, quas Judæi neglexerant, inculcavit. Quod vel exinde extra omne dubium ponitur, tum quia quoties causa juris ad eum deferebatur, eam rejecit, uti *Joh. Cap. VIII. Luc. C. XII. v.* 13; tum, quia suam doctrinam perpetuo opponit legibus MOSIS, i. e. disciplinæ juris. *Vid. Matth. Cap. V.*

CAPUT II.

Ubi dubia quædam circa principia B. PARENTIS *tum proponuntur, tum solvuntur.*

§. XIX. OMNES fere recentiores Doctores in eo conveniunt, *voluntatem Dei* esse *principium* juris naturalis, sed *essendi.* Cum vero nondum ex hoc principio cognoscatur, quidnam Deus voluerit, aliud principium quærunt, unde de voluntate Dei constare possit; adeoque *principium cognoscendi* desiderant, seu talem generalem propositionem, in quam omnes leges naturæ particulares ultimo, & necessario resolvi possint. Quæ uberius examinavi in *Dissert. proœm.* 1. §. 63. *seq.*

n. 1. At inutilem hanc operam judicavit B. PARENS, tum quia difficile admodum esse existimavit, talem generalem propositionem statuere, quæ ab aliis absque contradictione admitteretur; tum quia sufficere credidit, si *voluntas Dei* in singulis actibus, per ordinarios, ac vulgatos probandi modos, i. e. per justas rationis conclusiones, ex Logica præcipue desumtas, probetur. Atque in eum finem quinque demonstrandi juris naturalis media suppeditavit. (*Vid. supr.* §. 7.)

At hos ipsos probandi modos admo-

modum impugnant alii. *Vid. Wernher. Elem. Jur. Nat. c.* 5. §. 12. *seq. Thomas. fund. jur. nat. l.* 1. *c.* 6. §. 5. *seq. Glaffey* vernunftiges Volcker-Recht: *c.* 3. §. 63. *seq. Proeleus in Differt. de origine diverf. jur. nat. princ. Sect.* 2. §. 60. *seq.* & *Sect.* 3. *v.* 78. *seq. Wachterus de orig. jur. nat. prop.* 2. *schol.* 2. Quod eo magis mirum videtur, tum quia ipsam rationem hoc modo evertunt, tum quia in demonstrandis suis principiis necessario ad hæc probandi media confugere etiam inviti coguntur. Sane, ipsa socialitas non nisi ex motibus, & instinctibus intrinsecis, ex actibus creatoris, ex fine actionis, ex medii necessitate &c. probari potest.

§. XX. Ut tamen hac quoque in re communi desiderio satisfaciamus, regulam quandam generalem ex ipsa definitione justitiæ naturalis desumtam proposuimus, ex qua omnia, & singula naturæ præcepta necessario sequuntur. Probavimus enim in Dissertatione XII, *Deum voluisse, ut jus suum cuique tribuatur*: adeoque natura *justum* esse, qui jus suum cuique tribuit; *injustum*, qui jus suum cuique non tribuit. Atque ex hac regula generali omnia jura, quæ & Deo in homines, & hominibus inter se, quæsita sunt, per necessariam sequelam deduci possunt; quod in dissertatione procemiali XII. præstabimus.

§. XXI. Præterea quædam in his positionibus occurrunt, quæ dubia nobis videntur, & quæ fine dubio B. Parens in ipso opere, quod meditatus est, illustraturus fuisset.

B. Parens jus naturæ duplex facit, *permiffivum*, & *præceptivum*. *Permiffivum* consistere, ait, in facultate naturali agendi quicquid lubet; *præceptivum*, in restrictione illius facultatis mere naturalis a creatore facta. Unde ei *licite* facere dicitur, qui juxta facultatem illam mere naturalem agit; *illicite*, qui contra restrictionem agit.

n. 1. Mihi ex potentia mere naturali nulla agendi *licentia* sequi videtur, quia hi actus cum brutis communes nobis sunt, & ad jus naturæ pertinent, quod natura omnia animalia docuit.

n. 2. Potentia igitur naturalis sola nullum *jus* agendi dat hominibus; sed tunc demum, quando rationi convenit, adeoque quando ab auctore rationis approbatur: quod fit, quando tendit ad *finem* a creatore præscriptum. Adeoque facultas naturalis per rationem approbata demum *jus* agendi tribuit.

n. 3. Hinc jam necessario sequitur, *restrictionem illam facultatis naturalis* non efficere *jus præceptivum*, sed potius jus *permiffivum*; quia Deus facultates naturales non aliter *licitas* esse voluit, quam intra fines a ratione præscriptos: tunc enim demum homo *jure* agit, i. e. Deo, & ratione approbante. Vid. Differt. procem. IV. §. 42. n. 5. seq.

n. 4. Unde igitur oritur præceptum? Resp. id sequitur posito *jure agendi*. Ex quo enim homo approbante Deo aliquid agit, necessario inde infertur, Deum prohibuisse ne alii actus hos impediant, adeoque ne jus alteri quæsitum turbent, vel auferant. Unde præceptum naturæ generale oritur, *jus suum cuique tribuere*.

n. 5. Atque ex his jam patet, *permiffionem*, & *præceptum* non esse species diversas juris, invicem oppositas, sed utraque ad essentiam juris pertinere.

re. Qui enim *jus* ponit, necessario duo ponit: 1. facultatem agendi jure approbatam, quia is demum, qui talem facultatem habet, *jure* agere, ac *jus* ei *quæsitum* esse dicitur. Sed & 2. ponit præceptum intuitu aliorum hominum, ne facultatem illam impediant, ne jure agentem turbent, ne jus agenti quæsitum auferant, i. e. *ut jus suum cuique tribuant.*

n. 6. Facultas igitur, seu *jus* aliquid agendi est *objectum* juris: *præceptum* autem de jure illo cuique tribuendo est ejus *effectus*. Non ergo concipi potest *facultas*, *seu jus agendi*, sine *præcepto*; nec *præceptum*, quod non supponit *jus* alii quæsitum. Facultas igitur agendi, & præceptum de non turbanda illa facultate, sunt ejusdem juris naturalis partes. Hinc optime JCti inter ejusdem legis virtutes posuere, *permittere*, *vetare*, *punire* &c; sunt enim hæ partes, quæ omni legi necessario insunt.

§. XXII. SECUNDO, B. Parens admittit communem aliquam hominum societatem, quam nec exstare, nec probari posse, supra demonstravimus, *Dissert. proœm. I. Cap. II.*

§. XXIII. TERTIO, B. Parens statuit, ex dispositione, quæ fit inter plures *de re commutanda*, jus in rem ipsam transferri; quod contrarium videtur ipsis B. Parentis principiis, qui dominium non acquiri, ait, sola promissione, sed tunc demum, si traditio accedit.

Nam ex natura, & essentia *juris in re* sequitur, illud non constitui, nisi ubi ipsa res in meam potestatem, & custodiam transit, ita ut facultatem habeam eam apprehendendi, & de ea pro lubitu disponendi. Atque hæc ratio est, cur dominium sine possessione, & corporali detentione; acquiri non possit; & cur JCti Romani asserant, *non verbis*, *sed traditione rerum dominia acquiri.*

At per pactum *de re transferenda* tantum abest, ut res in nostram potestatem, & custodiam transeat, ut potius in paciscentis potestate, & custodia maneat; sola enim persona se obligat ad rem tradendam, jura autem rei non mutantur. Nihil igitur impedit hoc pactum, quo minus promissor alienare talem rem, & alii tradere possit. Sane, tunc potius est jus ejus, cui res tradita est, isque præfertur alteri, cui res saltem promissa fuit, & qui tantum actionem ex pacto in personam habet.

Neque *obstat* 1. quod tamen res promissa præcise tradi debeat; nam tradi debet ei, cui promissa est, non vi juris, quod in rem habet, sed vi pacti, unde actio in personam promittentis datur, ut fidem liberet, i. e. rem præstet: at hæc actio non impedit, quo minus promissor dominus maneat rei cum effectu, ita ut alienare quoque eam, & alium dominum rei constituere possit.

n. 2. Neque *obstat* 2. quod partes pro lubitu de suo jure disponere possint, & quod, prout disponunt, ita jus fit. Si quis igitur disponit, quod velit rem in alium transferri, hoc ipso omni jure, quod in rem habet, se abdicare, atque jus rei in alium transferre videtur; adeo ut si rem illam alienet, eam cum onere præstandi alienet. Atque hinc concludendum esse videtur, eum, cui res promissa est, vindicare eam a quocunque possessore posse, quia debitor jus petendi rem creditori alienando auferre nequit. Resp. facile concedimus regulam,

gulam, quod prout partes disponunt de jure suo, ita jus sit; at negamus, ex tali pacto jus aliquod *in rem ipsam* transferri. Jus in re nec naturali jure in alium transit, nisi accedente traditione, per quam res in ejus custodia, & corporali possessione constituitur. Cum ergo pactum hoc mere personale sit, unde persona debitoris saltem obligatur ad rem præstandam, dominium rei autem, antequam præstet, plenissime penes eum maneat; admitti non potest, onus aliquod rei inhærere, quod cum re ipsa, si ea alienatur, in possessorem transeat. Neque asseri potest, creditori jus aliquod per alienationem auferri, quia jus petendi a promittente ei salvum manet, in rem ipsam autem nunquam jus reale habuit.

n. 3. Neque porro *obstat*, periculum in emtorem transferri re vendita, etsi tradita nondum sit: adeoque jus aliquod in re ipsa pacto venditionis translatum videtur. Resp. Res ipsa non perit emtori, sed venditori, ad quem dominium illius rei pertinet: at præterea actio, seu jus agendi emtori competens interit, quia, cum res periit, emtor frustra ageret ad rem venditam tradendam, quæ in rerum natura esse desiit.

n. 4. Atque ex his principiis constat, ea, quæ jure Romano constituta sunt, cum ratione naturæ omnino convenire, quod in allegata dissertatione procemiali magis illustrabimus.

§. XXIV. QUARTO, hoc quoque dubium videtur, quod mortuo occupante res omnes ab eo occupatæ videantur fieri nullius. Nam sequenti dissertatione XII. demonstrabimus, parentes, nuptias contrahendo, & liberos procreando, corpus aliquod familiæ, tum consensu, tum generatione constituere, idque corpus mortuo patre non dissolvi, indeque jura familiæ in reliquis membris familiæ continuari; adeoque successiones ab intestato naturali jure obtinere.

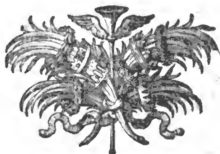
§. XXV. QUINTO, hinc sponte sequitur successionem liberorum non ex aliqua surrogatione in locum juris occupandi, sed ex jure familiæ oriri, quia liberi continuant familiam parentum.

§. XXVII. SEXTO, quid circa originem imperii monendum sit, observavimus in Differt. procem. VIII. §. 14. seq. ubi difficultates, quæ circa delegationem humano generi factam occurrunt, exposuimus.

§. XXVII. SEPTIMO, B. Parens solide admodum *virtutum* regulas a præceptis *juris* distinxit, & differentiam inter has duas disciplinas egregie demonstravit. Ea autem intentione tam operose has differentias explicandas suscepit, quod existimavit, Grotium disciplinas illas confundere, eumque statuere, obligationem inter homines etiam ex virtutum præceptis oriri. At in Differt. procem. XI. §. 21. seq. demonstravimus, Grotium nullibi asseruisse, ex regulis virtutum, (quæ ipsi *juris naturæ laxioris* nomine veniunt,) obligationem oriri *intuitu hominum inter se*; nam contrarium in toto opere defendit: sed tantum *intuitu Dei*, quod B. Parens quoque admittit.

§. XXVIII. Ultimo loco notandum est, in positiones has commentarium conscripsisse clarissimum *Cramerum*, sub titulo *H. COCCEII Positiones pro explicatione juris gentium Commentario illustratæ.* Easque specia i dissertatione illustravit *Konhardus in Disp. de jure naturæ, ejusque principio.* Sed

Sed & principia B. PARENTIS ex lectionibus Grotianis hausta systematice exposuerunt *Kesnerus in tractatu de jurisprudentia naturali*; *& Homburg a Vach in Hypomnematibus juris gentium &c.* Sed & ego quoque principia hæc, in positionibus proposita, olim defendi, tum in tractatu *de principio jur. nat. unico, vero, & adæquato*; tum in *resolutione dubiorum circa hypothesin. de principio Jur. Nat. motorum.* Quod itidem *Casparus* a *Rheden* in eruditissima dissertatione *de causa obligationis, primoque modo cognoscendi jura naturæ &c.* nec non in Dissertatione *de immutabilitate juris naturæ &c.* perfecit.

DISSER-

DISSERTATIO

PROOEMIALIS XI.

EXHIBENS

OPINIONES RECENTIORUM

ATQUE

CELEBRIORUM DOCTORUM,

CIRCA PRINCIPIUM

JURIS NATURALIS.

Ubi ſpeciatim Hobbesii, Hemmingii, Winckleri, Seldeni, Yvonis, Bodini, Wachteri, & Thomasii ſyſtemata explicantur.

SUMMARIA.

§. I. *Transitus ad hanc Dissertationem.*
II. *Ordo Dissertationis.* §§. seqq.
V. *Systema Hobbesii de jure, & legibus naturæ proponitur,* §§. seqq.
X. *Ac refutatur.*
XII. *Systema Hemmingii explicatur.*
XIII. *Systema Winkleri exhibetur.*
XIV. *Recentiorum Doctorum principia per indicem recensentur.* §§. seqq.
XV. *Speciatim Seldeni ,*
XVI. *Ivonis ,*
XXI. *Pufendorfii , & asseclarum ,*
XXII. *Bodini ,*
XXIII. *Wachteri ,*
XXIV. *Thomasii ,*
XXV. *Et aliorum.*
XIX. *Origo distinctionis inter principium essendi , & cognoscendi.*
XXVI. *An præcise requiratur principium cognoscendi unicum ? Alii affirmant , alii negant.*
XXVII. *Necessariam non esse regulam talem generalem , posse tamen constitui , probatur.*

PROOEMIUM.

§. I. HACTENUS systema Grotii , ejusque principia circa originem , & existentiam juris naturalis exposui ; explicavi quoque principia B. Parentis : præterea autem ut jus hoc eo rectius intelligatur , necessarium duxi , aliorum quoque Doctorum , ac philosophorum exhibere opiniones.

§. II. Primo igitur systema HOBBESII circa jus , & leges naturæ , proponam. *Vid. Cap.* 1.

§. III. Secundo exponam systema HEMMINGII , & WINCKLERI , qui ante editum opus Grotianum *de Jure Belli , & Pacis* , totam jurisprudentiam naturalem systematice tractarunt ; qui tamen viri privati vix fama innotuerunt. *Vid. Cap.* 2.

§. IV. Tertio recensebo per indicem pleraque Doctorum recentiorum principia , quæ infinita sunt , & utplurimum cum Grotii , & Pufendorfii principiis conspirant. *Vid. Cap.* 3 , & 4.

Ubi simul quæstionem examinabo , an dari possit principium cognoscendi universale , seu regula quædam generalis cognoscendi voluntatem divinam , singulaque naturæ jura ?

CAPUT

CAPUT I.

De Principiis Juris naturalis juxta systema Hobbesii.

§. V. ADmodum disceptari solet, quodnam fuerit Principium Hobbesii in demonstratione juris naturalis. *Alii* illud constituunt in potentia, aut in bello omnium in omnia: *Alii* in mutuo metu: *Alii* in conservatione sui, seu studio propriæ salutis: *Alii* in statu naturali: *Alii* in regula generali, quod tibi non vis fieri, alii ne facias [a]: *Alii* eum magis de origine societatis, quam de principio juris naturalis solicitum fuisse, autumant. [b]

§. VI. Cum vero systema Hobbesii nondum satis extricatum mihi videatur, demonstrabo, frustra de ejus principio juris naturalis quæri, cum plane nullum jus naturæ inter homines agnoscat.

§. VII. Equidem systema ejus jam explicavi in Dissertatione proœmiali octava §. 14: at tantum quatenus pertinet ad demonstrandam originem summæ potestatis. Hic igitur uberius explicabimus, quid per *Jus naturæ* intelligat.

Præmittendum autem est, Hobbesium distinguere inter *Jus naturæ*, & inter *legem naturæ*.

Per *Jus naturæ* intelligit libertatem cujusque potentia sua ad naturæ suæ conservationem suo arbitrio utendi, & ea omnia, quæ eo tendere videbuntur, faciendi [c]. Per *legem naturæ* intelligit præcepta, seu regulam generalem ratione excogitatam, qua unusquisque id, quod ad damnum sibi tendere videtur, facere prohibetur [d]; seu dictamen rectæ rationis circa ea, quæ agenda, vel omittenda sunt ad vitæ, membrorumque conservationem. [e]

§. VIII. In quonam consistat *Jus naturæ*, & quid vi facultatis naturalis cuique homini faciendi jus sit, hoc modo explicat.

n. 1. Naturam unicuique hominum æquale jus concessisse, ait, in omnia, eoque jus faciendi, & possidendi omnia, quæ ipse ad conservationem necessaria esse judicabit [f]. Hinc unumquemque jure facere, qui omnem operam dat, ut a morte, & doloribus proprium corpus defendat, & conservet; adeoque omne juris naturalis fundamentum esse, statuit, ut quisque vitam, & membra quantum potest, tueatur.

n. 2. Ad finem hunc consequendum jus esse cuique, ait, utendi omnibus mediis, & agendi omnem actionem, sine qua conservare se non potest.

n. 3. Media autem necessaria esse, quæ ipse talia judicabit [g]: ipsius igitur facientis judicio id, quod fit, jure fieri, vel injuria. [h]

n. 4. Ab hac æqualitate naturæ oriri unicuique ea, quæ cupit, acquirendi spem. Inde fieri, ut quoties duo idem

(*a*) Vid. Doctores apud Dn. Gribner. de Principiis Jur. Nat. Cap. 4. §. 6. (*b*) Dn. Gribn. d. l. (*c*) Lev. C. 14. p.66. (*d*) Lev. d.p.66. (*e*) de Civ. C. 2. §. 1. (*f*) de Civ. C. 1. §. 10. (*g*) de Civ. C. 1. §. 9. & 10. (*h*) d. §. 9. & 10. C. 2. §. 1.

idem cupiunt, quò frui ambo non possunt, alter alterius hostis fiat. Hic igitur cum de conservatione propria agatur, vim, & dolum natura permissum esse, & fortiorem jure esse potiorem [i]. Indeque in hoc mutuo metu nullam meliorem securitatis viam esse, quam ut alter alterum præveniat, vim, & dolum utendo. [k]

n. 5. Unde concludit, bellum esse uniuscujusque contra unumquemque: adeoque inter homines esse mortis violentæ metum, & perpetuum periculum [l]; vitamque hominum esse dissociatam, ad mutuas cædes aptam, solitariam, indigam, brutam, & brevem. [m]

Atque hunc statum naturæ exemplo primorum fratrum, qui invicem sævierunt, & barbararum gentium, quæ omnium hostes sunt, immo ipsarum summarum potestatum, quæ jure belli invicem agunt, confirmat. [n]

n. 6. Hinc porro concludit, *naturali jure* (i. e. posita facultate naturali) nihil injustum dici posse: utrumque jure facere, & lædentem, & eum, qui læsionem repellit [o]: neminem injuriam facere posse, & solam utilitatem juris mensuram esse [p]: unicuique licere facere quodcunque, & quid cuique lubet [q]; atque hactenus omnium hominum conditionem æqualem esse: ceterum, vim, & dolum in bello virtutes cardinales esse [r]; justitiam, & injustitiam nec corporis, nec animæ esse affectiones [s]. Unde infert, nullum in statu naturæ esse dominium, nullam proprietatem, nullum meum, aut tuum; sed jus omnium in omnia. [t]

n. 7. Ab hac conditione mere naturali homines duobus modis liberari, & ad pacem reduci posse, ait: *I. Passionibus*, nimirum, metu præsentis mortis, vel cupiditate rerum ad bene vivendum necessariarum: *II. Ratione*, i. e. per *leges naturales*. [u]

§. IX. LEGES ergo NATURALES esse præcepta, ait, sive regulam generalem ratione excogitatam, qua unusquisque id, quod ad damnum suum tendere videbitur, facere prohibetur [v], easque definit, dictamina rectæ rationis, circa ea, quæ agenda, vel omittenda sunt, ad vitæ, membrorumque conservationem. [x]

n. 1. Cum enim jus omnium in omnia, bellum illud omnium in omnes, metus ille mutuus, & perpetuus, nemini, nec fortissimo, securitatem præstet, hinc concludit, PRIMAM legem, primum præceptum naturæ esse, *pacem quidem, dum ejus obtinendæ spes est, quærendam esse; quando autem haberi non potest, auxilia undecunque quærere, & illis uti, licitum esse* [y]. Unde legis naturalis summam esse, tradit, 1. pacem quærere, & persequi, 2. omnibus viis, & modis se ipsum defendendi jus unicuique esse.

n. 2. ALTERAM autem naturæ legem ponit, *oportere unumquemque, quoties paci, vel defensioni provisum erit, a jure suo in omnia, ceteris idem facere paratis, decedere, contentumque esse eadem libertate, quam ceteris concedi vellet.*

Atque hanc, ait, esse legem illam Evangelii, quod tibi fieri non vis alii non

(i) Leviath. C. 13. pag. 64. (k) Leviath. C. 13. pag. 64. (l) d. C. 13. pag. 65. (m) d. C. 13. pag. 65. (n) d. pag. 65. (o) C. 1. §. 10. & 12. (p) C. 1. §. 10. (q) d. C. 1. §. 10. (r) d. pag. 65. (s) d. pag. 65. (t) d. C. 13. pag. 66. (u) d. C. 13. pag. 66. (v) d. C. 13. pag. 66. (x) de. Civ. C. 2. §. 1. (y) d. C. 13. pag. 66. de Civ. C. 2. §. 2. & 3.

non facias [z]: a jure autem suo recedere aliquem dici, si libertate illa se privat, quam habet ceteros impediendi, quo minus quilibet eorum jure suo utatur in rem eandem. Illum igitur, qui juri suo renunciat, vel illud transfert, jus novum alteri, cui in omnia jus erat, non tribuere, ait; sed cedere ei tantum eo fine, ut alter jure suo belli, quod ante habuit, sine impedimento a se orto (post translationem enim resistere alteri vi agenti non posse) libere fruatur.

n. 3. Translatio autem hæc juris *pactum*, & si mutua sit, *contractus* ei dicitur [a]. Qua occasione totam pactorum materiam explicat.

n. 4. A lege naturæ, quæ impedientia pacem humanam jura relinqui jubet, sequi, ait, legem naturæ TERTIAM, *pacta servanda esse*; atque in hac regula naturam justitiæ consistere, existimat: ubi enim non præcessit pactum, ibi jus nullum esse translatum, statuit.

Ut vero regula hæc vim, ac effectum habeat, necesse esse, ait, ut supponatur potentia civilis, cujus metu promittens moveatur ad implendum: invalida enim esse pacta, si saltem metuitur fallacia promittentis, quia jure omnium in omnia fallere possit; adeoque non subesse injustitiam, causa metus nondum sublata: valida ergo demum esse pacta, constituta civitate, & civili potentia, quæ violationem pactorum ulcisci possit. Adeoque concludit, civitatem, proprietatem bonorum, & justitiam, simul nata esse. [b]

n. 5. RELIQUAS leges naturales, cum eas ex præcedentibus inferat, merito omittimus.

n. 6. Hæ ergo HOBBESIO sunt leges naturales, seu dictamina rectæ rationis, quæ ad conservationem propriam tendunt; quorum effectus præcipuus ei hic est, quod is, qui theoremata hæc vel non vidit, vel ex stultitia omittit, leges naturales violare dicatur. [c]

n. 7. Hæc dictamina rationis nomen quidem obtinuisse legum, ait, sed improprie dictarum; esse enim de iis rebus, quæ ad conservationem hominum conducunt, tantum theoremata: Legem autem esse vocem imperantis. [d]

n. 8. Hinc leges has naturales saltem in foro interno obligare, statuit; adeoque earum transgressionem non crimen proprie, sed vitium dicendum esse [e]. Curiam ergo justitiæ naturalis præter conscientiam nullam esse; eam vero regere solum Deum, cujus dictamina respectu Dei, naturæ auctoris, regnantis in cordibus hominum, leges sint naturales [f]. Inter homines autem nullam esse injustitiam, nisi ex quo pactum intercessit; si non præcessit pactum nullum jus esse tanslatum, sed omnia omnium esse: nihil ergo esse injustum [g]; adeoque quicquid quis fecerit in statu mere naturali, id injuriam hominum quidem nemini esse, non quod in Deum in tali statu peccare, aut leges naturales violare impossibile sit: injustitiam enim erga homines supponere leges humanas,

(z) Leviath. C. 14. pag. 67. & 68. (a) Leviath. C. 14. pag. 68. (b) Leviath. C. 15. pag. 72. & seq. (c) de Cive C. 2. §. 1. in fin. C. 3. §. 27. in fin. (d) Leviath. C. 15. pag. 79. de Cive C. 3. §. 33. (e) Leviath. C. 15. pag. 78. de Cive C. 3. §. 27. & 29. (f) Leviath. Cap. 30. pag. 166. (g) Leviath. C. 15. pag. 72.

nas; tales autem in statu naturali nullas esse. *b*

n. 9. Denique pœnas quoque naturales admittit contra violatores legum naturalium: quid autem per pœnas illas intelligat, sequenti modo explicat. *Pœnas peccata non constitutione consequuntur, sed natura; nullam enim fere esse humanam actionem, quæ initium non sit catenæ cujusdam consequentiarum adeo longæ, ut ad finem ejus prospicere providentia humana nulla possit. Concatenantur autem accidentia jucunda, & molesta adeo insolubiliter, ut qui jucundum sumit, molestum, quod adhæret, quanquam improvisum necessario etiam accipiat; quemadmodum vim inferentes punit vis altera, intemperantiam puniunt morbi: & tales sunt, quas voco pœnas naturales.* i

n. 10. Hoc est Systema juris naturalis Hobbesianum adeo celebratum: & mirum est, hunc impostorem suos quoque invenisse defensores. Verbis leges naturæ admittit, re negat; adeoque de Hobbesio quoque judicium ferri potest, quod de Epicuro tulit CICERO *k*: ne in offensionem superiorum caderet, verbis reliquisse Deos, re abstulisse. Quod probandum nunc est.

§. X. Nulla, quæ magis impietati fenestras aperiat, hypothesis unquam prolata fuit, quam hoc HOBBESII systema; eo magis detestandum, quod re ipsa providentiam, eoque omnem religionem, evertit.

Quod enim ad Hobbesii sententiam de *Jure naturæ* attinet, is jus illud constituit in naturali facultate agendi quicquid lubet. Supponit, inter homines nihil injustum esse *l*: jus, & injuriam dependere ex facientis judicio *m*; adeoque nemini injuriam fieri posse *n*: inter homines esse æquale jus sese occidendi *o*; indeque alterum jure invadere, alterum jure se defendere, & utrumque jure facere, lædentem, & læsum *p*; adeoque in genere omnia licita esse, quæ a cujusque valore, & genio exspectari possunt *q*: vim, & dolum esse virtutes cardinales; neque esse justitiam, & injustitiam, corporis, aut animæ facultates. *s*

Unde concludit, Principem, in quem jus suum omnium in omnia homines transtulerunt, omnibus his privilegiis, & juribus naturæ gaudere, eumque solum nunc occidere, rapere, adulteria committere, &c. *r*; nec subditos de injuria queri posse. *t*

n. 1. Alibi jam observavi, indignum esse Christiano, immo homine, statum supponere, qui jus, & licentiam daret creaturis ratione præditis in se invicem sæviendi, seque destruendi. Quam quæso ideam de Creatore Auctor hujus monstri sibi format, dum asserere audet, ens perfectissimum cuique hominum facultatem occidendi parentes, liberos, adulteria, & alia crimina peragendi &c. concessisse, idque jus esse, id est licite fieri? Omnes enim

(*b*) de Cive cap. 1. §. 10. ibique not (*i*) Leviat. cap. 13. pag. 172. (*k*) Cic. nat. Deor. Lib. 1. cap. 30. in f. Sen. de Benef. Lib. 4. cap. 4. & cap. 19. (*l*) Lev. cap. 13. pag. 65. cap. 15. pag. 72. de Cive cap. 1 §. 10. (*m*) de Civ cap. 1. §. 9. 10. 11. & cap. 2. §. 1. (*n*) de Cive cap. 1. §. 10. (*o*) Leviath. cap. 13. pag. 63. de Cive c. 1. §. 3. & seq. (*p*) de Cive cap. 1. §. 12. (*q*) Leviath. cap. 13. pag. 64. & cap. 14. pr. (*r*) Leviath. cap. 13. pag. 65. in fin. (*s*) Leviath. cap. 14. pag. 9. 10. (*t*) de Cive cap. 6 §. 13. Leviath. cap. 18. pag. m. 88.

enim facultates has homines a Deo habere, neque eas restrictas, aut prohibitas esse, statuit, nisi per leges civiles.

n. 2. Equidem videtur Hobbesius corrigere illa, quæ dura, immo impia admodum videntur, dum LEGES NATURALES dari, statuit.

Ait enim, rectam rationem dictare, ut homines a jure suo omnium in omnia decedant u: qui proinde has leges negligit, adeoque media, quæ eo tendunt, vel non videt, vel ex stultitia omittit, eum violare leges naturæ v, & pœnis naturalibus obnoxium esse. x

n. 3. At rite has *leges naturales* examinanti facile apparebit, verbis earum existentiam affirmari, re negari.

Primo enim asserit, rationem dictare ut homines a mutuo illo bello desistant; idque omittentes in Deum peccare, & pœnas dare debere. At insignis hæc est contradictio, Creatorem facultatem hominibus dedisse, omnia etiam vi agendi, adeoque licentiam concessisse invicem sæviendi, idque jure fieri, nec injustum esse; & tamen has facultates repugnare rationi, & voluntati divinæ.

n. 4. *Secundo*, ex descriptione, & natura legum naturalium, quas Hobbesius supponit, apparet, nullam vim illis legibus inesse, omnique effectu juris eas carere. Nam leges has, ait, *improprie* leges dici; leges enim naturæ saltem esse *dictamina rationis*, seu *theoremata*, quæ ad conservationem hominum ducunt y; earumque transgressionem non inferre *crimen*, sed *vitium* tantum z: adeoque leges illas esse *præcepta Ethica.* a

Ex sententia igitur Hobbesii leges naturæ non datæ sunt a Deo tanquam superiore, sed per modum consilii.

n. 5. At *tertio*, ais, Hobbesium pœnas tamen statuere in transgressores legum naturalium, i. e. in eos, qui pacem non quærunt (*vid.* §. 5.). Sed quales, quæso, sunt illæ pœnæ? Tales, quas Deus non infligit tanquam superior, nec ad mensuram talionis, ita ut reus præcise tantundem pati teneatur, quantum mali fecit; sed per pœnas intelligit afflictiones, & incommoda, quæ actus vitiosos aliquando sequi solent. Sic enim *homicidii* pœnam naturalem esse, ait, quod homicida vicissim vim aliorum, speciatim agnatorum, metuere debeat; *intemperantiæ*, quod morbi inde sequi soleant: & sic in ceteris. Atque hinc concludit, justitiæ, pœnarumque naturalium curiam naturalem præter conscientiam nullam esse. b

n. 6. Quarto, omnes JCti, & philosophi pœnam definiunt, quando quis tantundem mali patitur, quantum actione sua fecit. Si vero homini scelerato saltem metuendæ essent afflictiones, & incommoda, quæ actus vitiosos sequi possunt, vera talio, & proportio inter meritum, ac demeritum, non daretur. Experientia enim docet, pleraque crimina clam committi,

(u) Leviath. cap. 13. pag. 66. de cive cap. 2. §. 2. & 3. (v) de cive cap. 2. §. 1. in. f. cap. 3. §. 27. in fin. (x) Leviath. cap. 15. pag. 78. de cive cap. 3. §. 27. seq. (y) Leviath. cap. 15. pag. 79. de cive cap. 3. §. 33. (z) Leviath. cap. 15. pag. 78. de cive cap. 3. §. 27. & 29. (a) Leviath cap. 15. pag. 79. (b) Leviath. cap. 31. pag. 16. & 168. de cive cap. 1. §. 10. ibique not.

mitti; adeoque pœnam infligi non posse ejus auctori, qui ignoratur. His igitur casibus omnis pœna cessaret. Quo ipso

n. 7. *Quinto*, vis fieret providentiæ divinæ, ac perfectioni creatoris. Sane, Deus ens perfectissimum permittere nequit ut crimina maneant impunita, vel, ut cum Hobbesio loquar, ut homines impune resistant rationi, & voluntati divinæ, pacem non quærendo, i. e. non renunciando juri suo omnium in omnia.

n. 8. Certum autem *sexto* est, & eadem experientia docet, non semper nec necessario illas afflictiones, incommoda, & mala physica actus illicitos sequi. Quid si *homicida*, *fur*, &c. eo potentiæ gradu sit constitutus, ut nihil ipsi metuendum sit, vel ante, quam mala sequantur, moriatur, vel fuga se vindictæ eripiat; quid si *adulterium* volente marito committatur, quid si illud sit corporis robur, ut *intemperantia* morbos non producat: quis erit effectus pœnarum naturalium?

n. 8. Sane, *septimo*, si hominibus nihil metuendum esset præter afflictiones, incommoda, & mala, quæ actiones vitiosas sequi possunt, nihil est quod eos a criminibus deterrere posset; cum negari nequeat, illa incommoda non necessario, quin rarissime sequi, speciatim si homines ex occulto insidias struere possunt. Quid enim metueret talis reus, si nec læso, nec magistratui auctor criminis cognitus est? Hoc casu igitur mala illa physica cessant; nam a Deo nihil ei metuendum est, quia præter illas afflictiones, quæ ex nexu rerum oriuntur, alias pœnas naturales non statuit. [c]

Etsi enim Deus infinita alia mala immittat hominibus, id tamen non ob peccata hominum fieri, ait [d], sed jus hoc inhærere potentiæ ejus, cui resistere homo non possit; vi hujus juris enim eum affligere quem velit, & cui velit ignoscere. Merito hic repeto, quod alibi [e] dixi, hanc ideam non enti perfectissimo, nec creatori generis humani, sed tyranno, destructori ejus, convenire.

n. 10. *Octavo*, dum pœnas post hanc vitam infligendas negat, potissimam rationem, qua immortalitas animæ nititur, tollit. Si enim resurrectio saltem ad vitam æternam speranda, non vero ad pœnas æternas (ut ipse nugatur [f]) metuenda est, facile negligent homines doctrinam de æternitate animæ, & libenter felicitati futuræ vitæ renunciabunt, modo suis affectibus absque metu æternæ pœnæ satisfacere possint.

n. 11. *Nono*. Quis vero positis his principiis tutus foret contra injurias aliorum? Alibi jam dictum est, hac ratione homini in civitate degenti liberum esse absque ullo metu pœnæ sævire in concivem, modo clam id facere possit [g]. Quin ipse Princeps tutus non foret nec contra insidias, nec contra vim subditorum, si hæc tanta est, ut Princeps ei resistere non possit. [h]

Hobbesius enim omnem obligationem subditorum erga Principem in

(*c*) Leviath. cap. 44. pag. 300. (*d*) Leviath. f. 168. cap. 31. (*e*) Differt. procem. VIII. §. 13. n. 2. (*f*) Leviath. cap. 44. pag. 300. (*g*) Diff. procem. VIII. §. 13. n. 3. (*h*) Vid. Supr. Diff. procem. VIII. §. 13. n. 3.

in eo ponit, quod illi juri suo omnium in omnia renunciaverint, illudque pacto in Principem transtulerint, ea lege, ut hic potentiam eos cogendi, & ut pacem conservent, adigendi jus habeat. [i]

Hanc solam *potentiam irresistibilem* causam obligationis erga Principem constituit; nam solam promissorum conscientiam homines in officio continere non posse, statuit [k]: adeoque securitati hominum non *pactis*, sed *pœnis*, providendum esse, eamque potentiam Principi competere, existimat.

Quid si igitur subditi nolint amplius pactis stare? Quid si renuncient promissis? Quid si clam insidias Principi struant? Quid si eo potentiæ pervenerint, ut Princeps eos cogere non possit? Sane, sola conscientia, ex hypothesi Hobbesii, eos in officio continere nequit; potentia autem eos cogendi (id enim supponimus), adeoque omnis obligationis ratio cessat. Nihil ergo superest, quod metum eis incutere, eorumque manus sacrilegas a violatione Principis deterrere possit.

n. 12. Certissimum igitur est, posita hac sententia nihil sacri inter homines superesse, Principes ipsos furori subditorum exponi, ac denique religionem, omnemque pietatem in Deum everti, ac munimenta securitatis generis humani rescindi. [m]

CAPUT II.

De Principiis Juris naturalis ex hypothesi Hemmingii, *&* Winckleri.

§. XI. Jactanter nimis asserit Grotius, *jus illud, quod inter populos plures, aut populorum rectores intercedit, attigisse paucos, universim, ac certo ordine tractavisse neminem* [mm]. Credendum est, viro summo cognitos non fuisse duos libellos Hemmingii, & Winckleri, qui ante editum opus Grotianum principia juris naturæ apodictica methodo tractaverunt, legesque ad suam originem, propriumque finem revocarunt. De utrisque separatim agemus.

§. XII. Nicolaus Hemmingius librum edidit *de lege naturæ apodictica methodo concinnata*. Prodiit is liber Witebergæ Anno 1564; & cum in paucorum manibus versetur, majori cura Systema ejus, obscurum admodum, examinandum nobis erit.

n. 1. Postquam Auctor in epistola dedicatoria contra Carneadem, & Minoem, Socratis Platonici sententiam laudavit, *legem non esse opinionem, sed veritatis inventionem*; simulque asseruit, legem demum legis nomen sortiri, si *ratione* firma, & immota nititur: porro ait, *rationem* hanc aliunde peti non debere, quam ex duobus, nempe ex *natura* ipsa, & *fine* legis.

n. 2. Diligentiam *revocandi leges ad suam originem, & proprium finem, dignam* esse bonis viris, existimat; agno-

(*i*) Diff. procem. VIII. §. 12. n. 3. (*k*) De cive cap. 6. §. 4. Leviath. cap. 14. §. 71. (*l*) Diff. procem. VIII. §. 12. n. 13. (*m*) Leviath. cap. 44. pag. 300. (*mm*) proleg. §. 1.

agnoscendam esse hanc lucem, & gratias Deo agendas, quod hac luce humanam naturam ornaverit, ac etiam post lapsum igniculos quosdam in natura reliquerit, qui dum excitantur, *cogitatione pulcherrima virtutum, ac legum harmoniam* inde agnosci.

n. 3. Hujus rei admiratione impulsum, se de fonte legum, seu de legibus naturæ, methodo philosophica quædam scribere instituisse, & præcepta morum tradidisse, ait; addendo, doctrinam de moribus, & legibus naturæ, æque, ac Euclidis regulas evidentissimis demonstrationibus niti.

n. 4. Hominem enim (ita pergit in præfatione) reliqua animalia mente, & intelligentia excellere, ac facultate discernendi honesta, & turpia præditum esse, ut illa quidem expetat, hæc aversetur: adeoque necesse esse fateri, alium homini finem esse propositum, quam ceteris animantibus, quæ mente, & intelligentia, ac proæresi destituuntur.

n. 5. Ad hujus finis contemplationem nos hortatur Auctor, & media finem illum cognoscendi in ipso libello indigitat.

PRIMO autem explicat rationem denominationis, unde *lex naturæ* dicatur; eamque variis designari nominibus, ac jus æternum &c. vocari, ait.

n. 6. SECUNDO definit legem naturæ: *Quod sit divinitus impressa mentibus hominum notitia certa principiorum cognitionis, & actionis; atque conclusionum ex iis principiis demonstratarum proprio fini hominis congruentium, quæ ex iis principiis necessaria consequentia ad humanæ vitæ gubernationem exstruit ratio, ut homo ea, quæ recta sunt, cognoscat, velit, eligat, agat, vitetque contraria; quorum omnium & testis, & judex conscientia hominibus divinitus est attributa.*

n. 7. In explicanda hac definitione potior libelli pars occupatur. I. Ex eo enim, *quod lex hæc divinitus impressa est mentibus hominum*, probat, solum Deum Auctorem esse hujus legis.

Porro & 2. ait, legem illam esse *notitiam certam principiorum cognitionis, & actionis.* Normas enim legis naturæ neque esse opiniones ambiguas, neque sententias, quæ percipi non possint, sed firmas rerum expetendarum, & fugiendarum perceptiones: atque has perceptiones æque certas esse, ac demonstrationes Euclidis, in epistola dedicatoria sustinuit.

n. 8. Maxima autem pars tractationis versatur 3. *circa principia cognitionis, & actionis*, ubi primo *modum*, & deinde *materiam* explicat.

Modum certitudinis, & apprehensionis, quo *modo*, nimirum, illa certitudo efficiatur, & quæ apprehensionis ratio, tum ex Græcorum, tum ex Romanorum, tum ex recentiorum, philosophia demonstrat; & in genere duo esse actionum principia, ex ARISTOTELE probat, *cognitionem intellectivam*, & *appetitum rationis*, quæ illam natura comitatur: vel quod idem est, *notitiam conclusionum ex iis principiis demonstratarum.*

n. 9. Explicatis *modis* cognoscendi transit 4. ad *materiam*, seu ad principia cognitionis, & actionis, ut inveniri possint axiomata, & hypotheses legis naturæ, quibus mores hominum regi oporteat; eaque *principia* esse vel *contemplativa*, ait, vel *actionis*: priora esse, ex quibus certa rerum scientia manat; posteriora, ex quibus ratio morum, & actionum secundum virtutem petatur.

n. 10.

n. 10. Cum vero notitia illa principiorum, atque conclusionum inde demonstratarum, legem naturæ certam reddant quatenus *fini hominis congruunt*, ideo 5. demonstrat, quis sit finis hominis, ad quem omnes actiones hominis referendæ sint.

Finem autem cujusque rei triplicem esse, statuit: *unum* spectari ex statu rei cujusque perfectissimo; *alterum* ex propriis rei cujusque actionibus intelligi; *tertium*, qui & finis bonorum existit, ex ordine rerum sumi.

Primum finem describit, statum uniuscujusque rei in suo genere perfectissimum; finis igitur cujusque rei Auctori est, perfectissima illa habere, quæ illi in suo genere tribuit rerum natura, seu potius Deus naturæ opifex.

Secundum finem ex eo colligit, quod Deus nihil frustra, aut temere fecisse videatur, sed ad certum finem omnia referat.

Tertium finem ita explicat, quod Deus sit ultimus finis; quare ut illi justissimum in omnia imperium existit, ita omnia ipsi servire naturali jure debere.

n. 11. Auctor 5. conclusiones ex illis principiis desumtas, proprio fini hominis congruentes, *necessaria quadam consequentia pertinere, ait, ad humanæ vitæ gubernationem, ut homo ea, quæ recta sunt, cognoscat, velit, eligat, agat, vitetque contraria.* Non enim sufficit Auctori, actiones hominis, & principia actionum in genere inquisivisse, sed quia actiones hominis variant pro vitæ generibus, genera vitæ distinguit, & singulis suum proprium finem accommodat.

n. 12. *Vitæ autem genus* in genere duplex esse, ait: *theoreticum*, quod in contemplatione, & inquisitione veri occupatur; & *practicum*, quod actiones spectare, ac in iis occupari, ait, propter finem aliquem in vita utilem.

Posterius hoc *vitæ genus* triplex esse, statuit, *œconomicum*, *politicum*, & *spirituale*: atque hoc universum vitæ genus habere finem, qui est conservatio ipsius per proprias actiones, Deum ut ultimum scopum respicientes; in omni enim genere vitæ ita ordinandas esse actiones, ne ab ipso bonorum fine, seu a fine finium, aberrent.

n. 13. *Vitæ œconomicæ* finem esse, ait, conservationem familiæ, & domus, per actiones œconomicas, Deum ut finem bonorum respicientes. Unde primum axioma hoc ponit: *Quicquid conservat statum œconomicum incolumem per se, præcipitur lege naturæ;* atque ex hac demonstratione fluere, ait, omnia præcepta œconomica, nimirum, jura inter conjuges, inter parentes, & liberos, &c.

n. 14. *Vitæ politicæ* finem proponit, politiarum tranquillum, & politicum statum per actiones politicas, quæ omnes eo referri debent, ut maneat justa ordinis politici harmonia, servato inter homines jure analogo, & Deus in humana societate tanquam finis ultimus societatis humanæ constituatur. Hinc secundum axioma hoc proponit: *Quicquid conservat statum politicum*, (ne tamen aliquid fiat Deo adversum) *lege naturæ præcipitur.* Ex hac demonstratione deducit originem summæ potestatis, ac judiciorum, jura belli, fœderum, ac quatuor virtutes cardinales.

n. 15. *Vitæ spiritualis* finem, ait, esse

esse conservationem ejus finis per actiones huic vitæ congruentes. Quo refert, Deum agnoscere, agnitum colere, timere, glorificare; & ad hujus vitæ conservationem quatuor illas virtutes cardinales pertinere, putat. Axioma tertium autem hoc inde format: *Quicquid conservat statum vitæ spiritualis, lege naturæ præcipitur.*

n. 16. Postquam exposuit, quænam sint vitæ œconomicæ, politicæ, & spiritualis actiones cujusque propriæ, 7. singula decalogi præcepta, utpote epitomen legum naturalium, ex positis principiis fluere, & ad triplex illud vitæ genus referri posse, demonstrat.

n. 17. Sed & 8. rationem præceptorum a Dei voluntate, & natura quærit; ac virtutum præcepta deducit ex principio illo generali, quod omnes vitæ status ad Deum tanquam ultimum finem referri debeant. Axioma autem quartum ita exhibet: *Quicquid convenit homini secundum rectam rationem, expetendum est; at quod cum ratione pugnat, fugiendum: virtutes conveniunt, & vitia minime, ergo &c.*

n. 18. In fine definitionis 9. Auctor addit, *omnium horum & testem, & judicem hominibus conscientiam divinitus esse attributam.* Explicat autem in fine libri, quid per conscientiam intelligat: scilicet, *spem*, quæ exspectatio est futuri boni, & *metum*, qui futurum malum, seu pœnam, pertimescit.

n. 19. Denique & 10. varias quæstiones examinat: 1. an omnia, quæ concluduntur ex legibus naturæ, sint necessaria? 2. an homo fatali necessitate male agat? Ubi ex Græcorum philosophorum dictis rem illustrat, &c.

n. 17. Principium igitur, seu regulam generalem legum naturæ HEMMINGIUS hanc ponit.

Quicquid convenit naturæ, & fini hominis quoad vitæ genus, tum œconomicum, tum politicum, tum spirituale, & quicquid ad status illius conservationem pertinet, id esse juris naturalis.

n. 18. Equidem multa sunt, quæ in hoc Auctore probamus: 1. quod solum Deum auctorem juris naturalis constituat: 2. quod modos demonstrandi jura naturæ ex voluntate intelligendi, & appetendi, adeoque ex justis rationis conclusionibus, desumat: 3. quod inter modos illos demonstrandi *finem* creationis, & *perfectionem* divinam, præcipue commendet, &c.

n. 19. Sunt tamen quam plurima, quæ censuram merentur. *Primo* enim obscurus admodum est tractatus; termini ex philosophia scholastica desumti confundunt magis sensum rei, quam explicant; demonstrationes non cohærent; nec conclusiones præcise ex præmissis sequuntur.

n. 20. *Secundo*, quod ex principio posito non omnia officia hominum necessario sequantur, vel exinde constat, quia jura rerum, jura pactorum, conditionum, possessionum, &c. apodictica ratione neque ad conservationem status œconomici, nec politici, nec spiritualis, pertinent.

n. 21. *Tertio*, quoad effectum ipsum Auctor cum illis convenit, qui principium juris naturalis in *socialitate* quærunt; nam conservatio societatis humanæ nihil aliud est, quam conservatio status œconomici, politici, & spiritualis. Unde passim Auctor regulam ponit: *quicquid destruit humanam societatem, cum natura pugnare; & quicquid facit ad humanam socie-*

societatem conservandam, *lege naturæ præcipi*; adeoque omnia dubia, quæ *socialitati* obstant, hic quoque repeti debent.

§. XIII. BENEDICTUS WINCKLERUS Soltquellensis, Anno 1615, adeoque decem annis ante publicatum opus Grotii de jure belli, & pacis, *principiorum juris libros quinque* edidit, in quibus genuina juris tam naturalis, quam civilis, principia, & firmissima jurisprudentiæ fundamenta ostendere, ejusdemque summum finem ob oculos ponere, primus ausus est. Hic Auctor quoad prima principia palmam omnino Grotio præripit. Sane, ea, quæ de ratione humana [n], de viribus humanæ rationis [o], & speciatim de voluntate, ejusque libertate [p], tradit, sine admiratione legi non possunt: Etsi Grotius quoad conclusiones, & in demonstranda gentium praxi, longe alterum antecedat, elegantia sermonis vero omnino vincat.

n. 1. Præmittendum autem est, WINCKLERUM duplex jus naturæ statuere, *prius*, & *posterius*. [q]

Per jus naturæ PRIUS intelligit notiones primas, & notitias nobiscum natas, seu præsumtiones, prolepses, & prænotiones naturales, ipsa vi rationis impressas. Hoc *jus naturæ* vocari, ait, *κατ᾽ ἐξοχὴν*, quia natura primo in nobis est, & inter omnia jura principatum obtinet. [r]

n. 2. Existentiam juris naturalis contra negantes late probat [s], & summum hominis bonum consistere in agnitione, & fruitione juris naturalis, ex gentilium scholis docet. [t]

n. 3. Auctorem juris naturalis Deum esse, statuit, ejusque voluntatem esse summam legem, primo, & proprie sic dictam. [u]

n. 4. Jus naturæ probat ex ratione; motum enim animæ rationalis, ait, esse legem naturæ humanæ, quia Deus omnia voluit ea, quæ ratio humana indicat [v]. Unde concludit, legem rationis humanæ omnibus inesse hominibus, quia omnibus ratio est communis. [x]

n. 5. Legem ergo naturæ humanæ, seu rationalis hominis esse, ait, *eam rationem, quæ gubernat hominem ut secundum naturam, homini a Deo datam, cum ratione vivat ut homo* [y]. Hanc verò legem vitæ naturalis definit, *rationem coram Deo pie, & inter amicos recte vivendi* [z]. Idque fieri, ait, per AMOREM, unde duos fontes juris, tum divini, tum humani, constituit. [a]

Jus naturæ consistere, ait, IN AMORE DEI, AC HOMINIS [b]; amorem enim esse mensuram juris, & justitiæ spiritum, sine quo iniquum est quicquid justitiæ nomen induit [c]. Hunc vero amorem nihil aliud esse, quam CUSTODIAM SOCIETATIS, seu MUTUAM BENEVOLENTIAM, asserit. [d]

n. 6. Hinc definit jus naturæ, *præceptum Dei, & rectæ rationis, sub pœna priva-*

(*n*) Lib. 1. C. 7. & seq. (*o*) Cap. 11. & seq. (*p*) Cap. 13. & seq. usque ad fin. Lib. 1. (*q*) Lib. 2. Cap. 9. L. 4. C. 1. 2. & 3. (*r*) Lib. 2. C. 9. pag. 231. (*s*) L. 5. C. 15. (*t*) Lib. 3. C. 12. (*u*) Lib. 1. C. 3. & 4. (*v*) L. 1. C. 7. & 8. C. 10. C. 11. & seq. L. 2. C. 9. p. 231. (*x*) Lib. 1. C 9. L. 2. C. 9. p. 231. (*y*) Lib. 1. C. 10. pag. 95. (*z*) d. pag. 95. (*a*) d. C. 10. pag. 102. (*b*) Lib. 3. C. 3. pr. & C. 1. pag. 235. (*c*) L. 3. C. 1. pag. 235. (*d*) Lib. 3. C. 1. pag. 237. seq.

privationis bonorum suorum, & inflictionis malorum, exigens perfectum erga Deum, & homines, amorem, conformatum ad legem divinam, seu voluntatem Dei [e]. Adeoque in genere WINCKLERO praecepta juris naturae sunt ea, quae lex moralis a Deo cordibus nostris una cum vita infusa tradit, quaeque ex sincero, & pio amore proficisci possunt. [f]

His principiis positis, procedit ad praecepta specialia, quae juxta ordinem decalogi recenset [g]: eoque refert 1. religionem [h]; 2. veritatem [i]; 3. integritatem [k]; 4. fiduciam firmam [l]; 5. sanctitatem [m]; 6. amorem sui [n]; 7. cupiditatem optimi [o]; 8. mutuam affectionem [p]; 9. societatem naturalem [q], cujus speciem constituit conjugium [r]; 10. castitatem [s]; 11. honestatem [t]; 12. educationem liberorum [u]; 13. amorem parentum, & eorum, qui parentum loco sunt [v]; 14. amorem patriae [x]; 15. aequalitatem status [y]; 16. libertatem [z]; 17. verum bonorum usum [a]; 18. pacem, & liberalitatem [b]; 19. omnesque reliquas virtutes. [c]

n. 18. Hoc jus naturae, ait, in nullo publico conventu hominum compositum, & publicatum, nec in civili societate primum monstratum esse, sed ipsam naturalem rationem, statim ab initio, quam primum contra jus naturae prius agi coeptum esset, haec praecepta docuisse, & exegisse. [d]

Atque hoc *Jure naturae*, quod PRIUS vocat, ignorari, ait, increpationes, omnemque vim, quia sua sponte bonum homines amplectuntur; jus naturae nihil mali extimescere, aut suspicari [e], nullumque ibi offensionis, adeoque nec defensionis, esse metum. [f]

n. 19. JUS NATURAE POSTERIUS Wincklerus vocat JUS GENTIUM [g]. Putat enim, homines si lapsi non fuissent, & in primaeva rerum communione perstitissent, solo jure naturae usuros, *amorem* normam actionum eorum futurum, omnesque in una Adami familia victuros fuisse [h]; quia vero homines in statu corrupto desierunt esse in una familia, eoque a communione illa decesserunt, ex hac gentium discretione ortas esse, ait, rerum distinctiones, occupationes, acquisitiones, contractus, &c. indeque varia circa haec negotia extitisse jura, quae, si jus naturae *prius* substitisset, eo modo in vita humana exstitura non fuissent. Cum igitur hujus juris causa homines ab initio in gentes discesserint, & diversitas gentium, & familiarum, prima occasio, & causa fuerit, ut jura dominiorum, contractuum, & bellorum inter omnes gentes nascerentur, cum, inquam, omnes gentes haec jura ad sui conservationem receperint, inde *jura gentium* appellata fuisse, ait. [i]

n. 20.

(e) L. 3. c. 1. (f) L. 3. c. 1. pag. 244. & c. 2. pag. 246. (g) L. 3. c. 3. seq. (h) d. cap. 3. pag. 247. (i) d. cap. 3. pag. 252. (k) d. c. 3. pag. 253. (l) d. c. 3. p. 253. (m) d. c. 3. pag. 255. (n) d. c. 3. p. 256. (o) d. c. 3. pag. 257. (p) d. c. 3. p 258. & seq. (q) c. 3. pag. 263. (r) cap. 3. pag. 264. (s) d. c. 3. pag. 270. (t) pag. 271. (u) pag. 272. (v) pag. 273. (x) p. 274. (y) pag. 277. (z) d. pag. 277. (a) pag. 278. (b) pag. 279. & 280. (c) pag. 281. (d) L. 4. c. 4. pag. 371. (e) L. 4. c. 8. pag. 385. (f) Lib. 4. c. 10. pag. 399. (g) Lib. 4. cap. 4. pag. 371. (h) d. c. 4. pag. 372. & L. 4. c. 3. per tot. (i) d. pag. 372. Conf. L. 2. c. 9. L. 4. c. 2.

n. 20. Eſt ergo JUS GENTIUM Wincklero ſpecies juris naturalis, ſed *poſterius* [k], quod ſuam auctoritatem habet a Deo per jus naturæ *prius* [l], cujus quaſi uxor ſit, & condomina [m]; quodque ea lege in juris naturæ auctoritatem receptum ſit, ut ei ſerviat [n]. Atque hoc ſenſu jus gentium a Deo conſtitutum, & immutabile eſſe, omnes gentes inde obligari, & ubique unum eſſe, ait. [o]

n. 21. Formam igitur *Juris gentium* WINCKLERUS conſtituit in conſervatione juris naturalis [p]; indeque illud definit, *dictamen rectæ rationis pro conſervatione juris naturalis, omnibus gentibus commune* [q]. Conſtitutionem autem gentium vocat, quia non eſt jus ſimpliciter, & primo innatum, ſed ratione omnium gentium excogitatum, & conſtitutum. [r]

n. 22. Notam juris gentium generalem hanc conſtituit, *quicquid pro defenſione ingeniti amoris humani fit, ſine civili modo.*

Defenſionem autem illam eſſe, ait, vel *togatam*, vel *armatam.* [s]

n. 23. Ad defenſionem præceptorum juris naturalis TOGATAM refert 1. judicium morum [t]; 2. deprecationem mali, & reconciliationem [u]; 3. defenſionem contra injurias [v]; 4. humanitatis conſervationem [x]; 5. religionis defenſionem [y]; 6. idolorum everſionem [z]; 7. falſi oppugnationem [a]; 8. profani averſionem [b]; 9. læſionem corporis ſui [c]; 10. deſperationem [d]; 11. pœnas [e]; 12. leges conjugii, quo refert conſenſum parentum [f]; 13. patriam poteſtatem [g]; 14. maritalem poteſtatem [h]; 15. caſtitatis conſervationem [i]; 16. honeſti defenſionem [k]; 17. tutelam impuberum [l]; 18. jus Albinagii [m]; 19. ingratorum correctionem [n]; 20. ſtatus inæqualitatem. [o]

n. 24. Media ARMATA, quibus jus gentium ad conſervandum jus naturale utatur, locum non habere, ait, niſi in neceſſitate [p]. Defenſionem autem *armatam*, vel *privatam* ſtatuit, qua defendimus vitam [q], corpus [r], familiam [s], amicos [t], pudicitiam, famam [v]; vel *publicam*, quæ fit per bellum juſtum [x], (ubi ſimul explicat, quænam ſint juſtæ belli cauſæ [y]) quod ſequuntur ſervitutes. [z]

n. 25. Denique jus gentium non ſaltem animum, & corpus noſtrum defendere [a], ſed & dominia diſtinxiſſe, docet [b], introducendo *modos illos acquirendi*, quos JCtos recenſere, ait, in

(*k*) d. pag. 372. pag. 376. Conf. Lib. 2. cap. 9. cap. 10. pag. 231. (*l*) Lib. 4. cap. 7. pag. 382. (*m*) d. cap. 7. pag. 381. (*n*) d. cap. 7. §. 382. (*o*) Lib. 4. cap. 7. & cap. 13. pag. 432. 433. 436. 438. (*p*) Lib. 4. cap. 6. pag. 378. & 379. (*q*) Lib. 4. cap. 5. pag. 374. (*r*) d. L. 4. cap. 5. p. 374. (*s*) Lib. 4. cap. 4. p. 379. cap. 8. pag. 384. (*t*) Lib. 4. cap. 8. pag. 384. (*u*) Lib. 4. cap. 8. p. 376. (*v*) L. 4. cap. 8. pag. 386. (*x*) ibid. (*y*) Lib. 4. cap. 8. pag. 386. (*z*) d. cap. 8. p. 387. (*a*) ibid. (*b*) ibid. (*c*) Lib. 4. cap. 4. §. 9. pag. 388. (*d*) d. cap. 9. pag. 389.

(*e*) d. cap. 9. pag. 390. (*f*) d. cap. 9. pag. 391. ſeq. (*g*) d. cap. 9. pag. 392. (*h*) d. cap. 9. pag. 394. (*i*) d. cap. 9. pag. 395. (*k*) d. cap. 9. pag. 396. (*l*) d. cap. 9. pag. 397. (*m*) ibid. (*n*) ibid. (*o*) d. cap. 9. pag. 398. (*p*) Lib. 4. cap. 1. 2. 10. & 14. (*q*) Lib. 4. cap. 10. pag. 398. ſeq. (*r*) d. cap. 10. pag. 408. (*s*) d. cap. 10. p. 409. (*t*) ibid. (*u*) d. cap. 10. pag. 412. (*v*) d. cap. 10. pag. 414. (*x*) Lib. 4. cap. 11. p. tot. (*y*) d. cap. 11. pag. 418. (*z*) d. cap. 11. pag. 421. (*a*) Lib. 4. cap. 8. uſque ad 12. (*b*) Lib. 4. cap. 12.

in Titulo de Acquir. rer. dom. [e]; immo & *obligationes*, *pacta*, *contractus*, *actiones*, *accusationes*, *executiones sententiarum* [d], *ipsamque Majestatem* inde deducit. [e]

n. 26. Tandem in libro quinto originem juris civilis, & summæ potestatis exponit, & quemadmodum jus civile serviat juri naturali, demonstrat.

n. 27. Atque hæc sunt principia WINCKLERI, hominis privati, qui seculo minus in Germania culto vixit, & ideo vix fama innotuit, fato meliori dignus.

n. 28. Ceterum, non opus videtur ad specialia procedere, & distinctionem inter jus naturæ prius, & posterius, quæ nec juri Romano convenit, nec veteribus unquam probata fuit, examinare; cum alibi jam dictum sit, jus *naturæ*, & *gentium*, prout a veteribus sumitur, unum, idemque esse, & jus gentium voluntate constitutum non dari. Sed & *amorem* ingenitum cum socialitate convenire, ipse WINCKLERUS passim fatetur; adeoque eadem dubia, quæ socialitati obstant, *amori* quoque obstare videntur.

CAPUT III.

De Principiis SELDENI, *&* YVONIS *Parisiensis.*

§. XIV. SINGULARE aliquid præ se ferunt duo tractatus SELDENI, & YVONIS Parisiensis: indeque separatim examinare horum principia, operæ pretium esse duxi.

§. XV. SELDENUS Grotii coætaneus, & æmulus, scripsit systema *de jure naturali*, *&* *gentium*, *juxta disciplinam Hebræorum*; atque *custodiam societatis humanæ* quidem pro principio jurium naturalium agnoscit [f]: at præcepta eo pertinentia non a priori rite demonstrari posse, putat [g], quum lumen rationis obscurum admodum, & intellectus humanus adeo depravatus sit, ut in imperatis naturæ rite discernendis facile hallucinari potuerit. Atque ideo fingit, Deum, quasi in appensa ob intellectum humanum perpetuo tabula, seu libro expanso, indicare voluisse præcepta naturalia, ut perpetuo obligantia, & reliqua arbitrio permissa; adeo ut nullum, quod societati humanæ optime conservandæ conducat, præceptum prætermiserit [h]. Idque factum, ait, per septem præcepta Noachidarum [i]: atque hæc ratio est, cur titulo *de Jure naturæ*, addiderit, *juxta disciplinam Hebræorum*.

Verum, 1. admitti nullo modo potest, *intellectum humanum adeo depravatum esse, ut in imperatis naturæ rite discernendis*

(c) L. 4. cap. 12. pag. 425. (d) d. cap. 12. pag. 425. usque ad pag. 432. (e) Lib. 4. cap. 13. pag. 440. (f) Lib. 1. cap. 9. pag. 110. pr. (g) ibid. pag. 109. (h) d. l. pag. 110. pr. (i) ibid. cap. 9. pr.

nendis facile hallucinari potuerint homines. Lumen rationis non in eo defecit, quod imperata voluntatis divinæ ex sola ratione non satis innotescant hominibus, (modo facultas ratiocinandi, & regulæ, quas suppeditavimus, rite adhibeantur) sed quod ea sit fragilitas humanæ naturæ, ut sæpissime ea eligat, quæ rationi repugnant. Sed & 2. cum hic agatur de probando jure, quod toti humano generi commune est; qua, quæso, ratione homines convinci de veritate præceptorum, & revelationis possunt, quam vel ignorant, vel non agnoscunt? Denique 3. fabulam esse, quæ de septem præceptis Noachicis traduntur, alibi probavimus. Sane, sola ratio Judæos docuit, ea, quæ Noacho revelata esse fingunt, esse præcepta juris naturalis.

§. XVI. P. Yvo Pariensis, ordinis Capucinorum Franciscani, Anno 1658. novum systema juris naturalis in scenam produxit, cui titulum præmisit: *Jus naturale rebus creatis à Deo constitutum.*

n. 1. Postquam enim in præfatione probavit, 1. legem naturæ esse a Deo, 2. eam esse universalem, 3. legem naturæ esse æternæ veritatis, &c. [k], tribus libris singulas naturæ leges explicat.

n. 2. In Libro primo agit *de causis, & rerum productione*, ac leges naturæ, quibus causæ illæ, & rerum productiones nituntur, proponit, adeoque existentiam Dei, & originem mundi, ac creaturarum, nec non finem creationis, ac facultates agendi explicat, simulque jura inter parentes, & liberos inde deducit.

n. 3. In Libro secundo agit de *rerum conservatione & augmentis.* Inter alias leges naturæ eo pertinentes refert, 1. quod omnia quærant bonum sibi conveniens, quo possint conservari [l]: 2. quod nihil fiat, vel agat se ipso, sed indigeat auxiliis [m]: 3. quod agens congruis instructus esse debeat mediis, & instrumentis [n]: 4. quod vis activa certis, & determinatis modis procedat [o]: 5. quod stent omnia mutuis auxiliis [p]: 6. quod omnia appetant non tantum conservari, sed & augeri [q]: 7. quod viventia norint suas, & hostis sui vires [r]: 8. quod fortiora prævaleant infirmis [s]: 9. quod oppressi se vindicent in libertatem [t]: 10. quod vim vi repellere liceat [u]: 11. quod dolo se tueantur, quæ non possunt viribus [v]: 12. quod cum vires propriæ non sufficiant, advocentur exteræ [x]: 13. quod plurima vim singularem passa restituantur in integrum [y]; unde deducit regulam, quod tibi non vis fieri, alteri ne facias. [z]

n. 4. In Libro tertio agit *de rerum alteratione, ac interitu:* & exponit primum generalia, quæ pertinent ad rerum interitum; tum inquirit alterationis, & corruptionis causas, tam internas, quam externas; tandem, quæ singulorum interitum immediate præcedunt, & postea sequuntur [b]. Atque in eum finem plures leges naturæ supponit. [c]

n. 5. Ex hac ipsa dispositione operis apparet, Yvonem non *verum jus naturæ*

(*k*) Yvo Præfat. pag. 11. usque ad pag. 20. (*l*) pag. 269. (*m*) pag. 286. (*n*) pag. 292. (*o*) pag. 335. (*p*) pag 349. (*q*) pag. 378. (*r*) pag. 398. (*s*) pag. 408. (*t*) pag. 481.

(*u*) pag. 420 (*v*) pag. 445. (*x*) pag 457. (*y*) p. 497. (*z*) pag. 501. (*b*) pag 519. (*c*) dict. pag. 519. seq.

turæ exponere, sed jus naturæ materiale: jus, quod ex lege materiæ a Creatore indita sequitur.

Omnia enim præcepta naturæ ex harmonia universi, ex consonantia rerum creatarum, adeoque ex nexu rerum deducit. Hinc legem naturæ describit, *ratos, fixosque rebus omnibus insitos existendi, & agendi modos, quibus constat mundi totius partium, & seculorum series.* d

n. 6. Atque hanc legem naturæ tam brutis, quam hominibus communem esse, tradit; bruta enim legem illam sequi per instinctum, seu motum naturæ, homines per rationem, i. e. cognitionem, & judicium. e

n. 7. Videtur igitur hic Auctor nulla præcepta juris naturalis statuere, nisi quæ ex nexu rerum, & motu materiæ a Creatore indito sequuntur; atque hinc asserit f, juris civilis regulas, physicæ, moralis, politicæ, mechanicæ, artis cujuslibet præcepta, inniti lege naturali velut fundamento. Et ex ipsa inspectione operis apparet, modos demonstrandi leges naturæ, maximam partem ex physicis, & mechanicis regulis desumtos esse.

n. 8. Ceterum, Deum auctorem hujus legis facit g, & regulam generalem omnibus communem constituit, *quod bonum sit appetendum, & contra malum fugiendum &c.* h. Inter naturæ autem leges ponit, *quærere bonum sibi conveniens, quo omnia possint conservari* i; & *quod tibi non vis fieri, alteri ne facias.* k

n. 9. Hoc JUS NATURALE duplici illa definitione contineri, ait, quæ a JCtis Romanis afferri solet, quarum altera *Jus naturæ* describit, *quod natura omnia animalia docuit*; altera, *quod ratio naturalis inter omnes homines constituit.* Ubi de præceptis, quæ cuique definitioni junguntur, judicium fert; quædam nimis angusta esse, quædam nimis universalia, quædam nimis singularia, existimans l. Ipse vero sexaginta leges naturæ substituit, quæ, uti dictum est, pleræque ex physica, & mechanicæ artis regulis desumtæ sunt.

n. 10. Ceterum, adeo confusum est opus, ut vix discerni possit, utrum physicam, an jura naturæ docere videatur.

CAPUT IV.

De Principiis Juris naturalis recentiorum, & celebriorum quorundam Doctorum.

§. XVII. EXAMINAVI principia GROTII, COCCEII, HOBBESII, HEMMINGII, WINCKLERI, SELDENI, & YVONIS Parisiensis: superest ut recentiorum quorundam Doctorum principia lectori exhibeam. Equidem in animo fuit singulorum Scriptorum systemata examinare: at mutavi propositum, tum quia observavi, plerosque cum aliquo expositorum principiorum conspirare; tum quia nuperrime celeberrimus GLAFFEJUS

(*d*) Yvo pag. 7. Conf. pag. 1. & 6. (*e*) p. 2. (*f*) pag. 6. (*g*) pag. 9. (*h*) pag. 12. pag. 13. (*i*) pag. 269. & 378. (*k*) p. 501. (*l*) pag. 5.

FEJUS in opere nunquam fatis laudando universam juris naturalis historiam, simulque varias Doctorum opiniones, compendiose, at more suo solide exposuit. Hinc per indicem saltem principia hactenus edita recensebimus.

§. XVIII. Illustris PUFENDORFIUS, systema Grotii secutus, CUSTODIAM SOCIETATIS HUMANÆ pro unico vero, & adæquato omnium jurium principio posuit: atque hactenus nihil novi addidit, nisi quod socialitatem non ex principiis internis, ut Grotius statuerat, sed ex libera Dei voluntate ortum habere, docuerit.

B. PARENS *socialitatem* nullo sensu pro principio juris naturalis haberi posse, & contra Grotium, & contra Pufendorfium defendit, ac solam VOLUNTATEM DEI tum permittentem, tum præcipientem, verum esse principium juris naturalis, docuit. Quam sententiam ipse quoque peculiari tractatu olim defendi.

§. XIX. Densensores doctrinæ Pufendorfianæ concedunt quidem, VOLUNTATEM DEI esse principium verum, & unicum juris naturalis, sed *essendi*: at id non sufficere, putant, quia hoc principio posito nondum cognosci, ajunt, quidnam Deus voluerit; atque hinc aliud principium quærunt, unde plenissime de voluntate Dei constare possit: idque vocant principium *cognoscendi*. [m]

Intelligunt autem per tale principium cognoscendi propositionem aliquam generalem, ex qua reliquæ leges naturales tamquam conclusiones necessario sequuntur; quæ omnes propositiones legum naturalium, quotquot dari possunt, continet: adeoque sub qua præcepta juris naturalis omnia, tamquam sub communi axiomate, comprehenduntur. [n]

Inter requisita autem hujus principii ponunt, ut sit unicum, manifestum, & adæquatum; adeo ut non sit ullum præceptum juris naturalis, cujus ratio non necessario, & ultimo, inde deduci possit. [o]

§. XX. Investigatio ejusmodi *principii cognoscendi* admodum solicitos reddit recentiores juris naturalis Scriptores; & tot fere exstant cognoscendi principia, seu regulæ, quot scribentium capita.

§. XXI. Illi, qui Grotii, & Pufendorfii castra sequuntur, in SOCIALITATE tale principium cognoscendi invenisse gloriantur. Ex hoc enim principio certo constare, ajunt, quid Deus ab hominibus fieri voluerit: nimirum, quod homines licite agere possint quæ ad custodiam humanæ societatis pertinent, & quod ea, quæ societatem illam lædunt, omittere teneantur. Quam doctrinam exposuimus, simulque refutavimus, in Dissertatione prooemiali I. §. 63. seq.

Alii generale nimis hoc principium crediderunt; indeque alia quædam præcepta, aliasque regulas subordinaverunt [p], quibus adhibitis omnia, & singula naturæ jura facile cognosci possint. Atque

(*m*) Thomas. fund. Jur. nat. L. 1. c. 6. §. 1. seq. Glaffey *vernünfft. Völcker-Recht.* c. 3. §. 2. seq. Wernher element. jur. nat. c. 5. §. 1. & 2. Gribner Pr. jur. nat. proleg. c. 4. §. 8. Ludovici dubia circa jus nat. §. 6. seq. Vid. supr. Differt. prooem. I. §. 63. seq. & Differt. prooemiali X. §. 19. seq.

(*n*) Vid. supr. Differt. 1. § 63. seq. & § 67.

(*o*) Pufend. jur. nat. L. 2. c. 3. §. 19. Glaffey d. l. Wernh. d. l.

(*p*) de quibus vide Dn. Gribnerum de princ. jur. nat. proleg. c. 4. §. 11. n. 5. & 6. Sibrand de princ.

Atque ex hac *socialitate* non tantum jura hominum inter se, sed & jura inter Deum, & homines, deduci posse, quidam asserunt. [q]

Ceterum, cum hoc principio *socialitatis* conveniunt illi, qui *mutuam benevolentiam* [r], vel *amorem proximi* [s], pro principiis cognoscendi venditant: socialitas enim amorem mutuum, & benevolentiam mutuam supponit.

§.XXII. BODINUS Professor quondam juris in universitate Hallensi, novum constituit juris naturalis principium [t], nimirum, ORDINEM. Totam enim a summo Creatore conditam naturam, formaliter nil nisi ordinem partium inter se, & respectu totius, & creatoris spirare, ait: hinc *ordine* naturæ servari omnia, eoque turbato omnia corruere, immo nec hominum societatem sine *ordine* aliquo concipi, nedum conservari posse. Unde *ordinem* animam rerum esse, docet, eumque basin, ac fundamentum omnis naturæ, ac moralitatis, constituit.

n. 1. Atque hunc ordinem rerum creatarum vel ab ipso creatore, vel ab intelligentibus creaturis introductum, omnes, qui eundem cognoscunt, aut cognoscere possunt, eique subsunt, ad ejus observationem obstringere, eamque obligationem in sensu morali JUS vocari, ait. Ordinem vero vel ex creatoris voluntate, vel ab hominibus inventum esse; indeque duplex jus oriri, *divinum*, quod ad ordinem a Deo præscriptum nos obliget, & *humanum*.

n. 2. Voluntatem Dei innotescere, ait, vel ex *verbis*, vel ex *factis* Creatoris; indeque duplex jus divinum oriri, expressum, & tacitum: *prius* ex sacra scriptura hauriendum, *posterius* ex ordine; idque in specie dici *Jus naturæ*.

n. 3. Definit ergo JUS NATURÆ, *voluntatem Dei sese exerentis in ordine creaturarum, omnes creaturas ad servandum suum ordinem, & non perturbandum, dirigentem, & obligantem* [u]. Eamque definitionem ex Augustino desumsit. [v]

n. 4. Rationem (utpote cujus usum incertum, & inconstantem fingit) non esse medium cognoscendi, existimat; sed cognosci demum jus naturæ, ait, ex ipsius naturæ ordinis institutione: dum enim Deus res in tali ordine ad hunc, vel illum usum creavit, inde concludit, hoc ipso nos obligari, ut illas res ex illo statu contra ejus voluntatem non turbemus, sed ad eum usum, ad quem creatæ sunt, adhibeamus. [x]

n. 5. Materiam igitur *Juris naturæ* consistere, ait, in cognitione creationis, & inde fluentis *ordinis*, & usu crea-

jur. nat. cap. 2. Wernheri elem. jur. nat. c. 5. §. 17.. Proelei *Grund-Sätze des naturlichen Rechts* pag. 145. § 9. Titii *Einleitung zum* jure naturæ & gent. cap. 1. §. 11. Thomasii fundam. jur. nat. Lib. 1. cap. 6. §. 41. & 42. (*q*) Daniel Ringmacher in Differt. de offic. hom. erga Deum, seu de relig. nat. §. 18. seq. (*r*) Cumberland Disquis. phil. de legibus naturæ. Rachelius in Disput. jur. nat. 1. §. 104. (*s*) Westphal. in differt. de argum. & causa jurispr. natur. rite excolendæ. Vogtheri *Schrifft und Vernunfftmäsiger Bericht eines neuen* principii moralitatis. Hedingeri consp. jur. nat. quæst. 2. §. 13. vid. Dn. Gribner d. proleg. cap. 4. §. 9. Atque eodem redeunt principia Hemmingii, & Bodini. (*t*) in disputat. de jure mundi. (*u*) d. disp. §. 2. (*v*) Lib. 22. contra Faust. c. 27. (*x*) d. disp. §. 6.

creaturarum; quo sciamus, in quo ordine quæque res sit creata, & ut in illo ordine ad eum finem, ad quem creata est, utamur. (y)

n. 6. Difficillimum vero esse, ait, exprimere, qua ratione circa actiones istas naturales recte se gerere debeat homo, quia lapsu primorum parentum natura humana ita depravata sit, ut usum, ac ordinem omnium creaturarum non nisi per umbram aliquatenus cognoscere, nedum observare possit. (z)

n. 7. Ad investigandum igitur illum ordinem actiones humanas juxta octo gradus AMORIS, quem unicum naturæ vinculum esse, ait, examinat, indeque omnia præcepta naturæ deducit. (a)

n. 8. Apparet ergo, BODINUM amorem subordinasse ordini, vel potius amorem ordini junxisse: adeoque eum revera ratione principii convenire cum iis, qui amorem principium cognoscendi constituunt, quod principium præter WINCKLERUM adoptarunt multi. (*vid.* §. 21.)

§. XXIII. Nova principia jactavit doctissimus WACHTERUS *in originibus Juris naturalis*, quæ hoc ordine proponit.

Primo, res existere necessario cum sua natura: posita autem natura necesse esse aliquid juris esse secundum illam naturam (b). Unde concludit, humano generi quoque vi existentiæ suæ proprium esse jus naturæ. (c)

Secundo, fundamentum, seu principium essendi hujus juris naturæ humanæ ponit in potestate Dei illimitata. (d)

Tertio, jus naturæ definit, *id, quod hominem decet, quatenus homo est*; sive, quod conforme est inter homines ea sola de causa, quod in natura humana per potentiam Dei existunt, & ex ea sola operantur (e). Atque hinc librum suum inscribit *de Jure naturæ humanæ*.

Quarto, principium cognoscendi in hac regula constituit, *naturæ humanæ convenienter vivere* (f). Unumquemque enim, ait, summo naturæ suæ jure ea agere, quæ ex naturæ suæ necessitate sequuntur; e contrario nullo naturæ suæ jure ea agi, quæ non ex naturæ suæ necessitate, sed aliunde a causarum externarum fortuitis impulsibus sequuntur. (g)

Hominem autem summo naturæ suæ jure agere Deum colendo (h), conservando se ipsum (i), & conservando proximum (k), &c.

§. XXIV. B. THOMASIUS rejecta socialitate, quam acriter in tractatu de jure divino voluntario antea defendit, novum principium cognoscendi jura naturæ constituit, ac Deum voluisse, ait, *ut homines faciant ea, quæ vitam hominum reddunt maxime diuturnam, & evitent ea, quæ vitam reddunt infelicem, mortemque accelerant.* Idque per sequentes regulas fieri existimat: *Fac tibi quod vis ut alii sibi faciant; & ne facias alteri, quod tibi non vis fieri.* Vide THOMASII fundamenta juris nat. *n.* 1.

(y) ibid. §. 7. (z) §. 8. (a) §. 8. seq. (b) Propos. 1. & 2. (c) Propos. 2. Corol. 3. (d) Propos. 2. Corol. 4. (e) Propos. 2. schol. 1. (f) Propos. 2. Corol. 6. (g) Propos. 3. 4. 5. (h) prop. 4. Schol. 1. (i) Propos. 6. (k) Propos. 7. 8. & 9.

n. 1. Joh. Wilhelm a LITH idem principium cognoscendi in Diss. de Principio primo legis naturæ defendit; atque *id, quod felicitas humani generis necessario exigit, faciendum, quicquid vero ei repugnat, omittendum esse*, statuit. *l*

Ex hoc principio omnia officia, lege naturali præscripta, clare demonstrari posse, ait. Uti 1. officia erga Deum; quia si homines Deum colerent, præcepta ejus probe observando, atque se inter se ad gratam beneficiorum ipsius memoriam, & vitæ sanctitatem, fideliter exhortando, tunc demum quisque & suam, & aliorum hominum felicitatem rite promoveret *m*. 2. Officia, quæ quis ipse sibi debet; unde infert, unumquemque veræ felicitatis sapienter rationem habere, & quicquid eam impedit, solicite declinare debere: veram autem felicitatem consistere, ait, in solida tranquillitate animi, omni angore, omni metu, omnique cupiditate vacui, & in solo Dei amore pure, ac secure acquiescentis *n*. 3. Officia, quæ homo homini præstare debet, & quæ maxima parte in custodia socialitatis consistere *o*, atque in genere hoc præcepto comprehendi, ait, ut unusquisque aliorum hominum felicitatem, æque, ac suam conservare, & promovere studeat, suo quoque incommodo; unde consilia Evangelica, & virtutes, pro totidem legibus naturæ venditat. *p*

n. 2. Atque hoc Systema THOMASII plures habuit sectatores, & communiter illud receptum esse, experientia docet. *q*

§. XXV. Præterea *alii* principium cognoscendi ponunt in conformatione hominis cum Creatore *r*; *alii* in conformitate cum statu integro, seu reliquiis imaginis divinæ *s*: *alii* cognosci voluntatem Dei, ajunt, ex fine mundi conditi *ss*; *alii* ex fine hominis conditi *t*: *alii* cultum divinum regulam cognoscendi esse, ajunt *u*: *alii* moratiorum gentium consensum *v*, &c. Quas opiniones collegerunt viri celeberrimi a *Rheden* [x], *Wernherus* [y], *Gribnerus* [z], *Glaffey* [a], & alii. *b*

§. XXVI. Plurimi autem non opus esse ejusmodi principiis cognoscendi generalibus, statuerunt *c*: immo tale principium generale, sub quo omnia, & singula principia juris naturæ continentur, dari, negant. Neque enim posse talem excogitari propositionem, ajunt,,

(*l*) de princ. L. N. §. 13. (*m*) ib. §. 16. seq. (*n*) ib. §. 30. seq (*o*) ib. §. 94. seq. (*p*) ib. §. 52. & seq. (*q*) Vid. Köderitz *grundliche Einleitungen zum naturlichen Recht*. pag. 2. Hoheisel dissert. de principio jur. nat. §. 10. & seq. Schusteri Dissert de off. hom. erga se ipsum. Schwartz Diss. de problem. jur. nat. & gent. Disq. 1. probl. 1. & 3. Dn. Böhmer de jur. Publ. univ. Part. gen. C. 1. §. 21, & 29. Gundeling de jur. nat. & gent. C 2. §. 18. (*r*) Zentgravius de orig. jur. nat. art. 9. apud Gribn. d. proleg. C. 4. §. 9. part. 1. C. 1. & 2. (*s*) Albert. Comp. jur. part. 1. C. 1. & 2. & in specim. vind. contra Pufend. C. 2. §. 2. (*ss*) Kulpis. exerc. 1. ad Grot. th. 6. (*t*) Scharrock de offic. secund. jur nat. Rachelius in disput juris nat. 1. §. 102. Muldener in Dissert. de juris naturalis defin. & fundam. Hemmingius Cap. 2. §. 2. (*u*) Kulpis. exerc. ad Grot. 1. th. 6. (*v*) Doctores apud Gribner de princ. J. N. proleg. C. 4. §. 10. (*x*) in disp. de cons. oblig. & mod. cogn. jur. nat. (*y*) in Element. jur. nat. (*z*) De principiis juris naturæ. (*a*) *Vom vernunftigen Volker-Recht*. (*b*) Proeleus in dissert. de origine divers. jur. nat. princ Anno 1701. Lipsiæ habita. Conf Ludovici delineatio jur. div. & naturalis. & Ejusdem dubia circa hypothesin jur. nat. (*c*) Glaffey d. C. 3. §. 11. p. 237.

ajunt, quæ genuini principii locum tueatur; neque diversa objecta unum principium admittere; diversum statum diversas regulas postulare, nec ullam disciplinam esse, quæ una sola propositione absolvatur: cæterum, in singulis juris prudentiæ partibus particularia, genuina tamen, evidentia, domestica, & adæquata principia haud deficere [d]. Idque speciali Dissertatione probavit *Philippi.* [e]

n. 1. Alibi [ee] diximus, B. PARENTEM in eadem fuisse sententia, regulam generalem, seu præceptum universale, unde totum jus naturæ, ac singulæ naturæ leges necessario sequantur, non dari; sed eum ex modis demonstrandi, quos Logica naturalis suppeditat, singula præcepta naturæ demonstrare. Ut exemplo mentem B. PARENTIS illustrem, *autocheiriam* prohibitam esse, probat 1. ex *facto creationis*; quia Deus vitam hominibus concessit, eisque necessaria ad vivendum subministravit: voluit ergo eos vivere. Immo 2. *motum* generi indidit, quo singuli feruntur ad sui conservationem, & aversantur destructionem sui. 3. *Finis* creationis hic est, ut creatura gloriam Creatoris exaltet: ideo Deus rationem dedit homini, i. e. animam corpori junxit; in quam proinde homini nullum jus competit. 4. Pugnaret cum *perfectione divina*, si Creator creaturæ facultatem semet destruendi dedisset, & animam a corpore separandi; omnia hæc Deus frustra egisset. 5. Consensu *omnium gentium* constare, autocheiriam, & homicidia improbari.

n. 2. Hinc alii quoque juris naturalis Doctores plures tales regulas, seu propositiones generales statuerunt, sub quibus omnes reliquæ naturæ leges comprehendantur.

TRIBONIANUS tria generalissima præcepta juris posuit, honeste vivere, neminem lædere, & suum cuique tribuere. MELANCHTON ex decalogo cognosci voluntatem Dei, statuit [h]. SELDENUS ex septem præceptis Noachi jura naturæ demonstrat [i]. EISENHARDT undecim virtutum Aristotelicarum ordinem in demonstrando jure naturæ servavit [k]. BUDDEUS tria principia generalia cognoscendi statuit: Deum cole; temperanter vive; & socialiter vive [l]. Immo & eorum quidam, qui socialitatem primum, & unicum principium ponunt, alias regulas generales ei subordinare, vidimus supra §. 21.

§. XXVII. Si dicendum quod res est, nec ego talem regulam, seu propositionem cognoscendi voluntatem divinam præcise necessariam esse, existimo; quia ea ipsa regula probari, & ex naturæ rationibus demonstrari necessario debet. Sane, illa ipsa *necessitas custodiendi humanam societatem* indiget probatione, nimirum, dari talem societatem, eaque data, omnia

(*d*) Gribn.d. C. 4. §. 12. (*e*) In Diss. cui titulus πρῶτον ψεῦδος, seu primum falsum circa principium juris naturæ, quasi totum jus naturæ ex unica quadam propositione generali, omnes reliquas leges naturæ sub se comprehendente, sit deducendum. (*ee*) Diss. procem. X. §. 19. & 20. (*f*) Diss. procem. X. §. 19. (*g*) L. 8. ff. de just. & jur. van der Meulen in comment. ad Grot. apud Dn. Gribner d. proleg. C. 4 §. 7. (*h*) de philos. moral. p. m. 125. vid. Dn. Gribn. d. C. 4. §. 10. Wernh. d. l. c. 5. §. 9. (*i*) de jur. nat. & gent. l. 1. C. 10. (*k*) apud Dn. Gribner d. proleg. C. 5. §. 1. (*l*) in Dissert de rationali amore sui ipsius, juris nat. principio.

omnia, & singula naturæ jura inde sequi. *Vid. Differt. proœm. I. per tot.*

Cæterum, existere talem propositionem generalem, sub qua omnia, & singula naturæ præcepta comprehendantur, extra omne dubium positum est; eaque in ipsa definitione justitiæ continetur, quæ in *jure suo cuique tribuendo* consistit: Deus ergo voluit, ut *jus suum cuique tribuatur.*

Principium igitur juris naturalis (quod *essendi* vocant) est VOLUNTAS CREATORIS, Auctoris naturæ, qui solus superior est humano genere, eique solus legem dare potest.

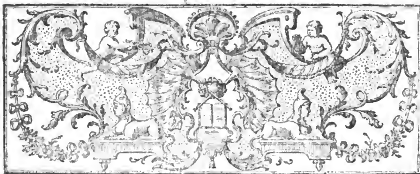
Omnis autem illa voluntas una hac generali propositione continetur, ut creaturæ ratione præditæ JUS SUUM CUIQUE TRIBUANT; hoc enim jus a Creatore cuique concessum, alii nec impedire, nec turbare possunt, sed jus suum cuique tribuere tenentur. Quod systema latius prosequemur in Dissertatione sequenti.

DISSERTATIO
PROOEMIALIS XII.
EXHIBENS
NOVUM SYSTEMA
JUSTITIÆ NATURALIS
ET ROMANÆ.

Ubi non ſolum verum Principium Juſtitiæ naturalis, & præterea regula quædam generalis proponitur, quæ omnia, & ſingula Juſtitiæ naturalis præcepta complectitur; ſed & ſpeciatim 1. *Jura Dei in homines* demonſtrantur: 2. *Jura hominum inter ſe juxta tria objecta Juris Romani* exponuntur; ſimulque *univerſum Jus Romanum in artem redigitur.*

P R Æ.

P R Æ F A T I O.

§. I.

Rotius dum incomparabile illud *de Jure Belli, ac Pacis* opus publici juris fecit, declaravit in ipsis Prolegomenis, se juris prudentiam privatæ diligentiæ studio adjuvare voluisse, quia artis formam ei imponere multi antehac destinassent, perfecisset nemo. [a]

§. II. Quam infeliciter id summus Vir peregerit, ex ipso tractatu apparet. Præcipuam enim juris Romani partem non ex jure naturæ, sed *vel* ex jure naturæ pro certo rerum statu, uti dominium, & judicia [b]; *vel* ex jure gentium voluntario, præcipuos nimirum acquirendi modos a JCtis Romanis prolatos [c]; *vel* ex legibus civilibus, ut reliquos acquirendi modos [d], quasi contractus, & quasi delicta [e] deducit.

§. III. Primus B. Parens speciales juris Romani partes ex juris naturæ principiis felicissimo ausu illustravit, & fundamenta obligationis, condictionum, probationum, tutelæ, patriæ potestatis, &c. in dissertationibus academicis exposuit, *quarum duo volumina typis expressa extant:* At Systema *de Justitia Gentium*, quod jam ab Anno 1672. meditatus est [ee], nunquam perfecit.

§. IV.

(a) Proleg. §. 30. (b) Vid. Dissert. proœm I. §. 77. (c) Vid. Dissert. proœm. IV. § 27. (d) Grot. L. 2. C. 8. §. 1. n. 1. §. 8 seq. (e) Grot. L. 2. C. 1. §. 2. n. 1. (ee) Vidi Coccii de culpis in dedicat.

§. IV. Cum vero semper persuasum mihi fuerit, JCtos non sine ratione docuisse, jus Romanum collectum esse *ex præceptis Juris Gentium* [f] a prima juventute in id animum intendi, ut confusam juris Romani disciplinam in artem redigerem, adeoque leges Romanas ex ipsis suis fontibus explicarem.

§. V. Ad finem hunc obtinendum alia demonstrandi via usus sum; ac illa, quam B. PARENS in positionibus pro explicando jure gentium editis elegit [g]. Secutus potius sum, in demonstrandis juribus hominum inter se, veteres JCtos, conditores illos juris Romani, qui omne jus versari, dixere, vel circa *personas*, *earumque statum*, vel circa *res*, vel circa *actiones*, quæ scilicet ex *obligatione personæ* oriuntur. [h]

§. VI. Juxta hanc methodum Systema DE JUSTITIA NATURALI ET ROMANA composui, & Libro PRIMO in genere de *Justitia*, *&* *Jure naturali* egi: ubi non tantum utilitatem, & necessitatem hujus juris, ejus existentiam, modosque probandi naturales, causam, subjectum, objectum, & effectus, clare, & distincte demonstravi; sed & præceptum universale, seu regulam generalem cognoscendi, ex ipsa justitiæ naturalis definitione, suppeditavi: indeque DEI VOLUNTATEM pro principio unico, vero, & adæquato posui, quatenus, nimirum, vult JUS SUUM CUIQUE TRIBUI.

§. VII. Cum autem jus cuique suum sit vel intuitu DEI, vel intuitu HOMINUM, Libro SECUNDO exposui ea jura, *quæ Deo in homines competunt*, & quæ proinde homines juxta voluntatem Creatoris huic tribuere tenentur.

Porro intuitu *hominum* jus cuique suum esse, probavi 1. ex *statu hominum* naturali; 2. ex jure *in res ipsas* (nimirum ex jure *imperii*, & *dominii*); 3. ex *obligatione personæ*, quæ descendit tum *ex contractu*, tum *ex delicto*, tum ex *variis causarum figuris*, &c. Atque de his tribus objectis juris egi in Libro TERTIO QUARTO & QUINTO.

Ex ipso tractatu apparebit, nullum speciale juris naturalis præceptum superesse, quod ex prædicto simplicissimo principio deduci non possit, & quod non necessario inde inferatur.

§. VIII. Quia vero frustra hæc jura hominibus concessa essent, nisi facultas quoque defendendi illa jura eis competeret, modos defensionis naturales exposui Libro SEXTO, & SEPTIMO. Nimirum, demonstravi, cuique facultatem jus suum defendendi natura competere

1. in

(*f*) L. 1. §. 2. ff. de just. & jur.
(*g*) De qua vide Differt. procem. X.
(*h*) L. 1. ff. de stat. hom.

1. in civitate per *judicia*, (ubi originem summæ potestatis, ac judiciorum explicavi: 2. contra extraneos, per *repressalias*, & per *bella*.

§. IX. Facillima hæc est methodus addiscendi simul & juris naturalis, & juris Romani principia; dum enim fontes juris naturalis explicamus, principia simul juris Romani proponimus. Neque novis terminis utimur, nec aliena adoptamus nomina, aliasque fingimus rerum definitiones; sed verba, & methodum servamus tritam, usitatam, & tyronibus juris cognitam: non doctorum, & interpretum auctoritates allegamus, sed rationes naturæ, quas plerumque ipsum jus Romanum suppeditat.

§. X. Ex processu hujus operis constabit, quam suaviter conclusiones juris Romani cum ratione naturali conveniant. Apparebit, inquam, nullam in legibus Romanis, quatenus in Pandectarum libris continentur, superesse iniquitatem; & ea, quæ mera arbitria populi Romani, vel Prætoris, vel Senatus hactenus visa sunt, lucem ex æquitate naturali accipere: ac difficillimas juris controversias circa jus personarum, & rerum, item circa contractus, conditiones, quasi contractus, & quasi delicta, nec non principia de præstatione culpæ, doli, casus, & infinita alia, extra omne dubium poni.

§. XI. Equidem principia saltem generalia exposui, eaque rationibus naturæ firmavi; atque in his principiis constituendis prolixior fui: Conclusiones vero, quæ inde sequuntur, i. e. jura specialia, vix tetigi, nisi quatenus ad illustrationem principiorum pertinent; quia facile ex Pandectarum libris suppleri possunt. Sed & jura bellorum per indicem saltem proposui, quia rationes eorum in commentario ad libros GROTII de Jure Belli, & Pacis explicavi, quo lectorem, ne actum agam, perpetuo; & allegato ubique loco remisi.

§. XII. Præterea nullum in Pandectis juris Romani titulum, qui fundamentum in jure naturali habet, invenies, qui non ex opere nostro lucem accipiat; quod ex indice titulorum, qui in Pandectis continentur, & quem in fine hujus Dissertationis subjiciemus, apparet. Ceterum, illos titulos, qui ex mero arbitrio imperantium ortum habent, ut Magistratuum nomina, & officia, jura ultimarum voluntatum, cautiones, eaque, quæ ad processum pertinent, &c. in hoc systemate omisimus, & in prædicto indice asterisco hoc * notavimus.

LIBER PRIMUS.

DE JUSTITIA NATURALI IN GENERE.

PROOEMIUM.

§. I. NOVUM in fcenam produco fyftema juris naturalis, quod præcipue ad illuftrationem juris Romani ex ipfo jure Romano compofui.

Jurifprudentia Romana ideo faltem obfcura, & rationi fæpius minus conveniens videtur, quia Corpus illud, juris quod vocant, abfque omni ordine, tum titulorum, tum legum, compilatum, principia autem generalia, ex quibus fingulæ leges, tanquam totidem conclufiones fequuntur, nullibi expofita funt, etfi leges illæ plerumque rationibus naturæ adftruantur.

§. II. Hæc principia generalia, hos fontes legum Romanarum, i. e. rationes naturæ, quæ in corpore illo difperfæ funt, præfenti opere propofuimus: adeoque jura Romana ex fuis principiis, i. e. ex ratione naturali deduximus; eoque probavimus, *Jus Romanum vere ex principiis Juris naturalis, & gentium collectum effe.*

§. III. Novum autem id Syftema vocamus, quia univerfum jus, quatenus in Pandectis juris Romani continetur, novo, & jufto ordine ad prima fua principia revocamus, ejufque æquitatem rationibus naturæ, ex ipfis legibus plerumque defumtis, demonftramus, ita ut nulla fuperfit juris fpecies, quæ non ex hoc opere lucem accipiat. *Præf.* §. 12.

§. IV. *Primo* autem neceffitatem, utilitatem, & præftantiam juris naturalis demonftrabimus. *Vid. Cap.* 1.

§. V. *Secundo* præcognita juris naturalis ex philofophia rationali per indicem faltem indagabimus. *Vid. Cap.* 2.

§. VI. *Tertio* examinabimus varias juris naturæ fignificationes, & quo fenfu illud a nobis accipiatur, explicabimus. *Vid. Cap.* 3.

§. VII. *Quarto* varias de exiftentia juris naturalis opiniones recenfebimus, & modos probandi naturales, ex quibus exiftentia juris naturalis, fingulaque juris naturalis præcepta demonftrari debent, fuppeditabimus. *Vid. Cap.* 4.

§. VIII. *Quinto* probabimus, exiſtere aliquod jus naturæ, quod omnes homines obliget; adeoque dari aliquid natura juſtum, vel injuſtum: ubi ſimul regulam generalem, & præceptum juris univerſale proponemus. *Vid. Cap.* 5.

§. IX. *Sexto* exponemus definitionem, cauſam, ſubjectum, objectum, & effectum juris naturalis. *Vid. Cap.* 6.

CAPUT I.

De neceſſitate, utilitate, & præſtantia Juris naturalis.

§. X. NON immerito juris naturalis doctores [i] deſudant in inveſtigando actionum moralium principio, quia humani generis, reipublicæ, & ſingulorum intereſt noſſe, quid homines naturali ratione facere, quid non facere poſſint, & debeant.

§. XI. Alibi [k] demonſtrabimus, quædam jura tum *Deo*, tum cuique *hominum* propria, ac quæſita eſſe ex voluntate Creatoris; atque Creatorem hanc voluntatem hominibus per rationem ſatis declaraſſe, ſimulque legem dediſſe, ne jus hoc naturali ratione aliis quæſitum turbent, vel auferant. Cum hac lege ergo nati ſumus, & ad hunc finem Creator nos exiſtere voluit: turpe proinde eſſet ignorare conditionem, cum qua nati ſumus, & ignorare jus, cujus cauſa nati ſumus. [l]

§. XII. Sane, negligi abſque impietate hæc diſciplina nequit, quia negato jure naturæ omnis religio, adeoque omne reipublicæ fundamentum, everteretur. Si enim Deus nihil ab hominibus exegit, i. e. ſi jus humano generi non conſtituit, nihil natura erit prohibitum; adeoque omnis mali, & boni ratio ceſſabit, nulla foret tranſgreſſio legis, utpote quæ non exiſteret, adeoque nulla agendi, vel omittendi neceſſitas, nulla præmiorum ſpes, nulluſque pœnarum metus. Unde cultus Dei, ſacrificia, preces, eoque omnis religio, merum erit inventum hominum, vulgi continendi cauſa effictum: fruſtra quippe expiarent homines crimina, quæ naturali ratione non dantur.

§. XIII. Sed & porro hoc ſolo jure tuti ſunt homines inter ſe; negato enim jure naturæ nulla ſuperior poteſtas a ſubditis, nullus civis a cive, nullus homo ab homine tutus eſſet, quia ſublata hac diſciplina homo hominem abſque injuria e medio tollere poſſet, idque abſque ullo vindictæ metu, ſi alter alterum clandeſtino modo tollit. Non enim metuenda eſt vindicta judicis, qui auctorem ſceleris ignorat; neque vindicta divina, quia perpetrantes ea crimina jus Dei, ſeu naturæ, nullum agnoſcunt: adeoque ſublato jure naturæ, nulla eſt injuria, nulla reparandi neceſſitas, nulla fides inter homines; &c. qua ſententia poſita homo propriæ ſecuritatis munimenta reſcinderet. [m]

Qq 2 §. XIV.

(*i*) Vid. Differt. procem. X. & XI.
(*k*) Vid. infr. Cap. VI. §. 50.
(*l*) Grot. Proleg. §. 2.
(*m*) Grot. Proleg. §. 18.

§. XIV. Eo magis autem interest generis humani, jura naturæ cognita habere, quia omnis felicitatis, tum præsentis, tum futuræ, ratio ab observantia hujus legis dependet. Præterea enim quod consensu omnium, etiam barbararum gentium, transgressores hujus legis cruciatibus conscientiæ perpetuis sint expositi (n), ratio nos docet, Deum ens perfectissimum illis, qui legem naturæ transgrediuntur, durissimas minari pœnas, tum æternas, tum temporarias; cum e contrario amplissima præmia ratio promittat illis, qui legem naturæ implent. (o)

§. XV. Scientia autem hujus juris in omni vitæ genere necessaria est, & summæ potestati æque, ac subdito, fœminis æque, ac viris (p), sago æque, ac togæ, clericis æque, ac laicis, commendanda. Omnes enim ejusdem Dei subsunt imperio, cujus legibus omnes sine exceptione parere tenentur. (q)

§. XVI. Maxime autem eorum, qui nullo juris civilis vinculo tenentur, adeoque qui vindicem temporarium non metuunt, & summæ in terris potestates vocantur, interest, cognitam habere Creatoris sui voluntatem, ut illis constet, 1. quid Deo domino suo, & Creatori debeant; 2. omnem potestatem, quam habent, a Deo esse; adeoque 3. graviter eos peccare potestate illa vicaria abutendo. 4. Apparet ex hac disciplina, quid in subditos iis liceat, & quid in extraneos, inprimis tempore belli, statuere possint; 5. qua ratione ex promissis suis obligentur, & ex suis delictis; 6. an, & quatenus de adulterio, homicidio, aliisque criminibus dispensare possint; 7. quod jus ipsis non sit leges civiles præceptis naturæ contrarias statuere; 8. ex quibus caussis bellum gerere contra extraneos liceat. Denique & 9. id inprimis ex hac disciplina discunt summæ potestates, vindicem hujus juris esse Deum, cujus pœnas sive temporarias, sive æternas evasuræ non sunt, licet a pœnis civilibus sint immunes.

§. XVII. Singulorum civium quoque interest, cognita hæc jura habere, ut ipsis innotescat, 1. Principibus parendum esse ut vicariis Dei; 2. parendum autem non esse in his, quæ præceptis naturæ, i. e. voluntati divinæ, repugnant; 3. quid liceat subditis, ubi judicia civilia cessant; 4. quid ipsis in extraneos liceat, speciatim belli tempore. Præcipuum autem 5. in eo consistit, ut sciant, crimina clandestina etsi vindicem temporarium non habeant, non tamen impunita mansura, sed Deum pœnas sive præsentes, sive æternas ab iis sumturum.

§. XVIII. His, qui militiam sequuntur, & quibus cum hostibus negotium est, maxime hæc disciplina cognita esse debet, ne quid iniqui vel in hostes statuant, vel ab hostibus patiantur. Belli, & Pacis jura ex hac disciplina addiscuntur; & ex hoc jure in genere eis constare debet, quid in hostes, quid in subditos hostium, quid in socios eorum, & quid in medios liceat.

§. XIX. Theologis inprimis utilis, immo necessaria est cognitio hujus juris. Qua enim ratione inculcare populo possunt officia hominum erga Creatorem ens illud perfectissimum, si jura, quæ ex perfectione divina sequuntur, ignorant? Quomodo exponere hominibus possunt, quid sibi invicem debeant, nisi ipsis innotescat voluntas creatoris, quid inter homines præcise fieri voluit?

(n) Grot. Proleg. §. 20.
(o) Vid. infr. Cap. II. §. 30. & Cap. V.
(p) Grot. Prolegom. §. 39.
(q) Grot. Prolegom. §. 12.

§. XX. Omnium maxime autem eorum jura hæc nosse interest qui jurisprudentiæ operam dant, & causarum decisionibus, vel legibus explicandis, aut interpretandis, adhibentur. Nam cum jus Romanum collectum sit ex principiis juris naturalis, & gentium, Sacerdotes illi justitiæ rationes legum, & jurium nonnisi ex jure naturæ, tanquam ex suo fonte, desumere possunt. Atque hinc B. PARENS felicissimo ausu plerasque, & difficillimas juris civilis materias ex jure naturali illustravit, atque leges Romanas sæpissime ab iniquitatis labe, quam adspergere eis nonnulli voluere, purgavit. Vid. supr. §. 3.

§. XXI. Denique grata admodum est hæc disciplina, quia ejus conclusiones ex sola ratione demonstrantur, non ex statutis, non ex doctorum opinionibus, nec ex arbitrio humano. Etiam de caussis gentium, rerumpublicarum, regum, ac principum hic agitur, quas examinare, defendere, oppugnare, & de iis arbitrari, res jucundissima est; iis autem, qui ad latus principum sunt, vel legatorum munus obtinent, maxime necessaria.

CAPUT II.

De Præcognitis Juris naturæ.

§. XXII. PERFECTA justitiæ naturalis scientia supponit cognitionem Philosophiæ rationalis, utpote sine qua concipi jus naturæ nulla ratione potest.

§. XXIII. Jus naturæ enim nihil aliud est, quam lex Dei entis perfectissimi, & Creatoris universi, hominibus *per rationem* declarata, quæ minatur pœnas, tum temporarias, tum æternas, refragantibus, præmia autem promittit obsequentibus.

§. XXIV. In hac ergo justitiæ naturalis disciplina supponitur 1. *Deum existere* a se, i. e. necessario (r); quia frustra de ejus lege quæreretur, si ipse non existeret.

Eo ipso autem supponitur, Deum esse *unum*, & ab omni *materia separatum*: utrumque enim ad necessitatem existentiæ a se requiritur. (s)

§. XXV. Supponitur 2. *Deum esse ens perfectissimum*, vel potius ipsam perfectionum regulam; cum enim omnia jura naturæ, præcipue autem ea, quæ inter homines, & Deum intercedunt, ex cultus necessitate, adeoque ex perfectione divina sequantur, hoc attributum divinum primario supponi debet. (t)

§. XXVI. Supponitur 3. *Deum esse Creatorem universi*, & speciatim *hominum* (u); quia hoc negato omne jus, & imperium Dei in homines, eorumque vitam, & bona, deficeret: neque enim jus præscribendi leges creaturæ alienæ ei competere posset.

§. XXVII. Supponitur 4. *Deum curare non tantum universa*, sed & speciatim *actiones hominum*, simulque esse *omniscientem* (x); quia si non curaret actiones hominum, adeoque eas ignoraret, homo pro lubitu agere posset quidquid

Qq 3 libet.

(r) Vid. infr. l. 2, c. 2, §. 62, & Grot. Prol. §. 11, ibique notata. (s) d. c. 2, §. 63, seq. & Grot. l. 2, c. 20, §. 45. (t) Vid. infr. c. 4. (u) Vid. infr. §. 66. (x) Vid. infr. l. 2, c. 2, §. 65, seq.

libet. Curare enim est observare actiones humanas; examinare, utrum bonæ sint, an malæ: cessante hoc examine, adeoque cura, Deus nec pœnas, nec præmia tribuere posset; eoque sine effectu forent leges naturæ, seu Dei.

§. XXVIII. Supponitur 5. *Deum esse omnipotentem*, adeoque omnes res creatas potentiæ ejus subesse, eique facultatem coercendi creaturam competere; quia alias, & deficiente hoc attributo, leges naturæ non tantum effectu destituerentur, sed & perfectioni Dei aliquid deesset. *Vid. infr.* §. 67.

§. XXIX. Supponitur 6. *Deum* hominibus indidisse *animam rationalem*, *ab omni materia alienam*, *eoque immortalem*. Cum enim homines criminum suorum pœnam non semper in hac vita patiantur, ex perfectione divina inferendum est, aliam vitam exstituram in qua divinus rerum arbiter cuique pro merito vel pœnas, vel præmia tribuet. Negata ergo animæ immortalitate, eo ipso tolleretur omnis juris naturalis effectus.

§. XXX. Supponitur 7. *Dari pœnas, quæ cum vita non finiuntur; eoque Paradisum*, & *infernum*, i. e. loca, ubi Deus cuique pro merito suo pœnas, & præmia tributurus est. Si enim homini in futura vita nihil metuendum esset, frustraneæ forent leges naturæ. [y]

§. XXXI. Cum vero hæc præcognita in tractatu idiomate germanico conscripto sub titulo: *Einleitung zum natürlichen Recht, und zur vernünfftigen Religion*, late a nobis explicata, & illustrata sint, eo lectorem remittimus.

CAPUT III.

De variis Juris Naturæ significationibus; & quo sensu a nobis accipiatur.

§. XXXII. DISCIPLINAM *Juris naturalis*, etsi simplicissimis, nobisque innatis constet principiis, adeo intricatam reddidere illi, qui de jure dicto scripsere, ut ipsa existentia ejusmodi juris pluribus suspecta visa fuerit.

§. XXXIII. Oritur autem id inter alia ex eo, quod non omnes in significatione vocis *Juris naturalis* conveniunt, sed quilibet, qui tractationem hujus juris suscipit, novam, & suis principiis (plerumque erroneis) conformem significationem juri huic affingere solet.

§. XXXIV. PRIMO enim, sensu admodum improprio, jus, seu lex naturæ a quibusdam sumitur pro *ordine naturæ*, pro concatenata illa rerum serie, quæ Stoicis fati nomine venit; hoc enim sensu omnem calamitatem, & temporum difficultatem, *naturæ ordinem*, & *legem* esse, SENECA ait [z]. Unde idem Seneca ad legem naturæ refert, *pane*, & *aqua contentum esse* [a]. Quam significationem alibi [b] plurimis auctoritatibus probavi.

SECUNDO a JCtis Romanis *Jus naturæ* aliquando sumitur pro facultate agendi *juxta motus a natura inditos*, adeoque juxta *instinctum*, quem naturæ auctor per legem creationis materiæ indidit. Indeque jus naturale describunt,

(y) Vid infr. C. 5. (z) Senec. de Vit. beat. C. 15. Conf Gell. noct. att. lib. 6. Cap. 2.

(a) Epist. 25. pag. 97. (b) Differt. proœm. IV. §. 42.

scribunt, *quod natura omnia animalia docuit* [c]. Ejusmodi actiones enim, seposita ratione, ab omnibus animantibus peraguntur juxta *legem*, ac *ordinem* materiæ a Creatore præscriptum. Atque huc referunt *conjunctionem maris, & fœminæ, procreationem sobolis, liberorumque educationem*; quæ jura (i. e. facultates agendi) itidem omnibus animantibus sunt communia [d]. Cujus definitionis sensum alibi [e] explicavi.

§. XXXV. TERTIO Jus naturæ a JCtis Romanis sumitur pro facultate agendi juxta conclusiones rationis; atque hoc sensu a GROTIO definitur: *Qualitas moralis personæ competens ad aliquid juste habendum, vel agendum* [f]. Huic enim juri gentium, quod ratione naturali inter homines peræque servatur, tribuitur facultas occupandi res nullius [g], facultas acquirendi per alluvionem [h], per traditionem ejus, qui jus tradendi habet [i], facultas propulsandi injuriam [k], etiam per bellum [l], facultas manumittendi captum [m], in civitatem coëundi, regem eligendi, agris suis terminos ponendi, se obligandi, &c. [n]. Omnia enim hæc *jure* fieri dicuntur [o], i. e. jure permittente.

§. XXXVI. QUARTO, iidem JCti *Jus naturæ* accipiunt pro *lege*, *jussu*, ac *præcepto naturæ*, quod humano generi necessitatem imponit aliquid agendi, vel non agendi. Ita enim prohibitionem incestus ex jure gentium deducunt [p], & necessitatem colendi Deum, & parentibus parendi juri gentium tribuunt. [q].

§. XXXVII. Duæ posteriores juris naturæ significationes disciplinæ, quam nobis examinandam proposuimus, propriæ sunt: at eas non diversas species, sed unius *juris naturalis* partes esse essentiales, jam demonstrabimus. [r]

§. XXXVIII. In omni enim jure, adeoque etiam in jure naturæ, duo necessario continentur: 1. facultas agendi quidquid libet juxta conclusiones rationis; quicunque enim intra hos fines agit, *jure* agere [s], & hactenus *jus* ita agendi, vel habendi, *ei quæsitum esse*, dicitur: 2. necessitas, seu præceptum, intuitu aliorum hominum, ne hoc jus aliis quæsitum, hanc facultatem naturali ratione aliis competentem, turbent; ex quo præcepto oritur *obligatio jus suum cuique tribuendi.*

Posita ergo *facultate morali agendi, vel habendi*, ponitur necessario, alios jus hoc turbare non posse, i. e. teneri ad jus suum cuique tribuendum: & e contrario, posita *obligatione jus suum cuique tribuendi*, necessario quoque ponitur, jus aliis quæsitum esse natura. Si enim jus aliis quæsitum non est, per naturam obligari nemo potest ad jus, quod non est aliis tribuendum.

Minus igitur proprie jus naturæ dividi solet in *permissivum*, & *præceptivum*. Non enim sunt species juris diversæ, uti modo diximus, sed unius, ejusdemque juris partes. [t]

§. XXXIX. Ceterum, JUS NATURÆ appellari solet *Jus gentium*, quia ratio

(c) L. 1, §. 3, ff. de just. & jur. (d) d. L. 1, §. 3. (e) Differt. procem. IV, §. 42. (f) De jur. bell. lib. 1, c. 1, §. 4. (g) L. 1, §. 1, & leg. seq. ff. A. R. D. (h) L. 7, pr. ff. A. R. D. (i) L. 8, §. 3, eod. (k) L. 3, pr. just. & jur. (l) L. 5. just. & jur. (m) L. 4, pr. just. & jur. (n) L. 5. eod.

(o) d. L. 4. (p) L. 39, L. fin. Rit. nupt. L. fin. cond. sin. caus. l. 8, pr. Rit. nupt. junct. d. L f. (q) L. 3, just. & jur. (r) Conf. Differt. procem. X. c. 2, §. 2. (s) Vid. L. 5, ff. just. & jur. (t) Vid. Differt procem. X. cap. 2, §. 2.

ratio naturalis id inter gentes constituit [u]: *Fas gentium* [v]: *Jus mundi* [x]: *Jus commune hominum* [y]: *Jus moribus* introductum [z]: *Pudor* [a]: *Sempiterna lex inter homines* [b]: *Jus commune animantium* [c]: *Lex tacita* [d]: *Jus non scriptum.* [e]

CAPUT IV.

Ubi variae de Existentia Juris naturalis opiniones recensentur, & modi naturales, ex quibus existentia illa probari potest, proponuntur.

§. XXXIX. PRAEJUDICIALIS quaestio est, an jura quaedam, seu facultates habendi, vel agendi, naturali ratione alicui quaesita sint, quae necessario ab aliis ei tribui debeant? Adeoque utrum aliquid natura justum sit, an injustum? Sive an existat tale jus naturae, taleque praeceptum Dei, quod hominibus necessitatem imponit aliquid agendi, vel non agendi?

§. XL. Inter Philosophos plures fuere, qui existentiam juris naturalis negarunt: quo pertinent inter Graecos ARISTIPPUS, THEODORUS ATHEUS, DEMOCRITUS, PYRRHO, DIOGENES, EPICURUS, ARCHELAUS, &c: inter Romanos BRUTUS, HORATIUS, aliique EPICURI assectae: inter Christianos HOBBESIUS, SPINOSA, MACHIAVELLUS, & Auctor ALOISIAE SIGEAE. [f]

In horum numerum merito quoque referendi sunt illi, qui aiunt, Jura inventa esse *metu injusti* [g]. Vel qui cum EUPHEMIO, aliisque contendunt, *inter privatos* saltem jus obtinere (scil. civile); *inter Principes autem* nihil injustum esse. [h]

Alii non quidem absolute jus naturae dari negant, sed de existentia ejusmodi juris dubitant, atque de ea in utramque partem disputant; quo pertinent TRASIMACHUS GLAUCO, ADIMANTUS, & CARNEADES. [i]

Sed

(u) L. 1, §. f. l. 9, ff. just. & jur. (v) *Fas gentium.* Tac. Ann L. 1, Grot. L. 2 c. 18, §. 6. *Commune fas gentium*: apud Chrysostomum. Vid. Grot. not. ad L. 2, c. 18, §. 1. *Fas Deum.* Florus L. 2, c. 20. unde formula, *fas violare*, i. e. *jus naturae violare.* Isidorus apud Grot. L. 2, c. 19, §. 1, n. 1. Conf. Grot. L. 3, c 4, §. 2, n. 3. & c 11, §. 9, n. 1. (x) §. 7. Instit. de nupt. (y) L. 6, pr. just. & jur. l. 9, eod. *Aristides* apud Grot. L. 3, c. 20, §. 41, n. 1. *Perseus*, apud C. 20. eund. in not. ad §. 41. *Quod cum ipso genere humano proditum est.* L. 1. pr. ff. A. R. D. *Jus commune generi humano*, Sen. declamat. 1. (z) *Quia non scriptum, sed ab omnibus ex justis rationis conclusionibus receptum est.* L. 8. Rit. N. Dionysius Chrysostomus vocat *morem omnium gentium*, apud Grot. L. 2, c. 19, §. 1, n. 1. unde *velut pactum commune esse*, Aristoteles ait apud Grot. L. 3, c. 6, §. 2, n. 1. *Matrem, & Sororem ducere, moribus* dicitur *prohibitum*, l. 8 ff. R. N. l. 39. eod. At idem *juri gentium* tribuitur leg. 1. in fin. pr. Eod. vid. Grot. l. 3, c 10, §. 1, n. 2. (a) Paulus *pudorem*, & *jus naturae* pro iisdem habet in L. 14, §. 2, ff. Rit. nupt. (b) *Cyrus* apud Grotium L. 3, c. 6, § 2, n. 1. *Sempiterna apud omnes gentes coepta, & permanens persuasio.* Dion Prusaeensis apud Grot. L. 2, c. 20, §. 46, n. 3. (c) Sen. de Clement. l. 1, c. 18. (d) L. 7, ff. Bon. damn. (e) Sen. declam. 1. (f) Vid. Comment. ad Grot. Proleg. §. 3. (g) Vid Grot. Prol. §. 19. (h) Vid. Grot. Proleg. §. 3, & 21, (i) Grot. dd. ll.

Sed & ratio ipsa existentiam ejusmodi juris respuere videtur. Cum enim homo potentiis a natura instructus sit agendi quidquid lubet, ex hoc facto naturæ sequi videtur, omnia licita esse, quæ homo juxta facultates illas naturales agere potest; quia contradictionem involvere videtur, naturæ auctorem facultatem naturalem concessisse, & tamen exercitium prohibuisse. Atque hac ratione nititur HOBBESII *jus omnium in omnia*, & quod inde infert *mutuum bellum* [k]. Eoque collimat CARNEADES, qui ex eo, quod homines, immo omnia animantia, ad suas utilitates natura ducente ferantur, concludit, aut nullam esse justitiam, aut si aliqua sit, summam stultitiam esse, quoniam sibi noceat homo alienis commodis consulens. [l]

§. XLI. Nos *tum* existentiam juris naturæ, *tum* regulam generalem justitiæ naturalis demonstraturi, necessario quædam præmittenda esse censemus.

n. 1. *Primo* enim in probanda quæstione, *an lex aliqua humano generi publicata sit?* non sufficit, eam nominum uni, vel alteri esse publicatam. Cum enim de voluntate æterna Dei, universo generi humano in perpetuum declarata, agatur, requiritur necessario publicatio quædam universalis, & perpetua, adeoque indicium aliquod publicum, & generale, quod singulis innotescat, & neminem latere possit. [m]

Tale autem indicium generale, & perpetuum, præter *rationem*, nullum existit; cum enim *ratio* eadem omnibus hominibus a natura data sit, certum est, communes quasdam conclusiones dari, rationi convenientes, quas ignorare nemo potest, qui rationis particeps est.

Est enim *ratiocinatio* eximia illa intelligendi, judicandique vis [n], per quam intelligimus certas notiones, deinde consequentias rerum cum principiis conjungimus, & tandem rite examinatis præmissis, ac consequentiis, concludimus. [o]

n. 2. *Secundo*, maxime interest, ut instrumenta illa ratiocinationis, quorum ope dijudicare possumus, naturam, ejusque auctorem, legem aliquam dedisse humano generi, & unde probari possit, Deum hominibus imponere voluisse necessitatem aliquid agendi, vel non agendi, extra omne dubium ponantur.

n. 3. *Tertio*, ex ante dictis [p] repetendum est, in jure naturæ duo supponi: 1. Jus aliquod cuique (i. e. *tum* Creatori ipsi, *tum* hominibus) quæsitum esse: 2. Jus hoc tribui ab aliis debere ei, cui quæsitum est.

§. XLII. Omnis igitur quæstio eo redit, unde constet, *auctorem naturæ voluisse, jus aliquod sibi, vel aliis suum esse?* & quinam sint modi demonstrandi, unde de tali voluntate certa ratione constare possit? Resp. uti omnis voluntas disponentis, ita & voluntas naturæ, ejusque auctoris, probari debet ex mediis demonstrandi, quæ logica naturalis, i. e. facultas ratiocinandi, suppeditat.

Medi-

(*k*) Vid. Differt. procem. VIII. §. 7. seq. (*l*) Vid. Grot. prol. §. 6. (*m*) Vid. Resol. dub. circa hypoth. de jur. nat. pag. 8. & differt. procem. X. C. 1. pos. IV. lit. d. (*n*) Vid. Lips. de Constant. C. 5. (*o*) Vid. Cicero L. 1. de Legib. p. m. 428. Lib. 4. Acad. quæst. L. 2. de nat. deor. (*p*) Vid. supr. §. 38.

Media autem voluntatem auctoris naturæ probandi B. PARENS ad quinque capita retulit. Sane, Deum voluisse *jus* aliquod sibi, vel aliis *suum esse*, evidenter probatur 1. ex *actione Creatoris*, seu *facto creationis*; quo 2. pertinent *motus*, & *instinctus in hominibus a natura conditi*: 3. ex *actionum fine necessario*, *vel probabili*. 4. ex *medii necessitate*. 5. ex *natura*, & *essentia ipsius Creatoris*. Quibus addo 6. præsumtionem naturalem, quæ ex communi *gentium consensu oritur*. Quæ singula nunc plenius examinabimus.

§. XLIII. *Primo* igitur voluntas Creatoris probatur ex ACTIONE CREATORIS, seu FACTO CREATIONIS. *Actio* enim, & *factum* ejus, qui cum ratione agit, necessario voluntatem agentis indigitat, quia omnis actio voluntaria ex animo volentis proficiscitur, qui proinde vult quod agit, & prout agit; *quæ sunt verba* B. PARENTIS [q]. Atque hæc voluntas, quæ ex *actione* elicitur, certa, & indubitata est in *actionibus Dei*, qui nonnisi perfectissimo modo agere potest, adeoque quicquid agit, necessario vult. Exemplo res clarior fiet.

Ex *actione Creatoris* constat, eum duplicem sexum creasse, ac utrique facultatem concessisse, motumque indidisse, corpora jungendi: ex hoc facto creationis evidentissime apparet, eum voluisse ut homines corpora jungant, adeoque matrimonia licita esse.

At ex hac ipsa *Creatoris actione* quoque apparet, omnem aliam conjunctionem hominum, quæ non fit inter marem, & fœminam, voluntati agentis repugnare; adeoque conjunctionem cum eodem sexu esse prohibitam. Atque ex hac prohibitione jus Deo quæsitum est, quod creatura violare absque injuria nequit.

§. XLIV. *Secundo*, ad factum creationis quoque pertinent MOTUS, & INSTINCTUS IN HOMINE A NATURA CONDITI. *Certissime igitur voluntas creatoris ex eo apparet*, (quæ itidem sunt verba B. Parentis [r]) *quando constituit aliquod studium inter homines ad aliquid agendum*, *vel non agendum*, *&c. Adeo igitur Deus hos actus fieri voluit*, *vel noluit*, *ut ne omitterent*, *vel facerent*, *vehementissimum motum indiderit*, *qui non tantum in hominibus apparet*, *sed in brutis*.

Ita enim ex eo, quod Deus duplicem sexum produxit, eique instinctum indidit corpora jungendi, sequitur necessario, eum conjunctionem maris, & fœminæ approbare; adeoque hominem licite agere, eique jus ita agendi ex voluntate Creatoris quæsitum esse. Econtrario Deus motus indidit generi humano, qui eos alienos reddunt a concubitu cum brutis, cum eodem sexu, cum parentibus, & liberis, ac aliis sanguine proxime junctis: ex hoc naturæ *motu* apparet, Deum noluisse hos actus peragi, atque hactenus jus Deo ex prohibitione quæsitum esse, quod homines ei tribuere, i. e. ab actibus ejusmodi abstinere debent.

n. 1. Hic modus probandi voluntatem divinam maximam in demonstrandis naturæ præceptis habet utilitatem. Quoties enim homines universim aversantur actum antequam eum peragunt, vel quando illum admisere abhorrent, certissimum id indicium est, actus tales repugnare voluntati divinæ; quia, si Deus actus illos fieri voluisset, talem repugnantiam toti generi non indidisset. Unde necessario infertur, omnia

(q) Diss. procem. X. §. 7. lit. d. in. fin. & lit. n. (r) d. §. Lit. e.

nia crimina, seu talia facta, quibus jus alterius violatur, prohibita natura esse. Sane, Apostolus, gentibus enormitatem criminum, quæ committere solebant, demonstraturus provocat ad eorum conscientiam, i. e. ad *motus* illos naturales, & horrorem, qui crimina comitari solet, ac ex cognitione voluntatis, & prohibitionis divinæ oritur. Is enim, qui maleficii sibi conscius est, se ipsum accusat, quia intelligit, jus Dei lædi, dum contra ejus prohibitionem agit, & Deum vindicaturum injuriam sibi illatam. Insigne exemplum exstat in Caino, qui fratre occiso citra legem scriptam, sola conscientia convictus vindictam tum Dei, tum hominum metuebat.

n. 2. Equidem opponi solet, multos dari homines, qui aversionem illam non sentiunt; & experientiam testari, gentes quasdam pronas esse ad *Sodomiam*, quæ tum cum brutis, tum cum eodem sexu committitur. Addunt, apud Persas *conjugia inter parentes*, & *liberos*, Magis permissa; & apud Ægyptios *nuptias inter fratres*, & *sorores*, usitatas fuisse: immo inter Judæos *matrimonium cum fratris vidua* celebrari potuisse. Resp. Non hic quæstio est de quorundam hominum motibus, sed de motibus toti humano generi inditis. Omnes gentes *Sodomiam* pro crimine habent; si proinde quidam motus tales sentiunt, id ex corruptione humana, & vitio naturæ est. Optime JCti Romani in quovis animalium genere distinxerunt inter actus, qui ex *natura generis* procedunt, & inter eos, qui *contra naturam generis*, i. e. contra consuetudinem omnium animalium ejusdem generis fiunt; hos enim a vitio esse, concludunt.[s]

§. XLV. *Tertio* voluntas Creatoris præcipue probatur ex FINE ACTIONIS. Merito B. PARENS[t] existimavit, hunc demonstrandi juris naturalis modum optimum, & certissimum esse. Qui enim agit, & quidem ad certum finem, necessario vult illum finem, quem sibi propositum habuit. Finis enim juxta doctrinam Philosophorum est ipsa intentio, ac voluntas agentis.

Atque ex hoc *fine* universum jus naturæ per necessarias consequentias deduci potest. Exemplo rem illustrabimus. Ex facto creationis constat, Deum duplicem creasse sexum, & utrique facultatem concessisse corpora jungendi: hujus facti finis unicus est *propagatio generis humani*; ex hoc fine igitur necessario sequitur, homines propagando genus suum licite agere, i. e. Deo approbante, adeoque hactenus eis jus ita agendi quæsitum esse.

At ex eodem *fine* merito infertur, omnes alios conjunctionis modos, qui vel impediunt, vel tollunt illum finem, repugnare voluntati divinæ; indeque Deum prohibuisse Sodomiam, crimen Onaniticum, castrationem, &c. Ex hac igitur prohibitione jus Deo quæsitum est, quod homines violare, i. e. actus illos absque injuria admittere, non possunt.

§. XLVI. *Quarto*, voluntas Creatoris quoque probatur ex MEDII NECESSITATE. Quoties enim ex *facto creationis*, ex *motibus* natura toti humano generi inditis, ex *fine* creationis, &c. apparet, Creatorem jus alicui suum esse voluisse, inde necessario sequitur, omnia illa licita esse, sine quibus *finis* ille obtineri, & potentia a Deo concessa

(s) L. 1. §. 7. §. 10. & 11. si quadrup. ibique Goth. Conf. Differt. procem. X. §. 7. lit. l. & m.

(t) Diff. procem. X. §. 7. lit. 7.

cessa in actum deduci non potest. Contradictio enim est [u], Deum aliquid egisse, & quidem ad certum *finem*, & tamen negasse media, quæ ad finem illum obtinendum sunt necessaria. Sane, sublatis *mediis*, tolleretur omne jus, quod ex actione Creatoris, & ex agentis *fine* introductum apparet: adeoque frustra egisset Creator; quod cum ejus perfectione pugnat [v]. Hinc notissima Philosophorum regula est: *Qui vult finem, vult etiam media*; eaque regula in jure naturali, & Romano, insignem usum habet.

Qui proinde mediis illis ad obtinendum finem necessariis utitur, jure agit, i. e. juxta voluntatem Creatoris, adeoque jus ita habendi, vel agendi ei quæsitum est.

Bene autem observavit B. PARENS, hoc tantum verum esse si medium illud sit *natura* necessarium, non si *vitio agentis* sit necessarium, vel si cum præjudicio tertii conjuncta est necessitas. [x]

§. XLVII. *Quinto*, jus cuique suum esse, probatur ex NATURA IPSIUS SANCTISSIMI CREATORIS. Quoties enim aliquid convenit cum perfectione Dei, id necessario voluit; adeoque quoties facultates quasdam hominibus concedit, inprimis si concedit ad certum finem, permisisse ipsis videtur, ut agant: quia alias *frustra* illas facultates concessisset; quod cum *perfectione* ejus pugnat.

E contrario, si ex facto creationis, ejusque fine apparet, Deum facultates illas restrinxisse, adeoque actus quosdam prohibuisse, ex eadem ratione infertur, jus & Deo, & aliis hominibus ex hac prohibitione quæsitum esse. Sane, *frustra* voluntatem suam declarasset, si cuique hominum liberum esset contra facultates illas prohibitas agendi.

Porro ex eadem natura *perfectissimi Creatoris* sequitur, Deum velle ab hominibus coli; cultus enim est perfectionis æstimatio. Cultus ergo est jus Deo quæsitum. Quod infra plenius demonstrabimus.

§. XLVIII. *Sexto*, jus aliquod cuique suum esse, probatur ex COMMUNI OMNIUM GENTIUM CONSENSU. Quoties enim omnes homines ubique, & omni tempore verbis, vel factis declarant, jus cuique quæsitum esse, id pro vero habetur, etiam ratione naturali. Cum enim universalis effectus supponat causam universalem, talis communionis causa vix ulla alia videri potest, præter sensum ipsum, communis qui dicitur. [y]

E contrario si apud omnes gentes actus quidam pro vitiosis habentur, inde concludendum est, actus illos repugnare rationi, adeoque prohibitos, & ex hac prohibitione jus Deo, & hominibus quæsitum esse.

Ex hoc igitur consensu gentium constat, 1. conjunctionem maris, & fœminæ tantum licitam esse, quatenus individuam vitæ consuetudinem continet; adeoque omnes alios conjunctionis modos improbari: 2. unumquemque rem nullius occupando sibi proprietatem acquirere, & nefas esse res occupatas illi auferre: 3. omnia crimina quia jus alterius lædunt, prohibita esse, & violantes illa jura ad reparationem teneri.

Hunc autem probandi modum saltem admittimus si promissio, vel prohibitio naturæ dubia, & obscurior est, & ob imbecillitatem humanam plene:

(u) Diss. Pr. X. §. 7. lit. w. (v) d. §. 7. lit. w. (x) dict. §. 7. lit. x. (y) Grot. L. 1. C. §. 12.

plene probari nequit; ut in lege de incestu: non vero si in contrarium certa sit naturæ ratio; hoc enim casu ratio præfertur usui communi gentium.

Polytheismus igitur gravissimum crimen est, etsi apud omnes fere gentes hic cultus sit receptus.

CAPUT V

Ubi existentia Legis naturalis demonstratur, & regula generalis, seu præceptum universale Justitiæ naturalis proponitur.

§. XLIX. Ex præmissis probandi juris naturalis modis facile demonstrari potest, existere legem, jussum, & præceptum naturæ, ejusque auctoris.

Quando enim ex *actione Creatoris*, ex *motibus* a natura in hominibus conditis, ex *fine creationis*, ex *medii necessitate*, ex *natura*, & *essentia entis perfectissimi*, ac denique ex *consensu gentium* apparet, Deum voluisse tum sibi, tum aliis jus aliquod suum, proprium, & quæsitum esse; inde necessario sequitur, creaturas ratione præditas hoc jus Deo, vel cuique alii quæsitum violare, eique, cui concessum est, auferre non posse, sed eas jus illud tribuere debere ei, cui Deus id quæsitum esse voluit.

Homo enim nullam a se habet agendi facultatem, sed a solo Creatore, qui *suum cuique* dedit, & quid *suum cuique* esse voluit, definivit, atque hos cuique sui juris fines, ac terminos fixit.

Creatura igitur ultra fines a Creatore ipsi assignatos nihil agere potest, & extra *jus suum* omnis agendi facultas cessat, quia Creator id jus non ipsius, sed alterius esse voluit. Si proinde Creatura excedit, & transit hos fines, si ultra jus suum agit, & jus aliis assignatum turbat, inde sequitur immota necessitas rem in pristinum statum restituendi, i. e. obligatio *jus suum cuique tribuendi.*

Adeoque si aliquid habemus, quod alterius est: illud tenemur restituere ei, cujus est, quia illi soli concessa est facultas circa rem illam, non nobis. Eadem ratio quoque obtinet, si jus aliquod, quod alterius est, turbamus, lædimus, & violamus; nam reparare illam injuriam, i. e. jus suum cuique tribuere, tenemur.

Summa enim est injuria, extra jus suum agere; eaque in Creatorem redundat. Sane, Creatura interverteret *factum Creatoris*; turbaret *motus naturales* toti generi inditos; tolleret *finem* a Creatore sibi propositum; impediret *media* ad obtinendum finem *necessaria*; vim inferret *perfectioni divinæ* (nam contradictionem involveret, Creatorem jus suum cuique dedisse, & quid suum cuique esse voluit definivisse, & tamen aliis fas esse jus illud turbandi, & violandi: frustra Deus certos fines juris cuique assignasset, si aliis mutare illos fines, i. e. jus cuique ex decreto divino assignatum, tollere liceret; in Deum autem nec contradictio cadit, nec is aliquid frustra facit: præterea species cultus est, non repugnare voluntati divinæ; non ergo colit Deum, qui jura a Deo aliis concessa, & assignata

grata violat); denique homo contrarium aliquid statueret *communi gentium consensui*, adeoque conclusis rationis. Omnes enim gentes in eo conveniunt, jus alterius violare nefas esse.

Non potest igitur non hoc excessu offendi summus legislator, qui non magis permittere potest sibi non pareri, quam nolle coli: deficeret enim homo a suo Creatore, & auctori suo rebellis fieret. Atque has rationes prolixe exposuit B. PARENS in suis Positionibus. [z]

Existit igitur *Lex naturæ*, i. e. jussus, & præceptum auctoris naturæ per rationem declaratum, quod humano generi necessitatem imponit aliquid agendi, vel omittendi: quod probandum erat.

§. L. Cum vero jura alia quæsita sint *Deo* in homines, alia *hominibus* inter se, in sequentibus speciatim demonstrabimus, 1. quænam sint jura, quæ naturali ratione *Deo in homines* competunt, adeoque a creatura ratione prædita ei tribuenda sunt; & 2. quænam sint illa jura, quæ *cuique hominum* ex voluntate divina competunt, adeoque ab aliis hominibus ei tribui necessario debent.

§. LI. Ex præmissis non tantum constat, existere legem naturæ, i. e. jussum, & præceptum auctoris naturæ; sed & facile inde eruitur, quænam sit *regula generalis juris naturæ*, quam (improprie admodum) *principium juris naturæ cognoscendi* appellare solent.

Regula juris naturæ unica vera, & adæquata, adeoque præceptum generale juris naturæ est, JUS SUUM CUIQUE TRIBUERE. Ad hanc enim regulam omnia, & singula naturæ jura ultimo referri, ac per necessariam consequentiam inde deduci possunt. [zz]

§. LII. *Primo* enim jura naturæ, quæ inter Deum, & homines obtinent, eo referri possunt [a]. Diximus enim, jura quædam Deo naturali ratione sua esse, & ex ipsa ejus natura, atque essentia sequi, ac in cultu præcipue consistere. Hæc igitur jura Creatori propria homo ei tribuere, i. e. eum colere tenetur.

Secundo ex eadem regula omnia jura, quæ inter homines obtinent, necessario inferuntur [b]. Certum enim est, Deum cuique hominum jus aliquod concessisse, vel *ex hominum statu*, vel *in res terræ*, vel *ex obligatione personæ*; quod jus naturali ratione cuique quæsitum, ei ab aliis hominibus tribui debet. Nullum autem præceptum naturale inter homines superest, quod ad hæc jura referri non possit; ut ex ipso tractatu apparebit.

§. LIII. Hinc *justus* natura est, qui jus Deo, vel cuique hominum quæsitum tribuit; *injustus*, qui jus illud turbat, vel aufert. Homo licite, adeoque *jure*, & justo titulo agere, vel habere dicitur, qui intra fines juris sibi natura quæsiti agit: *illicite* autem, & *injuria*, si facultates alterius turbat, adeoque in jus alienum involat, i. e. jus suum cuique non tribuit.

Hoc *generale præceptum* non tantum ratione naturali, sed & communi gentium consensu probatur. Sane, ipsa justitiæ definitio ejus veritatem indigitat. Ea enim definitur constans, atque perpetua voluntas *jus suum cuique tribuendi*. [c]

Hinc

(z) Diss. procem. X. §. 5. lit. k. & seq. & §. 10. lit. b. & c. (zz) Add. Differt. procem. I. C. 2. Sect. 4. Diss. X. C. 2. Differt. XI. C. 3. § 1. seq. §. 17. seq. (a) Vid. Lib. II. per tot. (b) Vid. Lib. III. & seq. (c) L. 10. ff. just. & jur. Conf. l. 31. §. 1. ff. dep.

Hinc etiam inter tria præcepta generalia (quorum unum reliqua complectitur) idem ULPIANUS ponit, *suum cuique tribuere* [d]. Sane, CICERO juris principia investigaturus, a *lege* ejus exordium deducit, & postquam legem rationem esse naturæ insitam dixit, addit, *eandem rem græco nomine a quibusdam a suum cuique tribuendo appellatam esse censeri* [e]. Et cum alibi societatem humani generis, ejusque utilitatem commendasset, ita pergit, *quæ animi affectio suum cuique tribuens, atque hanc, quam dico, societatem conjunctionis humanæ munifice, & æque tuens, justitia dicitur* [f]. SENECA ait, hoc justitiæ convenire, *suum cuique reddere* [g]. MACROBIUS tradit, justitiam servare cuique quod suum est [h]. ARISTOTELES justitiam in eo ab aliis virtutibus separat, *quod illa sola alienum bonum esse videatur, quia ad alterum spectat* [i]. Et alibi [k] ait, *justitia est virtus, per quam qua sunt sua singuli habent, injustitia, per quam alienum habent*. JUSTINUS tradit, justitiam esse abstinentiam alieni, eamque Scythas magis naturam, quam Græcos sapientiam docuisse [l]. PORPHYRIUS [m] justitiam in eo sitam esse, ait, *ut abstineatur alienis, neque noceatur non nocentibus* [n]. JULIANUS cum primam legem constituisset de Deo colendo, alteram de justitia subjunxit: *Lex altera, & ipsa sua natura sancta, atque divina, ea est, quæ semper, & ubique alienis abstinere jubet* [o]. CICERO postquam asseruit, nulla privata natura esse, sed veteri occupatione res in privatas possessiones transiisse, ita pergit: *ex quo, quia suum cujusque fit, eorum, quæ natura fuere communia, quod cuique obtigit, id quisque teneat; ex quo si quis sibi appetet, violabit jus humanæ societatis* [p]. Alibi ait, justitiæ primum munus esse, aliis non nocere [q]. Hinc Jcti Romani natura æquum esse, aiunt, neminem cum alterius injuria fieri debere locupletiorem [r]. Denique ipse GROTIUS fatetur, totam justitiam in alieni abstinentia positam esse. [s]

§. LIV. Præter hoc *Jus naturæ* non datur aliud jus universale, quod omnes homines obliget: adeoque nec *Jus gentium secundarium* [t], nec *Jus divinum positivum universale* [u]. Pleraque enim præcepta, quæ his jurium speciebus tribui solent, vel plane non sunt præcepta, vel ad ipsum jus naturæ pertinent. [uu]

Jura *forensia*, & *ceremonialia* solis Judæis data sunt, & partim adventu Messiæ, partim sublata republica Hebræorum desierunt; indeque nec Christianos, nedum reliquum humanum genus obligant. [v]

§. LV. Merito hic quæritur, an *leges civiles* obligationem quandam *Jure naturali* inferant? vel quod idem est, *an in conscientia obligent?* Recte id plerumque affirmari solet, quia jura civilia nituntur consensu civium, adeo-

(*d*) d. l. 10. §. 1. Conf. Nov. 17. C. 14 (*e*) Lib. 1. de legib. p. m. 426. (*f*) Lib. 5. de fin. p. m. 157. (*g*) Epist. 82. (*h*) in Somnio Scipionis L. 1. C. 10. (*i*) De moribus Lib. 5. C. 3. (*k*) Rhet. L. 1. C. 9. (*l*) L. 1. Cap. 2. (*m*) de non esu animantium Tertio. (*n*) apud Grot. proleg. §. 8. (*o*) apud Grot. in not. ad L. 1. C. 1. §. 10. (*p*) de off. L. 1. C. 7. quod uberius prosequitur L. 3. C. 5. (*q*) de offic. L. 1. C. 7. C. 10. & C. 28. id. L. 2. C. 6. (*r*) L. 14. ff. Cond. ind. l. 206. ff. reg. jur L. 14. §. 5. quod met. caus. l. 8. l. 22. ff. transact &c. (*s*) Prol. §. 10. §. 44. & L. 1. C. 2. §. 1. n. 5. (*t*) Vid. Dissert. proœm. 4. (*u*) Vid. Dissert. proœm. 3. (*uu*) Diss. proœm. 3. §. 15. it. diss. 4. §. 32. seq. (*v*) Vid. Grot. L. 1. C. 1. §. 15. 16. & 17.

adeoque fide data. Illi enim, qui in civitatem coëunt, sese arbitrio civitatis submittunt, simulque promittunt, se decretis, statutis, & legibus civitatis parituros. Ex hoc pacto igitur singuli tenentur, & hactenus obligatio est ex jure naturæ.

Atque ex hac ratione *Jus Romanum* quoque, quatenus receptum est, in conscientia nos obligat; de cujus origine, & partibus, in Digestorum libris agitur.

CAPUT VI.

De definitione, causa, subjecto, objecto, & effectu Juris naturalis.

§. LVI. DEFINIMUS igitur jus naturæ: *Jussum, præceptum, ac legem naturæ, ejusque auctoris, per rationem humano generi declaratam, ut jus suum cuique* (id est tum Deo, tum hominibus, naturali ratione quæsitum) *tribuat*, idque *metu pœnæ*.

§. LVII. CAUSA juris naturalis, ejusque auctor, est Deus. Is enim solus imperium in genus humanum, utpote creaturam suam, habet; adeoque solus creaturæ suæ rationali legem præscribere, eique necessitatem agendi, vel non agendi imponere potest.

Negato igitur Deo nullum potest concipi imperium, nullus superior, adeoque nulla lex, nullumque præceptum. Unde constat, *principia illa interna* (quæ GROTIUS in nobis existere, & hominibus necessitatem agendi, vel non agendi imponere, ait, *etsi detur, Deum non esse* w) pro causa juris naturalis haberi non posse; adeoque *Jus sociale*, & *Jus naturæ laxius*, eo sensu mera esse figmenta.

§. LVIII. Supponimus autem, Deum aliquid *jussisse*, atque *præcepisse*; cum enim jus naturæ necessitatem imponat agendi, vel non agendi, facile constat, necessitatem illam concipi non posse absque jussu Dei: deficiente enim præcepto, res arbitrio hominum relicta esset, eoque omnis *necessitas*, adeoque omnis ratio *legis*, cessaret.

§. LIX. Cum omne jus, omnisque lex, supponat *publicationem*, per quam innotescat eis, quos obligare debet, jus naturæ quoque talem publicationem toti humano generi factam requirit. Diximus autem, (§. 43.) Deum notitiam hujus juris animis hominum inscripsisse, rationem eis largiendo, cujus ope homo ratiocinari, i. e. ex justis rationis conclusionibus jussum, & præceptum Creatoris, seu legem naturæ cognoscere possit. Neque enim alium publicandi modum dari, probavimus (supr. §. 41). Hinc ratio naturalis lex quædam tacita dicitur. x

Unde apparet, 1. jus naturæ ex *idea innata* cognosci non posse, nisi quatenus idea illa ex justis rationis conclusionibus nobis innotescit; at tunc omnes veritates morales cognoscuntur ex idea innata, quæ ratiocinandi

(w) Vid. differt. proœm. 1. §. 9. §. 41 seq. Differt. 11. §. 4. (x) L. 7. ff. Bon. damn.

nandi vim supponit [y]: 2. *Revelationem* non esse modum sufficientem cognoscendi jura naturæ (quod B. PARENS late probavit [z]). Indeque notandus est SELDENUS [a], qui septem præcepta Noachica ad demonstrandum jus naturæ adhibet, causatus, rationem corruptam esse, adeoque sine revelatione vix de ratione prohibitionis inter homines constare posse. *Vid. Diss. II.* §. 15.

§. LX. Ex eo autem, quod *ratio* sola est medium indagandæ legis, necessario sequitur, jus naturæ æternis rationibus constare; tum quia justæ rationis conclusiones semper eædem, adeoque æternæ sunt; tum quia Deus, qui per rationem nobis semel legem suam declaravit, immutabilis est.

Hinc [*a*] frustra quæritur, an in statu innocentiæ exstiturum fuisset jus naturæ? quia certum est, conclusiones rationis semper easdem esse. Sane, etiam in statu innocentiæ jussus Dei exstiturus fuisset; tum intuitu Dei, ut colatur; tum intuitu hominum, ut jus suum cuique tribuatur: at transgressio nulla legum futura fuisset, adeoque nec pœna, quia homines ultro leges divinas observaturi fuissent.

Ex his [*b*] apparet, impiam esse doctrinam eorum, qui *ignorari posse jura naturæ*, existimant, eoque feliciorem esse conditionem eorum, statuunt, qui nesciunt hæc præcepta, quam eorum, quibus cognita est Creatoris voluntas [b]. Impia, inquam, hæc est doctrina: cum enim ex ratione constet, quædam jura Deo, & hominibus naturali ratione quæsita esse, eaque ab aliis turbari non debere, quomodo, quæso, asseri potest, homini ratione prædito hæc incognita esse? Anne conclusiones rationis eædem sunt inter omnes? Anne omnibus innotescit, Deum esse, eumque colendum esse? Anne ratio naturalis nos docet, jus suum cuique tribuendum esse?

Sane, ipse Apostolus in demonstratione legis naturalis provocat ad conscientiam hominum, & omnem excusationis, & ignorantiæ voluntatis divinæ, viam gentibus præcludit. *Vid. diss. proœm.* 10. §. 7. *lit. e.*

§. LXI. Denique ex præmissis constat, mutari jus naturæ non posse. Sane, in *hominum* arbitrio non est, a legibus naturæ recedere, quia ex præcepto, & jussu Dei ortæ sunt, quem jussum creatura violare nequit. Immo *nec Deus* mutare jus semel statutum potest: cum enim ex justis rationis conclusionibus præcepta naturæ sequantur, constat, Deum nihil his conclusionibus, quas semel in hominibus existere voluit, contrarium statuere posse; mutatio enim imperfectionem infert, quæ in Deum cadere non potest. Atque hinc permittere Deus non potest hominibus mutuas cædes, furta, adulteria, &c; indeque nunquam jubere potest, ut homo suo jure alium occidat.

At cum jus hoc naturæ saltem inter homines obtineat, & illi inter se legibus Dei obligentur, facile constat, Deum ipsum legibus hominibus datis non obligari, adeoque Deum suo jure (qua Creator, & dominus) homi-

(*y*) Vid. Grot. proleg. §. 3. in not. (*z*) Differt. proœm. X. pos. IV. (*a*) de jur. nat. L. 1. C. 10. (*b*) Vid. proleg. §. 3. in not.

hominibus quædam, quæ ne invicem agerent prohibuit, injungere posse. Ita jure suo mandavit Abrahamo, ut filium immolaret; Israelitis, ut vasa auferrent Ægyptiis, ut Cananæos, qui eis nullam intulerunt injuriam, delerent, &c. Homines enim tunc alios lædunt, non suo jure, sed jure Dei; adeoque hic nulla est mutatio juris naturalis, sed Deus suo jure utitur, & creaturam, in cujus actiones, vitam, & bona, absolutum jus, & imperium ipsi competit, per instrumenta, i. e. per homines destruit, & pro lubitu de rebus terræ disponit.

Quanquam experientia doceat, Deum non nisi ex justis causis jus illud absolutum in suam creaturam exercere, hominibusque bona, & vitam auferre: nimirum, vel ob *peccata*, quo pertinent bella commemorata; vel in sui *gloriam*, quo pertinet exemplum Jobi; vel ob *debitum*, quo referenda est ablatio vasorum Ægyptiis propriorum. [c]

Hinc facilis est decisio quæstionis, *an Princeps dispensare de actibus jure naturæ prohibitis possit?* Quod merito negamus: quia 1. nemo de legibus dispensare potest, nisi is, qui leges statuit; Princeps autem leges naturales non statuit. Sane 2. Principes ipsi subjecti sunt legibus naturæ; immo ideo constituti sunt, ut jura a Deo statuta inter homines exequantur: non autem exequuntur, qui licentiam contra leges eundi permittunt. 3. Posita tali licentia Princeps permittere homicidia, adulteria, raptus, incestus, &c. posset: eodem enim jure, quo de criminibus peractis dispensat, eodem jure peragenda quoque permittere posset, quia hæc permissio eventualem dispensationem continet. Certum ergo est, 4. Principem nec pœnas talionis in crimina naturali jure statutas remittere, nec dispensare posse de actibus naturali ratione prohibitis. Hinc nec Papa homicidium, vel incestum permittere, aut de commisso dispensare potest, sed actus nullus, & damnatus manet.

Equidem acriter disceptata fuit hæc quæstio in Anglia temporibus HENRICI VIII. qui Catharinam Arragoniam, quam dispensante Papa duxerat, post matrimonium octodecim annorum ideo dimisit, quod fratris vidua esset; causatus, Papam de gradibus Levit. XVIII. prohibitis dispensare non potuisse; quam rationem responsis Theologorum, Universitatum Consiliis, & totius Cleri Anglicani suffragio confirmabat. [d]

E contrario Catharinæ defensores facultatem dispensandi Papæ omnino competere sustinebant; partim moralitatem prohibitionis negantes; partim provocantes ad effatum Servatoris, qui facultatem remittendi peccata Petro, ejusque successoribus concessit.

Quod ad *priorem* rationem attinet, infra moralitatem hujus prohibitionis satis demonstrabimus. *Posterior* ratio fabula illa nititur de vicariatu Papæ, quæ dudum explosa est [e]. Sed & effatum illud non ad dispensationes criminum (ipsis fatentibus Romanæ Ecclesiæ affeclis) pertinet, verum, ad remissionem peccatorum prævia pœnitentia; quam facultatem Servator omnibus, quos misit, dedit.

Cæterum, hic notandum est, Papam

(c) Conf. Grot. L. 1. C. 1. §. 10. Vid. diss. procem. 1. §. 59. & 60. (d) Rapin hist. d'Anglet. Tom. V. p. 246. seq. (e) Conf. B. Par in disp. de fund. in territ. jurisd. tit. 3. §. 21.

pam non ex hac ratione pro validitate matrimonii pronunciasse, quod dispensare sibi de incestu morali liceat; sed quod matrimonium cum defuncto fratre nunquam fuerit consummatum, juramento id confirmante Catharina. Ex qua ratione Petrus quoque Portugalliæ rex Alphonsi fratris uxorem eo adhuc vivente duxit. Quo casu dispensationi omnino locus esse potest.

§. LXIII. Hinc porro constat, Principem jus tertio quæsitum auferre non posse; quia æterna lex, quæ Principes quoque obligat, hæc est, ut jus suum cuique tribuatur.

Excipe si illi, quibus jus quæsitum est, consentiant. Consentire autem videntur qui in civitatem coëunt, & rerum suarum arbitrium in unum conferunt. Hoc igitur casu jus civium tolli potest, si reipublicæ salus, vel utilitas id requirit. Hinc Civitas civem utut innocentem hosti id postulanti dedere potest, si aliter civitas servari nequit. Ex hac ratione cives corpore, & bonis suis civitatem defendere tenentur; & ex eadem ratione certis quibusdam casibus libertas emendi, vendendi, nubendi &c. tolli potest.

At hoc verum tantum est in illis juribus, quæ a consensu dependent; secus igitur si Deo quoque jus quæsitum est; nam de jure Deo quæsito nemo dispensare, nec consensu subditorum, potest. *f*

§. LXIV. SUBJECTUM juris naturæ sunt omnes creaturæ ratione utentes; adeoque & summæ potestates: cum enim solæ creaturæ ratione præditæ intelligant præcepta sui Creatoris, etiam solæ inde obligantur.

Hinc præcepta juris naturæ non pertinent ad bruta. Immo nec furiosi, aut infantes in leges naturæ, ad effectum pœnæ, peccare possunt.

§. LXV. OBJECTUM juris naturæ est *jus*, quod vel Deo, vel cuique hominum, naturali ratione quæsitum est; cum enim lex naturæ consistat in *jure suo* cuique tribuendo, necessario supponi debet, *jus* aliis natura quæsitum esse, quod eis tribui debeat.

§. LXVI. EFFECTUS juris naturæ est, 1. quod ei, cui jus aliquod naturali ratione quæsitum apparet, facultas competat de jure illo intra fines concessæ a natura facultatis disponendi, illudque defendendi, sive per judicia, sive per bellum: 2. quod nemo facultates aliis concessas ulla ratione turbare, sed cuique jura quæsita tribuere teneatur. Cum enim Creator præcise voluerit, ut suum cuique tribuatur, non potest non ratione hominum necessitas oriri ut tribuant; quia contradictio est, Deum aliquid jubere, & rem tamen arbitrio hominum relictam esse.

§. LXVII. Merito autem definitioni addimus, homines jure naturali obligari *sub comminatione pœnæ*: si enim homini jussum illum transgredienti nihil metuendum esset, revera omnis obligatio ejus arbitrio relinqueretur; nec effectum obligatio haberet, quia impune omitti posset. Quod egregie demonstrarunt RICHARDUS CUMBERLAND[b], & SELDENUS.[c]

Sane, omnes gentes a rerum initio

(*a*) Jus meum. controv. L. 1. tit. 4. q. 11. & L. 42. tit. 3. q. 10. (*b*) De legibus naturæ Cap. V. per tot. & §. 12. 35. seq. (*c*) De jur. nat. L. 1. C. 4. pag. 47. 49. & 79.

tio sacrificiis placare Deos solicitæ fuerunt: certissimo indicio, gentes conscias sibi fuisse transgressionis legum divinarum, atque ideo vindictam læsi numinis metuisse.

Apud Græcos, & Romanos, quorum testimonia in disciplina philosophiæ moralis magnam auctoritatem habent, supplicia apud inferos partem religionis constituebant.

HESIODUS justitiam Jovis filiam fingit, quæ apud patrem se læsam ab hominibus queritur; & tradit, Jovem ideo varias calamitates, variaque pœnarum genera in humanum genus decrevisse [d]. CHRYSIPPUS testatur, Deum peccata hominum ulcisci [e]; & EPICTETUS ait, neminem sine damno, & pœna malum esse. Optime rem explicat CICERO: *Quod si homines ab injuria pœna, non natura arcere deberet, quænam sollicitudo vexaret impios sublato suppliciorum metu? Quod si pœna, si metus supplicii, non ipsa turpitudo deterreret ab injuriosa, facinorosaque vita, nemo est injustus; at incauti potius habendi sunt improbi: nam quid faciet is homo in tenebris, qui nihil timet nisi testem, vel judicem* [f]. Et mox, *utiles esse has opiniones*, ait, *cum intelligit, quam multos divini supplicii metus a scelere revocaverit.* [g]

Supponimus autem *pœnas* non tantum temporarias, quæ cum vita finem accipiunt, sed etiam tales, quæ post mortem infliguntur: idque ex natura, & essentia entis perfectissimi supponimus.

Cum enim experientia testetur, malis durante vita bene esse, necessario inde sequitur, futuram esse aliam vitam, ubi reus tot criminum talionem passurus est; quia pugnaret cum perfectione divina, eos non punire, qui voluntati divinæ repugnant, & Creatoris sui decreta nauci habent. Immo providentiæ divinæ injuria fieret, cujus præcipuum munus est observare actiones hominum, ad eum effectum, ut pro meritis justa distributio fieri possit. Accedit, quod alias præcipua, immo sola ratio naturalis, ex qua animæ immortalitas deduci potest, tolleretur: ideo enim animam superstitem gentes, & merito, judicaverunt, quia ens perfectissimum ratissime pœnas a reis criminum in hac vita sumere solet; unde ex natura illius entis collegerunt, id in futura vita fieri debere.

Inter Christianos res extra omne dubium posita est, quibus per revelationem id, quod ratio nobis suppeditat, confirmatum legimus.

Equidem inter veteres Philosophos inventi sunt multi, qui leges naturæ admiserunt; at pœnas tales post mortem infligendas negarunt. CICERO justitiam naturalem firmissimis, uti vidimus, argumentis probat, adeo ut scelerum, atque impietatum nullam expiationem statuat. Sed ubi pœnam describit, addit, *homines pœnas luere non tam judiciis, sed NB. ut eos agitent, insectenturque furiæ, non ardentibus tædis, sicut in fabulis, sed angore conscientiæ, fraudisque cruciatu* [h]. Adeo que pœnam in [illegible] conscientia positam esse, ait, quæ vitæ fines non excedit. SENECA in consolatione ad Martiam ait: *cogita, nullis defunctum malis affici; illas, quæ nobis inferos faciunt terribiles, fabulas esse.... Luserunt ista*

(*d*) Ἔργων pag. m. 18. (*e*) Apud Græv. ad Cic. de offic. L. 1. C. 7. p. m. 27. (*f*) L. 1. de Legib. p. m. 430. 439. (*g*) d. Lib. 1. p. 440. (*h*) Lib. 1. de Legib. dict. pag. 430.

ista Poëtæ, & vanis nos agitavere terroribus. Mors omnium dolorum & solutio est, & finis. [i]

De Sadducæis ipsa sacra pagina testatur, eos nullas post mortem pœnas statuisse; eamque sententiam temporibus Josephi obtinuisse, ipse testatur. [k]

At mirum est, inter Christianos quoque inveniri, qui pœnas post mortem infligendas ex ratione probari non posse, ajunt [l]; immo ipsas illas pœnas nihil aliud esse, statuunt, quam afflictiones, & incommoda, adeoque mala physica, quæ crimina comitari solent [m]. In præcedentibus jam demonstravi, pœnas post mortem negari non posse, nisi injuria inferatur providentiæ, & perfectioni divinæ. Pœnas autem illas, quæ ex nexu rerum sumuntur, nec naturali ratione pœnarum nomine venire posse, adeoque existentiam pœnarum re ipsa negari, alibi [o] probavimus.

Pœnæ autem non semper in æterna damnatione consistunt, sed & in carentia præmiorum in pœnis temporalibus, &c. Sane, pœnarum æque, ac præmiorum gradus dari, vix dubitare licet.

§. LXVIII. Quæri solet, quænam sit differentia inter *jus naturæ*, & inter *præcepta moralia*, vel quod idem est, *virtutum regulas?* Resp. præcepta moralia sunt pars *juris naturalis*, quatenus illud *officia hominum erga Deum* respicit.

n. 1. Repetendum enim ex prioribus est, quædam esse jura naturali ratione *Deo* quæsita, quædam *hominibus inter se* (§. 50. & 52.) Jura, quæ *solum Deum* respiciunt, obligationem saltem producunt inter Deum, & homines, adeo ut si quis hominum jura illa violat, soli Deo reparatio debeatur, quia solius Dei jus læsum est. (§. 47.)

n. 2. Rem exemplo illustrabimus. Ponamus hominem, qui nemini injuriam infert, & cuique suum tribuit, at non amore justitiæ, nec pia intentione, sed solo metu pœnæ, &c. Hic nemini, facit injuriam, adeoque *intuitu aliorum hominum* justus est; nihil eis abest, ad quod tribuendum agere possint.

At *intuitu Dei* non sufficit, ad legem bonum esse; ille tanquam ens perfectissimum, modo perfectissimo leges suas vult impleri: adeoque *intuitu Dei* præter actus externos puritas quoque mentis requiritur in agente, quæ si deficit, jus Dei violatur, homo contra cultum Deo debitum agit; adeoque hoc jus Deo tribuere, & si non tribuit, ei pœnas dare debet.

n. 3. Ut autem exemplo aliorum virtutum id illustretur, ponamus, hominem nec liberalem esse, nec charitatis regulas observare, vel observare quidem, at non amore virtutis, sed ex vana ostentatione: neutro casu jus aliorum hominum violatur. Nemini enim jus in meas res, & actiones quæsitum est; adeoque nemini aliquid abest, quod ei tribui debeat. Quia vero pars cultus est *imitari perfectiones divinas*, hactenus *Deo* jus quæsitum est, *ejusque* jus violat, qui perfectionum regulas omittit, i.e. perfectiones divinas non imitatur, adeoque partem cultus divini negligit. (§. 50. seq.)

n. 4. Legislatores humani, qui securitati

(i) Add. Sen. ep. 24. (k) De bell. jud. L. 2. C. 7. (l) Hobbes. Leviath. C. 31. pag. 168. & 172. & Cap. 44. pag. 300. (m) Hobbes. dict. locis. (o) Differt. procem. VIII. §. 13. & Differt XL §. 10.

curitati saltem suæ societatis prospicere solent, in constituendis legibus, & pœnis, præcipue ad *jura hominum inter se* respiciunt, & in id saltem intenti sunt, ut jura civium inter se legibus pœnalibus tuta reddant, parum solliciti de actibus internis, de puritate mentis, & de officiis charitatis, i. e. de juribus Deo quæsitis: tum quia de puritate mentis legislator judicium ferre nequit, tum quia contemta religio satis Deum ultorem habere videtur; quam rationem allegat Imperator ALEXANDER [p]. Ne tamen subditi hanc juris naturalis partem negligant, sed salutis quoque suæ curam habeant, præcones in singulis civitatibus constitui solent, qui auctoritate publica officia hominum erga Deum subditis inculcarent, puritatem animi in observandis legibus commendarent, perfectiones divinas explicarent, imitationem earum, i. e. charitatis regulas, hominibus exponerent, modum colendi tum naturalem, tum revelatum docerent, præmia agentibus proponerent, & supplicia æterna immorigeris minarentur. (*Diss. proœm.* 3. §. 48.)

n. 6. Hinc Servator perpetuo provocat æque ad legem MOSIS, ac ad Prophetas; quia lex jura *hominum* inter se, Prophetæ autem jura *Dei* exponunt. Nam totam legem naturæ his duobus contineri, ait MOSES: *dilige Deum tuum ex toto corde, ex toto animo, & ex omnibus viribus; & proximum tuum sicut te ipsum.*

§. LXIX. Porro quæri solet, quomodo jus naturæ differat a politica? Resp. *Politica* non indicat quid justum sit, sed ibi saltem quæritur, an id, quod justum est, utile sit; adeoque politica supponit, jure nos agere posse, & utilitatis saltem rationes indigitat, juxta quas examinare debemus, utrum nobis conveniat jure nostro uti, an vero magis utile sit jus nostrum remittere. [q]

§. LXX. Quæstio proponi solet, an ATHEUS vir bonus haberi possit? Quod negamus. Qua enim ratione vir bonus haberi potest, qui omnia licita sibi esse existimat; cui nihil sacrum est, & qui nihil metuit, si modo clam crimina perpetrare potest? Quis, quæso, tutus erit contra insidias Athei? Equidem fateor, contingere posse, ut Atheus secundum leges civitatis tranquille vivat, inprimis si inclinatio animi eum non ad malum incitat. At tunc non est bonus vir, sed instar boni viri vivit; adeoque vir bonus est solo exercitio. Verum enim vero cum omnis probitatis regula a Deo sit, & in cultu, ac imitatione perfectionum divinarum consistat [r], concipi vir probus non potest, si Deum non agnoscit.

§. LXXI. Denique quæritur, an salvari possit homo justitiam naturalem implendo? In Thesi id affirmatur: nam damnatio pœna est, quæ infligitur ob transgressionem legis naturalis, cessante autem transgressione, cessat damnatio.

Cum vero nemo inter homines sit, qui naturæ leges ex omni parte implere possit, cum, inquam, omne genus humanum ob transgressionem legis damnationi æternæ sit obnoxium, facile constat, neminem in statu corruptionis æternam sibi salutem parare posse, nisi irato numini satisfecerit.

Equi-

(*p*) L. 2. C. Reb. cred. vid. diss. proœm. 3. § 48. (*q*) Grot. Proleg. §. 57. Lib. 3. Cap. 12. §. 7. n. 1. (*r*) Vid. differt. proœm. II. §. 30. seq.

Equidem solis Christianis verus satisfaciendi modus revelatus est, iisque constat, nullam esse salutem extra fidem in Salvatorem; at cum hic modus non omnibus hominibus sit revelatus, asserere non ausim, Deum omne reliquum humanum genus (quod non tam suo facto, quam ex transgressione primorum parentum peccat, & satisfactionis modum solis Christianis revelatum ignorat: ceterum, per sacrificia, &c. iratum numen placare studet) damnare, æternisque pœnis exponere voluisse. Merito igitur rem tanti momenti judicio divino relinquimus. Quod alibi uberius exposuimus.

LIBER

LIBER SECUNDUS.

DE JURE DEI IN HOMINES

PROOEMIUM.

§. LXXII. Diximus, omne jus naturæ consistere in *suum cuique tribuendo* [s]; adeoque omnem obligationem hominum contineri hoc uno præcepto generali, ut *jus suum cuique tribuant* [t]. Diximus porro, naturali ratione jura quædam quæsita esse Deo, quædam hominibus inter se. [u]

§. LXXIII. Primo igitur agemus de juribus, quæ Deo propria sunt, & quæ in *cultu* consistunt; ubi causam, subjectum, objectum, & effectus *cultus divini* exponemus. [v]

§. LXXIV. Secundo recensebimus *partes cultus divini*, quatenus ex ratione naturali deducuntur. [x]

§. LXXV. Tertio agemus de jure, quod Deo competit in *hominem*, ejusque *vitam*, *& actiones*, nec non *in res terræ*. [y]

CAPUT I.

De Juribus, quæ Deo propria sunt, & in Cultu consistunt.

§. LXXVI. Jura quædam Deo in homines competere, eique propria, ac quæsita esse, apparet ex *natura perfectissimi Creatoris*. Ratio enim nos docet, Deum existere a se ipso, adeoque esse ens perfectissimum, vel potius omnium perfectionum regulam, ac normam.

Hinc necessario sequitur, omnia ea ad *jus Dei* pertinere, quæ ejus naturæ, ac perfectioni conveniunt, & omnia *jus ejus* lædere, quæ cum perfectione divina pugnant. (Supr. §. 67.)

His principiis positis apparet, Cultum esse jus Deo proprium, & quæsitum, quia cultus nihil aliud est, quam æstimatio perfectionis. Cum igitur

(s) Supr. §. 51. seq. (t) d. §. 51. seq. (u) Supr. §. 68. n. 1. (v) Vid. infr. Cap. 1. (x) Vid. infr. Cap. 2. (y) Vid. infr. Cap. 3.

tur Deus sit ens perfectissimum, non potest non velle, ut a creatura sua colatur, i. e. ut perfectio ejus merito suo æstimetur. *Cultus* igitur est *jus*, quod Deo ex sua natura *suum* est.

Hoc *jus* Deo quæsitum homo, opus Creatoris, violare, i. e. *cultum* ei denegare, vel perfectioni ejus aliquid contrarium statuere nequit; qui proinde Deum non colit, jus Dei lædit, eique injuriam infert, quam reparare, i. e. jus suum cuique tribuere tenetur.

§. LXXVII. *Causa* cultus divini est *Dei voluntas*, qua coli se velle declaravit, & quæ ex ejus essentia necessario sequitur; quia non velle coli imperfectionem infert, quæ in Deum non cadit. *a*

§. LXXVIII. *Subjectum* sunt homines rationis usum habentes. Hinc lex de colendo Deo ad bruta non pertinet, nec ad furiosos, & infantes, quia nec Deum, nec ejus voluntatem cognitam habent.

§. LXXIX. *Objectum* cultus sunt omnes actus, qui ex natura, essentia, ac perfectione Creatoris inferuntur, & quibus neglectis perfectioni divinæ injuria fieret (*vid.* §. 71.). Singulas autem species cultus divini per indicem capite sequenti indagabimus.

§. LXXX. *Effectus* cultus divini est, ut homines præcise hæc jura ad cultum pertinentia Deo tribuere teneantur. Si igitur cultui huic contrarium aliquid agunt, injuriam Deo inferunt, unde oritur reparandi necessitas. *b*

§. LXXXI. Quæri solet, an Magistratus crimina in Deum commissa punire possit? Equidem constitutis civitatibus nulla ratio dubitandi superest, Magistratum non tantum *in violatores cultus naturalis*, sed & *in eos, qui modum colendi publica auctoritate præscriptum violant*, animadvertere posse.

Sane is, qui civitati se submittit, promittit, se legibus civitatis pariturum: si non paret, violat fidem datam, atque ideo puniri potest; quæ pœna etiam ad vitam extendi jure potest, si motus ex contraventione legis vel oriuntur, vel metuuntur. *c*

Neque civis excusare se poterit conscientiæ prætextu, quia in ejus arbitrio est deserere civitatem, & alibi conscientiæ libertatem quærere: si hanc Princeps tollit, injuria agit (§. 106.). Merito autem excipimus casum, ubi eis, qui aliena sacra profitentur, fides publica data est. Hæc enim eis invitis violari nequit.

§. LXXXII. Hinc jam constat, civitati nullum jus coërcendi aliam civitatem propter impietatem competere, nec gentem aliam gentem ob crimina in Deum commissa punire posse. Unde negamus, bella in gentes propter Atheismum, idololatriam, aut aliam impietatem licita esse *d*: Nisi ipse Deus vindictam certæ genti committat, quod in populis damnatis factum esse, historia sacra nos docet.

CAPUT

(*a*) Supr. §. 47. (*b*) Vid. §. 76. (*c*) Vid. infra §. 106.

(*d*) Dissentit Grot. L. 2. C. 20. §. 48. seq.

CAPUT II.

De Cultus Divini partibus.

§. LXXXIII. PRIMA, & præcipua cultus divini pars, quatenus ex ratione naturali inferri potest, consistit in cognitione Dei, nimirum, *Deum existere necessario (vid.* §. 24.). Hæc existentia necessaria est jus Dei, quod a creatura ei tribui debet. Qui igitur existentiam Dei necessariam negant, eo ipso negant, se ab eo causam habere; adeoque se ejus imperio, & juri eximunt, eoque jus Dei violant, & injuriam in Deum committunt. Unde sequitur, ATHEISMUM atrocissimum crimen natura esse, quia jus Deo quæsitum ab ejus creatura aufertur.

§. LXXXIV. *Secunda pars* cultus est, *Deum cognoscere unum (vid. d.* §. 24.); hæc enim unitas inseparabilis est ab ejus existentia, utpote quæ concessa causarum pluralitate plane fit incerta. Qui igitur pluralitatem Deorum statuunt, revera existentiam Dei negant, indeque jus Deo quæsitum auferunt, eoque injuriam Deo faciunt, unde POLYTHEISMUS itidem crimen est naturale.

§. LXXXV. *Tertia* cultus divini pars est, cognoscere, *Deum esse spiritum*, (§. 24.) i. e. ens ab omni materia separatum; contradictio enim est, materiæ facultatem cogitandi, aliaque attributa divina tribuere. Hoc attributum Deo ex ejus essentia proprium, indeque jus ei quæsitum est: qui proinde Deum rem materialem statuit, eumque in imagine colit, adeoque Creatorem cum creatura confundit, injuriam enti perfectissimo infert, & jus Dei violat; unde *idololatria* ratione naturali crimen est.

§. LXXXVI. *Quarta* cultus divini pars est, *Deum credere Creatorem universi, & hominum* (vid. §. 26. & §. 100.), adeoque & dominum creaturarum, quia id negantes hoc ipso tanquam subditi rebelles imperio divino se eripiunt, adeoque jus Dei turbant, indeque crimen læsæ Majestatis divinæ committunt. *Vid. Cap. seq.*

§. LXXXVII. *Quinta* cultus divini pars est, credere, *Deum esse providentem*, (vid. §. 27.) eumque *curare* non tantum ordinem naturæ, sed & actiones humanas, ita ut præmia tribuat bonis, pœnas vero malis. Qui ergo negat providentiam, jus Dei tollit, Deum imbellem, & omnium rerum ignarum statuit; & cum nihil a Deo aut speret, aut metuat, eo ipso cultum ei denegat, quod naturali ratione impietatem infert.

§. LXXXVIII. Atque eadem ratio est reliquorum attributorum, nimirum, *omnipotentiæ, & omniscientiæ.* (Vid. §. 28.) Si enim Deus non omnia *potest* agere, executio legum naturalium dubia redditur. Et si humanas actiones *ignorat*, neque præmia, neque pœnas pro merito tribuere potest agentibus. Quo ipso omnis effectus legis naturalis cessat.

§. LXXXIX. Atque hæ sunt notiones, quas contemplativas vocat GROTIUS,

TIUS, & quàs culpa non vacare, ait *e*. Ex his jam sequuntur notiones activæ. Nam posito fine, i. e. cultu necessario, etiam ponitur, Deum omnia fieri voluisse, sine quibus cultus ille perfici nequit; adeoque homines nihil omittere posse, quod cultui illi, vel indirecte, vel directe repugnat (*vid.* §. 47. 49. & 52.). Hinc igitur sequitur,

§. XC. *Sexto*, Deum adorandum, & laudandum esse. Adoratio enim, & laus, sunt media perfectionem divinam manifestandi, gratique animi notam testificandi, adeoque modi colendi Deum. Qui ergo injurias in Deum evomit, is cultum ei debitum denegat, adeoque jus Deo proprium violat, unde *blasphemia* naturali ratione delictum est.

§. XCI. *Septimo*, pœnitentia cultus divini pars est; cum enim offendamus quotidie ens illud perfectissimum, ratio nobis dictat, pœna divina nos dignos esse, adeoque placari offensum numen debere, quod nonnisi pœnitentiam agendo fieri potest. Atque hæc ratio est, cur omnes gentes sacrificia Diis iratis obtulerint.

§. XCII. *Porro*, preces quoque pars cultus sunt. Cum enim omnia bona a Deo veniant, gratias ei pro beneficiis in nos collatis agere, & implorare ejus opem necessario debemus, ut bonorum illorum participes nos faciat, & mala avertat. Si enim id negligimus, vel id fit opinione meriti nostri sufficientis, vel ex contemtu. Utrumque pugnat cum cultu divino, adeoque cum jure naturali.

§. XCIII. Atque hæc *immediate* ad cultum divinum pertinent. Sunt autem præterea quidam actus, qui *mediate* ad cultum divinum referuntur, & sic naturali quoque ratione præcepti censeri debent.

Ita enim *Octavo* is, qui per nomen Dei jurat, vel *promittendo* aliquid, vel *asserendo* *g*, necessario fidem datam servare, vel verum dicere tenetur; quia si fidem fallit, vel falsum asserit, Deum testem perfidiæ, & mendacii adhiberet, quod cum perfectione divina, adeoque ejus cultu pugnat: quod plenius in materia de promissis *h* explicabimus.

§. XCIV. *Nono*, species quoque cultus est, *jus suum cuique tribuere*, i. e. officia hominibus jure naturæ debita præstare. Cum enim alibi *i* probatum a nobis sit, Deum legem dedisse hominibus, ut suum cuique tribuant; inde necessario sequitur, divinæ perfectioni insultare eum, qui voluntatem illam violat. Atque hinc legem naturæ turbare, i. e. jus suum cuique non tribuere, crimen natura est; & jus Deo competit, pœnam sive immediate, sive per vicarios suos exigendi ab hominibus transgressoribus illarum legum.

§. XCV. Hinc jam apparet, homines contra Dei voluntatem, & jussum agentes cultui ipsius aliquid contrarium perpetrare, *etsi aliis hominibus jus ex tali facto non auferatur*. Quoties enim de voluntate Creatoris constat, certum est, hominibus jus non esse voluntatem illam divinam evertendi: jus enim Deo quæsitum auferrent.

Atque ex hoc principio *Sodomia*, *Autocheiria*, *Castratio*, *Blasphemia*, *Incestus*, &c. crimina sunt jure naturæ prohi-

(*e*) Lib. 2. C 20. §. 46. (*g*) Vid. infr. l. 5. c. 3. Sect. 1. (*h*) Dict. lib. 5. c. 3. (*i*) Vid §. 41. §. 46. seq.

prohibita; quia etsi aliis hominibus nulla fiat injuria, nec jus eorum turbetur, tamen jus Dei violatur: finis enim creationis, i. e. voluntas Creatoris, evertitur, eoque cultus ei debitus tollitur.

Atque huc quoque pertinet crimen *Onaniticum*. Crimen hoc occasione Onani filii Judæ nomen accepit, qui cum fratris viduam ducere secundum legem coactus fuit, semen in terram dejecit, quia liberi inde nati non sui, sed defuncti fratris esse reputarentur; & ideo morte mulctatus a Deo est [k]. Hinc hodieque multi sunt, qui capitali pœna eum dignum statuunt, qui semen perdit. [l]

§. XCVI. Hæc igitur capita sunt religionis naturalis, quæ dictante recta ratione omnibus hominibus innotescunt. Cum igitur eis constet, jus hoc Deo quæsitum esse, necessario inde sequitur, hoc jus ab hominibus ei tribui debere, nec sine scelere Deo auferri posse.

§. XCVII. *Denique* jus quoque Dei violatur, *si quis perfectionum regulas omittit*, adeoque liberalitatem, charitatem, patientiam, &c. cum possit, non exercet; cum enim cultus divini pars sit imitari perfectiones divinas, adeoque & benefacere aliis, injuriam Deo infert, qui partes hujus cultus negligit. Et licet in foro soli actio in eum non detur, Deum tamen pœnas ideo olim sumturum esse, certum est; & ex ipsa perfectione divina sequitur. (*Vid. Dissert. proœm.* 2. §. 32. & 33.)

§. XCVIII. Omnia reliqua religionum capita, quæ ad *modum colendi* pertinent, non ex ratione fluunt, sed per revelationem demum publicata sunt; qui igitur revelationem illam non credit, errat, at crimen naturali jure non committit. Unde is, qui in *aliis fidei articulis errat*, criminis reus natura non est; hi enim argumentis mere naturalibus persuaderi non possunt, sed nituntur historia tum resurrectionis Christi, tum miraculorum ab ipso, & Apostolis editorum: quæ res est facti, olim quidem irrefragabilibus testimoniis probata, sed olim; ita ut & hæc quæstio facti sit, & jam perantiqui: quo magis fit, ut hæc doctrina ab his, qui nunc primum eam audiunt, penitus in animum admitti nequeat, nisi secretis Dei auxiliis accedentibus, &c. Quæ sunt verba GROTII. [m]

§. XCIX. Ceterum, alibi jam dictum est, Magistratum eos, qui his religionis capitibus subscribere detrectant, civitate pellere, & si contra legis prohibitionem eis aliquid contrarium doceant, & inde motus oriantur, corporis, immo capitis pœna plectere posse. Prohiberi autem cultus civibus nequit, si fides publica eis semel data sit. (*Vid.* §. 81.)

CAPUT III.

De jure, quod Deo competit in corpus, & vitam hominum, nec non in res terræ.

§. C. DIXIMUS in præcedentibus, partem quoque cultus divini esse, *Deum credere Creatorem universi.* (§. 26. §. 38.)

Ex

(k) Gen. 38. v. 8. 9. & 10. (l) Matth. de Crim. tit. 3. §. 6. n. 8. in f. (m) Lib. 2. C. 20. §. 48. n. 1.

Ex hac autem qualitate Creatoris duo necessario sequuntur: 1. quod Deus jus plenissimum habeat in *corpus*, *vitam*, & *actiones* suæ creaturæ; 2. quod supremum dominium ei competat in *res* hujus terræ.

n. 1. *Primo* igitur Deo plenissimum jus competit in *corpus*, *vitam*, & *actiones hominum.* Homo enim est opus Creatoris, qui potuit eum creare, vel non creare, adeoque & lege, qua vult, creare. Creatura igitur hæc ab arbitrio Creatoris dependet, nec aliquid extra Deum est, quod arbitrium hoc impedire possit. Deus ergo pro lubitu de sua creatura disponere, eique vitam quovis mortis genere auferre potest. Atque hoc jure nititur mandatum Abrahamo datum de immolando Isaaco.

Neque obstat, hac ratione Deo facultatem tribui homines innocentes cruciatibus exponendi, &c. quod cum ejus perfectione pugnaret. Resp. Cum omnes homines peccato, adeoque & pœnæ sint obnoxii, nemo coram Deo innocens dici, adeoque nemo hominum de injuria queri potest. Verum, & cruciatus illi aliquando tendunt ad explorandam fidem, & constantiam electorum, vel ad manifestandam gloriam Dei, vel in salutem eorum, qui casus tales patienter tulerunt, vergunt; idque exemplo JOBI alibi probavimus. *n*

n. 2. *Secundo*, ex eadem qualitate Creatoris sequitur, eum supremum dominium in *res terræ* jure suo sibi vindicare. Is enim auctor est omnium rerum, quarum usum quidem concessit hominibus, dominium supremum autem sibi reservavit. Ex hoc igitur imperio pro lubitu de rebus terræ disponere, eas dignis auferre, & indignis conferre potest, nec ulli hominum hactenus fit injuria, quia Deus suo jure utitur.

Atque pro hoc supremo dominio jussit Israëlitas, ut vasa Ægyptiorum auferrent, Jobumque omnibus exuit bonis.

n. 3. Si quis ergo hominum eo impudentiæ processerit, ut Deo succenseat quod morbo afficiatur, quod violentæ morti destinetur, quod bona ei auferantur, quod honoribus destituatur, &c. is negat supremum jus Dei in creaturam, adeoque ejus imperio sese eximit; quod pugnat cum cultu Deo debito: inprimis cum cognitum hominibus esse debeat, Deum ens perfectissimum calamitates illas nonnisi ex justis inferre causis. *Vid. n.* 1.

§. CI. Ceterum, plenissimum jus rebus terræ utendi creaturæ suæ concessit rerum Creator; & hæc facultas naturali ratione nullo modo restricta apparet. Unde liquet, distinctionem in res *divini*, & *humani* juris *o* esse juris civilis; adeoque jure Romano demum statutum esse, ne res *divini juris* in commercio hominum sint, & ne in proprietatem singulorum venire possint.

§. CII. Res autem *divini juris* triplices faciunt JCti Romani: nimirum, *sacras*, *sanctas*, & *religiosa*; de quibus singulis infra *Lib.* 4. *Cap.* 1. agemus.

(*n*) Differt. proœm. I. §. 60. & supr. §. 61. (*o*) L. 1. ff. Rer. div.

LIBER TERTIUS

DE JURE PERSONARUM,

Seu de Jure, quod cuique competit ex hominum statu.

PROOEMIUM.

§. CIII. EXPLICAVIMUS jura, quæ *Deo* competunt, eique ex sua natura, ac essentia propria, ac quæsita sunt, & quæ homines Deo tribuere tenentur: sequuntur nunc jura, quæ *hominibus* competunt, quæ naturali ratione singulis quæsita sunt, adeoque quæ homo homini tribuere tenetur.

§. CIV. Repetendum autem ex præcedentibus est, omne jus, quo homines inter se utuntur, pertinere [p] vel ad *personas, earumque statum*, vel ad *res*, vel ad *obligationes personæ*. [q]

Incipiemus a *jure personarum*, i. e. a jure, quod cuique competit *ex statu hominum.* Hæc enim paria JCtis Romanis esse, vel exinde apparet, quia titulus, qui in institutionibus inscribitur *de jure personarum*, in Pandectis recensetur sub rubro *de statu hominum.* [r]

§. CV. Agemus autem *I.* de statu hominum in genere. *Vid. Cap.* 1.

II. Personarum differentias, quatenus ex statu hominum oriuntur, explicabimus. *Vid. Cap.* 2.

III. Speciatim agemus de statu libertatis. *Vid. Cap.* 3.

IV. Sequetur tractatio de statu familiæ; ubi de nuptiis, de patria potestate, & de tutela agetur. *Vid. Cap.* 4.

Denique *V.* Explicabimus statum civitatis. *Vid. Cap.* 5.

CAPUT

(p) Lib. 1. ff de stat. hom. (q) Vid. supr. §. 52. (r) Vid. tot. tit. ff. de stat. hom. Lib. 1. Lib. 2. ff. eod.

CAPUT I.

De statu hominum in genere.

§. CVI. Status hominum *est conditio, per quam persona capax sit jurium, quæ ad statum hominum pertinent* [s]. Hic *status* vel in *genere* homines reddit jurium capaces, vel saltem jurium *quorundam*.

§. CVII. Ad *priorem* status speciem refertur *libertas*. Unde *summa* divisio dicitur personarum, quod alii sint liberi, alii servi [t]. Ut igitur persona jurium in genere capax sit, requiritur, ut *libera*, i. e. alieno dominio non subjecta sit; si enim status hic cessat, omnia personæ jura, i. e. omnes ejus facultates agendi, vel habendi, alieno dominio subjacent, adeoque ipsa nullius juris capax est.

§. CVIII. Ad *posteriorem* status speciem pertinet 1. *Civitas*; ut igitur persona de juribus civitatis participare possit, requiritur, præter libertatem, ut membrum sit illius civitatis; cessante enim civitate, persona ab omnibus juribus illi civitati propriis excluditur: 2. *Familia*; nemo enim etsi liber, & licet civis sit, jura familiæ sibi arrogare potest, nisi pars sit illius familiæ. Qui proinde statum hunc familiæ non habent, incapaces sunt eorum jurium, quæ familiæ adhærent.

§. CIX. Recte igitur JCti Romani ajunt, tria nos habere ad eum effectum, ut jurium civilium simus capaces, *libertatem*, *civitatem*, & *familiam*. [u]

§. CX. Causa *status hominum* est ipsa ratio naturalis, quod in singulis speciebus probabimus.

§. CXI. Subjectum illius status sunt personæ, quatenus vel *liberæ* sunt, vel *cives*, vel membra *familiæ*.

§. CXII. Objectum status hominum sunt jura, quæ ex *libertate*, *civitate*, & *familia* oriuntur.

§. CXIII. Effectus intuitu ejus, qui statum habet, in eo consistit, quod jura, quæ statum illum comitantur, defendere possit vel bello, si sit summa potestas, vel per actiones, quas JCti Romani vocant *actiones præjudiciales*. [v]

Hæ actiones neque sunt reales, nec personales. Non *reales*, quia ex hypothesi juris Romani quatuor saltem sunt species juris in re, ex quarum nulla actio præjudicialis oritur: neque *personales*, quia actionibus præjudicialibus non agimus ut alter aliquid faciat, vel præstet, sed ut agnoscat, me esse liberum, vel civem, vel membrum familiæ.

Neque obstat, jure Romano has actiones *in rem dici* [x], indeque & a Docto-

(*s*) Laut. comp. tit. de stat. hom. pr. B Parens in hyp inst. tit. de Cap. min. §. 1. Struv. Ex. 3. th. 6. (*t*) L. 3. ff. stat. hom. (*u*) l. fin. ff. Cap. dem. (*v*) §. 13. inst. de act. L. 5. §. 18. ff. Agnosc. Lib. l. 130. pr. l. 37. O. A. L. 1. §. 2. ff. V. Robert. Lib. 1. sent. 13. Rævard. L. 1. & 2. de præjudiciis Bachov. de action. Disp. 2. th. 19. & ad Treutl. vol. 2. disp. 26. th. 4. & late Muller ad Struv. Ex. 40. §. 62. lit. a. (*x*) §. 13. inst. act. ibique Theoph.

Doctoribus [y], & a GROTIO [z] quoque eo referri. Resp. Pugnat id cum natura actionum realium. Per actiones *in rem* assero, rem meam, & in meo dominio esse: quis vero statuet, parentes, liberos, uxores, agnatos, cives, &c. in dominio esse ejus, qui præjudiciali actione agit? Sane, disserte traditur, in jure Romano [a], liberas personas, quæ sunt juris nostri, uti liberi, non peti per rei vindicationem, sed præjudiciis, i. e. actionibus præjudicialibus.

§. CXIV. Homo, qui statum habet, *caput* vocatur, unde quoties status ille mutatur, *capite* minui dicitur. Uti igitur status hominum triplex est, ita & mutatio status, seu *capitis deminutio*, triplici modo contingit, nimirum, si *vel* libertas tollitur, *vel* civitas aufertur, *vel* si quis membrum familiæ esse desinit.

§. CXV. Antequam vero singulas species, quæ statum hominum constituunt, explicemus, differentias personarum in genere prius examinabimus.

CAPUT II.

De Personarum differentia quoad effectum Juris.

§. CXVI. UT appareat, quænam personæ statum habeant, necesse est examinare differentias personarum.

§. CXVII. Personæ I. vel sunt *liberi*, vel *servi* [b]. LIBERI sunt, qui suo arbitrio omnia agunt, quæ jure, vel vi non prohibentur: SERVI, qui alieno dominio subjiciuntur.

§. CXVIII. Liberi sunt vel *ingenui*, qui liberi nati, nec in justam servitutem redacti sunt [c]: vel *libertini*, qui ex justa servitute manumissi sunt [d]; hi igitur naturali ratione quoque ab ingenuis differunt, quia ex dispositione dominorum sub certa lege libertatem consecuti sunt. Merito igitur JCtus ait [e], jure gentium (i. e. naturæ) triplex hominum nomen ortum esse, *liberorum*, *servorum*, & *libertinorum*.

§. CXIX. Personæ II. sunt vel *sui*, vel *alieni juris* [f]. SUI JURIS sunt qui alterius potestati non subjacent, ut patres familias, & matres familias [g]. ALIENI JURIS, qui sunt sub potestate patria [h], vel dominica. [i]

Non ergo alieni juris est I. UXOR, quia non est in dominio mariti constituta, sed socia, ac consors jurium maritalium, adeoque sui juris [k]: nec 2. PUPILLUS etsi sub tutela constitutus [l]; nam is suo jure omnia habet, & agit, adeoque alieno dominio non est subjectus, sed administratio saltem conceditur tutori.

§. CXX.

(y) Conf. B. Par. hyp. inst. tit. de Act. §. 16, (z) Grot. L. 2. C. 10. §. 1. Diss. proœm. V. §. 13. & §. 15. (a) L. 1. §. 2. R. V. (b) pr. inst. de jur. personar. (c) Tot tit. inst. de ingenuis. (d) pr. inst. de libertinis.

(e) in L. 4. ff. de just. & jur. (f) Tot. tit. inst. De his, qui sui, vel al. (g) Leg. 1. L. 4. ff. his, qui sui, vel al. (h) Vid. Cap. 5. (i) Vid. infr. §. 130. (k) L. 4. his, qui sui, vel al. jur. (l) d. L. 4.

§. CXX. *III.* Perſonæ ſunt vel *cives*, vel *extranei*. CIVES, qui jurium civitatis, cujus pars ſunt, capaces ſunt: EXTRANEI, qui non ſunt pars civitatis, adeoque a juribus civitatis illius excluduntur. [m]

§. CXXI. *IV.* Perſonæ ſunt vel *ſub tutela*, *&* *cura*, vel *non ſunt* [n]. *Illæ* ſunt, quæ per ætatem, vel aliam cauſam, ſe ipſas defendere non poſſunt, uti impuberes, furioſi, &c. Harum enim perſonarum curam vel familia, vel civitas ſuſcipere tenetur; de quo mox.

§. CXXII. Præterea perſonæ ſunt [*a*] vel nati, vel naſcituri [o]; [*b*] vel maſculi, vel fœminæ, vel hermaphroditæ [p]; [*c*] vel uxores, vel virgines, vel viduæ, &c. At hæ differentiæ ad ſtatum perſonarum non pertinent. [q]

Natura enim conditionem harum perſonarum nulla ſpecialia jura comitantur, neque commoda quædam propria huic qualitati cohærent, ſed eadem jura in naſcituris, in fœminis, in hermaphroditis, in virginibus, & viduis obtinent, quæ in natis, in maſculis, in uxoribus, &c.

Cum vero naſcituri præſens jus non habeant, ſed eventuale, ſi ſcilicet nati fuerint, interim venter jura naſciturorum repræſentat. Hinc mater ventris nomine in poſſeſſionem mittitur [r] (at ſi per calumniam ſe gravidam dixerit, actione in factum ideo tenetur [s]). Ad exemplum hujus juris Prætor quoque, ſi venter præteritus fuerit a patre, matrem mittebat in poſſeſſionem dato curatore. [t]

CAPUT III.

De ſtatu Libertatis, & modis illum finiendi.

§. CXXIII. PRIMUS, ac præcipuus hominum ſtatus, eſt STATUS LIBERTATIS. [u]

§. CXXIV. *Libertas* autem a Jctis Romanis definitur, *facultas naturalis agendi quicquid libet, niſi ſi quid vi, vel jure prohibeatur* [v]. PERSIUS [x] libertatem eodem modo deſcribit.

Cur mihi non liceat, juſſit quodcunque voluntas,
Excepto ſi quid Maſuri rubrica vetavit?

Libertas ergo duo ſupponit: I. *facultatem naturalem agendi quicquid libet.* Unde PERSIUS alio loco ait, [xx]

An quiſquam eſt alius liber, niſi ducere vitam
Cui licet ut voluit?

CICERO [y] deſcribit libertatem, *poteſtatem vivendi ut velis*, &c. Eaque definitio Stoicorum eſt; ut ex Laertio, & Epicteto probat LIPSIUS. [z]

(*m*) Laut. comp. p. 12. in fin. (*n*) §. 1. & 2. inſtit. De tutelis. (*o*) Laut. Comp. pag. 13. (*p*) Laut. d. p. 13. (*q*) Diſſentit. Struv. Ex. 3. th. 1. & 2. (*r*) tot. tit. ff. ſi ventris nomine &c. (*s*) tot. tit. ff. ſi mulier ventris nomine &c. (*t*) tot. tit. ff. de ventre in poſſeſſ. mitt. (*u*) Unde ſumma perſonarum diviſio dicitur, quod alii ſint liberi, alii ſervi. L. 3. ff. de ſtat. hom. (*v*) L. 4. pr. de ſtat. hom. (*x*) Satyr. 5. v. 89. (*xx*) ibid. v. 83. (*y*) Paradox. v. (*z*) Manud. ad phil. Stoic. L. 3. diſſ. 12.

Supponit 2. *ut facultas illa naturalis non sit jure, vel vi restricta* [a]. Alibi [b] enim probavimus, solam potentiam naturalem hominibus jus agendi non dare, quia eadem potentia brutis quoque communis est; sed tunc demum jus agendi ipsis a Creatore concessum esse, quando facultas illa non est *jure* prohibita.

Sane, Deus humano generi facultatem ratiocinandi concessit, cujus ope cognitum hominibus est, Creatori jura quædam in creaturam quæsita esse [c], quæ Creatori necessario tribui debent. Hactenus igitur facultates hominum naturales agendi quicquid libet *intuitu Dei* restrictæ, & prohibitæ sunt. Sed & ex eadem ratione cuique hominum innotescit, Deum aliis quoque hominibus facultates naturales, & æquales, agendi quicquid libet, concessisse; in quas proinde facultates alienas nullum jus nobis competit: unde necessario sequitur, nostras facultates naturales *intuitu aliorum hominum* quoque restrictas, & prohibitas esse.

Sed & *vi* prohiberi facultates naturales, JCti Romani ajunt. Quod fit si prædo vincula alicui injicit, eoque eum impedit, quo minus libere, i. e. juxta illas facultates naturales agere possit. Hinc non libere agit qui metu coactus aliquid promittit [d]; & nihil magis contrarium bonæ fidei videtur, quam vis, & metus [e]. Atque hinc amittit possessionem, qui metu prædonum fundum suum ingredi non audet; deficit enim facultas naturalis rem tenendi. [f]

§. CXXV. Hinc jam nobis innotescit, quid JCti Romani per STATUM LIBERTATIS intelligant, nimirum, *jus personæ* [g] *inhærens, vi cujus agere potest quicquid vult, exceptis eis, quæ jure, vel vi prohibentur.* Hoc jus personæ igitur in eo consistit, quod homo sui juris, i. e. corporis sui, suarumque actionum, ac rerum arbiter, adeoque alieno dominio non subjectus sit.

Etsi igitur quædam facultates naturales agendi *jure*, vel *vi* prohibitæ sint, *status libertatis* ideo non tollitur, vel mutatur; si enim *jure* facultates naturales prohibentur, actus illi, a Creatore prohibiti, moraliter pro impossibilibus habentur, adeoque libertatem agendi, quæ quoad actus jure prohibitos nunquam fuit, non imminuunt. Si *vi* facultates quædam prohibentur, injuria id fit: adeoque jus agendi quicquid lubet subsistit, facultas moralis manet, & persona *libera* dicitur. Atque hinc a latronibus captus non fit servus [h], sed *statum libertatis* retinet, etsi omnes ejus facultates naturales *vi* prohibeantur.

§. CXXVI. *Status* igitur *libertatis* est *jus* cuique hominum naturali ratione, & ex Creatoris voluntate suum, proprium, & quæsitum.

Apparet id *I.* ex *actione Creatoris*, qui cuique homini proprias agendi facultates dedit, adeoque voluit, ut homines juxta facultates illas, i. e. *libere*, agant. Unde necessario sequitur, alios homines facultates illas impedire, vel turbare non posse, quia creatura transiret divinæ voluntatis lineam, quæ suum cuique dedit, & quid suum cujusque

(*a*) L. 4 pr. de st. hom. Pers. d. Sat 5. (*b*) Dissert. procem. 4. §. 42. n. 10. Diss. 8. §. 13. n. 2. Diss. 10. §. 21. (*c*) Vid. supr. §. 76. seq. (*d*) L. 21. §. 4. ff. Quod met. caus. (*e*) L. 116. Reg. jur. (*f*) L. 7. l. 52. in fin. de Acq. possess. (*g*) Nam status hominum ab imperatore vocatur jus personarum. Tot. tit. inst. de jur. person. (*h*) L. 24. ff. captiv. & postl.

jusque esse voluerit, definivit. Qui igitur facultates alii concessas turbat, injuriam infert Creatori, perrumpendo fines ab ipso statutos. [i]

Confirmatur *II.* hæc voluntas Creatoris ex *motibus cuique hominum a natura inditis.* Omnes enim homines ad libertatem trahuntur magis, quam feruntur, ac dominium alterius aversantur. Creator igitur per hos motus, quos creaturæ suæ indidit, satis declaravit, se voluisse ut homines juxta illos motus, i. e. *libere* agant. Nemo ergo motus hos impedire, ac contra intentionem Creatoris libertatem agendi alii adimere potest.

Libertatem jus hominum esse, probatur *III.* ex *fine actionis.* Sane, nulla ratio dari posset, cur Deus cuique propriam, & omnibus æqualem agendi facultatem dederit; cur instinctum in unaquaque creatura condiderit, qui eam ad libertatem ducit, & vi cujus ab omni servitute abhorret: nisi ea fuisset Creatoris intentio, ut cuique jus sit juxta illas facultates, & juxta illos motus agendi. Creatura igitur *finem* hunc intervertere, & jus aliquod in facultates, quas Creator aliis proprias esse voluit, sibi arrogare nequit. Sane, si homo in alterius hominis facultates dominium sibi arrogare posset, mutuum inter homines oriturum esset bellum, nonnisi destructione humani generis finiendum. Quod itidem cum *fine* creationis pugnat, ex quo apparet, conservationem humani generis curæ Creatori esse.

Homines natura liberos, i. e. alieno dominio non subjectos esse, appa-ret *IV.* ex *natura entis perfectissimi.* Sane, frustra Creator cuique hominum proprias, & non prohibitas facultates agendi concessisset, frustra motus indidisset humano generi, quo dominium alienum aversantur homines, &c. si jus cuique esset alios suo dominio subjiciendi: Deus autem nihil frustra agit.

Denique & *V.* omnes gentes in eo conveniunt, homines natura liberos nasci [k]. Hinc JCti Romani servitutem contra naturam, i. e. contra factum, & finem creationis, introductam esse, tradunt.

§. CXXVII. *Subjectum* status libertatis sunt omnes homines, etiam liberi, uxor, & pupilli; licet in patris, mariti, & tutoris potestate sint constituti. Etsi enim facultates eorum naturales agendi quoad certos actus *jure* sint restrictæ, *status* tamen *libertatis* manet, neque ideo alieno dominio subjiciuntur. (§. 125.)

§. CXXVIII. *Objectum* illius status est facultas naturalis agendi quicquid lubet, nisi si quid jure, vel vi prohibeatur.

§. CXXIX. *Effectus* status libertatis est, quod is, qui *statum* talem habet, sui juris esse dicatur, & a nullius arbitrio dependeat, i. e. alieno dominio non sit subjectus; atque ideo facultatem habeat agendi quicquid lubet, quatenus jure, vel vi non prohibetur.

Hinc sequitur, neminem alium statum hunc libertatis, jus hoc cuique hominum quæsitum, turbare, i. e. alium suo dominio subjicere posse: injuriam enim committeret, tum in *Creatorem*, qui omnes homines liberos esse voluit,

(*i*) Diss. procem. X. §. 5. in add. ad lit. l. & §. 8. lit. e. f. g. (*k*) L. 4. ff. just. & jur. §. pen. inst. de Libertin. Senec. Lib. 5. ep. 57.

(*l*) L. 4. §. 1. ff. stat. hom. Conf. Diss. procem. IV. §. 42. n. 7.

voluit, tum in *homines*, quibus Creator jus illud concessit, quod proinde eis ab aliis hominibus tribui debet.

§. CXXX. Tollitur status libertatis per *servitutem*, quæ est *constitutio juris gentium, qua quis alieno dominio contra naturam subjicitur* [m] ita, ut facultates naturales agendi, vi vel jure non prohibitæ, ab alieno arbitrio dependeant.

Quæri solet, an *servitutis ratio sit a jure naturali?* Equidem plerique Doctores servitutem, quæ jus vitæ, & necis domino tribuit, contrariari naturali juri ajunt, indeque *jure gentium voluntario* demum servitutes introductas esse, statuunt [n]: at verius est, servitutes ex ipso jure naturali originem cepisse. Certum enim est, cuique hominum non tantum jura quædam a Creatore assignata esse, quæ ab aliis turbari, vel auferri non possunt; sed & eos, qui jura illa turbant, vel auferunt, reparare hanc injuriam teneri, vel damnum restituendo, vel talionem patiendo: quæ talio aliquando ad amissionem vitæ, & bonorum, extendi potest.

Cum igitur hostis in nos, nostramque civitatem, arma sumit, cives nostros interimit, bona civitatis rapit, & vastat, &c. adeoque non tantum jura naturali ratione nobis quæsita aufert, sed & reparationi juris nostri injuria (ex judicio nostræ civitatis) resistit, nulla dubitandi ratio superest, quin in tales hostes, si capti sunt, omnia liceant, utpote qui per victoriam rei facti sunt [o], adeoque mortis supplicio digni sunt [p]. Sane, cum in eos, qui unius homicidii rei sunt, vel saltem opem præstiterunt, aut consilio adjuvarunt, capitis pœna naturali jure statuta sit [q], multo magis ab eis sanguis reposci poterit, qui promiscue in totam civitatem, ejusque cives grassantur, cædibus civitatem implent, & bona civium rapiunt, vastant, &c.

His principiis positis necessario sequitur, hosti in pœnam uti omnia jura, ita & libertatem auferri posse; adeoque jus quoque esse tales hostes capiendi, eosque in servitutem redigendi. Quem enim statim occidere licet, eum magis servare, ac dominio nostro subjicere, & supplicium (reservato jure vitæ, & necis) differre licitum est. [r]

Atqui Jcti Romani servitutem, dixere, esse *constitutionem juris gentium* [s]; adeoque servitus non a *natura* esse videtur: sed & nomen servorum *jure gentium* introductum esse, ajunt. [t]

At ex præcedentibus repetendum est, JCtos Romanos per *jus gentium* intelligere ipsum jus naturale, jus, inquam, quod ratio naturalis inter gentes constituit [u]. Sane, jus, quod per captivitatem in servos acquirimus, JCti Romani tribuunt *juri gentium*, quod cum humano genere originem cepit [v]. Cajus potestatem dominorum *juris gentium* esse, ait, quia apud omnes peræque gentes animadvertere possumus, in servos vitæ, necisque potestatem fuisse, & quodcunque per servum acquiritur,

(*m*) L. 4. de stat. hom. (*n*) Grot. L. 3. C. 7. §. 1. n. 2. §. 2. §. 5. & pass. (*o*) Grot. L. 1. C. 2. §. 7. n. 13. (*p*) Grot. L. 3. C. 4. §. 15. (*q*) Vid. Dissert. procem. VII. §. 70. & 71. (*r*) L. pupillus ff. V. S. Grot. l. 3. c. 7. §. 5. n. 1. (*s*) §. 2. Inst. de Jur. pers. (*t*) L. 6. ff. just. & jur. (*u*) Dissert. procem. IV. §. 33. seq. (*v*) L. 1. junct. l. 5. §. f. de A. R. D. l. 7. pr. ff. Eod. §. 1. Inst. His, qui, sui, &c. L. 1. §. 1. seq. ff. Eod. l. 5. §. 1. ff. Stat. hom.

quiritur, id domino acquiri [x]. Quando igitur Ulpianus [y] ait, *jure gentium* servorum nomen cepisse, intelligendum id est de jure naturali, quod *ratio naturalis* inter gentes constituit; aliud enim jus gentium Romanis JCtis cognitum non fuit.

Neque *obstat*, servitutem *contra naturam* introductam dici [z]; ergo juri naturæ contraria esse videtur. Resp. Alibi [a] jam probavimus, per *naturam* hic intelligi facultatem mere naturalem, motum materialem, quo omnia animantia natura ducente feruntur ad libertatem: huic facultati mere naturali repugnat servitus; at id non impedit, quo minus hæc facultas in pœnam, etiam naturali ratione, alicui auferri, & criminis reus alieno dominio subjici possit.

§. CXXXI. *Subjectum* servitutis sunt servi. Fiunt autem servi vel *jure gentium*, vel *lege civili*. [b]

Jure gentium servi fiunt 1. capti ab hoste, adeoque tantum illi, qui justo bello capiuntur, non si a prædonibus, &c. [c]: 2. capti a gente, cum qua nobis quidem bellum non est, at nec amicitia; & apud quam cives nostri servi fiunt. Hujus enim gentis cives jure talionis, cum ad nos pervenerunt, in servitutem redigi possunt. [d]

Lege civili variis modis servi fiunt in pœnam. Sic jure Romano status libertatis mutatur per deportationem, per damnationem ad metalla, si quis precii participandi causa se venundari passus est, &c. [e]

§. CXXXII. *Objectum* servitutis sunt jura, quæ domino in vitam, corpus, actiones, & res, immo & in liberos servi competunt: de quibus juribus statim agemus.

§. CXXXIII. *Effectus* servitutis est, quod omnis facultas servi naturalis agendi sublata sit; & vita, corpus, actiones, res, & liberi ejus ab alieno arbitrio dependeant: adeoque homo alieno dominio subjectus sit [f], indeque nec statum, nec caput habeat. [g]

n. 1. Hinc naturali quoque ratione 1. servus, tanquam criminis reus occidi [h], 2. vendi, donari, legari [i], & 3. noxæ dari [k] potest: atque hoc sensu 4. rerum, & bestiarum loco habetur [l]; indeque 5. dominus vindicat servum fugitivum, & ad eum exhibendum agit. [m]

Sed & porro 6. servile caput nullum jus habere [mm], & nullius, i. e. nullius juris capax esse [n], immo nullam personam habere, dicitur [nn]; adeoque mortuis comparatur [o]. 7. Nuptiæ cum servis non sunt [p]; nec 8. liberos

(*x*) L. 1. §. 1. his, qui sui, &c. (*y*) l. 4. ff. just. & jur. (*z*) §. 2. Inst. de jur. pers. l. 4. §. 2. stat. hom. (*a*) Differt. procem. 4. § 38. (*b*) L. 1. stat. hom. (*c*) L. postliminium 24. §. 2. ff. Captiv. Grot. l. 3. c. 3. §. 1. n. 1. (*d*) L. 5. §. 2. de Captiv. & postl. rev. (*e*) Laut. comp. tit. de his, qui sui, vel al. Heinecc. in Instit. de jure pers. §. 81. & in Elem. jur. tit. de stat. hom. §. 136. (*f*) L. 4. ff. stat. hom. (*g*) §. 1. & 2. Inst. de Cap. minut. (*h*) L. 1. §. 1. ff. his, qui sui, vel al. Senec. l. 3. de benef. c. 23. Grot. l. 3. c. 4. & c. 7. per. tot. l. 16. §. 2.

(*i*) l. 44. pr. Usucap. l. 43. §. 1. contr. emt. l. 31. ff. Evict. Senec. Ep. 81. & Controv. l. 2. Heinecc. Ant. Rom. l. 1. tit. 3. §. 4. (*k*) l. 1. ff. Nox. act. (*l*) Heinecc. Ant Rom. dict. tit. §. 2 Conf. l. 32. §. 2. legat. 2. Ulp. fragm. XIX. 1. leg. 2. §. 2. ad. L. Aquil. (*m*) Leg. 2. l. 5. §. fin. ff R. V. l. 21. l. 58. Eod. Tot. tit. ff. de serv. fugit. tot. tit. ff. ad exhibendum. (*mm*) l. 3. §. 1. ff Cap. min. (*n*) L. 32. ff Reg. jur. (*nn*) Theoph. de stip. serv. pr. (*o*) l. 59. in fin. ff. de Cond & dem. (*p*) Ulp. tit. 5. §. 5. l. 3. C. incest. nupt. Paul 2. sent. 19. §. 3.

beros habent in potestate [q]. 9. Liberi servorum non succedunt patri [r]. 10. Injuria nulla potest fieri servo, sed soli domino [s]. 11. Liberi quoque, utpote portiones corporis servilis, fortunam parentum sequuntur. [t]

n. 2. Cum igitur servi in dominio alterius sint, ultro inde sequitur, eos nihil proprii habere [u], sed quicquid acquirunt ipso jure acquirere domino [v]; qui enim in potestate alterius est, nihil proprii habere potest [x]. Acquirit autem domino etiam ignoranti [y], & invito [z], immo & vetanti. [a]

Quod vero domino ignoranti acquirat, duplicem patitur exceptionem: 1. si de nudo facto possessionis agitur; possessio enim non acquiritur nisi volenti [b]: 2. si facta a persona separari non possunt; hæc enim nec volenti domino acquiruntur. [c]

n. 3. Ex eodem principio quoque sequitur decisio quæstionis, an servus se obligare, vel alium sibi obligare possit.

Equidem jure naturali servus omnino se obligare *pacto* suo potest; nam voluntas personæ inhæret, adeoque in dominium alterius transire nequit: atque hinc etiam jure Romano servus *naturaliter* obligari dicitur [d]. At quia servus nullum jus habet, de quo disponere, & quod in alterum transferre possit, inanis est actio; adeoque servus *conveniri* nequit [dd]; ita ut nec in dominum actio detur, nisi ex causa peculii, & de in rem verso. [e]

Quis ergo est effectus illius *naturalis* obligationis? Resp. omnes effectus debiti obtinent, sola actione excepta. Hinc 1. si servus fidejussorem dedit, is conveniri potest. 2. Si quis nomine ejus solvit, solutum non condicit tanquam indebitum. 3. Si servus ex peculio solvit, cujus administrationem habet, repeti solutum nequit. Sed & 4. pignus pro eo datum tenebitur. [f]

An vero servus ex *delicto* se obligare potest? Resp. Omnino obligatur: sed si *delictum* est *civile*, *conveniri* non potest; verum, actio contra dominum datur, ut ille damnum a servo datum restituat, vel eum puniat, vel noxæ det [k]. At in *criminibus* ipse servus conveniri, & ab eo supplicium sumi potest [l]. Neque obstat, servum, vel servam de adulterii crimine accusari non potuisse [m]. Nam ideo id statutum est jure Romano, quia inter servos thorus non est, adeoque nec ejus violatio. Etsi vero actio ex lege Julia non detur contra servos adulteros, aliæ tamen actiones intuitu hujus criminis dantur: v. g. Legis Aquiliæ, injuriarum, servi corrupti, &c. [n]

n. 4.

(*q*) L. 14. §. 3. Rit. nupt. Paul. 2. sent. 19. §. 3. d. l. 3. & l. 12. l. 24. ff. stat. hom. Gaji Inst. l. 1. tit. 4. §. 10. (*r*) tot. tit. Inst. serv. Cogn (*s*) §. 3. Inst. de injur. (*t*) Grot. l. 2. c. 5. §. 29. l. 3. c. 7. §. 2. (*u*) §. 3. Inst. per quas pers. l. 10. § 1. Acq. rer. dom. l. 1. §. 1. His, qui sui, &c. (*v*) §. 3. & §. 5. Inst. per. quas pers. (*x*) d. §. 3. Conf. d. l. 10. §. 1. l. 32. Eod. &. l. 79. ff. Acq. hær. (*y*) d. §. 3. (*z*) l. 32. A. R. D. d. §. 3. (*a*) L. 62. de V. O. l. 24. Acq. poss. l. 20. §. fin. A. R. D. (*b*) l. 1. §. 5. Acq. poss. d. l. 24. Vid. tamen l. 1. §. 19. Acq. poss (*c*) l. 44. pr §. 1. seq. Cond. & dem. (*d*) l. 13. l. 64. ff. Cond. ind. l. 14. Obl. & act. l. 8. §. 4. de acceptil. (*dd*) L. 22. pr. l. 107. Reg. jur. ibique Goth. l. 14. l. 43. Obl. & Act. §. 6. Inst. de inut. stip. (*e*) L. 6. l. 11. C. Quod cum eo. l. 1. § 4. l. 27. ff. de pecul. l. 1. ff. de in rem vers. (*f*) l. 13. ff. Cond. ind. l. 14. Obl. & act. ibique Goth. (*k*) l. 24. §. 3. Min. l. 17. §. 4. de injur. Tot. tit. ff. de noxal. act. (*l*) l. 14. ff. Obl. & act. l. 2. §. 3. l. 5. §. 1. Cap. Min. l. 11. §. 1. & 2. l. Ad. leg. Corn. de Siccar. (*m*) l. 23. l. 24. ff. de Adult. (*n*) L. 6. pr. adult. l. 25. ff. de injur. l. 27. pr. & seq. Nox. act.

n. 4. Servus alium quoque *sibi obligare* potest: is enim, qui servo promittit, sua voluntate jus in eum transfert, quod præstare ei tenetur. Atque hinc promissor *naturaliter* servo obligari dicitur [o]. At actio servo non datur contra promittentem [p], sed soli domino, utpote cujus instrumentum est servus [q].

Quis ergo effectus est illius *obligationis naturalis*, qua promissor servo tenetur? Resp. itidem omnes effectus debiti obtinent præter actionem. Hinc 1. si promissor servo debitum solvit, id repetere non potest; adeo ut nec dominus id, quod servo promisit, & eo manumisso solvit, condicere tanquam indebitum possit [r]. 2. Servus (isque solus, non vero dominus) promissori acceptum ferre potest debitum [s]. 3. Servus pacisci potest *ne petatur*, & hoc pactum etiam prodest domino [t]; non vero valet pactum, *ne a se petatur* [u], quia soli domino ex pacto servi competit actio.

§. CXXXIV. Ceterum, quod diximus, servum nullius juris esse capacem, id verum saltem est de juribus permissivis, non de juribus præceptivis [v]. Hinc 1. etiam servus Deum, & patrem colere tenetur, 2. incestum committit [x], 3. a criminibus, & delictis abstinere debet [y]: sed & in genere 4. servi quoque jus suum cuique tribuere tenentur.

§. CXXXV. *Not.* etsi dictum sit, liberos quoque servorum servos fieri, & fortunam parentum sequi, id tamen ad jus vitæ, & necis extendi nequit, uti alibi probavimus. [z]

§. CXXXVI. Servitus jure naturali finitur 1. morte servi, non domini: 2. si captus ab hoste ad pristinum limen revertitur; tunc enim jure postliminii omnia jura recipit [a]: 3. per manumissionem, quando quis servum sub certa lege e manu, & potestate sua dimittit. Sane, hanc manumissionem non ex ficto aliquo jure gentium voluntario, sed ex ipso naturali jure originem ducere, alibi [b] dictum est.

Jure Romano multa singularia circa manumissos, (qui liberti, seu libertini dicuntur) statuta sunt; de quorum conditione, & juribus, latius in Digestorum libris agitur.

CAPUT IV.

De statu Familiæ.

§. CXXXVII. SECUNDO ad jus personarum, i. e. ad statum hominum, pertinet STATUS FAMILIÆ (§. 116. & 131.)

§. CXXXVIII. FAMILIA est corpus aliquod, quod vel *proprio jure* ipsorum continetur, vel *jure communi universæ cognationis.*

Fami-

(o) L. 13, L. 64, ff. cond. ind. L. 14, oblig. & act. L. 8, §. 4, ff. Acceptil. (p) L. 14, ff. obl. & act. §. 6, inut. stip. Conf. L. 56, ff. obl. & act. L. 41, ff. pecul. (q) L. 1, pr. L. 2, L. 4, L. 5, L. 11. L. 15, de stip. ser. §, 1, & 2, inst. eod. §. 3, inst. & L. 3, C. per quas pers. (r) d. L. 64. (s) d. L. 8, §. 4. (t) L. 21, §. 1, pact.

(u) Ibid. (v) §. 10, inst. De nupt. Conf. L. 40, obl. & act. Grot. L. 2, C. 26, §. 3, n. 2. (x) L. 8, L. 14, §. 2, & 3, Rit. nupt. §. 10. inst. De nupt. (y) L. 12, §. f. ff. L. 2, C. Accus. (z) Vid. infr. L. 7, C. 2. (a) Ibid. C. 3. (b) Differt. proœm. 4, §. 39. (c) L. 195. §. 2. de verb. sign.

Familiam, quæ *proprio jure continetur*, dicimus *plures perfonas*, *quæ funt fub unius poteftate*, *aut natura*, *aut jure fubjectæ*, ut *patrem familias*, *matrem familias*, *filium familias*, *filiam familias*; quique deinceps vicem eorum fequuntur, ut *nepotes*, *neptes*, & *deinceps*. [d]

Communi jure familiam dicimus *omnium agnatorum.* Nam etfi patrefamilias mortuo finguli fingulas familias habeant, tamen omnes, qui fub unius poteftate fuerunt, recte ejufdem familiæ appellabuntur, qui in eadem domo, & gente geniti funt. [e]

§. CXXXIX. Corpus familiæ, quod aut jure proprio ipforum, aut communi jure univerfæ cognationis continetur, jura quædam tribuit fingulis familiæ membris; qui proinde jura hæc fibi arrogare vult, *ftatum familiæ* habeat neceffe eft.

§. CXL. STATUS igitur FAMILIÆ eft conditio perfonæ, per quam quis conftituitur membrum familiæ, eoque capax fit jurium, quæ familiæ adhærent, & ex ea fequuntur.

§. CXLI. Conftituitur autem familia naturali ratione tantum per *juftas nuptias* [g], i. e. per talem conjunctionem maris, & fœminæ, quæ fit ad individuam vitæ confuetudinem.

Pater familias enim genus fuum propagaturus, & fibi fimiles producturus, fociam propagationis fibi eligit, fœminam nimirum, quæ ufum corporis fui ad eum finem ipfi præbet.

Ex hac intentione patrisfamilias igitur apparet, eum fociam fibi quærere animo liberos ex fuo femine procreandi, quibufcum tanquam veris portionibus corporis fui omnia fua jura communicare, eofque fucceffores familiæ fuæ relinquere poffit.

Cum ergo unicus finis hujus negotii eo tendat, ut pater familias liberos fufcipiat ex fuo femine, neceffario fequitur, eum velle *certum*, & *indubitatum natorum effe patrem.*

Hæc autem *certitudo* haberi non poteft, nifi *per juftas nuptias*, i. e. per talem conjunctionem maris, & fœminæ, *quæ individuam vitæ confuetudinem continet*, adeoque ubi fœmina foli marito ufum corporis fui promittit, atque in eum finem in domum ejus tranfit, ac hac ratione quafi fub oculis, & cuftodia ejus conftituitur. Hinc regula naturæ eft, *filius eft*, *quem juftæ nuptiæ demonftrant* [h]; & Julianus ait, *non ferendum effe eum*, *qui cum uxore affidue moratus eft*, *nolle filium agnofcere quafi non fuum.* [i]

Familia igitur non conftituitur fi fœmina promifcue corporis fui ufum aliis quoque præbet: naturæ enim ratio æque, ac votum patris familias, repugnat. Sane, de patre ejus, qui vulgo natus eft, conftare non poteft; adeoque per rei naturam pars familiæ patris, qui ignoratur, effe, ac de juribus illius participare nequit.

Et cum fupponamus, votum patris familias in eo confiftere, ut liberos ex fe procreet, eofque jurium fuorum participes reddat, nihil magis huic voto repugnat, quam fi fœmina corpore fuo quæftum facit, adeoque ignoratur, ex quo femine partus ille natus fit.

Equidem fi quis natum ex meretrice, i. e. quæ ufum corporis fui aliis quoque præbet, pro filio fuo agnofcit, hic fit pars familiæ non natura, (nam pater

(*d*) L. 195, §. 2. de verb. fign. (*e*) d. L. 195, §. 2. (*g*) L. 3. ff. his, qui fui, vel &c. (*h*) L. 19, L. 24. De ftat. hom. L. 4, L. 6, ff. his, qui fui, &c. (*i*) D. L. 6.

pater certus non est) sed per adoptionem. Ceterum, liberi spurii sequuntur matrem, quæ semper certa est. k

Certissimum igitur est, *statum familiæ* a natura esse. Bene CICERO l: *Cum sit hoc commune animantium, ut habeant libidinem procreandi, prima societas in ipso conjugio est, proxima in liberis, deinde una domus, communia omnia.* Idem tradit ARISTOTELES m: *Ex his societatibus*, inquit, *domus prima;* recteque HESIODUS ait: *Domus inprimis, mulieremque, & bovem aratorem, &c.* (i. e. servum.)

Quotidiana igitur secundum naturam constituta domus est, quæ perficitur liberis.

Adeo autem hic status familiæ in ratione naturali fundatur, ut omnis conjunctio maris, & fœminæ, prohibita sit, quæ non fit animo constituendi familiam, i. e. quæ non fit ad individuam vitæ consuetudinem: quod infra *Cap.* 4. plenius demonstrabimus.

Hinc jam facile constat ratio, cur adulterium apud omnes gentes inter enormissima crimina referatur, & ubique fere pœna mortis in id crimen constitutum sit. *Adulter* enim votum patris familias intervertit, fidem conjugis marito datam corrumpit, partum ex se progenitum alienæ familiæ obtrudit, hæredem extraneum ei substituit, legitimis hæredibus jura eis solis quæsita aufert, & sic furta in ea familia perpetuat; jus igitur totius familiæ læditur, quod proinde reparari debet: vix autem aliter reparatio justa talione fieri potest, nisi per pœnam capitis. *Adultera* non tantum ejusdem suppositionis alieni partus rea est, sed præterea fidem, quam marito dedit, violat, adeoque magis, ac adulter, ad reparationem injuriæ marito, immo toti familiæ, illatæ tenetur.

§. CXLIII. *Subjectum* familiæ sunt paterfamilias, materfamilias, liberi, & agnati ex justis nuptiis nati. (§. 140.)

§. CXLIV. *Objectum status familiæ* sunt jura, quæ familiæ adhærent, & ex ea sequuntur. Alia autem sunt jura *patris familias*, alia *matris familias*, alia *liberorum*, alia *agnatorum*: de quibus sectionibus sequentibus agemus.

§. CXLV. Illi, qui *statum familiæ habent*, jura, quæ ab illo statu dependent, sibi arrogare, eaque armis, vel actionibus defendere possunt. *Alii* autem hunc statum turbare, & jura inde cuique quæsita auferre non possunt, sed jus suum cuique tribuere tenentur.

Actiones, quibus leges Romanæ statum illum defendunt, vocantur *actiones præjudiciales* (§. 113.). Dantur autem *I. Marito* contra uxorem, vel uxori contra maritum, si alter se conjugem esse negat. n

n. 1. Præcipue *II. uxori* contra maritum, ad partum ex se editum agnoscendum o; quæ actio plerumque facto divortio moveri solet. Quo casu (ne partus supponatur) ex SCto Planciano plures solennitates requiruntur: nimirum, [α] uxor intra 30. dies tenetur denunciare, se gravidam esse; [β] maritus custodes ventris mittere, & denunciare debet, dimissam a se gravidam non esse; [γ] si uxor non denunciat, vel custodes a marito missos non admittit, maritus agnoscere partum non tenetur, adeoque nec alere (etsi postea

(k) L. 19. L. 14. ff. de stat. hom. (l) L. 1. de offic. C. 17. (m) Polit. L. 1. C. 2. & 3. B. Cocceji Disp. Vol. 1. p. 48. & seq. (n) l. 3. §. 4. agnosc. lib. (o) tot. tit. ff. agnosc. vel al. lib.

postea filius ipse ad se agnoscendum agere possit); [d] si pater neque contradenunciaverit, neque custodes miserit, agnoscere, & alere partum tenetur.

n. 2. *III. Marito*, & *Uxori* contra agnatos, qui vel matrimonium validum fuisse, vel viduam gravidam, vel partum defuncti esse, negant. Cautiones in hujusmodi casibus adhibendas exposui in jure meo controverso [q]. Quomodo in imperiis, si metus aliquis partus suppositititii adsit, caveri soleat, ibidem explicavi: nimirum, proceres, & agnati citari, & iis præsentibus partus edi debet; quæ solennitates si negliguntur, excluditur partus a successione, quia contra leges regni natus est. Atque hæc præcipua ratio est, cur Jacobi II. liberi a successione exclusi fuerint. [r]

n. 3. *IV. Parentibus* contra *liberos*, vel *liberis* contra *parentes*: si scilicet *liberi* negant, se ex eo, qui se parentem ait, natum esse; vel si *parentes* eos, qui se pro liberis gerunt, ex se natos esse negant.

Actio hæc datur *liberis* 1. etsi mater solennitates lege statutas contra patrem negantem filium esse omiserit [s]; 2. etsi mater confessa sit, filium ex adulterio natum esse [t]: quia soli confessioni matris propriam turpitudinem allegantis non creditur [u]; nisi adulterium aliis modis probari possit. Jure Romano quoque cautum est per edictum Carbonianum, ut si nato impuberi quæstio status movetur, is causa cognita mittatur in possessionem, quæstione præjudiciali ad pubertatem dilata. [v]

n. 4. *V. Agnatis* contra alios agnatos, qui in eorum præjudicium liberos supponunt, vel qui eos agnatos esse negant.

Not. Actor probare debet, se membrum familiæ esse [x], nisi in quasi possessione hujus status sit constitutus. [y]

§. CXLVI. Finitur, & tollitur status familiæ 1. *Morte*, si vel paterf. vel materf. vel liberi, vel agnati, decedunt; mors enim omnia jura solvit: 2. si quis horum in servitutem redigitur; quia omnes ejus facultates naturales alieno dominio subjectæ sunt: 3. præterea intuitu conjugum, sublato per divortium matrimonio: 4. intuitu patris per adoptionem, & emancipationem.

Not. Tribus posterioribus casibus jura sanguinis manent; adeoque leges, quæ ex sanguine sequuntur, subsistunt: hinc filius, & servus emancipatus matri nubere non potest. Et licet soluto per adulterium matrimonio uxor desinat esse pars familiæ, nuptias tamen cum liberis suis contrahere prohibetur.

Non vero 5. tollitur status familiæ per nuptias liberorum; etsi Dionysius Halicarnassensis [z] id antiquo jure Romano obtinuisse, asserat. Tantum abest, ut dos quoque, quæ filio nubenti datur, patri acquiratur. [a]

SECTIO I.

De Juribus, quæ Patrisfamilias ex statu familiæ competunt in Uxorem.

§. CXLVII. DIXIMUS, jura quædam ex *statu Familiæ* acquiri iis, qui sunt

(p) d. tit. Conf. Heinecc. ibid. §. 265. seq. (q) Lib. 25. tit. 4. q. 1. (r) d. tit. 4. q. 1. in fin. (s) l. 1. §. 8. agn. lib. (t) Cocceji. Hyp. Inst. Tit. de patr. pot. §. 2. (u) l. 29. §. 1. probat. (v) tot. tit. de Carbon. edict. (x) L. 1. ff. probat. (y) L. 8. probat. arg. l. 7. §. f. de lib.caus. Laut. Comp. pag. 457. in fin. (z) L. 2. p. m. 53. (a) Vid. infr. Sect. 2.

sunt membra illius familiæ; præcipue autem PATRIFAMILIAS tanquam domino suæ domus, adeoque capiti, ac Principi familiæ.

§. CXLVIII. *Primo* igitur patrifamilias qua marito potestas quædam competit in UXOREM [b], utpote quæ consensu suo, adeoque *jure*, marito est subjecta [c]. Uxor enim transit in domum, cujus dominus est maritus [d]; corpus suum ejus potestati, ac custodiæ tradit ea intentione, ut ei suum hæredem procreet. Uti ergo dominus legem domui suæ dicere potest: ita uxor, quæ sua voluntate in domum transit, legibus illis obedire tenetur.

Usus omnium gentium hanc potestatem probat, & historiæ populorum, etiam maxime barbarorum, testantur, uxores sub manu, & custodia maritorum constitui.

Ipse Deus Evæ legem hanc dixit [e], *sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tibi.* Atque ad hanc legem provocat Paulus de fœminis in ecclesia loquentibus agens [f]: *non enim*, ait, *eis loqui permittitur, sed subditas esse; sicut & lex dicit: si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent.* Rationem idem Paulus allegat, *quia vir non creatus est propter mulierem, sed mulier propter virum* [g]. Sane, Apostoli perpetuo hortantur mulieres, ut subditi sint viris suis sicuti domino [h], NB. *quia vir caput est uxoris.* [i]

Aristoteles ait, *conservationem familiæ requirere imperantem, domum autem regi per seniorem* [k]; & alibi ait, *viri mores pro lege impositos esse uxori* [l]. JURE CANONICO jus mariti in uxorem diserte confirmatur [m]: *Est ordo naturalis in hominibus, ut serviant fœminæ viris*; & alibi: *subditas fœminas viris, & pene famulas lex voluit esse uxores*; & mox [o]: *constat, mulierem subjectam dominio viri esse.* Hinc alio in loco [p] Canones ajunt, alterius uxorem nec judicari, nec disponi nisi a proprio viro, eo vivente, posse. Immo porro [q] marito pro modo suo perinde jus dant regendi uxorem, ac judici provinciam. Denique idem jus Canonicum [r] uxorem vinculis, & jejuniis coërcere ex justa causa permittit.

JURE ROMANO id extra dubium est, & uxor ideo, quia est in domo mariti, ejus potestati subjecta dicitur [s]. Unde sequitur, 1. marito jus aliquod acquiri in ipsum corpus uxoris, ejusque usum, quatenus ad procreationem sobolis pertinet. ARTEMIDORUS ait, qui connubii lege fœminæ jungitur, is in corpus ejus dominium acquirit [t]. 2. Uxor denegare concubitum marito, vel deserere eum sine causa nequit. 3. Maritus jus corrigendi mores uxoris, & jus eam castigandi habet [v]. 4. Uxorem defendere potest maritus. [x]

Præterea 5. Uxor nihil proprii habet: nam omnium rerum, quas secum

(b) L. 4. ff. His, qui sui, vel &c. (c) l. 195. §. 2. V. S. Heinecc. Elem. jur. Civ. part. 1. §. 159. Grot. l. 2. c. 5. §. 8. n. 3. (d) d. l. 199. §. 2. ff. V. S. (e) Genes. III. 16. (f) 1. Cor. XIV. 34. seq. Conf. 1. Tim. II. 12. & 13. (g) 1. Cor. XI. 7. 8. 9. Tim. VI. 13. (h) 1. Cor. XI. 3. Eph. V. 23. (i) Eph. V. 22. & 23. Coloss. III. 18. 1 Petr. III. 1. 1. Cor. XI. 3. (k) Lib. 1. Polit. c. 2. (l) Lib. 2. Oecon. c. 1.

(m) C. 12. XXXIII. q. 5. (n) C. 14. d. qu. 5. (o) C. 17. d. qu. 5. (p) C 39. VII. qu. 1. (q) C. 35. XXXIII. q. 4. (r) C. 10. XXXIII. q. 2. (s) l. 195. §. 2. V. S. (t) apud. Grot. l. 2. C. 5. §. 9. n. 2. (v) l. 14. §. 1. sol. matr. l. un. §. 7. C. rei ux. act. l. 48. §. ff. oper. lib. Nov. 117. C. 14. arg. l. p. C. de repud. &c. (x) L. 2. ff. de injur.

cum affert, dominium transfert in maritum [y]. 6. Quicquid uxor acquirit, acquirit eidem tanquam domino domus, & capiti familiæ [z]. 7. Hinc maritus jure veteri Romano non succedebat uxori, utpote quæ nihil proprii habebat [a]. 8. Uxor autem fiebat marito sua, & necessaria hæres [b], utpote pars, & membrum familiæ.

At quod 9. maximum est, jus vitæ, & necis, apud Romanos veteres, maritis in uxorem competebat. Unde quidam nugantur, uxores vera mancipia, & servorum jure habitas fuisse [c]. Res ita se habet: Pater familias in statu naturali dominus, caput, & princeps est suæ domus, & familiæ; adeoque imperium in uxorem, & liberos naturali ratione habet: vi hujus imperii domestici de criminibus membrorum familiæ cognoscere, & mortis quoque pœnam reis infligere potuit. [d]

Hoc jus cognoscendi de criminibus familiæ, institutis civitatibus, alicubi reservatum fuit patrifamilias; quod apud Romanos quoque factum est. Unde constat, patrem familias non promiscue jus vitæ, & necis in uxorem, ut in servos, exercere potuisse, sed tantum propter crimina prævia causæ cognitione, & adhibito plerumque consilio propinquorum. Testis hujus rei est TACITUS [e], qui maritum prisco instituto, coram propinquis, de capite, famaque conjugis cognovisse, & insontem nuntiasse, refert. TIBERIUS [f] auctor fuit, ut propinqui majorum more matronam prostratæ pudicitiæ de communi sententia coercerent. De antiquissimo Romanorum more DIONYSIUS HALICARNASSENSIS [g] tradit: *si qua autem iure deliquisset uxor, judicem habebat maritum læsum, & pœnæ magnitudinis arbitrum; de his vero cognoscebant cognati cum viro.* De eodem more LIVIUS [h] ait, *mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu esset, tradebant, ut ipsi in privato animadverterent in eas.* Metellus [i] uxorem, quod vinum bibisset, fustim interemit; idque factum non accusatore tantum, sed & reprehensione caruit. [k]

Immo mortuis maritis familiæ judicio fœminas damnatas, legimus. Publicia, quæ Posthumium Albinum consulem, & Licinia, quæ Claudium Asellium, maritos suos, veneno necaverant, ideo propinquorum decreto strangulatæ sunt [l]. In fœminas, quæ sacris bachanaliorum incestu usæ, & damnatæ fuerunt, cognati intra domos animadverterunt. [m]

Matrona, quod loculos, in quibus erant claves vinariæ cellæ, resignavisset, a suis inedia mori coacta est [n]. Atque hoc jus hodieque inter Americæ gentes obtinere, ac civitates jus de criminibus uxorum, ac liberorum cognoscendi, familiæ capitibus relinquere, testis est Laffiteau *des mœurs des sauvages.*

Neque obstat, uxorem in manu, i. e. in potestate mariti esse; idem autem de servo dicitur. Nam formula illa *in manu esse* non infert dominium: pupillus in manu tutorum est, neque tamen

(y) Heinecc. Antiq. Rom. l. 1. tit. 10. §. 6. & 7. Dissentit. Grot. l. 2. C. 5. §. 8. (z) Cic. Top. IV. Heinecc. d. l. & l. 2. tit. 9. §. 4. (a) Heinecc. Ant. Rom. lib. 2, tit. 10, §. 6. (b) Gell. Noct. att. 18, 16. Ulp. Fragm. IX. 1. Dion. Halic. lib. 2, p. m. 52. (c) Gell. Noct. Att. l. 16, C. 16. (d) Vid. infr. L. 6, Cap. 1. (e) Annal. XIII. 32, 2. (f) Suet. in Tiber. C. 35, pr. (g) L. 2, C. 4, p. m. 52. (h) Lib. 39, C. 18. (i) Vel ut Plinius refert, *Mecennius*, Hist. 1, 14, C. 13. (k) Valer. Max. l. 6, C. 3, n. 11. Conf. Dion. Halic. d. pag. 62. (l) Val. Max. L. 6, C. 3. (m) Val. Max. d. C. 3. n. 11. (n) Plin. d. C. 13.

tamen ejus dominio est subjectus. Sed & potestas mariti ex consensu est: quis vero asseret, uxorem se in servitutem dedisse, eoque jus vitæ, & necis in maritum transtulisse? Sane, uxor, nec si vellet, de vita sua disponere potest.

SECTIO II.

De juribus, quæ Patrisfamilias ex statu familiæ competunt in liberos; ubi de patria potestate agitur.

§. CXLIX. JURA, quæ PATRIFAMILIAS in liberos competunt, duplici nituntur ratione; 1. quod liberi sint vera portio corporis parentum; 2. quod liberi sint in domo patris, cujus dominium ad patrem pertinet. Ex *priori* ratione sequuntur jura sanguinis, quæ etiam matri communia sunt; ex *posteriori* jura familiæ, quatenus potestatem in liberos inferunt, quæ soli patri propria sunt.

§. CL. PRIMO igitur certum est, liberos esse veram portionem corporis parentum [o], præcipue autem partem viscerum maternorum antequam eduntur [p], quos, utpote ex semine patris natos, pater suo jure vindicat [q]. Hinc parentes amare dicuntur liberos ut se ipsos, quia ex se quiddam sunt [r]; & cum ex iis orti sint, sunt quasi alteri ipsi, sunt enim in causa ut ipsi sint. [s] Hæc ratio est, cur exstinctus non videatur pater, quamdiu filius superest, in quem substantia, & caro patris quasi fuit infusa [t]. Hinc filius coloni non videtur acquisivisse libertatem longi temporis absentia, si durante illo spatio pater fundum coluit [u]. *Cum enim pars quodammodo corporis* (filii) *remanebat, non videtur abesse*; indeque concludit Imperator, *filium ipsum videri in agro resedisse, donec ejus cognatio in fundo remanet.*

Immo hæc ratio est, cur familia patris non dicatur exstincta, quamdiu filius adhuc superest, & cur pater, ac filius habeantur pro una persona. (*V. inf. L.* 5. *C.* 3. *S.* 3.)

Atque ex hoc capite jus aliquod toti in partem competit; quod enim ex aliquo ortum est, id ei quasi proprium est. [v]

§. CLI. SECUNDO, alibi probavimus, patremfamilias solum jus familiæ habere; uxorem suo consensu in domum mariti transire, & liberos in domo patris nasci, dominium autem domus ad patrem pertinere (§. 141.). Ex his juribus imperium, & potestas in familiam, speciatim autem in liberos oritur. Hinc pater caput, & princeps familiæ dicitur. [x]

§. CLII. *Patria* igitur *potestas* est jus patri competens in liberos, tanquam portiones corporis sui, & tanquam membra domus, cujus ipse est dominus.

§. CLIII. Acquiritur patria potestas *I.* per procreationem ex justis nuptiis, i. e. per talem conjunctionem corporum, quæ fit ad individuam vitæ consuetudinem [y], utpote per quam solam pater

(o) Arist. Mor. l. 8. C. 14. (p) L. 1. §. 1. Ventr. insp. (q) d. l. 1. §. 1. (r) Arist. Ethic. l. 8. C. 14. (s) Arist. Ethic. l. 8. C. 14. & Mor. l. 9. C. 2. (t) L. 85. §. f. Hær inst. l. 30. C. de fidei C. (u) L. 22. §. 1. C. Agric. & Cens. (v) Arist. Nicom. VIII. (x) L. 195. V. S. Grot. L. 2. C. 5. §. 3. (y) Pr. & §. 12. Inst. de patr. pot. L. 4. de his, qui sui, vel al. L. 19. stat. hom.

pater certus fit (§. 187.) Hinc regula: *Pater eſt, quem juſtæ nuptiæ demonſtrant* [z]. *Non enim ferendum eſt, eum, qui cum uxore ſua aſſidue moratus eſt, nolle filium adgnoſcere quaſi non ſuum.* [a]

§. CLIV. Præſumuntur autem liberi ex juſtis nuptiis nati, qui naſcuntur termino legitimo [b]. Terminus legitimus eſt vel *a quo*, vel *ad quem.*

n. 1. Terminus *a quo* eſt, ſi partus ſeptimo, vel octavo, &c. menſe *poſt nuptias* naſcitur [c]. Si *ante* naſcitur, pro legitimo haberi nequit, niſi ſit imperfectus. [d]

Sed & ſi *ſeptimo*, vel *octavo* menſe natus omnibus partibus abſolutus, atque perfectus editur, patri invito obtrudi nequit, ſed cauſa cognita judex deſuper pronunciare tenetur. [e]

n. 2. Terminus *ad quem* eſt, ſi partus *nono*, vel *decimo* menſe *poſt obitum patris* editur [f]. Poſtea nati regulariter cenſentur illegitimi [g]. Cum vero ſæpius ludere natura, & terminum, quo partum in lucem protrudere debet, prorogare ſoleat, pariter examinari debent mores uxoris, aliæque circumſtantiæ. Sane, exempla in promtu ſunt partuum, qui decimo tertio, immo decimo quarto menſe poſt obitum patris nati, a ſummis dicaſteriis pro legitimis declarati ſunt. [h]

n. 3. Sed & ſi *nono*, vel *decimo* menſe perfectus partus prodit, defunctus autem ante obitum longo, & gravi morbo laboraverit, indeque agnati, &c. negant partum legitimum eſſe, eadem cauſæ cognitio requiritur; & judex juxta circumſtantias obvenientes judicat, utrum partus pro legitimo habendus ſit, an vero minus.

n. 4. Eadem quæſtio etiam ſtante matrimonio moveri poteſt [l]. Quid ſi enim conſtet, patremfamilias ea valetudine fuiſſe, ut generare non poſſit? Reſpondet ULPIANUS [m], filium non eſſe.

n. 5. Præſumptio pro eo, qui ex juſtis nuptiis legitimo tempore natus eſt, tanta eſt, ut licet mater aſſerat, partum eſſe adulterinum, ei tamen non credatur. [n]

§. CLV. *II.* Conſtituitur quoque patria poteſtas per ADOPTIONEM [o]; quæ eſt actus, quo quis eum, quem in poteſtate non habet, adſumit in poteſtatem, ac ſi in ea natus eſſet. [p]

n. 1. Requiritur autem conſenſus 1. & patris naturalis, & patris adoptivi [q]; 2. filii, de cujus adoptione agitur; 3. ſi adoptandus impubes, & pater ejus mortuus eſt, tutoris. [r]

n. 2. Cauſa igitur adoptionis ex ratione naturali ſequitur: prout enim partes de ſuo jure diſponunt, ita jus eſt.

n. 3. Adoptati tranſeunt in patris adoptivi, etiam extranei, poteſtatem, omniaque jura, quæ inter patrem, & filium naturalem obtinent, ex pacto per adoptionem patri, & filio adoptivo acquiruntur. [t]

n. 4.

(z) L. 5. ff. in jus voc. L. 6. pr. his, qui ſui. (a) L. 6. ff. his, qui ſui &c. (b) ibid. (c) L. 12. ff. ſtat. hom. L. 3. §. fin. ſuis, & legit. (d) Laut. comp. tit. de his, qui ſui, vel &c. (e) Vid. jus meum controv. Lib. 1. tit. 5. q. 4. (f) L. 2. §. pen. ſuis, & legit. (g) L. 6. ff. his, qui ſui, vel &c. (h) Jus meum controv. d. l. (i) Arg. L. 3. §. 1. ff. agn. lib. L. 6. ff. his, qui ſui, vel al. &c. (k) Vid. jus meum controv. d. l.

(l) L. 3 §. 1. ff. Agnoſ. lib. (m) L. 6. ff. His, qui ſui, vel &c. (n) Arg. L. 29. §. 1. ff. prob. Cocceii hyp. inſt. tit. de patr. pot. §. 2. (o) Grot. L. 2. C. 5. §. 26 (p) L. 1. §. 25. §. 1. L. 37. 43. 44. ff. de Adopt. (q) L. 2. L. 5. L. 24. ff. adopt. (r) ibid. (s) L. 8. ff. de adopt. l. fin. C. De aut. tut. (t) §. 10. Inſt. de adopt. l. 2. §. f. l. 15. pr. l. 40. pr. adopt.

n. 4. At jura, quæ sanguini cohærent, inter patrem, & filium naturalem manent [u]. Hinc reverentia naturalis debetur parentibus: nuptiæ inter parentes, & liberos prohibentur: parricidium liberi, etsi ab alio adoptati, committunt, &c.

n. 5. Jure Romano singularia quædam in adoptione constituta sunt: 1. ut ab *extraneo* adoptatus maneat in patris naturalis potestate [v], nec in familiam adoptivi transeat, nisi quoad effectum succedendi [x]; secus si ab *ascendente* adoptatur [y]: 2. quod minor adoptari sine consensu curatoris nequeat [z]: 3. quod in adoptione filii familias consensus magistratus sufficiat; in adoptione patrisfamilias autem requiratur consensus Principis [a]: 4. quod in arrogatione impuberum cautiones quædam adhibeantur [b]: 5. Quod scelere suo castrati non possint adoptare [c]: 6. Quod fœminæ non possint adoptare, nisi ob orbitatem [d]: 7. quod minor 18. & major 70. annis adoptare non possit [e]: 8. quod incestus civilis cum tali filio adoptivo committatur. [f]

§. CLVI. *III.* Jure Romano acquiritur patria potestas per LEGITIMATIONEM; quæ est modus, quo liberi *naturales* consentientes fiunt legitimi [g]. Eaque jure Romano triplex est: [*a*] per subsequens matrimonium: [*b*] per oblationem curiæ: & [*c*] per rescriptum Principis.

n. 1. Legitimatio *per subsequens matrimonium* est, cum pater concubinam in uxorem ducit. [b]

Jure naturæ *legitimatio* hæc cognita non est. Nam liberi *naturales*, i. e. ex concubina nati, ipsa naturali ratione sunt in potestate patris. Differentia enim inter *uxorem*, & *concubinam*, est ex jure civili. Hinc patet ratio, cur *legitimati per subsequens matrimonium retro* sint legitimi, quia naturali jure ex concubina nati veri, & legitimi sunt liberi, indeque accedentibus postea solennibus matrimomonii, pristina naturæ jura, quasi postliminio recipiunt. Hæc quoque ratio est cur in feudis succedant [i], & cur in statutis voce *der ehelich gebohrnen* ipsa naturali ratione veniant. [k]

n. 2. Legitimationes, quæ fiunt per *oblationem curiæ*, vel per *rescriptum principis*, indubie ex jure Romano originem habent. [l]

§. CLVII. *Causa* patriæ potestatis a natura est; quod supra §. 41. & passim probavimus. Sane, omnes gentes in eo consentiunt, liberos esse in potestate patris. JCti Romani liberos *natura* ejus potestati subjectos statuunt [m] (etsi jura quædam specialia jure Romano patri fuerint tributa, quorum intuitu patria potestas civilis dicitur [n]). Pomponius religionem erga Deum, & *obedientiam parentibus debitam* conjungit, ac utramque obligationem ad jus gen-

(*u*) L. 10. §. 1. C. adopt. l. 33. ff. adopt. (*v*) L. p. pr. de adopt. (*x*) §. 2. Inst. adopt. l. pen. pr. & §. 1. c. de adopt. (*y*) Laut. tit. de adopt. (*z*) L. 8. adopt. l. auct. tut. (*a*) §. 1. Inst. adopt. L. 1. §. 2. l. 2 pr. ff. eod. (*b*) l. 6. l. 17. seq. l. 32. ff. l. 2. De adopt. §. 3. inst. eod. (*c*) §. 9. Inst. adopt. (*d*) §. 10. Inst. adopt. l. 5. ff. eod. (*e*) L. 15. §. 2. l. 17. §. 2. De adopt. §. 4. Inst. & l. 40. §. 1. eod.

(*f*) §. 1. seq. Inst. de nupt. l. 14. §. 1. eod. (*g*) §. fin. Inst. de nuptiis Nov. 89. c. 11. (*b*) L. 5. C. nat. lib. §. 2. inst. de hæred. quæ ab int. Nov. 89. c. 8. 11. 12. §. 4. (*i*) II. Feud. 26. §. naturales. (*k*) Laut. comp. p. m. 15. (*l*) Laut. comp. p. m. 16. (*m*) L. 199. V. S. (*n*) §. 2. Inst. De patr. pot.

gentium refert [o]. De aliis gentibus Auctores id passim testantur [p]

§. CLVIII. *Subjectum* sunt liberi ex justis nuptiis legitimo tempore nati (*vid.* §. 153.). Non ergo spurii, seu vulgo quaesiti. [q]

§. CLIX. *Objectum* patriae potestatis sunt jura, quae patri naturali jure competunt, & quae ex duplici principio sequi, diximus (*vid.* §. 149.): *tum* quia liberi sunt vera portio corporis paterni, *tum* quia pater est dominus domus suae, & suae familiae caput.

n. 1. Praecipuum jus, quod patrifamilias in liberos competit, est *Imperium.* Alibi [r] enim probavimus, patribus familias imperium in totam familiam, adeoque & in liberos, naturali ratione competere; & patrem pro hoc imperio leges familiae dare, lites dirimere, crimina punire, & jus vitae, & necis in familiam exercere posse. Diximus quoque ibidem, jus hoc vitae, & necis constitutis civitatibus aliquando capiti familiae relictum, & sic patremfamilias judicem domesticum fuisse.

n. 2. At praeter imperium alia quoque jura privata vi patriae potestatis patri in liberos competunt, de quibus praecipue hic quaeritur. Praemittendum autem generatim est, liberos parentibus debere reverentiam, tanquam auctoribus suis [s]. Hinc PHILO ait, *Parentes Deum quodammodo referre gignendo.* Sequela hujus reverentiae est, quod patienter ferre debeant injurias parentum [t], & quod eis obedire teneantur [u]. Speciatim autem

n. 3. *Primo*, pater jus aliquod in corpus, & personam liberorum, utpote membra corporis sui, & familiae habet, cujus effectus sunt, 1. quod pater liberos, si ab alio detinentur, vindicare [v]; atque in eum finem 2. ad exhibendum [x], etiam contra matrem [y], agere: immo 3. surripientem liberos actione furti convenire possit [z]. Quoties 4. liberi sese venumderunt, pater eos in libertatem revocare [a]; & 5. filium delinquentem defendere potest [b]: immo 6. jus vendendi liberos habet; si scilicet nec pater, nec ipsi se alere possunt, nec alia alendi subsidia adsint. Cui enim onus alendi incumbit, ei omnia licent, sine quibus alimenta praestari non possunt. Neque liberi per hanc venditionem servi fiunt; sed operas saltem praestant emtori, donec pro alimentis satisfactum sit [c]. 8. Vota eorum effectum non habent sine voluntate patris [d]. 9. Pater filio tutorem dare, & 10. coërcere immorigerum potest. [e]

n. 4. *Secundo*, Pater, & filius habentur pro una persona [f]. Hinc nulla obligatio inter patrem, & filium intercedere potest. Adeoque filius, qui a patre stipulatur, nullum jus acquirit,

(*o*) L. 2. ff. just. & jur. (*p*) Vid. Plin. in Paneg. Trajan. Arist. 8. Eth. 12. & lib. 1. Polit. c. 12. Conf. Can. Est ordo &c. c. 33. q. 6. Ex aliis id probat Heineccius Antiq. Rom. l. 2. tit. 9. §. 1. nimirum, ex Sexto Empyrico, Dionysio Halicarnassensi, Arriano, ac Suetonio. Sacrae quoque literae potestatem hanc indigitant. Deut. V. 6. Exod. XX. 12. Ephes. VI. 12. (*q*) l. 19. l. 24. de stat. hom. (*r*) Vid. infr. Lib. 7. C. 1. (*s*) Grot. l. 2. c. 5. §. 1. 6. &c. (*t*) Grot. Lib. 1. c. 4. §. 4. n. 6. (*u*) L. 2. ff. just. & jur. (*v*) L. 1. §. 2. ff. R. V. (*x*) L. 1. de lib. exhib. (*y*) l. 1. §. 5. de lib. exhib. (*z*) L. 14. §. 13. l. 38. ff. furt. (*a*) L. 1. l. 3. ff. de Liberali causa. (*b*) L. 33. l. 34. ff. Nox. act. (*c*) Vid. l. 2. C. de patr. qui fil. (*d*) Numer. XXX. 2. 3. 4. 5. Grot. l. 2. c. 5. §. 7. (*e*) §. 3. Inst. de test. tut. l. 1. pr. ff. Eod. (*f*) Grot. l. 2. c. 4. §. 2. n. 1. §. 4.

rit, adeo ut nec fidejussor a patre datus teneatur, quia nemo potest pro eodem, ac eidem esse obligatus [g]; hæres tamen patris tenetur peculiotenus [h]. Pariter, si pater a filio stipuletur, actio non datur in filium: at fidejussor a filio datus tenetur. [i]

n. 5. Cum igitur pater, & filius, habeantur pro una persona, naturale est ut filius sit instrumentum patris [k]. Hinc pater filio stipulando sibi acquirit [l]; uti filius, stipulando patri, acquirit patri [m], etiam ignoranti [n], *quia vox patris tanquam filii sit, sicut & filii vox tanquam vox patris intelligitur in iis rebus, quæ patri acquiruntur.*

Porro si filius paciscitur *ne a patre petatur*, patri acquiritur exceptio [p]. Idem obtinet si filius paciscitur *ne a se petatur*; nam hoc quoque pactum personale patri prodest [q]. Item si filius paciscitur de eo, quod cum ipso, vel cum patre contractum est, patri acquiritur exceptio. [r]

n. 6. Denique ex eadem unitate personæ sequitur, ut liberi nihil proprii habeant, nec sibi aliquid acquirant, sed omnia acquirant patri, tanquam capiti familiæ, & domino domus, etiam ignoranti [rr]. Immo & possessionem, modo patris nomine capiant, & is velit [s]. Hinc sequitur, patrem de eo, quod quocunque titulo ad liberos pervenit, disponere pro lubitu posse [t]; quod verum quoque est, etsi liberi matrimonium contraxerint [u]. Atque hæc ratio est, [*a*] quod liberi nec actionem suo nomine instituere possint, nisi voluntate patris [v] (causas quasdam excepit jus Romanum [x]): [*b*] quod filius testamentum jure Romano non confecerit [y]: & [*c*] quod pater filio pupillariter substituere potuerit. [z]

Jure Romano tamen posterioribus temporibus quædam bona dispositioni filiorum relicta fuere; & quidem 1. peculium castrense: cui 2. mox additum fuit peculium quasi castrense: 3. bona materna: 4. lucra nuptialia, & sponsalitia: Denique, & 5. omnia bona adventitia [a]. De his igitur bonis liberi hodie certo modo disponere possunt.

n. 7. Unitas autem illa personæ tantum obtinet si *de acquirendo* [b], non autem si *de obligatione agitur* [c]. Pater enim ex obligatione filii non te netur; sed solus filius obligatur, tum civiliter [e], tum criminaliter [f]. Si tamen filius peculium profectitium habet, pater tenetur peculiotenus. [g]

n. 8.

(*g*) L. 56. §. 1. de fidejuss. (*h*) L 38. pr. Cond. indeb. (*i*) d. l. 56. (*k*) Grot. de jur. bell. & pac. Lib. 2. c. 5. §. 3. & l. 3. c. 6. §. 9. (*l*) L. 39. V. O. (*m*) §. 4. inut. stip. l. 38. §. 17. V. O. l. 17. §. f. (*n*) l. 18. l. 19. Pact. d. §. 4. d. l. 130. (*o*) d. §. 4. l. 130. V. O. (*p*) l. 17. §. fin. pact. (*q*) l. 19. §. 1. de pact. (*r*) l. 18. ff. Pactis. (*rr*) Vid. omnes textus ante allegatos. (*s*) l. 1. §. 5. l. 4. Acqu. Poss. L. 10. §. 2. A. R. D. l. 53. Eod. Dissentit Grotius l. 2. c. 5. §. 2. (*t*) L. 53. l. 10. pr. A. R. D. §. 1. inst. per quas pers. L. 6. C. de bon. quæ lib. l. 2. C. patr. pot. Gaji Inst. l. 1. §. 9. pr. Heinecc. antiq. Rom. l. 2. t. 9. §. 1. (*u*) Leg. 1. 2. & 3. C. bon. quæ lib. (*v*) L 39. O. A. (*x*) l. 9. ff. O. A. l. 6. §. 2. l. 3. ff. Adult. (*y*) pr. Inst. quib. non est permiss. (*z*) §. 4. Inst. Pup. substit. (*a*) Heinecc. d. l. §. 2. (*b*) §. 4. de inut. stipul. l. 120. V. O. (*c*) l. 30. O. A. (*d*) d. l. 39. l. 1. §. 8. his, qui effud. ibique Goth. l. 58. Reg. jur. l. 5. Cond. furt. (*e*) d. l. 39. (*f*) l. 8. §. f. acceptil. Conf. §. fin. Inst. de nox act. l. 5. §. 5. O. A. l 3. §. 11. de pecul. (*g*) l. 1. §. 5. l. 4. Acq. Poss. l. 3. §. 11. de pecul.

n. 8. Denique ex illa unitate oritur, quod liberi tanquam fui hæredes neceffario fuccedant in omne jus defuncti. Atque hæc vera ratio eft, cur jure naturali parentum confenfus ad nuptias liberorum requiratur, ne hæres fuus patri invito obtrudatur. [b]

n. 9. Dixi, patrem, & filium non haberi pro una perfona, 1. fi filius fe obligat. Idem quoque dicendum, 2. fi tertius aliquis, v. g. fidejuffor, filii obligationi accedit; nam liberi patri obligantur naturaliter [i]: 3. in caufis publicis; hinc filius judex patris effe poteft. [k]

n. 10. Denique notandum eft, virtutes, ac vitia parentum liberis (etfi fint portio corporis parentum) imputari non poffe [l]; adeoque iniquum effe, liberos pro delictis parentum punire. [m]

n. 11. Quæri folet, an liberi teneantur alere parentes egenos? Jure Romano id ftatutum eft, atque hoc jus ex æquitate, & charitate fanguinis deducitur [n]. Immo & gentium legibus id cautum effe, videmus [o]. Equidem parentibus nullum jus competit in bona filii (nam fupponimus filium aliquid proprii habere); adeoque actio patri non datur, ut alatur ex illis bonis, nec adigi ad id poteft filius: fed hic contra perfectionem, & charitatem fanguinis peccat, adeoque jus Dei violat; uti optime rem ita explicat Grotius [p]. Atque hinc jam conftat ratio, cur Servator adeo improbet votum, quo liberi bona fua Deo dicabant, eoque alimenta patri roganti denegabant, fub prætextu, omnia *Corbam*, id eft, Deo dicata, eoque vefci nefas effe. [q]

§. CLX. Quidam exiftimant, jure Romano liberos intuitu patris inftar fervorum fuiffe, eademque jura patri in liberos, quæ in fervos, competiiffe [r]. Idque inde probant: 1. quod liberi in patris dominio Quiritario fuerint [s]: 2. quod pater jus vitæ, & necis in liberos habuerit [t] 3. quod pater filium tanquam *rem* fuam, adeoque jure dominii, a quocunque poffeffore vindicare [u], atque 4. in eum finem ad exhibendum agere [v], 5. liberos furreptos actione furti (quæ tantum domino datur [x]) repetere [y], & 6. fi filius fe venumdedit, in libertatem eum revocare potuerit [z]: quod 7. patri ter vendere liberos [a], eofque 8. noxæ dare licuerit [b]: 9. quod omnes liberorum actiones dependerent ab arbitrio patris, utpote cum nec agere in judicio, neque vota facere, neque nuptias contrahere, abfque confenfu patris, potuerint (*vid. fupr.* §. 159.): fed & 10. liberi funt inftrumentum patris, uti fervi domini; adeoque pacifci patri poffunt

(*b*) Grot. l. 2. c. 5. §. 10. n. 1. (*i*) §. 4. Inft. de inut.ftip. (*k*) l. 77. ff. de jud. l. 9. ff. his,qui fui,&c.l. 13. §. 5. l. 14. pr.Ad Sc. Treb. Cap. fin. de jud.in 6. Heineccii Elem. p. 1. §. 150. (*l*) Grot. L. 2. c. 20, §. 13, n. 1. (*m*) d. c. 20. §. 15. n. 1. (*n*) L. 5. §. 1. & 2. ff. de agnofc. lib. (*o*) Goth. ad d. l. 5. §. 1. (*p*) L. 2. c. 7. §. 4. Conf. Laut. Comp. p. 458. (*q*) Zigler. ad Grot. l. 2. c. 13. §. 7. (*r*) Liban. declam. 37. Senec. Controv. III. 9. & 15. Sext. Empir. pyrrh. hyp. III. Merill. Obf. 3. 4. Caji Inft. 1. 6. 3. Conf. Heinecc. tit. de his, qui fui, vel al. §. 144. 145. (*s*) L. 1. §. 2. R. V. (*t*) L. 11. ff. de liber. & pofth. Grot. l. 2. c. 5. §. 7. (*u*) L. 1. §. 1. R. V. (*v*) L. 1. §. 1. ad exhibendum. (*x*) L. 23. ff. furt. (*y*) l. 14. §. 13. l. 38. ff. furt. (*z*) arg. l. 1. §. 2. R. V. Hunn. ad Treutl. V. 1. D. 2. th. 12. (*a*) Dion. Halic. II. pag. 97. Grot. l. 2. c. 5. §. 5. (*b*) §. 7. Nox. act. Collat. Leg. Mos. & Rom. tit. II. §. 3. Conf. l. 3. §. 4. lib. hom. exhib.

ſunt, etiam ignoranti [c]: II. quicquid acquirebant, patri acquirebant, &c.

n. I. At his non obſtantibus dicimus, *liberos*, etiam jure Romano, eſſe perſonas liberrimas, etſi in poteſtate patris conſtituti ſint. Sane, uxores quoque ſunt in poteſtate mariti, & pupilli in poteſtate tutorum, nec tamen ſunt ſervi. Poteſtas ergo patria libertatem liberorum non tollit, ſed jura ſaltem quædam tribuit patri, quæ ex natura familiæ ſequuntur, & perſonam ipſam afficiunt.

Sane, jure Romano *liberi* dicuntur perſonæ liberæ. JCtus expreſſis verbis ait, *perſonas liberas, quales ſunt liberi in poteſtate conſtituti, per rei vindicationem peti non poſſe* [d]. Conſtantinus refert, LIBERTATI *a majoribus tantum impenſum eſſe, ut patribus, quibus jus vitæ in liberos, neciſque poteſtas olim erat permiſſa*, LIBERTATEM ERIPERE NON LICERET [e]. Sed liberi *ſtatum familiæ* habent, *nuptias* contrahunt, *dignitates* nanciſcuntur, &c. Immo filius ex omnibus cauſis tanquam paterfamilias *obligatur*, & ob id *agi* cum eo tanquam cum patrefamilias poteſt [f], &c. Quæ omnia ſecus ſe habent in ſervis. [g]

n. 2. Equidem I. negari nequit, jure Romano dominium patri in liberos tribui: at id non *verum* eſt dominium, ſed *Quiritarium*; quod nudum nomen eſt, & nihil ab ænigmate diſcrepat, nec unquam videtur, nec in rebus apparet, ſed vacuum eſt, & ſuperfluum verbum [h]. Atque ideo hoc antiquæ ſubtilitatis ludibrium Juſtinianus ſuſtulit. [i]

Per hoc *dominium Quiritarium* igitur Romani legislatores nihil aliud deſignare voluerunt, quam jus, quod patri ex ipſo facto naturæ in perſonam liberorum, tanquam portiones corporis paterni, & membra familiæ, quæſitum eſt; cum enim hoc jus perſonam ipſam afficiat, illud quaſi reale aliquid judicabant, & ficto nomine dominium Quiritarium appellabant.

Atque hactenus verum eſt, quod jus patriæ poteſtatis ſit proprium civium Romanorum [k]: Dominium enim Quiritarium non niſi civibus Romanis competit. At verum non eſt quod Tribonianus more ſuo fingit, *nullos alios homines eſſe, qui ſimilem in liberos habeant, poteſtatem* [l]: nam pleraque jura patriæ poteſtatis, quæ ad dominium Quiritarium referuntur, ex ipſa ratione naturali ſequuntur.

n. 3. Ceterum, quod 2. ad *jus vitæ, & necis* attinet, alibi probavimus, jus illud ab initio patribus familias competiiſſe jure imperii, & conſtitutis demum civitatibus iis ademtum fuiſſe (*vid. infr. l.* 7. *c.* I.). At quibuſdam civitatibus, inprimis a regibus Romanorum, jus illud patribus familias relictum fuit: non tamen indiſtincte tale jus ipſis conceſſum fuit, ut in ſervos, ſed tanquam judicibus domeſticis. Sane, ex omnibus exemplis, quæ in hanc rem afferuntur, apparet, liberos non niſi ob crimina, adhibito conſilio proximorum, per ſententiam condemnatos fuiſſe.

T. Arius filium in parricidio deprehenſum, advocato in conſilium Auguſto, exilio damnavit [m]. Caſſius filium, poſt-

(c) pr. Inſt. per quas pers. (d) L. I. §. 2. R.V. (e) L. f. C. patr. pot. (f) l. 39. O. A. l. 8. §. f. acceptil. §. 6. de inut. ſtip. (g) d. l. 39. (h) quæ ſunt verba legis un. C. de nudo jure Quirit. toll. (i) d. l. un. Heinecc. antiq. Rom. L. 2. tit. I. §. 29. (k) L. 3. ff. His, qui ſui, &c. (l) §. 3. Inſt. de patr. pot. (m) Sen. de clem. l. I. c. 15.

postquam potestatem tribunitiam deposuit, adhibito propinquorum, & amicorum consilio, affectati regni crimine domi damnavit [n]. Manlius Torquatus ne consilio quidem necessariorum indigere se credidit, & Senatus, ac creditorum consensu cognitionem suscepit, domi consedit, solusque utrique parti per biduum vacavit, & publicata sententia filium & domo, & republica indignum judicavit, atque domo exire jussit [o]. L. Gellius, universo pene senatu adhibito in consilium, filium de incestu cum noverca, & parricidio suspectum, absolvit de consilio, tum etiam sententia sua [p]. Idem jus obtinuit apud Persas [q], apud antiquos Gallos [qq], apud Burdegalenses, Japonios [r], & Americæ populos. [s]

Sed & sublato jure vitæ, & necis, vestigium adhuc superest in licentia patri concessa, vi cujus filiam adulteram in continenti occidere potuit. [t]

n. 4. Et licet 3. pater ad exhibendum agere, & vindicare filium potuerit, ex ipsis tamen legibus Romanis apparet, liberos non tanquam *rem*, quæ in bonis patris esset, vindicari potuisse [u], (utpote quod in solis servis verum erat) sed tanquam *rem*, quæ patris erat ex jure Quiritario, i. e. ex umbra, & nudo nomine dominii. Atque hinc adjici debuit causa, scilicet, *hunc hominem ego ex jure Quiritium meum esse dico.* [v]

n. 5. Eodem quoque sensu pater 4. furti agere contra eum, qui filium surripuit, & 5. in libertatem revocare filium, qui sese venumdedit, potuit. Agitur enim de portione corporis paterni; de membro familiæ, cujus actiones a patris arbitrio dependent.

n. 6. At 6. verum non est, patrem liberos ter vendere potuisse: nam trina illa venditio, quæ a Doctoribus allegari solet, erat solemnitas, & fictio, quæ intervenire solebat quando agebatur de filio emancipando. Hæc venditio imaginaria dicebatur, per quam non fiebat servus, sed liber. [x]

n. 7. Sed & 7. verum non est, patrem liberos *noxæ dedere* potuisse. Tribonianus quidem id olim obtinuisse fabulatur; at nullum ejus consuetudinis in Digestis exstat vestigium. Ex titulo *de noxalibus actionibus* apparet, definitionem noxalis actionis tantum ad servos restringi. [y]

Neque *obstat*, filios æque, ac servos, noxali judicio conveniri [z]. Resp. noxale judicium nihil aliud est, quam criminale judicium. Noxa enim omne maleficium, & peccatum denotat [a]. Hactenus igitur verum est, utrumque noxali judicio conveniri posse. Sed differte distinguuntur *servi*, & *liberi* [b]. *Illi* enim, si dominus eos defendere nolit, absque causæ cognitione noxæ dedebantur, adeo ut nec innocentiæ probatio ipsis permissa fuerit: hi autem, si pater defendere eos nolebat, seipsos defendere poterant, & lata demum sententia puniebantur; certissimo indicio, noxæ dari non potuisse. Quod satis quoque in aliis textibus innuitur. [c]

n. 8. Quod vero 8. liberi sint instrumen-

(*n*) Val. Max. l. 5. c. 1. (*o*) Val. Max. d.c. 1. (*p*) Val. Max. Lib. 5. c. 9. n. 1. (*q*) Grot. l. 2. c. 21. §. 15. & l. 2. c. 5. §. 7. (*qq*) Cæsar de bell. gall. l. 6. (*r*) Pufend. L. VI. C. II. §. 12. (*s*) Laffiteau des mœurs des Ameriquains. Conf. Struv. ad. tit. de his, qui sui, &c. (*t*) l 20. l. 21. l. 23. ff. de Adult.

(*u*) L. 1. §. 2. R. V. (*v*) d. l. 1. §. 2. (*x*) Conf. Heinecc. ant. Rom. L. 1. t. 9. §. 6 & 9. (*y*) Conf. Heinecc. antiq. Rom. L. 3. tit. 8. §. 3. (*z*) l. 33. l. 34. Nox. act. (*a*) l. 45. §. 1. Legat. 1. l. 4. l. 32. ff. Nox. act. Heinecc. antiq. Rom. Lib. 4. tit. 8. §. 2. (*b*) in. d. l. 33. & 34. (*c*) L. 5. §. pen. Obl. & act.

strumentum patris: quod 9. actiones eorum ab arbitrio patris dependeant; quod 10. omnia patri acquirant, &c. id non est ex jure dominii, sed sequitur ex jure familiæ, salva libertate. Liberi enim, qui sunt portio corporis paterni, & in domo patris nascuntur, nihil a se, omnia a genitore habent; adeoque huic idem jus in portiones sui corporis competit, quod in proprium corpus. Præterea pater caput, & rector est corporis familiæ, adeoque leges dicere potest tum personis, tum rebus, quæ sub corpore illo continentur.

§. CLXI. *Effectus* patriæ potestatis est, ut paterfamilias qualitatem hanc, i. e. statum paternitatis, defendere possit, tum bello, tum in judicio, (mediantibus actionibus præjudicialibus [d]) contra omnes, qui eum patrem esse negant.

§. CLXII. Solvitur patria potestas 1. morte naturali, nisi filius sit recasurus in potestatem avi [e]: 2. si libertate privatur, i. e. alieno dominio subjicitur; uti si ab hoste capitur, nec postliminio receptus est [f]: 3. emancipatione, quæ est modus dimittendi liberos suos consentientes [g] e patria potestate [h]: 4. adoptione, utpote quæ emancipationem supponit [i]: non vero 5. dignitate: nec 6. capitis deminutione media [k]; nedum relegatione: nec 7. si quis paciscitur saltem cum alio de jure filii [l]: nec 8. si familia excesserunt [m]: nec 9. per nuptias filii. (*Vid. supr.* §. 159. *n. 6.*

Apud Græcos patria potestas non erat perpetua, sed admodum variabat tempus, quo ea duraret. Apud quasdam civitates finiebatur tertio pubertatis anno expleto; alibi, quamdiu cœlibes mansissent; alibi, donec nomen eorum inter viros relatum esset [n]. Dionysius Halicarnassensis refert, legem Numæ Pompilii exstare, quod pater filium vendere prohibeatur si permiserit filio uxorem ducere, quæ particeps sit sacrorum, & bonorum [o]. At alibi jam probavimus, patri nunquam jus fuisse vendendi liberos. Scriptor Græcus facile in rebus Romanorum errare potuit, uti revera erravit, dum patrem ter vendere potuisse liberos, asserit.

SECTIO III.

De juribus, quæ Matrifamilias ex statu familiæ competunt, tum intuitu mariti, tum intuitu liberorum.

§. CLXIII. DIXIMUS, *uxorem* esse in potestate mariti, atque hanc potestatem ex statu familiæ sequi (§. 148.). Cum vero hæc uxor certa lege in familiam mariti transeat, ac se potestati mariti subjiciat, examinandum est, quænam jura *uxori* inde competant.

§. CLXIV. UXOR, quæ in domum mariti, ejusque familiam transit, duplicem finem sibi propositum habet: 1. ut omnis vitæ commercium cum marito habeat, eique ad individuam vitæ consuetudinem jungatur: 2. ut sobolem marito, eique soli, procreet.

n. 1. Ex *priori* fine sequitur, 1. ut membrum fiat familiæ mariti, eoque jura

(*d*) Vid. supr. §. 113. & §. 145. (*e*) pr. Inst. quib. mod. patr. pot. (*f*) Vid. supr. §. 133. (*g*) Nov. 89. c. 2. l. 5. C. de emanc. (*h*) §. 7. Inst. Quib. mod. patr. pot. solv. (*i*) §. 8. Quib. mod. pat. pot. (*k*) Secus jure Romano §. 1. Inst. dict. tit. (*l*) Vid. jus. meum controv. L. 1. t. 7. q. 14. §. 12 (*m*) Dissentit Grot. l. 2. c. 5. §. 6. (*n*) Dion. Halic. l. 2. p. m. 52. (*o*) d. l. p. m. 63.

jura divina, & humana mariti cum ea communicentur [p]: 2. quod participet de dignitate mariti, etiam poft ejus mortem, donec ad fecunda vota tranfeat [q]; hinc nomen ejus gerit, & infignibus ejus utitur. 3. Uxor fequitur mariti domicilium [r], forum, & municipium [s]. 4. Quodammodo eft domina bonorum mariti [t]; cujus effectus eft, quod poft mortem dimidiam bonorum acquirat: quæ communio bonorum hodieque pluribus in locis obtinet [tt]. (Jure Romano antiquo uxor filiæ loco fuit, & uti reliqui liberi, tanquam fua, & neceffaria hæres marito fucceffit) [u]. 5. Maritus uxorem repudiare, vel deferere nequit abfque jufta caufa [v]. 6. Cum uxoris bona acquirantur marito, illaque nihil proprii habeat, ali debet a marito (five dotem ille acceperit, five non) [x], ejufque fumtibus fepeliri debet [y], nifi propria bona habeat. [z]

n. 2. Ex *pofteriori* fine fequitur, 7. ut maritus debitum conjugale ei præftare teneatur [a]: 8. quod uxor, fi maritus impotens eft, ad feparationem agere poffit, nifi cognita ipfi fuerit impotentia, vel ea fuperveniat: 9. quod cum alio rem habere non poffit, &c.

§. CLXV. Sed & MATRI FAMILIAS ex ftatu familiæ jura quædam *in liberos* naturali jure competunt, quia liberi æque, & magis, funt portio corporis materni. Hinc 1. liberi debent matri reverentiam; quæ ratio eft, cur jure Romano fpurius matrem in jus vocare non potuit [b]. 2. Mater corrigere mores liberorum, eofque caftigare poteft, &c.

At 3. alere eam præcife liberi non tenentur; fed contra pietatem agerent, fi egenam matrem non alerent. Hinc tantum ex æquitate, & charitate fanguinis hæc alimenta deberi dicuntur. [c]

SECTIO IV.

De juribus, quæ Liberis ex ftatu familiæ competunt.

§. CLXVI. CUM dictum fit, liberos effe portionem corporis parentum, inde facile conftat, 1. alendos effe liberos a *patre* [d], & quidem ftatim a nativitate [e]: 2. deficiente patre, *ad avum*, reliquofque afcendentes paternos, officium alendi nepotes pertinere.

3. His quoque deficientibus *mater mariti*, & ea deficiente afcendentes materni alimenta exhibent. [g]

4. Si omnes deficiunt, ipfa mater infantis alere eum tenetur in fubfidium. [h]

Hæc omnia vera funt fi partus fe ipfum exhibere nequit; fecus fi ipfe habeat unde alatur. [i]

Ali

(*p*) L. 1. ff. Rit. nupt. l. 22. §. 7. fol. matrim. Goth. ad. Leg. XII. tabb. tit. 17. § 3. Forcat. 10. c. 5. (quod apud omnes gentes ita obfervatur. Vid. Juftin. 23. 2. Tacitus de Germ. Mor. 18. & 12. Ann. 5. c. 3. Liv. l. 1. c. 19. (*q*) l. 8. l. 10. C. Rit. nupt. l. 13. C. de dignit. (*r*) l. 5. l. f. ff Rit. nupt. (*s*) l. p. ff. juris d. l. f. §. 3. ff. ad Municip. l. f. c. de incol. Grot. l. 3. c. 21. §. 17. (*t*) l. 1. ff. Rer. am l. 4. & 5. C. Crim. expil. hær. l. 52. de re jud. (*tt*) Vid. B. Par. differt. de Succeff. ab inteft. c. 3. (*u*) Dion. Halicarn. L. 2. antiq. p. m. 41. (*v*) tot. tit. ff. de divortiis, & repud. (*x*) l. 22. §. 8. Sol. matr. l. 2. ff. injur. (*y*) l. 16. ff. Relig. (*z*) d. l. 16. (*a*) Grot. l. 3. c. 5. §. 9. n. 2. (*b*) l. 5. §. 5. agnosc. lib. (*c*) l. 5. §. 2. ff. agn. & al. lib. (*d*) l. 5. pr. §. 1. l. 10. ff. d. de agnofc. & al. lib. l. 3. l. 4. C. Eod. (*e*) dd. leg. & l. 5. ff. de ventre in poff. (*f*) L. 5. §. 2. l. p. ff. agnofc. lib. dict. jus. contr. l. 25. tit. 3. q. 2. (*g*) L. 5. §. 2. l. p. ff. agnofc. lib. d. quæft. 2. (*h*) l. 5. §. 14. agnofc. lib. l. 11. C. Neg. geft. (*i*) l. 5. §. 7. ff. agnofc. lib.

§. CLXVII. Aliquoque a patre debent *liberi naturales*, i. e. ex concubina nati [k]. Nam etſi concubina non ſit uxor, nec mater familias, tamen loco uxoris eſt, & ſupponitur, eam uni ſoli indubitata affectione conjunctam, & ſine nuptiis *in domo* alicujus eſſe [l], indeque de patre certo conſtare. (*Vid. infr.* §. 173. *n.* 7.)

Non ergo alia patre debent *ſpurii*, i. e. vulgo quæſiti [m]; quia cum de certo patre non conſtet, nemo obligatur alieno partui alimenta ſubminiſtrare. Moribus etiam *ſpurii* ali debent; habetur enim pro certo patre, qui ſe rem habuiſſe cum fœmina fatetur, modo legitimo a die concubitus tempore partus editus ſit. Idque verum eſt, etſi 1. mater antea jam ſtuprata fuerit; vel 2. ſtuprator ſe invitatum eſſe ad ſtuprum, probet; vel 3. ipſe manu ſua quotidianum victum quærere teneatur. [n]

Jure Civili liberi ex nefario, aut inceſtuoſo coitu nati a patre, &c. alimenta exigere non potuere [o]: at id quoque jure Canonico, & moribus [p] mutatum eſt.

Quid ſi ſtuprator neget ſe eſſe patrem, & ſtupratam cum alio quoque rem habuiſſe afferat? Reſp. tenetur alere partum, donec id probaverit. Modum procedendi expoſui in jure meo controverſo. [q]

§. CLXVIII. 6. Educari a parentibus debent liberi. Sub educatione autem etiam ea continentur, quæ ad formandos mores pertinent. [r]

§. CLXIX. Liberi 7. participes fiunt privilegiorum familiæ paternæ. Hinc patris nomen gerunt, ejus inſignibus utuntur, ſequuntur forum, & domicilium patris [rr], immo & fortunam ejus; nam ex ſervo, & ſerva nati fiunt ſervi. &c.

8. Liberi continuant familiam patris; adeoque eo mortuo ſuccedunt in omnia ejus jura: niſi ea lege conjuges coiverint, ne liberi ſuccedant. (*Vid. l.* 4. *c.* 3. *ſect.* 3.)

S E C T I O V.

De Juribus, quæ Agnatis ex ſtatu familiæ competunt.

§. CLXX. DENIQUE AGNATI quoque ad familiam, quæ communi univerſæ cognationis jure continetur, pertinent; quia eorum parentes ſub unius poteſtate fuerunt, adeoque omnes agnati ex eadem gente, & domo prodierunt. [s]

Ex hoc ſtatu familiæ itidem varia jura oriuntur. Nam 1. omnia privilegia, quæ familiæ adhærent, etiam ad agnatos pertinent; adeoque idem nomen gerunt, iisdem inſignibus utuntur, &c. 2. Injurias familiæ illatas vindicare poſſunt; cujus illuſtre exemplum exſtat in vindice ſanguinis. 3. Defendere membra familiæ debent, quæ ipſa ſe defendere nequeunt; quæ eſt ratio tutelæ legitimæ. Non vero 4. ſuccedunt agnatis. (*Vid. infr. l.* 4. *c.* 3. *ſect.* 3.)

S E -

(k) Auth. licet. c. de. Nat. lib. (l) l. 143. V. 5. (m) l. 5. §. 6. &. §. 4. de agnoſc. lib. (n) Vid. Jus meum Controv. L. 25. tit. 3. quæſt. 2. (o) Auth. ex complexu &c. c. de inceſt. nupt. (p) d. quæſt. 2. (q) L. 25. tit. 3. q. 2. (r) L. 4. ff. ubi pupil. ed. l, 6. §. 5. ff. Carbon. edict. Grot. l. 2. c. 7. §. 4. c. 5. §. 4. (rr) L. 1. §. 1. & 2. l. 6. pr. ſeq. ad Municip. l. 3. c. Eod. l. 3. c. de incol. (s) l. 195. §. 2, V. S.

SECTIO VI.

De Sponsaliis, & de Nuptiis.

§. CLXXI. DIXIMUS, jura quædam ex *statu familiæ* conjugibus, parentibus, & liberis quæri: cum vero familia non nisi per *justas nuptias* constituatur [t], de his nunc ex professo agemus.

§. CLXXII. Nuptias præcedunt SPONSALIA, quæ sunt *mentio*, & *repromissio futurarum nuptiarum.* [u]

NUPTIÆ sunt *viri, atque mulieris conjunctio, individuam vitæ consuetudinem continens.* [v]

§. CLXXIII. Hinc constat differentia inter *sponsalia*, & *nuptias. Illa* enim nudo consensu partium consistunt de se conjungendo in futurum; unde sola actio ad implendum, nullum vero jus in personam conjugis quæritur: neque enim per *sponsalia*, etsi verbis de præsenti concepta, sponsa constituitur in potestate sponsi. Sed in NUPTIIS supponitur *conjunctio*, i. e. facultas actu sese conjungendi: adeoque *nuptiæ* supponunt quasi traditionem, per quam fœmina constituitur in potestate mariti, ita ut jus in ipsam personam, & in corpus conjugis quæratur.

Atque hæc ratio est, cur apud Romanos deductio in domum ad essentiam nuptiarum pertinuerit; quia tunc demum in custodia, & potestate mariti constituta, eoque quasi tradita marito videbatur. [x]

Hinc quoque apparet ratio, cur vir absens uxorem in domum per procuratorem ducere, non vero uxor absens per procuratorem duci potuerit, quia in mariti potestate nondum est constituta [y]. Unde porro apparet ratio, cur donatum sponsæ ipsa nuptiarum die subsistat ante deductionem in domum, non post eam. [z]

Sponsalia, etsi priora, postponuntur nuptiis posterioribus [a]; quia per hanc quasi traditionem, quæ in nuptiis supponitur, marito jus aliquod in personam ipsam, ejusque corpus, competit: cum e contrario in pacto sponsaliorum factum aliquod futurum promittatur, ubi sponsus liberatur præstando id, quod interest.

§. CLXXIV. Licitas esse nuptias, i. e. a Creatore approbari, vix opus habet probatione. Ens hoc perfectissimum [a] duplicem sexum creavit, [b] facultates utrique concessit corpora jungendi, [c] motum indidit, quo ad conjunctionem corporum feruntur [d] finem quoque hujus actionis manifestavit, ut propagetur genus humanum; [e] omnes gentes ductum hunc naturæ sequuntur, &c. Adeoque extra omne dubium positum est, conjunctionem maris, & fœminæ, non repugnare voluntati divinæ, quia alias frustra creasset duplicem sexum, frustra facultates illas concessisset, frustra motus illos indidisset, & frustra propagationem generis injunxisset.

At Deum non promiscue illam conjunctionem maris, & fœminæ, fieri voluisse, sed *tantum ad individuam vitæ consuetudinem*, ipsa ratio nos docet.

(t) Vid. r. Inst. de patr. pot. &. §. pen. Inst. de nuptiis. (u) L. 1. Sponsal. (v) §. 1. Inst. de patr. pot. l. 1. ff. Rit. nupt. (x) L. 5. ff. Rit. nupt. (y) d. l. 5. Paul. sent. l. 19. 5. (z) L. 6. C. de don. ant. nupt. (a) C. 3. c. 5. spons. duor.

Cum enim liberi, qui nascuntur, sint vera portio corporis paterni, (etiamsi mater cum pluribus rem habuerit, eoque pater ignoretur) ex hac unitate varia jura, variaque officia inter parentes, & liberos oriuntur, quae invicem praestari necessario debent. Ita enim [a] patri debetur reverentia, etiam invito; [b] filia cum patre, filius cum matre, frater cum sorore, &c. propter illam unitatem carnis concumbere nec naturali ratione possunt; [c] Liberi educari, i. e. ad maturitatem produci, & ali a patre debent, &c. Omnia haec officia praestari non possunt si pater ignoratur; uti ignoratur si foemina corpore suo quaestum facit.

n. 1. Accedit, quod Deus voluerit propagari genus humanum. Omnia igitur voluntati divinae repugnant, quae propagationem impediunt. Certum autem est, & experientia docet, nimio veneris usu, (i. e. si foemina usum corporis sui promiscue concedit) propagationem impediri. Atque in eo consistit vera ratio *superfoetationis* [aa]: per confusionem enim seminis foetus foetum quasi opprimit, adeoque procreationem sobolis impedit.

n. 2. Sed & ex natura sanctissimi Creatoris certissima ratione demonstratur, eum nonnisi per justas nuptias, (i. e. per talem conjunctionem, quae fit ad individuam vitae consuetudinem) per quas solas pater certus constituitur, propagationem generis humani fieri voluisse; nisi asserere velimus, Deum incestus inter parentes, & liberos, &c. permisisse, ac reliqua quoque officia omitti posse: quod necessario sequetur si pater ignoratur, & certus non est.

n. 3. Usus quoque omnium gentium comprobat, promiscuos concubitus apud eas non admitti; sed unumquemque sociam propagationis sibi assumere ad individuam vitae consuetudinem, i. e. ea lege, ut cum nemine alio consuetudinem habeat. Egregie hoc testantur JCti Romani: postquam enim *conjunctionem maris, & foeminae*, procreationem sobolis, ejusque educationem, ex jure naturali, quod natura omnia animalia docuit, deduxere, addiderunt, *quod nos matrimonium vocamus* [b]; id enim non contrahitur nisi *ad individuam vitae consuetudinem.* [c]

n. 4. Hinc jam certum est, foeminam non posse usum corporis sui pluribus permittere, sed uni saltem. Idque extra dubium positum est si fidem uni dedit, qui eam sociam propagationis sibi elegit, et individuam vitae consuetudinem cum ea contraxit, i. e. familiam constituit. (*Vid. supr.* §. 141.)

Equidem Dionysius Halicarnassensis allegat legislatores quosdam, *qui exemplum a brutis sumentes, solutos, & communes concubitus maris cum foemina fecerint; quod hoc modo humanam vitam ab amatoriis furoribus à se liberatam imputarent, quodque zelotypiam mutuarum caedium caussam esse judicarent: denique quod homines a multis aliis malis, quae & privatas domos, & integras civitates propter mulieres solent invadere, a se liberari posse existimarent.* At nullum talem legislatorem nominat, nec forte nominare poterit. [d]

n. 5. Per hanc conjunctionem maris, & foeminae ad individuam vitae consuetudinem naturali jure FAMILIA constituitur: i. e. foemina fit so-

(*aa*) L. 3. si pars haer. ibique Budaeus. (*b*) L. 1. ff. just. & jur. (*c*) §. 1. Inst. de patr. pot. L. 1. ff. Rit. nupt. Conf. l. 10. l. Eod. §. 12. Inst. nupt. (*d*) Antiq. p. m. 51,

cia omnium fortunarum mariti, & communicantur cum ea omnia jura sacra, & humana: liberi ex tali concubitu nati pars fiunt illius familiæ, & post mortem patris continuant familiam, i. e. in omnia ejus jura succedunt. Atque talis fœmina *uxor* vocatur, *mater familias*, &c. (Vid. infr. n. 11.

n. 7. Aliquando tamen sese conjungentes (inprimis si fœmina est vilioris conditionis) pacisci invicem solent, ne liberi ex conjugio nati de commodis familiæ participent, nomen familiæ gerant, in bonis succedant, &c. Hi enim liberi etsi certi sint, & in potestate patris constituti, non tamen juribus familiæ gaudent. Tale autem pactum jure naturæ licitum est: nam finis matrimonii manet, certitudo nimirum patris; ceterum cohabitantes de suis juribus, & bonis pro lubitu disponere, & ne fœmina, aut liberi de juribus, privilegiis, ac bonis familiæ participent, pacisci possunt. Neque liberis fit injuria, quia nihil a se, omnia a parentibus, & ex eorum voto habent, eoque, quod parentes ipsis destinant, contenti esse debent, neque a parentibus ipsis præter educationem aliquid debetur.

Ex sacra historia apparet, hunc *concubinatum* inter Patriarchas admodum usitatum fuisse, & concubinas eorum non participes fuisse dignitatis familiæ. Hagar erat ancilla Ægyptia; Sara eam marito suo in uxorem dedit [e], ut susciperet ex ea liberos. Manebat hæc ancilla sub imperio Saræ, & cum offenderet heram, hæc eam castigavit [f]. Ipse Deus fugientem revocavit, jussitque ut sub manu heræ se humiliaret [g]. Tandem vero ad preces instantes Saræ, & jussu Dei ejecta e domo est [h]. Idem Abrahamus post obitum Saræ non aliam uxorem duxit, sed concubinam Keturam [i]. Sic Jacob habuit concubinas Balam, & Zelpham [k]. Eliphatæ concubina fuit Timnat [l]. Liberi ex his concubinis nati non succedebant liberis legitimis extantibus. Abrahamus enim filiis concubinarum largitus est munera, & separavit eos ab Isaaco filio suo; idque de Ismaele [m], & liberis Keturæ [n] diserte traditur in sacra historia.

Neque *obstat*, liberos ex concubina Bala, & Zelpha Jacobo natos cum reliquis liberis æquo jure successisse. Resp. jure adoptionis: nam ea lege ab uxore dabantur in conjugium marito, ut NB. ex illis liberos susciperent; & maritus consentiebat: adeoque liberi reputabantur esse uxorum.

Insto, Hagarem quoque ea lege uxorem datam fuisse Abrahamo, neque tamen filium successisse. Resp. durum hoc ipsi Abrahamo visum fuit; indeque noluit consentire in exhæredationem, & jussu demum Dei eum successione privavit. [o]

n. 9. Apud Romanos differentia *uxorum*, & *concubinarum* maxime in usu fuit. Atque has tum plerumque sibi jungere consuevere, vel ubi prohibitum fuit talem personam in uxorem ducere; vel ubi liberi jam ex justo matrimonio existebant, quibus spem hæreditatis intervertere patres noluerunt: quod exemplis plurium Imperatorum probat celeberrimus Heineccius. [p]

n. 10. Romani itidem talem concubina-

(e) Gen. 16. v. 1. seq. (f) d. c. 16. v. 5. & 6. (g) ibid. v. 9. (h) ibid. v. 10. & 12. (i) Gen. 25. v. 1. seq. &. 6. (k) Gen. 35. v. 22. seq.

(l) Gen. 36. v. 12. &. 16. (m) Gen. 21. v. 10. seq. (n) Gen. 26. v. 5. & 6 (o) Gen. 21. v. 12. seq. (p) in antiq. Rom. append. ad l. 1. §. 41.

binatum demum admiſerunt, qui contineret *individuam vitæ conſuetudinem*; adeoque cum fœmina, quæ cum uxor non eſſet, cum mare vivebat, & uxoris loco ſine nuptiis in domo ejus erat [q], indeque in poteſtate viri conſtituta fuit. Nam in tali fœmina, intuitu certitudinis partus, eadem ratio obtinet, quæ in uxore legitima: non enim ferendum eſt, eum, qui cum concubina aſſidue moratus eſt, nolle filium agnoſcere quaſi non ſuum [r]. Cum hac concubina igitur eſt matrimonium quidem, ſed illegitimum, & injuſtum [s] (quia ſcilicet ſolennitates veri matrimonii non adhibentur); uxor vocatur gratuita, & ſodalitiaria [t], conjugium cum ea eſt, ſed inæquale [u]: indeque inter concubinam, & uxorem nil niſi dignitate intererat. [v]

Hinc in dubio quoque nuptiæ præſumebantur, (non concubinatus) ſi quis cum honeſta fœmina conſuetudinem habuit [x], niſi aliud teſtato declaraverit [y]. Nam a ſola animi deſtinatione [z], a ſolo delectu [a], & a maritali affectione [b] dependebat, utrum concubina, an uxor eſſet.

n. 11. Vera igitur differentia uxoris, & concubinæ apud Romanos in eo conſiſtebat, 1. quod *uxor* fuerit ſocia omnium fortunarum mariti, materfamilias, & princeps familiæ, quæ de dignitate, juribus, & bonis familiæ participabat [c]: *concubina* autem tantum uxoris loco habebatur, nec ſocia fiebat omnium fortunarum; indeque nec de dignitate, nec de juribus, nec de bonis familiæ participabat [d]. Unde 2. *illa* in matrimonio, *hæc* in conſuetudine eſſe dicitur [e]. Hinc 3. *uxor* plerumque ex paribus dignitate eligi ſolebat; *concubina* autem accipi vel talis, quæ uxor per leges eſſe non poterat, vel quæ vilioris conditionis erat [f] (nam cum ea, quæ honeſtæ vitæ fuit, non erat concubinatus, niſi id publice teſtatum fuerit [g]). 4. Ut *uxor* fieret, requirebantur certæ ſolennitates, confarreatio, vel cöemtio [h]; cum *concubina* ſufficiebat conſuetudo, & ut cum ea in una domo viveretur. [i]

Effectu quoque 5. differebant. *Uxor* enim, cum qua intercedit communio jurium ſacrorum, & humanorum [k], ſequebatur maritum [l] quoad nomen [m], dignitatem [n], & forum [o]; ea adulterii accuſari potuit jure mariti [p]; maritus donare ei inter vivos prohibebatur [q]; præſidi provinciæ ex eadem provincia eligere uxorem non licuit, &c. [r]. *Concubina* non participabat de dignitate mariti; in eo enim differebat ab uxore [s]: neque enim in matrimonio erat, ſed in conſuetudine [t]. Hinc non ſequebatur forum mariti, ſed originis [u]; nec

(*q*) l. 144. V. S. II. Eclog. 2. c. 144. (*r*) L. 6. ff. His qui ſui &c. (*s*) l. 37. Municip. l. 13. adult. (*t*) Heinecc. d. l. §. 38. (*u*) l. 3. c. nat. lib. ibique Goth. (*v*) l. 49. §. 4. leg. 3. (*x*) l. 24. Rit. nupt. l. 31. pr. don. l. 9. l. 13. c. de nupt. Alciat. 3. præs. 38. (*y*) l. 3. Concub. Goth. ad l. 7. c. divort. (*z*) L. 4. Concub. (*a*) Paul. l. 2. ſent. 20. (*b*) l. 31. pr. donat. (*c*) l. 1. Rit. nupt. §. 1. Inſt. patr. pot. §. 12. nupt. l. 31. pr. donat. l. 16. §. 1. his quæ ut ind (*d*) l. 144. V. S. l. 37. Munic. l. 13. adult. l. 3. c. nat. lib. 49. §. 4. Legat. 3. (*e*) l. 34. ff. adult. (*f*) Heinecc. antiq. in append. ad libr. 1. §. 40. (*g*) l. 3. Concub. ibique Goth. l. 3. c. divort. (*h*) Rubr. ff. de Ritu. nuptiarum. l. p. ff. de donat. int. conjuges. ibique Goth. l. 13. c. Nupt. (*i*) l. 144. V. S. l. 34. ff. adult. (*k*) L. 1. ff. Rit. nupt. (*l*) *l.* 125. V. S. l. 44. Religios. (*m*) l. 198. V. S. (*n*) l. 8. l. 12. ſenat. (*o*) l. 19. judic. (*p*) l. 13. ff. adult. (*q*) l. 1. ff. don. int. conj. (*r*) l. f. ff. Concub. (*s*) l. 49. §. 4. leg. 3. (*t*) L. 144. V.S. (*u*) l. 37. ff. ad Munic.

nec accuſari poterat adulterii a marito jure mariti, ſed jure extranei [v]; donari ei inter vivos potuit [x]; & concubinam ex provincia habere licebat [y]. Liberi ex *uxore* nati ſunt pars familiæ, in eam agnaſcuntur ex voto parentum communi: adeoque gaudent omnibus juribus, & privilegiis familiæ; nomen, & inſignia patris gerunt; ac denique mortuo patre in omnia ejus bona ſuccedunt. Liberi ex *Concubina* nati agnaſcuntur quidem familiæ; at nec dignitate, nec juribus, nec privilegiis familiæ utuntur: adeo ut Octavianus Cæſari inter alia objecerit, quod natum e Cleopatra filium appellari nomine ſuo paſſus fuerit [z]. Atque hinc tales liberi ſine patre eſſe dicebantur, quod ex inſcriptionibus probat Heineccius [a]. Sane, liberi naturales nonniſi per legitimationem, & arrogationem; ac oblationem curiæ jura legitimorum, & liberorum acquirebant [b]. Ceterum, matri ſuccedebant, & quidem æquali jure cum legitimis [c]; & additur ratio, quia ex licita conſuetudine procreantur: concubinatus enim per leges nomen aſſumſit. [d]

n. 12. Non ergo pro legitimo concubitu haberi poſſunt, nec effectu juris gaudent conjunctiones promiſcuæ, quæ cum meretrice fiunt, quia certitudo illa prolis ceſſat [e]. (*Vid.* §. 173.)

§. CLXXIV. Nuptiæ contrahuntur *utrimque conſenſu* [f]. Hinc nuptias impedit error in perſona [g], error in virginitate ſponſæ [h], furor [i], ſumma ebrietas [k]. Neque conſentire videtur is, qui conditionem adjicit, quæ cum eſſentia matrimonii pugnat [l]. Qui vi, vel metu compulſus nuptias init, conſentit quidem, ſed coactus, atque ideo ad ſeparationem agere poteſt. [m]

Præterea requiritur *conſenſus patris*: idque rationi naturali conveniens eſſe, ait Juſtinianus [n]; ei enim invito ſuus agnoſceretur hæres: non vero requiritur conſenſus *matris*. [o]

§. CLXXV. Contrahunt nuptias in genere *omnes homines* uſum rationis habentes, & qui conſentire poſſunt: adeoque & *filii familias*, & *ſervi* [p]; modo pater, & dominus conſentiant.

n. 1. Contrahuntur autem nuptiæ 1. tantum *inter marem*, & *fœminam* [q], etſi alteruter ſit *hermaphrodita* [r]. Excluduntur igitur omnes conjunctiones cum eodem ſexu, vel cum brutis. (*Vid. ſupr.* §. 43. *ſeq.*)

n. 2. Nuptiæ 2. licitæ tantum ſunt, ſi *una cum uno* jungitur. Nam polygamia cum pluribus viris repugnat rationi naturali [s], tum quia certitudo prolis haberi non poſſet, tum quia propagatio generis humani impediretur per confuſionem ſeminis. (*Vid. ſupr.* §. 145. *n.* 1.

Aliud

(*v*) l. 13. ff. adult. (*x*) l. 58. ff. don. int. conj. (*y*) l. 38. ff. Rit. nupt. (*z*) Dio. Hiſt. Rom. p. m. 479. (*a*) Antiq. Rom. L. 1. t. 10. §. 19. & 21. (*b*) ibid. §. 22. & 23. (*c*) l. 5. C. SC. Orphit. (*d*) L. 3. §. 1. ff. Concub. (*e*) l. 19. l. 24. Stat. hom. (*f*) l. 2. ff. Rit. nupt. l. 30. Reg. jur. l. 15. ff. Cond. & dem. (*g*) l. 9. pr. Hær. inſt. l. 15. ff. de juriſd. (*h*) Nov. Leon. 30. (*i*) l. 16. §. 2. Rit. nupt. (*k*) Laut. Comp. tit. de Rit. nupt. pag. 443. (*l*) B. Parens in Hyp. Inſt. tit. de nupt. §. 9. (*m*) jure Romano ipſo jure nullæ ſunt. l. 12. l. 14. C. nupt. l. 22. ff. Rit. nupt. l. 21. ff. l. 14. C. Nupt. l. 134. V. O. (*n*) pr. Inſt. de nupt. l. 5. C. Eod. (*o*) L. 20. C. l. 20. ff. Nupt. (*p*) jure Romano conjunctio ſervorum dicitur contubernium l. 14. §. 3. Rit. nupt. l. 3. C. de inceſt. (*q*) Levit. XXX. 13. l. 31. C. adult. Ord. Crim. art. 16. (*r*) Laut. comp. tit. de Rit. nupt. p. m. 442. (*s*) Laut. comp. tit. de Ritu nupt. ibid.

Aliud obtinet in *polygamia plurium fœminarum*, ubi rationes illæ cessant [t]: etsi Christianorum moribus eam prohiberi, omnes fateantur [u]; & apud Romanos quoque prohibita fuerit. [v]

n. 3. Supponitur autem, 3. *contrahentes esse* ad matrimonium *idoneos*, i. e. corpora invicem jungere posse. Hinc non valent nuptiæ cum eo, qui justam ætatem non habet, v. g. cum impubere [x]. (Tempus pubertatis jure naturæ definitum non est; alii enim citius, alii tardius pubescunt; Romani fœminas anno 12, mares anno 14. puberes declararunt.)

Sed nec spadones, castrati, aliique, qui impotentia naturali laborant, nuptias contrahere possunt [y]; nisi debilitas cognita alteri fuerit, vel supervenerit. (*Vid.* §. 164. *n.* 2.)

n. 4. Denique, & 4. nuptias contrahere non possunt *qui sanguine, vel affinitate inter se juncti sunt.*

§. CLXXVI. Quæri solet, an naturali ratione incestus detur? i. e. an jure naturæ nuptiæ quædam cum eodem sanguine junctis prohibitæ sint? Alii negant, alii affirmant.

Sane, Diogenes, & Chrysippus nullum dari incestum natura, statuunt, atque ad exemplum brutorum provocant [z]. Affirmantes distinguunt inter *lineam rectam*, *lineam transversam*, & gradus *affinitatis*.

n. 1. In *linea recta* natura prohibitas esse nuptias, omnes fere conveniunt; sed quoad gradum prohibitionis admodum variant. *Alii* enim in infinitum prohiberi nuptias inter adscendentes, & descendentes, statuunt: *alii* saltem ad primum gradum prohibitionem restringunt, ut Cajetanus, & Sanchez [a]: *alii* ad tertium gradum, ut Augustinus [b]: *Canones* ad quartum gradum [c]: *Covarruvias* ad gradum vigesimum. [d]

n. 2. In *linea transversa*, seu collaterali, & inter *affines*, plerique negant, prohibitionem naturalem extare; quam sententiam Grotius defendit [e], & jure demum divino voluntario incestum in his gradibus statutum esse, tradit: indeque jus hoc non obligare, ait, eos, quibus id revelatum non est. [ee]

Verior autem est sententia affirmantium, quæ a plerisque etiam recepta est; etsi Doctores in gradu prohibitionis admodum differant. *Alii* enim solas personas Lev. XVIII. nominatas duci non posse, statuunt; *alii* non tantum nominatas personas, sed & eas, quæ in eodem gradu sunt, incestum committere, putant; *alii* nec omnes personas nominatas, sed quasdam saltem; ubi nimirum eadem prohibitionis ratio est, sub prohibitione naturali contineri, autumant.

n. 3. Porro in ratione moralitatis investiganda Doctores admodum desudant. In *linea recta* enim *alii* nuptias prohiberi, ajunt, ob reverentiam marito debitam: nuptias ergo inter matrem, & filium, ideo illicitas dicunt, quia filius, qui lege matrimonii superior est, non potest reverentiam debere uxori, quæ simul mater est. Sic nec filiam patri præstare posse reverentiam, ajunt, quam natura exigit, quia filia

(t) Grot. L. 2, c. 5, §. 9, n. 1, & 3. (u) Grot. ibid. n. 3. (v) §. 6, & 7, Inst. nupt. L. 1, ff. His qui not. infam. l. 2. C. de incest. nupt. (x) pr. Inst. de Nupt. Conf. Heinec. Elem. part. 4, §. 162. (y) L. 30, ff. jure dot. (z) Grot. L. 2, c. 5, §. 12, n. 3. (a) Zigler ad Grot. d. §. 12. (b) De Civitate Dei L. 15, c. 16. (c) c. 10. x. de Consang. (d) Tom. 1, P. 2, C. 6, §. n. 13. (e) L. 1, c. 1, §. 15, n. 2. (ee) L. 2, c. 5, §. 13.

filia fimul uxor eft, matrimonium autem talem inducere focietatem, quæ illius neceffitudinis reverentiam excludit *f.* Quam rationem illuftrant ex fermone Phœdræ novercæ, quæ amore erga filium flagrans eum fic alloquitur:

Matris fuperbum eft nomen, & nimium potens;
Noftros humilius nomen affectus decet,
Me vel fororem, Hippolyte, vel famulam voca.

Alii ob ætatis difparitatem inter liberos, & parentes, prohiberi nuptias, exiftimant, quia ex tali conjugio aut fterilitatem, aut male conformatam fobolem oriri, ajunt; quam rationem allegat Socrates refutatus a Grotio [g]. *Alii* ob averfionem naturalem, quæ & inter bruta obtineat, ab ejufmodi nuptiis abftinendum effe, ftatuunt [h]. *Alii* pro ratione prohibendi allegant unitatem carnis, quæ inter parentes, & liberos intercedit; contrariari enim hanc unitatem naturæ procreationis, ajunt, ad quam duo requiruntur [i]. *Alii* ob confufionem jurium inter parentes, & liberos, nimirum, educationis, fucceffionis, &c. nuptias prohiberi, tradunt.

Alii denique rationem prohibitionis in detectione turpitudinis ponunt, eamque cum reverentia naturali parentibus debita pugnare, contendunt. [k]

n. 4. In *linea collaterali*, & affinitatis gradibus, plerique cum Plutarcho, & Auguftino, prohibendi rationem effe, afferunt, ut eo latius fpargantur amicitiæ per diffufas affinitates; vel ut evitentur fcortationes inter eos, qui in una domo habitant. Utraque autem ratio mere civilis eft. [l]

n. 5. Nos B. Parentem fecuti, omnem rationem prohibitionis tum in *linea recta*, tum in *linea collaterali*, tum in gradibus *affinitatis*, unice conftituimus in ignominiæ, & turpitudinis detectione, quæ illicita eft inter eos, qui vel *una caro fiunt invicem*, vel qui funt *caro carnis noftræ*, vel *qui accedunt ad conjugem ejus, qui una caro nobifcum, & ex eodem fanguine, & femine ortus eft*, vel *qui detegunt turpitudinem uxoris ejus, qui unam cum nobis carnem conftituit.*

n. 6. Hinc jam tota inceftus ratio quatuor regulis abfolvitur. Non enim nuptias contrahere poffum 1. cum eo, qui una mecum caro eft; nec 2. cum eo, qui caro carnis meæ eft; nec 3. cum conjuge ejus, qui una mecum caro eft; nec 4. cum uxore (aliud in marito) ejus, qui caro carnis meæ eft.

Priores duæ regulæ ad gradus cognationis pertinent; *pofteriores* duæ ad gradus affinitatis. Cujus prohibitionis rationes nunc plenius examinabimus.

n. 7. *Primo* igitur certum eft, naturali ratione neminem nuptias contrahere poffe cum eo, *qui una caro mecum eft.* Unde nuptias in *linea recta* prohibitas effe, vix dubium eft, & præter paucos Atheos nemo unquam inter parentes, & liberos, nuptias licitas effe, ftatuit. Sane, 1. omnes in eo confentiunt, liberos effe veram portionem corporis parentum, utpote ex femine, & fanguine parentum ortos. Omnes fatentur, liberis nihil magis fanctum effe, quam corpus parentum (parentes enim gignendo quafi dii funt); pugnat ergo cum ea factimonia, propagationis opus cum hoc corpore

(*f*) Grot. d. c. 5, §. 12, n. 2. (*g*) d. §. 12, n. 4. (*h*) Grot. d. §. 12, n. 5. (*i*) Tefm. ad. Grot. d. §. 12, lit. a. l. f. C. de imp. fubft. (*k*) B. Parens in not. ad Grot. d. §. 12, feq. (*l*) Vid. Grot. L. 2, c. 5, §. 12, n. 1.

pore peragere, tupitudinem, & ignominiam, quæ pudendis natura inest, detegere. Sed & 2. monstrosum videtur, cum suo corpore cohabitare. Sane, 3. ordo naturæ repugnare videtur: ideo enim parentes liberos procreant, ut hi familiam ulterius propagent, novam priori addant, humanumque genus per novas familias multiplicent. Interverteretur hic ordo naturæ si liberi ad suum ortum redirent, & se cum illis jungerent, a quibus propagati sunt; eadem maneret familia, quia alia demum fit accessione novæ personæ. Accedit 4. aversio illa naturalis, quæ non tantum inter homines, sed & inter pleraque bruta obtinet, quod exemplis variis probari solet. Præterea 5. omnia jura divina, & humana per tales nuptias confunduntur: filius ducendo matrem imperium aliquod in eam acquirit; mater nubendo nepoti, filio suo, simulque socero, officia quædam deberet, &c.

Atque hæc prohibendi ratio ab unitate carnis desumta, etsi obscura videatur, eo magis 6. naturalis est, quia non tantum Deus ea utitur in recensione graduum prohibitorum, uti mox videbimus; sed & addit, gentes ideo ejectas fuisse: ejici autem salva justitia non potuissent, nisi prohibitio quædam naturalis præcessisset. Et cum 7. omnes fere gentes inter eos, qui unam carnem constituunt, prohibitionem aliquam agnoscant, inde conjecturari licet, unitatem illam carnis naturali ratione niti. Atque hunc consensum gentium exemplis illustravit B. Parens in Commentario ad Grotium.

n. 8. *Secundo* nuptiæ prohibentur cum persona, quæ *caro carnis meæ est.* Huc pertinent omnes prohibitiones in *linea collaterali*, si nimirum nubens una caro est cum parente ejus, cui nubere vult. Non ergo licitum mihi est cum *fratre*, *sorore*, *patruo*, *avunculo*, *amita*, & *matertera*, cohabitare, quia hi omnes una cum parente meo caro sunt: revelarem igitur turpitudinem, & ignominiam personæ, quæ caro patris mei est, eoque ipsam turpitudinem patris detegerem; quod cum reverentia naturali pugnat. Hæc ratio itidem confirmatur ex consensu gentium, inprimis autem ex revelatione divina, quæ gentes ob ejusmodi incestus ejectas esse, asserit; ex qua pœna, rationem naturalem prohibendi subesse, necessario inferri debet.

n. 9. *Tertio* nuptiæ prohibentur cum *conjugibus* eorum, *qui una mecum sunt caro.* Quo fundamento nituntur omnes prohibitiones in linea *recta affinitatis*. Hinc 1. *noverca* non potest nubere *privigno*, quia cohabitaret & cum patre, & cum filio, qui sunt eadem caro. 2. *Vitricus* non potest nubere *privignæ*, quia concumberet, & cum matre, & cum filia, quæ itidem unam carnem constituunt. 3. *Socrus* non potest nubere *genero*; jungeretur enim is & matri, & filiæ, quæ sunt una caro. 4. *Socer* non potest nubere *nurui*; quia nurus cohabitaret & patri, & filio, quæ itidem una sunt caro.

n. 10. *Quarto* prohibentur nuptiæ cum *uxore* (non cum marito) *ejus*, *qui caro carnis meæ*, i. e. patris mei *est*, quæ est ratio prohibitionis in *linea affinitatis inæquali.* Is enim, qui caro carnis meæ est, dum cohabitat cum uxore sua, semen immittit in ejus corpus; si igitur ego quoque semen immitterem in idem uxoris corpus, revelarem turpitudinem, quam is, qui

caro

caro carnis, i. e. patris mei eſt, revelavit. Ego igitur non poſſum in receptaculum fœminæ mingere ſi alius, qui caro carnis meæ eſt, in idem receptaculum minxit; adeoque ſemine meo imprægnare corpus non poſſum, quod is, qui una caro mecum eſt, ſemine ſuo imprægnavit. *Duo* igitur *fratres* ſemen in unum fœminæ corpus immittere non poſſunt, quia ejuſdem carnis ſemina in eodem receptaculo confunderentur. Unde peſſimo exemplo ad Reſponſum facultatis juridicæ Hallenſis hæ nuptiæ permiſſæ ſunt per reſcriptum in cauſa viduæ Geiſellen, die 20. Dec. 1725. datum.

Eadem ratio eſt *in viduabus patrui*, & *avunculi*; nam ſi cum horum viduabus concumberem, revelarem turpitudinem *patrui*, & *avunculi* mei, qui caro ſunt carnis meæ.

Hæc prohibitio igitur ſaltem pertinet ad *uxores*, non vero ad *maritos* earum perſonarum, quæ caro carnis noſtræ ſunt: adeoque nuptiæ non prohibentur cum *ſororis*, *amitæ*, & *materteræ* viduis; illi enim vidui cohabitando cum defunctæ uxoris ſorore, amita, & matertera, non in idem corpus ſemen immittunt, quia diverſa ſunt receptacula uxoris, ejuſque ſororis, amitæ, & materteræ.

Atque has quoque prohibitiones in gradibus affinitatis ex jure naturali ſequi, probatur, tum ex conſenſu gentium, tum ex revelatione divina, quia gentes, quæ inceſtus tales commiſere, ideo ejectæ dicuntur.

n. 12. Hæ rationes naturales hactenus allegatæ, a divino legiſlatore perpetuo quoque allegantur. Primo enim quoad *cognatos* Moſes præcipit in genere, *neminem debere accedere ad proximam ſanguinis ſui* (i. e. ad eam, quæ unum ſanguinem, unamque carnem cum concumbente conſtituit) *ut revelet turpitudinem ejus* [m], i. e. ut cum ea cohabitet.

Proximi autem ſanguinis ſequenti modo recenſentur: 1. *Parentes* [n]; hinc ei, qui cum matre ſua concumbit, maledicitur, quia operimenta lectuli paterni revelat. [o]

Idque verum eſt in infinitum; unde nec avo *neptis* turpitudinem detegere licet, quia turpitudo filii eſt [p] (cum quo neptis eſt una caro).

2. *Fratres*, & *ſorores* tupitudines ſuas invicem detegere, & revelare non poſſunt [q], rem nefariam committere dicuntur, & occidi debent in conſpectu populi [r], etiam ſi ſit ſoror uterina [s]. 3. Amitæ, & materteræ turpitudinem revelare non licet, quia ſunt caro patris, & matris [t]; & hinc qui cum eis concumbit, dicitur ignominiam carnis ſuæ, i. e. patris ſui, nudaſſe [u]. An *patruo*, & *avunculo* nubere licet? Equidem certum eſt, nominatas non eſſe has perſonas: at tamen negari nequit, eas ſub prohibitione legis comprehendi, non ex paritate gradus, ſed ex paritate rationis. Nam 1. amitæ, & materteræ nuptiæ ſunt inceſtuoſæ [v], quia caro carnis meæ ſunt, eadem autem ratio obtinet in patruo, & avunculo: 2. a majori, nam cum patrui, & avunculi vidua nuptiæ prohibentur [x]; multo magis igitur cum patruo, & avunculo ipſo.

Ul-

(*m*) Levit. 18. v. 16. (*n*) d. cap. 18. v. 7. (*o*) Deut. cap. 27. v. 20. & C. 22. v. 30. (*p*) Levit. 19. v. 10. (*q*) Levit. 19. v. 9. (*r*) Levit. 20. v. 17. (*s*) Levit. 29. v. 11. Deut. 27. v. 21.

(*t*) Levit. 18. v. 12. 13. & cap. 20. v. 19. (*u*) d. Cap. 20. v. 19. (*v*) Lev. 18. 12. Deut. 27. v. 21. (*x*) Levit. c. 18. v. 12. & C. 20. v. 20.

Ultra hos gradus cognationis nuptiæ lege divina non sunt prohibitæ; adeoque nec 1. inter comprivignos, nec 2. inter patrueles, quia ratio prohibitionis, quæ in unitate carnis consistit, in his cessat.

n. 13. Prohibitio divina circa *gradus affinitatis* curate convenit cum ratione naturali, & eædem personæ lege Mosis nominatim prohibentur. [y]

In *recta* enim *affinitatis* linea prohibentur nuptiæ cum conjugibus eorum, qui una caro nobiscum sunt.

Adeoque 1. *noverca* turpitudinem detegere non licet, quia revelaretur turpitudo patris [z]. Morte ambo punientur, quia filius revelavit ignominiam patris sui [a], cum quo una est caro. Hinc jure primogenituræ excidit Ruben, quod lectum patris sui ascenderat, & pellicem patris violaverat [b]. Sed & sacra pagina docet, Deum, cum ob gravissima delicta minaretur Davidi atrocissimas pœnas, cohabitationem filii cum novercis memorasse [c]. 2. Nec turpitudinem *vitrici* [d] detegere licet, quia filiæ caro sunt matris, cum qua cohabitavit vitricus [e]. Nec 3. turpitudinem *nurus* tuæ detegere tibi licet, quia uxor filii tui est [f] (qui una tecum caro est); mortis pœna rem talem perpetrantibus infligitur, quia scelus perpetrarunt. [g]

Nec 4. turpitudinem *socrus* [h]; ex eadem ratione: proinde qui id facit, scelus operatur, & vivus ardebit.

n. 14. In linea *affinitatis inæquali* itidem saltem prohibentur nuptiæ cum *uxore* (non cum marito) *ejus*, *quæ caro carnis nostræ*, i. e. patris, *est*.

Non ergo cohabitare licet 1. cum *patrui vidua* [i]; quia patrui turpitudinem revelarem, qui est caro patris mei. An 2. cum *avunculi vidua* nuptiæ prohibentur? Equidem speciatim nominata non est: verius tamen est, eam quoque sub prohibitione comprehendi; non quidem ex paritate gradus, sed ex identitate rationis. Nam 1. patrui viduam ideo ducere non possum, quia revelarem turpitudinem patrui, qui est caro carnis meæ, adeoque duæ personæ ejusdem carnis mingerent in idem receptaculum: eadem autem ratio obtinet in nuptiis, quæ cum avunculi vidua contrahuntur. Accedit, quod Levitici XX. v. 20. generatim dicatur, quicunque concubuerit cum דודה (Dodah), nuditatem דד (Dod) revelavit: at vox Dodah generalis est, & æque ad patrui, ac ad avunculi viduam referri potest. Atque hinc in vulgata etiam avunculi vidua nominatim exprimitur.

Adeo autem nuptiæ hæ prohibitæ sunt, ut matrimonium consummatum quoque dissolvatur [k]. Neque *obstat*, pœnam à Deo saltem statutam esse, ut sine prole mori debeant. [l]. Resp. sensus hujus phraseos est, quod liberi ex tali coitu nati jura legitimorum

(y) Levit. XVIII. Levit. XX. & Deut. XXVII. (z) Levit. 18. v. 8. C. 20. v. 11. Ezech. 22. v. 10. (a) Ibidem. (b) Gen. C. 35. v. 22. junct. C. 49. v. 4. & 1 Paral. 1. v. 1. (c) 2. Sam. 12. v. 11. & C. 16. v. 22. (d) Levit. 18. v. 17. (e) Ibidem. (f) Levit. C. 18. v. 14. & 15. (g) Levit. C. 20. v. 12. (h) Deut. 27. v. 23. Lev. XX. v. 14. (i) Levit. 18. v. 14. Levit. 20. v. 20. (k) Diffent. Schilt. Inst. Jur. Can. l. 2. t. 10. §. 29. Carp. 2. Consist. l. 2. tit. 6. def. 99. (l) Lev. 20. v. 20.

rum liberorum non sint habituri; adeoque parentes quoad effectus juris improles sint decessuri.

Nec 3. turpitudinem *fratriæ* revelare licet, quia turpitudo est fratris (m), (qui est caro carnis tuæ) & sic frater turpitudinem fratris revelaret. (n)

Nec *obstat* præceptum de fratria ducenda, si improlis decesserit frater. Resp. hæc exceptio firmat regulam in casibus non exceptis: Deus autem ex causa speciali, ne confundantur stirpes, id statuit. Ceterum, non Moses hanc legem tulit, sed eam longe ante Mosem obtinuisse, exemplo Thamar apparet. (o)

n. 15. Cum vero Levitici XVIII. non nominatim prohibeantur nuptiæ cum *sororio*, nec cum *amitæ*, *ac materteræ* viduis; hinc 4. quæstio orta est, an nominata persona in Levitici XVIII. totus gradus prohibitus censeatur? adeoque an cum *sororio*, cum *viduis amitæ*, & *materteræ*, ideo nuptiæ prohibitæ sint, quia cum fratria, & cum viduabus patrui, & avunculi, quæ personæ in eodem gradu sunt, nuptiæ prohibentur? Nos dicimus, prohibita persona non videri prohibitum totum gradum: 1. quia prohibitiones sunt stricti juris, adeoque ultra verba legis non extendendæ. Sane, 2. in lege illa plures ejusdem gradus personæ occurrunt, & tamen in singulas separatim præceptum statuitur, v. g. ne cum sorore *germana*, *consanguinea*, & *uterina*, nuptiæ contrahantur; item ne cum *amita*, & *matertera*, ne cum *vitrico*, & *noverca*, ne cum *socero*, & *socru*, &c. quæ repetitio superflua, & inepta esset, si Deus nominata persona totum gradum prohibitum voluisset: certissimo indicio, personas non nominatas non comprehendi sub gradu. 3. Posito illo principio absurdum sequeretur, ut consobrinam ducere non possim, quia abneptem ducere non licet: utraque enim in pari est gradu. Sed & 4. per rei naturam Moses non potuit cogitasse de paritate gradus, quia computatio graduum eo tempore incognita fuit, & moribus demum introducta est.

Neque *obstat*, 1. quod posita hac sententia nubere liceret & *patruo*, & *avunculo*; nam neuter nominatus est lege divina: adeoque non prohibitæ possunt dici tales nuptiæ, nisi admissa regula, quod nominata persona totus gradus intelligatur. Resp. Dictum jam est, harum personarum nuptias prohiberi non ex paritate gradus, sed 1. ex paritate rationis prohibendi, & 2. argumento a majori desumto; quia enim viduabus patrui, & avunculi nubere non licet, multo minus patruo, & avunculo.

Neque *obstat*, 2. quod in omnibus personis ejusdem gradus eadem sit prohibendi ratio. Resp. Immo rationem differentiæ mox explicabimus.

Obstat, 3. quod hac ratione proavus proneptem possit ducere, quia nominatæ hæ personæ non sunt in lege divina. Resp. 1. Eadem prohibendi ratio est: nam ascendentes, & descendentes in infinitum unam carnem constituunt. Immo 2. in sacris voce filii, & nepotis, omnes descendentes, uti voce patris, & avi, omnes ascendentes continentur; adeoque ex

(m) Levit. 18. v. 16. C. 20. v. 21. (n) d. C. 20. v. 21. (o) Gen. cap. 38. v. 8; 9. 12.

ex genio linguæ Hebreæ nominatim nuptiæ inter eos prohibentur.

Hinc jam constat, nuptias cum *sororio*, cum *amitæ*, & *materteræ viduis*, non sub prohibitione legis contineri, etsi in quibusdam personis ejusdem gradus prohibitio extet, quia diversa in illis obtinet ratio. Diximus enim, omnem prohibitionis rationem in linea affinitatis inæquali hanc esse, *quod turpe sit ad eam accedere, cum qua is, qui caro carnis meæ est, cohabitavit, & in cujus corpus semen immisit.* Atque hæc ratio est, cur cum *avunculi*, & *patrui*, ac *fratris viduabus* nuptiæ prohibitæ sint. At tota hæc ratio cessat in allegatis personis; nam qui cum duabus *sororibus* cohabitat, non in idem, sed in duo diversa receptacula mingit: sane, Jacob duas sorores uxores duxit, quod facturus non fuisset, si juri naturæ id contrarium credidisset. *Viduam amitæ*, vel *materteræ*, cohabitando cum nepte ex sorore uxoris, non in idem corpus immittit semen: aliud enim est neptis receptaculum, aliud receptaculum amitæ, & materteræ.

At, ais, jure divino prohibitum esse *sororiæ* nubere? Resp. Verum id tantum est in casu *si id fiat invita sorore, ea vivente.* Quæ prohibitio proinde mere civilis est, & respicere videtur exemplum Leæ, & Rachelis, inter quas dissensiones ideo exortæ sunt, quas impedire legislator voluit.

Sororiæ igitur, juxta hanc legem Hebræorum, Judæus nubere potuit, vel si uxor ejus assentit, vel post mortem uxoris; quia exceptio firmat regulam in casibus non exceptis.

n. 16. Cæterum, notandum est, his casibus nuptias incestas esse, etsi personæ ex meretrice, vel serva, vel liberta, cognatæ sint, aut affines. [p]

n. 17. Atque hæ prohibitiones in linea *cognationis* æque apud Romanos obtinuerunt; immo & inter *affines* quoque, exceptis filiorum viduis, & viduabus.

n. 18. Inter *Cognatos* nuptiæ jure Romano prohibentur 1. in *linea recta* inter ascendentes, & descendentes, in infinitum. [q]

*n.*19. 2. In *linea collaterali* autem 1. cum patruo [r], 2. cum avunculo [s], 3. cum ami-

(*p*) l. 7. ff. Grad. (*q*) *L.* 9. *l.* 14 §. 2. 3. & 4. *l.* 53. *l.* 54. *l fin. ff. de Rit. nupt. Ulp. tit.* 5. §. 6. *Conf. pr. Inst. de Nuptiis.* Etsi filia divortio facto ex alio patre nata sit, *l.* 12. §. 3. *Rit. Nupt.*

(*r*) *L.* 39. *l.* 53. *ff. Rit. nupt. l.* 17. *C. Nupt. ibique Goth. l.* 5. *l.* 6. *C. incest. Nupt.* Idque verum quoque est de patruo magno; quia cujus filiam ducere non licet, nec ejus neptem, *dd. leg. Gaji Inst. tit.* 4. §. 4. *lib.* 1. Ante Claudium hæ nuptiæ incognitæ fuere, & conjugia talia *incesta habebantur.* Sueton. in Claud. c. 26. Unde Tacitus, *nova Romanis esse in fratrum filias conjugia*, ait. Claudius primus suadente Senatu Agrippinam fratris filiam duxit; & aliis quoque venia talium conjugiorum data est. At non reperti sunt, qui sequerentur exemplum, excepto quodam libertino, & altero primipilari. *Sueton. d. l.* Ipse Domitianus, qui inter sceleratissimos nomen meretur, *fratris filiam in matrimonium oblatam recusavit*, licet ea postea tanquam scorto usus sit. *Suet. in Domit. c.* 22. Nerva iterum prohibuit tales nuptias; uti Xiphilinus ex Dione refert. Vid. Goth. ad l. 17. C. nupt. Unde Gajus, qui tempore Adriani vixit, nuptias has inter incestas, & prohibitas refert, in Inst. L. 1. Sane, Ulpianus, qui temporibus Alexandri Severi floruit, notat, ad sua usque tempora nuptias ad quartum usque gradum cognationis prohibitas fuisse, & excipere saltem videtur nuptias cum avun-

amita [t], 4. cum matertera [u], 5. inter fratres, & sorores. [v]

n. 20. Inter *affines* jure Romano prohibentur nuptiæ. 1. cum vitrico [x], 2. cum noverca [y], 3. cum socero [z], 4. cum socru [a], 5. cum fratria [b], 6. cum froria. [c]

n. 21. Non vero 7. cum patrui vidua

culo; de quo mox plenius agemus. Heraclitus contraxit nuptias cum fratris filia Martina, *vid. Gutbberl. Chronol. in Heraclito*; adeoque suo exemplo prohibitionem sustulisse videtur. At Christiani Imperatores severissime has nuptias prohibuerunt, easque antiquo legum tenori subjecere, *L. 5. l. 8. l. 9. C. de incest. nupt.* & Anastasius constitutiones, quibus ejusmodi nuptiæ permissæ fuere, ad tyrannidis tempora refert, d. l. 9.

(*s*) *l. 12. §. 4. l. 14. §. 2. l. 39. pr. 53. l. 57. ff. Rit. Nupt. l. 17. C. eod.* Idque verum etiam est de avunculo magno, *d. l. 17. C. Nupt. l. 9. C. incest. nupt. Gaji Instit. L. 1. tit. 4. §. 4.* Neque obstat, quod Ulpianus in fragmentis nuptias cum sororis filia permissas fuisse, de suo tempore testetur; ita enim ait in fragm. tit. 5. §. 6. *Inter parentes, & liberos infinite cujuscunque gradus connubium non est; inter cognatos autem ex transverso gradu olim quidem usque ad quartum gradum matrimonia contrahi non poterant: nunc autem etiam in tertio gradu licet uxorem ducere: si tamen fratris filia, (non etiam sororis filia) &c. fuit, ducere non possumus.* Equidem suspecta mihi hæc lectio videtur; præterea enim, quod sensus, uti ex inspectione apparet, corruptus sit, certum est, ipsum Ulpianum nuptias cum sororis filia prohibitas statuisse: is enim *in l. 12. §. 4. ff. Rit. Nupt.* ait, sororis filiam adoptivam ideo duci posse, quia frater per adoptionem non fit avunculus; si ergo vere esset avunculus, ducere non posset. Hinc idem Ulpianus disertis verbis statuit, si quis concubinam habuerit sororis filiam, licet libertinam, incestum committere, *l. 56. ff. Rit. Nupt.* Sane, Pomponius, qui tempore Ulpiani (qui auditor Papiniani fuit, *van Eck, Com. Jur. tit. de orig. jur. §. 47.*) floruit, cum avunculo incestum jure gentium committi, ait *l. 38. ff. adult. quæst. l. 42. V. S.* Paulus (qui itidem una cum Ulpiano assessor Papiniani fuit, *vid. van Eck, d. l. §. 37.*) eandem prohibitionem allegat *l. 14. §. 2. l. 39. ff. Rit. Nupt.* Miror igitur, Gothofredum in ea fuisse opinione, apud Romanos cum patruo nuptias contrahi potuisse, non cum avunculo; *ad l. 5. C. incest. Nupt. lit. b.* nam cum neutro licuit, nisi tyranidis tempore.

(*t*) Prohibitio hæc apparet ex Gaji Institutionibus *L. 1. tit. 4. §. 5.* & ex Ulpiani fragmentis *tit. 5. §. 6.* Papinianus disertis verbis has nuptias inter prohibitas refert, *l. fin. pr. Cond. sin. caus. l. 38. §. 1. adult. Conf. l. 17. §. 2. ff. de Rit. nupt. l. 17. C. nupt. §. 5. Inst. Nupt. l. 6. C. incest. nupt.*

(*u*) Huc pertinent omnes ante allegatæ leges: nam eadem ratio est in matertera, quæ in amita; idque verum est, etiamsi matertera, vel amita magna sit, *ibid.* quia parentum, & liberorum loco sunt, *l. 53. Rit. nupt.* inter quos nuptiæ in infinitum non subsistunt, *ibid.*

(*v*) l. 35. §. 1. l. 67. §. 2. V. O. l. 17. ff. Rit. nupt. Gaji. Inst. l. tit. 4. §. 3. Conf. l. 17. C. nupt. §. 2. Inst. eod. l. 6. C. incest. Nupt.

(*x*) l. 14. §. 5. & seq. l. 15. ff. de R. N. li. 38. ff. ad leg. Jul. de adult. l. fin. in fin. Condict. sin. caus. l. 4. §. 6. & 7. de grad. conf. l. 17. C. nupt. §. 6. Inst. Eod. Gaji Inst. l. 1. tit. 4.

(*y*) l. 14. §. 5. & seq. l. 15. ff Rit. nupt. l. 5. ff. de parricid. l. 4. §. 6. & 7. grad. Conf. l. 17. C. nupt. §. 7. Inst. eod. Nov. 115. c. 3. §. 6. c. 4. §. 3. Gaji Inst. L. 1. t. 4. Conf. L. 5. Cond. sin caus.

(*z*) l. 14. §. 3. R. N. l. 4. §. 6. & de grad. conf. §. 4. & 6. Inst. de nupt. l. 17. C. eod. Conf. l. 5. Cond. sin. caus.

(*a*) l. 14. §. 3. R. N. l. 4. §. 6. & 7. de grad. conf. l. 17. C. nupt. §. 7. Inst. eod.

(*b*) Exstat hæc prohibitio in Gaji Inst. *l. 1. tit. 4. §. 8.* Vixit autem Gajus temporibus Adriani: & ad antiquam legem provocat Zeno *in l. 8. C. incest. nupt.* Equidem Constantinus refert, veteribus creditum fuisse, nuptias has licitas fuisse; at id ad Tyrannidis tempora refert, *in l. 9. junct.*

dua, nec 8. cum avunculi vidua, nec 9. cum amitæ viduo, nec 10. cum materteræ viduo: omnes enim hæ personæ legibus Romanis nullibi nominantur, adeoque omnis prohibitio ibi cessat.

n. 22. Denique notandum est, prohibitiones in *secundo affinitatis genere* esse meri juris civilis [d]. Hinc novercæ viduum, & vitrici viduam jure naturali matrimonio nobis jungere licet, quia nec cognati nobis, nec affines sunt, & tota ratio prohibitionis cessat: non enim concubuere cum tali persona, quæ caro carnis nostræ est.

§. CLXXVII. *Objectum* nuptiarum est conjunctio corporum ad individuam vitæ consuetudinem. Hinc diximus, nuptias 1. non esse cum iis, qui corpora jungere ob impotentiam non possunt; nec 2. cum ea, quæ corpore quæstum facit.

§. CLXXVIII. *Effectus* nuptiarum est, ut uxor, & vir familiam constituant; unde jura quædam tum marito, tum uxori, tum liberis, qui ex nuptiis sequuntur, competunt: de quibus supra egimus.

§. CLXXIX. Quæri solet, an populus alium populum excludere a connubiis possit? Nos affirmamus [e], quia quilibet populus de suo jure disponere potest: modo non ex ratione id fiat, quæ ignominiam infert; alias enim justa inde belli causa oritur, non ob denegata connubia, sed ob ignominiam illatam. Atque hoc jure raptus Sabinarum nititur.

§. CLXXX. Dissolvuntur nuptiæ jure naturali 1. mutuo consensu [f], 2. morte alterius, 3. per divortium, modo justa causa sit.

Justa causa est [a] adulterium, [b] malitiosa desertio, [c] quælibet turpis causa, ut inimicitia capitalis; vel si absque periculo vitæ vivere uxor cum tali marito nequit, uti si lepra, morbo gallico, &c. conjux infectus est [g]: [d] si vi, & metu injusto, nuptiæ sint contractæ. [h]

Non ergo dissolvitur 1. ob hæresin, nedum 2. ob dissensum circa articulos religionis, nec 3. ob impotentiam supervenientem, vel aliud impedimentum superveniens, uti si fiat furiosus, &c. nec 4. per captivitatem [i]. An deportatione? Negatur [k]. Soluto matrimonio uxor non potest convolare ad secunda vota, nisi constet, eam gravidam non esse. [l]

§. CLXXXI. Liberi matrimonio per divortium soluto educandi sunt apud patrem, quia ei præcipue cura hæc incumbit, & in ejus familia sunt. Jure civili in pœnam ei auferuntur, si causam dat divortio. [m]

§.

l. 16. §. *Eccles. C. de incest. nupt. conf. C. Theodos. l.* 2. *incest. nupt.* Sub Christianis Imperatoribus prohibitio perpetuo continuavit, *l.* 5. *l.* 8. *l.* 9. *C. incest. nupt. Cod. Theod. l.* 2. *l.* 4. *de incest. nupt. arg. l.* 17. *C. ibi: cæterisque, quæ jure antiquo prohibentur, &c. de incest. nupt.*

(*c*) Has nuptias olim plebiscito permissas fuisse, ait Plut. *probl.* 6. *apud. Goth. ad l.* 17. *C. de incest. nupt.* At tempore Hadriani prohibitas fuisse, patet ex Gaji Inst. *L.* 1. *tit.* 4. §. 8. ut & sub Imperatoribus Christianis, *l.* 5. *incest. nupt. Goth. d. l.* 5.

(*d*) l. 15. ff. Nupt. (*e*) Dissent. Grot. l. 2. c. 2. §. 21. (*f*) Vid. jus meum controv. tit. de divort. q. 5. (*g*) Vid. jus meum controv. tit. de divort. q. 5. & q. 8. (*h*) B. Par. Hyp. Inst. de nupt. § 9. (*i*) Vid. infr. l. 7. c. 3. (*k*) Vid. jus meum controv. tit. de divort. q. 2. (*l*) Vid. jus controv. tit. de his, qui sui, vel al. jur. q. 4. (*m*) Vid. Laut. comp. tit. de divort. in fin.

§. CLXXXII. Quicquid uxor habet, dotis nomine marito acquiritur; atque ideo ali ab eo debet, & maritus onera matrimonii ferre tenetur. Quod verum quoque est si maritus uxorem absque dote recepit.

SECTIO VII.

De Tutela.

§. CLXXXIII. DIXIMUS, ex *statu* familiæ membris ejus jus aliquod competere, ut defendi a familia debeant, si se ipsa defendere non possunt. [n]

§. CLXXXIV. Equidem jure naturæ soli patri potestas in liberos competit; & totum educationis officium ei soli incumbit. Soluta patria potestate liberi quidem sui juris fiunt; at si impuberes sunt, eoque sibi ipsis consulere non possunt, necessitas educandi *familiæ* incumbit: unde *tutela legitima* ortum habet.

§. CLXXXV. TUTELA igitur est vis, ac potestas, ad tuendum eum, qui se ipsum defendere per ætatem nequit. Et est vel *legitima*, vel *dativa*, (*testamentaria* juri Romano originem debet.) [o]

§. CLXXXVI. *Tutela legitima* est, quæ proximis cognatis defertur, & quidem si plures ejusdem gradus sunt, omnibus; modo administrationis capaces sint. [p]

§. CLXXXVII. Hæc *tutela* ratione naturali constituta est. Nam 1. omnes, qui familiam constituunt, una nobiscum caro, vel caro carnis nostræ sunt: uti igitur quisque suum corpus, ita & ejus portiones conservare tenetur, quod sine tutela fieri nequit. 2. Quia pupilli membra sunt ejusdem corporis familiæ; corpus igitur sua membra defendere, & conservare tenetur. Probatur id 3. *ex medii necessitate*, quia sine ejusmodi tutela impuberes educari, adeoque genus humanum subsistere nequit. 4. *Ex perfectione divina*; quia frustra alias creasset humanum genus, quod sine tutela conservari non potest. 5. Ex *consensu gentium*; nam apud omnes gentes familia eorum impuberum, qui ad eandem familiam pertinent, curam habet.

Tribonianus ait, naturali juri conveniens esse ut is, qui perfectæ ætatis non sit, alterius tutela regatur [q]. *Dissentiunt* alii, qui tutelam ex jure civili originem ducere, putant. Hinc Grotius tutelam infantium natura esse nullius, ac cedere occupanti, & idoneo, ait [r]. Et ipse ego olim eam sententiam defendi, tutelam natura non dari [s].

Quæritur, *quibus tutela competat in regnis?* Grotius existimat, in regnis patrimonialibus eam concessam esse illis, quos pater, aut propinqui elegerunt; in regnis usufructuariis, eis, quibus lex publica, aut ea deficiente consensus populi commendat [t]. At verius est, tutelam iis, qui proximam spem succedendi habent, competere; quod rationibus probavit B. Parens in commentario ad Grotium.

§. CLXXXVIII. *Dativa* quoque tutela a natura est. Quoties enim agnati non extant, vel impediuntur, familiæ quidem tutela cessat; at quia plures familiæ ea lege, eaque intentione societatem civilem contraxere, ut &

(n) supr. §. 8, & §. 12. (o) Vid. infr. §. 87. (p) Tot. tit. ff. de tutelis. & tt. de legit. tit. (q) §. p. Inst. de Attil. tut. L. 1. ff. de Minor.

(r) L. 2, c. 22, §. 12. (s) in jure meo controv. tit. de tutelis q. 3. (t) L. 1, c. 3, §. 15, n. 1.

& jura, & perſonæ ſingulorum, communi ope defendantur, ideo civitas ex eodem pacto quoque tenebitur proſpicere pupillis, qui ſe ipſos propter ætatem defendere non poſſunt: atque hactenus quoque DATIVA TUTELA naturalis merito dici poteſt. [u]

§. CLXXXIX. Dari tutores à civitate poſſunt omnes, qui adminiſtrationis capaces ſunt; etiam fœminæ, creditores, & debitores pupilli (ſecus, ac jure Romano): non vero furioſi, ſervi, &c. [v]. Si civitas incapaces dat, dolo, vel culpa tenetur in ſubſidium. [x]

§. CXC. Petere autem tenentur tutores proximi e familia, & ſi nemo petit, magiſtratus ex officio proſpicere tenetur [y]. Jure Romano cavere tutor debet fidejuſſoribus. [z]

§. CXCI. Dantur autem tutores illis, qui propter ætatem ſe ipſos defendere nequeunt, adeoque ſolis impuberibus.

§. CXCII. Nec legitimi tutores, nec dativi excuſare ſe poſſunt a tutela, quia eſt jus, quod familiæ, & civitati, naturali jure cohæret, niſi juſtæ ſint excuſandi cauſæ, quas jus Romanum determinavit. [a]

§. CXCIII. Objectum tutelæ ſunt principaliter perſonæ, & conſequenter res. [b]

§. CXCIV. Effectus tutelæ *intuitu tutorum* eſt, ut educare pupillum, & de ejus alimentis ſoliciti eſſe [c], præterea auctoritatem ejus actibus præſtare [d], ac bona ejus adminiſtrare debeant [e]. Non ergo alienare, nec tranſigere tutor poteſt de rebus pupilli, niſi id ad utilitatem pupilli pertineat. (Jure Romano in alienatione immobilium decretum requiritur.) [f]

Hinc tutor præſtat omnem culpam, etiam leviſſimam. (Jure Romano eam tantum, quam bonus paterfamilias præſtare ſolet, quia ex neceſſitate gerit.)

Denique rationes reddere, & reliqua præſtare tenetur. Atque ad eum finem pupillo datur *actio tutelæ directa.* [g]

Intuitu pupilli effectus eſt, ut ille ex facto tutoris conveniri, & agere poſſit [h]; adeo ut nec reſtituatur in integrum ſi læſus eſt, ſed contra ſolum tutorem agat (ſecus, ac jure Romano). Atque in eum finem ei datur *actio tutelæ contraria.* [hh]

§. CXCV. Quando quis *pro tutore* negotia pupilli geſſit [i], vel *falſo tutorem* ſe gerit [k], *actio* priori caſu pupillo datur *protutelæ*; poſteriori caſu *actio quod falſo tutore*: utroque tamen caſu negotium quoque nullum dici poteſt. [kk]

§. CXCVI. Quoties quis ob aliam cauſam, præter ætatem, ſe ipſum defendere nequit, ſuccurritur ei per *curam*, quam vel familia, vel civitas ſuſcipere tenetur [l]: & tunc eadem jura in curatore obtinent, quæ in tutore. Jure Romano minoribus 25. annis tales curatores conſtituuntur, qui auctoritatem non præſtant actibus minorum, ſed lubricum ſaltem ætatis ſupplent, adeoque hactenus a tutoribus differunt. [ll]

§. CXCVII. JCti. Romani tertiam tutelarum ſpeciem introduxerunt, nimi-

(u) §. p. Attil. tut. l. 1, ff. Min. (v) tot. tit. de confirm. tut. & tot. tit. de tutor & cur. dat. (x) tot. tit. ff. de Mag. Conv. (y) tot. tit. ff. Qui pet. tut. vel cur. (z) tot. tit. ff. de fidejuſſ. & nominat. (a) tot. tit. ff Excus. tut. (b) §. 4. Inſt. Qui. teſt. tut. (c) t. t. ubi pupillus educari &c. (d) t. t. ff. de autor. tut. (e) t. t. de adm. & per. tut. (f) t. t. ff. de rebus eorum &c. (g) tot. tit. ff. de tut. & rat. diſtrah. (h) tot. tit. Quando ex facto tut. (hh) t. t. de contraria tutelæ. act. (i) tot. tit. De eo, qui pro tutore &c. (k) tot. tit. Quod falſo tutore &c. (l) tot tit ff. de curatoribus &c. (ll) tot. tit. ff. de minor.

mirum, *testamentariam*; quando pater liberis impuberibus dat tutorem [m]. At uti ipsa testamenta, ita & tutela testamento delata meri juris civilis est.

§. CXCVIII. Finitur tutela 1. morte alterutrius: 2. si alteruter in servitutem redigitur; tunc enim servi actiones omnes dependent ab arbitrio domini; nam & pupillus, ejusque vita, res, & actiones, potestati domini subjacent: 3. pubertate; quæ incipit naturali ratione a facultate generandi: (cum vero terminus ille variet, pleræque gentes certum tempus pubertatis definiverunt, & Romani in masculis tutelam post decimum quartum annum, in fœminis post duodecimum annum finiri, statuerunt) 4. si tutor ipse se defendere nequit, uti si ipse est furiosus: 5. si tutor non defendit, sed perdit jura pupilli; tunc enim tutor tanquam suspectus removeri potest [n]: 6. si ad certum tempus vel sub certa conditione tutor datus est, finitur tutela existente conditione, vel finito tempore. [o]

CAPUT V.

De statu Civitatis.

§. CXCIX. TERTIUS hominum status est STATUS CIVITATIS. *Civitas* est cœtus plurium familiarum juris tuendi causa congregatus: & hactenus a natura. Postquam enim plures familiæ communi consensu in civitatem coëunt, eo ipso corpus aliquod constituunt, cui jura quædam, & prærogativæ adhærent, quibus nemo frui potest, nisi membrum sit illius civitatis; adeoque a quibus extranei, qui non sunt partes illius corporis, excluduntur. (§. 107.)

§. CC. *Status* igitur *civitatis* est conditio, aut qualitas personæ, per quam quis jurium civitatis capax fit.

Status civitatis non est *immediate* a natura, sed *mediate*, quia civitates consensu constituuntur: unde obligatio inter membra civitatis oritur ex pacto, & hactenus ex jure naturali. (§. 55.)

§. CCI. Acquiritur status civitatis jure naturali 1. *ex nativitate*, si quis, nimirum, a patre cive ex justis nuptiis nascitur: 2. *pacto*, quando quis in civitatem, ejusque jura, recipitur [p]; qui actus vulgo *naturalisatio* vocari solet.

Statum igitur *civitatis* habent personæ liberæ, vel a patre cive natæ, vel in cœtum illum pacto receptæ. Differunt ab incolis, qui domicilium quidem in loco habent, non vero honorum, ac suffragiorum participes sunt. [q]

Personæ, quæ statum illum habent, sunt vel imperantes, vel parentes.

§. CCII. Objectum status civitatis est qualitas, seu conditio illa, ex qua quis est membrum civitatis, eoque capax jurium, quæ ex hac qualitate sequuntur.

Jura autem illius status vel ad *imperantes* pertinent, vel ad *parentes*. *Illa* continentur sub regula generali, quod omnia

(m) t. t. ff. de testam. tut. (n) t. t. ff. de suspect. tut. (o) Laut. comp. pag. 479. (p) L. 1, pr. §. 1, & §. 2, ff. l. 3, C. ad Municip. L. 15, §. f. l. 17, §. 9, l. 22, pr. ff. l. 2, C. Eod. (q) tot. tit. ad L. Mun. & de incolis.

omnia facere possint imperantes, & omnia eis præstari debeant, quæ ad salutem civitatis pertinent.

Hæc uno hoc principio absolvuntur, quod cives defendere civitatem operis, & opibus teneantur, & quod defendi a civitate debeant, nec excludi a commodis, & privilegiis civitatis possint.

§. CCIII. Effectus status civitatis est, ut tam *imperantes*, quam *parentes*, defendere illum statum possint armis, & judicio, (per actiones nimirum præjudiciales) contra omnes, qui negant, eos partem illius corporis, & membrum civitatis esse. Hoc jure nititur bellum Romanorum contra Nabidem Lacedæmoniorum tyrannum, quod Tyrannus esset, & contra Perseum, quod spurius esset. [r]

§. CCIV. Tollitur status civitatis, *intuitu imperantium*, omnibus illis modis, quibus regnum amittitur [s]: ratione *civium* vero 1. morte naturali; 2. in pœnam, uti si civis deportatur, vel proscribitur, vel in servitutem redigitur; 3. si deserit civitatem, eoque membrum ejus esse desinit; 4. per deditionem, quæ fit a civitate, si deditus ab hoste recipitur; 5. captivitate; non vero 6. per relegationem.

JCtis Romanis is, qui civitate privatur, *capitis deminutionem mediam pati* dicitur. (Vid. supr. §. 114.)

§. CCV. In genere autem hic notandum est, parem rationem obtinere in omnibus corporibus, & universitatibus: ut collegiis opificum, ordinibus equestribus, &c. Nam ibi quoque statum habere debet illius collegii, ordinis, &c. qui juribus illius ordinis, collegii, &c. gaudere vult [t]; & hunc in finem actiones quoque præjudiciales dantur.

§. CCVI. Civitas si aliquid in se statuit, jure talionis quoque idem contra se admittere tenetur. Si proinde cives nostri prohibentur in vicina territoria merces transportare, si extranei gabellam hæreditariam nobis solvere tenentur, &c. vicini in suo territorio quoque a commerciis nos excludere, gabellam hæreditariam a nobis exigere, &c. possunt.

§. CCVII. Quomodo suffragia in civitate computanda sint, alibi examinabimus. [u]

LIBER

(r) Grot. l. 2. c. 7. §. 16. ibique Tesm. (s) Vid. infr. lib. 6. c. 2. (t) B. Par. in hypomn. Inst. tit. de action. §. 16. (u) Vid. infra Lib. 6. c. 1. Grotii sententiam exposuimus in Dissert. prooem. V. §. 10.

LIBER IV.

DE JURE RERUM,

Seu de Jure, quod cuique hominum in res naturali ratione competit.

PROOEMIUM.

§. CCVII. EXPLICAVIMUS hactenus *primum objectum juris*, nimirum, JUS PERSONARUM, seu jus, quod personæ competit EX STATU HOMINUM. Sequitur nunc *alterum* juris naturalis *objectum*, scilicet, JUS RERUM, seu jus, quod cuique hominum naturali ratione quæsitum est IN RES.

§. CCVIII. Præmittimus autem *primo* rerum divisiones: ubi simul demonstramus, divisiones rerum, quas JCti Romani proposuere (exceptis rebus divini juris,) ex ratione naturali sequi. (*Vid. Cap.* 1.)

§. CCIX. *Secundo* exponemus differentiam inter imperium, & dominium. (*Vid. Cap.* 2.)

§. CCX. *Tertio* explicabimus veram dominii originem, modosque acquirendi dominii naturales, speciatim per successionem ab intestato. Ubi simul probabimus, nec testamentarias dispositiones, nec præscriptionem immemorialem, esse modos acquirendi dominii naturales. [v]

§. CCXI. *Quarto* demonstrabimus, præter dominium nullum aliud *jus in re* naturali jure dari; adeoque servitutes, pignus, aliaque jura, quæ Legibus Romanis jus in rem tribuunt, non nisi actionem personalem producere. [x]

§. CCXII. Tandem sequentur modi amittendi dominii. [y]

CAPUT

(v) Vid. infr. Cap. 7. sect. 1, &. seq. (x) Vid. Cap. 3. sect. 6. seq. (y) Vid. Cap. 3. sect. 9.

CAPUT I.

De Rerum Divisione.

§. CCXIII. ANTEQUAM de modis acquirendi dominii tractationem incipiamus, præmittendæ sunt rerum divisiones; *tum* ut appareat, quarum rerum dominium acquirere possimus, vel non possimus; *tum* ut constet, an, & quatenus rerum divisiones a JCtis Romanis expositæ juri naturali conveniant.

§. CCXIV. Per RES intelligimus quicquid in hominum usu esse potest, sive res sit in patrimonio, sive extra patrimonium [z]. Adeoque & res *divini juris*, res *communes*, & res *publicæ*, seu *universitatis*, æque rerum nomine veniunt, ac res, quæ *in singulorum bonis sunt*.

Rei autem appellatione etiam causa (i. e. fructus, usuræ, impensæ, & id, quod interest) & *jura* (i. e. actiones, obligationes, &c.) veniunt. [a]

§. CCXV. Hæ RES juxta doctrinam Marciani [b] vel sunt *communes* omnium, (sub quibus comprehendit res natura *nullius*, & *publicas jure Gentium*) vel *universitatis*, vel *nullius*, vel *singulorum*. Tres priores species extra patrimonium singulorum esse dicuntur [c], quia occupari proprietas earum a singulis vel a natura, vel lege nequit, sed solus usus.

§. CCXVI. RES COMMUNES JCtis Romanis dicuntur, quarum usus omnibus hominibus communis est [d], quæ omnibus hominibus patent [e], vel quod idem est, quæ sunt publicæ jure Gentium, & comparantur eis, quæ a natura prodita sunt, & in nullius adhuc patrimonium pervenerunt [f]. Essentia, & proprietas harum rerum communium est, quod nemo prohiberi possit quo minus rebus illis utatur; cum enim hæ res in nullius bonis, ac proprietate sint, nemo jus arcendi alios ab usu earum arrogare sibi potest.

§. CCXVII. Inter res *communes*, seu *publicas jure Gentium*, refertur I. AER [g]. Complexus enim atomorum, qui aërem constituit, inexhaustus, indefinitus, ac indeterminatus est, & singulis momentis mutatur; adeoque sua natura occupari, i. e. in potestatem, & custodiam nostram redigi non potest.

Cum ergo nemo sit, qui aërem suum dicere possit, necessario sequitur, usum ejus esse *communem*, eumque omnibus Gentibus, singulisque hominibus patere [h], quia nemini jus prohibendi competit. Quilibet igitur hominum aucupari potest [i]; & quod in aëre capitur, statim fit capientis [k], etsi in loco, cujus

(z) pr. Inst. R. D. (a) l. 23. V. S. Goth. ad l. 2. ff. de reb. cred. lit. b. (b) l. 2. §. 2. l. 6. R. D. (c) pr. Inst. Rer. Div. (d) §. 1. & §. 2. Inst. Rer. Div. l. 24. pr damn. inf. l. 2. §. 1. R. D. l. 3. ff. ne quid in loco publ. (e) l. 13. pr. Comm. præd. l. 3. ne quid in loc. publ. (f) §. 4. Inst. R. D. l. 4. §. 1. l. 5. ff. rer. div. l. 24. pr. damn. inf. l. 1. §. 18. op. nov. nunc. (g) l. 14. pr. A. R. D. (h) l. 13. §. f. ff. de injur. L. 3. §. 1. ne quid in loc. publ. §. 1. Inst. Rer. div. L. 2. ff. Eod. (i) dd. ll. (k) l. 13. §. f. ff. injur.

cujus proprietas ab alio occupata est, capiatur: nam & aër, & avis ipsa, sunt nullius. [l]

n. 1. Grotius [m] aërem in proprium jus abire posse, atque hactenus dissimilem ejus a mari esse rationem, statuit; quum nullus ejus usus sit, ad quem terræ usus non sit necessarius. Cum igitur terra illa legem accipiat ab eo, qui in terra imperium habet, inde concludit, aërem quoque legem ab imperante accipere posse, atque ex hac ratione aucupia vetari posse, ait.

At bene notandum est, prohibitionem legis non impedire, quo minus aër maneat communis, i. e. nullius, & quo minus avis in aëre capta fiat acquirentis. Leges Romanæ nobis indigitant, feram, etiam in alieno captam, fieri capientis, quia quod nullius est, cedit occupanti [n]. Capiens autem, qui lege prohibente ingressus est alienum fundum, ideo injuriarum actione domino fundi tenetur [o]. Etsi igitur fundus alicui jure dominii competat, inde tamen non sequitur, aëris quoque eum esse dominum, nedum avium in aëre volantium, cum nec aër, nec avis unquam in domini potestate corporali fuerint.

§. CCXVIII. *II.* Aqua profluens communis est [p], sive in flumine publico, sive privato fluat. Complexus enim aquarum itidem sua natura in singulorum proprietatem venire nequit: nam hæc quoque aqua inexhausta, & indeterminata est, & singulis momentis mutatur; adeoque possideri, i. e. in custodiam nostram, & potestatem corporalem redigi non potest. Hinc usus aquæ omnibus hominibus communis [q], & cuique liberum esse dicitur, haurire, & ducere aquam e flumine. [r]

§. CCXIX. *III.* Mare quoque est res *communis* [s] *seu publica jure Gentium* [t]. De aqua marina id indubium est: sane, complexus ille aquarum indeterminatus, & inexhaustus est, ac itidem singulis momentis mutatur; adeoque minus adhuc, quam aqua profluens, in custodiam, seu potestatem nostram corporalem redigi potest.

n. 1. Mare igitur quatenus pro aqua marina sumitur, *nullius* est [u], i. e. nullius in bonis, patrimonio, & proprietate: dominus non est, qui jus sibi hactenus arrogare, aliosque ab usu ejus arcere possit [x]. Atque hæc ratio est, cur usus maris omnibus hominibus communis dicatur, uti aër [y]; cur omnibus pateat [z], publicusque sit jure Gentium. [a]

n. 2. Hinc [α] cuique liberum est in mari navigare, & piscari [b], (uti ludere in atrio publico [c]) etiam ante alterius

(*l*) L. 1. §. 1. l. 3. pr. & §. 1. Acq. rer. dom. Vid. Theophil. Instit. §. 11. de rer. div. (*m*) d. l. 3. §. 1. d. l. 13. §. f. (*n*) L. 2. c. 2. §. 3. (*o*) l. 1. §. f. l. 3. pr. & §. 1. de A. R. D. arg. l. 56. Eod. (*p*) l. 3. §. 1. A. R. D. §. 12. Inst. Rer. Div. conf. l. fin. §. 3. Quod vi, aut clam. (*q*) L. 2. §. 1. ff. rer. div. §. 2. Inst. Eod. Grot. l. 2. c. 2. §. 15. (*r*) §. 2. Inst. Rer. div. (*s*) L. 2. ff. Flumin. l. un. §. 1. Ut in flum. publ. Grot. l. 2. c. 2. §. 12. (*t*) L. 2. §. 1. ff. Rer. div. §. 1. Instit. Eod. (*u*) d. §. 1. Inst. de rer. div. (*v*) §. 5. Inst. Rer. div. (*x*) l. 13. §. f. De injur. (*y*) L. 3. §. 1. Ne quid in loc. publ. (*z*) L. 13. pr. Commun. præd. (*a*) §. 5. Inst. de rer. div. (*b*) L. 4. §. 1. ff. Rer. div. §. 1. Inst. Eod. L. 13. §. f. injur. L. 1. §. 1. ff. Acq. rer. dom. l. 2. §. 9. ne quid in loc. publ. (*c*) d. l. 2. §. 9. d. l. 13. Comm. præd.

alterius ædes, vel prætorium [d]; adeo ut si quis me prohibeat, actione injuriarum ideo teneatur [e]: nisi juri suo renunciaverit [f]. [β] Privata lege mari servitus imponi nequit [ff] (servitus enim nonnisi a domino constituitur: nemo autem maris dominus est). [γ] Quicquid mari capitur, fit capientis [g]; quia quod nullius est, cedit occupanti [h]. [δ] Insulæ in mari natæ nullius sunt, indeque cedunt occupanti [i]. [ε] Si quid mari injicitur, si ædificium ei imponitur, &c. id fit occupantis, quia nullius est. [k]

§. CCXX. *IV.* ALVEUS MARINUS ejusdem juris esse dicitur, cujus est mare, & littora maris [l]: at mare, & littora maris, sunt communia [m]. Sane, cum aqua marina communis sit, necessario quoque alveus, qui aqua marina perpetuo tegitur, communis erit [n]. Unde dominium fundi, quem mare novo confecto alveo inundat, interire dicitur. [o]

n. 1. Proprietas igitur *alvei marini* nullius est [p], i. e. in nullius proprietate, seu dominio. Nemo ibi jus prohibendi, vel alios arcendi, sibi arrogare potest. Sed usus communis est omnium hominum [q]; omnibus patet, & publicus est jure Gentium. [r]

n. 2. Hinc 1. pilæ in mare jactæ, item molæ, cedunt ei, qui injecit [s], quia usus maris omnibus communis est [t]; & quicquid desuper ædificatum est, acquiritur ædificanti [u]: idque suum facere dicitur, etsi non in suo ædificet [v]. 2. Insulæ ex alveo maris natæ (adeoque quæ pars alvei sunt) [x], nullius esse intelliguntur, ideoque cedunt occupanti. [y]

CCXXI. *V.* LITTORA MARIS JCtis Romanis dicuntur communia *per mare* [z]; unde ejusdem juris esse dicuntur, cujus est mare, quod est commune [a]: mare enim, & littora communia omnium sunt, sicut aër. [b]

Not. Littora hic intelliguntur, quatenus hyberno tempore mare maxime excurrit. [c]

n. 1. Hactenus igitur littora sunt pars maris; sine littoribus enim usum maris, qui communis est omnium, exercere non possumus. Proprietas ergo littorum nullius est [cc], i. e. in nullius bonis, & dominio: adeoque nemini jus arcendi alios ab eorum usu competit. Est igitur littorum usus omnium hominum communis [d], & omnibus vacat [e], omnibus patet, eoque est publicus jure Gentium [f]. Unde JCti tradunt, in littoribus idem obtinere, quod

(*d*) d. l. 13. §. fin. Injur. (*e*) d. l. 13. §. fin. injur. d. l. 2. §. 9. (*f*) L. 14. ff. de injur. l 13. pr. Comm. præd. (*ff*) d. l. 13. pr. comm. præd. (*g*) l. 1. in fin. Acq. rer. dom. (*h*) l. 3. pr. Acq. rer. dom. Conf. l. 1. §. I. de Acq. poss. (*i*) L. 7. §. 3. Acq. rer. dom. L. 1. §. 1. ff. Acq. poss (*k*) L. 30. §. f. Acq. rer. dom. l. 50. Eod. (*l*) §. 5. Inst. Rer. div. (*m*) L. 2. § 1. Rer. div. (*n*) arg. l. 1. §. 7. flum. l. p. ff. Rer. div. (*o*) L. 23. & 24. ff Quib. mod. ususfr. amit. L. p. ff. Rer. div. L. 3. §. 17. l. 30. §. 3. Acq. poss. arg. l. 1 §. 7. flum. (*p*) l. 30. § f. Acq. rer. dom. §. 5. Inst. Rer. div. (*q*) §. 5. Inst. Rer. div. (*r*) L. pen. ff. Rer. div. (*s*) L. 2. §. 8. l. 3. §. 1. ne quid in loc. publ. (*t*) L. 3. ne quid in loc. publ. l. 50. de Acq. rer. dom. (*u*) l. 30. §. f. Acq. rer. dom. l. 50. Eod. (*v*) l. 1. §. 18. Nov. op. nunc. d. l. 50. (*x*) L. 30. §. 1. §. 3. Acq. rer. dom. l. 1. § 6. flum. (*y*) Vid. infr. c. 4. sect. 8. §. 28. (*z*) §. 5. Inst. rer. div. l. 2. §. 1. ff. Eod. (*a*) §. 5. Inst. Eod. (*b*) l. 13. §. f. de injur. (*c*) §. 3 inst. de rer. div. (*cc*) §. 5. Inst. rer. div L. 51. ff. contr. Emt. l. 14. pr. Acq. rer. dom. (*d*) L. 3 Ne quid in flum. publ. l 13. §. f. de injur. l. 24. pr. Damn. inf. (*e*) L. 51. ff contr. emt. (*f*) L. 14. l. 65. §. 1. ff. Acq rer. dom. §. 5. Inst. Rer. div.

cujus proprietas ab alio occupata est, capiatur: nam & aër, & avis ipsa, sunt nullius. [l]

n. I. Grotius [m] aërem in proprium jus abire posse, atque hactenus dissimilem ejus a mari esse rationem, statuit; quum nullus ejus usus sit, ad quem terræ usus non sit necessarius. Cum igitur terra illa legem accipiat ab eo, qui in terra imperium habet, inde concludit, aërem quoque legem ab imperante accipere posse, atque ex hac ratione aucupia vetari posse, ait.

At bene notandum est, prohibitionem legis non impedire, quo minus aër maneat communis, i. e. nullius, & quo minus avis in aëre capta fiat acquirentis. Leges Romanæ nobis indigitant, feram, etiam in alieno captam, fieri capientis, quia quod nullius est, cedit occupanti [n]. Capiens autem, qui lege prohibente ingressus est alienum fundum, ideo injuriarum actione domino fundi tenetur [o]. Etsi igitur fundus alicui jure dominii competat, inde tamen non sequitur, aëris quoque eum esse dominum, nedum avium in aëre volantium, cum nec aër, nec avis unquam in domini potestate corporali fuerint.

§. CCXVIII. *II.* AQUA PROFLUENS communis est [p], sive in flumine publico, sive privato fluat. Complexus enim aquarum itidem sua natura in singulorum proprietatem venire nequit: nam hæc quoque aqua inexhausta, & indeterminata est, & singulis momentis mutatur; adeoque possideri, i. e. in custodiam nostram, & potestatem corporalem redigi non potest. Hinc usus aquæ omnibus hominibus communis [q], & cuique liberum esse dicitur, haurire, & ducere aquam e flumine. [r]

§. CCXIX. *III.* MARE quoque est res *communis* [s] *seu publica jure Gentium* [t]. De aqua marina id indubium est: sane, complexus ille aquarum indeterminatus, & inexhaustus est, ac itidem singulis momentis mutatur; adeoque minus adhuc, quam aqua profluens, in custodiam, seu potestatem nostram corporalem redigi potest.

n. I. Mare igitur quatenus pro aqua marina sumitur, *nullius* est [u], i. e. nullius in bonis, patrimonio, & proprietate: dominus non est, qui jus sibi hactenus arrogare, aliosque ab usu ejus arcere possit [x]. Atque hæc ratio est, cur usus maris omnibus hominibus communis dicatur, uti aër [y]; cur omnibus pateat [z], publicusque sit jure Gentium. [a]

n. 2. Hinc [α] cuique liberum est in mari navigare, & piscari [b], (uti ludere in atrio publico [c]) etiam ante alterius

(*l*) L. I. §. I. l. 3. pr. & §. I. Acq. rer. dom. Vid. Theophil. Instit. §. II. de rer. div. (*m*) d. l. 3. §. I. d. l. 13. §. f. (*n*) L. 2. c. 2. §. 3. (*o*) l. I. §. f. l. 3. pr. & §. I. de A. R. D. arg. l. 50. Eod. (*p*) l. 3. §. I. A. R. D. §. 12. Inst. Rer. Div. conf. l. fin. §. 3. Quod vi, aut clam. (*q*) L. 2. §. I. ff. rer. div. §. 2. Inst. Eod. Grot. l. 2. c. 2. §. 15. (*r*) §. 2. Inst. Rer. div. (*s*) L. 2. ff. Flumin. l. un. §. I. Ut in flum. publ. Grot. l. 2. c. 2. §. 12. (*t*) L. 2. §. I. ff. Rer. div. §. I. Instit. Eod. (*u*) d. §. I. Inst. de rer. div. (*v*) §. 5. Inst. Rer. div. (*x*) l. 13. §. f. De injur. (*y*) L. 3. §. I. Ne quid in loc. publ. (*z*) L. 13. pr. Commun. præd. (*a*) §. 5. Inst. de rer. div. (*b*) L. 4. §. I. ff. Rer. div. §. I. Inst. Eod. L. 13. §. f. injur. L. I. §. I. ff. Acq. rer. dom. l. 2. §. 9. ne quid in loc. publ. (*c*) d. l. 2. §. 9. d. l. 13. Comm. præd.

alterius ædes, vel prætorium [d]; adeo ut si quis me prohibeat, actione injuriarum ideo teneatur [e]: nisi juri suo renunciaverit [f]. [β] Privata lege mari servitus imponi nequit [ff] (servitus enim nonnisi a domino constituitur: nemo autem maris dominus est). [γ] Quicquid mari capitur, fit capientis [g]; quia quod nullius est, cedit occupanti [h]. [δ] Insulæ in mari natæ nullius sunt, indeque cedunt occupanti [i]. [ε] Si quid mari injicitur, si ædificium ei imponitur, &c. id fit occupantis, quia nullius est. [k]

§. CCXX. *IV.* ALVEUS MARINUS ejusdem juris esse dicitur, cujus est mare, & littora maris [l]: at mare, & littora maris, sunt communia [m]. Sane, cum aqua marina communis sit, necessario quoque alveus, qui aqua marina perpetuo tegitur, communis erit [n]. Unde dominium fundi, quem mare novo confecto alveo inundat, interire dicitur. [o]

n. 1. Proprietas igitur *alvei marini* nullius est [p], i. e. in nullius proprietate, seu dominio. Nemo ibi jus prohibendi, vel alios arcendi, sibi arrogare potest. Sed usus communis est omnium hominum [q]; omnibus patet, & publicus est jure Gentium. [r]

n. 2. Hinc 1. pilæ in mare jactæ, item molæ, cedunt ei, qui injecit [s], quia usus maris omnibus communis est [t]; & quicquid desuper ædificatum est, acquiritur ædificanti [u]: idque suum facere dicitur, etsi non in suo ædificet [v]. 2. Insulæ ex alveo maris natæ (adeoque quæ pars alvei sunt) [x], nullius esse intelliguntur, ideoque cedunt occupanti. [y]

CCXXI. *V.* LITTORA MARIS JCtis Romanis dicuntur communia *per mare* [z]; unde ejusdem juris esse dicuntur, cujus est mare, quod est commune [a]: mare enim, & littora communia omnium sunt, sicut aër. [b]

Not. Littora hic intelliguntur, quatenus hyberno tempore mare maximo excurrit. [c]

n. 1. Hactenus igitur littora sunt pars maris; sine littoribus enim usum maris, qui communis est omnium, exercere non possumus. Proprietas ergo littorum nullius est [cc], i. e. in nullius bonis, & dominio: adeoque nemini jus arcendi alios ab eorum usu competit. Est igitur littorum usus omnium hominum communis [d], & omnibus vacat [e], omnibus patet, eoque est publicus jure Gentium [f]. Unde JCti tradunt, in littoribus idem obtinere, quod

(*d*) d. l. 13. §. fin. Injur. (*e*) d. l. 13. §. fin. injur. d. l. 2. §. 9. (*f*) L. 14. ff. de injur. l 13. pr. Comm. præd. (*ff*) d. l. 13. pr. comm. præd. (*g*) l. 1. in fin. Acq. rer. dom. (*h*) l. 3. pr. Acq. rer. dom. Conf. l. 1. §. I. de Acq. poss. (*i*) L. 7. §. 3. Acq. rer. dom. L. 1. §. 1. ff. Acq. poss (*k*) L. 30. §. f. Acq. rer. dom. l. 50. Eod. (*l*) §. 5. Inst. Rer. div. (*m*) L. 2. § 1. Rer. div. (*n*) arg. l. 1. §. 7. flum. l. p. ff. Rer. div. (*o*) L. 23. & 24. ff Quib. mod. ususfr. amit. L. p. ff. Rer. div. L. 3. §. 17. l. 30. §. 3. Acq. poss. arg. l. 1 §. 7. flum. (*p*) l. 30. §. f. Acq. rer. dom. §. 5. Inst. Rer. div. (*q*) §. 5. Inst. Rer. div. (*r*) L. pen. ff. Rer. div. (*s*) L. 2. §. 8. l. 3. §. 1. ne quid in loc. publ. (*t*) L. 3. ne quid in loc. publ. l. 50. de Acq. rer. dom. (*u*) l. 30. §. f. Acq. rer. dom. l. 50. Eod. (*v*) l. 1. §. 18. Nov. op. nunc. d. l. 50. (*x*) L. 30. §. 1. §. 3. Acq. rer. dom. l. 1. § 6. flum. (*y*) Vid. infr. c. 4. sect. 8. §. 28. (*z*) §. 5. Inst. rer. div. l. 2. §. 1. ff. Eod. (*a*) §. 5. Inst. Eod. (*b*) l. 13. §. f. de injur. (*c*) §. 3 inst. de rer. div. (*cc*) §. 5. Inst. rer. div L. 51. ff. contr. Emt. l. 14. pr. Acq. rer. dom. (*d*) L. 3 Ne quid in flum. publ. l 13. §. f. de injur. l. 24. pr. Damn. inf. (*e*) L. 51. ff contr. emt. (*f*) L. 14. l. 65. §. 1. ff. Acq rer. dom. §. 5. Inst. Rer. div.

quod in usu aëris, maris, fluminis, & viarum publicarum. [g]

Atque hæc ratio est, cur 1. nemo prohiberi possit ad mare accedere piscandi causa, quia littora maris communia sunt [h] : 2. cur quilibet casam ibi ponere, retia exsiccare, & ex mari deducere possit [i] : 3. cur nemo in littoribus aliquid facere possit, quo iter, navigatio, & statio deterior fiat, adeoque quo usus juris Gentium impediatur; nam is manu quoque a quolibet prohiberi potest [k] : 4. cur quilibet in littore ædificare possit [l], & ædificando subito ædificium suum faciat [m], etsi non in suo ædificet [n]; res enim nullius cedit occupanti [o] : unde navigantes abstinere ab illis ædificiis debent; nam id non pertinet ad usum maris, qui solus juris gentium est [p] (Dominium autem hoc cessare cessante usu, infra [q] videbimus). 5. Cur nec littora, nec alia loca publica, prædio vendito juncta, in modum computentur [r]; quia in dominio venditoris non sunt, adeoque vendita non censentur: 6. cur ea, quæ in littoribus inveniuntur, statim nostra fiant; quia nullius sunt [s], & usus littorum omnibus hominibus communis est: 7. cur insulæ prope littora natæ cedant occupanti; quia sequuntur naturam contingentis agri, qui publicus est. [t]

n. 2. Neque in littoribus distinguebant JCti Romani, utrum agri vicini essent arcifinii, an limitati. Nam omnes agri erant limitati, quia littora numquam assignabantur privatis. [u]

Aliud igitur obtinet si Princeps vicinis prædiis agros assignat usque ad mare, vel ipsa littora eis in feudum dat (uti in Pomerania in terris nobilium ad littus maris sitis fieri solet); tunc enim idem obtinet, quod in ripis fluminum publicorum: ut nimirum incrementa cedant vicinis prædiis, quia agri sunt arcifinii. Cum enim proprietas littorum, extra usus maris, vicinis prædiis assignata sit, necessario sequitur, jus alluvionis ibi obtinere, insulas vicinas cedere domino littorum, ædificium ab alio in illo littore positum acquiri ei, qui proprietatem littorum habet, &c.

§. CCXXII. *VI.* FLUMINA quoque JCtis Romanis dicuntur *communia*, seu publica jure gentium [v]. Postquam enim Marcianus explicavit [x], quænam sint jure naturali communia, nimirum, *aër*, *aqua profluens*, *mare*, & per hoc *littora maris*, ita pergit [y] : *Sed & flumina pene omnia, & portus, publica*

(*g*) L. 3. Ne quid in loc. publ. (*h*) §. 1. §. 2. §. 5. Inst. Rer. div. l. 4. l. 5. §. 1. ff. Eod. (*i*) L. 5. ff. Rer. div. §. 5. Inst. Eod. (*k*) L. 50. acq. rer. dom. l. 1. §. 17. ne quid in loc. publ. (*l*) L. 3. l. 4. ne quid in loc. publ. l. 14. pr. acq. rer. dom. l. 50. l. 65. §. 1. eod. l. 1. §. 18. de nov. op. nunc. l. 6. pr. rer. div. (*m*) L. 2. §. 8. ne quid in loc. publ. l. 30. §. f. acq. rer. dom. (*n*) L. 1. §. 81. oper. nov. nunc. l. 6. pr. rer. div. (*o*) L. 14. pr. acq. rer. dom. (*p*) §. 1. inst. rer. div. l. 1. ff. eod. (*q*) Vid. infr. n. 16. (*r*) L. 51. contr. emt. (*s*) L. 3. ff. acq. rer. dom. l. 1. §. 1. acq. rer. dom. (*t*) L. 65. §. 1. & 2. acq. rer. dom. (*u*) d. l. 51. 1. (*v*) L. 4. §. 1. ff. rer. div. §. 2. inst. eod. l. 3. pr. ff. de flumin. l. 7. §. 5. acq. rer. dom. l. 45. pr. usurp. (*x*) L. 2. §. 1. rer. div. (*y*) L. 4. §. 1. rer. div.

blica sunt. Immo eodem modo publica jure gentium dicuntur, uti ripæ [z], & alveus [a], quorum usus est communis. (*Vid.* §. 223. & 224.)

n. 1. Usus igitur *fluminis* est publicus jure gentium, quemadmodum usus riparum [b], viarum publicarum, & littorum. [c]

n. 2. Hinc 1. quilibet in flumine publico piscari [d], 2. navigare [e], 3. pecus ad flumen appellere [f], 4. ibi ædificare, & ædificatum destruere potest [g]; 5. nemo jus prohibendi alios ab usu fluminis habet [h]. Unde JCti Romani contra prohibentem dant interdictum uti possidetis [i], vel actionem injuriarum [k]; adeo ut nec 6. præscriptionem opponere alii possit is, qui longo tempore flumine usus est. [m]

n. 3. Notanter autem Marcianus ait, flumina *pene* omnia *publica* esse [n]; nam dantur quoque flumina *privata* [o], quorum usus non est omnium hominum communis, sed flumina hæc in privatorum dominio [p], & intra eorum fines sunt [q], eodem modo, quo lacus, & stagna [r]. Ratio enim fluminum publicorum, quod populus iis utatur, hic cessat.

§. CCXXIII. *VII.* RIPÆ quoque fluminis publici sunt communes: nam eodem jure habentur, quo ipsum flumen [s], quod commune est. Riparum igitur usus est communis omnium hominum, & jure Gentium publicus. [t]

n. 1. Hinc 1. cuique liberum est ad ripam appellere, casam ibi ponere, naves alligare, retia exsiccare, onus reponere [u]. 2. Nemo potest prohiberi appellere pecus ad ripam fluminis publici [v]. 3. Insulæ juxta ripas natæ publicæ sunt [x]. 4. Cuique in ripa fluminis publici ædificare licet. [y]

n. 2. Neque *obstat*, quod jure Romano ripæ in proprietate vicinorum esse dicantur [z], & quod solum illud privatum videatur [a]. Ripæ igitur non sunt *res communes*, seu *publicæ jure Gentium.*

Ut hoc dubium rite solvatur, præmittendum est, JCtos Romanos differentiam insignem statuisse inter agros *limitatos*, & *arcifinios.* Romani enim agros ita aliquando assignare solebant, ut certi limites agris constituerentur; aliquando ita, ut flumen ipsum terminus fuerit agrorum. *Prius* agrorum genus Romani vocarunt agros *limitatos*, & *posterius*, agros *arcifinios. Priori* casu alveus, & ripæ, non sunt pars agrorum: neque enim in singulos distributæ sunt, sed id, quod ultra limites situm est, publico relictum videtur. Hoc igitur casu ripæ, & alvei nullius in bonis, & in nullius proprietate, ac dominio sunt, indeque sunt

(z) d. l. 3. §. 4. inst. rer. div. (a) d. l. 7. §. 5. (b) L. 5. pr. rer. div. §. 4. inst. eod. (c) L. 24. pr. damn. infect. (d) L. 45. pr. usurp. l. 7. ff. div. temp. præscr. §. 2. inst. rer. div. (e) L. 5. ff. rer. div. §. 4. inst. rer. div. (f) L. un §. fin. ut in flum. publ. (g) L. 24. pr. dam. inf. (h) d. l. 7. l. 13. §. fin. injur. l. un. §. 1. ut in flum. publ. (i) L. 14. ff. injur. d. l. un. (k) L. 13. §. f. ff. injur. l. 2. §. 9. ff. ne quid in loc. publ. (m) l. 45. pr. usurp. & usuc. (n) L. 4. §. 1. Rer. div. (o) tot. tit. ff. de flumin. (p) L. 1. §. 9. & 10. ff. de flumin. (q) L. 6. de fin. regund. (r) L. 13. §. f. de Injur. l. un. pr. ut in flum. (s) l. 5. pr. Rer. div. §. 4. Inst Eod. l. 3. pr. de flumin. (t) L 5. pr. Rer. div. d. l. 3. l. 65. §. 1. & 2. Acq. rer. dom. (u) d. l. 5. d. §. 4. L. un. ff. ut in flum. (v) d. l. un. §. f. (x) l. 65. §. 1. & 2. Acq. rer. dom. (y) d. l. 65. §. f. (z) l. 5. ff. Rer. div. §. 5. Inst. Eod. (a) L. 30. §. 1. Acq. rer. dom. l. 1. §. 11. flum.

sunt publicæ jure Gentium, i. e. usus earum omnibus hominibus communis est: atque de his loquuntur prædictæ leges. *Posteriori* casu ibi limes est ubi est flumen; adeoque cum flumen ipsum terminum constituat, alveus, & ripæ pars agrorum sunt [b]. Hinc dominus ripæ arborem ibi natam suam facit [c]; ædificia ab aliis ibi posita cedunt domino fundi, seu ripæ [d]. Unde JCti tradunt, si quid in ripa fit, non videri in publico factum, sed in privato [e]. Atque hæc ratio est cur ripæ, insulæ in flumine publico natæ, alveus derelictus, &c. ipso jure vicinis prædiis cedant. [f]

n. 3. His ita præmissis dicimus, verum omnino esse, *ripas* quoad proprietatem in *agris arcifiniis* pertinere ad vicinos; hæc autem proprietas vicinis non aliter assignata est, nec assignari potuit, quam *salvo usu juris Gentium*. Proprietarii igitur ea, quæ *ad usum juris Gentium* pertinent, nullo modo impedire possunt, quamdiu flumen subsistit. Flumen enim semper publicum est jure Gentium; adeoque ejus usus communis est omnium hominum. [g]

§. CCXXIV. *VIII.* ALVEUS FLUMINIS PUBLICI itidem communis est, seu publicus jure Gentium; nam ejusdem juris est, cujus est flumen [h], & aqua, quæ alveum tegit, quæ est communis [i]. Sane, quamdiu flumen alveum tegit, tamdiu alveus sequi debet naturam fluminis: nam impossibile est, ut alveus fluminis publici non sit publicus. [k]

n. 1. *Proprietas* igitur *alvei* nullius est, & adeo nullius, ut is, qui dominus est fundi, dominium perdat si flumen locum inundat [l], novumque alveum constituit [m]. Unde sequitur, usum alvei esse publicum jure Gentium [n], i. e. usum ejus omnibus patere, & omnium hominum esse communem.

n. 2. Hinc 1. cuique ædificare, & ædificata destruere, in flumine publico licet [o]. 2. Nihil facere in alveo possumus, quo usus publicus deterior reddatur [p]. 3. Insulæ in flumine publico natæ sunt publicæ, ceduntque occupanti [q]. 4. Alveus derelictus ei cedit, qui primus occupat. [r]

n. 3. Neque obstat, *proprietatem alvei* ad dominos vicinorum prædiorum pertinere [s]; adeoque alveum non esse communem, seu publicum jure Gentium: nam dubio huic jam satisfactum est. In agris enim *limitatis* omnino verum est, alveum adjacentem esse publicum jure Gentium [t]; quia ultra limites assignatos nullum jus vicinis competit. In agris *arcifiniis* vero negari nequit, ripas, & alveum quoad proprietatem assignatos esse vicinis prædiis [u], solumque privatum esse [v]. Cujus rei effectus in eo consistit, ut domini ripæ acquirant insulas in flumine publico

(*b*) §. 5. Inst. Rer. div. (*c*) L. 30. §. 1. Acq. rer. dom. l. 5. Rer. div. §. 4. Inst. Eod. (*d*) L. 15. Acq. rer. dom. (*e*) L. 1. §. 11. Flumin. (*f*) Vid. infr. c. 4. sect. 2. §. 24. (*g*) Vid. sup. n. 10. (*h*) L. 1, §. 6, & 7, Flumin. l. 7, §. 5, l. 30, §. 3, Acq. rer. dom. §. 23, Inst. rer. div. (*i*) §. 1, Inst. rer. div. L. 2, §. 1, ff. eod. (*k*) L. 1, §. 7, flum. arg. l. pen. Rer. div. (*l*) L. p. Rer. div. l. 24, ff. Quib. mod. usuf. am. l. 7, §. 1, Acq. rer. dom. (*m*) l. 23, & 24, ff. Quib. mod. us. am. (*n*) d. l. 42, l. 7, §. 5, Acq. Rer. dom. (*o*) L. 24, ff. Damn. infect. (*p*) d. l. 24. (*q*) l. 65, §. f. Acq. Rer. dom. l. 1, §. 6, & 7, ff. Flumin. (*r*) d. l. 1, §. 6. & 7, Vid. infr. (*s*) §. 5, Inst. Rer. div. (*t*) L. 30, §. 3, Acq. Rer. dom. l. 23, l. 24, Quib. mod. us. am. l. p. ff. Rer. div. l. 3. §. 17, l. 30, §. 3, Acq. poss. (*u*) L. 1, §. 6, & 7, ff. de flum. §. 5, Inst. Rer. div. L. 3, §. 2, Aqua. quot. (*v*) L. 30, §. 1, & §. 3, A. R. D. d. l. 1, §. 6, & 7.

blico natas [x], quia ad usum fluminis non pertinent; & ut alvei derelicti itidem cedant vicinis prædiis [y], quia desinit jam esse flumen publicum, & populus eo non amplius utitur. [z]

n. 4. Diximus autem, hanc *proprietatem* non impedire, quo minus *alveus*, cujus pars *ripa* est, maneat communis, & jure Gentium publicus; *quoad usus scilicet juris Gentium*, quos modo recensuimus.

§. CCXXV. *IX.* VIÆ quoque PUBLICÆ natura communes sunt, seu publicæ jure Gentium; quod ex ratione juris naturalis originem ducit.

n. 1. Præmittendum autem est, cuique hominum *transitum innoxium* competere per totum terrarum orbem, non ex innoxia aliqua utilitate, uti Grotius statuit, (ea enim nemini jus dat in res alterius) sed ex plane aliis naturæ rationibus. Sane, 1. orbis humani generis causa conditus est; omnes res terræ in hominum usum creatæ sunt; provida natura singulis facultatem rebus illis utendi concessit: unicuique igitur homini naturali ratione jus est quærendi res ad usus suos necessarias. At fieri hoc absque transitu per alterius territorium nequit. Negato igitur transitu, homo excluderetur a jure hoc quærendi res ad suos usus necessarias, & ejus causa creatas; eoque jus ipsi quæsitum injuria auferretur. 2. Omnes in eo consentiunt, me non posse impediri, quo minus per mare, & per flumen publicum navigem, i. e. transeam: quod igitur in mari, & in flumine publico licet, id magis licebit in territorio; sive enim navi, sive curru, sive pedibus per alterius territorium transeam, nihil interest. Sed & 3. contingere potest, ut populus aliquis remotior injuriam mihi inferat; hoc casu negari nequit, me illatam injuriam vindicare posse: vindicare autem eam non possem, si vicino jus esset transitum mihi negandi. Ex medii ergo necessitate apparet, jus mihi esse transitum petendi, quia omnia licent, sine quibus jus meum tueri non possum. Quin 4. contingere potest, ut fame, peste, injuria vicinorum, populus deserere suam civitatem cogatur: sane, jus hoc casu competit populo alias sedes quærendi, adeoque per vicina territoria transeundi: omnia enim media permissa sunt, sine quibus populus conservari nequit. 5. Commerciorum quoque licentia juris naturalis est [a]: commercia autem sine transitu exerceri non possunt. Atque hoc 6. confirmatur usu omnium gentium, etiam barbararum, quæ transitum omnibus permittunt. Hinc in sacra quoque historia justa belli causa habita fuit transitus denegatio. [b]

Equidem transitus ille occupato territorio non quolibet loco exerceri potest; sed sufficit, locum aliquem a populo, vel eo, qui jus publicandi habet, destinari, & relinqui, per quem publice ire, ac commeare liceat [c]. Atque is locus *via publica* dicitur.

n. 2. *Via* igitur *publica* (seu jus transeundi) omnibus hominibus communis [d] & solum publicum esse dicitur [e], indeque nullius in proprietate [f] (secus, ac

(*x*) L. 1, §. 7, Acq. Rer. dom. (*y*) l. 30, §. 1, Acq. Rer. dom. l. 7, §. 5, Eod. l. 1, §. 6, & 7, de Flumin. (*z*) d. l. 30, §. 1. (*a*) Vid. Grot. L. 2, c. 2, §. 13. n. 1, & 5. (*b*) Vid. Grot. d. c. 2, §. 13. (*c*) L. 2, §. 21, Ne quid in loc. publ. (*d*) d. l. 2, §. 3, §. 21. (*e*) d. l. 2, §. 21. (*f*) arg. l. 2, §. 1. Ne quid in loc. publ.

ac in via privata, ubi via fundi est [g]). Atque hinc usus viarum publicarum publicus jure Gentium, (sicut fluminum publicorum, & littorum [h]) & ad omnes homines pertinere dicitur. [i]

n. 3. Unde 1. nemo prohibere potest, quo minus per viam publicam eam [k]. 2. Nihil fieri potest in via publica, quo iter deterius reddatur [l]. 3. Via publica non potest venire in modum agri venditi; quia non est venditoris, &c. [m]

Hoc autem verum tantum est, quamdiu *Via* subsistit. Si proinde flumen viam inundat, novumque alveum facit, desinit esse via [n]; adeo ut licet postea aqua recedat, & viam restituat, non tamen reviviscat via publica, utpote semel extincta, sed ea vicinis cedat. [o]

n. 4. Notanter autem dixi, *transitum innoxium* cuique hominum liberum esse [p] (hinc omnis vis abesse debet [q]). Transire autem quis potest, etiam cum integro exercitu [r]. Si tamen fœdere cum alio inito cautum sit, ne quis alterius hosti præbeat transitum, id licitum quidem est [s]; at negans eo ipso fit socius hostis, eoque hostis ipse.

n. 5. Quæritur, an necessaria transeuntibus præberi debeant? Affirmat id Grotius, justo oblato pretio [t]. Nos commercia quidem juris naturalis esse, statuimus: at inde non sequitur, aliquem invitum vendere teneri; & incolas, per quorum territorium transitur, invitos cogi ad vendendum posse. Neque *obstat*, quod aliter transire non possimus. Resp. necessitas hæc est hypothetica: nam commeatum secum ducere possunt transeuntes; si id fieri nequit, vel plane non, vel non cum tantis copiis simul transire deberent. Sane, necessitatem jus aliis in res meas non tribuere, alibi probavimus. (*Vid. infr. cap. pen.*)

n. 6. Denique notandum, transeuntibus vectigal imponi posse [u]. Sed & morari aliquamdiu transeuntes in territorio possunt, si necessitas id postulet [v]: perpetuam autem habitationem exigere invito populo imperante nequeunt; etsi sterile sit territorium, & desertum [x]. Cæterum, non tantum personis transitus concedi debet, sed & rebus. [y]

§. CCXXVI. Ad res *communes*, seu *publicas jure gentium*, vel, quod idem est, ad res *nullius*, pertinent omnia, quæ primum a natura prodita sunt, & in nullius adhuc dominium pervenerunt [z]: uti pisces, feræ [a], inventa in littore. [b]

§. CCXXVII. Atque ad has res communes, seu *nullius* quoque pertinent [a] res, quæ dominum quidem habuerunt, sed quas dominus in rerum suarum numero amplius habere noluit, uti *derelicta* [c]; [b] illæ, quæ dominum habent, sed qui ignoratur; uti *thesauri* [d]: & [c] reliqua *adespota*. [e]

§. CCXXVIII.

(g) L. 38. §. ff. Acq. rer. dom. d. l. 5. §. 21. (h) l. 24. Damn Inf. (i) L. 1. ff. de loc. & itin. (k) l. un. §. 1. ut in flum. publ. (l) Tot. Tit. ff. Ne quid in loc. publ. (m) l. 51. ff. Contr. emt. l. 7. §. 1. ff. Peric. & comm. (n) l. 35. Acq. Rer. dom. (o) d. l. 38. in fin. (p) Grot. l. 2. c. 2. §. 13. (q) Grot. l. 3. c. 17. §. 2 ( ) Grot. d. §. 13. (s) Grot. l. 2. c. 15. §. 6. n. 3. (t) Grot. l. 2. c. 2. §. 18.

(u) Grot. l. 2. c. 2. §. 14. (v) d. c. 2. §. 15. (x) Dissentit Grot. l. 2. c. 2. §. 16. & 17. (y) Grot. d. c. 2. §. 13. (z) L. 14. A. R. D. l. 1. §. 1. l. 3. ff. Acq. Poss. (a) d. l. 14. (b) l. 2. l. 3. ff. R. D. §. 18. Inst. Eod. (c) §. 46. Inst. R. D. (d) L. 31. §. 1. A. R. D. §. 12. Inst. Rer. Div. (e) Grot. l. 2. c. 8. §. 5. 6. 7.

§. CCXXVIII. Coronidis loco notandum est, imperantem his rebus naturali jure *communibus* etiam quoad usum legem dicere posse. Nam 1°. diximus, legibus Romanis statutum esse, ne dominium littorum quis sibi acquirere, sed ut saltem usum eorum occupare possit. Unde is, qui ædificat in littore, non in suo ædificare dicitur; at ædificium sibi acquirit, quia usus littorum communis est: ad usum autem quoque pertinet, ædificium ibi ponere. *Vid.* §. 221.

n. 1. Dominium autem hoc ædificii tantum durat quamdiu ædificium extat; nam destructo ædificio res redit ad pristinum statum, i. e. locus ille, & pars illa littorum, iterum fit publica jure Gentium, adeoque cedit ei, qui usum illius rei noviter occupat.

Egregie rem explicat Neratius *f*: *Quod in littore quis ædificaverit, ejus erit: nam littora publica non ita sunt, ut ea, quæ in patrimonio sunt populi, sed ut ea, quæ primum a natura prodita sunt, & in nullius adhuc dominium pervenerunt; nec dissimilis conditio eorum est, atque piscium, & ferarum, quæ simul, atque apprehensæ sunt, sine dubio ejus, in cujus potestatem pervenerunt, dominii fiunt. Videndum est sublato, ædificio, cujus conditionis sit is locus, h. e. utrum maneat ejus, cujus fuit ædificium, an rursus in pristinam causam recidat; perindeque publicus sit, ac si nunquam in eo ædificatum fuisset? Quod propius est, ut existimari debeat*; si modo recipit *pristinam littoris speciem.* Hinc is, qui olim in littore ædificium posuit, ei, qui finito usu, & destructo ædificio, locum illum occupat, exceptionem præscriptionis opponere nequit. Papinianus ait: *Præscriptio longæ possessionis ad obtinenda loca juris Gentium publica concedi non solet; quod ita procedit: Si quis ædificio funditus diruto, quod in littore posuerat, aut dereliquerat ædificium, alterius postea eodem loco exstructo occupantis datam exceptionem opponat: vel si quis quod in fluminis publici diverticulo solus pluribus annis piscatus sit, alterum eodem jure uti prohibeat* g. Sed & Marcianus postquam dixerat, flumina, & portus, publica esse *h*, ita pergit *i*: *In tantum, ut & soli domini constituantur, qui ibi ædificant; sed quamdiu ædificans ibi manet: alioquin dilapso ædificio quasi jure postliminii locus revertitur in pristinam causam; & si alius in eodem loco ædificaverit, ejus erit.*

Illustratur hæc res exemplo rerum universitatis. Hæ enim res quoad proprietatem sunt quidem civitatis, seu universitatis *k*; at quia civitas communi civium usui hanc proprietatem destinavit, quilibet ex civibus re illa uti, & utendo rem suam facere potest, ita ut quamdiu utitur, alius eum impedire non possit. Optime Cicero: *Theatrum commune est, recte tamen dici ejus esse locum, quem quisque occupavit.* Verum, hæc occupatio jus tantum dat, quamdiu occupat, i. e. quamdiu civis utitur: nam cessante usu res in pristinum statum redit, i. e. iterum fit occupantis.

n. 2. 2°. Populus, qui imperium occupavit, prohibere potest, ne in littore absque ejus decreto ædificium ponatur *l*, vel ne ante alterius ædes, vel præ-

(*f*) L. 14, Acq. rer. dom. (*g*) L. 45, ff. Usurp. & usuc. (*h*) L. 4, §. 1, Rer. div. (*i*) L. 6, ff. Eod. (*k*) Lib. 1, ff. Rer. div. (*l*) l. 50, Acq. rer. dom. l. 1, §. 18, Nov. op. nunc,

prætorium, in mari piscari liceat [m]. Hinc 3°. conductores reipublicæ alios a piscando excludere possunt. Sane, hodieque videmus, jus piscandi quibusdam conductoribus privative concedi solere; & experientia docet, nobiles ad littora maris habitantes feudi jure jus piscandi sibi arrogare, aliosque arcere.

§. CCXXIX. RES UNIVERSITATIS (*vid.* §. 225.) JCtis Romanis dicuntur, quarum proprietas ad universitatem pertinet, usus vero ad singulos cives [n]. Inserviunt igitur usibus privatorum, non quasi propriæ cujusque, sed jure civitatis; & tantum in illas juris habemus ad exhibendum, quantum quilibet ex populo ad prohibendum [o]: & hoc sensu publici juris esse dicuntur. [p]

Hæ *res universitatis* a JCtis, (ut ut improprie) vocantur res *nullius*, quia non sunt in singulorum bonis [q]; proprietas enim ad civitatem pertinet. Ad has *res universitatis* referuntur campi publici, ubi singulis ludere licet; balnea publica, ubi quilibet lavare se potest; theatrum publicum, ex quo cuique spectare licet [r]; stadia, &c. [s], muri, fora, portæ, circus, arena, &c. [t]

Differunt autem *res universitatis* a rebus *communibus*, seu *jure Gentium publicis*, quod *harum* usus non solis civibus, sed omnibus hominibus pateat [u]; deinde, quod quarundam *rerum communium* proprietas plane occupari non possit: ut in aëre, aqua profluente, mari &c. [v]

§. CCXXX. Per RES NULLIUS in hac generali rerum divisione, quam Marcianus suppeditat, intelliguntur RES DIVINI JURIS. Marcianus enim postquam res communes [x], resque universitatis [y] explicavit, ita pergit [z]: *Sacræ res, & religiosæ, & sanctæ, in* NULLIUS *bonis sunt*. Gajus [a] ait: *Quod autem divini juris est, id* NULLIUS *in bonis est*. Unde Imperator quoque in Institutionibus [b] postquam explicavit, quid sint res *communes* [c], & *res universitatis* [d], continuando ait [e]: NULLIUS *autem sunt res sacræ, sanctæ, & religiosæ*. Atque ex his jam constat, in hac Marciani divisione non intelligi eas *res nullius*, quarum usus omnibus hominibus communis est, nec *eas*, quæ universitatis sunt: etsi omnes hæ res certo sensu *nullius* dici possint.

Res ergo NULLIUS, seu DIVINI JURIS sunt vel *sacræ*, vel *sanctæ*, vel *religiosæ*; quæ divisio meri juris civilis est.

§. CCXXXI. RES SACRÆ sunt, quæ auctoritate Principis Deo consecratæ sunt [f] (unde constat, natura res sacras non esse). Eoque referuntur ædes sacræ, donaria, quæ rite ad ministerium Dei dedicata sunt [g], &c.

n. 1. Non ergo res sacræ fiunt, si auctoritate privata Deo dicantur [h]; sed ma-

(*m*) L. 13, fin. ff. de injur. junct. Conf. Nov. Leon. 56, Sed Leo rationem juris naturalis ignoravit. (*n*) l. 1, pr. Rer. div. L. 6, §. 1. Eod. l. 14, pr. Acq. rer. dom. l. 15, V. S. (*o*) l. 2, §. 2, ff. Ne quid in loc. publ. (*p*) Gaji Inst. de rer. div. §. 2. (*q*) L. 1, pr. Rer. div. (*r*) L. 2, §. 9, Ne quid in loc. publ. (*s*) L. 6, §. 1, Rer. div. Cic. de finib. lib. 3, Conf. l. 122, ff. de legat. 1. (*t*) Gaji Inst. Rer. div. §. 3. (*u*) l. 14, Acq. Rer. dom. (*v*) Vid. supr. §. 217. seq. (*x*) L. 2, l. 4, l. 6, pr. Rer. div. (*y*) L. 6, §. 1, Eod. (*z*) L. 6, §. 2. Eod. (*a*) L. 1, pr. Rer. div. (*b*) in tit. Rer. div. (*c*) pr. & §. 1. Rer. div. (*d*) §. 6, Inst. Eod. (*e*) §. 7, Inst. Eod. (*f*) §. 8. Inst. R. D. l. 9, pr. & §. 1, Eod. l. f. ut in poss. leg. Grot. L. 3, c. 5, §. 2, n. 1, L. 1, c. 3, §. 2, n. 2, B. Parens in disp. de Evoc. Sacr. sect. 2, §. 20, seq. (*g*) d. §. 8. (*h*) d. §. 8, Aliter B. Par. d. disp. sect. 2, §. 13, & §. 18.

manent profanæ, quia privatis jus consecrandi non competit. Atque hæc ratio est, cur in tali re, si furto aufertur, non committatur sacrilegium. [i]

n. 2. *Res sacræ* non sunt in patrimonio singulorum, indeque nullius esse dicuntur [k], quia in nullius bonis sunt, nec esse possunt. Hinc nec alienari, nec obligari possunt [l]. Immo nec aliquid in loco sacro facere, aut immittere licet [m], nisi ornamenti causa fiat [n]. Et dispositio de tali re adeo nulla est, ut nec æstimatio, nec pœna inde debeatur; nec ex postfacto convalescat. [o]

Desinunt esse *res sacræ* *I.* si ab hoste occupantur [p]: tunc enim desinit imperium ejus, qui consecravit, nec hostem obligant leges consecrationis; etsi eadem quoque hostibus sit religio. [q]

Not. apud Romanos dii tutelares evocari solebant, cum hostium terras ingrederentur [r]: sed non ea intentione id fiebat, ut loca capta religione liberarent, & quod crederent fugatis, vel fugientibus Diis ipso jure res fieri privatas [s]; sed ut eos sibi propitios redderent. Religione autem res liberabantur citra evocationem, quia jus consecrandi, re ab hoste occupata, cessat.

II. Secularisatione, quando res Deo consecrata, lege Principis a religione liberatur, adeoque usui profano restituitur. [t]

III. Si res alienantur ex causa redemptionis captivorum, &c. [u]

IV. Si res sacra plane interit [v]: non si ædes sacræ diruuntur; nam locus sacer manet. [x]

V. Præscriptione. [y]

§.CCXXXII. RES SANCTÆ sunt, quæ sanctione quadam confirmatæ, eaque subnixæ [z], i. e. lege pœnali ab injuriis hominum defensæ, atque munitæ sunt [a]. Eoque referuntur muri, portæ, fora, theatra, circus, arena [b], legati [c], Tribuni plebis. [d]

Ex *his rebus* tollere aliquid, aut contingere non possumus [d]. Hinc in *muros* nihil immittere licet [e], nec aliquid eis conjungere, seu superponere [g], nec aliquid in eis sine consensu Principis reficere [h], nec habitare in *muris*, & in *porta* licet. [i]

Hæ res extra patrimonium singulorum sunt, indeque *publici juris* esse dicuntur [k], & *nullius*, quia in nullius privati bonis sunt. [l]

Ex hac descriptione *rerum sanctarum* apparet, res sanctas supponere sanctionem, i. e. legem pœnalem (illæ enim legis partes quibus pœna constituitur adversus eos, qui contra leges fecerint, sanctiones vocantur [m]); adeoque

(*i*) L. 9, §. 1, ad Leg. Jul. de peculat. (*k*) §.7, R. D. l. 1, pr. l. 6, §. 2, R. D. (*l*) §. 8, Eod. (*m*) Rubr. & l. 1. ff. ne quid in loco sacr. (*n*) l. 1, §. 2, Eod. (*o*) d. disp. sect. 2, § 1, 18, & 19. (*p*) Leg. 36, de Relig. ibique Goth. Dict. disp. de Evocat. Sacr. 1, §. 15, & 16, S. 3, §. 4, & 21. (*q*) Aliter B. Par. in dict. disp. S. 3, §. 4, seq. Grot. l. 3, c. 5, §. 2, n. 4, & cap. 12, §. 6, n. 1. (*r*) l. 9, §. 2, R. D. (*s*) Aliter B. Par. dict. S. 1, §. 4, usque ad §. 18. (*t*) d. disp. S. 3, §. 22, seq. §. 32, seq. (*u*) d. §. 8, Rer. Div. L. 21, C. de sacr. Eccl. d. disp. S. 3, §. 26, seq. Grot. l. 3, c. 5, §. 2, n. 1, L. 2, c. 19, §. 3, n. 3. (*v*) d. sect. 3, §. 2. (*x*) d. sect. 3, §. 3, (*y*) l. 9, §. 3, R D. (*z*) d. §. 8, R. D. & l. 23, C. de contrah. emt. (*a*) l. 8, l. 9, §. 3, ff. R. D. junct. l. 41, ff. pœn. §. 11, Inst. R. D. B. Par. disp. de legato sancto c. 1, §. 2, 3, & 4. (*b*) Gajus l. 2, l. 1, §. 2, L. 2, ff. ne quid in loc. sacr. §. 10. (*c*) d. l. 8, §. 2, (*d*) l. 9 §. 5, R. D. (*e*) Gajus ibid. L. 2, ff ne quid in loc. sacr. (*f*) d. l. §. 2. (*g*) l. 9, §. 5, R. D. (*h*) l. 9, §. 4, R. D. (*i*) l. 3, ne quid in loc. sacr. (*k*) Gajus d. §. 2. (*l*) l. 1, pr. l. 6, §. 2, R. D. §. 7, §. 10, Inst. Eod. l. 83, §. V. O. l. 182, Reg. (*m*) §. 11. Inst. R. D. l. 9, §. ff. 3, Eod. l. 41, ff. pœn.

que res naturali ratione fanctas non dari, fed lege demum conftitui.

§. CCXXXIII. RES RELIGIOSA eft locus, in quem homo mortuus in perpetuum illatus eft [n] ab eo, qui jure inferre poteft [o]. Hinc *cœmeteria* & *cenotaphia* per fe non funt religiofa [p]; nec *fervitus*, quæ ad fepulchrum conceditur: nam hæc privati juris eft, indeque a domino remitti poteft. [q]

Hæc *religio* ex fuperftitione gentilium orta eft: hi enim animas particulas auræ divinæ effe, ftatuerunt, & ex quo a corpore feparatæ fuere, MANES appellaverunt [r]. Hos autem manes obambulare, credebant, circa corpus defunctorum, nec quiefcere illos poffe, exiftimabant [s], nec ab inferis recipi [t], nifi fepulto corpore. Hinc tanta cura Gentibus fuit corpus condendi, ut manes requiefcant, & fepultura officium humanum dicitur. [u]

Hæ res religiofæ itidem publici juris [v], & nullius dicuntur, quia in nullius privati bonis funt [x], nec effe poffunt; fed naturaliter locus videtur ad mortuum pertinere. [y]

Etfi vero *loca religiofa* in proprietate, & dominio non fint, jus tamen in his rebus cuique competere poteft ad ufus religiofos, uti jus inferendi mortuum, cenotaphia faciendi, &c.

Effectus *rerum religiofarum* eft, 1. ut *actio* mihi detur *in factum* contra eum, qui mortuum in meum locum infert [z]. 2. Si alius me impedit, leges Romanæ actionem mihi contra eum dant *de mortuo inferendo*. 3. Si quis me prohibeat fepulchrum ædificare, monumentum exftruere, cenotaphia erigere, &c. dant actionem *de fepulchro ædificando*. 4. Si quis expenfas in funus alienum fecit, *actio funeraria* ideo datur. 5. Si quis fepulchrum violaverit, contra eum datur actio *de fepulchro violato*.

Res ergo *religiofæ* natura non dantur; & doctrina de *manibus* mera fabula eft. Sane, fepultura non eft jus naturali ratione homini quæfitum: homo definit effe homo fi moritur; nec jura dantur mortuorum, fed viventium. Fruftra proinde hic quæritur de jure fuo cuique tribuendo, cum homini mortuo jus quæfitum non fit, nec natura quæri poffit. Sed nec viventibus jus quæfitum effe, afferi poteft: eorum enim non intereft, quomodocunque cadaver annihiletur.

At ex rationibus politicis *fepulturæ* neceffitas in rebuspublicis bene ordinatis merito introducta eft.

§. CCXXXIV. *Secundo*, res naturali jure funt vel *corporales*, vel *incorporales*. *Illæ* funt, quæ tangi poffunt: *hæ*, quæ tangi non poffunt: qualia funt ea, quæ in *jure* confiftunt, uti hæreditas, obligatio, fervitus, jurisdictio, &c. [a]

§. CCXXXV. *Tertio*, res corporales vel *mobiles* funt; vel *immobiles*. *Illæ* folo non cohærent: *hæ* folo cohærent, vel natura fua, vel ex deftinatione hominis. [b]

Res *incorporales* autem nec mobiles funt, nec immobiles; fed fequuntur naturam rei, cui cohærent. Atque hinc actiones reales ad immobilia referuntur, quia dantur pro obtinenda re immobili. [c]

CAPUT

(n) L. 40, l. 42, ff. Relig. (o) l. 2, §. 2, Eod. (p) l. 6, l. 7, Eod. (q) l. 14, §. 1, fervit. (r) Feftus, voce Manes: Gutherus de jure Man. l. 1, c. 27, & l. 2, c. 9. (s) Thomafin. de don. vet. c. 23, & c. 37. Guther. d. l. 2, c. 36. (t) Guther. d. l. 2, c. 10, & 16.

(u) Grot. l. 2, c. 19. (v) Gajus l. 2, l. 1, §. 2. (x) l. 1, pr. l. 6, §. 2, R. D. (y) l. 4, ff. Relig. l. 4, C. Sepul. viol. (z) Laut. comp. pag. 165. (a) L. 1, §. 1, Rer. div. B. Par. hyp. Inft. de Rer. div. §. 2. (b) B. Par. d. §. 2. (c) l. 15, §. 3, qui fatisd. cogunt.

CAPUT II.

De differentia inter Imperium, & Dominium.

§. CCXXXVI. ANTEQUAM modos acquirendi dominii explicemus, præmittendum est, in rebus terræ duo esse occupabilia *Imperium*, & *Dominium*. [d]

Equidem quid sit *Imperium*, quomodo acquiratur, & quæ inde sequantur jura, infra examinabimus. Hic saltem indigitabimus, quid intersit inter *Imperium*, & *Dominium*; & quodnam jus competat imperanti in *Dominium* singulorum.

§. CCXXXVII. IMPERIUM *I.* est potestas proprio jure competens, ad tuenda jura civitatis.

DOMINIUM est facultas domino competens de re sua pro lubitu disponendi. [e]

II. Ex jure *Imperii* igitur saltem facultas oritur tuendi, & conservandi personas, & res imperio subjectas: *Ex Dominio* autem sequitur facultas etiam perdendi res. [f]

III. Acquiri *Imperium* potest, etsi res singulæ natura in dominium venire non possint. Sane, imperium aëris; aquæ profluentis, maris, &c. [g] habere possumus, etsi nec aër, nec aqua profluens, nec mare in *proprietate* nostra sint constituta.

IV. Occupato *Imperio* nondum videtur occupatum *Dominium*, seu proprietas rerum singularum (quod etiam de *dominio generali* asserimus [h]). Intra fines igitur imperii infinitæ dantur res, quæ nullius sunt, i.e. quæ in proprietatem nondum venerunt, ut feræ, gemmæ, & lapilli in littoribus inventi, &c. [i]

Hinc *V.* apparet, in occupatione *Imperii* non præcise requiri, ut res in corporali nostra potestate constituatur; sed ibi sufficere, ut imperans legem cum effectu rei dicere possit. At ad acquirendum *Dominium* præcise requiritur corporalis rei apprehensio. Merito igitur JCtus ait, *dominia rerum a possessione initium sumsisse*. [k]

§. CCXXXVIII. Insignis autem hujus *imperii* est effectus, *tum* circa res communes, quæ plane in dominium singulorum venire non possunt; *tum* circa res, quæ in singulorum proprietatem venire possunt, at occupatæ nondum sunt; *tum* circa eas, quæ in singulorum dominio constitutæ sunt.

§. CCXXXIX. PRIMO enim imperans legem dicere potest *rebus communibus*, quarum usus omnibus hominibus patet: ita enim is, qui mare occupavit, (quod commune est) velorum submissionem a transeuntibus exigere, vectigal navigantibus imponere, &c. potest: sed & *aëri* legem dicere, adeoque prohibere poterit, ne quis aucupia exerceat [l], ne quis ædes altius tollat, &c. Denique prohibere potest,

(*d*) Grot. l. 2, c. 3, §. 4. (*e*) l. 21, C. Mand. (*f*) dict. leg. l. 21. (*g*) l. 50, A. R. D. l. p. Ne quid in loc. publ. (*h*) Differt. proœm. VI. §. 19. 24, & 17. (*i*) l. 50, A. R. D. l. 14. pr. Eod. Grot. l. 2, c. 2, §. 17. (*k*) L. 1, §. 1, de Acq. poss. (*l*) L. 3, §. 1, A. R. D.

test, ne in *littoribus*, (quæ sunt communia) ædificetur absque consensu Principis &c. [m]

§. CCXL. SECUNDO, Princeps imperare potest, *ne res, quæ in proprietatem nostram venire possunt, occupentur:* atque hac ratione prohibere Princeps potest, v. g. ne loca sterilia, & inculta invito imperante *possideantur* [n]; ne uniones, & gemmas in littore legere liceat; ne adespota a privatis occupentur, &c. Sed & talem legem dare potest, ut res occupata, & in nostro dominio constituta videatur, etsi vere occupata non sit. [o]

Bene autem notandum est, *usum juris Gentium* tali lege imperantis impediri non posse; adeoque neminem a navigatione, nec a piscatione, nec ab omnibus illis juribus, quæ in præcedenti sectione recensuimus, excludi posse.

Neque *obstat*, experientiam testari, Gentes quasdam alias gentes excludere a piscatione, a facultate legendi uniones, &c. Resp. Hoc casu supponitur, gentem, quæ alios prohibet, usum maris, & littorum occupasse. Cum enim usus maris omnibus gentibus communis sit, ea gens, quæ usum illum occupavit, jure suo utitur; adeoque quamdiu utitur, omnes alios excludere potest. Si proinde usus certo saltem tempore recurrit, & gens quædam quotannis piscationem exercuit, in usu hoc turbari ab aliis non potest, quamdiu utitur.

Atque ex eadem ratione illi, qui publice conduxerunt piscationem [p], vel eam in feudum a Principe acceperunt [q], prohibere alios possunt; quia actu utuntur, adeoque, quamdiu utuntur, alios jure excludunt. Si vero uti desinunt, res redit in pristinum statum, i. e. quilibet usum illum occupare potest. (*vid.* §. 3. 238.)

Hinc jam facilis est decisio quæstionis, an dominus prædii maritimi propellere piscantes ante ædes, vel prætorium ejus possit? Ulpianus id negat, quia mare est commune, uti aer; adeo ut injuriarum agi contra dominum prohibentem posse, existimet. Leo id affirmat, & jus illud, quod dominum prohibentem actioni injuriarum subjicit, iniquum judicat [r]. Prior sententia jure naturæ vera est; & merito JCtus ait, contrarium quidem usurpari, at nullo jure. Nec repugnat Leonis constitutio; is enim supponit, usum occupatum a domino esse, quia oras illas loco vestibuli, seu atrii esse, ait, cujus usum dominus possidet. [s]

§. CCXLI. *Tertio*, effectus imperii insignis *ratione rerum, quæ in singulorum proprietatem venerunt*, hic est, ut imperans ex duplici causa de hoc dominio disponere, & rebus illis legem dicere possit: nimirum, ob utilitatem publicam, & in pœnam [t]. Nunquam autem extra hos casus ex plenitudine potestatis jus aliis quæsitum auferri potest. [u]

CAPUT

(*m*) L. 50, A. R. D. l. p. ne quid in loc. publ. (*n*) Diffent. Grot. l. 2, c. 2, §. 17. (*o*) Grot. l. 2, c. 2, §. 5. (*p*) L. 13, §. 7. injur. (*q*) Vid. supr. §. 121, n. 2. (*r*) Const. 56. (*s*) dict. Const. 56. (*t*) Grot. l. 2, c. 3, §. 4, n. 2, c. 14, §. 7, 8, 14, c. 13, §. 20, n. 3, c. 25, §. 3, 4, L. 3, c. 20. §. 9. (*u*) Vid. jus meum controv. L. 1, tit. 4, & L. 42, t. 1, q. 10.

CAPUT III.

De jure, quod nobis competit in Res terræ Jure Dominii; ubi de Origine Dominii, & de modis ejus acquirendi, agitur.

§. CCXLII. Explicatis differentiis inter *imperium*, & *dominium*, superest ut exponamus, quomodo res naturali jure fiant *singulorum* (*vid. supr.* §. 215.). Eo magis autem interest vera indigitare principia, quia Grotius [v] increpat JCtos Romanos, quod modos acquirendi in Titulo de *acquirendo rerum dominio* recensitos juri Gentium, seu naturæ tribuerint.

Ex sequentibus apparebit, omnes illos modos acquirendi dominii vere naturales esse, indeque JCtos injuria vapulare. Error Grotii in eo consistit, quod crediderit, JCtos Romanos in omnibus acquirendi modis dominium plenarium, & perpetuum, etiam in re alterius, tribuere. At nunquam id sensisse JCtos, ex ipsa tractatione apparebit.

§. CCXLIII. Præliminaris autem quæstio est, quænam sit origo dominiorum, i. e. quomodo in primævo hominum statu res terræ in proprietatem singulorum pervenerint? Equidem Grotius [y] in ea opinione est, dominia non esse a natura, sed omnes res fuisse ab initio communes; & homines demum pacto (tum expresso, tum tacito) ab illa communione recessisse: adeoque posse quidem dominia, postquam facto, & voluntate hominum introducta sunt, juris naturalis dici, sed *pro certo rerum statu*. Quam hypothesin late alibi explicavimus [z], simulque communionem illam naturalem rerum refutavimus. [a]

§. CCXLIV. Nos statuimus, res ab initio non *communes*, sed *nullius*, i. e. in nullius hominum bonis, & proprietate fuisse, ac per occupationem demum in dominium singulorum pervenisse.

§. CCXLV. Primo igitur asserimus, *res terræ* ab initio fuisse *nullius*. Ut enim res in alicujus bonis, & proprietate esse dicatur, requiritur, ut possessionem ejus rei acquisiverit, i. e. ut facultatem naturalem habuerit rei incumbendi cum animo sibi habendi [b]: possessio enim non acquiritur nisi corpore, & animo [c]. Si proinde nunquam facultatem habuit rem tenendi, impossibile est ut pro lubitu de ea disponere possit. Hinc notanter JCtus ait, *dominia rerum a possessione initium cepisse.* [d]

Certum autem est, primum hominem a Deo formatum eo momento nihil proprii habuisse. Nulla res in ejus corporalem potestatem adhuc pervenit; adeoque nullum jus in eam habuit: nedum igitur in omnes res jus aliquod sibi arrogare potuit, utpote quæ maximam partem cognitæ ipsi non fuere; adeoque & detentio, & animus sibi tenendi, deficiebat: fuere igitur res nullius.

(v) l. 2. c. 8 §. 1. (y) L. 2. c. 2. §. 2. n. 5. C. 8. §. 1. n. 2. (z) Vid. Differt. proœm. I. cap. fin. & Differt. VI. Cap. 1. (a) d. Differt. VI. c. 5. §. 3. (b) l. 1. pr. ff. de acq. poff. l. 3. §. 13. eod. (c) l. 6. §. fin. de acq. poff. l. 3. §. 3. Eod. (d) L. 1. §. 1. A. P.

n. 1. Sed & porro si res in primævo rerum statu in bonis, & proprietate alicujus fuissent, aut *uni* proprias fuisse oportet, aut *pluribus*, aut *omnibus*. Non autem fuere propriæ *uni*; uti modo probavimus: nec *pluribus*; tum ex eadem ratione, tum quia per rerum naturam constare non potest, qui plures illi sint, quibus, exclusis reliquis, Creator proprietatem rerum terræ concessisset: nec *omnibus*; quia 1. dictum est, nec primum hominem tempore formationis res aliquas detinuisse animo sibi habendi, nec homines ex eo natos aliquid possedisse, dum nascebantur: adeoque res universas eis proprias nunquam fuisse, quia nemo dominium acquirit, nisi res in ejus corporali potestate constituatur. Sed & si 2. omnibus hominibus res universæ propriæ essent, necessario inde inferri deberet rerum communio: ea autem posita infinitæ contradictiones, & difficultates sequerentur, quas alibi [e] exposuimus.

Cum igitur res terræ nec *uni*, nec *pluribus*, nec *omnibus* propriæ sint, *nullius* esse oportet.

n. 2. Res natura *nullius* esse, JCti Romani passim indigitant. Occupationem enim rerum, quæ *nullius* sunt, juri gentium, quod cum genere humano initium cepit, adscribunt [f]: adeoque eo tempore, quo genus humanum initium cepit, res *nullius* fuere. Sed & alibi afferunt, littora ita publica esse, *uti res, quæ natura proditæ sunt, nec in dominium pervenerunt* [g]; adeoque existunt res, quæ natura proditæ sunt, & in nullius dominium adhuc pervenerunt. At hæ res dicuntur *nullius*; quod de littoribus disertis verbis a JCtis traditur. [h]

§. CCXLIII. Posito principio, *res terræ nullius esse*, necessario sequitur, cuique hominum jus esse res illas occupandi, & suas faciendi. Hoc autem jus homini naturali ratione quæsitum esse, probatur *I.* ex FACTO CREATIONIS. Deus enim cuique hominum non tantum in genere dedit *libertatem*, i. e. facultatem naturalem agendi quicquid lubet, sed & speciatim cuique concessit potentiam arripiendi res terræ, percipiendi fructus, &c. Hæc facultas, hæc potentia, tamdiu licita est, donec prohibita probetur.

At talis prohibitio probari nequit, quia res omnes natura sunt nullius; adeoque nemo est, qui jus sibi in rebus illis arrogare, & occupantes impedire, aut ab usu illarum rerum repellere possit.

II. Jus occupandi res nullius confirmatur ex MOTIBUS cuique hominum a natura inditis. Homines enim anxie ea, quæ ad vitæ necessitates pertinent, appetunt, easque summo studio ad usus suos arripiunt. Homines ergo motus illos sequendo, juxta voluntatem Creatoris, i. e. jure agunt.

Demonstratur id jus *III.* ex FINE ACTIONIS CREATORIS. Sane, in eum solum finem Deus res terræ creavit, & nulli alii usui, quam ut homines illis uti possint. Atque hoc argumento utitur JCtus [i], cum demonstrat, homines non esse in fructu aliorum: nam, ait, *natura omnes fructus hominum causa produxit.* Etsi vero animalium quoque causa terræ fructus conditi sint, verum tamen manet, fructus in usum hominum conditos

(*e*) Differt. procem. ad Grot. VI. §. 68 (*f*) l. 1. pr. § 1. & l. 3. pr. A. R. D. R. Ratione naturali res nullius capientium fieri, traditur in d. l. 3. pr. (*g*) l. 14. A. R. D. (*h*) l. 51. Contr. emt. (*i*) in §. 37. Inst. de rer. div.

ditos esse, quia ipsa animalia condita sunt in usum hominum. [k]

Præterea *IV.* negari nequit, Deum velle humanum genus conservari, & propogari: cum vero citra occupationem rerum, quæ ad alendos homines pertinent, humanum genus conservari non possit; ex MEDII NECESSITATE sequitur, Deum quoque voluisse, ut homines res illas in usus suos arripere, eoque suas facere possint.

Sane, *V.* Ex NATURA ENTIS PERFECTISSIMI certissima ratione infertur, Deum, qui res terræ produxit, easque in nullius potestate constituit, immo singulis facultatem iis utendi concessit, motusque eas in suos usus convertendi indidit, eumque unicum finem in producendis fructibus manifestavit, &c. voluisse, ut homines res terræ suas faciant; quia vult quidquid agit, nec aliquid *frustra* agit.

Denique, & *VI.* USUS OMNIUM GENTIUM indigitat, homines occupando res terræ, eas suas facere quatenus nullius sunt. JCti Romani inter modos acquirendi *juris gentium*, quod ab ipsa ratione naturali procedit, & cum genere humano ortum est, referunt *occupationem rerum, quæ nullius sunt* [l]; & Neratius postquam asseruit, *quod in littore quis ædificavit, ejus esse*, rationem addit, *quia littora ita sunt publica, ut ea, quæ primum a natura sunt prodita, & in nullius dominium adhuc pervenerunt.* [m]

Hinc regulam generalem statuunt, *quod nullius est, naturali ratione cedere occupanti* [n]. Atque ex hac ratione capta in aëre, aqua, & terra, jure gentium, quod cum genere humano initium cepit, fieri capientium, ajunt; quia scilicet hæ res nullius sunt [o]. Hinc quia littora nullius sunt [p], inventa in littore [q], ac ædificia ibi posita [r], cedunt occupanti, &c. [s]. Porro mare [t], ejusque alveum [u], nullius esse, statuunt; indeque concludunt, omnia incrementa fluvialia fieri occupantis [v]. Denique ideo novam speciem fieri facientis, docent, *quia id, quod factum est, antea nullius fuit.* [x]

Cum ergo probatum sit, jus occupandi ex voluntate Creatoris cuique hominum quæsitum esse, sponte inde sequitur, id, quod occupamus, nostrum fieri, & alios homines rem a me occupatam auferre mihi non posse. Everterent enim *actionem Creatoris*, & factum creationis; prohiberent *motus* a creatore cuique hominum inditos; impedirent *finem*, quem Creator agendo sibi proposuit; tollerent *media* ad obtinendum finem necessaria; inculparent *perfectiones divinas*, quasi Deus frustra aliquid fecisset; & denique improbarent id, quod *apud omnes gentes* pro licito habetur. Hinc alibi probavimus, furta, i. e. contrectationes fraudulentas rerum ab aliis occupatarum, communi gentium calculo improbari. [y]

§. CCXLIV. *Causa* igitur *dominii*, sive originarii, sive derivativi, est jus natu-

(*k*) Vid. Differt. procem. X. §. 8. lit. h. (*l*) L. 1. pr. junct. l. 3. pr. A. R. D. (*m*) l. 14. ff. Acq. rer. dom. (*n*) L. 1. pr. & §. 1. junct. l. 3. pr. A. R. D. (*o*) d. l. 1. §. 1. & l. 3. pr. d. l. 14. (*p*) d. l. 14. l. 51. ff. Contr. emt. (*q*) L. 2. ff. Rer. div. (*r*) L. 14. A. R. D. (*s*) Vid. supr. §. 221. n. 1. (*t*) d. §. 5. l. 30. §. f. A. R. D. (*u*) §. 1. Inst. Rer. div. (*v*) Vid. supr. §. 220. seq. (*x*) L. 7. §. 7. A. R. D. (*y*) Grot. l. 1. c. 1. §. 10. n. 4. ibique not.

naturæ, i. e. voluntas Creatoris, qui cuique hominum facultatem concessit res hujus terræ occupandi, suasque faciendi, & de occupatis disponendi.

§. CCXLV. *Subjectum dominii* sunt homines ratione præditi: unde dominium acquirere non possunt bruta, infantes, furiosi, summe ebrii, &c.; deficit enim animus sibi tenendi.

§. CCXLVI. *Objectum* sunt res corporales, quæ in proprietatem venire possunt, mobiles, & immobiles [z]: non vero res incorporales; nec juria universitatis, nisi quatenus corpori cohærent [a]; nec res natura communes. [b]

§. CCXLVII. *Effectus* dominii acquisiti *intuitu domini* sunt, 1. ut quilibet homo de re occupata pro lubitu disponere, eamque in alium transferre possit. Cum enim omne jus in illam rem sit penes solum occupantem, nemini injuria fit illa dispositione, & nemo jus contradicendi sibi arrogare potest. Atque hoc principio nititur regula illa JCtorum, *nihil tam naturale esse, quam voluntatem domini rem suam in alium transferre volentis, ratam habere.* 2. Quod omnia licita sint, sine quibus dispositio illa exitum habere nequit; adeoque dominus defendere potest rem suam contra vim aliorum, etiam cum internecione vim inferentis, si aliter defendere nequit: immo & vindicare, & repetere eam potest a quocunque, qui rem illam sine causa tenet.

n. 1. Actio, quæ ex dominio oritur, JCtis dicitur *rei vindicatio* [c]: per quam rem ipsam, ejusque dominium a quocunque possessore vindicamus, cum fructibus pendentibus, utpote qui sunt pars rei.

n. 2. Si fama mihi compertum est, rem meam penes alium, qui forte id negat, existere, jure naturali quoque *actio* mihi competit *ad exhibendum*; idque ex medii necessitate. Rem enim meam vindicare non possum, nisi prævia exhibitione constet, eam meam esse; unde hæc actio præparatoria rei vindicationis dicitur. [d]

n. 3. Equidem Dominus jure naturæ præterea a possessore rei suæ etiam fructus separatos, consumtos, percipiendos, omneque id, quod interest, repetere, immo ad omne damnum culpa, vel dolo in re datum, agere potest: at hæ actiones non sunt reales, nec ex jure in re oriuntur, quia fructus separati, &c. nunquam mei fuere; sed hæ præstationes sequuntur vel ex delicto, vel ex variis causarum figuris. Jure Romano tamen cautum est [e], ut in judicis arbitrio sit, si possessor ad mandatum non restituat, etiam de illis judicare. Unde *rei vindicatio* dicitur arbitraria.

§. CCXLVIII. *Effectus* dominii *intuitu aliorum* est, ut [*a*] illi facultatem pro lubitu de re mea disponendi impedire, & turbare nequeant. Sane, cum Deus cuique hominum facultatem dederit rem occupandi, & de re illa disponendi, alii facultatem hanc a Creatore concessam turbare, & hoc jus naturali ratione quæsitum occupanti auferre absque injuria non possunt; quia concessionem divinam interverterent, & jus suum cuique non tribuerent. [*b*] Ut si rem alterius, etiam bona fide, tenent, eam domino restituere teneantur, quia jus alienum tenent,

Hæc

(z) l. 1. pr. & §. 1. R. V. §. 1. in f. Inst. de Act. (*a*) l. 56. ff. R. V. (*b*) Vid. supr. §. 216. seq. (*c*) Tot. tit. ff. Rei vind. (*d*) Tot. tit. ad exhibend. (*e*) l. 10. usur. l. 25. §. 8. Ædil. edict. l. 68. R. V. Laut. Comp. p. 117.

Hæc autem restituendi necessitas desinit si possessor rem hanc alienam non amplius tenet, sed eam, etiam pendente lite, alienat. Actor enim rem vindicare non potest, nisi a possessore; & reus restituere per rerum naturam non potest rem, quam non tenet. (*Vid.* §. *præced.*)

§. CCXLIX. Ultimo loco notandum est, dominium acquiri posse vel plene, vel sub certis legibus: v. g. [*a*] sub lege census; unde bona censitica, emphyteutica, &c: [*b*] sub lege fidelitatis, & servitiorum; quo pertinent feuda. Atque hæc negotia valent juxta leges pacti. *f*

De modis amittendi dominii infra *sectione finali* agemus.

§. CCL. Dominium, seu rei proprietatem, jure naturæ variis acquirimus modis; & quidem 1. ex facto nostro, 2. jure rei nostræ, 3. per continuationem familiæ, i. e. jure successionis ab intestato: non vero 4. per præscriptionem, nedum 5. per testamentum. Do quibus singulis nunc agemus.

SECTIO I.

De acquisitione dominii ex Facto nostro.

§. CCLI. FACTO nostro dominium acquirimus, 1. *occupatione* rei, quæ nullius est: 2. *specificatione*; quo etiam pertinet *confusio*, & *commixtio*: 3. *occupatione* rei hostilis: 4. *perceptione fructuum* ex re aliena: 5. *traditione*.

§. CCLII. *Primo* igitur jus in re acquirimus *per occupationem rei nullius*. OCCUPATIO est actus, quo rem, quæ nullius est, in potestatem, & custodiam ea intentione redigimus, *ut res ipsa nostra sit.* *g*

§. CCLIII. In præcedentibus demonstravimus, ab initio rerum omnes res hujus terræ fuisse nullius, i. e. in nullius bonis, & proprietate (§. 242.); adeoque unicuique jus competiisse res illas occupandi, easque suas faciendi, (§. 143.). Certum igitur est, occupationem esse modum acquirendi naturalem. Unde JCti Romani quoque eam retulerunt ad jus gentium, quod cum ipso genere humano ortum est *h*. Hæc occupatio recte dicitur acquisitio originaria *i*, quia in primo hominum statu hic modus unicus fuit, quo res in proprietatem hominum transiit.

§. CCLIV. Requiritur autem ad hanc acquisitionem, ut res in potestate nostra corporali sit constituta, ita ut facultatem naturalem habeamus rei insistendi. Nam per dominium intelligimus facultatem pro lubitu de re disponendi, eam perdendi, &c. *k*. Hanc facultatem in actum deducere non possumus, nisi res ita occupata sit, ut in nostra custodia sit posita. Hinc notanter JCti Romani ajunt, *dominia rerum ex possessione naturali originem cepisse* *l*, quia per possessionem demum res sub nostra custodia constituitur. *m*

Hinc jam apparet, nondum rem occupatam esse; adeoque nec nostram dici posse: *I.* si animum saltem habemus rem occupandi, quia solo animo possessio non acquiritur *n*, adeoque nec dominium. *II.* Non ergo visus solus sufficit

(*f*) B. Par. in hyp. Inst. tit. Loc. cond. §. 6. Grot. L. 2. c. 6. §. 1. §. 9. & §. 14. & c. 8. §. 1. (*g*) l. 55. ff. de A. R. D. junct. §. 12. Inst. de R. D. B. Par. Hyp. Inst. tit. de R. D. §. 19. (*b*) L. 1. pr. ff. A. R. D. (*i*) Grot. L. 3. c. 2. §. 1. (*k*) l. 21. C. Mand. (*l*) L. 1. §. 1. Acq. poss. (*m*) L. 3. §. 3. & §. 17. l. 1. pr. l. 47. ff. Acq. poss. (*n*) L. 3. §. 3. Acq. poss.

fufficit [o]. Nec *III.* per jactum teli res, quæ antea nullius fuit, in noftra poteftate conftituitur [p]. E contrario, occupata cenfetur *IV.* fera, quæ laqueo capta fe amplius extricare nequit [q]. *V.* Pifces in pifcinis, non vero in rivis privatis [r]. *VI.* Feræ in vivariis, non vero in fylvis circumfeptis [s]. *VII.* Res hoftiles, quæ intra fines noftros pervenerunt. [t]

§. CCLV. Occupare, i. e. dominium acquirere poffunt omnes, qui maturum judicium habent, & rem, quæ nullius eft, animo fibi habendi occupant; non ergo furiofi, nec infantes.

§. CCLVI. Verum, & per alios rem, quæ nullius eft, occupare poffumus. Quod variis modis contingere poteft.

Primo enim liberæ perfonæ, quæ in pifcando, aucupando, venando, margaritas legendo, &c. operam fuam aliis addixerunt, ftatim quod acceperunt acquirunt ipfis, quibus operam navant [u]. Sane, poffeffionem per alios acquiri poffe, JCti afferunt [v]. Ratio eft, quia naturaliter homo hominis alterius volens volentis inftrumentum effe [x], i. e. ita de actionibus fuis difponere poteft, ut voluntas fua ab alia pendeat [y]. Atque hoc cafu actio non eft agentis, fed caufæ; & commodum actionis non ad inftrumentum pertinet, fed ad caufam.

§. CCLVII. *Secundo*, acquirimus dominium, etiam ignorantes, fi res ab illis noftro nomine occupatur, qui in poteftate noftra funt; nimirum, a fervis, ac filiis familias [z]. Hinc verum non eft, quod Grotius [a] ait, *difcrimen, quod traditur inter liberas perfonas, & ferviles, circa acquifitiones effe juris civilis, & ad acquifitiones civiles pertinere.* Nam fervus naturali ratione eft inftrumentum domini, quia omnes facultates naturales agendi fervi alterius dominio fubfunt; quod egregie teftatur Democritus. [b]

§. CCLVIII. *Tertio*, imperantes acquirunt omnia, quæ a fubditis bello capiuntur; quia fubditi funt inftrumentum imperantium [c]: quicquid enim in bello agunt, jure, & nomine imperantis agunt. Hinc admitti non poteft diftinctio, quam Grotius affert, inter res mobiles, & immobiles: quafi res *immobiles* demum captæ cedant Principi; *mobiles* autem, quæ extra minifterium publicum capiuntur, occupanti [d]. Nam utrobique eadem eft ratio. Caufa belli ad imperantem pertinet; fubditi ejus jure, & nomine agunt: quicquid igitur tanquam inftrumentum imperantis occupant, non fibi, fed caufæ acquirunt; adeoque fubditi femper, quæ capiunt, actu bellico capiunt: quo cafu ipfe Grotius fatetur, capta acquiri imperanti. [e]

§. CCLIX. *Quarto*, Tutores quoque, & curatores, (quibus naturali ratione defenfio earum perfonarum injuncta eft, quæ fe ipfas defendere, rebufque fuis præeffe nequeunt) quæ occupant nomine pupillorum, &c. his acquirunt. [f]

§. CCLX.

(*o*) Vid. jus meum controv. tit. de. Acq. rer. dom.q. 1. (*p*) Vid. Ærod. Rer. jud. l. 5. c. 1. (*q*) §. 13. Inft. Rer. div. (*r*) l. 3. §. 14. Acq. poff. (*s*) d. l. 3. §. 14. (*t*) Grot. l. 3. c. 6. §. 3. (*u*) Grot. l. 3. c. 6. §. 9. n. 1. (*v*) L. 49. §. f. A. P. l. 34. §. 1. l. 1. §. 20. Eod. L. 53. ff. A. R. D. (*x*) Grot. L. 3. c. 6. §. 9. n. 1. L. 1. c. 5. §. 3. Grot. d. §. 3. (*z*) L. 1. §. 5. A. P. l. 4. l. 46. Eod. (*a*) d. c. 6. §. 9. n. 2. add. l. 1. c. 5. §. 3. (*b*) apud. Grot. d. c. 5. §. 3. (*c*) Grot. l. 1. c. 5. (*d*) Grot. l. 3. c. 6. §. 10. 11. 12. (*e*) d. c. 9. §. 14. (*f*) L. 1. §. 3. §. 20. A. P.

§. CCLX. Occupari possunt RES NULLIUS, i. e. quae in nullius bonis, & proprietate sunt. Si enim alius jam occupavit, ei jus voluntate Creatoris (utpote qui cuique hominum propriam facultatem occupandi concessit) quaesitum est, quod illi absque injuria auferri nequit.

§. CCLXI. Inter res, quae NULLIUS dicuntur, *quaedam* ita nullius esse, diximus, ut ipsa proprietas occupari possit; *quaedam* ita, ut proprietas acquiri non possit, sed solus usus. In *illis* res ipsa per occupationem nostra fit; in *his* usus saltem.

§. CCLXII. Res, quae sua natura occupari non possunt, sunt 1. mare; adeoque & aqua marina, alveus, & littora: 2. flumina publica; adeoque aqua profluens, alveus, & littora fluminis: 3. aer: & 4. via publica. (g)

n. 1. MARE tribus partibus constat: *aqua marina*, *alveo*, *& littoribus*; de quarum occupatione quaeri potest. *Aqua marina* occupari natura nequit; cujus rei rationem supra §. 219. exposuimus.

Alveus maris itidem propter naturam rei occupari non potest. Res enim nostra tunc demum fit, quando facultas naturalis nobis competit rei insistendi: at per rei naturam possideri non potest alveus quamdiu aqua tegitur (h). Quod adeo verum est, ut locus, quem mare inundat, desinat esse meus, & fiat publicus. (i)

Littora possunt quidem occupari sua natura, quia aqua non perpetuo teguntur: at cum ad usum maris necessaria sint, eatenus in proprietatem venire non possunt. Hinc JCti dum mare, & littora ad res communes referunt, notanter addunt, *mare*, *& per hoc littora maris*: ut, nimirum, littora communia sint, *quatenus littora ad usum maris pertinent.* Cum enim Creator maris usum communem esse voluerit, ex medii necessitate sequitur, etiam littorum usum communem esse voluisse, quia sine littoribus usus maris exerceri non potest.

Certum ergo est, mare occupari non posse, nec totum (k), nec pro parte. (l)

n. 2. Eadem ratio est in FLUMINIBUS PUBLICIS. Nam haec quoque constant ex *aqua profluente*, *alveo*, *& ripis.*

Aquam profluentem occupari non posse, supra §. 218. ostendimus.

Sed & *alveus* propter naturam rei, & quia possideri nequit (m), in proprietatem nostram venire non potest (n); adeo ut is, cujus ager inundatur, possessionem agri (o), & si flumen novum alveum facit, dominium quoque perdat (p). Hinc JCtus ait, *impossibile esse ut alveus non sit publicus, si flumen publicum est.* (pp)

Ripas fluminis publici occupari non posse, vel ex eo constat, quia earum usus ad usum fluminis publici necessarius est; adeoque eadem ratio hic obtinet, quae in littoribus: nimirum, quod occupari non possint, quatenus ad usum fluminum pertinent.

Hinc jam facile colligitur, littora maris, ripas, ac alveum fluminis publici, *extra usum publicum maris*, *& fluminum*, occupari natura posse. Sane, jure Romano insulae in flumine natae, & alvei derelicti, cedebant vicinis, quibus flumen pro limite datum est (q).

Sed

(g) Vid. supr §. 2, 7, & seq. (h) L. 12, §. 2, reb. auct. jud. (i) L p ff. Rer div. (k) Grot. l. 2, c. 2, §. 3, c. 3. §. 8, & 9. (l) Dissent. Grot. d. c. 2, § 3, d. c. 3. §. 10, 11, & 12. (m) d. l 12. (n) Vid. supr. §. 220. (o) L. 3, §. 17, L. 30, § 3, A P. (p) L p. ff. Rer div. (pp) L. 1, §. 7, de flum. arg. l. pen. Rer. div. (q) Vid. supr. §. 222.

Sed & hodie littora (*der Strand*) in feudum dari solent nobilibus, qui prædia mari vicina possident.

n. 3. AER quoque occupari per rerum naturam nequit: usus enim aeris omnibus hominibus patet. Hinc unusquisque aucupium in quocumque loco, etiam alieno, exercere potest; cuique licet ædes suas tollere in infinitum, nec alius ædificantem prohibere potest, &c. [r]

n. 4. Denique VIA PUBLICA quoque occupari, i. e. transitus impediri nequit; quia jus transeundi per vicina territoria est jus commune hominum [s], quod nemo eis auferre potest.

n. 5. In his igitur rebus, quæ sua natura occupari, i. e. in singulorum dominium venire non possunt, usus necessario omnibus hominibus *communis* est, quia nemo est, qui jus prohibendi alios sibi arrogare possit (§. 216.). De littoribus ait JCtus, ea nullius esse, & ideo omnibus vacare [t]. Atque hæc ratio est: cur hæ res dicantur *publicæ Jure Gentium*, quia omnibus gentibus patent, nec ullus hominum ab hoc usu excludi potest. (*d.* §. 216.)

n. 6. Equidem IMPERIUM in has res, quarum proprietas naturali ratione nostra fieri nequit, occupari potest; cujus effectus est, quod imperans legem dicere possit circa usum illarum rerum, quatenus non petinet ad usum publicum. Sic Leges Romanæ prohibuerunt, ne littora occupari possint, etiam extra usum maris; ne ædificia ibi ponere liceat absque Prætoris consensu, &c. [u]

§. CCLXIII. Ad res, quæ NULLIUS sunt, at occupari possunt, omnes reliquæ res referuntur, quæ sua natura in singulorum proprietatem venire possunt, & quæ ab aliis nondum occupatæ sunt, vel in aliorum dominio esse desierunt.

n. 1. Tales res, quæ in dominium nondum pervenerunt, sunt *I.* feræ [v], quæ scil. sua natura non nisi vi in nostra potestate manent [x]. Hæ igitur ubicunque capiuntur, etiam in alieno, fiunt capientis. [y]

Cur ergo domino fundi datur actio injuriarum contra capientem, si hic suo jure utitur, & feram, quæ nullius est, occupando suam facit [z]? Resp. Duo hic sunt actus: 1. occupatio feræ, quæ licita est, quia hactenus domino (cujus fera nunquam fuit) non fit injuria: 2. ingressus in alienum fundum invito domino; qui actus est illicitus. Ingrediens enim contra jus domini agit, adeoque propter hanc injuriam conveniri actione injuriarum potest. [a]

Ex his principiis solvitur antinomia, quæ hactenus extricata nondum est, inter Leg. 9. §. 5. ff. Usufr. & l. 26. ff. Usur. In *priori* Ulpianus ait, *venationis quoque usum pertinere ad fructuarium:* in posteriori Julianus asserit, *venationem non esse fructum fundi.* Utrumque verum est: feræ enim non sunt utilitas, quæ ex fundo provenit; adeoque recte Julianus ait, venationem non esse fructum fundi: at quia feræ sunt res nullius, fructuarius si feram capit, eam suam facit jure gentium. Neque domino fit injuria, quia fera nunquam in proprietate domini fuit; quæ ratio diserte a Tryphonino allega-

(*r*) Vid. supr. §. 217. (*s*) Vid. supr. §. 225. (*t*) L. 51, ff. Contr. emt. (*u*) Vid. supr. §. 228, 238. (*v*) L. 14, ff. A. R. D. junct. l. 1. Eod. (*x*) L. 1, §. 1, l. 3, A. P. l. 2, Pro suo (*y*) Vid. supr. §. 217, & l. 13, ff. de injur. (*z*) L. 13, ff. injur. §. 12, Inst. Rer. div. (*a*) d. l. 13, Conf. Nov. Leon. 56.

allegatur [b]: *usufructuarium venari in saltibus, vel montibus possessionis, probe dicitur; nec aprum, aut cervum, quem ceperit, NB. proprium domini capit; sed fructus aut jure civili* (nimirum quatenus ex fundo proveniunt) *aut gentium* (quatenus rem nullius occupat) *suos facit.*

. *n.* 2. *II.* Res quoque nullius sunt (adeoque occupatione nostræ fiunt) [α] *inventa in littore* [c], [β] *thesaurus*, qui est vetus depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ita ut jam dominum non habeat [d]: cedit igitur inventori tanquam res nullius, quia paria sunt, non esse dominum, & non apparere; idque verum est, sive in suo, sive in alieno inveniat.

Jure Romano 1. domino loci, sive publici, sive privati, dimidia tribuitur. 2. Si quis data opera, in alieno loco, vel sacro, thesaurum quæsivit, portio inventoris in pœnam fisco tribuitur. 3. Si quis vetitis artibus thesaurum, etiam in suo, quæsivit, fisco cedit. [e]

[γ] *Res pro derelicto habitæ* [f]. Cum enim dominus ea mente rem abjiciat, ut in numero rerum suarum esse nolit, res redit in pristinum statum, i. e. fit nullius. Ad *derelicta* pertinent etiam ea, quæ in tempestate navis levandæ causa ejiciuntur [g]; nisi ejiciens expresse declaret, se hoc animo, ut si salvum foret haberet, ejecisse: hoc enim casu inventor, cui de eo constat, & rem non restituit, furti tenetur. [h]

Non vero *pro derelictis* habentur quæ de rheda currente non intelligentibus dominis cadunt; nec quæ levandæ navis causa in tempestate ejiciuntur: si scilicet dominus declaret, eo animo se abjicere. [hh]

[δ] *Adespota*, seu res hero carentia. *i*

§. CCLXIV. Species occupationis *II.* est SPECIFICATIO; quando, nimirum, ex aliena materia nostro nomine novam speciem conficimus. [ii]

Equidem nota est dissensio Scholarum apud Romanos. *Sabinus*, & *Cassius* statuerunt, dominum materiæ etiam dominum esse speciei, quæ ex materia facta est; quia sine materia nulla species effici possit [k]. Econtrario *Nerva*, & *Proculus* docuerunt, eum esse dominum, qui fecerit, quia quod factum est, (i. e. nova species) antea nullius fuit.

n. 1. *Paulus*, aliique, mediam sententiam amplexi sunt distinguendo, an species nova ad pristinam materiam reverti possit, an non. *Priori casu*, dixere, pristinam formam mutatam quidem esse, sed non exstinctam [m]; rem eandem manere [n]: indeque rem priori domino salvam esse [o]. *Posteriori casu* rem ipsam quodammodo extingui, & interire putarunt [p], novamque speciem (quæ antea nullius

(*h*) L. 62, ff. usufr. (*c*) §. 18, de Rer. L. 3, ff. Eod. (*d*) l 31, §. 1, de A. R. D. §. 12, Inst. Rer. div. (*e*) L. un. C. de thesaur. §. 39, inst. Rer. div. (*f*) § 46. inst. R. D. L. 43, §. 10. furt. B. Par. hyp instit. tit. de rer. div. §. 60, & 61. (*g*) l. 43, §. 11. furt. (*h*) ibid. Conf. §. 47, & 48, R. D. qui ex d. l. 43, explicari debent. (*hh*) d. l. 41, §. 11, d. §. 48. (*i*) Grot. l. 2, c. 8, §. 5, 6, 7. (*ii*) §. 25, inst. Rer. d. l. 7, §. 7, A. R. D. l. 27, §. 1, eod. l. 27, §. 21, A. Poss. (*k*) L. 7, §. 7. A R. D. Grot. l. 2, c. 3, §. 3. (*l*) d. l. 7, §. 7. (*m*) L. 24, A. R. D. (*n*) L. 76, judic. (*o*) l. 9, §. 3, ad exhib. l. 7, §. 7, A. R. D. l. 5, §. 1, R. V. (*p*) L. 9, §. 3, Ad exhib. §. 26, R. D. l. 13, §. 1, V. S. l. 5, §. 1. Rei vind, arg. l. 26, ff. de judic. l. 6, §. 1, aur. leg. l. 23, §. 5, R. V. aliam rem factam esse, ibid. l. 26, §. 1, A. R. D. l. 61, pr. Rei vind.

lius fuit [q]) facto facientis demum incipere esse in rerum natura [r]; & nihil proinde hic esse, quod pristinus dominus vere suum dicere possit [s]: indeque concludunt, dominium rei per specificationem acquiri facienti. [t]

Atque hanc mediam sententiam approbavit Justinianus, eique vim legis perpetuæ dedit. [u]

n. 2. Equidem de *posteriori casu*, quando scilicet forma rei ita mutata est, ut ad pristinam speciem reverti non possit, ratio naturæ certa est. Nam 1. verum est, speciem priorem in perpetuum desiisse [v], eoque omne jus prioris domini in illam speciem extinctum esse: quod plenius demonstrabimus infra, ubi de modis amittendi dominii agetur. 2. Certum est, novam speciem nunquam prioris domini fuisse [x]; facto enim alterius demum in rerum natura esse incipit [y], cum antea nullius fuerit [z]. Si proinde dominus ille materiam vindicaret, simul vindicaret novam hanc speciem, quæ ante nunquam ejus fuit. Sane, 3. res aliter exitum habere non potest: duo hic concurrunt jura, jus materiæ, & jus formæ; in illam solus dominus, in hanc solus faciens jus habet: utrique res tribui non potest. In hoc igitur jurium concursu, merito præfertur dominus formæ præsentis: neque alteri injuria fit, quia pretium materiæ, omneque id, quod interest, faciens ei restituere debet.

Atque hæc jure naturæ obtinent, etsi mala fide nova species facta sit; nam eædem rationes subsistunt. Jure Romano vero in pœnam malæ fidei id mutatum est [a]; & hoc casu regula obtinet, *quod ex re nostra fit, nostrum esse.* [b]

Per *specificationem* igitur acquirimus [*a*] mustum, quod ex alieno vino confecimus: [*b*] oleum, quod ex alienis olivis, vel nucibus expressimus: [*c*] vestimentum, quod ex aliena lana texuimus [c]: [*d*] mulsum ex melle, & vino alieno compositum [d]: [*e*] emplastrum, quod ex medicamentis alienis confecimus [e]: [*f*] massam ex scypho alieno factam [f]: [*g*] navem ex arbore aliena fabricatam. [g]

In omnibus enim his casibus species facta ad pristinam materiam reverti non potest: Adeoque res acquiritur facienti jure specificationis; nisi res jure accessionis cedat rei prævalentiori [h]. De quo casu infra agetur. [i]

Neque *obstat*, rationem naturalem magis efficere, ut qui materiæ dominus fuerit, idem ejus quoque, quod ex eadem materia factum est, dominus sit: quia sine materia nulla species fieri possit; quæ est ratio Sabini, & Cassii [k]. Resp. Verum hoc esse quamdiu materia illa non novam induit qualitatem; nam nova hæc qualitas, quæ antea non fuit, domino materiæ nunquam propria fuit. Sane, vestimentum non amplius est lana, & oleum non potest appellari oliva, &c. [l]

n. 3.

(*q*) L. 24, ff. A. R. D. (*r*) l. 7, §. 21, A. D. (*s*) l. 27, §. 1, A. R. D. (*t*) l. 27, §. 1. A.R.D. (*u*) §. 26, Rer. div. (*v*) L. 9, §. 3, ff. ad exhib. ibi: nam mutata forma prope interiit substantia rei. l. 26, R. D. l. 13, §. 1, V. S. l. 5, §. 1, de R. V. (*x*) l. 27, §. 1, Acq. rer. dom. (*y*) l. 7, §. 21, Acq. poss. (*z*) l. 7, §. 7, Acq. rer. dom. (*a*) L. 12, §. 3, ad exhib. §. 12, inst. rer. div. (*b*) l. 9, §. 3, ad exhib. (*c*) l. 26, A. R. D. (*d*) l. 7, §. 7, A.R.D. §. 25, inst. R. D. (*e*) dd. ll. (*f*) L. 9, §. 3. ad exhib. (*g*) l. 26, A. R. D. (*h*) §. 26, R.V. (*i*) Vid. cap. seq. (*k*) Conf. Grot. d. l. 2, c. 2, §. 3. (*l*) d. l. 7, §. 7.

n. 3. De *priori* casu, si scilicet materia ad pristinam formam redire potest, res magis dubia videtur; quia pristina forma non exstincta est, adeoque rem interiisse asseri nequit. Verum, eadem ratio jure naturæ hic obtinet, ut scilicet dominium acquiratur facienti, quamdiu res separatæ non sunt. Sane, in acquisitione, quæ fit per accessionem, Justinianus id admisit; etsi enim separari accessio possit, nihilo minus dominium acquiri voluit domino rei principalis, quamdiu separata non est. Nulla autem ratio dari potest, cur in priori casu ei, qui novam speciem fecit, denegaverit dominium, in posteriori casu autem illud admiserit, cum utrobique eadem sit ratio: quod plenius infra demonstrabimus.

§. CCLXV. Alia occupationis species *III.* est, quæ fit per CONFUSIONEM, & COMMIXTIONEM: si non ex aliena materia sola novam speciem confeci, sed si partim ex mea, partim ex aliena materia, sive liquida, sive solida, per *confusionem*, aut *commixtionem*, novam speciem produxi; adeoque si non solam operam, sed & partem materiæ præstiti: uti si ex meo vino, & alieno melle, mulsum miscui; aut ex meis, & alienis medicamentis emplastrum, aut collyrium; aut partim ex mea, partim ex aliena lana, vestimentum feci [m]. Species enim pristina perit. [o]

Per hanc *confusionem*, & *commixtionem*, itidem acquiritur rei dominium ei, qui suo nomine novam speciem miscendo, vel confundendo, fecit [p]; quod itidem jure naturæ verum est, etsi res ad pristinam speciem reverti possit.

n. 1. Aliud igitur obtinet, nec res mihi acquiritur per *confusionem*, & *commixtionem*: 1. si ego non meo nomine, sed vel nomine communi, vel casu, novam speciem ex mea, & aliena materia conficio; tunc enim res fit communis [r]: 2. Jure Romano, si res reverti ad pristinam speciem potest; uti si plumbum cum argento mixtum est [s]: 3. si singula corpora in sua substantia durant; uti si æs, & aurum miscentur [t]; item si mea, & aliena grana, olea, vina, greges, confunduntur [u]: adeoque ubi prior species non perit, nec nova species oritur [v]. Hoc casu igitur quilibet suam partem vindicat; & si res difficulter separari possint, res vero unius majoris pretii fuerit, id, quod pluris est, æstimare, ejusque restitutionem petere potest. Apud. Romanos id arbitrio judicis relinquebatur. [x]

n. 2. Non tamen credendum est, facientem sive bona, sive mala fide, lucrari hanc novam speciem: id enim pugnaret cum æquitate naturali, quia locupletior fieret ex re aliena, & cum alterius jactura. Ratio igitur naturalis dictat, jus, quod facto meo alii aufertur, reparandum, i. e. cum res ipsa restitui non possit, tantundem ei restituendum esse. Unde JCti Romani ei, qui jus suum facto alterius amisit, actionem in factum dedere. [y]

§. CCLXVI.

(*m*) Inst. de rer. div. §. 25. (*o*) d. l. 5, §. 1, rei vind. (*p*) l. 5, §. 1, ff. rei vind. d. §. 25. (*q*) Vid. §. præced. (*r*) §. 27, & 28, inst. R. D. l. 5, §. 1, ff. R. V. (*s*) d. l. 5, §. 1, R. V. (*t*) l. 5, §. 1, R. D. ubi negativa delenda, vid. Goth. ibid. propter l. 12, §. 1, A. R.D. (*u*) d. l. 5, & §. 28, Inst. R. D. (*v*) dd. ll. (*x*) d. §. 28. (*y*) L. 23, §. 5, Rei vind.

§. CCLXVI. *III.* Facto noftro dominium acquirimus per OCCUPATIONEM REI HOSTILIS; cum enim ex judicio civitatis noftræ hoftis injuria reparationi juris noftri refiftat [z], vel injuria nos aggrediatur, adeoque prædoneo more perfonas, jura, & bona civitatis noftræ violet, merito ad reparationem damni, & injuriæ contra hoftem, raptorem, homicidam, &c. bello agere poffumus. Unde hoftes occidi, & res eorum capi poffunt. Merito igitur *occupatio rei hoftili* inter modos acquirendi dominii refertur. De quo alibi plenius agemus.

§. CCLXVII. *IV.* Facto noftro dominium acquirimus PERCEPTIONE FRUCTUUM EX RE ALIENA, etiamfi mala fide percipiantur. Ratio naturalis hæc eft, quia fructus ex quo feparatus eft ab arbore, non amplius eft pars arboris; adeoque jus prioris domini, quod ei in arborem, ejusque partes competit, ad fructus feparatos extendi nequit. Fructus ergo feparati non amplius funt pars arboris, in quam folam dominium alterius eft

n. 1. At is, qui fructus ex re aliena percipit, utut bona fide, revera locupletior fit cum alterius jactura, plus fuo habet, jus alterius minuit; indeque naturali jure æftimationem reftituere, i. e. jus fuum cuique tribuere tenetur.

Jure Romano quoque regula illa naturæ confirmatur; *bonæ fidei enim emtorem fructus ex re aliena perceptos fuos facere*, JCti ftatuunt [a]. At varie hanc regulam limitant: nam 1. jure Codicis emtor ille fuos non facit fructus perceptos, *fi adhuc exftant* [b]: nec 2. fi mala fide confumfit [c]: 3. fi bona fide confumfit, nec *æftimationem reftituit*, fed lucratur fructus, quos ante litem conteftatam percepit [d]. Rationem hanc afferunt, quod bonæ fidei poffeffor quoad fructus domini loco fit [e], indeque in percipiendis fructibus id jus habeat, quod dominis tributum eft.

Præterea Prætor domino facultatem conceffit fructus in vicinum fundum cadentes intra triduum legendi [g]: vicino autem jus dedit præfcindendi ramos in ejus fundum pendentes, ne fructus in illum cadere poffint. [h]

§. CCLXVIII. *V.* Facto noftro acquirimus dominium per ACCEPTATIONEM REI ab alio nobis TRADITÆ. *Traditio* autem eft actus duorum, quo res ab altero in alterius poteftatem transfertur ex jufta caufa, i. e. ex caufa dominii translativa [i]: quia nihil tam naturale eft, quam voluntatem domini rem fuam in alium transferre volentis ratam habere. [k]

n. 1. Requiritur ad hanc acquifitiotionis fpeciem, 1. ut dominus tradat; hic enim folus de re fua difponere poteft: non ergo transfertur dominium, fi res aliena traditur. 2. Ut is, qui tradit, facultatem difponendi habeat; excluduntur igitur omnes, qui judicio carent, adeoque adminiftrare res fuas non poffunt. 3. Ut res tradatur animo tranferendi dominii, i. e. ex jufta dominii transferendi caufa;

(z) Vid. l. 19. pr. poftlim. (a) L. 45. A. R. D. l. 35. ff. & §. 36. Inft. de Rer. div. l. 4. §. 19. ff. de ufucap. l. 45. ff. ufuris. (b) l. 22. C. Rei vind. (c) d. l. 22. d. §. 36. §. 2. inft. de off. jud. l. 2. C. de fruct. L. 33. l. 63. §. 1. ff. l. 5. C. Rei vind. (d) L. 3. §. fin. fin. reg. (e) d. l. 48. A. R. D. (f) l. 25. §. 1. ufur. (g) Tot. tit. de glande legenda. (h) Laut. d. tit. (i) §. 40. R. D. (k) d. §. 40.

causa; non ergo si animo locandi, &c. traditur. 4. Ut alter acceptet, quia invito, & ignoranti res non acquiritur.

n. 2. Hac traditione, *ex justa causa* facta, dominium acquirimus etsi causa illa sit vel erronea, vel turpis, vel nulla. Nam in illa traditione aliud est 1. *traditio*, quæ fit voluntate domini, ex causa dominii translativa; eaque sufficit ad dominium transferendum: 2. *error* transferentis, vel turpitudo, vel nullitas causæ. Hic error, &c. non impedit translationem dominii. Sufficit enim, quod res voluntate domini in me translata sit: ex causa dominii translativa. [l]

Neque *obstat*, quod errans non consentiat. Resp. Non errat in voluntate transferendi dominii, sed in causa translationis.

n. 3. At quia alter ex errore tradentis rei dominus factus est, adeoque eum jactura ejus locupletior fit, errans agere contra personam, in quam rem illam transtulit, potest, non ad vindicandam rem, (quia dominus ejus esse desiit) sed ut restituat id, quod indebite, &c. solutum est, vel ejus æstimationem. Atque hæ sunt condictiones indebiti, ex turpi, & injusta, vel sine causa; quæ proinde ex ipso jure naturæ originem ducunt: de quibus infra [m] plenius agetur.

n. 4. Tradita autem quoque res videtur, [n] si ita in potestate nostra ponitur, ut capi possit, etsi actu non capiatur: Quo pertinent fictæ illæ Romanorum traditiones, quæ fiunt [a] per fictionem *brevis manus*; [b] per fictionem *longæ manus*; [c] per *symbola*. Nam in his omnibus requiritur, ut res in præsentia, & in conspectu sit posita, vel symbolum tale detur, quo res in potestate nostra constituitur [o]. 2. Si re tradita ex causa dominii non translativa, dominus postea declaret, se alterum dominum constituere rei, tunc nova traditione opus non est; idque *constitutum possessorium* dicitur. (*Vid. infr. n.* 19.)

n. 5. *Causa ergo* hujus acquisitionis, quæ per traditionem fit, est voluntas domini rem alii tradentis: *Subjectum*, personæ, quæ de re sua disponere possunt: *Objectum*, omnes res, quæ occupari possunt, sive mobiles, sive immobiles; non igitur res, quæ communes sunt omnium hominum. *Effectus* est acquisitio dominii, eoque & facultas pro lubitu de ea re disponendi.

n. 6. Hinc jam facilis est decisio quæstionis, an dominium per pacta, & promissiones transferri possit, etsi traditio non accedat? Affirmat hanc quæstionem Grotius [p]; atque hinc in emtione, & venditione, ipso contractus momento, dominium sine traditione transferri putat [q]: nisi aliud, & in specie id actum sit, ne dominium transeat [r]. Sed & ideo parem alienandi, & promittendi esse rationem, ait. [s]

Ipse quoque B. Parens jure naturæ per promissionem rei *jus* aliquod *in re* transferri in eum, cui promittitur, idque jure gentium demum mutatum esse, statuit. [t]

n. 7. Ego per pactum nunquam transferri dominium natura, sed præcise requiri traditionem, puto. Quod egre-

(*l*) Conf. jus meum controv. tit. de reb. cred. q. 6. (*m*) Lib. V. Cap. 6. Sect. 1. (*n*) Jus meum controv. tit. de reb. cred. q. 7. & 8. (*p*) L. 2. C. 6. §. 1. n. 2. & C. 8. §. 25. L. 2. C. 11. §. 1. (*q*) L. 2. C. 12. §. 15. (*r*) d. L. 2. C. 6. §. 2. (*s*) Vid. Differt. procem. X. pos. 8.

egregie probavit B. Parens in eruditissima dissertatione, *an traditio sit necessaria ad transferendum dominium.* [u]

n. 8. Idque apparet 1. ex ipsa voce *dominii*, per quam intelligimus jus, quod in rem ipsam competit [v], ita ut res *nostra* [x], &. in *proprietate nostra* constituta sit [y]. Non autem jus in rem ipsam nobis arrogare, nec eam nostram dicere, nec proprietatem in re nobis asserere possumus, si res illa nunquam in nostra potestate, vel custodia fuit.

n. 9. Sane, 2. Romani *dominos a domo* dictos esse, ajunt, quia omne dominium olim intra domus, habitationisque fines continebatur [z]: eodem modo uti Græci οἰκεῖον (id, quod nobis proprium est) ab οἶκος (i. e. domus) derivarunt [a]: certissimo indicio, ideo dominum aliquem dici, quia res in ejus domo, adeoque potestate constituta est. Atque hæc vera ratio est cur uxor apud Romanos non fieret, nisi per deductionem in domum; quia tunc demum in potestate mariti constituitur, & corpus uxoris quasi traditum est. (*Vid.* §. 173.)

n. 10. Magis id 3. probatur ex ipso dominii effectu. Cum enim quilibet sit rei suæ arbiter, & dominus [b], ita ut abuti ea, & pro lubitu de ea disponere possit; qua, quæso, ratione hæc facultas ei tribui potest, qui nunquam potestatem in rem ipsam habuit? Necessario igitur requiritur ad obtinendum hunc effectum, ut res tradatur, i. e. ita in nostra potestate constituatur, ut, quando lubet, corpore apprehendi possit.

n. 11. Sed & 4. non video, qua ratione is, cui res promissa est, contra tertium possessorem agere, & rem tanquam propriam jure dominii vindicare possit, si nunquam in ejus proprietate, & potestate fuerit. Regula naturalis est, quod non possit videri desiisse habere, qui nunquam habuit [c]: & cum actio de dominio in rem ipsam, qua nostra est, inferatur [d], contradictio videtur, hanc actionem dare ei, in cujus potestate corporali res illa nunquam fuit.

n. 12. Porro & 5. cum in acquisitione originaria, quæ fit per occupationem rei nullius, omnium consensu [e] nuda voluntate dominium rei non acquiratur, sed corporalis quædam apprehensio requiratur; nullam video rationem, cur non similiter in acquisitione derivativa, quæ fit per promissionem de re transferenda, talis apprehensio accedere debeat.

n. 13. Sane, si 6. solo voluntatis actu res, quæ alterius est, in meam potestatem transiret, nulla ratio dari posset, cur non res quoque, quæ nullius est, solo voluntatis actu in potestatem volentis transire possit, quod tamen omnes negant. Atque hinc rem hostilem nostram non fieri antequam ad fines nostros pervenerit, i. e. in potestate nostra sit, ipse Grotius fatetur. Atqui hæc est acquisitio derivativa. [f]

n. 14.

(*u*) Quæ extat in vol. 1, Disp. p. 213. (*v*) L. 23. pr. R. V. arg. l. 17. ff. pignor. & hyp. l. 9. l 18. C. eod. l. 1. §. 1, superfic. L. 2, C. si unus ex plur. hær. (*x*) L. 3, pr. O. A. l. 25, pr. l. 28, eod. (*y*) L. 13, A. R. D. l. 14, §. 5, exc. rei jud. (*z*) Connanus Lib. 10. C. 5. n. 7. Conf. l. 195, V. S. (*a*) Vid. Vigl. tit. inst. de hær. qual. & differ. (*b*) L. 21, C. Mand. (*c*) L 107, Reg. j. (*d*) L. 25 pr. l. 25, O. & A. (*e*) Grot. l. 2. c. 2, §. 2, n. 5. l. 2, c. 8. §. 3, l. 3, c. 6, §. 3, (*f*) Grot. d. c. 6. §. 3, c. 9. §. 16.

n. 14. Neque 7. allegari potest, dominum consentire in rei translationem; adeoque dominium transire ejus voluntate: nam consensus ille efficere non potest ut res sit in alterius custodia, & potestate; quod ad essentiam acquisitionis dominii requiritur. Si solus domini consensus ad transferendum dominium sufficeret, multo magis in occupatione originaria solo animo dominium acquiri posset, uti jam dictum est; quia nemo ibi est, qui dissentit, vel dissentire potest.

n. 15. Neque 8. distinctio inter jus dominii, & ejus exercitium, rem expedit: quasi *jus dominii* solo pacto acquiratur, ad *exercitium* vero requiratur traditio. Nam *jus* dominii, quatenus de ejus acquisitione agitur, supponit necessario, rem esse in nostra potestate, quia concipi non potest facultas re utendi, & abutendi, quæ nunquam in nostra custodia fuit.

n. 16. Atque hæc 9. est doctrina legislatorum Romanorum. Imperatores enim Diocletianus, & Maximinianus rescripserunt, *traditionibus, non nudis pactis, transferri dominia* [g]: & qui in possessionem vacuam inductus non est, nullam in rem actionem habere dicitur. [h]

Hinc 10. JCti Romani differentiam inter *jus in re*, & *obligationes personæ*, in eo constituunt, quod obligationum substantia non in eo consistat, *ut aliquod corpus nostrum faciat, sed ut alium obstringat ad aliquid dandum* [i]. Sed & diserte in eo differre actiones reales, & personales, ajunt [k], quod per *actionem realem rem nostram*, quæ ab alio possidetur, petamus, & quod *in rem ipsam, quia nostra est*, inferatur [l]; eoque semper adversus eum detur, *qui rem nostram* possidet: in *personam* autem actionem esse, qua cum eo agimus, *qui obligatus est nobis ad faciendum aliquid; eoque semper adversus eundem locum habere* [m], etsi rem non possideat.

Atque hæc regula 11. vera quoque est etsi Princeps rem promittat; nam Principem transferre dominium sola voluntate, nec lege civili, nec lege naturæ statutum est. [n]

n. 17. Neque *obstat*, 1. jure naturali quoque hæredes in dominium defuncti succedere, nec traditione ibi opus esse. Resp. dominium hic non noviter acquiritur, sed acquisitum vivente patre continuatur. Hæres enim est pars familiæ, consensuque parentum in corpus familiæ adoptatur: adeoque per hanc communicationem jurium traditio semel rite facta est. *Vid. infr. Sect. 6.*

n. 18. *Obstat* 2. quod leges Romanæ dominium sæpe transferant citra traditionem: ut in legatis; item si quid piis locis donatum, aut relictum sit. Resp. id est ex jure positivo; adeoque hoc casu effectus dominii ex dispositione legis acquiruntur, non jure naturæ; utpote quo demum acquiritur dominium secuta traditione. [o]

n. 19. *Obstat* 3. quod per *constitutum possessorium* acquiratur dominium, etsi nulla traditio interveniat. Si enim res alicui donatur retento usufructu

(g) L. 20, C. pact. ibique Goth. Conf. l. 2, & l. 5. C. pact. l. 2. C. Stellionat. l. 7. ff. pro emt. l. 15. C. Rei vind. (h) L. 13. C. Distr. pign. (i) L. 3, pr. Obl. & act.

(k) L. 25, pr. eod. (l) L. 25. pr. l. 28. eod. (m) d. l. 25, (n) Dissentiunt DD. apud Barbosam voc. dominium C. 10, (o) L. 44. §. 1. l. 86, §. 2. Legat. 11.

fructu [p], vel si donator rem donatam a donatario conducit [q], dominium translatum videtur. Idem enim esse dicitur, usum fructum retinere, quod tradere [r]: donator quippe desinit possidere, & alium possessorem suo ministerio facit (is enim possidet, cujus nomine possidetur) adeoque procurator alienæ possessionis præstat ministerium [s]: vult enim dimittere possessionem, quia putat, se transferre [t]. Resp. ex allegatis rationibus satis constat, donatorem se abdicasse dominio, & possessione, quia non vult amplius suo nomine possidere rem, sed constituit, se velle possidere nomine alieno. Cum igitur dominium ejus esse desinat, hæc ipsa retentio ususfructus infert traditionem, & putat, se transferre possessionem, dum eam vult dimittere. Ex dispositione, & voluntate igitur donatoris res donatario tradita, & jure conducti, vel ususfructus recepta videtur.

n. 20. *Obstat* 4. quod jure Romano in societate universali dominium transferatur nudo pacto. Resp. notanter JCtus ait, traditionem factam *videri*, i. e. rem haberi pro tradita: id ergo meri juris civilis est. Bene autem lege civili id statutum est, ne opus sit singulas res socio tradere.

n. 21. *Obstat* 5. promittentem tamen plus suo, adeoque æs alienum in bonis habere: eum debere ex patrimonio; ac debitum hoc dici esse in bonis creditoris, & æs ejus. Nam aliud est, rem *deberi* creditori; aliud, rem esse in ejus *Dominio*. Debitum, seu æs, quod a debitore ei debetur, omnino est in creditoris patrimonio, quia in patrimonio quoque sunt actiones personales; at dominium non consequitur, nisi accedente traditione.

n. 22. Effectus jure naturali insignes ex his principiis oriuntur. Nam 1. si duobus res vendita est, is præfertur, cui res prius tradita est [u]. 2. Emtor expellere conductorem potest post traditionem, non ante [v]. 3. Res regulariter perit venditori, quamdiu tradita non est [x]. 4. Duo in solidum domini esse non possunt [y], &c.

§. CCLXIX. Causa dominii translativa quoque est *donatio*, quæ ex mera liberalitate, adeoque animo donandi aliquid, in alium transfertur. Jure Romano talis donatio non valet 1. inter conjuges, nec 2. ultra 500. solidos. Exceptiones vide apud Lauterbachium *Tit. de Donationibus.* Eodem jure donatio revocari potest propter ingratitudinem, & supervenientiam liberorum.

Si res non traditur, sed saltem promittitur, pactum hoc donationis actionem saltem personalem producit. [yy]

SECTIO II.

De acquisitione dominii Jure Rei nostræ.

§. CCLXX. JURE REI NOSTRÆ acquirimus dominium 1. per ventrem, 2. per alluvionem, 3. jure crustæ, 4. per alvei derelictionem, 5. jure insulæ, 6. jure accessionis.

§. CCLXXI. *Jure ventris* acquirimus fœtum [z], (etiamsi dissentiat Grotius [a], confu-

(p) L. 28, C. Donat. (q) L. 37, R. V. l. 18. A. P. (r) d. l. 18. (s) d. l. 8. pr. (t) d. l. 18. §. 1. (u) L. 15, C. Rei. vind. (v) Vid. jus meum controv. tit. locat. q. 22, (x) Vid. infr. lib. V. cap. 1, Sect. 6, (y) l. 5, §. fin. Commod. (yy) L. 35, §. 5, C. Donat. (z) §. 19. Inst. Rer. div. (a) Grot. l. 2, c. 8, §. 18.

confutatus a B. Parente [b]) & partum ancillæ; quia Romani servos pecudum loco habebant. Grotius id juri naturali non satis congruere, ait [c], & juri gentium secundario id tribuit B. Parens. [d]

§. CCLXXII. Ratio naturalis hujus acquisitionis est, 1. quia semen ipsum factum est ventris, seu corporis, cui commissum est; adeoque partus naturali prorsus ratione vera pars, ac viscerum portio est [e]. Unde omnino constat, semen totum esse in dominio ejus, cujus est animal; nihilque eum ex alieno, sed unice ex suo, scilicet ex suo animali, cujus pars est semen immissum, acquirere [f]. Sed & 2. non inspiciendum est jus seminis, ex quo oritur, sed corporis, ex quo nascitur; idque naturæ quoque rationibus firmavit B. Parens [g]. Eandem autem rationem naturæ 3. in partu quoque ancillæ obtinere, certum est. Ancilla enim sub dominio est; vita, corpus, & actiones ancillæ alieno dominio subsunt: adeoque semen immissum in corpus ancillæ fit pars illius corporis, & jure totius ad dominum pertinet.

Idque 4. adeo verum est, ut nec pretium seminis repeti possit. Semen enim separatum nec æstimationem sua natura recipit, nec res patrimonii est, immo excrementi instar secernitur, nec inde domino aliquid abest. [h]

§. CCLXXIII. *Alluvio* quoque est modus acquirendi juris Gentium: quando, nimirum, vi fluminis paulatim pedetentim, vel alterius territorio, vel alterius prædio aliquid accedit. [i]

n. 1. Alluvio igitur *I.* obtinet *inter duo diversa territoria* [k]: si nimirum vi fluminis alterius territorio aliquid ita decedit, & vicino territorio adjicitur.

Ratio naturalis hujus acquisitionis hæc est: tum quia vicinus per rei naturam probare non potest, has, vel illas particulas, quæ alterius territorio accessere, antea suas fuisse, tum quia territoria vicina alium limitem præter flumen non habent; adeoque ubi flumen, ibi fines sunt territorii.

n. 2. Sed & *II.* alluvio jure gentium obtinet *inter prædia privata*, si nimirum unius prædio, vi fluminis, paulatim, & pedetentim aliquid adjicitur; NB. nec præter flumen (sive publicum, sive privatum) alius limes inter vicinos constitutus est. Nam tunc quoque res statui naturæ relicta, & ubi flumen, ibi limes est; quicquid igitur intra flumen continetur, ad fines prædii pertinet. Accedit, quod, uti ante dictum est, dominium particularum, quæ accedunt, a vindicante probari non possit.

Aliud ergo obinet si certi limites vel manu facti, vel certa quantitate comprehensi sunt; tunc enim quicquid vi fluminis accedit, non vicinis prædiis acquiritur, sed vel populo, si populus sibi usum ripæ, & alvei reservavit; vel cuique occupanti, si populus res illas publicas jure gentium, seu communes esse voluit; vel denique ei, cujus fines alluvione sunt mutati.

n. 3. Atque juxta hæc naturæ principia JCti Romani jura alluvionis explicant. *Primo* enim dominium *jure*

gen-

(*b*) in disp. de jure seminis §. 9. & seq. (*c*) L. 2. c. 5. §. 29. L. 3. C. 7. §. 3. (*d*) d. disp. §. 11. (*e*) L. 1. §. 1. ibi: *partus antequam editur, mulieris portio est, vel viscerum.* ff. de insp. ventr. Conf. supr. §. 150. (*f*) B. Par. d. disp. §. 9. (*g*) d. disp. §. 4. seq. (*h*) B. Par. d. disp. §. 10. (*i*) l. 7. §. 1. A R. D. §. 20. Inst. R. D. l. 1. l. 3. pr. C. de alluv. (*k*) Grot. L. 2. C. 3. §. 16. seq. & C. 8. §. 11. & 12.

gentium per alluvionem acquiri, uno ore statuunt [l]. Deinde rationem quoque hujus acquisitionis dant, quia flumen publicum limes naturalis est agri: ubicunque igitur flumen est, ibi ager meus terminatur; unde ager meus augetur, vel minuitur, prout flumen mutatur [m]. Atque hoc est, quod JCti ajunt, flumina censitorum officio fungi.

n. 4. Hoc adeo verum est, ut is, qui per alluvionem dominium acquirit, nec pretium restituere teneatur; cum enim sit incrementum latens, ubi de domino particularum, quæ accedunt, non constat, nemo est, qui dominium probare, & jus agendi docere possit.

n. 5. Jure Romano quoque jus hoc alluvionis cessat 1°. in agris *limitatis*: quando enim prædiis vicinis certa agrorum quantitas est assignata, adeoque certus limes constitutus est, nihil eorum esse potest, quod limites hos excedit; si ergo vi fluminis publici aliquid ultra hos limites adjicitur, id publico relictum est [o], adeoque cedit occupanti [p]: quia nullius, i. e. in nullius patrimonio est. [q]

n. 6. 2°. Jure Romano alluvionis jus cessat in *mari*. Mare enim, ejusque littora, quatenus ad usum maris pertinent, natura sunt communia, §. 5. *Inst. Rer. div. l.* 2. §. 1. *ff. eod.* adeoque in nullius bonis, proprietate, & dominio, *d.* §. 5. *l.* 51. *ff. contr. emt.* Etsi enim Romani imperium maris, & littorum occuparint: dominium tamen in singulos non distribuerunt, adeoque usum littorum communem, uti a natura fuit, esse voluerunt [r]. Atque hæc ratio est, cur usus littorum omnibus vacet [s], & jure gentium maneat publicus. [t]

Quicquid igitur accedit littoribus per alluvionem, non potest acquiri prædiis vicinis; quia jure Romano prædia mari vicina semper sunt limitata; utpote cum littora usui publico sint relicta. Uti igitur littora ipsa nullius sunt in bonis: ita id, quod per alluvionem littoribus accedit, nullius erit, eoque cedit occupanti. Atque ex eadem ratione insula in mari nata jure Romano nullius est [u], quia littora, & alveus marinus, cujus pars est insula, nullius sunt.

Aliud igitur in mari obtinet, si prædia ad mare sita sint arcifinia, i. e. in singulos distributa, uti in Pomerania, ubi littora, eorumque proventus (*Strand-Gerechtigkeit*) literis investituræ continentur: ibi ergo quicquid accedit per alluvionem, accedit vicino prædio. *Vid.* §. 221. *n.* 2.

n. 7. 3°. Cessat quoque alluvio in *lacubus*, & *stagnis*. Nam tota alluvionis ratio ibi deficit, quia flumen non est, adeoque vis fluminis cessat, eadem forma terræ manet, & aqua saltem accrescit, ac decrescit. [v]

n. 8. 4°. Cessat in *fluviis privatis*. Nam de solo flumine publico asseritur, quod flumen, non ager, constituat confinium. Ratio in aprico est, quia flumen publicum non est inter privatos distributum, sed ad usus publicos relictum; adeoque privati nec finium regundorum, si flumen intercedit,

(*l*) L. 7. §. 1. A. R. D. §. 20. Inst. R. D. l. 1. C. De alluv. (*m*) L. 4. §. 11. l. 5. & l. 6. ff. fin. reg. (*n*) L. 30. §. 3. A. R. D. (*o*) L. 16. A. R. D. (*p*) Arg. L. 1. §. 6. De flum. (*q*) L. 1. pr. in f. ff. Rer. Div. (*r*) L. 3. Ne quid in loc. publ. (*s*) L. 51. Contr. emt. (*t*) L. 14. l. 65. §. 1. ff. A. R. D. (*u*) L. 7. §. 3. A. R. D. (*v*) L. 12. A. R. D. l. 24. §. 3. de aq. & aq. pluv. l. 69. De contr. emt. (*x*) L. 4. §. f. fin. regund.

cedit, agere possunt [x]. Unde sequitur, mutari fines mutato flumine; quia ubi flumen est, ibi sunt fines.

Tota hæc ratio cessat in fluminibus, seu rivis privatis [y], qui apud Romanos inter singulos distribuebantur, & quorum usus non erat publicus, seu populi. Ibi igitur ager, non flumen, constituit confinium. Si proinde per alluvionem fines illi mutantur, finium regundorum agi potest; quia ubi ager (non vero flumen) est, ibi sunt fines. [z]

§. CCLXXIV. *Crustæ* quoque dominium nobis acquiritur jure rei nostræ: si nimirum alii prædio vi fluminis avulsa, prædio nostro accedit, & ibi radices egit (secus si non egit [a]; tunc enim dominus vindicat prævia restitutione damni, & cautione damni infecti [b]); quia una jam cum terra nostra portio fit, adeoque nostra facta est [c]. Prior igitur dominus eam vindicare non potest. [d]

At is, cujus fundo crusta accedit, pretium refundere domino debet, ne locupletior fiat ejus jactura. Leo Imperator optionem dedit priori domino utrum asportare, an derelinquere velit. [e]

Cessat hæc acquisitio, uti in alluvione.

§. CCLXXV. Jure rei nostræ dominium quoque *alvei derelicti* acquirimus, si non paulatim, sed uno impetu derelictus est. Hic alveus igitur cedit vicinis prædiis jure gentium [f], si nimirum agri sunt arcifinii, non si limitati.

n. 1. Cum enim JCti Romani, si agri sunt arcifinii, supponant, ripam [g], & alveum [h] fluminis publici inter singulos distributos, eoque in proprietate privatorum esse; necessario sequitur, alveum derelictum cedere vicinis, tanquam dominis illius fundi. Sane, usus proprietatis saltem ideo cessat, quia alveus flumine tegitur; jus ergo dominii non in perpetuum sublatum est, sed saltem, quamdiu flumine inundatur.

n. 2. Atque hinc est, quod 1. ripæ, & alvei, publici tantum juris sint, quatenus ad usum fluminis publici pertinent [i]: reliqui enim usus ad eos pertinent, quibus ripæ, & alvei assignati sunt. Unde illi soli arbores in ripis plantare [k], & ædificium ibi ponere possunt, dummodo usus publicus non impediatur [l]: sed & ab alio positum eis cedit [m]. Atque hæc quoque ratio est, cur insulæ in flumine publico natæ cedant vicinis. [n]

n. 3. Hinc 2. est, quod cessante flumine, (cessat autem *alveo derelicto*) adeoque cessante usu populi, jus pristinum dominis restituatur. Alveus igitur jam desinit esse publicus [o]; & quia populus non amplius utitur, plenus usus alvei derelicti redit ad eos, quorum solum est [p]: indeque domini vicinorum prædiorum recuperant usum, qui antea eorum fuit. [q]

n. 4.

(y) L. 8. eod. (z) d. l. 5. d. l. 6. l. 18. §. 4. ff. De flum. (a) l. 9 §. 2. Damn. inf. (b) ibid. (c) l. 9. §. 2. Damn. inf. (d) d. §. 2. (e) Nov. 95. (f) §. 25. R. D. l. 7. §. 5. l. 30. §. 1. & §. 3. A. R. D. (g) L. 5. R. D. §. 4. inst. eod. ibi: *proprietas* (scilicet riparum) *illorum est, quorum prædiis hærent.* l. 30. §. 1. A. R. D. l. 65. §. 1. eod.

(h) l. 1. §. 6. & 7. l. 3. ff. de flum. l. 30. §. 1. & §. 3. A. R. D. l. 7. §. 5. eod. (i) L. 1. §. 7. De flum. (k) §. 4. R. D. l. 30. §. 1. A. R. D. (l) l. 1. §. antepen. De op. nov. nunc. l. 14. l. 50. ff. A. R. D. l. 1. §. 12. De flum. (m) l. 15. A. R. D. ibique Goth. (n) Vid. §. seq. (o) L. 1. §. 7. De flum. (p) L. 30. §. 1. A. R. D. (q) L. 30. §. 3. eod.

n. 4. Illustratur res exemplo viarum publicarum, quæ pariter sunt pars agrorum vicinorum, unde depromtæ sunt [r]. Via igitur, quamdiu populus ea utitur, publica est, quoad usus publicos [s]; at quoad usus privatos, est, & manet privatorum [t]. Hinc cessante usu publico via illa restituitur dominis; cessat enim impedimentum.

n. 5. Recte igitur 3. jus Romanum statuit, ripam, & alveum in agris arcifiniis ratione proprietatis esse privatorum [u], etsi usus sit publicus. Recte statuunt JCti Romani, cessante usu publico, i. e. cessante flumine, usum rei redire ad eum, cujus ante fuit [v], adeoque dividi inter utriusque ripæ possessores [x], vel restitui ei, ad quem alveus derelictus antea pertinuit. [y]

n. 6. Neque *obstat*, quod ripæ, & alvei fluminis publici dicantur publici, uti flumen [z]; quia impossibile est, ut alveus fluminis publici non sit publicus [a]. Resp. sunt publici quamdiu flumen ibi est, & populus eo flumine utitur; sed cessante usu populi, adeoque cessante impedimento, alveus restituitur iis, quorum in proprietate ante fuit adeoque vicinis. Optime Celsus: *Si in ripa fluminis, quæ secundum agrum meum sit, arbor nata sit, mea est, NB. quia solum ipsum meum privatum est; & ideo, cum exsiccatus esset alveus, proximorum fit, NB. quia jam populus eo non utitur* [b]. Et Pomponius: *Sicuti hic fundus, cum alveus fluminis factus esset, fuisset publicus; ita nunc privatus ejus esse debet, cujus fuit.* [c]

n. 7. Hinc jam ratio constat, cur hæc acquisitio naturaliter locum habere non possit, 1°. *in agris limitatis* [d]; ibi enim ripæ, & alvei non sunt portiones privatorum prædiorum, nec inter singulos distributi [e], adeoque populus noluit eos esse in proprietate singulorum. Vicini igitur nullum jus in alveum derelictum habent, sed is cedit occupanti [f], uti omnes res, quarum proprietas nullius, i. e. in singulos distributa non est.

n. 8. Cessat quoque hæc acquisitio 2°. *in mari*: cum enim littora a populo Romano non sint distributa in singulos, sed reservata ad usus communes hominum, facile constat, alveum maris ejusdem esse juris, indeque non acquiri vicinis prædiis, sed esse nullius: uti littora maris, quæ pars sunt alvei. [g]

n. 9. Cessat 3°. in *lacubus*, & *stagnis*, nec non *fluviis privatis*. Nam ibi proprietas, & usus alvei ad privatos pertinet: impedimentum, quod in flumine publico obstabat, nimirum, usus populi, hic cessat; adeoque si exarescit, proprietas manet ejus, cujus antea fuit.

n. 10. Atque ex his jam facile deciditur quæstio, *an per alluvionem, vel alvei desertionem, imperii terminus mutetur?* Grotius [h] id affirmat in agris *limitatis*, negat in *arcifiniis* (imperia autem in dubio arcifinia censeri, ait [i]). B. Parens nec in *arcifiniis* mutari imperii ter-

(*r*) L. 14. §. f. Serv. urb. (*s*) L. 2. §. 21. Ne quid in loc. publ. (*t*) L. 39. in f. A. R. D. Conf. l. 14. §. f. si serv. amit. (*u*) §. 4. Inst. R. D. L. 3. §. 2. Aq. quot. Vid. supr. n. 1. (*v*) L. 30. §. 3. A. R. D. (*x*) L. 56. §. 1. A. R. D. (*y*) L. 7. §. 5. & 6. l. 30. §. 3. A. R. D. (*z*) l. 7. §. 5. A. R. D. l. 3. pr. De flum. l. 1. §. 1. eod. §. 4. Inst. R. D. (*a*) d. l. 1. §. 7. de flum. (*b*) L. 30. §. 1. A. R. D. (*c*) d. l. 30. §. 3. Conf. l. 1. §. 7. ff. de flum. (*d*) L. 1. §. 7. De flum. (*e*) d. l. 1. §. 6. & 7. De flum. Arg l. 16. ff. A. R. d. (*f*) L. 1. §. 7. De flum. (*g*) L. 14. A. R. D. (*h*) L. 2. c. 3. §. 16. (*i*) L. 2. c. 8. §. 12.

terminum, ſed in medietate alvei terminum imperii ſubſiſtere, etiam mutato curſu fluminis, ſtatuit.

Equidem ſi in ipſo flumine certi limites imperii manu facti, & pacto conſtituti, i. e. agri utriuſque imperii *limitati* ſunt, negari nequit, terminum imperii neque alluvione, neque alvei derelictione mutari, ſed limitem ſtatutum ſemper, & perpetuo ſubſiſtere. At ſi tales limites ſignati deficiunt, & ſolum flumen terrtoria dirimit, i. e. ſi agri utriuſque imperii ſunt *arciſinii*; certum naturali quoque ratione eſt, terminum imperii neque per alluvionem, neque per alvei derelictionem mutari. Non per *alluvionem*, quia non agri terminum conſtituunt, ſed flumen: ubicunque igitur flumen eſt, ibi territoria terminantur; unde imperia vel augentur, vel minuuntur, prout flumen mutatur [k]. Adeoque & in imperiis verum eſt, flumina cenſitorum officio fungi [l]. Nec per *alvei derelictionem*: etſi enim flumen pro termino amplius haberi non poſſit, utpote quod eſſe deſiit, alveus tamen, qui pars eſt illius fluminis, terminus manebit.

Unde ſimul conſtat, medietatem fluminis non poſſe pro limite haberi, ſed totum flumen, eoque deficiente totum alveum. Et uti flumen pro indiviſo fuit commune, ita & alveus pro indiviſo communem terminum conſtituit. Aliquando vero per pacta medietas fluminis pro termino poni ſolet.

Cæterum, etſi hic alveus derelictus ſub communi imperio ſit, non tamen ideo in ſingulorum venit proprietatem, ſed hactenus manet nullius, adeoque cedit occupanti: i. e. dominium acquiritur eis, qui primi alveum illum occupant, ſalvis, cæterum, utriuſque imperii finibus.

n. 11. Notandum autem eſt, alveum non derelinqui ſi vicinus ager vel a fluvio, vel a mari inundatur [m]; nam hoc caſu nec *poſſeſſio*, nec *dominium* tollitur. De *poſſeſſione* id teſtatur Paulus [n]: *Quod mari, aut flumine occupatum ſit, poſſidere non deſinimus.* De *proprietate* id aſſerit Javolenus, his verbis: [o]. *cum uſum fructum horti haberem, flumen hortum occupavit, deinde ab eo receſſit, jus quoque uſusfructus reſtitutum eſſe, Labeoni videtur; quia id ſolum perpetuo ejuſdem juris manſiſſet. Ita id verum puto, ſi flumen* INUNDATIONE *hortum occupavit.*

Aliud

(*k*) L. 4, §. 11, l. 5, l. 6, ff. fin. reg. (*l*) L. 30, §. 3, A. R. D. (*m*) L. 1, §. 5, De flum. (*n*) L. 3, §. 17, A. P. L. 12, §. 2, Reb. aut. jud.

[*Nota Editoris.* Immo utraque lege contrarium ſtatui videtur. Prioris *ſcil. L. 3. §. 17. A. P.* verba hæc ſunt: *Labeo, & Nerva filius reſponderunt, deſinere me poſſidere eum locum, quem flumen, aut mare occupaverit*; nec niſi ex Gothofredi notis *b.* apertum eſt, id ſaltem intelligendum eſſe de inundatione diuturna, non ſi ad paucos dies, aut ex conſuetudine id fiat, uti in Ægypto. Poſterior locus *ſcil. L. 12. §. 2. Reb. auct. jud.* ſic habet: *ſi propter naturam rei, veluti ſi prædium inundatum ſit, non poteſt poſſideri, recte dicitur, non eſſe quod poſſideatur*; ubi Gothofredus in notis itidem addit: *immo male, id enim poſſidemus.* Cæterum, verba ſupra in textu *h.* allegata non ex *L. 3. §. 17.* ſed ex *L. 30. §. 3. A. P.* depromta ſunt, mutato per errorem τῷ *nos*, quod omnes, quas conſulere potui, editiones habent, in *non*; ibi: *Quod mari, aut flumine occupatum ſit, poſſidere nos deſinimus.* Videtur igitur ſummus Auctor cum lapſu memoriæ Paulum citaret, Gothofredi limitationem in animo habuiſſe.] D.

(*o*) L. 24, pr. ff. quib. mod. us. am.

Aliud autem est, si *novus alveus* constituitur: idque Javolenus [p] in terminis tradit; ita enim pergit: *Nam si* ALVEO MUTATO *inde manare cœperit, amitti usumfructum existimo, NB. cum is locus alvei publicus esse cœperit* [q]; *neque in pristinum statum restitui posse.* [r]

Neque *objiat*, quod Pomponius afferat, *per simplicem inundationem* fluminis, vel maris, usumfructum, immo ipsam proprietatem amitti, ac ne piscando quidem retineri [rr]. Resp. Pomponium talem intelligere inundationem, quæ *novum alveum* facit: nam hoc solo casu asseritur, proprietatem, usumfructum, & possessionem interire, ac tolli [s]. Quod vel ex eo confirmatur, quia JCtus huic *inundationi* opponit casum, *ubi eodem impetu discessit aqua, quo venit*; atque hoc casu *& proprietatem, & usumfructum restitui*, ait [ss]. At verum id tantum est, quando *novus alveus* factus non est, adeoque aqua *citra constitutionem novi alvei* venit, & recedit: si enim *alveus novus* factus est, recedente postea aqua, nec proprietas, nec ususfructus in pristinum statum restituitur. [t]

Atque id ex analogia juris necessario sequitur. Nam per inundationem non mutatur forma territorii, aut species fundi [u]; quia, uti ratio hæc a JCto [v] allegatur, *solum perpetuo ejusdem juris mansit.* At alveo mutato species fundi mutatur, adeoque jus domini perit, & locus avei publicus esse cœpit [x].

Hinc notanter *loci ususfructus legatus*, *si fuerit inundatus*, *NB. ut stagnum jam sit*, *aut palus*, exstingui dicitur [y], quia solum mutatur [z]: & e contrario, *stagni usufructu legato*, *si exsiccuerit*, *& ager factus sit*, *NB. re mutata ususfructus exstinguitur.* [a]

§. CCLXXVI. Jure rei nostræ porro acquirimus *insulas in flumine publico natas*, juxta latitudinem prædiorum nostrorum; si agri sunt arcifinii, non si sunt limitati: idque ex doctrina Pauli [b], Gaji [c], Ulpiani [d], & Imperatoris, certum est. [e]

n. 1. Ad illustrationem hujus sententiæ repetendum est, quod supra diximus, alveum, & ripas fluminum publicorum, esse partem agrorum vicinorum; ea autem ideo publici juris fieri, i. e. usum earum ideo communem esse, quia a flumine publico occupantur. Unde duo sequuntur: 1. usus privatos, etiam in ripa, & alveo fluminis publici, possessori agri salvos esse [f]: 2. cessante usu populi flumen desinere esse publicum.

n. 2. His positis necessario sequitur, insulam cedere dominis vicinorum prædiorum, si agri sunt *arcifinii*; quia uti alveus, ita & insulæ sunt pars illorum prædiorum. Atque hæc ratio est, cur possessor ædificare in insula possit [g]; ea enim non habetur pro loco publico. [h]

n. 3. Acriter contrariam sententiam defendit Labeo [i], aliique, qui ripas, &

(p) d. l. 24. l. 1. §. 5. De flum. (q) Ad. l. 1. §. 7. De flum. (r) Conf. §. 23. & 24. Inst. R. D. (rr) L. 22. ff. quib. mod. us. am. (s) per text. expr. in l. 24. Rer. div. (ss) Dict. l. 23. & l. 30. §. 2. A. R. D. (t) per text. expr. in d. l. 24. in fin. pr. (u) §. 25. Inst. De rer. div. (v) d. l. 24. (x) d. l. 24. l. 1. §. 5. De flum. (y) in l. 10. §. 2. Quib. mod. us. am.

(z) Conf. l. 24. §. De aq. pluv. (a) L. 10. §. 3. eod. (b) L. 65. §. 1. & 2. A. R. D. l. 29. eod. (c) L. 7. §. 3. A. R. D. l. 6. R. D. (d) L. 1. §. 6. flum. l. 24. Damn. inf. (e) §. 22. Inst. Rer. div. (f) §. 4. Inst. Rer. div. Conf. §. 275. (g) L. 14. ff. de A. R. D. (h) L. 1. §. 6. De flum. l. 15. A. R. D. (i) L. 65. ff. A. R. D.

& alveum inter res publicas referunt [k], adeoque & insulam in flumine publico natam publicam esse, supponunt [l]; nam ita argumentatur Labeo: *Si id, quod in publico natum, aut inædificatum est, publicum est, insula quoque, quæ in flumine publico nata est, publica esse debet* [m]. Quo collimare videtur, quod Ulpianus ait [n]: *impossibile esse, ut alveus fluminis publici* (adeoque & insula alveo cohærens) *non sit publicus*. Resp. Loquuntur hi JCti *de agris limitatis*, in quibus insula non cedit vicinis, sed publica est, eoque cedit occupanti [o]. Nam in *agris arcifiniis*, ubi solum flumen limitem constituit, naturali ratione certum est, alveum ex vicinis agris constare, & partem agri illius esse; quæ pars ideo saltem exemta est usui vicinorum, quia flumine, quo populus utitur, tegitur: cessante ergo impedimento, pars illa cum toto redintegratur. Adeoque in his agris potior est ratio Pauli; quam etiam Imperator approbavit. [p]

n. 4. Cessat ergo hæc acquisitio insulæ 1. in *agris limitatis* [q]; cum enim ripæ; & alvei fluminis, extra limites constituti, & publico relicti sint [r], certum est, insulas in flumine publico natas publicas, i. e. inter singulos cives distributas non esse, indeque cedere occupanti [s]: 2. in *mari*; cum enim alveus marinus, & littora maris, sint publica jure Gentium, adeoque non singulorum propria, certum est, vicinos, quibus nullum jus in littora competit, sibi nihil in hac insula jure agri sui arrogare posse, sed eam cedere occupanti, tamquam rem nullius. [t]

Neque *obstat* doctrina Celsi [u], qui littora, & mare, populi Romani esse tradit; adeoque & insulæ in mari natæ ejus esse videntur. Resp. sunt populi quoad imperium [v], non quoad proprietatem [x]: nam quoad hanc & alveus maris, & littora maris, sunt nullius; adeoque eodem jure & insulæ, quæ sunt pars alvei.

3. In *lacubus*, & *stagnis* [y], quia proprietas horum locorum privata est; adeoque si insula ibi nascitur, ea prioris domini manet.

4. In *fluviis privatis*, ex eadem ratione; uti enim fluvius in privatorum proprietate est, ita & insulæ in fluvio illo natæ [z]. Unde etiam finium regundorum actio in flumine privato obtinet. [a]

5. In *insula ex virgultis nata*, quæ natat, & alveo non cohæret; hæc enim accessio fluminis publici, eoque publica est [b], indeque cedit occupanti.

§. CCLXXVII. Denique *jure rei nostræ* dominium quoque acquirimus per *Accessionem* [c]: quando, nimirum, rei nostræ principali pars quædam accedit minus principalis; accessorium enim sequitur principale. [d]

n. 1. Ratio naturalis hujus acquisitionis in eo consistit, quod per hujusmodi

(k) Vid. supr. §. 220, & 223, (l) d. l. 65, §. 1, A. R. D. l. 2, §. 13, Ne quid in loc. publ. (m) L. 65, §. 4, A. R. D. (n) L. 1, §. 7, De flum. (o) L. 1, §. 6, ff. De flum. (p) §. 22, Inst. R. D. (q) d. l. 1, §. 6, ff. De flum. (r) L. 16, ff. A. R. D. (s) L. 1, §. 6, ff. De flum. (t) L. 47, §. 3, A. R. D. l. 1, §. 1, A. P. (u) In l. 3, Ne quid in loc. publ. (v) d. l. 3, pr. (x) L. 14, pr. A. R. D. (y) L. 24, §. 3, aq. & aq. pluv. arc. l. 12, A. R. D. (z) Arg. l. 1, §. 4, de flum. (a) L. 6, ff. Fin. reg. (b) L. p. §. 2, A. R. D. (c) L. 23, §. 2, & §. 5, Rei vind. l. 19, §. 3, De aur. leg §. 26, Rer. div. l. 1, pr. junct. l. 7, §. 1, seq. & §. 10. seq. A. R. D. §. 29, R. D. (d) l. 20, l. 29, ff. Aur. leg. l. 19, §. 13, & §. 20, eod. §. 26, Inst. Rer. div. l. 23, §. 5, Rei vind.

di accessionem *prior species* (quamdiu pars alieni corporis est) extincta videatur [e], & nunc tanquam pars sequatur jus totius. Res ergo principalis per prævalentiam trahit rem alienam [f], i. e. pars minus principalis accessionis loco cedit principaliori [g]. Is igitur, cujus rei alia accedit, efficitur dominus totius [h], id est tota ejus est, cujus antea fuit. [i]

n. 2. Ut autem hæc acquisitio locum habeat, duo requiruntur: 1. ut accessio pars fiat rei alienæ, & quidem 2. rei prævalentioris.

Aliud igitur obtinet 1. si res, quæ accedit, non fit vera pars rei alienæ: uti si corpus ex distantibus corporibus constat, non ex cohærentibus, & connexis; tunc enim singulæ partes suam retinent speciem. Hinc si gregi alienæ aries meus mixtus est, is non cedit gregi jure accessionis [k]; neque stercus alienum meo solo illatum cedit solo. [l]

Aliud quoque obtinet 2. si res accedit alienæ rei, quæ non est prævalentior: uti si duæ res diversorum dominorum, quarum neutra alteri accessioni est, ferrumine junguntur [m]; vel si argentum argento miscetur. [n]

n. 3. Bene autem in hac dominii acquirendi specie notandum est, per *accessionem* aliquando *priorem speciem* perpetuo extingui, aliquando salvam esse. *Priori* casu dominus prævanlentioris rei dominium speciei ita acquirit, ut illa, etsi separata, a priori domino vindicari non possit [o], quia semel ejus esse desiit [p]. Unde purpura vestimento intexta cedit vestimento jure accessionis [q], color lanæ [r], brachium per ferruminationem junctum statuæ [s], arbor, & planta solo, ex quo radices egit.

n. 4. Atqui hoc casu nova species non videtur acquiri per accessionem, sed jure specificationis; ex aliena enim materia nova species fit, quæ ad pristinam materiam reverti non potest. Resp. Regula hæc, *quod si ex re aliena nova species conficitur, ea cedat facienti jure specificationis*, exceptionem patitur, si nova species accedit rei prævalentiori [t]: uti si quis vestimento suo aurum alienum intexuit; tunc enim facienti non acquiritur jure specificationis, sed accessionis [u]. Hinc res prævalentior, cui nova species accedit, non ad facientem pertinet, nec nova species ei acquiritur, sed domino rei prævalentioris: si proinde meum brachium alienæ statuæ jungo per ferruminationem, non mihi acquiritur statua, sed brachium jure accessionis cedit statuæ alienæ, adeo ut nec separato brachio dominium vindicare possim, quia tota species semel desiit. [v]

Pari ratione si quis plantam, vel arborem in alienum solum transtulit, ex quo radices egerunt, nova species fit, desinit esse prior arbor, & planta [x]; adeoque cedunt solo, cujus pars sunt: adeo ut nec separata planta, vel arbor vindicari possit.

Ratio

(e) L. 6, §. 1, Aur. & arg. l. 6, ad exhib. l. 23, §. 5, R. V. l. 23, §. 2, eod. l. 26, §. 1, l. 27, §. 1, A. R. D. l. 13, §. 1, V. S. l. 7, §. 5, & 6, A. R. D. (f) l. 23, §. 4, R. V. (g) l. 23, §. 5, Eod. (h) d. l. 23, §. 1. (i) L. 26, §. 1, A. R. D. (k) L. 23, §. 5, R. V. (l) L. 5, §. 3, Ad exhib. (m) L. 27, §. 2, A. R. D. (n) L. 3, §. 2, R. V. l. 27, pr. A. R. D. (o) L. 23, §. 5, R. V. l. 24, A. R. D. (p) d. l. 23. (q) §. 26, R. D. (r) L. 26, A. R. D. (s) L. 23. §. 5, R. V. (t) §. 26, R. D. (u) d. §. 26. (v) L. 23, §. 5, R. V. (x) L. 26, §. 1, A. R. D.

Ratio differentiæ hæc eſt, quod per acceſſionem novæ ſpeciei priſtina ſpecies *totius* non mutetur; ſic enim veſtimentum manet, etſi purpuræ intextæ ſpecies pereat. Statua manet, nec mutatur, etſi brachium per confuſionem particularum accedat, eoque ſpecies brachii pereat. Cum ergo totum maneat, nec hactenus per acceſſionem novæ ſpeciei mutetur, jus domino *totius* ſalvum in re manet, adeoque nec facto meo id ei auferre poſſum. Quod ſecus eſt in ſpecificatione, ubi ſpecies *totius* rei perit, adeoque nihil ſupereſt, quod priſtinus dominus ſuum dicere poſſit.

In genere autem notandum eſt, quod in omnibus caſibus, ubi acceſſio novam ſpeciem conſtituit, pretium materiæ priſtinæ reſtitui domino debeat. [y]

n. 5. *In poſteriori* acceſſionum genere, ubi priſtina rei ſpecies ſalva manet, dominus rei prævalentioris, cui res aliena accedit, non acquirit dominium acceſſionis niſi quamdiu eſt pars totius. Cum enim totum, ſeu univerſitas, mea ſit, ſingulæ quoque partes, quatenus totum conſtituunt, meæ ſunt. Neque enim mutatione partium univerſitas mutatur. At ex quo pars illa deſinit eſſe pars totius, dominium partis reviviſcit, & priſtinus dominus eam vindicare poteſt.

n. 6. Cum vero hæc principia hactenus a Doctoribus non ſatis fuerint elucidata, altius paululum repetenda ſunt. Notandum autem eſt, *aliud* eſſe univerſitatem, corpus, ſeu totum; *aliud* res ſingulas, ſeu partes, & ſpecies, quæ univerſitatem, quæ corpus conſtituunt. [z]

CORPUS eſt vel *unitum*, quod uno continetur ſpiritu, ut ſtatua [a]; vel *connexum*, quod ex contingentibus, i. e. pluribus inter ſe cohærentibus conſtat, ut ædificium, &c. [b]. PARTES illius CORPORIS ſunt v. g. tignum, materia, tabulæ, &c. ex quibus ædificium, navis, &c. conſtat. [c]

n. 7. Alia autem ſunt *jura* corporis, i. e. totius, ſeu univerſitatis; alia *partium* [d]. Nam 1. qui univerſas ædes poſſidet, ſingulas res, ex quibus ædes conſtant, non poſſidet [dd]; & qui navem poſſidet, non videtur poſſidere tabulas, ex quibus navis conſtat [e]. Econtrario 2. qui ſingulas res, ex quibus ædes conſtant, poſſidet, non videtur poſſidere ædes [g]. Hinc 3. ædibus uſucaptis, ſingulæ res, ex quibus ædes conſtant, uſucaptæ non videntur [h]. 4. Uſucaptis ſingulis rebus, ædes uſucaptæ non ſunt [i]. Unde 5. evenit, ut dominus ſoli poſſit vindicare ædificium, non materiam: & e contrario 6. dominus materiæ poſſit vindicare tignum, non ædes. [k]

n. 8. Ex prædictis jam apparet, dominum *corporis*, ſeu totius, neceſſario acquirere *partes* accedentes, jure totius. Quando igitur res aliena accedit rei prævalentiori, ita ut ejus vera pars fiat, corpus, ſeu totum ejus eſt, cujus antea fuit [l]; & unitas majoris partis conſumit acceſſionem [m]; res, quæ accedit, in ſua ſpecie non manet: adeoque & hactenus res quodammodo extincta videtur

(y) §. 32. R.D.l.23. §.5. R.V. (z) L. 2. §.6. Pro emt. (a) L.30, Uſurp. l.23, §. 5. R. V. (b) d. l. 30. (c) L. 23. de Uſurp. (d) Grot. l. 2. c.5. §.17. l.2. c.9. §.3, c.20. §. 1. n. 8. c. 21. §. 2. & 7. l. 3. c. 2. §. 1. Leg. 7. §. 1. ff. Quod univ.nom. l.6. §.1. ff.Rer. div. (dd) L. 30, pr.A.P.l.23.uſurp. (e) d.l.30. (g) d.l.23. pr. l.8. Quod vi,aut clam. (h) L. 7. §. 11. A. R.D. l.23. in fin.R.V. (i) L.23. pr. & §.2.Uſurp. (k) L. 23. §.7. R.V.(l) L. 26. §. 1, A.R. D. l. 23, §. 2, R. V. (m) L.23, §. 5, R. V.

videtur [n]. Univerfitas enim non mutatur, etfi fingulæ partes mutentur. [o]

n. 9. At hoc tantum obtinet, quamdiu acceffio illa pars totius eft, adeoque quamdiu pars corpori unita, vel connexa eft [p]. Quando vero pars illa feparatur, adeoque non amplius unita, vel connexa eft corpori, dominus partis, cujus dominium falvum manfit, vindicare rem poteft [q]: impedimentum enim, quod obftabat, ceffat; is, cujus corpori antea pars acceffit, jus amplius, deficiente quippe unitate, non habet. Hinc [a] ædificium cedit folo, quamdiu fubfiftit; at diruto ædificio, materia ad priorem dominum revertitur. [b] Tignum cedit ædificio quamdiu ædificio cohæret; at fi tignum inde feparatum eft, prior dominus illud vindicare poteft. [e] Tabula cedit navi; at ubi defiit effe juncta, revivifcit dominium ejus, cujus tabula antea fuit. [d] Gemma cedit annulo, vel vafi, quamdiu annulo, vel vafi juncta eft; at feparata prioris eft domini, & is eam vindicandi jus habet.

n. 10. Anne vero iniquitas hic fubeft, quod dominus materiæ exfpectare debeat usque dum dirutæ fint ædes? Sane, is, ad quem totum pertinet, interim utitur re aliena; quod rationi, & æquitati naturali repugnare videtur. Refp. huic quoque iniquitati profpexit jus Romanum, dum materiæ domino dedit actionem ad exhibendum, qua agere poteft ut feparetur materia, & tunc vindicetur. [r]

n. 11. His principiis pofitis, tota doctrina JCtorum Romanorum, de acquifitione dominii per acceffionem, quæ Grotio adeo injufta videbatur, clara, ac perfpicua erit.

n. 12. Eft igitur regula naturalis, quod res aliis prævalentioribus junctæ, vel adjectæ, his acceffionis loco cedant [s]. Rem prævalentiorem autem JCti Romani definiunt, 1. fine qua altera effe non poteft [t]; quæ ornandæ alterius caufa accedit. [u]

n. 13. PRIMO igitur per acceffionem res acquiritur, *fi tali rei accedit, fine qua illa effe non poteft:* uti fi aliquid accedit corpori, quod ex pluribus contingentibus, feu cohærentibus, conftat.

n. 14. Hinc *I.* ædificium etfi marmoreum, cedit folo [v]. Solum igitur hic principale eft, quia ædificium fubfiftere absque folo non poteft: ita enim implicatur folo, ut fiat res immobilis, & pars foli [x]. Si igitur dominus materiæ vindicare ædes vellet, vindicaret folum, quod ipfius nunquam fuit.

Hinc prius ad diruendas ædes, & ad feparandam materiam agere, & feparatam materiam demum tanquam fuam (dominium enim materiæ extinctum nunquam fuit) vindicare debet; quod in fequenti membro pluribus examinabimus.

Ædificium igitur cedit folo, five is, qui ædificavit in fuo fundo, ex aliena materia ædificaverit [y], five alius ex fua materia in alieno fundo ædes pofuerit [z]. Neque intereft, utrum bona, an

(*n*) L.6, §. 1, Aur. leg. (*o*) L.76, De judic. Grot. l.2, c. 9, §. 6. feq. (*p*) L.23, §.5, R. V. l,59. eod. l. 2. C. eod. (*q*) L.23. §. fin. R.V. (*r*) L. 23, §.5. R. V. l. 6, ff. Ad exhib. (*s*) L.23, §. 4. & 5, R.V. (*t*) L. 23, §. 5. R. V. (*u*) L.26. §. 1. A. R. D. (*v*) L.15, §. fin. De Inft. legat. l. 98. §. 8. folut. l. 7. §. 10. Acq. rer. dom. l. 15. eod. junct. l. 5 l.6. ff. Rer. div. §.29. Rer. div. l.2, l. 37, l. 39. l. 49, pr. ff. Rei vind. l. 2, ff. de fuperf. l. 23. §. 6. & 7, Rei vind. (*x*) L. 30, §. 1, Ufurp. l. 23, pr. eod. (*y*) d. l. 7. §. 10. d. §. 29, (*z*) l. 7, §. 12. Acq. rer. dom.

an mala fide, ædificaverit (hæc enim distinctio jure Romano in pœnam malæ fidei inventa est [a]).

Atque hæc ratio est, cur usufructuario cedat usus ædium a domino exstructarum, ita ut nec dominus invito fructuario destruere ædes possit [b]. Immo nec fructuarius [c], nec colonus [d], ædes a se in fundo usufructuario, vel conducto positas, tollere, aut refigere possunt.

n. 15. Hinc *II.* Tignum alienum ædificio junctum cedit ædificio [e]. Si igitur ex alieno cæmento mihi ædes exstruo, si ex aliena materia meum ædificium reparo, si alienam fenestram meis ædibus jungo, &c; cæmentum, materia, & fenestra fiunt pars ædium, & cum universæ ædes meæ sint, sub hac universitate quoque partes illæ continentur. Dominus igitur materiæ perdit jus suum, indeque vindicare materiam non potest [f]; quia partem ædium vindicaret, quæ totæ meæ sunt. Exstincta igitur hactenus est species, quæ accessit [g], dum formam mutavit [h]; unitate majoris partis consumta est accessio [i]; desinit prior qualitas, & pars jam novam qualitatem per accessionem consecuta est: desinit enim esse tignum, & fit pars ædium [k], quæ totæ ejus sunt, cujus antea fuerunt. [l]

Etsi vero tignum jure totius cedat ædificio, tigni tamen dominium non in perpetuum extinctum est, sed tantum quatenus pars ædium, adeoque quamdiu junctum est [m]. Optime rem explicat Theophilus: *illud*, ait, *tamen apertum est, dominum materiæ non in perpetuum excidisse dominio ejus, sed tantisper, dum consistit ædificium* [mm]. Ex quo vero tignum separatum est ab ædificio, (ad separationem autem dominus agere potest actione ad exhibendum) [n], impedimentum cessat, jus dominii reviviscit, indeque vindicare illud pristinus dominus potest [nn]. Totum enim jus dominii in hunc casum salvum est: & proinde aliud jus est ædificii, seu corporis; aliud materiæ, seu partium illius corporis. [o]

JCti Romani ex ratione politica hanc actionem ad exhibendum, ratione tigni alieno ædificio juncti, in urbe prohibuerunt, ne urbs ruinis deformetur [p], ideoque rei vindicationem diruto demum ædificio dedere [q]; sed stante ædificio domino materiæ actionem in duplum veri pretii dedere, si *bona fide* dominus junxit [r]; si enim *mala fide junxit*, donasse censetur [s] (quod tamen jure codicis mutatum est [t]).

Aliquando mala quoque fide jungenti impensæ restituuntur jure Romano, si

(*a*) L. 23, §. 6, Rei vind. junct. l. 1. ff. Tign. junct. (*b*) L. 12, ff. Usu legat. (*c*) L 15, pr. Usufr. (*d*) L. 2, ff. de Superf. (*e*) L. 2, C. Rei vind. l. 59, ff. eod. l. 7, §. 21, l 38, ff. acq. Rer. dom. l. 16, C. eod. §. 30, Inst. Rer. div. (*f*) L. 25. §. 6. Rei vind. l. 23. §. 5, l. 59, eod. l. 2. C. eod. (*g*) Arg. l. 6, §. 1, Aur. legat. l. 13, §, 1. de Verb. sign. (*h*) L. 9, §. 3. Ad exhib. (*i*) L. 23, §. 5, Rei vind. (*k*) L. 26. §. 1. Acq. rer. dom. (*l*) d. l. 26, §. 1, l. 23, §. 2, Rei vind. (*m*) Vid. §. 29. Inst. R, D. (*mm*) Paraphr. Inst. tit. Rer. Div. §. 29. (*n*) Supr. §. 10, (*nn*) L. 23, pr. & §. f. usurp. l. 7. §. 2. ff. exc. rei judic. §. 29, Inst. Rer. div. (*o*) Vid. supr. n. 7. (*p*) d. §. 29, l. 7, §. 10, A. R. D. l. 15, pr. Usufr. l 23. §. 6, R. V. (*q*) d. l. 29, d. l, 15. l. 2, C. Rei Vind. l. 43, ff. R V. (*r*) d. §. 29, d. l. 7, §. 10, A. R. D. l. 23, §. 6, R. V. (*s*) d. §. 30, l. 5. C. ædif. priv. (*t*) l. 2. C. R. V.

si [a] reparatio necessaria fuerit [u]; [b] utiles quoque jungens repetit, si possidet [v]: [c] si non possidet, utiles, & voluptuarias tollere potest si sine dispendio ædificii tolli possunt [x], inprimis si pauper est [y]. Quanquam in arbitrio possessoris sit, offerendo pretium retinere impensa.

n. 16. Hinc *III.* Planta aliena cedit solo, si vera ejus pars fit, i. e. ex quo coaluit [a]; tunc enim alia species facta videtur, alio terræ alimento [b]: adeo ut nec separata a pristino domino vindicari possit; in quo ab ædificio differt. [c]

n. 17. Idem *IV.* obtinet in arbore aliena, fundo meo imposita: nam is quoque cedit fundo, si radices egit. [d]

n. 18. Sed & *V.* semen, insitum solo, huic cedit, etsi radices non egerit; quia statim ita pars soli fit, ut per naturam separari non possit. [e]

n. 19. Ex eadem ratione *VI.* pictura, etsi pretiosissima, cedit tabulæ etiam vilissimæ [f]: & *VII.* scriptura chartæ [g]. Sed & *VIII.* tabulæ navis cedunt navi [h]. Rationem addit JCtus [i], *quia cupressus, i. e. arbor non manet*; adeoque nova species fit, nimirum, corpus cupresseum. *IX.* Navis cedit carinæ, si scilicet navis ex alienis tabulis confecta carinæ jungitur [k]. *X.* Pes, manus, brachium, &c. si alienæ statuæ junguntur, cedunt statuæ [l]: fundus, aut ansa alieno scypho juncta, cedit scypho [m]. Ratio a JCto hæc additur, quia brachium non potest tuum dici; tota enim statua uno spiritu continetur [n]: adeoque statua, cum ejus accessione, tota ejus est, cujus antea fuit. [o]

n. 20. *Secundo*, prævalentiorem rem esse, eoque jure accessionis rem acquiri, diximus, *si quid ornandæ rei causa accedit.* Uti 1. si purpura accedit vestimento [p], vel color lanæ [q]; tunc enim purpura cedit vestimento, & color lanæ.

Hinc 2. gemma auro inclusa cedit auro [r]; nisi aurum gemmæ ornandæ causa accedat [s]: æstimari autem hæc debent ex visu, & usu jungentis. [t]

Atque hæc 3. ratio est, cur gemma annulo inclusa cedat domino annuli [u]. Gemma nova species fit, priorque species quodammodo extincta est [v], quamdiu scilicet annulus subsistit; nam gemma separata, (agi autem actione ad exhibendum potest, ut separetur [x]) dominus gemmæ eam vindicare potest. [y]

Atqui gemma pretiosior, indeque principalior est, adeoque annulus cedere gemmæ videtur. Resp. Ideo annulus pro re prævalentiori habetur, quia ejus ornandæ causa gemma accedit [z]; adeoque qui dominus annuli est, necessario quoque est dominus ornamenti, quamdiu partem annuli constituit.

Ex eadem ratione 4. unio, & gemma aliena, vasis ornandi causa juncta, cedit

(*u*) l. 38, R. V. l. 5, C. eod (*v*) d. l. 38, l. 14, Exc. dol. (*x*) l. 37, ff. R. V. l. 5, C. eod. (*y*) l. 35, ff. R. V. (*z*) d. l. 38, (*a*) l. 5. §. 3, Rei Vind. §. 31, Inst. Rer. div. l. 5. §. 13, l. 9, Aur. legat. (*b*) d. l. 31, l. 26, §. 2, Rei vind. l. 9, §. 2, Damn. inf. (*c*) d. §. 31. d. l. 9. d. l 26. §, 2. (*d*) d. §. 31. Inst. Rer. div. (*e*) §. 31. & §. 32, Inst. Rer. div. (*f*) l. 9. §. 1. Acq. Rer. dom. l. 23. §. 3, & 4, Rei vind. (*g*) dd. ll. l. 3, §. 14, ff. Ad exhib. l. 9, §. 2, Acq. rer. dom. (*h*) L. 6, ff. Rei vind. l. 26, §. 1, Acq. rer. dom.

(*i*) d. l. 61, (*k*) d. l. 61, §. 1, Rei vind. (*l*) d. l. 23, §. 2, & 5. Rei vind. l. 26. §. 1, Acq. rer. dom. l. 14, ff. Aur. legat. (*m*) d. l. 26, §. 1, d. l. 23, §. 2, (*n*) d. l. 23. §. 6, (*o*) L. 26, §. 1. R. V. (*p*) §. 26, Inst. Rer div. (*q*) l. 26. in fin. Acq. rer. dom. (*r*) L. 6. ff. Ad. exhibend. (*s*) l. 19, §. 18, 19, & 20, Aur. legat. (*t*) l. 29. §. 1, Aur. leg. l. 32, §. 5, eod. (*u*) l. 19, §. 16. Aur. legat. (*v*) l. 6, §. 1, Aur. legat. (*x*) l. 6, ad exhib. (*y*) l. 23, §. f. Rei vind. d. l. 6, (*z*) l. 19, §. 13. & 20, Aur. legat.

cedit vasi [a]; quia uniones, & gemmæ alienæ, quæ vasi accedunt, in sua specie non permanserunt, adeoque per accessionem quodammodo exstinctæ videntur [b]. Hinc dominus gemmæ eam vindicare non potest, quamdiu juncta est [c]: idque in omnibus reliquis rebus per accessionem junctis ita obtinet. [d]

SECTIO III.

De acquisitione dominii Jure Familiæ; ubi de origine Successionis ab intestato agitur.

§. CCLXXVIII. ROMANI JCti alteram JURIS IN RE speciem constituunt HÆREDITATEM. Ubi præmittendum est, *hæreditatem* esse jus aliquod universale, complexum aliquem omnium jurium defuncti [e], qui continet non tantum jura, quæ defunctus *in re* habuit, sed & omnia *jura personalia* defuncti. Nam hæres in utrisque succedit, & in utrisque repræsentat personam defuncti. Unde actiones hæreditariæ naturali quoque ratione mixtæ [f] sunt, i. e. partim reales, partim personales.

§. CCLXXIX. Quando igitur *hæreditas* inter *jura in re* refertur, hoc jure naturæ tantum verum est quoad *dominium*, quod defunctus habuit, & quod continuatur ab hærede. Actiones vero personales non pertinent ad *jus in re*, sed ad *obligationes personæ*, adeoque ad tertium objectum juris. [g]

Hactenus igitur *hæreditas* non differt a *dominio*: sed ideo separato titulo tractatur, *tum* quia dominium hic sub complexu omnium jurium continetur (hæreditas enim est modus acquirendi universalis, & continet jura in re, & jura personæ [h]); *tum* quia modus acquirendi particularis est: neque enim facto nostro, neque jure rei nostræ, hæc dominii species acquiritur, sed successione, i. e. per continuationem familiæ.

§. CCLXXX. Antequam vero in rationem acquirendæ hæreditatis naturalem investigemus, explicare necesse est, quidnam sit *corpus artificiale*. Nam sæpius contingit, res natura per se distantes, uni nomini subjici, & uno quasi spiritu regi [i], quæ corpus artificiale constituunt.

n. 1. Constituitur autem tale corpus *consensu*: quo posito regula naturæ est, ut prout partes disponunt, ita jus sit. Exempla ejusmodi corporum artificialium varia sunt pro varia hominum dispositione.

n. 2. *Primum* enim, & illustre exemplum est in civitate, quæ est dispositio plurium familiarum, qua jus imperii, i. e. jus defendendi jura singulorum, in totam civitatem conferunt.

Civitas igitur est corpus aliquod artificiale, seu mysticum, societas quædam consensu constituta in eum finem, ut universum, seu corpus, regat, singuli pareant. Atque ex hoc consensu, non tantum universitati jus aliquod in singulorum res, & bona competit, sed & singulis jus aliquod in universitatem quæritur.

Effe-

(a) l. 6, §. 1, Aur. legat. (b) d. l. 6, §. 1, (c) l. 6, ff. Ad exhib. (d) l. 23, §. 5, R. V. (e) l. 178, §. 1, Verb. sign. l. 8, ff. de acq. vel omit. hær. (f) §. 20. Inst. act. §. 3. & 4. Inst. de obl. quæ quasi ex contr. (g) Vid. lib. seq. cap. 7. (h) Vid. §. 278. (i) Grot. L. 2, c. 9. §. 3.

Effectus hujus rei inter alios hic est, ut corpus illud non intereat, etsi singuli mutentur, adeoque etsi membra quædam illius corporis moriantur [k]. Nam spiritus ille, qui totum unit, nomen illud civitatis, & vinculum illud, quod universitatem colligat, manet, & perpetuatur in successoribus. Atque hoc sensu Principes nunquam mori, civitates esse immortales, & populum præsentem eundem esse, qui mille abhinc annis vixit, etiam naturali ratione asseri potest. [l]

n. 3. *Collegium* quoque corpus aliquod artificiale est, consensu ab initio constitutum. In tali universitate itidem nihil refert, utrum omnes iidem maneant, an pars maneat, vel an omnes immutati sint. Hinc si universitas ad unum redit, jus omnium in unum recidit, & stat nomen universitatis [m]. Unde unus ille & convenire, & conveniri potest. [n]

n. 4. Pari ratione *judicium* semel constitutum idem manet, quod antea fuit, etsi omnes judices mutati essent [o]. Idem in legione, in nave, etsi refecta, obtinet. [p]

§. CCLXXXI. Simile exemplum, & magis naturale, est in *familia*. Hæc enim corpus aliquod est, quod vel proprio jure ipsorum continetur, vel jure communi universæ cognationis. [q]

Familia, quæ *proprio jure* continetur, consistit ex pluribus personis, quæ sunt sub unius potestate, aut natura, aut jure subjectæ, e. g. patre familias, matre familias, & filio, ac filia familias, & qui deinceps vicem eorum sequuntur, nempe nepotibus &c.

Communi jure familiam dicimus corpus, quod agnati invicem constituunt. Etsi enim patrefamilias mortuo singuli singulas familias habeant, tamen omnes, qui sub unius potestate fuerunt, recte ejusdem familiæ appellabuntur, qui ex eadem domo, ac gente proditi sunt. [r]

n. 1. Effectus insignis hujus *corporis* est, ut subsistat, etsi membra singula mutentur. Adeoque sublato capite non dissolvitur corpus, sed omnia jura familiæ devolvuntur ad membra illius familiæ, & æquis partibus inter eos distribuuntur: i. e. liberi succedunt in omne jus defuncti patris.

n. 2. Liberi igitur dicuntur hæredes; & familia, quæ in liberos transit, hæreditas vocatur. Familia enim etiam in res deducitur [s]; & sic hæreditas, & familia, sunt synonyma. Quod vel exinde probatur, quia actio, quæ liberis datur ad dividendam hæreditatem, *familiæ erciscundæ* judicium dicitur [t]; & qui hæres instituitur, *familiæ emtor* vocatur. [u]

n. 3. His principiis positis, omnis successionis naturalis ratio in aprico est. Pater enim ea intentione sociam procreationis sibi assumit, ut corpus aliquod familiæ constituat, atque liberos progeneret, qui familiam propagent, i. e. in jura familiæ ipso mortuo succedant.

n. 4. Quando igitur deficit pater, (caput illius corporis, quod familia dicitur) omne jus illius corporis manet in membris illius familiæ, i. e. in liberis, qui jam pro rata in omne jus familiæ succe-

(*k*) l. 7. §. f. Quod cujusque univers. &c. (*l*) Vid. Grot. l. 2, c. 9. §. 3, (*m*) l. 7. quod cujusque univ. (*n*) d. l. 7. (*o*) l. 76, de jud. (*p*) ibid. (*q*) l. 195. §. 2, V. S. (*r*) d. l. 195, §. 2. (*s*) l. 195. §. 1, l. 196, V. S. l. 40, §. 2, eod. l. 1, §. 18, de vi arm. ibique Goth. l. fin. in fin. C. de V. S. (*t*) tot. tit. ff. Fam. erciscund. (*u*) §. 10, Inst. de testam.

ſuccedunt. Hinc filius non exſtinctus videtur, quamdiu nepos ſupereſt, in quem ſubſtantia, & caro patris quaſi ſint infuſa. [v]

n. 5. Naturali igitur jure ſoli LIBERI ſuccedunt patri; quia id patris votum eſt, ut liberos habeat, qui in ipſius bona ſuccedant: ideo enim uxorem ducit, & ideo corpus familiæ conſtituit, ut jura in illa familia maneant, & per corpus illud continuentur.

n. 6. Ea enim ratio corporum conſenſu conſtitutorum eſt, ut etiam in uno (exſtinctis reliquis) nomen univerſitatis conſiſtere poſſit [x]. Et ea, quæ unum quaſi ſpiritum habent, adeoque corpus artificiale conſtituunt, ſe inſtar corporis naturalis habent; quod itidem eſſe non deſinit, particulis paulatim commutatis, una manente ſpecie [y]: unde populus idem hoc tempore putatur, qui centum abhinc annis fuit, licet ex illis nemo nunc vivat. [z]

§. CCLXXXII. Atque hæc totidem fere verbis a JCtis traduntur. Illi enim 1. ſucceſſionem liberorum a natura eſſe, & hæreditatem paternam naturali ratione liberis deberi, ajunt. [a]

2. Rationem ponunt in voto parentum; Papinianus enim liberos naturæ ſimul, & parentum commune votum, ad ſucceſſionem vocare, ait [b]. Unde Apoſtolus ex eo, quod quis filius ſit, argumentatur: Ergo hæres. [c]

Hinc jam 3. eſt, quod liberi dicantur eſſe quodammodo domini bonorum paternorum, etiam vivis parentibus [d]; & quod non novum acquirere dominium, ſed continuare jam quæſitum, & pleniorem ſaltem adminiſtrationem conſequi videantur [e]; atque ideo bona ad eos redire dicantur. [f]

Hinc 4. conſtat, cur liberi appellentur ſui hæredes, & neceſſarii, adeo ut nec abſtinere poſſint jure civili; quia non eſt nova acquiſitio, ſed continuatio prioris acquiſitionis, jure familiæ factæ. [g]

Hinc 5. apparet, cur hæres repræſentet perſonam defuncti, & cur cum eo pro una perſona haberi dicatur [h]. Cum enim totum familiæ jus in hærede ſubſiſtat, totumque patrimonium in hæredem devolvatur, eoque ſuccedat in omne jus defuncti, illudque continuet, eodem jure habetur hæres, quo ipſe defunctus. Cujus rei effectus inſignis hic eſt, [a] ut filius teneatur patris factum præſtare, adeo ut ſi pater alienavit bona filii propria, vel ex pacto, & providentia primorum acquirentium ei quæſita, filius ea revocare non poſſit [i]: [b] ut actiones inter patrem, & filium, confundantur. [k]

Sed

(v) L. 30, C. fidei com. l. 85, Hær. inſt. (x) L. 7, §. 2, ff. Quod cujusque univ. Vid. not. ad Grot. l. 2, c. 9, §. 4, Loſæus de jur. univerſ. p. 1, c. 1, n. 30, & 33, (y) Grot. l. 2, c. 9, §. 13, (z) Grot. d. §. 3, n. 2, (a) L. 7, ff. Bon. damn. l. 7, in fin. Si tab. teſt. null. exſt. Vid. Cap. 17, q. 4. leg. 7, §. 2, C. de Cur. fur. l. 14, pr. C. Legitim. hær. (b) l. 7. §. 1, Unde lib. l. 15. pr. Inoff. teſt. l. 50, §. 2, ff. Bon. libert. ibi, omnia, quæ noſtra ſunt, liberis ex voto paramus. l. 13. §. 2, C. Legit. hær. l. 26, §. 1, Si quis omniss. Goth. ad d. l. 26, (c) Ad Galat. 3, in fin. & c. 4. v. 7, (d) l. 11, ff. de lib. & poſth. (e) l. 11, ff. de lib. & poſth. §. 2, & 3, Inſt. de hær. qual. & diff. l. 14, de ſuis, & legit. l. 30, Ex quibus cauſ. maj. (f) Terent. in Andr. IV. 5, v. 4, ibique Donat. (g) l. 11, ff. de lib. & poſth. l. 1. §. 7, Si quis omiſſ. l. 14, ff. de ſuis & leg. §. 2, Inſt. de hær. qual. & diff. l. 36, de acquir. vel omitt. hær. l. 6, §. 5, eod. l. 17, Qui teſt. fac. (h) §. 4, Inſt. Inut. ſtip. l. fin. C. Imp. ſubſt. vid. jus meum controv. part. 1, pag. 95, (i) L. 14, C. Rei vind. (k) Jus meum controv. d. l.

Sed & 6. hinc jam conſtat ratio, cur hæreditas in jure civili *familia* dicatur [l], quia jure familiæ liberi ſuccedunt; unde liberi ſi hæreditatem inter ſe dividunt, *familiam* dividere dicuntur.[m]

Hinc 7. conſtat, cur liberi ante patrem mortui transmittant hæreditatem ad ſuos hæredes ipſo jure [n]. Cum enim quodammodo dominium, & jus eventuale ſuccedendi, quæſitum ſit liberis vivo parente, adeoque jus familiæ verum jus in re, utut eventuale, ipſis tribuat, hoc jus transferunt in eos, qui pars corporis ſui, & hoc ipſo pars familiæ ſunt, & qui ex ea ratione in omne jus patris ſui defuncti, adeoque & in ejus jus familiæ, indeque competentia jura, ſuccedunt. [o]

Hinc conſtat, 8. qua ratione legitima dicatur deberi jure naturali [p]. Cum enim parentes naturali ratione poſt mortem diſponere non poſſint, adeoque teſtamenta, (quatenus ſunt diſpoſitio unius, quæ poſt mortem ſaltem effectum habeat) naturali ratione non valeant, nec jus ſuccedendi liberorum ſua natura tollant; leges quidem civiles parentibus ob utilitatem publicam hanc libertatem conceſſere, ut per tale negotium, nimirum, per teſtamentarias diſpoſitiones, liberis hæreditas jure naturæ quæſita auferri poſſit: at hanc ſervarunt æquitatis rationem, ne totam hæreditatem auferre liceret; ſed ut certa bonorum pars liberis neceſſario relinqueretur. Hactenus igitur jus naturæ, quod liberos ad ſucceſſionem paternæ hæreditatis vocat, ſalvum eſt; & quoad hanc portionem recte aſſeri poteſt, eam jure naturæ deberi, nec a patre auferri, aut minui poſſe: niſi lex ob utilitatem publicam hanc quoque partem liberis auferat; uti abſtulit in pœnam ex certis exhæredationis cauſis, item in favorem militiæ. [q]

Atque hæc 9. confirmantur conſenſu omnium gentium; in omnibus familiis enim receptum eſt, ut familia, ejusque jura a liberis, exſtinctis licet parentibus, continuentur, adeoque liberi in omne jus defuncti ſuccedant.

Filius apud QUINTILIANUM ait, *partem jure gentium peto* [r] JULIANUS [rr] aſſerit: *æquum, liberis hæreditatem relinqui.* PROCOPIUS [s] refert, *leges in hac re tam apud barbaros, quam apud Romanos conſentire, ut liberos dominos pronuntient rerum a patre relictarum.* Apud PLUTARCHUM (*de prolis amore*) *liberi hæreditatem ut ſibi debitam exſpectant.* Et PHILO [t] tradit, legem naturæ eſſe, ut liberi parentibus ſuccedant. [u]

§. CCXXXIII. LIBERORUM nomine veniunt liberi utriusque ſexus; nam etiam *fœminæ* ſub corpore familiæ continentur, ejusque membra ſunt: idque antiquiſſimis temporibus ita obti-

(*l*) L. 9, §. 2, lib. & poſt. Heinecc. Ant. Rom. l. 3, tit, 1, §. 1, (*m*) Toto Tit. ff. Fam. erciſc. (*n*) l. 8, C. Suis & legit. §. 2, Inſt. de exhær. lib. l. 14, ff. Suis & legit. B. Par. in Diſp. de ſucceſſ. nepot. Sect. 3, per tot. (*o*) l. 7, §. 1, Unde liberi l. 15, pr. Inoff. teſt. (*p*) l. 36, §. 2, C. Inoff. teſt. Nov. 1. præf. §. 2, (*q*) tot. tit. ff. de inoff. teſt.

(*r*) Declam. Conf. declam. 388, (*rr*) In Cæſaribus. (*s*) Perſic. 1. (*t*) in vita Moſ. III. (*u*) Conf. Æl. Spart. in vita Hadriani. c. 18. Nepos in Phoc. 1. De Romanis id jam probatum dedi Conf. Prov. 1, pr. &c. 2, de Hebræis vide Genes. C. 15, v. 4, C. 21, v. 10, C. 25, v. 5, Grot. l. 2, c. 7, §. 5, n. 2, §. 8, n. 3,

obtinuisse, ex historia Jobi apparet, qui filiabus hæreditatem inter fratres dedit [v]. Sed & legibus XII. tabularum filiæ patri succedebant. [x]

Hoc jus naturæ per legem Voconiam sublatum, & filiæ ab hæreditate parentum exclusæ fuere, quia Romani familiæ, ejusque conservationi, consulere voluerunt [y]. Atque hinc nepotes ex filiis nati excludebant nepotes ex filiabus natos [z]. At filiæ a Justiniano pristino juri restitutæ sunt, & novo jure filiæ, ac nepotes cum filiis æquali jure succedunt.

n. 1. Liberorum nomine etiam veniunt *infantes*, & *furiosi* [a]: immo & *posthumi*, si nascuntur. [b]

*n.*2. Num ex *concubina nati succedunt?* Equidem supra diximus, tale conjugium naturali jure valere, & differentiam inter uxorem, & concubinam, esse mere civilem. At quia per *concubinam* talis persona intelligitur, quæ ea lege viro se jungit, ne jura familiæ ipsi, ejusque liberis communia sint, certum est, liberos non succedere, non quia natura, sed quia pactum obstat. [c]

Num *spurii* succedunt? Negatur: tum quia pater ibi certus non est, adeoque de familia, quam continuare deberet, non constat: tum quia votum patris cessat, qui non animo familiam constituendi, sed libidinis explendæ, cum meretrice concumbit. At matri succedunt æque, ac liberi legitimi; mater enim semper certa est. [d]

n. 4. Denique certum est, *nepotes* quoque liberorum nomine contineri, adeoque succedere. Hi enim subeunt in locum parentum, eorumque personam repræsentant. Sane, pater omne jus suum, quod in familia est, adeoque & spem succedendi, transmittit ad suos hæredes, qui proinde non proprio, sed patris jure succedunt, i. e. in stirpes [e]. Atque hoc jus repræsentandi, etiam ultra fratrum filios naturali jure procedit; sed legibus id saltem ad fratrum liberos restrictum est.

n. 5. Quæritur, an *nepotes* patri succedant, si avus superest? Jure naturæ negatur, quia recasuri sunt in potestatem avi, in qua ipse pater fuit, ejusque familia.

n. 6. Denique quæritur, *an liberi, succedentes patri, conferre teneantur ea, quæ a patre defuncto acceperunt?* Equidem accepta, & impensa, quæ ad educationem pertinent, conferre liberi non tenentur, (nisi pater aliud disposuerit) quia sub officio patris continentur; reliqua autem conferre tenentur: uti sumtus Doctorales, pecuniam pro obtinendo beneficio ecclesiastico, vel officio seculari erogatam [f], dotem, &c. [g]; nisi probetur, patrem animo donandi erogasse.

§. CCLXXXIV. Præter hanc successionem nulla alia successio naturalis datur. Liberi ergo non succedunt MATRI, *tum* quia uxor quicquid habet, acquirit marito, indeque nihil est, in quod liberi succedere possint: *tum* quia liberi non sunt in domo, & familia matris,

(v) Job. cap. fin. v. 15. (x) Heinecc. Ant. Rom. l. 3, tit. 1. (y) Heinecc. d. t. 1, §. 4. (z) §. 15, Inst. de hær. quæ ab int. (a) Heinecc. Ant. Rom. l. 3, t. 1, §. 9. (b) L. 30, §. 1, Acquir. hær. (c) Grot. l. 2, c. 7, §. 8, n. 3. (d) L. 3, ff. ad SC. Orphit. l. 1, §. 2, l. 2, § 1, ff. eod. l. 2, v. 5, itaque ff. Unde cognati. Paul. l. 4, sent. 10, §. 1. (e) Nov. 118, c. 1, §. 6, Inst. De hær. quæ ab int. Grot. l. 2, c. 7, §. 6, ibique not. (f) Tot. tit. ff. de collat. (g) Tot. tit. ff. de dot. coll.

matris, adeoque liberi familiam matris non continuant. Atque hinc apparet ratio, cur jure Romano liberi non opus habeant consensu matris, si nuptias contrahunt, quia ei invitæ non obtrudunt suos hæredes; secus, ac in patre. (*Vid.* §. 159. *n.* 8.)

Jure antiquo Romano liberos exclusos fuisse a successione *matris* [h], certum est; adeo ut nec Prætor liberis dederit bonorum possessionem *unde liberi*, utpote quæ tantum suis hæredibus dabatur [i]: & liberis demum cautum fuit per SCtum Orphitianum, per quod liberi promiscue vocabantur ad successionem *matris*; immo præferebantur agnatis, & consanguineis matris. [k]

Quomodo hoc ipsum SCtum varie mutatum, & tandem a Justiniano constitutum sit, ut liberi patri, *matrique* eodem jure succedant, docet celeberrimus Heineccius. [l]

§. CCLXXV. In ASCENDENTIBUS tota ratio successionis cessat, *tum* quia liberi nihil habent, in quod succedi possit, utpote cum vivi omnia acquirant patri [m], adeo ut dos quoque, quam nurus filio constituit, patri acquiratur [n] (nam pater sustinebat onera matrimonii a filio contracti; quod onus demum post mortem patris ad filios revertebatur [o]): *tum* quia ascendentes non sunt in familia liberorum, nec eam continuant post eorum mortem: *tum* quia deficit hic commune illud votum, quo parentes liberos ad successionem vocant. Diximus enim, ea intentione matrimonium contrahere parentes, ut liberos procreent, quibus sua relinquant. Quæ ratio cessat in liberis defunctis.

Hinc Papinianus ait, *liberos naturæ simul, & ex voto communi parentum, succedere; parentes vero saltem ex ratione miserationis* [p]. Et alibi [q]: *parentibus non deberi hæreditatem, uti debetur liberis propter votum parentum, & naturalem erga liberos charitatem; turbato tamen mortalitatis ordine non minus parentibus, quam liberis pie relinqui.*

n. 1. Jure Romano antiquo PATER nec liberis emancipatis, nec in peculiis postea introductis, succedebat; sed priori casu jure patronatus, posteriori casu a Prætore per bonorum possessionem demum vocatus est ad successionem [r]: certissimo indicio, patrem nec jure naturali, nec veteri jure Romano, liberis, etiam in bonis, quæ proprio jure ipsis competebant, successisse, & demum ex ratione commiserationis admissos fuisse.

§. CCLXXXVI. De MATRE res minus dubii habet jure naturæ: non enim *vivo marito* liberis succedit, quia pater jure patriæ potestatis omnia bona filii sibi vindicabat; nec *mortuo marito*, quia mater non est in familia liberorum, nec eam continuat, & ratio voti æque, ac in patre, hic cessat.

n. 1. Jure veteri Romano itidem certum est, *matrem* liberis non successisse, cum

(*h*) Heinecc. antiq. Rom. L. 3, tit. 3, §. 1, & t. 4, §. 1, & 2, Ulp. frag. XXVI. §. 7. (*i*) l. 1, §. 6, ff. Unde lib. Heinecc. d. t. 4, §. 1. (*k*) pr. inst. ad Sc. Orphit. Heinecc. d. l. §. 4, & 5. (*l*) d. tit. 4, §. 6. (*m*) Heinecc. El. Inst. l. 3, t. 2, §. 695. (*n*) l. 56, §. 1, l. 72, §. 1, Jur. dot. (*o*) d. l. 56. (*p*) l. 7, §. 1, unde liberi ibique Goth. (*q*) l. 15, pr. Inoff. testam. (*r*) L. 10, ff. Suis, & legit. Heinecc. Ant. Rom. lib. 3, t. 2, §. 5, Conf. l. 2, §. 4, Unde legit. l. 15, pr. inoff. test. §. 3, inst. & l, 2, §. 15, ad Sc. Orphit.

cum nec *pater* ad liberorum successionem vocaretur [s]. Sane, nec legibus XII. tabb. nec jure civili mater succedebat [t], sed Prætor demum matres ad liberorum successionem vocavit edicto, *unde cognati* [u] i. e. post omnes agnatos, & legitimos.

n. 2. Ceterum, per SCtum Tertyllianum cautum fuit, ut *mater* (non avia) ingenua trium, libertina quatuor liberorum jus habens, ad bona liberorum admitteretur, licet ea in potestate parentis esset [v]. At ei præferebantur defunctorum liberorum descendentes, ascendentes paterni, ac fratres, etiam adoptivi, non uterini. [x]

Tandem Justinianus *matrem* ante omnes fratres vocavit [y]. At id non ex ratione naturali, sed ex sola miseratione jure Romano statutum esse, vidimus.

n. 3. AVIA nec per SCtum Tertyllianum ad successionem nepotum vocabatur [z]. Justinianus autem eam post matrem ad successionem admisit. [a]

§. CCLXXXVII. COLLATERALES jure naturæ invicem non succedunt, quia tota ratio successionis in eis cessat [b]. Collaterales enim non continuant familiam collateralium, sed primi constituentis. Unde & votum, quod causam dat successioni liberorum, in collateralibus deficit.

Neque allegari potest, collaterales contineri sub corpore familiæ, quod *communi jure universæ cognationis continetur*, quia omnes uni potestati subjecti fuere, & ex eadem domo prodierunt [c]. Nam jura, quæ ex *corpore familiæ*, *quod communi jure cognationis continetur*, oriuntur, diversa sunt ab illis, quæ sequuntur *ex corpore familiæ*, *quæ proprio jure* continetur.

In solo *posteriori corpore* jus succedendi necessario sequitur; tum quia liberi sunt portio immediata corporis paterni, tum quia sunt in domo, familia, adeoque in potestate patris; tum quia ejus voto familiam continuant, i. e. ei succedunt.

Omnes hæ rationes cessant in *priori corpore familiæ*. Collaterales nec sunt immediatæ portiones corporis defuncti; nec in defuncti cognati domo, aut familia fuere, adeoque eam non continuant; nec denique votum defuncti est, ut fratres, Thii &c. succedant, utpote quod votum tantum in patre obtinet, qui ideo uxorem ducit, ut ex ea suos hæredes procreet.

Jure Romano succedendi jus etiam ad illud corpus familiæ, quod communi agnationis jure continetur, extensum est. Nam agnati legibus XII. tabularum, cognati autem per bonorum possessionem a Prætore, & postea, juxta ordinem gradus, a Justiniano admissi fuere.

Extincto hoc corpore, adeoque deficientibus familiæ membris, ratione naturali hæreditas fit nullius, ceditque occupanti. At uti Imperatores omnia adespota sibi, ita & hodie Status Imperii tales hæreditates fisco suo addixere. [d]

n. 6. Qui cum ascendentibus, descendentibus, & collateralibus, ex constitu-

(s) vid. §. 284, n. 1, & Ulpian. d. l. §. 8. (t) pr. Inst. ad Sc. Tertyll. Heinecc. A R. l. 3, t. 3, §. 1. (u) pr. Inst ad SC. Tertyll. (v) §. 2. Inst. eod. Heinecc d. l. §. 5, seq. (x) Ulpian. fragm. XXVI. n. 8, Heinecc. d. l. §. 7. (y) Nov. 118, c. 2, (z) §. 2, & 3, Inst. ad Sc. Tertyll. (a) Nov. 118, c. 2, pr. Heinecc. Ant. Rom. l. 3, tit. 3, §. 8. (b) §. 1. Inst de Sc. Orphit. Leg. 4, Cod. Theod. de legit. hær. (c) L 195, §. 2, V. S. (d) L. 4, C. de hæret.

ftitutione Juftiniani in fucceffione concurrant, ex compendiis juris apparet.

n. 7. Quid igitur de fucceffione CONJUGUM dicendum eft? Refp. Nec ea jure naturali obtinet. *Maritus* enim non fuccedit uxori, quia acquirit omnia bona uxoris tanquam caput familiæ, in quam uxor fuo confenfu tranfit: adeoque mortua uxore nihil fupereft, in quod fuccedi poffit.

Nec *uxor* fuccedit marito, quia eft focia omnium bonorum: adeoque poft mortem mariti occupat dimidiam bonorum, non tanquam hæres, fed tanquam focia; finita enim focietate alter focius ad divifionem agere poteft. Hinc Paulus poftquam allegáffet quorundam fententiam exiftimantium, uxorem furtum facere non poffe, rationem allegat, *quia focietas vitæ quodammodo dominam eam faciat* e. Atque hæc ratio eft, cur apud plures gentes hodieque communio bonorum inter conjuges obtineat. f

Legibus XII. tabularum uxor filiæ loco erat quoad fucceffionem, & tanquam fua fuccedebat, adeoque cum liberis concurrebat. g

Poftea Prætor edicto *unde vir, & uxor*, conftituit, ut deficientibus agnatis, & cognatis, vir uxori inteftatæ, & uxor viro inteftato, fuccederet h. Exemplum ex Valerio Maximo adducit Heineccius. i

§. CCLXXXVIII. Admitti ergo non poteft 1. fententia eorum, qui jure naturæ nullam fuiffe fucceffionem, nec liberorum, ftatuunt, & hos demum jure furrogationis in locum juris occupandi ad fucceffionem vocari, exiftimant. k

Nec 2. opinio eorum, qui fucceffiones inter *afcendentes, & defcendentes*, ex neceffitate alendi, inter *collaterales* autem ex conjectura voluntatis deducunt. l

§. CCLXXXIX. Hæreditas igitur eft fucceffio in univerfum jus defuncti. m

Caufa fucceffionis hæreditariæ eft jus naturæ, quod, uti vidimus, liberis in familia conftitutis hæreditatem defert.

Hæreditas igitur defertur folis liberis, quia illi foli continuant familiam, eamque inter fe dividunt.

§. CCXC. *Objectum* hæreditatis funt omnia jura, quæ patris fuere, adeoque non tantum jura in re, fed & obligationes, tam activæ, quam paffivæ, quæ offibus patris inhæferunt. Unde hæreditas complexus dicitur omnium jurium; & actio, quæ inde datur, eft univerfalis, & mixta. n

§. CCXCI. *Effectus* hæreditatis eft, ut 1. hæres fuccedat in omne jus defuncti nn. Liberi enim continuant familiam patris; adeoque omnia jura familiæ in liberos transferuntur. Atque hæc ratio eft, cur hæres cum defuncto habeatur pro una perfona o; cur obligetur creditoribus defuncti ex omnibus caufis, quibus defunctus obligabatur p; cur

(*e*) L. 1, ff. de act. rer. amot. (*f*) De quibus vid. Harmenop. perie. ftatut. part. 2, tit. 34. Goris adverf. jur. tract. 1, c 1, Sim. van Leeuwen Cynof. forenf. l. 4, c. 23, Mev. ad jus Lubec. tit. 5, l. 1, art. 5, n. 2, feq. Wefel de connub. bon foc. cap. 1. B. Par. difp. de fucceff. ab int. c 3. (*g*) Heinecc. Ant. Rom. 1, tit. 10, §. 6, & 7, L. 3, tit. 10, §. 7. (*h*) tot. tit. & l. 1, Unde vir, & uxor. Heinecc. d. t. 10. §. 7, in fin. (*i*) L. 3, tit. 1, § 5. (*k*) Vid. differt. procem. X. §. 13. 14, 24, & 25. (*l*) Vid. differt. procem VI. §. 39. (*m*) L. 24, V. S. (*n*) Laut. comp. pag. 112, pr. & pag. 113. (*nn*) L. 196, R. J. (*o*) Nov. 48, præf. l. 54, A. H. l. 193, R. J. (*p*) L. 8, A. H. l. 10, C. de jur. delib.

cur jure Romano legatariis teneatur [q]; denique cur confundantur obligationes inter defunctum, & hæredem. [r]

2. Ut defendere jus hæreditarium possit contra omnes, qui jus illud turbant. Hinc ei datur *petitio hæreditatis* [s], quæ est *actio universalis* (nam omnia jura defuncti tam realia, quam personalia, ea petuntur) *mixta*, (quia non tantum dominium vindicat hæres, sed & personales præstationes persequitur; nimirum, causam, accessiones, id, quod interest, dolum, culpam, &c.) *ad hæreditatem, i. e. universitatem jurium, vel ejus partem* [t], *vindicandam ab eo, qui pro hærede, vel pro possessore possidet.*

Præterea hæredi plures actiones singulares dantur: nimirum, [*a*] *actio familiæ erciscundæ* [u], contra cohæredes ad commune jus hæreditarium dividendum, & ad fructus, & impensas restituendas [v]; unde hæc actio mixta dicitur [x]: [*b*] *rei vindicatio*, contra eos, qui rem hæreditariam possident: [*c*] *actiones personales*, contra debitores defuncti.

§. CCXCII. Cum igitur hæres ipso jure in omne jus defuncti succedat, necessario sequitur, confundi bona defuncti, & hæredis, & jam unum fieri patrimonium hæredis: adeo ut creditores defuncti incipiant esse creditores hæredis, qui proinde ex patrimonio suo jam confuso, & suis, & defuncti creditoribus æqualiter tenetur. (§. 291.)

Cum vero per hanc confusionem præjudicium fieri posset creditoribus defuncti, Prætor (jure civili enim separatio hæc incognita erat) æquitatem naturalem secutus, CREDITORIBUS DEFUNCTI *beneficium separationis* dedit [y]; ne in arbitrio hæredis sit, adeundo hæreditatem onerosam, suos defraudare creditores [z]. Atque vi hujus beneficii petere possunt, ut bona defuncti a bonis hæredis separentur, ne hæredis creditores aliquid ex defuncti bonis accipere possint, nisi illis prius satisfactum sit. [a]

n. 3. Vera ratio naturalis hæc est, quod creditoribus defuncti debeatur ex hujus patrimonio; hoc æs alienum cum patrimonio defuncti transit in hæredem (neque enim hæreditas intelligitur, nisi deducto ære alieno): adeoque propitio jure petere possunt creditores, ut antequam confundantur patrimonia, ex patrimonio defuncti æs alienum solvatur.

n. 4. Hinc jam patet ratio, cur HÆREDIS CREDITORES separationem petere non possint. Etsi enim his quoque ex patrimonio hæredis debeatur, tamen id non excludit facultatem hæredis de rebus patrimonii, quoad vivit, disponendi, adeoque vel augendi, vel minuendi patrimonium. Sane, etiam jure Prætorio hæres inopem hæreditatem adeundo suis creditoribus præjudicium facere potest [b]; sibi enim imputare debent, quod cum tali contraxerint. [c]

n. 5.

(*q*) §. 5, Inst. Obl. quæ quasi ex contr. (*r*) L. 95, §. 2, & 3, Solut. (*s*) tot. tit. ff. de hæred. petit. (*t*) tot. tit. ff. Si pars hæred. (*u*) *Familia* nihil aliud hic significat, quam *hæreditatem*; cujus rei rationem exposui supra §. 281, *Erciscere* autem est *dividere*, a veteri formula *ercttum*, *citum*. Heinecc. Antiq. Rom. l. 3, t. 28, §. 6, & 7, Fabri Thesaur. voce Ercisc. (*v*) tot. tit. ff. Fam. ercisc. (*x*) §. 20, Inst. de act. l. 22, §. 4, Fam.erc. conf. Fabri thes. d.l. (*y*) de quo beneficio vide jus meum controvers. lib. 42, tit. 6. (*z*) L. 1, §. 1, Separat. (*a*) L. 1, §. 17, l. 5, ff. Separat. (*b*) L. 1, §. 2, Separ. (*c*) L. 1, §. 5, Separat.

n. 5. Differt autem jus naturæ a jure Prætorio quoad materiam separationis, 1. quod jure naturæ hoc beneficium locum habeat in sola successione liberorum, quia eo jure aliæ successiones nec ab intestato, nec ex testamento cognitæ sunt; at jure Prætorio in omni successione id obtinet: 2. quod jure naturæ in infinitum separatio illa peti possit; jure Prætorio autem tantum intra quinquennium. [d]

n. 6. Definit hoc beneficium separationis, etiam jure naturæ, 1. si creditores defuncti fidem hæredis secuti sunt [e]: 2. si bona ita mixta sunt, ut separari nulla ratione possint; si pro parte mixta sunt, pro parte saltem separatio peti potest. [f]

Petita semel separatione, redire ad hæredis bona creditores defuncti non possunt. [g]

SECTIO IV.

Ubi demonstratur, Testamento non acquiri dominium Jure naturali.

§. CCXCIII. JCti Romani duplicem statuunt successionem in hæreditate, seu familia defuncti; *aliam* ab intestato, *aliam* ex testamento. *Priorem* esse modum acquirendi dominii naturalem, vidimus; de *posteriori* jam quæstio est.

Præjudicialis autem quæstio est, *an testamenta sint ex jure naturali?* Equidem Grotius definit testamentum, quod sit *alienatio in mortis eventum, ante eam revocabilis, retento interim jure possidendi, ac fruendi* [h]. Atque ideo *substantiam ejus cognatam dominio esse*, ait, *& eo dato juris naturalis.* [i]

Quam definitionem plenius refutavit B. Parens [k]; & nos quoque in Commentario ad Grotium refutabimus.

Interim recentiores Doctores hanc Grotii doctrinam secuti uno fere ore statuunt, *testamenta* quoad *originem* esse juris gentium, quoad *formam* vero juris civilis. [l]

§. CCXCIV. Nos ex principiis B. Parentis [m] paucis demonstrabimus, testamenta, etiam quoad originem, esse juris civilis, non juris Gentium: quia 1. deportatus, qui retinet ea, quæ juris Gentium sunt, non potest testari [n]: 2. quia testamentum est dispositio, quæ post mortem incipit; quod contra jus Gentium est, quo jus disponendi morte non incipit, sed finitur. 3. Eo jure nemo potest disponere de bonis, quæ non amplius ipsius sunt; uti desinunt esse post mortem. Adeoque 4. duo natura contraria occurrunt in hac dispositione: [α] quod ad juris translationem unius dispositio valeat: [β] quod jus hoc incipiat post mortem. 5. Jure naturæ in omni dispositione de transferendo jure duorum consensus requiritur: in testamentis autem nullum tempus est, in quo consensus utriusque concurrit. Non vivo testatore, quia ibi deficiebat acceptatio hæredis; nec tempore aditionis, quia ibi deficit consensus defuncti. Denique & 6. tota testamenti ratio consistit in nudo figmento, vi cujus tempus confecti testamenti, tempus

(*d*) L. 1, §. 13, Separat. (*e*) L. 1, §. 10, §. 11, §. 15, §. 16, Separat. (*f*) L. 1, §. 12, Separat. (*g*) L. 1, §. 17, Separ. l. 3, §. 2, eod. (*h*) L. 2, C. 6, §. fin. (*i*) d. §. fin. (*k*) In disp. de testam. Princ. p. 1, §. 4, seq.

(*l*) Vid. Laut. pr. Qui test. fac. possunt. (*m*) Quæ exposuit in dict. disput. p. 1, §. 18. & late seq. (*n*) L. 1, C. de hæred. inst. L. 2, C. de bon. poss.

pus mortis testatoris, & tempus aditionis conjunguntur; & sic tam confectio testamenti, quam aditio hæreditatis in momento mortis contigisse finguntur; fictiones vero sunt juris civilis.

n. 1. Obj. 1. quod etiam naturali ratione valeat dispositio, qua quis alienat omnia sua bona in tempus mortis, cum lege revocandi. Resp. Valet quidem hæc dispositio, sed tunc non est testamentum, quod unius consensu fit, & ab altero demum post mortem acceptatur. Est potius verus actus inter vivos, utriusque consensu perfectus; unde statim jus quæsitum est parti, at sub conditione, *nisi revocaverit dominus.*

n. 2. Obj. 2. quod substantia testamenti cognata sit dominio, quæ est ratio Grotii, & Struvii [o]; dominia autem sunt ex jure Gentium. Resp. 1. Immo dantur etiam dominia civilia; testamenta autem inter modos acquirendi dominii civilis referuntur. 2. Substantia testamenti consistit in dispositione de transferendo dominio post mortem. Hæc substantia adeo non est cognata dominio, ut naturali ratione dominium ejusmodi dispositione transferri natura non possit; non vivente testatore quia noluit vivus transferre; non eo mortuo, quia non potest transferre, cum omnis dispositio de dominio morte tollatur.

n. 3. Obj. 3. Quod hic mos testandi inter omnes gentes sit receptus, uti Grotius exempla late cumulat [p]. Resp. 1. Gentes hunc modum disponendi ob summam ejus utilitatem imitati sunt, adeoque valet, etiam inter gentes, ut jus civile. 2. In regnis nunquam effectum habuere testamenta, nisi quod successores ultro aliquando ultimæ voluntati defuncti paruerint. 3. Dicuntur testamenta, sed revera sunt dispositiones inter vivos præsentibus liberis perfectæ. Et huc pertinent exempla Abrahami, Jacobi, Hiskiæ, &c. Apud Germanos veteres testamentorum usum non fuisse, Tacitus testatur.

n. 4. Plenius hanc materiam ex B. Parentis principiis illustravit frater pie defunctus, olim S. R. M. Boruss. Consiliarius intimus, ac Regii Dicasterii Magdeburgensis Præses [q]; quem postea secutus est B. Thomasius [r]: quanquam dissentiant Doctores communiter.[s]

§. CCXCV. Cum igitur testamenta jure naturæ sint incognita, facile constat, per dispositionem testatoris, quæ meris fictionibus, & conjecturis nititur, dominium rei in hæredem jure naturæ non transferri; adeoque dispositionem, quæ fit per testamentum, vel codicillos, non esse modum transferendi dominii naturalem. Quod vel exinde confirmatur, quia apud Romanos extranei testamentum facere, i. e. patrimonium suum hæredi relinquere, & in eum rerum suarum dominium transferre non potuerunt [t]. Unde omnia illa jura ultimarum voluntatum, quæ in Digestis a libro 28. usque ad librum 37. inclusive traduntur, nimirum, de legatis, fidei commissis, codicillis, de Falcidia, de Trebellia-

(o) in Syntagm. jur. civ. Exerc. 32, th. 9, & Grot. L. 2, C. 6, §. 14, n. 1. (p) Grot l. 2, c. 6, §. 14, n. 1. item l. 1, c. 4, §. 12, & l. 2, c. 3, §. 12, n. 3, & §. 13, & ibi Tesmarus lit. f. & g. (q) In Differt. de testam. Princip. (r) In disp. de origine testamento-rum. Conf. Argentræus in not. ad consuet. Burg. art. 266. n. 15. seq. & Dd.apud Wissenb.h. §. 9, in fin. (s) Vid. Grot. l. 2, c. 16, §. 14, seq. & Struv. d. Ex. 32, th. 9. Wissenb. ff. h. th. 9. (t) Vid. Grot. d. §. fin. n. 2.

bellianica, &c. ad disciplinam juris naturalis non pertinent.

§. CCXCVI. His principiis positis facile jàm decidi possunt omnes quæstiones circa testamenta, quæ vel a Principe conficiuntur, vel in quibus Principi aliquid relinquitur.

n. 1. Quæritur autem *I.* an Princeps alii Principi *regnum suum, vel partem regni*, testamento relinquere possit? & an tali hæredi, vel legatario, jus ex illa dispositione acquiratur? Recte id negat B. Parens [u]: [α] quia summi Principes solo jure naturæ reguntur, ubi nullum est testamentorum vestigium; ex dispositione autem, quæ jure non subsistit, nullum jus, nec ulla obligatio oriri potest [v]: [β] quia de alienatione imperii agitur, quæ fieri absque consensu populi nequit [x]. Idque verum etiam est [γ] etsi regnum sit bello quæsitum; nam tale regnum absque consensu populi victoris alienari non potest. [y]

Atque hæc, quæ dicta sunt, [δ] multo magis vera sunt si a rege testatore imperium extraneo relinquitur, exclusis filiis, vel aliis, qui ex dispositione populi jus succedendi habent [z]: hoc enim jus princeps sua dispositione eis invitis auferre nequit.

n. 2. Quæritur *II.* An Princeps alii Principi, *ex patrimonio suo privato*, aliquid testamento relinquere possit? Et an tali hæredi, vel legatario jus ex illa dispositione acquiratur? Affirmatur, si legibus loci testamentum, quo extranei instituuntur, pro valido habetur; nam in juribus privatis Princeps utitur jure privato [x]. Idque extra omne dubium est si dispositio per actum inter vivos fit, ut per mortis causa donationem, &c. Talis dispositio jure gentium subsistit; adeoque Princeps, qui ab intestato successurus est, exequi voluntatem defuncti tenetur; modo solennia donationis mortis causa, lege civitatis statuta, adhibita sint.

n. 3. Quæritur *III.* An Princeps extraneo *privato* testamento aliquid *ex patrimonio privato* relinquere possit, et an hæres Principis obligetur ex illa dispositione? Resp. affirmando; quia de jure privato agitur, ubi jura privata loci obtinent. [c]

n. 4. Quæritur *IV.* an Princeps subditum suum testamento hæredem in *bonis privatis* instituere, vel ei legatum relinquere possit? & an successor principis implere voluntatem defuncti teneatur? Affirmatur, ex eadem ratione. [d]

n. 5. Quæritur *V.* an in casibus præmissis testamentum Principis valeat, si solennia non adhibuerit? Negatur [e]; quod plenius quæstione VII. probabimus.

n. 6. Quæritur *VI.* an *Princeps* ex testamento *extranei subditi* capere aliquid possit? Affirmatur: quia Princeps institutus utitur jure privatorum in alieno territorio [f]; modo testamentum rite, & juxta leges loci factum sit. [g]

n. 7. Quæritur *VII.* an Princeps ex *testamento subditi sui* aliquid capere possit? Affirmatur; quia beneficiis juris civilis, quæ subditis permittit, ipse quoque uti potest. [h]

At

(u) d. disp. de test. princ. part. 2, §. 1, 2, 3, 16, 17. (v) d. part. 2, §. 2. (x) d. part. 2, §. 17. (y) dict. part. 2, §. 16. (z) dict. part. 2, §. 2, seq. §. 12. (a) Vid. Grot. l. 2, c. 14, §. 1, 2, 5. Aliter B. Parens d. part. 2, §. 1, §. 4, & §. 7. (b) d. part. 2, §. 7. (c) Vid. B. Parens d. part. 2, §. 6. (d) B. Parens d. part. 2, §. 5. (e) Aliter B. Parens d. part. 2, §. 5, & 9. (f) d. part. 2, §. 6. (g) d. §. 6. (h) d. part. 2, §. 5, junct. §. 4.

At alia quæstio est, an capere possit ex imperfecto testamento? Sunt qui statuunt [i], valere testamentum tale, etiamsi necessariis solennitatibus destitutum sit: has enim solennitates esse meri juris civilis, ajunt, quo Princeps institutus non obligatur; idque confirmant ex dicterio illo, quod Princeps in aliorum quoque testamentis omnes solennitates sua præsentia suppleat [k]. At verior mihi videtur contraria sententia. Nam illa dispositio neque valet jure naturæ, neque jure civili. *Non jure naturæ*, per ea, quæ tradita sunt supra [l]. Nec *jure civili*, quia testamenti substantia in certis solennitatibus consistit, quibus deficientibus non est testamentum, nec ulla inde jure civili oritur obligatio. Quod vero Princeps institutus solennia testamenti suppleat, nullibi asseritur. Equidem in lege 19. C. de Testamentis, testamentum Principi oblatum valere dicitur tanquam judiciale (quod omnino verum est, quia Princeps fons est judiciorum, adeoque vere est testamentum judici oblatum): quod vero solennia, quæ ad substantiam negot i requiruntur, & sine quibus negotium; nullum est, supplere possit, in allegata lege non statuitur. Idque egregie confirmat Grotius [m], qui de promissis Regum agens ait, *si tales sint actus*, *qui a rege*, *sed ut privato*, *fiunt*, *etiam civiles leges in eo valebunt*. Atque hinc alibi negat, venditionem sine pretio, locationem conductionem sine mercede, stipulationem sine verbis, fieri posse. [n]

Hinc jam frustra quæri solet, an Augusta [o], an liberi Principum, an Principes apanagiati [p], sine solennitatibus testari possint? si enim ipse Princeps legibus civilibus tenetur, multo magis ejus conjux, liberi, &c.

Quo ipso simul deciditur quæstio, an Princeps pro parte testatus, & pro parte intestatus decedere possit? Cum enim substantiæ testamenti id repugnet, hactenus quoque leges civiles valebunt. [q]

n. 8. Quæritur *VIII.* an Princeps in suo testamento decidere possit lites, quas post mortem inter successores metuit? Merito id negant B. Parens [r], & Grotius [s] qui multis rationibus id confirmant. [t]

n. 9. Quæritur *IX.* an Princeps liberos suos *sine causa* exhæredare quoad bona privata possit? Negatur. Neque enim jure naturali, neque jure civili talis exhæredatio valet: nam cum testamenta jure naturæ incognita sint, exhæredatio autem non nisi testamento fieri possit, certum est, jure naturæ liberis successionem natura debitam, facto patris auferri non posse. Neque jure civili valet talis exhæredatio, quia ea forma lege præscripta est, ut non nisi causa nominatim expressa valeat.

SECTIO V.

Ubi demonstratur, Præscriptionem immemorialem non esse modum acquirendi Dominii.

§. CCXCVII. PRÆSCRIPTIO iti-

(*i*) d. part. 2, §. 5. (*k*) L. 19, de Testam. (*l*) Conf. jus meum controv. L. 28, tit. 1, qu. 15. (*m*) L. 2, c. 14, §. 6, n. 3, (*n*) d. C. 14, §. 5. (*o*) d. part. 2. §. 11.

(*p*) 2, part. 1, §. 10. (*q*) d. part. 2, §. 15. (*r*) dict. part. 2, §. 18. (*s*) L. 2, c. 7, §. 27. (*t*) Vid. infr. lib. 6, cap. 2, Sect. 2.

itidem non est modus acquirendi dominii naturalis. Equidem de præscriptionibus longi, & longissimi temporis, quæ in pœnam negligentiæ introductæ sunt, id extra dubium est: at de præscriptione immemoriali quæri solet.

§. CCXCVIII. Præmittendum autem est, *præscriptionem* JCtis denotare *exceptionem temporis*; adeoque is, qui se fundat in præscriptione, asserit, jus sibi lapsu temporis, *eoque solo*, quæsitum esse in res, vel jus *alterius*. Sane, in immemoriali quoque præscriptione possessor allegat, se tanto tempore rem, vel jus *alienum* possedisse, ut initii memoria non exstet [u]: adeoque hic quoque ex *solo lapsu temporis* jus in re *aliena* asseritur.

§. CCXCIX. Ex his satis apparet, solam possessionem rei *alienæ*, etsi ejus origo memoriam excedat, non esse acquirendi dominii modum; & ipse Grotius fatetur [v], tempus suapte natura nullam vim effectricem habere.

Etenim *vel* constat, rem, quam ego possideo, alterius olim fuisse, *vel* de eo non constat. *Priori* casu jus antiquioris possessoris semper integrum manet, donec a præsente possessore probetur, justa ex causa rem ad ipsum pervenisse: nam de jure antiquo domini constat; an vero jure possidere desierit, de eo non constat: adeoque is, qui id allegat, id probare debet. Hinc Ammonitæ post lapsum trecentorum annorum vindicabant sedes, quas olim ad se pertinuisse mentiebantur. *Posteriori* casu præsens possessor tutus est, citra præscriptionem, ipso jure naturæ: quia cum alter nec possessionem, nec jus docere possit, possessor semper potior est, qua possessor; nec ille titulum allegare tenetur.

Idem quoque dicendum si quis non *rem* alienam, sed *jus* aliquod in re *aliena* possideat, per tempus, cujus memoria non exstat: uti si quis servitutem sibi in re *aliena* constitutam dicat: nam hoc quoque casu de jure dominii adeoque de jure excludendi alios ab usu ejus rei, constat [x]. Qui proinde usum illius rei alienæ prætendit, id probare debet: quamdiu enim non constat, usum alienæ rei justo titulo ad præsentem possessorem pervenisse, jus dominii, quod omnem rei usum continet, salvum est.

§. CCC. Equidem Grotius existimat, ex tanti temporis silentio præsumi *animum derelinquendi* [y]; adeoque jus hic acquiri, ait, non ex solo lapsu temporis, sed ex accedente conjectura, ex *tacita*, nimirum, alterius *derelictione*.

At 1. negamus, silentium inferre consensum. Etsi enim quis præsens, & sciens aliquid in suum præjudicium agi, taceat, etsi quis rem suam ab alio teneri sciat, nec quicquam contradicat, non tamen dici potest, eum jus suum amittere: *tum* quia jus nostrum non amittimus, nisi facto nostro, de quo constare certo debet; non autem constat ex solo silentio: *tum*, quia teste ipso Grotio [z] dominus metu, vel defectu virium, vel alio casu impediri potest, quo minus præsens loquatur, vel quia juris sui gnarus non est. Atque hinc 2. Grotius [a] quoque ejusmodi validissimas rationes in contrarium admittit. Sane, 3. si dominus neget, se animum derelinquendi habuisse, si provocet ad juris sui ignorationem, si media recuperandi defuisse, alleget, ei creden-

(u) L. 3, §. 4, Aq. & aq. quot. C. 1, de præscript. in VI. C. 26, X. Verb. sign. (v) L. 2, c. 4, §. 1.

(x) Grot. l. 2, c. 3, §. 3, (y) Grot. l. 2, c. 4, §. 5, 6, 7. (z) Grot. d. §. 5, n. 1. & n. 3. (a) d. §. 6.

credendum potius est, quia de ejus animo quæritur. Unde 4. Grotius [b] fatetur, conjecturas has, nimirum, de tacita derelictione, admodum incertas esse, etsi ex jure naturæ aliquatenus originem ducant: adeoque per se non sufficere ad probandum derelinquendi animum; sed jus Gentium demum firmitatem his conjecturis dedisse, & induxisse hanc legem, ut possessio memoriam excedens omne dominium transferat (quæ sola ratio, cum jus Gentium voluntarium nullum existat, totum figmentum tacitæ derelictionis evertit). Sed & 5. alibi probavimus, gentes inter se hunc titulum non admittere.

§. CCCI. Cum vero utilitati publicæ repugnet, dominia, & rerum possessiones tam longo tempore in incerto relinquere, leges Romanæ merito, in pœnam negligentiæ, certum præscripserunt dominis tempus, intra quod, si rerum suarum repetitionem negligunt, jure suo privantur. Id autem meri juris civilis est.

Quomodo apud Romanos successu temporis variæ præscriptionum species sint introductæ, demonstravimus in Jure nostro controverso. [c]

Sectio VI.

Ubi probatur, Servitutes natura non esse Jus in re.

§. CCCII. JCti Romani præter *dominium*, & quæ dominii species est, *hæreditatem*, adhuc duas alias species juris in re constituerunt, nimirum, *servitutem*, & *pignus*. Nos demonstrabimus, hæc *jura in re* ex mera ratione juris civilis originem traxisse. Primo autem de *servitute* agemus.

§. CCCIII. Servitus sua natura nihil aliud est, quam pactum de usu rei suæ in alium transferendo: ex omni autem pacto saltem oritur actio personalis. Neque enim usus alii permittitur alia intentione, quam ut utatur vi pacti; unde non magis jus in re oritur, quam ex pacto commodati, & locati, quo utilitas rei meæ vel gratis, vel pro mercede in alium transfertur.

§. CCCIV. Ratio autem, cur JCti Romani ei, qui *servitutem* talem quæsivit, jus in ipsa re competere voluerint, in aprico est. Nam

I. In servitutibus prædialibus JCti Romani supponunt [a] duo prædia [d], [b] eaque vicina [e]: [c] ut servitus utilitatem habeat [f]; & quidem [d] perpetuam. [g]

Hac forma posita JCti Romani crediderunt, actionem personalem non sufficere ad utilitatis illius perpetuæ effectum consequendum. Nam 1. dominus prædii servientis, alienando prædium, intervertere servitutem, quæ prædio meo perpetuam utilitatem procurare debet, posset. Sed & 2. si tertius me in servitute turbaret, vel usum rei prohiberet, actio non contra turbantem, sed contra dominum prædii intentanda esset; & hic demum actionem contra turbantem intentare, vel eam cedere deberet. [h]

Na-

(*b*) Grot. l.2,c.4,§.9. & cap. 18,§.fin. (*c*) Tit. de usurp. quæst. 2. (*d*) §. p. Inst. Serv. l.23, §. f. Serv. urb. (*e*) l. 5, §. 1, Serv. rust. (*f*) l. 15, pr. Serv. l.5, Serv. rust. l.8. Serv. (*g*) L. 28, Serv. urb. (*h*) Vid. l. 12, §. 5. Ususfr. l. 61, §. 8, Furt. l. 61. §. 8, Furt. l. 60, §. 5, Locat. &c.

Ne igitur per indirectum quis privetur utilitate prædio suo utili, eique perpetuo destinata, actionem realem dedere Legislatores Romani prædio dominanti, ejusque possessori, ut servitutem a quocunque possessore vindicare possit. Atque hinc quasi traditionem quoque requirunt (quia jus in re non nisi traditione constituitur): pro traditione autem ipsis est usus actualis, vel patientia domini. [i]

Hanc autem constitutionem esse mere civilem, patet 1. ex forma lege præscripta; qua cessante actio personalis manet. Nam 2. servitus, quæ in prædiis non vicinis constituitur, actionem producit mere personalem [k]: æque, ac 3. servitutes, quæ prædio meo utiles non sunt; uti si paciscor cum vicino domino, ne per fundum suum eat, aut ibi consistat [l]; ne suo fundo fruatur; ne in suo fundo aquam quærat; ne viridaria tollat; ut locum suum amœniorem reddat mei prospectus causa, &c. [m]. Huc quoque pertinet pactum, ut spatiari, cœnare, pomum decerpere in vicino liceat [n]. Sed & 4. mera actio personalis, mihi datur, si servitus non habet causam perpetuam [o]. Si vero 5. servitus, seu jus percipiendi utilitatem in prædio alieno, sua natura jus aliquod in re ipsa nobis concederet, id quoque verum esset in prædiis non vicinis, & licet prædium inde perpetuam utilitatem non haberet

§. CCCV. *II.* In *servitutibus personalibus* ratio juris civilis itidem clara est. Nam 1. JCti Romani quatuor saltem casibus usum rei alienæ inter jura in re retulerunt: [a] in *usufructu*, si ususfructus, i. e. jus utendi fruendi re aliena, salva substantia, alicui pacto conceditur: vel quoties res, quæ usu consumuntur, ea lege utendæ conceduntur, ut vel res in genere, vel earum æstimatio restituatur; quod negotium *quasi ususfructus* vocatur, ubi cautio loco proprietatis est, quæ ex natura rei salva esse nequit: [b] in *usu*, si jus utendi fruendi re aliena salva substantia, *ad quotidianas necessitates* alicui permittitur: [c] in *habitatione*, si non totus ædium ususfructus, sed saltem pars ea, quæ in *habitando* consistit, conceditur: [d] *in opera servorum*, si itidem non totius servi ususfructus, sed ea pars, quæ in *operis* consistit, alicui conceditur.

In omnibus reliquis casibus actio manet personalis: uti si per *commodatum* res alii utenda gratis conceditur; item si per *locationem* usus rei pro mercede in alium transfertur; porro si per pactum jus decerpendi pomum in vicino horto permittitur [p], &c.

Cum igitur 2. saltem in quatuor illis casibus specialibus constitutum sit, ut actio realis detur, non in aliis, (ubi tamen eadem juris naturalis ratio est) hæ ipsæ exceptiones probant, constitutionem illam esse mere civilem. Ratio autem, cur 3. JCti hos quatuor casus inter jura in re retulerint, eadem videtur fuisse, quæ in servitutibus realibus: nam hoc quoque pacto utilitas quædam perpetua in utentem transfertur, (sua enim natura non nisi morte finitur) quam dominus rei fructuario per indirectum auferre posset, rem alienando (nam emtor non tenetur stare pacto antecessoris); quo casu fructuario nil nisi actio personalis super-

(i) L. f. ff. Servit. (k) l. 1, §. 18, ff. Alim. leg. (l) l. 15, Serv. (m) l. 15, §. 1, eod. (n) l. 8. pr. Serv. (o) l. 28, serv. urb. ibique Goth. (p) l. 8, pr. Serv.

superesset ad id, quod interest. Sed & si tertius aliquis hunc fructuarium impediret, hic contra solum dominum rei, dominus autem demum contra turbantem agere deberet q. Has ambages tollunt legislatores Romani, dando actionem realem possessori servitutis.

Sane, 4. ob has utilitatis rationes JCti Romani etiam in aliis causis, quæ sua natura obligationem personalem producunt, jus aliquod in re constituerunt. Hæc enim ratio est, cur conductori, vel emtori superficiei, si ædificat, plantat, vel alio modo aliquid imponit, actio realis detur: si quis enim in superficiei usu turbatur, actione personali ex conducto, *vel emto cum domino agere, & dominus cedere suas actiones superficiario tenebatur* r: *sed longe utile visum est (quia melius est possidere, quam in personam experiri) quasi in rem actionem polliceri*; atque ideo Prætor actionem realem inde dedit. Jure naturali igitur conductor, vel emtor jus reale in *superficiem* non habet (superficies enim naturali jure cedit solo s); sed Prætor ex singulari illa ratione dat actionem realem.

Sed & porro Emphyteusin, quæ nihil aliud est, quam locatio perpetua, inter jura in re retulerunt u, ac dominii speciem declararunt; ne in arbitrio domini sit, usum illum perpetuum alienando intervertere, & ne fructuarius per ambages usum illum sibi asserere opus habeat.

Pari ergo ratione pro servitutibus vindicandis actiones reales, nimirum, actiones confessoriæ, & negatoriæ, datæ sunt.

SECTIO VII.

Ubi demonstratur, per Pignus naturali ratione non constitui jus aliquod in re.

§. CCCVI. PIGNUS itidem jure naturæ non pertinet ad *jura in re*. Neque jure civili olim alia actio inde data fuit, nisi personalis ex contractu: nam pignus nihil aliud est, quam contractus realis, per quem res in securitatem debiti alii traditur; adeoque ubi custodia, & securitas pacto in alium transfertur: unde obligatio saltem personæ oritur. v

§. CCCVII. At SERVIUS Prætor demum, contra rationem juris civilis, præter hanc actionem personalem, realem quoque dedit in casu specialissimo, *si locator persequitur res coloni pro mercede fundi obligatas* x, ad eum effectum, ut a quocunque possessore vindicare pignus potuerit.

§. CCCVIII. Ratio Prætoris, quæ in æquitate quadam naturali fundatur, hæc est, quod dominus fundi nullam fere securitatem habeat, pro usu, quem colono concedit, nisi in pignore. At omnis fere securitas effectum perderet, si actio personalis saltem inde daretur. Nam [a] Dominus rem alienando eo ipso auferre securitatem posset, quam creditor in re habuit. Immo [b] si tertius pignus auferret, locator non posset ad ejus repetitionem agere; sed ipse dominum, & hic demum furem convenire deberet. y

Hæc

(q) Vid. l. 12, §. 5, ff. Ususr. l. 60, §. 5, Locat. (r) l. 1, §. 1, de superf. (s) d. l. 1. (t) l. f. ff. Superf. (u) l. 1, §. 1, Si ag. vect. l. 16, §. f. Pign. act. (v) Laut. comp. pr. de pignorat. act. (x) §. 7, inst. act. (y) Vid. l. 12, §. 5, ususr. l. 60, §. 5, locat.

Hæc actio *Serviana*, a suo auctore, dicebatur: at quia in reliquis pignoribus eadem ratio obtinet, ad imitationem Servianæ actio quoque realis in omni pignore data est, quæ *quasi Serviana*, utraque autem *hypothecaria* dicitur. [yy]

§. CCCIX. Plenam igitur securitatem Prætor tribuit creditori, dum ei facultatem concedit rem a quocunque possessore vindicandi. Atque hoc modo pignus, quod actionem personalem sua natura producit, *Jus in re* factum est.

SECTIO VIII.

Ubi demonstratur, Dominia utilia civilia, aliaque jura realia, quæ Jure Romano talia sunt, non esse a natura, sed ex Jure civili.

§. CCCX. HACTENUS probavimus, præter dominium, & hæreditatem (quæ est species dominii) aliud *jus in re* natura non dari. Unde sequitur, omnia illa dominia utilia, &c. esse mera inventa juris civilis.

§. CCCXI. Atque huc pertinet 1. *dominium utile*, quod vassallo in *feudis* competit; jure enim naturæ saltem obligatio personalis ex pacto inde oritur, quo usus rei plenissimus sub lege fidelitatis, servitiorum, & recadentiæ conceditur: at ob rationes supra [z] allegatas, mores Germaniæ *jus* aliquod *in re* vassallo constituerunt, quod *dominium utile* vocarunt, illudque *dominio directo* opposuerunt.

§. CCCXII. Huc quoque 2. pertinet *Emphyteusis*, per quam utile rei immobilis dominium in alium transfertur, sub lege meliorationis, & certæ pensionis annuæ, in recognitionem dominii directi solvendæ. Jure naturæ itidem actio personalis ex tali pacto oritur [a]; sed legum latores Romani ex iisdem æquitatis rationibus possessori, re tradita, dominium utile tribuerunt. [b]

Ad dominia jure civili introducta quoque refertur 3. *superficies*: quando scilicet quis in perpetuum conduxit fundum alienum, vel emit solam superficiem, ibique ædes posuit, vel arbores plantavit; hoc casu ædes illæ, cum in alieno solo positæ sint, cedunt solo. [c]

Ex hoc igitur negotio, itidem jure naturali tantum actio personalis, v. g. conducti, emti &c. oritur, qua superficiarius agit contra dominum, ut pacto stet, vel, si tertius turbat, ut actiones præstet [d]; idque etiam jure civili ita obtinuit.

At jure Prætorio, si locatio est perpetua, (non si temporia) ex rationibus alibi allegatis [e] superficiario itidem jus in re, & dominium aliquod utile concessum est [f], unde utilis ei actio in rem datur, contra quemcunque turbantem, etiam dominum ipsum [g]. Hic igitur omnes effectus dominii, sed utilis, obtinent. [h]

§. CCCXIV. Alia species dominii civilis 4. est *dominium*, quod *marito* competit *in prædium dotale*, *quod* ei traditum est [i]. Nam hic quoque jure naturæ

(*yy*) B. Par. Hyp. Inst. de act. §. 6. (*z*) Vid. Sect. præced. (*a*) Laut. Comp. p. 121, (*b*) L. 71, §.p. & f. de legat. 1, l. 3, l. 4, ff. Reb. eor. Laut. Comp. p. 122, (*c*) L. 2, superf. (*d*) L. 1, §. 1, superf. (*e*) Conf. l. 1, §. 1, superf. (*f*) l. 3, §. 7, uti possid. (*g*) d. l. 1, §. 1, §. 3, §. 6, l. 73, l. 74, l. 75. rei vind. l. 15, qui pot. l. 19, damn. inf. (*h*) L. 15, qui pot. l. 1, §. 6, §. 8. superf. (*i*) l. 13, §. 2, fund. dot. l. 7, §. 3, l. 25, ff. l. 23, l. 30, C. de jure dot. conf. jus meum controv. tit. de jur. dot. qu. 6.

turæ actio marito competit personalis ad petendam utilitatem dotis pro ferendis matrimonii oneribus traditæ, contra *uxorem*, quæ impedit usum. Si *tertius* impedit, is, cui constituitur dos, ipse agere non potest, sed uxor ei actiones præstare debet [k]. At jure Romano, etsi naturaliter res maneat uxoris, jus aliquod in re, seu dominium, tributur marito [l] (unde distinctio illa inter dominium *naturale*, & *civile*, orta est): vi hujus dominii *civilis* omnes effectus dominii ad maritum pertinent. [m]

§. CCCXV. Porro & 5. Prætores *jus in re* tribuerunt ei, qui *bona fide*, & *justo titulo rem a non domino accepit*, & *ante impletam usucapionem eam amisit* [n]. Is enim rem a quolibet possessore, qui infirmiori titulo possidet, vindicare actione publiciana potest [o]. Necessaria fuit hæc constitutio ideo, quia iniquum visum est, eum, qui bona fide rem acquisivit, ideo spe usucapiendi excludi, quod injuria, vel casu possessione exciderit (amissa enim possessione interrumpitur usucapio). *Publiciana actio* igitur a PUBLICIO Prætore data est tali possessori, quasi domino. Atque qua talis rem a quocunque possessore, qui infirmiori titulo possidet, (non ergo a domino) vindicare potest, ad eum effectum, ut usucapionem perficere possit (hinc cessat hæc actio in rebus, quæ usucapi non possunt [q]).

Hoc dominium igitur, quod in Publiciana fingitur, ex mera æquitate civili ortum est. Nam 1. ideo fingitur, ne interrumpatur usucapio: at hæc est meri juris civilis. 2. Naturali ratione actor hic dominus non est, quia supponitur, eum a non domino rem accepisse. Si igitur 3. rem a possessore, qui titulum utut infirmiorem habet, vindicat, jure repellitur exceptione, tu non es dominus.

Adeoque jure naturæ ille, qui infirmiore titulo possidet, semper potior est petitore, qui titulum dominii probare nequit, & tutus est sola possessione. Neque aliud remedium petitori superest, quam ut contra eum, a quo causam habet, actionem instituat, ut præstet *habere licere*.

Prætor has ambages sustulit, dominium illud fictum introducendo: ex quo actio Publiciana, quæ realis est, datur contra quemcunque possessorem.

§. CCCXVI. Equidem aliæ sunt actiones, quæ tum a Triboniano, tum a recentioribus Doctoribus ad *jura in re* referri solent: at nulla ratione eo referri possunt. Sane, *actiones præjudiciales*, & *interdicta*, non sunt actiones reales; nec *actiones Pauliana*, & *rescissoria*, quas Tribonianus, & Theophilus in censum *actionum realium* retulerunt. [r]

n. 1. *Actio Pauliana* est, quando alienatio in fraudem creditorum facta rescinditur quasi non facta, si is, in quem alienatio fit, fraudis fit conscius.

Jure naturæ debitor, qui aliquid facere, vel præstare tenetur, est dominus rerum suarum, adeoque pro lubitu de eis disponere, easque in alium transferre potest [s]. Si vero in fraudem creditorum rem alienat, & emtor conscius sit fraudis, dolo contrahentium jus creditorum minuitur; quod damnum reparare, i. e. jus suum cuique tribuere tenentur.

Cum igitur actio hæc ex solo dolo detur,

(*k*) arg. l. 1, §. 1, superfic. (*l*) l. 30, C. jur. dot. (*m*) Laut. comp. p. 448. (*n*) l. 2, l. 6, l. 13, §. 1. l. fin. de publician. (*o*) tot. tit. ff. de public. in rem act. (*p*) l. 7, §. 6, & 8, eod. (*q*) l. 9, §. 6, de publician. (*r*) § 5. & 6. Inst. de act. (*s*) §. 6. Inst. de Act. (*s*) L. 1, §. 1, separ.

detur, (si enim non animo fraudandi res alienatur, vel tertius fraudis conscius non sit, actio hæc cessat) certum est, eam esse ex delicto, adeoque personalem, non realem. Neque hæc actio contra quemcunque possessorem, sed contra decipientes institui debet. Sane, creditores agentes non asserunt, nec asserere possunt, res alienatas ipsorum esse, (quod in actionibus realibus requiritur) sed petunt, alienationem rescindi, & id, quod a debitore alienatum est, creditoribus restitui. Neque in Digestorum titulis hæc actio inter actiones reales refertur. [t]

n. 2. Superest ut examinemus, an *actio rescissoria* ad actiones reales referri possit? Tribonianus, & Theophilus eam inter actiones reales recensent [u]; quod indistincte admitti non debet.

Quod ut rite demonstretur, præmittendum est, *actionem rescissoriam* supponere præviam actionem rescindentem, per quam rescinditur negotium, quo jus meum amisi: eaque est ipsa *restitutio in integrum* ex capite doli, metus, &c. quæ actiones semper sunt personales.

Rescisso negotio, res in pristinum statum restituitur, adeoque jus amissum redintegratur. Si igitur *dominium rei* amisi, illud dominium mihi restituitur, adeoque & jus, rem a quocunque possessore vindicandi. Hæc *actio rescissoria* est *realis*: atque de hac sola loquitur Tribonianus [v], quando ait, *eum, cujus res usucapta est, eam rescissa usucapione petere, i. e. ita petere posse, ut dicat, possessorem usu non cepisse, & ob id suam rem esse.*

Aliud igitur obtinet si non *rem* amisi, sed *jus* aliquod *personale*; uti si quis me vi, metuque coëgit, ut accepto feram id, quod metum inferens mihi debet: hæc actio rescissoria, seu restituta, est *personalis*. Sane, per restitutionem in integrum omnia restituuntur in pristinum statum [x]: nec plus per edictum restituitur, quam amissum est; adeoque hoc solum restituitur [y]. Hinc si coactus sum ab emtione locatione recedere, sola actio emti restituitur [z]; quæ actio restituta rescissoria est, & personalis. Si quis porro vi me adegit, ut accepto ei feram id, quod mihi debet, in pristinum statum restituitur *debitum* [a], nimirum, jus petendi id, quod mihi debetur; quod jus est personale. Denique si quis me coëgit adire hæreditatem, restituendus sum a Prætore: per hanc restitutionem autem sola facultas abstinendi restituitur [b]; quæ non est jus in re.

Not. Hinc jam apparet, omnino duplex hic esse judicium, aliud rescindens, aliud rescissorium [c]: aliamque esse actionem, qua rescindi petitur negotium, quo jus meum amisi; aliam actionem, qua jus meum pristinum, rescisso negotio, persequor. Diserte id tradit Imperator in §. 5. *inst. de act.* ubi is, qui per rescissoriam rem petit, i. e. rem suam esse ait, eam instituit, *rescissa demum usucapione*: adeoque rescissio præcedit. Et alibi [d] Imperator constituit, *ut postliminio reversi, & NB. in integrum restituti, rem vindicare possint*: antequam igitur rem vindicare possint, restitutio in integrum præce-

(t) Vid. Donell. Hunn. Ludvel, &c. ad dict. §. 6. (u) in §. 5, Inst. De act. (v) d. §. 5. (x) l. 24, §. 4, Minor. (y) Vid. l. 26, §. 7, & 8, Ex quib. caus. maj. l. fin. C. in integr. rest.

(z) l. 21, §. 4, ff. Quod met. caus. (a) l. 9. §. 7. ff. Quod met. caus. (b) l. 21, §. p. Quod met. caus. (c) Vid. jus meum controv. l. 4, tit. 2, q. 3. (d) l. fin. C. ex quib. caus. maj.

præcedere debet. Atque hinc *lex* 18. *C. de postliminio* explicanda est ex lege *fin. C. Ex quib. caus. maj.*

n. 3. Denique nec actiones *præjudiciales*, nec *interdicta*, inter *actiones reales* referri possunt, etsi *priores* a Triboniano, & Theophilo, *posteriora* a Doctoribus eo referri soleant. Sane, *præjudiciales* nec reales sunt, nec personales (§. 113.). *Interdicta* autem oriuntur ex obligatione personæ, ex variis, nimirum, causarum figuris. (*Vid. infra Lib. V. cap. fin. Sect. fin.*)

SECTIO IX.

An Jus aliquod in res alterius nobis competat ex Necessitate, vel Innoxia utilitate?

§. CCCXVII. GROTIUS in primo naturæ statu res omnes *communes* fuisse, easque demum per divisionem, & posta per occupationem, singulorum factas esse, statuit. [e]

§. CCCXVIII. At jus illud *commune hominum in res terræ* reviviscere, ait, 1. in gravissima necessitate, & 2. si utilitas aliis est innoxia [f]. Quod systema latius exposuimus Dissertatione procemiali VI.

§. CCCXIX. Verum, ibidem probavimus, res terræ natura non fuisse communes, sed nullius [g]: unde sponte corruit *jus* illud *necessitatis*, & *innoxiæ utilitatis*.

§. CCCXX. Sane, *necessitas* nullum mihi jus tribuit in rem alienam, quæ tota domini est, & ab ejus arbitrio dependet.

§. CCCXXI. Nedum jus, semel naturali ratione quæsitum, auferri mihi potest *ex innoxia utilitate*, *i. e. sub prætextu*, rem mihi non nocere, & alii prodesse. Res enim mea est, non quia utilis est, sed quia eam occupavi animo mihi habendi: hoc jus ex voluntate Creatoris mihi quæsitum alius auferre non potest.

Quæ omnia plenius explicabimus in Commentario ad Grotium. [h]

SECTIO X.

De modis amittendi Dominii.

§. CCCXXII. VIDIMUS, unde dominia orta sint: explicavimus modos acquirendi dominii naturales; sequuntur jam modi, quibus dominium amittitur.

§. CCCXXIII. Amittitur autem *I.* morte domini; mors enim omnia jura solvit.

II. Voluntate, & dispositione domini [i]: uti [*a*] si *alienat.* [k]

Alienatio autem est actus, quo is, qui jus in re habet, (non ergo valet alienatio rei alienæ [l]) rei dominium in alium transfert.

Requiritur autem a parte domini traditio [m], & acceptio ab altera parte. [n]

[*b*] *Si rem derelinquit* [o]: tunc enim res fit nullius ex voluntate domini, & cedit occupanti (tacitam derelictionem, qualem in præscriptione Grotius supponit, non agnoscimus [p]).

Non derelinquit, qui rem tractat negligentius [q], eam non satis custodiendo [r]: nec qui navis levandæ causa res

(e) L. 2, c. 1, §. 6. (f) Vid. Differt. procem. VI. §. 19, seq. (g) dict. Differt. VI. §. 60. (h) l. 2, c. 2 §. 6. (i) Grot. l. 2, c. 3, §. 19, n. 1. l. 2, c 9, §. 1. (k) Grot. l. 2. c. 6, §. 1. (l) Grot. l 2, c. 7, §. 2, n. 2. (m) Grot. l. 2, c. 6, §. 2. (n) Grot. l. 2, c. 6, §. 2. (o) Grot. l. 3, c. 21, §. 8, n. 2, l. 2, c. 9, §. 1, l. 2, c. 3, §. 19. (p) Differt. Grot. l. 2, c. 4, §. 5, n. 1. §. 7, §. 11, & 12. (q) Grot. l. 1, c. 4, §. 9, (r) L. 3, c. 21, §. 8. n. 2.

res in mare projicit, nedum qui naufragio rem perdidit. [s]

§. CCCXXIV. *III.* Si res *interit* [u]: nam tunc facultas naturalis cessat disponendi de re, quæ non exiltit.

§. CCCXXV. *IV.* Si res nostra ab hoste capitur (non si a piratis) [v]; nam res illa jam est sub potestate hostis, ex cujus judicio jure capta est; nec civitas æstimationem domino restituere tenetur, quia casu res perit, qui domino nocet. [x]

At amissio hæc est conditionata, nisi postliminio reversa fuerit; tunc enim restituitur pristino domino. Hoc jus eventuale a domino rei legari, & in divisionem hæreditatis venire potest. [y]

V. Si res hostilis a nobis capta postliminio revertitur: per ea, quæ tradita sunt *n. præced.*

VI. In pœnam: si lege superioris ob delictum dominium reo aufertur [yy]. Huc pertinet edictum: ea, quorum vectigal non solvitur, in commissum cadunt [z]. Si enim auriga vectigal non solvit, ejus v. g. equi, (non res vectæ, quæ alterius sunt,) fisco cedunt. [zz]

§. CCCXXVI. *VII. Interitu speciei* [a]; si prior res novam speciem induit, quam ante non habuit: tunc enim jus prioris domini vel in *totum* desinit, quando scilicet ad pristinam speciem reverti nequit; vel in *tantum*, quamdiu scilicet res illa est accessio rei prævalentioris, seu pars totius. Quod ex rationibus naturæ nunc paulo plenius excutiemus.

n. 1. Præmittendum autem est, omnes res ex una, & prima materia constare; adeoque omnium rerum substantiam esse eandem, nec inter se differre, nisi diverso partium situ, motu, aliisque accidentibus.

n. 2. Hic situs, motus, &c. efficiunt, ut diversæ species nascantur, quarum quælibet speciale nomen induit, & hac ratione aliud est arbor, aliud homo, aliud aurum, aliud, æs, aliud argentum.

n. 3. Hæc igitur diversitas specierum veram, & solam rerum differentiam constituit; & hoc principio nixi plerique philosophi dixere, formam dare esse rei: & abesse videri rem, cujus corpus manet, forma mutata est [b]. Speciem igitur, ad substantiam rei adeo pertinere crediderunt, ut si in specie erratum sit, negotium vitietur. [c]

n. 4. Idque verum esse, supra §. 264. *n.* 2. & 3. probavimus, etsi res ad pristinam formam redire possit; res enim quodammodo interit [d], aliaque res facta videtur [e]: & cum nova species hoc facto demum in rerum natura esse incipiat [f], anteaque nullius fuerit [g], nihil hic est, quod pristinus dominus vere suum dicere possit. [h]

n. 5. Neque *obstat* ratio Pauli, qui statuit, dominum materiæ esse dominum speciei, quæ ex materia facta est, *quum sine materia nulla species effici possit* [i]. Nam hæc ipsa materia novam qualitatem induit novum nomen nanciscitur; adeoque hactenus nova res fit, quæ nunquam alterius fuit.

Si igitur dominus vindicaret pristinam

(s) §. fin. Rer. div. (t) l. 43, §. pen. Furt. (u) Grot. l. 2, c. 9, §. 4. (v) Infr. l. 7, c. 2, Sect. 3. (x) Grot. l. 2, c. 20, §. 8. (y) Vid. infr. l. 7, c. 3. (yy) Grot. L. 2, c. 1, §. 9, n. 2, l. 2, c. 8, §. 20. (z) tot. tit. ff. Publ. & vectig. (zz) Laut. pag. 555. ibique jus meum controvers. (a) Grot. l. 2, c. 9, §. 6, & c. 21. §. 7. (b) L. 13, §. 1, Verb. sign. (c) L. 11, §. 1, ff. Contr. emt. (d) L. 9, §. 3, Ad exhib. §. 26, Rer. div. l. 13, §. 1, Verb. sign. l. 5, §. 1, Rei vind. arg. l. 76, de jud. l. 6, §. 1, Aur. leg. l. 23, §. 5, Rei Vind. (e) L. 26, §. 1, Acq. rer. dom. l. 61, pr. Rei vind. (f) L. 7, §. 21, Acq poss. (g) L. 24, ff. Acq. rer. dom. (h) L. 27, §. 1, Acq. rer. dom. (i) L. 7, §. 7, Acq. rer. dom.

ſtinam materiam, ſimul vindicaret novam ſpeciem, quæ nunquam ejus fuit. Cum igitur jus materiæ, & ſpeciei, concurrant, in hoc concurſu merito præfertur novior titulus [k], inprimis cum materiæ domino, ſi ad priſtinam ſpeciem reverti non poteſt, pretium reſtitui debeat, adeoque ei injuria non fiat. Perit igitur dominium materiæ priori domino.

n. 6. Idem obtinet ſi res reverti ad priſtinam ſpeciem poteſt; tunc enim prius dominium non in totum interit [l]: nam mutatur quidem ſpecies, ſed non exſtinguitur [m]; res eadem manet. [n]

Cæterum, quia res illa aliam qualitatem ad tempus ſaltem induit, & corpori alicui accedit, ejuſque pars fit, interit dominium quamdiu nova illa ſpecies durat: ceſſante autem illa ſpecie, & priſtina materia reſtituta, jus prioris domini reviviſcit, & ille rem vindicare poteſt. *Vid.* §. 264. & 277.

n. 7. His principiis poſitis facile apparet ratio, 1. cur per *ſpecificationem*, *commixtionem*, & *confuſionem*, jus prioris domini pereat, & nova ſpecies acquiratur facienti: nova enim hæc ſpecies nunquam domini materiæ fuit (§. 264.): 2. cur *cruſta*, *planta*, *arbor*, in alienum territorium translata, cedant domino territorii, ex quo coaluere, & radices egere; quia nova planta, nova arbor, &c. fit, adeoque jus prioris domini interit [o]: 3. cur is, qui rem reſtituere promiſit, liberetur ſublata ſpecie [p]: 4. cur fructus decerpti deſinant eſſe prioris domini; quia dominus arboris nunquam fuit dominus fructuum, niſi quatenus ſunt pars arboris, i. e. quatenus pendent: 5. cur diſſoluta civitatis ſpecie populus eſſe deſinat; extinctus enim videtur. [q]

n. 8. Porro 6. hæc ratio eſt, cur uſusfructus (qui jus in re eſt, ex hypotheſi JCtorum Romanorum) mutata ſpecie intereat. Sane, [a] *uſusfructus navis* perit ea diſſoluta, quia ſpecies periit, nec reviviſcit, etſi iiſdem tabulis reſtituta ſit navis; prior enim ademta, & hæc alia dicenda eſt. Idem de uſufructu ædium aſſeritur: ſi enim ædes ad aream uſque deſtructæ ſunt, finitur uſufructus, licet ex eadem materia reſtituta ſit; nam alia eſt domus [r]. [b] Si ſervus manumittitur, deſinit uſusfructus ſervi, quia ſpecies ſervi interire dicitur [s]. [c] Si ex maſſa vaſa facta ſunt, ſi ornamenta diſſolvuntur, ſi balneum in habitationem mutatur, ſi hiſtrio ad aliud miniſterium transfertur, uſusfructus harum rerum interit, quia ſpecies perit [t]. [d] Uſusfructus fundi interit, ſi per inundationem ſpecies fundi mutatur, i. e. novus alveus fit [u]. [e] Uſusfructus quadrigæ [v] finitur uno equorum mortuo, ut & legatum quadrigæ, &c. [x]; nam ſpecies perit.

Etiam 7. ex his apparet, cur is, cujus ager per novum alveum occupatur,

(*k*) L. 27, §. 1, Acq. rer. dom. (*l*) L. 9, §. 3, ad exhib. l. 7, §. 7, Acq. rer. dom. l. 5, §. 1, Rer. div. (*m*) L. 24, ff. Acq. rer. dom. (*n*) L. 76, ff. judic. (*o*) L. 26, §. 2, Acq. rer. dom. l. 7, §. 13, eod. l. 5, §. 3, Rei vind. l. 9, §. 2, Damn. infect. §. 31, Inſt. de rer. div. (*p*) L. 92, pr. ſolut, Grot. l. 2, c. 12, §. 18. (*q*) Grot. l. 2, c. 9, §. 3, ſeq. (*r*) L. 83, §. 5, Verb. obl. l. 10, §. 7, Quib. mod. uſusfr. (*s*) L. 92, ff. Solut. (*t*) L. 12, Quib. mod. uſusfr. (*u*) L. 23, l. 24, Quib. mod uſusfr. l. 10, §. 2, eod. (*v*) L. 65, §. 1. Leg. 2. (*x*) d. l. 65.

patur, amittat dominium [y]; & cur is, cujus ager fuerat, nihil quicquam in eo alveo habere possit: *Quia is ager, qui ante fuit, desiit esse, amissa propria forma.* [z]

Non ergo amittitur dominium si pristina forma non mutatur, adeoque species non interit: uti si citra constitutionem novi alvei [a], vicinus ager vel a flumine publico, vel a mari inundatur. [b]

Denique 8. jam constat ratio, cur in *specificatione, & accessione*, dominium amittatur, etsi res integræ separari possint [c]: quamdiu enim in eadem specie consistunt, nova species sunt, pristina forma mutatur, adeoque dominium interit. Dominium igitur *materiæ*, & tigni amittitur, si alieno ædificio jungitur [d]. *Gemmæ* dominium interit, si alterius annulo accedit [e]. *Pes, & brachium* desinunt esse domini, si alienæ statuæ junguntur, &c. [f]

§. CCCXXVII. Non vero 9. amittitur dominium feræ, si semel capta evaserit, sed adhuc in conspectu est, nec difficilis ejus persecutio. [k]

Nec 10. dominium feræ mansuefactæ, quæ extra conspectum est, sed redeundi consuetudinem habet, donec eam retinet [l]. Nedum dominium animalis mansueti, etsi forte extra conspectum sit [m]. Retinetur enim ejus dominium, donec spes est recuperandi.

Nec 11. si quid levandæ navis causa jactatur: nec quod ex rheda currente cecidit, aut alias amissum est. Adeo ut si non restituatur domino, verum ejus furtum fiat. [n]

Nec 12. si res naufragio in flumine mergitur. [g]

Nec 13. amissa sola possessione. [h]

Omnium minime 14. solo lapsu temporis etsi longissimi, & memoriam originis excedentis. (*V.* §. 297.)

An 15. per sententiam judicis injustam? Equidem negari nequit, dominium rei amitti, si per sententiam judicis, utut injustam, ea alterius esse declaratur: Partes enim compromittunt in arbitrium judicis, adeoque ex suo consensu stare tenentur ejus decreto. Idque jure civili quoque obtinere, demonstravi in Jure meo controverso, & dubia resolvi. [i]

LIBER

(*y*) Vid. supr. §. 275. (*z*) l. 7, §. 5, in fin. Acq. rer. dom. (*a*) Vid. supr. §. 275, n. 11. (*b*) l. 1, §. 5, De Flum. (*c*) Vid. §. 264, n. 2, & 3, & supr. n. 14. (*d*) Vid. supr. §. 277, n. 14 (*e*) Vid. supr. §. 277, n. 20. (*f*) Vid. supr. §. 277, n. 19. (*g*) L. 13, pr. A. R. D. (*h*) Grot. l. 2, c. 8, §. 3. (*i*) Lib. XII. tit. 1, q. 11. (*k*) §. 12, Inst. Rer. div. (*l*) §. 14, §. 15, Eod. (*m*) l. 3, §. 13, Acq. poss. (*n*) §. 46, Inst. Rer. div.

LIBER V.

DE JURE, QUOD CUIQUE COMPETIT EX OBLIGATIONE PERSONÆ.

PROOEMIUM.

§. CCCXXVIII. EXPOSUIMUS in præcedenti libro *secundum* juris objectum, nimirum, RES; & explicavimus *jus*, quod cuique competit in *res*, vel ex *jure imperii*, vel ex *jure dominii*. Sequitur nunc *tertium* juris naturalis objectum, nimirum, OBLIGATIO PERSONARUM, seu ACTIONES, quæ obligatione personæ oriuntur.

§. CCCXXIX. Recentiores Jurium Doctores *obligationes personarum* referunt ad JUS RERUM, adeoque ad *secundum objectum juris*. Jus enim rerum duplex constituunt: vel *in re*, vel *ad rem*; & ACTIONES demum pro tertio juris objecto venditant.

n. 1. At parum hæc rationi juris conveniunt. Nam 1. male Doctores obligationes personæ *jus ad rem* vocant; vox ipsa barbara est, nec a JCtis Romanis unquam usurpata fuit. 2. Obligationes illæ nulla ratione ad *jus rerum* referri possunt. Per jus *rerum* enim, quatenus res ad *secundum juris objectum* pertinent, JCti Romani intelligunt jus, quod in ipsam *rei* substantiam nobis competit; at in obligatione personæ tantum contra personam ago, ut ea aliquid præstet, vel faciat. Et licet 3. aliquando ex tali obligatione ipsa *res* debeatur, adeoque ad *rem* dandam agatur, non tamen actio illa *in rem* est; neque enim assero, rem meam esse, (res enim promissa manet debitori propria) sed actio est mere personalis, & datur contra personam debitoris, qui se obligavit ad rem tradendam. Immo 4. in plerisque obligationibus plane *res* non intervenit, uti in omnibus obligationibus faciendi, item in delictis, ubi fama, &c. læditur. Certum ergo 5. est, obligationes personæ non ad *jus rerum* pertinere, sed *tertium* juris objectum constituere.

n. 2. Cur vero JCti Romani ACTIONES ad tertium juris objectum referunt [a]? Resp. quia JCti per *actiones* non intelligunt actiones in genere, *sed*

(a) L. 1, ff. Stat. hon.

sed eas saltem, quæ ex obligatione personæ descendunt. Idque evidenter probatur 1. ex titulo Digestorum *de obligationibus*, *& actionibus*; ubi indubie de tertio objecto juris agitur, & *actiones* cum obligationibus conjunguntur: certissimo indicio, illas tantum actiones intelligi, quæ ex obligatione personæ dantur. Hinc 2. notanter actio in dicto titulo definitur jus persequendi in judicio, quod nobis NB. *debetur*; scilicet, *ex obligatione personæ*. Quæ definitio excludit actiones *reales*, & *præjudiciales:* utpote quibus non persequimur id, quod *nobis debetur*; sed vel rem nostram petimus, vel statum vindicamus, qui ab alio nobis negatur. Sane, 3. per rerum naturam *actiones* proprium objectum juris constituere non possunt, quia *actiones* nihil aliud sunt, quam effectus cujusque objecti juris; indeque sub unoquoque objecto actiones jam comprehenduntur. Quando alicui jus quæsitum est *ex statu hominum*, effectus ejus est, ut defendere illum statum possit *actione præjudiciali* contra eum, qui statum illum negat. Si quis *jus in re* sibi competere, eoque rem suam esse, asserit, effectus est, ut actio, nimirum *rei vindicatio*, ei detur contra illum, qui rem possidet. Pari igitur ratione, si *ex obligatione personæ* aliquid alicui debetur, effectus est, ut *actionem* personalem instituere possit contra eum, qui obligatus est aliquid facere, vel præstare. Sed & 4. contradictio est, sub eodem genere, i. e. sub *jure rerum*, duas species toto cœlo diversas contineri. Sane, *jus in re* supponit, rem meam esse, quam a quocunque possessore vindicare possum. Econtrario in *obligatione personæ* non rem meam, sed quæ debitoris est, peto; indeque contra solam personam ago, quia hæc sola debet: uti hæc summa genera ita ipso jure Romano discernuntur.

Fieri igitur nequit, ut quæ cuique speciei propria sunt, adeoque inter se toto genere, forma, substantiaque differunt, in sensu legali confundantur, & promiscue sumantur; quod solide B. Parens in suis Dissertationibus demonstravit. (c)

Denique 5. hac ratione non tria juris objecta, sed quatuor statui deberent: nimirum, 1. Personæ, seu Status hominum; 2. Res; 3. Obligationes personæ; & 4. Actiones. Entia autem citra necessitatem non sunt multiplicanda, inprimis ubi verba legis, & ratio juris obstant.

§. CCCXXX. Ut vero de causa, & natura hujus OBLIGATIONIS PERSONÆ plenius nobis constet, 1. agemus *de obligatione personarum in genere, earumque* principio, & modis finiendi (*vid. C.* 1.): eaque occasione explicabimus materiam 1. de *fructibus*, (Sect. 1.) 2. de *usuris*, (Sect. 2.) 3. de *causa*, (Sect. 3.) 4. de *impensis*, (Sect. 4.) 5. de *accessionibus*, seu de eo, quod interest, (Sect. 5.) 6. de dolo, culpa, & casu, ejusque periculo, (Sect. 6.) 7. de Mora (Sect. 7.).

§. CCCXXXI.

(c) Vol. 1, pag. 1514.

§. CCCXXXI. *Secundo* exponemus *obligationem personæ*, quatenus descendit ex PACTO, & CONTRACTU: ubi de fœderibus agemus, (*vid. C.* 2.) simulque 1. veram differentiam inter pacta, & contractus, (*Sect.* 1.) & 2. originem contractuum nominatorum, & innominatorum explicabimus. (*Sect.* 2. *&* 3.)

§. CCCXXXII. *Tertio* cautiones examinabimus, quæ pactis accedere solent: quo pertinet *jusjurandum*, *pignus*, *correi*, *fidejussores*, *&* *obsides*. Etiam de accidentibus conventionum agemus, nimirum, de *conditione*, *modo*, *&* *die*. (Vid. Cap. 3.)

§. CCCXXXIII. *Quarto* agemus *de interpretatione* promissionum dubiarum. (Vid. Cap. 4.)

§. CCCXXXIV. *Quinto* examinabimus obligationem personæ, quatenus descendit EX MALEFICIO (vid. Cap. 5.): nimirum, *vel* ex delictis publicis, (*Sect.* 1.), vel ex delictis privatis, (*Sect.* 2.) vel ex delictis extraordinariis. (*Sect.* 3.)

§. CCCCXXXV. *Sexto* explicabimus originem, & justitiam *pœnarum* tum civilium, tum capitalium. (*Vid. Cap.* 6.)

§. CCCXXXVI. *Septimo* demonstrabimus, quænam sint obligationes, QUÆ PROPRIO QUODAM JURE ORIUNTUR EX VARIIS CAUSARUM FIGURIS (*vid. cap.* 7.). Ubi 1. agemus de quasi contractibus (*Sect.* 1.); 2. de quasi delictis (*Sect.* 2.); & 3. de obligatione, quæ ex aliis causarum figuris descendit: speciatim autem 4. de obligatione, quæ ex *nudo facto possessionis* oritur. (*Sect.* 3. *&* *seq.*)

CAPUT I.

De Obligatione Personæ in genere, ejusque causa.

§. CCCXXXVII. OBLIGATIO est vinculum juris, quo quis necessitate adstringitur ad aliquid faciendum, vel præstandum. [d]

§. CCCXXXVIII. Omnis *obligatio* personæ, ex doctrina JCtorum Romanorum, descendit vel ex *contractu*, vel ex *delicto*, vel proprio quodam jure ex *variis causarum figuris.* [e]

§. CCCXXXIX. Causa *obligationis* ex naturali ratione fluit. Ex præcedentibus enim constat, 1. quod homo de sua actione, & de sua re pro lubitu disponere, & rem suam, utilitatemque suæ actionis, in alium transferre possit [f]: 2. quod nemo jus in res, & actiones meas, sibi arrogare, adeoque nullam utilitatem ex illis me invito percipere; nec 3. dolo, aut culpa jus meum lædere possit.

Ex his simplicissimis principiis omnis obligationis personalis ratio sponte, & necessario sequitur.

§. CCCXL. Repetendum autem est, Deum 1. homines *liberos creasse*, i. e. facultates eis naturales concessisse agendi quicquid lubet, quatenus jure id non pro-

(d) pr. Inst. de oblig. (e) L. 1, pr. ff. Oblig. & act. (f) Nov. 22, c. 2, pr.

prohibetur; eisque vi hujus libertatis *jus competere in suas actiones.* Porro etiam, ac 2. ex præcedentibus constat, Deum hominibus facultatem dedisse *res terræ*, quatenus nullius sunt, *occupandi*; eosque, vi hujus occupationis, *jus in res ipsas* sibi acquirere.

Ex his principiis tria necessario sequuntur: 1. quod is, qui alteri promittit se aliquid daturum, vel facturum, obligetur ad dandum, vel præstandum id, quod promisit: 2. quod nemo ex re, vel actione mea utilitatem me invito percipere possit; adeoque is, qui ex re mea locupletior factus est, id mihi restituere teneatur: 3. quod nemo jus meum dolo, vel culpa lædere possit.

§. CCCXLI. Diximus PRIMO, eum, qui alii aliquid dare, vel facere promittit, obligari ad dandum, vel præstandum id, quod promisit: quia de suo jure, de sua actione, & de sua re disponit, atque sua voluntate jus in alium transfert.

Hoc jus in bonis *creditoris* est [g]; ei aliquid debetur: atque hoc debitum *æs creditoris* vocatur [h]. Per hoc *debitum* bona creditoris augentur [i], ejusque hæreditas fit auctior [k]. Cujus effectus insignis hic est, ut si debitor hæres existit creditori, majorem Falcidiam detrahere possit [l], quia locupletiorem hæreditatem percipere videtur. [m]

Debitor jus alienum in bonis suis habet, quod *æs alienum* vocatur [n], & universam afficit facultatem debitoris [o]. Per hoc debitum totum patrimonium debitoris imminuitur [p]; adeo ut illud non intelligatur, nisi deducto ære alieno [q]. Unde hæreditas debitoris per *æs* hoc *alienum* fit minutior [r] ad eum effectum, ut creditor si hæres est, eo minorem Falcidiam detrahat. [s]

Debitor igitur, qui sua dispositione jus in alium transtulit, adeoque æs alienum in bonis suis habet, i. e. jus alienum tenet, ratione naturali id tribuere tenetur *creditori*, cui æs illud abest, adeoque qui minus suo habet. Atque hæc obligatio debitoris dicitur descendere EX PACTO, ET CONTRACTU.

§. CCCXLII. SECUNDO, si quis corpus meum, vel res meas, vel aliud jus a Deo mihi concessum lædit, & ex proposito, adeoque *dolo* mihi aufert, vel illud turbat; voluntati creatoris (qui cuique hominum tantum jus in suas res, & actiones dedit, non in facultates alterius) resistit, indeque injuria agit. Lædens igitur ex regula generali justitiæ hanc injuriam alii illatam reparare, damnum datum resarcire, vel talionem pati, eoque jus suum cuique tribuere tenetur. Atque hæc *obligatio* descendit ex MALEFICIO, seu DELICTO.

§. CCCXLIII. TERTIO, cum plures obligationum causæ naturales sint, quæ neque ex contractu, neque ex delicto descendunt, JCti Romani eas in genere EX VARIIS CAUSARUM FIGURIS oriri, dixere; quæ cum infinitæ sint, certo numero determinari non possunt.

Equidem Tribonianus illas ad duo capita retulit, nimirum, ad *quasi contractus*, & ad *quasi delicta*. Sed infra demonstrabimus, plures alias esse causarum figuras, quæ neque ad quasi contractus, nec ad quasi delicta referri possunt.

Adeo-

(g) Si quid est in actionibus, petitionibus, persecutionibus, hæc omnia in bonis esse dicuntur. *l.* 21, *l* 49, *V. S. l.* 9, *Rem pup. salv. conf. l.* 52, *A. R. D. l.* 15. *Reg. jur.* Idque verum est, etiam si pœna debetur. *l.* 32, *pr. ff. ad leg. Falc.* (*h*) Æs suum est, quod alii nobis debent. *l.* 213, §. 1, *V. S.* (*i*) d. l. 32. pr. & §. 1. (*k*) l. 41, §. 2, ff. Evict. (*l*) d. l. 41, junct. l. 1, §. 18, ad leg. Falc. (*m*) d. l. 1, §. 18. (*n*) L. 213, §. 1, V. S. (*o*) L. 50, §. 1, ff. de jud. (*p*) L. 50, §. 1, ff. De jud. (*q*) l. 9, pr. ad leg. Falc. l. 12, pr. & §. 1, eod. l. 39, §. 2, R. D. ibique Goth. (*r*) l. 41, §. 2, ff. Evict. (*s*) d. l. 41, l. 6, pr. l. 87, §. 2. ad leg. falc.

Adeoque merito cum JCtis Romanis duabus his causis addimus obligationes, *quæ ex aliis variis causarum figuris oriuntur.*

Ad has igitur *varias causarum figuras* referuntur I. QUASI CONTRACTUS, i. e. illa negotia, ubi quis ex facto aliquo licito locupletior fit cum alterius jactura.

Quoties enim alius ex re, vel actione mea, in quam nullum ei jus competit, utilitatem aliquam, citra meam voluntatem, percipit, adeoque locupletior fit mea jactura, is aliquid alieni tenet, adeoque plus suo habet, i. e. patrimonium ejus ex re aliena auctius factum est. E contrario mihi jus aliquod deest; æs, quod meum est, alius tenet: adeoque patrimonium meum diminutum est. Hinc agere jure possum contra alterum, ut jus, quod meum est, mihi tribuat, i. e. ut præstet, quod mihi, & meo patrimonio deest, & quod plus suo habet.

II. Ad obligationes, quæ *ex variis causarum figuris* oriuntur, quoque pertinent QUASI DELICTA: quoties quis culpa sua, adeoque facto suo illicito, causam dat damno, quod mihi infertur. Si quis enim jus, a Creatore mihi concessum, absque proposito, & dolo, *culpa* tamen sua, lædit, eoque damnum mihi infert, vel alio modo jus meum violat, ac minuit, vera hæc injuria est, quia lædens poterat, & debebat providere, jus meum facto tali lædi posse. Atque ex hac injuria obligatur, ut reparet injuriam, eoque jus suum cuique tribuat.

III. Præterea infinitæ aliæ sunt *causarum figuræ*, extra duo hæc capita. Eoque referri debent I. omnes illæ obligationes, ubi æquitas naturalis subest, at unde jure civili actio data non est; quo pertinent *qualitates actionum*, v. g. exercitoria, institoria, tributoria, &c. Immo & *interdicta* huc referri debent. 2. Omnes illæ obligationes, quæ ex nova lege oriuntur, &c. De singulis his obligationum, *quæ ex variis causarum figuris oriuntur*, speciebus, uberius agemus capite VII.

§. CCCXLIV. *Objectum* omnis obligationis personæ est *debitum*: quando nimirum quis *vel* ex promisso, *vel* ex delicto, *vel* ex variis causarum figuris, alii aliquid *debet*.

§. CCCXLV. *Effectus* obligationis personæ, *intuitu Creditoris*, est *actio* personalis, seu jus persequendi in judicio id, quod nobis ex dictis causis debetur. *Intuitu debitoris* est *obligatio*, seu vinculum juris, quo persona debitoris necessitate adstringitur, ad præstandum, vel faciendum id, quod ex ante allegatis causis alii debet.

§. CCCXLVI. Bene autem notandum, & ex præcedentibus repetendum est, *actiones*, quæ *ex obligatione personæ* descendunt, contra *solam personam debitoris* dirigi At quia debitor ex suo *patrimonio* debet, adeoque debitum ipsi *patrimonio* inhæret, insignes inde sequuntur effectus, etiam jure Gentium.

Hæc enim ratio I. est, cur hostis, qui jure victoriæ territorium occupat, teneatur solvere id, quod populus debebat; quia debitum inhærebat patrimonio populi, adeoque territorio, quod jam est in potestate victoris, in quem proinde territorium cum suo onere transit.

Sed & 2. ex eadem ratione fiscus, qui bona vacantia, i. e. hero carentia, occupat, debita bonis his inhærentia solvere tenetur.

Hinc 3. ratio apparet, cur hæres teneatur solvere debita defuncti, quia succedit in ejus patrimonium, ex quo defunctus debuit.

Atque hac ratione nititur 4. jus se-

parationis; quo *defuncti* (non hæredis) creditores petunt, ut feparetur patrimonium defuncti (ex quo illis debetur) a patrimonio hæredis. [t]

Hæc quoque 6. vera ratio eft *compenfationis*. Etfi enim debitor ex fuo patrimonio creditori teneatur, certum tamen eft, creditorem viciffim ex fuo patrimonio teneri debitori. Si igitur debitor renunciat huic debito, allegando compenfationem, nec debitor in fuo patrimonio plus habet, nec in creditoris patrimonio minus eft. [u]

Denique hæc ratio 7. eft, cur ego liberer a debito, fi creditoris mei creditori folvo; nam hoc facto patrimonium creditoris mei (ex quo fuo creditori debebat) auctius factum eft, & facto meo jam ejus patrimonio nihil amplius deeft. [v]

§. CCCXLVII. Hinc jam facile conftat, quomodo *actiones*, *quæ ex obligatione perfonæ defcendunt*, differant ab actionibus *realibus*, & *præjudicialibus*. Per actiones enim *reales* rem, quæ noftra eft, petimus: per actiones *præjudiciales* agimus contra perfonam, quæ negat, me vel liberum, vel membrum familiæ, vel civem effe. *Per actiones perfonales* autem, quæ ex obligatione perfonæ oriuntur, agimus ad id, quod nobis vel ex promiffo, vel ex delicto, vel ex variis caufarum figuris, debetur. (*Vid. fupr.* §. 113.)

§. CCCXLVIII. Tollitur *obligatio perfonæ* in genere, quoties jus alterius reparatum, ejusque patrimonio fatisfactum eft; tunc enim jus fuum cuique tribuitur. Speciatim autem

§. CCCXLIX. *I.* Tollitur obligatio SOLUTIONE ejus, quod debetur, i. e. quando debitum ita ad creditorem pervenit, ut ab eo repeti non poffit [x]. Vera folutio quoque eft 1. quando hofti folvitur, qui jure victoriæ creditoris mei jura quæfivit [y]: 2. quando creditoris mei creditori folvitur [z]: etfi 3. id fiat creditore prohibente [a]: non vero 4. invito creditore alii, cui non debetur, folvi poteft [b]: nec 5. aliud pro alio [c]: nec 6. pars debiti. [d]

n. 1. *Solutio* hæc exigi poteft non tantum in loco folutioni deftinato; fed in quocunque alio loco, cujus jurisdictioni debitor eft fubjectus: modo 1. dies folutionis venerit; 2. creditor æftimationem pro re nata præftet. Si enim ex jufta aliqua caufa ad locum folutioni deftinatum accedere nequeam, debitor locupletior fieret mea jactura. Variæ autem caufæ, cur folutio exigi non poffit, occurrere poffunt; forte quod debitor locum illum evitet, quod aditus fit periculis obnoxius, &c. [e]

Atque id quoque jure Romano ita obtinuit in *negotiis bonæ fidei*. Ibi enim actio ex contractu, etiam in alio, quam folutionis promiffæ loco, inftitui poteft. Equidem negari nequit, jure civili Romano in *negotiis ftricti juris* promiffum in alio loco peti non potuiffe, quia ex tali negotio nihil peti poteft, nifi quod verbis, vel litteris eft expreffum: at Prætor æquitatem naturalem revocavit, & *actionem de eo, quod certo loco*, creditori in negotiis *ftricti juris* dedit, vi cujus creditor etiam

(*t*) Vid. fupr. §. 295. (*u*) Vid. infr. §. 10, n. 6. (*v*) Vid. jus meum controv. tit. de obligat. q. 7. (*x*) L. 61. ff. folut. (*y*) Vid. infr. l. 7, c. 3. (*z*) Vid. jus meum controv. tit. de obligat. q. 7. (*a*) L. f. C. Neg. geft. (*b*) L. 34, §. 4, ff. Solut. (*c*) L. 2, §. 1. ff. Reb. cred. (*d*) L. 41, §, 1. de ufur. (*e*) l. 1. ff. de eo, quod certo loco.

tiam extra locum solutioni destinatum, præstita æstimatione [f], debitum exigere potest.

§. CCCL. *II.* Solvitur obligatio REMISSIONE DEBITI. Quando, nimirum, creditor remittit id, quod debitor ei debet, sive ex contractu, & quasi contractu, sive ex delicto, & quasi delicto, sive ex variis causarum figuris.

Jure Romano talis remissio non fieri potuit *nudo pacto*, sed accedente demum stipulatione. Quæ remissio in solis obligationibus, quæ verbis constabant, obtinuit: reliquæ enim obligationes prius in stipulationes deducebantur, & tunc remittebantur; quæ *stipulationes* vocabantur *Aquilianæ*.

n. 1. Hæc igitur remissio; quæ fiebat accedente stipulatione, JCtis dicitur ACCEPTILATIO, quæ est *imaginaria solutio, qua creditor, rogante debitore, id, quod sibi verbis debetur, acceptum se ab eo habere, inter præsentes, verbis spondet.* [g]

Cum igitur ex hac definitione constet, *acceptilationem* supponere verba, adeoque stipulationem, mirum videri potest, cur acceptilatio dicatur esse *juris gentium* [h]. Resp. id in acceptilatione ob favorem liberationis in specie receptum est [i]. Quoties igitur aliquis absque verbis solennibus accepto fert, non inutilis est stipulatio, sed vim pacti habet [k], i. e. exceptionem producit [l]: quod secus est in omnibus aliis stipulationibus. [m]

Effectus hujus rei insignis hic est, *ut servus quoque id, quod promisit, accepto rogare, & inde liberari possit.* [n]

Cum enim acceptilatio hæc inutilis valeat in vim pacti [o], adeoque exceptionem producat, (i. e. naturalem obligationem [p]) necessario sequitur, servum liberari, & agentem exceptione acceptilationis repelli posse: omnes enim effectu snaturalis obligationis etiam in servo locum habent. [q]

n. 4. Neque *obstat*, quod per acceptilationem debitum non *naturaliter*, sed saltem *civiliter* resolvi dicatur [r]. Resp. JCtis Romanis *naturaliter* resolvi dicitur obligatio, si facto aliquo naturali, v. g. per solutionem, &c. obligatio tollitur: *civiliter* autem, si sola voluntate, nullo facto naturali interveniente, solvitur, v. g. per acceptilationem, &c. Utraque dissolutio autem fluit ex *Jure Gentium*. Prout enim partes de suo jure disponunt, ita jus est.

n. 5. *Remissio* quoque debiti fit, si læsus pœnam debitam remittit, & reo gratiam facit. Ea remissio autem fieri non potest in delictis capitalibus, ubi naturali jure talio obtinet: nec in præjudicium tertii.

§. CCCLI. Solvitur obligatio *III.* QUANDO PRIUS DEBITUM IN ALIAM OBLIGATIONEM TRANSFUNDITUR [s]; quod fit vel per *novationem*, vel per *delegationem*.

Novatio est vel *voluntaria*, vel *necessaria*. *Illa* fit consensu, quando scilicet idem debitor id, quod debet, eidem promittit [t]. *Hæc* fit per litis contestationem, & rem judicatam. [u]

De-

(*f*) tot. tit. ff. de eo, quod certo loco. (*g*) §. 1, inst. Quib. mod. obl. (*h*) L. 8, §. 4. ff. Acceptil. Grot. l. 2, c. 4. §. 4. n. 2. (*i*) d. l. 8, pr. & §. 4. (*k*) L. 8, pr. & §. 1. ff. Acceptil. (*l*) Vid. L. 7, pr. & §. 4, pact. junct. d. l. 8. pr. & §. 4. (*m*) Tot. tit. inst. de inut. stip. (*n*) d. l. 8. §. 4. (*o*) l. 1, pr. §. 1, & §. 4, Acceptil. (*p*) L. 7. pr. & §. 4, pact. vid. jus meum contr. tit. de pact. q. 39. (*q*) L. 13, l. 64, ff. cond. indeb. l. 14, ff. O. A. l. 8. §. 4, ff. Acceptil. vid. supr. §. 133. (*r*) l. p. ff. V. O. (*s*) L. 1. §. 1, Novat. (*t*) §. 3. Inst. Novat. (*u*) L. 11. §. 1, Novat.

Delegatio est, qua mutata persona debitoris, vel creditoris, vel utriusque, idem promittitur. [v]

Tollitur hoc modo obligatio ex ipsa ratione naturali. Prout enim unusquisque de jure suo disponit, ita jus est. Jure Romano, ubi ex pacto nudo actio non datur, requiritur, ut verbis delegatio fiat, adeoque ut stipulatio accedat. [x]

§. CCCLII. *IV.* DISSENSU UTRIUSQUE, si solo consensu contractus constat. Nihil enim tam naturale est, quam ut iisdem modis aliquid dissolvatur, quibus colligatum est [y]. Sane, neutri aliquid abest.

§. CCCLIII. Non igitur solvitur obligatio *V. unius revocatione*, si negotium semel perfectum, & jus aliquod in alterum translatum est.

n. 1. Atque hæc vera ratio est, cur in *contractibus nominatis* regulariter unius dissensu non dissolvatur obligatio. Idque diserte de emtione ita jure Romano traditur [z]. casus ibi proponebatur, ubi quis vendit prædium ea lege, *ut emtor restitueret quod reipublicæ debebatur.* Cum vero emtor non solveret debitum, & ideo ex Imperatoribus quæreret venditor, *an ex eo, quod emtor non satis conventioni faceret, contractus irritus reddatur?* illi responderunt, venditorem non posse contractum irritum constituere, *sed experiri quanti interest.* Idque confirmatur per *l.* 8. *C. de Contrah. emt.* ibi: *si non donationis causa, sed vere, vineas distraxisti, nec pretium numeratum est, actio tibi pretii, non eorum, quæ dedisti, repetitio competit.*

Agitur igitur his legibus de emtione & venditione consummata, ubi dominium rei venditæ translatum est: hoc negotium semel perfectum, & traditione consummatum, unius revocatione non dissolvitur. [a]

Neque obstat, quod si emtor non præstat id, quod promisit, venditor recedere possit, & negotium dissolvatur [b]. Resp. Res ibi venditur exiguo pretio *sub certa contemplatione*: adeoque sub conditione, qua non secuta, totum resolvitur negotium, deficiente quippe conditione.

Idque adeo verum est, ut licet utrumque pœniteat [c], non tamen negotium tollatur, nec pristina obligatio solvatur, sed novus erit contractus, novaque contrahitur obligatio.

n. 2. Excipiuntur tamen quidam contractus nominati, ubi revocatio, & renunciatio jure fieri potest: ut in *deposito*, *mandato*, *& societate.*

n. 3. *Deponens* igitur quovis tempore depositum recipere, neque *depositarius* id impedire potest [c]. Hic enim nullum lucrum ex deposito habet, sed solum onus custodiæ; adeoque ejus non interest: nihil ei ex patrimonio deest. Dolo igitur agere hoc ipso dicitur, dum non reddit depositum [d]. *Depositarius* pariter quovis tempore renunciare deposito, etiam invito *deponente*, potest. Contractui enim satisfecit, res actu deposita, tempus autem adjectum non fuit. Accedit, quod deponens omne jus suum recipiat, adeoque ejus non interfit. [e]

Secus ergo si deponentis intersit: si proinde iter facturus rem deponit, ut in

(v) d. §. 3. (x) d. l. 1, §. 1, d. §. 3. (y) L. 35, ff. Reg. jur. §. f. Inst. Quib. mod. t. ll. ob. L. 58, in f. Pact. (z) in l. 3, §. 3, C. Rescin. vend. nec non in L. 14, C. Resc. vend. (a) l. 50, ff. Solut. (b) L. 6, C. Pact. int. emt. &c. (c) L. 1. §. 45, & 46, Depos. (d) L. 1, §. 22, Depos. (e) B. Par. disp. de jure pœnitendi, Sect. 4, §. 11, & 14.

in securo interim sit, depositarius renunciare deposito nequit, nisi absens reversus fuerit [f]. Idem dicendum, si quis rem depositam non in loco, sed alibi habeat. [g]

n. 4. *Mandans* itidem quovis tempore mandatum revocare potest [h] : nec *mandatario* id impediendi jus est. Nam hic quoque nullum commodum ex mandato habet, sed solum onus gerendi negotia alterius suscepit; adeoque nullum jus in mandatarium translatum, & nihil ei ex patrimonio abest. Cum igitur mandatarii non intersit, si ultra quæritur de jure ei tribuendo, quod non habet.

Mandatarius quoque invito *mandante* renunciare mandato potest; quia itidem mandantis non interest, utpote cum ei integrum sit, vel per se, vel per alium, rem eandem commode explicare [i]. Nullum igitur jus abest mandanti; non habet minus suo: adeoque nihil est, quod ei tribui possit, aut debeat.

Aliud igitur dicendum, si res integra non sit [k] : uti si mandatarius neglexit occasionem emendi, & jam, cum recte emere non posset, dolo renunciat [l]; vel si eo tempore renunciat, quo mandans vel per se, vel per alium, rem explicare nequit [m] : tunc enim facto mandatarii mandans læditur, damnumque patitur; adeoque jus in mandantem est translatum, quia minus suo habet facto mandatarii.

n. 5. *In societatis* contractu itidem unusquisque sociorum recedere potest, re integra. Atque huc pertinet regula, quod nemo invitus in societate manere teneatur.

Cum enim uterque suam partem recipiat, neutri aliquid deest; uterque satisfecit contractui: tempus autem adjectum non est (secus ergo si certum tempus contractui additum sit [o]). Neutrius ergo interest, & sic nulla obligationis causa subest. Secus autem si res non est integra. [p]

n. 6. Sed & in aliis negotiis, extra contractus nominatos, per revocationem solvitur obligatio, si jus in alterum translatum non est. Hinc *precarium* quandocunque revocari potest [q]. Precarium autem est, *si quis ea lege usum rei suæ concedit, ut quocunque tempore possit revocare*; quod pactum ex jure gentium descendit. [r]

Si igitur dominus revocat liberalitatem, definit precarium; nullum jus in utentem extra voluntatem domini translatum est: voluntas autem domini fuit, ut possit revocare, cum mutaverit voluntatem [s]; nihil ergo utenti abest, adeoque nulla ei fit injuria.

Jure Romano actio civilis ad revocandum ex hoc negotio data non est, quia magis ad donationes, & liberalitatis causam pertinet, quam ad negotii contracti [u]. Cum vero is, qui precario utitur, rem alienam teneat, (re enim mea utitur contra meam voluntatem) adeoque plus suo habeat, ideo Prætor duplicem actionem ex æquitate naturali dedit [v] : 1. intuitu possessionis, *edictum restitutorium*, ut quod quis precario ab alio habet, id alteri restituat [x] : 2.

(*f*) L. 1, §. 21, ff. l. 5, C. Depos. Conf. L. 5, §. 2, ff. Eod. (*g*) l. 1, §. 22. Depos. (*h*) §. 9. Inst. Mand. (*i*) L. 22, §. f. ff. §. 11. Inst. Mand. (*k*) l. 22. §. f. Mand. (*l*) d. l. 22. §. f. (*m*) d. l. 22, §. f. (*n*) L. 4, Pro soc. l. 63, §. f. l. 65, §. 3, L. 5, C. Eod. d. disp. Sect. 3, §. 8, & 14.

(*o*) d. l. 65, § 6. (*p*) d. l. 65, §. 3, & 5. (*q*) B. Par. dict. disp. S. 4, § 12. (*r*) L. 1, § 1, Precar. (*t*) L. 2. §. 2, Precar. (*u*) L. 14, Precar. (*v*) L. 2, §. 2, Precar. (*x*) L. 2, pr. Precar.

2. intuitu proprietatis, *condictionem incerti*, seu actionem præscriptis verbis, quæ ex bona fide oritur [y]. Immo & 3. revocanti. datur condictio sine causa, quia revera res mea sine causa est penes alium [z]: ex quo capite etiam pignus, soluto debito, possum condicere.

§. CCCLIV. Tollitur obligatio *VI.* pœnitentia unius. Quando, nimirum, negotium ab ejus parte est imperfectum. Contingit hoc in *contractibus innominatis*, qui in *dando* consistunt [a]; quando, nimirum, quis dedit, ut alter vicissim det: hoc enim casu dans pœnitere potest quamdiu alter non dedit, etsi per eum steterit [b]. Ratio naturalis hæc est, quod negotium do ut des, vel facias, a parte dantis sit imperfectum, quia non dedit animo donandi, sed ut alter vicissim præstaret: ex imperfecto negotio autem nullum jus oritur. [c]

Ex eadem ratione etiam a *transacto* resilire, & pecuniam datam condicere possum, si, cum ego implevi, alter implere nolit [d]. Nam transactio quoque est species contractus innominati, & fit aliquo dato, aliquo retento.

Neque obstat *l.* 39. C. *transact.* ibi: *quamvis eum, qui pactus est, statim pœniteat, transactio tamen rescindi, & lis instaurari non potest; & qui tibi suasit,, intra certum tempus licere a transactione recedere, falsum adseveravit.* Resp. Casus ibi est, ubi is, qui a sua parte implevit, ad implendum agit, alter autem recedere vult. Hoc fieri nequit, quia ab hujus parte perfectum est negotium.

Ex his facile decidi potest quæstio: an ab uno pacis articulo rupto, alter, si is quoque recedere velit, pœnitere possit? [e]

n. I. Aliud igitur dicendum I. in *accipiente*; intuitu hujus enim negotium perfectum est: ille plus suo habet, & accipiendo se danti, non dantem sibi obligavit; eum igitur pœnitere nequit. 2. Cessat quoque pœnitentia, si contractus innominatus a *faciendo* incipit. Quia factum infectum fieri nequit. [f]

n. 2. Hinc jam constat, in *contractibus nominatis* pœnitentiæ locum non esse: quia ibi semper negotium utrinque perfectum est, ex quo consensus duorum adest. Idque §. *præc. n.* I. probavimus.

§. CCCLV. *VII.* Solvitur obligatio personæ per *confusionem*: quando, nimirum, creditor, ac debitor, reus, ac fidejussor, alter alteri hæres fit. Cujus rei rationem, simulque exceptiones hujus regulæ, ex jure naturæ alibi [g] explicavimus.

Cum vero per *confusionem* ideo tollatur obligatio, quia idem non potest esse creditor, & debitor, facile apparet, non fieri confusionem quoties hic respectus unius personæ cessat, & actio cum effectu intentari potest; quod exemplis allegato loco illustravimus.

§. CCCLVI. *VIII. Compensatione* quoque tollitur obligatio: quæ est debiti, & crediti, utrinque æqualis, & liquidi, inter se contributio [h]. Eaque ipso jure tollitur obligatio inter eos, qui invicem debent. [i]

n. I. Equidem Grotius compensationem ex eo jure naturæ deducit, quod sequi-

(*y*) L. 2, §. 2, l. 19, §. f. Precar. (*z*) tot. tit. Cond. sin. caus. (*a*) d. disp. Sect. 4, per tot. (*b*) l. 1. l. 3, §. 2, l. 5. pr. §. 1. & 2, Cond. caus. dat. l. 5, ff. Præscr. verb. (*c*) Cocceji disp. de jur. circ. act. imperf. Sect. 2, §. 8. (*d*) l. 14, C. Transact. d. disp. Sect. 4, §. 1, (*e*) Vid. Grot. l. 3, c. 20, §. 35. seq. (*f*) Cocceji de jur. pœnit. Sect. 4, §. 1. (*g*) Vid. Jus meum controv. tit. de acceptil. qu. fin. (*h*) L. 1, pr. l. 21, Compens. §. 30, Inst. de act. l. ff. Comp. (*i*) l. f. c. Compens. Laut. Comp. pag. 275.

sequitur introductum dominium, adeoque quod pro certo rerum statu juris naturalis est. Nam ex dominii vi, & natura, i. e. ex justitia expletrice, sequi, ait, ut si rem ipsam, quæ mea fuit, consequi non possum, aliud tantundem valens accipiam ab eo, qui rem mihi debet, quia morali æstimatione idem est [k]: atque hinc oriri compensationem, statuit. [l]

n. 2. At 1. alibi negavimus, dari aliquod jus naturæ pro certo rerum statu. 2. Verum non est, tunc demum compensationi locum esse, si aliter rem meam consequi non possum: nam locum habet compensatio, etsi instituta actione rem meam consequi possim, & alter solvendo sit. Vera igitur 3. ratio compensationis hæc est, quod is, qui compensationem opponit, revera nihil alieni habeat, nec plus suo teneat; & quod ei, cui compensatio opponitur, nihil absit. Etsi enim æs alienum in bonis meis habeam, quod æs creditoris dicitur, tamen vicissim ille creditor æs, quod meum est, in suis bonis habet. Si proinde remitto creditori meo æs, quod mihi debet, ei nihil amplius abest; adeoque nihil est, quod ei tribui debeat.

n. 3. Ut vero compensatio locum habeat, requiritur 1. ut debitum, quod in compensationem offertur, *liquidum* sit [n]; quia alias non haberet tantundem: hinc manente bello id compensari non potest, unde bellum ortum est [o]. 2. Ut *purum* sit; si enim uni sub conditione debetur, non par utriusque est conditio, adeoque a'teri aliquid abesset. 3. Ut *inter creditorem, & debitorem* compensatio fiat [p]; non ergo inter alias personas (quia tertius, cujus debitum in compensationem offertur, plane non est obligatus, adeoque deficit mutua obligatio) 4. Ut, debitum sit *æquale*; nam si alter minus debet, compensatio non opponi potest, nisi quoad summam concurrentem. [q]

§. CCCLVII. *IX. Interitu rei promissæ:* de quo modo tollendi obligationem agetur infra *Sect. VI.*

§. CCCLVIII. *X. Interitu speciei promissæ*: nam præstari non potest res, quæ interit; interit autem si species perit (§. 326.). Hinc quadriga promissa, si unus equorum periit, tollitur obligatio ratione quadrigæ [o]. Nam sublata specie ipsum dominium perit; de qua re alibi [r] egimus.

§. CCCLIX. Atque huc quoque pertinet *XI.* si populus debet, & is cum territorio interit: nemo enim est, a quo: & nihil, unde peti possit. Si vero *populus* subsistit, uti si migrando alibi sedes figit, &c. manet obligatio, etsi forte territorium interierit.

§. CCCLX. *XII. si deficit conditio* [s]: obligatio enim tantum erat eventualis; adeoque deficiente conditione, in quam obligatio suspensa erat, retro nulla obligatio fuisse videtur.

§. CCCLXI *XIII. Si quis talionem passus est*: nam patiendo tantundem, naturali ratione reparatio injuriæ facta est. [t]

§. CCCLXII. *XIV. Si lege civili in pœnam,*

(*k*) Grot. l. 2, c. 7, §. 2. n. 1. (*l*) L. 3, c. 19, §. 15. & 16. (*m*) Grot. l. 2, c. 13, §. 20, n. 3, l. 3, c. 19, §. 19, n. 1. (*n*) ibid. (*o*) Grot. l. 3, c. 19, §. 19, n. 3, Laut. Comp. p. 271. (*p*) L. 7, pr. l. 22, Comp. §. 30, Inst. de Act. (*q*) L. 23, V. O. Laut. p. 664. (*r*) Vid. supr. §. 264, 277, 326. (*s*) L. 8, pr. Peric. & comm l. 38, de contr. emt. (*t*) Grot. l. 2, c. 20, §. 1.

natu, aut ob utilitatem publicam, obligatio, quæ a natura est, tollitur: [t] 1. in aleatore [v], 2. in uxore, quæ pro marito intercedit [x], 3. in eo, qui per sententiam judicis injustam absolutus est, 4. in eo, qui longo tempore debitum ab altero, qui in bona fide est, non exegit.

Aliquando sola actio tollitur: uti 1. si quis filiosam, pecuniam credidit [y], 2. si quis pacto nudo alii aliquid promittit, 3. si per confusionem tollitur obligatio (*Vid.* §. 355.) 4. Alia exempla proponuntur *in tot. tit. ff. quarum rerum actio non datur.*

§. CCCLXIII. Præterea *XV.* alii quoque sunt modi finiendæ obligationis, qui specialibus contractibus sunt proprii. Sic commodatum finitur finito usu; pignus, & fidejussio, sublato debito principali; societas, finito negotio, vel amissis bonis, &c. de quibus suo loco agetur.

§. CCCLXIV. Non vero jure naturali tollitur obligatio, 1. præscriptione, utut immemoriali: 2. nec prætextu doli, vis, metus, ac erroris: 3. nec ob summam necessitatem: 4. nec si quis promittit ob rem turpem, vel injustam: 5. nec ob ignorantiam juris; quia naturæ jus ratione constat, adeoque ignorari ab hominibus ratione præditis nequit (aliud obtinet in ignorantia juris civilis [z]): nec 6. per cessionem bonorum; id enim beneficium tantum jure Romano datum est.

§. CCCLXV. Antequam ad singulas obligationum species transeamus, generatim adhuc notandum est, in uno negotio plures obligationum causas concurrere posse. Is enim, qui obligatur, non tantum ad rem, vel factum præstandum tenetur, sed etiam ad *fructus*; ad *usuras*; ad omnem *causam*; ad *impensas*; ad *accessiones*, seu id, quod interest; ad *dolum*, & *culpam*: ad culpam autem etiam pertinet *mora*. De quibus singulis sequentibus sectionibus agemus.

Equidem jure naturali ex singulis causis præmissis propria actio competit; nam is, qui actione, v. g. *ex emto*, agit, tantum petit, ut id, quod emtum est, præstetur. Si vero venditor interim *fructus* ex re percepit, si emtor *usuras* ex pretio, quod solvere debuisset, lucratus est, si *impensæ* factæ sunt, &c. hæ res non actione *ex emto* petuntur, quia nec emtæ, nec venditæ sunt; sed actione *ex quasi contractu*, quia alter locupletior factus est ex re aliena. Pari ratione si vel *culpa*, vel *dolo*, vel ex *mora* alterius damnum datum est in re emta, id non actione *ex emto* vindicatur; nam pacto nihil de eo dictum est: sed *ex delicto*, *vel quasi delicto*, quia facto alterius illicito damnum id contigit; adeoque quia causa est damni dati: ejus enim culpa jus meum læsum est.

n. 2. At legislatores Romani in hoc negotio emtionis, omnibusque aliis *negotiis bonæ fidei*, constituerunt, ut singulæ hæ præstationes sub actione, v. g. emti venditi, comprehenderentur, ita ut judex, etsi de iis in libello nihil dictum sit, tamen ex natura actionis de illis judicare possit: in negotiis *stricti juris* autem omnia hæc separata actione peti debent; adeoque processus naturalis ibi obtinet. In *actionibus arbitrariis*, sive reales sint, sive personales, arbitrio judicis reliquerunt, ut contumaces, qui ad jussum judicis restitue-

(*u*) L. 6, C. de pact. (*v*) Tot. tit. ff. Aleatoribus. (*x*) Tot. tit. Sc. Velleian. (*y*) Tot. tit. ff. ad Sc. Maced. (*z*) Tot. tit. ff. de ignorant. jur. & fact.

stituere nolunt, non tantum ad restitutionem rei, sed & fructuum, omnisque causæ, condemnare possit [a]. Hoc igitur arbitrium non ex natura actionis, neque ex negotio bonæ fidei oritur, sed ex contumacia non parentis, adeoque in pœnam.

SECTIO I.

De Fructibus.

§. CCCLXVI. DIXIMUS, debitorem non tantum rem promissam præstare debere, sed etiam *fructus*, quos inde percepit: qua occasione materiam de *fructibus* satis intricatam hic explicabimus.

Fructus est utilitas, quæ ex re, fruendi causa, salva ejus substantia, provenit [b]. Hinc venatio fructus fundi non est [c]: etsi enim fructuarius venari possit [d], & reditus ex venatione percipiat [e], id tamen non est jure fructus, sed ex eo jure gentium, quo res nullius, adeoque & fera,, etsi in alieno capta, cedit occupanti [f]; quod a Tryphonino ita explicatur. [g]

§. CCCLXVII. Dividuntur fructus 1. in *naturales*, & *civiles* [h]: *illi* ex re naturaliter oriuntur, ut fructus e prædio, operæ e servo; *hi* civiliter, seu jure, ut merces e locatione, usuræ e sorte, &c: 2. in *naturales*, vel *industriales*: *illi* sunt, quos natura produxit, etsi accedente facto hominis, ut fructus arborum, vineæ, &c. *hi*, quos hominum industria produxit, etsi accedente opera naturæ, ut segetes: 3. in *perceptos*, vel *percipiendos*: 4. In *pendentes*, vel *separatos*; hi autem 5. in *extantes*, vel *consumtos*. [i]

§. CCCLXVIII. Ut vero constet, quando fructus restitui debeant, distinguendum est, an quis eos percipiat *ex re aliena*, an vero *ex re sua, sed alii debita*.

Priori casu certum est, fructus *ex re aliena* perceptos fieri possessoris, i. e. jure dominii acquiri percipienti, quia is, ad quem res pertinet, nunquam fuit dominus fructuum decerptorum: at quia lucrum hoc percipit ex re aliena, æstimationem domino rei restituere tenetur, quia locupletior fieret alterius jactura. Id vero jure Romano varie limitatum esse, supra vidimus. [m]

Aliud autem obtinet si consensu domini fructuum perceptio alii concessa sit, ut in servitutibus personalibus [n]: item si per commodatum, locationem, &c. facultas percipiendi fructus in alium transfertur [o]; tunc enim fructus non tantum suos facit, sed & lucratur.

Posteriori casu is, qui rem suam alii præstare tenetur, fructus suos facit; dominus enim rei manet ante traditionem: nisi in mora sit præstandi rem promissam; tunc enim facto suo illicito causa est damni creditori dati, quod ex regula naturæ reparare tenetur. Constituitur autem in mora post litem contestatam. [p]

Idem dicendum si res ab eo, qui dominus factus est, ideo, quia sine causa penes eum est, condicitur; nam tunc quoque fructus percipiendo suos facit: at non lucratur, sed restituere eos tenetur

(*a*) L.68, ff. Rei vind. (*b*) B. Par. Hyp. Inst. tit. de Rer. div. §. 47, Laut. comp. p. 420, vid. l.121, Verb. sign. l.7, §. 13, Sol. matr. (*c*) L.26. ff. Usur. (*d*) L 62, ff. Usufr. (*e*) L. 9, ff. od. (*f*) L. 3, §. 1, Acq.rer. dom. (*g*) d. l.62, ff Usufr. Vid. supr. §.263. (*h*) L. 124. verb. sign (*i*) L. 62, pr. Rei vind. (*k*) Leg. 45, Usur. (*l*) de quibus vid. Laut. comp. p. 420. (*m*) Vid supr. §. 267. (*n*) §. 36, Inst. Rer. div. (*o*) d. §. 36, in fin. (*p*) L. 38, §. 7, Usur. Conf. Laut. pag. 359, seq.

netur ei, qui rem condicit, si exstant; æstimationem autem, si consumti sunt.[q]

Differt *fructus* a *causa*, quæ præter fructum etiam ea comprehendit quæ extra computationem patrimonii nostra sunt.[r]

SECTIO II.

De Usuris.

§. CCCLXIX. DEBITOR porro, præter rem ipsam, aliquando restituere tenetur *usuras*. USURA autem est pecunia, qua usus sortis, sive quantitatis debitæ, æstimatur. [s]

§. CCCLXX. Causa usurarum remota est ipsum Jus naturæ: ejusque rei rationes exposuit B. PARENS [t]. Sane, jus naturali ratione mihi competit in pecuniam meam, ejusque usum; adeoque pro lubitu de ea pecunia disponere, ejusque usum alii sub certa lege concedere possum: hactenus igitur a parte fœneratoris nihil iniqui subest. Immo & certissimum est, debitori nullum jus in meam pecuniam, ejusque usum competere. Si quis igitur usum meæ pecuniæ sub lege usurarum obtinet, valet hæc dispositio, quia debitor de suo jure disponit.

Idque adeo verum est, ut si quis pecunia mea citra meam voluntatem utitur, perinde teneatur ad usuras, ut is, qui re aliena utitur, ad fructus: usura enim nihil aliud est, quam æstimatio usus.

Et licet forte debitor non usus sit pecunia aliena, tamen non minus tenetur, ac is, qui prædio alieno usus est, & sua negligentia fructus, quos potuit, non collegit; quia id domino, qui usum illum percipere potuisset, non obest. [x]

Neque *obstat*, pecuniam sua natura esse rem sterilem: nam & domos, & alias res infœcundas esse, constat, quas tamen hominum industria fructuosas fecit. Etsi igitur ex pecunia fructus natura non oriatur [y], opera tamen, commercioque hominum produci fructus inde possunt. [z]

Jure divino usuras ab extraneis sumere licebat; quod Deus permittere non potuisset, si naturali jure prohibitæ essent. Etiam jure Romano usuras pro usu pecuniæ accipere licet [a]: adeo ut in infinitum id liceat, si creditor periculum suscipit, vel *pecuniæ*, quæ trans mare, vel alia loca periculosa vehitur [b], quod dicitur *fœnus nauticum*; vel *mercium* per mare, vel etiam per terram, transvehendarum, quod negotium *assecuratio* vocatur; vel *navis ipsius*, in quam quis pecuniam credit, atque hoc negotium dicitur *bodemeria* [c]. Alias exceptiones vide apud Scriptores juris civilis. [d]

§. CCCLXXI. Usuræ debentur 1. ex pacto, si nimirum pro usu alienæ pecuniæ promissæ sunt; si enim non sunt promissæ, non debentur [e]: neque dici potest, mutuo ita accipientem locupletiorem fieri ex re aliena, quia percipit id lucrum consensu domini.

2. Si

(q) L. 38, §. 1, seq. Usur. (r) L. 17, ff. Rei vind. L. 5, pr. Verb. sign. (s) Laut. comp. pag. 416. (t) In Disput. de Anatocismo, §. 8, usque ad §. 16, & in comment. ad Grot. l. 2. c. 12, §. 20, seq. Conf. jus meum controv. tit. de usur. quæst. 1. (x) B. Parens d. §. 8. seq. (y) L. 62, ff. R. V. (z) L. 3. ff. Usfeat. ter. l. 15, ff. de alim. leg. (a) Tot. tit. ff. de usur. (b) L. 1. ff. Naut. fœn. (c) Vid. jus meum controv. tit de Naut. fœnore B. Par. disp. de Bodemeria §. 29. (d) Laut. comp. pag. 418, & 419. (e) L. 24. ff. Præscr. verb. l. 3. C. Usur.

2. Si quis usuras ex re aliena sine causa percipit, etsi promissæ non sint: uti si quis ex deposito [f], ex mandato [g], ex negotiorum gestione, &c. [h], pecuniam penes se habet, eaque utitur; his casibus usuras quoque solvere tenetur: item si emtor, vel venditor re & pretio simul utitur [i]; hæc obligatio hactenus oritur *ex quasi contractu*, cujus norma generalis est, quod nemo locupletari debeat cum alterius jactura. 3. Ex mora [k]: adeoque etsi usuræ nec pactæ sint, nec debitor usus sit pecunia aliena, quia tum non solvit pecuniam cum solvere debet, facto hoc illicito causa est, quo minus creditor sua pecunia uti, ac usuras inde percipere possit; adeoque jus alterius minuit, illudque proinde reparare tenetur. Atque hæc obligatio oritur ex damno dolo, vel culpa dato, adeoque ex vero, vel *quasi delicto*.

§. CCCLXXII. Cæterum, usuræ debentur in infinitum [l], immo & usura usurarum [m], quia usuræ cujusque anni naturam sortis habent; si enim debitor solvisset, lucrum exinde creditor percipere potuisset: cum ergo creditor damnum hoc patiatur ex mora debitoris, hic injuria agit, jus alterius sua culpa minuit; indeque ex regula justitiæ generali jus suum cuique tribuere, i. e. usuras usurarum præstare tenetur.

Atque hoc jus naturæ etiam jure Romano in quibusdam casibus observatur, de quibus evolvendi sunt scriptores juris civilis [n]. Sane, in fœnore nautico [p], in assecuratione [q], in bodemeria, &c. [r], in infinitum stipulari usuras licet, quia periculum ibi æstimatur, quod certa quantitate, uti usus rei, definiri nequit.

SECTIO III.

De Causa.

§. CCCLXXIII. DEBITOR quoque aliquando præstare debet CAUSAM [s], i. e. restituere omnem utilitatem, quam creditor habiturus fuisset, si statim judicii accepti tempore res ei restituta fuisset. Ad causam pertinet etiam partus, item fructus rei, &c. [t]: speciatim autem quæ extra computationem patrimonii nostri sunt [u], & quæ possessor non ex re acquirit [v], ut hæreditas, legata, quæ per servum venditum obvenerunt, causa usucapionis, actio legis Aquiliæ per servum quæsita, &c. [x]

Ratio hujus præstationis sequitur ex ratione naturali. Etsi enim nihil horum ex promisso debeatur, si tamen damnum aliquod passus sum ideo, quod res promissa mihi tradita non fuerit, debitor vel ideo tenetur, quia locupletior factus est mea jactura, vel quia facto debitoris illicito mihi aliquid abest: omnes enim illas utilitate ergo percipere potuissem. Naturale ergo est, ut debitor hoc jus, quod mihi abest, resti-

(f) Vid. jus meum controv. Tit. Depositi, quæst. 10. (g) L. 10, §. 3, Mand. (h) L. 12. §. 9, Mand. (i) Vid. jus meum controv. tit. de act. emt. quæst. 16. & tit. de usur. quæst. 4. (k) Laut. comp. pag. 418. (l) dict. disp. de Anatocismo Sect. 1, §. 9. (m) dict. disp. Sect. 1, §. 18. (n) Vid. Laut. comp. pag. 418, & 419. (p) Tot. tit. & l. 1, ff. Naut. fœn. (q) B. par. in disp. de Assecuratione. §. 10 (r) B. par. in disp. de Bodemeria §. 14. (s) l. 3, ff. Usufr. l. 17, ff. Rei vind. (t) d. l. 2, l. 38, §. 7, Eod. l. 25, V. S. l. 20, ff. Rei vind. (u) l. 5, pr. Rei vind. (v) l. 20, ff. Eod. (x) d. l. 17.

restituat. Priorem rationem innuit Ulpianus, dum ait: *lucrum enim ex ea re, quæ in lite esse cæperit, facere non debet* [xx]. Atque hinc apparet, cur JCti Romani dicant, appellatione rei *causam* quoque contineri. [y]

Sectio IV

De Impensis.

§. CCCLXXIV. Impensæ quoque aliquando restituendæ veniunt, etsi in pacto de illis nihil dictum sit. [z]

Ratio naturalis in aprico est; si enim debitor in re, quam mihi promisit, quædam impendit, ea impensa ego locupletior fierem, adeoque plus meo acciperem, quod proinde alteri, cui id abest, restituere teneor. Unde apparet, hanc obligationem oriri quasi ex contractu. [a]

Atque hæc ratio est, cur dominus, qui rem suam vindicat, (etiam a prædone, & a fure) impensas restituere teneatur.

Si tamen tolli possunt illæ impensæ, is, cui promissa res est, non necessario pretium restituit, sed permittere alteri potest ut tollat, sive sint *necessariæ*, sive *utiles*, sive *voluptuariæ*. Unde distinctio inter has impensas est meri juris civilis.

Sectio V.

De Accessionibus, seu de eo, quod interest.

§. CCCLXXV. Præter id, quod promissum est, debitor aliquando etiam præstare tenetur id, quod interest. Quo nomine intelligitur omnis utilitas, quæ propter rem principalem creditori abest [b]; verbo, *lucrum cessans, & damnum emergens* [c]; immo & pretium affectionis. [d]

§. CCCLXXVI. Cum vero id, quod interest, in infinitum extendi soleat, & præterea probatu sit difficillimum, duo JCti Romani constituerunt: 1. id, quod interest, in *casibus certis* duplum excedere non debere: in *aliis* autem, qui *incerti* esse videntur, præstari debere id, quod *vere* interest [e]: 2. ut si dolus adversarii interveniat, in infinitum in litem jurari possit. [f]

§. CCCLXXVII. Actio igitur ad petendum id, quod interest, pariter ex jure naturæ oritur; quia scilicet facto alterius aliquid mihi abest: cessat lucrum, quod habiturus fuissem; careo voluptate, quam capere ex re potuissem; emergit damnum, quod passurus non fuissem, si jus mihi alter tribuisset. Hæc omnia igitur restitui, natura æquum est, tum ex *quasi contractu*, si facto alterius licito id mihi abest, tum ex *quasi delicto*, si facto ejus illicito lucrum cessat, &c.

§. CCCLXXVIII. Hæc actio obtinet in omnibus juris objectis: adeoque si quis me v. g. filium, vel liberum esse negavit, vel si rem meam, quam penes se habet, non restituit, agere ad omne id, quod interest, possum.

§. CCCLXXIX. Differt hæc actio ab ea, qua petitur *causa*, & qua petuntur

(xx) L. 17, ff. Rei vind. (y) l. 23, Verb. sign. l. 20, ff. Rei vind. (z) l. 26, §. fin. R. V. (a) L. 38, eod. ibique Goth. (b) L. 13, ff. Rem rat. hab. l. 21, in fin. ff. Nov. op. nunc. l. un. C. De sent. quæ pro eo quod interest &c. Laut. comp. pag. 431, Goth. ad rubr. C. de Sent. quæ pro &c. (c) d. l. un. d. 13, l. 2, in fin. De eo quod certo loc. (d) Laut. comp. pag. 191, B. Parens in disp. de pretio affectionis. §. 4, 5, 6, 8, seq. (e) d. l. un. (f) l. 68. ff. Rei vind. l. 1, l. 2, §. 1, l. 8, ff. de jurej. in lit.

tuntur *fructus.* Nam in *priorem* actionem veniunt ea, quæ extra computationem patrimonii nostri sunt, (§. 373.) adeoque quæ non ex re, sed aliunde acquiruntur. In *posteriorem* tantum venit id, quod ex re oritur. In actionem *ad id, quod interest*, neutrum venit, sed lucrum saltem, quod non exstat, sed exstare potest, & damnum, quo res deterior reddita est.

SECTIO VI.

De Præstatione Doli, & Culpæ: item de Casu, ejusque Periculo.

§. CCCLXXX. DENIQUE debitor quoque præstare tenetur DOLUM, & CULPAM, non CASUM. De quibus singulis nunc agemus.

§. CCCLXXXI. *Dolus* est machinatio fraudulenta ad decipiendum alterum adhibita. [g]

Quia igitur per dolum jus alterius læditur, ipsa ratio naturalis dictat, eum, qui dolum committit, injuria agere, adeoque ad reparationem teneri.

Ex hac ipsa definitione apparet, posse sine dolo aliud agi, aliud simulari, v. g. si quis per hujusmodi dissimulationem sua, vel aliena tuetur [h]. Hinc constat, simulationem Gabaonitarum verum dolum non fuisse, quia vitæ conservandæ causa simulabant: atque hinc ex hoc quoque capite negotium cum eis gestum ab ipso numine validum declaratum fuit. [i]

§. CCCLXXXII. *Dolum* committunt qui delinquere possunt: committitur autem in eos, quibus injuria fieri potest; de quibus infra.

§. CCCLXXXIII. Objectum *doli* est omnis machinatio fraudulenta, qua jus alterius læditur. (§. 381.)

§. CCCLXXXIV. Effectus doli *intuitu læsi* est, quod actio inde detur dolo deceptis, & hæredibus, ad damni dolo dati restitutionem.

Controverti solet inter Doctores: *An dolus vitiet negotium, illudque reddat ipso jure nullum? an vero ipso jure subsistat, & actione de dolo demum agatur ad rescindendum negotium.* Omnes conveniunt, negotium subsistere *si dolus sit incidens*, (sive negotium sit *bonæ fidei*, sive *stricti juris*). In dolo *incidente* ergo omnes statuunt, dolum separata demum actione, de dolo scilicet, vel si contractus est bonæ fidei, actione ex ipso contractu, vindicari posse. [k]

At *si dolus causam dat* contractui, distinguunt inter *contractus bonæ fidei*, & *contractus stricti juris*; ita ut *illi* ipso jure nulli reddantur, nec rescissione opus habeant; *hi* autem rescindantur per actionem de dolo.

Equidem negari nequit, posita ex jure Romano differentia inter contractus *bonæ fidei*, & *stricti juris*, verum esse, quod negotia *bonæ fidei* dolo contracta sint ipso jure nulla, *si dolus causam dat contractui.* Cum enim substantia contractuum bonæ fidei in eo consistat, ut omnia optima fide fieri debeant, facile constat, dolum contrariari substantiæ horum contractuum, indeque negotium esse ipso jure nullum, quæ ratio a JCtis quoque

(g) L. 71, §. 8, Acq. hær. l. 1, §. 1, de dol. mal. l. 2, Si quis omis. caus. test. l. 12, de incend. l. 2, §. 2, Vi bon. rapt. l. 7, §. 9. Pact, l. 43, §. 1, Contr. emt. (h) per text. expr. in l. 1, §. 2, ff. Dolo. (i) Vid. Josu. c. 9, v. 18, 19, 26, 11, Reg. 21, v. 1. seq. (k) L. 13, pr. seq. ff. Act. emt.

que allegatur. *Dolus societatem ipso jure nullam reddit, quia bonæ fidei contrariatur.* Idque de dote etiam, (quæ bonæ fidei est) traditur [l]: item de venditione, &c. [m]. Quod verum quoque est, etsi dolus tertii causam dederit contractui, qui est casus *l. 7. pr. de dol. mal.* ubi minor dolo servi circumscriptus, servum cum peculio vendit; & additur, *venditionem nullam esse, si in hoc, ut venderet,* (dolo servi) *circumscriptus sit.*

Atque hæc ratio quoque est, cur vis, ac metus vitiet *negotia bonæ fidei*: *quia ei consensui, qui bonæ fidei judicia sustinet, nihil magis contrarium est, quam vis, & metus* [n]. Si proinde quis vi, vel metu adactus rem emit, bona fides non patitur, ut emtor ex tali consensu vi exacto obligetur; adeoque negotium erit ipso jure nullum.

n. 2. Sed & porro ex iisdem principiis juris Romani, & ex natura negotiorum *stricti juris* necessario sequitur, negotia dolo contracta subsistere [o] (quod itidem in negotiis stricti juris vi, metuque contractis, verum est [p]); quia lege Romana hæc negotia ideo stricti juris dicuntur, ut tantum quis obligetur ex verbis solennibus, sive ore, sive litteris expressis.

Contrahentes enim omnem fidem in verbis, & litteris constituunt. Quoties igitur uterque consensum suum verbis, vel litteris declaravit, id solum actione peti potest, quod expressum est [q]; non vero quod præterea æquum, & bonum est: adeoque nec usuræ, nec causa, nec id, quod interest, nec damnum dolo, vel culpa datum, &c; sed hæc omnia separatis actionibus peti debent.

n. 3. Jure naturæ omnes contractus naturam habent negotiorum *stricti juris*, adeoque nihil in actionem venit, nisi quod inter partes conventum est, sive dolus sit incidens, sive causam dans. Nam in tali negotio duo sunt: 1. consensus utriusque: 2. dolus, qui causam dat consensui. *Prior* actus licitus est, adest duorum in idem placitum, & consensus; adeoque contrahentes inde obligantur. *Posterior* actus illicitus est, adeoque separata actio de dolo datur contra eum, qui alterum ad contrahendum induxit.

Unde simul constat, nihil iniqui in his principiis subesse: nam in negotiis *stricti juris* æque id, quod æquum, & bonum est, præstari debet; at non actione ex ipso contractu, sed actione separata.

n. 4. Egregie hæc confirmantur exemplo C. Canii Equitis Romani, qui a Pythio Syracusæ (cum sciret, Canium hortum emendum quærere) invitatus, magnum vidit piscatorum numerum, quos callide conduxerat Pythius, & quotidie id fieri afferebat. Canius incensus cupiditate loci hujus amœnissimi, contendit a Pythio ut venderet; gravate Pythius negotium conficit: postridie compertum habente Canio, nullos ibi piscari solere, quærebatur, an actio quædam ad rescindendum contractum competat Canio? & recte id negat Cicero [r]. Non enim negotium nullum hic dici potuit, quia in rem consensit Canius; adeoque negotium subsistebat, & saltem actionem ex contractu

(*l*) L. 21, §. 3, Quod met. caus. (*m*) l. 5, l. 8, l. 10, c. Resc. vind. (*n*) l. 116, pr. R. J. l. 8, pr. Resc. vind. l. 10, eod. (*o*) per text. expr. in l. 36, V. O. & l. p. C. de Inut. stip.

(*p*) per text. expr. in l. 21, §. 4, & 5, Quod met. caus. l. 116, Reg. jur. (*q*) l. 99, V. O. (*r*) L. 3, de offic. c. 14.

tractu bonæ fidei ad id, quod interest, ei competiisse, Cicero ait. Actionem autem de dolo ad rescindendum negotium dari non potuisse, quia eo tempore actio de dolo nondum a Prætore Aquilio erat introducta.

Atque hæc vera omnino sunt, quamdiu non accedit error, qui consensum impedit: uti si in substantia rei alterius dolo erratum sit, &c. (*Vid. infr.*)

n. 5. Cum igitur negotium dolo contractum ipso jure subsistat, certum est, dominium rei ex tali causa traditæ transferri in accipientem [s], & actionem doli saltem dari contra decipientem, ut præstet omne id, quod interest, dolo deceptum non esse: etsi jure Romano agi quoque possit ad rescindendum negotium. [t]

§. CCCLXXXV. Actio hæc non datur contra hæredes, quia ex delicto est; nisi inde aliquid ad hæredes pervenit [u]: tunc tenentur quasi ex contractu, quia locupletiores fierent cum alterius jactura. Cæterum, mere juris civilis est, quod [*a*] actio doli sit subsidiaria; [*b*] quod non detur liberis contra parentes; [*c*] quod præscribatur biennio. [v]

§. CCCLXXXVI. CULPA quoque præstari debet in contractibus, si nimirum unus contrahentium culpa alterius damnum sentit. At hæc præstatio itidem non sequitur ex consensu, seu ex natura pacti, sed ex delicto, vel quasi delicto; quia naturali ratione omne damnum, etiam culpa levissima datum, verum delictum infert [x]. Cur vero JCti quædam damna, culpa data, *quasi delicta* vocaverint, cjus rei rationem infra explicabimus. [y]

§. CCCLXXXVII. Circa præstationem CASUS, jus Romanum itidem cum jure naturæ egregie conspirat.

Quæstio nimirum est, cuinam *casus* noceat? seu cujus *periculo* res sit, quæ casu periit, vel deterior facta est? adeoque ad quem damnum, detrimentumve casu in re datum, pertineant?

Casus est eventus, qui nulla humana providentia præcaveri potuit. [z]

§. CCCLXXXVIII. Casus in genere nocet 1. rei domino; & præterea 2. ei, qui jus in illa re habuit; ac 3. ei, qui actionem personalem ad rem certam petendam habet.

§. CCCLXXXIX. *Primo* igitur res perit domino, adeoque solius domini periculo res est [a]. Sane, contradictio est, dominium retinere in re, quæ periit; & facultatem sibi arrogare pro lubitu disponendi de re, quæ esse desiit.

Idque verum est, etsi apud alium perierit. Sane, domino hactenus actio contra possessorem, apud quem periit, nulla competit: sed possessor liberatur rei interitu [b]. Non ergo casum præstat depositarius [c], precario possidens [d], mandatarius [e], commodatarius [f], possessor

(*s*) L. 3, C. si adv. lib. l. 3, §. 8, Cond. caus. dat. arg. tot. tit. cond. indeb. (*t*) Laut. comp. p. 79. (*u*) l. 13, pr. l. 17, §. 1, l. 26, seq. Dol. mal. (*v*) Vid. Lauterb. comp. tit. de dolo malo. (*x*) vid. late infra, c. 6, sect. 11. (*y*) d. c. 6, Sect. 11. (*z*) l. 1, §. 7, de adm. rer. civ. l. 23, ff. R. J. l. 4, C. Peric tut. Laut. p. 228. (*a*) l. 9, C. pign. l. 8, R. J. l. 12, C. locat. l. 2, 5, 7, Adm. rer. civ. (*b*) l. 27, §. 1, & 2, R. V. arg. l. 36, §. 1, Eod. l. 25, §. 4, ff l. 12, C. Locat. l. 66, solut. l. 13, Lib. caus. (*c*) l. 1, C. Depos. L. 4, ff. Reb. cred. l. 14, §. 1, Dep. l. 23, R. I. (*d*) l. 23, Reg. jur. l. 8, §. 3, & 4, Precar. (*e*) l. 23, R. I. l. 26, §. 6, Mand. Laut. p. 285, (*f*) 33, R. D. l. 5, §. 2, 3, & 4, Commod. l. 1, pr, Eod. Dissent. Grot. l. 2, c. 12, §. 12,

fessor pignoris [g], conductor [h], maritus ratione dotis [i], tutor [k], negotiorum gestor [l], socius [m], accipiens in contractu æstimatorio [n], hæres, si res legata periit [o]. Excipe, 1. si culpa possessoris intervenit [p]: 2. si in mora sit possessor rem restituendi domino [q]: 3. si possessor pacto recepit periculum [r]; quod etiam factum videtur si accipiens in æstimatorio contractu rogavit, ut æstimato res detur. [s]

Quæritur, ad quem periculum fructuum pertineat? Resp. ad eum, qui jus fructus illos percipiendi habet; adeoque regulariter [a] ad dominum, & [b] usufructuarium. Idque verum est, etsi fructus per casum insolitum pereant [t]; quod tamen legibus Romanis mutatum est.

§. CCCXC. *Secundo*, non tantum res perit domino quoad dominium; sed & interitu rei tolluntur omnia jura, quæ rei cohærent: adeoque hactenus res quoque perit his, qui jus in re habent. Equidem alibi dictum est, jure naturæ extra dominium aliud jus in re non dari: at postquam jure Romano alia quædam jura in re constituta sunt necessario inde sequitur, 1. servitutes quoque interitu rei extingui [u], adeoque quoad hæc jura in re periculum esse ejus, cui servitus in re competit; sed & 2. Emphyteusin interire [v], jus feudi, &c.

§. CCCXCI. Denique, & *tertio*, res quoque perit ei, qui actionem personalem habet ad certam rem petendam [x]: non si de quantitate agitur. Ratio naturalis hæc est, quod creditor frustra petat rem, quæ casu periit, adeoque non amplius existit.

Neque obstat, personam obligatam esse, non rem, adeoque obligationem manere. Resp. persona obligata est ad rem præcise præstandam; si ergo casu periit, impossibilis est præstatio, & sic jus agendi creditoris extinguitur. Hinc jam generalis regula est, in omnibus negotiis, ubi quis certam rem dare promisit, debitorem liberari rei interitu; adeoque omne detrimentum, & periculum esse creditoris, ejusque jus agendi extingui. Exceptiones videbimus §. seq.

§. CCCXCII. Ex his principiis facile deciduntur omnes difficultates, quæ in jure Romano circa præstationem casus occurrunt. Nam hinc I. jam apparet, cur in emtione venditione, si perfectum est negotium (perfectum autem est, ex quo constat, quid, quale, & quantum venditum sit) [z], omne periculum rei sit *emtoris*, etiam ante traditionem. [a]

u. I.

(g) L. 23, R. I. l. 13, §. 1, Pign. act. §. 4, Inst. Quib. mod. re &c. l. 5, l. 6, l. 9, C. Pign. act l. 19, C. Pign. Laut. p. 234. leg. 6, Naut. fœn. (h) l. 23, R. I. Laut. p. 391. (i) l. 23, R. I. l. 10, §. 1, jur. dot. arg. l. 75, Eod. (k) l. 23, R. I. l. 53, §. 3, Furt. (l) l 23, R. I. l 6, §. 3, l. 11, Neg. gest. Laut. p. 72, (m) l. 23, R. O. l. 25, ff. Pro soc. l. 52, §. 3, & 4, Pro soc. l. 58, pr. & §. 1, l. 52, §. 4, l. 60, §. 1, junct. l 61, Eod. Laut. p. 294. (n) l. 17, §. 1, Præscr. Verb. (o) l. 23, V. O. (p) l. 5, §. 4. Commod. l. 5, Reb. cred l. 21, V. O. l. 8, Eod l. 5, C. Pign. Laut. p. 234, p. 282, 391, 116. (q) l. 8, § 4, Precar. l. 5, Reb. cred. l. 23, V. O. Laut. p. 234, 282.

(r) l. 6, C. Pign. act. Laut. p. 282, 231, 391. (s) l. 17, §. 1, Præscr. verb. (t) Vid. Laut. p. 282, & 391. (u) l. 8, §. 1, Serv. rust. Laut. p. 141, Arg. l. 13, Serv. præd. rust. l. 20, §. 2, l. 31, de serv. præd. urb. (v) l. 1, in fin. C Jur. emphyt. (x) vid. Muller ad Struv, tit. de peric. & com. §. 9, leg. 91, V. O. (y) l. 5, Contr. emt. l. 91, V. O. vid. Muller. ad Struv. tit. de Per. & com. §. 9. (z) l. 8, ff. Per. & com. (a) §. 3, Inst. De Emt. l. 81, l. 11, ff. Contr. emt. l. 1, l. 4, l. 5, l. 6, C. Eod. l. 34, §. 6, l. 35, §. 4, ff. Eod. l. 13, V. O. l. 5, §. fin. de rescind. vend.

n. 1. Ratio naturalis in aprico eſt; cum enim perfecta emtione jus emtori competat rem illam petendi, facile conſtat, actionem inanem eſſe re perdita, nec exigi poſſe rem, quæ non exiſtit: debitor ergo rei certæ liberatur rei interitu. Idque adeo verum eſt, ut emtor pretium rei deperditæ venditori ſolvere teneatur, ac ſi rem tradidiſſet [b]. Neque *obſtat*, venditorem ante traditionem manere rei dominum, rem autem perire domino. Reſp. verum hoc eſt quoad dominium: ſed præterea quoque res perit ei, qui jus habet eam petendi, adeoque & emtori.

n. 2. Aliud autem obtinet, & periculum *venditoris* eſt, 1. ſi non conſtat, quid, quale, & quantum venditum ſit [c]: uti ſi venditio facta eſt ad menſuram, vel probationem, vel ſi non res certa, ſed quantitas vendita eſt [e]. Idem quoque dicendum, 2. ſi genus venditum, ſpecies autem demonſtrata non eſt: 3. ſi venditoris dolo, vel culpa caſus exiſtit [g]; quo etiam pertinet, ſi eſt in mora tradendi [h]: vel ſi res periit ex præcedenti vitio [i]: item ſi venditor cedere actiones emtori non poteſt, quibus hic rem, quæ caſu periit, conſequi poſſet.

4. Si venditor ſpeciali pacto caſum recepit [l], non ſi nudam cuſtodiam promiſit. [m]

NB. Caſum, i. e. rem vere periiſſe, probat is, qui eum allegat: culpam vero is, qui alteri eam imputat, adeoque in ea ſe fundat. [n]

§. CCCXCIII. Hinc 2. apparet, quatenus jus Romanum circa præſtationem caſus in locatione conductione conveniat cum jure naturæ. Variæ autem quæſtiones hic occurrunt: *vel* enim agitur de periculo rei locatæ, *vel* de periculo fructuum rei locatæ, *vel* de periculo operæ locatæ, *vel* de periculo operis locati.

n. 1. Si *res locata* perit, *locatoris* eſt periculum, quia rei dominus eſt [o]; adeo ut re ſublata conductor mercedem præſtare non teneatur, quippe quam pro uſu rei promiſit, niſi pro rata temporis, quo uſus eſt conductor. [p]

Si perit antequam res locata tradita ſit, *conductoris* quoque periculum eſt, hactenus ut actio ad rem illam petendam tollatur; adeo ut nec ad id, quod intereſt, agere poſſit.

Regula autem illa patitur exceptionem, 1. ſi res vel locatoris, vel conductoris culpa perierit [q], vel alteruter cauſa ſit damni dati [r]; tunc enim priori caſu periculum eſt conductoris, poſteriori caſu locatoris, niſi aliter convenerit. [s]

n. 2. Si *fructus rei locatæ* pereunt, v. g. per grandinem, per ſterilitatem, per uredinem, per locuſtas, &c. periculum eſt conductoris, quia dominus eſt ſeminis [t]. Idque verum eſt, etſi

(*b*) d. §. 3, l. 6, C. Per. & com. l. 5, §. 5, Reſc. vend. l. 20, §. 1, Præſcr. verb. (*c*) d. l. 8. ff. per. & comm. (*d*) L. 4. §. 1, Per. & com. l. 34, §. 5, C. E. Laut. p. 354. (*e*) l. 34, §. 5, ff. C. E. Laut. p. 353, l. 5, pr. Per. & com. (*f*) l. 4, §. 1, Per. & com. Laut. pag. 354. (*g*) §. 3, Inſt. de emt. l. 23, V. O. l. 21, §. 3, Act. emt. l. 91. V. O. l. fin. Per. & com. l. 12. ff. Eod. Laut. p. 552. (*h*) d. l. 23, d. l. 91, l. 5, ff. Act. emt. (*i*) l. 33. Locat. Laut. pag. 352. l. 7, pr. Per. & com. (*k*) l. 35, §. 4, C. E. l. 80. Furt. (*l*) l. 1, pr. Per. & com. l. 5, §. fin. Reſcind. vend. (*m*) Laut. p. 352. (*n*) Laut. 282, & 391. (*o*) l. 9, C. Pignor. (*p*) l. 15, §. 2, ff. Locat. (*q*) l. 5, §. 2, Commod. l. 11, §. 2, l. 19, §. 1. l. 60, §. 7, Locat. (*r*) l. 25, §. 4, l. 41, ff. Locat. (*s*) L. 13, §. 5, l. 9, §. 2, Locat. (*t*) L. 15.

etsi damnum sit immodicum. Eadem enim ratio subsistit: nec iniquitas subest, quia vicissim commodum reliquorum annorum, etsi immodicum, lucratur.

Secus, ac jure Romano, ubi si omnes fructus casu pereunt, pro rata merces remittitur, ratione tamen habita præcedentium, & sequentium annorum, ita ut ubertas reliquorum annorum compensetur cum sterilitate anni præsentis [u]. At idem jus Romanum aliud statuit, 1. si casus ille non est extra consuetudinem [v]: 2. si culpa conductoris concurrit; uti si exercitu transeunte domum deseruit [x]: 3. si partiarius est socius [y]: 4. si pacto casum in se recepit [z]: 5. si ex vitio rei locatæ oritur; uti si raucis, aut herbis segetes corruptæ fuerint [a]: 6. si non omnes fructus perierint, sed super paucitate conductor queritur. [b]

Bene autem notandum est, æstimationem damni fieri juxta pretium in contractu (scil. *in dem Anschlag*) statutum; non vero juxta pretium præsens (*nach dem Markgängigen Preiss.*)

Quæri autem solet, cujus sit periculum pecudum? Distinguendum jure naturali est, an pecudes sint locatoris, ita ut earum usus saltem conductori locetur, an vero sint conductoris propriæ. *Priori* casu dominium pecudum perit locatori, indeque conductor pro rata temporis, quo usus non est, pensionem detrahit; nam pro usu quoque pecudum pensionem solvit: ubi tamen merito attendendæ sunt exceptiones 1. 2. 3. & 4. ante allegatæ. *Posteriori casu* omne periculum est conductoris, utpote domini; neque enim æquitati convenit, ut locator, qui nec jus in illas pecudes habet, nec utilitatem inde percipit (nam conductor, cui pecudes propriæ sunt, ideo minorem pensionem solvit), damnum casu datum resarcire teneatur domino [c]. Propriæ autem videntur factæ conductoris si æstimato ei datur; qui contractus socidæ vocatur. [d]

n. 3. Si *opera locata* est, eaque præstari non potest, distinguendum est, an per conductorem, an per locatorem stet. *Priori* casu integra merces præstari locatori operæ debet, quia is paratus est præstare, & interim operas alii locare non potest [e]. (Secus igitur si ex opera sua aliunde utilitatem perceperit). *Posteriori* casu, si locator operæ, v. g. ob morbum, ob captivitatem, &c. impeditur, quo minus alteri operas præstare possit, ejus est periculum; ipse causa est, quod stare promissis non possit, indeque mercedem promissam exigere nequit: quin acceptam restituere tenetur [f]; sed contra eum agi ad id, quod interest, nequit. [b]

n. 4 Si *opus conficiendum* locatum est, distinguendum, *an* materia a locatore operis data pereat, *an* opus confectum. Si *materia* perit, quæ reddi debebat in eadem specie, ea perit domino materiæ: nisi 1. culpa concurrat [i]: vel 2. aurum ei datum sit, ut in

§. 2, & §. 7, Locat. Grot. l. 2, c. 12, §. 28, (*u*) l. 15, §. 2, & 4, l. 8, C. Locat. l. 25, §. 1, §. 5, & §. 6, Eod. (*v*) l. 15, §. 2. ff. Locat. Struv. Ex. 24, §. 16, (*x*) l. 13, in f. l. 16, Locat. (*y*) d. l. 25, §. 5. (*z*) l. 9, C. Pignor. (*a*) d. l. 15, §. 2. (*b*) d. l. 15, §. 2, junct. §. 5, Locat. (*c*) Struv. Ex. 24, §. 6. (*d*) Struv. d. l. (*e*) l. 61, §. 1, ff. Locat. l. 19, §. 9, l. 38, Eod. l. 24, Cond. & dem. l. 161, Reg. jur. (*f*) d. l. 19. §. 9 (*g*) l. 15, §. 6, Locat. (*b*) l. f. ad l. Rhod. (*i*) Vid. l. 31,

in eodem genere restituatur; quia æstimato data est materia, & conductor operis dominus fit materiæ, cui proinde materia illa perit [k]. Si vero *opus* ipsum interit, periculum est ejus, qui opus faciendum conduxit, i. e. opificis [l], donec vel approbatum, vel admensuratum sit (si scilicet ad pedes, vel ad mensuram opus præstari debet) [m]: nisi [a] per locatorem stet, quo minus approbetur [n]; modo tale opus sit ut probari debeat [o]: vel [b] vi majori pereat [p]: vel [c] casus vitio soli, vel rei accidat, non vitio operis. [q]

§. CCCXCIV. Denique ex præmissis apparet ratio, cur in contractibus innominatis, si ego tibi scyphum dedi, ut Stichum redderes, hic Stichus meo sit periculo [r]; adeo ut eo mortuo ante traditionem, mihi pereat. Jus enim petendi Stichum cum ejus persona exstinguitur. At ego condicere scyphum possum, causa quippe data, at non secuta. [s]

SECTIO VII.

De Mora.

§. CCCXCV. OBLIGATIO, quæ ex *mora* alterius oritur, itidem est ex delicto, vel quasi delicto. MORA enim est injusta rei præstandæ, vel faciendæ dilatio [t]: si nimirum debitor dolo, vel culpa non solvit, vel non facit quod præstare, vel facere tenetur. [u]

Causa hujus obligationis naturalis hæc est, quod debitor facto hoc illicito causa sit damni, quod ex eius mora mihi contingit; jus meum facto alterius culposo diminutum est, quod ex præcepto generali naturæ reparare, i. e. jus suum cuique tribuere tenetur.

§. CCCXCVI. An vero interpellatio requiritur? Resp. *vel* certum tempus præstationi, aut facto præscriptum est; & tunc non opus est interpellatione. Atque hoc est, quod JCti Romani ajunt, diem interpellare pro homine [x]. Quod etiam contingit adjecta conditione; nam ea existente, consensu partium definitum est tempus. *Vel* certum tempus præscriptum non est [x]; tunc debitor non est in mora debendi, nisi interpellatus sit [y]: etsi una saltem vice [z], & privatim.

§. CCCXCVII. Effectus hujus obligationis est, 1. ut perpetuetur obligatio, ita ut debitor rei interitu non liberetur [a]; nam omne periculum rei transfertur in debitorem, si creditor a sua parte fidem implevit [b]: 2. quod ad fructus perceptos teneatur; & 3. ad percipiendos; nec non 4. ad omne id, quod interest, i. e. ad lucrum cessans, & ad damnum emergens, adeoque & ad usuras.

Non autem hic intelliguntur usuræ ex pacto debitæ, nec illæ, quas quis actu percepit; illas enim ex consensu, has ex quasi contractu restituere tenetur, quia locupletior fit mea jactura: sed usuræ, quas non percepit, at quas dominus pecuniæ percipere potuisset; adeoque quæ debentur tanquam lucrum cessans.

§. CCCXCVIII.

(*k*) l. 31, ff. Locat. l. 36, Eod. (*l*) d l. 36. (*m*) ibid. (*n*) d. l. 36. (*n*) d. l. 36. (*o*) l. 37, l. 59. Eod. (*p*) d. l. 36, d. l. 59. (*q*) l. fin. l. 15, §. 2, Locat. (*r*) l. 5, §. 1, ff. Præscr. verb. (*s*) l. fin. ff. Caus. dat. (*t*) l. 21, ff. Usur. (*u*) l. 32, Eod. l. 23, l. 177. V. O.

(*v*) l. 12, C. Constr. stip. (*x*) vid. jus meum contr. tit de Usur. q. 21, (*y*) l. 1, C. Usur. rei jud. Jus contr. ibid. q. 17. (*z*) l. 32, pr. usur. Jus contr. d. l. q. 18. (*a*) l. 91 §. 3, V. O. (*b*) l. 23, l. 82, §. 1, V. O.

§. CCCXCVIII. Finitur mora oblatione reali, qua res debita in potestate creditoris constituitur, qui rem acceptare recusat; modo debitor post oblationem pecunia illa usus non sit: si enim usus est, tenetur ex quasi contractu, quia locupletior factus est ex re aliena. Hinc JCti Romani, ad evitandas omnes lites, judicialem requirunt depositionem. [c]

C A P U T II.

De vera origine juris, quod ex Personæ Promissione, seu pacto, ac Contractu oritur.

§. CCCXCIX. EXPOSUIMUS capite præcedenti causam obligationis personæ in genere; sequuntur jam singulæ species: & initium faciemus a jure, quod ex PROMISSIONE oritur.

Cum ex ratione naturali constet, Deum jus aliquod nobis concessisse in res, & actiones nostras; eadem ratio naturalis dictat, unicuique quoque facultatem concessam esse de rebus, & actionibus suis pro lubitu disponendi, adeoque & jus illud sua voluntate in alium transferendi.

§. CCCC. Si proinde quis ita disponit, ut jus, quod in res, & actiones suas habet, i. e. utilitatem rei suæ, vel actionis, in alium transferat, eo ipso incipit esse jus alterius [d], desinitque esse in patrimonio promittentis, & transit in patrimonium ejus, cui promittitur: *prior* plus suo, & *æs alienum* in bonis suis habet, *posterior* minus suo habet; & id, quod alter debet, *æs creditoris* vocatur.

§. CCCCI. Hoc posito, necessario a parte ejus, qui promisit, i. e. jus suum in alium transtulit, sequitur *obligatio*, seu necessitas faciendi, vel præstandi id, quod promisit, quia ex regula naturæ generali jus suum cuique tribuere tenetur.

Atque hæc obligatio naturalis consensu omnium gentium, etiam maxime barbararum, firmatur, utpote quibus nihil sanctius est fide [e]; unde apud Græcos, & Romanos, *fides* pro Dea culta fuit. CICERO fidem dixit vinculum generis humani [f]: SENECA sanctissimum humani pectoris bonum [g]: QUINTILIANUS supremum rerum humanarum vinculum [h]: CICERO fundamentum justitiæ [i]: HORATIUS justitiæ sororem [k]. Fide sublata commercium tolli, ait ARISTOTELES, quod est inter homines [l]; & CICERO tradit, nefarium esse fidem frangere, quæ continet vitam [m]: quod plenius alibi illustratum est [n]. Hinc regula in jure Romano traditur, *quod consentientes in aliquam rem, consensu obligari necessario ex voluntate nostra videamur* [o]. Atque hanc obligationem

(c) vid. jus meum controv. tit. de Act. emt. q. 17. (d) Grot. l. 3, c. 19, §. 1, n, 1, & 3, l. 3, c. 1. §. 18, n. 1, (e) Vid Grot. l. 2, c. 11, §. 1, n. 4, l. 2, c. 13, §. 22, l. 3, c. 19, §. 6, & c. 23, §. 2, vid. indicem voce fides. (f) Grot. l. 3, c. 25. §. 1, & 2. (g) Grot. d. §. 1, n. 1, (b) Grot. l. 3, c. 19, § 1, n. 2. (i) Grot. l. 2, c. 11, §. 1, n. 4. (k) d. c. 11, §. 1, n. 4. (l) Grot. d. c. 25, §. 1. (m) d. c. 25, §. 1, n 2, (n) Vid. comment. ad Grot. d. c. 11. §. 1. (o) l. 52, §. 4, O. A.

nem circa promissa JCti Romani ex æquitate naturali deducunt: *quia nihil tam fidei humanæ congruum est, quam pacta conventa servari* [p]; *& quia grave est fidem fallere.* [q]

Atque hæc obligandi ratio æque in *pactis*, quæ JCti Romani *nuda* vocant, ac in *contractibus* obtinet. Cur vero legislatores Romanorum saltem ex *contractibus* actionem dederint, non ex *pactis nudis*, ejus rationem *infra* indagabimus.

§. CCCCII. Pactum est duorum, vel plurium, in idem placitum consensus. [r]

§. CCCCIII. Pacta jure naturæ dividuntur 1. in expressa, vel tacita: 2. in personalia, vel realia: 3. in unilateralia, vel bilateralia: 4. in liberatoria, vel obligatoria [s]: 5. in publica, vel privata.

Reliquæ divisiones, quod nimirum 1. quædam sint nuda, quædam vestita [t], 2. quod pacta sint vel nuda, vel contractus [u], 3. quod quædam incontinenti adjiciantur contractibus bonæ fidei, quædam ex intervallo [v], ex jure Romano originem habent.

§. CCCCIV. *Prima* igitur divisio pactorum est, quod quædam sint *expressa*, quædam *tacita*. *Pacta expressa* sunt, ubi consensus verbis, vel litteris declaratur; adeoque ubi utriusque consensus ex verbis, vel litteris apparet.

Pactum *tacitum* est, ubi voluntas vel signis declaratur, vel actu aliquo, unde de voluntate constet. [x]

n. 1. *Signis* animus transferendi juris declaratur, si talia sint, quibus usu, & observantia voluntas designari solet. Sic qui annuit, affirmare, qui abnuit, negare videtur. [y]

n. 2. *Actibus* quoque voluntas declarari solet, si tales sunt, unde certo de voluntate constet. Constat autem de voluntate agentis

I. Ex *facto*, *& actione personæ*. Ita caupones, nautæ, stabularii, aurigæ, &c. qui res, vel personas recipiunt, tacite securitatem promittunt; atque ex hoc tacito pacto actio de receptis datur. Qui judicem adeunt, tacite promittunt, se staturos ejus sententiæ; atque ex hoc pacto nascitur actio judicati. Qui peritiam publice profitentur, eam præstare debent illis, qui opera eorum utuntur; hinc mensor, qui falsum modum dixit, procurator, qui negligentia sua damnum intulit, judex, qui male judicavit [z], ex *tacito pacto* tenentur.

n. 3. *II.* Ex *actionis fine* [a]: si quis enim ad certum finem agit, cum intentione agit; adeoque vult quod agit, sed non ultra illum finem. Hinc creditor, qui pignus debitori reddit, necessario remittit securitatem; neque enim alia ratio dari, nec alius finis hujus actus esse potest, cum tota, & unica securitas creditoris in detentione pignoris consistat: non vero remissum est debitum, quia alia ratio redditionis dari potest.

At si creditor reddit chirographum, necessario vult remittere debitum, quia alia ratio illius actus dari nequit: non enim reddit chartam, sed obligationem, quæ in ea continetur. [b]

n. 4. *III.* Ex *medii necessitate*, si nimirum

(*p*) l. pr. Pact. l. 11, §. 1, act. emt. (*q*) l. 1, pr. Constit. pec. (*r*) l 1, ff Pact. (*s*) Laut. comp. pag. 46. (*t*) Laut. Comp. pag. 44, & 46. (*u*) Laut.comp. pag. 44. (*v*) Laut. comp. p. 46. (*x*) l. 2. l. 3, l. 4, pr. Pact.

(*y*) Grot. l.2, c. 24, §.1.2, & seq. (*z*) Tot. tit. ff. Si mens. fals. mod. & Tot. tit. de extrao. cogn. (*a*) Grot. l. 2, c. 16, §. 2?. (*b*) Grot. l. 2, c. 4, §. 4, Conf. l. 2, §. 1, ff. Pact.

mirum fides alicui data, negatis his mediis, ad effectum deduci non potest: hoc enim casu is, qui aliquid promisit, omnia quoque promisisse videtur, quæ ad executionem promissi necessaria sunt. Cujus rei exempla vide apud Grotium. Hinc qui in civitatem se recipi patitur, tacite promittit, se legibus illius civitatis staturum: qui collegio se jungit, oneribus, & statutis illius collegii eo ipso se subjicit.

Unde patet ratio, cur is, qui admittit legatos certo charactere munitos, eis etiam prærogativas charactери illi usu communi, vel speciali illius Curiæ, annexas, tribuere teneatur; idque ex tacito pacto: dum enim recipit legatum, consentit in omnia, quæ ex usu communi, vel ex usu Curiæ, charactери ejus debentur.

n. 5. Non ergo consentire videtur qui tacet: adeoque non videtur juri suo renunciare qui longo tempore, vel eo non utitur, vel id negligit. [c]

§. CCCCV. *Secunda* divisio pactorum est, quod alia sint personalia, alia realia [d], alia mixta. [e]

n. 1. PERSONALIA sunt, quæ ad personam paciscentis restringuntur [f], & in solam personam (non in rem) concepta sunt [g]: v. g. si paciscor, me a persona petere nolle. [h]

Hæc pacta ad *alios* non pertinent [i]; adeoque nec prosunt, nec nocent hæredibus [k]. Nedum prosunt, vel nocent sociis, correis, & condominis. [l]

Excipe, si ipsius paciscentis interest, ut pacta aliis prosint, vel noceant. Atque hæc ratio est, cur pacta prosint, vel noceant *successori singulari* [m], quamdiu scilicet paciscens vivit [n]; quia alias nec paciscenti ipsi prodessent [o]. Ex eadem ratione quoque prosunt *fidejussori*. [p]

n. 2. REALIA sunt, quæ non ad personam paciscentium restringuntur [q], sed in rem constituuntur [r]: uti si pactum generale est, ne petam [s]; vel si in genere profiteor, alterum non teneri. [t]

Hinc 1. prosunt, & nocent hæc pacta hæredibus [u], quia res ad eos transfertur: 2. successoribus singularibus, etiam mortuo paciscente [v]: & 3. fidejussoribus [x], quia ad eandem causam accedunt: 4. sociis, & condominis [y]: 5. Correis. [yy]

n. 3. MIXTA sunt, quando idem pactum ex altera parte est in rem constitutum, ex altera parte in personam conceptum: uti si pactum est, *ne ego petam*, vel *ne a te* petatur. [z]

An vero pacti in dubio sint realia, vel personalia, infra explicabimus, ubi de interpretatione pactorum agemus.

§. CCCCVI. *Tertia* pactorum divisio est, quod alia sint *obligatoria*, alia *liberatoria*. Per *illa* obligatio nova contrahitur; per *hæc* obligatio, quæ fuit, dissolvitur.

Pacta hæc liberatoria non dissolvunt negotium *traditione* consummatum; sed subsistit prius negotium, & novum contrahitur. At negotia solo consensu contracta mutuo dissensu dissolvuntur [b]. Idque

(*c*) Grot. l. 2, c. 24, §. 1, & 7, l. 2, c. 15, §. 17. (*d*) l. 7, §. 8. Pact. Grot. l. 2, c. 16, §. 16. (*e*) l. 57, ff. Pact. (*f*) l. 21, pr. l. 25, §. 1, Pact. (*g*) l. 17, §. 5, eod. (*h*) l. 7, §. 8. ff. Pact. (*i*) l. 21, pr. Pact. (*k*) d. l. 21, d. l. 25. (*l*) l. 23, ff. Pact (*m*) l. 16, l. 17, §. 5, Pact. (*n*) l. 21, pr. Eod. (*o*) Vid. jus meum controv. tit. de pact. q. 6. (*p*) l. fin. Pact. (*q*) arg. d. l. 21, pr. d l. 25, §. 1. (*r*) l. 17, §. 5. Eod. (*s*) l. 7, Pact. (*t*) l. 40. pr. Pact. (*u*) l. 40. pr. pact. (*v*) l. 17, §. 5, pact. (*x*) l. 31. pact. l. f. Eod. (*y*) l. 34, pr. Rec. arb. (*yy*) Jus meum controv. q. 7. (*z*) l. 57, ff. Pact. (*a*) Laut. comp. pag. 46. (*b*) l. 7, §. 6, pact. l. 58. Eod.

Idque verum est, etsi nudo pacto voluntas dissolvendi declaretur. (Quod jure Romano mutatum, & ex tali pacto saltem exceptio data est.)

§ CCCCVII. *Quarta* divisio pactorum est, quod alia sint *unilateralia*, alia *bilateralia*. *Illa* sunt, ubi obligatio saltem est ab una parte, ut in mutuo, stipulatione, donatione, &c; *hæc*, ubi ultro, citroque oritur obligatio. [c]

§. CCCCVIII. *Quinta* divisio est, quod pacta alia sint *publica*, de quibus §. *seq*. alia *privata*, de quibus §. 412. agemus.

§. CCCCIX. *Pacta publica* sunt, quoties contrahentes de re, vel causa publica disponunt: quod fit 1. per fœdus, 2. per sponsionem, 3. per pacta, quæ a privatis de re publica fiunt, & sub mandato continentur [e]. PRIMO de FOEDERIBUS agemus.

n. 1. MENIPPUS apud LIVIUM triplicia fœdera esse, ait: vel quæ arbitrio victoris præscribuntur; vel quæ inter pares bello æquo fœdere contrahuntur; vel cum amici sociali fœdere se jungunt. [f]

Grotius alia fœdera idem constituere, ait, quod juris est naturalis; alia aliquid ei adjicere [g]. Conventiones, quæ juri naturali aliquid adjiciunt, aut æquales esse, ait, aut inæquales. [h]

n. 2. At in genere dicendum est, fœdera fieri posse de quavis causa publica; unde tot nomina horum fœderum esse possunt, quot causæ. Dantur igitur fœdera socialia [i], fœdera pacis [k], fœdera commerciorum [l], fœdera deditionis, &c. [m]. Fœdera autem amicitiæ eo sensu, quo GROTIUS ea admittit, non dantur. [n]

n. 3. Fœdera sunt 1. vel offensiva, vel defensiva [o]: 2. vel æqualia, vel inæqualia [p]. 3. Fœdus est vel *personale*, quod intuitu solius personæ initum, adeoque in solam personam conceptum est: vel *reale* quod non ad personam restringitur, sed in rem conceptum est. [q]

n. 3. Grotius fœdus reale esse, statuit, quando cum *populo* contractum est [r] (etsi postea status in regium mutetur, nisi causa pacti propria fuerit ei statui).

Si cum *rege* contractum est, non statim personale esse, ait; sed *reale* censeri si perpetuum est, aut factum in bonum regni, aut cum rege, & successoribus. [s]

In dubio fœdera credi, putat, *realia*, si favorabilia sunt, *personalia* vero, si sunt odiosa. [t]

n. 4. Nos statuimus, fœdera regulariter esse *realia*, quia Princeps semper qua talis, adeoque jure populi contrahit; modo intra fines administrationis paciscatur, i. e. in utilitatem reipublicæ.

n. 5. Hinc jam facilis est decisio quæstionis, *an successor ex fœdere antecessoris obligetur?* GROTIUS [u] distinguit, an regnum sit *patrimoniale*, adeoque successor sit simul *bonorum hæres*; an regnum sit *usufructuarium*, adeoque in solo regno succedatur; an vero *mixto jure* successor vocetur, ita ut

(*c*) l. 19, ff. Verb. Sign. (*e*) Grot. l. 2, c. 15, §. 2, & 17, n. 4, & l. 3, c. 22. (*f*) Grot. l. 2, c. 15, §. 4. (*g*) d. c. 15. §. 5, & 6. (*h*) d. c. 15, §. 6, & 7. (*i*) vid. inf. l. 7. c. 4 (*k*) vid. infr. l. 7, c. 8. (*l*) Grot. l. 2, c. 15, §. 6. l. 2, c. 13, §. 4. (*m*) Grot. In indice, voce, deditio. (*n*) Grot. l. 3, c. 24, §. 7, c. 20, §. 40, l. 2, c. 15. §. 4, & 5. (*o*) cujus divisionis effectum vide apud Grotium l. 3, c. 1, §. 6, n. 2. (*p*) Grot. l. 2, c. 15. §. 6. n. 1, §. 7, l. 1, c. 3, §. 21, l. 2, c. 16, §. 19, & c. 19, §. 2. (*q*) vid. supr. §. 405. (*r*) Grot. l. 2, c. 16, §. 16, n. 1. (*s*) Grot. l. 2, c. 16, § 16, n. 1. (*t*) Grot. d. §. 16, n. 3. (*u*) l. 2, c. 14, §. 10.

ut partim in bona, in regnum autem in solidum succedatur.

Successorem regni patrimonialis semper teneri, ait, ex promissis defuncti. Eos autem, qui in solum regnum, vel mixto jure succedunt, *directe* non obligari, quia jus non accipiunt a proximo possessore [v]; sed *indirecte*, jure, nimirum, civitatis, quæ se obligare per Principem videatur: modo res probabilem habuerit paciscendi causam [x]. Atque ex his principiis etiam alienationes regum dijudicandas esse putat. [y]

Alii distinguunt, an modica læsio in civitatem redundet, an immodica: illo casu successorem obligari, non hoc. Quos merito rejicit Grotius. [z]

n. 6. Nos dicimus, successorem regulariter ex fœdere antecessoris obligari, quia defunctus ut rex contraxit; modo pactum non tendat in reipublicæ detrimentum [a]. Aliud tamen dicendum, & pro personali pacto habendum est, si ad solam personam paciscentis restrictum, vel tale aliquid promissum est, quod personam regis paciscentis non excedit.

Ex pacto igitur, seu fœdere reali successor obligatur, 1. etsi is non sit bonorum privatorum hæres [b]; 2. etsi antecessor, a quo causam habet, regno pulsus fuerit [b]: non vero 3. si contrahens est usurpator; nisi in utilitatem civitatis aliquid inde pervenerit [d]: nec 4. si regnum est bello quæsitum, & fœdus non tendit in utilitatem regni [e]; quia regnum hoc non est regis, sed populi.

Cæterum, distinctio illa, an causa pacti sit *odiosa*, an *favorabilis*, est mere civilis, nec ullum effectum jure naturali habet.

n. 7. Quidam successorem ex nullo fœdere antecessoris obligari, existimant: 1. quia omnis societas adeoque & ea, quæ inter regem, & subditos intercedit, morte tollitur: 2. quia fœdera juramento velut fundamento innituntur; juramenti vis autem personam non excedit, &c. At utrique rationi satisfecit Grotius. [f]

n. 8. Contrahere fœdera possunt solæ summæ potestates [g], (non duces belli [h]) etsi diversæ sint religionis [i]. Cæterum, fœdera æque, ut pacta, de rebus, & de factis fieri possunt.

n. 9. *Effectus* fœderum est obligatio præstandi id, quod fœdere promissum est; etsi juramentum non accesserit. [k]

Quid speciatim in fœdere sociali præstandum, & quid circa auxilia promissa juris sit, de eo agemus Libro 7. Cap. 4. [l]

n. 10. Finitur fœdus 1. mutuo dissensu, 2. finito tempore adjecto [m], 3. si altera pars violaverit [n], 4. sublata republica, cum qua fœdus initum est, 5. sublata persona [o], si fœdus saltem est personale [p]. Quando fœdus sit reale, quando personale, explicavimus *n.* 3. 6. Non vero finitur si Prin-

(v) d. c. 14, §. 11. (x) d. c. 14, §. 12, n. 2, & l. 2, c. 16, §. 16, n. 2, l. 3, c. 20, §. 6. (y) d. §. 16, n. 5, & 6. (z) Grot. L. 2, c. 14, §. 12, n. 2, (a) Grot. l. 2, c. 14, § 12, n. 2, l. 2, c. 16, §. 16, n. 2, & 4, l. 3, c. 20, §. 6. (b) Grot. l. 2, c. 14, §. 11, n. 1, & c. 7, §. 9, (c) Grot. l. 2, c. 16, §. 17. (d) Vid. infr l. 6, cap. 3. (e) Dissent. Grot. l. 2, c. 14, §. 10. & 11.

(f) Id l. 2, c. 16, §. 16, n. 4, & 5. (g) Grot. l. 1, c. 3, § 6, n. 1, l. 2, c. 5, §. 3. (h) Grot. l. 3, c. 22, §. 7, (i) Grot. l. 2, c. 15, §. 8, usque ad §. 13, Prol. §. 27, (k) Grot. l. 2, c. 16, §. 16, n. 5. (l) Vid. Grot. l. 2, c. 5. §. 17, n. 1, & §. 26, in fin. (m) Id. l. 2, c. 15, §. 4. (n) d. c. 15, §. 15. (o) Grot. l. 2, c. 14, §. 11. (p) Grot. l. 2, c. 16, §. 16.

Principis persona, aut 7. status mutatur [q]; nec 8. si Rex regno pellitur.

§. CCCCX. *II.* SPONSIO est pactum a Duce belli initum de finiendo bello. De quo *infra* plenius agemus.

Hoc pactum non obligat civitatem, nisi ratihabeat; ratihabitio autem non elicitur ex silentio. [r]

§. CCCCXI. Sed & *III.* præter sponsiones quædam ab inferioribus magistratibus promitti solent [s], unde summa potestas obligatur. Nimirum, [a] si id sub eorum mandato continetur [u], etsi contra arcanam instructionem egerint [v]: [b] si civitas promissa ratihabuerit [x]; alias promittens saltem tenetur ad id, quod interest. [y]

Atque hæc ratio est, cur Duces belli inducias contrahere possint [z], & cur deditionis conditiones [a], &c. a Ducibus pactæ servari debeant; nisi arbitrium populo reservatum sit [b]. De quo alibi agetur.

§. CCCCXII. *Pacta privata* sunt, quæ ex causa privata fiunt, etsi vel Principes inter se, vel Princeps cum suis, aut alienis subditis, de re, vel facto privato paciscatur.

CCCCXIII. Causa hujus juris ex pacto, & promissione quæsiti, ex jure naturali oritur. Naturali enim ratione cuique hominum a creatore concessum est jus in suum corpus, res, & actiones; simulque facultas de corpore, rebus, & actionibus suis disponendi.

Si proinde quis ita disponit, ut usus corporis sui, utilitas suæ actionis, res sua, ad alium pertinere debeat, hac dispositione jus ejus esse desinit, & jam fit alterius.

Promittens ergo, qui *debitor* dicitur, plus suo habet, & æs alienum in ejus bonis esse dicitur; unde obligatur ad jus illud tribuendum ei, in quem id sua voluntate transtulit.

Is, *cui promittitur*, & qui *creditor* vocatur, minus suo habet; patrimonio ejus aliquid deest: unde *actio* ei datur, i. e. jus persequendi æs suum ab eo, qui aliquid facere, vel præstare promisit. (*Vid. supr.* §. 337. *seq.*)

§. CCCCXIV. Requiritur autem 1. consensus paciscentium in id, quod placitum est [c]: i. e. in id, quod inter utrumque convenit. Unde [a] omnis reservatio mentalis excluditur [cc] (*vid. jus meum controvers. tit. de jurej. q.* 4.): [b] pollicitatio nullam obligationem producit.

2. Ut voluntas partium declaretur [d]. Declaratur autem voluntas verbis, vel factis [dd]. *Verbis*, si [a] promittens vel ipse verbis promittit, vel per alium [e]: [b] si is, cui promittitur, vel ipse verbis consentit, vel per alium [f]. Quando vero is consensus perfectus sit, alibi explicavimus; ubi simul demonstravimus, quando consensus revocari possit [g]. *Factis*, si signo aliquo, inter homines ad declarandam voluntatem recepto, consensus declaratur [h]: atque hæc pacta tacita supra vocavimus. (§. 404.

§. CCCCXV.

(*q*) d. c. 16, §. 16. (*r*) d. c. 16, §. 17, & 18. (*s*) d. c. 15, §. 17. (*t*) d. c. 15, §. 1, & 17, n. 4. l. 3, c. 22, §. 6, (*u*) d. c. 22, §. 2. (*v*) d. c. 22. §. 4. (*x*) d. c. 22. §. 3. (*y*) d. c. 12, §. 4, n. 3. (*z*) d. c. 22, §. 8. (*a*) d. c. 22, §. 9. (*b*) d. c. 22, §. 12. (*c*) Grot. l. 2, c. 11, § 11.

(*cc*) Id. l. 2, c. 14, §. 2, & 3, l. 3, c. 17, §. 2. (*d*) Grot. l. 2, c. 11. § 5, n. 1. & 2, (*dd*) vid. indicem, voce, Voluntas. (*e*) Grot. l. 2, c. 11, §. 12. (*f*) d. c. 11, §. 14. (*g*) d. c. 11. §. 14, usque ad §. 19. (*h*) l. 1. §. 3. Pact. l. 54, l. 57, ff. Obl. & act. l. 38. pr. V. O.

§. CCCCXV. Diximus, pactum esse duorum in idem placitum consensum. Hinc tres regulæ naturales sequuntur: 1. ex pacto illo, ex consensu illo duorum, tertium non obligari: 2. paciscentes inter se promittere non posse, tertium daturum: 3. tertio ex consensu illo duorum nullam acquiri obligationem. De singulis nunc agemus.

PRIMO igitur naturale elt, *neminem ex pacto alterius obligari*; quia pactum tantum valet inter consentientes: tertius autem non consensit. [i]

Exceptio igitur est, 1. si tertius ille me mandante paciscitur [k]. Quod etiam factum 2. censetur si is, quem negotiationi meæ præfeci, pactus est; tunc enim ego actione institoria [l], vel exercitoria [m], ex pacto illo conveniri possum in solidum [n]: item 3. si servi, vel filii, sciente, & patiente domino, vel patre, de mercibus peculiaribus paciscuntur; tunc enim datur creditoribus actio tributoria intuitu illarum mercium [o]. Eadem ratio 4. est si servi, vel filii de peculio servili, aut profectitio paciscuntur; tunc enim creditores actione de peculio agunt contra dominum, & patrem, ut pro quantitate peculii eis satisfaciat [p]. Nec non 5. si servi, & filii jussu patris, &c. promittunt; tunc enim pater &c. tenetur ad omne, quod ex contractu illo debetur [q]. Atque hæc 7. ratio est, cur subditi ex fœdere, & aliis pactis Principis obligentur: quia omnis administratio eorum voluntate in Principem collata est. [r]

7. Si servi, vel filii familias, ignorante domino, vel patre, paciscuntur, & ex pacto illo aliquid in rem horum versum est, creditores contra dominum, vel patrem, agunt actione de in rem verso [s]: non ex tacito domini, vel patris consensu, sed ex æquitate illa naturali, ne quis locupletior fiat cum jactura alteri[illegible]

8. Si tutor paciscitur nomine pupilli, ex hoc pacto pupillus & obligatur, & agere potest: quia naturali ratione tutori defensio pupilli commissa est. [t]

9. Sed & in genere dicendum, quoties quis ex alterius pacto locupletior fit, eum, qui locupletior factus est, obligari.

§. CCCCXVI. SECUNDO, naturale esse, diximus, *paciscentes inter se promittere non posse, tertium daturum, vel facturum* [u]. Si proinde Sejus mihi spondet, Cajum quinque daturum, nulla inde oritur obligatio [v], nec intuitu Seji, qui mihi nihil dare promisit, nec intuitu Caji, qui plane non promisit. [x]

Exc. 1. si mea interest; uti si Sejus mihi spondet pœnam, in casum si Cajus quinque non solverit. [y]

Exc. 2. si factum suum, vel 3. hæredis promittit. Sic v. g. qui spondet, *dolum abfuturum esse*, tantum spondet, se curaturum, ut dolus malus absit: si quis spondet, *habere licere*, operam suam, & diligentiam promittit ut habiturus sit: si quis spondet, *per hæredem non fieri quo minus fiat*, itidem saltem spondet, se curaturum, quo minus

(k) Tot. tit. Mandati. (l) Tot. tit. de Inst. act. (m) Tot. tit. de Exercit act. (n) Differt. Grot. l. 2, c. 11, §. 13. (o) Tot. tit. de tribut. act. (p) Tot. tit. de Peculio. (q) Tot. tit. quod jussu (r) Grot. l. 2, c. 14, §. 6. n. 2, l. 3. c. 21, §. 5. (s) Tot. tit. ff. de in rem. &c. (t) Tot tit. de auth. tut. vid. supr. §. 194. (u) §. 4. inst. de inut. stip. l. 83, pr. V. O. (v) d. §. 14. (x) l. 83, pr. V. O. (y) §. 20, inst. de inut. stip. ibique Vinn.

minus hæres impedimento sit, &c. [z]. Atque his casibus promissor liberatur præstando omnem diligentiam. [a]

§ CCCCXVII. Tertio, naturalis ratio dictat, *neminem alii pacisci posse* [b]. Si proinde Sejus mihi promittit, se Cajo quinque daturum, non valet pactum, nec illud obligationem producit [c]. Ego enim agere non possum, quia Sejus non promisit, se mihi quinque daturum: nec Cajo actio competit, quia cum eo plane nihil actum est. [d]

Exc. 1. si non ipsa obligatio in tertii personam collata est, sed actus saltem corporalis, ut traditio, solutio, &c. [e]. Hinc [a] si Sejus mihi spondet, se mihi, aut Cajo quinque daturum, mihi soli obligatur; at solutio recte fieri potest Cajo, qui meum est instrumentum, adeoque meo nomine, meaque voluntate, pecuniam illam accipit [f]. [b] Si Sejus mea voluntate, meoque nomine, pecuniam suam Cajo (qui a me pecuniam mutuam poposcit) ea lege numerat, ut mihi solveret, mihi acquiritur obligatio pecuniæ creditæ [g]; Sejus enim saltem est instrumentum, & ex mea voluntate, ac meo nomine pecuniam solvit: ibi igitur actio non est agentis, sed causæ.

Exc. 2. si mea intersit: uti [a] si Sejus pœnam spondet, in casum, quo Cajus quinque daturus non est [h]: [b] si Sejus spondet, se dotem, quam accepit, familiæ restituturum, &c. [i]

Exc. 3. Si quis ut nudus minister, vel nuncius contrahat; tunc enim non sibi stipulatur, sed domino, cujus est instrumentum. [k]

Idem dicendum 4. si procurator ex re domini stipuletur [l]; vel 5. domino præsente [m]: non enim suo nomine, sed nomine domini volentis paciscitur.

Exc. 6. si stipuletur hæredi [n]; vel 7. eis, qui in potestate nostra sunt [o]: ut servis, & filiis familias, in iis rebus, quæ paciscenti acquiri possunt [p]; hi enim cum paciscente una sunt persona. Sed & filius patri stipulari potest. [q]

Exc. 8. si quis vi officii alii stipulatur, uti tutor pupillo [r]. Dictum enim in præcedentibus est, naturali jure tutoribus incumbere defensionem pupillorum (§. 194). Jure Romano pupillis læsis electio datur, an recedere a contractu, an contra tutorem agere velint. [rr]

Exc. 9. Jure Romano per publicam personam, v. g. per Notarium, aliis quoque pacisci licet [s]. Sed & militi per alium actio acquiri potest.

Regula initio hujus §. proposita vera est, *etsi Sejus spondeat, se mihi quinque daturum Caji nomine*; eadem enim ratio manet. Sane, Sejus *nec* mihi obligatur, quia non mihi, sed Cajo dare promisit, adeoque mea non interest; nec Cajo obligatur, quia cum hoc nihil actum est, adeoque deficit consensus. [t]

Non

(z) d. l. 83, pr. l.61. pr. Eod. (*a*) Grot. introd. ad prax. Holl. l.3, c.3, §. nemo. (*b*) §.5, Inst. de inut. stip. B Par. disp. de jur. tertii §. 16, & 21. (*c*) d. §.5. (*d*) disp. §.22. (*e*) §.3, Inst. de inut. stip. Quod exemplis illustrat B. Parens in disp. de jure tertii §. 10, seq. (*f*) d. §.5. (*g*) l.9, §. p. R.C. l.126. §.2, V.O. (*h*) §. 18. Inst. de inut. stip. (*i*) l. 4, l. 7. C. Pact. conv. l.45, ff. Sol. matr. (*k*) l.14, §. f. l.15, ff. Const. pec. B. Par. d. disp. §.16. (*l*) l. 68, ff. Procur. (*m*) l. 79, V. O. (*n*) d. l. 38, §. 12. seq. V.O. (*o*) §.4, pr. inst. inut. stip. (*p*) d. §. 4, in f. l. 39, l. 130, pr. V. O. (*q*) d. §. 4. (*r*) l. 5, §. pen. de Pec. const. (*rr*) l. 1, pr. tut. & rat. Tot. tit. de minor. (*s*) l. 20. Reb. Cr. l. 1. §. 15, Mag. Conv. (*t*) Dissentiunt H. Pist. obs. 3, Carpz. p. 2, c. 33, def. 26, Zas. ad l. 38, §. 13, V. O.

Non autem consentire videtur qui errat, & quidem 1. IN CORPORE, adeoque in re ipsa, de qua agitur: uti si quis vendit fundum Cornelianum putans Sempronianum [v]; si promittit Stichum, putans Sejum [y]; si quis vult lancem relinquere, & relinquit vestem [a]; si in merce erratum est [b], vel in specie, uti si emit servum, putans ancillam. [c]

Idem 2. obtinet si errat in SUBSTANTIA NEGOTII puta in pretio [d]; vel si putat vendi, cum alter saltem locaverit [e]; si in virginitate sponsæ [f], vel in competentia judicis [g] errat; item si cum furioso contrahit, qui consentire nequit [h]; aut si res ipsa non est in commercio. [i]

Sed & 3. consentire non videtur qui IN MATERIA errat, etsi de corpore constet [k]: uti si cœcus emit, ac se in materia errasse, asserit [l]; si æs pro auro, vel plumbum pro argento mihi vendidisti [m]; si vas aureum venditur, quod orichalcum est. [n]

Hinc is, qui aurum promisit, & æs solvit, non liberatur. [o]

Non autem in *materia* errare videtur, qui mensam inauratam, vel ex materia auro mixtam constantem, pro aurea emit [p]; nam utraque aurea dici potest. Nec si vinum emit, idque acidum invenitur [q]. Nedum in materia errat, qui in qualitate materiæ errat: uti si vase aureo vendito inveniatur aurum vilius esse [r]; si emtor putet virginem, quæ mulier est [s]; si mensam quasi citream emit, quæ non est [t]: non enim asseruit, esse citream.

Exc. Si quis asseruit etiam qualitatem, tunc eam tenetur præstare, quia consensum non est, nisi in illam qualitatem. Hinc si quis emit mensam quasi argenteam, quam solidam esse venditor asserit, nulla est emtio, & condici pecunia potest. [u]

Præterea notandum est, omnibus his casibus subsistere quidem negotium, sed emtorem agere posse ad id, quod interest. [v]

Denique, & 4. consentire non videtur qui IN PERSONA errat: uti si testator alium hæredem scribit, alium scribere voluit [x]; si filium se instituisse credidit, qui postea suppostitius probatur. [y]

Hinc nuptiæ cum Lea contractæ ipso jure nullæ fuere, & nonisi ex ratihabitione Jacobi convaluerunt.

Neque obstat exemplum Gabaonitarum, quibus per errorem fidem dederunt proceres Israëlitarum: hæc promissio autem adeo firma, & valida credita fuit, ut murmurante quoque populo confirmata, violatioque fidei a Saule facta nonnisi internecione ejus fami-

(u) l. 57, O. A. l. 116, §. 2, R. J. l. 2, pr. de judic. l. 16, ff. de jurisd. Grot. l. 2. c. 11, §, 6. (v) l. 9. pr. l. 31, §. 2, l. 62, §. 2, ff. contrah. emt. l. 4. de legat. 1, l. 22, l. 32, V. O. l. §. f. pign. Grot. l. 2, c. 11, §. 6. (y) l. 137. §. 1. V. O. l. 9, pr. Hær. inst. l. 4, C. Eod. (a) l. 9, §. 1, inst. Hær. (b) l. 9, ff. Cont. emt. (c) l. 11, §. 1. C. E. (d) d. l. 9, C. E. (e) d. l. 9, arg. l. 18, Reb. cred. (f) Nov. Leon. 93, ibique Goth. (g) l. 2, ff. de judic. l. 15, ff. de jurisd. (h) l. 2, §. 16, pro emtore. (i) l. 6, ff. contr. emt. l. 62, §. 1, l. 70, Eod. (k) l. 11, pr. ff. de contr. emt. (l) d. l. 11. (m) d. l. 11, d. l. 9, §. 2, contr. emt. (n) l. 45, ff. contr. emt. (o) l. 50, solut. (p) l. 14. ff. contr. emt. (q) l. 9, §. 2, contr. emt. (r) l. 10, ff. contr. emt. (s) l. 11, §. 1, contr. emt. (t) l. 21, §. 1, contr. emt. (u) l 41, ff contr. emt. (v) l. 21, §. 2, contr. emt (x) l. 9, ff. hær. inst. (y) l. 4, c. hær. inst.

familiæ expiari potuerit [z]. Resp. per hunc errorem jus Israëlitarum læsum non fuit; res ipsa enim, de qua jurabatur, non erat injusta, quia ipse Deus parcere jussit eis, qui ultro se submitterent: neque dolus, quo Gabaonitæ utebantur, jure improbatur, quia pro tuenda vita simulaverunt (§. 380). Sed & ipsi Israëlitæ causa fuere erroris: proceres enim dubitabant, num sint ex damnatis populis, & nihilominus ipsis fidem dederunt; facile autem interrogando numen certiorari potuissent. Neque Gabaonitæ proceribus ex iis percunctantibus, qui, & unde essent, negabant, se esse ex damnatis populis, sed, *se esse servos eorum*, respondebant. Fides igitur personis Gabaonitarum in genere sub nulla conditione data jure Israëlitas obligavit. Quod infra plenius examinabimus.

n. 3. Equidem quæ hactenus dicta sunt, quod error vitiet negotium, vera saltem sunt intuitu errantis, non vero intuitu decipientis. Si proinde is, qui æs pro auro ignorans accepit, solutum retinere velit, alter id condictione indebiti, quasi errore solutum, repetere nequit [a]. Atque hinc si debitor æs, aurum afferens, pignori dedit, pignus hoc in ære subsistit, quia in corpore consensum est; neque debitor defectum consensus allegare potest [b]. Similiter si quis stipulatus est æs, quod aurum afferit, valet stipulatio, quia consensum est in corpus; nec debitor errrorem allegare potest, quia scivit. Utroque autem casu deceptus restituere æs, & agere vel ad præstandum promissum aurum, vel ex dolo potest. [d]

§. CCCCXVIII. Quæritur, an vis, & metus, consensum impediant? Negatur; quia si quis vi, vel metu coactus aliquid egit, adest duorum in idem placitum, & consensus: quod latius alibi explicatum est.

Hinc jam facile deciditur quæstio, *an fides prædoni data servari debeat?* Nos merito id affirmamus. Si proinde latro mucrone intentato me adigit, ut literas cambiales ei scribam, solvere debitum præcise teneor. Nam 1. consensus utriusque partis hic adest: ego de meo jure, de mea pecunia dispono, ac jus in latronem mea voluntate transfero; hoc jus igitur mea voluntate quæsitum latroni, tribui ei debet ex prima juris naturalis regula. Neque 2. allegari potest, injuria prædonem egisse, adeoque eum potius mihi ad reparandum teneri: nam alia quæstio est, an obliger ex promisso; alia, an alter injuriam committat vim mihi inferendo: utrumque verum est, at separata hæc sunt negotia.

Nec 3. opponi potest, quod vis, ac metus impediant consensum, adeoque dispositio nulla sit. Nam voluntas, quæ vi aliena movetur, non magis desinit esse voluntas, quam ea, quæ ex libidine, alioque naturæ motu movetur. Hinc 4. merito JCti dixere, coactam voluntatem etiam esse voluntatem. [e]

At is, qui vi, ac metu coactus promisit, ad reparationem hujus injuriæ omnino agere potest [f], quia duo sunt negotia: 1. promissio, quæ valet etiam vi extorta: 2. injuria, quæ per vim illata est, & quæ reparari necessario debet, quia promittenti damnum inde

(z Jos. XI. seq. 2, Samuel. XXI. v. 1, seq. v. 14. (a) l. 50, ff. Solut. (b) l. 1, §. f. pign. act. (c) l. 22, V. O. (d) dict. legib. (e) l. 21, §. 4, Quod met. caus. (f) vid. Grot. l. 2, c. 11, §. 5, & 7.

de datum est. Effectus hujus rei est, ut differre implementum promittens possit, donec de injuria vel cautum, vel satisfactum sit. Desinit autem injuria si pacto expresso remissa est ab eo, qui remittere potest: uti [a] si subditis rebellibus impunitas injuriæ commissæ promissa sit; quod fit per clausulam amnestiæ: [b] si prædoni capitis pretium imponitur, & is ipse se sistat [g]: [c] si fides hosti, vel prædoni, ut hosti, & ut prædoni, datur. [h]

§. CCCCXIX. Sed & porro asserimus, *dolum* quoque non impedire consensum; adeoque negotium dolo contractum non fieri irritum, etsi dolus causam dederit negotio [i]: nisi talis error interveniat, qui consensum impedit. (*Vid.* §. 417.)

§. CCCCXX. Pacisci, seu promittere possunt omnes usum rationis habentes; adeoque etiam prodigi [k], filiifamilias [l], servi [m], minores [n], fœminæ [o], hæretici, &c.

§. CCCCXXI. Sed & summæ potestates *de re sua privata* disponentes, ex pacto obligantur [p]; *sive* cum alia summa potestate, *sive* cum extraneo privato, *sive* cum proprio subdito contrahant. *Primo* enim casu bello adigi possunt. *Altero* casu creditor, si jus ipsi denegatur, suum adit magistratum, qui pro subdito jus postulat; quo denegato, injuria fit civitati postulanti, quæ bello vindicari, & reparatio juris hoc modo obtineri debet [q]. *Tertio* casu jus quidem agendi subdito competit: at executio in Principem non solventem cessat, quia superior non est, qui eum cogere possit. Atque hoc sensu admitti potest Brocardicum, Principem *naturaliter* obligari, non *civiliter*, quia actio cum effectu contra eum intentari nequit. [r]

n. 1. Quæri solet, *an*, & *quatenus leges civiles circa pacta*, & *actus principum*, *obtineant?* Nam hactenus promissa regum peculiares habent quæstiones. [s]

Præmittendum autem est, *alios* actus esse, quos *rex ut rex* peragit; quoties scilicet de jure reipublicæ disponit: alios, quos *rex* ut *privatus* agit; si nimirum de juribus suis privatis disponit [t]. Nam duplicia jura Principi competere, indeque hactenus diversum esse respectum personarum, alibi [u] vidimus. In *prioribus actibus* leges civiles nullum locum inveniunt: Princeps enim jure, & nomine reipublicæ promittit, quæ nullo modo ut persona privata considerari potest; adeoque Princeps ex ejusmodi actibus etiam subditis suis tenetur. In *posterioribus* Princeps jure privatorum utitur; adeoque omnia jura civilia, quæ inter privatos in loco contractus obtinent, ad hos quoque actus pertinent. [v]

n. 2. His præmissis *primo* quæritur, *an Princeps obligetur ex negotiis, quæ ex solo jure civili vim obligandi habent: ut ex pollicitatione, testamento Principis defuncti*, &c. Negatur, si *Princeps ut rex* disponit, i. e. si per pollicitationem de jure publico disponit, vel defunctus de

re

(*g*) Grot. l. 3, c. 19, §. 2. (*h*) vid. Grot. l. 3. c. 17, §. 3. & §. 6. (*i*) vid. sup. c. 1. sect. 6. Grot. 2, c. 11, §. 5, & 7. (*k*) Secus, ac jure Romano l. 4, §. 1, pact. (*l*) l. 39, ff. O. A. (*m*) l. 14, ff. O. A. (*n*) l. 101. ff. V. O. l. 43, O. A. (*o*) l. 6, C. Revoc. don. (*p*) Grot. l. 2, c. 14, §. 6, n. 3. (*q*) vid. dissert. procem. IX. §. 166. (*r*) Grot. l. 2. c 14, §. 6, Vasq. l. 2, controv. 51, n. 29. (*s*) Grot. d. c. 14, §. 1, n. 1. (*t*) Grot. l. 2, c. 14, §. 1, & 2, §. 5, §. 6, n. 3, §. 11, §. 5, n. 3. (*u*) vid. jus contr. Tit. de jure fisci q. 4. (*v*) Grot. d, c. 14, §. 1, & 2, & §. 6, n. 3.

republica testamentum condidit. Non enim obligatur ex jure naturæ; hæc enim negotia nullum jus alii concedunt [x]: non etiam ex jure civili, quia Princeps, qui jure, & nomine reipublicæ agit, legibus a se ipso latis nulla ratione tenetur. Aliud dicendum, *si ut privatus* Deo, vel reipublicæ aliquid pollicetur; vel Princeps defunctus de bonis privatis testatus est: quia actus privati regum sequuntur communem regulam. Hinc Princeps, ut quilibet alius privatus, obligatur ad præstandum id, quod pollicitus est, tenetur legata testamento defuncti relicta solvere, &c. [x]

n. 3. *Secundo* quæritur, *an beneficia juris civilis, quibus obligatio jure naturæ valida infirmatur, vel rescinditur, vel exceptione perpetua eliditur, etiam in promissis Principium locum habeant* [y]? Resp. in actibus, quos *rex ut rex* peragit, nullum horum beneficiorum civilium locum habet, quia ipsa respublica contrahit, quæ beneficiis juris civilis non utitur [z]. At in *actibus regis privatis* omnia illa jura obtinent. Sane, Rex a beneficiis juris, quæ subditis concedit, ipse excludi non debet, cum ipse quoque hactenus sit privatus [a]. Hinc [a] non potest Princeps, si ut privatus contrahit, conveniri ex negotio, quod non juxta formam lege præscriptam gestum est; adeoque infirmare potest emtionem sine pretio, locationem non expressa mercede, stipulationem non adhibitis solennibus contractam [b]. [b] Rescindere potest promissum, si minor sine curatore contraxit; si cum curatore contrahens læsus est [c]; si major ultra dimidium læditur; si vi, metu, vel dolo inductus est ad contrahendum [d]. [c] Actionem contra se motam elidere potest exceptione SCti Macedoniani, si filiusfamilias contraxit [e]; & Vellejani, si fœmina pro alio intercessit, &c.

n. 4. *Tertio* quæritur, *an lex, quæ actum irritum facit, non in favorem agentis, sed in pœnam, etiam in actibus regum obtineant.* Negant id Doctores juris naturalis [f]: at verius est, eandem distinctionem hic quoque locum habere; ut nimirum in *actibus regiis* leges pœnales non obtineant, in actibus vero privatis obtineant. Hinc Princeps, qui longo tempore elapso debitum petit, præscriptione repelli potest [g]: justæ exhæredandi causæ etiam Principem, quoad bona privata, ab hæreditate defuncti excludunt, &c.

Neque *obstat* ratio Grotii, quod punitio, & coactio non possint procedere nisi a voluntatibus diversis; & quod cogens, & coactum, requirant distinctas personas: adeo ut nec distincti respectus sufficiant. Nam alia quæstio est, an Princeps in actibus privatis obligetur ex legibus pœnalibus, alia, an cogi, & puniri cum effectu possit? Prior quæstio affirmanda est, quia in his actibus jure privatorum utitur, etsi cogi non possit. Nam ipse Grotius fatetur, Principem ex legibus civilibus, non pœnalibus, obligari; cogi autem non posse: adeoque quod actu puniri nequeat, id non impedit obligationem; jus non deficit, sed executio.

n. 5.

(*x*) Id. l. 2, c. 12, §. 3, & c 14, §. 6, n. 1. (*y*) vid. Grot. l. 1, c.14, §.1, & 2, & § 5, c. 11, §.5. (*z*) d. c.14.§.1, & 2, & §.5, & 6,n.3. (*a*) Grot. dd. ll. (*b*) Grot. d. c. 14, §. 5.

(*c*) vid Grot. l. 2, c. 14, §. 1, n. 2. (*d*) d. c. 14, §.1, n. 1. (*e*) id.l.2, c.5, §.6. (*f*) Grot. l. 2, c 14, §.2, n.2, & c. 11, §.5, n.3. (*g*) Diss. sent. Grot. d. l. & Vasq. l. 1, c. 8, n. 34.

n. 5. *Quarto* quæritur, *an Princeps ex imperfecto teſtamento agere poſſit?* Merito id negamus; nullum enim jus ei ex tali teſtamento competit: non ex *jure naturæ*, quia eo jure teſtamenta ſunt incognita: nec ex *jure civili*, quia jure civili, forma teſtamentorum neglecta, non eſt teſtamentum. [h]

Quinto quæritur, *an nuptiæ Principis ſine conſenſu patris initæ ſint nullæ?* Reſp. quoad jura privata omnino nullæ ſunt; conſenſus enim patris naturali jure requiritur: adeoque pater exhæredare filium poteſt, qui ipſi invito obtrudit ſuum hæredem. At quoad *jura publica* ſubſiſtit matrimonium; hactenus enim *ut rex* agit.

n. 7. *Sexto* quæritur, *an Princeps ſi juramento confirmat promiſſa, quæ vim obligandi ex ſolo jure civili ſortiuntur, vel ſi jurato renunciat beneficiis juris civilis, quæ obligationem validam infirmant, vel reſcindunt, &c. exſolvere ſe ab iſto juramento poſſit* [k]? Affirmatur, quia etiam privatis a juramento recedere, accedente abſolutione Principis, licet; cujus rei rationem dat Grotius *L.* 2. *c.* 11. §. 20. Princeps autem his caſibus jure privatorum utitur. Hactenus igitur jus aliis quæſitum non eſt, utpote lege ſublatum; adeoque Princeps ſolutus eſt obligatione juſta ex cauſa; id enim ſupponitur.

n. 8. Denique id quoque juris naturalis eſt, quod Princeps id, quod ut privatus promiſit, debitori vel ob utilitatem publicam, vel in pœnam auferre, adeoque hoc modo a ſolutione ſe liberare poſſit. [l]

§. CCCCXXII. Paciſci non poſſunt 1. qui uſum rationis perfectum non habent; ut infantes [m], furioſi [n], & ſumme ebrii [o]: 2. qui ab alieno arbitrio dependent, ut ſervi [p]; hi enim non civiliter obligantur, i. e. actio eis, aut contra eos, ex pacto nullo datur, ſed tantum obligantur naturaliter (§. 133.). Idem dicendum de filiis familias. (§. 59.)

§. CCCCXXIII. Promitti poteſt omnibus hominibus, qui judicium habent; adeoque etiam [a] minoribus [q]; [b] filiisfam. & ſervis [r], (qui vero patri, ac domino acquirunt [s]), [c] latroni, piratæ, & prædoni [t], [d] tyranno [u], [e] ſubditis rebellibus [v], [f] perfidis, & perjuris [x], [g] hoſti [y], [h] hæreticis. [z]

Ratio in aprico eſt, quia his perſonis, qua tyrannis, prædonibus, rebellibus, &c. fides data eſt; coacta enim voluntas etiam eſt voluntas. [a]

Non vero promitti poteſt [i] infantibus, & impuberibus; nec [k] furioſis, & mente captis: niſi tutoris, vel curatoris auctoritas accedat.

§. CCCCXXIV. *Objectum* pactorum ſunt *res*, & *facta*.

Primo ergo de omnibus REBUS pacta valent, quæ in jure diſponentium ſunt, vel ſaltem eſſe poſſunt [b]; adeoque *ſpes*

(*h*) Grot. l. 3, c. 7, §. 6, n. 2. (*k*) vid. Grot. l. 2, c. 14, §. 1, n. 1, & §. 3. (*l*) Grot. l. 2, c. 13, §. 20, n. 3, & c. 14, §. 7, & 8. (*m*) §. 9. Inſt. de inut. ſtip. l. 25, §. 1, Quand. dies leg. l. 111, ff. reg. jur. (*n*) §. 8. Inſt. de inut. ſtip. l. 5, l. 40, Reg. jur. (*o*) Laut. comp. pag. 47. (*p*) vid. ſupr. §. 133. (*q*) Vid. jus meum controv. tit. de pact. q. 30. & 31. (*r*) Grot. l. 3, c. 19, §. 6. (*s*) Grot. l. 3, c. 19, §. 1, n. 2, c. 21, § 1. (*t*) Grot. l. 2, c. 13, §. 15, §. 20, n. 3. c. 4, §. 18, n. 6, c. 19, §. 2. 3, 4, & 13, l. 3. c. 23, §. 2. (*u*) Grot. l. 3, c. 19, §. 2, c. 23, §. 2. (*v*) Grot. l. 3, c. 19, §. 6, & 7. (*x*) Grot. l. 2, c. 13, §. 16, l. 3. c. 19, §. 13, exceptiones addit §. 14, ſeq. (*y*) l. 2, c. 13, § 14, & 15, l. 3, c. 19, §. 1, ſeq. (*z*) Vid. Jus meum controv. tit. de pact. q. 33. (*a*) l. 21, §. 4, ff. Quod met. cauſ. (*b*) Grot. l. 2, c. 11, §. 8.

ſpes quoque, & *periculum* [c] objectum pactorum eſſe poſſunt.

n. 1. Hinc facile conſtat, ludos fortunæ (cum quibus cognationem habent ſponſiones [d], *Lottereyen*, &c.) naturali jure licitos eſſe. Uterque enim ludentium diſponit de ſuo jure; eam enim legem rei ſuæ dicunt, ut victori certa ſumma, vel res præſtetur. Nihil igitur iniquitatis negotium hoc præ ſe fert: nemini fit injuria; nemini invito jus aufertur.

Jure Romano ex utilitate publica, & ne cives ſua temere jactent, conſtitutum eſt, ne actio tali victori detur [e]: immo aleæ cauſa ſolutum condici poteſt [f]; & graves quoque pœnæ tum in colluſores, tum in receptatores ſtatutæ ſunt. [g]

n. 2. Sed & de *re aliena* pacta valent [h]: nam etſi promiſſa tradi non poſſit, promiſſor tamen ex pacto obligatur ad præſtandum id, quod intereſt. [i]

§. CCCCXXV. Ad objectum pactorum quoque pertinent FACTA, modo poſſibilia, & non turpia ſint [k]. Nam unuſquiſque ſuarum actionum eſt arbiter, adeoque pro lubitu de iis diſponere poteſt.

n. 1. Non ergo valet promiſſio facti, quod *impoſſibile* eſt, i. e. quod non eſt in naturali poteſtate promittentis. [l]

n. 2. Neque pactum de facto, quod *turpe*, & *lege naturali prohibitum eſt*, ſubſiſtit [m]; indeque non valet promiſſio de homine occidendo, de adulterio, furto &c. committendo [n]: factum enim hoc in noſtra poteſtate non eſt, adeoque moraliter eſt impoſſibile. Et hoc eſt, quod JCti ajunt, *ea, quæ contra bonos mores ſunt, nec facere nos poſſe credendum eſſe.* [o]

Aliud eſt ſi cauſa ſaltem, propter quam aliquid promittitur, turpis ſit: v. g. ſi quis Cajo 100. promittit, ſi Sejum occiderit. In hoc pacto duo ſunt: [a] promiſſio 100: [b] cauſa illius promiſſionis, factum, nimirum, homicidii; *illa* licita eſt, *hæc* illicita. Si proinde Cajus hominem occidit, ſcelus committit, & ideo punitur: at quia fidem datam implevit, actio ex pacto ei datur [p]. Sane, Juda meretrici mercedem promiſſam miſit, & hoc facto violatæ fidei notam aufugiſſe arbitratus eſt. Atque ex eadem ratione JCti id, quod prædoni vi, & metu promiſſum eſt, validum eſſe judicarunt, quia promittens ita voluit: at propter vim actionem, vel exceptionem, quod metus cauſa, ei dederunt, qua negotium, quod ipſo jure ſubſiſtit, reſcindunt. [q]

Hinc jam conſtat ratio, cur jure Romano ſubſiſtat negotium, *ſi quis aliquid promiſit, vel dedit ob turpem, vel injuſtam cauſam.*

Quod adeo verum eſt, ut ſi utriuſque, vel ſolius dantis eſt turpitudo, nec condictio regulariter detur [r]. Si ſolius accipientis eſt turpitudo, condictio quidem datur danti [s]; ſed ex eo ipſo ſequitur, negotium jure ſubſiſtere; ſi enim

(c) Grot. l. 2, c. 12, §. 3, 5, & 23. (d) Laut. comp. pag. 160. (e) l. f. C. de Aleator. (f) d. l. fin. C. l. 4, §. 1, ff. Eod. (g) vid. Laut. d. pag. 160. (h) L. 30, §. 1, Act. emt. l. 28, Contr. emt. ibique Goth. (i) d. l. 30, §. 1. (k) Laut. Comp. pag. 49. (l) l. 7, l. 35, V.O. l. 3, ff. Cond. dem. l. 31, Obl. & act. ibique Goth. Laut. comp. dict. pag. 49. (m) l. 26. V. O. ibique Goth. (n) l. 26, l. 27, pr. l. 123, V. O. vid. jus meum controv. Tit. de pact. q. 36. (o) l. 15, Condit. inst. (p) Conf. jus meum controv. d. q. 36. (q) l. 21, §. 4, Quod met. cauſ. (r) l. 4, §. 2, ff. l. 2, C. Condict. ob turp. Laut. comp. p. 198. (s) l. 4, §. 2, ff. Cond. ob turp.

enim nullum esset negotium, dans jure dominii rem vindicaret; nec opus esset condictione, utpote quæ nunquam domino datur, sed ei, qui dominus esse desiit. [t]

n. 3. Cæterum, an factum tertii promitti possit, examinavimus. §. 415.

§. CCCCXXVI. Effectus pacti *intuitu ejus, cui promittitur*, est ACTIO. Cum enim promittens sua voluntate jus in eum transtulerit, adeoque ei aliquid debeat; necessario sequitur, *actionem* inde oriri, i. e. jus persequendi id, quod debetur.

Adeo ut si RES promissa sit, creditor præcise ad eam tradendam agere possit. Non tamen hac promissione dominium in creditorem transfertur, uti existimat Grotius. (*Vid.* §. 268. *n.* 6.)

Unde constat, eum, qui rem promisit, dominum *rei* manere, indeque eam pro lubitu alienare posse: adeo ut is, in quem alienatio fit, dominus *rei* constituatur; nec ei, cui *res* promissa est, vindicatio contra possessorem detur.

n. 1. Valet igitur talis alienatio *rei* alii promissæ, [a] etsi debitor metu litis futuræ, adeoque evitandi judicii causa, eam alienet, eaque intentione, ut duriorem actoris causam reddat; nam jure suo utitur: rem suam alienat. (Jure Romano is, cujus causa durior facta est, restituitur in integrum, ad eum effectum, ut creditor, cui *res* promissa est, agere contra debitorem possit ad omne id, quod interest rem alienatam non esse [u]). [b] Etsi lis jam cœpta; & actio de re illa contra debitorem mota sit: alienans enim de re sua disponit (at hoc casu jure Romano alienatio nulla declaratur, & non tantum continuatur actio contra alienantem, ac si possideret; sed & vindicari res ab emtore potest, ac uterque punitur, nisi emtor rem litigiosam esse ignoraverit) [v]. [c] Etsi in fraudem creditorum alienaverit: naturali enim ratione debitor est dominus rei suæ, adeoque pro lubitu de ea disponere potest; neque creditoribus fit injuria, quia debitor suo jure utitur. Hinc nec jure Romano beneficium aliquod creditoribus datur, ob alienationem in fraudem creditorum factam, nisi is, in quem alienatio fit, conscius sit fraudis, & læsio inde vere secuta sit [x]. Hoc casu creditoribus permittitur, ut contra eum agere possint, in quem alienatio facta est; quæ *actio* vocatur *Pauliana*.

Equidem naturali quoque jure actio competit contra fraudis conscios, ad id, quod interest, quia facto suo illicito locupletiores fiunt mea jactura, vel saltem jus meum lædunt. At hæc actio est personalis, scil. ex dolo: quod jure Romano mutatum est. [y]

Neque obstat, quod obligatio, etsi personam saltem respiciat, bona afficiat, quod æs alienum debitoris patrimonio inhæreat, & ex ejus patrimonio debeatur, adeoque creditori jus aliquod in re competere videatur (§. 346.). Nam aliud est, an obligatio patrimonium afficiat, & æs alienum bonis debitoris inhæreat; aliud, an res, quæ in patrimonio sunt, nuda promissione ejus esse desinant? Hoc negatur: hinc salva obligatione res promissæ alienari possunt, & patrimonium subsistit, licet nulla res sub eo contineatur. Sane, non saltem promissioni *rei*

(*t*) §. 14. Inst. de act. arg. §. 40. R. D. (*u*) Tot. tit. ff. de alienat. jud. mut. caus. facta. (*v*) Tot. tit. ff. & Cod de Litigiosis (*x*) Tot. tit. ff. de, his quæ in fraudem creditorum alienata sunt, ut restituantur. (*y*) Vid. supr. §. 316.

rei proprium est, ut obligatio inhæreat patrimonio, sed & idem obtinet in promissionibus *facti*, neque tamen ex tali promissione jus in re oritur.

n. 2. In obligatione FACIENDI naturali ratione non factum ipsum est in obligatione, quia id a persona separari nequit, sed utilitas saltem facti, ejusque æstimatio; quod egregie probat B. PARENS.[a]

In his obligationibus obtinet regula, quod fecisse videatur, per quem non stat quo minus fiat[b]. Quando vero per aliquem stare videatur, alibi explicavimus.[c]

n. 3. Actio ex pacto etiam datur *hæredibus*, quia hi in omnia jura defuncti succedunt, & cum patrimonio defuncti etiam actiones in eos transeunt. Uti econtrario *hæredes* quoque obligantur, quia succedunt in patrimonium defuncti, sub quo etiam continetur æs alienum.

§. CCCCXXVII. *Effectus pacti intuitu promittentis*, seu debitoris, est quod is *obligetur*. OBLIGATIO autem est vinculum juris, quo quis necessitate adstringitur ad faciendum, vel præstandum id, quod debet, i. e. ad transferendum jus, quod sua dispositione alterius esse voluit. (Supr. §. 713.)

§. CCCCXXVIII. Finitur obligatio, quæ ex promisso oritur, 1. solutione; 2. remissione debiti; 3. mutatione debitoris, vel creditoris, 4. dissensu utriusque; 5. revocatione, vel renunciatione unius, quoties, perfecto utrinque contractu, jus in alterum vel plane non translatum, vel translatum finitum est; 6. pœnitentia, si, nimirum, nondum perfecto utrinque contractu, is, qui a sua parte implevit, recedit; 7. confusione; 8. compensatione; 9. interitu rei, vel speciei promissæ; 10. deficiente conditione; 11. morte, si pactum est personale; 12. si impossibilis sit præstatio; 13. dispositione legis, quæ vel in pœnam, vel ob utilitatem publicam, jus subditis quæsitum auferre potest. De quibus modis finiendi late actum est *supra c.* 1. §. 10.

Non vero jure naturæ finitur obligatio, quæ ex pacto oritur 14. præscriptione, utut immemoriali; nec 15. prætextu doli, etiam causam dantis; nec 16. propter accedentem vim, ac metum; nec 17. ob ignorantiam juris naturæ, *vid. d.* §. 10; nec 18. per cessionem bonorum, quæ merum beneficium est juris Romani.

SECTIO I.

De Pactis legitimis.

§. CCCCXXIX. JURE civili certum est, ex pactis nudis nullam actionem datam esse, quia sine causa promissum est. (§. 435. *seq.*)

Romani legislatores pacta quædam exceperunt, atque ex eis actionem dedere; eaque PACTA dicuntur LEGITIMA[d] seu vestita.

§. CCCCXXX. Atque huc pertinet *I.* TRANSACTIO, quæ est conventio, qua res dubia dato aliquo, aliquo retento, vel promisso, deciditur.[e]

Jure civili ex tali pacto nulla dabatur actio[f], quia causa non subest, utpote quæ supponitur esse dubia; unde nec inter contractus nominatos, nec inter innominatos recenseri potuit.

Ne-

(*a*) Vid. Differt. Proœm. X. §. 11, lit. e. (*b*) Grot. l. 2, c. 11, § 22. (*c*) Vid. jus meum controv. tit. de pact. q. 38. (*d*) l. 6, ff. pact. ibique Goth. (*e*) l. 1, ff. l. 28, C. transact. (*f*) d. l. 28, C. l. 19, C. Eod.

Neceſſe igitur ad producendam actionem fuit, ut ſtipulatio accederet [g]; tunc enim ex tali tranſactione dabatur actio ex ſtipulatu.

Cum tamen dubium maneat, an cauſa ſubſit, an non, adeoque incertum ſit, quale ſit negotium, (an ſcilicet ſit contractus innominatus, an nudum pactum) *ideo utilis actio, quæ præſcriptis verbis rem geſtam demonſtret, datur* [h]. Eam enim toties largiuntur JCti Romani, quoties non conſtat, quale ſit negotium [i]. Simile exemplum eſt in precario; ex promiſſo enim tali itidem actio nulla dabatur jure civili [k]; ſed propter bonam fidem JCti *condictionem incerti, ſeu præſcriptis verbis, quæ ex bona fide oritur*, dedere. [l]

Unde conſtat, jure civili *tranſactionem* nulla ratione ad contractus innominatos referri poſſe; etſi *diſſentiant doctores omnes*.

§. CCCCXXXI. *II.* Ad pacta legitima quoque pertinet PACTUM DE DONANDO [m]: quando, ſcilicet, donum aliquod alteri ex mera liberalitate promittitur. Hoc pactum jure civili non producebat actionem, niſi ſtipulatio, vel traditio acceſſerit; Juſtinianus demum actionem ex nudo pacto donationis dedit. [n]

Donatio aliquando mortis cauſa fit, cum quis 1. memor mortis nullo licet periculo [o], 2. ita alii donat, ut ſe magis, quam donatarium, hunc, quam hæredem habere malit [p]. At jure Romano quædam ſolennitates ibi requiruntur. [q]

§. CCCCXXXII. *III.* DOTIS PROMISSIO itidem inter *pacta legitima* referri ſolet: at id generatim verum non eſt. Dinſtinguunt enim leges Romanæ inter dotem a *patre* promiſſam, & inter eam, quæ a *matre*, vel *extraneo* promittitur. Si *pater* dotem promittit, omnino actio inde datur, nimirum, ex ſtipulatu (quæ rei uxoriæ actioni ineſt) [r]: *pater* enim tenetur dotare filiam; adeoque hactenus cauſa ſubeſt, eoque verus hic eſt contractus.

Si *mater*, vel *extraneus* dotem promittunt nudo pacto, nulla olim exinde dabatur actio; cauſa enim nulla ſuberat, cur promitteretur, cum illi dotare non tenerentur [s]. At Juſtinianus demum actionem ex hoc pacto dedit [t]; adeoque hactenus promiſſio dotis eſt pactum legitimum.

§. CCCCXXXIII. *IV.* USURÆ EX MUTUO, non accedente ſtipulatione, jure Romano non debentur, etſi nudo pacto promiſſæ ſint. At ſi pecunia credita a civitate ſumatur; etiam nudo pacto promiſſæ debentur. [u]

§. CCCCXXXIV. *V.* Si quis pecuniam, quam ipſe, vel alius Titio debet, ſe ſoluturum nudo pacto promittit, jure civili nulla inde actio dabatur. At prætor ex tali conſtituto actionem dedit., DE CONSTITUTA PECUNIA. [v]

SE-

(i) L. 1, §. 1, & 2, ff. de præſcr. verb. (k) l. 14, l. 15, §. 3, De precar. l. 14, §. 1, de furt. (l) l. 19, §. 2, l. 12, §. 2, ff. de precar. (m) l. 35, §. 5, C. Donat. ibique Goth. (n) d. l. 35. (o) §. 1, Inſt. de donat. l. 35, §. 4, de donat. (p) d. §. 1, d. l. 35. (q) B. Par. Hyp. Inſt. tit. de donat. §. (r) l. 6, de prom. dot. junct. l. 6, C. de jur. dot. (s) l. 14, C. jur. dot. (t) l. 6, C. jur. dot. (u) l. 30, ff. Uſur. (v) Tot. tit. ff. de conſt. pec. Laut. comp. pag. 218.

SECTIO II.

De origine differentiæ inter Pacta, & Contractus.

§. CCCCXXXV. JURE naturali nulla differentia est inter pacta, & contractus, quoad effectum obligationis; utpote quæ in utrisque ex eodem principio sequitur: nimirum, quod is, qui pacto, seu contractu jus aliquod alii concedit, & in eum transfert, ex regula justitiæ generali tribuere id debeat ei, in quem jus consensu illo translatum est. Optime JCtus: *consentientes in aliquam rem, consensu obligari necessario ex voluntate nostra videmur.*[x]

§. CCCCXXXVI. JCti Romani[y] distinxerunt inter *pacta*, quæ sine ulla causa, vel præcedente, vel præsenti, vel futura ineuntur; & interea *pacta*, quæ ob causam fiunt, quæ synallagma continent, i. e. ubi quis ideo se obligat, vel quia aliquid datum, vel factum est ab altero, vel quia vicissim aliquid præstare debet.

n. 1. *Priora* pacta JCtis Romanis bonis moribus contrariari videbantur[z]: neque enim civibus temere sua jactare permitti debere, credebant, quia non tam animo deliberato, quam præcipitato consilio promisisse censebantur[a]; adeoque nullam inde obligationem civilem nasci debere statuebant[b]. Atque talia pacta *nuda* vocabant.[c]

n. 2. Hinc nec ex stipulatione obligatio jure Romano oriebatur, nisi causa fuerit, propter quam partes inter se convenerint[d]; adeo ut actor, qui ex stipulatione sine causa inita agit, repellatur exceptione doli.[e]

n. 3. *Posteriora* ergo pacta saltem JCti approbabant: atque tunc demum obligationem ex conventione nasci, statuebant, si causa subesset[f]: i. e. si synallagma contineret[g]. Atque hæc pacta vocabant *contractus*.

n. 4. Inter hæc pacta, quæ causam habent, & quæ *contractus* nomine veniunt, quædam frequentiorem usum habebant, & quotidie occurrebant; ideo JCti Romani illis proprium nomen dedere, quod totam negotii naturam exprimeret. Unde hos contractus *nominatos* vocabant, & *actionem* inde natam *nominatam*.

n. 5. Et cum horum contractuum quidam *dationem* requirerent, quidam *nudo consensu* consisterent, quidam *verbis*, quidam *litteris* contraherentur, inde nati sunt contractus *reales*, *consensuales*, *verbales*, & *litterales*.

n. 6. Omnes reliquos contractus, quibus speciale nomen non dederunt JCti, vocarunt *innominatos*; quia cum certum nomen illis impositum non sit, manet ratio naturalis contrahendi illa negotia, per verborum scil. ambages circumscribendo id, quod partes inter se actum esse volunt: unde actori dabatur actio præscriptis verbis, ad exigendum id, quod ob causam promissum est.

§. CCCCXXXVII. *Contractus* ergo, ex hypothesi juris civilis, sunt pacta, quæ

(x) L. 52, §. 4, O. A. (y) l. 2, §. 3, ff. ..l. exc. c. 14, x. de fid. instr. l. 7, § 2, l. 51, ..o, pact. Vid. Barbos. l. 14, c 95, n. 5, (a) .. Inst. de his qui sui &c. (b) l. 3, §. 2, O. A. l. 7, §. 1, & §. 4, pact. l. 2, §. 3, Exc. dol. l. 3, ff. Cond. sin. caus. l. 27, C. Locat Paul. Sent. 11, 24. (c) l. 7, §. 4, pact (d) l. 3, §. 2, O. A. l. 3, ff. Cond. sin. caus. (e) l. 2, §. 3, Exc. del. (f) l. 7, §. 1, & §. 4, pact. l. 2, §. 3, Exc. dol. (g) l. 19, V. S. d. l. 7, §. 1.

quæ ob causam fiunt [b], adeoque ubi synallagma, seu commutatio juris subest [i]. Unde differunt a *pactis*, quæ talem causam non habent, adeoque ubi synallagma non subest.

Neque *obstat*, contractus, seu synallagma tantum esse, *ubi ultro, citroque est obligatio*, adeoque tantum in contractibus bilateralibus [k]; unde Ulpianus in contractibus unilateralibus non *contrahi*, sed *agi* asserit [l]. Resp. JCtus non de definitione contractus loquitur, sed de speciali verborum significatione, quando, nimirum, quid *contrahatur*, quando *agatur*, quando *geratur*.

Nam bene JCtus ait, *contrahi* dici, *quoties* (solo consensu) *ultro, citroque obligatio oritur; quod Græci synallagma vocant*: etsi neque res, neque verba interveniant. *Agi* autem aliquid dici, *quando*, præter consensum, *rebus, vel verbis aliquid agitur: Geri*, quando *res*, sine verbis, intervenit.

Ex his igitur apparet, *contractum* hic speciatim accipi pro contractu, qui *solo consensu* utriusque perficitur (verba enim *ultro, citroque* sæpius ita sumi, certum est [m]): adeoque 1. opponi contractibus *realibus*, & *verbalibus*, uti stipulationi, & mutuo [n]; quia præter consensum ibi aliquid verbis, vel re *agitur*. Cæterum, stipulationem, & mutuum, veros esse contractus, quibus synallagma subest, etiam tyronibus juris notum est. 2. Opponitur eis negotiis, quæ *geruntur*: nam in his quoque *ultro, citroque* obligatio oritur; at non ex consensu, sed ex *gestione*. [o]

§. CCCCXXXVIII. Ex dictis apparet ratio, cur primis Romanorum temporibus ex pacto, cui causa non suberat, nulla actio data fuerit [p] (§. 436. *n.* 1.): at tractu temporis æquitas fidei datæ prævaluit, & obligatio tandem, etiam ex pactis, plenissime restituta est.

n. 1. Nam 1. leges Romanæ plures pactorum species exceperunt, ex quibus obligationem civilem, i. e. actionem, dederunt, etsi causa nulla subsit. De quibus supra §. 429. egimus. [r]

n. 2. Sed & 2. pacta traditioni adjecta obligant, & actionem producunt. [s]

n. 3. Porro 3. jus Romanum constituit, ut si pactum illud nudum confirmaretur per verba solennia, i. e. per verborum obligationem, etiam ex pacto ita confirmato detur actio. Cum enim jam causa aliqua, nimirum, præcedens promissio, adsit, & ea causa verbis corroboretur, indeque de animo deliberato constet, is, qui iterato promissionem repetit, temere promittere non videtur. Atque ideo actio jure civili contra stipulantem datur. (*Vid.* §. 436. *n.* 2.)

n. 4. Idem quoque 4. obtinet, si cum quæri inter præsentes non possit per solennia verba, litteris obligatio contrahitur, quæ litterarum obligatio dicitur. De qua infra agetur.

n. 5. Prætores 5. id postea extenderunt, & actionem dederunt ex pacto, si illud per constitutum, adeoque citra verba solennia confirmatum fuit; uti si quis litteris promittit, se id, quod ipse, vel alius debet, soluturum: nam hoc casu causa subest; debitum enim

(*b*) L. 7, §. 2, & 4, ff. Pact. (*i*) l. 19, ff. V. S. arg. l. 2, ff. Neg. gest. (*k*) l. 19. V. S. (*l*) d. l. 19, V. S. (*m*) Vid. Struv. Synt. Jur. Civ. tit. de Pact. §. 29. (*n*) d. l. 19. (*o*) l. 2, ff. neg. gest. Conf. l. 7, pr. & §. 1, de min. (*p*) l. 7, §. 4, pact. (*r*) Conf. Laut. comp. pag. 46. (*s*) l. 48, ff. pact. ibique Goth. l. 45, ff. eod.

enim præcedens promittitur: atque id æquitati naturali convenire, ait Ulpianus in *l.* 1. *pr. Const. pec.* quia grave est fidem fallere.

n. 6. Si 6. pacta contractibus bonæ fidei in continenti adjiciuntur, obligationem quoque inde oriri voluerunt: quia pars sunt contractus, eique inesse dicuntur, non vero si ex intervallo adjiciuntur.

n. 7. Prætor 7. ex omni pacto exceptionem dedit, i. e. omnes effectus debiti naturalis ei tribuit, præter actionem: ubi provocat ad æquitatem naturalem, & nihil tam fidei humanæ congruum esse, ait, quam pacta conventa servare. [t]

n. 8. Jus Canonicum, & praxis hodierna, jus naturæ reduxerunt, & ex omni pacto actionem dant ei, cui aliquid promittitur; ac promittentem obligant ad præstandum, vel faciendum id, quod promisit. [u]

§. CCCCXXXIX. Dixi, JCtos Romanos contractus alios nominatos fecisse, alios innominatos. De utrisque jam agemus.

SECTIO III.

De Contractibus nominatis.

§. CCCCXL. JCti Romani conventiones juris gentium, quæ in proprium nomen contractus transeunt [v], faciunt vel reales, vel *consensuales*, vel *verbales*, vel *litterales*. [x]

Reales sunt quatuor: *mutuum*, *commodatum*, *depositum*, & *pignus*. [y]

§. CCCCXLI. Mutuum est contractus juris gentium [z] realis, quo res fungibilis ita alii datur, ut is tantundem in eodem genere, & bonitate restituat. [a]

n. 1. Causa hujus obligationis est ex jure gentium [b]; prout enim partes de suo jure disponunt, ita jus est: dum igitur quis suam rem fungibilem ea lege in alium transfert, ut is tantundem restituat, alter, qui consensit, eaque lege pecuniam accepit, eam vi pacti restituere tenetur; tenet enim jus alienum, quod ex regula naturæ tribuere debet ei, cujus est.

n. 2. In hoc contractu requiritur, 1. ut *res fungibilis* credatur [c], i. e. quæ pondere, numero, & mensura constat [d]: 2. ut traditio interveniat [e]. Unde constat, [a] pactum de mutuando non esse mutuum [f]: [b] mutuum esse alienationem [g], & dominium pecuniæ transire in debitorem. [h]

n. 3. Dare mutuum possunt omnes, qui alienare [i]. Dari autem illis, qui possunt obligari. [k]

n. 4. *Objectum* sunt res fungibiles (*vid. n.* 2.). In aliis rebus magis commodatum est, quam mutuum. [l]

Res autem illæ *nostræ* esse debent. Hinc non valet mutuum in re aliena [m]. Nostræ autem videntur, si alius nostro nomi-

(t) L. 1, pr. pact. (u) vid. jus meum contr. tit de pact. n. 10. (v) l. 7. pr. pact. (x) §. ult. Inst de obl. vid. supr. §. 436, n. 5. (y) de §. ult. (z) l. 7, pr. §. 1, de pact §. 2, Inst. de J. N. G. & civ. (a) l. 2, pr. §. 1, §. 2, l. 3, ff. Reb. cred. (b) §. 2, Inst. de jur. nat. Gent. & Civ. (c) pr. Inst. quib. mod. re &c. (d) l. 2, §. 1, Reb. cred. (e) l. 2, §. 3, ff. Reb. cred. (f) d. l. 2, §. 3, & l. 17, pr. ff. Pact. (g) l. 17, Reb. cred. l. 41, Eod. (h) l. 2, O. A. pr. Inst. quib. mod. re. (i) l. 6, §. 4, ff. Reb. cred. §. 2, Inst. quib. alien. lic. Heinecc. Elem. tit. Reb. cred. §. 7. (k) l. 34, §. 1, ff. Reb. cred. Heinecc. d. l. §. 8. (l) l. 2, pr ff. Reb. cred. (m) l. 11, §. f. l. 13, ff. Reb. cred.

nomine, & voluntate, fuam pecuniam numeret mutuum a nobis petenti [n]. Idem quoque verum eft fi eum, qui ex mandato meam pecuniam penes fe habet, ex caufa crediti habere volo. (Secus, ac jure Romano; quia eo jure contractus *nudo pacto* in alium mutari nequit [o].)

n. 5. *Effectus* mutui eft, ut *debitor* re credita (tanquam dominus, *vid.* n. 2.) abuti poffit [p], eique res pereat [q]. Præterea obligatur ad reftituendum tantundem (quod etiam fit fi eandem rem reftituit [r]), i. e. in eadem bonitate extrinfeca, quæ fuit tempore contractus; non in eadem intrinfeca: nec in eadem materia, fi damnum creditor inde paffurus eft. [s]

Creditori, ejufque hæredi, ex hoc contractu datur *actio mutui* [t] (quæ *condictio certi* vocatur [u]) adverfus debitorem, ejufque hæredes, ad rem in eodem genere, eademque bonitate, reftituendam. [v]

Non vero ad reftituendas ufuras, utpote quæ promiffæ non funt [x]: nifi 1. pacto fpeciatim (jure Romano requiritur ftipulatio [y]) promiffæ fint: vel 2. debitor fit in mora [z]; tunc enim hic fieret locupletior cum alterius jactura. (*Vid. fupr.* §. 343.)

n. 6. Jure Romano filiis familias mutuam pecuniam accipientibus fuccurritur per SCtum Macedonianum [a]. Minoribus inde læfis datur reftitutio in integrum. [b]

§. CCCCXLII. COMMODATUM eft contractus juris gentium realis, quo res gratis utenda ita traditur, ut in eadem fpecie finito ufu reftituatur. [d]

Sua natura igitur eft gratuitum [e]; honorarium tamen promitti poteft [f]: non merces, vel alia res. [g]

n. 2. Caufa hujus negotii eft ex jure gentium; is enim, qui commodato accipit rem, ea lege eam accipit, ut finito ufu reftituat.

Finito igitur ufu commodatarius nullum amplius jus in ufum illius rei habet, rem alienam tenet, quam, ex regula generali juftitiæ, ei tribuere debet, cujus eft.

n. 3. *Commodanti* igitur, ejufque hæredibus, actio perfonalis datur ex hoc contractu adverfus commodatarium, ejufque hæredes, ut rem commodatam reftituat. [h]

Si plures commodant, vel pluribus commodatur, finguli agunt, vel adverfus fingulos agitur pro rata: nifi fint correi vel credendi, vel debendi. [i]

Equidem præterea commodanti feparatæ actiones dantur ad omnem caufam, immo ad præftandum dolum, & culpam: at jure Romano eadem actione hæc petuntur, quia contractus eft bonæ fidei. (*Vid. fupr.* §. 365. *feq.*) [k]

Commo-

(*n*) L. 34, pr. Mandat. l. 2, §. 4, l. 9. §. 8, l. 15, ff. Reb. cred. (*o*) d. l. 34, pr. vid. jus meum controv. tit Reb cred. q. 9. (*p*) l. 5, §. 1, l. 2. ff. Ufufr. earum. &c. (*q*) l. 1, §. 2, O. A. pr. Inft. quib. mod. re &c. (*r*) arg. l. 2, pr. Reb. cred. & pr. Inft. quib. mod. re &c. (*s*) l. 99, ff. Solut. (*t*) l. 5, C. quib. non objic. long. (*u*) Rubr. ff. de Reb. cred. fi certum petatur &c. l. 9. pr. Eod. (*v*) Laut. comp. pag. 168. (*x*) l. 24, ff. Præfcr. verb. ibique Goth. l. 3, c. Ufur. (*y*) dd. legib. (*z*) arg. l. 38, §. 7, ff. Ufur. (*a*) Tot. tit. ff. SCtum Macedon. (*b*) Tot. tit. ff. de Minor. (*c*) l. 7, pr. §. 1, pact (*d*) §. 2, quib. mod. re &c. Grot. l. 2, c. 12, §. 2. (*e*) d. §. 2, Grot. l. 2, c, 12, §. 20, n. 1. (*f*) d. c. 12, §. 11, n. 1. (*g*) l. 5, P. V. (*h*) §. 2. Inft. quib. mod, re contr. (*i*) l. 9, ff. duob. reis. l. 5, §. f. Commod. Laut. Comp. p. 221. (*k*) Conf. Laut. Comp. p. 221, feq.

Commodatario, ejusque hæredibus, datur actio adverſus commodantem, ejusque hæredes, ad indemnitatem præſtandam. [l]

n. 4. Finitur commodatum [a] finito uſu, vel ſua natura, vel ex pacto adjecto [m]; non ſi commodans ipſe indigeat [n]: [b] ſi res perit caſu; ſi culpa etiam leviſſima, commodatarius tenetur [o]. (*Vid. ſupr.* §. 386.)

§. CCCCXL. DEPOSITUM eſt contractus juris gentium realis, quo res gratis cuſtodienda ita traditur, ut eadem quandocunque reſtituatur. [q]

n. 1. Sua natura igitur gratis fit; adeoque merces accedere nequit (tunc enim eſt locatio operæ [r]); at honorarium poteſt. [s]

Differt a mandato [u], ubi traditio rei non requiritur.

n. 2. Cauſa hujus contractus eſt ex jure naturæ; is enim, qui depoſitum accipit, promittit, ſe eam domino quandocunque reſtituturum: ſi proinde deponens ſibi reſtitui depoſitum petit, depoſitarius, qui rem alienam tenet, eam domino repetenti reſtituere quocunque tempore, eoque jus ſuum cuique tribuere, tenetur.

n. 3. Ex *depoſito* igitur actio datur *deponenti*, ejusque hæredibus, adverſus depoſitarium, ejusque hæredes, ad rem depoſitam reſtituendam [v]: præterea ad omnem cauſam, & ad præſtandam culpam. [x]

Sed & *depoſitario* actio datur adverſus deponentem, ejusque hæredes, ad indemnitatem, ne locupletior fiat cum alterius jactura. [y]

Not. Depoſitarius rem depoſitam alii non poteſt reſtituere, etſi dominus ſit [z] (quod jure Romano mutatum eſt [a]). Si depoſitarius, ejusque hæredes, deficiunt, res nullius eſt, & cedit occupanti (moribus fiſco [b]).

n. 4. Finitur depoſitum [a] ſi depoſitarius repetit; [b] ſi res caſu perit: ſi culpa, etiam leviſſima depoſitarii, tenetur ad reſtitutionem [c]. Jure Romano tantum lata culpa præſtatur; rationem æquitatis alibi expoſuimus.

Not. Depoſitum, quod in re immobili fit, ſpeciatim vocari ſolet *ſequeſtrum*.

§. CCCCXLIV. PIGNUS eſt contractus realis, quo res in ſecuritatem debiti ita traditur, ut hoc ſoluto reſtituatur, non ſoluto rite diſtrahatur. [e]

n. 1. Cauſa hujus contractus eſt ex jure gentium: nam is, qui pignus accepit, ea lege id accepit, ut ſoluto debito illud reſtituat. Caſu igitur exiſtente, rem alienam ſine cauſa penes ſe habet, jus alienum tenet, quod reſtituere ei debet, cujus eſt.

n. 2. Ex hoc pacto creditor rei poſſeſſionem nanciſcitur [f], i. e. facultatem rem tenendi, eique inſiſtendi, donec debitum ſolvatur: atque hoc jus in alium quoque transferre poteſt. [g]

n. 3.

(*l*) l. 17, §. 3, l. 18, §. 3, l. pen. Commod. Laut. d. l. pag. 223. (*m*) B. Parens. Hyp. Inſt. quib. mod. re &c. §. 6. (*n*) Diſſ. Grot. l. 2, c. 17, §. 27, n. 1. (*o*) Grot. l. 2, c. 12, §. 13, n. 2, Leg. 5, §. 2, & 4, Commod. (*p*) l. 7, pr. & §. 1, Pact. (*q*) §. 3, Inſt. quib. mod. re contr. (*r*) l. 2, c. 12, §. 11. (*s*) l. 5, Pr. verb. (*t*) B. Parens hypomn. Inſt. quib. mod. re &c. (*u*) Diſſ. Grot. l. 2, c. 12, n. 2, (*v*) §. 3, Inſt. quib. mod. re &c. Laut. p. 279, & 280. (*x*) Laut. pag. 281. (*y*) l. 5, pr. depoſ. Conf. Laut. comp. pag. 283. (*z*) Diſſent. Grot. l. 2, c. 10, §. 1, n. 4, l. 6, c. 16, §. 26, n. 2, l. 2, c. 13, §. 15. n. 2, & c. 16, §. 26, n. 2. (*a*) Vid. l. 31, ff. Depoſ. (*b*) Vid. Grot. l. 2, c. 10, §. 1, n. 4, (*c*) Diſſ. Grot. l. 2, c. 12, §. 13, n. 1. (*d*) Laut. comp. pag. 283. (*e*) §. fin. quib. mod. rer. cont. Tot. tit. 11, ff. de diſtr. pign. Grot. l. 2, c. 12, §. 6. (*f*) l. 35, §. 1. Pign. act. l. 13, pr. l. 16, de Uſurp. (*g*) Grot. l. 2, c. 6, §. 9,

n. 3. *Objectum* pignoris sunt res corporales, & incorporales, mobiles, & immobiles; etiam alienæ (ad eum effectum, ut actio pigneratitia detur ad aliam rem dandam); etiam res mihi jam oppignoratæ: non vero liberi, nec imperia absque consensu populi.

n. 4. *Effectus* pignoris est, ut *I. debito non soluto* creditor distrahere pignus, & ex pretio sibi satisfacere possit. [h]

Si pinguius est pignus, posteriores creditores, ante distractionem pignoris, offerre priori creditori possunt solutionem debiti, cum omni causa. Quo casu hic etiam naturali ratione cedere pignus posterioribus creditoribus tenetur. Cum enim his creditoribus totum patrimonium debitoris sit obligatum, etiam pignus hoc, quatenus in illo plus est, sub obligatione illa continetur. Neque priori creditori fit injuria; ei enim totum offertur debitum. [i]

II. Si debitor *solvit debitum*, actio datur *debitori*, ejusque hæredibus, adversus creditorem, ejusque hæredes, ad rem oppignoratam, pignoris quippe vinculo soluto, recuperandam [k]; & præterea ad omnem causam, & culpam, præstandam. [l]

At *creditori* quoque, ejusque hæredibus, actio datur adversus debitorem, qui repetit pignus, ad indemnitatem pignoris nomine consequendam. [m]

Not. Præter hanc actionem pigneratitiam, quæ personalis est, Prætor quoque ex pignore dedit actionem realem, i. e. hypothecariam [n]. Quæ constitutio mere civilis est.

n. 5. Finitur pignus 1. soluto debito, aliaque satisfactione; neque pignus ob aliud debitum retineri potest [o]: 2. reddito pignore [p]: 3. si res perit; nisi culpa, etiam levissima debitoris accesserit [q] (jure Romano levis saltem præstatur): 4. resoluto jure, quod danti in re competit: 5. an confusione? [r]

Non 6. præscriptione [s]; si scil. debitor longo tempore non reluit pignus. Quid jure Romano obtineat, alibi [t] explicavimus.

n. 6. Quomodo pignus differat ab obsidibus [u], infra demonstrabimus. Cæterum, addere adhuc licet, in fœderibus, & promissionibus Principum aliquando per pignora caveri solere. [v]

§. CCCCXLV. CONTRACTUS CONSENSUALES itidem sunt quatuor: *Emtio venditio*, *locatio conductio*, *societas*, & *mandatum*.

§. CCCCXLVI. EMTIO VENDITIO est contractus consensualis de re pro certo pretio tradenda. [x]

n. 1. Contractus emtionis venditionis est ex jure gentium [y]. *Emtor* de suo pretio, *venditor* de sua re disponit. *Ille* promittit, se pro re pretium certum soluturum; adeoque jus aliquod in venditorem sua voluntate transfert. *Hic*

(*h*) Tot. tit. ff. de distract. pign. (*i*) Vid. jus meum controv. part. 2. pag. 50. (*k*) §. fin. Inst. quib. mod. re &c. l. 1. §. 6, O. A. (*l*) Laut. Comp. pag. 233. (*m*) l. 1, §. 2, l. 16, §. 1. pign. act. Laut. Comp. pag. 235. (*n*) Tot. tit. ff. de pign. & hypoth. vid. supr. §. 306. (*o*) Grot. l. 3. c 20, §. 59. (*p*) Laut. comp. pag. 410. (*q*) Dissent Grot. l. 2, c. 12, §. 13, n. 1. (*r*) Vid. jus meum controv. tit. de acceptil. q. 5, pag. 611. (*s*) Dissent. Grot. l. 2, c. 4, §. 50, l. 3, c. 20, §. 59. (*t*) Vid. jus meum controv. Lib. 13, tit. 17, qu. 19. (*u*) Vid. Grot. l. 3, c. 20, §. 59. (*v*) B. Par. disput. de Guarantia. (*x*) l. 1, §. fin. l. 2, §. 1, Contr. Emt. §. 1, Inst. De emt. (*y*) l. 1. §. f. l. 2, §. 1, Contrah. Emt. §. 1, Inst. emt. vend. l. 5, ff. Just. & jur.

Hic promittit, se rem pro certo pretio traditurum; adeoque pariter jus in emtorem transfert. Uterque igitur ex sua voluntate obligatur [z], & prout contrahentes de jure suo disponunt, ita jus est.

n. 2. Ad emtionem venditionem requiritur *I.* ut uterque consentiat [a]; etsi consensus ille dolo, vi, vel metu sit extortus (*vid.* §. 384. & 418.); vel contrahens erraverit, modo error non sit substantialis (§. 417.). Si simulatur consensus, nihil agitur [b]. Si aliud negotium specie emtionis contrahitur, emtio nulla est [c], sed negotium vere gestum valet. [d]

Cum igitur emtio venditio *consensu* constet, consequens est, ut nemo ad vendendum, etsi oblato justo pretio, cogi possit. [e]

Not. Si eadem res duobus venditur, is præfertur, cui prior tradita est; alter enim saltem actionem personalem habet ad rem, vel si tradi nequit, ad id, quod interest præstandum. Is vero, cui res tradita est, dominium acquirit ab eo, qui jus dominium transferendi habet. [f]

n. 3. *II.* Requiritur, ut *merx* interveniat [g] existens tempore venditionis [h], quæ jure gentium acquiri non prohibetur. [i]

Merx quoque est spes, eventus, alea, periculum [i]: omnes enim hæ res æstimationem recipiunt. (*Vid.* §. 424)

Sed & *hæreditas* merx est, non tantum si delata est, sed & deferenda, seu viventis (secus, ac jure Romano): venditor tenetur omnia præstare, & tradere, quæ ad complexum omnium jurium pertinent, & tempore venditionis in hæreditate fuerunt. [k]

Sed & *actio* vendi potest si non inhæret personæ, vel lege non sit alienari prohibita: quo casu venditor cedere debet omne jus, quod ex ea causa habet. Jure Romano opponi potest exceptio legis Anastasianæ ei, qui actiones minori pretio, ac debitum fuit, emit. [l]

n. 4. Valet autem emtio, etsi merx illa sit *aliena* [m]: si vero dominus rei eam vindicat, venditor tenetur ad evictionem. [n]

Evictio ex naturali jure originem habet; facto enim ejus, qui mihi rem alienam vendit, (& quæ postea evincitur) mihi aliquid abest: venditor locupletior fieret ex meo pretio; adeoque ex regula generali justitiæ, jus, quod mihi abest, tribuere tenetur.

Dominus autem rei vindicare eam ab emtore potest, nec pretium restituit [o]. At si hæres factus est venditoris, cessat vindicatio, quia hæres præstare debet factum defuncti.

Not. si venditor rei alienæ postea dominus fit illius rei, vindicare quidem jure naturali rem potest vi dominii; sed emtor separata actione agere contra

tra

(z) l. 33, §. 4, O. A. (*a*) pr Inst. de emt. vend. l. 1, §. 2, l. 2, §. 1, l. 9, ff. contr. emt. l. 2, O. A. (*b*) l. 55, Contr. emt. l. 16, R. J. Laut, comp. p. 314. (*c*) l. 36, l. 38, ff. l. 3, Contr. emt. (*d*) l. 3, l. 9, C. contr. emt. tot. tit. C. plus val. quod ag. Laut. d. p. 314, seq. (*e*) Grot. l. 2, c. 2, §. 18, 19, 20, 24. (*f*) Grot. l. 2, c. 12, §. 15, c. 19, §. 8, vid. jus meum controv. tit. de rer. div. q. 3. (*g*) pr. Inst. emt. vend. (*h*) §. fin. Inst. emt. vend. l. 57, §. p. contr. emt. (*i*) l. 8, ff. contr. emt. l. 5, pr. naut. fœn. Grot. l 2, c. 5, §. 5, l. 3, c. 7. §. 5, n. 2, (*k*) tot. tit. ff. hæred. vel act. vend. (*l*) tot. tit. de hæred. vel act. vend. (*m*) l. 28, ff. contr. emt. l. 5, pr. naut. fœn. Grot. l. 2, c. 5, §. 5, l. 3, c. 7, §. 5, n. 2. (*n*) l. 9, l. 36, pr. & §. 1, de pign. act. Laut. pag. 301, tot. tit. ff. de Evict. (*o*) Grot. l. 2, c. 10, §. 9, n. 1.

tra venditorem potest ad præstandam evictionem. Jus Romanum ad vitandas has ambages constituit, ut venditor, qui dominus factus eam vindicat, repelli possit exceptione rei venditæ, & traditæ. [p]

n. 5. Sed & emtio rei *vitiosæ* subsistit, quia in rem consensere contrahentes: nisi expresse ut sana fuerit vendita; quia tunc deficit consensus in rem vitiosam, adeoque contractus nullus est. [q]

Quia autem venditor, qui scivit, rem esse vitiosam, nec certiorem reddidit emtorem, facto hoc doloso causa est quod alter deceptus sit, ideo agere emtor potest, vel *æstimatoria* quanti minoris, ad id, ut tantum de pretio restituat, quantum propter vitium res minoris facta est [r]; vel *redhibitoria*, si re plane uti non potest, adeoque emtoris interest rem ipsam redhiberi [s]. Quæ proinde actiones ex jure naturali originem habent.

n. 6. III. Requiritur *pretium*, seu æstimatio rei [t]. Hinc 1. *certum* esse debet: certum quoque est si in arbitrium tertii confertur [u]. 2. Jure Romano requiritur, ut pretium constituatur in *pecunia numerata* [v]; quod adeo ad essentiam venditionis pertinet, ut nec rex aliter emere possit [x]: atque eo solo differt a permutatione [y]. Non autem 3. requiritur, ut *justum pretium* sit. Cum enim res, quibus utimur, certum, ac definitum pretium a natura non habeant, sed varient quam maxime rerum pretia pro vario affectu, indigentia, copia, locis, temporibus, &c. facile constat, natura omne pretium æquale esse, quod utriusque partis consensu definitur. Atque hoc est, quod JCti Romani ajunt [z], *in pretio emtionis, & venditionis, naturaliter licere contrahentibus se circumscribere*, nimirum, vel minus, vel majus pretium exhibendo; ita enim rem explicant [a], *ut concessum sit, quod pluris est, minoris emere, quod minoris est, pluris vendere, atque ita se invicem circumscribere.* [b]

n. 7. *Effectus* emtionis venditionis est, ut *emtori*, ejusque hæredibus, detur *actio personalis emti*, adversus venditorem, ejusque hæredes, ad rem venditam ab omnibus oneribus liberam tradendi. [c]

Præterea separatis actionibus agere potest emtor ad fructus, causam, accessiones, &c. nec non ut dolum, & culpam præstet (§. 369. seq.). Jure Romano omnia hæc petuntur actione ex ipso contractu; quem ideo bonæ fidei esse voluerunt legislatores (§. 365.)

Sed & *venditori*, ejusque hæredibus, datur *actio* contra emtorem, ejusque hæredes, ad pretium conventum solvendum. [d]

Equidem jure Romano ejusdem nominis actio datur ad usuras, omneque damnum, &c. petendum [e]: at jure naturæ hæc omnia separatis actionibus peti debere, sæpius dictum est. (§.365.)

n. 8. Ad quem vero periculum pertineat si res vendita vel deterior facta est, vel periit, supra §. 387. examinavimus.

n. 9.

(*p*) tot. tit. ff. Exc rel vend. & trad. (*q*) Grot. l. 2, c 12, §. 9. (*r*) Grot. l. 2, c. 11, §. 6, n. 3. (*s*) tot. tit. ff. Ædil. edict. Laut. comp. p. 412. (*t*) pr. Inst. emt. vend (*u*) §. 1, Inst. emt. vend. l. f. C. Eod. (*v*) §. 2, Inst. emt. vend. (*x*) Grot. l. 2, c 14, §. 5. (*y*) Vid. jus meum controv. tit. de contr. emt. q. 19. (*z*) l. 26, §. 4. Contr. emt. (*a*) l. 22, §. f. ff. Loc. cond. (*b*) Jus meum controv. tit. contr. emt. q. 27. (*c*) Tot. tit. de act. emt. Laut. comp. pag. 359. seq. (*d*) Tot. tit. act. emt. vend. Laut. comp. pag. 366. (*e*) Laut. comp. pag. 365, seq.

n. 9. Quæri solet, an mutuo dissensu partes a contractu emtionis recedere possint? JCti Romani distinguunt inter perfectionem negotii, & ejus consummationem. Emtio venditio *perfecta* est, ex quo partes consensere de re, & pretio: at consummata non est, nisi pretio soluto, & re tradita. Atque hinc in emtione res integra adhuc esse dicitur, quamdiu pretium solutum [f], & res tradita non est. [g]

Si proinde res adhuc integra est, partes recedere a contractu, eumque infectum reddere possunt; si non est integra, non possunt: idque in terminis ita traditur in jure Romano [h]. Ratio in promtu est, quia posteriori casu novus contractus est. [i]

Not. Facile hinc constat, unius dissensu ab emtione recedere non licere, nec pœnitentiæ locum esse. *Vid. supr.* §. 353. 354.)

n. 10. Jure Romano varia circa emtionem venditionem singularia statuta sunt: 1. quod ibi pecunia numerata requiratur; nam si alia res datur, non est emtio venditio, sed permutatio: 2. quod quis aliquando emere, vel vendere cogatur: 3. quod si quis in pretio enormiter (i. e. ultra dimidium veri pretii) læsus sit, rescindatur, &c: 4. quod actione emti venditi agatur non tantum ad rem, & pretium, sed & ad omne id, quod interest; etiam ad præstandum dolum, & culpam, &c. quæ jure naturæ separata actione peti deberent.

n. 11. Denique notandum est, emtionem venditionem contrahi posse sub die, conditione, & modo: de quibus alibi egimus [l]. Sed & adjici illi contractui possunt varia pacta, v. g. protimiseos [m], retrovenditionis [n], addictionis in diem [o], legis commissoriæ, &c. [p]; prout enim partes disponunt, ita jus est.

Pactum protimiseos est, quo inter partes convenit: ut si res denuo ab emtore veneat, ipse tantundem offerens reliquis omnibus præferatur. [q]

Addictio in diem est pactum, ut meliore conditione intra certum tempus allata, res inemta sit. [r]

Pactum de retrovendendo est, quando inter partes convenit, ut emtor, quandocunque venditor obtulerit idem pretium, vel intra certum tempus, vel post tempus aliquod elapsum, huic retro vendere teneatur. [s]

Lex commissoria est pactum, ut pretio ad diem non soluto res inemta sit. [t]

n. 12. Quæri solet, an quædam gentes excludi a commerciis possint? & merito id affirmat Grotius [u]: modo non fiat in contumeliam illius gentis; quod latius alibi explicavimus. [v]

§. CCCCXLVII. LOCATIO CONDUCTIO est contractus consensualis [x], & juris gentium [y], de usu rei, vel operæ, pro certa mercede concedendo, vel præstando. [z]

§. CCCCXLVIII. Locator igitur vel est *rei*, vel *operæ*. Nam 1. locari possunt res omnes, quæ in hominum commercio sunt, nec usu consumuntur, etiam

(f) l. 1, C. quand. lic. ab emt. vend. (g) l. 2, R. V. l. 7, §. 6, pact. (h) l. 1, l. 2, C. quand. lic. ab emt. rec. l. 58. pact. (i) d. l. 7. (l) vid. infr. (m) vid. Laut. p. 312. (n) Laut. p. 311. (o) Laut. p. 315. (p) Laut. p. 325. (q) l. 75, ff. contr. emt. (r) Tot. tit. & l. 1. ff. De addict. in diem. (s) l. 2, C. pact. int. emt. (t) Tot. tit. De leg. commiss. (u) l. 2, c. 2, §. 24. (v) in comment. ad d. §. 24. (x) pr. Inst de emt. & vend (y) §. 2, Inst. de J. N. G. & Civ. pr. & §. 1, pact. (z) pr. & §. 1, Inst. l. 2, ff. Locat. Grot. l. 2, c. 12, §. 3, n. 4.

etiam alienæ : 2. omnis *opera* honesta, quæ mercedem admittit ; adeo ut si quis operam publice profitetur , (uti profitentur Advocati , Proxenetæ , &c.) merces pro tali opera debeatur , etsi promissa non sit.

Not. Opifex est locator operæ , & conductor operis [a]. Conductor vero , qui opus faciendum locat , locator operis dicitur.

§. CCCCXLIX. Causa hujus contractus ex ratione naturali sequitur (§. 399. seq.). Uterque enim consentit de jure suo in alium transferendo : locator quippe disponit de sua re , & de sua opera alii concedenda ; conductor autem de mercede alteri præstanda. Hoc jus igitur utrique ex consensu quæsitum alter alteri tribuere tenetur.

§. CCCCL. Effectus locationis conductionis est , ut actio detur *locatori*, ejusque hæredibus [b] , contra conductorem, ejusque hæredes [c] , ad solvendam constituto tempore mercedem [d] , & ad rem finita locatione restituendam [e]. Præterea , locator agit ad omnem causam, & ad præstandum damnum dolo , vel culpa datum. [f]

Jure Romano causa hæc petitur ipsa actione locati [g] ; & culpa saltem levis præstatur [h] : nisi locator vel operam locare soleat [i], vel peritiam profiteatur. [k]

Sed & *conductori* , ejusque hæredibus [l] , datur actio contra locatorem , ejusque hæredes , ut præstet usum rei , vel operæ locatæ , & conductæ , nec non omnem causam, & culpam. [n]

Jure Romano hæc actio datur ex ipso contractu locati ; eademque culpa præstatur , quam locator præstat.

§. CCCCLI. Finitur locatio finito usu : Jure Romano , etiam ante , si 1. dominus indigeat ; vel 2. refectione opus sit ; vel 3. conductor re abutatur , &c. [o]

§. CCCCLII. MANDATUM est contractus juris gentium [p] , consensualis , quo quis negotium alterius honestum , ab hoc sibi commissum , gratis (etsi honorarium accedere possit [pp]) suscipit. [q]

n. 1. Causa hujus obligationis est ex jure gentium : uterque de suo jure disponit ; *mandans* de suo negotio, quod alterius curæ committit ; & *mandatarius* de sua opera , & diligentia. *Mandatarius* igitur , qui promittit operam , & diligentiam , jus aliquod transfert in mandantem , quod huic tribuere , i. e. diligentiam , & operam promissam , & quicquid inde accepit , præstare tenetur. *Supr.* §. 353. *n.* 4.

Econtrario , *mandans* , qui alteri negotium suum commisit , nullum jus in mandatarium transfert ; adeoque *mandans* non tenetur *mandatario*. Si vero *mandatarius* impensas , fecerit , tunc tenetur *mandans* eum indemnem præstare : non ex pacto ; nam dictum est nihil mandatario promissum esse : sed ex æquitate , ne locupletior fiat cum alterius jactura.

Hinc apparet ratio , cur mandans re integra semper pœnitere possit : nam is nul-

(*a*) l. 19, §. 7, Locat. l. 1, pr. æstim. act. Conf. l. 22, §. 2, l. 25, §. p. ff. Locat. cond. (*b*) l. 24, l. 29, C. Locat. (*c*) dict. leg. (*d*) Grot. l. 2, c. 12, §. 18. (*e*) pr. Inst. de Locat. cond. (*f*) Laut. comp. pag. 389. Heinecc. Elem. part. 3, §. 126. (*g*) Laut. d. l. (*h*) §. 5, Inst. Loc. Cond. l 5, §. 2, Commod. (*i*) l. 40. Locati l. 1, §. 8, depos. d. §. 5, Inst,

(*k*) l. 9, §. p. Locat. B. Par. hyp. Inst. de loc. cond. §. 4. (*l*) l. 19, § 9, ff. Locati. l. 49, ff. O. A. (*n*) pr. Inst. de locat. cond. l. 15, §. 1, in f. l. 21, ff. locati Laut. comp. p. 381, seq. (*o*) Conf. B. Par. Hyp. Inst. tit. locat. §. 3. (*p*) L. 7, pr. §. 6. pact. (*q*) l. 6, pr. l. 7. ff. l. 1, C. Mand.

nullum jus in mandatarium transtulit, adeoque ei non obligatur. (*Vid. dict.* §. 153.)

n. 1. Requiritur igitur ad *mandatum*, 1. ut uterque consentiat, etiam tacite: consentit autem qui operam, & auxilium præstat, vel ratihabet; non si saltem commendat, vel nudum consilium dat, & alter æque facturus fuisset [r]. 2. Ut negotium sit honestum; alias neuter alteri obligatur [rr]: uterque tamen illis, quibus nocitum est, ex delicto tenetur [s]. 3. Ut gratis fiat; & 4. mandantis intersit. [t]

n. 2. Mandatum est vel 1. generale, vel speciale [u]; 2. vel tacitum, vel expressum. [v]

n. 3. *Effectus* mandati est *I.* ut mandans teneatur ex facto mandatarii, etsi hic fines mandati excesserit [x]; adeo ut si alii nocitum est, ex delicto uterque obligetur. [y]

II. Ut *actio* ex hoc contractu detur *mandanti*, ejusque hæredibus, adversus mandatarium, ejusque hæredes, ad præstanda ea, quæ occasione mandati accepit [z]. Præterea jure Romano eadem actione mandans agit ad omnem causam, dolum, & culpam, &c.

III. Ut *actio* quoque detur *mandatario* ad indemnitatem ratione mandati consequendam [b]: etsi per æquipollens saltem mandatum impleverit.

n. 4. Finitur actio mandati 1. consensu utriusque: 2. revocatione mandantis, & renunciatione mandatarii: modo res integra sit. *Vid. supr.* §. 153.

An 3. morte mandantis, vel mandatarii? Affirmatur, si res integra sit [d]: cum enim defunctus non fuerit obligatus [e], nec hæredes obligari poterunt; quia obligatio, quæ nulla in defuncto fuit, in hærede inchoari nequit. [f]

Exc. si res integra non sit, uti si geri cœpta est, vel si mors gerenti ignota sit [g]. Mentem *l.* 57. *ff. mand.* quæ obstare regulæ nostræ videtur, alibi [h] explicavimus.

§. CCCCLIII. SOCIETAS in genere communionem utilitatis denotat; unde tot societates dantur, quot negotia, quæ ad communem utilitatem tendunt.

§. CCCCLIV. Societates in genere sunt vel PUBLICÆ, vel PRIVATÆ [i]. Ad *publicas* societates referuntur 1. societates civiles; quando scilicet plures patresfamilias in unam civitatem coëunt juris tuendi causa [k]: 2. societas bellica, quæ contrahitur per fœdus sociale [l]. Quidam 3. societatem aliquam humani generis fingunt; at talem non dari, alibi probavimus. [m]

Privatæ societates sunt, 1. quando plures privati unum corpus constituunt, ut corpora opificum, monasteria, &c. [n]: 2. Societates domesticæ [o]: 3. societates negotiatoriæ, de quibus hic agimus.

§. CCCCLV.

(*r*) l. 22, §. 11, l. 15, Mand. Grot. l. 2, c. 12, §. 2, Laut. comp. tit. mandati (*rr*) vid. Laut. comp. pag. 286. & 287. (*s*) Laut. dict. pag. 286. (*t*) Laut dict. loc. pag. 285, & 286. (*u*) Grot. l. 3, c 18, n 1. (*v*) Laut. d. l. pag. 184, in fin. (*x*) Grot. l. 2, c. 11, §. 12, l. 3, c. 21, §. 4, n. 1. & 3. (*y*) Laut. d. l. pag. 285. (*z*) l 8, § 6, l. 10, §. 2, l. 20, pr. Mand. Laut. comp. p. 287. (*a*) L. 22, §. 11, Mand. Laut. comp. pag. 288. (*b*) §. 8, Inst. mand. l. 12, §. 9, l. 20, pr. l. 27, §. 4, l. 56. §. f Mand. Laut. tit. mandati pag. 289, Grot. l. 2, c. 11, §. 13, n, 1. (*c*) Grot. l. 2, c. 16, §. 21. (*d*) §. 10, inst. mand. l. 57, mand. Grot. l. 2, c. 11, §. 17, n. 1. (*e*) Vid. supr. §. 153. (*f*) Vid. jus meum controv. tit. Mand. q. 18. (*g*) d. §. 10. (*h*) dict. quæst. 19. (*i*) Grot. l. 2, c. 5, §. 17. (*k*) vid. supr. §. 199, seq. (*l*) vid. infr. l. 7, cap. 4. (*m*) vid. differt. procem. l. §. 24, seq. (*n*) vid. supr. §. 280. (*o*) vid. supr. §. 138. seq.

§. CCCCLV. SOCIETAS est contractus juris gentium [p], consensu constans, de communicando invicem *rei*, vel *negotii* honesti, lucro, & damno. [q]

§. CCCCLVI. Hæc *societas* est vel UNIVERSALIS; eaque vel *omnium bonorum*, qua omnia bona, & onera [r], ad quæ socius tenetur (modo ne ex delicto suo [s]), communia sunt; vel *omnium negotiationum*, qua sola ea, quæ quæstus causa fiunt [t]: vel PARTICULARIS, quæ certarum rerum, vel negotiationum est; eaque in dubio contracta videtur. [u]

§. CCCCLVII. Causa hujus contractus ex jure gentium oritur: Socii enim, qui de lucro, & damno invicem communicando paciscuntur, de suo jure disponunt, nimirum, de utilitate suæ rei, vel operæ in alium transferenda. Ex hac dispositione cuique sociorum jus quæsitum est, quod alter alteri tribuere tenetur.

§. CCCCLVIII. Partes lucri, & damni, dependent ex consensu partium: prout enim partes de suo jure disponunt, ita jus est; adeoque partes possunt esse inæquales. [v]

Si socii ita paciscuntur, ut alter nullam lucri, sed solum damni partem habeat [x], vel donationis causa societatem ineunt [y], valet quidem pactum jure naturæ, (secus, ac jure Romano); sed tunc non est societas. [z]

§. CCCCLIX. *Effectus* societatis est, *obligatio* communicandi lucrum, & damnum: unde datur *actio* sociis, eorumque hæredibus, contra socios, eorumque hæredes, ad id, quod socii ratione societatis sibi invicem præstare tenentur. Præterea ex *societate* omnis causa, & culpa præstari debet. [b]

Jure Romano causa petitur actione ex ipso contractu, & culpa saltem levis præstatur.

§. CCCCLX. Finitur societas, 1. morte unius socii, 2. renunciatione unius [d], 3. negotio finito [e], &c. [f]

§. CCCCLXI. CONTRACTUS VERBALIS stipulatio dicitur: & est eorum, quæ rogata sunt [g], inter præsentes [h], in continenti [i], ob causam [k], verbis [l], facta repromissio. [m]

n. 1. *Causa* stipulationis, quoad consensum, est ex ipso jure naturæ; nam ex eo, quod alter rogat, alter respondet, obligatio jure naturæ oritur propter consensum, etsi nulla causa præcesserit [n]: at quoad *formam* est meri juris civilis. Adeoque ex jure Romano est, quod verba requirantur, quod responsio debeat fieri in continenti, quod causa præcedens requiratur, quod inter præsentes fieri debeat, &c. & quod his solennibus deficientibus stipulatio nec in vim pacti valeat. [o]

n. 2. Ratio inventæ stipulationis fuit, quod 1. jure Romano ex nudo pacto nulla data fuerit actio, quia noluere leges,

(*p*) l. 7, pr. & §. 1, pact. §. 2, Inst. de jur. nat. (*q*) l. 57, ff. pro Socio Laut. tit. pro socio 138, seq. Grot. l. 2, c. 12, §. 4, & §. 24. (*r*) l. 73, ff. pro soc. (*s*) l. 52, §. f. & leg. seq. Pro soc. (*t*) leg. 7, pr. eod. (*u*) pr. Inst. de societ. (*v*) Grot. l. 2, c. 12, §. 24, n. 3. (*x*) l. 59, pr. pro socio. (*y*) l. 5, §. fin. Pro socio. (*z*) dd. leg. (*a*) l. 35, l. 63, §. 8, Pro socio l. 73, l. 74, §. p. eod. Laut. comp. pag. 294. (*b*) l. 5, §. 2, commod. (*c*) §. 5, Inst. de locat. (*d*) §. 4, Inst. l. 64, ff. l. 14, eod. vid. §. 353, n. 4. (*e*) §. 6, Inst. de locat. (*f*) Laut. comp pag. 295. (*g*) l. 1, §. 2, V. O. l. 52, §. 2, O. & A. (*h*) l. 1, C. Contr. stip. (*i*) l. 1, §. 1, l. 137, p. V. O. (*k*) vid. supr. §. 436, n. 2. (*l*) d. l. 52, §. 2. (*m*) Laut. Comp. p. 627. (*n*) l. 52, §. 4, V. O. (*o*) tot. tit. Inst. De inutil. stipul.

leges, ut cives temere sua jactent; uti jactare videbantur, si sine causa promitterent [p]: 2. quod nec dissolvi potuerit civilis obligatio per nudum pactum: nec 3. contractus civilis nudo pacto potuerit transformari in alium contractum, ad eum effectum, ut tolleretur obligatio ipso jure: quia iisdem demum modis aliquid dissolvitur, quibus contrahitur. Obligatio igitur civilis non nisi per obligationem civilem dissolvi potuit.

Legislatores Romani rigorem juris antiqui varie mitigarunt (*vid.* §. 436. 438.); & inter alia statuerunt ratione *primi membri*, ut si verbis solennibus id, quod nudo pacto promissum erat, confirmaretur, etiam obligatio civilis inde oriretur, nimirum, *actio ex stipulatu*: adeoque ad essentiam stipulationis requisivere, ut causa præcesserit (*d.* §. 436.). Non enim temere videbatur suum jactare, qui deliberato animo fidem datam iterato confirmat: jam enim causa subesse putabatur, nimirum, pactum præcedens.

Et cum quoad *secundum*, & *tertium membrum*, iisdem demum modis quid dissolvatur, quibus contrahitur, sponte sequitur, accedente stipulatione, i. e. *contractu verbali*, priorem obligationem civilem jam per aliam obligationem civilem, i. e. per verborum obligationem, ipso jure dissolvi, vel in aliam civilem transformari posse.

n. 3. Species stipulationis sunt, 1. *correalis obligatio*, 2. *fidejussio*, 3. *novatio*, & *delegatio*, 4. *acceptilatio*; de quibus singulis suis locis agemus.

§. CCCCLXII. LITTERARUM OBLIGATIO est contractus nominatus [q], quo quis litteris pecuniam, vel rem, quam se, vel alium [r], accepisse confessus est, adhibitis verbis solennibus restituere promittit.

n. 1. *Causa* hujus obligationis quatenus ex *consensu oritur*, æque, ac stipulatio, est ex jure naturæ: debitor de suo jure disponit promittendo; ipse enim declarat, se debere, se alteri obligatum, adeoque jus alii sua voluntate quæsitum esse. Idque jure gentium verum est, sive causa, propter quam cautio scribitur, præcesserit, sive non: statur enim promissioni debitoris.

n. 2. At *forma* est ex jure civili: hinc 1. requiritur debitum præcedens, quod cautione, seu litterarum obligatione firmatur, unde cautio dicitur [s]. 2. Requiritur ut *litteris scribatur* cautio; adeoque locum habet, *ubi quæri non potest* [t], forte si inter absentes, vel cum muto negotium sit. 3. Requiritur *certa*, & *solennis formula*, tum interrogandi, tum respondendi, quam ex Theophilo alio modo Gothofredus exhibet, alio modo Heineccius [u]. Sed & 4. speciale hoc constitutum est jure Romano, ut confessio sola acceptæ pecuniæ, scriptis facta, non probet debitum, sed debitor opponere possit, non numeratam esse pecuniam [v]. Secus si causa expressa [y], vel semel agnita est. [z]

n. 2. Ratio introductæ *litterarum obligationis* eadem est, quæ *stipulationi* cau-

(p) l. 1, §. 2, ff. de rer. permut. vid. supr. §. 436, 437. (q) §. fin. Inst. de obl. l. 14, C. Non num. pec. l. 1, §. 1. O. A. Caji Inst. l. 2, §. 9. §. 1, pr. & §. 13. Heinecc. antiq. Rom. ad Inst. l. 3, tit. 22. (r) l. 6, C. Non num. (s) l. p. Cod. Theodos. de denunc. l. 5, C. Non num. pec. (t) §. 1, Inst. lit. obl. (u) Heinecc. d. l. 3, tit. 22. (v) l. 7, C. Non num. (y) l. 13, C. non num. l. 25, §. fin. probat. (z) l. 4, C. Non num.

causam dedit: nimirum, 1. ut ex nudo pacto, per *litterarum* obligationem confirmato, detur actio: 2. ut prior obligatio civilis per talem obligationem litterarum ipso jure tollatur, vel 3. in aliam civilem obligationem transformetur. §. 462. *n.* 2.

Nam inter *litterarum obligationem*, & *verborum obligationem*, nihil interest, nisi quod *hæc obligatio* verbis inter præsentes, *illa* literis, adeoque inter absentes, qui quærere inter se non possunt [a], constituatur. Utrobique autem verba solennia [b], & NB. causa præcedens [c], requiritur. Actio, quæ ex hac litterarum obligatione datur, vocatur *condictio ex scriptura.* [d]

n. 3. Hinc jam apparet, 1. *litterarum obligationem* differre ab *obligatione chirographaria*, quæ tantum pactum nudum infert: 2. eam referri non posse ad solam *novationem.* Etsi enim formula, quam Theophilus affert, indigitet, per litterarum obligationem dissolvi priorem obligationem, & in aliam transformari, id tamen exempli saltem causa fit: principalis ejus effectus est, ut actio ex tali litterarum obligatione, si causa præcessit, detur. [e]

n. 4. Differt quoque *a constituto*, quod causam quidem præcedentem requirit, sed verbis solennibus ibi opus non est [f]. Neque per constitutum obligatio civilis dissolvitur, nec hæc in aliam transformari potest: id enim saltem per verborum, & litterarum obligationem efficitur.

SECTIO IV.

De Contractibus innominatis.

§. CCCCLXIII. OMNES reliqui contractus, qui certum nomen non habent, JCtis Romanis dicuntur *contractus innominati* [h], & referri possunt ad quatuor genera [a] *Ad do ut des*, [b] *ad do ut facias*, [c] *ad facio ut des*, [d] *ad facio ut facias.* [i]

Contractus *do ut des* est, quo res datur, ut illa ipsa, vel tota, vel pro parte; sola, vel cum alia re, reddatur. *Do ut facias* est, quo res datur, ut accipiens aliquid faciat. *Facio ut des*, quo aliquid facio, ut alter mihi aliquid det. *Facio ut facias*, quo factum præstatur, ut in ejus compensationem fiat aliud. [k]

n. 1. Actio, quæ ex his negotiis naturalibus datur, certum nomen non habet, sed vel juxta præscripta verba disponentium instituitur, unde actio *præscriptis verbis* dicitur [l]; vel juxta expositionem facti, quod judici proponitur: unde *actio in factum vocari solet.* [m]

Hinc si dubium sit, an actio nominata, vel quænam competat, JCti Romani hanc naturalem actionem de *præscriptis verbis* dare solent.

n. 2. Atque hæc ratio est, cur *actio æstimatoria*, & *permutatio*, a JCtis Romanis inter contractus innominatos referantur. [n]

Nam *æstimatorius* contractus est, quo res certo pretio æstimata datur vendenda. [o]

Du-

(a) §. un. Instit. ibi, ubi quæri non potest. &c. de liter. obl. (b) l. p. C. Theod. de Denunciat. Theophil. Paraphr. Inst. l. 3, tit. 22 Caji Inst. l. 2, t. 9. §. 1, pr. & §. 13. (c) vid. §. præced. n. 1. (d) d. § un. Conf. Heinecc. d. l. Gaji d. l. (e) d. §. un. (f) l. 24, l. 26, ff. Constitut. pec. (g) l. 2, §. 2, seq. l. 28, Const. pec. Laut. comp. p. 218, in fin. (h) Laut. comp. pag. 392. (i) l. 5, pr. ff. d. præscr. verb. (k) Laut. tit. de præscr. verb. pag. 399, seq (l) Laut. comp. pag. 501. (m) Laut. comp. pag. 401. (n) Laut. comp. pag. 392, seq. (o) L. 1, pr. §. 1, de æstimatoria.

Dubium hic fuit, an negotium hoc esset *venditio*, quia res alii pro certo pretio vendenda traditur; an vero *locatio*, & *conductio operæ*, quia operam de re vendenda vel locasse, vel conduxisse partes videntur. Ne igitur cavillandi occasio detur, JCti actionem quidem *præscriptis verbis* dederunt, sed cum qualitate *æstimatoriæ*. Cujus effectus est, ut sit bonæ fidei contractus, æque, ac ille, quibus similis est. [p]

n. 4. Quæri solet, an per hunc contractum *æstimatorium* transferatur dominium in eum, qui rem vendendam æstimato accepit, ad eum effectum, ut periculum rei in accipientem transeat? Recte id negat Ulpianus [q]. Sane, is, qui alii rem dat ut pro certo pretio eam vendat, non habet animum transferendi dominii antequam vendita, & tradita sit. Hinc accipiens liberatur si rem ipsam, etiam corruptam, (sine ejus dolo, & culpa) restituit [r]; quod verum non esset si is dominus factus fuisset, adeoque periculum ad eum pertineret.

Certum igitur est, per solam æstimationem periculum in accipientem non transire. [s]

Neque *obstat* assertum ejusdem Ulpiani, *æstimationem periculum ejus facere, qui suscepit.* Resp. Diserte loquitur de casu, ubi quis *suscepit se præstiturum æstimationem.* Quo casu omnino verum est, *re æstimato data omne periculum præstandum ab eo, qui æstimationem se præstaturum recepit:* quæ sunt verba ejusdem Ulpiani. [t]

At bene notandum est, accipientem hoc casu periculum suscipere, adeoque casum omnem præstare, non vi *dominii*, (quia accipiens liberatur si rem incorruptam reddit [u]; quod verum non esse, diximus, si dominus factus esset) sed ex *pacto*, quia ultro æstimationem præstandam suscepit. [v]

Atque hac ratione antinomia inter duas has ejusdem Ulpiani leges, quæ adeo juris interpretes vexavit, sponte sua evanescit.

n. 5. *Permutatio* est, quando res cujuscunque generis datur, ut pro alia accipiens vicissim det rem aliam, sive ejusdem, sive diversi generis. [x]

Hic iterum dubium fuit, anne sit vera emtio venditio [y], adeoque contractus nominatus. Verum, cum 1. eo casu non constaret, quis sit emtor, quis venditor: 2. quænam merx, quod pretium: 3. emtio nudo consensu consistat, permutatio a datione incipiat, &c. ideo receptum tandem est, hic non esse venditionem, utpote quæ pecuniam numeratam requirit, & nudo consensu constat, sed contractum innominatum [z]. Quia tamen *permutatio* ante inventam pecuniam numeratam ab emtione venditione non differebat; ea autem inventa, vera venditio non esset: actio naturalis *de præscriptis verbis* inde data est, cum qualitate *de rerum permutatione*. Cujus effectus est, ut imitetur naturam ejus contractus, i. e. referatur inter negotia bonæ fidei. [a]

At merito quæritur, quomodo *permutatio* differat ab articulo *do ut des?* Resp. Quidam antiquorum JCtorum *rerum permutationem* esse ipsam *emtio-*

(*p*) l. 1, ff æstim. act. (*q*) l. 17, §. 1, ff. præscr. verb. (*r*) d. l. 17, §. 1. (*s*) d. l. 17, §. 1, l. 10, §. 4 & 5, jur dot. (*t*) l. 5, §. 3, ff. Commod. (*u*) d. l. 5, §. 3. (*v*) Conf. l. 10, §. 6, jur. dot. (*x*) l. 1, pr. §. 2, ff. l 6. C. de rer. permut. (*z*) l. 1, de rer. permut. (*a*) §. 28, Inst. act.

emtionem venditionem, adeoque contractum nominatum, statuerunt [b]. Sane, Sabinus, & Cassius etiam in alia re, extra pecuniam numeratam, pretium consistere posse, existimarunt [c]. At Proculus, aliique, *permutationem rerum* propriam esse contractus speciem, a *venditione* diversam, crediderunt [d]; ac rationes differentiæ plurimas allegaverunt. [e]

Vulgo autem notum est, apud Romanos, quoties incertum esset quale negotium sit, civilem incerti actionem dari, i. e. præscriptis verbis: atque eandem Imperatores hoc quoque casu dederunt. [g]

Cum vero permutatio vicina esset emtioni [h], immo a quibusdam pro ipsa emtione venditione haberetur [i], proprium nomen huic negotio imposuerunt [k], & uti in contractu æstimatorio dederunt *actionem æstimatoriam præscriptis verbis* [l], ita in contractu permutatorio *actionem permutatoriam de præscriptis verbis* dari voluerunt. [m]

Hæc igitur actio sequitur naturam actionis emti venditi [n], indeque est bonæ fidei. [o]

Differt ergo *permutatio* ab articulo *do ut des*, quod illa proprium nomen habeat, & speciale actionis nomen; & quod actio, quæ ex hoc negotio oritur, sit bonæ fidei.

CAPUT III.

De Accessionibus Conventionum: ubi de Jurejurando, de Pignoribus, de Correis, de Fidejussoribus, de Obsidibus, item de Conditione, Modo, & Die, agitur.

§.CCCCLXIV. PACTIS, & promissionibus aliquando addi solent *cautiones*, ut eo magis firmi maneant.

Cautio autem illa fit vel adjectione rei religiosæ, i. e. *jurejurando*; vel datione rei, quod fit per *pignus*, & *hypothecam*; vel interventu personæ extraneæ, quæ vel ut principalis accedit, ut *correi*, vel ut minus principalis, quo pertinent *fidejussores*, *obsides*, & *guaranta*.

De guarantis in *libro septimo* speciali capite agemus.

§. CCCCLXV. Omnes hæ accessiones valent ex dispositione eorum, qui jus paciscendi habent: is enim, qui juramento fidem datam confirmat, qui securitatis causa pignus tradit, qui obligationem alterius in se recipit, vel in solidum, vel fidejubendo pro alio, vel mandando ut solvat, vel obsidem se dando, vel guarantiam promittendo; de jure suo disponit, illudque voluntate sua in alium transfert, adeoque alteri tribuere hoc jus, quod alienum est, tenetur. Quod in singulis speciebus plenius demonstrabimus.

(b) §. 2, Inst. de emt. vend. (c) d. §. 2. (d) d. §. 2. (e) l. 1, ff. rer. permut. ibique Goth. (f) l. 1, §. 1, & 2, Præscr. verb. l. 1, pr. ff. de æstimatoria (g) l. 5, §. 1, Præscr. verb. ibi: *quia non placet, permutationem rerum emtionem esse, dubium non est, nasci civilem actionem.* (h) l. 2, ff. Rer. permut. (i) §. 2, Inst. de emt. vend. (k) §. 2, Inst. de emt. vend. (l) l. 1, ff. de æstimatoria. (m) Rubr. & tot. tit. de rerum permut. junct. l 5, §. 1, Præscr. verb. (n) l. 2, ff. Rer. perm. (o) §. 28, Inst. de action.

Sectio I.

De Jurejurando.

§. CCCCLXVI. Grotius ab omni ævo, & apud omnes gentes, magnam vim jurisjurandi fuiſſe, aſſerit [p]; unde perjurium monſtroſum peccatum dicitur. [q]

§. CCCCLXVII. Jusjurandum quibuſdam dicitur quaſi Jovis jurandum; nam jus a Jove dici, ſunt qui aſſerunt. Rectius videtur dici, quaſi *jus*, *quod jurandum*, i. e. jurando confirmandum eſt.

§. CCCCLXVIII. Jusjurandum eſt aſſertio religioſa ad id, quod vel promittitur, vel aſſeritur, confirmandum adhibita. [r]

Fieri ergo illa aſſertio poteſt, non tantum per Deum, ſed & per quamvis aliam rem, quæ nobis ſancta eſt [s]; etiam per creaturas, &c. [ss], non per deaſtros [t]: etſi recipi ab alio, cui Idola ſacra ſunt, tale juramentum poſſit [u], quia Deus etiam talia punire ſolet. [v]

§. CCCCLXIX. Cautio autem hæc in eo conſiſtit, quod jurans deterreri ſoleat a violatione fidei datæ, per mala, quæ in caſum perjurii ſequi ſolent. Ita enim 1. is, qui per Deum jurat, (idem autem eſt ſi per cœlum, per terram, per templum, quis juret; quia intelligitur is, qui in cœlo habitat, qui terram creavit, & qui in templo adoratur) eum vindicem vult eſſe perfidiæ. Simili ratione 2. is, qui per principem jurat [x], ejus vindictam in caſu perjurii implorat: merito igitur perjurus non tantum qua violator fidei, ſed præterea quod rem ſanctiſſimam, Deum ſcilicet, & Principem, teſtem perfidiæ ſuæ adhibuerit, pœnam metuere debet. Ita 3. qui per ſalutem ſuam, vel liberorum ſuorum, per lapides, per pice torrentes atraque fuligine ripas, jurat, in caſum violatæ fidei optat, ut male ſibi, ſuiſque ſit, Deumque, qui fidei præſidet, executorem horum malorum precatur. Denique, & 4. qui per amicos, per memoriam majorum, &c. jurat, itidem mali aliquid ſibi imprecatur, nimirum, ut boni viri male de eo ſentiant: ſed & fidem violando in amicos, & majores parum in pretio habere, declaramus; quæ res in foro ſoli, ſpeciatim in civitate, inſignem effectum habet. [y]

§. CCCCLXX. Qui aliquid promittit *an Eydes ſtatt*, (*juramenti loco*) in genere omnes res religioſas adhibuiſſe videtur; adeoque formula hæc verum juramentum continet. [z]

§. CCCCLXXI. Juramentum non eſt execratio [a], nec votum, quod corban vocatur. [b]

§. CCCCLXXII. Jurare igitur licitum eſt, etiam Chriſtianis [c]; jusjurandum enim eſt cultus divini ſpecies [d], quia

(*p*) L. 1, c. 13, §. 1. (*q*) ibid. §. 10. (*r*) Vid. jus meum controv. tit. de jurejurando quæſt. 1. (*s*) d. c. 13, §. 10, 11. (*ss*) vid. jus controv. tit. de jurej. q. 6, & 7. (*t*) Grot. l. 2, c. 2, §. 9, n. 4. jus controv. tit. de jurej. q. 5. (*u*) Grot. d. c. 11, §. 11. Dict. jus controv. q. 8. (*v*) d. §. 12. (*x*) Grot. l. 1, c. 2, §. 10, n. 4. l. 2, c. 13, §. 11. (*y*) Grot. d. §. 1, jus meum controv. d. qu. 1. (*z*) vid. jus meum controv. tit. de jurej. q. 9. (*a*) Laut. comp. pag. 174. diſſent. Grot l. 1, c. 19, §. 1, n. 2. (*b*) Grot. l. 2, c. 13, §. 10. (*c*) Diff. Grot. l. 2, c. 13, §. 11, n. 1, & 2, & §. 21, vid. jus meum controv. tit. de jurej. q. 2. (*d*) vid. Grot. l. 2, c. 20, §. 45, n. 2, l. 2, c. 13, §. 10, §. 16, n. 2, & ſupr. §. 9.

quia Deus testis veritatis, & vindex perjurii imploratur [e]. Neque obstat effatum Servatoris: *Confabulatio vestra sit: Immo, Immo: Non, non; quod ultra est, est a malo* [f]. Nam nova ratione dubio huic satisfeci in jure meo controverso [g]. Sed & præterea loquitur Servator de confabulationibus, & de quotidiano sermone; ibi enim cum citra necessitatem adhibeatur nomen Dei, omnino prohibitum est, jurato quid asserere: secus ergo si de confirmatione promissi, vel assertionis judicialis, agitur. [h]

§. CCCCLXXIII. Omne juramentum est vel *promissorium*, vel *assertorium*. De hoc *infra*, ubi probationis jura explicabimus, agemus.

§. CCCCLXXIV. *Promissorium* est, quando quid promittitur adjecta mentione rei relig[illegible]. [k]

§. CCCCLXXV. Jurare, i. e. promissa jurato confirmare, possunt omnes, qui consentire possunt [l]. Non ergo infantes, nec furiosi, nec summe ebrii. [m]

§. CCCCLXXVI. Juramentum præstari debet juxta mentem ejus, cui promittitur, non juxta reservationem mentalem jurantis [n]: & servari debet etiam prædoni [o], perjuro [p], tyranno [q], hosti [r]; nec pœnæ nomine ipsis jus hoc auferri potest. [s]

§. CCCCLXXVII. *Effectus* jurisjurandi est, ut jurans *obligetur* ad implendum id, quod jurato promisit [t]: etsi 1. promissio jurata vi, metuque sit extorta [u]: 2. jurans dolo inductus sit ad promittendum; modo dolus non inducat errorem, qui consensum impedit [v]; vel 3. promissio ex turpi, seu injusta causa facta sit [x]: non si 4. ipsa promissio sit turpis, aut injusta. [y]

n. 1. Hinc jam apparet ratio, cur juramentum Gabaonitis præstitum validum fuerit, etsi videatur 1. *injustum*, 2. ex *errore* præstitum, & 3. *dolo* elicitum [z]. Nam *injustum* non fuit: *tum* quia Gabaonitæ ab hoste extrema metuentes saluti suæ consulebant, & vitam sibi salvam stipulabantur; quod negotium intuitu Gabaonitarum licitum fuit: *tum* quia ipse Deus præceperat Israëlitis, ut supplicibus, & veniam deprecantibus, ac pacem, & religionem amplectentibus, parcerent. [a]

Cur ergo Israëlitæ eos servos fecerunt si pactum licitum fuit? Resp. *tum* quia Deus dicto loco eos, qui ultro se dedebant, non aliter salvos esse voluit, nisi sub lege servitutis [b]: *tum* quia ipsis nil nisi vitam salvam promiserunt.

Neque *error* hic talis fuit, qui consensum impediret: non enim in persona, sed saltem in qualitate personæ erra-

(e) d. §. 13. (f) Matth. V. 37. (g) dict q. 2. (h) Grot. c. 13, §. 21. (i) Grot. l. 3, c. 1, §. 19, l. 2, c. 13, §. 21, n. 1. (k) Laut. comp. pag. 176. (l) Grot. l. 2, c. 13, §. 2. (m) Laut. comp. pag. 174. (n) Grot. l. 2, c. 13, §. 2, 3, 5, c. 15, §. 29. n. 2. conf. jus controv. tit. de jurejur. q. 4. (o) Dict. c. 13, §. 19, l. 3, c. 15, §. 2, & 5. (p) d. c. 13, §. 16. (q) l. 3, c. 19, §. 2. (r) d. c. 13, §. 19. Conf. jus meum controv. tit. de pactis. q. 33. (s) Dict. c. 13, §. 20, n. 3, & l. 3, c. 19, §. 3, n. 2, ubi aliud obtinere jure gentium, ait. Dict. c. 19, §. 5. (t) Laut. comp. pag. 175; Grot. l. 2, c. 13, §. 14, §. 29, c. 14, §. 3. l. 3, c. 1, §. 19. (u) Vid. jus meum controv. de jurejur. qu. 11, & supr §. 418, Grot. l. 2, c. 17, §. 14, 15, 16, 17, & lib. 3, c. 19, §. 16. (v) Grot. d. c. 13, §. 4, 6, & 7. jus controv. dict. tit. q. 12. (x) vid. supr. §. 425 (y) ibid. Dissent. Grot. d. c. 13, §. 6. (z) vid. Josu. XI seq. 2. Sam. XXI. v. 1, seq. conf. Rauchb. p. 21, q. 4, per tot. (a) Deut. XX. 9, seq. Rauchb. d. q. 4, n. 59. (b) d. c. XX. §. 11.

erratum fuit. Accedit, quod ipsi jurantes dubitaverint, & nihilominus in genere vitam salvam promiserint. Illi igitur ipsi causa erroris fuerunt; facile enim interrogando Deum, certiorari de conditione personarum potuissent. Sed &, quod maximum est, per hunc errorem læsi non sunt, nec jus aliquod ipsis ablatum est; adeoque nulla fuit revocandi causa.

Denique nec *dolus* malus hic subsuit; dictum enim est, factum Gabaonitarum nihil injusti continere: de sua salute, & de incolumitate vitæ agebatur; ipsi pacem poscebant, quo casu ipse Deus parcendum esse victis, statuit. Hinc jure Romano (ubi actione de dolo negotia dolo contracta rescinduntur) non habetur pro dolo, si aliud agitur, aliud simulatur: *sicut faciunt qui per ejusmodi dissimulationem deserviunt, & tuentur vel sua, vel aliena.* [c]

§. CCCCLXXVIII. Si jurans violat juratam promissionem, actio datur creditori contra jurantem, ut fidem juratam impleat; Deo autem, ejusque vicariis, jus puniendi perjuros competit.

§. CCCCLXXIX. Eadem obligatio etiam ad summas potestates pertinet: illæque ex sua promissione jurata subditis, æque, ac alii privati, tenentur (etsi actio cum effectu institui contra Principem non possit) [d], Deoque violatæ fidei pœnas olim daturi sunt. Quatenus vero beneficia juris civilis, quibus vis juramentorum infringitur, Principi prosint, alibi examinavimus. [e]

§. CCCCLXXX. Pœna perjurii personalis est, adeoque ad hæredes non transit. Etsi Deus pœnas aliquando ad posteros extendat [f]. Hoc jure posteri Sauli luerunt perjurium parentis. [g]

§. CCCCLXXXI. Præstitisse autem, eoque jusjurandum implevisse videtur, 1. si præstatio impossibilis est, & per jurantem non stat [h]: 2. si alter remittit [i]: 3. si superior propter utilitatem publicam promittentem dispensat: quod relaxatio jurisjurandi dicitur [k]. Idque Principes ratione suorum juramentorum antecedenter facere posse, ait Grotius [l], non consequenter.

§. CCCCLXXXII. De interpretatione jurisjurandi Grotius varias suppeditat regulas [m], quas in genere non agnoscimus. Veras interpretationum regulas suppeditabimus infra §. 506.

Sectio II.

De Pignoribus.

§. CCCCLXXXIII. De *pignoribus*, eorumque jure, egimus supra §. 306. seq. Ubi simul demonstravimus, jure naturæ per contractum pigneratitium nullum jus in re, sed solam obligationem personæ, constitui.

Sectio III.

De Correis.

§. CCCCCXXXIV. Correi sunt vel *credendi*, vel *debendi*. Correi *credendi* sunt, cum id specialiter agitur [n], ut

(c) L. 1, §. 2, ff. dol. mal. (d) Grot. l. 2, c. 14, §. 16. (e) vid, supr. §. 421. (f) Grot. l. 2, c. 20, §. 14, l. 2, c. 13, §. 1, n. 1. (g) II. Sam. XXI, (h) Grot. d. c, 13, §. 8, & 9. (i) dict. c. 13, §. 18. (k) dict. c. 13, §. 20, (l) Grot. l. 2, c. 14, §. 3. (m) lib. 2, c. 13, §. 3, n. 2, §. 5, l. 3, c. 1, §. 19. (n) Auth. hoc ita &c. C. de duobus reis,

ut pluribus [o] eadem res [p], ex eadem caufa, [q], & quidem fingulis in folidum, debeatur. [r]

Correi *debendi* funt plures perfonæ [s], quæ uni eandem rem [t], ex eadem caufa [u], & quidem finguli in folidum, debent. [v]

§. CCCCLXXXV. Etfi autem plures hic fint obligationes, unum tamen faltem eft debitum: unde unus *creditorum* reliquis nocet [x], & unus reliquos liberat. [y]

§. CCCCLXXXVI. Quæri folet, *an fi reus correo fuccedit, per confufionem tollatur obligatio*; & recte id negatur: *Quoties enim duæ funt obligationes principales*, Scævola ait, *alteram alteri potius adjici ad actionem, quam confufionem parere.* [z]

§. CCCCLXXXVII. Porro quæri folet, *an correus debendi, qui folvit folidum, a correis partem repetere poffit?* Refp. a correis non poteft repetere [a], quia fuum debitum folvit: nifi 1. focii fint: 2. actiones ei cedantur: vel 3. ab eo repetatur, qui accepit pecuniam, adeoque cujus negotium geftum eft: hinc enim locupletior fieret cum alterius jactura. [b]

§. CCCCLXXXVIII. Caufa hujus correalis obligationis eft ex confenfu, adeoque hactenus ex jure naturali; prout enim partes de fuo jure difponunt, ita jus eft. Jure Romano ex nudo tali confenfu nulla actio dabatur, quia caufa non fubeft intuitu correi, qui vel nihil, vel faltem partem accepit: hinc tunc demum cum effectu correus obligatur, fi verba folennia accedunt, & correus contra correos agit actione ex ftipulatu.

SECTIO IV.

De Fidejufforibus.

§. CCCCLXXXIX. FIDEJUSSIO eft pactum, quo quis obligationem alterius, in majorem creditoris fecuritatem, in fidem fuam recipit; adeoque quando quis alterius obligationi, idem, quod ille debet, promittendo, accedit. [c]

§. CCCCXC. Ex hoc pacto naturali ratione oritur obligatio, quia quilibet de jure fuo difponere poteft: fi proinde ita difponit, ut alterius debitum in fe recipere velit, ex hoc promiffo jus in creditorem transfert, quod ei tribuere tenetur. [d]

§. CCCCXCI. Jure Romano, quia fine ulla caufa fidejuffor pacto fuo fe obligat, nulla inde dabatur actio, nifi ftipulatio pacto acceflerit: atque hinc non valet nifi tanquam verborum obligatio.

§. CCCCXCII. Fidejuffor accedere poteft cuique obligationi, etiam quæ ex crimine oritur (at non ad eum effectum ut morte puniri poffit, fed ut creditor agere poffit ad id, quod intereft [e]).

Fide-

(o) pr. Inft. de duob. reis. (p) l. 2, l. 9, ff. de duob. reis. (q) l. 9, l. 12, ff. Eod. (r) §. 1, Inft. l. 2, l. 3, §. 1, Eod. (s) pr. Inft. de duob. reis. (t) l. 2, l. 9, ff. Eod. (u) l. 9, l. 12, l. 6, §. 4, Eod. (v) d. pr. Inft. Laut. comp. pag. 629. (x) l. 2, ff. de duob. reis l. 31, Novat. (y) §. 1, Inft. de duob. reis. (z) l. 93. §. 2, ff. Solut. vid. jus meum controv. part. 2, pag. 901. (a) l. 62, ad leg. Falc. l. 2, c. de duob. reis l. 36, ff. Fidejuff. Laut. comp. pag. 631. (b) vid. jus meum controv. part. 2. pag. 566, q. 6, & pag. 571, qu. 12. (c) pr. Inft. de fidejuff. (d) Grot. l. 2, c. 21, §. 11, n. 2, l. 3, c. 2, §. 2, n. 2. (e) Grot. l. 3, c. 2, §. 2, n. 3.

Fidejussor si sciente domino fidejussit, repetere solutum potest actione mandati *f*, alias, negotiorum gestorum actione. *g*

§. CCCCXCIII. Similis fidejussori est 1. *mandator*, quando nudo pacto quis alii mandat *h*; ut 2. *constituens*, quando quis constituit nudo pacto, se suum, vel alterius debitum soluturum *g*; 3. *affirmator*, qui creditorem, cui ego pecuniam credere nolui, idoneum affirmat. *k*

S e c t i o V.

De Obsidibus.

§. CCCCXCIV. Species fidejussorum sunt Obsides, qui, nimirum, pro *suo*, vel *alieno* debito, carceri se tradunt.

§. CCCCXCV. Si quis pro securitate *sui* debiti carceri se tradit, *obstagium* dicitur. Jure naturæ valet tale pactum, quo quis ad carcerem se creditori suo obligat, in casum non factæ solutionis; quia debitor de sua libertate, adeoque de suo jure disponit. Atque hic cavendi modus hodieque in Holsatia obtinet, & Germanice vocatur *das Einlager*; quod integra dissertatione illustravit *Fomannus de obstagio*.

§. CCCCXCVI. Si quis pro *alieno* debito se obsidem dat, i. e. carceri se tradit, distinguendum est, an se det privato, an Principi: an extraneæ civitati, an hosti.

Privatus *se privato* obsidem dare pro alieno debito potest, quia de sua libertate, adeoque de suo jure, disponit *l*: at hic modus cavendi, propter abusum, in imperio Romano prohibitus est. *m*

Privatus *principi* suo se dare potest obsidem, v. g. pro reo criminis; qualia exempla obveniunt in historia Damonis, & Pythiæ, & passim. *n*

Hoc illicitum non est naturali ratione, quia obses de sua libertate, adeoque de suo jure disponit.

Si privatus obsidem se dat *extraneæ civitati*, v. g. pro securitate fœderis, inter duas civitates pacti, (uti in fœdere inter Gallos, & Protestantes Germanos, obsides dati sunt Christophorus Dux Megalopolitanus, & Landgravius Philippus junior *o*) valet tale pactum, quia de suo jure obses disponit.

Denique si civitas *hosti* fidem dat, & cautionis loco cives quosdam obsides offert, hoc quoque pactum jure naturæ non improbatur.

§. CCCCXCVII. Quis vero effectus est hujus negotii? Resp. obsides tamdiu in carcere retineri possunt, donec fides data impleta, & ei, cui data est, satisfactum sit.

Si is, qui obsides dedit, nolit fidem datam implere, vel ei contrarium aliquid faciat, quæritur, an is, cui obsides dantur, jus in vitam obsidum acquirat, ita ut interficere eos possit? Diximus, obsides dari *vel* privato, *vel* magistratui, *vel* alienæ civitati,

(*f*) §. 6. Inst. de fidej. (*g*) l. 6, §. 2, ff. Mand. Grot. l. 2, c. 10, §. 2, n. 2. (*b*) l. 32, ff. Mand. & Rubr. ff. de fidejussoribus &c. (*i*) L. 3, C. const. pec. ibique Goth. (*k*) vid. Struv. Exerc. 46, §. 35. (*l*) Foman. d. disp. §. 32, Hering. de fidejuss. c. 17, n. 66. Colcr. proc. exec. p. 1, c. 8, n. 11, exemplum refert met. Pist. p. 4, q. 138, n. 11, seq. (*m*) R. J. 1577, tit. 17, Rubr. *von wucherlichen* contr. § *wie wohl auch* &c. (*n*) vid. Grot. l. 2, c. 21, §. 11, ibique not. Tesm. (*o*) apud Sleidan. lib. 24. & Arum. de Jur. Publ. V. 1, disc. 78, n. 104, seq.

tati, *vel* hosti. In *primo* casu certum est, creditori nullum jus acquiri in vitam obsidis: tum quia obses non est dominus vitæ suæ; adeoque de ea disponere nequit; tum quia debitor hominem suo jure vita privare non potest.

In *secundo* casu res magis dubia est. Ille, qui pro reo criminis cavet, causa est quod dimittatur, eoque impunitatem consequatur: adeoque videtur morte puniri posse. At verius est, Principem non debere obsidem talem accipere: si vero accipit, non debet eum morte puniri, quia uti dictum est, obses disponit de jure, & re, quæ non est in ejus potestate.

Equidem Dionysius in exemplo Damonis, & Pythiæ, paravit mortem obsidi, in casum si alter non reverteretur: at tyrannus is fuit, cujus actus de jure naturæ testimonium non faciunt.

Tertio, & *quarto* casu, omnino jus vitæ, & necis acquiritur ei, cui dati sunt obsides, si dantes violant fidem datam. Rationem diversitatis explicabimus infra, ubi ex professo de obsidibus hosti datis agemus.

Præterea in his duobus casibus, (aliud est in prioribus) etiam inviti obsides dari possunt, si sunt membra civitatis fidem dantis: indeque in hos invitos quoque jus est sæviendi, tanquam in hostes, si civitas fidem fefellerit. Quod itidem infra plenius excutiemus.

§. CCCCXCVIII Finitur obsidium eodem modo, quo fidejussio. Præterea morte obsidis: cum enim omnis securitas hic consistat in detentione personæ, necessario sequitur, eam cessare exstincta persona.

SECTIO VI.

De Conditione, Modo, & Die.

§. CCCCXCIX. HACTENUS egimus de cautionibus, quæ alterius obligationi accedunt securitatis causa. Sed præterea pactis adjici possunt conditio, dies, & modus.

§. D. *Conditio* est oratio, quæ quid suspendit in futurum eventum incertum an sit exstiturus [p]. Eaque est vel *potestativa*, quæ pendet a nostro arbitrio [q]: vel *casualis*, quæ a casu, vel arbitrio tertii: vel *mixta*, quæ a casu, & nostro, vel nostro, & tertii arbitrio [r]. Deinde est vel *suspensiva*, vel *resolutiva*. [s]

§. DI. Conditiones igitur non sunt, 1. quæ non ex oratione, sed tacite, & ex natura rei insunt [t]: 2. quæ nihil suspendunt in futurum eventum, ut impossibiles, necessariæ, & turpes. *Vid.* §. *seq*

§. DII. Effectus conditionis est obligatio implendi si exiltit [u]. Potestativa etiam per æquipollens impleri potest, si in forma specifica impleri nequit. Si dubia sit conditio, non fit interpretatio contra eum, qui elocutus est; sed nihil actum videtur. [x]

§. DIII. Conditio verum jus tribuit, sed eventuale. Atque hinc est, quod spes debitum iri sit vera merx, & vendi possit; & quod liberi jus suum eventuale succedendi transferant ad hæredes suos. (Quæ transmissio, primogenito

(p) l. 37, l. 39, R. C. §. 4, §. 6, V. O. (q) Conf. Grot. l. 2, c. 11, §. 8, n 2. (r) l, un. §. 7. C. cad. toll. Grot. l. 3. c. 20. § 29. (s) Laut. Comp. p. m 51. (t) Grot. l. 3, c. 16, §. 23, n, 2, l. 3, c. 20, § 36, l. 3, c. 19, §. 14.

(u) Grot. l. 3. c. 19, §. 14, & l. 2, c. 11, §. 8, n. 2, l. 2, c. 15, §. 17, Laut. pag. 50, & 51. (v) l. 44, §. 3, Cond. dem. vid. jus meum controv. tit. de pactis. q. 45. (x) Dissent. Grot. l. 2, c. 17, §. 32, l. 3, c. 20, §. 26.

genito præmortuo, in regnis summam utilitatem habet.)

Conditio impossibilis vitiat negotium [y], non vero si turpis sit [z]: in præsens, & præteritum collata nihil suspendit [a], uti nec necessaria. [b]

§. DIV. *Dies* est tempus certum, quod sit exstiturum, sed incertum *quando* [c] (si enim incertum est an sit exstiturum, vera conditio est [d]). Die adjecto is statim cedit; non autem venit antequam dies præterierit [e]: intelliguntur autem regulariter dies naturales, non civiles. [f]

§. DV. *Modus* est causa finalis, propter quam aliquid fit, vel præstatur: uti si promitto alicui 100. ut monumentum exstruat [g], hæc obligatio pura est [h]; at non secuto modo adjecto, condici solutum potest. [i]

CAPUT IV.

De Interpretatione Pactorum; ubi vera interpretationum principia exponuntur.

§. DVI. In conventionibus omnis obligatio oritur ex placito, & consensu duorum in eandem rem. Adeoque ante omnia de placito illo, & de illo consensu in eandem rem, constare debet.

§. DVII. Si igitur disponentes different circa mentem conventionis; & verba, vel facta alter hoc sensu, alter alio explicet: quæritur, quænam interpretandi norma jure naturali obtineat?

Resp. Adhibenda sunt ea media, quæ ratio naturalis suppeditat ad intelligendam disponentium voluntatem, & quæ alibi explicavimus.

n. 1. Quoad *verba*, si dubia sunt, regula generalis *I.* est, ut is sensus valeat, quem contrahens scit alterum intelligere: id enim vere inter utrumque actum est. Si proinde ego sciens alterius intentionem alio sensu verba contractus accipio, fallaciam committo; non est idem utriusque placitum, sed unius alterius decipiendi animo propositum.

n. 2. *II.* Si uterque in bona fide est, & alter nescit, verba alio sensu ab altero accipi, pro eo fit interpretatio, qui verba adhibuit juxta usum communem [k] (communis autem etiam est sensus arti proprius [l]). Cum enim verba valeant usu, is, qui usum illum communem scit, vel scire debet, ex usu illo obligatur.

n. 3. *III.* Si partes aliquid promittunt ad certum finem, tunc ita interpretatio fit, ut omnia ea promissa censeantur, sine quibus pactum exitum habere nequit: idque ex medii necessitate; qui enim vult finem, vult etiam media.

Ex his jam apparet, 1. eum, cui abire datum est, non & redire; abitus enim, ex communi loquendi usu, reditum non infert [m]: at 2. cui ire datum est, ei etiam redire; finis enim pacti est, ut tuto

(y) l. 16, Cond. Inst. l. 4, §. 1, stat. lib. Laut. p. 50. (z) aliud jure Romano obtinet l. 9, cond. inst. (a) l. 7, l. 8, V. O. Laut. p. 50. (b) §. 11. Inut. stip. Laut. pag. 50. (c) l. 4, §. 1, quand. dies leg. Laut. p. 52. (d) l. 22, pr. quand. dies leg. Laut. p. m. 53. (e) Grot. l. 3, c. 21, §. 4. (f) Grot. l. 2, c. 16, §. 5. (g) Laut. Comp. p. 53, & p. 527. Leg. 16, §. f. Cond. & dem. (h) l. 41, pr. Contr. emt. (i) l. 1, C. don. quæ sub mod. Conf. Laut. d. p. 53. (k) Grot l. 2, c. 16, §. 2, (l) Grot. d. c. 16, §. 3. (m) Grot. l. 3, c. 21, §. 16.

to ad locum domicilii reverti poſſit [n]. 3. Si partes paciſcuntur, ne quis locus muris cingatur, alio modo cingi nequit [o]: nam ea intentione prohibitio illa intervenit, ne ex loco munito alteri paciſcentium injuria inferri poſſit. 4. Qui commeatum hoſti concedit, etiam *comitibus* dediſſe videtur, ſi commeare abſque comitibus contra dignitatem eſſet: adeoque ſecuritas hic ex medii neceſſitate ſequitur. Non autem ſub eo commeatu intelligi poteſt familia; ex dignitate enim perſonæ eſt, ire cum comitibus, non vero cum uxore, & liberis [p]. Sic qui 5. commeatum dat pro certo militum numero, non excludit ſummos duces: nam generali, & communi uſu voce militum etiam officiales continentur. [q]

§. DVIII. Extra has interpretandi regulas omnis diſpoſitio dubia manet, adeoque nulla inde oritur obligatio; quia deficit duorum in idem placitum conſenſus.

Hinc 1. ex natura, & proprietate vocis nulla interpretatio fieri poteſt; quia uti dictum eſt, verba non valent ex ſua natura, ſed ex uſu.

Sed & 2. non valet interpretatio ex eo, quod alter paciſcentium verba illa alio, & particulari ſenſu ſumere ſoleat; quia in ejus poteſtate non eſt, ſenſum verborum communem mutare, niſi alter id ſciverit.

Neque 3. eludere obligationem paciſcens poteſt, ſub prætextu, quod in pactis non verba, ſed ratio, & finis (quem ſibi pro lubitu fingunt) conſiderari debeant, & quod ceſſante hoc fine ceſſet obligatio. Quo pretextu Galli fœdus illud, quod vulgo *traité de partage* vocari ſolet, violarunt: cauſati, mentem fœderis fuiſſe conſervandi tranquillitatem publicam, quæ ſubſiſtente fœdere ſalva eſſe non potuiſſet, quaſi per violationem fœderis non major turbatio tranquillitatis publicæ ſecutura eſſet; quod & experientia cum internecione fere Gallorum docuit.

§. DIX. Hinc econtrario facile conſtat, perfidiam inſignem fuiſſe, 1. quod Locri, qui promiſerunt, ſe pactis ſtaturos, *quamdiu terræ huic inſiſterent, & capita humeris geſtarent*, poſtea terram calceamentis injectam, & aliorum capita humeris impoſita, abjicientes, putarent, fide ſe nunc liberatos eſſe [r]: 2. Quod Bœoti urbem reddere polliciti, eam everſam reddiderint [s]: 3. Quod Mahumedes, Eubœa capta, eum diſſecuerit, cui caput incolume fore promiſerat: 4. Quod qui homines reddere promiſit, eos mortuos reddiderit [t]: 5. Quod Alexander Magnus poſtquam Barbaris exitum ex urbe promiſit, eos extra urbem conſtitutos interfecerit [u]: 6. Quod Romani, qui partem dimidiam navium in diviſione promiſerant, eas non integras, ſed ſectas tradiderint [v] (quanquam Livius [x] de ſectione navium ſileat); huc quoque pertinet factum Campanorum, qui cum hoſtibus dimidiam armorum partem permiſiſſent, diſſectis armis dimidiam partem eos recipere juſſerunt [y]: 7. Quod Braſidas, qui pollicitus erat, ſe agro Bœoto

(n) Id. l. 2, c. 17, §. 5. (o) Grot. l. 2, c. 16, §. 20, n. 3, l. 3, c. 21, §. 1, n. 4. (p) vid. infr. l. 7, c. 6, Sect. VI. (q) Grot. l. 3, c. 21, §. 16. (r) Grot. l. 2, c. 16, §. 6. Polyb. l. 12, c. 4. (s) Polyæn. de ſtratag. (t) Thucyd. l. 2, c. 5, 6. p. m. 61, Grot. d. c. 16. §. 5. (u) d. c. 16, §. 5. (v) d. c. 16, §. 5. Val. Max. l. 7, c. 3. (x) L. 38, c. 38. (y) Polyæn. l. 6, c. 15.

ro discessurum, eum agrum servare voluerit, quem exercitu insideret; quasi jus civitatis ob possessionem bellicam exstinctum fuerit [z]: 8. Quod Romani, qui pace Carthaginem liberam esse jusserant, cives in alium locum transferre voluerint, ut ibi libere degerent, quasi Carthago non in civitate quoque, tanquam domicilio civium, consistat [a]: 9. Quod Pericles, inito cum hoste pacto ut ferrum deponerent, etiam fibulas ferreas deponere jusserit [b]: 10. Quod Rhadamistus, qui juravit Mithridati, nec veneno, nec ferro se vim ei illaturum, mox eum injecta multa veste necaverit [c]: 11. Quod Ludovicus XII. qui urbem Bononiæ, ejusque Regulum Bentivoglium, in protectionem receperat salvis juribus Papæ, recusaverit illam protectionem contra Pontificem vim urbi minitantem; causatus [a] jura Papæ excepta esse fœdere; [b] anteriori pacto cum Pontifice inito cautum esse, in futuris fœderibus semper exceptam intelligendam esse ecclesiam; indeque [c] personam Reguli, ejusque bona, saltem ad pactum protectionis pertinere (ubi Guicciardinus [d] addit, Ludovicum cavillatum esse ad modum rabulæ, non regis): 12. Quod Papa, qui cum Ludovico XII. convenerat, ut Episcopatus, morte Episcoporum in Francia vacaturi, a rege conferri deberent, sufficere mortuo Episcopo alium voluerit, ideo, quod Romæ, non in Gallia, mortuus esset [e]: 13. Quod is, qui promisit, se ad hostem rediturum, crediderit, fidem se liberasse clam redeundo [f]: 14. Quod Dido, quæ ab Africæ incolis tantum territorii emit, quantum comprehendi cute bovis possit, scissa in partes late, magnum terræ ambitum occupaverit [g]: quasi cutis in loria scissa non desinat esse cutis.

Huc quoque 15. pertinet insignis perfidia, cujus Episcopus Arrasius auctor fuit: cum enim Electorum Saxoniæ, & Brandenburgici interventu, pacis conditiones Landgravio Hassiæ proponerentur, inter illas conditiones autem contineretur, ne hic ullo carcere detineri deberet: *daß er mit einiger gefängnis nicht belegt werden solle*, Landgravius sese in potestatem Imperatoris dedit; quem Episcopus Arrasius statim custodiæ mandari jussit: causatus, male legi *einiger*, sed legendum esse *ewiger*; adeoque Imperatorem promisisse, *ne æternæ custodiæ traderetur*. At fallacia hæc adeo male habuit conciliatores pacis, ut vix impediri potuerint, quin manus violentas intulerint ministro illius artificii. [h]

Sed & 16. injuria afferebant Romani, sociorum nomine etiam futuros contineri. Sane, si hanc solam rationem allegassent, bellum cum Carthaginensibus maxime injustum futurum fuisset; at pacto subsequenti Asdrubalis, quod Carthaginenses approbarunt, Saguntini, socii posteriores, nominati, eoque causa Romanorum juris titulo munita fuit. [bb]

n. 1. In omnibus his casibus veteratores illi sciebant, alio sensu vocem ab

(z) d. c. 16, §. 6. (*a*) Liv. Epit. l. 49, Flor. l. 2, c. 15. Appian. de bell. pun. n. 42, & 46. (*b*) Grot. d. c. 16, §. 5. (*c*) Tacit. annal. XII. (*d*) L. 5, p. m. 134. (*e*) Pufend. l. 5, c. 12, §. 18. (*f*) Cic. de offic. l. 8, c. 19, Grot. l. 3, c. 23, §. 13. (*g*) Justin. l. 18, c. 5, & 6. (*h*) Theatr. Europ. Tom. 7, fol. 1021. (*bb*) Grot. l. 2, c. 16, §. 13.

ab altero intellectum fuisse, & cavillationem, quam adhibebant, usui communi vocum repugnare; immo directo voluntatem, quæ ex agentium fine, & medii necessitate notoria fuit, evertere. Atque hæ sunt proprie reservationes illæ mentales, quæ a probioribus hominibus, quamcunque religionem profiteantur, damnari solent.

n. 2. Quoad *facta*, si dubia sunt, interpretatio tantum ex *fine actionis* desumi potest, si scilicet finis illi actioni necessarius est. Qui proinde reddit chirographum, remittit debitum; qui reddit pignus, renunciat securitati. (§. 404. *n.* 3.)

§. DX. Quid si alter afferat, se ignorare, alterum alio sensu verba intellexisse? quid si neget, usu communi verba eo sensu, quo alter vult, intelligenda esse? Quid si alter neget, finem promittentium eum, quem alter intendit, fuisse? vel media illa ad obtinendum finem esse necessaria? Resp. Hoc casu inter duas summas potestates, quæ judicem non habent, soli bello locus est: adeoque armis de sensu verborum, vel de intentione agentium, &c. disceptari debet, & judicio Dei, qui arbiter est bellorum, res relinquenda est.

§. DXI. Institutis civitatibus, ne negotia ob dubiam disponentium mentem facile rescinderentur, certæ quædam regulæ interpretationum statutæ sunt, juxta quas voluntas, & intentio paciscentium interpretationem recipere debeat. Sic v. g. ubi de *interpretatione pactorum* agitur, interpretatio fit contra eum, cujus causa est favorabilior, vel qui potuit rei suæ apertius legem ponere; sed & in dubio valet id, quod vero similius est, &c. Præterea infinitæ sunt interpretationum regulæ, quæ inprimis circa voluntates testatorum introductæ, eoque mere civiles sunt.

CAPUT V.

De Jure, quod hominibus competit ex delicto alterius.

§. DXII. HACTENUS explicavimus jus, quod cuique competit ex *conventione*, seu *pacto*, & *contractu*: sequitur nunc jus, quod cuique ex alterius *delicto* competit. [i]

§. DXIII. *Delictum* est factum, sponte, dolo, vel culpa admissum, quo jus alterius læditur. Requiritur igitur *I.* factum [k]: quale quoque est si quis mandat, vel ope, & consilio juvat [l]: animus non sufficit [m], nec solus conatus. [n]

n. 1. *II.* Ad delictum requiritur, ut factum illud *sponte* admittatur [o]: *sponte* autem etiam fit quod ex summa necessitate admittitur. Hinc is, qui vi, metuque coactus jus alterius violat, vel crimen committit, vere delinquit; & fugiens, qui ad conservandam vitam intermedium innocentem occidit, pro innocente haberi non potest. [q]

n. 2.

(*i*) Grot. l. 2, c 17, §. 1. (*k*) l. 25, §. 1, l. 52, §. 8. O. & A. (*l*) vid. infr. (*m*) l. 1, §. 1, furt. l. 18. de Pœn. l. 225, V. S. (*n*) Laut. Comp. p. 649. (*o*) Laut. Comp. pag. 649. (*p*) vid. supr. §. 418. (*q*) Dissent. Grot. l. 2, c. 1. §. 4.

n. 2. *III.* Requiritur, ut factum illud *dolo malo* [r], vel *culpa* admissum sit, etiam *levissima* [s]. Rationem, cur *culpa* delinquatur, infra §. 577. exponemus. Unde pœnam quoque naturali ratione ideo exigi posse, demonstrabimus. §. 550.

Non ergo delictum committitur casu, ad eum effectum, ut pœna inde debeatur. [t]

n. 3. *IV.* Requiritur, ut facto tali illicito *jus* alterius lædatur. Nam si jus alterius violatum non est, nihil alteri abest; adeoque frustra de reparatione quæritur.

§. DXIV. His principiis positis multæ quæstiones, admodum ventilatæ, facili ratione decidi possunt.

n. 1. Primo enim quæritur, *an hæresis, id est, falsa de religione opinio, delictum sit?* Equidem intuitu Dei omnino delictum est; at intuitu hominum nulla ratione ad delicta referri potest: jus enim alterius non læditur; adeoque nemini aliquid abest, quod reparari debeat. Excipe si lege prohibitus sit certi generis cultus, & aliquis, contra legis prohibitionem, publice religionem illam profiteatur: tunc enim jus magistratus læditur, atque ideo transgressor puniri potest. [u]

n. 2. *Secundo* quæritur, *an ex damno, quod metuitur, actio detur?* Quod itidem negamus: nihil enim alteri abest, nec jus alterius læditur; adeo ut nec cautio ob metum incertum exigi possit. Atque hæc ratio est, cur metus vicinæ potentiæ non sit justa belli causa. Unde actiones *de damno infecto*, *de novi operis nunciatione*, &c. ex mera æquitate civili originem habent.

Damni enim *infecti* actione cautio exigitur de damno, quod ex opere jam facto veremur futurum: quo etiam pertinent Suggrundia, seu tabulæ, vel lapides, coram ædificio a summo extensi, ut id contra imbres defendant; nec non protectiones, seu projectiones, &c. [v]. Sic actione pluviæ arcendæ agitur ad damnum, quod ex aqua pluvia propter opus factum veremur, avertendum. [x]

Novi operis nunciatio est, quando contra eum, qui in suo fundo (secus si in alieno) contra pristinam formam, novum opus, unde damnum metuo, facit, ago, ut vel desistat ab opere, vel cautionem præstet, usque dum de jure prohibendi cognoscatur. Ratio hujus edicti est, ne partes ad manus veniant.

n. 3. *Tertio* quæritur, *an delinquere videatur, qui jus suum tuetur, etsi alius damnum inde recipiat?* Quod negamus, quia jure suo utitur: neque damnum alter patitur ex alterius facto illicito, sed ex casu, & natura, ac situ rei.

Hinc 1. hæres adeundo hæreditatem onerosam, creditorum suorum conditionem deteriorem reddere potest [y]. 2. Præscindere in fundo meo venas possum etsi alteri adimatur aqua [z]. 3. Aqua pluvia arceri potest cum præjudicio vicinorum, si fructuum causa fit [a]. Quod vero jure Romano excipiatur casus, si dolo id faciat, id meri juris civilis est; nam jure suo utitur. 4. In meo altius ædificare possum, etsi alterius luminibus officiam. [b]

§. DXV.

(r) vid. sup. §. 386. (s) vid. supr. §. 386. (t) l. 1, l. 5, C. ad Leg. Corn. de Sicar. l. 31. ff. ad leg. Aquil. (u) vid. infr. (v) tot. tit. ff. Damn. infect. Suggrund. & protect. (x) tot. tit. & l. 14, §. 2, ff. de aqua, & aquæ pluv. (y) l. 1, §. 2, Separat. l. 5, eod. (z) l. 1, §. 12. l. 21. Aqua pluv. (a) l. 1. §. 7, §. 8, §. 15, l. 2, §. 9, Aq. pluv. (b) l. 9. Serv. præd. urb.

§. DXV. Causa obligationis personæ, quæ ex *delictis* oritur, fluit ex ipsa ratione naturæ. Cum enim certum sit, jura quædam tum Deo, tum hominibus a natura quæsita esse, necessario sequitur, hoc jus tolli, aut violari ab aliis absque injuria non posse. Si quis proinde in alterius jura involat, adeoque intentioni divinæ in contrarium it, ejusque voluntati repugnat, injuria agit: unde læso jus competit agendi contra personam lædentis, ut reparet injuriam; & *lædens* obligatur ex regula generali justitiæ, ut jus suum cuique tribuat. (§. 342.)

Idque verum est, etsi lædens non sit factus locupletior: uti si res furto ablata periit; si injuria corpori alterius illata, vel alias damnum in re aliena datum est, &c. Sufficit enim, jus læsi violatum esse facto lædentis; nam ex hoc facto illicito tenetur ad reparationem injuriæ, i. e. ad jus suum cuique tribuendum: præstando tantundem, si damnum datum aliter resarciri nequit.

§. DXVI. Delinquere possunt homines usum rationis habentes (non ergo bruta [c], nec infantes, furiosi, summe ebrii, &c. [d]); etiam corpora; immo integræ civitates, & populi universi. [e]

Delictum committitur in personas, etiam per universitatem sumtas: v. g. in civitates, gentes integras, &c. [f]

Effectus est 1. ut is, in quem delinquitur, agere possit ad reparationem juris, dolo, vel culpa alterius ablati, aut violati. Non autem læsus saltem, sed & *magistratus* ad pœnam, seu talionem, agere potest. Nam hujus quoque jus violatum est, dum leges ejus transgreditur delinquens, prohibitionem ejus vilipendet, adeoque auctoritatem superioris aspernatur.

Ubi notandum est, jure Romano, si delictum occasione *negotii bonæ fidei* admissum est, actorem non agere ex delicto, sed dolum vindicari actione ex ipso contractu bonæ fidei. In quibusdam negotiis, *arbitrariis* scilicet, delictum vindicatur juxta arbitrium judicis. Atque hæc ratio est, cur in actionibus in rem possessor etiam de dolo teneatur. (§. 365.)

2. Ut is, qui delinquit, obligetur ad reparationem injuriæ, adeoque læso ad restitutionem damni, magistratui ad talionem, seu pœnam.

§. DXVII. Obligatio, quæ ex delicto oritur, finitur 1. morte delinquentis, nisi [a] læso aliquid ex patrimonio desit, vel [b] partes, adeundo judicem, compromiserint in ejus sententiam; quod fit per litis contestationem: modo de pœna pecuniaria agatur.

2. Remissione vel læsi, (quæ non præjudicat juri superioris) vel judicis, quæ aggratiatio dicitur. 3. Si reus talionem semel passus est. Non vero 4. compensatione, nec 5. præscriptione. [g]

§. DXVIII. Apparet igitur ex præmissis, jure naturæ inter *delicta*, quoad obligationis principium, nihil interesse: omnium enim delictorum ratio ex hoc solo principio sequitur, quod facto meo illicito jus alteri quæsitum violetur; unde sequitur necessitas reparandi illam injuriam, restituendo damnum alii datum, & patiendo tantundem, i. e. pœnam.

DXIX. JCti Romani, quoad effectum

(c) vid. Differt. proœm. IV. §. 42, Laut. p. 650. (d) vid. inf. Laut. p.650. (e) vid. inf. (f) l. 3, §. 1. injur. Grot. l. 2, c. 21, §. 7, & 18, c. 20, §. 1, n.8. (g) Vid. supr. §. 350. §. 361, 364.

fectum agendi, delicta distinxerunt in *publica*, *privata*, & *extraordinaria*. Quædam enim, in quibus res publica maxime lædebatur, & ubi certa pœna lege erat statuta, *publica* dixere: quædam *privata* dixere, quia actio solis læsis ibi datur, & pœna actori tribuitur: quædam *extraordinaria*, in quibus actio itidem læsis datur; at pœna non actori, verum, judici tribuitur.

Privata delicta iterum distinxere in *vera* delicta, & *quasi* delicta.

De priori distinctione agemus sectionibus sequentibus: de *quasi* delictis Cap. VI.

Sectio I.

De Delictis publicis.

§. DXX. JCti Romani *delicta* quædam *publica* esse voluerunt, atque in hunc censum retulerunt ea delicta, quæ [a] publicam securitatem maxime turbant, & in quæ [b] certa pœna legibus statuta est: & cum publice intersit, ne munimenta publicæ securitatis rescindantur, plerumque omnibus jus securitatem illam actione instituta tuendi, & ad pœnam lege statutam agendi, datum est.

§. DXXI. Ad hæc crimina publica referunt *I. crimen læsæ majestatis*; quod committitur, quando quis aliquid hostile machinatur in Rempublicam, vel Principem, odio publico. [b]

n. 1. Crimen læsæ majestatis divinæ est, quando contumelia in ipsum Deum committitur, quæ cum blasphemia conjuncta est.

n. 2. Læsio majestatis naturali ratione pro crimine habetur: Princeps quippe ad tuenda jura singulis a creatore concessa constitutus est (hanc enim defensionem, quam summum numen patribusfamilias concessit, hi in unum Principem contulerunt); si quis proinde animo hostili aliquid in Principem machinatur, injuriam committit, tum in Deum, tum in civitatem, tum in Principem. In *Deum*, quia is voluit, jura singulorum salva esse, adeoque & eum, qui jurium illorum tuendorum causa institutus est: in *civitatem*, quia munimenta securitatis publicæ rescindit, qui ei, cui civitas defensionem suorum jurium commisit, insidiatur: in *Principem*, quia jus ei quæsitum violat.

n. 3. Crimen læsæ majestatis divinæ natura quoque pro crimine habetur *intuitu Dei*: at non intuitu hominum aliorum, utpote quorum jus inde non læditur.

II. Adulterium atrocissimum crimen est, etiam jure naturali. Est autem *adulterium* quando thorus alienus violatur [i]. In hoc delicto complexus est plurium criminum. Nam 1. uxor violat fidem marito datam, qua promisit, se cum eo solo cohabitare velle. 2. Adulter corrumpit mores uxoris, cum præjudicio mariti. 3. Intruditur partus alienus in familiam, qui reliquis liberis partem, quæ natura ipsis competit, aufert. 4. Confunduntur officia, quæ inter liberos, & parentes natura obtinent. 5. Sane, cum de adulterino concubitu plerumque non constet, facile incestui occasio dari posset. Hinc etiam alibi statuimus, crimen hoc non nisi ultimo supplicio pensari posse.

(*b*) L. fin. ff. Majest. (*i*) l. 6, §. 1, Adult.

III. Ad crimina, natura talia, quoque pertinent reliqua crimina carnis: nimirum, 1. *Sodomia*, quæ vel cum brutis fit, vel cum eodem sexu; prohibitionis rationem alibi explicavi [l]: 2. *Fornicatio*, idque ex rationibus supra §. 173. allegatis [m]; ubi simul demonstravimus, *concubinatum* jure naturæ factum illicitum, adeoque delictum non esse: 3. *Bigamia*, quando, scilicet, una fœmina cum pluribus viris nuptias contrahit [n]: 4. *Incestus*, cujus prohibitionem naturæ rationibus probavimus supra §. 176. 5. Masturpatio, & crimen Onaniticum. [o]

IV. Crimen sacrilegii; quod committitur, quoties res sacra, i. e. Deo dicata, surripitur [p]. Hoc crimen ex jure civili demum originem habet, quia res sacræ natura nullæ sunt, sed legem Principis supponunt. [q]

V. Perjurium: quando, nimirum, fides adhibito Deo data, vel assertio Deo teste facta, violatur. Atrocissimum hoc est crimen, quod non in homines, sed in Deum committitur. Huic igitur soli fit injuria; adeoque is solus ejus vindex est: homo enim saltem agit ad fidem jurato datam implendam. Et hoc est quod JCti Romani ajunt, *perjurium satis Deum ultorem habere* [r]. Quanquam legibus humanis quoque, iisque severissimis, auctoritas entis hujus perfectissimi defendatur.

VI. Homicidium natura prohibitum est. Jus enim alterius violatur, quia vita, quæ a Creatore singulis hominibus concessa est, absque injuria eis auferri nequit. Atque hanc injuriam non nisi effusione sanguinis homicidæ reparari posse, mox videbimus.

Species homicidii est *autocheiria*: alibi enim probavimus, hominem nullum jus in se habere, nisi ad sui conservationem; non ergo ad sui destructionem: vita enim, & anima, Dei sunt, qui utramque junctam esse voluit; indeque fas non est homini deserere vitam, & disjungere a corpore animam. [s]

Homicidium autem non tantum est, quod *ex proposito*, sed etiam quod *culpa* committitur. Delictum enim quoque est si quis damnum, quod prævidere potuit, & debuit, alteri infert.

Homicidium, quod veneno committitur, *veneficium*; quod in parentes, & liberos committitur, *parricidium* vocatur. [t]

VII. Falsum, quod est factum [u], quo id, quod esse debet, vel fieri debuit, dolo mutatur in præjudicium alterius. [x]

VIII. Vis publica, quæ fit 1. vel armis, vel 2. in personas publicas, 3. stupro violento, 4. raptu, quo mulier, vel puer, inviti rapiuntur.

IX. Vis privata, quæ est vis minus atrox, & simplex. [y]

X. Peculatus, quod est furtum pecuniæ publicæ, seu fisco ablatæ. [z]

XI. Plagium, quo liber homo a scientibus, ejus supprimendi causa, abducitur [a], vel invitus celatur. [b]

XII.

(*l*) vid. supr. §. 176. Conf. Levit. 18, v. 20. Exod. 22, v. 19. Ord. crim. art. 116, l. 31, C. adulter. (*m*) vid. Lauterb. comp. pag. 692. (*n*) vid. supr. §. 145, n. 1, & §. 17, n. 2. (*o*) vid. Differt. prœm. XII. §. 45. (*p*) Laut. comp. pag. 203. (*q*) vid. supr. Lib. 4. (*r*) l. 2, C. Reb. cred. (*s*) Conf. differt. prooem. X. Pos. V. lit. q. seq. & differt. XI. §. 14. (*t*) Laut. tit. ad. L. Jul. de Siccariis. (*u*) l. 23, Fals. (*v*) l. 1, §. 13, Fals. §. 7, jud. publ. (*x*) B. Par. hypomn. Instit. l. 4, l. 18, §. 7. (*y*) d. §. 7. (*z*) l. 1, l. 9, §. 3, pecul. (*a*) l. 1, l. 4, ff. l. p. C. plag. (*b*) l. 6, §. fin. ff. l. 9, C. plag.

XII. Ad crimina publica quoque JCti Romanni referunt [a] ambitum, [b] legem repetundarum, [c] annonæ fraudationem, [d] crimen de residuis [c], [e] lenocinium, &c. [d]

XIII. Quæri solet, *an mendacium sit verum delictum?* Equidem Grotius id asserit, quia mendacium repugnantiam habet cum *jure* existente, ac manente ejus, ad quem sermo, aut nota dirigitur [e]. *Jus* autem illud ponit in libertate judicandi, quam homines colloquentes his, quibus colloquuntur, debere quasi *pacto quodam tacito* intelliguntur [f]: circa hanc enim libertatem injuriam fieri, si quid ei dicatur, quod falsam habet significationem [g]. *Tacitum pactum* autem ex eo deducit, quod Gentes simulatque sermone, notisque similibus uti instituerunt, mutuam inter se obligationem introducere voluerint, ne alio, quam juxta institutum, sensu, sermone illo utantur. [h]

n. 1. Nos mendacium per se non esse delictum, statuimus, sed rem indifferentem, quæ aliquando bona, quin necessaria, aliquando mala esse potest. Sane, 1. sermo res mea est, & locutio ad actiones humanas pertinet: quilibet autem suarum actionum dominus est, ac de suis actionibus pro lubitu disponere potest. Hinc nemo jus in meas actiones, & in meum sermonem sibi arrogare potest; neque hactenus ulli hominum jus quæsitum est. Adeoque 2. jus alterius hoc mendacio non læditur, totaque obligationis ratio, quæ in jure suo cuique tribuendo consistit, cessat. Frustra enim de reparatione juris agitur, ubi jus alterius læsum non est. Equidem 3. *jus, quod colloquentes his, quibus colloquuntur, debere finguntur*, & quod in *libertate judicandi* Grotius constituit, revera jus non est: neque enim ex statu hominum, neque ex jure in re, neque ex obligatione personæ oritur. Sane, nihil alterius patrimonio abest. Unde 4. non concedi potest, *homines, simulatque sermone uti instituerunt, mutuam obligationem inter se introducere voluisse, ne homines alio sensu sermone illo utantur:* præterea enim, quod id verum jus non sit, de tali pacto hominum non constat; & verum non est, quod Grotius porro ait, *sine tali obligatione inane fuisse tale repertum* [k], quia usum insignem illud repertum habet quoties alterius jus ex meo mendacio læditur: extra hunc casum igitur res arbitrii manet. Idque 5. jure Romano quoque ita decisum est: nam si quis interrogatus tutorem se esse respondit, nulla is actione tenetur, nisi adolescentem in aliquam captionem responso suo induxit. [l]

Sed & 6. tot exceptiones Grotius ponit, ut veritas regulæ nostræ eo ipso probetur. Ita enim [a] amenti, & infanti mendacium licite dici, ait [m]: [b] nec tunc esse mendacium, statuit, cum is, ad quem sermo dirigitur, non decipitur, sed tertius aliquis inde falsam haurit persuasionem: [c] si fabula narratur; aut [d] sermo figuratus profertur [n]: [e] si in commodum ejus, cui mendacium dicitur, id fit [o]: [f] si Prin-

(c) B. Parens d. l. §. 10. (d) Lauterb. Comp. pag. 692. (e) Grot. L. 3, c. 1, §. 11, n. 1. (f) d. l. 3, c. 1, §. 11. n. 1. (g) d. c. 1, §. 12, 13. (h) id. l. 3, c. 1, §. 8, n. 2, & §. 11, n. 1. (i) d. c. 1, § 8. n. 2, & §. 11, n. 1. (k) d. §. 11, n, 1. (l) l. f. ff. quod falso tut. ibique Gothofr. (m) d. c. 1. §. 12. (n) d. c. 1, §. 13. (o) d. c. 1, §. 14.

Princeps utitur falsiloquio ad explorandam veritatem a subditis [p]: [g] si agitur de avertenda ab alio injuria [q]; [h] adversus hostes. [r]

n. 2. Regula autem a nobis proposita exceptionem patitur, si alii injuria ex illo mendacio infertur, i. e. si jus ejus læditur: tunc enim is, qui aliquid falso asserit, obligatur ex regula justitiæ generali, ad jus suum cuique tribuendum (nisi hostis inde lædatur; nam hosti damnum inferre licet [s]). Ponamus, aliquem percontari viatorem de via; is monstrat dolose aliam, & damnum quærenti inde contingit: deceptus agere potest ad id, quod interest, contra eum, qui mentitus est. Aliud exemplum occurrit in *lege finali ff. quod falso tutore, &c.*

SECTIO II.

De Delictis privatis.

§. DXXII. DELICTA *privata* JCtis Romanis dicuntur, quia actor agit ad id, quod ei ex delicto alterius abest: adeoque quia jus suum privatum persequitur. [t]

§. DXXIII. Privata delicta tantum quatuor denominaverunt: 1. *furtum*, 2. *rapinam*, 3. *damnum injuria datum*, & 4. *injuriam.*

§. DXXIV. *Furtum* definitur contrectatio fraudulosa, lucri faciendi causa, vel ipsius rei alienæ, vel usus ejus, possessionisve, invito domino facta. [u]

n. 1. Requiritur igitur 1. *contrectatio*, unde excluditur cogitatio, ingressio in conclave, &c.; contrectare autem etiam videtur qui re aliena abutitur, item qui opem, & consilium dat, qui rem furtivam emit, vel celat, &c. [v]; 2. *malitia* furis [x]; si proinde quis aufert rem, putans suam esse, non est furtum: 3. ut contrectet *lucrandi causa*; non si ex alia causa, v. g. libidine [y]: 4. contrectatio rei *alienæ*; nam rei propriæ furtum non fit [z]: 5. ut fiat *invito domino*; volenti enim non fit injuria. [a]

n. 2. Prohibitio furti sequitur ex ipso jure naturæ [b] (non pro certo rerum statu, uti Grotius statuit, qui dominium voluntate hominum introductum, at eo introducto nefas mihi esse, ait, arripere te invito, quod tui est dominii [c]; quam sententiam alibi refutavimus [d]), quod cum humano genere originem cepit. Cum enim naturali ratione singulis hominibus competat jus occupandi res terræ, & facultas occupatis rebus utendi, ac pro lubitu de illis disponendi, necessario sequitur, alios homines turbare illam facultatem a Creatore concessam, i. e. auferre jus alii quæsitum, non posse. Si proinde auferunt talem rem alii quæsitam, furtum committere dicuntur, & ex regula generali justitiæ tenentur eam restituere ei, cujus est, eoque suum cuique tribuere. [e]

n. 3.

Grot. l. 3. (*p*) d. c. 1, §. 15. (*q*) d. c. 1, §. 16. (*r*) d. c. 1, §. 17. seq. (*s*) vid. infr. §. 750. (*t*) §. 10, Inst. injur. (*u*) §. 1, & 2, obl. quæ ex del. (*v*) Laut. Comp. pag. 753. (*x*) §. 7. de usucap. l. 37. de Usurp. l. 7, de furt. (*y*) l. 53, pr. l. 39, pr. de furt. Laut. d. pag. 653. (*z*) Laut. Comp. pag. 652. (*a*) Laut. d. l. pag. 753. (*b*) Grot. prol. §. 8. l. 3, c. 1, §. 10, n. 9. (*c*) Grot. l. 1, c. 1, §. 10, n. 4. (*d*) Dissert. procem. I. c. fin. (*e*) vid. supr. §. 243. & 248. Conf. Differt. Procem. X. Pos. V. per tot.

n. 3. Atque hinc furtum jure naturali prohibitum esse, ait *Paulus*, natura turpe *Ulpianus*, Deo displicens *Euripides* [f]: sed & crimen est apud Scytas [g], Hebræos [h], aliasque gentes. Qua ratione admissum apud Spartanos, & Ægyptios fuerit, alibi videbimus. [i]

Adeo autem jus alii quæsitum natura auferri nequit, ut nec ob necessitatem furtum licitum fieri possit [k]. Si Deo jubente res aliis auferuntur, crimen non est. [l].

n. 4. Furtum committunt omnes, qui delinquere possunt. (Jure Romano excipiuntur uxores, & liberi [m].)

n. 5. Effectus hujus delicti *intuitu domini* est, ut ille rem suam defendere possit [n], *vel* per *bellum publicum*, si inter summas potestates res agitur: *vel* per *bellum privatum*, si judicis copia non sit; quod adeo verum est, ut & furem nocturnum, & diurnum, jure necessariæ defensionis interficere liceat [o] (cur jure divino id mutatum sit, alibi explicabimus [p]): *vel* per *actionem* coram judice instituendam, de quo late in libris Digestorum agitur. [q]

n. 9. JCti Romani, pro varia qualitate furtorum, etiam varias actiones dedere: nam 1. si ad simplum saltem agitur, *condictio furtiva* datur: 2. si ad duplum, triplum, vel quadruplum, *actio furti*. 3. Si furtum cum rapina conjunctum est, *actio de rapina* datur. 4. Si uxor furtum fecit, actio vocatur *rerum amotarum*. 5. Si filiusfam. aliquid aufert patri, *jure patriæ potestatis* castigatur. 6. Si tignum ædificio junctum tollitur, actio de *tigno juncto* obtinet. 7. Si nautæ, caupones, stabularii, vel ipsi, vel operarii eorum, furtum committunt, datur *actio adversus nautas, caupones*, &c. 8. Si familia furtum fecit, dominus convenitur actione *si familia furtum fecisse dicatur*, *ut ea dedatur*, *vel duplum restituatur*. 9. Si occasione incendii, &c. furtum fit, datur actio *de incendio*, *ruina ædium*, *naufragio*, *& rate navi expugnata*. 10. Si in balneo vestimenta, &c. auferuntur, datur *actio de furibus balneariis*. 11. Si pecudes abiguntur, datur actio *de abigeis*. 12. Si hæreditariæ res auferuntur, locum habet actio *expilatæ hæreditatis*. 13. Si in platea, vel in domo, vestimenta, aliæque res mobiles auferuntur, datur actio *de effractoribus*, *& expilatoribus*. 14. Si furtim arbores læsæ sunt, *actio arborum furtim læsarum*, &c. Ideo autem hæc furta separatis titulis tractantur, quia in singulis speciale quid legibus Romanis sancitum est.

n. 10. Non tantum autem tenetur Fur ad restituendam rem, sed præterea magistratui ad pœnam, quia lege prohibente jus alterius lædit. De quo in materia pœnarum dicendi locus erit.

§. DXXV. *II.* RAPINA a furto non differt, nisi quod vis hic accedat, & res mobilis vi rapiatur [r]. Ubi quædam singularia jure Romano obtinent: nimirum, 1. quod intra annum detur in quadruplum; cui simplum inest: 2. quod

(*f*) apud Grot. d. c. 1, §. 10, n. 4. (*g*) Grot. l. 2, c. 1, §. 12, l. 2, c. 20, §. 35. (*h*) Grot. l. 2, c. 20, §. 32, & 35. (*i*) Conf. Not. ad Grot. l. 2, c. 20, §. 35. (*k*) Diffent. Grot. l. 2, c. 6, §. 6, n. 4. (*l*) vid. supr. §. 61, Conf. Grot. l. 1, c. 1, §. 10, n. 6. & late Differt. Proœm. 1, §. 60. (*m*) Laut. comp. pag. 652. (*n*) vid. supr. §. 49. (*o*) Grot. l. 2, c. 1, §. 11, & seq. (*p*) Grot. d. l. §. 22. (*q*) Laut. Comp. pag. 654. (*r*) tot. tit. Inst. & ff. de vi bon. rapt.

2. quod rapiens præterea teneatur ex lege Julia de vi: 3. quod is, qui rem suam rapit, suæ rei dominium, aut creditum perdat [s]. Atque hæc ratio est, cur speciali titulo a JCtis Romanis tractetur.

§. DXXVI. Inter privata delicta quoque recensetur DAMNUM, quod in re aliena, non animo lucrandi, INJURIA (i. e. dolo, & culpa, etiam levissima) datur. [t]

Tale factum, ex quo jus meum læditur, verum delictum est: patrimonium enim meum diminuitur; adeoque facto alterius illicito mihi aliquid abest, quod is, qui causa est hujus damni, restituere, adeoque jus suum cuique tribuere tenetur. (*Vid.* §. 515.

n. 1. Equidem mirum videri potest, damnum *culpa* datum inter delicta, & maleficia referri, cum delictum sine proposito non committatur. At cum naturam delicti examinaverimus, dubium hoc sponte sua corruet.

n. 2. Ex præcedentibus enim repetendum est, naturali ratione jura quædam singulis propria, & sua esse; atque hoc jus quæsitum, ab aliis hominibus auferri, damnum inferendo, non posse.

Damnum autem dari potest duplici modo; vel dolo, seu proposito, vel culpa. Utroque modo fit injuria: de damno doloso id indubium est: de culpa, id nunc probandum erit.

Culpam autem definimus: *factum, quod homo intelligit, vel intelligere debet, alii periculosum futurum.* [u]

Sane, Deus homini rationem, i. e. intellectum dedit, vi cujus cognoscere potest, jus naturali ratione aliis quæsitum, facto tali auferri posse. Hinc necessario sequitur, hominem, qui negligit has intelligendi vires, eoque damnum dat, injuria, i. e. contra jus agere: maleficium enim hic est, factum illicitum, quod jure improbatur; adeoque verum delictum.

Neque *obstat* vulgatum illud, quod delictum sine proposito, seu dolo, non committatur. Resp. Fallit hæc regula quando de *reparatione damni culpa dati* agitur, quia facto illicito, seu jure improbato, jus alterius turbatur; quod proinde reparari, i. e. jus suum cuique tribui debet. (*Vid. infr.* §. 577.)

Not. Cum obligatio ex damno dato tantum pertineat ad damna corpore, vel, in corpus data, adeoque in aliis damnis actio legis Aquiliæ cesset, Prætor hic quoque succurrit. Atque hinc si quis servum meum sollicitat ad aliquid faciendum, vel cogitandum improbe, actionem dedit *de servo* corrupto. Cum enim servus hic corrumpatur, & deterior reddatur alterius nequitia, etiam naturali jure corrumpens tenetur; quia tanti minoris factus est servus: indeque corruptor omnem æstimationem præstare tenetur, omneque, quod domini interest. [x]

§. DXXVII. *IV.* INJURIA est delictum privatum, quo aliquid fit in alterius contumeliam. [y]

n. 1. Ea fit 1. *re*, quando manu, vel vi corporis infertur: 2. *verbis*, si ore, vel scriptura: 3. *factis*, si gestis, aliisque signis expressa fit. [z]

n. 2. Causa obligationis, quando ex *injuria* oritur, est ex jure naturæ: nam in-

(s) dd. tit. (t) l. 5, §. 1, leg. Aquil. (u) l. 8, §. 1, de l. Aquil. (v) L. 1, §. 3, Serv. corrupt. (x) L. 1, pr. serv. corr. l. 9, §. f. l. 10, l. 11. ff. Eod. (y) pr. Inst. de injur. l. 1. §. 1, l. 15, Eod. (z) l. 1, §. 1, ff. injur. l. 15, eod,

inter jura cuique hominum quæsita merito refertur honor, fama, & integritas tum vitæ, tum morum [a]. Ob has enim qualitates bene de nobis existimant viri boni; ex hac opinione capax quis redditur dignitatum reipublicæ; ideo ad consortium membrorum illius civitatis admittitur: immo omnis fides hominis ex integritate vitæ, & morum dependet.

Si quis proinde famam meam sugillat, revera honorem lædit, integritatem vitæ, & morum inculpat, a virorum bonorum consortio, & dignitatibus reipublicæ, eo ipse me excludit, fidemque meam inter homines si non tollit, suspectam tamen reddit; jus igitur mihi quæsitum aufert, eoque injuriam mihi facit, quam proinde jure naturæ reparare, i. e. jus suum cuique tribuere tenetur. [b]

n. 3. Magis hæc ratio obtinet in *injuriis realibus:* ubi præterea jus, quod nobis solis in corpus nostrum competit, violatur; quæ injuria reparari omnino debet.

n. 4. Injuriam inferunt qui doli capaces sunt [c]: non ergo infantes, furiosi, summe ebrii, &c. [d]. Inferri autem etiam potest per tertium; & tunc mandans, & mandatarius, habentur pro una persona. [e]

n. 4. Patientur injuriam omnes [f], etiam infantes, servi, ac furiosi [ff]: nec non mediate, per personas alias. Ita patri fit injuria per liberos in potestate constitutos; domino per servum, si in contumeliam domini injuria fiat; marito per uxorem; sponso per sponsam; hæredi per defunctum. [h]

n. 5. Quando *injuria* vera sit, late explicatur a Doctoribus juris civilis. [i]

n. 5. Effectus est 1. *intuitu ejus, qui injuriam passus est*, ut vindicare illam injuriam possit: *tum* bello publico, si inter summas potestates res agitur, exemplo Davidis [ii]: *tum* bello privato, si judicis copia non est; adeo ut etiam ei, cui imminet periculum accipiendæ alapæ, aut mali similis, jus sit id arcendi cum cæde inimici [k]: *tum* judicio, per actiones; de quibus vide Doctores juris civilis. [l]

Intuitu injuriantis effectus est, ut ille teneatur ad reparationem injuriæ, patiendo tantundem, in eo enim vera æstimatio injuriæ consistit. [m]

n. 8. Extinguitur actio injuriarum, 1. morte alterutrius, ante litem contestatam [n]; 2. actoris remissione, etiam tacita [o]: non vero 3. lapsu temporis; secus, ac jure Romano, ubi intra annum præscribitur, nisi lis contestata fuerit [p]: nec 4. retorsione (aliud statutum est jure Romano [q]); nam hoc casu duæ diversæ sunt injuriæ.

(*a*) tot. tit. ff. his qui not. inf. (*b*) vid. differt. procem. X. Pos. V. lit. u. (*c*) l. 3, §. 1. injur. (*d*) l. 3, §. 1, Laut. Comp. pag. 664. (*e*) l. 11, pr. §. 3, & 4, l. 15, §. 18, Injur. Laut. d. l. (*f*) L. 1. §. 5, in fin. de injur. (*ff*) l. 3, §. 1, l. 15, § 35, injur. Laut. d. l. (*g*) l. 1, §. 3, de injur. (*h*) Laut. d. pag. 664. in fin, & 665, pr. (*i*) vid. Laut. pag. 665.

(*ii*) II. Reg. 10, n. 6, seq. (*k*) Dissent. Grot. l. 2, c. 1, §. 10, Conf. not. ibid. (*l*) Laut. Comp. pag. 666. (*m*) vid. Laut. d. l. p. 667. (*n*) l. 13, pr. l. 15. §. 14, de injur. (*o*) l. 16, §. 6, l. 17, §. 1. l. 27, §. 2, l. 11, §. 1, l. fin. ff. de injur. §. fin. Inst. eod. Conf. Laut. tit. de injur. pag. 668. (*p*) Laut. d. l. (*q*) l. 37, in fin. de Minor.

SECTIO III.

De Delictis extraordinariis.

§. DXXVIII. DELICTA *extraordinaria* funt, ubi is, qui læfus eft, agit ad pœnam extraordinariam, arbitrio judicis infligendam. [r]

Unde differunt 1. a *delictis publicis*, ubi publica fecuritas læditur, (unde plerumque cuique e populo actio datur) & in quibus certa pœna lege ftatuta eft; in *extraordinariis* autem folus læfus agit, & pœna ex arbitrio judicis infligitur: 2. *a delictis privatis*, ubi læfus agit ad damni, & juris fui, reparationem; in *extraordinariis* petit læfus, ut is, qui deliquit, extra ordinem puniatur.

§. DXXIX. Ad delicta extraordinaria referuntur *I.* omnes fpecies, quæ in titulo de *extraordinariis criminibus* proponuntur [s]: ut [a] follicitatio alienarum nuptiarum [t]; [b] fi quis alienæ fponfæ nuptias appetit [u]; [c] injuria, quæ fit, fimum corruptum in aliquem fundendo; [d] fi ad injuriam publicam quis aquas confpurcaverit [x]; [e] dolofa pueri, vel puellæ, de ftupro interpellatio; [f] abortus procuratio [z]; [g] annonæ vexatio [a]; [h] fcopelismus, qui eft fpecies diffidationis, quæ fit per pofitionem lapidum [b]; [i] crimen faccularii [c]; & [k] directoriatus. [d]

§. DXXX. *II.* Crimen de *fepulchro violato* [e]: quando corpora fepulta, vel etiam offa, dolo malo extrahuntur, contrectantur, vel monumenta deformantur.

§. DXXXI. *III.* Crimen *concuffionis*: quando quis pecuniam, vel aliam rem, ab alio, terrore injecto, extorquet. [f]

§. DXXXII. *IV.* Crimen *abigeatus*: quando grex e pafcuis, vel aliud pecus ex armentis, vel jumentis, fubtrahitur. [g]

§. DXXXIII. *V.* Crimen *prævaricationis*: quando quis, prodita caufa fua, adverfarium juvat, colludendo cum reo ut abfolvatur, &c. Obtinet quoque hoc crimen in advocato, feu procuratore, qui manifeftat tacenda; vel deferto cliente, adverfario operam præftat, &c. [h]

§. DXXXIV. Crimen *receptationis*: quando quis facinorofis, eos abfcondendi caufa, in fuo, vel alieno, dolo malo, refugium præftat. [i]

§. DXXXV. *VII.* Ad extraordinaria quoque crimina referuntur *furta balnearia*: quando veftimenta, vel aliud quid, in publicis balneis furripitur. [k]

§. DXXXVI. *VIII.* Crimen *effractionis*, [i] & *expilationis*: quando quis ædes, horreum, &c. furandi caufa, & carceres fugiendi caufa, *effringit*; vel quando quis homines, veftimenta, aliasque res, auferendo expilat. [l]

§. DXXXVII. *IX.* *Expilatæ hæreditatis* crimen eft, quando res hæreditariæ

(*r*) l. 3, §. 1, Stellion. §. 10, Inft. de injur. (*s*) vid. tot. tit. de extraord. crim. (*t*) l. 1. pr. eod. (*u*) l. 1, pr. eod. (*v*) l. 1, §. 1, eod. (*x*) l. 1, §. 1, eod. (*y*) l. 1, §. 2, eod, l. 1. §. 3, ferv. corrupt. (*z*) l. 4, eod. l. 8, ad leg. Corn. de Siccar. (*a*) l. 6, eod. Laut. p. 672. (*b*) l. 9, ff. eod. (*c*) l. 7, eod. (*d*) l. 7, eod. (*e*) tot. tit. ff. fepulchr. viol. Laut. p. 673. (*f*) tot. tit. ff. de Concuff. vid. Laut. p. 679. (*g*) tot. tit. ff. de abigeis vid. Laut. p. 674. (*h*) tot. tit. ff. de prævaricat. vid. Laut. p. 679. (*i*) Tot. tit. ff. de receptat. vid. Laut. p. 675. (*k*) tot. tit. ff. de effract. & expilat. Laut. p. 676. (*l*) Tot. tit. de effract. & expilat. Laut. p. 676.

tariæ vacuæ, dolo malo, lucri causa, contrectantur. [m]

§. DXXVVIII. X. *Stellionatus* crimen est, quoties impostores subdole, alterius fraudandi causa, aliquid machinantur, & speciale delicti nomen deficit [o]. Exempla sequentia LAUTERBACHIUS [p] recenset: [a] si quis sciens, prudensque, rem alteri oppignoratam, per calliditatem, diversis contractibus, alteri oppignoraverit [q]: [c] si quis æs pro auro oppignoraverit [r]: [d] si quis ignoranti creditori rem alienam tamquam suam oppignoraverit [s]: [e] si quis pecuniam non numeratam exigat; aut si creditor pecuniam semel acceptam iterum exigat [t]: [f] si quis merces corruptas distrahat [u]: [g] si quis divitem se simulet, ut eo gravius æs alienum conflet [v]: si quis rem feudalem ut liberam alienet, &c. [x]

Denique & *XI.* inter crimina extraordinaria quoque referuntur *collegia* illicita [y]: & *XII.* si quis terminos finium causa positos propulerit.

C A P U T VI.

De Pœnis.

§. DXXXIX. EXPLICAVIMUS hactenus delicta, quæ in *malo actionis* consistunt: sequuntur pœnæ, seu *malum passionis*, quod propter malum actionis infligi solet. Grotius naturam, & originem pœnarum minus intellectam, multis erationibus causam dedisse, ait [a]; interest igitur, originem pœnarum ex ratione naturali demonstrare.

§. DXL. Quid sit delictum, & quæ inde oriatur obligatio, si damnum in bonis datum est, sive dolo, sive culpa, late supra examinavimus.

§. DXLI. Cum vero 1. præter restitutionem damni, malitia quoque ejus, qui jus alterius lædit, coërceri debeat, læsus hujus quoque injuriæ reparationem exigere naturali ratione potest. Sane, in delictis non sufficit, restituisse damnum. Si enim præter damni reparationem nihil metuendum esset delinquentibus, nemo hominum tutus amplius foret: vel enim clam crimen perpetraturi essent facinorosi, & tunc lucrabuntur ex suo dolo; vel si palam delictum committunt, liberarentur damni restitutione: utroque autem modo ad delinquendum invitarentur, & allicerentur.

Atque hinc JCti Romani in plurimis delictis, præter restitutionem damni, *pœnas privatas* constituerunt, in pensationem injuriæ illis, quibus damnum datum est, illatæ: quo pertinent pœnæ in simplum. duplum, triplum, & quadruplum. [b]

§. DXLII. 2. Si damnum in bonis da-

(*m*) Tot. tit. ff. expil. hæred. Laut. p. 677. (*n*) l. 3, §. 1, Stellion. (*o*) Laut. Comp. jur. pag. 678. (*p*) l. 3, §. 1, Stellion. (*q*) l. 16, §. 1. Stellion. 36, §. 1, pign. act. l. f. C. Stell. (*r*) l. 16, §. 1, Eod. l. 36, pign. act. (*s*) d. l. 16, §. 1, pign. act. (*t*) l. 29, §. 2, & 5, Mand. (*u*) l. 3, §. 1, Stellion. (*v*) l. 43, §. 5, furt. (*x*) 2, feud. 55. (*y*) tot. tit. ff. colleg. & corp. (*z*) tot. tit. ff. de term. mot. (*a*) l. 2, c, 20, §. 1, n. 1. (*b*) B. Parens. Hyp. Inst. tit. de act. §. 21.

datum restitui non possit, alio modo reparari damnum debet. Unde regula, quod is, qui non habet in ære, luere in corpore, (i. e. pœnam pati) debeat, naturalis est.

§. DXLIII. Sed & 3. sæpius contingit, damnum datum non esse, attamen jus alterius lædi; ut in injuria verbali, raptu, &c. Hoc casu læso jus competit persequendi injuriam illatam, exigendo pœnam.

§. DXLIV. Præterea omnibus his casibus 4. injuria quoque fit magistratui, quia leges ejus violantur, auctoritasque ejus spernitur: atque hanc injuriam itidem persequi magistratus potest, pœnam infligendo.

§. DXLV. Denique 5. etsi nemini damnum datum sit, immo licet privatis injuria illata non sit, si tamen prohibente lege aliquid committitur, hoc quoque delictum reparari debet; quia superioris jus violatur, adeoque ei injuria fit.

§. DXLVI. Merito igitur quæritur, quanam ratione omnibus his casibus reparari injuria illata debeat. Resp. per pœnam, i. e. patiendo tantundem mali, quantum lædens fecit.

§. DXLVII. Pœna vox græca est, a ποινὴ, vel ex dialecto dorica, ποινὰ, pœna, ultio, a ποινάω, punio, unde ποινὴ apud Græcos est pretium, quod homicidæ propinquis, & affinibus mortui tribuebant, ne homicidii reum arguerent: ut ex *Hesichio Mausacus* ad *Harpocrationem* docet p. 269. Et Pausaniæ in Laconicis ποινὴ est ἁμαρτήματος ἐκδίκησις, *peccati ultio*, vel juxta descriptionem JCti [bb], *noxæ vindicta*.

Non ergo pœna est a *pænitendo*, quasi feram admissi pœnitentiam ingerat, uti Varro putat [c], neque a *pendendo*, quod delinquens pendere pœnas dicatur [cc]; neque a verbo πονέω vexo, affligo; aut quia delinquens afflixit, aut quia afflictione dignus est. [d]

§. DXLVIII. Pœna a JCtis Romanis definitur *noxæ vindicta*, vel *delictorum correctio* [e]. A Philosophis autem, *malum passionis propter malum actionis.* [f]

§. DXLIX. Duo ergo ad pœnam requiruntur: 1. ut delinquens malum aliquod patiatur: 2. ut id malum patiatur ob malum actionis.

PRIMO igitur requiritur, *ut reus malum aliquod patiatur*, i. e. ut ipse vel in corpore suo, vel suo ære, vel juris alicujus amissione, luat delictum; quia alias non ipse punitur, qui deliquit, sed alius, qui pœnam de suo solvit, & qui non deliquit. [g]

Hoc fundamento nititur tota ratio pœnarum in jure Romano. Nam 1. vera *pœna* est, quæ debetur ex delicto, sive publico, sive privato, sive extraordinario [h]; quia pœna ex his delictis debita, vel personam rei afficit, vel ex rei patrimonio debetur. 2. Porro *pœnæ* nomine venit duplum, triplum, & quadruplum, quod reus defunctus jure Romano ultra simplum actori debuit [i]; quia de suo debet. Simplum ipsum aliquando *pœna* est, vel in totum, vel pro parte. In *totum* pœna est, quando jure civili ratione damni dati actio non datur; sed jure prætorio, in pa-

(bb) In l. 131, pr. de V. S. (c) de ling. lat. l. 4. (cc) Faber in lex. voc. pœna. (d) vid. Bodin. de pœn. innoc. th. 3. (e) Leg. 131. ff. V. S. (f) Grot. l. 2, c. 20, §. 1. (g) B. Parent. Disquis. de oblig. hær. ex del. def. th. 7. (h) vid. infr. (i) B. Parens d. disp. th. 9, & th. 11. Conf. §. 19, Inst. de act.

pœnam doli, simplum restitui jubetur. Hoc casu *simplum* mera pœna est [k] (etsi revera rei persecutionem contineat intuitu actoris [l]); adeo ut nec contra hæredes detur [m] (quod merito juri naturali repugnare, B. Parens [n] ait). Sed & tunc simplum *pœna* est, quando reus damnum alteri dedit, nec inde locupletior factus est; etsi enim intuitu actoris sit rei persecutio, erit tamen pœna intuitu lædentis, quia de suo debet [o]. *Pro parte pœna* est, quando simplum in pœnam extenditur. [oo]

Econtrario, non est *pœna*, 1. quoties reus restituit rem alienam, quam ex delicto suo tenet; vel lucrum, quod ex re aliena percepit [p]: nihil enim de suo solvit. Nec 2. simplum pœna est in actionibus mixtis [q]: nec 3. rei persecutio, quæ ultra pœnam simplo inest [r]: nec 4. si post mortem malum aliquod infligitur.

§. DL. ALTERUM requisitum est, ut quis pœnam patiatur *ob malum actionis*: i. e. ut aliquid fecerit, quo jus alterius violatur, sive dolo, sive culpa.

Duo autem requiruntur ut *actio mala* sit: [a] ut *jus* alterius *lædatur*, [b] ut illud lædatur *dolo*, vel *culpa agentis*.

n. 1. Ex *priori* requisito sequitur, neminem puniri posse 1. ob actus nondum inchoatos, 2. ob pravas cogitationes, 3. ob neglectos actus perfectionis. An 4. ob hæresin? Resp. Si legibus loci certus cultus statutus est, omnes, qui cultum illum profiteri nolunt, exilio mulctari, etiam ratione naturali, possunt. Atque hæc sola pœna, sub primis Imperatoribus Christianis, Arrianis, aliisque hæreticis, dictabatur.

Si vero contra leges civitatis alium cultum propalare student, gravioribus pœnis coërceri, & si motus inde oriuntur, vel metuuntur, capite plecti possunt. Atque ex hac ratione tractu temporis auctæ sunt pœnæ a Romanis Imperatoribus.

Temporibus Constantini, Constantii, & Constantis, hæretici muneribus subjiciebantur [t]. Sub Gratiano, Valentiniano, & Theodosio, arbitrarie, exilio nimirum, mulcta pecuniaria, &c. puniebantur [u]. Hæ pœnæ auctæ fuere sub Honorio, & Arcadio [v]; qui primi pœnam capitis statuerunt in Manichæos, & Donatistas [x]: quam differentiam inter Manichæos, & reliquos hæreticos, quoque observarunt Theodosius II. & Valentinianus III. [y], & post eos Justinianus [z]. Valentinianus, & Marcianus extenderunt pœnam capitis in Appollinaristas, & Eutychianos, si publice suam hæresin docerent [a]. Denique Justinianus pœnam mortis in omnes hæreticos constituit, qui actus quosdam religionis publice docerent. [b]

Not. Si hæreticis semel fides publica data est, eis nulla ratione jus hoc quæsitum auferri, nedum pœna in eos statui potest. (*Vid.* §. 81. & 99.)

An 5. ob mendacium puniri quis potest

(*k*) l. 9, §. f. reb. aut. jud. possid. l. 9, §. 1, quod fals. tut. l. 35, pr. O. A. d. disp. th. 5, in fin. & th. 11. seq. (*l*) l. 11, ff. reb. auth. jud. l. 7, §. 1, quod fals. tut. (*m*) d. l. 9, §. f. d. l. 9, §. 1. (*n*) d. disp. th. 23. (*o*) Aliter B. Par. d. disp. th. 10. (*oo*) Ut in casu §. 19, Inst. de action. (*p*) dict. disp. th. 5, n. 2, & th. 10. (*q*) dict. disp. th. 11. & 12, Conf. §. 19, Inst act. (*r*) Dict. §. 19, (*t*) L. 1, C. Hæret. (*u*) l. 1, §. 1, Summ. Trin. l. 2, C. Hæret. (*v*) l. 3, C. Hæret. (*x*) l. 4, C. Hæret. (*y*) l. 5, C. Hæret. (*z*) l. 12, C. Hæret. (*a*) l. 8, C. Hæret. (*b*) l. 14, C. Hæret.

potest? Negatur, si jus alterius inde læsum non est. (*Vid. supr.* §. 521. *n.* 12.)

n. 2. Ex *posteriori* requisito sequitur, eum, qui casu delinquit, vel delicti capax non est, puniri non posse.

Quæritur, an ob *culpam* naturali jure pœna infligi possit [c]? Nos affirmamus, 1. quia culpa factum illicitum est; is enim, qui culpa sua jus alterius lædit, potuit, & debuit id providere: injuria igitur est, quæ reparari debet. Atque hinc 2. ex eadem ratione is, qui culpa damnum dat, id resarcire tenetur. *Vid.* §. 526. Hæc sententia 3. confirmatur exemplo legis Mosaicæ, quæ agnatis defuncti facultatem concedit pœnas sumendi ab homicida, qui NB. *in perturbatione animi*, & *in furore iræ*, *defunctum percussit*. Sed & 4. illos, qui ad asylum profugerunt, perpetuo exilio mulctavit Deus. Jure Romano 5. is, qui culpa sua causam incendio dedit, si damnum reparare nequit, fustigatione punitur [d]. Si damnum culpa in corpus datur, quod reparari nequit, is, qui damnum dedit, punitur pro qualitate damni, & culpæ [e]; quæ pœna aliquando ad mortem extenditur, uti si quis poculum amatorium absque dolo alicui propinat, unde perit. [f]

Præterea ob levem quoque, immo aliquando ob levissimam culpam, pœna statuitur. Quoties enim culpa mea res alterius perit, casum præstare teneor; quæ vera pœna est.

§. DLI. Pœna igitur supponit malam actionem. Hinc regula naturæ est, *neminem ob alterius delictum puniri posse.*

n. 1. Non ergo 1. puniri possunt *subditi ex delicto civitatis*, *vel Principis* [g]; quia subditi nihil mali peregerunt, adeoque nihil mali vicissim pati possunt.

Excipe, si delictum eorum proprium concurrit: uti [a] si subditi consensum præbuerunt, & v. g. communi consilio injuria approbata fuerit; tunc enim ex suo consensu tenentur [h]: si injuriam factam defendunt, uti si Principi contra eum, qui injuriæ reparationem urget, assistunt, sive opera, sive opibus [i]. Qua ratione nititur jus capiendi res, & adimendi vitam, ac libertatem, subditorum hostilium.

Neque *obstat*, populum pœnas dedisse pro crimine Davidis? Resp. pœna non fuit *intuitu populi*, qui nihil mali egit; Deus tanquam arbiter vitæ, & bonorum, (qui de utrisque pro lubitu disponere potest) jure suo usus, pestem immisit populo: at pœna fuit *intuitu Davidis*, qui tot malis, quorum ipse causa erat, mire afficiebatur.

n. 2. Nec 2. puniri potest civitas, vel Princeps, ob *delictum subditorum* [k]; cessat enim mala actio: nisi civitatis, vel Principis proprium delictum concurrat. Quod fit [a] si causa sunt injuriæ: uti si mandant, vel consilium dant subditis, vel si non prohibent, cum prohibere possunt, & debent; hinc ante omnia læsi percontari solent Principem, cujus subditi injuriam fecere, an subditi consilio publico injuriam dederint, an ausu priva-

(c) Vid. Struv. Synt. jur. civ. tit. de Pœnis §. 8, & 9. (d) Leg. 9, l. 11. ff. de incend. & ruin. &c. (e) Leg. 6, de extraord. cogn. l. 107. Reg. jur. (f) Leg. 38, §. 5, ff. de pœnis. (g) Grot. l. 2, c. 21, §. 7, §. 2, n. 5, §. 17, n. 1. (h) Grot. l. 2, c. 21, §. 7, n. 1. (i) d. c. 21, §. 2, n. 5, §. 17, n. 1. (k) Grot. l. 2, c. 20, §. 2, n. 1.

privato: [b] si civitas, vel Princeps, injuriam factam defendunt; uti si vel punire reos, vel dedere nolunt. [l]

Idque verum quoque est in subditis momentaneis, i. e. in advenis [m]: nam & hos vel punire, vel dedere debet civitas; quod si recusat, ipsa injuriam facit, adeoque ex suo delicto obligatur, adeo ut nec asyli prætextu eludi justa vindicta possit. [n]

n. 3. Nec 3. *liberi* puniri possunt *ob delictum parentum*, nedum *agnati* [p], quia nihil mali egere, adeoque & formale delicti cessat, & materiale. Neque enim pœna *intuitu liberorum* dici potest, quod non succedant in bona patris, qui læsæ majestatis reus est: id enim non est ex defectu juris, sed quia defunctus moriens bona non reliquit, utpote quæ eo vivente fisco jam fuere addicta [q]. Sed & pro pœna haberi non potest, quod filii perpetua infamia notentur, & a dignitatibus civitatis perpetuo excludantur; quia civitas de juribus suæ civitatis pro lubitu disponere, atque ab illis excludere potest eos, quorum parentes male de republica meriti sunt. Accedit, quod jura quædam sint, quæ liberi non habent nisi per patrem, qualia sunt jura civitatis: hæc ergo jura cum patri adimuntur, necessario adimuntur liberis [r]. Et si civitas jura civitatis, urgente utilitate publica, auferre subditis potest, mirum non est si pro tuenda civitate etiam liberis eorum, qui munimenta publicæ securitatis infringunt, jura quædam adimunt, quæ a civitatis arbitrio dependent. Adeoque hactenus pœna non est, sed calamitas.

Quod vero liberi, & agnati, quibusdam locorum statutis, mortem subire teneantur, id juri naturæ contrarium arbitramur; quia vita subditorum non est jus civitatis, nec ab ejus arbitrio dependet.

Neque *obstat*, Deum minari pœnas ob delicta parentum, ad tertiam, & quartam usque generationem: nam pœna hæc est intuitu parentum, qui male egerunt, & qui hoc ipso mali aliquid patiuntur, dum liberis eorum, quorum salus adeo cordi est parentibus, nulla felicitatis spes relinquitur. At in liberis pœna non est [s], sed calamitas, dum privantur jure aliquo, quod totum a divina dispositione dependet. Deus ergo vel vitam, vel bona liberis adimendo, suo jure utitur, nec liberis injuriam facit.

n. 4. Nec. 4. parentes *ob delictum liberorum* pœnæ subjici possunt; nisi proprium patris delictum concurrat: uti si causa est delicti, vel mandando, vel consilium dando, vel non impediendo, dum impedire potuit, & debuit. [t]

n. 5. Nec 5. fidejussor *pro reo capitis* puniri potest, quia nemo est dominus membrorum suorum, adeoque disponeret de jure alieno. Effectum tamen hæc fidejussio hactenus habet, ut bona ei auferri, & a juribus civitatis excludi possit [u]. (*Vid.* §. 497.)

n. 6. Nec 6. hæres ex *delicto defuncti* tenetur; quia meritum, & demeritum, personalissimum aliquid est, quod nunquam ad hæredes transit, sed cum persona interit. Secus si defunctus pœnam ex patrimonio debuit; nam tunc onus hoc cum patrimonio transit ad hæredes [v]. Atque hæc ratio

(*l*) Dict. c. 21, §. 2, n. 2, 3, 4, & 6, §. 3, n. 1, & 2. (*m*) Dict. c. 21, §. 4, n. 8. (*n*) Dict. c. 21, §. 5. (*o*) Dict. c. 21, §. 10, usque ad 16. (*p*) Dict. c. 21, §. 14. (*q*) Dict. c. 21, §. 15, junct. §. 10. (*r*) Grot. l. 2, c. 21, §. 16. (*s*) Grot. l. 2, c. 21, §. 14. (*t*) Grot. l. 2, c. 21, §. 2, n. 2, 3, 4, & 6. (*u*) Grot. l. 2, c. 21, §. 11. (*v*) Grot. l. 2, c. 21, §. 19, & 20.

tio est, cur post litem contestatam pœna pecuniaria etiam ad hæredes transeat. [x]

§. DLII. Pœnæ jure naturali dividuntur in *capitales*, & *non capitales*: hæ vero iterum in pœnas, *quæ corpus ipsum afficiunt*, & in eas, *quæ corpus non afficiunt*.

§. DLIII. De *capitalibus* quæri solet, an jure naturali licitæ sint. Grotius *lib.* I. *c.* 2. operose contra Anabaptistas licentiam judiciorum capitalium, tum ex jure naturæ, tum ex legibus divinis, inprimis autem ex doctrina Evangelii probat. Rationes naturæ paucis exponemus,

§. DLIV. Supponimus autem I. Deum jura quædam cuique hominum propria esse voluisse, indeque injuriam fieri tum Deo, tum hominibus, si jura illa, voluntate Creatoris homini quæsita, ab alio homine auferuntur.

Supponimus, 2. injuriam illam necessario reparari debere, *tum* intuitu Dei, *tum* intuitu hominum; quia cum perfectione creatoris pugnat, contemtum suæ legis impunitum relinquere, & creaturam voluntatem Creatoris, qui jus aliis concessum voluit, impune infringere posse.

His præmissis 3. dicimus, naturale esse ut is, qui mali aliquid facit, tantundem mali pati teneatur [y]. Hoc quomodo æstimandum sit, admodum variant. Sane, talio non intelligi potest de retribuendo ejusdem generis malo, & v. g. infligendo iterum naturali vulnere; quod rationibus naturæ probat B. Parens [z]; sed tantundem illud æstimationem recipit, vi cujus aliquid pensamus cum aliis rebus, vel factis, quæ sunt vel ejusdem valoris, vel ejusdem quantitatis, vel qualitatis.

Hinc jam est quod quædam delicta pecunia, quædam pœnis corporis afflictivis, quædam privatione alicujus boni, quædam autem nonnisi ultimo supplicio pensari possint. [a]

§. DLV. Ad ultimam speciem referimus 4. crimen HOMICIDII. Cum enim nihil in hoc orbe, nihilque omnino corporei, cum vita, ac anima hominis, quippe divinitatis particula, comparari possit, illius ademtæ talio nulla esse potest, quæ non sit inferior delicto, nisi ipsa vita, & anima; qua sola cum æstimari, ac pensari crimen illud possit, vicissim eam auferri necesse est, cum nullum animæ pretium statui possit, quam anima.

Atque hæc talionis lex ex ipsis sacris probatur [b]. Unde homo de ea dispensare nequit. Quod rationibus naturæ, & ex consensu Gentium, B. Parens demonstravit. [c]

Hinc 5. Cain talionem hanc metuens, sibi ipsi hanc sententiam dictavit: *quicunque inveniet me, occidet me.* Et ipse divinus legislator Noacho declaravit [d], quod *sanguis ejus, qui effuderit sanguinem, itidem effundi debeat*; ubi addit rationem: *ad imaginem quippe Dei factus est homo*; quam imaginem destruit ille, qui vitam homini adimit [e]. Atque hæc pœna consensu omnium gentium probatur; omnes enim pœnam mortis in homicidas admittunt. [f]

Equi-

(x) d. §. 20. (y) B. Par. disp. de SS. talion. jure §. 1, usque ad §. 42. Grot. l. 1, c. 2, §. 5. (z) Disp. de SS. tal. jur. §. 10, seq. (a) d. disp. §. 18, seq. (b) d. disp. §. 28, seq. (c) d. disp. §. 30, seq. (d) Gen. IX. 6. (e) Conf. Num. 35, v. 31, 33. (f) B. Par. d. disp. §. 31, seq. usque ad §. 42.

Equidem 6. de *homicidis* id communiter concedunt; de aliis vero criminibus capitalia supplicia sumi posse, plerumque negant: neque talionem ibi per effusionem sanguinis admitti posse, putant.

At 7. bene Grotius [g] notat, naturali ratione a similibus ad similia procedi posse, ut quod in homicidas constitutum jure naturæ est, in alios quoque eximie nocentes non iniquum videretur; quod B. Parens speciatim de adulteris pluribus naturæ rationibus probavit [h]. Sunt enim quædam, quæ vitæ æquiparantur, ut existimatio, pudor virginalis, fides matrimonii, securitas publica, &c. [i]; adversum quæ qui faciunt, ii homicidis meliores non videntur.

Sane, 8. in *adulterio* cum conjugata commisso justa talio infra supplicium capitis statui nequit, & omnia reliqua infra ejus æstimationem esse videntur. Nam & violatur eo conjugalis thori sanctimonia, quem solum natura constituit propagandi hominis, conservandique generis humani, modum, ac remedium: & hoc præterea agitur, ut perpetua, ac æterna inferatur familiis injuria, quæ cum partu adulterino, ejusque posteritate, omnia familiæ jura usurpante, aliosque iis privante in sempiternum perennat. Accedit, quod adulterini amoris furoribus periclitetur vita conjugis innocentis. Denique hoc crimen omnium scelerum sentina est, tantique visum, ut amaræ potionis miraculo, & exécreatione, prodi potuerit latitans adultera [k]; quæ sunt verba B. Parentis [l]: ubi porro probat, fere omnium gentium consensu pœnam capitalem in tales adulteros statutam fuisse.

Negari 9. nequit, inter Israëlitas pœnas mortis obtinuisse etiam in alios facinorosos. Juda Thamarem, quod fornicata est, comburi voluit [m]. Incestum morte punitum esse, ex *Levitici XVIII. v.* 24. & *Lev. XX. v.* 11. 12. 14. 17. 18. apparet. De adulterio idem ex *Levit. XX. v.* 10. de Sodomia ex *Levit. XX. v.* 13. 15. 16. de violatione Sabbathi, ex *Exod. XXXV.* 2. de filia sacerdotis fornicante, ex *Levit. XXI.* 9. *&c.* constat.

Sane, 10. Moses dictis sanctionibus capitalibus rationes adjecit, quæ apud alios populos non minus, quam apud populum Hebræum valent: ut ex *Levit. XVIII. v.* 24. *usque ad* 28. probat Grotius. [n]

Præterea 11. absurdum cogitatu est, Hebræo populo indultum, disciplinam, & salutem publicam, ac singulorum, munire pœnis capitalibus, ac se bello tueri; cæteris autem regibus, gentibusque idem, eodem tempore, non licuisse: quæ sunt verba Grotii. [o]

Immo contra, 12. quis non credet, cum lex Mosis de judiciis expressam habuerit divinæ voluntatis imaginem, recte, ac pie facturas nationes, quæ inde sibi exemplum peterent. [p]

Sed & 13. apud omnes gentes in crimina quædam pœnas capitales sancitas esse, experientia testatur.

§. DLV. *Causa efficiens* pœnæ est ipsum jus naturæ [q]. Cum enim Deus jura quædam hominibus propria esse voluerit, necessario inde sequitur, alios hæc

(g) L. 1, c. 2, §. 5, n. 6, seq. (h) d. disp. §. 32. (i) Grot. d. l. 1, c. 2. §. 5, n. 7. (k) Num. 5, v. 11, seq. (l) dict. disp. §. 32, seq. (m) Gen. XXXVIII. v. 24. (n) d. l. 1, c. 2, §. 5, n. 9.

(o) Grot. d. c. 2, §. 5, n. 9. (p) Grot. d. §. 5, n. 10. (q) Grot. l. 1, c. 2, §. 5, n. 3, l. 2, c. 20, §. 1, n. 2, & §. 33.

hæc jura violare non poffe, & contra voluntatem, legem, ac præceptum Creatoris agere, qui talia jura, naturali ratione cuique hominum quæfita, turbant.

Hoc pofito, porro ex eadem ratione naturali fequitur, turbantes injuriam illatam reparare, eoque fuum cuique tribuere debere.

Equidem, cum non agatur hic de reparatione damni, in bonis, & patrimonio dati (nam pœna tunc demum eft, quando ultra damni dati reparationem a reo aliquid præftari debet [s]), noxa autem, feu injuria, five privato, five auctoritati judicis illata, reftitui in priftinum ftatum non poffit, nulla videtur actio naturalis prodita ad injuriæ hujus reparationem.

Verum, alibi demonftravimus, reparationem quoque fieri naturaliter per *tantundem*, utpote quod morali ratione idem eft: uti igitur damnum datum in bonis, fi res ipfa reftitui non poteft, penfatur fi reo tantundem ex ejus bonis aufertur; ita pari ratione, quia malum, quod reus fecit, in priftinum ftatum reftitui non poteft, ei tantundem mali inferri debet: hoc enim folo modo fatisfactum læfo, & penfata injuria dici poteft.

Unde apparet, verum non effe, pœnas ex confenfu delinquentis originem fumfiffe [t]; etfi enim delinquens fciat, omni maleficio pœnam conjunctam effe, non tamen ideo in eam confentit, fed potius eam invitus fubit.

§. DLVI. *Subjectum* pœnæ *activum* funt in genere omnes, quorum jus læfum eft. Adeoque ob violationem *juris alieni* pœnam nemo pofcere poteft, nifi 1. jus ipfius punientis aliquo modo lædatur. Hinc magiftratus, pater, maritus, &c. vindicare poffunt injuriam civibus, liberis, uxori, &c. illatam: atque hoc jure nituntur actiones populares, quibus cuique e populo jus eft vindicandi crimina, per quæ publica fecuritas violatur; fingulorum enim intereft, ne munimenta publicæ tranquillitatis refcindantur. 2. Nifi quis alterius caufæ accedat, eamque defendat confenfu læfi. Læfus enim quocunque modo, etiam adhibito aliorum auxilio, jus fuum defendere poteft.

n. 2. Quæritur, an hæres agere ad pœnam poffit, quæ defuncto debita fuit [u]? Negatur, *quoties de fola vindicta agitur*, quæ perfonæ læfæ, non ergo ejus hæredi, competit.

Hinc 1. actio ex crimine intentata, ab hærede continuari nequit [v], fed petente reo nomen ejus aboleri debet [x]; idque verum eft, etfi lis conteftata jam fuerit. Hæres tamen fuo jure, fi crimen publicum eft, ex integro id vindicare poteft [y]. 2. Actio injuriarum æftimatoria hæredibus non competit [z], quia vindicta non eft in bonis [a]: nifi [a] lis conteftata fit [b]; tune enim pœna debetur ex bonis, & ex contractu: [b] fi non de pœna, fed v. g. de expenfis, aliaque caufa civili, agatur. [c]

Si

(s) l. 35, O. A. l. 2, in f. ff. tut. & rat. l. 12, §. 1, fi quis om. cauf. l. 25, §. 1, ff. quæ in fraud. cred. l. 1, §. 2, ff. ad leg. Aquil. (t) Differt. Grot. l. 2, c. 20, §. 2, n. 2, §. 25. (u) Vid. B. Par. Difput. de oblig. hær. ex del. def. Sect. 2, n. 13, feq. Jus meum controv. tit. de injur. q. 14, q. 21. (v) l. 3, ff. Accuf. (x) d. l. 3. (y) d. l. 3, §. f. (z) §. 1, Inft. De perp. & temp. l. 1, §. 1, ff. priv. del. l. 13, pr. de injur. l. 28, eod. (a) d. l. 28. (b) d. l. 13, d. l. 28. (c) vid. jus meum controv. l. 44, t. 7, q. 11.

Si vero non *de vindicta* agitur, sed *de simplo, quod defuncto ex delicto rei* (qui locupletior inde factus non est) *debitum fuit*, actio omnino datur hæredi: etsi enim actio hæc sit *rei persecutoria* intuitu defuncti, ex cujus patrimonio simplum illud abest, negari tamen nequit, *pœnam* esse intuitu *rei*, quia de suo debet. [d]

Atque hæc ratio est, cur jure Romano actiones Prætoriæ, quæ dolum puniunt, hæredibus dentur, quia actiones illæ continent rei persecutionem. Ex eadem ratione quoque pœnæ conventionales in hæredes actoris transeunt. [e]

§. DLVII. *Subjectum* pœnæ *passivum* sunt omnes, qui injuriam aliis inferunt ex proposito, & animo deliberato, vel causa sunt injuriæ. [f]

Adeoque non tantum delinquunt singuli, sed & universitates: quanquam aliæ sint pœnæ singulorum, aliæ universitatis; de quibus infra §. 560. *n.* 10. agemus.

n. 1. An Princeps quoque crimen committens pœnæ sit obnoxius, quæri solet? Et distinguimus, an injuriam fecerit *subdito*, an *extraneo*: si *subditum* læsit, puniri nequit; non a læso, vel ab aliis subditis, quia imperium in Principem non habent, cum omne suum judicium in Principem transtulerint, indeque cognoscere non possint, an Princeps jure, an injuria egerit: nec ab aliis Gentibus, quia illis injuria facta non est. Adeoque Deus solus vindictam hujus injuriæ sibi reservavit. De quo alibi ex professo egimus.

Si *extraneum* læsit, distinguendum est, an subditum alienæ potestatis injuria affecerit an summam potestatem ipsam. *Priori* casu puniri Princeps a læso nequit, utpote qui nec imperium, nec jus belli habet: sed læsus suum magistratum adit, qui vi officii reparationem injuriæ postulat; qua negata, ejus causa est, & ejus injuria, quam magistratus bello vindicare, atque jure belli tantundem mali ei infligere potest.

Posteriori casu læsus pœnam exigit jure belli, adeoque Princeps læsus tantundem mali Principi lædenti infligere potest, quantum ipse fecit. Atque hæc bella punitiva Grotio dicuntur. §. 559.

n. 2. Quæritur, an hæres ex CRIMINE defuncti teneatur ad pœnam [g]? Distinguimus inter pœnam, quæ ex patrimonio debetur, & eam, quæ personam, ejusque corpus afficit.

Priori casu hæres tenetur; quia succedit in patrimonium defuncti [h]. Adeoque contra hæredes dantur actiones ex crimine defuncti, 1. si pœna pecuniaria per sententiam dictata est [i], quia pœna illa non ex crimine, sed ex sententia judicis debetur, adeoque ex pacto; idque verum est, etsi sententia per appellationem suspensa sit, & reus interim moriatur [k]: 2. si aliquid ex crimine defuncti ad hæredem perve-

(*d*) l. 11, ff. reb. auct. jud. l. 35, Obl. & act. l. 1, §. priv. del. §. 1, perp. & temp. act. l. 1, §. 44, vi arm. l. 2, §. f. vi bon rapt. d. disp. §. 10, 14. (*e*) vid. §. seq. dict. disp. §. 11, 16. (*f*) Grot. l. 2, c. 21, fin. (*g*) vid. B. Par. disp. de oblig. hær. ex del. def. Sect. 2, §. 8. seq. jus meum controv. tit. de obligat. q. 11, & tit. de injur. q. 14, seq. q. 31. (*h*) Grot. l. 2, c. 21, §. f. B. Par. d. disp. th. 6, seq. (*i*) l. 20, ff. Accus. l. p. C. si reus vel accus. B. Par. d. disp. th. 30. (*k*) B. Par. d. th. 34, vid. jus meum controv. tit. de injur. quæst. 14, p. 642.

pervenit; tunc enim hæres tenetur quatenus pervenit: 3. si in causa criminali expensæ litis debentur [l]: 4. si reus conscientia criminis, cui publicatio bonorum cohæret, mortem sibi consciverit [m]; quod jure Romano statutum est.

Posteriori casu actiones criminales morte rei finiuntur; & nunquam ad hæredes transeunt [n]. Sane, pœna tenere debet suos auctores; meritum, & demeritum personæ cohærent: neque alius ex alterius delicto teneri potest. Idque verum est, etsi lis cum defuncto contestata fuerit. [o]

Quid si defunctus non ex crimine, sed ex DELICTO CIVILI pœnam debet? Resp. Eadem hic regula obtinet, ut pœna, quæ solam malitiam defuncti coërcet, non transeat in delinquentis hæredes. [p]

Atque hæc vera ratio est, cur jure Romano actiones Prætoriæ, quæ dolum puniunt, (& quas singulas recenset B. Parens) non dentur contra hæredes [q], etsi rei persecutionem contineant intuitu actoris [r]. Cum enim jure civili ex tali facto actio prodita non sit contra reum, indeque reus ex hac suppositione nihil ex patrimonio debeat; nec hæres teneri potest, utpote qui non nisi ex patrimonio defuncti tenetur.

Hæc quoque ratio est, cur nec actiones in duplum, triplum, & quadruplum [s]; nec actiones, quæ infitiatione in duplum crescunt [t]; nec actiones populares [u]; quin nec simplum; si ei pœna conjuncta est, &c. [v], in hæredes transeant. [x]

Regula autem allegata vera est, etsi actione ex ipso contractu ad pœnam ex delicto civili agatur [y]: eadem enim ratio obtinet, quia non debetur ex patrimonio defuncti.

Aliud igitur dicendum, si ex patrimonio defuncti pœna debetur; tunc enim hæres ad eam tenetur, quia in patrimonium succedit [z]. Hinc 1. ad hæredes delinquentis transeunt omnes actiones civiles ex delicto, quatenus sunt rei persecutoriæ, adeoque & simplum in actionibus mixtis [a]: 2. quoties ex illo delicto aliquid ad hæredes pervenit [b]: 3. quando pœna conventionalis petitur [c]: 4. omnes actiones mere pœnales, post litem contestatem [d]: tunc enim pœna debetur ex pacto.

§. DLVIII. *Objectum* pœnæ est reparatio injuriæ: ut nimirum jus cuique a natura quæsitum tribuatur per justam

(*l*) B. Par. d. disp. th. 35, vid. jus meum. controv. l. 47, tit. 10, q. 15. (*m*) B. Par. d. disp. th. 36. (*n*) l. 26, ff. pœn. l. 22, C. eod. l. f. ad leg. Jul. majest. Tot. tit. C. si reus vel accus. mort. l. un. in f. si quis jus dicenti, &c. B. Par. dict. disp. th. 8. & 25. (*o*) d. l. ult. l. 2, l. 3, l. 4, l. fin. Si reus, vel accus. l. 6, ff. publ. jud. l. 15, §. 3, ad Sc. Turpil. Quia in criminibus litis contestatio vim pacti habere nequit. B. Par. d. disp. th. 26, seq. (*p*) L. 111. Reg. jur. §. 1, Inst. de perp. & temp. act. l. 2, §. f. vi bon. rapt. (*q*) l. 35, obl. & act. l. 9. §. f. reb. auct. jud. l. 7, §. 2, quod fals. tut. (*r*) l. 11, reb. auct. jud. l. 7, §. 2, quod fals. tut. (*s*) §. 1. Inst. de perp. & temp. act. d. disp. th. 20. (*t*) l. 1, §. 1, l. 18. depos. (*u*) l. f. de pop. act. l. 5, §. 5, de deject. & effus. (*v*) §. 9, Inst. ad leg. Aquil. (*x*) d. disp. th. 19. (*y*) §. 1. Inst. perp. & temp. aliter B. Par. d. disp. th. 6, seq. (*z*) Grot. l. 2, c. 1, §. fin. d. disp. th. 6, seq. (*a*) §. 1, Inst. perp. & temp. d. disp. th. 21. (*b*) l. 30. Reb. auct. jud. l. 35, pr. Obl. & act. dict. disp. th. 20, & 21. (*c*) l. 56, pr. & pass de evict. l. 38, §. 17, de verb. obl. §. 18, Inst. de inut. stip. d. disp. th. 16. (*d*) l. 139, l. 164. Reg. jur. §. 1, Inst. de perp. & temp. act.

justam æstimationem, infligendo lædenti tantundem mali, quantum fecit.

§. DLIX. *Effectus* pœnæ, *intuitu ejus, cujus jus læditur*, est jus persequendi id, quod ei ex delicto alterius debetur.

Persequi autem læsus potest pœnam vel per *judicia*, si de injuria inter membra ejusdem civitatis quæritur; vel per *bellum*, si inter eos de injuria agitur, qui superiorem non habent: quod bellum punitivum dicitur. [e]

§. DLX. *Effectus* pœnæ intuitu *lædentis* est, ut teneatur pati aliquid mali pro malo actionis: nam hæc restitutio mali est solus, & unicus reparandæ injuriæ modus, neque alius ratione naturali suppeditari potest. Atque hæc reparatio injuriæ, quæ fit per tantundem, TALIO dicitur, ejusque justitia inter gentes maxime celebrata est. [f]

§. DLXI. Cum vero ipsa vox *talionis* indigitet, proportionem aliquam esse debere inter malum actionis, & malum passionis, tota quæstio in eo vertitur: quænam sit norma illius proportionis [g]? B. Parens speciali disputatione erudite admodum demonstravit, talionem non ita crude esse intelligendam, ut delinquens idem præcise pati in suo corpore teneatur, quod alium pati fecit: id enim tum impossibile esset, tum non omnibus criminibus convenit. Sed ea significatio vocis est, ut judex examinatis omnibus circumstantiis (quas Grotius late examinat [h]) æstimet, quantum mali vicissim pati ob malam actionem debeat; adeoque observando proportionem inter malitiam, & pœnam, tantundem delinquenti infligat.

n. 2. His principiis positis constat, ratione naturali nullam certam pœnam statutam esse, nisi in *homicidio*: ibi enim justa talio non est, nisi sanguis pro sanguine, uti plenius probavit B. Parens [i]. In reliquis igitur delictis tota æstimatio arbitrio judicis relinqui debet: cum enim juxta proportionem malitiæ pœnæ æstimatio fieri debeat [k], malitiæ autem plures gradus sint, magistratus officium est, cognita causa, quidnam tantundem sit definire, eoque talionem statuere. [l]

n. 3. Atque ex his constat, præcipuam partem magistratus officii positam esse in talione, i. e. in justa æstimatione delicti rite definienda: ut, nimirum, cum natura nihil certi determinatum sit, nec determinari potuerit, ipse justa proportione decernat, quantum is, qui delinquit, pro mala illa actione vicissim pati debeat.

n. 4. Unde adeo solliciti fuere JCti Romani in applicandis ad singula delicta pœnis [m]; & diligentia eorum, qui constitutionem criminalem Caroli V. compilarunt, laudari satis non potest.

n. 5. Circa hanc talionem notandum 1°. est, ultra eam pœnam inferri non posse: adeoque si tantundem

(e) Grot. l. 1, c. 2, §. 9, n. 13, l. 3, c. 4, §. 5, §. 3, & 4, l. 2, c. 26, §. 6, c. 1, §. 2, n. 2, c. 17, §. 1, n. 3, c. 20, §. 38, & 40, seq. (f) vid. disp. B. Parentis de SS. talionis jure. (g) Grot. l. 2, c. 20, §. 28, usque ad §. 37. (h) d. §. 28, usque ad §. 44. (i) vid. d. disp. §. 30. seq. conf. supr. §. 554, n. 4. (k) Cicero de LL. Noxæ pœna par esto: cavendum, ne major pœna, quam culpa sit. Cic. off. l. 1, c. 25, (l) vid. supr. §. 12, & 13. (m) vid. l. 151, pr. V. S. 16. pœn.

dem passus est is, qui lædit, præterea ab eo aliquid exigi nequit (*inf. n.* 11.) Neque *obstat*, quod in bello talio in immensum injuriam superare soleat. Resp. cum is, qui injuria bellum gerit, infinitas injurias inferat, infinitaque crimina cumulet, etiam in infinitum talio ab eo exigi potest: & cum singuli, defendendo factum Principis opibus, & operis, æque rei fiant illorum criminum, singulis quoque vitam, & multo magis bona auferre, adeoque in infinitum ab eis pœnas sumere licet.

Not. Si crimen frequens, eoque exemplo opus est, propter utilitatem publicam exasperari pœna, etiam ratione naturali potest.

n. 6. 2°. Observandum est, pœnas a JCtis Romanis determinatas in summo gradu esse statutas, adeoque non adimi judici arbitrium recedendi ab illo rigore, si naturales causæ, quæ malitiam minuunt, accedant. [n]

n. 7. 3°. Talio non debet novum crimen inferre; neque enim ideo, quod alter male fecit, mihi quoque jus est male agendi: hinc reæ non potest stuprum inferri pœnæ nomine, &c.

n. 8. Finis igitur pœnarum naturalis, & unicus est reparatio injuriæ, quæ fit per talionem. Unde verum non est, quod Seneca ait: nemo prudens punit quia peccatum est, sed ne peccetur [o]. Quod enim pœnæ ad exemplum aliorum, i. e. publice statuantur, id mere civile est, & ex utilitate publica statutum, ut pœna unius metus esse possit multorum [p]: i. e. ut cæteri a similibus facinoribus deterreantur [q]. JCti enim metu pœnarum bonos efficiunt [r]. Atque hinc omnia, quæ de fine pœnarum Grotius late disserit, superflua sunt.

n. 9. Talio statui potest vel in *capite* delinquentis, vel in *bonis* ejus, vel in alio quodam jure. [s]

In *capite* talio constituitur, vitam reo adimendo. Equidem dubium quibusdam videtur, an extra homicidii crimen ob reliqua delicta pœna *capitalis* statui possit, cum naturali jure nihil statutum de eo videatur? Resp. Eo ipso, dum arbitrio judicis definitio talionis reservata est, necessario sequitur, arbitrium hoc etiam ad vitam extendi posse, si tanta est malitia, ut spes, reum meliorem fieri posse, nulla supersit. Idque Grotius [t] optime probat. (*Vid.* §. 554.)

In *bonis* talio statuitur, si non tanta est malitia, ut corpus affici ideo possit: tunc enim pecunia, vel aliis rebus, pensatur delictum; atque hæc pecunia vel læso tribui, vel fisco addici potest: illud a Romanis sub republica, hoc sub imperio Cæsarum plerumque observatum fuit.

Alio quodam jure pœna statuitur, si reus infamis declaratur, si civitatis jure privatur, vel si salva civitate relegatur, vel alicui certo saltem loco interdicitur. [u]

n. 10. Denique notandum est, alias esse pœnas, quæ singulis, ut singulis, infliguntur; alias, quæ universitati infliguntur. Pœnæ, quæ universitati infliguntur, vel *personas* afficiunt, vel *res* universitatis. *Personæ* universitatis pœnam patiuntur, si sub jugum mittuntur, vel imperio privantur, &c.

Pœnæ,

(*n*) l. 11, l. 16, §. 2, pœn. Grot. l. 2, c. 20. §. 22. seq. (*o*) apud. Bod. disp. de pœn. th. 3. (*p*) l. 1, C. L. Jul. repetund. (*q*) l. 31, den. l. 28, §. 13, pœn. (*r*) §. 1. Inst. de just. & jure. (*s*) l. 6, §. 2, l. 7, l. 8. ff. de pœn. (*t*) l. 1, c. 2, §. 5, n. 5. seq. (*u*) tot. tit. ff. de interd. & releg.

Pœnæ, quæ *res* universitatis afficiunt, sunt si patrimonium civitatis vel in totum, vel pro parte, aufertur. Atque hæc pœna obtinet, etiamsi illi, qui delictum admiserunt, vel approbarunt, mortui sint; quia universitas non moritur: adeoque quamdiu non reparat injuriam, semper ejusdem delicti rea manet. [v]

Neque *obstat*, plures inveniri in civitate innocentes, qui furorem multitudinis impedire non potuerunt, & quos punire iniquum videtur. Resp. 1. Etsi forte improbent factum civitatis, certum tamen est, eos, quamdiu sunt in civitate, factum civitatis opibus, ac consilio probare, & defendere; adeoque hactenus quoque rei sunt. Resp. 2. Si innocentiam probare possunt, victores parcere ejusmodi captis solent: ex ea enim ratione Thebanis in servitutem redactis, illi exemti sunt, qui decreto exuendæ civitatis contradixere [x]. Resp. 3. injuria singulis non fit, si universitati jura ei propria in pœnam auferuntur; singuli enim, qua singuli, nullum jus in res publicas habent: sufficit igitur, universitatem, ejusque majorem partem, peccasse; nam tunc jura publica eodem jure in pœnam auferri possunt, quo per consensum majoris partis in alios transferuntur.

n. 11. Talio finitur 1. *morte*, si pœna vel in corpore, vel in existimatione, statui debet; cum enim hæ pœnæ personam ipsam afficiant, non patrimonium delinquentis, necessario sequitur, sublata persona tolli quoque pœnam.

At si pœna afficit *bona* defuncti, & hic litem contestatus est, pœna quoque ab hæredibus, qui in patrimonium successerunt, peti potest. Nam per litis contestationem jus aliquod eventuale actori quæsitum est: si proinde pœna ex patrimonio solvenda postea dictatur, pœna ab hæcede debetur; quod supra plenius explicavi.

Not. Hinc apparet, jure naturali neminem puniri *post mortem* posse, adeoque pœnas saltem esse viventium: non enim pati potest malum qui mortuus est. Quod igitur cadavera punitorum cruci affigantur, &c. id ex ratione mere politica statutum est, ut vivi hoc exemplo deterrerentur [y]. Eadem ratio est si bona eorum publicantur, qui mortem sibi ex conscientia delicti ante sententiam consciverunt, vel accusatorem pecunia corruperunt. [z]

Finitur talio 2. Per *aggratiationem*: si scilicet superior gratiam facit reo, eique pœnam remittit. Hæc remissio autem fieri nequit 1. in delictis, ubi ipso naturæ jure talio requiritur; non ergo dispensare Princeps potest de homicidio [a]: nec 2. in præjudicium tertii, cui reparatio illa debetur. [b]

Quæri solet, an si Princeps pœnam remittit, reus omnia pristina jura recipiat? Resp. Si crimen eum incapacem reddit quorundam jurium, ea, quæ semel amisit, non recipit, nisi Princeps nominatim id exprimat: at si tertio inde jus semel quæsitum est, nec volente Principe jura pristina recuperat: quod late explicavi in jure meo controverso. [c]

3. An pœna tollitur *remissione* læsi? Affirma-

(v) Grot. l. 2, c. 21, §. 8. (x) Grot. l. 2, c. 21, §. 7. (y) tot. tit. de cadav. punit. (z) tot. tit. ff. de bon. eorum, qui ante sent. (a) vid. B. Par. disp. de SS. Talionis jure §. 30. & seq. (b) Grot. l. 2, c. 20. §. 21, usque ad §. 26. (c) tit. de sent. pass. & restit. qu. 1.

Affirmatur, quoad jus læsi; non vero quoad jus superioris, si vel ejus auctoritas, vel securitas publica violata est: hoc jus enim magistratui quæsitum remittere is, in quem delictum commissum est, non potest. [d]

4. An pœna finitur *præscriptione*? Negatur, quia tempus non est modus tollendæ obligationis.

An 5. *Asylum* impunitatem dat delinquentibus? Negatur: quia Princeps nulla ratione jus aliis quæsitum auferre potest; auferret autem si concedendo reis asylum, reparationem juris impediret.

Idque maxime verum est in illis delictis, in quæ naturali quoque jure talio quædam statuta est, ut in homicidia. Sane, Deus ipse non *facinorosis*, sed *culpa* saltem delinquentibus, securitatem, ad hæc loca confugiendo, promisit.

Denique, & 6. finiuntur pœnæ si reus tantundem passus est; tunc enim pensata injuria videtur. [e]

Atque hinc propter idem crimen bis puniri nequit. [f]

CAPUT VII.

De Obligationibus, quæ proprio quodam jure ex variis causarum figuris oriuntur.

§. DLXII. EXPLICATIS obligationibus, quæ descendunt ex *promissione*, & *delicto*; sequuntur obligationes, quæ proprio quodam jure *ex variis causarum figuris* descendunt. [g]

§. DLXIII. TRIBONIANUS hoc obligationum genus ad duo capita retulit: nimirum, ad *quasi contractus*, & *quasi delicta* [h]; cum tamen hæc capita non omnes species obligationum personalium exhauriant. Etenim ad *quasi contractus* tantum referuntur illi casus, ubi quis locupletior factus est cum alterius jactura [i]: ad *quasi delicta* vero illa tantum negotia pertinent, quibus quis obligatur ex culpa sua, vel quia male elegit, vel quia peritiam, quam profitetur, non habet. [k]

§. DLXIV. Certum autem est, infinitos alios dari casus, qui ad neutrum caput referri possunt, & tamen obligationem inferunt. Hinc notanter Modestinus [l] ait, præter obligationes ex *consensu*, & *peccato*, personam obligari [a] ex LEGE, [b] ex JURE HONORARIO, [c] ex NECESSITATE.

§. DLXV. Atque ideo quidam Doctores ad *obligationem ex variis causarum figuris* non tantum QUASI CONTRACTUS, & QUASI DELICTA, sed præterea omnia negotia, quibus ex ÆQUO, & BONO obligatio oritur, referunt [m]. De singulis nunc agemus.

SE-

(*d*) Grot. l. 2, c. 20, §. 21, usque ad § 27. (*e*) vid. supr. §. 24, n. 5. (*f*) l. 41, ff pœn. (*g*) l. 1, pr. obligat. & act (*h*) §. 2. Inst. de obligat. (*i*) vid. l. 5. ff. oblig. & act. (*k*) vid. l. 5, §. 4, seq. obligat. (*l*) l. 52. O. A, (*m*) Goth. ad d. l. 52, B. Parens in Hyp. Inst. tit. de oblig. & act. §. 1.

SECTIO I.

De Obligatione Personæ ex Quasi contractu.

DLXVI. OMNIS obligatio, quæ *quasi ex contractu* oritur, nititur illa generali regula, *quod nemo locupletior fieri debeat cum alterius jactura.* Natura enim, ejusque auctor, cuique jus plenissimum in suas res, & actiones, concessit; ita ut alius, me invito, nullam utilitatem ex re mihi propria, & ex meis actionibus, percipere possit. Si igitur alius lucrum aliquod ex mea re, facto suo licito, tenet, vel ex mea actione commodum percipit, is, juxta regulam generalem justitiæ, jus suum cuique tribuere, i. e. utilitatem rei, & actionis meæ, mihi restituere tenetur: quia alias locupletior fieret mea jactura.

§. DLXVII. Hæc igitur obligatio non oritur ex consensu, nec expresso, nec tacito (unde etiam furiosi, infantes, & ignorantes, ex hujusmodi negotiis obligantur), sed ex natura actus, & negotii; quia quis jus alienum ex facto aliquo licito tenet, & plus suo habet.

Compilatores juris Romani hanc obligationem descendere *quasi ex contractu*, dixere, non quod tacitum, vel fictum domini consensum hic subesse putaverint, sed quia æque obligatio inde oritur, ac ex vero contractu. [n]

§. DLXVIII. Atque hac ratione nituntur omnes casus, quos JCti Romani in Digestis, & Institutionibus ad quasi contractus referunt. Nimirum, 1. *negotiorum gestio*, quando quis sine mandato negotium alterius absentis, vel ignorantis, gerendum suscipit. [o]

n. 1. Ex hoc negotio, per se licito, obligatur *tum* is, qui gerit negotium, *tum* is, cujus negotium geritur.

Is, *qui gerit negotium alienum*, tenetur ad rationes reddendas domino, & ad præstandum quicquid ex illa gestione penes se habet [p]. Ratio naturalis hæc est, quia *gerens* hoc casu plus suo habet, aliquid alieni tenet, adeoque locupletior fieret ex negotio alieno.

Is, *cujus negotium geritur*, tenetur ad impensas [q]: quia locupletior fit ex patrimonio gerentis; adeoque hactenus ipse aliquid alieni habet.

n. 2. Equidem Grotius actionem negotiorum gestorum ex jure civili originem duxisse, putat, quia nullum eorum haberet fundamentorum, ex quibus natura obligationem inducit [r]. At frustra hæc dicuntur. Quod, quæso, fortius est obligationis inducendæ fundamentum, quam restitutio utilitatis, quæ ex re aliena penes me est? Quid magis repugnat æquitati naturali, quam locupletari cum alterius jactura? Hic ergo obligatio sequitur ex prima, & generali juris naturalis regula, *jus suum cuique tribuere.*

Neque *obstat*, ipsos JCtos Romanos fateri, obligationem hanc *ob utilitatem absentium* introductam esse, & actionem negotiorum gestorum edicto demum Prætoris originem debere. Resp. Primi legislatores Romani ex paucissimis negotiis, etsi obligatio naturalis subesset, dedere actiones; ubi enim actionis formula non erat præscripta, ibi jus agendi cessabat. Quia vero absentium

(*n*) l. 5, §. 3, ff. obl. & act. (*o*) §. 1. Inst. de obl. quæ quaf. ex contr. (*p*) l. 2, ff. neg. gest. §. 1, Inst. obl. quæ quas. contr. (*q*) l. 9, ff. neg. gest. (*r*) Grot. l. 2, c. 10, §. 9, n. 1. (*s*) l. 1. ff. neg. gest.

sentium negotia ideo periclitabantur, Prætor (qui æquitatem naturalem secutus rigorem juris civilis corrigere, ejusque defectus supplere solet) ob utilitatem absentium actionem negotiorum gestorum introduxit. [t]

Neque allegari potest, quod nemo se ingerere rei alienæ, adeoque ex culpa sua nemini actio dari debeat: nam assistere alii, & ejus, qui absens est, res defendere, ejusque utilitatem promovere, ipso jure naturæ licitum est [u]. Cæterum, quamvis culpa gerentis subsit, nihilominus ipsi actio dabitur; quia naturæ ratio dictat, neminem ex culpa alterius locupletiorem fieri debere.

n. 3. Locum autem habet hæc actio etsi utilitas, quæ semel fuit, perierit: licet enim nunc alter locupletior ex re mea non sit, semel tamen locupletior factus fuit; utilitas autem perit domino.

n. 4. Si furiosus, vel infans, in re aliena aliquid egerint, unde utilitatem perceperunt, pariter hac actione tenentur, & utilitatem, quam perceperunt, restituunt [v]: quia hæc actio non ex consensu oritur, sed ex illa æquitate, quod nemo ex re aliena locupletior fieri debeat. (§. 168.)

n. 5. Geruntur negotia aliena etiam furiosorum, & infantium, sed & ignorantium, ad eum effectum, ut hi teneantur, si facto gerentis locupletiores facti sunt.

n. 6. Negotiorum gestorum actio *directa* datur ei, cujus negotium utiliter gestum est, ad præstandum omne id, quod ex illo negotio penes gerentem exstat [x]. *Contraria* datur ei, qui utiliter alienum negotium gessit, contra dominum negotii, ut is impensas (quia hactenus locupletior factus est) restituat, etsi utilitas forte perierit.

Not. Is, qui cum negotiorum gestore, qua tali, contraxit, actionem non habet contra gerentem, qui suo nomine non promisit; nisi de rato caverit. [y]

n. 7. Cessat hæc actio, 1. si consensu domini res ejus geritur; tunc enim actio ex vero contractu, mandati scilicet, datur: 2. si quis animo donandi negotium alienum gerit.

§. DLXVIII. *II. Actio funeraria* quoque ex quasi contractu oritur (posita enim hypothesi JCtorum Romanorum, *quod homo sepeliri debeat*, & quidem a familia, negari nequit, officium sepeliendi corpus defuncti familiæ incumbere; & familiæ negotium geri, si alius curam illam suscipit: unde qui propter funus aliquid impendit, cum defuncto contrahere creditur. [z]

Familia igitur locupletior fit cum alterius jactura; adeoque hæres, qui in familiam succedit, quasi ex contractu tenetur. [a]

§. DLXIX. *III.* Actio *tutelæ* quoque negotiorum aliquam gestionem infert [b]. Tutor enim sine mandato pupilli, (qui consentire nequit) ejus negotia gerit; si proinde pupillo aliquid ex illa gestione abest, tutor obligatur ad reliqua præstanda: uti vicissim pupillus tutori tenetur ad impensas, &c. Neuter enim cum alterius jactura locupletior fieri debet. (*Vid. supr.* §. 194.)

§. DLXX. *IV. Condictiones* sunt ex quasi contractu: omnes enim nituntur ea

(t) vid. l. 2, ff. neg. gest. (u) l. 1, ff. neg. gest. (v) l. 3, §. 4, neg. gest. (x) Laut. comp. p. 23. (y) tot. tit. ff. ratam rem haberi.

(z) l. 1, ff. relig. (a) l. 1, ff. relig. l. 14; §. f. l. 31, l. 32, Eod. Paul. Sent. 1, t. 21. (b) §. 2. Inst. de obl. quæ quasi ex contr.

ea ratione, quodis, a quo aliquid condicitur, locupletior factus est, vel ex meo errore, vel ex turpi, & injusta causa, vel sine causa, vel ex contrectatione rei meæ, vel contra novam legem, quæ jus mihi aliquod concessit.

§. DLXXI. De *condictione indebiti* diserte traditur, eam esse *quasi ex contractu* [c]. Quando enim ex errore res alii indebite tradita, vel aliquid indebite promissum est, condici id potest, quia alter errore meo locupletior fieret.

At, ais, priori casu, si rem meam ex errore tibi tradidi, non opus esse condictione; quia dominium salvum mihi esse videtur (errans enim non consentit): adeoque potius rei vindicationi locus erit. Resp. In hoc negotio duo sunt: 1. *translatio dominii*, quæ fit voluntate domini: 2. *causa*, ex qua dominium transfertur. Actus *translationis dominii* perfectus est: dominus sua voluntate rei dominium in alterum transtulit ex causa dominii translativa, etsi erronea, adeoque nullum jus in re retinuit, aut retinere voluit.

Causa erronea non impedit translationem dominii voluntate domini factam. At quia is, in quem ex errore meo dominium translatum est, locupletior fieret mea jactura, naturalis ratio dictat, ut is mihi obligetur ad restituendum id, quod plus suo habet.

n. 1. Sed & *condictio ob turpem, & injustam causam*, ad obligationes ex quasi contractu pertinet: nam factum, quo res alii traditur, vel alteri aliquid promittitur, licitum est, quia de sua re, & de suo jure quisque disponere potest.

Neque obstat, *causam*, ob quam datur, vel promittitur, turpem esse: nam dictum jam est, *aliud* esse translationem dominii, & promissionem; *aliud* causam, ex qua traditur, vel promittitur. *Prius* licitum est, nec causa impedit, quo minus negotium traditione, & consensu perfectum subsistat: *causa* autem vitiosa est, quia lege improbatur. Cessante igitur causa, rem, vel jus illud condicere possum, quia alter sine causa locupletior fieret mea jactura.

Dubium inter Doctores ortum est, an hæc condictio sit *ex quasi contractu*, an *ex delicto*, *vel quasi*. Posterius olim in Jure meo controverso statui; sed re rite perpensa eam, cum Lauterbachio [d], ex *quasi contractu* oriri, existimo. Dixi enim, dominium, vel jus in alterum transferri mea voluntate, atque id factum licitum esse. Causæ autem turpitudo non impedit, quo minus negotium subsistat.

Hæc condictio naturali jure tantum obtinet, quando causa *intuitu accipientis* turpis est: secus igitur si turpis est intuitu *solius dantis*; hoc enim casu condictio cessat, quia accipiens locupletior fit voluntate domini, & ex causa, quæ intuitu ipsius vitiosa non est. Hinc is, qui meretrici mercedem dedit, eam non condicit; quia turpiter illa facit quod sit meretrix, non quod mercedem accipiat ut meretrix [e]; adeoque hic causa intuitu solius dantis vitiosa est.

Quid si intuitu *utriusque* turpis est causa? Resp. jure naturali datur condictio, quia cessante causa res, vel jus sine causa est penes accipientem: etsi *uterque* ideo, quod in leges peccaverit, puniri a magistratu possit. Hinc jure

(c) §. 6, Inst. obl. quæ quasi ex contr. l. 5, §. 3, obl. & act. (d) Comp. pag. 199. ibique Dd. (e) L. 4. §. 3, condict. ob turp.

Jure Romano quoque condictio hoc casu cessat *f*. Alii tamen statuunt, rem, vel jus in pœnam fisco tribuendum esse. *g*

n. 2. *Condictio causa data, causa non secuta*, itidem ex quasi contractu descendit. Si quis enim, v. g. in spem futuri matrimonii, dotem solvit, certum est, dominium in maritum transferri, quia justa hic est dominii transferendi causa. Si vero matrimonium non sequitur, adeoque causa deficit, ipsum quidem dominium non resolvitur, at actio personalis, i. e. condictio, datur, per quam dos data repetitur: quia is, qui dotem accepit, non secuto matrimonio sine causa eam penes se habet, adeoque locupletior fieret cum alterius jactura. *h*

n. 3. Eadem quoque ratio obtinet, quoties *sine causa* res mea, vel jus meum, penes alium est; si proinde quis pignus dedit, & postea debitum solvit, non restituto pignore, condici pignus potest. *i*

n. 4. *Condictio triticiaria* non est separata condictionis species, sed qualitas præcedentium condictionum: quando, nimirum, non condicimus pecuniam numeratam, sed res alias, quæ æstimationem patiuntur; unde ea nihil aliud est, quam *condictio incerti*, adeoque idem jus ibi obtinet. *k*

n. 5. *Condictio furtiva* itidem ex jure naturali oritur. Etsi enim is, cui res ablata est, jure dominii rem vindicare possit, consultius tamen est abstrahere a dominio, (utpote quod probare deberet) & actione personali agere contra eum, qui rem mihi abstulit, adeoque locupletior factus est ex re mea. Naturali enim ratione ex eodem negotio plures actiones dari possunt *l*. Atque hæc ratio est, cur condictio hæc non infamet *m*, quia furti non fit mentio.

n. 6. *Condictio ex lege* supponit, nova lege obligationem introductam, eaque jus aliis quæsitum esse: & hactenus est ex lege civili. At is, cui lege civili jus quæsitum est, naturali quoque ratione id, quod ei debetur, condicere a me potest, quia locupletior fierem alterius jactura.

§. DLXXII. *V. Aditio hæreditatis.* Liberi enim continuando familiam patris, i. e. adeundo ejus hæreditatem, obligantur ad præstandum id, quod defunctus debuit; quia in omnia ejus jura succedunt.

Postquam successiones etiam in linea collaterali *lege* fuere introductæ, & extranei quoque, introducto testamentorum usu, hæredes scribi potuerunt, cognati, & extranei, adita hæreditate, tenentur factum defuncti præstare, adeoque obligantur ex quasi contractu.

§. DLXXIII. *VI. Familiæ herciscundæ judicium.* Cohæres enim, administrando rem hæreditariam, simul gerit negotium sui cohæredis; unde *huic* competit *actio directa* contra administratorem, ut rationes reddat, & reliqua præstet: *administratori* autem *actio* datur *contraria*, ad repetendum impensas. &c. *n*

§. DLXXIV. *VII. Communi dividundo*

(*f*) l. 3. l. 4. pr. & §. 1. l. 8. ff. cond. ob turp. (*g*) Laut. comp. pag. 398. (*h*) Tot. tit. ff. de condict. caus. dat. (*i*) Tot. tit. ff. de cond sin. caus. (*k*) vid. jus meum controv. tit. de cond. Trit. q. 1. (*l*) §. 14. Inst. de action. l. 7. §. 1. cond furt. (*m*) Laut. Comp pag. 209. (*n*) §. 3. inst. de oblig. quæ quasi ex contr.

do judicium. Condominus enim, administrando rem communem, gerit alterius negotium. Unde huic *actio directa* competit contra gestorem, qui ex re communi locupletior factus est: alteri *actio contraria*, si impensas in rem communem, fecit, quia condominus locupletior factus est cum jactura alterius. [o]

§. DLXXV. *VIII. Actio finium regundorum*, quatenus personalis est (nam quatenus dominium vindicatur, est realis), i. e. quatenus fructus, impensæ, &c. petuntur, est ex *quasi contractu*; nisi dolo fines confusi, & fructus inde percepti sint, tunc enim ex *delicto* oritur. [p]

§. DLXXVI. *IX.* Denique in genere huc pertinent omnes illæ causarum figuræ, *ubi quis locupletior fit cum alterius jactura.* Qui casus cum infiniti sint, in numerato haberi non possunt.

§. DLXXVII. Atque ex hoc fundamento ad quasi contractus referri debent 1. omnes *actiones contrariæ*. 2. Eadem ratione nititur obligatio, quæ ex eo oritur, quod aliquid *in rem nostram versum est.* Nam, in cujus rem aliquid versum est, locupletior fieret alterius jactura.

3. Actio, quæ de *evictione* datur, est quasi ex contractu [q]: si scilicet ea promissa non est (nam si promissa est, actio datur ex pacto, & quidem jure Romano ex stipulatu, vel, si contractu bonæ fidei promissa sit, actio ex ipso contractu). Venditor enim, qui rem alienam mihi tradit, ea evicta, causa est ut res mihi auferatur: pretium igitur, quod ei solvi, sine causa penes eum est, & locupletior fieret ex re mea.

4. Huc quoque pertinet ratio *legis Rhodiæ de jactu*; per jactum enim, qui fit levandæ navis causa, servantur res reliquæ: adeoque domini earum rerum locupletiores fiunt cum reliquorum jactura, quod damnum proinde resarcire pro rata tenentur.

5. Hoc principio quoque nituntur illæ deductiones, quæ obtinent contra dominum rem suam vindicantem: si enim impensæ necessariæ in rem factæ sunt, possessor eas deducit.

6. Ex eadem ratione sequitur, quod is, qui ex promisso rem petit, prætεrea quoque petere possit usuras ex mora; non vi consensus, sed ex illa æquitate, quod debitor, utendo re promissa, locupletior fiat cum alterius jactura. (§. 371.)

7. Si quis specificatione, jure ædificii, &c. novam speciem acquirit, facto hoc suo species alii perit; adeoque faciens cum jactura alterius locupletior fit: unde obligatio personæ oritur ad jus suum cuique tribuendum. (§. 264. & 276.)

8. Si quis fructus percipit ex re aliena, hi non vindicari possunt a domino, quia nec pars rei sunt, nec domino rei unquam fructus proprii fuere. At quia possessor nullum jus percipiendi fructus ex re illa habet, is tenetur ex regula naturali (quæ prohibet ne quis cum alterius damno locupletetur) lucrum illud restituere ei, cui deest. (§. 267.)

9. Atque huc quoque pertinent omnes casus, quos recenset Grotius [r], qui eos male ex *jure* aliquo *in re* deducit, quod *ex re non extante* domino competere, putat. [s]

Non vero 10. ad quasi contractus referri potest *actio judicati* [t]: nam ea

(o) tot. tit. ff. comm. div. (p) l. 4, § 4, Fin. regund. (q) Tot. tit. ff. de Evictión. (r) Lib. 2, c. 10, §. 2, & late seq. (s) vid. d. c. 10, § 2. (t) l. 3, §. 11, pecul. l. 6, §. f. Re jud. Dissent. Laut. Comp. pag. 580.

ex vero consensu, sed tacito, oritur. Quia partes adeundo judicem, in eum compromittere videntur. Hinc judicio contrahi dicitur.

Neque 11. *actiones interrogatoriæ* ex quasi contractu descendunt. Etsi enim is, qui in judicio de jure suo interrogatus est, *sic teneatur, quasi ex contractu obligatus* [u]; non tamen inde sequitur, eam obligationem descendere *quasi ex contractu*: sed sensus illorum verborum est, quod cum ab altero respondeatur ea intentione, ut de veritate judex certior fieret, partes vere contrahant, adeoque ex suo consensu obligentur. *Voluit enim prætor adstringere eum, qui convenitur ex sua in judicio responsione, ut vel confitendo, vel mentiendo se oneret* [x]: ea igitur intentione alter coram judice interrogat, alter respondet. Neque hic agitur de casu, ubi quis ex facto licito locupletior fit cum alterius jactura.

Neque 12. *actio de receptis*. Hæc enim itidem oritur ex vero consensu, sed tacito. Sane, is, qui publice recipere solet res, eo ipso promittit securitatem [y]; adeoque professio hæc publice facta infert pactum tacitum cum eo, qui res suas illius custodiæ tradit. Jure civili nulla actio exinde dabatur; formula enim in talem actionem non erat concepta: at Prætor ex æquitate actiones dedit *de receptis* (atque eadem ratio est in omnibus actionibus, quæ dantur contra eos, qui publice profitentur peritiam). Non ergo hæc actio est ex quasicontractu [z]. Sane, recipiens hic non fit locupletior cum alterius jactura.

Sectio II.

De Obligatione Personæ, quæ quasi ex delicto oritur.

§. DLXXVIII. Diximus, Jure naturæ eandem rationem obligationis esse in quasi delictis, quæ in delictis veris (*vid.* §. 518.). Ex utrisque enim ideo obligatur is, qui delinquit, quia jus alterius læsit. Adeoque ex culpa quoque oritur obligatio.

Sane, Deus nobis intellectum, & voluntatem dedit, ut præcepta ejus cognoscere, & actiones nostras juxta eorum normam moderari possimus. Quoties igtur homo facultates illas rationis circa jura aliena non rite adhibet, vel negligit, adeoque aliquid contra jus alterius admittit, quod vi illarum facultatum prævideri potuit, Culpa est. Hinc culpa a JCtis Romanis definitur, *cum quis providere debuit, & potuit, jus alterius inde lædi posse.* [a]

Si proinde jus meum alterius culpa læditur, adeoque facto ejus illicito aliquid mihi abest, is causa est damni, & injuriæ, quam naturali jure reparare, i. e. jus suum cuique tribuere tenetur.

n. 1. Hinc jam constat, jure naturæ homines teneri ad *culpam levissimam*, i. e. adhibere debere circa jura aliorum talem diligentiam, quam diligentissimi patresfamilias adhibere solent. [b]

n. 2.

(u) l. 11, §. 9, interrogat. (x) l. 4, pr. eod. (y) l. 1, pr. §. 1, & §. 8, Naut. caup. l. 3, pr. eod. (z) Dissent. Laut. Comp. pag. 91.
(a) l. 31, ff. leg. Aquil. l. 26, §. 7, ex quib. caus. maj. l. 9, §. 3. Locat. l. 5, §. 6. l. 6, l. 8, §. 1, ad leg. Aquil. (b) l. 18, pr. commod. §. 2, Inst. quib. mod. re. l. 1, §. 4. O. A.

n. 2. Atque hæc regula naturæ in plurimis negotiis, jure Romano quoque, admittitur. Nimirum, 1. quoties quis ultro fuscipit negotium alienum [c], ut in mandato, negotiorum gestione, sequestro [d]; item si quis artem, peritiam, aut securitatem publice profitetur: 2. si solius accipientis est utilitas, is pariter omnem, etiam exactissimam diligentiam, præstare tenetur, ut in commodato [e]. 3. Damnum, quod in re alterius datur, etiam levissima culpa, reparari debet. [f]

n. 3. Jure Romano rigor ille naturalis temperatus, & imbecillitati humanæ accommodatus est. Hinc jure eo regulariter CULPA saltem LEVIS præstatur, i. e. legislatores tantum exigunt in rebus alienis *diligentiam mediam*, qualem bonus paterfamilias præstare solet [g]. Quod adeo verum est, ut *culpa* simpliciter posita, regulariter intelligatur *levis*. [h]

n. 4. Ab hac regula JCti Romani excipiunt 1. omnes illos casus, quos modo recensuimus, & in quibus favor imbecillitatis humanæ merito cessat [i]. 2. Quando de pœna agitur [k]: hæc enim non nisi ex *lata culpa* debetur. Unde id, quod per rusticitatem [l], simplicitatem [m], vel imperitiam, [n] admittitur, excusare solent leges, memores imbecillitatis humanæ [o]. *Latam* autem *culpam* leges punire solent, quia etsi in ea non sit propositum lædendi, est tamen propositum aliquid faciendi, vel non faciendi, unde læsio quidem non necessario oritur, sed oriri potest; quod exemplis [p] probat B. Parens [q]. Atque hinc *lata culpa pro dolo habetur*: eaque regula a JCtis Romanis statuitur [r]. 3. Excipiunt leges Romanæ casus quosdam speciales. [s]

Not. In his negotiis jure Romano exceptis vox *culpæ*, simpliciter posita, non *levem* denotat, sed eam, quæ ex natura negotii definita est. [t]

§. DLXXIX. Ad obligationes quasi ex delicto descendentes JCti Romani *Primo* referunt, *si judex per ignorantiam male judicat*. Hic enim male judicando neque corpore, neque corpus lædit: at quia culpa ejus damnum eo ipso datur, quod male judicaverit, ad ejus reparationem naturali quoque ratione obligatur. [u]

Eadem quoque ratio est si magistratus tutores inidoneos constituit [v], vel mensor falsum modum dixerit; quia profitetur peritiam. [x]

§. DLXXX.

(c) l. 21, C. Mand. (d) l. 5, §. 2, Commod. (e) l. 5, §. 2, Commod. (f) l. 44, ff. ad leg. Aquil. (g) l. 9, §. 2, l. 3, §. 1, l. 6, jur. ignor. l. 32, depos. (h) dict. legib. (i) B. Par. collat. ad Struv. collat. 11, §. 8, seq. (k) l. 108. Reg. jur. l. 5, §. 21, & 22, ad Sc. Silan. B. Par. dict. collat. 11, §. 14. (l) l. 2, in f. jur. fisc. l. 2, in f. si quis in jus &c. (m) l. 1. pr. Dol. mal. l. f. C. Testam. (n) l. 1, §. f. insp. ventr. l. 3, §. 22, ad Sc. Silan. l. 25, §. 1, probat. l. 7, §. 4, de jurisd. (o) l. 24, §. 2, verb. quia naturale vitium est &c. Damn. infect. (p) l. 7, pr. Depos. l. f. §. 2, Cust. reor. l. 18, §. 5, pœn. (q) Collat. ad Struv. Collat. V. & VIII. (r) l. 226. V. S. B. Parens in collat. ad Struv. XIII. §. 3, ubi exceptiones quoque referuntur §. 4, seq. (s) l. pen. §. f. off. præf. vig. l. 9, l. pen. incend. l. 2, in fin. Term. mot. l. 1, §. 3, Siccar. &c. dict. collat. 8, §. 16. (t) dict. collat. 11, §. 13. (u) pr. Inst. de obl. quæ quasi ex del. (v) tot. tit. ff. de magistratibus conveniendis. (x) Tot. tit. ff. si mens. fals. mod.

§. DLXXX. *Secundo*, si ex cœnaculo meo aliquid ab aliis, v. g. servis, vel hospitibus meis (nam si ipse effundo, verum delictum est, quia corpore meo in corpus damnum datur) effunditur, vel dejicitur in locum, quo vulgo iter fit, indeque damnum datur, hoc casu conveniri non possum actione ex lege Aquilia, quia nec corpore damnum dedi, nec in corpus. At quia aliqualis mea culpa est, quod homines illos elegi, ex hac mala electione itidem naturali ratione teneor ad reparationem damni [y]. Atque in eum finem JCti Romani dant actionem in factum, quasi ex delicto, i. e. ob culpam. [z]

§. DLXXXI. Idem *tertio* obtinet, si iidem in cœnaculo meo aliquid ponunt, vel suspendunt, unde damnum datur. JCti Romani hic non tantum actionem in factum dant ex quasi delicto, contra inhabitatorem cœnaculi [a], sed & pœnam quoque 10. aureorum in eum statuunt.

§. DLXXXII. *Quarto*, quasi delictum quoque est si familia Publicani damnum dedit illicita exactione; tunc enim Publicanus ob malam electionem tenetur [b].

§. DLXXXIII. *Quinto*, si animal meum pastu alii damnum dedit, idque servorum meorum culpa factum est, teneor actione de pastu [c], adeoque quasi *ex delicto*; quia diligentiores eligere debuissem servos.

§. DLXXXIII. *Sexto*, actio in factum quoque quasi ex delicto est, quæ datur contra *caupones*, *nautas*, & *stabularios*, ob furtum ab eis factum, qui ibi habitandi, vel operarum gratia degunt: idque propter malam electionem [d]. Atque hinc omnium corum factum præstant, quos recepisse censentur [e]. Obligatio igitur hæc non demum ex jure civili est, uti Grotius putat [f], sed ex ipso jure naturæ, & quasi ex delicto: culpa enim male eligentis damnum hic datur. [g]

§. DLXXXIV. *Septimo*, si quis canem, verrem, vel aliud animal noxium in tali loco habeat, quo vulgo iter fit, damnum datum ob culpam naturali ratione resarciri debet [h]. Hæc obligatio non est ex vero delicto, quia neque corpore, neque in corpus damnum datur; sed ex quasi delicto, quia culpa concurrit: unde etiam damnum jure Romano non ex lege Aquilia, sed ex Ædilitio edicto vindicatur. [i]

§. DLXXXV. Equidem quidam Dd. *actiones noxales*, & speciatim *actionem, si quadrupes pauperiem fecisse dicatur*, vel *si servus meus suo maleficio damnum dedit*, ex jure naturali deducunt: at obligationes hæ oriuntur ex mero jure civili. Quod solide demonstravit. L. B. de SEKENDORF in dissertatione eruditissima, cui titulus est: *Dominum ex facto animalis præter culpam non obligari*. Nam 1. intuitu ejus, qui damnum patitur, merus casus est, adeoque ei soli

(y) l. 1, §. 4, ff. his, qui effud. (z) l. 5, §. 5, O. A. l. 6, §. 2, his, qui effud. (a) l. 5, §. 6, O. A. (b) l. 3, pr. l. 12, §. 1, seq. de Publican. (c) l. 14, §. f. ff. præscr. verb. Paul. sent. l. 1, tit. 15. (d) §. fin. inst. de oblig. quæ quas. ex del. l. 5, §. f. de obl. & act. l. 5, §. 4, l. fin. §. 4, Naut. Caup. (e) l. 6, §. 3, Naut. Caup. l. fin. pr. & §. 4, Eod. (f) Lib. 2, c. 17, §. 20. n. 2. (g) l. f. pr. Naut. caup. l. 21, §. 3, Neg. gest. ibique Goth. (h) §. f. Inst. si quadr. paup. (i) Laut. Comp. p. 413.

li nocet. Sane, domino animalis nihil imputari potest, quia res licita est quadrupedes habere. Hinc *pauperies* definitur, damnum sine injuria datum [l]; & JCti Romani notanter *culpæ mentionem hic non adjici*, ajunt, *uti in damno injuria dato* [m]. Accedit, 2. quod nec jure Romano quadrupedis dominus teneatur ad damni restitutionem (uti teneretur si jure naturali ex facto quadrupedis obligaretur), sed saltem ad noxæ deditionem. Adeoque 3. sola noxa est in obligatione; dominus autem non obligatur nisi quatenus noxam possidet. Cujus rei ratio hæc esse videtur, quod magis faveant leges ei, qui damnum patitur, quam ei, qui animal tale tenet; huic enim aliquid imputari posse videtur, alteri nihil.

Eadem autem ratio est si servus meus suo maleficio damnum dedit; nam servum habere res licita est, adeoque nihil est quod imputari possit domino [n]. Quod ergo servus talis dedi debeat, id est ex dispositione juris Romani.

SECTIO III.

De Obligatione Personæ, quæ proprio quodam jure ex variis causarum figuris descendit; Lege nimirum, & Jure honorario.

§. DLXXXVI. Recensuimus obligationes, quæ proprio quodam jure ex variis causarum figuris oriuntur, & quidem præcipue ex *quasi contractu*, & *quasi delicto*. Diximus autem, extra has obligationes, infinitas alias jure Romano existere, quæ ex *lege*, & *jure honorario* oriuntur.

§. DLXXXVII. Nam *Primo* apud Romanos plurima fuere negotia, *ubi obligatio quidem naturalis subsistit, at non civilis*, adeoque unde actio non dabatur: quo pertinent *pacta nuda*. Quando igitur leges ex tali pacto, propter singularem æquitatem, actionem dant, (*exempla vide supra* §. 429. *seq.*) hæc obligatio civilis nec ex contractu, nec ex quasi contractu oritur, sed ex variis causarum figuris.

Secundo, multa fuere negotia, in quibus *certa actionis formula non exstabat*, adeoque ubi omnis cessabat obligatio (ita enim ex dolo incidente ante Aquilium Prætorem actio doli non dabatur). Quando igitur leges, vel Prætores, actionem inde dant, obligatio hæc oriri dicitur ex variis causarum figuris.

Tertio, huc quoque pertinent *actiones omnes, quæ saltem sunt adjectitiæ qualitates aliarum actionum.*

Equidem jure naturali certum est, neminem ex contractu *tertii* obligari. *Pater* igitur non tenetur ex contractu filii, etsi de peculio, vel ejus jussu contraxerit: *Præponens*, & *magister navis*, naturali ratione non possunt conveniri ex contractu institoris, vel exercitoris; nam nec cum *patre*, nec cum *præponente*, nec cum *magistro navis* contractum est: deficit ergo duorum in idem placitum, & consensus.

At negari nequit, *patrem*, concedendo peculium, vel jubendo; *præponentem*, & *magistrum navis*, committendo alii administrationem, consentire, ut filii, institores, & exercitores intra fines peculii, præpositionis, &c. con-

(k) Grot. l. 2, c. 17, §. 21. (l) l. 1, §. 3, si quadrup. paup. (m) l. 1, §. 4, ff. his, qui effud. (n) d. l. 1, §. 4, his, qui effud. §. 4, inst. de nox. act.

contrahere possint. Atque ideo merito JCti Romani constituerunt, ut ex hoc contractu, intra eosdem fines, ipse *pater*, *&* *præponentes*, teneantur; quia alias facto suo, utut licito, locupletiores fierent cum alterius jactura, vel saltem causa essent damni, quod contrahentibus ex facto filii, vel institorum, &c. contingit.

Hæ igitur obligationes oriuntur ex edicto Prætoris, & descendunt *ex variis causarum figuris.*

Quarto, cum quotidie nova occurrant negotia, *Legislatores Romani*, *pro varia utilitate novas leges statuerunt*, *indeque actiones dederunt*, quæ *vel* proprium nomen habebant, ut *actiones noxales*, *de pollicitatione*, *quod quisque juris in se statuit*, *cautiones*, inprimis *de damno infecto*, actiones circa *res religiosas*, *&c. vel* proprium nomen non habebant, uti *condictiones ex lege* [o], *& actiones in factum* [p] (quo nomine plerumque veniebant actiones prætoriæ). Utræque actiones pertinent ad *varias causarum figuras.*

§. DLXXXVIII. Atque ad hanc quoque classem pertinent INTERDICTA: nam ex præcedentibus repetendum est, Modestinum docuisse, *nos etiam obligari ex his*, *quæ edicto perpetuo*, *vel a magistratu fieri præcipiuntur*, *vel fieri prohibentur.* At interdicta nihil aliud sunt, quam actiones extraordinariæ, quibus Prætor vel jubendo, vel vetando, interdicebat [r], sed tantum de *possessione.*

Jure enim Romano *ex nudo possessionis facto* nulla oriebatur actio; adeoque detentori rei alienæ, amissa possessione, nullum remedium sive retinendi, sive adipiscendi, sive recuperandi possessionem, dabatur: Prætor demum actiones extraordinarias, i. e. interdicta [s] *ex nudo facto detentionis* dedit.

§ DLXXXIX. Merito autem quæritur, *an hæc interdicta fundamentum in jure naturæ habeant?* Equidem Grotius *judicia possessoria* esse juris civilis, & jure gentium possidendi jus dominum sequi, ait [t]. At cum hæc interdicta tantum dentur inter eos, quorum neuter dominus est, vel quorum neuter dominium allegat (contra dominum enim, de cujus titulo constat, interdicta non dari, infra demonstrabimus), facile constat, possidendi jus non necessario sequi dominum, qualis hic non est, vel non apparet.

Negari igitur nequit, ex nuda facultate rei corpore insistendi, adeoque ex sola detentione rei alienæ, etiam naturali ratione, jus aliquod possessori quæri, quod remediis juris, i. e. interdictis, defendi potest. Quod nunc probandum est.

§. DXC. Possessio est facultas naturalis insistendi rei, animo sibi habendi.[u]

§. DXCI. Nititur igitur essentia, & natura possessionis I. *facultate naturali rei insistendi:* unde JCti possessionem appellari, ajunt, *a sedibus*, quasi *positio*, quia rei insidemus. Is ergo demum rem possidet, qui eam ita tenet, ut in ejus potestate sit insistendi: quod etiam fit per fictas traditiones [v]. Non ergo is possidet, qui rem tantum videt [x], etsi animum habeat eam tenendi.

§. DXCII.

(o) l. un. ff. & tot. tit. ff. de condict. ex lege. (p) l. 11, ff. præscr. verb. (q) l. 52, pr. & §. 6, de O. A. (r) pr. inst. de interdict. Conf. l. 84, in fin. ff. de legat. (s) vid. rubr. ff. de interdictis, seu extraordinariis actionibus. (t) l. 3, c. 20, § 48. (u) l. 1, ff. A. P. l. 8, C. eod. (v) l. 3, §. 3, ff. A. P. (x) vid. jus meum controv. tit. de A. R. D. q. 2.

§. DXCII. Hæc detentio igitur, quæ consistit in sola facultate naturali rei insistendi, effectum juris aliquando habet, etsi titulo juris careat; quia in summa possessionis nihil interest, an justa sit possessio, an injusta: qualiscunque enim possessor, hoc ipso, quod possessor est, plus juris habet, quam ille, qui non possidet. Adeo ut prædo ab alio prædone dejectus, contra hunc interdicto utatur; quia non quæritur, an dejectus justo titulo rem teneat, sed de facto, an possessor fuerit. Atque hinc est, quod possessio facti esse dicatur. [a]

§. DXCIV. Hinc quoque apparet ratio, cur duo in solidum eandem rem possidere non possint, quia impossibile est, ut tu corpore eidem loco insistas, quem ego jam occupavi. [b]

§. DXCV. Ex præmissis jam facile apparet differentia *possessionis*, & *dominii* [c]. Nam 1. *possessio* consistit in sola facultate naturali rei insistendi, sive jure, sive injuria; *dominium* vero in facultate rei insistendi, ex justa, i. e. dominii translativa causa. *Illa* 2. consistit in nudo facto, *hoc* in jure possidendi. Hinc 3. *possessio* acquiri potest per solam rei insistentiam; *dominium* vero non nisi accedente justo titulo. 4. Si *possessor* agit actione possessoria, solam detentionem, seu factum possessionis probare tenetur: si *dominus* rem suam vindicat, titulum quoque possessionis docere debet. 5. *Possessio* antiquior est *dominio*; quia ex rerum possessione dominia orta sunt [d]; neque enim quis dominium rei acquirere potest, nisi facultatem rei insistendi habeat. 6. *Dominium* in hæredes transit ipso jure: *possessio* non nisi per corporalem apprehensionem.

Ex his, quæ dicta sunt, facile constat, in genere verum non esse, quod Grotius ait, *jure gentium possidendi jus dominium sequi*; hoc enim admitti saltem potest, ubi de dominio constat: sed quando res agitur inter duos, quorum neuter dominus est, vel de quorum dominio non constat, sola causa possessionis decidi debet. Exempla allegavimus *in not. ad Grot. l.* 3. *c.* 20. §. 48. Hactenus igitur possessoria judicia non sunt juris civilis, sed naturalis.

§. DXCVI. 2. Possessio requirit *animum possidendi*. Absque animo igitur non est possessio, quia alias bruta quoque, lapides, & dormientes possiderent [f]. Per animum autem hic non intelligitur judicium perfectum, sed voluntas sibi habendi: unde diximus, pupillos quoque incipere posse, absque tutoris auctoritate, possidere, si ejus ætatis sunt ut intellectum capiant, i. e. ut affectionem tenendi habeant [g]; unde & amittere quoque possessionem absque auctoritate tutoris possunt. [h]

Not. Si quis possidet *animo* sibi habendi, *propria* possessio dicitur; si alieno nomine quis tenet, *impropria*. [i]

§. DXCVII. Ratio acquisitionis rei per solam insistentiam, animo sibi habendi

(y) L. 2, ff. uti possid. l. 3, §. 5, ff. de A. P. (z) l. 1, §. 3, ff. vi armat. (a) l. 1, §. 3, A. P. l. 13, eod. l. 19, ff. ex quib. caus. maj. l. 12, §. 2, in fin. de capt. & postl. (b) l. 3, §. 5, de A. P. vid. jus meum controv. tit. de A. P. q. 4. (c) Conf. l. 1, §. 2, ff. uti possid. (d) l. 1, §. 1, ff. A. P. l. 20, in fin. ff. A. R. D. (e) vid. sup. §. 591. (f) l. 3, §. 1, l. 8, de A. P. l. 1, §. 3, l. 1, §. 9, Eod. (g) l. 1, §. 3, de acq. poss. (h) l. 29, ff. eod. (i) l. 17. vi arm. l. 21, §. 1, nox. act. l. 17, A. P.

habendi conjunctam, fundatur in ipso jure naturæ.

Etsi enim mirum videri possit, jure naturæ jus aliquod ex solo facto possessionis acquiri, & prædonem remediis juris defendi, cum nemo ex injuria sua jus agendi sibi arrogare posse videatur: tuto tamen asserere ausim, nullam hic, positis terminis habilibus, iniquitatem subesse.

n. 1. Facultas enim illa rei insistendi, i. e. *possessio*, tunc demum jus dat possessori, si *de sola insistendi facultate* quæstio est, non si de jure. Adeoque quilibet possessor, etiam prædo, defenditur in possessione: 1. si ab alio illa facultas turbatur, qui nec dominus rei est, nec antiquiorem possessionem docet: vel 2. si ab eo turbatur, qui dominum se esse contendit, at id nondum probavit.

n. 2. *Primo* igitur nuda possessio jus rei insistendi dat possessori, *si facultas rem tenendi* ab alio violatur, *qui rem nec tenet, nec antea tenuit.* Hoc casu in facto detentionis potior est is, qui possidet; de hoc enim facto constat, & ex eo facto jus aliquod, seu facultas rei insistendi ei nascitur contra tertium, qui talem facultatem insistendi non habet, nec unquam habuit [k]. Sane, tertius ille nullum jus in factum alterius sibi arrogare potest: nihil ei abest; adeoque possessor ei facultatem insistendi rei cedere non tenetur. Neque allegare potest, possessorem prædonem esse: tum quia hæc exceptio est de jure tertii; tum quia ipse quoque prædo fieret, possessionem alienam arripiendo. Hinc igitur quilibet possessor, etiam prædo, NB. PLUS JURIS habere dicitur, ac ille, qui non possidet; etsi ergo titulum juris non habeat, jus tamen comparative ad turbantem habet, quia turbans nec jus docere potest, nec factum possessionis antiquioris.

n. 3. *Secundo* defenditur factum possessionis, etiam contra dominum, qui possessorem turbat, quamdiu de ejus *dominio* nondum constat [l]. Hoc casu igitur interim, & donec jus dominii probetur, possessor, utut prædo, facto potior est: de ejus enim facultate rei insistendi constat, jus vero dominii in incerto est; adeoque factum illud liquidum, & notorium, prætextu juris nondum probati, eoque incerti, turbari non potest.

n. 4. Aliud igitur obtinet, nec possessio illa defenditur, 1. si tertius ante fuit in possessione [m]: tunc enim constat, tertium illum potiorem esse facto, quia facultas ejus insistendi rei antiquior est; adeoque in concursu duorum factorum id, quod tempore prius est, defenditur. Hinc jure Romano possessor non defenditur si vi, clam, vel precario ab eo, qui nunc agit, possidet [n]. 2. Si dominus jus suum dominii probat: tunc enim constat, facultatem illam rem tenendi lege prohibitam esse, & possessorem rem alienam tenere; quam proinde ei, cujus est, restituere, eoque jus suum cuique tribuere tenetur. Jam enim non de facto, sed de jure quæritur, ubi is, qui non possidet, potior est.

n. 5. His principiis positis constat, nihil inqui in ea thesi inveniri, *quod prædo quoque remediis juris defendatur*: supponimus enim, alterum, qui possessorem

(*k*) §. 4, inst. de interd. l. 1, §. f. ff. A. P. (*l*) §. 4, Inst. de interd. (*m*) l. 1, §. f. A. P. (*n*) l. 7, §. 3, & 4, Com. div. l. 3, Uti poss.

rem turbat, nec jus, nec insistendi facultatem habere. In hoc concursu igitur duarum facultatum, merito præfertur is, qui prior rem detinuit; tempore enim potior est. Hæc igitur prioritas potius aliquod jus tribuit, etiam jure naturali. Atque hoc est, quod JCti Romani ajunt, possessorem hoc ipso, quod possessor est, *plus juris* habere, quam ille, qui non possidet o. Neuter ergo *jus* habet; sed orta de illo facto controversia *plus juris* habet possessor, quia nimirum facto prior, eoque potior est. Atque hoc sensu possessionem plurima *ex jure* mutuari, iidem JCti tradunt p. Etsi enim sola possessio nullum jus tribuat, nec actiones ordinariæ, quæ tantum pro jure tuendo dantur, ex possessione dari potuerint, Prætor tamen actiones extraordinarias dedit, per quas possessor persequitur non jus, sed facultatem rem corpore tenendi: hactenus enim possessio aliquid ex jure mutuatur, dum per remedia juris defenditur.

§. DXCVIII. *Subjectum* hujus acquisitionis sunt homines, qui animum rei insistendi habent, adeoque voluntate, & intellectu præditi sunt: non ergo bruta. Sed & furiosi, infantes, &c. incipere non possunt possidere absque tutoris auctoritate q. Secus igitur in infantiæ majoribus, quia affectionem habent, seu intellectum capiendi.

§. DXCIX. *Objectum* possessionis sunt omnes res, quæ corporaliter apprehendi possunt: frustra igitur de possessione quæritur, si res ipsa in potestatem nostram redigi nequit, uti aër, aqua profluens, mare, &c.

(o) l. 2, ff. uti possid. l. 3, §. 5, ff. A.P. (p) l. 49, pr. A. P. (q) l. 1, §. 3, de A. P. (r) l. 34. §. 1, contr. emt.

§. DC. *Effectus* possessionis alii sunt intuitu possessoris, alii intuitu tertiorum.

I. Intuitu *possessoris* effectus insignis est, [a] ut possessor ex hoc facto detentionis jus aliquod acquirat, nimirum, facultatem rei insistendi; de quo proinde jure pro lubitu disponere, illudque in alium transferre potest r: [b] uti possessor defendere factum possessionis possit contra omnes, qui possessionem illam turbant. Hæc defensio jure Romano fiebat per INTERDICTA, quæ sunt actiones personales extraordinariæ, quibus persequimur jus, quod ex facto detentionis nobis competit, & quod nobis ab eis, qui nec antiquiorem possessionem, nec jus possidendi docent, debetur.

n. 1. Defensio autem contra *extraneos* fit BELLO. Si proinde Rex aliquis, qui vi occupavit regnum, & in ejus possessione est, bello petitur ab alio rege, qui nec dejectus, nec socius regis ejecti est, nec ejus jure, & nomine agit, neque antiquiorem possessionem allegare potest, jure se defendit, quia qua possessor potior est tempore: bellum igitur pro defendendo facto possessionis justum est, etsi possessor ipse prædo sit.

n. 2. Contra *concives* defenditur possessio per ACTIONES POSSESSORIAS, quas JCti Romani vocant *interdicta:* quibus agitur vel ad adipiscendam, vel ad retinendam, vel ad recuperandam possessionem.

Equidem, occasione hujus possessionis de *causa*, *fructibus*, *accessionibus*; *culpa*, & *dolo* quæri potest: at sæpius dictum est, jure naturæ singula hæc capita propriis actionibus ex contractu, vel quasi

quasi contractu, ex delicto, vel quasi delicto vindicari. JCti vero Romani officio judicis permisere, ut de his præstationibus quoque judicare possit, etsi natura actionis non comprehendantur [s]. Unde interdicta ad actiones arbitrarias referuntur [t]: si tamen judex de iis non pronunciat, adhuc separata actione peti possunt.

n. 3. Actiones possessoriæ etiam ab ipso domino intentari possunt; is enim duplicem instituere actionem, & vel jus rei suæ vindicare, vel defendere solam possessionem potest. *Priori* casu jus rei suæ, i. e. titulum docere debet: *posteriori* casu autem sufficit si saltem probat, se in possessione fuisse; tunc enim antiquior possessio præfertur. Consultius igitur est domino, rei interdicto agere, quam rei vindicatione.

n. 4. Alius quoque effectus possessionis 2. est, quod omnia commoda possessionis possessorem sequantur; unde [*a*] percipit fructus [u]; [*b*] jus retentionis habet [v]; [*c*] non opus habet actione, sed tutus est possessione [x]; [*d*] liberatur ab onere probandi. [y]

n. 5. *II.* INTUITU TERTIORUM insignis possessionis est effectus; illi enim sequuntur præsentem possessionem. Si proinde *duo privati* litigant, tertii, ad quos lis illa non pertinet, possessorem rei pro domino habent, cum eo contrahunt de re, reditus ei præstant, ei serviunt, &c. Neque enim possessori opponere possunt, *tu non es dominus*; quia judicium eorum non est, & exceptio hæc est de jure tertii.

Majorem usum hæc res habet inter *duas gentes* bellum invicem gerentes: hoc enim casu reliquæ gentes, quæ naturali ratione de hujus, vel illius jure decidere non possunt, possessionem sequi tuto possunt.

Hinc omnia cum possessore agi possunt, quæ ad reipublicæ administrationem pertinent: nec rex ejectus de injuria queri potest: uti infra *lib.* 7. *cap.* 5. uberius demonstrabimus. Medii igitur cum possessore rerum commercia habent, fœdera cum eo contrahunt, auxilia Reipublicæ promissa præstant, legatos ejus recipiunt, &c. quæ omnia alibi [z] plenius examinavimus. At finita possessione omne jus possessoris desinit, & jam vicini noviorem possessionem sequuntur: cujus rei exemplum illustre allegavimus alio loco. [a]

Adeo autem verum est, vicinos possessionem sequi posse, ut si injuria eum possidere asserant, justa inde belli causa oriatur.

§. DCI. Amittitur possessio *I.* si naturalis facultas rei insistendi desinit [b]; tunc enim res non amplius est in potestate nostra naturali: uti [*a*] si res ipsa possessa interit [c]; [*b*] si furto ablata [d]; vel [*c*] alius vi occupavit [e]; [*d*] si inundatione maris, vel fluminis, res desinit esse in nostra custodia [f]; [*e*] si lapides naufragio in fluvium demersi sunt. [g]

Non vero 2. desinit naturalis possessio,

(*s*) §. 31, Inst. de action. §. 2, Inst. de offic. jud. (*t*) d. §. 31, & §. 2, Inst. de off. jud. (*u*) l. 48, pr. A. R. D. (*v*) l. 31, §. 2, & 3, Hæred. pet. l. 6, §. 1. unde vi. (*x*) l. 1, §. 2, & 6, ff. uti possid. (*y*) l. 6, §. 1, C. unde vi. §. 4, inst. Interd. (*z*) Vid. comment. ad Grot. l. 3, c. 17. (*a*) ad dict. l. 3, c. 17. (*b*) l. 3, §. 3, §. 17, de A. P. l. 30, §. 3, eod. (*c*) l. 23, ff. præscr. verb. (*d*) l. 15, de A. P. (*e*) l. 1, §. 45, ff. vi arm. (*f*) arg. l. 3, §. 17, acq poss. l. 30, §. 3, eod. l. 12, §. 2. Reb. aut. jud. (*g*) l. 13, pr. acq. poss.

ſeſſio, quamdiu non certo conſtat, rem deſiiſſe in noſtra eſſe poteſtate; hinc fera capta manet noſtra, donec ſpes eſt recuperandi [h]. Pariter res noſtra manet, etſi alius clam ingreſſus ſit; quia non conſtat, anne domino reverenti ceſſurus ſit. [i]

n. 1. *II.* Amittitur poſſeſſio, ſi ANIMUS POSSIDENDI deficit, adeoque ſi poſſeſſor conſtituit, ſe nolle poſſidere [k]: nam eo ipſo quoque corpore amittimus poſſeſſionem, quia non eſt poſſeſſio, quæ ſolo corpore fit. Hinc amittitur poſſeſſio [*a*] morte poſſeſſoris [m], [*b*] ſi nolit amplius poſſidere [n], uti [*c*] in conſtituto poſſeſſorio. [o]

n. 2. *III.* Amittitur poſſeſſio, ſi de jure alterius certo conſtat: tunc enim apparet, poſſeſſionem illam injuſtam eſſe, adeoque defendi eam non debere. Neque tunc amplius quæſtio eſt de ſolo facto, ſed de jure: adeoque non agitur de poſſeſſione mere naturali, & corporali, ſed de poſſeſſione legitima, ubi præfertur is, cujus jus potius eſt.

§. DCII. Hinc jam facilis eſt deciſio quæſtionis, *an poſſeſſio ſit ſpecies juris in re*, adeoque an interdicta, quæ de poſſeſſione dantur, ſint actiones reales? *an vero poſſeſſio ad jus ad rem referri debeat*, adeoque an interdicta ſint actiones perſonales?

Equidem alii poſſeſſiones ad *jus in re*, alii ad *jus ad rem* [p], alii *ad utrumque* [q], alii *ad neutrum* referunt: quam ſententiam fovet B. Parens, & ego olim ſecutus ſum [r]. Qui poſteriorem opinionem defendunt, præmittendam eſſe, ajunt, diviſionem *in jus*, *& factum*; ad *factum* referunt poſſeſſiones: *juris* autem duas ſpecies conſtituunt, *in rem*, & *in perſonam*.

Re rite perpenſa nullum dubium ſupereſſe, plane perſuaſum mihi habeo, *poſſeſſiones pertinere ad jus ad rem*, & oriri *ex variis cauſarum figuris*: adeoque interdicta eſſe actiones mere perſonales, non reales.

Idque probatur 1. per l. 1. §. 3. ff. de interd. ibi: *interdicta omnia*, *licet in rem videantur concepta*, *vi tamen ipſa ſunt perſonalia.* 2. Quia quatuor tantum ſunt ſpecies juris in re, *dominium*, *ſervitus*, *hæreditas*, *& pignus*: poſſeſſio ergo eo referri nequit. 3. In *actionibus realibus* contendimus, rem noſtram eſſe [s]; cujus effectus eſt, ut actor altero negante titulum probare teneatur. At in materia *poſſeſſionis* plane de jure, & de titulo non quæritur, ſed de ſolo facto poſſeſſionis: non igitur hic contendimus, *rem noſtram eſſe*, ſed nos rem vel detinere, vel in poteſtate noſtra corporali eam habuiſſe.

4. Actiones reales dantur non poſſidentibus contra eos, qui poſſident: at interdicta etiam dantur contra eos, qui non poſſident, ut interdicta *unde vi*; & aliquando ipſi poſſeſſori, ut *interdictum retinendæ.* [t]

5. Præter obligationes, quæ ex contractu, & delicto deſcendunt, obligamur quoque jure honorario, ſeu Prætorio, *ex his*, *quæ edicto perpetuo*, *vel magiſtratu fieri præcipiuntur*, *vel fieri pro-*

(*h*) §. 12, I. de R. D. (*i*) l. 3, pr. ff. uti poſſ. l. 12. §. 4, de vi arm. (*k*) l. 2, §. 6, de A. P. l. 8, cod. (*l*) l. 23, ff. de A. P. (*m*) l. 3, §. 6, l. 17, §. 1, ff. de A. P. (*n*) l. 9, l. 18, pr. de A. P. (*o*) l. 6, §. 1, C. unde vi. (*p*) vid. jus meum controv. l. 1, tit. 8, q. 2. (*q*) Struv. ad tit. de interd. (*r*) in jure meo controv. d. l. (*s*) l. 25, pr. O. A. l. 28, cod. (*t*) Tot. tit. ff. de interd. retin.

prohibentur [u]. Diximus autem, interdicta nihil aliud esse, quam edicta Prætoris, quibus aliquid fieri præcipit, vel fieri prohibet. Interdicta ergo pertinent ad obligationes personæ.

Certum 6. est, *interdictum* recuperandæ possessionis, *unde vi*, esse ex delicto [v], adeoque ex obligatione personæ.

Accedit, 7. quod interdicta aliquando dentur de rebus, quæ plane non sunt in commercio hominum, adeoque quæ nullius sunt, & in dominium singulorum venire non possunt, nimirum, *de rebus sacris*, *religiosis*, *de homine libero*, *&c.* Hæc igitur interdicta ad *jus in re* referri nulla ratione possunt. Denique 8. interdicta quoque dantur de locis publicis, nimirum, *de itinere*, &c. in quæ loca nemini jus in re competit.

Neque *obstat*, 1. interdicta esse *in rem* concepta [x]. Resp. plures sunt actiones, quæ in rem conceptæ sunt, & tamen sunt personales, uti actio de metu [y], actiones noxales [z], actio ad exhibendum, &c. [a]. Nam jure Romano his actionibus privilegium datum est, ut licet sua natura tantum in personam, quæ metum intulit, quæ noxam eo tempore, cum damnum datum est, possedit, & quæ furto rem exhibendam abstulit, prolatæ sint, tamen contra possessorem ipsum ideo intentari possint, ut eo facilius jus suum consequatur actor, nec per ambages prius personam convenire, & tunc demum executionem contra possessorem impetrare teneatur. Atque ad has actiones *in rem scriptas* quoque pertinent interdicta. [b]

Etsi ergo interdicta tantum contra personam dentur, si tamen rem ipsam, ejusque possessionem adipisci, vel recuperare, actoris interest, contra possessorem rei agere potest, ut patiatur adipisci, vel recuperare possessionem [c]. Nemo enim præstare id potest, nisi qui rem tenet.

Obstat 2. quod interdicta non possint referri ad obligationes personæ, quia per actiones personales actor intendit adversarium ei dare, vel facere oportere, i. e. eum sibi obligatum esse. Per interdicta autem, ait, *possessionem rei suam esse.* At hujus modi actiones dicuntur in rem. [d]

Resp. In interdictis non aio, rem, de cujus possessione agitur, meam, i. e. in meo dominio esse, quo solo casu actiones in rem esse dicuntur, §. 1. *Inst. act.* sed mihi facultatem competere rei insistendi. Quo casu Prætor interdicit, i. e. vel præcipit ut alter restituat, &c. vel prohibet ne turbet. Hæ autem obligationes sunt personales [e]. Nam actor intendit, alterum ei dare, vel facere oportere, nimirum, dare facultatem rem tenendi, vel facere ne ea turbetur.

Obstat 3. obligationem personalem tantum ex quatuor causis descendere, nimirum, ex *contractu*, *quasi contractu*, *delicto*, *&* *quasi delicto.* Ad neutram autem harum causarum referri potest possessio. Resp. immo præterea obli-

(u) l. 52, pr. & §. 6, ff. oblig. & act. (v) l. 5, ff. interd. l. 2, ff. vi arm. (x) d. l. 1, §. 3, de interd. Conf. l. 1, §. 1, & 2, de superf. ibi, & quasi actiones in rem &c. (y) l. 9, §. 1, & §. 8, quod met. l. 14, §. 3, Eod. (z) l. 1, §. 12. si quadr. paup. (a) l. 3, §. f, ad exhib. junct. §. 3, Eod. (b) d. l. 1, §. 3, de interd. d. l. 1, §. 1, & 2, de superf. (c) l. 16, §. 2, quod vi l. 13, §. fin. l. 14, l. 15, §. 1, l. 7, §. 1, eod. (d) §. 1, Inst. De action. (e) l. 52, O. A. §. 6.

obligatio quoque oritur ex *aliis variis causarum figuris*.

Obstat 4. iniquum maxime videri, *prædonem* defendi in possessione. Resp. non defenditur qua prædo, (de titulo enim nondum constat, nec de eo quæritur) sed tanquam possessor, qui ait, facultatem suam rem tenendi, ab alio, qui nec jus probavit in re, nec ante rem detinuit, turbari, vel detineri. Hoc igitur casu, ubi de solo *facto* quæstio est, (etenim an prædo sit, an non, cum domino, non cum turbante, qui æque prædo est, disceptari debet), jus aliquod actori ex facto detentionis quæsitum est, quod ei ab alio, qui ante non possedit, auferri nequit: hactenus enim verum est, quod *plus juris* habeat is, qui possidet, quam is, qui non possidet.

Certum ergo est, *possessionem* non esse speciem juris in re, sed eam ad jus ad rem pertinere; indeque *interdicta*, seu actiones extraordinarias, quæ inde dantur, non esse actiones reales, sed personales.

SECTIO IV.

De Obligatione, quæ ex necessitate oritur.

§. DCVI. ALIQUANDO obligatio ex *sola necessitate legis* oritur, ut in suo, & necessario hærede *f*. Hic enim repudiare hæreditatem non potuit, sed invitus eam adire tenebatur, etsi nullum lucrum ex ea habiturus fuisset. Hæc igitur obligatio neque est ex contractu, vel, quasi, neque ex delicto, vel quasi; sed itidem proprio quodam jure oritur *ex variis causarum figuris*.

(*f*) D. l. 25, §. 7, O. A.

LIBER

LIBER VI.

DE DEFENSIONE JURIUM

Naturali ratione cuique hominum quæsitorum

CONTRA CONCIVES.

Ubi de Origine Summæ Potestatis, *ejusque Juribus agitur.*

PROOEMIUM.

§. DCVII. Explicavimus jura, quæ natura quæsita sunt tum Deo, tum *cuique hominum*, & quæ eis ab aliis hominibus tribui necessario debent.

§. DCVIII. Quid si homines refragentur voluntati divinæ, & nolint jura cuique a natura concessa tribuere? Resp. hoc casu ex medii necessitate sequitur, eos, etiam invitos, ad id adigi posse; frustra enim jura a Creatore concessa essent, si creatura impune illa turbare, nec turbantes coërcere posset.

§. DCIX. Omnis igitur quæstio in eo vertitur, *quis sit vindex illius juris?* & *cui competat jus coërcendi nocentes?* Equidem ratio naturalis dictat, solum Deum esse vindicem violati juris, *tum* quia is jura illa concessit, adeoque ei fit injuria; *tum* quia extra Deum nemo est, qui jus in homines habeat.

At cum experientia testetur, Creatorem non immediate imperium suum exercere in homines, examinandum est, *cuinam vices suas inter homines commiserit?* adeoque, *cui hominum facultatem coërcendi eos, qui jura naturæ violant, concesserit?*

§. DCX. *Illi*, qui existentiam juris naturalis negant, vindicem talis juris non dari, statuunt; sed imperia, & judicia pactis demum hominum orta esse, contendunt. *Alii*, qui jus naturæ admittunt, toti humano generi exsequutionem illius a Creatore delegatam esse, existimant. *Alii* unumquemque privatum sui, & alieni juris esse vindicem, asserunt, & eum semper esse superiorem lædente, ajunt.

At neutri harum sententiarum adstipulamur: sed verius est, cuique patrifamilias imperium in membra suæ familiæ a Creatore concessum esse; has autem demum familias, constitutis civitatibus, imperium vel omnibus, vel pluribus, vel uni contulisse. De quo nunc plenius agemus.

§. DCXI.

§. DCXI. *Primo* igitur probabimus, naturali ratione patribusfamilias imperium in familiam concessum esse: familiis vero auctis civitates constitutas, atque in illas imperium esse collatum. (*Vid. cap.* 1.)

Secundo, agemus de imperio *ex delatione populi* quæsito, ejusque juribus, ac desinendi modis: & speciatim de *successione* in his regnis. (*Vid. cap.* 2.)

Tertio, exponemus naturam regnorum bello quæsitorum. (*Vid. cap.* 3.)

Quarto, delineabimus processum naturalem in causis privatorum. (*Vid. cap.* 4.)

CAPUT I.

De Imperio patribusfamilias in membra familiæ naturali Jure competente; ubi de origine Civitatum.

§. DCXII. NATURALI jure cuique patri familias imperium in membra suæ familiæ concessum esse, ex ipsa natura familiæ apparet. Familias enim, i. e. societates domesticas a natura esse, easque per justas nuptias constitui, supra demonstravimus (*Vid.* §. 141.). Probavimus quoque, patremfamilias esse caput familiæ, & dominum suæ domus, in quam *uxor* transit ex consensu, & *liberi* accedunt per generationem. (*Vid.* §. 147.)

n. 1. Hinc necessario sequitur, patremfamilias tamquam caput suæ familiæ, & dominum suæ domus, legem dicere posse domui, & illis, qui in domo illa habitant: adeoque *imperium* in membra familiæ tum ex consensu, tum ex generatione, ei competere.

Sane, si membra familiæ æqualia, & omnes personæ familiam constituentes in pari conditione essent, pater in propria domo nihil invitis membris familiæ agere posset, quia in societate melior est conditio prohibentis: immo si maritus castigaret uxorem, vel liberos, his jus belli competeret in maritum, & patrem; quæ omnia sanæ rationi repugnant.

n. 2. Provocamus ad consensum omnium gentium: omnes in eo conveniunt, membra familiæ esse in potestate patrisfamilias. Hinc ULPIANUS familiam describit, quod sint *plures personæ* UNIUS POTESTATI NATURA, *vel jure subjectæ*. [a]

n. 3. Hæc potestas ante constitutas civitates, i. e. antequam familiæ suum jus in civitates contulerunt, plenissimum imperium, adeoque & judicia capitalia comprehendebat.

HOMERUS [b] antiquissimum hominum statum describens, ait,

> *dant conjugibus jus*
> *quisque suis, sobolique*, &c.

EURIPIDES [c] eundem statum ita proponit,

> *dat liberis jura,*
> *natisque, uxorique.*

ARISTO-

(*a*) L. 195. §. 2, D. de verb. sign. Conf. supr. §. 141. & 159. (*b*) Odyss. v. 114. 115. [Lib. IX. ubi de Cyclopibus sermo est. *D.*] (*c*) Andromache.

Samuelis de Cocceii Introd. ad Grot.

ARISTOTELES [d] ita argumentatur: *si Cyclopes etiam necessitatem reginimis, & imperii, saltem domi suæ agnoscunt, quanto minus alii negabunt.* Et PLATO [e] quoque ait, *δυναςείαν* *ὑπονορικὴν* apud Cyclopes fuisse *rudimentum regni.*

EUSTACHIUS sententiam Aristotelis ita explicat: *Cyclopes non habebant leges, aut constitutam legibus civitatem, sed dispersis familiis agebant, in quibus arbitria patrisfamilias pro legibus erant, sive quisque domi suæ rex erat.*

n. 4. Ex historia sacra quoque apparet, Adamo, primo hominum, imperium in familiam concessum fuisse: Deus enim Hevam allocutus declaravit, maritum ei dominaturum [f]; & Cain metuebat vindictam hominum; at præter Adamum, ejusque familiam, alii homines non existebant.

Hujus imperii familiaris celebre exemplum extat in historia Judæ: hic enim, cum nurus stupri accusaretur, sententiam pronunciavit, ut igne combureretur; certissimo indicio, Judam tamquam caput suæ familiæ, pœnas capitales in membra familiæ statuere potuisse.

Sane, primos Judæorum auctores, quos Patriarchas vocant, summam potestatem habuisse, vel ex eo apparet, quod bella gesserint. Abrahamus enim fratrem a vicinis regibus captum armis liberavit; & filii Jacob, ob stuprum sorori illatum, pœnam sumsere a tota Hemoritarum gente.

Vestigia hujus imperii adhuc extant apud plures gentes, ubi, etiam post institutas civitates, jus vitæ, & necis, patribusfamilias relictum fuit; quod proinde non est jus novum: sed id, quod antea patresfamilias habuerunt, eis reservatum est. Sufficere enim primis reipublicæ auctoribus ad tranquillitatem civitatis videbatur, injurias, quas *familiæ* sibi *invicem* inferebant, civitatis arbitrio submittere; neque eis ad statum publicum pertinere videbatur, quid in *cujusque familia* statueretur.

n. 5. Neque metuendus est domestici hujus judicii abusus: satis enim provida prospexit natura per unionem carnis, quæ cum uxore contrahitur, & per *στοργὴν*, quam natura parentibus erga liberos ingenuit. Hæc naturæ vincula tutos reddunt & uxores, & liberos, ab injuriis maritorum, & parentum [h]. Sane, minor longe metus est a marito, vel patre judice, quam ab extraneo, qui pariter, & magis abuti judicio potest. Cum T. Atrius filium deprehensum in parricidio exsilio damnasset, SENECA [i] addit: *nemo dubitabat, quin merito reus damnatus esset, quem is pater damnasse potuisset, qui odisse non poterat.*

n. 6. Certissimum igitur est, patremfamilias esse judicem naturalem suæ familiæ, qui legem familiæ dare, lites in familia ortas decidere, crimina punire, ac jura familiæ contra injuriam aliorum defendere potest, & debet.

n. 7. Patrefamilias mortuo, quotquot capita ei subjecta fuere, singula familias habere inceperunt, & singuli patrumfamilias nomen subierunt. [k]

Auctis igitur hoc modo familiis, cum una domo capi tot familiæ non potuerint, in alias domus, tamquam in colonias exierunt [l]; atque ex his pluribus

(*d*) de moribus Lib. X. c. 19. Et L. 8, c. 12. (*e*) Plato de Legib. dial. 3, p. m. 766. & 767. (*f*) Gen. III. v. 16. (*h*) vid. Grot. L. 2, c. 5, §. 7. Diod. Sic. L. 4, c. 45. (*i*) de clement. L. 2. c. 5. (*k*) d. L. 195. D. de verb. sign. (*l*) Arist. Polit. L. 1, c. 2, & Cic. offic. L. 1, c. 2.

bus domibus, quæ ex eadem domo, & gente prodierunt, quædam constituebatur societas, quæ *pagus* vocatur. [m]

Secutis connubiis, & affinitatibus contractis, plures orti sunt *pagi*, inter quos cum memoria cognationis pene deleta esset, facile lites oriri potuerunt, unde *bella* secuta. Bellum gerentes vicinorum auxilia implorabant & hæ gentes sociæ, incursiones hostium metuentes, communem cœtum constituebant, unde *civitates* ortæ sunt. [n]

n. 8. Atque hanc originem civitatum, & regnorum, totidem verbis refert ARISTOTELES [o]: postquam enim patresfamilias capita, & rectores suæ domus constituit, ita pergit: *quæ ex pluribus domibus constituitur societas prima, utilitatis gratia non quotidianæ,* PAGUS *est: maxime vero secundum naturam videtur pagus propagatio quædam esse domus eorum, quos dicimus coalitos, & natos esse natorum..... Quæ autem ex pluribus pagis conficitur societas,* CIVITAS *est.* Atque hoc sensu civitatem a natura esse, statuit [p]. Eodem recidit sententia CICERONIS: nam hic quoque primam societatem inter membra familiæ, i. e. in una domo constituit [q]; & tunc addit: *sequuntur fratrum conjunctiones, post consobrinorum, sobrinorumque; qui cum una domo jam capi non possint, in alias domos, tamquam in colonias exeunt: sequuntur connubia, & affinitates, ex quibus etiam plures propinqui; quæ propagatio, & soboles, origo est* RERUMPUBLICARUM.

n. 9. Ex his jam facile constat ratio, cur in rebuspublicis sola familiarum capita, non vero membra singularum familiarum, ad comitia vocentur: sola enim capita jus imperii habuerunt, & in civitatem coëuntes se, suaque, arbitrio communi reliquorum capitum subjecerunt.

§. DCXIII. CIVITAS igitur est cœtus plurium familiarum juris tuendi causa congregatus. [r]

Hinc differt a cœtu latronum. Etsi enim hi latrones unum corpus constituant, formamque regiminis habeant, non tamen civitatem constituunt, adeoque jura justi populi non habent [s]. Unde nec summa potestas eis tribuitur, quia non juris tuendi causa in unum cœtum coiverunt, sed potius animo jura aliorum destruendi [t]. Hinc 1. quidquid agunt, injuria agunt; 2. jura belli cum ipsis non obtinent, quia justi hostes non sunt [u]; adeoque 3. capti a piratis, & latronibus non fiunt servi [x]; nec 4. reversi postliminio opus habent [y]. Hinc nec 5. legatos mittunt [z]: nec 6. apud Romanos triumphus decernebatur duci, qui eos vicisset [a]: & si 7. latrones quædam capiunt, eorum domini non fiunt. [b]

n. 2. Effectus hujus differentiæ insignis hic est, ut civitas non desinat esse justus populus, etsi injuria quid agat [c], & actum illum armis defendat;

(*m*) Arist. d. l. (*n*) Arist. d. l. Grot. Proleg. §. 19, & 21, ibique not. & L. 1, c. 1. §. 14, n. 1. (*o*) Polit. lib. 1, cap. 2. (*p*) d. lib. 1, c. 2. (*q*) de offic. lib. 1, c. 17. (*r*) Grot. Proleg. §. 29, & L. 1, c. 1, §. 14, n. 1, L. 1, c. 3, §. 7, n. 1, L. 2, c. 9, §. 3. Vid. supr. §. 199. (*s*) Grot. L. 3, c. 3, §. 2, n. 1. (*t*) Grot. L. 3, c. 3, §. 1, n. 1. (*u*) Grot. L. 3, c. 3, §. 1, n. 1. (*x*) Grot. L. 2, c. 13, §. 15, L. 3, c. 3, §. 2, n. 3. (*y*) Grot. L. 3, c. 9, §. 16, & 17. (*z*) Grot. L. 2, c. 18, §. 2, n. 3. (*a*) Grot. L. 3, c. 3, §. 2, n. 2. (*b*) Grot. L. 3, c. 3, §. 2, n. 1, L. 2, c. 17, §. 19. (*c*) Grot. L. 3, c. 3, §. 2, n. 2.

dat; quia finis tamen civitatis idem femper manet, populus juris in genere tuendi caufa eft congregatus: atque hinc omnia jura belli etiam cùm hoc populo injuria agente obtinent. [d]

E contrario cœtus latronum non incipit effe civitas, etfi latrones actus juftitiæ exerceant inter fe, quia finis generalis ceffat [e]; nifi finem *fuum*, promifcue prædandi, mutent: nam cœtum latronum juftam civitatem fieri poffe, ex quo latrones illi eo animo congregantur juris tuendi caufa, extra omne dubium eft.

Certum ergo eft, civitates, cœtum illum juris tuendi caufa congregatum, id eft, imperium, prout inter gentes eft conftitutum, ex pacto hominum ortum effe.

At negari nequit, *jus imperii*, quod in civitatem collatum eft, a Deo effe: jus enim illud confiftit in tuendo jure fingulorum; quod officium patribusfamilias a Creatore conceffum, ab his autem in civitates, earumque rectores, translatum eft.

Hinc jam apparet ratio, cur judicia *divina ordinatio* vocentur [f]; nimirum, non ratione formæ, utpote quæ ex facto, & difpofitione hominum ftatuta eft, fed intuitu finis: quia finis judiciorum eft, ut jura fingulis ex voluntate divina quæfita tuta fint. Hinc [a] eft, quod nomen Regium apud gentes pro Deo cultum fuerit [g]: [b] quod reverentia iis debeatur, etfi impii fint [h]: [c] quod inviolabiles fint [i], etiam in alieno territorio [k]: [d] quod judicem actionum fuarum nullum habeant [l]: [e] quod *Dei gratia* fe principes effe, in titulis fuis afferant: [f] quod feveriffimis pœnis eorum violatio prohibeatur. [m]

§. DCXIV. In civitate major in fuffragiis ferendis pars, etiam naturali jure, obtinet, quia alias nullus confiliorum foret exitus [n]. Sed fi vota inter fe differunt, quæritur, quomodo computentur? Refp. fundamentum hoc eft: *primo*, & *ante omnia*, *fententiæ damnantes jungi debent contra abfolventes*; & tum *condemnantes* (& *in gradu pœnæ diffentientes*) *ponderantur*; & *iterum ea fententia præfertur*, *in quam major pars confentire videtur*.

Exemplo res clarior fit: quinque funt judices, quorum duo abfolvunt, tres condemnant, unus in 15. alter in 10. tertius in 5. Hic 1. quæritur, *an abfolvendus fit reus*, *an condemnandus?* pofterius affirmatur, quia tres afferunt contra duos, reum puniendum effe. Non poteft is ergo abfolutus videri, quem pars major condemnavit. 2. Quæritur, *quanam pœna afficiendus fit?* Et dicimus, rationis effe, reum in 10. teneri: non enim poteft teneri in 15. quia plures, fcil. duo funt, qui minori pœna reum dignum ftatuunt. Ergo media retinenda eft, quia ille, qui condemnavit in 15, confentit quoque in 10; qui enim in majorem confentit, multo magis confentire videtur in minorem: unde omnes tres quidem confentiunt in 5; fed horum plures, duo fcilicet, in majorem: adeoque perinde eft, ac fi uterque ftatuiffet 10.

De

(*d*) Grot. L. 3, c. 3, §. 2, & 3. (*e*) Grot. L. 3, c. 3, §. 1. (*f*) Grot. L. 1, c. 7, §. 3, §. 1, c. 3, §. 20, & 23. L. 4, c. 4, §. 2, n. 1. (*g*) Grot. L. 1, c. 4, §. 7, n. 7. (*h*) Grot. L. 1, c. 3, §. 21, n. 1. (*i*) Grot. L. 1, c. 4, §. 2. (*k*) Grot. L. 3, c. 4, §. 8, n. 2. (*l*) Grot. L. 1, c. 3, §. 8, n. 10, & n. 14, 15, L. 1, c. 3, §. 20, n. 2, & 3, (*m*) Grot. L. 1, c. 4, §. 2, n. 3, & §. 3. (*n*) Vid. B. Parent. Difput. de eo, quod juftum eft circa numer. fuffrag. fect. 3.

De quo casu cum idem quoque sentiat, in priore vero dissentiat Jus Canonicum, in *c.* 1. *de arbitr. in* 6. id sibi non convenit. At Jus Civile, etsi utroque casu dissentiat, sibi tamen constat, quia semper minimam summam præfert. *L.* 27. §. *D. h. t. arg. L.* 47. *D. de obl. & act.*

n. 1. Hæc ratio nostra facilius a summis ad alias pœnas transferetur in omnibus illis casibus, de quibus adeo disceptatum inter Dd. est: uti 1. si tres judices reum morte mulctandum censent, duo exsilio, duo pecunia, GELLIUS putat, morte puniendum reum, *Noct. Attic. L* 9. *c.* 15. Nos exsilio. Non enim morte puniri potest, quia quatuor minori pœna eum afficiendum dicunt; nec pecunia, quia 5. graviorem dictarunt: ergo exsilio; quia indubie in hanc quoque consentiunt morte damnantes.

2. Si tres mortem, duo infamiam, & duo exsilium irrogant, *vid.* QUINTILIANUS *declam.* 365, eadem est ratio decidendi, ita ut media præferatur pœna.

3. Si quidam absolvunt, quidam relegationem, quidam mortem decernunt, uti apud PLINIUM *L.* 8. *ep.* 14, tum duæ sunt quæstiones: 1. an absolvendus sit reus? Et negatur; quia ex ibi propositis apparet, unam saltem partem absolvisse, duas vero condemnasse, nisi absolventium major, aut par numerus fuerit, *Plin. d. l.* 2. quomodo puniendus sit? Respondemus verbis PLINII: duæ sententiæ vitam reliquerant, una ademerat; apparet, vitam adimi non potuisse, quia duo vitam reliquerant: sed relegantium sententiam, quippe in quam etiam reliqui consensisse videntur, præferri debuisse; nisi una pars numero quoque reliquos superarit.

4. Si quidam omnes captivos, quidam nullos, alii quosdam dimittendos censent, recte POLYBIUS in *Excerpt. leg.* 129. censet, quosdam dimittendos esse. Nam omnes dimitti non poterant, quia duæ partes id negabant. Nec eorum sententia, qui nullos dimittendos censebant, obtinere potuit, quia ei itidem duæ partes contradicebant: ergo dimittendi sunt quidam; nam cum hac sententia conjunguntur illi, qui omnes dimittendos censuerunt. In utroque tamen posteriore exemplo supponitur, ne pars partem numero vicerit. Conf. GROTIUS de *J. B. & P. L.* 2. *c.* 5. §. 19. PUFENDORFIUS *L.* 7. *c.* 2. §. 18. B. PARENS *Disp. de eo, quod just. circ. suffr. sect.* 3.

§. DCXV. Inter civitates, reges, principes, &c. ordo naturalis est, ut præcedat qui potior est tempore: si plures civitates commune aliquod concilium constituunt, ordo hic est, prout quisque in societatem venit (o). Atque ex his principiis facile lis de ordine inter Circulos Imperii decidi potest. (p)

§. DCXVI. Hæc ergo vera origo est civitatum: ex una enim familia per propagationem plures familiæ ortæ sunt, quæ vel ex necessitate, vel ex utilitate in unum cœtum sese congregarunt, ac se, suaque, arbitrio vel unius, vel plurium subjecerunt.

CAPUT

(o) Grot. L. 1, c. 5, §. 21. (p) B. Par. Jur. publ. c. 4, §. 21.

CAPUT II.

De summa potestate ex delatione Populi quæsita, ejusque Jure.

§. DCXVII. DIXIMUS in capite præcedenti, CIVITATES ex pacto, & consensu plurium familiarum ortas esse: hæ igitur civitates idem IMPERIUM consequuntur, quod antea singuli patresfamilias habuerunt: illudque imperium SUMMAM infert POTESTATEM.

§. DCXVIII. Hæc potestas *summa* dicitur, quia superiorem aliam non agnoscit, etsi parem forte habeat: nam duæ summæ potestates, duoque Monarchæ simul in uno regno in solidum concurrere possunt; idque sæpius apud Romanos, in Ægypto, & alibi contigisse, experientia docet: *summum* enim duplici sensu sumi potest, & quod omnibus aliis superius est, & quo nihil superius est. [q]

§. DCXIX. *Summa potestas* autem definitur, facultas moralis jure proprio competens ad tuenda jura civitatis, omniaque ea agendi, quæ ad salutem civitatis pertinent. [r]

§. DCXX. Essentia igitur Imperii in eo consistit, 1. ut facultas illa competat *jure proprio*, non alieno [s]: 2. ut tendat ad salutem reipublicæ, & juris tuendi causa exerceatur.

n. 1. Omnis autem quæstio PRIMO in eo vertitur, *quando Imperium jure proprio competat, & ex quibus signis id appareat?* Sane, jus summæ potestatis dijudicare non debemus 1. ex sono vocis, forte quod quidam reges, & principes vocentur [t]; nec 2. ex agendi facultate [u]; nec 3. ex delatione imperii per electionem, aut successionem [x]; nec 4. ex habendi plenitudine, forte quod quis facultatem omnia agendi habeat jure perpetuo, vel temporario [y]; nec 5. ex obligatione imperantis, si quædam promittit vel subditis suis, vel vicinis, etiam quæ ad imperii rationes pertinent [z]. Unde ergo? Resp. ex solo titulo, & causa delationis, *si nimirum populus omne jus suum in principem transfert.* Non autem desinit jure proprio imperium habere Princeps, etsi teneatur subditis rationes reddere [a], vel inæquali fœdere junctus sit [b], vel tributum alii solvat [c], vel fidelitatem alii juret. [d]

Translato ita imperii in principem jure, nulla amplius potestatis particula, nec realis, penes populum residet [e]; unde nec populus punire regem male agentem potest. [f]

n. 2. Non ergo *jure proprio* imperium habet, qui saltem minister est populi, officialis ejus, adeoque cui sola admi-

(q) B. Parent. Exerc. 11. ad Grot. §. 77. seq. (r) B. Parent. Exerc. 11. ad Grot. §. 64. (s) B. Parent. Auton. jur. gent. cap. 13, 14, & 15. (t) Grot. l. 1, c. 3, §. 10, n. 1, & §. 19, in fin. (u) d. §. 10, n. 1. (x) d. §. 10, n. 5. (y) d. c. 13, §. 11, & 12. (z) Grot. d. c. 3, §. 16, & 17, n. 1, §. 18, §. 19, §. 20. (a) d. c. 3, §. 2. (b) d. c. 3, §. 21. (c) d. c. 3, §. 22. (d) d. c. 3, §. 23. (e) Grot. L. 3, c. 3, §. 8, per tot. & §. 9. (f) d. §. 8, n. 1.

administratio commissa est: ibi igitur omne jus est populi, vel civitatis; omnia ejus jure, ac nomine geruntur.

Huc summæ potestates non fuere 1. dictator [g]; 2. antiqui reges Germanorum, Vandalorum, Gothorum [h], nec primi Græcorum Imperatores [i]: 3. si potestas non ex subjectione oritur, sed ex fœdere. Hinc Ordines Belgii non habent imperium in septem provincias; nec civitates Græciæ erant sub imperio concilii generalis, quia jure fœderis parebant, non jure imperii. [k]

§. DCXXI. SECUNDO requisivimus ad justum imperium, *ut juris tuendi causa exerceatur*: nam eo solo a societate latronum differre, diximus. Quod requisitum infra plenius examinabimus, ubi de objectio summæ potestatis agemus.

§. DCXXII. Causa imperii, seu summæ potestatis *mediata* est *Deus*; is enim dum jura quædam humano generi concessit, concessit etiam media jura illa defendendi: adeoque vi hujus concessionis divinæ paterfamilias jura suæ familiæ vel ipse defendere, vel ea per alios, v. g. per civitatem, per principem, &c. tueri potest. Jus igitur imperii a Deo est, & civitas, seu princeps, approbante Deo, defensionem illam peragit, idque jure imperii, vel, quod idem est, summæ potestatis.

Causa *immediata* est pactum, ac consensus patrumfamilias, qui in unam civitatem coëunt, & facultatem jura sua defendendi in commune civitatis, vel in unius Principis arbitrium contulerunt.

§. DCXXIII. *Subjectum* summæ potestatis sunt 1. imperantes, 2. parentes, seu subditi, 3. territorium.

Imperantes sunt, quibus patresfamilias jus imperii detulerunt: defertur autem vel *uni*, vel *omnibus*, vel *pluribus*; unde tres illi status adeo inter Politicos celebrati oriuntur. Si *uni* defertur imperium, status dicitur Monarchicus; si *omnibus*, status est popularis, seu Democraticus; si *pluribus*, status hic in infinitum variare potest, & pro varia dispositione etiam varia consequitur nomina.

Aliquando defertur non ipsum jus imperii, sed sola administratio: hic administrator igitur non habet summam potestatem, sed saltem est alterius causæ instrumentum [l]. *Vid. supr.* §.620.

§. DCXXIV. Celebris quæstio est, an detur status mixtus, vel (ut GROTIUS eam proponit) an dividi imperium possit? & quando status mixtus, adeoque imperium divisum videatur? Variæ hac de re sunt opiniones [m]. Si dicendum quod res est, statum vere mixtum dari, non puto. Is, qui proprio jure imperium habet, illud nec cum populo dividit, nec cum proceribus; etsi quosdam actus sine horum consensu peragere impediatur. Neque populus, vel status, in his actibus concurrunt jure imperii, sed vi pacti. Nec illi aliquid statuere, sed statuentem impedire possunt.

§. **DCXXV.** Deferri porro imperium potest vel *simpliciter*, vel *secundum quid*, i. e. certo saltem respectu [n]. Huc pertinent *regna feudi jure delata*, ubi imperium *directum* (sed absque utilitate) manet penes deferentem; *utile*

(g) Diff. Grot. d. c. 3, §. 11, n. 2. (h) Grot. c. 3, §. 11, n. 2. (i) Grot. c. 3, §. 10, (k) Vid. B. Parent. Disp. de imperio in pares. (l) B. Parent. Exerc. 11. ad Grot. §. 102. seq. (m) Grot. L. 1, c. 3, §. 17. seq. B. Par. in Exerc. 11, ad Grot. §. 86, seq. (n) B. Parent. Exerc. 11. ad Grot. §. 93.

utile autem est penes regem vasallum [o]: atque ad hoc imperii genus referri debet superioritas territorialis, qua status Imperii Romano-Germanici gaudent. [p]

§. DCXXVI. Denique deferri imperium potest vel *personæ*, vel *familiæ*. Priori casu regnum dici solet *electivum*, (*ein Wahl Konigreich*): hoc casu *successivum*, (*ein Erb-Konigreich*). In utrisque autem jus regis dependet ex lege delationis.

Not. Quisquis in regem eligitur, licet sit extraneus, in jus civitatis illius regni admittitur. Etsi igitur v. g. Imperator non nisi Germanus eligi possit; si tamen extraneus eligitur, is jura civitatis regni Germanici eo ipso consequitur. [q]

§. DCXXVII. *Parentes*, (*Vid.* §. 623.) seu cives, itidem ad *subjectum* summæ potestatis pertinent; adeo ut deficiente populo, ipsum jus imperii tollatur (*vid. infr.* §. 638.). Fiunt autem cives vel nativitate, vel adoptione. [r]

§. DCXXVIII. *Territorium* quoque *subjectum* summæ potestatis constituit (§. 623). Proprietas enim territorii manet populi, ejusque est quasi patrimonium: atque hinc *bona coronæ* dicuntur. [s]

n. 1. Hujus rei varii sunt effectus: nam 1. summa potestas non continetur numero personarum, sed finibus territorii [t]. 2. Quidquid intra fines imperii invenitur, subjectum est imperio, adeoque etiam [a] reges transeuntes, [b] regum legati, [c] exercitus extraneus, [d] clerici. 3. si civitas se obligat ad utilitatem publicam, & debita contrahit, ea debentur ex patrimonio populi. 4. Atque hinc successores in territorio, sive ex eadem familia sint, sive extranei, succedunt in debitum, quod territorio cohæret. (*Vid. supr.* §. 345.) 5. Si territorium interit, summa potestas tollitur intuitu territorii. [u]

n. 2. *Territorium* autem hic intelligimus cum suis *juribus*, & *accessionibus*. Ad *jura* pertinent regalia, debita tum activa, tum passiva, &c. Ad *accessiones* pertinet quicquid vel ex natura rei, vel ex destinatione Principum ad usum imperii pertinet; *quæ accessiones late recensentur a* B. PARENTE in *Jur. publ. c. 9.* §. 14. *seq.*

§. DCXXIX. *Objectum* imperii, seu summæ potestatis, est salus reipublicæ; adeoque defensio jurium civitatis publicorum, & privatorum: unicus enim finis, cur homines in civitatem coierint, in eo consistit, ut jura tum communia, tum singulorum, tuta sint.

n. 1. Non ergo approbamus varias illas summæ potestatis partitiones, quas Doctores Politices formare solent, & quas alibi examinavimus. [x]

n. 2. *Dominium*, quod vulgo vocari solet *eminens*, est vera pars summæ potestatis: quia Doctores voce illa nihil aliud intelligunt, quam effectum imperii, vi cujus Princeps jura subditis quæsita vel ob utilitatem publicam, vel in pœnam auferre potest. Negari tamen nequit, vocem *dominii* improprie admodum hic usurpari, quia ea sua natura

tura

(o) B. Par. d. l. §. 98, 99, & 100. Lynker. Resp. 93. (p) B. Par. d. §. 93, & in Jur. publ. c. 7, §. 1. (q) B. Par. Jus publ. c. 8, §. 3. (r) Tot. tit. D. ad municip. (s) B. Par. Jurispr. publ. c. 1, §. 9, & c. 9, per tot. L. 14, D. de acquir. rer. domin. (t) B. Par. in Disp. de fund. in territ. jurisd. tit. 2, & seq. (u) Vid. infr. §. 638. (x) Vid. Diss. procem. VIII. §. 19, & 28, & Comment. ad Grot. L. 1, c. 3, §. 6.

tura facultatem abutendi infert; adeoque consultius est, voce illa abstinere, ac jus illud Principi asserere non vi dominii eminentis, sed vi imperii legitimi, seu vi plenitudinis potestatis.

n. 3. Nulla autem ratione monstrum illud, quod Germani *einen Machtspruch* vocare solent, (& vi cujus Principi permissum esse, ajunt, jura subditis quæsita pro lubitu tollere) ad objectum imperii referri potest: pugnat enim hæc opinio cum essentia summæ potestatis, quæ unice in tuendo jure consistit. [a]

n. 4. Hinc obiter notandum est, *regna* a populo delata improprie a GROTIO vocari *usufructuaria*: quia hæc quoque vox facultatem infert omnem utilitatem rei suo jure percipiendi, & de ea pro lubitu disponendi; reditus autem publici non nisi ad utilitatem reipublicæ impendi possunt.

§. DCXXX. *Effectus* summæ potestatis alius est intuitu *imperantium*, alius intuitu *parentium*.

§. DCXXXI. Intuitu *imperantium* effectus summæ potestatis est, ut Princeps teneatur tueri jura civitatis tam publica, quam privata: & ut omnia facere possit, quæ ad obtinendum illum finem, adeoque ad salutem civitatis, pertinent.

Hinc jam constat,

I. Jus armorum Principi competere; quo etiam referimus [*a*] jus *repressaliarum*; [*b*] jus belli; cui annexum est [*c*] jus sequelæ [b], præsidii, delectuum, & hostitationis; [*d*] jus muniendi, etiam cum detrimento privatorum (quo casu damnum uni datum ab omnibus pensatur); [*e*] jus anchariandi subditos, & impensas ad bellum necessarias ab illis exigendi: quo pertinent capitationes, contributiones, vectigalia, &c. [c]

II. Jus fœderum quoque est effectus summæ potestatis, quatenus tendunt ad salutem reipublicæ; atque huc quoque pertinet [*a*] jus *pacem condendi*, [*b*] inducias faciendi, [*c*] legatos mittendi, &c. [d]

III. Ad jura summæ potestatis refertur *jus constituendi judicia*, *eaque mutandi* [e]: quo pertinet collatio officiorum, v. g. Senatorum, Decurionum; jus constituendi administratores civitatis, & rationes ab eis exigendi: vi hujus juris potest Princeps ordinationes ratione modi procedendi sancire, ferias statuere, salvum conductum concedere, &c. Jure Romano pro defendenda auctoritate judiciorum, & ne elusoria fiant, varia remedia prodita sunt, quæ in Digestorum *libro II.* exponuntur.

IV. Ad defensionem jurium civitatis pertinet *jus leges condendi* in utilitatem reipublicæ *f*. Atque per has leges Princeps potest 1. cultum divinum, ejusque ritus determinare, officia, & dignitates ecclesiæ constituere, abusus reformare: 2. singulorum jura tollere, si utilitas publica id postulat: 3. formam negotiis civilibus præscribere: 4. jura naturæ ad præsentem humani status imbecillitatem accommodare, & rigorem juris naturalis minuere; quod in præstatione culpæ Romani fecere: 5. pœnas statuere civiles, & natura definitas augere: 6.

(*a*) Vid. Jus meum controvers. lib. 1, tit. 3, qu. 8. pag. 44, 45, & lib. 1, tit. 4, qu. 11. pag. 65. (*b*) B. Parens in Disp. de jur. sequ. (*c*) B. Par. Jus publ c. 23, §. 27. (*d*) B. Par. d. c. 23, §. 32. (*e*) B. Par. d. c. 23, §. 13. (*f*) B. Par. d. c. 23, §. 3.

6. mores civium corrigere; quo pertinent leges veftiariæ, fumtuariæ, aliæque ad morum difciplinam pertinentes.

V. Ex eadem ratione quoque fummæ poteftati competit *jus privilegia concedendi* [g], vel ob bene merita, ut jura nobilitatis, dignitates equeftres, &c: vel ad confervationem fubditorum, quo referri poffunt moratoria, jus ftapulæ, gruis, monopolia, nundinæ, collegia opificiorum, &c.: vel ex æquitate aliqua naturali, ut veniam ætatis, &c.

§. DCXXXII. Cum igitur Princeps tueri civitatem, ejufque jura teneatur, confequens eft, ut alienare imperium non poffit, quia non tuetur qui alienat: nec populus extra familiam Principis aliis jus fuum imperii deferre voluit.[h]

Talis igitur alienatio, rei quippe alienæ, non tantum ipfo jure nulla eft [i], fed & regi alienanti refifti poteft, fi actu tradere vult. [k]

n. 1. Idem quoque dicendum eft, 1. fi *pars imperii* alienatur [l]: 2. fi patrimonium populi, cujus fructus deftinati funt ad fuftentationem reipublicæ, aut regiæ poteftatis, alienatur [m]: 3. fi reditus, qui ex illo patrimonio proveniunt, & ad defenfionem reipublicæ deftinati funt, ad alios ufus impenduntur. [n]

n. 2. Reditus autem publici pertinent vel ad defenfionem reipublicæ, vel ad fuftentandam dignitatem regiam [o]. De *prioribus* Princeps non poteft pro lubitu difponere, nec eos ad alios, quam ufus publicos adhibere [p], adeo ut Princeps rationem reddere teneatur; quod exemplo Angliæ regum probatur. Hinc reditus vectigales, quos Sulla accepta pecunia civitatibus remifit, Senatus revocavit [q]. Bafilius Macedo, cum anteceffor pecuniam publicam diffipaffet, decrevit, ut accepta, vel faltem pars, reftitueretur. [r]

De *pofterioribus* Princeps pro lubitu difponere poteft, quia ejus arbitrio relictum eft quomodo dignitatem regiam tueri velit. Huc pertinent 1. reditus ex bonis domanialibus, qui ad fuftentationem menfæ deftinati funt: 2. commoda fifcalia, ut mulctæ, adefpota, &c. [s]

§. DCXXXIII. Aliquando tamen imperium, ejufque partes, alienari poffunt: nimirum, 1. fi populus confentiat [t]; fi pars populi alienatur, præter confenfum populi, pars quoque illa, quæ alienatur, confentire debet. [u]

2. Si regnum eft patrimoniale, feu bello quæfitum; populus victor (non rex) illud etiam invito populo victo in alium transferre poteft [x]: quam in rem varia exempla affert. GROTIUS. [y]

3. Addit GROTIUS, fi longo, & non contradicto ufu id receptum fit, ut alienatio fieri poffit [z]: quod exemplis confirmat [a]. Cum vero plerumque vi,

(*g*) B. Par. d. c. 23, §. 8. (*h*) Grot. L. 3, c. 20, §. 5, n. 4, & 5, L. 1, c. 3, §. 13, L. 2, c. 14, §. 2, n. 6. (*i*) Grot. L. 2, c. 12, §. 12, L. 1. c. 4, §. 10, d. c. 14, §. 12, n. 6. (*k*) L. 1, c. 4, §. 10. (*l*) L. 2, c. 6. §. 4, & 13. (*m*) L. 2, c. 6, §. 10, & 11. (*n*) L. 2, c. 6, §. 12, & c. 14, §. 12. (*o*) Grot. L. 2, c. 6, §. 11, & 12. Vid. Jus meum controvers. tit. de jur. fifc. qu 4. (*p*) Grot. L. 2, c. 13, §. 14, n. 5, L. 2, c. 6, §. 12. (*q*) Cic. de offic. l. 3. (*r*) Apud Pufendorf. L. 4, c. 5, §. 9. (*s*) Vid. Jus meum controverf. tit. de jur. fifc. qu. 4. (*t*) L. 2, c. 6, §. 3, & 7, L. 3, c. 20, §. 5, n. 2. (*u*) L. 2, c. 6. §. 4, & 6, L. 2, c. 14, §. 12, n. 6. (*x*) L. 2, c. 2, §. 3, L. 3, c. 20, §. 5, n. 3, L. 1, c. 3, §. 12. (*y*) d. c. 3, §. 12, (*z*) L. 3, c. 20. §. 5, n. 4. L. 2, c. 6, §. 10, & 11, L. 1, c. 3, §. 12, n. 3, 4, 5, & 6. (*a*) L. 1, c. 3, §. 12, n. 3, 4, 5, & 6.

vi, metuque, ejusmodi observantia introducta sit, vix est ut talis consuetudo jure valere possit.

Non vero 4. valet alienatio ob publicam necessitatem vel utilitatem, absque populi consensu. [b]

§. DCXXXIV. Alienare autem non tantum videtur qui vendit, sed etiam qui testamento extraneum hæredem instituit [c]: qui in feudum alii dat regnum [d]; & qui imperium, ejusque partem oppignorat [e] (quia facultas vendendi pignus non soluto debito conceditur); & denique qui partum alienum supponit. [f]

§. DCXXXV. *Not.* 1. Alienatione legitime facta is, in quem alienatum imperium, idem jus acquirit, quod populus alienans habuit: nimirum, in regnis patrimonialibus absolutum dominium, in regnis voluntate populi delatis solum jus regendi. [g]

Not. 2. Judicium circa ea, quæ ad tuitionem civitatis pertinent, est penes principem; adeoque is arbitratur, v. g. an causa belli justa sit, an bellum inchoare utile, & an pacem pangere necesse sit: is quoque delectum peragit, quantitatem tributorum determinat, &c. nisi ea potestas per legem delationis sit restricta.

§. DCXXXVI. Effectus summæ potestatis intuitu *parentium* est, 1. ut cives operibus, opibus, & consilio teneantur defendere jura civitatis, & præstare ea, quæ imperans ad salutem ejus necessaria esse judicat. Hinc apparet, subditos teneri 2. sequi Principem bellum gerentem [h]; 3. tributa, & vectigalia a Principe decreta [i] solvere; 4. munera publica [k], v. g. tutelam [l], legationes [m], &c. suscipere, nisi justam excusandi causam habeant [n]; 5. administrare res civitatis [o]; 6. opera publica conficere [p]. E contrario 7. subditi exigere ab imperante possunt, ut eos, eorumque jura defendat contra injuriam tum concivium, tum extraneorum, iisque commoda, & utilitates civitatis permittat. Hinc apparet, 8. Imperantem jura illis quæsita auferre non posse, nisi publica utilitas, & necessitas aliud suadeat.

§. DCXXXVII. Desinit jus imperii, *vel* quia jus imperantis desinit, *vel* quia populus deficit.

§. DCXXXVIII. Jus imperantis desinit *I.* morte, si personæ delatum est imperium [q]: *II.* exstincta familia, si regnum est successivum [r]: *III.* abdicatione [s], si nimirum Princeps remittit imperii fasces, vel populo, vel successori; modo consensu populi fiat, cui ex pacto cum Principe inito jus quæsitum est: *IV.* derelictione [t]; cujus exemplum exstat in Henrico III. rege Poloniæ, qui audita morte fratris Cracovia se surripuit.

Not. Abdicatione semel legitime facta, pœnitentiæ locus non est; suo enim juri semel renunciavit: unde merito improbatur conatus Regis Sardiniæ, qui vi imperium, quod in manus filii consensu populi resignaverat, recipere voluit.

V.

(b) Grot. L. 2, c. 6, §. 8. (c) L. 2, c. 6. §. 14. (d) L. 2, c. 6. §. 9. (e) d. c. 6, §. 9. (f) Vid. supr. (g) Grot. L. 1, c. 3, §. 12, n. 2. (h) Vid. supr. & tot tit. D. de re milit. (i) Tot. tit. D. de vectigal. (k) Tot. tit. D. de muner. & honor. (l) Vid. supr. (m) Tot. tit. D. de legation. (n) Tot. tit. D. de vacat. muner. (o) Tot. tit. D. de administr. civit. (p) Tot. tit. D. de public. oper. (q) Grot. L. 2, c. 9, §. 1. (r) Id. L. 2, c. 9, §. 2. (s) Grot. L. 1, c. 4, §. 9, L. 2, c. 9, §. 1. (t) Grot. dd. ll.

V. Definit imperium, fi hæres imperii futuro fuo juri *renunciat*: nam de fuo jure fuccedendi difponere poteft, modo hæc renunciatio fiat confenfu populi. Ita filiæ regiæ Hifpaniarum in conventu Statuum renunciarunt fucceffioni, antequam Galliæ regibus desponfatæ fuerunt.

Quæri folet, an renunciatio parentis noceat ejus liberis, ita ut liberi quoque exiftente cafu a fucceffione excludantur? Merito id negatur; quia liberi jus non a patre, fed faltem per patrem habent: qui proinde imperium, liberis ex pacto, & providentia primorum acquirentium quæfitum, fua renunciatione auferre eis nequit.

Aliud dicendum fi pater filiam, olim fuccefturam, fuo, ftatuumque confenfu, ea lege extraneo Principi in matrimonium collocat, *ne liberi inde nati fuccedant*: hoc enim cafu nati ex tali matrimonio naturali quoque ratione a fucceffione excluduntur; quia matrimonium illud conditionale, deficiente conditione, nullum eft. Hactenus igitur liberi, qui contra legem contractus fucceffionem ambiunt, extra matrimonium nati cenfentur, eoque fucceffionis incapaces funt.

Neque obftat, liberos hos effe membra familiæ, quæ jus fuccedendi non a matre, fed a primis difponentibus habent. Refp. Negamus, liberos hos quoad effectum fucceffionis effe partem familiæ; familia enim non conftituitur, nifi per juftum matrimonium, quale non eft, fi fub conditione eft contractum, eaque deficit. Sane, hæc fola ratio eft, cur liberi ad morganaticam, ex inæquali conjugio, & ex concubina nati non fuccedant in regnis, quia parentes coëundo talem legem dixere, ne fuccedant, nec alia lege eos exiftere voluerunt.

VI. Definit quoque jus imperantis, fi populi partem defendere nequit *u*. Nam *vel* ab hofte hæc pars occupatur, & amittitur imperium jure belli; *vel* fua virtute hoftem repellit: quo cafu priftinam recipit libertatem, tum quia lex delationis non amplius fubfiftit, tum quia derelinquere imperans videtur.

VII. Jus imperantis definit, fi fub certis legibus delatum eft imperium, & Princeps leges has, quas fundamentales vocare folent, evertit. Cum enim Princeps omne jus fuum ex delatione populi habeat, hic autem non nifi certa lege, & conditione detulerit: negari nequit, deficiente illa conditione ipfam ceffare delationem, eoque omne jus imperantis. *x*

VIII. Denique jus imperantis definit, fi vere hoftili animo in totius populi exitium fertur *y*: exemplo Antiochi intuitu Judæorum, regis Hifpaniæ intuitu Belgarum, &c.

Cavendum autem eft, ne confundamus talem tyrannum cum Principe, cujus imperium gravius eft, qui privatas committit injurias, qui onera immodica imponit, &c. Hi enim actus judicio populi non fubfunt, neque ideo Principis imperium definit. Sane, 1. populus omne fuum arbitrium in Principem contulit, adeoque huic jus eft cognofcendi de actibus fubditorum, non contra. 2. Mifera foret conditio Principum, fi actus eorum privati judicio populi fubjecti effent, vel fi ei rationes actionum fuarum reddere tenerentur. 3. Injuriæ fæpe viden-

(*u*) Grot. L. 3, c. 20, §. 5, n. 2. (*x*) Grot. L. 1, c. 4, §. 8, 12, & 14, cap. 3, §. 16, n. 4. Ziegler. & Gronov. ad d. §. 8. (*y*) Grot. L. 1, c. 4, §. 11.

dentur privatis, quæ ut admittantur, necessitas, vel utilitas reipublicæ exigit: atque tunc obtinet, quod TACITUS ait, *injurias privatas utilitate publica compensari.* Denique, & 4. idem jus Principi competit in singulos, quod populus ante delationem in singulos habuit: certum autem est, populo in statu democratico litem de injuria privatis illata moveri non potuisse. Alias rationes videsis apud GROTIUM.[a]

Non vero definit imperium *IX.* si Princeps profitetur religionem diversam ab ea, quæ in civitate recepta est; vel si ipse in alia sacra transit: jus enim imperii personæ confertur, non religioni ejus. Sane, hæc non obstat, quo minus Princeps jura publica civitatis defendere possit, & teneatur. Christianos sæpius gentilium imperio subjectos fuisse, in aprico est, ipsique Apostoli docuerunt, ejusmodi magistratibus parendum esse.

Exc. Si lege publica cautum sit, ne alterius fidei Princeps præesse imperio possit. Ita legibus fundamentalibus Angliæ excluduntur Principes Romanæ Ecclesiæ addicti.

Neque *X.* definit imperium, si Princeps in furorem incidit[a]: nec *XI.* si ab hoste capitur[b]: nec *XII.* si prælio tantum victus est, etsi forte ipse, ejusque territorium, in hostis sit potestate.

CAPUT III.

De natura Regnorum bello quæsitorum.

SECTIO I.

De Tyrannis acquisitione.

§. DCXXXIX. DIXIMUS, imperium finiri si Princeps degenerat in tyrannum: i. e. si contra legem delationis agit, & speciatim si leges fundamentales evertit, vel hostili animo in totius populi exitium fertur: atque hi *tyranni exercitio*, seu *administratione* vocari solent. A quibus differunt *tyranni acquisitione*: quando, nimirum, vel subditi rebelles, vel prædones extranei, rempublicam, vel regnum sublato Senatu, vel pulso rege occupant.

§. DCXL. Hinc sponte sequitur, non esse *tyrannos acquisitione* reges, aliasque summas potestates, quæ bello, utut injusto, alterius imperium occupant: acquisitio enim bellica est justus titulus, & hostis occupando imperium alterius jus imperii acquirit; de justitia enim belli neutri judicium competit.

§. DCXLI. Circa *tyrannos* tum exercitio, tum acquisitione, variæ occurrunt quæstiones, quæ altioris indaginis, & pluribus difficultatibus involutæ sunt.

§. DCXLII. Præmittendum autem est, aliud esse *jus imperii*, aliud ejus *exercitium*, seu *possessionem*. Quam differentiam

(a) L. 1, c. 4. §. 4. n. 2, seq. (a) Grot. L. 1, c. 3, §. 4. L. 3, c. 20, §. 3, (b) Id. L. 3, c. 20. §. 3. Lib. Baro de Danckelmann in Diss. de Rege captivo.

tiam alio loco remotis dubiis explicavi, & consensu gentium corroboravi. [c]

Hæc duo adeo diversa sunt, ut alius *jus* plenissimum, alius *possessionem* plenissimam habere possit: quod contingit in imperio a tyranno usurpato. Hoc enim casu *jus imperii* penes rempublicam sub jugum missam, & penes regem ejectum manet: *possessio* autem transit in usurpatorem, utpote qui solus facultatem naturalem habet rei corpore insistendi.

§. DCXLIII. His præmissis *Primo* dicimus, Regem ab usurpatore regno pulsum omne *jus imperii* retinere, etsi ejus exercitium impediatur: ei soli enim jus quæsitum est ex populi dispositione, quod ei ab usurpatore, qui nullum juris titulum habet, auferri nequit.

Hinc 1. jure imperii vi ejicere talem invasorem, ei pœnas irrogare, immo & occidere eum [d] vel ipse, vel per alios potest, quovis tempore [e], etiam sine indictione [f]. 2. Rex ejectus fœdera contrahit ad juris sui defensionem: 3. jus legatos mittendi retinet; exempla tempore Caroli II. a Cromwellio pulsi exstant apud BATEUM [g].

4. Si rex ejectus, ejusque hæredes, recuperant regnum, id non acquirunt novo titulo, sed continuant pristinum jus; quod proceres Angliæ solenni edicto declararunt post Caroli II. reditum. [h]

§. DCXLIV. Ex his jam *Secundo* sequitur, usurpatorem nullum *jus imperii* sibi arrogare posse; adeoque omnia, quæ agit, injuria fieri, & actus ejus ipso jure nullos esse. [i]

Hinc 1. subditi nullo juris vinculo tyranno tenentur [k]: immo 2. nec volentes se ejus imperio submittere, eoque jus legitimo regi semel quæsitum auferre possunt [l]. 3. Contractus, pacta, & fœdera usurpatorum nulla sunt [m], etsi jurata [n]; indeque 4. nec populus restitutus, nec rex reversus exinde obligantur [o]: alienationes, factæ ab usurpatore, revocari possunt [p]; quod ex rescissis tyrannorum actis apparet. 5. Capti a tali usurpatore non fiunt servi [q]. Hinc GROTIUS ait, eos non attaminare furti crimine animum, si res suas subducunt, aut fugientes laboris sui mercedem surripiunt [r]. Unde nec postliminio tales capti opus habent, sed ipso jure omnia jura recipiunt [s]. Nec 6. jus legatorum cum tali usurpatore obtinet: hinc Augustus indoluit, quod Tacfarinas prædo, qui legatum miserat, hostium more ageret [t]: Nabis, Argivorum tyrannus caduceatore ad Romanos misso explorabat, si paterentur legatos ad se mitti [u]. Nec 7. asyla his inva-

(c) Vid. disp. mea de Regim. usurp. rege ejecto, §. 8, seq. (d) Grot. L. 1, c. 4, §. 6, n. 4, & 8, dict. Disp. §. 31. (e) Grot. L. 2, c. 16, §. 16. L. 1, c. 3, §. 11. ibique Tesmar. Vid. Disp. nostr. de Regimine usurpatoris rege ejecto, §. 31. (f) Grot. L. 3, c. 3, §. 5, & 6. dict. disp. §. 22. (g) de mot. Angl. part. 2, p. 191. (h) Apud Bateum, de mot. Angl. tom. 3, pag. 65. dict. Disp. §. 16. (i) Grot. L. 2, c. 14, §. 14. (k) Grot. L. 1, c. 4, §. 15, n. 1. L. 2, c. 16, §. 18. dict. Disp. §. 18. (l) dict. Disp. §. 19.

(m) Grot. L. 1, c. 3, §. 6, L. 2, c. 15, §. 3. (n) Grot. L. 2, c. 13, §. 6. dict. Disp. §. 27. (o) Grot. L. 2, c. 14, §. 15. (p) Vid. infr. §. 649. (q) L. 19, §. 2, D. de capt. & postlim. Grot. L. 3, c. 7, §. 1, n. 1. dict. Disp. §. 23. (r) Grot. L. 3, c. 7, §. 6, n. 4, & 5. dict. Disp. §. 24, seq. (s) Grot. L. 3, c. 16, §. 1, & c. 10, §. 6. B. Par. in Diss. de postlim. sect. 2, §. 23. (t) Tacit. L. 3, Ann. c. 73, Grot. L. 2, c. 18, §. 2, n. 3. (u) Liv. L. 34, c. 30, Conf. L'Ambassadeur de Wikefort.

invasoribus prodesse, exemplum Athaliæ probat [x]. FLORUS miratur, Persen Lacedæmoniorum tyrannum [y] ad insulam Samothracen confugisse *fretum celebri religione, quasi templa, & aræ possent defendere, quem nec montes sui, nec arma potuissent* [z]. 8. Ejusmodi usurpatoribus a vicinis receptaculum indulgeri nequit. Porphyrogennetus misit ad Cosroëm *postulatum, ut dederetur* sibi *regni affectator, ne in se ipsum perniciosum statueret exemplum.* [a]

n. 1. Aliquando tamen invasor jus imperii consequi potest, quod antea non habuit. Si nimirum is, cui jus imperii competit, suo juri renunciat: v. g. si populus prædonem pro legitimo rege agnoscit. Hac ratione regnum ab Arsace prædone occupatum consensu populi, adeoque justo titulo obtentum est. [b]

§. DCXLV. Cum vero invasor imperium possideat, i. e. regnum in potestate corporali habeat, recte GROTIUS inde infert, quamdiu durat injusta possidendi causa, actus imperii, quos exercet, vim habere posse obligandi [c]. At non ex ea, quam GROTIUS allegat, ratione, *quod probabile sit, eum, qui jus imperii habet, sive is est populus, sive rex, sive Senatus, id malle, interim rata esse quæ imperat, quam legibus, judiciisque sublatis summam induci confusionem* [d]; sed ex natura possessionis, quæ administrationem necessario infert: cum enim invasor rem alienam teneat, ejus quoque curam habere, immo maximam in ea administranda adhibere diligentiam tenetur. Sane, ob malam fidem invasor non minus, sed magis actione negotiorum gestorum tenetur [e]: neque melioris conditionis debent esse usurpatores, quam legitimi administratores, qui etiam levissimam culpam præstare tenentur.

Hujus rei effectus insignes sunt, tum intuitu ipsius *usurpationis*; tum intuitu *populi devicti*; tum intuitu *vicinorum*; tum intuitu *actuum durante imperio gestorum*.

§. DCXLVI. *Usurpator* vi possessionis omnia ea agere tenetur, quæ ex natura possessionis sequuntur, & ad administrationem pertinent. Hinc 1. leges condere, jus dicere, magistratus constituere, bello civitatem, ejusque jura defendere, pacem contrahere, & omnia agere tenetur, quæ ad salutem reipublicæ pertinent [f]. 2. Utitur titulo regio, & quia vicariam Dei potestatem administrat, hactenus *Dei gratia* se eam gerere testatur [g]. 3. Subsidia ad defensionem civitatis necessaria, eaque, quæ ad sustentandam administrationem regiam pertinent, exigere potest a subditis. [h]

§. DCXLVII. Effectus hujus imperii violenti *intuitu subditorum* est, ut quamdiu sub potestate sunt invasoris, propitio jure sequi possessionem possint, quia dum facultas eorum naturalis vi restricta est, libere non agunt [i]. Hinc in Principem non peccant singuli, si magistratuum officia ab invasore sibi conferri patiuntur, si legibus

(*x*) 2. Chron. XXIII, n. 15, seq. Grot. L. 2, c. 21, §. 5. (*y*) Liv. L. 34, c. 26. in fin. (*z*) Flor. L. 2, c. 12. (*a*) Apud. Grot. L. 2, c. 21, §. 4, in not. (*b*) Vid. Disp. nostra de regim. usurp. rege eject. §. 43, 44, 45. (*c*) L. 2, c. 4, §. 15, L. 2, c. 16, §. 18, & L. 2, c. 23, §. f. n. f. art. possessio sine jure habet quosdam effectus juris. Dict. Disp. §. 49. seq. (*d*) dict. c. 4, §. 45, & d. Disp. §. 52. (*e*) L. 6, §. 3. D. de negot. gest. (*f*) dict. Disp. §. 53, seq. (*g*) dict. Disp. §. 54. (*h*) dict. Disp. §. 56. (*i*) Grot. L. 2, c. 4, §. 20.

legibus a tyranno latis parent, cum absque periculo non parere non liceat. [k]

Alia quæstio est, *an subditi invasorem in bello sequi teneantur?* Et distinguimus, an bellum suscipiatur pro defensione reipublicæ, an vero contra Principem ejectum. *Priori* casu omnino sequi tenentur, quia de defensione civitatis agitur, quæ singulis jure naturæ incumbit. *Posteriori* casu excusantur, si absque vitæ periculo obsequium invasori denegare nequeunt. [l]

Porro quæri solet, *an subditi parere teneantur jussui regis ejecti?* Negatur: non quia jure non tenentur, sed quia libertatem non habent parendi, utpote quæ vi est prohibita. Sane, cum Princeps eos defendere vi impeditus non possit, nec subditis aliquid imputari potest, quo vi impediti officia Principi præstare non possint.

Hinc jam constat, jus non esse privato interficiendi usurpatorem [m]: quia injuria publica est, quæ non nisi publica auctoritate vindicari potest; inprimis si is rerum status est, ut sine detrimento reipublicæ status præsens mutari non possit. Atque ex hac ratione Cassius, & Brutus damnati sunt a populo Romano, quod Cæsarem interfecerint [n]: & justa talione eodem, quo usi sunt, gladio, ipsos periisse, tradit DIO. [o]

Aliud autem dicendum, si publica lege cautum, & occidere tyrannum cuivis indultum sit: vel si ab eo, qui jus imperii habet, id mandatum, vel approbatum fuerit. [p]

Cæterum, alibi dictum est, fidem usurpatori qua tali datam servandam esse. [q]

§. DCXLVIII. Effectus administrationis usurpatoris *intuitu vicinorum* in eo consistit, ut si fœdus cum rege ejecto, vel populo oppresso initum; eoque auxilia contra vim aliorum promissa sint, ea necessario etiam usurpatori præstari debeant; fœdus enim cum republica manet [r], nisi tantum ad regis ejecti utilitatem auxilia promissa fuerint.

Non ergo invasor regni provocare ad fœdus cum republica initum potest, si contra eum, qua invasorem, arma moventur. Romani Nabidi Lacedæmoniorum tyranno fœdus cum Lacedæmoniis initum alleganti regesserunt, *amicitia, & societas nobis nulla tecum*, sed cum Pelope rege Lacedæmoniorum [s]. Idque verum est, etsi cum ipso tyranno, qua possessore, exigente reipublicæ utilitate fœdus aliquod initum fuerit, quale Romani, bellum cum Philippo gerentes, cum Nabide Lacedæmoniorum tyranno contraxere [t]. Idque Romani eidem Nabidi talia objicienti responderunt, nimirum, fœdus ad defensionem reipublicæ initum extendi non debere ad defensionem tyranni [u]; *nam quid minus conveniret*, quæ sunt verba Quintii [x], *quam nos, qui pro libertate Græciæ adversus Philippum gereremus bellum, cum tyranno instituere amicitiam.*

n. 1. Quæritur, *an vicini jure assistere ejecto regi, ejusque causam armis defen-*

(k) Grot. L. 2. c. 4, §. 15, n. 2. (l) dict. Disp. §. 56. (m) Grot. L. 2, c. 16, §. 19. (n) Cicer. de offic. L. 3. (o) Dion. Caff. Histor. L. 59, in fin. (p) Grot. L. 2, c. 16, §. 16, 17, 18, c. 20, §. 17. Disp. de regim. usurpat. §. 37. 38. (q) Grot. L. 2, c. 13, §. 15, n. 1, L. 3, c. 19, §. 2, n. 2. & §. 3, n. 1, & 2. (r) Grot. L. 2, c. 15, §. 27. (s) Grot. L. 2, c. 16, §. 18. (t) Liv. L. 32, c. 39. (u) Grot. L. 2, c. 16, §. 18. Conf. dict. Disp. §. 33. (x) Liv. L. 34, c. 32.

defendere possint ? Affirmatur : si populus, vel rex ab usurpatore ejectus, vicinorum auxilium implorat : quia tales usurpatores semper injuria agunt. Carolus II. exul gentium invocabat fidem, caussatus, *Principibus, ac Regibus exteris, æquo incumbere, pro vicaria supremi Numinis auctoritate, communique officio, asylum oppressis patefacere; sed & regibus patrocinari præ ceteris mortalium, tum cognationis intuitu, tum contagionis metu : ne scilicet in proprios eorum subditos horrendum serperet rebellionis exemplar; ut & ipsi pares in angustias forte conjecti, pares vicissim suppetias reportarent* [y]. Unde Romani contra Perseum, & Nabidem bellum gerebant, ut Græciam libertati restituerent [z]. Theseus de eo gloriatur, dum ait [a] :

> *Pridem facinora nomen hoc per Græciam mihi dederunt, ultor ut scelerum vocer;*

De Moscovitis tradit LETI [b]: *Protestarono i Moscoviti, di non voler mai corrispondenza alcuna con i patricidi de loro Re, & a questo fine publicarono, che sotto pena della vita nissuno ardisse piu corrispondere, trafficare, o negotiare con Inglesi.* Hinc sæpius legatos a tali invasore missos rejectos fuisse, legimus. [c]

Merito autem dictum est, requiri consensum ejus, qui opprimitur. Quintius non ante bellum Nabidi tyranno inferre, & Argos tyrannide liberare voluit, nisi convocatis prius Græciæ civitatibus, & consensu earum explorato [d]. PLUTARCHUS de Antiocho Magno ait, *eum prætextum bello sumere, liberare Græcos, libertatis non agentes.* [e]

n. 2. Cum vero sæpius non intersit *vicinorum*, alienis se immiscere litibus, quarum judicium ad eos plane non pertinet, tutius agent præsentem sequendo possessionem [f] : cum enim commercia inter gentes vicinas ob dissidia domestica impediri non possint, jus autem regis ejecti, vel populi oppressi, vi prohibeatur, necessario sequitur, commercia cum illo, qui in possessione est, continuari posse. Neque regis ejecti hactenus interest, quia ejus jus salvum manet : vicini agunt cum tyranno qua possessore, adeoque tantum quamdiu possessio illa durat.

n. 2. Ex præmissis sequitur, *I.* vicinos hujusmodi invasoribus propitio jure *titulos regios* tribuere posse; idque ex medii necessitate, quia commercia inter gentes vicinas alias turbarentur : inprimis cum *tituli* non jus tribuant, sed possessionem denotent. Sane, tituli non denotant, quales sint potestates, sed quales esse debeant. [g]

II. Vicini *fœdera* cum invasore contrahere possunt, *qua possessore* imperii. Ita vidimus, Romanos bellum contra Philippum gerentes societatem inivisse cum Nabide Lacædemoniorum, & Argivorum tyranno [h] ; quamdiu enim e re fuit, sequebantur possessionem, idque jure.

Immo etiam cum invasore *qua tali* pacem vicini contrahere possunt, si ejici absque excidio reipublicæ, quam oppressit, nequit. Atque hanc rationem Quin-

(*y*) Apud Bateum, de mot. Angl. part. 2, p. 191 (*z*) Liv. L. 34, per tot. & c 22, 23. (*a*) Apud Euripidem. (*b*) In vit. del Oliviere Cromwel. (*c*) Vid. L'ambassadeur de Wickefort. L. 1. sect. 3. Dict. disp. §. 29, & 55. (*d*) Liv. L. 34, c. 22. (*e*) in Caton. major. (*f*) Grot. l. 1, c. 4, § 20. (*g*) dict. Disp. §. 54. (*h*) Liv. L. 34, c. 39.

Quintius dux Romanorum allegabat, cum focii quererentur de pace cum Nabide tyranno inita. [i]

III. Vicini legatos ab invafore miffos recipere poffunt: quia fœdera abfque legatis vix contrahuntur. Ita Nabis Ladæmoniorum tyrannus legatos ad Romanos mifit [k]: Cromwelli legati in Lufitania, Polonia, Suecia, Hifpania, Gallia, apud Turcas, & Belgas, &c. [l] admiffi fuere.

Atque hi legati femel recepti omnibus privilegiis legatorum gaudent. Hinc cum Afchamus Cromwelli legatus confoederetur, fatisfactio ideo promiffa fuit [m]: & occifo Dorislao fæpius petita, & tandem comperendinando fruftrata eft vindicta. [n]

Pari ratione *vicini* quoque legatos ad hujusmodi ufurpatores mittere poffunt. Dom Alphonfo de Cardenas a rege Hifpaniæ miffus eft gratulabundus Cromwellio de nova republica [o]: idem a Suecis, & Belgis factum legimus. [p]

IV. Immo mediatores quoque electos fuiffe, exemplo Cromvelli probatur, qui mediator fuit inter Danos, & Suecos. [q]

V. Quæritur, fi bellum cum tali ufurpatore geritur, an jura belli cum eo obtineant? Refp. Si bellum cum ipfa republica geritur, & ufurpator ejus jura defendit, omnino jus belli cum eo obtinet: ita Cromwellius Anno 1652. cum Belgis, & Anno 1656. cum Hifpanis bellum geffit, ac utrumque pace compofuit [r]. Si vero bellum cum ipfo ufurpatore qua tali geritur, certum eft, eum juftum hoftem non effe, adeoque nec belli jura cum eo obtinere. Hinc Nabis Argivorum tyrannus cum liberare urbem tyrannide recufaret, armis ad cedendum adactus legatos mittere non aufus eft, nifi petita prius a Romanis venia. [s]

VI. Quæfitum memini, an vicini regem ejectum dedere invafori poffint? & recte hoc negatur. Mezentium, qui ad Turnum confugerat, Etruria ad fupplicium repofcebat [t], recufante id Turno.

Si tamen periculum inde immineat ei, qui recepit fugitivum, exire eum e regno jubere poteft: exemplo Caroli II, qui Galliam deferere, petente Cromwello, juffus eft. [u]

VII. Quæritur, an vicini ufurpatorem, qui fuga fe vindictæ legitimi regis furripuit, dedere teneantur? Refp. vel dedere, vel ipfum punire tenentur. Porphyrogennetus jure a Cofroë poftulabat, ut dederetur fibi regni affectator, ne in femetipfum perniciofum ftatueret exemplum. [x]

§. DCXLIX. Quid vero juris fit *circa actus medii temporis*, ceffante, & finito ufurpatoris imperio, de eo variæ funt Doctorum opiniones. [y]

Repe-

(i) Liv. L. 34, c. 48, junct. cap. 34, & 39. (k) Liv. L. 32, c. 39. (l) Bateus, de mot. Angl. part. 2, pag. 189. 192. 195. 199. 281. & 302. Vid L'Ambaffadeur de Wickefort, L. 1, fect. 3. & dict. Difp. §. 55. (m) Apud Bateum, dict. part. 2, pag. 325. (n) Apud Bateum, dict. part. 2, pag. 138. (o) Greg. Leti nella vita di Cromwel, part. 2, l. 3, p. 165. (p) Ibid. p. m. 168. 170. (q) Bateus, de mot. Angl. part. 2, p. 325. (r) Moreri Diction. voc. Cromwel. (s) Liv. 34, c. 30. (t) Virg. Æneid. l. 8, v. 495. Conf. dict. Difp. § 34. (u) Bateus, dict. Part. 2, pag. 308. L'ambaffadeur de Wikefort L. 1, fect. 3. (x) Apud Grot. L. 2, c. 21, §. 4, in not. (y) Bartol. in tract. de tyrannide. Decius Confil. XXV. Baldus Confil. 228. Matth. de Afflict. Decif. 77, n. 1. & 3, ibique Urfellin. dict. Difp. §. 59.

Repetendum ex prioribus est, nobis nullam hic esse quæstionem de imperio *jure belli*, i. e. ab alia summa potestate, & justo hoste occupato: ibi enim finito usurpatoris imperio *jura postliminii* obtinent. Sed quærimus de invasore notorio, v. g. Cromwellio, &c.

In genere dicendum est, omnes actus tyranni ipso jure nullos esse, quia jus agendi non habuit, nec vim obligandi populum (*Vid. supra* §. 644.). Et cum omnis facultas agendi invasori ex facto possessionis competierit, facile constat, eam facultatem cessare, cessante possessione [z]. Ita enim Syllæ acta revocata sunt a Lepido [a]. Sicyones a Nicole tyranno expulsi, & ab Arato restituti, bona sua vindicarunt a possessoribus [b]. De actibus Antonii CICERO [c] ait: *quibus de causis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, omnes censeo per vim, & contra auspicia latas, iisque legibus populum non teneri*; & mox: *quamvis ergo bonas leges vitiose, perque vim tulerit, tamen hæ leges non sunt habendæ.* Post Hieronymi Siciliæ tyranni cædem omnia ejus edicta rescissa sunt, non tantum iniqua, sed etiam utiliter constituta, ne ulla umquam exstarent vestigia tyrannorum [d]. Populus Anglicanus Cromwelli, & pseudo-Senatus acta, & decreta, flammis devovit, & omnia irrita pronunciavit. [e]

n. I. Valida autem acta usurpatoris sunt, I. si ante tyrannidem quædam juste statuerunt [f]: 2. si populus, vel rex locupletior inde factus est [g]; idque jure Romano quoque de eo, qui ex mala fide alterius locupletior factus est, ita deciditur [h]: 3. si in utilitatem publicam aliquid gestum est, & necessario geri debuit [i]: 4. si per judicia juxta leges civitatis res singulorum decisæ sunt; hæ enim lites resuscitari finito usurpatoris imperio non possunt [k]. Theodosius, & Arcadius, cæso Maximo usurpatore, legem publicarunt, ut ea non valerent, quæ contra jus rescripsit; legitimis ejus rescriptis minime impugnandis. [l]

Aliquando sine clade reipublicæ rescindi acta non possunt; adeoque tutius tunc est, ea ratihabere [m]. FLORUS de actis Syllæ ait, *Lentulum tanti viri acta rescindere parasse, si tamen posset sine magna clade reipublicæ.* Sic Aratus cum animadverteret, absque difficultate possessoribus, qui tyrannorum violentia possessiones amiserant, satisfieri, & præsentibus possessoribus, qui bona fide eas acquisiverant, adimi non posse, pecunia sua pretium antiquis possessoribus solvit, ne præsentibus possessoribus, qui causam a tyrannis habebant, eas adimeret. [n]

§. DCL. *Secundo* jus imperii desinit sublato populo: desinit autem populus I. si totus interit, v. g. peste, chasmate, &c. [o]: 2. si bello victus in

(z) Grot. L. 1, c. 4, §. 15. (a) Flor. L. 3, c. 23. Cicer. in Verrin. V. c. 35. (b) Plut. in Arato, c. 11. Cic. de offic. L 2, c. 23. (c) Philipp. V. pag. m. 571. (d) Bodin. de republ. L. 2, c 5, p. 280. (e) Bateus, de mot. Angl. part. 3, pag. 95. (f) Dict. disp. §. 62, Cocceji Disp. de clauf. reb. sic stantib. c. 2, per tot. (g) Grot. L. 2, c. 14, §. 14, dict. Disp. de regim. usurp. §. 63. (h) L. 6, §. 3, D. de negot. gest. (i) Dict. Disp. §. 65. (k) Dict. Disp. §. 65, Vid. Lib. seq. c. 3. (l) Bodin. d. l. (m) Bodin. de republ. L. 2, c. 5, p. m. 281. ubi plurima exempla affert. Clapm. de arcan. dom. l. 3, c. 17 (n) Plut. in Arat. c. 11, Cicer. de offic. L. 2, c. 23. (o) L. 2, c. 9, §. 4, & 5, & c. 5, §. 32.

in poteftatem victoris redigitur, vel per deditionem non conditionatam hoftis arbitrio fubjicitur [p]: 3. fi fpecies populi definit. [q]

Definit autem fpecies populi, fi in provinciæ formam redigitur [r]; quia etfi propriam civitatem conftituat ille populus, etfi fuo jure, fuisque legibus utatur, non tamen jure proprio id facit, fed ex arbitrio victoris: adeoque utitur legibus ut alienis, quippe ex re, & fententia fuperioris. Quod late B. Parens explicavit. [s]

n. 1. Non autem populus mutatur, adeoque nec fpecies populi definit, 1. fi plures liberi populi unius imperio fe fubmittunt, falva fingulis fumma poteftate [t]; quod olim civitates Græciæ, hodie civitates Belgii fecere [u]. Idem dicendum, fi idem rex ex diverfo jure pluribus regnis imperat. Ita Carolus V. & imperium Germaniæ tenuit, & regna Hifpaniæ: Angliæ Rex fummo jure præeft & Angliæ, & Scotiæ, & Hyberniæ, &c. Nec 2. fi populus vicino populo quædam confenfu fuo indulget, & quædam promittit, etiam quæ ad imperii rationes pertinent [x]. Nec 3. fi populus inæquali fœdere jungitur alii populo [y]. Nec 4. fi populus feudi jure ab alio populo imperium tenet [z]. Nec 5. fi cenfum folvit [a]. Nec 6. fi forma faltem imperii mutatur; uti fi ftatus democraticus mutatur in monarchicum [b]. Nec 7. fi populus alias fedes quærit, adeoque civitatem deferit, five ob inediam, five ob alia mala [c]. Nedum mutatur populus, fi pars populi migraverit, v. g. fi coloniæ alio mittuntur: hæ enim fi novas fedes occupant jure, & nomine fuæ civitatis, manent pars ejusdem populi; fi proprio nomine, novus fiunt populus [d], nec præter reverentiam quandam aliquid matrici debent [e]. 8. In divifione imperii [f].

n. 2. Quæri folet, *an imperium mutetur per furrogationem alterius imperii?* Occafionem dedit huic quæftioni furrogatio Imperii Germanici facta in jus Imperii Romani. GROTIUS [g] exiftimat, populum Romanum eumdem effe, qui olim fuit, & imperium quoque penes eum manfiffe; adeoque Carolum Magnum ex nova electione jus Imperii Romani acquifiviffe, idque diftinctum effe ab imperio, quod in Francos habuit: divifo autem Francorum populo placuiffe populo Romano, quo certius præfidium haberet, regem non proprium fibi fumere, fed eum, quem Germani feciffent, &c. At in ipfo commentario demonftrabimus, Carolum M. non ex electione populi, fed jure belli Imperium Romanum acquifiviffe, ac illud in Regnum Germanicum transtuliffe; adeoque omnino imperium occidentis per hanc furrogationem mutatum fuiffe.

SE-

(*p*) Grot. L. 2, c. 5, §. 31. (*q*) Grot. L. 2. c. 9, §. 6. (*r*) Grot. L. 2, c. 9, §. 6. (*s*) In Auton. jur. gent. c. 15, §. 1, & 7, idque exemplis probat c. 15, §. 16, & 17. (*t*) Grot. L. 1, c. 3, §. 17, n. 2. C. 9, §. 9. (*u*) Grot. L. 2, c. 9, §. 9. (*x*) Grot. d. c. 3, §. 17, n. 1, & §. 16. (*y*) d. c. 3, §. 21. (*z*) d. c. 3, §. 23. (*a*) d c. 3, §. 22, (*b*) Grot. L. 2, c. 9, §. 8. (*c*) Grot. L. 2, c. 9, §. 7. (*d*) Grot. L. 2, c. 9, §. 10. (*e*) Id. L. 1, c. 3, §. 21. n. 1. (*f*) Id. L. 2, c. 9, §. 10. (*g*) L. 2, c. 9, §. 11.

SECTIO II.

De Successione naturali in regnis.

§. DCLI. DIXIMUS, (§. *626.*) deferri imperium vel personæ, vel *familiæ.* Si familiæ defertur, regnum dicitur successivum, quia ex dispositione deferentium omnes descendentes primi acquirentis ad successionem vocantur; qui proinde jus imperii per patrem habent, etsi non a patre.

Quis vero ordo succedendi inter hos descendentes obtineat, varie disceptari solet. Equidem ante omnia lex delationis, & quid de succedendi modo, ac ordine pactum est, inspici debet, & juxta illa pacta lites de successione familiæ decidendæ sunt. [h]

Si nihil circa successionem a deferentibus statutum est, naturali jure obtinet *successio linealis agnatica*: adeoque succedunt 1. liberi legitime nati, & inter eos 2. soli masculi; 3. inter masculos unus tantum, & quidem primo genitus, ac 4. ejus descendentes masculi. Hac linea exstincta 5. vocatur secundo genitus, ejusque descendentes, cum eadem prærogativa sexus, & ætatis: & sic porro.

§. DCLII. PRIMO igitur succedunt *liberi* (non collaterales, nec ascendentes [i]) *legitime nati*, adeoque ex justis nuptiis concepti, utpote per quas solas pater certus redditur etiam jure naturali (§. 173.). Nec interest, an hi liberi ante, vel post dignitatem patris nascantur: liberi enim succedunt in omne jus, quod pater tempore mortis habuit. [k]

Non ergo 1. succedunt liberi *ex concubina nati*; quia ea lege femina cum mare cohabitat, ne de familia, ejusque juribus participet, adeoque ne liberi succedant [l]: nec 2. liberi ex legitimo matrimonio nati, si id ea conditione contractum sit, *ne liberi succedant* (§. 638.): 3. nedum spurii, quia certitudo patris hic cessat (§. 173.): 4. nec illi, qui contra leges regni nati sunt, uti si solennitates negliguntur, quæ legibus regni præscriptæ sunt; partus enim tunc suppositus præsumitur (§. 638.): 5. nec adoptivi; non enim sunt pars familiæ naturalis [m], cui soli populus imperium detulit.

§. DCLIII. SECUNDO, liberi illi non promiscue ad successionem vocantur, sed soli *masculi* [n]; imperium enim sua natura virile esse officium, alibi probavimus. Sane, præcipua pars imperii est, armis defendere subditos contra injurias extraneas: vix autem est, ut femina bello præesse possit.

Feminæ igitur a regnorum successione ipsa ratione naturali excluduntur [o]: nisi in prima delatione, vel pacto dictum sit, ut feminæ quoque succedant. Quo tamen casu feminæ non succedunt nisi exstinctis omnibus masculis, qui ex familia primi acquirentis supersunt; adeoque feminæ non nisi in subsidium admittuntur, si scilicet masculi non amplius exstant [p]: idque jure feudali quoque ita decisum est. [q]

§. DCLIV.

(*b*) Grot. L. 2, c. 7, §. 14, & seq. & §. 24, Vid. infr. §. 650. (*i*) Grot. L. 2, c. 7, §. 15. (*k*) Grot. L. 2, c. 7, §. 28, & 29. (*l*) Vid. supra. §. 173. n. 7, seq. (*m*) Grot. L. 2, c. 7, §. 16. (*n*) Vid. Diss. procem. VI. §. 44, & 45, Grot. L. 2, c. 7, §. 17. (*o*) Grot. L. 2, c. 7, §. 23. (*p*) Grot. L. 2, c. 7, §. 27, Vid. Diss. procem. VI. §. 45. (*q*) 1, Feud. 6, §. pen. 1, Feud. 8, §. fin 2, Feud. 17, & 50.

§. DCLIV. TERTIO, alibi probavimus, regna sua natura esse *individua*; cum igitur non omnes masculi succedere possint, naturale est, ut *primogenitus* succedat, utpote qui tempore potior est. [r]

§. DCLV. QUARTO: naturale est, ut præmortuo primogenito *ejus descendentes* succedant [s], cum eadem prærogativa sexus, & ætatis: certum enim est, primogenito jus eventuale succedendi quæsitum esse. Hoc jus, uti omnia alia jura familiæ inhærentia, transfert ad suos liberos, qui proinde subeunt in locum patris, ejusque jure succedunt.

§. DCLVI. Deficiente linea primogeniti masculina, QUINTO succedit *secundo genitus*, *ejusque descendentes* [t], cum eadem sexus, atque ætatis prærogativa, ac eodem transmissionis jure. Secunda linea exstincta, eodem ordine, & jure, succedit tertia linea: & sic porro.

§. DCLVII. Deficientibus omnium linearum masculis desinit imperium, & redit ad deferentes (§. 638.): nisi etiam feminis delata sit successio [u]; quo casu idem ordo succedendi obtinet, qui in masculis.

Nimirum, succedunt liberi *ex justis nuptiis* nati, soli *masculi*, ac inter eos *primogenitus*, ejusque descendentes masculi; iisque exstinctis secundo ex femina genitus, cum eadem sexus, & ætatis prærogativa, &c.

n. 1. Quæri solet, *si exstinctis omnium linearum masculis jus feminarum incipit, cui feminæ regnum debeatur*; *an ei*, *quæ novissimo regi proxima fuit*, *an ei*, *quæ primo acquirenti?*

n. 2. Equidem *alii* eam præferri, ajunt, quæ primo acquirenti proxima fuit, cum suis descendentibus; *alii* eam, quæ proxima fuit ultimo possessori. *Alii* distinguunt inter filias ultimi possessoris, & reliquas feminas: *Illas* propter jus actuale, quod pater in eas transmittit, feminis omnibus priorum linearum præferendas esse; at si filia non sit, inter *reliquas* ejusdem familiæ feminas eam præferri debere, ajunt, quæ primo acquirenti proxima fuit.

n. 3. *Secunda* opinio usu gentium magis obtinet, cujus rationes in commentario exponemus [x]. Atque hoc principio nititur Sanctio pragmatica circa successionem Austriacam publicata.

§. DCLVIII. Hic succedendi ordo etiam obtinet in regnis bello quæsitis [y]: neque enim plus juris habet imperans in populum devictum, quem populus victor suo imperio junxit, quam in hunc ipsum.

§. DCLIX. Cæterum, ordo hic pactis primorum disponentium varie mutari potest. Hinc 1. ita deferri potest imperium, ut omnes liberi simul succedant, etiam feminæ; eoque regnum sit dividuum [z]: 2. ut gradu proximior succedat; quæ successio GROTIO dicitur hæreditaria [a]: 3. ut ætate potior succedat, ut in majoratu [b]: 4. ut feminæ prioris lineæ præferantur masculis posterioris lineæ; quæ successio GROTIO dicitur linealis cognatica. [c]

§. DCLX.

(r) Grot. L. 2. c. 7, §. 14, & 18, (s) Grot. L. 2, c. 7, §. 30, seq. Diss. procem. VI. §. 42, n. 4. (t) Grot. L. 2, c. 7. §. 22. (u) Grot. L. 2, c. 7, §. 22. (x) Vid. Comment. ad Grot. L. 2, c. 7, §. 3. propos. 17. (y) Diss. procem. VI. §. 41. (z) Grot. L. 2, c. 7, §. 14. (a) Grot. ib. §. 17. vid. Diss procem. VI. §. 40, & 42. (b) d. §. 42, n. 5. (c) Grot. L. 2, c. 7, §. 22. Diss. procem. VI. §. 41.

§. DCLX. Quæritur, quis in dubia successione judex sit? an populus, an rex, an vero jure belli res decidi debeat? Resp. inter contendentes non nisi jus belli obtinet. [d]

§. DCLXI. Denique notandum est, forma successionis vi, vel dolo mutata, jus succedendi semel quæsitum legitimis successoribus auferri non posse; neque longi temporis possessionem usurpatoribus jus aliquod tribuere.

§. DCLXII. Hactenus egimus de successione in *Imperio*, adeoque in regnis, & principatibus: at quia princeps *privata* quoque *bona* habet, quæritur, quomodo in his succedatur? Resp. eodem modo, ut in hæreditate privata.

Insignem utilitatem hæc res habet, quando alius est successor in principatu, alius hæres defuncti: acriter enim disputari solet, quidnam ad hæreditatem allodialem pertineat, quid vero successor sibi reservare possit.

§. DCLXIII. Dicimus igitur, ad hæredem allodialem omnia pertinere, quæ ad defunctum jure privato pertinuere, non ut ad principem. [e]

Hinc jam constat, hæredem allodialem non posse petere 1. ea, quæ in ipsius principatus usum impensa sunt; quia ex reditibus publicis impensa videntur, adeoque ex debito. [f]

§. DCLXIV. Nec 2. ærarium, i. e. quicquid ex collectis, tributis, accisis, vectigalibus, &c. colligitur [g]; nam hujus saltem curam habuit defunctus [h]: quod ergo defuncti non fuit, nec ad hæredem transit. [i]

§. DCLXV. Neque 3. sumtus funebres; idque octo rationibus probat B. Parens. [k]

§. DCLXVI. Neque 4. ea, quæ ex destinatione prædecessorum Principatui propria facta sunt: uti [a] provinciæ noviter acquisitæ, & territorio pactis familiæ incorporatæ [l]: [b] pretiosa, quæ numquam divisa fuere cum hæredibus allodialibus [m]: [c] equi (vulgo *der Marstall*), aulæa (*die Tapeten*), cimeliarchium, numismata, (*Medaillen-Cammer*), Bibliotheca, &c. nisi privata pecunia, & ad privatos usus hæc comparata sint [n]: [d] tormenta, omnisque apparatus bellicus arcium, urbiumque (*Geschütz und Munition in denen Vestungen und Städten*) [o]: [e] mulctæ, quæ mortuo principe dictatæ fuerunt. [p]

CAPUT IV.

De Processu naturali inter Privatos.

§. DCLXVII. Jure naturali regula perpetua hæc est: *concesso jure, concessam etiam videri facultatem jus illud defendendi contra injurias aliorum.*

Institutis civitatibus singuli cives jus vi

(d) Grot. L. 2, c. 7, §. 27. B. Par. Disp. de test. princ. tit. 2, §. fin. (e) Cocceji Consil. 7, disp. 1, n. 10, disq. 7. n. 20. (f) Cocceji Consil. 7, disq. 6, n. 2, & seq. n. 18, seq. disq. 7, n. 21, seq. idque exemplis demonstrat. n. 52, seq. (g) Ibid. n. 12, 13, d. disq. 6, n. 4, n. 11, seq. (h) dict. disq. 6, n. 15, seq. (i) Ibid. n. 27, seq. (k) In part. I. consil. 7, disq. 7. (l) Dict. disq. 7, n. 5, seq. n. 41, seq. (m) n. 15, seq. n. 39. (n) Ibid. n. 31, seq. (o) Ibid. n. 35, seq. n. 46, (p) Dict. consil. 7, disq. 8.

vi privata se defendendi, in civitatem transtulerunt: adeo ut nemini jus sit vi agendi, sed soli civitati arbitrium competat; id enim ex civium pacto necessario sequitur. Subditi igitur non nisi in *judicio* lites suas dirimere possunt.

§. DCLXVIII. *Judicium* est causæ controversæ apud judicem disceptatio. [q]

§. DCLXIX. Personæ, quæ constituunt judicium, sunt 1. judex, 2. actor, 3. reus: accedunt 4. ob utilitatem eorum, qui ipsi se defendere non possunt, vel nolunt, Procuratores, & Advocati.

§. DCLXX. JUDEX est, qui causam controversam publica auctoritate decidit [r]: & non tantum *habilis*, sed & *competens* esse debet.

§. DCLXXI. Competens autem est judex, i. e. persona, res, & causa, judicis jurisdictioni subjecta est 1. ratione *domicilii*: quod constituitur vel per nativitatem, vel per habitationem certo in loco, animo perpetuo ibi consistendi institutam. In hoc foro reus ex omnibus causis conveniri potest.

2. Ratione *rei sitæ*: ubi tantum actiones reales, non personales, instituuntur.

3. Ratione *contractus*, & *quasi contractus*, quando nimirum reus ex suo promisso, vel quia cum jactura alterius locupletior factus est, convenitur.

4 Ratione *delicti*, vel *quasi delicti*, &c. si reus intra fines illius jurisdictionis deliquit, vel quasi deliquit, i. e. dolo, vel culpa jus alterius læsit. In hoc foro conveniri possunt omnes delinquentes, etiam Principes extranei, apanagiati, & extranei: immo legati, clerici, absentes, &c.

5. *Ex prorogatione jurisdictionis*: si is, qui jurisdictioni judicis non subest, sponte se, suamque causam, ejus arbitrio submittit.

Non vero judex fit competens 6. propter connexitatem causæ; vel 7. quia persona est miserabilis, aut 8. in dignitate constituta, &c. [s]

§. DCLXXII. ACTOR dicitur is, qui jus suum in judicio persequitur. [t]

REUS est, contra quem actio intentatur; adeoque qui jus alienum penes se habet, vel jus alterius læsit. [u]

Aliquando reus, cui vicissim aliquid ab actore debetur, huic *reconveniendo* litem movere solet. [x]

§. DCLXXIII. PROCURATORES sunt, qui processum vi mandati instituunt, & dicuntur domini litis [y]: si ab universitate constituuntur, dicuntur *syndici* [z]; si a tutore, vel curatore, *actores* vocari solent. [a]

ADVOCATI dicuntur, qui pro aliis postulant, i. e. qui alterius jura in judicio defendunt, & litigantibus patrocinium præstant. [b]

§. DCLXXIV. Cum vero judicia cum effectu exerceri non possint, nisi partes sua argumenta judici exponant, & plenissima causæ cognitio præcedat, sponte sequitur, id sine ordine fieri non posse.

§. DCLXXV.

(q) C. 1, X. de judic. (r) Lauterb. Comp. pag. 98. (s) Lauterb. Compend. pag. 100. seq. Tot. tit. D. de jurisdictione. (t) Lauterb. Compend. pag. 96, seq. (u) Lauterb. Compend. pag. 98. (x) Lauterb. pag. 25, in fin. & DD. ab eo allegati pag. 176, in fin. Struv. tit. de compensat. §. 32, ibique Mullerus. (y) Tot. tit. D. de procurat. (z) Tot. tit. D. quod cujusque universitat. nom. (a) §. fin. Inst. de curator. B. Par. Hyponm. Inst. eod. tit. §. 8. (b) Tot. tit. D. de postulando.

§. DCLXXV. Alius autem est ordo in causis *civilibus*, alius in causis *criminalibus*.

Regula autem generalis in utroque processu est, *quod judex omnia ea permittere debeat, quæ ad defensionem juris tum actoris, tum rei, sint necessaria.*

§. DCLXXVI. PROCESSUS CIVILIS tribus partibus absolvitur: 1. iis, quæ præcedunt judicium: 2. iis, quæ sunt in judicio a litis contestatione usque ad sententiam: 3. iis, quæ sequuntur judicium.

§. DCLXXVII. *Primo* igitur, antequam inchoëtur judicium, *actor* adit judicem, eique ACTIONEM proponit, sive verbis, sive scriptis: atque hæc propositio vocatur *libellus*. c

n. 1. ACTIO autem in genere definitur *facultas persequendi jus nostrum in judicio.*

n. 2. Cum autem jus aliquod nostrum esse possit *vel* ex statu hominum, *vel* ex dominio, vel ex obligatione personæ; PRIMA & generalis actionum divisio hæc est, quod sint *vel* præjudiciales, *vel* reales, *vel* personales.

n. 3. PRAEJUDICIALES sunt, quæ pro defendendo *statu hominum* naturali, nimirum *libertatis*, *familiæ*, vel *civitatis* dantur: de quibus supra egimus [d].

n. 4. REALES jure naturæ sunt, quibus quis ait, rem suam esse, indeque agit contra possidentem ut restituat [e]: quæ actiones jure Romano *vindicationes* dicuntur *f*, seu *petitiones*. g

Not. Præter *dominium* (cujus species est *hæreditas*) alia *jura in re* natura cognita non sunt: adeoque *actiones reales*, quæ præterea jure Romano dari solent, (ut actio confessoria, negatoria, Serviana, & quasi-Serviana, hypothecaria, ac rei vindicationes utiles, &c.) sunt inventum juris civilis.

n. 5. PERSONALES actiones sunt, quibus ex obligatione personæ creditor tantum agit contra personam debitoris, ut aliquid vel faciat, vel præstet. [h]

II. Actiones dividuntur in *universales*, quo pertinet hæreditatis petitio [i]: vel *particulares*, ut reliquæ.

III. In *rei persecutorias*, quibus persequimur id, quod e patrimonio nobis abest; vel *pœnales*, quibus ad pœnam agimus: quid autem sit pœna, supra exposuimus. *k*

IV. In *transitorias ad hæredes*: quo pertinent omnes actiones etiam pœnales, nisi jus personæ defuncti cohæreat: & in *hæredes non transitorias*, de quibus supra egimus. *l*

V. Aliæ sunt actiones, quæ ex *pacto nostro* oriuntur: aliæ, quæ est *pacto tertii*; quo referri debent actiones de peculio, quod jussu, tributoria, exercitoria, institoria, &c. [m]

VI. Aliæ actiones sunt *simplices*, aliæ *duplices* [n]. In *prioribus*, alius est actor, alius est reus: in *posterioribus*, uterque actor est, & uterque reus; quo pertinent actiones familiæ erciscundæ [o], com-

(*c*) Tot. tit. D. de edend. ibique Lauterb. (*d*) §. 113, 129. 145, 161. (*e*) §. 1, 2, & 3, Inst. de act. L. 25, D. de oblig. & act. Conf. supr. §. 250, & 347. (*f*) Tot. tit. D. de rei vindicat. (*g*) L. 28, D. de obligat. & act. (*h*) pr. Inst. de act. L. 25, D. de obligat. & act. (*i*) L. 1, D. de rei vindic. Lauterb. Comp. pag. 624. (*k*) L. 35, D. de obligat. & act. Lauterb. Comp. pag. 623. (*l*) Conf. §. 1, Inst. de act. & Lauterb. Compend. pag. 623. (*m*) Tot. tit. Inst. quod cum eo, qui in al. potest. (*n*) Lauterb. Compend. pag. 623. (*o*) L. 44, §. 4, de famil. ercisc.

communi dividundo [p], & finium regundorum [q]; item interdictum uti possidetis. [r]

VII. Aliæ sunt *directæ*, aliæ *contrariæ*: *illæ* dantur creditori ex promisso, *hæ* debitori, qui impensas, &c. fecit [s]. Alio sensu dividuntur in *directas*, & *utiles*: illæ ex verbis legis, hæ ex ratione legis oriuntur. [t]

VIII. Aliæ, quibus *solidum* consequimur, aliæ, quibus *minus*; ut in actione tributoria, de peculio, de in rem verso, exercitoria, institoria, &c. omnibusque illis actionibus, quæ per compensationem, vel deductionem impensarum, &c. minuuntur. [u]

IX. Aliæ sunt *ordinariæ*, aliæ *extraordinariæ*, quæ JCtis Romanis interdictorum nomine veniunt, quibus non jus vindicamus, sed factum possessionis. [x]

X. Dantur quoque actiones *mixtæ*, tum ex actionibus *realibus*, & *personalibus* [y]; tum ex actionibus ex *delicto*, & rei *persecutoriis* [z]: ideo autem *mixtæ* dicuntur, quia cum jure naturæ distinctæ sint præstationes, ex jure in re, & ex obligatione personæ, item ex delicto, & rei persecutione, ideo separatis actionibus hæ præstationes peti deberent. Jus Romanum compendii caussa constituit, ut utraque præstatio una actione peti possit.

XI. Præterea jure Romano ob utilitatem publicam quædam divisiones actionum introductæ sunt. Nimirum, 1. quod aliæ dicantur *civiles*, aliæ *Prætoriæ* [a]: 2. quod aliæ dicantur *bonæ fidei*, aliæ *stricti juris*, aliæ *arbitrariæ* [b]: 3. quod aliæ sint in *simplum*, aliæ in *duplum*, &c. [c]: 4. quod quædam sint *perpetuæ*, quædam *temporariæ* [d]: 5. quod aliæ sint *noxales*, aliæ *non noxales* [e]: 6. quod quædam sint *in rem scriptæ*; quæ licet sua natura personales sint, rem tamen sequuntur [f]: ut actio quod metus caussa [g], actio aquæ, & aquæ pluviæ arcendæ [h], actio ad exhibendum [i], noxales actiones [k], & quædam interdicta. [l]

§. DCLXXVIII. Reus respondet, & vel differt litem, vel litem contestatur. *Differt*, opponendo exceptiones dilatorias, & litis ingressum impedientes [m]. *Litem contestatur* si affirmat (affirmare autem etiam videtur qui opponit exceptiones peremtorias, & litis finitæ [n]), vel negat litem.

§. DCLXXIX. Judicium igitur demum constituitur per *litis contestationem*, quæ est judicii suscepti utrimque facta professio [o]. Et 1. est vel *affirmativa*, si reus affirmat actoris intentionem; vel *negativa*, si eam negat: 2. vel *generalis*; si reus in genere negat narrata prout narrantur; vel *specialis*, si ad singula actoris capita respondet. [p]

§. DCLXXX.

(p) L. 2, §. 1, D. commun. divid. (q) L. 10, D. fin. reg. (r) L. 1, §. 1, L. 2, pr. & §. 3, D. §. 1, fin. Inst. de interdict. (s) B Parent. Hypomn. Inst. tit. de obligat. §. 8. Lauterb. Compend. pag. 622. (t) Ibid. (u) §. 36. Inst. de act. (x) Rubr. de interdict. seu extraord. act. Conf. Lauterb. Compend. pag. 524. (y) Lauterb. Compend. pag. 623. (z) Ibid. pag 625. (a) Ibid pag 621. (b) Ibid. p. 625, Grot. l. 2, c. 1, F. §. 11. (c) Lauterb. d. pag. 625. (d) Ibid. pag. 626. (e) Tot. tit. D. de noxal. act. (f) Struv. Exerc XLVI. § 63. (g) L. 1, L. 9, §. 8, D. quod met. causs. (h) L. 12, D. de aqua, & aqu. pluv. arc. (i) L. 5. pr. §. seq. D. ad exhib. (k) L. 11, 12, 13, 28, D. de noxal. act. L. 27, §. fin. D. de rei vindicat. (l) L. 1, §. 3, D. de interdict. (m) De quibus vide Lauterb. Comp. p 609, & 611. (n) Ibid. pag. 612. (o) Ibid. pag. 95. (p) Ibid. pag. 96.

§. DCLXXX. ACTOR replicat, & *Reus* duplicat [q]: sed & ulterius procedere partes possunt, si ad defensionem juris id necessarium existiment; at civitatum moribus vix ultra proceditur, nisi nova quædam in duplicis exposita esse appareat.

§. DCLXXXI. Cum reus sæpius intentionem actoris, actor vero exceptionem rei neget, necessario affirmanti injungi debet probatio: si enim duo de facto disceptant, naturali ratione judex decidere nequit, nisi factum illud ab asserente certum reddatur.

n. I. Probatio est actus, quo litigantes judici de facto controverso, vel de re dubia fidem faciunt. [r]

§. DCLXXXII. Probatio fit *I.* per *testes* [s]: equidem certitudo omnimoda de factis, & rebus dubiis, ex dictis testium natura haberi nequit, utpote cum omnes errare possint; at moraliter pro certo haberi debet quod in vita civili pro certo haberi potest, & solet.

Quando igitur plures testes, de quorum integritate constat, circa idem factum consentiunt, hunc consensum efficere vix potest nisi una veritas: atque hoc sensu in duorum, vel plurium ore veritatem consistere, propitio jure asseri potest; quod & utriusque fœderis sacri auctoritas, & consensus gentium firmat. [t]

§. DCLXXXIII. *II.* Per *instrumenta*, i. e. per scripturas tales, quæ fidem facere possunt judici de re controversa. [u]

§. DCLXXXII. *III.* Per *jusjurandum*: quod vel est *voluntarium*, quod pars parti defert vel in judicio, vel extra judicium; vel *necessarium*, quod judex defert actori, vel reo. [x]

Hic probandi modus naturali ratione nullam certitudinem infert; infinita enim exempla perjuriorum exstant: adeoque assertio jurata non per se probat, sed ex partium consensu, qui vel alterius conscentiæ litis decisionem committunt [y], vel adeundo judicem ejus arbitrio relinquunt, an, deficiente plena probatione, vel actori suppletorium, vel reo purgatorium juramentum deferre velit. [z]

Not. Præstito juramento non amplius quæritur, an jurans verum juraverit? sed an juratum sit [a]? Adeo ut deferens nec prætextu perjurii litem resuscitare valeat [b]: etsi fiscus pejerantem de perjurio reum facere possit. [c]

§. DCLXXXV. *IV.* Per *confessionem*: si scil. causa sit civilis: in criminibus enim confessio sola non sufficit ad condemnationem [d]; immo nec ad torturam [e], sed de corpore delicti constare debet [f]: confessione enim sua nemo facere potest delictum, ubi delictum non est [g]; sed præterea indiciis vestita esse debet [h], maxime in delictis oc-

(*q*) Ibid. pag. 613. (*r*) L. 12, in fin. D. de probat. Lauterb. Compend. tit. de probat. (*s*) Tot. tit. D. de testib. ibique Lauterbach. (*t*) Quod uberius exponit B. Par. in Disp. de probat. negat. c. 1, §. 5, seq. Conf. Jus meum controvers. tit. de testib. qu. 1. (*u*) Tot. tit. D. de fid. instrum. & Lauterb. Compend. pag. 425. (*x*) Tot. tit. D. de jurejur. & Lauterb. Compend. pag. 176. (*y*) L. 26. §. fin. D. de jurejur. (*z*) d. L. 26, & L. fin. D. de jurejur. in lit. (*a*) L. 5, §. 2, L. 9, §. 1, L. 28, §. fin. L. 29, D. eod. (*b*) L. 21. D. de dol. mal. (*c*) Vid. Jus meum controvers. tit. de jurejur. §. 52. (*d*) Carpz. Prax. crim. part. 3, qu. 126, n. 14. & part. 2, qu. 60. n. 8. & 9. (*e*) Carpz. part. 2, qu. 57, n. 77, part. 3, qu. 149, n. 14. (*f*) Carpz. part. 2, qu. 72, n. 52, part. 1, qu. 16, n. 1. (g) d. qu. 16, n. 1, 2. 3. (*h*) Carpz. part. 2, qu. 57, n. 77. d. qu. 60, n. 5.

occultis [i]. Hinc sola confessio adulterii non sufficit ad pœnam mortis decernendam, nisi vel uterque fateatur, vel aliunde probatum sit: correo ergo fugiente, ad mortis pœnam contra confitentem procedi non posse, ajunt [k]. Pœna tamen extraordinaria ejusmodi confitenti inferri potest. [l]

Omnium autem minime confessio illa præjudicium facit tertio: si proinde mater se adulteram fatetur, confessio ejus non nocet liberis [m], nisi alio modo adulterium probetur.

n. 1. Quæritur, an confessio vi, metuque extorta probet contra confitentem? Negatur, si vi, vel metu injusto confessio illa elicitur; vis autem non injusta, nec metus injustus legibus visus fuit, si quis quæstioni subjectus fatetur: positis, nimirum, terminis habilibus, de quibus late agunt rerum criminalium Doctores [n]. Quamquam negari nequeat, æquitati naturali magis convenire, reum, qui indiciis gravatus est, pœna mulctare extraordinaria. Nam 1. confessio, quæ per torturam elicitur, non est spontanea, sed vi extorta, adeoque moralis certitudo nulla hic subest. Quod 2. ipsæ leges etiam invitæ agnoscunt; quia requirunt ratificationem rei post aliquod tempus factam: & 3. si revocat, reiterare jubent quæstionem; repetitione autem opus non esset, si confessio illa fidem faceret: sed & 4. post tertiam revocationem reum absolvunt, certissimo indicio, confessionem vi extortam crimen non probare. Sane, 5. in causis civilibus, etsi gravissimis, & ubi de salute totius familiæ agitur, res dubiæ juramento rei purgatorio deciduntur; multo magis igitur id in criminibus dubiis observari deberet. Neque 6. credendum est, impunita mansura crimina: nam semper Deum vindicem habebunt. Immo 7. nulla proportio est in levioribus delictis inter pœnam lege statutam, & quæstionem: fur enim, adulter, &c. moribus nostris morte non puniuntur, sed rei ad operas publicas damnantur; durior igitur hoc casu esset modus probandi ipsa pœna. Nec 8. negari potest, incertum admodum hunc esse probandi modum [o]: quotidiana experientia docet, multos innocentes, metu dolorum, ac infamiæ, crimen fassos esse, quod nunquam commiserunt; & e contrario plurimos reos quæstionem sustinuisse, & pœnam, utut nocentes, evasisse [p]. Hinc 9. consultius esse, puto, omnem eliminare torturam, & indiciis gravatos pœnis extraordinariis subjicere, vindictam vero justo Dei judicio relinquere. Nam 10. satius esse, existimo, decem absolvere reos, quam unum condemnare innocentem. Hinc 11. sunt, qui a tyrannis originem cepisse quæstionem, ajunt, & nominatim eam Nimrodo tribuit POLIDORUS VERGILIUS [q]. Temporibus reipublicæ Romani non nisi servos quæstioni subjiciebant [r]. Apud Arragones, & Britannos receptam non esse, constat. [s]

§. DCLXXXVI. *V.* Per *sortem.* Variæ

(*i*) Carpz. p. 2, qu. 60, n. 6 n. 18. (*k*) Ib. qu, 72. n. 52. qu. 60, n. 6, seq. & n. 30. (*l*) Carpz. part. 2, qu. 60, n. 34, 35, 36. & qu. 81, n. 59. (*m*) Argum. L. 29, D. de probat. L. 1, §. 8, D. de agnosc. & alend. liber. (*n*) Tot. tit. D. de quæst. Carpz. Prax. crim. part. 3, qu. 127, seq. (*o*) Carpz. part. 3, qu. 117, n. 5, 6, 7. (*p*) Carpz. d. qu. 127, n. 5, & 7. (*q*) De rer. inventor. L. 2, c. 3, Add. Carpz. d. qu. 117, n. 3. (*r*) L. 12, D de quæst. tot. tit. D. eod. (*s*) Gomez. Tom. 3, resol. c. 13, Thom. Schmid. de republ. Angl. c. 27.

riæ sortis species sunt, quibus justitiam causæ partes probare olim solebant. Nimirum, *I.* per ignem, *II.* per aquam, *III.* ad crucem, *IV.* per duellum, &c. De quibus scriptores inprimis medii ævi exempla suppeditant. [t]

§. DCLXXXVII. ad probationem per IGNEM pertinet ea, quæ fiebat *candente ferro*. Modum procedendi inveni in diplomate quodam antiquissimo ex Archivo Halberstadiensi desumto.

Actor in judicio provocabat ad judicium *candentis ferri*; & judex, quia aliter veritas haberi non potuit, id decernebat. Manui *ferrum candens* in ecclesia præsentibus partibus, judicibus, & sacerdotibus, includebatur, & diligenter manus ejus consignabatur. Tertio die judex, & partes, in eadem ecclesia conveneruut; manus detegebatur, & cum illæsa appareret, rei causa ceciderunt: judex superior, ad quem rei provocarunt, cum inspecta manu nullum ignis vestigium invenisset, confirmavit priorem sententiam. [u]

Aliquando is, qui jus suum probare nitebatur, *vomeres ignitos* nudis pedibus calcabat, & pro gravitate indiciorum super novem, vel duodecim vomeribus nudo pede pressis incedebat [x]. Exempla occurrunt apud CÆSARIUM [y], CRANTZIUM [z], GONZALEZ [a], &c.

Aliquando probaturus *carbones ardentes* in manibus tenebat: quo modo Montanus archi-præsul Toletanus ab adulterii indiciis se purgavit. [b]

§ DCLXXXVIII. Purgatio per AQUAM diversis fiebat modis. [c]

De veneficio suspecta ad profluentem devehitur aquam, & certo modo vincta, & supina in aquas conjicitur; si submergitur, dimittitur, si supernatat, pro rea habetur. [d]

Alia est ratio purgandi per *aquam fervidam*, quando vel ore calidam hauriebant aquam [e], vel ferventi aquæ manum, vel brachium immittebant [f]. Alios modos vide apud ZETZKE *Disp. de purg. vul.*

Aliquando propinabatur suspectis *aqua amara*, seu maledicta; quem purgandi modum ipse divinus legislator approbavit. [g]

§. DCLXXXIX. AD CRUCEM fiebat probatio, quando actor præsitite ad crucem juramento expectabat miraculum aliquod, quod de ejus assertione fidem faceret. Mentio hujus probationis fit in legibus Francorum [h]; solennitates præscribuntur in legibus Frisonum [i]; & late hunc probandi modum describunt GRETSCHERUS [k], LIN-

(t) Vid. Gonzalez ad Decret. L. 2, t. 19, c. 4, pag. 349, n. 11, & L. 4, t. 15, pag. 216, n. 11, Mader. de duello, pr. & pag. 7, 11, 44, 64, 86, 95. (u) De judicio candentis ferri vid. Gonzalez ad c. 3, X: de vulg. probat. n. 4, in fin. (x) Du Fresne Glossar. voc. vomeres (y) De miracul. L. 10, c. 35, (z) De Vandal. L. 8, c. 3. (a) Add. c. 3, n. 4. (b) Marian. Hisp. L. 5, c. 6. (c) Vid. D. Zetzke Disp. de purgatione vulgar. (d) Conf Schrœter. Disp. de lamiis. Ziegler. Not. ad Jus Canonic. pag. 913, Zetzke d. l. (e) Vid *Lehn-Recht*, c. 46, n. 6. (f) Conf. *Sachsen-Spiegel* L. 13, Ranulph. L. 14, c. 1, Lindenbrog. in Leg. Longob. L. 1, §. 9, §. 29, 30. *Spath im deutschen Advocaten*, Vol. I. pag. 288. (g) Numeror. cap. XV. in fin. (h) L. 4, c. 40, L. 3, c. 48, L. 4, in append. 2, c. 33. (i) L. 14, c. 1. (k) De Cruce, L. 2, c. 21.

Lindenbrogius [l], & Gonzalez. [m]

§. DCXC. Merito incerti hi probandi modi a Deo ipso quodammodo in casu adulterii probati, legibus posterioribus Christianorum sublati sunt: neque negari potest, sacerdotum artificio plerumque rem paractam videri; illi enim, examinata causa, facile ex circumstantiis judicare de justitia causæ potuerunt. Sane, oblatio partis ad juramentum, & præterea provocatio ad violenta illa purgationis media, fiduciam bonæ causæ satis indigitabant, indeque sacerdotes, vel ardorem ferri temperasse, vel alia arte succurrisse, admodum probabile est. Quoties autem fortunæ res relicta fuit, infinitam hominum multitudinem sine culpa periisse, exemplo sagarum combustarum apparet.

§. DCXCI. Species quoque sortis est Duellum: quando nimirum actor, vel reus, justitiam causæ probaturus, ad duellum provocat. Quæri solet, an hic modus probandi sit juris naturalis? Merito id negamus, si probatio alia ratione haberi potest: nam ideo civitates institutæ sunt, ne vi agere liceat; adeoque lites non nisi arbitrio judicis decidi debent.

n. 1. Quid si probatio deficiat, adeoque actor ex defectu probationis causa cadere necessario debet? Hoc casu judicium divinum postulare, i. e. ad duellum provocare, non iniquum judicarunt gentes plurimæ.

Non autem promiscue, & ob quamlibet causam ad duellum provocare potuere litigantes, sed requirebatur 1. ut *causa* fuerit *gravissima*; unde maxime in causis criminalibus locum habebat [n]: 2. ut causa fuerit ambigua, & plene probari testimonio hominum non potuerit; unde prius inquirebatur, an causa dubia esset [o]; sed nec in causa dubia indistincte ad hoc probandi medium recurrere licebat, sed judices examinabant, an accusator sit honestæ vitæ, & famæ, an indicia quædam contra accusatum sese prodant, &c. [p]: 3. ut uterque litigantium juraret; alter, se jure accusare, alter, se injuria accusari: atque omnibus his demum rite perpensis, 4. duellum per sententiam judicis decernebatur [q]. Hinc nemo procedere ad duellum potuit, nisi judicatum esset [r]; nec ullus judex decernere id potuit, nisi qui jus vitæ, & necis haberet [s]: unde in Gallia solus rex id sibi reservavit [t]. Tandem, & 5. Senatus, sacerdotes, & populus, divinam opem implorabant, ut suam potentiam recomprobaret, &, quæ sua esset justitia, innocenti adesset, victoriamque cœlitus concederet [u].

n. 2. Testatur id Aventinus [x], cujus verba hæc sunt: *Majores nostri magis Deo, quam sibi, confisi, plus divinæ justitiæ, ejusque promissis, quam suo ingenio, aut sapientiæ innitebantur, potius cœlestibus decretis, quam suis opinionibus, stabant: officiis omnibus, atque*

(*l*) In Glossar. voc. crux. (*m*) Ad decret. L. 2, t. 19, c. 4, pag. 349, n. 11, & L. 4, t. 15, pag. 216, n. 11. (*n*) Aventin. L. 4, pag. 448. (*o*) Schedius de diis German. pag. 440. Aventin. d. pag. 448. Alighierius, de monarchia. L. 2, pag. 186. (*p*) Bellisar. de singul. certam. c. 3, 4, 8, & 12. (*q*) Mader. de duell. pag. 57, ibique Tholos. (*r*) Leg. Longobard. L. 3. tit. 23. (*s*) Mader. de duell. pag. 48. ubi exemplum refert. Add. pag. 69. (*t*) Bellisar. de singulat. certam. cap. 5. (*u*) Aventin. d. pag. 248, (*x*) Libr. 4, p. m. 248.

que actis, Numen supremum interesse voluerunt, eaque demum rata haberi, cum divinum auspicium addixisset; cuncta quasi in theatro super despectantium in conspectu Dei O. M. geri statuerunt. Et mox: *Proinde in causis ambiguis, maxime criminalibus, quæ nullo testimonio hominum probari poterant, ad cælestia beneficia, ad summam majestatem, quæ falli non potest, tamquam ad arbitrum honorarium, & judicem omnium confugiebant.*

n. 3. Sane, Philippus Galliæ rex speciali Constitutione duella hæc permissurus quatuor requisita posuit: 1. ut de crimine agatur, deque eo constet: 2. ut mortis pœna in crimen sit constituta: 3. ut alio modo sufficienter probari non possit: 4. ut accusatus per indicia, & verosimiles præsumtiones, suspectus habeatur. [y]

His igitur requisitis positis nihil iniqui circa duella remanet, si a magistratu decernuntur. Nam 1. certum est, casus quosdam contingere, ubi jus actoris est fundatum, sed plene probari nequit: nihil igitur hic obstat, quo minus actor ad defensionem naturalem sui juris, i. e. ad duellum provocare possit. Sane, 2. negari nequit, jure naturæ actorem, deficiente judice, jus suum duello vindicare posse: deficit autem judex si rem ad statum naturalem remittit, i. e. actorem vindicem sui juris constituit. Et cum 3. Deus inter gentes litigantes sit bellorum arbiter; nihil obstare video, quo minus in causis privatorum quoque idem Deus arbiter constitui possit. Is enim cordium scrutator solus de veritate causæ, quæ humano modo probari nequit, decidere potest, & secundum justitiam ex natura perfectionis decidere debet. Hinc non tantum 4. a tot populis, etiam Christianis, consensu Papæ, & sacerdotum, judicia hæc approbata sunt; sed specialiter 5. ea vocantur *judicia Dei* [z]. Veteres Bavari illa *Wehæ Ding*, sive *Wehma Dink*, i. e. judicia sancta vocarunt [a]. Hinc & clericos quoque ita pugnasse, legimus. [b]

n. 4. Neque obstant loca, ubi duella improbantur, tentationes divinæ vocantur [c], impia consuetudo [d], crudele probationis genus [e]. Unde legibus publicis abrogata [f], & jure canonico inprimis prohibita fuere. [g]

Nam 1. loquuntur de abusu unius, vel alterius gentis, quæ indistincte etiam in causa non ambigua, vel leviori, vitam subditorum ferocitati accusatoris exponere, fas esse existimabat; hunc enim abusum merito leges, & auctores damnant: at positis terminis modo expositis, nulla injuria superest. Unde 2. alii pii viri modum hunc probandi commendarunt; quin & legibus publicis eum probatum fuisse legimus. Inter Christianos tamen, quibus charitas maxime commendatur, res dubia juramentis partium; judi-

(*y*) Mader. de duell. p. 47. Bellisar. de singul. certam. Guido Pap. Decis. 617, usque ad 624, 10, de Lygnano de duello. Conf. Spelmann. in Archæolog. voc. campus. (*z*) L. Longob. L. 16, c. 2. Spelmann. voc judicium Dei. B. Par. Disp. de jud. feud. cap. 2, per tot. (*a*) Mader. p. 38, & p. 81. (*b*) Mader. pag. 72. Gonzalez. ad Decret. L. 5, t. 35, pag. 535, n. 3. (*c*) De Agobardo Lugdunensi præsule, vid. Mader. pag. 36, & pag. 90. (*d*) L. Longob. L. 2, t. 55, & L. 1, tit. 9, l. 13. (*e*) Vadian. de colleg. apud Goldast. tom. 3, p. 10. (*f*) Frideric. II. Constit. sect. 2, tit. 32. (*g*) cap. 1, de purgat. vulg. Mader. de duell. pag. 43, & 48, B. Par. disp. de jud. feud. c. 2, per tot.

judicium autem, an bene, an male juratum fit, Deo relictum eft.

§. DCXCII. Finitur lis eorum, qui in civitatem coiverunt, *I. fententia judicis*: Ratio naturalis hæc eft, quod membra fingula, quæ in civitatem coeunt, facultati jura fibi naturali ratione conceffa vi defendendi renuncient, ac fe, fuasque controverfias, civitatis judicio fubmittant, i. e. promittant, fe id pro jure accepturos, quod judex pronunciaverit.

Obligatio igitur parendi fententiæ eft ex confenfu illo civium generali, adeoque ex compromiffo: cui accedit compromiffum fpeciale, dum alter judicem adit, alter litem conteftatur, adeoque coram judice caufam difceptant, & hoc ipfo judicis arbitrio fpecialem hanc caufam fubmittunt. Unde ex fententia judicis jure Romano fpecialis *actio judicati* oritur.

n. 1. Poft hanc fententiam ergo confenfu, & compromiffo partium latam, omnis lis finitur, nec remedium aliquod præterea competit; neque enim quæri poteft, an æque judicatum fit, an non [h], quia partes id ipfum arbitrio judicis relinquunt, & in eum compromittendo fpondent, fe pro æquo id habiturum, quidquid judicaverit. Hinc bene JCti Romani docent, Prætorem jus dicere, etfi inique jus dicat: pofito enim pacto partium non amplius quæritur, quid judex judicaverit, fed an judicaverit.

n. 2. At quia falli judices poffunt, vel quod caufa non fatis explicata, vel quod per ignorantiam judicis, vel dolo ejus jus dictum fit, civitates remedia quædam concedere folent, ne unius inftantiæ alea fortunæ privatorum periclitentur. Huc pertinent Appellatio, Revifio, Supplicatio, Leuteratio, Oberleuteratio, Reftitutio in integrum, &c.

n. 3. Tribui autem his remediis folet vel effectus faltem *devolutivus*, uti in poffeffione fummariiffima, item in caufis celerrimæ expeditionis, ut alimentis, &c: vel *fufpenfivus* quoque, quo cafu tota caufa ad judicem ad quem devolvitur, omnifque fententiæ effectus fufpenditur.

n. 4. Sententia per remedia fufpenfa fi confirmatur, retro valet a tempore primæ fententiæ, & ex eo tempore pro judicato habetur. [i]

§ DCXCIII. *II.* Finitur lis etiam *tranfactione*: quando nimirum partes controverfiam conventione decidunt, aliquo dato, aliquo retento. [k]

§. DCXCIV. *III.* Finitur lis privatorum (nam de arbitris inter fummas poteftates agemus *libro fequente cap. IX.*) per *arbitrium*: fi nimirum partes confentiunt in certas perfonas, ut litem decidant [l]. Cum ergo horum judicio fua voluntate fe fubmittant partes, fecuto arbitrio lis finitur ex eorum confenfu.

n. 1. Arbitri dicuntur ab arbitrando. Arbitrium autem exigi poteft, *vel* ad æftimationem, *vel* ad controverfias amicabiles conciliandas, *vel* ad controverfias decidendas: atque de his folis hoc loco agimus.

n. 2.

(*h*) Vid. Jus meum controverf. tit. de condict. indeb. qu. 21. L. 25. D. de ftat. hom. L 3. D. de agnofc. & alend. liber. L. penult. D. de juft. & jur. L. 4. C. de re judic Lauterb. Compend. (*i*) Vid. Jus meum controverf. tit. de re judic. qu. 7. (*k*) Vid. §. 429. (*l*) Lauterb. Compend. tot. tit. D. de arbitris.

n. 2. Arbitri constituuntur 1. consensu partium; & tunc leges compromissi inspiciendæ sunt: 2. volente arbitro.

n. 3. Compromittere in arbitrium possunt omnes, qui pacisci. Eligi arbitri possunt omnes, qui judicium habent. Si plures eliguntur, omnes adesse debent, majora tamen valent.

n. 4. *Objectum* sunt omnes controversiæ privatæ, etiam criminales, quoad jus paciscentium privatorum: sed & causæ possessionis.

n. 5. *Finis* est decisio controversiæ privatorum: procedendi modus est idem, qui in processu privatorum. [m]

n. 6. *Effectus* est, ut partes teneantur stare arbitrio, etsi contra jura, nedum si inique pronunciatum sit. Non ergo de justitia causæ tum amplius quæritur, nec remedia dantur [n]. Executio autem peti debet coram judice ordinario.

n. 7. Finitur arbitrium 1. morte arbitri, non alterutrius ex litigantibus (secus, ac jure Rom.); 2. die addito; 3. utriusque consensu (etiam tacito), v. g. transactione, &c.; 4. accepto judicio; 5. electis aliis arbitris; 6. rei controversæ interitu; 7. sententia semel dicta. [o]

§. DCXCV. Denique, & *IV.* lis finitur *sorte*: si lege publica intra terminos supra positos causæ decisio fortunæ relinquitur.

(*m*) Grot. L. 3, c. 20, §. 47, n. 12. (*n*) ibid. §. 46. (*o*) de hac materia vid. Lauterb. Compend. tot. tit. D. de arbitris.

LIBER VII.

DE DEFENSIONE JURIUM

Naturali ratione hominibus quæsitorum

CONTRA EXTRANEOS.

Ubi de REPRESSALIIS, *ac* BELLO, *ejusque Jure agitur.*

PROOEMIUM.

§. DCXCVI. DEMONSTRAVIMUS hactenus, quomodo jura, quæ cuique hominum naturali ratione quæsita sunt, defendantur per JUDICIA. Cum vero judicia tantum in subditos valeant, merito quæritur, quænam sit ratio defendendi jura illa contra extraneos?

Nos in genere dicimus, defensionem illam expediri vel citra bellum per REPRESSALIAS, vel per BELLUM.

§. DCXCVII. *Primo* igitur agemus de jure repressaliarum, & rationem hujus juris naturalem explicabimus. *(Cap. I.)*

§. DCXCVIII. *Secundo* vera Principia circa jus bellandi exponemus, & demonstrabimus 1. justitiam bellorum, tum privatorum, tum publicorum. 2. Requisita belli, inprimis vero clarigationis necessitatem, explicabimus. 3. Videbimus, quinam bellum gerere, & in quos geri possit. 4. Exponemus, quidnam in hostem liceat? an, & quatenus hostis hostem occidere, personam, vel res ejus capere, & has vastare possit? & quodnam jus victor in deditos, ac servos adquirat? *(Cap. II.)*

§. DCXCIX. *Tertio* examinabimus, quidnam juris sit ratione eorum, qui ex hostium potestate elapsi postliminio redeunt. *(Cap. III.)*

§. DCC. *Quarto* agemus de belli sociis, & quid in eos liceat? *(Cap. IV.)* *Quinto* exponemus, quid juris sit circa medios. *(Cap. V.)* &

DCCI. *Sexto* sequetur celebris materia de fide hosti data: ubi 1. remissive de *pace*, speciatim autem de *induciis*, *sponsionibus*, *commeatu*, & *salva guardia* (ut vocari solet); 2. de fide hosti *a privato* data; 3. de his, qui fidei hosti datæ accedunt; & denique 4. de *Guarantis*, & *obsidibus* agemus. *(Cap. VI.)*

§. DCCII.

§. DCCII. *Septimo* explicabimus modos finiendi bellum, speciatim per pacem. (*Cap. VII.*)

§. DCCIII. *Octavo* de conciliatoribus pacis agemus, nimirum, de legatis, & mediatoribus. (*Cap. VIII. & IX.*)

CAPUT I.

De vera Juris Repressaliarum origine, & ratione.

§. DCCIV. PRIMUS modus defendendi jura cuique hominum naturali jure quæsita, sunt repressaliæ.

§. DCCV. REPRESSALIÆ dicuntur ab Italica voce *Presa*. Vocari quoque solent *Litteræ marcæ*, seu *lettres de marque*.[p]

Sunt autem *repressaliæ*, quando civitas pro injuria ab alia civitate illata, quam reparare recusat, hujus bona, aut subditos capit, donec satisfaciat.[q]

§. DCCVI. *Primo* igitur requiritur, ut *inter duas civitates* quæstio sit, ubi superior non est, qui litem dirimat. Unde sequitur, privatos propria auctoritate alienæ civitatis cives, aut res eorum pro suo, vel civitatis debito, capere non posse.

§. DCCVII. *Secundo* requiritur, *ut civitas*, cujus cives injuriam intulerunt, *implorata jus deneget*: quod fit si vicinæ civitatis subditus nostræ civitati, vel nostræ civitatis subditis, sive ex civili, sive ex criminali causa obligatur, & civitas vicina implorata judicium denegat, vel plane non judicando, vel contra jus pronuntiando.[r]

His requisitis positis propitio jure personæ, & res illius civitatis injuriam inferentis capiuntur, donec satisfactum sit.

§. DCCVIII. Ratio hujus juris non ex jure aliquo Gentium voluntario oritur[s], sed ex ipso jure naturæ. Cum enim inter duas civitates litigantes superior nemo sit, qui litem dirimat, civitas læsa omnia media ad reparationem injuriæ necessaria adhibere licite potest: non autem aliud medium datur, præter repressalias, & bellum.

Quando igitur mediantibus repressaliis jus nostrum plenarie consequi possumus, merito præferri hoc medium debet; quia bellum, utpote modus reparandi violentior, nondum est medium necessarium reparandi juris.

§. DCCIX. Neque *obstat*, jure naturali res, & personas subditorum non obligari pro injuria civitatis, nedum pro injuria concivium[t]. Resp. obligantur omnino, si ipsa civitas injuriam infert, uti infert, si nostris civibus jus denegat. Subditi enim coeuntes in civitatem omnia jura sua arbitrio civitatis submittunt; quidquid igitur civitas agit, cives pro jure habent, vel saltem habere debent, cum omni suo arbitrio renunciaverint, ac civitatis facta probare, quin ope, & opibus suis defendere teneantur: subditi igitur injuriam a civitate illatam probant, eam defendunt, eoque reparationi juris nostri resistunt. Atque ex hac ratione & bello conveniri, & repressaliæ in eos statui possunt.

Si proinde cives alterius civitatis nostræ civitati, vel nostræ civitatis subditis, injuriam inferunt, & civitas ejus reparationem negat, reliqui cives non tenentur ob injuriam concivis, sed ob

(p) Grot. L. 3, c. 2, §. 4. (q) d. c. 2, §. 2, 3, 4. (r) d. c. 2, §. 1, n. 1. (s) Dissent. Grot. L. 3, c. 2, §. 1, & 2, §. 5, n. 2. (t) Grot. d. c. 2, §. 1. & 2.

ob injuriam civitatis, quæ jus denegat; quam injuriam, uti ante demonstravimus, subditi defendunt, & defendere tenentur.

§. DCCX. Repressaliis tantum uti possunt summæ potestates contra alias civitates, quæ itidem superiorem non habent. (*Vid.* §. 706.)

§. DCCXI. *Objectum* juris repressaliarum sunt 1. incolæ ejus civitatis, quæ juris reparationem negat [u], etiam feminæ, infantes, senes, mercatores [x], &c.: quin & legati, qui non ad nos, sed ad eos mittuntur, qui nobis medii sunt [y]: 2. res sive mobiles, sive immobiles, corporales, & incorporales, civitati jus deneganti propriæ [z]: non 3. personæ, vel res advenarum, seu transeuntium. [a]

§. DCCXII. *Effectus* juris repressaliarum est, ut res, vel personæ captæ, cautionis loco sint, donec injuria ab illa civitate reparetur, i. e. justitia læsis administretur. Si civitas cunctatur, vendi *res* captæ possunt, & residuum restitui civitati debet. Sed quid de *personis* captis statuendum? quomodo illæ pro debitis civitatis obligantur? Resp. si causa est civilis, operibus adhiberi possunt usque ad quantitatem debiti; non vero fiunt servi, quia non justo bello capti sunt [b]. Si causa est criminalis, talio in captos statui, & idem eis infligi malum potest, quod nostris civibus illatum est [c]. Apud Athenienses androlepsia tantum in homicidio permissa fuit. [d]

§. DCCXII. Finitur jus repressaliarum, 1. si civitas satisfactionem offert, & præstat. Satisfacit autem, si in civilibus judicium constituit, causam cognoscit, ac sententiam exequitur; vel si in criminibus reum aut punit, aut dedit [e]: 2. si ex rebus captis creditori satisfactum, vel sanguine capti crimen est expiatum: an 3. morte ejus, qui crimen commisit? negatur, si civitas in mora fuit dedendi.

§. DCCXIV. Differunt *repressaliæ* a *bello*, quod *bellum* statum pacis mutet: cum e contrario per *repressalias* pax salva maneat.

C A P U T II.

De Bello in genere, ejusque definitione, ac divisione.

§. DCCXV. BELLUM dicitur quasi *duellum*, eaque voce intelligitur certatio per vim, quæ fit inter duos. [f]

§. DCCXVI. *Bellum* definitur facultas jus nostrum *armis* prosequendi; eodem modo uti *actio* definitur, facultas persequendi jus nostrum in *judicio*.

§. DCCXVII. Dividitur bellum in *privatum*, vel *publicum*: *illud* est, quod privatus cum privato; *hoc*, quod summæ potestates inter se gerunt. [g]

§. DCCXVIII.

(u) Grot. L. 3. c. 2, §. 5, n. 2. (x) d. c. 2, §. 7, n. 3. (y) d. c. 2, §. 7, n. 3. (z) d. c. 2, § 2. (a) d. c. 1, §. 7, n. 2. (b) Dissent. Grot. d. c. 2, §. 3. (c) Dissent. Grot. L. 3, c. 2, §. 6. (d) d. c. 2, §. 3, n. 1. (e) d. c. 2, §. 3, n. 3, & 4. L. 2, c. 21, §. 5. (f) Grot. L. 1, c. 1, §. 2. (g) Grot. d. c. 1, §. 2.

§. DCCXVIII. Alibi probavimus, naturali jure singulis jus non esse vi agendi, i. e. jus suum privata auctoritate vindicandi [h]; sed ordinem naturæ postulare, ut id fiat vel per patresfamilias, vel institutis civitatibus per civitatem ipsam. [i]

Aliud dicendum si judicia cessant, & superior non est, qui jura singulorum defendat [k]. Hoc enim casu unusquisque *bello privato* jura sua defendere potest: idque ex medii necessitate, quia alia ratione juribus a Creatore concessis uti nequit. Atque hoc bellum privatum hodie vocatur *jus necessariæ defensionis*.

n. 1. Cessant autem judicia *vel* in totum, *vel* in tantum [l]; vel, quod idem est, aut *continue*, aut *momentanee*. In *totum* cessant, 1. si v. g. subditi naufragium passi in insulam desertam deferuntur [m]: 2. si subditi judicem non audiunt: 3. si judex aperte jus denegat [n]: 4. si probatio deficit [o]. *In tantum*, seu momentanee cessat, si exspectari judex non potest sine certo periculo, aut damno. [p]

n. 2. Necessaria hæc defensio locum habet, *I.* si corpus impetitur in præsenti [q], etsi vis illa citra dolum, vel culpam inferatur, aut persona aggressoris multis sit utilis [r], aut aggressus fugere possit. [s]

Non ergo necessaria est defensio, 1. si periculum non est præsens, sed remotum, & nondum in aliquem actum externum deductum [t]; adeoque 2. solus metus futuræ injuriæ nullum jus dat [u]; sed nec 3. locus est necessariæ defensioni, si interpositi innocentes fugam impediunt: hos enim ideo occidere non licet. [x]

n. 3. *II.* Si periculum est mutilationis membri [y]; vel *III.* violationis pudicitiæ [z]: *IV.* si periculum imminet accipiendæ alapæ, aut mali similis [a]: *V.* si de defensione rerum nostrarum agitur [b], etiam si sit res minima [c]: *VI.* si lege publica ob defectum probationis duellum permittitur. [d]

n. 4. Jus necessariæ defensionis obtinet contra omnes [e], excepto Principe. [f]

n. 5. Jure Romano, & moribus, hæc licentia merito restricta est, inprimis quoties de vita hominis agitur. Si proinde fugere aggressus tuto potest, si alio modo alicui jus salvum esse potuisset, propter excessum moderaminis inculpatæ tutelæ extra ordinem pœna infligi solet. [g]

§. DCCXIX. Bellum publicum est, quod auctoritate publica inter duas summas potestates geritur; de cujus justitia Sectione sequenti agetur.

Dividitur 1. in *offensivum*, quando is,

(*h*) Grot. dissent. L. 2, c. 1, §. 6. (*i*) Vid. Diss. procem. XII. §. 609, seq. (*k*) Grot. L. 1, c. 3, §. 3, L. 2, c. 7, §. 2, n. 2. (*l*) d. c. 3, §. 2, L. 2, c. 7, §. 2, n. 2. (*m*) L. 1, d. c. 3, §. 2, (*n*) d. c. 3, §. 2. n. 1. (*o*) Grot. L. 2, c. 7, §. 2, n. 2. (*p*) Grot. L. 1, c. 3, §. 2, & §. 16, L. 2, c. 7, §. 2, n. 2. (*q*) Grot. L. 2, c. 1, §. 3. (*r*) d. c. 1, §. 8. (*s*) d. c. 1, §. 10, n. 3. (*t*) d. c. 1, §. 5. (*u*) Grot. L. 2, c. 5, n. 1, & 2. L. 2, c, 12, §. 5, n. 1, L. 2, c. 2, § 13, n. 4, L. 2, c. 1, §. 17. L. 3, c. 20, §. 40, n. 3. L. 2, c. 20, §. 11, n. 5. (*x*) Grot. L. 2, c. 1, §. 4. (*y*) d. c. 1, §. 6. (*z*) d. c. 1, §. 10. (*a*) Ibid. (*b*) Grot. L. 2, c. 7, §. 2, n. 2, L. 2, c. 1, §. 1. (*c*) d. c. 1, §. 11. & 12. (*d*) Grot. L. 2, c. 7, §. 2, n. 2. add. L. 2, c. 1, §. 14, & 15. (*e*) Grot. L. 1, c. 3, §. 3. L. 2, c. 1, §. 8. (*f*) Dissent. Grot. L. 1, c 4, §. 2, L. 2, c. 1, §. 8, & 9. ubi id den...m juri Gentium, & charitatis regulis tribuit. (g) Carpzov. Prax. crim. part. I. qu. 28, & 29.

is, qui læsus est, bellum lædenti infert; & *defensivum*, quando is, qui læsus est, vim vi repellit: 2. in *rei persecutorium*, & *pœnale*; *illud* est, quando persequimur id, quod ex patrimonio populi abest [h]; *hoc*, quando pœnam persequimur, i. e. quando reus, qui plus suo non habet, adeoque ex delicto suo locupletior factus non est, aliquid præstare tenetur. [i]

Quidam negant, dari bella punitiva, quia existimant, pœnam supponere superiorem: at verius est, pœnam inter duas summas potestates etiam a pari infligi posse. Diximus enim, *pœnam* esse quoties reus nihil de suo debet: si proinde Princeps injuriam sibi illatam, unde lædens non est factus locupletior, vindicat, adeoque tantundem mali lædenti infert, hæc vera *pœna* est; & bellum, quod ideo geritur, recte *punitivum* dicitur.

Grotius ait, bella punitiva non saltem geri posse propter injurias nobis, sed & ob injurias aliis illatas, si nimirum in jus naturæ, & gentium, aliquid committitur, etsi id nos in specie non tangat [k]: uti si 1. in humanam societatem peccatur, etiam per indirectum, v. g. per Sodomiam, autocheiriam [l]; 2. si quis parentibus resistit; 3. si quidam sunt, qui humana vescuntur carne, qui piraticam exercent, vel alias in naturam delinquunt [m], &c. Atque ex hoc quoque capite 4. ait, bellum geri posse in Atheos, qui principia, & notiones religionis universales negant; nimirum, Deum esse, eumque curare negotia humana [n], &c: non vero si quis unitatem Dei, historiam de creatione mundi, aliaque, quæ sola fide historica nituntur, in dubium vocat, nedum si de articulo fidei dubitat [o]. In quibus omnibus multa notanda sunt, quæ *Commentario* reservamus.

Sectio I.

An Bella publica Jure naturæ licita sint? Ubi de Requisitis Belli publici agitur.

§. DCCXX. Bella *publica* licita, & justa esse, si juris nostri tuendi causa geruntur, extra omne dubium positum est.

Diximus enim in præcedentibus, cuique hominum naturali ratione jura quædam quæsita, eique propria esse. Ex medii necessitate igitur sequitur, Creatorem, qui jura illa cuique concessit, facultatem quoque concessisse jura illa tuendi, omniaque ea agendi, sine quibus juribus illis uti non possumus.

Diximus porro, jus illud tuendi se, suaque jura, in primævo hominum statu patribus familiarum competiisse, adeoque solos patres familias, non singula familiæ membra, jus belli habuisse.

Diximus, hæc ipsa familiarum capita coëundo in civitates, juri suo bellandi renuntiasse, omneque suum arbitrium judicio totius civitatis subjecisse: adeoque institutis civitatibus soli civitati jus belli competere; eamque solam jura tum civitatis, tum singulorum tueri & posse, & debere.

Dan-

(b) L. 35, pr. D. de oblig. & act. (i) L. 7. D. serv. exp. argum. d. L. 35. B. Par. Hyp. Inst. tit. de act. §. 20, §. 18. Inst. de act. (k) Grot. L. 2, c. 20, §. 49. (l) d. c. 20, §. 20, junct. §. 40, n. 1. (m) d. §. 40, n. 2, 3, 4. (n) d. c. 20, §. 44. seq. (o) d. c. 20, §. 47. seq.

Dantur ergo bella justa; idque Grotius [p] ex veteri, & nova lege, ex consensu primæ ecclesiæ, & exemplis gentium probat, ubi simul dubia, quæ ab Anabaptistis moveri solent, resolvit.

§. DCCXXI. Ut autem bellum publicum, & justum sit, requiritur, *I. ut a summa utrinque potestate geratur.* Non ergo publicum bellum est, 1. quod a Principe, vel magistratu inferiore, in subditos rebelles; nec 2. quod ab inferiori magistratu, absque mandato, contra extraneos geritur; neque 3. quod summa potestas contra piratas gerit. [q]

Quæ autem sit summa potestas, late examinavimus libro præcedenti §. 619.

II. Ut justa adsit belli caussa. Cum enim bellum sit medium ad reparationem juris nostri necessarium, & ex eo solo capite licitum; sponte sequitur, in bello justo supponi, *jus nostrum læsum esse*: alias enim frustra de reparatione quæritur.

Cum autem in genere *jus nostrum* esse dicatur, quod vel *ex statu hominum*, vel *in res*, vel *ex obligatione personæ* competit; facile apparet, toties esse *justam belli causam*, quoties jus ex his causis nobis quæsitum ab aliis læditur, & de ejus reparatione armis agitur.

Atque hæ causæ *justificæ* vocantur, ac bene distinguendæ sunt a causis *suasoriis*, quæ movere ad bellum solent; at justum bellum non efficiunt.

Si proinde *jus nostrum* læsum non est, adeoque justa belli causa deficit, bellum dicitur injustum, & latrocinium; cujus vindictam Deus tanquam bellorum arbiter, olim a nobis sumturus est: etsi inter homines, qui de justitia causæ non judicant, judicem non habeamus.

§. DCCXXII. Justæ causæ belli non sunt 1. metus vicinæ potentiæ [r]: 2. sola utilitas [s]: 3. negatio matrimonii [t], nisi injuria conjuncta sit: 4. necessitas mutandi sedem [u]: 5. stupiditas [x]: 6. inventio incognitarum terrarum, & populorum aut impiorum, aut hebetioris ingenii [y]: 7. imperium orbis, quod Imperatori tribui solet [z]: 8. donatio Papæ, & Ecclesiæ Romanæ [a]: 9. vaticinia [b]: 10. imperfectiones gentium, v. g. avaritia, arrogantia, &c: 11. delicta in naturam humanam [c], vel 12. in humanam societatem commissa [d] (quia societas humana non existit [e]): 13. necessitas [f]: 14. delicta in Deum commissa, ut irreverentia erga Deum, blasphemia, atheismus [g], nedum hæresis [h]: 15. violatio juris gentium voluntarii [i] (quale non datur [k]): 16. solus conatus lædendi, nisi in actum deductus sit [l]: 17. si subditi vicini injussu Principis injuriam faciunt; in

h..

(p) L. 2, c. 2, per tot. (q) Vid. Differt. prooem. IX. §. 166. (r) Grot. L. 2, c. 22, §. 5. (s) d. c. 22, §. 6. (t) d c. 22, §. 7. (u) Ibid. §. 8. (x) Ibid. §. 12. (y) d. c. 22, §. 9, & 10. (z) Ibid. §. 13. (a) Ibid. §. 14. (b) Ibid. §. 15. (c) Dissent. Grot. L. 2, c. 20, §. 48. seq. (d) Dissent. Grot. L. 2, c. 20, §. 3, §. 20, c. 21, §. 3, (e) Vid. Differt. prooem. I. §. 18. seq. (f) Vid. supra §. 317. (g) Dissent. Grot. L. 2, c. 20, §. 48 seq. (h) Vid. supra §. 514, & 550. (i) Dissent. Grot. L. 3, c. 19, §. 11, & 12, L. 3, c. 6, §. 2, § 7, n. 1, c. 7, §. 6, n. 1, 2, & §. 7. L. 2, c. 10, §. 1, (k) Vid. differt. prooem. IV. §. 21, & Differt. IX. §. 66. (l) Grot. L. 2, c. 20, §. 39.

hos enim prædones ſolum jus neceſſariæ defenſionis locum habet: ſi cogniti ſunt, dedi debent. [m]

§. DCCXXIII. Quid ſi is, qui bellum gerit, cauſam dubiam credit? Reſp. tunc cauſa belli juſta non eſt, quia aſſerere non poteſt, jus ipſius læſum eſſe, neque de eo conſtat. Hinc merito Grotius ait, a tali bello abſtinendum eſſe, & ſuadet, ut vel arbitrio tertii, vel ſorti res committatur. [n]

Non autem ſufficit, ut bellum juſtum ſit, ſi quis perſuaſum ſibi habet, ſe jure agere; quia peritiores, & prudentiores conſulere debet. [o]

§. DCCXXIV. Hinc jam ſequitur, jure naturæ bellum utrimque juſtum non dari; alter enim neceſſario jure agit, alter injuria: idque verum eſt etiam quoad belli proceſſum.

At, ais, interim, & dum de jure controvertitur, utrumque omnia facere poſſe, quæ ad eruendam veritatem pertinent, adeoque utrumque jure agere? Reſp. inde non ſequitur, utrumque jure agere. Cum enim inter homines nemini judicium in bellum gerentes competat, adeoque durante bello de juſtitia cauſæ conſtare ex rei natura non poſſit, reſpectu hominum, & in foro ſoli, plane nulla quæſtio eſſe poteſt, quis jure agat, quis injuria: at in foro poli is, qui ſciens, cauſam eſſe vel injuſtam, vel dubiam, bellum movet, quidquid agit, injuria agit, adeo ut proceſſus quoque vitioſus ſit; & Deus, qui arbiter eſt bellorum, regulariter, & vi ſuæ perfectionis, non poteſt non victoriam decernere ei, qui juſtam defendit cauſam.

Idem ergo hic obtinet, quod in privatorum proceſſu contingit; durante enim lite non conſtat, quis jure, quis injuria agit: adeoque ſuſpenditur judicium de jure, & injuria agentium, donec cauſa per ſententiam judicis decidatur. [p]

Inſtas, ſi Deus eſt bellorum arbiter, ſi juſtitia bellorum ab eventu dependet, neceſſario ex perfectione divina ſequeretur, victoriam ſequi debere eum, qui juſtam cauſam fovet; quod tamen ſæpiſſime fallere, exempla docent: victoria igitur non ſemper eſt indicium juſtæ cauſæ. Reſp. 1. Regulariter eſt indicium juſtæ cauſæ [q]: at aliquando Deus jure dominii, quod ei in homines, eorumque bona, & jura competit, vel in pœnam, vel ex alia juſta cauſa, victoriam ei quoque eripit, cujus cauſa juſta eſt [r]. Hoc caſu verum eſt, victoriam non eſſe juſtæ cauſæ indicium; interim victo non fit injuria: Deus enim victoris, utut injuſti, ope utitur ad puniendum victum, qui etſi juſtam nunc habeat cauſam, ex alia forte cauſa reus eſt. At hic ipſe divinæ vindictæ miniſter injuriæ ſuæ pœnas non evitabit, ſed graviſſimas olim daturus eſt.

Sed & 2. ſæpius concurrit culpa ejus, cujus cauſa juſta eſt: forte quod non amore juſtitiæ, ſed ex animi rancore, & vindicta, jus ſuum perſequatur; quod debitam non adhibeat diligentiam; quod temere, & ob leviſſimam injuriam bellum ſuſcipiat; ſi propriis viribus nimis confidit, aut non ſub auſpiciis divinis bellum ſuſcipit. [s]

Reſp. 3. Bellum injuſtum aliquando fieri juſtum, v. g. ſi læſus ſatisfactionem,

(m) Grot. L. 2, c. 17, §. 20. (n) Grot. L. 2. c. 23. per tot. (o) d. c. 23, §. 2, 3, 4. (p) Vid. Diſſert. prooœm. IX. §. 168. (q) B. Par. in Diſſert. de juſto præliorum exitu, quæ exſtat Vol. II, Diſſert. p. 789. uſque ad p. 818. (r) Vid. §. ſequ. (s) Dict. Diſſert. alleg. loc.

nem, quam lædens plenarie offert, acceptare nolit. [t]

Resp. 4. In bello ipso aliquando novæ subnascuntur belli causæ, quæ a parte ejus, qui hactenus jure egit, injustæ esse possunt: uti si jura, quæ inter hostes obtinent, lædit, & v. g. legatos ab altero missos violat. [u]

Egregia monita GROTII, ne bellum suscipiatur, etiam ex justa causa, & ut læsi præferant amicabilem compositionem, merito suo commendantur. [x]

§. DCCXXV. Notanter autem ad id, ut bellum *justum* dicatur, requisivimus, ut *jus nostrum* læsum sit. Non ergo injuriam *alii* illatam vindicare nostro jure possumus: frustra enim ageremus ad reparandam injuriam, quæ nobis illata non est.

Exc. 1. Si requirente eo, qui læsus est, causam ejus tamquam *socii* defendimus; ferre enim auxilium aliis, non tantum licitum, sed & laudabile est: non enim suo jure tunc bellum gerunt socii, sed jure alterius, cujus causæ accedunt tanquam instrumentum [y]. 2. Subditi injuriam Principi suo illatam non tantum defendere possunt, sed & tenentur [z]: at hoc casu non tam alienam, quam propriam injuriam vindicant. 3. Privati quoque extranei operam locare bellum gerentibus possunt; quo pertinent milites conductitii. [a]

§. DCCXXVI. Ad bellum justum *III.* requiritur, ut CLARIGATUM, vel INDICTUM sit. Cum enim bellum justum non sit, nisi quatenus ad reparationem juris nostri est necessarium, non videri potest necessarium quamdiu reparatio non est petita. Præcedere igitur debet *clarigatio*.

§. DCCXXVII. *Clarigatio* est solennis, & publica rerum, aut cujusque juris clara voce facta repetitio [b]. Clarigatum autem quoque dicitur bellum quando *indictum* est: nam indictioni tacite inest conditio, nisi is, cui indicitur bellum reparare injuriam velit; quæ ipsa est clarigatio.

§. DCCXXVIII. Hinc apparet, quomodo differant *clarigatio* belli, & ejus *indictio*: per *clarigationem* enim jus nostrum verbis repetimus; per *indictionem* autem insinuamus bellum. Hinc etiam ritus, & formulæ clarigandi, & indicendi differunt [c]. Omni tamen *clarigationi* inest indictio eventualis, si scilicet clarigatus nolit reparare injuriam: uti e contrario omni *indictioni* inest conditio, nisi satisfecerit lædens.

§. DCCXXIX. *Clarigare*, & bellum indicere, possunt solæ summæ potestates, quarum jus læsum est. [d]

§. DCCXXX. *Clariganter* non nisi summæ potestates, utpote cum quibus solis jus belli obtinet. Non ergo subditi rebelles, nec prædones [e], &c.

§. DCCXXXI. Non opus est, ut utrinque bellum indicatur [f]; sed sufficit si is, qui primus vim infert, illud declaret: alter enim, qui jure necessariæ defensionis utitur, non opus habet indictione. [g]

§. DCCXXII. Bellum indictum Principi, eo ipso subditis quoque indictum videtur, nec non sociis [h]: adeoque devicto

(t) Grot. L. 3, c. 19, §. 17. (u) d. L. 3, c. 1, §. 3, L. 4, c. 1, §. 16. (x) L. 3, c. 24. per tot. (y) Vid. infr. §. 773. (z) Aliter Grot. L. 2, c. 25. §. 26. (a) Grot. L. 1, c. 5, §. 3. L. 3, c. 6, §. 9. L. 2, c. 25, §. fin. (b) Grot. L. 3, c. 3, §. 7, ibique Plin. L. 8. (c) Grot. L. 3, c. 3, §. 7, & 8. (d) Grot. d. c. 3, §. 1, & 2. (e) d. c. 3, §. 9, & 10. (f) d. c. 3, §. 6, n. 3, §. 7, n. 3. (g) d. c. 3, §. 6, n. 1. (h) d. c. 3, §. 9.

devicto principali non opus est nova indictione, si arma in socios moventur. [i]

§. DCCXXXIII. Sufficit ad indictionem si ad proximum præsidium factum est [k]. Si bellum non clarigatum, sed indictum est, tempus aliquod exspectari debet, intra quod ex natura negotii satisfactio offerri potest. [l]

§. DCCXXXIV. Cessat necessitas clarigandi, seu bellum indicendi, 1. in bello defensivo: quia jure naturali vim vi repellere licet; sed & frustra interrogaretur, num satisfacere velit qui actu vim mihi infert [m]: 2. Si reparatio petita, & negata est; hoc enim casu quovis tempore jus nostrum vindicare absque indictione possumus: 3. si dominus rei suæ manum injicit, vel possessionem rei suæ recuperare vult [n]; is enim, qui rem meam vi occupat, eo ipso declarat, se nolle eam restituere; sed & evitare bellum potest rem cum omni causa restituendo: 4. si clarigatio tuto fieri non potest; uti si alter legatos admittere non solet: 5. si cum subditis rebellibus, vel cum prædonibus, armis disceptatur: 6. jure talionis, si alter clarigare non solet.

SECTIO II.

Qui Bellum gerere possint, & in quos Bellum gerere liceat.

§. DCCXXXV. BELLUM gerunt illi, qui superiorem non habent; adeoque *summæ potestates*, etiam infantes, furiosi, capti ab hoste, inæquali fœdere alii populo juncti, Reges injuria ejecti: immo & usurpatores, quamdiu possident imperium.

§. DCCXXXVI. Non ergo bellum gerere possunt 1. magistratus inferiores, nisi consensu summæ potestatis (sufficit autem tacitus [o]): nec 2. singuli subditi [p]; nisi [a] bellum publice indictum, nec speciali lege subditis arma in hostes gerere prohibitum sit; aut [b] jure necessariæ defensionis vim vi repellant [q]: nec 3. prædones, &c: nec 4. subditi rebelles.

§. DCCXXXVII. Assistere alii, & operam læso locare licet, non habita religionis ratione; adeoque etiam atheo, hæretico, apostatæ, regi ejecto, usurpatori, si jus civitatis suæ defendit, &c.

n. 1. An vero civitas media utrique partium permittere conscriptionem militis in suo territorio possit? Affirmatur: milites enim illi jam desinunt esse subditi, & fiunt subditi eorum, qui bellum gerunt.

n. 2. An civitas utrique litigantium integras cohortes pro pecunia concedere possit? Negatur: quia unus litigantium necessario injuria agit; injuriam autem civitas sciens defendere nequit: præprimis cum hoc facto civi in concivem grassandi licentia detur a superiore.

§. DCCXXXVIII. Hinc inferri non potest bellum [a] *inferioribus magistratibus*: neque [b] *subditis alienis*; sed si injuriam fecere, reparatio ab eorum magistratu postulari debet: nedum [c] *subditis propriis*; hi enim jure imperii coërceri debent: nec [d] *prædonibus* etsi præpotentibus; in hos enim arma non jure belli, sed jure necessariæ defensionis adhibentur. Denique [e] pœna ab eis sumi nequit, qui injuriam committere nequeunt, ut reges infantes

(*i*) Differt. Grot. L. 3, c. 3, §. 10. (*k*) d. c. 3, §. 7, n. 2. (*l*) d. c. 3, §. 13. (*m*) Grot. d. c. 3, §. 6, n. 1. Etsi jure Gentium in bello solenni aliud obtinere, putet §. 12 (*n*) d. c. 3, §. 6, n. 1. in fin. (*o*) Grot. L. 3, c. 18, §. 2. (*p*) L. 2, c. 17, §. 20, n. 1. L. 3, c. 18, §. 1. (*q*) L. 3, c 18, §. 5.

tes, furiosi, &c. Si tamen locupletiores facti sunt, id bello repeti potest.

SECTIO III.

Quid liceat in Hostem?

§. DCCXXXIX. PRÆMITTENDUM hic est, hostem ex judicio civitatis nostræ causam bello dedisse, eoque omnia injuria agere [r]. Si proinde hostis vim nobis infert, si cives nostros occidit, sanguinemque subditorum nostrorum effundit, si res nostras, liberos, uxores, &c. servituti subjicit, urbes, pagos, &c. destruit, totidem hæc crimina sunt morte digna, quavisque pœna.

§. DCCXL. His ita suppositis certum, & naturali rationi conveniens est, in talem hostem omnia statui posse, quæ ad reparationem injuriæ sunt necessaria. Cum enim summum Numen cuique hominum jura quædam propria esse voluerit, simul eis concessit facultatem jura illa tuendi contra quoscumque, adeoque non tantum restitutionem damni, sed & talionem, seu pœnam ob injuriam illatam exigendi.

§. DCCXLI. Si proinde hostis captus, & victus in nostra constituitur potestate, omnia in hunc licent, quæ in hostem. Cum enim capti, ex quo in potestatem nostram pervenerunt, cum effectu judicio civitatis nostræ subjiciantur, nihil obstat, quo minus in hos reos animadvertere, & talionem ipsis infligere, i. e. capite eos plectere, vel bonis eos privare, ac res eorum destruere in pœnam liceat. Sane, cum privatus etiam ex crimine teneatur, si consilium dedit; multo magis tenentur subditi hostis, qui factum civitatis operis, & opibus defendunt.

Ex iis, quæ Grotius supra *l. 2. c. 17.* late tractavit, in aprico est, eum, qui opem fert delinquenti, qui consilium ei dat, qui probat factum illicitum, &c. causam esse damni, eoque ad reparationem teneri. Idque jure Romano quoque statutum esse, probavimus *ibidem.*

Atque hoc principio nititur omne jus, quod in captos competit. GROTIUS ait, *hostes acie victos reos fieri* [s]; & alibi, *victoriam victum nocentem facere* [t], *ac hostem mori meruisse* [u]. Apud Romanos duces hostium capti in eo loco necabantur, ubi mos erat supplicium sumere de damnatis ob noxas capitales [x]. Germanos servos suos occidere solere *ut inimicos*, ait TACITUS [y]. Jus victoris explicat Cæsar Octavius, L. Antonium, qui se deditum venerat, alloquens: *si ad fœdera paciscenda venisses, sensisses me & victorem, & injuria affectum: nunc cum te, & amicos, & exercitum arbitrio nostro submittis, demis mihi iram, demis & eam potestatem, quam in fœdere coactus esses concedere. Nam cum eo, quod vos dignum est pati, simul jam & alterum spectandum est, quid me facere par sit; atque hoc præferam.* [z]

§. DCCXLII. His principiis positis PRIMO dicimus, hostem reparationi juris nostri resistentem *interfici* jure posse: adeoque non tantum *interfici* potest 1°. Princeps hostis, qui injuriam intulit [a]; sed & 2°. subditi, sive masculi,

(r) L. 19, pr. D. de captiv. & postlim. (s) L. 1, c. 2, §. 7, n. 13. (t) L. 2, c. 22, §. 3, n. 2. (u) L. 3, c. 4, §. 15, n. 1. (x) Grot. L. 3. c. 11, §. 7, n. 2. (y) de morib. Germ.

(z) apud. Appianum, quem allegat Grot. L. 3, c. 20, §. 50, n. 1. (a) Cujus rei exempla vide apud Grot. L. 3, c. 11. §. 7, n. 2, & 3. ibique not.

sculi, sive feminæ, sive senes, sive juvenes, sive militent actu, sive aratores, & mercatores sint [b]: quia non tantum sequuntur, ac sequi tenentur civitatis judicium, eoque injuriam probant, ac consequenter ejusdem criminis rei sunt; sed & suis consiliis, opibus, & operis injuriam illam defendunt, ac reparationi juris nostri resistunt, eamque impediunt.

n. 1. Quæritur, 3°. *an infantes quoque occidi possint?* Videtur affirmandum, quia sunt pars civitatis, quæ injuriam fecit, & quæ rea est criminis. Accedit, quod pœna sit intuitu parentum, calamitas autem in liberis. Atque hæc licentia jure Gentium probari videtur; cujus rei exempla referuntur a GROTIO [c]. At verius est, infantes bello captos occidi non posse. Nam 1. injuriam ipsi nec actu committunt, nec committere possunt, ob defectum judicii, & malitiæ. Multo minus 2. de iis asseri potest, quod factum civitatis probent, ac defendant; non enim probare possunt quod ignorant, & non intelligunt [d]. Unde 3. pugnat cum æquitate naturali, liberos injuriam parentum, vel civitatis, sanguine suo luere teneri [e]. Idque exemplis, & auctoritatibus Gentium probat GROTIUS. [f]

Insto: hac ratione infantes quoque nec capi, nec in servitutem redigi posse, quia id quoque pœnæ loco est; quæ in infantes natura statui non potest. Resp. Naturale est ut liberi sequantur conditionem parentum; omnia enim jura sua a patre habent. [g]

n. 2. 4°. Occidi quoque possunt illi, qui hosti nostræ civitatis assistunt, ejusque *socii* sunt [h]; sed & 5°. *medii*, qui hosti nostro, in extremis constituto, prætextu commerciorum assistunt, eoque reparationem injuriæ impediunt [i]; 6°. bello capti [k]; 7°. supplices [l], & dediti [m]; 8°. obsides, si fides data violatur [n]: non vero 9. extranei in hostili territorio commorantes [o]; nisi indirecte, & extra agentis propositum. [p]

n. 3. Hoc jus interficiendi non tantum intra modum damni dati, & pœnæ, obtinet, uti GROTIUS [q] statuit, sed in infinitum; cædes enim, & rapinæ ab hoste commissæ, nec sanguine, nec bonis hostium, expiari satis possunt. Non ergo fundatur hoc jus in jure talionis, aut, in pertinacia resistendi [r]; nec saltem impunitas inde oritur, sed verum jus. [s]

n. 4. Interfici autem hostis potest non tantum in suo territorio, sed & in nostro; nec non in solo socii [t]: non vero in loco medio. [u]

n. 5. Et cum omnia liceant in bello, quæ ad reparationem juris nostri faciunt, etiam *veneno* hostem interficere licet, nec non veneno spicula inficere [x], ac *percussores* mittere [y]. Non vero aquas veneno corrumpere [z], (aliud dicendum si citra venenum corrum-

pun-

(b) Grot. L. 3, c. 4, §. 9. (c) L. 2, c. 4, §. 9. (d) Grot. L. 2, c. 11, §. 7, ibique not. (e) d. §. 7. L. 2, c. 21, §. 13, & 17. (f) L. 3, c. 11, §. 9. (g) Vid. infra. (h) Vid. Grot. L. 1, c. 5, §. 2. L. 2, c. 25, §. 4. (i) L. 3, c. 1, §. 5. (k) L. 3, c. 4, §. 10. (l) d. c. 4, §. 11, & §. 13. (m) d. c. 4. §. 12, & §. 13. (n) d. c. 4, §. 14. (o) d. c. 4, §. 7. (p) d. c. 4, §. 8. (q) Vid. Differt. prooœm. IX. §. 62. (r) Vid. Grot. L. 3, c. 4, §. 13. (s) Dissent. Grot. L. 3, c. 4, §. 5. (t) d. c. 4, §. 8. c. 6, §. 26, n. 2. (u) Dissent. Grot. L. 3, c. 4, §. 8. c. 6, §. 26, n. 2. (x) Grot. L. 3, c. 4, §. 15, & 16. ubi id jure Gentium, metu talionis, demum mutatum esse, ait (y) Grot. L. 3, c. 4, §. 18. Jure gentium vero id prohibitum esse, ait, ne pericula regum nimis augeantur, (z) Dissent. Grot. L. 3, c. 4, §. 16.

puntur [a]) nec captas *stuprare* [b], quia actui huic naturalis turpitudo inest.

§. DCCXLIII.. *n.* 1. SECUNDO res hostiles *capere* jure naturæ possumus, easque dominii jure nobis adquirimus [c] in infinitum, & ultra modum debiti, ac pœnæ [d]. Idque consensu Gentium probat GROTIUS. [e]

n. 2. Ratio naturalis hæc est, quia 1. reparatio aliter mihi fieri non potest, nisi media, quæ neganti reparationem inserviunt, ei auferam. Sed & 2. dictum alibi est, hostem ex judicio nostræ civitatis injuria agere, indeque mortem mereri: quem autem vita privare possumus, ei multo magis bona auferre licet [f]. Si ergo hostis, vel ejus res in potestatem nostram veniunt, judicium nostrum cum effectu valere incipit, adeoque res illius nobis jure belli cedunt.

Capere autem *in infinitum* licere, diximus, *tum* quia impossibile est ut justa proportio inter damnum datum, impensas, & id, quod interest, ac inter capionem rerum hostilium observari possit; *tum* quia singuli mori meruere: multo magis igitur bona, & jura eis auferri possunt.

n. 3. Capi res hostilis potest non tantum in territorio hostili, sed etiam in territorio sociorum, & si res in nostro inveniatur. Non vero capi potest res in territorio medii, seu pacati [g]: ibi enim inspicitur status, quo res fuit, ubi pervenit ad territorium pacatum; & in eo statu defendi a magistratu loci, ac si lis super talibus rebus oritur, ex jure gentium decidi debet. [h]

n. 4. Capere res hostis possunt omnes, qui bellum gerunt, vel ei assistunt; non ergo tantum Princeps, sed & subditi, socii, milites, & alii, qui auctoritate eorum, qui bellum gerunt, capiunt: quo pertinent etiam *die Caapers.*

n. 5. Capi possunt res hostiles (*de personis vid. Tit. seq.*) mobiles, sive immobiles; non res mediorum, quæ in terra, aut navi hostili inveniuntur [i]. Res autem mediorum dici non possunt res, quæ olim eorum fuerunt, & justo bello esse desierunt. [k]

Not. Si medius aliquis asserit, rem non hostilem, sed suam esse, id probare tenetur. [l]

n. 6. Res capta cedit ei, cujus jure, ac nomine bellum geritur; adeoque populo [m]: non ergo capienti, nedum duci belli, nisi populo consentiente [n]. Idque verum est, etsi 1. milites actu privato prædam agant [o]; 2. etsi suo sumtu subditi, vel socii militent [p]; aut 3. res sint minoris pretii. [q]

n. 7. Ut res hostilis acquiratur capienti requiritur, ut vere capta sit: capta autem jure naturæ videtur [r], quando in nostra potestate est: adeoque in rebus mobilibus si intra præsidia maritima, vel terrestria deducta est [s]; in immobilibus, si territorium, vel ejus pars in custodia nostra constituitur: uti si arx, civitas, vel castellum

(*a*) d. c. 4, §. 17. (*b*) Dissent. Grot. L. 3, c. 4, §. 19. ubi jure Gentium Europæo id demum in vetitum ivisse, ait. (*c*) Dissent. Grot. L. 3, c. 6, §. 2, & §. 8, &c. 13, per tot. (*d*) Dissent. Grot. L. 3, c. 6, §. 1, n. 2. (*e*) d. c. 6, §. 2. (*f*) Grot. L. 3, c. 19, §. 3. (*g*) Grot. L. 3, c. 6, §. 26, n. 2. (*h*) d. §. 26. (*i*) d. c. 6, §. 5, & 6. (*k*) d. c 6, §. 7. (*l*) d. c. 6, §. 6. (*m*) d. c. 6, §. 9, & 10, §. 14, §. 21. (*n*) d. §. 9, §. 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 24. (*o*) Dissent. Grot. L. 3, c. 6, §. 10. (*p*) §. 23, & 24. (*q*) d. §. 24, n. 7. (*r*) Dissent. Grot. L. 3, c. 6, §. 3, qui id juri gentium tribuit. (*s*) d. c. 6, §. 3.

lum occupatum est, quod securitatem territorio occupatio præbet; non ergo sufficit, si exercitu infessa sit terra. [t]

§ DCCXLIV. TERTIO, jure naturæ capere quoque licet personas hostiles; & ita capti fiunt servi [u]: cui enim vitam adimere, eum multo magis in servitutem redigere, i. e. dominio meo subjicere possum. [x]

Capi, eoque servi fieri, possunt omnes personæ hostiles, cujuscumque ætatis, & sexus [y], etiam reges [z]. Capti autem acquiruntur populo. [a]

Effectus est, ut omnia in servum liceant [b]; adeo ut non tantum ad operas teneatur servus, uti GROTIUS putat, sed jus vitæ, ac necis domino in eum competat [c]. Capta persona etiam captæ censentur res, quas secum habet, & jura, quæ personæ cohærent. [d]

§. DCCXLV. Quæstio admodum agitata est, an liberi ex servis nati servi sint? Naturali jure id extra omne dubium esse, puto [e]: nam 1. supponimus, ancillam, ex qua partus nascitur, in nostro esse dominio, ita ut vita, res, jura, & actiones illius ancillæ in nostra sint potestate, atque arbitrio. 2. Supponimus, semen, quod in corpus ancillæ nostræ immittitur, hoc ipso fieri ventris, seu corporis, cui commissum est; adeoque partum naturali ratione veram partem, ac viscerum esse portionem. [f]

Hinc jam 3. necessario sequitur, illam partem ejusdem esse conditionis, cujus est totum; adeoque cum illud, ex quo partus nascitur, totum sit in dominio nostro, non possumus non ex nostra ancilla, cujus portio tum semen immissum, tum natus inde partus est, acquirere [g]. Neque 4. aliquid iniquitatis hic subesse, vel ex eo apparet, quod lege divina quoque permissum fuerit, servos desumere ex servorum liberis [h]. Sane, servus Hebræus septimo anno exibat gratis; sed si peperit filios, & filias, mulier, & liberi ejus manebant in ejus dominio. [i]

Confirmantur hæc 5. consensu gentium. MARTIANUS ait, jure gentium servos nostros esse, qui ex ancillis nostris nascuntur [k]. Unde partum ex ancilla natum ad proprietarium ancillæ pertinere, dixit [l]. Servitio subjectum uterum, dixit TACITUS agens de Arminii ducis Germanorum uxore Segestis filia, quæ gravida in Romanorum potestatem venerat. [m]

Et cum 6. liberi ideo, quod conditionem parentum sequantur, insignia commoda habeant, ac in omnia parentum jura succedant, adeoque jura, bona, dignitates, &c. eorum acquirant, ex

(t) d. c. 6, §. 4, §. 10, §. 11, § 12. (u) Grot. L. 3, c. 7, §. 1, n. 1, & 2, c. 14, per tot. (x) L. 2, c. 5, §. 27, n. 2. L. 3, c. 7, §. 1, n. 1. (y) L. 3, c. 7, §. 1. (z) L. 3, c. 11, §. 7, n. 2. (a) d. c. §. 5, n. 4. (b) L. 3, c. 7, §. 3. (c) d. c. 7, §. 2. (d) d. c. 7, §. 3, & 4. (e) Quicquid dissentiat Grot. L. 2, c. 5, §. 29. qui id juri gentium voluntario demum tribuit in bello solenni, L. 3, c. 7, §. 2, junct. §. 1, n. 2, & §. 3. (f) L. 1, §. 1. D. de ventr. inspic. ibi: *partus antequam editur, mulieris portio est, vel viscerum.* (g) B. Par. de jur semin. sect. 1, §. 9, & §. 11. ubi id juri gentium tribuit. (h) *Servus, & Ancilla sint vobis de nationibus, quæ in circuitu vestro sunt, & de advenis, qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra: hos habebitis famulos, & hæreditario jure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum.* Levit. XXV. 44, seq. (i) Exod. XXI, 4. (k) L. 5, §. 1, D. de stat. hom. (l) §. 37. Inst. de rer. divis. (m) Grot. L. 3, c. 7, §. 2.

ex eadem ratione quoque onera, quæ visceribus illis cohærent, ferre tenentur. Idque 7. verum est, etsi pater liber sit; non ob eam, quam GROTIUS [n] allegat, rationem, *quasi ideo ex ancilla natus materna sit conditionis, quia serviles concubitus nec lege, nec certa custodia essent constricti, ita ut nulla sufficiens præsumtio partum indicaret, &c:* sed quia semen patris fit portio corporis materni, adeoque conditionem ipsius matris sequitur.

At 7. alia quæstio est, *an jus vitæ, & necis, in liberos servorum dominis competat.* Equidem apud Romanos non distinguebatur inter servos bello captos, & ex captis natos: in utrosque sævire pro lubitu licebat; & ratio videtur hæc fuisse, quod sint pars universitatis, quæ peccavit, adeoque quod in eos sæviatur non tamquam in infantes, sed tamquam civitatis membra. Sed & porro allegari forte posset, natos eos esse ex eo, qui capitis reus est, adeoque ejusdem esse conditionis, cujus est ipse reus. Et licet ex servis nati numquam injuriam actu intulerint, videntur tamen sequi judicium suæ civitatis, parentumque; eoque ipso liberi quoque participes injuriæ esse videntur. At verius est, naturali rationi repugnare hanc licentiam. Nati ex servis numquam injuriam intulere domino, utpote cum tempore belli nondum nati fuerint; pœnæ autem universitatis ad vitam singulorum innocentium extendi non possunt. Sed nec liberos parentum delicta luere debere, alibi probavimus. [o]

§. DCCXLVI. Porro quæritur, *an fugere servus possit?* Affirmatur [p]: quia non nisi vi retinetur, ac ex suo, & civitatis suæ judicio injuria captus est; quod judicium effectum quoque juris habet, si ad suos revertitur jure postliminii [q]: quia autem judicio victoris jure in servitutem redactus asseritur, ideo jure dominii in eum animadvertere potest dominus, si recipitur. [r]

Alia quæstio est, *an servus domino fugitivum persequenti resistere possit?* Negat GROTIUS [s]: nam ait, [a] jure gentium in bello publico solenni etiam ex injusta causa jus aliquod externum in servum competere; [b] inane autem fore illud jus data servo resistendi facultate; [c] si servus domino resistere posset, etiam subditum magistratui resistere posse; quod tamen [d] neque licitum, neque pium esse, putat; indeque [e] concludit, servum salva conscientia resistere domino jus illud externum exercenti non posse. Equidem cum negemus, dari bellum solenne publicum, unde capienti jus aliquod externum competat, omnes inde formatæ conclusiones cessant. Nos fugere servum, & domino vindicanti resistere posse, asserimus. Cum enim hic servus injuria se captum ex suo, & judicio suæ civitatis asserat, cum non nisi vi alterius imperio, adeoque invitus subsit, cum videat, vitam, & corpus a capientis arbitrio dependere; omnia ea licita ei erunt, quæ ad consequendam libertatem, ex ejus judicio injuria sibi ablatam, pertinent: atque hactenus suo jure utitur, & si ad pristinos Lares revertitur, judicium ejus cum effectu obtinet. At cum capiens e contrario asserat, captum injuria vim ei, ejusque civitati intulisse, adeo-

(n) d. c. 7, §. 5, n. 2. (o) Conf. supra §. 551. (p) Grot. L. 3, c. 7, §. 6. (q) d. c. 7. §. 6.

(r) d. c. 7, §. 6. (s) d. c. 7. §. 7. & L. 2, c. 22, §. 11.

adeoque jure captum, simulque criminis reum esse; ideo servum fugientem persequi, & in receptum jure suo vitæ, & necis uti potest. Semper autem supponimus justitiam causæ; nam qui scit injuria captum esse, aut saltem dubitat de causæ suæ justitia, nullum jus in captum ex justitia interna acquirit.

Hinc est, quod servi non nisi cruciatus metu a fuga deterreantur, quia sciunt, nullum misericordiæ locum esse.

§. DCCXLVII. Servitutes inter Christianos abrogatæ sunt; adeo ut nec res, quas secum habent capti, victori cedant [t], sed solæ operæ debeantur. [u]

Hinc moribus hodiernis 1. capti jura sua non recipiunt postliminio, sed ipso jure. 2. Lytron pro captis jure exigi potest; eaque redemtio laudabilis admodum est [x], jure Romano quoque probata [y]. 3. Lytron illud a civitate debet præstari [z]. 4. Jus exigendi Lytron cedi etiam alii potest [a]. Sed & 5. idem Lytron pluribus deberi [b]; nec 6. Lytron promissum ob læsionem enormem rescindi potest, etsi dolus interveniat [c]. 7. Pretium hoc conventum, & ante mortem non solutum, debetur ab hæredibus; modo captus libertatem actu obtinuerit. [d]

n. 1. Captus sub fide dimissus fidem datam præstare debet. Hinc 1. si dimissus quis est ea lege, ne contra dimittentem militet, id præstare tenetur. Neque allegari potest, quod videatur disponere de jure civitatis, cui renunciare nequit; nam sine ea lege liber non esset, adeoque militare non posset. 2. Si pecuniam promissam domi accipere non potest, redire tenetur [e]. 3. Qui dimissus est sub pacto ut faceret dimitti alterum, redire tenetur si alter non dimittitur. [f]

n. 2. Not. 1. Redemtus potest ex capite delicti, vel debiti, adeoque ex nova causa arrestari. 2. Si captus certo tempore non redimitur, nec necessaria ei subministrantur, potest ad castra hostis transire [g]. 3. Qui obses datur, ut alterum captivum redimat, eo mortuo liberatur. [h]

§. DCCXLVIII. Non autem capti saltem servi fiunt, sed etiam DEDITI, i. e. qui hosti se dedunt, vel ei a civitate deduntur. Nam per hanc deditionem victi sponte permittunt quod vis ereptura esset. [i]

n. 1. Dedere se possunt omnes, qui hostium nomine veniunt: adeoque 1. universa civitas, quæ bellum gerit: 2. pars illius civitatis: 3. singuli.

n. 2. PRIMO igitur tota civitas se alterius dominio subjicere potest. Formula hujusmodi deditionis exstat apud LIVIUM [k], ubi Collatini populum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utensilia, divina, humanaque in populi Romani potestatem transferunt. Atque per hanc deditionem bellum finiri, infra §. 752. videbimus. Jura autem, quæ victores in talem populum consequuntur, examinabimus infra.

n. 3. SECUNDO, pars quoque illius populi se dedere hosti potest, si nec se ipsam defendere, nec auxilium a reliqua civitatis parte sperare potest.

Neque

(t) L. 3, c. 7, §. 28. (u) L. 3, c. 9, §. 10, n. 1. (x) L. 3, c. 21, §. 23, & 25. c. 14, §. fin. c. 7, §. 6, 8. (y) d. c. 21, §. 24. (z) Ibid. §. 30. (a) d. §. 25, c. 7, §. 9. c. 14, §. 9. c. 20, §. 23. (b) L. 3, c. 21, §. 26. (c) L. 3, c. 21, §. 27. (d) Ibid. §. 29. (e) Ibid. §. 30. ibique TESMAR. (f) d. c. 21, §. 30. (g) Ibid. & Burger. c. 1, obs. 30, 31, 32, 33. (h) L. 3, c. 20, §. 56. (i) Grot. L. 3, c. 7, §. 4. c. 9, §. 4, n. 1. (k) L. 1, c. 27.

Neque ei objici potest, *membro jus non esse a societate recedendi*; nam æque periturum esset: immo aliquando spes adhuc superest gratiæ obtinendæ, quæ penitus evanescit si pars illa populi pertinaciter resistat. Hoc autem casu bellum nondum finitum censetur.

n. 4. TERTIO, privati quoque in ultima necessitate constituti dedere se possunt hosti, sive milites sint, sive pagani: id enim unicum est medium conservandæ vitæ. Neque civitatis interest, cum supponamus ita se dedentes æque perituros esse, & præterea spes sit, deditos aliquando reversuros esse.

n. 5. Quæri solet, *an victor teneatur recipere eos, qui deditionem offerunt?* Resp. si deditio offertur non conditionata, dubium non est, quin victor eos recipere teneatur; jus enim vitæ, & necis, in tales deditos salvum manet victori. At si conditiones sibi stipulari volunt deditionem offerentes, v. g. *vitam salvam fore*, *&c.* negamus, victorem has conditiones acceptare teneri [l]. Cum enim victor asserat, hostem, ad incitas nunc redactum, injuria egisse, adeoque criminis reum, eoque supplicio dignum esse; facile apparet, hos reos pœnæ debitæ sese eximere non posse.

Romani nullam deditionem conditionatam admiserunt postquam aries murum percussit [m]. Et inter Christianos quoque aliquando deditio conditionata rejici solet; quando, nimirum, obsessi ascensis jam muris deditionem offerunt: generosi tamen animi indicium esse, deditos recipere, GROTIUS ait [n]; indeque clementiam adversus eos admodum commendat. [o]

n. 6. Hujusmodi dediti non saltem in fidem, sed & in servitutem recepti videntur; quod exemplo Judæorum probatur. [p]

n. 7. Quæritur, *an subditi etiam inviti dedi possint hosti?* Resp. regulariter id fieri non posse, quia civitas defendere membra suæ civitatis tenetur, non autem perdere. Exc. 1. si civitas aliter salva esse non possit, nisi deditione quorumdam civium, quos hostis postulat [q]: 2. si is, cujus deditio petitur, crimen in hostem commisit; uti si legatos ejus pulsavit [r], vel injussu civitatis bellum gessit. [s]

n. 8. Insignis quoque exceptio est, 3. si cives nostri in potestate hostium constituti quædam promiserunt, quæ ad rempublicam pertinent, & ea lege dimissi sunt ut ratihabitionem civitatis procurent, (quod in sponsionibus sæpius contigisse, alibi vidimus): ratihabitione denegata dedi sponsores hosti debent. Sane, in bello Romanorum cum Samnitibus gesto Posthumius dux belli, omnesque Quæstores, ac Tribuni militum, nudi, & vincti, adeoque tamquam servi, dediti sunt. [t]

Not. Si hostis non recipit deditos (uti nec M. Clodius a Corsis [u], nec Hostilius Mancinus a Numantinis [x], nec Posthumius a Samnitibus [y], recepti fuere), quæsitum inter JCtos Romanos fuit, *an desinant esse cives?* *Alii* affirmarunt, quia civitas eum, quem semel dedi jussit, civitate pepulisse videtur, sicut faceret cum aqua, & igne interdiceret [z]. Atque eam sententen-

(*l*) Grot. L. 3, c. 4, §. 11. (*m*) Grot. L. 3, c. 11, §. 14, n. 2. (*n*) d. §. 14. (*o*) L. 3, c. 20, §. 50, n. 5. (*p*) Grot. L. 2, c. 13, §. 4, n. 3. (*q*) Grot. L. 2, c. 25, §. 3. (*r*) L. 17, de Legat. (*s*) Grot. L. 1, c. 3, §. 5, n. 4. seq. (*t*) Liv. L. 9. c. 10. (*u*) Valer. Max. L. 6, c. 3, n. 6. (*x*) L. 17, in fin. D. de legat. (*y*) Liv. L. 9, c. 9. (*z*) d. L. 17, in fin. de legat.

tentiam defendit M. Scævola [a]. Rectius *alii* negant; quia deditio est actus inter duos, adeoque non est perfectus nisi accedat acceptatio hostis. Ea deficiente non potest allegari, eum unquam in potestate hostis fuisse; adeoque servus non fuit: eamque sententiam defendit CICERO [b]. Sane, pro Hostilio Mancino decretum legimus, ut esset civis, quia Præturam postea gessit [c]. Accedit, quod deditus non in suam civitatem peccaverit, sed in hostem: si proinde hic juri suo renunciat non acceptando deditum, ei jura civitatis, in quam non peccavit, integra manent.

n. 9. Quæ hactenus dicta sunt, ad eos pertinent, qui sine conditione sese dederunt: si sub conditione hostis se dedit, illa servari debet. [d]

§. DCCXLIX. *Quarto vastari* quoque res hostiles jure naturæ possunt: quem enim occidere jure licet, ejus res capere, & devastare permissum erit; idque in infinitum. [e]

Neque præcise opus est, ut illæ devastationes minuant hostium vires, vel alio modo ad reparationem juris nostri faciant [f]; cum enim hostis nostro judicio pro criminis reo habeatur, in pœnam omnia jura ei auferri possunt, adeoque & vita, & bona, & quidquid ejus inservit voluptati.

Excipe, si devastatio illa impietatem in Deum inferret: uti si hostis res Deo consecratas, & quæ hosti quoque sacræ sunt, vastet. [g]

Hinc ergo apparet, segetes, arbores fructiferas æque, ac voluptatis causa positas, fodinas metallorum, prætoria, &c. igne consumi absque injuria posse. [h]

Equidem generosi animi est, nihil odio in hostem agere, adeoque ea tantum adhibere contra hostem media, quæ ad juris nostri reparationem tendunt [i], i. e. quæ hostium vires minuunt: idque Christianos præcipue decet. Quod inprimis ex rationibus politicis tum fieri interest, si victor territorium sibi vult servare [k]: atque hæc ratio est, cur Deus animalia ruri inservientia, & arbores fructiferas vastari vetuerit.

Inter Christianas gentes milites, qui privata auctoritate devastant, *Marodiers* vocantur, & absque forma processus suspendi solent: idque apud Romanos quoque obtinuit. [l]

§. DCCL. QUINTO quæritur, an mendacio in hostem uti licet? GROTIUS [m] etsi in genere affirmet, mendacium illicitum esse, in hostem tamen eo uti licere concedit: nisi 1. juramentum mendacio accedat [n], vel 2. aliquid promissum sit [o]. Nos in genere mendacium dicere licitum esse, alibi probavimus, modo jus alterius non lædatur: hosti autem mentiri licet, etsi jus ejus lædatur, quia hosti quo-

cum-

(*a*) Grot. L. 2, c. 21, §. 4, n. 7. Add. L. 4, de captiv. & postlim. rev. ibique Gothofred. (*b*) In orat. pro Cæc. in fin. (*c*) d. L. 17. Gell. L. 7, c. 8. (*d*) Grot. L. 2, c. 5, §. 31, c. 15. §. 7. L. 3, c. 20, §. 49, & 51. c. 22, §. 11. (*e*) Dissent. Grot. L. 3, c. 5, §. 1. & c. 12, per tot. ubi ait, jure vastare saltem licere intra modum debiti, & pœnæ: idque jure gentium voluntario demum mutatum esse in bello publico solenni. (*f*) Dissent. Grot. L. 3, c. 12, §. 4, 5. (*g*) L. 3, c. 5, §. 2, n. 4. (*h*) d. c. 12, §. 2. (*i*) L. 3, c. 12, §. 1, n. 2. (*k*) L. 3. c. 5, §. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. (*l*) L. 2, c. 20, §. 17, n. 2. (*m*) L. 3, c. 1, §. 6, seq. & §. 17. (*n*) d. L. §. 18, 19. (*o*) d. §. 18. & 19.

cumque modo noceri potest, adeoque etiam falso sermone utendo p; nisi simul fides ei data sit.

Idem de dolo dicendum; dolo enim ex eadem ratione hostem vincere possum. q

---

Sectio IV.

De Imperio jure Belli quæsito.

§. DCCLI. Hactenus examinavimus, quid liceat in hostes singulos, & in res singulorum: superest ut videamus, quid juris sit circa ipsum *Imperium*, si illud per ultimam victoriam, vel per deditionem, quæsitum est victori.

§. DCCLII. *Primo* igitur certum est, Imperium quoque per ultimam victoriam, aut deditionem, adquiri populo victori: per eam enim omnia jura, publica, & privata in victorem transeunt. r

Equidem quidam existimant, in regnis bello quæsitis victis tantum auferri jura publica, i. e. jus imperii; jura privatorum autem salva esse, quia hostes esse desinant: indeque universum quidem servire, singulos vero liberos manere. *Vid. B. Par. Autonom. jur. gent. c.* 13. §. 5. & §. 8.

Magis autem nobis arridet sententia Grotii, qui desinere hoc casu civitatem, ait, & populum victum nunc incipere magnam esse familiam. *L.* 3. *c.* 8. §. 2.

Sane, victorem plenissimum jus in vitam populi victi, ejusque bona, & jura acquirere, rationibus naturæ probavimus supra §. 739; adeoque a mero arbitrio victoris dependet, an tot criminum reos ultimo supplicio afficere velit. Ariovistus ait, *ubi omnia ei, qui armis plus potest, dedita sunt, quæ ex iis habere victor, quibus mulctare eos velit, ipsum jus, atque arbitrium est.* Apud *Cæsar. de bell. gall. L.* 1. *c.* 36.

Idque confirmatur moribus gentium. Polybius *in excerptis legat. c.* 142. de Romanis tradit. *Qui se dedunt in Romanorum arbitrium, dedunt primo regionem, quæ eorum fuit, & urbes in ea, cum his vero* VIROS, ET FOEMINAS *existentes in regione, & urbibus* OMNES; *similiter fluvios, portus, sacra, monumenta in universum*: UT ROMANI OMNIUM ESSENT DOMINI; DEDENTES VERO SE NULLIUS AMPLIUS. Scipio Syphace victo, & capto, Masinissæ nuptias cum Sophonisba Syphacis uxore contractas exprobrat, addendo: *Syphax populi Romani auspiciis victus, captusque est; itaque* IPSE, CONJUX, *regnum, ager, oppida*, HOMINES, QUI INCOLUNT, *quidquid denique Syphacis fuit, præda populi Romani est. Liv. l.* 30. *c.* 14. Apud Senecam in Troadibus Pyrrhus ait: *Lex nulla capto parcit, aut pœnam impedit.* Vid. *Grot. l.* 3. *c.* 10. §. 1. *n.* 2.

Xenophon *l.* 3. Cyropæd. ait: *Lex est inter homines perpetua, & juris gentium, quando urbs belligerantium capta fuerit, victoribus quævis, corpora quoque, & pecuniam in victorum potestatem concedere. Plato l.* 1. *Leg.*

Aristoteles *Polit.* 1. *c.* 4. pactum conventum quoddam esse, ait, in quod omnes consentiunt, quod quæ bello superantur, victorum potestati permittantur.

Menippus regis Antiochi ad Romanos legatus inter tria fœderis genera refert

(p) d. l. §. 17. (q) d. l. §. 20. (r) Grot. L. 3, c. 8, per tot.

fert unum, quo bello victis dicerentur leges, quo in genere quid victum habere, quo mulctari illum velles, victoris esse arbitrium. *Liv. l.* 24. *c.* 57. *Diod. Sic. Exc. Leg. IV.*

JCti Romani jure gentium (quod cum jure humano originem cepit) captos Servos fieri, ajunt, *L.* 1. *per pract. l.* 7. *per A. R. D.* posita autem servitute ponitur quoque jus vitæ, & necis. *Vid.* §. 2. *Inst. His, qui sui, &c.*

Alorcus Sagunti deditionem suasurus, cum omnia ait, victoris sint, hæc (scil. deditionis conditiones) patienda censeo potius, quam trucidari corpora, rapi, trahique ante ora vestra conjuges, ac liberos, belli jure sinatis. *Liv. l.* 21. *c.* 13.

In deditione populi Collatini victores percontabantur a victis, *Deditisne vos, populumque Collatinum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utensilia, divina, humanaque omnia in meam, populique Romani ditionem?* Liv. l. 1. c. 37.

De Græcis idem tradit Thucydides *Lib. V. p. m.* 333. (*pag.* 405. *ed. H. Steph.* 1588.) *De hominibus ita naturæ necessitate comparatum, ut haud dubie quisque semper ei dominetur, quem superaverit. Qam legem neque tulimus ipsi, neque novam primi omnium usurpamus, sed quæ jam recepta erat suscipimus, usurpamusque; relicturi etiam perpetuam futuram: ac pro comperto habentes, vos quoque, ac cæteros, si eadem, qua nos, facultate præditi essetis, idem esse facturos.*

Teleboes a Thebanis victi divina, humanaque omnia, urbem, & liberos, in arbitrium Thebanorum dedunt, apud *Plaut. Amphitr. N.* 102. *seq.*

Annibal in oratione ad milites, spem prædæ facturus, ait: *Quidquid Romani tot triumphis partum, congestumque possident, id omne* VESTRUM CUM IPSIS DOMINIS *futurum est.* Liv. *l.* 21. *c.* 43.

Cyrus in colloquio cum Armeniæ rege bello victo, *præclare esse*, ait, *ita pugnare, ne quis servus fiat; at si quis bello victus, vel alio quodam modo in servitutem redactus dominorum potestati se eximere moliatur, id injuria fieri:* certissimo indicio, populum bello victum in servitutem detrudi. *Xenoph. Cyrop.* 3. *p m* 69.

Hinc varia exempla exstant, ubi populi bello victi sublata omni juris communitate personalem servitutem subierunt. *Grot. l.* 2. *c.* 9. §. 6. Ita enim Argivi vendiderunt Micenæos, *Pausan.* 2. 113. & 17. 448. Philippus Olynthios, *Justin.* 8. 3. Alexander Thebanos, *Gell. N. A.* 10. 3. Lydis victis arma, & equi ademti, jussique cauponas, & ludicras artes, & lenocinia exercere. *Just. l.* 1. *c.* 6. Conf. *Grot. l.* 2. *c.* 9. §. 6.

Atque tale imperium Grotius vocat herile, quo ipso civitatem desinere, ait, & magnam fieri familiam, *l.* 3. *c.* 8. §. 2.

Neque regeri potest, paucissimos cives illorum criminum reos esse; adeoque in senes, mercatores, rusticos, aliosque, qui actu non militant, jus illud belli obtinere non videri. Nam omnia membra civitatis judicium universitatis sequuntur, factum ejus approbant, vel approbare tenentur, sed & opibus, vel consilio saltem, injuriam illam defendunt, eoque omnino delinquunt. Conf. *l.* 19. §. *fin. Capt. & part.* Sane, inter privatos jure receptum est, ut is, qui opem fert delinquenti, qui consilium ei dat, qui laudat, vel approbat factum illicitum, æque criminis reus sit, quia causa est damni,

mni, & injuriæ. *Vid l.* 2. *c.* 17. Multo magis igitur in cives civitatis hostilis, qui tot malorum causa sunt, animadvertere licebit.

Cæterum, ab arbitrio victoris dependet, an regno victo autonomiam restituere, an illud in provinciæ formam redigere, an alienare, an alii in feudum dare velit. Prout enim victor de re sua disponit, ita jus est. *Grot. l.* 3. *c.* 8. §. 1. *n.* 3. *&* §. 2. *n.* 1. *& l.* 3. *c.* 15, *per tot.* Xenophon laudat Agesilaum, qui quascunque civitates in suam redigebat potestatem, has immunes habebat ab his, quæ servi dominis præstant, ea tantum imperabat, in quibus liberi homines rectoribus parent, *apud Grot. l.* 3. *c.* 8. §. 2.

Denique victor, qui imperium occupat, acquirit quoque 1°. accessiones, & quicquid ad jura illius populi pertinet. (*Vid. Grot. l.* 3. *c.* 8 §. 1. *ibique not.*): 2°. dignitatem, & privilegia illi imperio cohærentia. Atque ex hoc capite Imperium Romanum translatum est ad reges Germaniæ. *Vid. supr. l.* 2. *c.* 9. §. 11.

§. DCCLIII. Hinc sequitur SECUNDO, in populum victorem transire quoque ACTIONES, quæ populo victo, vel in eum, dantur.

Si proinde civitas bello subacta mutuo dedit 1000. alii civitati, victor exigere hoc mutuum potest, & civitas, quæ debet, solvendo liberatur. Sed & victor remittere debitoribus potest id, quod debent: uti Alexander Thebarum victor Thessalos obligatione centum Talentorum liberavit [s]; quod factum imitatus est Cæsar, donato Dyrrachinis ære alieno, quod eis, qui a Cæsare victi erant, debebant. [t]

E contrario si populus victus alii civitati debet, victor, qui in omne jus succedit, etiam debita civitatis solvere tenetur. Cum enim victor in patrimonium populi, i. e. territorium, (cui æs alienum inhæret [u]) ejusque reditus, & jura succedat, illud transit cum onere, & commodo.

§. DCCLIV. Effectus *imperii* bello quæsiti est, ut populus victor pro lubitu de eo disponere, adeoque delere imperium, vel in provinciæ formam illud redigere, vel bene meritis id concedere possit [x]. Adeoque hactenus regnum jure vocari potest *Patrimoniale.*

n. 1. Notanter diximus, dispositionem hanc competere *populo victori*; non vero *regi* bellum gerenti [y]: hic enim bellum gerit non suo jure, sed jure, & nomine populi; adeoque quidquid adquirit, adquirit populo. Rex instrumentum saltem est, cujus actio referri debet ad causam, i. e. populum.

Idque verum est, etsi rex suis sumtibus bellum gerat [z]; non enim quæritur, cujus pecunia, sed cujus jure bellum geratur. Rex enim numquam bellum gerit suo jure, sed semper jure populi.

Ex his satis apparet, regem in tale imperium bello quæsitum non plus juris habere, ac in populum victorem; indeque eum absque consensu populi victoris 1. alienare tale regnum non posse, nec pro parte [a], 2. nec regi victo tutorem dare [b], 3. nec dividere tale regnum inter mares, & feminas [c], 4. nec adoptivos, ac spurios ad succes-

(s) Grot. L. 3, c. 8, §. 4. (t) d c. 8, §. fin. (u) Supr. §. 346. (x) L. 3, c. 8, §. 1, n. 1, §. 4, & §. fin. Ita Romani regnum Bythyniæ Attalo dederunt. (y) Dissent. Grot. L. 1, c. 3, §. 11, n. 1, & §. 12. L. 3, c. 8, §. 1, n. 3, & §. 2, n. 1. (z) Dissent. Grot. L. 3, c 8, § 2, n. 1. L. 1, c. 3, §. 12, n. 3. (a) Dissent. Grot. L. 1, c. 3. §. 12, n. 3, seq. L. 3, c. 20, §. 5. (b) Dissent. Grot. L. 1, c. 3, §. 15. (c) Dissent. Grot. L. 2, c. 7, §. 12.

successionem admittere [d], nec 5. exhæredare filios liberos [e], nec 6. regno tali se abdicare [f], nec 7. judicare de successione futura [g], posse. Præterea 8. verum non est, regem unum liberorum ad successionem vocare posse, & tunc reliquis teneri præstare æstimationem [h]; 9 successorem teneri ex promissis antecessoris etiam in actis non regiis [i]; 10. regem captivum pacem posse de tali regno facere [k], &c. *Vid. Not. ad Grot. l.* 1. *c.* 3. §. 12.

n. 2. At populus victor omnia, quæ prioribus septem numeris continentur, peragere potest. Præterea liberum populo est, unum liberorum regiorum ad successionem vocare; nec reliqui æstimationem petere possunt.

§. DCCLV. Si populus vel tacite, vel expresse regi suum jus in populum victum committit, verum est, regem actus illos exercere posse: at tunc non suo jure, nec jure patrimonii sui exercet, sed jure populi victoris.

§. DCCLVI. Definit imperium bello quæsitum 1. si populus pristina jura recipit, sive durante bello, adeoque jure postliminii; sive finito bello, si vel propria virtute, vel ope aliorum jugum excutiunt: 2. si populi victoris jus desinit, i. e. si ipse alieno arbitrio subjicitur [l]: 3. si sub certa lege deditio facta est, & victor leges deditionis violat.

Non vero finitur 4. morte regis: nec 5. exstincta familia victrice, quia jus populi victoris subsistit: hinc exstinctis Carolingis Henricus Auceps jura Imperii acriter vindicavit contra Duces Bavariæ, & terræ Rhenensis, qui finita familia victrice jus imperii exstinctum esse causabantur: nec 5. si populus victor imperium alienat, vel si in victos sævit, leges eorum fundamentales evertit, &c. quia victori omnia in victos licent.

CAPUT III.

De captis, ac receptis, & reversis Postliminio.

§. DCCLVII. DIximus, res, & personas hostis, si capiuntur, fieri capientium; adeoque capienti acquiri dominium tum in res, tum in personas hostis.

Hoc autem dominium conditionem continet, nisi res, vel persona ad pristinos Lares revertatur [m]: existente enim hac conditione omnia in pristinum statum restituuntur, & persona pristina recipit jura; res autem pristino restituitur domino, idque *jure postliminii.* [n]

Postliminium dicitur a *post*, & *limen*; & nihil aliud est, quam jus quo id, quod bello captum est, a pristino domino recipitur, eoque in pristinum statum restituitur. [o]

§. DCCLVIII. *Causa* hujus juris postliminii non est jus gentium voluntarium [p]; sed illud ex ipsa ratione naturali fluit. In bello enim, ubi communis

(d) Dissent. Grot. L. 2, c. 7, §. 3, & 12. (e) Dissent. Grot. L. 2, c. 7, §. 25. (f) Dissent. Grot. L. 2, c. 7, §. 26. (g) Dissent. Grot. L. 2, c. 7, §. 27. junct. L. 2, c. 14, §. 10. (h) Dissent. Grot. L. 2, c. 7, §. 13. (i) Dissent. Grot. L. 2, c. 14, §. 11, 12. L. 3, c. 20, §. 6. (k) Dissent. Grot. L. 3, c. 20, §. 6. (l) Grot. L. 2, c. 9, §. 3, seq. (m) Grot. L. 3, c. 16, §. 1. & c. 9, §. 6. (n) Grot. L. 3. c. 9. & c. 16. (o) L. 19, pr. D. de captiv. (p) Dissent. Grot. L. 3, c. 9, §. 1.

munis judex non est, qui causa cognita inter duas summas potestates bellum gerentes litem decidat, *unaquaeque pars* sibi jus asserit, alteri negat [q]. *Subditi*, & *socii*, sequuntur cujusque partis judicium, quod obtinet, & exercetur in iis, quae sunt, vel fiunt, intra cujusque, vel sociorum fines [r]. *Reliquae gentes omnes*, ceu mediae, judicium suspendunt, utriusque factum pro jure habent, & sequuntur possessionem. [s]

n. 1. Ex his principiis sequitur, res nostras, civesque nostros ab hoste captos, adquiri capientibus quamdiu res, vel persona, in eorum potestate est [t]: ex judicio enim hostis (quod cum effectu in captis valet) nos injuria agimus, cujus reparationem ex eis, quae capit, sibi deberi existimat [u]; adeoque hactenus dominium nostrum desiit.

Si vero capta, & amissa recipiuntur, & res, vel personae intra fines nostrae civitatis revertuntur, pristini rerum receptarum domini, civesque reversi, omnia pristina jura recipiunt: jam enim praevalet judicium nostrae civitatis, quae hostem injuria cepisse, asserit [x]. Atque hoc *jus postliminii* vocatur. [y]

§. DCCLIX. Ut igitur postliminio locus sit, requiritur 1°. ut *hostes invicem* sint, quorum res, vel personae recipiuntur, vel revertuntur. Inter foederatos igitur, & liberos, etsi *extranei* sint, numquam postliminium obtinet. *Etenim* (quae sunt verba PROCULI) *quid inter nos* (& foederatos illos, ac liberos) *postliminio opus est, cum & illi apud nos libertatem suam, & dominium rerum suarum, aeque, ac apud se retineant, & eadem apud se contingant.*

Aliud autem obtinet in illis *exteris*, *cum quibus neque amicitiam, neque hospitium, neque foedus amicitiae causa habemus. Hi enim hostes quidem non sunt; at ea, quae ex nostris ad eos perveniunt, capiunt, & liber homo noster ab eis captus servus fit, & eorum: idemque est, si ab illis ad nos aliquid perveniat.* Hoc igitur casu postliminium datum est [z]. Tales autem exteri sunt, v. g. Algerienses, Fezzenses, &c. qui piraticam in omnes promiscue exercent, & olim Germani. [a]

n. 1. 2°. Requiritur, ut *bellum* sit *publicum*, i. e. ut inter duas summas potestates geratur [b]. Hinc postliminium non obtinet in captis bello civili [c], vel a praedonibus [d], sed illis omnia ipso jure restituuntur.

n 2. 3°. Requiritur, ut res, vel persona *bello* capta sit: si enim durante *pace* capitur, injuria est, adeoque postliminio opus non est. Excipe 1. si illi, qui in pace ad alios pervenerunt, & bellum subito exarsisset, apud eos, qui nunc hostes sunt, deprehenduntur, & servi efficiuntur: hi enim etsi in pace capti sint, postliminio revertuntur [e]. 2. Si cum gente quadam nec amicitiam, nec foedus amicitiae causa con-

(q) B. Par. in Diss. de postlim. in pac. sect. 1, § 2, & 1. Vid. L. 19, pr. de captiv. (r) Dict. Diss. sect. 1, §. 4. (s) Vid. Diss. procem IX. §. 168. (t) L. 5, §. 7, L. 7. pr. L. 51. D. de adquir. rer. domin. L. 1, §. 2. D de adquir. possess. (u) L. 19, pr. D. de captiv. (x) Ibid. (y) L. 7, pr. D. de adquir. rer. domin. L. 19, pr. D. de captiv. (z) L. 5, §. 2, D. de capt. & postlim. revers. (a) Caes. de bell. Gall. VI. 23. Grot. L. 2, c. 15, §. 15. (b) Grot. L. 3, c. 9. §. 4. (c) d. c. 9, §. 16, 17. L. 21, D. de capt. & postlim. revers. (d) L. 5. L. 1, §. 2, D. de capt. & postlim. revers. (e) L. 12, pr. D. de capt. & postlim. revers.

contractum habemus, i. e. si liber quidem populus latrocinia promiscue exercet, cives nostros, qui ad eos perveniunt, servos facit, res nostras rapit, cum tali populo pax nobis est; bellum enim indictum ipsi publice non est, adeoque hostis non est: *l.* 24. *ff. capt. & postl.* at nihilominus postliminium obtinet.

Hinc constat, *transfugas* non gaudere jure postliminii, quia capti non sunt *bello*, sed ultro in hostium castra migrarunt. *f*

n. 3. 4°. Requiritur, ut res capta *in hostis potestate, & custodia sit constituta*: quod fit si intra fines, & præsidia hostis, ejusque sociorum, est perducta. *g*

n. 4. 5°. Requiritur, ut res captæ *receptæ*, vel personæ *reversæ* sint: quod factum censetur, si intra fines nostri imperii *h*, & intra præsidia nostra esse cœperunt *i* (ibi enim primum nomine publico tuti esse incipiunt *k*); vel si ad socios *l* (non si ad medios *m*) veniunt, modo personæ animum habeant revertendi: secus ergo si domicilium mutarunt, & pace facta (qua cautum erat, ut redire possint) apud hostes manere malint. *n*

n. 5. Non vero 6°. requiritur, ut *ex injusta causa* captæ, & jure receptæ sint res, vel personæ *o*: nam ex judicio nostræ civitatis, quod intra fines nostros valet, nostra semper ab hoste injuria capta esse, adeoque jure recipi, asseritur. Quis ergo judicabit, an jure, an injuria, capta, & recepta sit? Judicium hoc morali ratione effectum habere nequit; adeoque Deo id relinquendum est.

§. DCCLX. Postliminio recipiuntur 1. RES. Equidem de rebus *immobilibus* omnes consentiunt *p*; adeo ut jura quoque rebus soli cohærentia, veluti servitutes, immo & pristinæ qualitates restituantur, & res illæ receptæ iterum fiant sacræ, sanctæ, & religiosæ *q*. Non tantum autem agri, sed & civitates, insulæ, territoria, &c. postliminium habent. *r*

n. 1. De rebus *mobilibus* contrariam GROTIUS *s* statuit regulam: has enim jure gentium cedere occupanti, ait; & eas saltem excipit, quæ in bello usum habent. *t*

At verius est, res mobiles quoque naturali jure pristino domino jure postliminii restitui: 1. quia tota ratio naturalis postliminii in eo consistit, quod ex judicio civitatis nostræ res injuria ab hoste capta sit; si proinde res ad nostros limites redit, cum effectu judicium civitatis nostræ valet, indeque res pristino suo domino, cui injuria ablata fuit, restitui debet. *Naturali æquitate introductum est, ut qui per injuriam ab extraneis detinebatur, is ubi in fines suos rediisset, pristinum jus suum reciperet* *u*. Hæc autem ratio 2. æque in rebus mobilibus, ac immobilibus obtinet. Atque hinc

(*f*) L. 19. §. 5, §. 8, D. de capt. & postlim. reverf. ibique Gothofred. Grot. L. 3, c. 20. §. 12 (*g*) L. 19, §. 3. L. 5, §. 1, de capt. & postl. reverf. (*h*) L. 19, pr. & §. 3, D. eod. (*i*) L. 5, §. 1. L. fin. D. eod. (*k*) L. 19, §. 3, D. eod. (*l*) L. 5, §. 1. L. 19, §. 3, D. eod. Dissent. Grot. L. 3, c. 9, §. 2, 3, 4. (*m*) Grot. L. 3, c. 9, §. 2. seq. (*n*) D. L. 20, pr. D. de capt. & postlim. reverf. (*o*) Dissent. Grot. L. 3, c. 16, §. 1. ubi jure gentium demum voluntario introductum esse, ait, ut etiam res jure captæ postliminio recipiantur. (*p*) Grot. L. 3, c. 9, §. 13. (*q*) Grot. L. 8, §. 13. L. 36. ff. de religiof. (*r*) Grot. L. 3, c. 9, §. 14. (*s*) d. c. 9, §. 4. (*t*) Grot. L. 3, c. 9, §. 14. (*u*) L. 1, pr. D. de capt. & postl. rev.

hinc 3. moribus res mobiles receptas pristinis restitutas fuisse dominis, exemplis probavit B. Parens. Idem quoque traditur 4. in jurisprudentia Romana; quod in Commentario plenius probavimus. [x]

n. 2. Inter RES quoque referuntur servi, & ancillæ [y]. Hi igitur quoque recipiuntur postliminio, & pristino restitui debent domino, etsi ab hoste manumissi [z], a mediis [a], vel civibus [b] nostris redemti, vel transfugæ [c] sint: at recepti non videntur, nisi actu in nostram potestatem revertantur. [d]

§. DCCLXI. Porro & 2. postliminio revertuntur PERSONÆ LIBERÆ ab hoste captæ [e], cujuscumque ætatis, & sexus, sive vi receptæ, sive dolo profugerint, sive ab hostibus dimissæ sint [f]; quin etsi per alienationem ad medios jure commercii pervenerint: quia medius rem captam ab hoste adquirit cum sua qualitate, & conditione. [g]

§. DCCLXII. Hæ personæ postliminio reversæ omnia pristina jura recipiunt [h]: adeoque 1. res domi relictas, mobiles, & immobiles, etiam quæ apud medios habuerunt; 2. res ab hoste captas, si postea ad fines nostros, vel sociorum nostrorum, perveniunt; 3. omnia jura civilia, patriam potestatem, testamenti factionem, &c; 4. omnes actiones eis, & in eos, restituuntur: non vero 5. ea, quæ facti sunt, recipiunt; atque hæc ratio est, cur possessionem non recuperent [i], etsi dominio forte utantur [k]: adeo ut reversi non continuent usucapionem, sed novam inchoent [l]; nisi per alium possideant. [m]

§. DCCLXIII. Quid vero de rebus, & juribus dicendum, quæ habuerunt apud populos pacatos? Resp. ea quoque recipiunt, & hactenus quoque omnia jura eis, & in eos restituuntur [n]; nisi pendente captivitate res victori traditæ, debita ei soluta, vel a victore remissa sint. [o]

§. DCCLXIV. Quæritur, an etiam matrimonium redintegretur? Quod omnino affirmamus, quia omnia pristina jura recipit, nec ulla ratio dari potest, cur non jura quoque in uxorem reciperet: idque jure Romano quoque obtinet.

Neque obstat *L.* 14. §. 1. *D. de capt. & postlim. reverſ.* ibi: *non enim ut pater filium, ita uxorem maritus postliminio recipere potest, sed consensu demum redintegratur matrimonium.* Conf. *L.* 8. *D. eod.*

Resp. non afferitur, *uxorem a marito non recipi postliminio*, sed *eam non recipi* NB. *uti paterfamilias recipit filium*: pater enim recipit filium *etiam invitum*; maritus autem recipit uxorem non nisi volentem. Si igitur uxor non vult recipere maritum, certum est, non redintegrari matrimonium, quia uxor divortium facit; atque hinc si nulla probabili causa interveniente divertit, pœnas dissidii dat. [p]

Nec

(*x*) D. l. 19, D. & argum. l. 10, l. 12, C. de postlim. reverſ. (*y*) Grot. l. 3, c. 9, §. 11. (*z*) d. §. 11, n. 1. (*a*) Ibid. (*b*) d. §. 11, n. 3. (*c*) d. §. 11, n. 2. (*d*) d. §. 11, n. 1. (*e*) Grot. l. 3, c. 9, §. 5. (*f*) d. c. 9, §. 5. (*g*) d. c. 9, §. 7. (*b*) Grot. l. 3, c. 9, § 6. (*i*) l. 12, §. 2, de capt. & postlim. reverſ. l. 23, §. 1, D. de adquir. possess. l. 11, de usurpat. & usucap. (*k*) L. 23, §. 1, D. ex quib. cauſ. major. (*l*) d. l. 19, l. 15, D. de usurp. & usucap. l. 44, §. fin. D. eod. (*m*) d. l. 12. (*n*) Grot. d. c. 9, §. 6, 7. (*o*) Vid. infr. (*p*) L. 8. D. de capt. & postlim. reverſ.

Nec porro *obstat*, captivitate matrimonium dirimi [q], indeque uxorem non esse in matrimonio, etsi uxor velit [r]? Resp. Dirimitur matrimonium quamdiu servus est (cujus rei rationem alibi exposuimus*), adeoque matrimonium in suspenso est; si captus redit, redintegratur matrimonium, nisi alter alteri divortium mittat: si non redit, vidua a tempore captivitatis fuisse videtur. Hinc uxor exspectare hunc eventum tenetur, adeo ut si de vita capti mariti constat, uxor plane non ad secunda vota convolare, & si dubium sit, mortuus sit, an non, elapso demum quinquennio alii nubere possit: atque hactenus uxor jura nuptarum retinere dicitur [s]; si his neglectis ad secunda vota properet, pœnas dissidii dare tenetur. [t]

n. 1. Non autem personæ saltem singulæ jus postliminii habent, sed integri quoque populi, vel pars populi: si nimirum durante bello vel propria virtute, vel ope sociorum, sese potestati hostis eximunt [u], etsi forte civitas diruta, & cives sub corona venditi sint [x]. Non enim corpus periisse videtur, quod restitui ope sociorum potest, & actu restituitur.

n. 2. Aliud dicendum si populus vere victus, adeoque *bellum finitum* est, ita ut nec princeps, nec populus, nec socii amplius resistant; tunc enim populus vere interiit, species civitatis mutatur, & corporis ratio tollitur [y]. Hic igitur populus numquam postliminio recipit pristina jura, utpote semel exstincta: sed tanquam servus contumax, & subditus rebellis, coerceri potest. [z]

n. 3. Idque adeo verum est, ut populus talis si facto ipso se eximit, & vi libertatem recuperat, novus populus esse incipiat [a]: qualis quoque est si victor ipse libertatem populo post aliquod tempus ex gratia restituit, ut in Thebanis factum legimus [b]. Si illi, qui olim socii fuere populi subjugati, postea bello cum victore orto, eundum populum in suam redigunt potestatem, hic populus non recipit pristina jura, sed novo victori cedit. [c]

§. DCCLXV. Hinc jam facile deciditur quæstio, *an Rex, cui imperium vi hostili ereptum est, si postea illud recipit, postliminio imperium recipiat?* Sane, *si bellum nondum finitum est*, ut si rex ejectus apud vicinos, & fœderatos, auxilia quærit, certum est, eum recipere imperium jure postliminii; sive propria virtute populi, sive ope sociorum populus potestati hostium eximatur [d]. Sane, sociis populus ille non adquiritur, quia jure regis ejecti bellum gerunt, adeoque ei adquirunt. At *bello semel finito*, i. e. si vel rex captus est, nec socii amplius ejus causam defendunt: vel si rex pace facta juri suo renunciat, jus regis semel exstinctum numquam reviviscit. Et licet forte casu aliquo populus ille sese recipiat in libertatem, non tamen recidit in pristinam causam, sed novus fit

(q) L. 1, D. de divort. L. 56, D. solut. matrim. (r) L. 12, §. 4, D. de capt. & postlim. revers. (*) Vid. Grot. illustr. Tom. IV. p. 146. *b. edit.* (s) L. 6, D. de divort. (t) d. l. 6, l. 8, ff. capt. (u) Grot. l. 3, c. 9, §. 9, §. 10, n. 3, §. 13, n. 1, cap. 16, §. 4. (x) Dissent. Grot. l. 3, c. 9, §. 9, d. c. 16, §. 4. (y) Grot. L. 2, c. 9, §. 3, seq. (z) d. c. 9, §. 14. & c. 22, §. 11. in fin. (a) Grot. l. 2, c. 4, §. 11, & 14. (b) Grot. l. 3, c. 9, §. 9. (c) d. c. 9, §. 12. (d) d. c. 9, §. 12, c. 16, §. 4.

fit populus: & si se pristino regi submittit, nova est electio. [e]

§. DCCLXVI. Populus postliminio restitutus omnia jura publica recipit; eique credita, & debita restituuntur. Atque ex hoc capite Thebani a Cassandro restituti debitum a Thessalis exigebant: at hi merito opposuerunt, Thebanos non jure postliminii restitui, sed ex nova gratia victoris, indeque jura antiqua interiisse; praeprimis cum victor debitum illud jure belli quaesitum Thessalis remiserit, adeoque ex hoc quoque capite debitum exstinctum fuerit.

§. DCCLXVII. Sed & singuli, populo restituto, pristina jura recipiunt, adeoque & illi ex debitis convenire, & conveniri possunt: nisi hostis jure praedae debita illa exegerit, adeoque jus creditoribus abstulerit. Exempla, vide apud *Matth. de Afflict. dec. Neap.* 150. *n.* 32. 34. *Decius Consf.* 25. *Pet. de Anch. Consf.* 64. *Bald. Consf.* 228.

§. DCCLXVIII. Gravis quaestio est, quidnam juris sit circa actus a victore medio tempore occupationis gestos. Resp. idem hic obtinet, quod in tyranno (*Vid. Grot. illustr. l.* 1. *c.* 4. §. 15. *pag.* 364.): nimirum, omnes actus sub auspicio usurpatoris gesti nulli sunt, quia is ex judicio civitatis, quod ea recuperata praevalet, injuria occupavit, *ibid.*

Exc. 1. si civium aliquis locupletior ex tali actu vitioso factus est injuria concivis: exempla vide apud *Matth. de Affl. Dec.* 149. *Grot. l.* 3. *c.* 19. §. 4. *Hyppol. singul.* 306. & *Consf.* 12. *n.* 20.

Exc. 2. Si actus illi pars sunt administrationis, uti si partes coram judice ordinario litigant, hi actus judiciales non rescinduntur. *Matth. de Affl. Dec.* 77. *Ursill. in addit. ad Matth. de Affl. Dec.* 62. *n.* 1. Nisi hi quoque actus edicto nulli declarati fuerint, uti factum a Ferdinando, fugato Carolo VIII. rege Galliae. *Matth. de Affl. Dec.* 55. Atque hac ratione nituntur exempla ab hoc allegata *Dec.* 70. *Dec.* 55. *Dec.* 50. Add. *Ursill. ad Decis.* 77. *n.* 3. *Capyc. Dec.* 179. Conf. *Grot. illustr. L.* 3. *c.* 9. §. 9.

§. DCCLXIX. Cessat autem postliminium, 1. si non bello publico inter duas summas potestates disceptatur, sed res, aut persona a praedone, vel in bello civili capitur. [f]

2. Si res antequam in praesidia hostis deducatur, recipitur; quia numquam capta fuit. [g]

3. Si injuria hosti imputari nequit: uti [a] si civis nostra voluntate hosti deditur: [b] si, cum pace ei concessa fuerit libertas redeundi, domicilium apud hostes elegerit: *l.* 20. *ff. captiv.* [c] si civis ad hostem transfugit. [h]

4. Si quis postliminii jura non contra hostem, sed contra concivem allegat [i], uti si civis debitor vi coactus solvit usurpatori id, quod concivi debet. Quod multo magis verum est si utiliter concivis negotium gessit: uti si quis pro liberando debito, quod usurpator injuria exigit, rem suam concivi vendiderit, hanc enim ab emtore jure postliminii repetere nequit. Idem dicendum si fidejussor solvit, qui, ut civis ab injusto carcere liberetur, fidem interposuit. [k]

5.

(*e*) Conf. Comment. ad Grot. d. c. 9. § 11. (*f*) §. 759, *n.* 1. (*g*) §. 759. n 3. (*h*) Grot. L. 3, c. 10, §. 10, n. 1, ubi male id juri Romano tribuit. (*i*) Vid. §. 7, 66, seq. (*k*) Exempla exstant apud MATTH. DE AFFLICT. D. HYPPOLIT. in Singul. 306, & in Consil. 12. n. 20. URSELLIN. ad MATTH. DE AFFLICT. Dec. 149. n. 1. seq. ibique DD. Vid. supra §. 768.

5. Si via ordinaria juris aliquid contra captum ftatutum eft. [l]

6. Si populus victus, & in poteftatem victoris per ultimam victoriam redactus eft, vel fe dedit; is enim, licet poftea vel vi, vel gratia victoris, priftinam libertatem recipiat, non tamen jure poftliminii gaudet, fed novum populum conftituit. [m]

7. In pace poftliminium ceffat, fi in pactis dictum eft, *ne res, & perfonæ bello captæ poftliminio redeant:* vel, *fi claufula amneftiæ, aut ut omnia in ftatu, quo nunc funt, maneant*, adjecta eft. [n]

8. In illis, quæ facti funt; ut in poffeffione [o]: hinc non nifi refciffa ufucapione per actionem refcifforiam poffeffio amiffa reftituitur. [p]

§. DCCLXX. Jure Romano poftliminium præterea ceffabat 1. in navibus, quæ in bello ufum non habebant [q]; 2. in armis, veftibus, equis, &c. [r]; 3. filio tranfuga recepto nec patria poteftas domino reftituebatur. [s]

4. Ante Legem Corneliam bello capti plane excludebantur a jure poftliminii. Succenfebant enim Romani fuis militibus, quod non mortem potius optaffent, quam captivitatem: hinc negligere hos captos, nec in pace eorum mentionem facere folebant. Immo adeo ignominiofum fervorum nomen Romanis vifum fuit, ut finxerint, cives, & milites numquam captos, adeoque numquam fervos fuiffe. [t]

Si enim in captivitate *moriebatur* captus, ftatim in momento captivitatis mortuus fingebatur [t]; adeo ut liberis hæreditas retro delata videatur [u], & ea, quæ liberi ex bonis illis adquifiverunt, & quæ interim acceflerunt hæreditati, non in hæreditate patris fuiffe, fed propria liberorum effe cenferentur [x]: fed & quidquid pater captus difpofuit, five inter vivos, five per ultimam voluntatem, ipfo jure nullum fuit [y]; adeo ut nec vi teftamenti in captivitate facti, codicilli poftea cum liber effet confecti fubtili jure fubfifterent [z]. Denique liberi retro fui fuiffe videbantur [a]: & illi, qui durante captivitate ei nati funt, fi revertebantur, pro fpuriis habebantur. [b]

Si *revertebantur* capti, fingebatur, eos numquam fervos fuiffe [c], fed femper in civitate manfiffe [d]: adeoque actione directa omnia priftina jura recipiebant, i. e. vindicabant res fuas ab aliis poffeffas; actione mutui condicebant debita, &c. Et fi ab aliis ufucapta res fuit, actione refcifforia eam repetebant [e]: liberi femper in poteftate fuiffe cenfebantur [f], & matrimonium redintegrabatur. [g]

Apparet ergo, per legem Corneliam omnia jura captorum in fufpenfo, & in incerto fuiffe [h]: incertum enim fuit, an matrimonium fubfifteret, an non

(*l*) Capyc. Dec. Neap. 179, ibique late DD. (*m*) Grot. d. c. 9, §. 9. & 12. Vid. fupr. §. 765, feq. (*n*) Vid. fupr. §. 759, n. 5. (*o*) L. 12, §. 1, 2, D. de capt. & poftlim. reverf. l. 19, D. ex quib. cauf. major. (*p*) l. 18, C. de poftlim. (*q*) l. 2, D. de capt. & poftlim. (*r*) d. l. 2, §. 2, & §. 8, (*s*) l. 19, §. 7, D. eod. Grot. l. 3, c. 9, §. 10, n. 1. (*t*) l. 18, l. 22, §. 2, D. de capt. & poftlim. reverf. l. 1, C. de poftlim. (*u*) l. 12, §. 1, D. de capt. & poftlim. reverf. (*x*) d. l. 12, §. 1, D. eod. (*y*) d. l. 12, §. 5, D. eod. (*z*) d. l. 12. §. 5, D. eod. (*a*) d. l. 12, §. 1, D. eod. (*b*) l. 25, D. de captiv. & poftlim. reverf. L. 1. C. de poftlim. (*c*) l. 5, §. 1, D. de capr. & poftlim. reverf. l. 12, §. 5, 6, D. eod. (*d*) l. 16, D. eod. d. l. 22, §. 2, & 3, D. eod. (*e*) l. 18, C. de poftlim. L. fin. C. ex quib. cauf. (*f*) d. l. 12, §. 1, D. (*g*) Vid. fupr.

non *i*? an liberi sint in patria potestate, an sui? [k] &c. Omnia enim dependebant ab eventu, an moriatur captus, an revertatur. [l]

Cæterum, captis curator constituebatur, qui bona eorum tueretur [m] (non vero in judicio ageret [n]).

§.DCCLXXI. At 5. etiam post legem Corneliam cessabat postliminium in actibus, quos capti ut servi gesserunt; cum enim lex illa fingat, captos nunquam servos fuisse, necessario sequitur, actus intermedios pro non actis habitos fuisse: hinc nulla eorum valebat dispositio; quod demum a Leone mutatum est. *Nov. Leon.* 140. Vid. *Comment. ad Grot. l.* 3. *c.* 9. §. 1.

§. DCCLXXII. Quæritur, *an hodie juris postliminii usus aliquis supersit?*

Quod omnino affirmandum est, adeo ut non tantum capti, & reversi omnia pristina jura ipso jure recipiant, nec opus sit fictione legis Corneliæ; sed & dispositiones captorum, omnesque actus durante captivitate gesti valeant [o], &c.

Idque verum est, etsi cum aliis gentibus, apud quas capti servi fiunt, bellum geratur. [p]

In rebus hodie quoque obtinet jus postliminii. Cum enim jure gentium res nostræ, quæ ab hostibus nostris capiuntur, statim fiant capientium [q], eo ipso amittimus dominium pristinum [r]; sed tantum quamdiu sunt in potestate hostis. Si proinde recipitur res, quam injuria nobis ablatam esse asserimus, jure postliminii eam recipimus; adeoque non cedit capienti; nisi legibus civitatis aliud statutum sit.

C A P U T IV.

De Sociis Belli.

§.DCCLXXIII. Examinavimus in præcedentibus, quinam jus belli habeant, & quid illis in bello liceat: quia vero in plerisque bellis alii sunt, qui bellum gerentibus assistunt, de his *sociis belli* jam agemus.

Socii belli fiunt duplici modo: 1. si utraque pars læsa est, & læsi societatem ineunt de mutuis injuriis communibus viribus vindicandis: 2. si duo paciscuntur, quod alter alteri contra vim, & injuriam aliorum assistere, & auxilia sibi invicem mittere velint.

Priori casu duplex bellum est, quia quisque propriam injuriam vindicat. Hinc duplex indictio belli requiritur: si transigunt de bello, duplex pax est, etsi uno instrumento comprehensa: unusquisque sibi capit, & capiendo adquirit: quisque suis sumtibus agit, &c. nisi lege fœderis aliud dictum sit.

De his sociis belli hic non agimus, quia singuli sunt principales, & suo jure agunt, suamque injuriam vindicant, etsi communibus armis.

Poste-

(*k*) L. 22, §. 2, l. 12, §. 1, D. de capt. & postlim. reverf. (*i*) l. 12, §. 4, D. eod. (*k*) d. l 12, §. 2, l. 6, in fin. D. de tutel. l. 3, C. de postlim. (*l*) d. l. 12, §. 1. (*m*) l. 33, pr. D. de procurat. l. 15, D. ex quib. cauf. mai. l. 3. C. de postlim. (*n*) d. l. 15, pr. (*o*) B. Par. in Diss. de postlim. in pac. sect. 2, §. 9, & 12. (*p*) Aliter B. Parens dict Sect. 2, §. 9. (*q*) l. 5, §. 7, l. 7, pr. D. de adquir. rer. domin. l. 51, §. 1, D. eod. l. 1, §. 2, D. de adquir. possess. (*r*) l. 19, pr. D. de capt. & postlim. reverf.

POSTERIORI cafu focius faltem eft inftrumentum caufæ principalis, & non fuo jure, nec fuo nomine agit, fed alterius caufæ accedit. Hinc unum faltem bellum eft. Cujus rei infignes jure naturæ funt effectus: nam 1. focius clarigare, feu indicere bellum non tenetur [s]: 2. non fuis, fed ejus fumtibus bellum gerit, cujus caufam defendit [t]: 3. quidquid capit, non fibi, fed caufæ principali adquirit [u]: 4. captum quoque cenfetur, quod ad præfidia focii pervenit [x]: 5 poftliminio reverfum videtur, quod ad limen focii revertitur [y]: 6. principalis victus nondum cenfetur, etfi ejus vires deftructæ fint, quamdiu focius adhuc defendit [z]; 7. fi bellum pace finitur, una tantum pax eft, etfi in ea focii mentio facta fit [a]: 8. pax cum principali contracta prodeft quoque fociis, etfi horum mentio facta non fuerit [b]; nam de tota caufa, cui focii acceffferunt, tranfactum eft. Hinc 9. fi hoftis ex illa caufa contra focium aliquid machinatur, pacem cum principali contractam rumpere dicitur [c]: non vero 10. rumpitur pax, fi focius contra illam pacem aliquid agit: fed nova in hunc belli caufa eft. [d]

§. DCCLXXIV. SOCIETAS igitur BELLICA definitur pactum inter duas fummas poteftates initum, quo alter alteri auxilia promittit contra eos, qui vim eis inferre volunt.

§. DCCLXXV. *Caufa focietatis bellicæ* ex ratione naturali fluit: natura enim omnia licita funt, fine quibus jus a Creatore nobis conceffum falvum effe non poteft; hinc neceffario fequitur, nos etiam aliorum ope uti poffe, fi vires noftræ non fufficiant. Neque 2. hofti fit injuria: non a *læfo*, cui lædens præfcribere nequit, quibus defendendi mediis uti debeat, cum omnia in hoften liceant: nec a *focio*, quia hic defendit jus a Deo alii conceffum, adeoque inftrumentum eft juftæ alterius caufæ.

Juftitia ejufmodi focietatum exemplo omnium gentium probatur. Sane, nihil magis charitati Chriftianæ conveniens eft, quam affiftere illis, qui vi injufta opprimuntur. [e]

§. DCCLXXVI. Ex prædictis autem conftat, affiftere alii tantum licere, fi juftam læfus bellandi caufam habet [f], vel focius auxilia promittens juftam judicat. Unde fociis prius, quam bellum fufcipitur, judicium de juftitia caufæ permitti folet; quod GROTIUS exemplis probat. [g]

n. 1. Hinc 1. focietates bellicas, eo initas animo, ut in quodvis bellum nullo difcrimine promittantur auxilia, illicitas effe, merito GROTIUS ait, & auctoritatibus probat.

n. 2. Sed & 2. utrique partium bellum gerentium auxilia mittere nulla ratione licet; cum enim utrimque jufta belli caufa effe nequeat, neceffario injuriam unius partis defenderet is, qui utrique auxilia promittit: neque ullo prætextu fefe tueri poffunt qui vitam

(*s*) L. 3, c. 3, §. 9, c. 9, §. 2, n. 1, l. 1, c. 5, §. 1, §. 10, feq. B. Par. in Diff. de clarigat. §. 10, feq. (*t*) Grot. l. 3, c. 6, §. 23, & §. 24, n. 2. (*u*) d. §. 23. (*x*) l. 3, c. 9, §. 2. Vid. fupr. §. 743, n. 7. (*y*) d. c. 9, §. 2. (*z*) d. c. 9, §. 9, 12. (*a*) Grot. l. 3, c. 20, §. 33. (*b*) Ibid. (*c*) Ibid. (*d*) d. c. 20, §. 29. (*e*) Grot. l. 1, c. 5. §. 2, n. 2, & §. 7. l. 2, c. 25, §. 4, 5, 6, 9, 10, Tefmar. ad Grot. pag. 12, litt. l. & pag. 632, pof. 15. Gothofred. ad l. 4, D. de leg. Aquil. (*f*) l. 3, c. 1, §. 3. l. 2, c. 25, §. 4. (*g*) l. 2, c. 25, §. 4. (*h*) l. 2, c. 25, §. 1, §. 9.

vitam concivium diversis partibus militantium, invicem committunt. Merito igitur GROTIUS improbat in Ætolis, quod utrique parti militaverint, & utrimque prædas egerint. [i]

§. DCCLXXVII. Constituitur *societas bellica* utriusque consensu [k]: adeoque nemo injuriam alii illatam vindicare potest, nisi ejus consensu [l]; quia nescitur, num læsus dissimulare injuriam, quam se, suaque, belli periculo exponere malit: sed & suspecta sunt talia officia, & varia exempla sociorum a sociis oppressorum exstant. [m]

Excipe, si absens, qui jus suum defendere nequit, bello petatur: absentis enim negotium gerere, & justum, & laudabile est.

§. DCCLXXVIII. Constituunt *societatem bellicam* qui bellum gerere, & fœdus contrahere possunt; adeoque solæ summæ potestates. [n]

§. DCCLXXIX. *Objectum societatis bellicæ* sunt auxilia, quæ contrahentes sibi invicem promittunt in casum existentis, vel jam inchoati belli: unde differt ab aliis fœderibus, quæ de aliis juribus publicis contrahuntur, & de quibus supra egimus. [o]

§. DCCLXXX. Effectus societatis bellicæ alius est *intuitu Principalis*, alius *intuitu socii*, alius *intuitu hostis*.

Parti enim *principali* jus ex pacto hoc competit alterum compellendi, ut stet legibus societatis [p], adeoque auxilia promissa præstet; adeo ut si id recuset, justa in eum belli causa sit.

§. DCCLXXXI. Quæritur, *an præstari auxilia possint novis sociis contra veteres fœderatos, qui in fœdere caverant, ut utriusque populi socii ab utroque populo tuti sint?* Merito hanc quæstionem affirmat GROTIUS, quia fœdus illud non impedit quo minus socii assumi possint. Hinc fœdus ruptum dici nequit. [q]

Causa hæc disceptata fuit inter Athenienses, & Peloponnenses: ex his enim Corinthii Corcyrensibus bellum intulerunt, hi ab Atheniensibus auxilia petierunt, & obtinuerunt. Corinthii id fœderi, quod Athenienses cum Peloponnensibus, adeoque & cum Corinthiis pepigerant, contrariari dixere: Corcyrenses id negabant, quia juxta fœdus illud Atheniensibus novos socios adsciscere liceret, &c. Atque hanc sententiam sequuti Athenienses Corcyrensibus auxilia miserunt [r]: unde JUSTINUS male eos perjurii reos facit [s]. Quidquid sit, hæc prima causa fuit belli Peloponnesiaci, quod Athenienses pro Corcyrensibus contra fœderatos dimicassent. [t]

Eadem quæstio agitata fuit inter Romanos, & Carthaginenses: hi enim Romanis fœderati Saguntinis sociis Romanorum bellum intulerunt; Romani defensionem sociorum susceperunt, & quidem jure, quia fœdus illud non prohibebat novos adsciscere socios [u]. Tutius tamen est, fœdere sibi reservare jus auxilia alii mittendi, quod a Pyrrho, & Philippo factum, legimus. [x]

At

(*i*) Grot. l. 3, c. 20, §. 31. (*k*) Grot. l. 2, c. 5, §. 17, n. 1, & §. 25, in fin. (*l*) Dissent Grot. qui ait, quemlibet & suæ, & alienæ injuriæ esse vindicem. (*m*) Grot. l. 1, c. 3, §. 21, n. 10. (*n*) d. c. 3, §. 6, n. 1, l. 2, c. 15, §. 3, n. 1. (*o*) Grot. l. 2, c. 15. (*p*) l. 1, c. 3, §. 21, n. 5, l. 2, c. 25, §. 4. l. 2, c. 1, §. 8. (*q*) Grot. l. 2, c. 16, §. 13. c. 25, §. 4. (*r*) Thucyd. l. 1, c. 35, p. m. 14, 15, & seq. (*s*) Apud. Grot. l. 2, c. 16, §. 13, n. 3. (*t*) Thucyd. d. l. 1, p m. 25, (*u*) Liv. l. 21, c. 19 Polyb. l. 3, c. 29 Grot. l. 2, c. 16, §. 13, n. 1. (*x*) Ibid. n. 2. 3.

At alia quæstio est, *an ob auxilia missa bellum mittentibus indici potuerit?* quod omnino affirmamus. At belli hujus causa non oritur ex violatione fœderis, sed quia socii reparationem juris auxilia mittendo impediverunt.

§. DCCLXXXII. Porro quæritur, *si plures bellum gerunt, utri potius opem ferre debeat qui utriquesocius est?* GROTIUS tres casus ponit: *vel enim is, cui auxilium promissum est, cum extraneo, qui mihi fœderatus est, bellum gerit*; quo casu assistendum ei esse, ait, qui injuria petitur, etsi forte fœdere sit posterior: *vel bellum ei est cum tali, qui & ipsi, & mihi fœderatus, adeoque utrique socius est*; tunc itidem auxilia ei deberi, ait, qui justam causam habet; si utrimque causa injusta sit, utraque parte abstinendum esse: *vel plures, qui mihi fœderati sunt, separata bella contra extraneum, qui mihi fœderatus non est, gerunt*; hoc casu utrique mittenda esse auxilia, tradit, modo utrique mitti possint. [y]

B. PARENS statuit, eum, qui cum pluribus societatem bellicam contraxit, operam promissam præstare debere antiquiori [z]: nisi 1. utrique præstari possit; ut si militem, vel pecuniam promisit; vel 2. prior sociorum causam notorie injustam defendat. [a]

Ego distinguendum puto, an illi, qui socii mihi sunt, *cum extraneis* bella gerant, an *inter se*. PRIORI casu cuique sociorum promissa auxilia præstari debent, sive causam justam, sive injustam judicet is, qui auxilia stipulatus est; nam indeterminate promisit, nec judex est hujus causæ: si vero talia auxilia promissa sint, quæ uni saltem præstari possint, soli tenetur antiquiori, reliquis ad id, quod interest. POSTERIORI casu soli antiquiori tenetur; adeo ut noviori socio neque milite, neque pecunia assistere possit [b]. Ratio in aprico est; quia antiquiori socio jus ex fœdere quæsitum, eique defensio præstanda est: non autem defendit qui adversario ejus auxilia præstat, ejusque vires auget. Sed & rationi repugnat, cives invicem committere, vel si alteri pecuniam mittit, sua pecunia proprios oppugnare subditos.

An ergo posterius pactum omni effectu caret? Affirmatur, quatenus in præjudicium antiquioris socii contractum est: huic enim jus anteriore pacto quæsitum auferre nequit; at quia promisit alteri sociorum quod in ejus potestate non fuit, ideo puniri, & bello adigi potest, ut reparet omne damnum occasione hujus promissi datum.

Quæritur, *an auxilia in genere promissa præstari etiam debeant, si contra consortes ejusdem religionis bellum geratur?* Negabant id Helveti apud THUANUM *L. 2. p. m. 36.* Angli e contrario fœdus cum Gallo initum etiam contra suæ religionis socios valere, declararunt [c]. Quod verius omnino est. Nisi bellum geratur exstirpandæ religionis causa, idque tempore fœderis dissimulatum sit; quam rationem allegarunt Helveti apud THUANUM *d. l.*

Ex

(y) Grot. l. 2, c. 15, §. 13, & c. 25, §. 4. (z) Cocceji Comment. ad Grot. l. 2, c. 15, §. 13.

(a) B. Par. Hypomn. jur. feud tit. 6, §. 32. (b) Ibid. §. 36. (c) Camden. part. 2, f. 263.

Ex his apparet, quam caute in fœderibus pangendis procedere debeant illi, qui ad latus principis sunt.

Dictum autem supra est, socium nudum esse instrumentum causæ principalis; ejusque effectum inter alios hunc esse, ut socius quidquid capit, causæ principali adquirat: adeo ut si Principali victo, & in potestate hostis constituto, socius recuperet provincias, hæ pristino domino jure postliminii restitui debeant [d]; secus si bello finito, & finita societate, olim socius alio bello provincias recuperat: tunc enim sibi adquirit, nec ei, qui olim socius fuit, eas restituere tenetur. [e]

Præterea effectus est, quod socius suis sumtibus bellum gerere non teneatur [f]: varie autem sumtus determinari solent. [g]

§. DCCLXXXIII. *Intuitu socii* effectus est, ut hic teneatur auxilia, quæ promisit, præstare; & si indeterminate promisit, ea mittere tenetur, etsi justam causam non subesse arbitretur. [h]

Exc. 1. si per socium non stat, quo minus præstet: 2. si ipse auxiliis illis indiget [i]: 3. si duobus promisit, nec utrique præstari possint, soli antiquiori debentur; posterior autem ad id, quod interest, agere potest. Addit GROTIUS (sed sine ulla ratione) 4. si nulla sit spes boni exitus. [k]

§. DCCLXXXIV. *Intuitu hostis* effectus est, ut huic omnia in auxilia liceant, quæ in ipsum hostem [l]. Hinc occidi, capi, ac res sociorum devastari possunt; capti servi fiunt, postliminii jus in iis locum habet, &c. Præterea hostis ipse propter auxilia hæc præstita bello petere socium, & ad reparationem damni, vel ad pœnam agere potest [m], nec nova indictione opus est; quod exemplo Manlii apparet. [n]

Cæterum, ex præcedentibus repetendum est, socium esse instrumentum causæ principalis; adeoque pace cum Principali inita socio bellum propter præstita auxilia inferri non posse, etsi de sociis in pace nihil dictum sit. [o]

§. DCCLXXXV. Finitur societas bellica 1. mutuo consensu; 2. finito bello, vel per pacem, vel per ultimam victoriam [p]; 3. si alter societatis leges non implet, & ipse recedere vult. [q]

Quando fœdus renovatum censeatur, GROTIUS explicat. [r]

CAPUT V.

De his, qui in Bello Medii sunt.

§. DCCLXXXVI. IN bello unaquæque pars sibi jus asserit, adversario negat [s]: atque hæc mutua assertio, cum judex superior non sit, armis disceptatur.

Vicini populi vel accedunt alterutrius

(d) Vid. Grot. l. 3, c. 9, §. 9, & 12. (e) Ibid. (f) Grot. L. 2, c. 16, §. 12, n. 3. (g) Ibid. L. 3, c. 6, §. 23, 24. (h) Dissent. Grot. L. 2, c. 5, §. 4. c. 15, §. 3. Conf. L. 3, c. 11. §. 6, §. 13. (i) L. 2. c. 16, §. 27, n. 1. (k) L. 2, c. 25, §. 4. (l) Grot. L. 3, c. 1, §. 3, §. 5. L. 2, c. 17. §. 6. (m) Grot. L. 3, c. 3, §. 10. (n) Dissent. Grot. L. 3, c. 20, §. 33. c. 3, §. 10. B. Par. Dissert. de just. bell. §. 10. in Vol. I. Diss. p. 201. (o) Vid. supr §. 773. (p) L. 3, c. 3, §. 9, §. 12. (q) L. 2, c. 3, §. 15, L. 3, c. 19, §. 19, n. 4. (r) L. 2, c. 15, §. 14. (s) Coceii Diss. de amnest. sect. 1, §. 3.

trius judicio, ejusque partis causam defendunt, illique focii dicuntur, & æque sunt hostes [t]; vel neutrius partis judicium sequuntur, indeque MEDII dicuntur, & vulgo neutrales, quia neutri partium addicti sunt.

Hi ergo *medii* nihil decidunt, sed judicium suspendunt; quidquid utrimque in bello fit pro jure habent, nihilque, quod ab utraque parte geritur, pro injuria. [u]

Cum vero periculosa admodum res sit medium sedere inter duos bellantes [x], atque ita se gerere, ut utrique partium, finitimis inprimis satisfiat, hinc operæ pretium erit, jura, & officia tum mediorum in bello, tum bellantium in medios, paucis explicare.

§. DCCLXXXVII. Præmittendum autem est, 1. in cujusque populi arbitrio naturaliter esse, medium se gerere inter utramque partem; & summam injuriam esse, si bellum gerentes necessitatem imponere alicui vellent, ut pro alterutra parte se declaret, eoque medius esse desinat: 2. sæpius contingere, ut certæ provinciæ uni bellum gerentium propriæ, pacto a jure belli eximantur, & mediæ declarentur; quod passim factum legimus. Atque in his terris tunc idem jus obtinet, quod in aliis pacatorum terris.

§. DCCLXXXVIII. OFFICIUM MEDIORUM erga bellum gerentes in quatuor præcipue regulis consistit, *I. quod uni præ altero favere non debeant.* Non ergo pacatus transitum uni denegare potest, quem alteri concessit; non potest impedire alterum, ne se in portum recipiat, quem alteri permisit: quia uni parti magis faveret, quam alteri. [y]

II. Quod pacatus utrique bellum gerentium plenissimam securitatem in suo territorio præstare debeat. Sane illi, qui bellum invicem gerunt, & in territorio pacati conveniunt, ejus imperio, & judicio subsunt. Si proinde alter jure hostis agere vellet, injuria fieret pacato, qui alterum defendere jure imperii debet. Atque ex hac ratione navis, quæ hostem persequentem metuens se in portum pacatum recepit, ibi tuta esse debet, & pacatus receptam tueri tenetur. [z]

Neque est quod alter queri possit, cum ea securitas cuique hominum præstari etiam jure naturæ debeat, & utrique æquo modo præstetur. Hinc medius transitum innoxium utrique permittere, commeatum præbere, commercia cum utrisque habere potest. [a]

III. Quod pacati sequantur præsentem possessionem [b]: ex quo principio difficillimæ quædam quæstiones decidi debent.

Diximus, medios inter duas partes bellum gerentes nullum sibi judicium de justitia causæ arrogare posse, nisi causam, & partes alterutrius sequi, eoque hostes ipsi devenire velint.

Cum igitur utriusque factum pro jure habeant, suspendendo scilicet judicium; dubium videtur, cum quonam agere debeant, si causa, & necessitas civitatis requirit, ut cum alterutro agant? Alibi distinximus inter *possessionem*, seu *administrationem*, & inter *jus* imperii:

(t) Vid. cap. præc. (u) Dict. Diss. de amnest. sect. 1, §. 4. B. Par. Vol. I. Differt. p. 117. Grot. L. 3, c. 9, §. 4, n. 2. (x) Liv. XXVII. 21. (y) Grot. L. 2, c. 15, §. 5. (z) Exemplum vide apud Burnet. *Histoire de son Temps.* (a) Grot. L. 3, c. 17, §. 2, & 3. B. Par. in Diss. de jur. bell. in amic. §. 21. (b) Conf. B. Par. Exerc. ad Grot. II. §. 171. seq. quæ exstat in Vol. II. Disp. p. 1436.

imperii: vicini, & medii sequuntur *possessionem*, quia cum judicandi facultas circa *jus* eis non competat, naturali ratione factum possessionis respiciunt, & cum eo, qui civitatem administrat, agunt; frustra enim cum altero agerent, qui non possidet, adeoque rem, de qua agitur, per rei naturam præstare non potest. Si proinde [a] possessor, qui vi forte imperium occupavit, a gente pacata id, quod civitati vi occupatæ debet, exigit, debitum ei solvi & potest, & debet. [b] Possessor talis id, quod a gente pacata debetur, civitati vi occupatæ acceptum ferre potest; nec successor ejecto possessore condicere illud debitum poterit, quia semel exstinctum est debitum voluntate præsentis possessoris, quem medii sequuntur. Exemplum Thebanorum, qui restituti a Cassandro petierunt debitum a Thessalis, quod Alexander M. Thebanorum victor his remisit, alibi [c] examinavimus. [c] Captus, & postliminio reversus, recipit omnia pristina jura, etiam quæ apud pacatos habuit; quia in præsenti statu liber est: nisi debitum victori ante jam solutum, vel alio modo exstinctum sit [d]. [d] Si gens pacata civem nostrum ab hoste captum emit, isque postea ad pristinos Lares revertitur, civis jure postliminii gaudet; adeoque vindicari a pacato nequit, quia etsi tamquam servus intra fines pacatos venerit, conditio tamen huic servo juncta fuit, *quamdiu non reversus fuerit postliminio*: existente igitur illa conditione desinit esse servus, quem pacatus cum ea qualitate emit, adeoque in præsenti statu liber est. [e]

IV. Quod personæ, & res eorum, qui bellum gerunt, si intra fines pacatos inveniuntur, eam retineant conditionem, & qualitatem, quam habent eo momento, quo intra fines veniunt. Cum enim pacati de jure cognoscere non possint, factum saltem præsentis possessionis sequuntur.

Hinc [a] is, qui ab hoste captus, & ad pacatum deductus est, non habetur pro servo si nondum intra fines hostiles pervenit, quia non est in hostium potestate, sed manet liber; ea enim ejus qualitas, & conditio fuit, cum fines pacatos intraret. E contrario [b] captus, qui ab hoste aufugit, & ad fines pacatorum pervenit, servus manet; quia servus non esse desinit, nisi ad fines suæ civitatis pervenerit: intrat ergo territorium pacatorum tamquam servus, & qua talis domino vindicanti restitui debet. [f]

§. DCCLXXXIX. OFFICIUM BELLUM GERENTIUM erga medios in eo consistit, quod nihil in eos occasione, vel prætextu belli statui possit, quo jus eorum lædatur, vel turbetur.

Hinc *I.* res, & personas pacatorum in territorio hostis inventas capere, vel has occidere [g], neuter potest. *II.* Neuter prohibere, vel turbare potest commercia pacati cum altero hostium: idque verum est, etsi hostium vires inde augeantur; uti si ferrum, arma, frumenta, aliaque, quæ in bello usum habent

(c) Vid. Grot. L. 3, c. 8, §. 4, n. 2, c. 9, §. 9, n. 1. Quintil. Instit. orat. L. 5, c. 10, p. m. 236. Ærod. Rer. judicat. L. 2, 3, c. 2. 3. B. Par. Diss. de jur. victor. §. 33. (d) Grot. L. 3, c. 9. §. 6. (e) d. §. 6, n. 2. (f) dict. Diss. sect. 2. §. 4. sect. 3, §. 7. Conf. ejusd. Diss. de justitia bellor. quæ continetur in Vol. I. pag. 201. (g) Dissent. Grot. L. 3, 6, §. 26. ubi jure gentium demum id prohibitum esse, ait.

habent, afferuntur [b]. At impedire pacatum poffumus, fi v. gr. in urbem obfeffam frumenta, arma, &c. inferre velit; idque jure neceffariæ defenfionis, nec commercium impeditur. [i]

III. Arces, & civitates pacatorum occupare bellum gerentes non poffunt, nec juris fui defendendi caufa, nifi hoftis loca illa occupaturus effet. [k]

Hinc *IV.* fi milites alterutrius bellum gerentium occafione belli damnum dederunt pacato, ipfi id reparare tenentur. [l]

§. DCCXC. Regula ergo firma manet, *medios lædi a bellum gerentibus non poffe.* Exc. 1. fi medii effe definunt, i. e. fi plus favent uni parti, quam alteri [m]: [a] denegando uni, quod alteri permiferunt [n]: [b] mittendo auxilia alteri bellum gerentium; non fi privati, i. e. fubditi pacatorum alterutri partium militent. [o]

Exc. 2. fi hofti jus aliquod, v. gr. præfidii, in caftro pacati competit [p]; tunc propugnaculum occupari poteft, fi inde hoftis refiftat. [q]

Exc. 3. fi hoftis meus occupare urbem mediam intendit, prævenire cum jure neceffariæ defenfionis, & occupare fortalitia pacati licet [r]: fub lege tamen reftituendi rem, vel ejus pretium, ceffante neceffitate. [s]

C A P U T VI.

De Fide Hofti data.

§. DCCXCI. Dictum eft, *omnia in hoftem licere*: at regula hæc exceptionem patitur, *nifi fides ei, ut hofti, data fit*; tunc enim fides data fervari neceffario hofti debet.

Agemus autem 1°. de obligatione in genere, quæ ex fide hofti data oritur [t], *Sect. I.* 2°. de fide hofti data a fumma poteftate [u]; ubi de pace, de induciis, de commeatu, & de redemtione captivorum agetur, *Sect. II.* 3°. de fide hofti data ab inferioribus poteftatibus; ubi de fponfionibus [x], *Sect. III*: 4°. de fide hofti data a privatis [y], *Sect. IV*: 5°. de his, qui fidei ab hofte datæ accedunt; ubi de guarantis, & obfidibus: 6°. de fide tacita. [z]

S E C T I O I.

De Fide Hofti data in genere, indeque fequenti Obligatione.

§. DCCXCII. Celebris quæftio eft, an hofti fides data fervanda fit? Grotius in genere ait, jure naturæ fidem vi, ac metu extortam fervan-

(b) Grot. L. 3, c. 17, §. 3, feq. §. 14, feq. B. Par. Diff. de jure belli in amic. §. 5. ufque ad §. 20. (i) B. Par. dict. Diff. §. 16, 17. Vid. infr. §. fin. (k) De quo vid. B. Par. Diff. de jure belli in amicos. (l) Grot. L. 2, c. 17, §. 20, n. 1. (m) Vid. fupr. §. 788. (n) Grot. L. 3, c. 17, §. 2, 3. (o) dict. Diff. §. 46, 47, 48, 49. (p) Grot. L. 3, c. 6, §. 26. (q) B. Par. Diff. de jur. bell. in amic. §. 50, 51. (r) Ibid. §. 3, 8, feq. Grot. L. 3, c. 17, §. 1. (s) d. c. 17, §. 1. d. Diff. §. 41. (t) Grot. L. 3, c. 20. (u) Grot. L. 3. c. 21. (x) Grot. L. 3, c. 22. (y) Grot. L. 3, c. 23. (z) Grot. L. 3, c. 24.

servandam esse cuique hosti [a]. Rationem addit 1. quia promittens fidem dat ut hosti.[b]; & hactenus efficacem esse obligationem, ait [c]. Probat id 2. ex societate humani generis, quæ ex communione rationis, & sermonis oritur [d]: 3. ex consensu gentium, quæ jura quoque cum hoste manere [e], commercia cum ipsis esse [f], eosque diligendos [g], ac beneficia ipsis exhibenda esse [h], communi ore statuunt.

Si tamen metus injustus est (uti si hostis ex injusta causa bellum gerit), hostem 4. injuria agere, ait [i]; indeque jure naturali teneri ad alterum in integrum restituendum [k], i. e. ad liberandum promissorem [l], vel si fidem alter implevit, ad restituendum: si nolit restituere, bello ad id adigi posse. [m]

Addit, 5. gentes postquam bello publico certas solemnitates tribuerunt, eisque solemnitatibus effectus quosdam peculiares adscripserunt, simul constituisse, ut is, qui metu injusto aliquid promisit, non ad restitutionem agere, nedum ea negata bello jus suum repetere possit [n]. Rationem hujus constitutionis gentium 6. hanc reddit, quia ni id placuisset, ut promissa ex causa metus injuste illati firma essent, bellis talibus, quæ valde frequentia sunt, nec modus, nec finis potuisset imponi; quod tamen interesse, ait, humani generis [o]: modo ipsum jus gentium metum illatum non improbet; uti si metu stupri promittat. [p]

Cum vero 7. hoc jus gentium ex hypothesi Grotii non verum jus tribuat, sed saltem impunitatem, & effectus dominii externos; inde concludit, hostem salva pietate ita promissum exigere non posse, quin & solutum restituere teneri [q]: at hanc obligationem non ad forum soli, sed ad forum poli pertinere. [r]

Denique Grotius ait, etiam eum, qui ex justa causa promittit, duplici casu liberari non implendo fidem; 1. si conditio deficit: 2. si cum alio debito compensat. [s]

§. DCCXCIII. Ratio Grotii, quod ideo fides hosti data valeat, quia *ut hosti* datur, vera est: qui enim hosti, qua hosti, aliquid promittit, i. e. sua voluntate jus in eum transfert, quoad hunc actum desinit esse hostis, & ita disposuere partes, ne quoad hunc actum jus belli inter eos obtineret.

Neque allegari potest, fidem illam vi, metuque, adeoque injuria esse extortam: nam inter duas summas potestates, quarum utraque justitiam causæ sibi asserit, non potest de injuria quæstio esse, cum judicem non habeant, qui de injuria cognoscat, & decidat. Hostis igitur, qui adversarii potentiam metuens pacem init, jura quædam cedit, &c. injuriam allegare nequit; quia alter jure se petere asserit:

(a) L. 2. c. 11, §. 7, n. 2. c. 17, §. 19. L. 3. c. 19, §. 1, §. 6, n. 1. (b) d. c. 11, §. 2, n. 2. (c) d. c. 11, §. 7. n. 2. (d) L. 2, c. 19, §. 1, & §. 6, n. 1. Conf. L. 2, c. 17, §. 19. c. 11, §. 7, n. 1. (e) Grot. L. 3, c. 19, §. 1. (f) L. 3, c. 21, §. 1. (g) L. 1, c. 2, §. 8, n. 9, & 11. (h) L. 2. c. 20, §. 10, n. 2. (i) L. 2. c. 11, §. 7, n. 2. L. 3, c. 19, §. 11, n. 2. (k) L. 2. c. 17, §. 18. (l) d. c. 11, §. 7, n. 2. L. 3. c. 19, §. 4. (m) L. 3, c. 23, §. 2. (n) L. 3. c. 19, §. 11. L. 3. c. 23, §. 2. (o) d. c. 19. §. 11. Conf. L. 2, c. 11, §. 7, n. 2. & c. 17, §. 19. (p) d. c. 19, §. 2. (q) d. c. 19, §. 11. n. 2. (r) Vid. supr. (s) d. c. 19, §. 14. seq.

rit: quod is, qui jura cessit, affirmare videtur. Sane, si vim transactionibus hostium opponere liceret, perpetua forent bella, & nullus litium inter summas potestates futurus esset finis: quæ sententia communi gentium consensu confirmatur.

n. 1. Hinc apparet, fidem servandam esse hosti, etsi injustam causam defendat quia de justitia causæ per rei naturam inter homines, qui superiorem non habent, constare nequit: adeoque res vel judicio divino relinquenda, vel per transactionem utriusque consensu decidenda est. Admitti igitur non potest figmentum GROTII, quasi jure gentium demum in bello solemni statutum sit, ut etiam is, qui non ex justa causa bellum gerit, promissa hosti servare debeat.

n. 2. Sed & porro notandum est, non ideo hosti fidem servari debere, *quod societas humani generis etiam cum hoste maneat* [t]; nam talem societatem non agnoscimus: adeoque etsi nulla societas cum hoste sit, certum tamen est, jus in eum transferri voluntate adversarii posse.

n. 3. Recte igitur Grotius asserit, hostem, qui aliquid promisit, agere non posse, ut is, cui promisit, se liberet a promissione [u]: nam nec contra prædonem talis actio datur, nedum contra hostem, qui nec ad id, quod interest, tenetur.

n. 4. Neque obstat, quod jure Romano asseratur, *nihil consensui tam contrarium esse, quam vim, & metum* [x]. Resp. 1. regulam in contrarium refert PAULUS [y], & diserte tradit, *coactam voluntatem etiam esse voluntatem*; additurque ratio, *quia etsi, si liberum fuisset, noluissem, tamen coactus volui.* Excepere autem JCti negotia bonæ fidei; nam speciatim de his loquitur allegatus textus: quia essentia horum negotiorum non in solo consensu, sed & in bona fide consistit, cum qua violentia pugnat. Hæc igitur exceptio, uti ipsa distinctio in contractus bonæ fidei, & stricti juris, ex jure civili est. Resp. 2. JCti Romani loquuntur de vi injusta; hæc tollit consensum in negotiis bonæ fidei: non autem est vis injusta, quæ ab hoste infertur, & per pacem componitur.

n. 5. Denique non *obstat*, quod omnia in hostem liceant: quod interfici, capi, &c. possit; quod bona ipsi auferre liceat, &c: multo magis igitur videtur permissum auferre ei jus, quod ex pacto nostro hosti quæsitum est. Nam bene respondet Grotius, fidem ei datam esse ut hosti; adeoque quoad hunc actum juri belli renunciatum esse. [z]

n. 6. Servanda autem non tantum est fides data de finiendo bello, sed & quævis alia, etiam quæ durante bello datur: eadem enim subsistit ratio, quia hosti, ut hosti, fides datur.

§. DCCXCIV. Quæritur, an promissio hosti servari debeat, si dolo elicita sit? Resp. servari omnino debet, quia consensus adest: at si inde deceptus, & jus alterius læsum est, nova hic subnascetur belli causa.

n. 1. Hinc jam apparet ratio, cur promissio Gabaonitis facta, ab ipso summo Numine valida declarata fuerit. Nam 1. dolus sua natura, & per se non impedit consensum. Sane, in casu Gabaonitarum in re, & substantia negotii erratum non fuit: illi enim vitæ securitatem poscebant; hanc promit-

(t) Grot. L. 3. c. 19, §. 22. (u) d. c. 19, §. 4, 5. (x) L. 116. D. de reg. jur. (y) L. 24, §. 4. quod met. caus. (z) Grot. L. 3. c. 19, §. 3.

mittebant Israëlitæ: adeoque saltem in qualitate populi erratum est; qualis error negotium non vitiat. Negotium hoc 2. eo magis subsistebat, quia Israëlitæ dubitaverunt de qualitate, & tamen in genere, & absque ulla conditione, fidem dederunt. Accedit, 3. quod hic non fuerit dolus malus, quo jus alterius læsum fuit: Gabaonitæ enim simulabant, ut vitam salvam haberent; quo casu ex sententia JCtorum Romanorum nec actio de dolo locum habet [a]. Adeoque 4. solis Israëlitis hic succenseri debet, quod temere nimis fidem dederint, cum interrogando Numen facile de rei veritate certiorari potuissent. Accedit, 5. quod ipse Deus modum præscripserit Israëlitis, quo cum hoste agere deberent: nimirum, ut si pacem hostis quæreret, eam non denegarent. Denique, & 6. comperto dolo ratihabuere Israëlitæ pactum, fidemque datam renovarunt, adeoque ex hac quoque ratione plenissime obligabantur [b]. Cæterum, propter calliditatem pœnas ab ipsis sumserunt, dum eos perpetuis destinaverunt servitiis.

n. 2. Neque *obstat*, Deum prohibuisse, ne fœdus cum damnatis populis ineant; adeoque nullam fuisse talem promissionem. Resp. hæc prohibitio saltem publicata fuit Israëlitis, ne fidem darent, & in eorum favorem, ne per hujusmodi fœderatos ad idololatriam incitarentur: si proinde suo favori renunciant, & contra illam prohibitionem divinam fidem dant, in Deum peccant; at negotium ipsum non redditur nullum. Jus enim Gabaonitis ex fide illa quæsitum auferre eis non potuerunt, utpote quibus a Deo non erat prohibitum, ne securitati suæ prospicerent.

Ponamus, Principem subditis suis legem sub gravissima pœna publicasse, ne cum vicina gente commercium ineant; subditi posthabita hac lege cum vicinis contrahunt, & merces pro certo pretio accipiunt: hoc negotium cum vicinis gestum consistit, adeo ut his, pretium petentibus, auxilium præstare magistratus teneatur; at subditi puniri possunt, quod lege prohibente contraxerint.

n. 3. Aliud exemplum suppeditant JCti Romani. Deus prohibuit scortationem; adeoque factum hoc illicitum est: si vero scortum contra prohibitionem legis usum corporis sui alii præbet pro certa mercede, promissio valet, & meretrix agere ad mercedem potest [c]. Addunt rationem, quod meretrix turpiter faciat, quod sit meretrix, sed non turpiter accipiat, cum sit meretrix: merces enim hæc debetur ex utriusque consensu.

§. DCCXCV. Fides hosti datur vel tacite, vel expresse. *Expresse* datur verbis; sub verbis autem continentur etiam ea, quæ ex fine agentium, & ex medii necessitate sequuntur: adeoque si promittentes ad certum finem fidem dederunt, simul omnia ea promissa videntur, sine quibus finis ille obtineri nequit. Hinc qui paciscitur colloquium, illud promittit innoxium [d]; qui se in fidem dat civitati, hoc ipso promittit, se nihil in eam moliturum [e]: sic qui certo loco solvere promisit, hoc ipso obtinet libertatem eundi, vel redeundi. [f]

Tacite fides data videtur per signa inter homines ad declarandam voluntatem

(a) L. 1. D. de dol. mal. (b) Jos. IV. v. 11. (c) L. 4, §. 3. D. de condict. ob turp. vel injust. caus. (d) c. 24, §. 3; 4. (e) c. 23, §. 22 (f) L. 3. c. 19, §. 15.

tatem recepta. Si proinde hoftis vela candida exponit, eoque animum colloquendi exponit, lædi non poffunt qui colloquii caufa mittuntur. Alia exempla pactorum tacitorum propofuimus fupra. [g]

n. 1. Si pactum dubium eft, varias regulas interpretationis GROTIUS tradit [h]; fed regulas has tamquam vagas, & nulla ratione fundatas, rejecimus fupra.

Si *verba* dubia funt, *I.* regula generalis eft, *quod is fenfus verborum valeat, quem promittens fcit alterum intelligere.* Hinc fallaciam commifere Romani, qui Carthaginem liberam fore promiferunt, & *urbem* deftruxerunt, caufati, per Carthaginem civium multitudinem intelligi [i]: fcivere enim, Carthaginenfes *urbem* quoque intellexiffe.

II. Si verba vere dubia funt, ea interpretationem recipere debent *ex communi ufu:* verba enim valent ufu uti nummi. Hinc vitam pactus libertatem petere nequit [k]. Qui deditionem promifit non veniente auxilio, liberatur fi auxilium venit, etfi id non fufficiat [l]. Qui pactus eft, fe rediturum, non liberatur fi clam redit [m]. Dedita urbe etiam præfidium deditum cenfetur, indeque dimitti a civitate nequit [n]: captus, & fua fide (*fur fa parole*) dimiffus, redire non tantum tenetur, fed & nihil agere poteft quo hofti noceatur; hinc fi hoftis prædatum it (*s'il va en parti*), non poteft ita dimiffus latebras indicare fuæ civitati.

Si ufus ille loquendi dubius eft, & alter fe aliter fenfiffe ait, nihil actum eft, ac bello res decidi debet.

Quando ex *factis* appareat voluntas pacifcentium, & quænam regulæ interpretandi ibi obtineant, fupra [o] explicavimus.

§. DCCXCVI. Effectus fidei hofti datæ eft, 1. ut promittens obligetur ad fidem hofti datam implendam. Neque quæri amplius poteft, an jure, an injuria bellum geratur, quia hanc ipfam injuriam promittentes in hoc actu remittere cenfentur [p]. Adeoque injuria agit qui prætextu vis, ac metus injufti, fidem hofti datam non implet, vel pacis articulos rumpit. Si proinde *privatus* eft qui fidem hofti datam infringit, adigi a fuo magiftratu debet ad implendum: fi *fumma poteftas*, nova hæc caufa eft belli; & tunc mirari non debemus, Deum arbitrum, & judicem bellorum, ob fupervenientes ejusmodi in bello injurias ei, qui ab initio juftam caufam habuit, fæpius eripere victoriam.

§. DCCXCVII. Fides hofti data præftari non debet, 1. fi deficit conditio, fub qua hofti fides data eft [q]: 2. fi poft fidem datam nova fuboritur belli caufa; uti fi hoftis legatos meos, vel inducias pactas violavit; tunc enim jure belli jura hofti quæfita auferri poffunt jure prædæ: non vero 3. fi promittens compenfare vult debitum cum alio debito, quod is, cui promittitur, ante fidem datam debuit [r]; hoc enim jam belli jure exftinctum erat.

S E-

(*g*) L. 5. c. 2. (*h*) L. 3. c. 19, §. 11. c. 22, §. 10, 11, 13. (*i*) Grot. L. 2. c. 16, §. 15. add. fupr. (*k*) L. 3. cap. 19, §. 12. (*l*) Diffent. Grot. d. c. 19, §. 14. (*m*) d. c. 19, §. 13.

(*n*) Diffent. Grot. L. 3. c. 22. §. 13. (*o*) L. 5. c. 2. (*p*) L. 3. c. 19, §. 3, 6. (*q*) d. c. 19, §. 14. (*r*) d. §. 14. feq.

SECTIO II.

De fide hosti data ab ipsa summa Potestate.

§. DCCXCVIII. Cum bellum non nisi a summa potestate geratur, facile apparet, neminem circa belli negotia fidem hosti dare posse, nisi ipsam summam potestatem.

§. DCCXCIX. *Pacem* igitur sola summa potestas inire potest, quia de finiendo bello agitur, de quo nemo transigere potest, nisi is, ad quem negotium belli pertinet. De hac pace infra §. 851. *seq.* ex professo agemus.

§. DCCC. *Inducias* facere, & *commeatum* dare, itidem summæ potestati proprium est. Sed cum hæc facultas etiam Ducibus, quibus administratio belli committitur, concessa videatur, hæc jura ad Sectionem sequentem remittimus.

§. DCCCI. Summam potestatem ex fide hosti data obligari, nec exceptionem vis, metusque, immo nec doli, ei opponi posse, in præcedentibus vidimus. *Vid.* §. 793. & 794.

SECTIO III.

De fide hosti data a Ducibus belli.

§. DCCCII. Diximus, summam potestatem aliquando aliis concedere facultatem paciscendi cum hoste, eique fidem dandi. Factum hoc videtur quoties administrationem belli Duci committit. Cum enim in genere hæc administratio Duci committitur, omnia quoque ea commissa censentur, quæ ad belli administrationem pertinent (s); adeo ut Princeps ex tacito hoc mandato obligetur. (t)

§. DCCCIII. Notanter diximus, Duces fidem dare posse de negotiis, quæ ad *administrationem belli* pertinent. Non ergo transigere possunt de belli causis, & consequentibus (u). Unde satis apparet, *sponsiones* Ducum non obligare civitatem, seu Principem.

§. DCCCIV. *Sponsiones* dicuntur, quando Duces belli pacis conditiones cum hoste ineunt, & promittunt, civitatem consensuram. (x)

§. DCCCV. Exempla ejusmodi sponsionum varia occurrunt in historia Romana. Omnium celeberrima est *sponsio Caudina*, quæ cum Samnitibus inita est. Posthumius consul dolo Samnitum ad furculas Caudinas allectus, nec evadere, nec retro viam repetere potuit; spe evadendi peremta, & perditis rebus, victusque necessitate, pacem petebat. Pacis conditiones Samnites Duce Pontio has præscripsere: 1. ut singuli sub jugum mitterentur, 2. agro Samnitum discederent Romani, 3. coloniæ abducerentur, 4. suis legibus uterque populus æquo fœdere viveret. Posthumius consul signavit has conditiones: eoque potestati victorum sese subjecere consules, legati, quæstores, & tribuni militum, nomenque suum dederunt & primi consules, &c. deinde reliqui sub jugum missi, exercitusque dimissus est (y). Romani indignati pacem ignominiosam, noluerunt eam ratam habere, sed decreverunt, ut sponsores dederentur hosti veste detracta, & vincti: quod cum per Feciales fieret, noluit Pontius deditionem accipere, causatus, populum Romanum, si sponsionis

(s) Grot. L. 3. c. 22, §. 2, 4. seq. (t) d. c. 22, §. 2, 3. (u) d. c. 22, §. 7. (x) Vid. L. 5. D. de pact. (y) Liv. L. 9. c. 2. 3, 4, 5, 6.

ſionis ad furculas Caudinas factæ pœniteret, legiones intra ſaltum reſtituere debere [z]. Concludit LIVIUS, *ſponſores forſitan & publica, ſua certe fide liberatos ab Caudio in caſtra Romana inviolatos rediiſſe.* [a]

n. 1. *M. Clodius* cum *Corſis* turpem pacem iniit, ideo a Senatu Corſis deditus, at non acceptus eſt. Reverſum Senatus tamquam læſæ majeſtatis reum in cuſtodia publica necari juſſit; & addit VALERIUS MAXIMUS [b], eum Senatus animadverſionem meruiſſe.

n. 2. *Jugurtha Aulum Romanorum Ducem* ſpe pactionis perpulit ut in abditas regiones ſeſe veluti cedentem inſequeretur, tandem variis uſus artibus de improviſo exercitu ſuo caſtra Auli circumvenit. Jugurtha etſi Aulum cum exercitu fame, ferroque clauſum teneret, tamen pacem cum eo iniit, ut incolumis quisque ſub jugum mitteretur, & diebus decem Numidia decederet: at Senatus decrevit, ſuo, atque populi injuſſu nullum potuiſſe fœdus fieri; indeque bellum redintegravit ſalvo exercitu. [c]

n. 3. *Mancinus* victus noctu relictis caſtris diſcedere conatus fuerat: Numantini cum id ſenſiſſent, caſtra ſtatim ceperunt, & fugientes adorti poſtremos trucidarunt, totumque agmen circumvenerunt, inque loca difficilia, & fugæ interclusa compulerunt. Unde cum vi ſe evadere poſſe Mancinus deſperaſſet, miſſoque præcone pacem, ac fœdus popoſciſſet, per Tiberium Gracchum partim perſuadendo iis, partim oblatas conditiones accipiendo fœdus iniit, ac 20000. civium haud dubie ſervavit. Romani totam illam pacificationem ut indignam, & Romanis dedecus afferentem culpati ſunt, turpitudinem facti Mancino imputantes.

Quidam opinabantur, exemplo Poſthumii, omnes, qui fœdus pepigerint, ut quæſtores, & tribuni militum, nudos hoſti dedendos eſſe, ut perjurium in eos, & conventorum violatio derivetur [d]: at ſolus Conſul nudus, & vinctus Numantinis decreto Senatus deditus fuit, reliquis ignovit [e]: Alii ſuccenſebant Scipioni, quod Mancinum non ſervaſſet, neque effeciſſet, ut fœdus cum Numantinis factum ratum haberetur. [f]

n. 4. Cum Henricus XII. infeliciter contra Anglos in Morinis pugnaſſet, & Helvetii, auro Anglorum incitati, Divionem oppidum Heduorum obſiderent, præfectus præſidii Tremolius pacem cum Helvetiis, quibuscumque voluere conditionibus, inivit, inprimis ut Gallia omni transalpina in poſterum Galli abſtinerent, & Helvetiis 400000. aureorum pro impenſa ſuſceptæ expeditionis exſolverent. Etſi vero ſaluti totius Galliæ hoc pacto conſultum fuerit, tamen rex eas conditiones, tamquam ſummæ iniquitatis plenas, improbavit, atque rejecit. [g]

§. DCCCVI. Quæritur, *an civitas ex tali ſponſione Ducis obligetur, & an pacis conditiones implere teneatur?* Merito id negamus [h], quia pax, & fœdus, injuſſu civitatis contrahi nequit: Duci enim belli ſola adminiſtratio belli commiſſa eſt; non autem adminiſtrat

(z) Liv. d. L. 9. c. 7, 8, 9, 10, 11. (a) Liv. d. c. 11. in fin. (b) L. 6. c. 3. n. 6 (c) Salluſt. Bell. Jugurth. c. 38. p. m. 78. (d) Plut. Tiber. Grach. p. m. 171. Gell. l. 7. c. 18. Flor. L. 2. c. 18. (e) Plut. d. l. (f) Plut. d. l. (g) Maſſon. L. 4. Annal. p. m. 531. Guicciard. Hiſt Gall. L. 12. (h) Grot. L. 2. c. 15. §. 16. n. 1. L. 3. c. 22. §. 7.

ſtrat, qui pace finem bello imponit. Idque Conſules Samnitibus diſerte declaraverunt [i]; quod Poſthumius poſtea in Senatu rationibus illuſtravit [k]; & Senatus Romanus ea ratione contra Numantinos uſus eſt [l]: ſed & ex eadem ratione Senatus ſponſionem Numantinam ratam habere noluit. [m]

Neque *obſtat*, fœdus verum hic ſubeſſe. Sane, Claudius, aliique exiſtimarunt, pacem Caudinam non fuiſſe ſponſionem, ſed fœdus: at recte contrarium probat LIVIUS.[n], quia expreſſe dixerat, ſe injuſſu populi fœdus contrahere non poſſe; idque ex differentia ſponſionum, & fœderum illuſtrat: ſponſorem enim 1. promittere ſaltem, ait, ſecuturum conſenſum, & ratihabitionem populi Romani; fœdus autem non opus habere tali ſponſore: 2. quia imprecatio fœderibus in perjuros addi ſolet; quæ hic adjecta non fuit: 3. quia omnes ſponſores nominatim expreſſi fuere; cum in fœdere duorum ſaltem Fecialium nomen exprimi ſoleat. [o]

Si populus vel tacite, vel expreſſe ratihabuerit ſponſionem, is tenetur ex ſuo conſenſu. [p]

n. 1. Sed anne Romani totum exercitum, ſub fide hujus ſponſionis dimiſſum, in priſtinum ſtatum, & locum reſtituere debuiſſent? Acriter hoc diſceptatum fuit inter Samnites, & Romanos, immo inter Romanos ipſos: Nam Tribuni plebis negabant, exſolvi religione populum deditione ſponſorum, niſi omnia Samnitibus, qualia apud Caudium fuiſſent, reſtituerentur [q], &c. Sane, pro affirmativa videbatur militare, quod negotium Romanorum utiliter ex ſponſione geſtum, ac inde locupletiores facti ſint; quia per ſponſionem Caudinam [r] æque, ac per ſponſionem Numidiam ſalvum habuere exercitum [s]. Per ſponſionem Numantinam 20000. civium ſalvi fuere [t]; & per Tremolii ſponſionem totius Galliæ ſaluti conſultum fuit. [u]. Hinc Samnitum Dux perfidiæ accuſavit Romanos, ac reſtitutionem exercitus in eumdem ſtatum efflagitavit.

Ex quibus concludendum videtur, ex æquitate naturali populum Romanum obligatum fuiſſe quatenus locupletior factus eſt, adeoque & ad reſtituendum exercitum, quem ſine illa ſponſione ſalvum non habuiſſet. [x]

Verum, plane hic non eſt negotiorum geſtio, nec intuitu Ducis, nec intuitu Samnitum. Dux enim belli mandatum expreſſum habebat ad bellum gerendum, non ad illud finiendum, nedum ad illud finiendum modo adeo ignominioſo: tantum igitur abeſt ut Dux pro negotiorum geſtore haberi poſſit, ut potius ex mandato male impleto obligatus fuerit Romanis. Sed nec Samnites eo nomine contra Romanos agere potuerunt, quia non Romanorum, ſed ſuum negotium geſſere, in propria ſua commoda laborarunt, & pacis conditiones ſibi glorioſas, Romanis vero ignominioſas extorſerunt. Neque aſſeri poteſt, Romanos

(*i*) Liv. L. 9, c. 8, pr. (*k*) Ibid. c. 8, 9. (*l*) Ibid. c. 10. (*m*) Salluſt. Bell. Jugurth. c. 38, p. m. 78. (*n*) Liv. 9. c. 8, 9. (*o*) Liv. d. l. (*p*) L. 2, c. 15, §. 16, n. 1, & §. 17, n. 1. L. 3, c. 22, §. 7. (*q*) Liv. L. 9, c. 8, in fin. (*r*) d. c. 8, & 9. (*s*) Salluſt. Bell. Jugurth c. 38, p. 78. (*t*) Plut. in Grach. (*u*) Maſſon. Annal. Franc. L. 4. (*x*) Grot. L. 2. c. 15. §. 16. n. 2.

nos locupletiores factos eſſe: nam exercitus jam eorum fuit, adeoque jus ſuum integrum ſervarunt, non autem novum jus quæſivere. Conſervarunt igitur exercitum per imprudentiam Samnitium, hoſtium Romanorum, qui cum Romam legatos mittere, de pace cum ſenatu agere, interim vero exercitum obſeſſum retinere potuerint, ultro eum dimiſere, contenti 600. obſidibus, quos cautionis loco ſibi reſervarunt. [y]

Non ergo perfidi fuere Romani (quod injuria Samnites ipſis imputarunt); nam Senatus nullam fidem dedit [z], dimiſſum ab hoſte exercitum jure ſuo recepit, & tamquam hoſtis ex imprudentia hoſtium lucratus eſt. Omnis igitur, & ſolus regreſſus Samnitibus competebat tum in obſides, qui cautionis loco in eorum poteſtate remanſerunt, tum in ſponſores, qui jus alienum ſpoponderunt [a]; & ideo, quia fidem ſuam liberare non poterant, Samnitibus publico decreto dediti ſunt. Ipſe Poſthumius tribunorum opinionem oppugnans ait: *quod deditione noſtra negant exſolvi religione populum, id iſtos magis ne dedantur, quam quia ita ſe res habeat, dicere* [b]. Si ipſe exercitus reditum promiſiſſet, inde obligatus fuiſſet. [c]

n. 3. Quis ergo eſt effectus hujus ſponſionis? Reſp. *ſponſores* implere tenentur id, quod promiſere; i. e. efficere, ut populus Romanus ratihabeat pacis conditiones a Duce initas: idque Tiberium Gracchum procuraſſe in prima ſponſione cum Numantinis inita, legimus. [d]

Si civitas ſponſionem ratihabere nolit, tenentur ſponſores ad id, quod intereſt promiſſum impletum non eſſe: atque hinc dedi ſolent ſponſores, qui fidem hoſti dedere [e]. Ipſe Poſthumius conſilium hoc dedit Senatui: *nec quicquam ex ea ſponſione præterquam corpora noſtra debentur Samnitibus; dedamur per Feciales nudi, vinctique; exſolvamus religione populum, ſi qua obligavimus, ne quid divini, humanique obſtet, quo minus juſtum, piumque de integro ineatur bellum.* Et mox: *Samnitibus*, ait, *ſponſores nos ſumus; rei ſatis locupletes in id, quod noſtrum eſt, in id, quod præſtare poſſumus, corpora, & animos; in hæc ſæviant, in hæc ferrum, in hæc iras acuant* [f]. Atque ideo Poſthumius, & omnes, qui fœderi intervenerunt, ut Quæſtores, & Tribuni militum, dediti per fecialem Samnitibus, at non recepti ſunt [g]. Similiter in ſponſione Numantina prudentiores opinati ſunt, cum Mancino omnes, qui interfuerunt paci, dedi hoſti debere: at populus favore Gracchi ſolum Mancinum dedendum judicavit; quod apud Senatum quoque obtinuit. [h]

In ſponſione Corſica itidem ſolus Conſul deditus eſt [i]. Atque hac ratione fidem publicam, & privatam liberatam fuiſſe, Romani crediderunt. [k]

Quæri ſolet, *an ſponſores ita dediti occidi poſſint?* Affirmatur: nam jam ante capti, & in poteſtate hoſtis fuere, ac nunc ex deditione ſuæ civitatis ejuſdem hoſtis poteſtati ſubjiciuntur: omnia igitur in eos tamquam hoſtes licent; eo magis autem in ſponſores, quia fidem hoſti dederunt, quam implere non poſſunt.

Si

(y) Liv. L. 9, c. 9. (z) Ibid. (a) Vid. §. ſeq. (b) Liv. L. 9, c. 9. (c) Grot. L. 2, c. 15, §. 16. n. 3. (d) Plutarch. in Tib. Gracch. p. m. 171., (e) L. 2, c. 15, §. 16, n. 1. (f) Liv. d. c. 9. (g) Liv. l. c. (h) Plut. in Tib. Gracch. p. m. 171. (i) Val. Max. L. 6, c. 3, n. 6. (k) Liv. L. 9, c. 8, & 11. in fin.

Si sponsores ab hoste non recipiuntur; uti Corsi non recepere M. Clodium, nec Numantini Mancinum, nec Samnites Posthumium, reliquosque sponsores, porro quæritur, an cives maneant? Disceptatum id fuit inter JCtos Romanos; & alibi probavimus, eos civitatem non amisisse.

Obiter hic notandum est, ipsam civitatem in tales sponsores ob negligentiam animadvertere posse: ita enim in sponsione Corsica M. Clodius, cum receptus non esset a Corsis, tamquam læsæ majestatis reus in custodia publica necatus fuit. [l]

n. 4. Denique effectus sponsionum insignis est intuitu *obsidum*: hi enim, deficiente ratihabitione civitatis, manent hostes, in quos omnia licent.

§. DCCCVII. Hactenus egimus de pactis Ducum, quæ de finiendo bello agunt, & quæ non valent, nisi civitas approbet, vel consentiat: at alia pacta sunt, quæ ad administrationem belli pertinent; atque huc referuntur *induciæ*, & *commeatus*.

INDUCIÆ sunt conventio, per quam bello manente ad tempus bellicis actibus abstinendum est. [m]

Induciarum nomen non est ab *inde uti jam*, nec ab *endoitu*, sed quod ab *inde*, i. e. a certo tempore, *otium* sit. [n]

Induciæ sunt vel *universales*, ubi omnis vis ubique inter bellantes suspenditur; vel *particulares*, ubi vis saltem suspenditur quoad certos actus. [o]

Fieri plerumque induciæ solent in breve tempus: possunt tamen contrahi in plures annos; & exempla contractarum in 100. annos induciarum passim exstant. [p]

§. DCCCVIII. Inducias contrahere non tantum possunt summæ potestates bellum invicem gerentes; sed & Duces belli, quatenus pars est administrationis belli ipsis commissi. [q]

Hæ induciæ cum effectu incipiunt ex momento, quo partes consensere [r]; subditi autem inde non obligantur, nisi ex publicationis tempore. Si quid interim post pactas inducias occupatum est, restitui id debet, at induciæ non sunt violatæ [s]. Dies autem hic intelliguntur naturales, i. e. spatium 24. horarum. [t]

§. DCCCIX. Objectum induciarum sunt actus bellici, utpote qui per hanc conventionem vel generaliter, vel quoad quosdam actus suspenduntur. [u]

§. DCCCX. Effectus est, ut paciscentes durantibus induciis omnem vim, omnesque actus hostiles, suspendere debeant, tum in personas, tum in res hostium [x], etsi bellum maneat.

Hinc 1. ire, & redire in terras hostiles [y], 2. interius recedere cum exercitu [z], 3. auxilia, & commeatum adducere [a], 4. mœnia reficere [b], 5. derelicta ab hoste (non vero relicta saltem) occupare [c] licet.

E contrario durantibus induciis non licet 1. transfugas recipere [d], 2. hostium præsidiis corruptis loca eorum occupare [e], 3. nec ab hoste capta postliminio recipere. [f]

Not. Quædam sunt illicita ob specialem conventionis naturam: quos casus in *commentario* examinavimus. [g]

§. DCCCXI.

(*l*) Val. Max. L. 6, c. 3, n. 6. (*m*) Grot. L. 3, c. 21, §. 1. (*n*) Grot. d. c. 21, §. 2. (*o*) Grot. L. 3, c. 21. §. 10. (*p*) d. c. 21, §. 1, n. 3, 4. (*q*) d. c. 21, §. 7. (*r*) d. c. 21, §. 5. (*s*) d. §. 5. (*t*) d. c. 21, §. 4. (*u*) d. c. 21, §. 1.

(*x*) d. c. 21, §. 6, n. 1. (*y*) d. c. 21, §. 6, n. 3. (*z*) d. c. 21. §. 7. (*a*) Ibid. (*b*) d. c. 21, §. 7. (*c*) d. c. 21, §. 8, n. 2. (*d*) Ibid. n. 1. (*e*) d. c. 21, §. 6, n. 1. (*f*) Ibid. n. 2. (*g*) d. c. 21, §. 10.

§. DCCCXI. Finiuntur induciæ *I.* finito tempore adjecto, quod vel continuum est, vel cum designatione termini [h]. *Continuum* tempus dicitur, si *centum dierum* induciæ contrahuntur, non designato termino, nec a quo, nec ad quem: tempus *cum designatione termini* est, si v. g. *usque ad Calendas Martias* induciæ pactæ sunt.

Priori casu computari debet tempus de momento in momentum, ita ut induciæ incipiant ea hora, eoque momento, quo contractæ sunt, & desinant elapso centies spatio 24. horarum, eadem hora, eodemque momento.

Posteriori casu quæri solet, an terminus ad quem quoque sub induciis contineatur? i. e. an Calendæ Martii, ad quas usque induciæ concessæ sunt, tutos reddant hostes? quod merito negamus. [i]

Si vero terminus certus designatus est, *a quo* incipere debeat, certum est, eum diem intra mensuram temporis contineri. [k]

Not. Finitis iduciis nova indictione belli opus non est, quia bellum suspensum saltem, non finitum fuit; adeo ut personæ, quæ durantibus induciis ad nos pervenerunt, & vi majori impediuntur quo minus ante finitas inducias recederent [l], tamquam hostes capi possint.

n. 1. *II.* Finiuntur induciæ si hostis, cum quo induciæ pactæ sunt, induciis contrarium aliquid fecerit; quod exemplo Brasidæ probat GROTIUS [m]: nisi pœna in casum violationis adjecta fuerit, & ea solvatur. [n]

n. 2. Non vero 3. finiuntur induciæ, si privati aliquid pacto contrarium agunt: nisi paciscens approbet. Approbare autem videtur si nocentes nec punit, nec dedit [o]: quod itidem exemplis probat GROTIUS. [p]

§. DCCCXII. Fidem quoque hosti dare possunt belli duces concedendo *litteras commeatus*, vulgo *Passeports.* [q]

Vox *commeatus* est a *cum*, & *meare*; quod significat ultro, citroque ire: unde *commeare* Germanis *ausgehen*, *auswandern*, [r]; & sumitur *vel* pro litteris dimissoriis (*Abschied*), *vel* pro alimonia exercitus (*Proviant*), *vel* pro securitate, & fide publica in itineribus. [s]

Atque hoc ultimo sensu hic accipitur vox *commeatus.* Unde synonyma sunt, fides publica, securitas, litteræ de conductu, salvus conductus, litteræ salvi passus, litteræ tuti itineris, certificatio (*ein Paß*) litteræ immunitatis, epistola assertoria, &c. [t]

§. DCCCXIII. Litteræ igitur commeatus sunt, quibus extra inducias (nam pactis induciis commeatus necessario continetur [u]) hostis hosti facultatem concedit eundi, & publicam securitatem promittit. Inepte ergo ad litteras commeatus refertur signum impunitatis Caino a Deo impressum. [x]

§. DCCCXIV. Causa hujus juris est consensus utriusque partis, qui in

eo

(h) d. c. 21, §. 4. (i) Dissent. Grot. L. 3. c. 21, §. 4, n. 2. (k) Dissent. Grot. ibid, n, 3. (l) d. c. 21, §. 9. (m) d. c. 21, §. 8, n. 1. §. 11. (n) d. c. 21, §. 12. (o) d. c. 21, §. 13. (p) L. 2, c. 15, §. 17, n. 4. (q) Strauch. Diss. acad. V. c. 1, th. 4. Textor. Diss. de litt. commeat. Guid. Papæ Decis. 418. n. 5. Memoires de Guise, Tom. I. L. 3, p. 282. & 286. (r) Fabr. Thesaur. voc. *meo.* Varias significationes vide apud Textor. d. l. n. 12. (s) Textor. d. l. (t) Textor. d. l. (u) Grot. L. 3, c. 21. §. 6, n. 3. (x) Dissent. Textor d. c. 21, §. 6. Nicol. de Lyra in Gloss. ad Genes. c. 4.

eo consistit, quod alter fidem dat, alter accipit: adeoque obligatio hic non demum oritur ex jure gentium voluntario, sed ex ipso jure naturæ.[y]

§. DCCCXV. Conceduntur hæ litteræ ab hoste, qui summam potestatem habet, vel cui concessa est belli administratio generalis; aliquando etiam ab inferioribus potestatibus, ad certum actum, qui sub mandato eorum continetur, ut in obsidione, &c.

Dantur 1. *personis* inprimis hostilibus; etiam pari dignitate, & superiori [z]: immo ipsi summæ quoque potestati. Legatis hostis non dantur necessario, quia ipso jure naturæ tuti sunt, sed ex superfluo. Militibus in genere datæ, etiam Ducibus, & mari militantibus, concessæ videntur [a].

2. Rebus mobilibus (nam immobilibus dantur salvæ guardiæ [b]), ut nimirum tuto per terras alterius, inprimis hostiles, transvehi possint.

§. DCCCXVI. Personæ autem concessa securitas etiam pertinet ad ejus *famulos*, etsi nihil de iis dictum sit [c]; item ad res, quas quis in itinere secum ferre solet [d] (non ad familiam, i. e. uxores, & liberos [e], neque ad comites, nisi nominati in litteris sint [f]).

§. DCCCXVII. Si in genere *comitibus* commeatus concessus est, quæritur, 1. an valeat etsi nomen comitum, eorumque conditio non fuerit expressa? quod merito affirmamus [g]. Unde cavillatorie Laurentius Medicæus securitatem capitaneo cuidam, & ejus comiti datam violavit, sub prætextu, quod nomen comitis, & quod ille comes sit subditus Papæ, & hosti a secretis, non fuerit expressum. 2. An prosit etiam eis, qui post concessas litteras in itinere comites fiunt? Affirmatur [h]. An 3. etiam Judæi, & hæretici voce comitum veniant? Affirmatur [i]. An prodest criminis reis, ut transfugis, proditoribus? Negatur [k]; nisi hostis sciens tales esse commeatum dederit. [l]

§. DCCCXVIII. *n.* 1. Facultate eundi concessa etiam reditus concessus videtur [m]; secus si tantum facultas abeundi permissa fuit. [n]

n. 2. Is, qui impetravit commeatum, non obstante commeatu, ex debito apud hostes postea contracto, vel ex delicto ibi commisso, conveniri potest. [o]

n. 3. An is, qui falsis litteris commeatus usus, & iis productis ab hoste dimissus est, postea vindicari tamquam jure belli captus possit? In nupero bello nova publica retulerunt, Ducem Marlborughium (qui commeatu fratri concesso usus, atque hac falsa ratione ab hoste dimissus fuit) jure belli a Gallis vindicatum fuisse. SCHOEPFERUS [p] negat, id jure fieri potuisse: 1. quia hostem occidere, nedum dolo

(y) Dissent. Textor d. diss. §. 5, 6. (z) Grot. L. 3. c. 21, §. 15. (a) Ibid. (b) Vid. infr. (c) Grot. L. 3. c. 21, §. 17. Burger. Observ. 87. c. 1. (d) Grot. d. c. 21, §. 18. Menoch. de arbitrar. judic. quæstion. L. 2. c. 336. n. 35. (e) Grot. d. c. 21, §. 17. Textor d. c. 3. n. 20. (f) Grot. d. c. 21, §. 18. (g) Textor d. l. n. 17. (h) Dissent. Textor d. l. n. 19. (i) Wikefort. d. l. p. 311. & p. 168. Menoch. d. l. n. 35. (k) Grot. L. 3. c. 21, §. 19. (l) Textor Diss. cit. c. 3, §. 18. (m) Grot. L. 3. 21, §. 16. Textor d. c. 3, n. 22. Burger. d. tract. observ. 87. cent. 1. (n) Textor d. l. n. 7. Krichov. Consil. var. 9. n. 19. (o) Textor d. c. 6, n. 4. (p) Diss. an commeatu falso uti liceat contra hostem?

lo in eum uti licet: 2. quia captus quoque dolo se liberare, eoque ad suos redire potuisset. Equidem jure belli ejus deditio postulari non potuit; sed si hostis ejus notitiam habuisset, retineri potuisset, quia alius pro alio commeare nequit. [q]

§. DCCCXIX. Effectus litterarum commeatus est, ut personæ securitas inde plenissima competat eundi, & redeundi, & ut res tuto ad locum destinatum transvehi possint [r]. Sanctæ igitur, atque inviolabiles sunt ejusmodi litteræ; adeo ut si *hostis* ipse eas violat, hinc nova suboriatur belli causa, ac jure talionis idem in hostes statui possit: si subditi securitatem concessam turbant, morte puniri solent [t].

§. DCCCXX. An is, qui litteras commeatus hosti dedit damnum huic a subditis datum resarcire tenetur? Affirmat TEXTOR [u]; ejusque rei exempla recenset WIKEFORT [x]: at idem obtinere hoc casu puto, quod in prædonibus, qui absque jussu publico excursiones in vicina territoria faciunt.

§. DCCCXXI. Finitur commeatus 1. elapso tempore litteris expresso [y]; hinc is, qui semel venit, & rediit, fide earumdem litterarum denuo venire, & revenire nequit [z]. Quomodo autem computari tempus debeat, vidimus alibi. [a]

2. Si tempus adjectum non est, tantum tempus concessum videtur, intra quod negotium, propter quod venit, commode expedire potest. Unde abitu concesso, tutus intelligendus usque dum eo pervenerit, ubi tuto sit [b]. Solo abitu concesso redire non potest [c]. 3. Finito negotio, ob quod securitatem accepit [d]. 4. Pœnitentia, & revocatione concedentis, si res integra est, & alteri rite denuncietur [e]. 5. Renunciatione ejus, cui concessa est securitas [f]. 6. Si is, cui commeatus concessus est, verba, & conditiones commeatus transgreditur [g]; uti si extra viam publicam, si in ea sola securitas data est, inveniatur [h]. 7. Mortuo eo, cui securitas data est [i]. 8. Non morte concedentis, quia vi imperii datæ sunt litteræ; ex quibus actibus etiam successor obligatur. [k]

§. DCCCXXII. Fides quoque & a Principe, & a Duce belli dari potest per *salvam guardiam*: quæ datur pro rerum immobilium securitate [l], ne nimirum terræ nostræ, & quæ ibi continentur, ab hoste lædantur, aut violentur [m]. Si vero a vi majore, v. g. per prædones, non obstante salva guardia vis inferatur, ideo concedens non tenetur.

SE-

(q) Grot. d. c. 21. §. 6, n. 2. (r) Grot. d. c. 21, §. 16. (t) Alberic. Gentil. de jur. bell. L. 2. c. 14. Berger. Observ. jurid. cent. 1. obs. 89. seq. Grot. L. 3. c. 21, §. 14. Exemplis id probat WIKEFORT l'Ambassad. pag. 168. & 312. *Conf. Memoires du Duc de Guise*, tom. I. pag. 177. Textor d. l. c. 5, n. 20, seq. (u) d. c. 6, n. 27. (x) d. l. pag. 309. & 292. (y) Grot. L. 3. c. 21. (z) d. c 21, §. 16, n. 2. (a) Grot. L. 3, c. 24, §. 4, n. 1.

(b) c. 21, §. 16, n. 1. (c) §. 16, n. 2. (d) d. c. 6, n. 8. ibique Dd (e) Textor c. 6, n. 2. (f) d. c. 6, n. 3. (g) d. c. 6, n. 6. (h) Exempl. vid. apud Wikefort pag 310. (i) d. c. 6, §. 10. (k) Vid. Textor d. c. 6, n. 10. Grot. L. 3, c 21, n. 20, 21. (l) Textor c. 6, n. 15. (m) Burger. Obs. 79. cent. 1. Memoir. de Guise, L. 1. p. m. 313. & L. 2, p. 91.

SECTIO IV.

De fide hosti a Privatis data.

§. DCCCXXIII. Duo hic quæri possunt: 1. an subditi, qui non sunt in potestate hostium, pacisci cum hoste de rebus, & juribus suis privatis (nam de re publica pactum nullum est [n]) possint, & an pacta talia valeant? 2. An capti quædam promittere hosti possint; & an promittentes inde obligentur?

§. DCCCXXIV. Quod *primam* quæstionem attinet, certum est, subditum nostrum, si fidem dedit hosti, inde teneri. Sane, cum pacta cum prædone inita obligationem producant, nedum pacta cum hoste inita [o]; adeo ut si jusjurandum tali pacto accesserit, jurans illud absque perjurii nota violare non possit. [p]

§. DCCCXXV. At alia quæstio est, an hostis possit implorare officium magistratus, in cujus potestate est promittens, ut eum compellat promissionem implere? Resp. tantum abest, ut magistratus promittentem compellere teneatur ad implendum, ut potius debitum illud belli, & prædæ, jure exigere, ac fisco suo addicere possit. Cum enim omnia in hostem liceant, etiam jura eis ex pactis subditorum nostrorum quæsita, auferre licet. [q]

Si lege prohibitum est, ne pacisci cum hoste liceat, valet pactum, quia lex illa hostem non obligat; sed puniri potest subditus, qui lege prohibente contraxit. [r]

§. DCCCXXVI. *Altera* quæstio iidem affirmanda est; & plenissima obligatio inter contrahentes inde oritur [s]: subditus enim, qui in hostis potestate constitutus est, desinit esse subditus [t], servus fit, & alieno domino tum quoad vitam, tum quoad bona subjicitur. Si proinde dominus ille sub certa lege juri suo renunciat, & capto vitam, vel libertatem sub certis conditionibus permittit, captus, qui leges illas acceptat, ex suo consensu obligatur; & fidem datam eo magis implere tenetur, quia vitam, ac libertatem, quæ in arbitrio victoris ipso jure naturæ sunt, redimit, adeoque summam utilitatem ex tali pacto capit.

§. DCCCXXVII. Hinc valet 1. pactum capti de redeundo in carcerem [u]; 2. ne in certum locum redeat [x]; 3. de non fugiendo [y]; 4. de non militando adversus eum, qui ipsum in potestate habet [z]. Quæ gentium exemplis GROTIUS confirmat.

§. DCCCXXVIII. Neque *obstat*, *I.* quod subditi semel fidem suæ civitati dederint, eamque sanguine, & bonis defendere teneantur; adeoque hosti nihil promittere possint, quod fidei illi repugnat. Videtur igitur illicitum pactum de redeundo in carcerem, de non militando contra hostem [a] &c. GROTIUS varie respondet; 1. pacta, quæ majus malum, aut certius evitant, magis utilia, etiam publico, censeri debere; talia autem

(n) Grot. L. 3, c. 23, §. 5, n. 1. (o) d. c. 23, §. 1, 2. (p) d. c. 23, §. 2. (q) Dissent. Grot. L. 3, c. 23. (r) d. c. 23, §. 5, n. 4. (s) d. c. 23, §. 1. (t) L. 4. D. de capt. & postlim. reverſ. (u) Grot. L. 3, c. 23, §. 6. (x) d. c. 23, §. 7. (y) d. c. 23, §. 8. (z) d. c. 23, §. 7. (a) d. c. 23, §. 5, n. 1, & §. 7, & c. 19. §. 7.

tem pacta esse, quæ cum hoste fiunt pro conservanda vita, ac libertate: 2. subditos per fidem civitati datam potestatem ipsam sui, & suarum rerum non abdicasse: 3. solam utilitatem publicam sine auctoritate legis non efficere posse, ut quod factum est, etsi contra officium factum esse detur, irritum sit: 4. legem non posse adimere potestatem talia paciscendi, quia a ratione, & natura aliena esset; leges autem vim obligandi demum habere, si latæ sunt ad humanum modum, alias pro legibus non haberi: 5. generales leges semper continere exceptionem summæ necessitatis. At 6. verior ratio est, quod subditus ille in hostis potestate constitutus desinat esse subditus, quamdiu in hostis potestate est: non autem desinit esse in hostis potestate qui fidem dedit de redeundo: qui vitam, & libertatem recepit sub certa lege, & sub ea lege dimissus est.

Neque ita reversus postliminio jura recipit, quia non jure belli, inviro hoste, revertitur, sed consensu hostis, & sub certa lege capto maxime utili: neque deterior fit patriæ conditio, cui is, qui captus est, nisi liberetur, jam periisse censendus est. [b]

§. DCCCXXIX. Diximus, adeo valida ejusmodi pacti censeri, ut captus, & dimissus, si fidem datam implere nolit, a magistratu suo compelli debeat ut eam impleat; quod Grotius exemplis probat [c].

Neque *obstat*, *II.* quod ejusmodi pacta vi, & metu extorta consensum impediant, adeoque obligationem non producant. Resp. 1. vis, & metus numquam tollunt consensum; inprimis 2. si metus justus est, qualis est is, qui ab hoste infertur.

§. DCCCXXX. Cæterum, sponte sua sequitur, pacta talia etiamsi a minoribus inita sint, valere, quia inter hostes jus gentium obtinet [d]. Non autem valent si erratum est in corpore, vel substantia negotii [e], &c. nec si privati de re publica paciscuntur. [f]

§. DCCCXXXI. De interpretationum regulis supra egimus [g]; ex quibus Grotius concludit [h], 1. vitam pactum non etiam ad libertatem jus habere [i]: 2. rediisse ad hostem non dici, qui clam rediit ut statim exiret [k]: 3. deditione promissa sub conditione si auxilia non venerint, intelligi debere talia, quæ periculum cessare faciant [l]: 4. si dictum est, certo loco solvi, non posse differri solutionem, etsi locus postea dominum mutaverit. [m]

Sectio V.

De his, qui fidei hosti datæ accedunt: ubi de Guarantis, & de Obsidibus.

§. DCCCXXXII. Uti inter privatos ad securitatem promissionis, & pactorum, cautiones quædam adhiberi possunt; ita & in pactis, quæ inter hostes ineuntur.

Cautio autem illa consistit *vel* in assertione quadam religiosa, seu jurejurando, *vel* in datione rei, quod fit per pignora, *vel* in interventione personæ extraneæ. Personæ autem accedere possunt vel tanquam principales, vel

(b) Grot. L. 3. c. 23. §. 7. n. 2 (c) d. c 23. §. 5. n. 3, 4. (d) d. c. 23. § 3. (e) d. c. 23. §. 4. (f) d. c. 23. §. 5. n. 1. (g) Vide supra §. 508. & seq. (h) d. c. 23. §. 11. seq. (i) d. c. 23. §. 12. (k) d. c. 23. §. 13. (l) d. c. 23. §. 14. (m) d. c. 23. §. 15.

vel tanquam accessio: tanquam principales accedunt *correi*; tanquam accessiones, *fidejussores*, *mandatores*, *obsides*, & *guarantæ*.

De omnibus actum est in præcedentibus (*vide supra* §. 464. *seq.*): exceptis *obsidibus*, & *guarantis*; de quibus nunc plenius agemus.

§. DCCCXXXIII. *Guarantiæ*, seu *Varantiæ*, vox Germanica est, a verbo *Wehr*, i. e. securitas; unde *die Gewehr leisten* est securam possessionem præstare: *eine Wehre* dicitur locus, qui tutum aliquem reddit. Hinc voces *Gewehr*, i. e. sclopeta, &c. & *wehren*, se defendere, &c. ortæ sunt. [n]

§. DCCCXXXIV. *Guarantæ* sunt personæ publicæ, quæ pro securitate pacis inter alios contractæ interveniunt, & promittunt, quod in casum violatæ pacis vindicare armis injuriam velint [o]. Non ergo guarantæ sunt qui mediatoris officium suscepere, etsi pacem subscripserint [p], nisi in specie guarantiam quoque receperint.

§. DCCCXXXV. Guarantæ saltem esse possunt summæ potestates; quia cum bello se violatam fidem vindicaturos promittunt, jus belli habere necessario debent. [q]

§. DCCCXXXVI. Guarantia promittitur regulariter contra eum, qui pacem rumpit [r]: contra extraneos igitur paci illi contrarium aliquid facientes non tenentur ut guarantæ [s], nisi id promissum sit.

§. DCCCXXXVII. Objectum guarantiæ est pax contracta, ejusque accessiones, i. e. pacta in continenti adjecta, quæ articulis secretis continentur: secus si ex intervallo adjectæ sint conditiones; tunc enim in specie quoque guarantia promitti debet. [t]

Guarantia ergo non ad aliam pacem extendi debet, nec potest [u], nisi prior pax rupta alia deinde pace iterum coaluerit [x]: modo non novi articuli inserti sint; ad hos enim evincendos guarantæ non tenentur [y]. Sed nec ad novos socios jus guarantiæ propagatur. [z]

§. DCCCXXXVIII. Effectus est, ut guarantæ securitatem præstare debeant: adeoque 1. officia inter partes litigantes interponere [a], 2. si alter satisfacere nolit, armis læsum defendere tenentur [b]; adeo ut si non assistant, ad omne id, quod interest, teneantur, & in eos justa belli causa sit. [c]

Guaranta non potest defendere læsum nisi requisitus [d]; & clarigatio præcedere debet. [e]

Quæri solet, *an illi, qui jure guarantiæ læsis assistunt, justam belli causam præbeant alteri?* Equidem si alter negat, se pacem violasse, vel adversarium prius a pace recessisse docet, adeoque injuria guarantiam aut postulari, aut præstari, &c. omnino hic justa belli causa est, adeoque omnia in guarantam, tanquam in socium hostis licent [f]: judex enim inter duas summas potestates non est.

§. DCCCXXXIX. Cum guarantia sit instar advocatiæ armatæ, iisdem, ac illa, fere modis tollitur; quos modos

(n) Aliter B. Par. Diss. de guarant. sect. 1. §. 5. (o) dict. Diss. sect. 4. §. 1. (p) dict. Diss. sect. 4. §. 13, 14, 15. (q) dict. Diss. sect. 5. §. 1. (r) dict. Diss. sect. 4. §. 11. (s) d. §. 11. (t) dict. sect. 5. §. 2. (u) dict. sect. 5. §. 3. (x) sect 5. §. 4. (y) sect. 5. §. 5,6. (z) sect. 5. §. 7. (a) sect. 5. §. 8. 9. (b) d. §. 9. (c) sect. 5. §. 12. 13. (d) sect. 5. §. 12. (e) d. sect. 5. §. 11. (f) Aliter B. Par. in dict. Diss. sect. 4. §. 10.

dos compendio exhibet B. PARENS [g], & late MAGERUS. [h]

Quær. an finiatur morte? Negatur. Cum enim guarantia promittatur a rege, adeoque a perſona publica, hæc numquam moritur, indeque ad ſucceſſores quoque tranſit. *Vid. ſupr. l. 2. c. 15. §. 15.*

§. DCCCXL. Qu. an guarantia ab uſurpatore promiſſa obliget legitimum regem? Negat B. PARENS [i], niſi a rege reſtituto approbetur: quamdiu autem uſurpator poſſidet imperium, illudque adminiſtrat, is omnino inde obligatur. *Vid. ſupra l. 1. c. 4. §. fin.*

Cæterum, guaranta interpretari pacem, ſi dubia eſt, nequit.

§. DCCCXLI. OBSIDES ſunt, qui pro fide hoſti data poteſtati ejus ita traduntur, ut ſi dator obſidis a fide recedat, hoſti jus ſit in corpus, & vitam ejus [k]; unde *obſides* dicuntur quaſi *obſides.* [l]

Differunt a *pignore*, quod in rebus conſtituitur: obſides autem tantum dari poſſunt homines. Differunt a *deditis*, quod hi ſtatim pro hoſtibus habeantur, adeoque ſtatim, ac recepti ſunt, ſervi fiant, i. e. jus vitæ, & necis in eos competat.

§. DCCCXLII. Dantur obſides, vel ſua voluntate, vel etiam inviti, auctoritate, & juſſu civitatis [m]: illo caſu intervenire eos, ait GROTIUS, tanquam æque principales; hoc vero caſu tanquam acceſſorios [n]. Quod merito negamus; nam utroque caſu ſunt acceſſiones alterius obligationis.

§. DCCCXLIII. Cauſa obſidii eſt a jure naturæ. *Primo* enim certum eſt, civem *ſua voluntate* ſe obſidem pro republica dare poſſe (quidquid diſſentiat Grotius [o]). Cum enim ſubditi pro obtinenda ſalute civitatis vitam, & opes impendere teneantur, nihil obſtat, quo minus vitam cautionis loco obligare poſſint; & regula, *quod nemo ſit dominus membrorum ſuorum*, exceptionem patitur, quoties de defenſione patriæ, & ſalute reipublicæ agitur.

§. DCCCXLIV. At alia quæſtio eſt, an civitas *invitum civem* obſidem hoſti dare poſſit? Grotius id itidem negat [p], addita ratione, quia privati jus in vitam, quod ipſi non habent, in civitatem transferre non potuerunt? Sed verius eſt, obſidem talem etiam invitum a civitate dari poſſe: nam cum illi, qui in civitatem coëunt, promittant, ſe communi ope civitatem etiam cum diſpendio vitæ defenſuros, inde ſequitur, ad obtinendam pacem, & pro ejus ſecuritate, ſingulos cives cautionis loco, etiam invitos, tradi poſſe. Neque allegari poteſt, unum præ altero ad defenſionem patriæ non teneri? Nam cum omnes cives pro cautione eſſe non poſſint, neceſſario ſequitur, arbitrium civitatis eſſe, uti de ſalute publica conſulere, ita & obſides ex civibus eligere; quia alias exitum res habere non poſſet. Si omnium civium conditio par eſt, Grotius ſuadet, ut ſorti res committatur. [q]

§. DCCCXLV. Dari obſides poſſunt ſubditi civitatis [r], etiam pueri, &

(g) dict. ſect. 5. §. 16. (h) De advocatia armata cap. 16. per tot. (i) dict. ſect. 5. §. 15. (k) Hering. de fidejuſſor. c. 10. n. 282. Hillig. in Donell. L. 15. c. 48. litt. B. in fin. Arum. de jur. publ. v. 1. diſc. 28. n. 105.

(l) Feſt. voc. obſes. (m) L. 3. c. 4. §. 14. c. 20. §. 52. (n) d. c. 20. §. fin. Conf. L. 5. c. 23. §. 16. c. 20. §. 52. (o) L. 3. c. 11. §. 18. c. 4. §. 14. (p) Ibid. (q) L. 3. c. 20. §. 52. (r) Ibid.

& feminæ [s]; non vero qui vasalli tantum sunt, nec transeuntes. [t]

§. DCCCXLVI. Dare obsides potest 1. sola civitas, seu summa potestas; quia extra eam nemo jus in vitam, & libertatem civium habet: 2. inferior potestas intra fines administrationis; uti dux belli pro securitate colloquii, induciarum, &c.

At quæritur, *an dux belli pro securitate sponsionis obsides dare possit?* Videtur negandum, quia pacem promittere nequit, adeoque extra fines administrationis agit. Resp. supponimus, ducem, ejusque exercitum victum, adeoque vere in potestate hostium esse; at per sponsionem pacis dimitti exercitum, eoque salvum servari. Hoc posito omnino pars administrationis est, omnia facere, sine quibus servari exercitus nequit: non potest autem servari, nisi sponsione facta, & obsidibus datis.

Sed & eo minus injuria fit obsidibus, quia æque jam in potestate hostium, adeoque æque capti, ac servi sunt; per hoc medium autem spes libertatis, & salutis ipsis permittitur. [u]

Ita Posthumius in sponsione Caudina 600. equites obsides dedit, qui capite luerent si pacto non staretur. [x]

§. DCCCXLVII. Obsides instar captivorum habentur [y]. Hinc testamenta facere non possunt, nisi permittente civitate [z]: & fiscus eorum bona, si tamquam obsides moriuntur, occupat [a]. Quod in Gallia tunc demum locum habet, si cognati non adsunt. [b]

§. DCCCXLVIII. Quæritur, *An occidi possint obsides, si fides ab eo, qui dedit obsides, violatur?* Negat Grotius [c], quia nemo est vitæ suæ arbiter; unde concludit, non posse tale jus in civitatem, & a civitate in hostem transferri [d]: & moratiores gentes abstinuisse, ait, a cæde obsidum [e]; jure gentium autem aliud introductum esse in bello publico solemni: id autem jus externum esse, quod impunitatem saltem, non verum jus producat. Nos statuimus, occidi posse: cum enim eo momento, quo is, qui obsides dedit, fidem datam violat, hostis fiat, & jus belli cum eo obtineat; necessario sequitur, omnes, qui judicium hostis sequuntur, vel sequi debent, hostes esse, & in hos omnia, tamquam in hostem, licere: obses autem est subditus hosti, ejus partes sequitur, & judicium illius defendere tenetur; adeoque jure pro hoste haberi potest: & cum is, qui fato in hostili territorio invenitur, ingruente bello servus fit, & qua talis occidi potest; multo magis in obsidem omnia licita erunt. Sane, cum Volsci fidem Romanis datam fefellerunt, hi trecentos obsides securi percusserunt [f]; & a Thessalis occisos olim 250. obsides, refert Grotius [g]. E contrario Samnites a 600. equitibus obsidio datis manus abstinuerunt, etsi fides a ducibus, qui dedere obsides, liberata non fuerit. [h]

Sed & præterea occidi obsides possunt, 1. si obsides contra fidem datam aufugiunt; Tarentinorum obsides fugientes retracti, ac virgis cæsi de Tarpe-

(s) Grot. L. 3. c. 4. §. 14. (t) Grot. L. 3. c. 20, §. 52. (u) Liv. L. 9, c. 4. (x) Ibid. c. 5. (y) L. 31. D. de jur. fisc. (z) L. 11. D. de his, qui testam. fac. poss. (a) d. L. 31. junct. L. 36. Religios. (b) Vid. Gothofred. ad d. L. 31. & d. L. 11. (c) L. 3, c. 11. §. 18. (d) Grot. d. §. 18. & L. 2, c. 21. §. 11, n. 2. L. 3, c. 20, §. fin. (e) d. c. 11. §. 18. (f) Dion. Halic. L. 6. (g) L. 3, c. 4, §. 14. (h) Liv. L. 2, c. 15.

Tarpejo monte dejecti sunt [i]; postquam Clœlia per fugam se subripuit obsidio, Romani eam reddentes a Porsenna obtinuerunt ut vita ejus salva esset [k]: 2. si scelus committunt; tunc enim ut criminis rei vi fundatæ in territorio jurisdictionis puniri possunt. [l]

§. DCCCXLIX. Quæritur, an fugere obsides possint? Negatur; quia civitatis suæ voluntate dediti sunt, adeoque non injuria sunt apud hostem [m]: adeo ut nec recipi a sua civitate possint, sed recepti remittendi sint exemplo Clœliæ [n]. Sane, Samnites Romanos increpabant, quod obsides Porsennæ datos furto subduxerint. [o]

§. DCCCL. Finitur obsidium 1. sublata obligatione principali, uti si mortuus est is, pro quo obses datus est [p]: vel negotio finito, adeo ut in unam causam datus in aliam retineri non possit [q]; non quia odiosa est interpretatio, uti putat Grotius, sed quia deficit consensus. Quod adeo verum est, ut si nova superveniat belli causa, non retineri possit tanquam obses, sed uti alius, qui fato in hostis territorio repentine oriente bello invenitur [r]. 2. Finitur obsidium morte obsidis; nisi dictum sit, ut tunc alius substituatur: 3. renunciatione ejus, qui obsides accepit; ita Porsenna Clœliæ libertatem concessit, donata simul parte obsidum, quos ipsa legeret [s]: non 4. mortuo rege, qui obsidem dedit, si fœdus est reale [t]: nec 5. fuga obsidum; adeo ut nec postliminium hoc casu obtineat: neque 6. obses tenetur ex alterius obsidis delicto. [u]

CAPUT VII.

De modis finendi Bellum.

§. DCCCLI. Uti inter privatos lites finiuntur *vel* per sententiam, *vel* per transactionem; ita lites publicæ quoque duobus modis finiuntur: 1. per ultimam victoriam, vel, quæ instar ultimæ victoriæ est, per deditionem non conditionatam: 2. per transactionem.

§. DCCCLII. Finitur igitur bellum *I.* per ultimam victoriam: i. e. quando populus vi armorum ita in potestatem nostram redigitur, ut nulla amplius resistendi facultas supersit.

§. DCCCLIII. Si proinde socii causam devicti populi adhuc defendunt, nondum finitum est bellum; nedum si pars saltem populi subjugata est: atque hinc si ope sociorum civitas talis restituitur, jure postliminii omnia pristina jura recipit.

§. DCCCLIV. De jure, quod victori in populum devictum acquiritur, latius egimus supra §. 741.

§. DCCCLV. Instar ultimæ victoriæ *II.* est *deditio non conditionata*, quando quis se, suaque jura, arbitrio victoris subjicit. Nam per talem deditionem victi sponte permittunt quod vis

(*i*) Liv. L. 35. Schœnborn. Pol. L. 6, c. 39. (*k*) Liv. L. 2, c. 13. (*l*) Grot. L. 3, c. 20, §. 52. (*m*) d. c. 20, §. 54 (*n*) Liv. L. 2. §. 13. Grot. L. 3, c. 15, §. 18. n. 3, & c. 20, §. 54. (*o*) Liv. L. 9, c. 11. (*p*) Grot. L. 3, c. 20, §. 56. (*q*) d. c. 20, §. 55. (*r*) d. c. 20, §. 53. (*s*) Liv. L. 2, c. 13. (*t*) Grot. L. 3, c. 20, §. 57. (*u*) d. c. 20, §. 58.

vis ereptura esset [x]. Adeoque si *tota civitas* se hosti dedit, finitur bellum; adeo ut nec socii amplius deditorum causam defendere possint. Secus si pars populi se victoris arbitrio subjicit; tunc enim bellum durat, quamdiu reliqua pars civitatis, ejusque socii, resistunt. De *deditis* late egimus §. 748.

§. DCCCLVI. Bellum finitur *III.* per *transactionem*, nimirum, per pacem: *IV. sorte*; cujus species *V.* est *duellum*, & *VI.* arbitrium. De singulis nunc agemus.

§. DCCCLVII. *Pax* a pactione dicitur [y], quia bellum gerentes paciscuntur de controversia publica.

§. DCCCLVIII. Definitur *pax*, pactum inter duas summas potestates initum de finiendo bello.

§. DCCCLIX. *Pacem* contrahere possunt solæ summæ potestates [z]; adeoque populus in statu populari, rex in statu regio, &c: idque verum est etsi rex ille sit infans, furiosus, captivus [a], regno ejectus [b], vel usurpator. [c]

§. DCCCLX. Non ergo *pax* contrahitur cum prædone [d], nec cum subditis rebellibus [e], nec cum ducibus belli, nec cum gubernatoribus provinciarum. [f]

§. DCCCLXI. Objectum *pacis* sunt controversiæ de republica inter summas potestates armis disceptatæ.

§. DCCCLXII. An rex per *pacem* imperium, vel ejus partem alienare, vel etiam bona, aut reditus coronæ alii cedere possit, alibi, cum de alienatione imperiorum egimus, explicavimus. [g]

§. DCCCLXIII. Hoc saltem hic observamus, 1. res, & jura privata subditorum [h], sive jure naturæ, sive jure civili eis quæsita, pace eis auferri posse [i] si publica utilitas id requirat (quo principio nituntur secularisationes in Instrumento Pacis admissæ); quia aliter pax obtineri non potuit: privatis tamen ex publico damnum resarciri debet [k]; cujus exempla itidem in Instrumento Pacis occurrunt.

2. Principem subditis suis non teneri ad reparandum damnum, quod durante bello privatis datum est; quia ab hoste, adeoque casu, damnum datum est. [l]

3. Re per pacem hosti promissa etiam venire fructus, sed tantum a die concessionis; non vero si ante pacem vel percepti, vel debiti fuerint. [m]

4. Regionum nomina per pacem alteri relicta accipienda esse ex usu præsentis imperii [n]. Male igitur Galliarum rex cesso Landgraviatu Alsatiæ, quod nudum nomen judicis est, occupavit imperium Alsatiæ [o]: male quoque cesso solo trium episcopatuum territorio, diœcesin quoque sibi arrogavit. [p]

§. DCCCLXIV. Effectus *pacis* contractæ est, ut omnis vis tollatur; adeo ut si post stipulatam pacem ab ignorantibus aliquid captum, vel occupatum sit, vi pacis id restitui debeat. [q]

At maxime disceptari solet, *an injuriæ, & damna, ante bellum data,* per

(x) Grot. L. 3, c. 7, §. 4. c. 9. §. 4, n. 1. (y) L. 1, §. 1. D. de pact. ibique Gothofr. (z) Grot. L. 3, c. 20. §. 2. seq. (a) Dissent. Grot. d. c. 20, §. 3. (b) d. c. 20, §. 3. n. 2. (c) Vid. supr. L. 6, c. 3, §. 648. (d) d. c. 20, §. 2. (e) d. c. 20, §. 3. (f) Grot. L. 3, c. 22 (g) Conf. L. 3, c. 20, §. 5, 10. (h) d. c. 20, §. 7. 8 (i) d. c. 20, §. 9. (k) d. c. 20, §. 7, n. 2. (l) d. c. 20, §. 8. (m) d. c. 20, §. 23, (n) Ibid. (o) B. Par. Jur. publ. c. 5, §. 41. (p) B. Par. c. li. §. 43. (q) L. 3, c. 20, § 20.

per pacem remissa sint? Nos quatuor casus distinguimus: *vel* enim paci adjicitur clausula, *quod omnia restitui debeant in statum, quo fuere ante bellum* [r]: *vel* pactum est, *ut omnia maneant in statu, quo nunc sunt* [s]: *vel* plane *nihil dictum est de damnis, injuriis, & debitis* [t]: *vel* paci *clausula generalis amnestiæ* adjicitur. [u]

§. DCCCLXV. *Primo* casu, *si pactum est, ut restituatur cuique quod ante bellum inchoatum habuit*, restitui debet res cum fructibus, jura rei, & personæ cohærentia, adeoque & debita ante bellum, nec non damna durante bello data. In tali autem restitutione respicitur ultima, quæ ante bellum fuit, possessio. [x]

Aliquando certus restitutionis terminus exprimi solet: ita in Pace Osnabrugensi terminus restitutionis decretorius in Palatinatu fuit dies 1. Januar. anni 1618; & in reliquis Germaniæ provinciis dies 1. Januar. anni 1624.

Not. Hoc pacto non continentur civitates sui juris, quæ sponte se alteri belligerantium subjecere [y]; hæ enim non restituuntur, nisi id speciatim pactum sit.

§. DCCCLXVI. *Secundo* casu, *si pactum est, ut servet quisque quod bello cepit*, victoris manet quidquid ille cepit, i. e. quidquid in illius potestate, & custodia est; quod bene explicat GROTIUS. [z]

Idem Grotius existimat, in dubio tale pactum præsumi; quia facilius est, & nullam inducit mutationem [a]: quod in sequenti casu plenius examinabimus.

§. DCCCLXVII. *Tertio* casu, *si pace plane nihil dictum est de injuriis, & damnis ante bellum, vel durante bello datis*, recte GROTIUS asserit, eorum nomine nullam esse actionem. Cum enim pace omnis vis, adeoque omne jus exigendi sublatum sit, idem est, ac si expresse cautum sit, omnia in statu, quo nunc sunt, manere debere [b], salvo jure postliminii. [c]

§. DCCCLXVIII. *Quarto* casu itidem omnes injuriæ, & damna data remissa censentur: remittit enim injuriam *qui se eam obliturum promittit*; adeoque hactenus quoque omnia in statu, quo nunc sunt, manent. [d]

§. DCCCLXIX. Difficilior quæstio est, quid de debitis vel ante bellum inchoatum, vel durante bello contractis, judicandum: an, nimirum, illa quoque pace contracta remissa censeantur?

In debitis *ante* inchoatum bellum contractis Grotius [e] distinguit, 1. an debitum sit *civile*, an *pœnale*: 2. an privatis debeatur, an civitati. *In civilibus* debitis, si privatis debetur, redintegrari actionem, ait; in debitis regiis condonata censeri: nisi verba, aut conjecturæ non improbabiles adsint, quæ condonationem, etiam civilium debitorum, inferunt. In *pœnalibus* tunc quoque remissum debitum censeri, ait, si jus ad pœnam populis competit; quia inde nova belli causa oriretur: quod per pacem cavere voluere partes; non si inter privatos versatur.

n. 1. Equidem *civilia* debita redintegrari, verum est, sive civitas hostilis debeat civitati, sive civitas privato, sive privati inter se. Nam 1. pace saltem

(r) Ibid. §. 11, n. 1, (s) Ibid. (t) d. c. 20, §. 15 (u) d. c. 20, §. 40. (x) d. c. 20, §. 13. (y) Ibid. §. 14. (z) d. c. 20, §. 12, n. 2, §. 16. (a) d. §. 12, n. 1. (b) d. c. 20, §. 15.

(c) Vid. supra cap. 3, §. 770. (d) Conf. B. Par. Diss. de postliminio in pace, & de amnestia (e) L. 3, c. 20, §. 16, 17, 18, 19.

saltem transactum est de injuria, propter quam bellum gestum est, eaque sola remissa est; quod autem nobis debitum fuit, non est injuria, sed jure, & utriusque consensu debitum. 2. Jus exigendi nobis quæsitum fuit ante bellum; hoc jus non desinit nostrum esse existente bello, utpote quo non jus tollitur, sed juris executio. *f*

Excipe si id, quod ante bellum sive civitati hostili, sive privatis debitum fuit, occupatum, & jure prædæ fisco regio addictum est: tunc enim, uti de omni injuria, ita de hac quoque pace transactum videtur. Secus ergo si hostis, ignorans debitum, illud actu non occupavit; nam hostis occupatione tantum adquirit, quatenus tenet.

n. 2. Quoad *debita pœnalia* certum est, salvam esse actionem non obstante pace, si *privatis* pœna debetur: nam hic quoque valet ratio, quod debita illa non sint belli jure quæsita, sed bello tantum exigi vetita. Adeoque si civis hostium ante cœptum bellum in nostro territorio adulterium commisit, vel homicidium perpetravit, finito bello ideo conveniri, & puniri potest. Si *ipsa civitas* pœnam debet, uti si hostis, cum quo pax inita est, extra præsentis belli causam, olim cives nostros violavit, eos occidit, vel res eorum rapuit, necdum satisfecit; quæritur, an adhuc satisfactio peti possit? Merito id affirmamus. Tot enim sunt actiones, quot debita; & qui ex una causa bellum gerit, ac de ea transigit, ideo reliquis debendi causis non renunciat; hæc enim belli causa neque fuit disceptata, ideoque nec pace sopita videri potest; adeoque salvum jus, salvaque actio manet exigendi pœnam ab ipsa civitate, si illa reos vel dedere, vel punire nolit.

Neque *obstat*, quod hac ratione pax non satis pax videatur, si veteres ad bellum causas relinquat. Resp. 1. hæc ratio æque ad causas civiles pertinet; nam si hostis antiqua debita solvere recusat, itidem pax veteres ad bellum causas relinqueret. Resp. 2. pax satis pax manet, quoad causam, quæ in lite fuit, & jam sopita est: & si pax relinquit veteres ad bellum causas, id ex injuria alterius civitatis oritur, quæ dum jus mihi non tribuit, causam dat bello.

Quæritur, *an debita durante bello contracta remissa censeantur, si in pace nihil de illis dictum est?* Equidem si debitum *ex pœna* oritur, omnino remissum censetur. Cum enim hæ injuriæ occasione belli illatæ sint, sive a privatis, sive a civitate hostili, de his injuriis pace transactum videtur. Si debitum est *civile*, non censetur condonatum: quia id, quod hosti qua hosti promittitur, exigi etiam stante lite potest, nedum ea finita.

Quæritur, *an pax cum populo inita, ejecto postea rege, subsistat?* Affirmatur; vicini enim sequuntur possessionem: adeoque cum usurpatore quoque eædem pacis conditiones observari debent. At pax cum usurpatore inita non obligat regem ejectum, & postea restitutum, nisi quatenus civitas locupletior facta est.

§. DCCCLXX. Cæterum, quatenus pacta publica successores obligent, late explicavimus supra §. 409. *n.* 5. *seq.*

§. DCCCLXXI. Frequens quæstio est, *quando pax rupta censeatur g*? In genere dicendum est, rumpi pacem quoties aliquid ei contrarium admittitur, i. e. quoties paciscentes id, quod pace promissum est, non implent, sive aliquid contra

(*f*) L. 3, c. 20, §. 16. (*g*) d. c. 20, §. 27. seq.

tra eam faciendo, five omittendo. [h]

§. DCCCLXXII. Non ergo rumpitur pax 1. fi nova injuria poft pacem contractam vel ipfi pacifcenti, vel ejus fubditis [i], vel prioribus fociis infertur [k]. Etfi enim facultas vi agendi per pacem fublata fit, id tamen intelligitur faltem de vi, quæ ex præcedenti caufa inferri poffet. De hac fola caufa transactum, & ne ex illa caufa in pofterum vis inferatur, cautum eft. Si proinde vis infertur ex nova caufa, nihil fit contra pacem, quæ de nova hac caufa non loquitur.

§. DCCCLXXIII. Neque 2. rumpitur pax fi focius pacifcentis [l], vel ejus fubditi [m], aliquid paci contrarium admittunt: *priori* enim cafu folius focii caufa eft, & ille folus pacem rumpere dicitur [n]: *pofteriori* cafu vel dedere violatores pacis [o], vel judicium in eos dare, pacifcens tenetur [p]. Si id recufat, approbat factum fubditorum, adeoque rumpit pacem [q]: modo poffit judicium dare, i. e. modo ei innotefcant prædones. [r]

§. DCCCLXXIV. Porro non rumpitur pax 3. fi fubditi ejus cum quo pax contracta eft, contra alterum militant [s]. Nec 4. fi contra leges amicitiæ peccatur [t]. Non ergo violat fœdus amicitiæ qui exfules, vel cives migrantes recipit, fecus fi integros cœtus fufcipiat. [u]

Nec 5. fi injuria infertur perfonæ conjunctæ ipfi, quocum pax inita eft: nifi aperte ad ejus fugillationem illata fit. [x]

§. DCCCLXXV. Finitur bellum *IV.* SORTE: fi bellum gerentes rem forti committunt; quod tunc demum licitum eft, fi media defenfionis deficiunt, & populus, ac agnati (fi de alienatione imperii, vel partis agitur) confentiunt. [y]

§. DCCCLXXVI. Species fortis *V.* eft CERTAMEN SINGULARE: quando, nimirum, certo pugnantium numero eventus belli committitur. Quod non nifi pofitis iifdem limitibus licitum eft. [z]

Varia exempla, ubi vel ipfi principes, vel duces belli, vel certus numerus, certarunt, & in certamine illo finem bello pofuerunt, refert GROTIUS [a]. His adde exemplum Thimoclis Athenienfium, & Melanthi Thebanorum ducis, qui pro orta inter hos, & illos, de Celænis, vel Melænis, lite pugnarunt. [b] *

Effe-

(*h*) d. c. 20, §. 34. L. 2, c. 15, §. 15. (*i*) d. c. 20, §. 32. (*k*) d. c. 20. §. 33. (*l*) d. c. 20, §. 29. (*m*) d. c. 20, §. 30. (*n*) d. c. 20, §. 29. (*o*) L. 2, c. 15, §. 16, n. 4, L. 1, c. 3, §. 1. §. 21, n. 4. (*p*) L. 2, c. 21, §. 4, n. 3, §. 6. L. 3, c. 20, §. 41. (*q*) d. c. 20, §. 30. (*r*) d. c. 20, §. 30, §. 32, n. 2. junct. L. 2, c. 21, §. 2. feq. (*s*) d. c. 20, §. 31. (*t*) d. c. 20, §. 40. (*u*) d. c. 20, §. 41, n. 2. L. 2, c. 5, §. 24. (*x*) d c. 20. §. 40, n. 2, §. 33, n. 2. (*y*) d. c. 20, §. 42, L. 2, c. 23, §. 9. (*z*) L. 3, c. 20, §. 43. 44. L. 2, c. 23, §. 10. (*a*) L. 3, c. 10, §. 43. L. 2, c. 33, §. 10. (*b*) Poliæn. L. 1, pag. 25. Frontin. L. 2, c. 5. Phot. in Biblioth. pag. 449. Suid. voc. Thimocles. Athenæus fe exempla plurima ex antiqua hiftoria collegiffe, ait L. 4, c. 13.

NOTA EDITORIS.

* *Thimocles* nullus fuit Athenienfium dux, nec *Melanthus* Thebanorum: & apud Suidam unus quidem, & alter occurrit *Timocles* Athenienfis, fed uterque Poeta Comicus. Res autem, de qua fermo eft, fic fe habet. *Thymoetes* Athenarum rex provocatus ad certamen fingulare a Xantho Bœotorum rege, componendæ litis caufa Athenienfes inter, & Bœotos, cum id formidaret, regnoque fe ceffurum polliceretur ei, qui cum adverfario dimicaret, *Melanthus* Meffenius pugnandi conditionem accepit, Xanthumque dolo interfecit. *Conf.* PHOTII *Biblioth. n. CLXXXVI. in Cononis narrat.* 39. SUIDAS *voce* ἀπατούρια. POLYÆNUS *L. I. c.* 19. FRONTINUS *L. II. c.* 5. (*D.*)

Effectus est, ut pacta certaminis servari, & victori ea, quæ in casum victoriæ promissa sunt, præstari debeant: modo de victoria certo constet; uti si hostis vel occisus, vel captus, vel fugatus est. In dubio res manet in eo loco, quo ante prælium fuit, & aut bellum continuandum; aut ad novas pactiones veniendum est. Exempla disceptatæ victoriæ refert GROTIUS. [c]

§. DCCCLXXVII. Porro *VI.* species quoque sortis est ARBITRIUM. De his arbitris egimus supra. *Arbitri* sunt certæ personæ volentes a litigantibus electæ, ut de belli causa decidant.

n. 1. Arbitros ad finiendum bellum eligere possunt solæ summæ potestates, quibus jus belli competit.

n. 2. Eligi possunt omnes, qui pacisci possunt, etiam privati. Requiritur autem non tantum utriusque, sed & arbitri consensus.

n. 3. Finis arbitrii est, ut bellum finiatur. Hinc apparet, male huc referri deditionem puram; aliud enim est dominio alieno se subjicere, aliud, arbitrum ad decidendam litem eligere: priori modo finitur bellum; posteriori modo agitur de finiendo bello.

n. 4. Effectus arbitrii intuitu paciscentium est, 1. ut stante arbitrio nihil innovare possint: 2. ut stare teneantur arbitrio eorum, quos elegerunt (nam quod a laudo provocare liceat, id juris civilis est [d]), etsi male arbitratum sit; nam ita partes convenere, ut id bene judicatum videatur, quod arbiter arbitraturus est.

Si is, contra quem arbitrium fertur, nolit satisfacere judicatis, nova injuria est, novaque causa belli; adeoque & prior, & nova injuria bello vindicari potest.

n. 5. Effectus intuitu arbitrorum est, ut teneantur decidere causam juxta leges arbitrii. Si proinde tota causa arbitrio judicum relicta est, etiam de accessoriis, nimirum, de usuris, impensis, & expensis, judicare possunt: non vero de sola possessione, nisi de ea sola lis fuerit. [e]

n. 6. Ab arbitris differunt *arbitratores*, seu mediatores, qui allatis in medium honestatis rationibus persuadendo interveniunt [f]; de quibus infra agemus.

n. 7. Finitur *arbitrium* 1. morte arbitri; quia personæ industria est electa: 2. morte paciscentium: quia pactum est personale, nisi hæredes consentiant: 3. si arbiter arbitratus est: 4. unius renunciatione re integra; quo casu jus belli succedit.

CAPUT VIII.

De Legatis, eorumque Jure.

§. DCCCLXXVIII. INTER hostes fidem dari posse, & datam servandam esse, vidimus. Vix autem hæc fides interponi potest, nisi adhibitis legatis, inprimis ubi de pace conciliandas, i. e. de bello finiendo agitur. Jura igitur legatorum paullo curatius examinanda sunt.

§. DCCCLXXIX.

(c) d. c. 20, §. 46. (d) d. c. 20, §. 46. (e) d. c. 20, §. 46. 47, 48. (f) d. c. 20, §. 46.

§. DCCCLXXIX. Legati *alii* funt, qui belli tempore mittuntur ad hostem; *alii*, qui tempore pacis mittuntur ad amicos.

Sectio I.

De Legatis, qui ad Hostem mittuntur.

§. DCCCLXXX. Supra dictum est, hostem ab hoste jure belli occidi, capi, ac res ejus pro lubitu auferri posse.

Jure naturæ autem excipiuntur *legati*, i. e. illi, qui mittuntur ad hostem negotii alicujus gerendi causa. Cum enim 1. jura quædam etiam inter hostes communia sint, quæ hostis hosti quoque tribuere debet, ex medii necessitate sequitur, legatos, qui horum jurium causa mittuntur, securos esse debere; quia jura illa cum effectu obtinere non possent, si omne commercium cum hoste sublatum esset. 2. Hostis, qui legatus ad hostem mittitur, non animo lædendi ad eum accedit; adeoque quoad hunc actum missionis legatus non est hostis: hinc nec hostis jure haberi potest. 3. Sine legatis bellum finiri, i. e. satisfactio obtineri nequit: omnis enim justitia belli in eo consistit, quod vi compellere hostem possim ut jus meum mihi tribuat: qua ratione vero hostis jus meum mihi tribuere, i. e. reparationem injuriæ offerre potest, nisi admittatur legatus satisfactionem illam offerens? Adeoque ratione naturali talis legatus apud hostem tutus esse debet: quod late exposuit B. Parens in *Diss. de legato sancto non impuni.* g

n. 1. Privilegium igitur *legatorum* jure naturali tantum in legatis ab *hoste* missis obtinet (nam in pace missi jure communi omnium hominum tuti sunt, uti mox demonstrabimus): hæ enim personæ hostium exemtæ sunt naturali ratione omni vi, quæ alias in hostem licet; & in his solis privilegium illud, ne violari possint, necessarium est.

Idque apud omnes gentes, etiam maxime barbaras, ita observatur: & legati *sancti* passim vocantur. *b*

n. 2. Grotius hoc privilegium legatorum non ex *jure naturæ* oriri, ait, sed ex *jure gentium* voluntario *i*: jure enim naturali quemvis in alieno territorio existentem ejus loci quidem imperio subjici, statuit; at gentibus placuisse, ait, ut mos ille communis exceptionem pateretur in legatis, qui sicut fictione quadam habentur pro personis mittentium, ita simili fictione constituuntur quasi extra territorium; atque hanc rationem esse, cur civili jure populi, apud quem vivunt, non teneantur. Quam sententiam in ipso commentario refutabimus.

§. DCCCLXXXI. Quæritur autem, *in quonam consistat illud privilegium legatorum?* Grotius ait, ex voluntate gentium id dijudicari debere, quia hoc jus non ut jus naturæ ex certis rationibus oritur *k*; indeque recurrendum esse, ait, tum ad judicia sapientum,

(g) c. 1, §. 9. (*b*) d. Diss. c. 1, §. 10. Grot. L. 2, c. 18, §. 1, §. 6. Tesmar. ad d. c. 18, §. 1, litt. a. L. 17, D. de legation. App. Pun. 29, *violare legatos nefarium facinus* vocat; & Tacit. Annal. L. 2, *violationem omnis humani juris*. Add. Cic in Verr. 1, 33. Joseph. L. 15, c. 8. L. 7, D. de vi publ. (*i*) L. 2, c. 18, §. 4, n. 5. (*k*) L. 2, c. 18, §. 4, n. 2, seq.

pientum, tum ad conjecturas[l]: placuisse autem gentibus, ut legati per fictionem juris extra territorium constituantur, indeque imperio loci, ubi degunt, non subsint[m]; idque exemplis gentium probat[n], & solum casum necessariæ defensionis eximit[o]: si alia necessitas adsit, facultatem detinendi, interrogandi, &c. legatum, concedit.[p]

n. 1. Diximus, legatorum sanctitatem ex ipso jure naturæ ortum habere: non ergo ex voluntate gentium dijudicari debent eorum privilegia, & immunitates; neque verum est, quod GROTIUS fingit, *eos per fictionem juris extra territorium constitui*: omnium minime autem admitti potest, *quod imperio loci, ubi degunt, non subsint.* Tota sanctitatis ratio in eo consistit, quod licet hostes sint, tamen hostium loco haberi, adeoque jura hostis in eos exerceri, non possint.

n. 2. At hæc sanctimonia non impedit, quo minus imperio loci, ubi degunt, subsint, & jus in eos statui possit, si in alieno territorio vel delinquunt, vel contrahunt. De *delictis* id indubium est: nam 1. tota ratio securitatis, quæ naturali ratione legato hostium competit, in eo consistit, ne pro hoste haberi, & qua talis lædi possit. Hæc ratio 2. salva manet, etsi ex delicto suo conveniatur; quia 3. privilegium illud non impedit, quo minus jus in eum statui debeat. Nam 4. in alieno deliquit territorio, cujus imperium fundatum est in omnes, qui in illo territorio degunt. 5. Summa iniquitas foret, si legatus contra vim, & insidias ejus, ad quem mittitur, tutus esset: hic autem vindicare vim, & injuriam sibi a legato illatam non posset. Sane, 6. Deus ens illud perfectissimum, & auctor hujus privilegii, numquam impunitatem concedit delinquendi. Idque confirmant exempla legatorum a Tarquinio missorum, qui proditionem Romæ concitaverunt: hi enim deprehensi, & scripta eorum ablata fuere, consultatumque fuit, an hostium loco haberi debeant; & ait LIVIUS[q]: *quamquam visi sunt commisisse ut hostium loco essent, tamen jus gentium valuit*; i. e. etsi jure naturæ occidi potuerint tamquam hostes, tamen privilegium juris gentium ipsis, utut immeritis, indultum fuisse. Quod prudentiæ consilium fuit, non necessitatis.

n. 3. Equidem GROTIUS in contrarium affert exemplum Bomilcaris, qui cum Jugurtha fide publica Romam venit; at quia occiderat Massivam Jugurthæ nepotem, quæsitum fuit, an reus fieri potuerit Romæ? SALLUSTIUS ait[r], *eum potuisse reum fieri magis ex æquo, & bono, quam ex jure gentium.* At 1. hic plane non de legato agitur; sed 2. de delinquente, qui fide publica Romam venerat. Hic igitur 3. ex æquo, & bono, si nimirum pactum non intercessisset, reus fieri potuit: at quia 4. pacto publico securitas data fuit, jure gentium, i. e. jure naturæ, quod pacta servare jubet, ad judicium rapi non potuit.[s]

n. 4. Sed & porro hoc privilegium ex-

(*l*) Grot. d. l. (*m*) d. §. 4, n. 5. (*n*) d. §. 4, n. 3. (*o*) d. §. 4, n. 7. (*p*) d. §. 4, n. 6. (*q*) L. 2, c. 4, in fin. (*r*) in Jugurth. c. 35. (*s*) Aliter rem explicat B. Par. in Diss. de legat. sanct. c. 3, §. 3, 4.

extendi non poteft ad *contractus*; nec ulla ratio dari poteft, cur legatus compelli non poffit ad implendam fidem datam. Nam 1. legatus jure naturæ tenetur ftare promiffis; adeoque injuria ei non fit, fi remediis juris ad id compellitur: & cum 2. ob delicta puniri poffit, multo magis ad implendam fidem compelli poteft. Sane, 3. ratio fecuritatis, & caufa privilegii falva manet, etfi ex contractu fuo legatus conveniatur; fecuritas enim illa conceditur hofti, ne jure belli violetur, non vero ne jus contra eum ftatuatur. Sane, Principis imperium in territorio fundatum pertinet ad omnes, qui in territorio illo degunt; illudque tamdiu fubfiftit, donec exemtio naturalis probetur, quæ in legato non eft. Idque pluribus rationibus demonftravit B. PAR. in *Diff. de legat. fanct. non impuni.* [t]

§. DCCCLXXXII. Mittunt legatos, quibus belli habent, adeoque folæ fummæ poteftates: quales etiam funt quando cognati de eodem imperio decertant [u]: vel qui inæquali fœdere juncti [x]; & illi, qui certo refpectu faltem fubditi funt. [y]

Non ergo 1. provinciæ mediatæ, aut civitates municipales [z]; nedum 2. fubditi in bello civili [a]; nec 3. prædones: nifi mittendi facultas data fit. [b]

§. DCCCLXXXIII. Miffus admitti neceffario debet, quia, uti dictum eft, jura quoque cum hofte funt, quæ abfque legatis expediri non poffunt: immo bellum finiri, & fatisfactio offerri nequit, nifi fecuritate legatis conceffa.

Excipe, fi jufta fit rejiciendi caufa; quæ vel effe poteft a parte ejus, qui mittitur, vel a parte ejus, qui mittit, vel a parte negotii, ob quod mittitur: quæ late explicat GROTIUS. [c]

§. DCCCLXXXIV. Mitti poffunt omnes, quos mittens capaces judicat, etiam athei, & cujufque conditionis, ac religionis.

§. DCCCLXXXV. Effectus hujus privilegii legatorum eft, 1. ut tamquam hoftes violari non poffint: 2. ut hæc fecuritas ad comites, vafa, ac res eorum pertineat [d]: 3. ut violatio legatorum novam belli caufam præbeat, ac priori addat [e]: 4. ut privati legatum violantes ideo puniri, vel hofti dedi debeant [f]. Quæ omnia [g] magis vera funt, fi femel admiffi fuere.

§. DCCCLXXXVI. Non autem privilegio hoc gaudent 1. legati, qui non ad hoftem mittuntur, fed ad alios, etfi medios; adeoque hi fi in hoftili, vel fociorum hoftilium territorio deprehenduntur, hoftium loco haberi poffunt [h]. 2. Jure talionis in eos ftatui poteft quod hoftis in noftros legatos ftatuit [i]. 3. Neque impunitatem hoc privilegium dare legatis, modo dictum eft. [k]

§. DCCCLXXXVII. Quæritur, *an legatorum domus afylum præbere poffit eo confugientibus*: quod merito negamus, inprimis fi criminis rei fint. Ratio in aprico eft, quia fecuritas legatis datur, ne tamquam hoftes violari poffint; non autem violantur fi fubditi, crimi-

(t) c. 2, §. 12. (u) L. 2, c. 18, §. 2, n. 3. (x) d. §. 2, n. 2. (y) d. §. 2, n. 2. (z) d. c. 18, §. 2, n. 1. (a) d. c. 18, §. 2, n. 3. (b) d. c. 18, §. 2, n. 3, in fin. (c) d. c. 18, §. 3, 5. (d) L. 2, c. 18, §. 8. (e) d. c. 18, §. 11. (f) L. 17, D. de legation. (g) d. c. 18, §. 6. (h) Grot. L. 2, c. 18, §. 5. (i) Diffent. Grot. L. 2, c. 18, §. 7. (k) Vid. Grot. L. 2, c. 18, §. 4, 9, 10.

criminis rei, ex eorum domo extrahuntur: ipsi potius legati injuriam faciunt crimina in alieno territorio protegendo, & approbando *l*. Accedit, quod ipsi legati puniri ob crimen possint, nedum igitur subditi nostri ad eos confugientes.

§. DCCCLXXXVIII. Finitur hæc securitas Legatorum, si negotium finitum est, & legatus dimissus intra fines sui territorii sese recepit.

SECTIO II.

De Legatis, qui ad Amicos mittuntur.

§. DCCCLXXXIX. EXPLICAVIMUS rationem, cur *legati ad hostem missi* jure naturæ tuti sint, nec hostium loco haberi possint. Hoc autem privilegio opus non habent *legati tempore pacis missi*: hi enim cum hostes non sint, jure communi hominum tuti sunt. Sane, quilibet Princeps intra fines sui territorii publicam securitatem præstare debet omnibus, qui in ejus territorio degunt, sive ad tempus ibi sint, sive in perpetuum: adeoque & legatis. *m*

§. DCCCXC. Hæc igitur securitas non est privilegium legatis proprium; sed omnibus hominibus, & cuique privato commune. Unde constat, minus dubii circa hos legatos esse, quod tum ex delictis, tum ex contractibus conveniri possint. Quod GROTIUS jure naturæ verum, jure gentium autem mutatum esse, ait: ât eo ipso refellitur, quia jus gentium non agnoscimus.

§. DCCCXCI. Cum vero moribus varia privilegia, ac insignes præeminentiæ legatis, etiam tempore pacis missis, tribui soleant, quæritur, an naturalis quædam ratio hic subsit?

Antequam me ad decisionem hujus quæstionis accingam, præmittendum est, legatos esse vel *Ambasciadores*, vel legatos, tum ordinarios, tum extraordinarios, vel *residentes*, vel *agentes*.

n. 1. Hæc legatorum nomina usu curiarum certum ordinem designant, cui præeminentiæ quædam cohærent, & quæ ex ipso nomine, & charactere sequuntur, ac plerumque legibus cæremonialibus cujusque aulæ definitæ sunt.

n. 2. His principiis positis certum est, Principem, qui legatum cum certo charactere missum admittit, eo ipso quoque omnia privilegia, & præeminentias ei tribuere debere, quæ ex usu curiæ admittentis huic legatorum ordini tribui solent. Qui enim vult antecedens, vult etiam consequens.

n. 3. Verum, ad has præeminentias non pertinet 1. immunitas a pœnis, si delinquit, 2. jus asyli, intuitu delinquentium, 3. facultas provocandi ad mittentem in contractibus: at 4. communiter jurisdictio in comitatum legatis concedi solet. *n*

§. DCCCXCII. Alia autem quæstio est, *an princeps admittere teneatur legatum cum certo charactere?* Negatur: nam tota ratio necessitatis, quæ in bello obtinet, hic cessat; res inter amicos æque per simplices mandatarios expediri possunt. Si quis aliorum Principum legatos recipit, injuria videtur fieri ei, cujus legati sine justa causa non recipiuntur: justas autem causas suppeditat GROTIUS. *o*

Hinc

(*l*) d. c. 18, §. 8, n. 2. (*m*) Grot. L. 2, c. 18, §. 5. (*n*) Grot. L. 2, c. 18, §. 8, n. 2. (*o*) L. 2, c. 18, §. 3.

Hinc nostro seculo legatus ad Bremenses a rege Borussiæ missus recipi debuit, etiam ab invitis, etsi cæterum civis esset Bremensis, & immobilia ibidem possideret (at quoad hæc subditus civitatis mansit).

§. DCCCXCIII. Finitur legatio 1. morte legati: familia vero utitur adhuc privilegio, donec intra fines territorii mittentis revertatur; nisi statim declaret animum in loco commorandi, ibique domicilium constituendi.

Quæsitum memini, *an hoc posteriori casu mittens possit exigere, ut familia ob defraudationes a defuncto, ejusque uxore, & liberis commissas, potestati mittentis tradatur, & ad ejus forum remittatur.* Equidem mittens id jure prætendebat, 1. quia eo tempore, ubi delictum commissum est: defunctus, ejusque familia sub jurisdictione mittentis fuit, adeoque jus de delictis familiæ cognoscendi semel ei quæsitum erat, quod nec morte delinquentis, nec renunciatione fori ab hæredibus facta tollitur. 2. Familia rationes reddere negotii a defuncto gesti, & reliqua præstare tenetur, inprimis si defraudationis complex sit; quamdiu igitur id factum non est, mittentis jus in legati familiam, quod vivo legato habuit, exstinctum dici nequit.

2. Finitur officium legati, si a mittente revocatur, & ad fines suæ civitatis pervenit.

3. Morte mittentis, vel ejus, ad quem mittitur: utroque casu novum mandatum exhiberi solet.

C A P U T IX.

De Mediatoribus.

§. DCCCXCIV. Cum homines ad pacem nati sint, nihil laudabilius est, quam pararium se præbere in bello, seu pacis mediatorem. p

Mediator ergo est, qui transigendis litibus inter duas summas potestates ortis, ex utriusque partis placito volens intercedit. q

Intervenire autem mediatores possunt, & ante bellum inchoatum, & durante bello.

§. DCCCXCV. Constituere mediatores possunt solæ summæ potestates; quia de pace concilianda agitur, quam illi demum, qui jus belli habent, contrahere possunt.

§. DCCCXCVI. Constitui autem mediatores possunt Principes, privati r, usurpatores s, feminæ t, etiam a Christiana religione alieni: sed & unius partis subditus ab utraque mediator eligi potest x. Si duo Principes litigantes per suos ministros pacem conciliant, hi proprie non sunt mediatores. y

Plerumque Principes eligi solent mediatores, quorum interest, publicam securitatem a neutro litigantium turbari, & quorum potentia metuenda est iis, qui justas pacis conditiones respuunt z. Unde sæpius videmus, media-

(p) B. Par. Diss. de offic. mediat §. 3. (q) d. Diss. §. 6, 7, 8, 9. (r) d. Diss. §. 12, seq. §. 18, seq. (s) Vid. supr. §. (t) d. Diss. §. 6,

(x) d. Diss. §. 12. (y) Ibid. §. 12, 13, 15. (z) d. Diss. §. 20.

mediatores in unius litigantium partes transiisse. [a]

Si plures sunt mediatores, etiam id valet, quod unus consensu utriusque partis agit. [b]

§. DCCCXCVII. Objectum mediationis sunt omnes lites inter duas summas potestates ortæ.

§. DCCCXCVIII. Officium mediatoris est, ut medius debeat esse inter utramque partem, i. e. a studio partium remotus [c]. Unde nec in favorem alterius vel sollicitare, vel machinari aliquid potest [d]. Atque hæc ratio est, cur gratis mediatio intercedere debeat [e]. Expensas tamen mediator repetere potest. [f]

Cæterum, officium mediatorum præcipue in eo consistit, 1. ut præliminaria congressus inter partes eorum consensu præparent, adeoque diem, & locum congressus statuant: 2. ceremoniale instruant, illudque suo nomine publicent [h]. 3. Mandata eis exhibentur, eorumque studio lites circa mandata ortæ conciliantur. 4. Gravamina cujusque partis mediatori exhibentur, qui exhibita partibus communicat [i]. 5. Ordo tractandi a consensu partium dependet; neque enim ad duplicas restricta est procedendi facultas [k]. 6. Si quid injusti interim committitur mediatores sua opera, monendo, hortando, &c. agere debent ut reparetur. 7. Mediatores pacis formulam delineant, & ei vel addunt aliquid, vel detrahunt, donec formula ab utraque parte probetur. 8. Denique in eorum præsentia, ac iis dirigentibus, partes subscribunt pacis formulam; & 9. plerumque ut testes ipsi subscribunt.

§. DCCCXCIX. Quæri solet, an mediator guarantiam præstare teneatur? Merito id negatur, etsi pacem subscripserit, nisi id in specie cautum sit. [l]

§. DCCCC. Porro quæritur, *an pax invito, vel inscio mediatore concludi possit?* Affirmatur, quia partes de suo jure disponunt: at injuriosum id videtur mediatoribus. Unde cum eis neglectis Hispanus, & Imperator clam pacem contraxissent, Angli publice de hac injuria questi sunt.

§. DCCCCI. Denique quæritur, *an guarantæ interpretari pacem possint?* Negatur [m], quia si pax dubia est, non nisi armis res decidi potest.

§. DCCCCII. Finitur mediatio 1. finito negotio, adeoque si vel rupti sunt tractatus, vel pax sequuta, & subscripta est [n]; 2. unius litigantium revocatione [o]; 3 renunciatione mediatoris [p]; 4. morte mediatoris [q], nisi partes in successorem volentem consentiant; 5. si alterius causæ accedit mediator. [r]

Ad

(a) d. Diss. §. 11. (b) d. Diss. §. 57. (c) Ibid. §. 10, 11. (d) Ibid. §. 53. (e) Ibid. §. 52. (f) Ibid. §. 58. (h) d. Diss. §. 33, 35, 38. (i) d. Diss. §. 42. (k) d. Diss. § 43. (l) B. Par. Diss. de guarant. §. 14, 15, d. Diss. de offic. mediat. §. 56. (m) d. Diss. de offic. mediat. §. 54, 55. (n) Diss. de offic. mediat. §. 59. (o) Ibid. §. 60. (p) Ibid §. 8, 9. (q) Ibid. §. 61, seq. (r) Ibid §. 10, 11.

Ad Diss. Proœm. XII.

Seu Novum Systema &c. pag. 305. §. 12.

INDEX omnium titulorum, qui in Pandectis juris Romani inveniuntur, quatenus hoc libro ex principiis Juris Naturæ explicantur.

Not. *Tituli signo * notati omissi sunt in hoc systemate, quia ex solo jure Romano ortum habent.*

A

	Lib.	Tit.	Paragr.
De Abigeis.	XLVII.	14.	532.
Acceptilatione.	XLVI.	4.	350.
Accusationibus, & Inscriptionibus.	XLVIII.	2.	519. §. 520. seq.
Actione rerum amotarum.	XXV.	2.	523. n. 9.
Actionibus emti venditi.	XIX.	1.	446.
Adimendis legatis.	XXXIV.	4.	*
Ademtione libertatis.	XL.	6.	130.
Ad exhibendum.	X.	4.	159. n. 3. §. 250.
Adimendis, vel transferendis legatis, vel fidei commissis.	XXXIV.	4.	*
Ad legem Aquiliam.	IX.	2.	526.
Ad legem Corneliam de falsis, & SCto. Liboniano.	XLVIII.	10.	521. n. 7.
Ad legem Cornel. de sicariis, & veneficiis.	XLVIII.	8.	521. n. 6.
Ad legem Falcidiam.	XXXV.	2.	*
Ad legem Flaviam de plagiariis.	XLVIII.	15.	521. n. 11.
Ad legem Juliam de adulteriis coërcendis.	XLVIII.	5.	521. n. 2. & §. 141.
Ad legem Juliam de annona.	XLVIII.	12.	529.
Ad legem Juliam de ambitu.	XLVIII.	14.	521. n. 12.
Ad legem Juliam majestatis.	XLVIII.	4.	521. n. 1.
Ad legem Juliam peculatus, & de sacrilegiis, & de residuis.	XLVIII.	13.	521. n. 12.
Ad legem Juliam repetundarum.	XLVIII.	11.	521. n. 12.
Ad legem Juliam de vi privata.	XLVIII.	7.	521. n. 9.
Ad legem Juliam de vi publica.	XLVIII.	6.	521. n. 8.
Ad legem Pompejam de parricidiis.	XLVIII.	9.	521. n. 6.
Administratione, & periculo tutorum, & curatorum; qui gesserint, vel non: & de agentibus, vel conveniendis uno, vel pluribus.	XXVI.	7.	183. seq. c. 4.
Administratione rerum ad civitates pertinentium.	L.	8.	c. 4. §. 199. sq. 16. §. 611.
Ad municipalem de incolis.	L.	1.	199. §. 611. c. 4.
Adoptionibus, & emancipationibus, & aliis modis, quibus potestas solvitur.	I.	7.	155.
Acquirendo rerum dominio.	XLI.	1.	42. seq.

De

	Lib.	Tit.	Paragr.
De Acquirenda, vel omittenda hæreditate.	XXIX.	2.	78. & 572.
Acquirenda, vel omittenda possessione.	XLI.	2.	588.
Ad SC. Tertyllianum, & Orphitianum.	XXXVIII.	17.	284. §. 286.
Ad SC. Trebellianum.	XXXVI.	I.	*
Ad SC. Turpillianum: & de abolitione criminum.	XLVIII.	16.	561. n. 11.
Ad SC. Vellejanum.	XVI.	I.	*
Adsignandis libertis.	XXXVIII.	4.	*
Ædilitio edicto, & redhibitione, & quanti minoris.	XXI.	I.	446. n. 5.
Æstimatoria.	XIX.	3.	463. n. 2.
Agnoscendis, & alendis liberis, vel parentibus, vel patronis, vel libertis.	XXV.	3.	145. 149. n. 11. 165. (& 166.
Albo scribendo.	L.	3.	*
Aleatoribus.	XI.	5.	424.
Alienatione judicii mutandi causa facta.	IV.	7.	248.
Alimentis, vel cibariis legatis.	XXXIV.	I.	*
Annuis legatis, & fidei commissis.	XXXIII.	I.	*
An per alium appellationum causæ reddi possint.	XLIX.	9.	*
Appellationibus, & relationibus.	XLIX.	I.	*
Appellationibus recipiendis, vel non.	XLIX.	5.	*
Apud eum, a quo appelletur, aliam causam agere compellendum.	XLIX.	12.	*
Aqua quotidiana, & æstiva.	XLIII.	20.	600.
Aqua, & aquæ pluviæ arcendæ.	XXXIX.	3.	600.
A quibus appellare non licet.	XLIX.	2.	*
Arboribus cædendis.	XLIII.	27.	600.
Arborum furtim cæsarum.	XLVII.	7.	524.
Auctoritate, & consensu tutorum, & curatorum.	XXVI.	8.	183. seq.
Auro, argento, mundo, ornamentis, unguentis, veste, vel vestimentis, & statuis legatis.	XXXIV.	2.	*

B

De Bonis damnatorum.	XLVIII.	20.	554. §. 561. n. 9.
Bonis eorum, qui ante sententiam, vel mortem sibi consciverunt, vel accusatorem corruperunt.	XLVIII.	21.	554. §. 61. n 9.
Bonis libertorum.	XXXVIII.	2.	236.
Bonorum possessione contra tabolas.	XXXVII.	4.	*
Bonorum possessione ex testmento militis.	XXXVII.	13.	*
Bonorum possessione furioso, infanti, muto, surdo, cæco competente.	XXXVII.	3.	*
Bonorum possessione secundum tabulas.	XXXVII.	11.	*
Bonorum possessionibus.	XXXVII.	I.	*

C

De Cadaveribus punitorum.	XLVIII.	24.	*
Calumniatoribus.	III.	6.	515.

	Lib.	Tit.	Paragr.
De Capite minutis.	IV.	5.	114.
Captivis: & de postliminio; & de redemtis ab hostibus.	XLIX.	15.	739. seq. §. 751. seq.
Carboniano edicto.	XXXVII.	10.	*
Castrensi peculio.	XLIX.	17.	159. n. 6.
Censibus.	L.	15.	*
Cessione bonorum.	XLII.	3.	364.
Cloacis.	XLIII.	23.	600.
Collatione.	XXXVII.	6.	283. n. 6.
Collegiis, & corporibus.	XLVII.	22.	538.
Collusione detegenda.	XL.	16.	*
Commodati, vel contra.	XIII.	6.	442.
Communi dividundo.	X.	3.	291.
Communia prædiorum tam urbanorum, quam rusticorum.	VIII.	4.	302.
Compensationibus.	XVI.	2.	346.
Concubinis.	XXV.	7.	141. & 173.
Concussione.	XLVII.	13.	531.
Condictione causa data causa non secuta.	XII.	4.	570.
Condictione ex lege.	XIII.	2.	570.
Condictione furtiva.	XIII.	1.	524. §. 570.
Condictione indebiti.	XII.	6.	570.
Condictione ob turpem, vel injustam causam	XII.	5.	570.
Condictione sine causa.	XII.	7.	570.
Condictione triticiaria.	XIII.	3.	570.
Conditionibus, & demonstrationibus: & causis, & modis eorum, quæ in testamentis scribuntur.	XXXV.	1.	499.
Conditionibus institutionum.	XXVIII.	7.	*
Confessis.	XLII.	2.	685.
Confirmando tutore, vel curatore.	XXVI.	3.	183. seq.
Conjungendis cum emancipato liberis ejus.	XXXVII.	8.	*
Constituta pecunia.	XIII.	5.	434 §. 437. n. 5.
Constitutionibus principum.	I.	4.	*
Contrahenda emtione: & de pactis inter emtorem, & venditorem compositis: & quæ res venire non possunt.	XVIII.	1.	446.
Contraria tutelæ, & utili actione.	XXVII.	4.	183. seq. c. 4.
Curatore bonis dando.	XLII.	8.	c. 4. §. 196.
Curatore furioso, & aliis extra minores dandis.	XXVII.	10.	c. 4. §. 196.
Custodia, & exhibitione.	XLVIII.	3.	*

D.

De Damno infecto: & de suggrundiis, & protectionibus.	XXXIX.	2.	514.
Decretis ab ordine faciendis.	L.	9.	*
Decurionibus, & filiis eorum.	L.	2.	*
Depositi, vel contra.	XVI.	3.	440.
Distractione pignorum, vel hypothecarum	XX.	5.	306. 444. & 485.
Diversis regulis juris antiqui.	L.	17.	*

De

	Lib.	Tit.	Paragr.
De Diversis temporalibus præscriptionibus: & accessionibus possessionum.	XLIV.	3.	297.
Divisione rerum, & qualitate.	I.	8.	213. seq.
Divortiis, & repudiis.	XXIV.	2.	180.
Doli mali, & metus exceptione.	XLIV.	4.	380.
Dolo malo.	IV.	3.	380.
Donationibus.	XXXIX.	5.	269. 431.
Donationibus inter virum, & uxorem.	XXIV.	1.	*
Dote prælegata.	XXXIII.	4.	*
Dotis collatione.	XXXVII.	7.	283, n. 6.
Duobus reis constituendis.	XLV.	2.	484.
E			
De Edendo.	II.	13.	677.
Effractoribus, & expilatoribus.	XLVII.	18.	524, n. 9, §. 536.
Eo, per quem factum erit quo minus in judicio quis sistat.	II.	10.	*
Eo, qui pro tutore, prove curatore negotia gessit.	XXVII.	5.	195.
Eo, quod certo loco dari oportet.	XIII.	4.	394.
Eum, qui appellaverit in provincia defendi.	XLIX.	11.	*
Evictionibus & duplæ stipulatione.	XXI.	2.	446. §. 577.
Exceptionibus, præscriptionibus, & præjudiciis.	XLIV.	1.	678. seq.
Exceptione rei judicatæ.	XLIV.	2.	577.
Exceptione rei venditæ, & traditæ.	XXI.	3.	446, n. 4.
Excusationibus.	XXVII.	1.	192.
Exercitoria actione.	XIV.	1.	415.
Expilatæ hereditatis.	XLVII.	19.	524, n. 9, & §. 537.
Ex quibus causis majores viginti quinque annis in integrum restituantur.	IV.	6.	*
Ex quibus causis pignus, vel hypotheca tacite contrahitur.	XX.	2.	306. seq. & 444.
Extraordinariis cognitionibus: & si judex litem suam fecisse dicetur.	L.	13.	579.
Extraordinariis criminibus.	XLVII.	11.	528.
F			
De Familiæ ercifcundæ.	X.	2.	281. 291. n. 6. & §. 537.
Feriis, & dilationibus, & diversis temporibus.	II.	12.	*
Fideicommissaria hereditatis petitione.	V.	6.	*
Fideicommissariis libertatibus.	XL.	5.	*
Fide instrumentorum, & amissione eorum.	XX.	4.	683.
Fidejussoribus, & mandatoribus.	XLVI.	1.	489.
Fidejussoribus, & nominatoribus, & heredibus tutorum, & curatorum.	XXVII.	7.	*
Finium regundorum.	X.	1.	575.
Fluminibus: ne quid in flumine publico, ripave ejus fiat, quo pejus navigetur.	XLIII.	12.	222, 223. & 588.

	Lib.	Tit.	Paragr.
De Fonte.	XLIII.	22.	*
Fugitivis.	XI.	4.	*
Fundo dotali.	XXIII.	5.	*
Furibus balneariis.	XLVII.	17.	524.
Furtis.	XLVII.	2.	524.
Furti adversus nautas, caupones, stabularios.	XLVII.	5.	524.
G.			
De Glande legenda.	XLIII.	28.	*
Gradibus, & adfinibus, & nominibus eorum.	XXXVIII.	10.	176.
H.			
De Heredibus instituendis.	XXVIII.	5.	*
Hereditatis petitione.	V.	3.	391.
Hereditate, vel actione vendita.	XVIII.	4.	446. n. 3.
His, quæ in testamento delentur, inducuntur, vel inscribuntur.	XXVIII.	4.	*
His, quæ pœnæ causa relinquuntur.	XXXIV.	6.	*
His, quæ pro non scriptis habentur.	XXXIV.	8.	*
His, quæ ut indignis auferuntur.	XXXIV.	9.	*
His, qui effuderunt, vel dejecerunt.	IX.	3.	580. & 581.
His, qui notantur infamia.	III.	2.	561. n. 9.
His, qui sui, vel alieni juris sunt.	I.	6.	119.
Homine libero exhibendo.	XLIII.	29.	160. pr. & n.4. §.602.
I.			
De Impensis in res dotales factis.	XXV.	1.	374.
Incendio, ruina, naufragio, rate, nave expugnata.	XLVII.	9.	524. n. 9.
In diem addictione.	XVIII.	2.	446. n. 11.
In integrum restitutionibus.	IV.	1.	*
Injuriis, & famosis libellis.	XLVII.	10.	527.
Injusto, rupto, irrito facto testamento.	XXVIII.	3.	*
In jus vocando.	II.	4.	*
In jus vocati ut eant, aut satis, vel cautum dent.	II.	6.	*
In litem jurando.	XII.	3.	*
Inofficioso testamento.	V.	2.	*
In quibus causis pignus, vel hypotheca tacite contrahitur.	XX.	2.	*
In rem verso.	XV.	3.	577.
Inspiciendo ventre, custodiendoque partu.	XXV.	4.	145.
Institoria actione.	XIV.	3.	415.
Instructo, vel instrumento legato.	XXXIII.	7.	*
Interdictis, & relegatis, & deportatis.	XLVIII.	22.	561. n. 9.
Interdictis, sive extraordinariis actionibus, quæ pro his competunt.	XLIII.	1.	600.
Interrogationibus in jure faciendis, & interrogatoriis actionibus.	XI.	1.	577. n. 11.

De

	Lib.	Tit.	Paragr.
De Itinere, actuque privato.	XLIII.	19.	600.
Judicatum solvi.	XLVI.	7.	*
Judiciis, & ubi quis agere, vel conveniri debeat.	V.	1.	611. seq. 657. seq. & (§. 679.
Jure aureorum annulorum.	XL.	10.	*
Jure codicillorum.	XXIX.	7.	*
Jure deliberandi.	XXVIII.	8.	*
Jure dotium.	XXIII.	3.	182. §. 319.
Jure fisci.	XLIX.	14.	*
Jure immunitatis.	L.	6.	636.
Jurejurando: sive voluntario, sive necessario, sive judiciali.	XII.	2.	466. seq.
Jure patronatus.	XXXVII.	14.	136.
Juris, & facti ignorantia.	XXII.	6.	364.
Jurisdictione.	II.	1.	671.
Justitia, & Jure.	I.	1.	c. 34. 5. & 6.

L.

De Legationibus.	L.	7.	
Legatis, & fideicommissis I.	XXX.	1.	*
Legatis, & fideicommissis II.	XXXI.	1.	*
Legatis, & fideicommissis III.	XXXII.	1.	*
Legatis præstand. contra tabulas bonorum possessione petita.	XXXVII.	5.	*
Lege Cornelia de falsis, & de SCto Liboniano.	XLVIII.	10.	521. n. 7.
Lege commissoria.	XVIII.	3.	446. n. 11.
Lege Fabia de plagiariis.	XLVIII.	15.	521. n. 11.
Lege Julia repetundarum.	XLVIII.	11.	521. n. 12.
Lege Julia de annona.	XLVIII.	12.	521. n. 12.
Lege Julia ambitus.	XLVIII.	14.	521. n. 12.
Lege Pompeja de parricidiis.	XLVIII.	9.	521. n. 6.
Lege Rhodia de jactu.	XIV.	2.	577. n. 4.
Legibus, Senatusque consultis, & longa consuetudine.	I.	3.	*
Legitimis tutoribus.	XXVI.	4.	186. seq.
Libellis dimissoriis, qui apostoli vocantur.	XLIX.	6.	*
Liberali causa.	XL.	12.	*
Liberatione legata.	XXXIV.	3.	*
Liberis, & posthumis heredibus instituendis, vel exheredandis.	XXVIII.	2.	*
Liberis exhibendis, item ducendis.	XLIII.	30.	160.
Libero homine exhibendo.	XLIII.	29.	202.
Libertis universitatum.	XXXVIII.	3.	*
Litigiosis.	XLIV.	6.	251.
Locati conducti.	XIX.	2.	447.
Loco publico fruendo.	XLIII.	9.	216. seq.
Locis, & itineribus publicis.	XLIII.	7.	602. n. 7.

M.

De Magistratibus conveniendis.	XXVII.	8.	188. 190.
Mandati, vel contra.	XVII.	1.	452.

	Lib.	Tit.	Paragr.
De Manumissis testamento.	XL.	4.	*
Manumissis vindicta.	XL.	2.	*
Manumissionibus.	XL.	1.	136.
Manumissionibus, quæ servis ad universitatem pertinentibus imponuntur.	XL.	3.	136.
Migrando.	XLIII.	32.	600.
Militari testamento.	XXIX.	1.	*
Minoribus viginti quinque annis.	IV.	4.	441. n. 6.
Mortis causa donationibus, & capionibus.	XXXIX.	6.	*
Mortuo inferendo, & sepulchro ædificando.	XI.	8.	333.
Muneribus, & honoribus	L.	4.	* 202. seq. & §. 636.

N.

De Natalibus restituendis.	XL.	11.	*
Nautæ, caupones, stabularii, ut recepta restituant.	IV.	9.	577. n. 12. & §. 583.
Nautico fœnore.	XXII.	2.	372.
Ne de statu defunctorum post quinquennium quæratur.	XL.	15.	*
Negotiis gestis.	III.	5.	568.
Ne quid in flumine publico fiat, quo aliter aqua fluat, atque uti priori æstate fluxit.	XLIII.	13.	600.
Ne quid in loco sacro fiat.	XLIII.	6.	233.
Ne quis eum, qui in jus vocabitur, vi eximat.	II.	7.	*
Ne vis fiat ei, qui in possessionem missus erit.	XLIII.	4.	600.
Nihil innovari appellatione interposita.	XLIX.	7.	*
Novationibus, & delegationibus.	XLVI.	2.	351.
Novi operis nunciatione.	XXXIX.	1.	574. n. 2.
Noxalibus actionibus.	IX.	4.	163. n. 7. §. 585.
Nundinis.	L.	11.	*

O.

De Obligationibus, & actionibus.	XLIV.	7.	328. seq.
Obsequiis parentibus, & patronis præstandis.	XXXVII.	15.	155. n. 4.
Officio adsessorum.	I.	22.	*
Officio consulis.	I.	10.	*
Officio ejus, cui mandata est jurisdictio.	I.	21.	*
Officio juridici.	I.	20.	*
Officio præfecti Augustalis.	I.	17.	*
Officio præfecti prætorio.	I.	11.	*
Officio præfecti vigilum.	I.	15.	*
Officio præfecti urbi.	I.	12.	*
Officio præsidis.	I.	18.	*
Officio prætorum.	I.	14.	*
Officio proconsulis, & legati.	I.	16.	*
Officio procuratoris Cæsaris l. rational.	I.	19.	*
Officio quæstoris.	I.	13.	*
Operis libertorum.	XXXVIII.	1.	*

De

	Lib.	Tit.	Paragr.
De Operis novi nunciatione.	XXXIX.	1.	514. n. 2.
Operis servorum.	VII.	7.	123.
Operibus publicis.	L.	10.	*
Optione, vel electione legata.	XXXIII.	5.	*
Origine juris, & omnium magistratuum, & successione prudentum.	I.	2.	*

P.

De Pactis.	II.	14.	399. seq.
Pactis dotalibus.	XXIII.	4.	412.
Peculio.	XV.	1.	415. & 159. n. 6.
Peculio legato.	XXXIII.	8.	*
Pecunia constituta.	XIII.	5.	435.4. 438. n. 6.
Penu legata.	XXXIII.	9.	*
Periculo & commodo rei venditæ.	XVIII.	6.	392. & 447. n. 9.
Petitione hereditatis.	V.	3.	289. seq.
Pignoratitia actione, vel contra.	XIII.	7.	444. 483. & 306.
Pignoribus, & hypothecis; & qualiter ea contrahantur; & de pactis eorum.	XX.	1.	306. seq.
Pœnis.	XLVIII.	19.	539.
Pollicitationibus.	L.	12.	414.
Popularibus actionibus.	XLVII.	23.	520.
Possessoria hereditatis petitione.	V.	5.	*
Postulando.	III.	1.	673.
Præscriptis verbis, & in factum actionibus.	XIX.	5.	463.
Prætoriis stipulationibus.	XLVI.	5.	*
Prævaricatione.	XLVII.	15.	533.
Precario	XLIII.	26.	353. n. 6.
Privatis delictis.	XLVII.	1.	512. seq. & 522. seq.
Probationibus, & præsumtionibus.	XXII.	3.	681.
Procuratoribus, & defensoribus.	III.	3.	673.
Pro derelicto.	XLI.	7.	*
Pro donato.	XLI.	6.	*
Pro dote.	XLI.	9.	*
Pro emtore.	XLI.	4.	*
Pro herede, vel pro possessore.	XLI.	5.	*
Pro legato.	XLI.	8.	*
Pro socio.	XVII.	2.	455.
Pro suo.	XLI.	10.	*
Proxeneticis.	L.	14.	403. n. 12.
Publiciana in rem actione.	VI.	2.	315.
Publicis judiciis.	XLVIII.	1.	512. & 520. seq.
Publicanis.	XXXIX.	4.	582.

Q.

Quæ in fraudem creditorum facta sunt, ut restituantur.	XLII.	8.	316.
Quæ res pignori, vel hypothecæ datæ obligari non possunt.	XX.	3.	306 444 483.
De Quæstionibus	XLVIII.	18.	483. 685.
Quæ sententiæ sine appellatione rescindantur.	XLIX.	8.	*

	Lib.	Tit.	Paragr.
Quando appellandum fit, & intra quæ tempora.	XLIX.	4.	*
Quando de peculio actio annalis est.	XV.	2.	*
Quandò dies legatorum, vel fideicommissorum cedat.	XXXVI.	2.	*
Quando ex facto tutoris, vel curatoris, minores agere, vel conveniri possunt.	XXVI.	9.	194.
Quando dies ususfructus legati cedat.	VII.	3.	*
Quarum rerum actio non datur.	XLIV.	5.	*
Quemadmodum servitutes amittuntur.	VIII.	6.	302. §. 275. n. 1.
Quibus ad libertatem proclamare non licet.	XL.	13.	*
Quibus ex causis in possessionem eatur.	XLII.	4.	*
Quibus modis pignus, vel hypotheca solvitur.	XX.	6.	306.
Quibus modis ususfructus, vel usus amittitur.	VII.	4.	302. 275. n. 11.
Quibus non competit bonorum possessio.	XXXVIII.	13.	*
Quibus rebus ad eundem judicem eatur.	XI.	2.	*
Qui, & a quibus manumissi liberi non fiunt, & ad legem Æliam Sentiam.	XL.	9.	*
Qui petant tutores, vel curatores, & ubi petantur.	XXVI.	6.	182. seq.
Qui potiores in pignore, vel hypotheca habeantur, & de his, qui in priorum creditorum locum succedunt.	XX.	4.	*
Qui satisdare cogantur, vel jurato promittant, vel suæ promissioni committantur.	II.	8.	*
Qui sine manumissione ad libertatem perveniunt.	XL.	8.	*
Qui testamenta facere possunt, & quemadmodum testamenta fiant.	XXVIII.	1.	293.
Quis, & a quo appelletur.	XLIX.	3.	*
Quis ordo in possessionibus servetur.	XXXVIII.	15.	*
Quod cujuscunque universitatis nomine, vel contra eam agatur.	III.	4.	673.
Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicatur.	XIV.	5.	133. §. 160. n. 8. §. 415.
Quod falso tutore auctore gestum esse dicatur.	XXVII.	6.	195.
Quod jussu.	XV.	4.	415
Quod legatorum.	XLIII.	3.	*
Quod metus causa gestum erit.	IV.	2.	418.
Quod quisque juris in alterum statuerit, ut ipse eodem jure utatur.	II.	2.	206
Quod vi, aut clam.	XLIII.	24.	600. seq.
Quorum bonorum.	XLIII.	2.	*

R.

Ratam rem haberi, & de ratihabitione.	XLVI.	8.	*
De Rebus auctoritate judicis possidendis, vel vendendis.	XLII.	5.	*
Rebus creditis si certum petatur, & de condictione.	XII.	1.	441.

De

	Lib.	Tit.	Paragr.
De rebus dubiis.	XXXIV.	5.	*
Rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt, sine decreto non alienandis, vel supponendis.	XXVII.	9.	*
Receptatoribus.	XLVII.	16.	534.
Receptis, qui arbitrium receperunt, ut sententiam dicant.	IV	8.	694.
Regula Catoniana.	XXXIV.	7.	*
Rei vindicatione.	VI.	1.	247. seq.
Re judicata, & de effectu sententiarum, & de interlocutionibus.	XLII.	1.	577. n. 10.
Re militari.	XLIX.	16.	*
Religiosis, & sumtibus funerum, & ut funus ducere liceat.	XI.	7.	233.
Remissionibus.	XLIII.	25.	*
Rem pupilli, vel adolescentis, salvam fore.	XLVI.	6.	*
Requirendis, vel absentibus damnandis.	XLVIII.	17.	157.
Rerum amotarum.	XXV.	2.	524. n. 9.
Rerum permutatione.	XIX.	4.	463.
Rescindenda venditione: & quando liceat ab emtione discedere.	XVIII.	5.	446.
Ripa munienda.	XLIII.	15.	600.
Ritu nuptiarum.	XXIII.	2.	171. seq.
Rivis.	XLIII.	21.	600.

S.

	Lib.	Tit.	Paragr.
De Salviano interdicto.	XLIII.	33.	600.
Senatoribus.	I.	9.	*
Senatusconsulto Macedoniano.	XIV.	6.	441. n. 6.
Senatusconsulto Silaniano, & Claudiano, quorum testamenta ne aperiantur.	XXIX.	5.	*
Sententiam passis, & restitutis.	XLVIII.	23.	*
Separationibus.	XLII.	6.	292.
Sepulchro violato.	XLVII.	12.	233. & 530.
Servis exportandis, vel si ita mancipium venierit ut manumittatur, vel contra.	XVIII.	7.	*
Servitute legata.	XXXIII.	3.	*
Servitutibus.	VIII.	1.	302. seq.
Servitutibus prædiorum rusticorum.	VIII.	3.	304.
Servitutibus urbanorum prædiorum.	VIII.	2.	304.
Servo corrupto.	XI.	3.	5·6 in fin.
Si a parente quis manumissus sit.	XXXVII.	12.	*
Si ager vectigalis, i. e. emphyteuticarius petatur.	VI.	3.	305. & 312.
Si certum petatur de rebus creditis, & de condictione.	XII.	1.	441.
Si cui plus, quam per legem Falcidiam licuerit, legatum esse dicatur.	XXXV.	3.	*
Si ex noxali causa agatur, quemadmodum caveatur.	II.	9.	*
Si familia furtum fecisse dicitur.	XLVII.	6.	524. n 9.
Si ingenuus esse dicetur.	XL.	14.	*

	Lib.	Tit.	Paragr.
Si is qui testamento liber esse jussus erit, post mortem domini ante aditam hereditatem surripuisse, aut corrupisse quid dicatur.	XLVII.	4.	*
Si mensor falsum modum dixerit.	XI.	6.	404. n. 2. §. 579
Si mulier ventris nomine calumniæ causa in possessione esse dicatur.	XXV.	6.	145. n. 3.
Si pars hereditatis petatur.	V.	4.	290.
Si pendente appellatione mors intervenerit.	XLIX.	13.	*
Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.	IX.	1.	585.
Si quid in fraudem patroni factum sit.	XXXVIII.	5.	*
Si quis aliquem testari prohibuerit, vel coegerit.	XXIX.	6.	*
Si quis cautionibus in judicio sistendi causa factis non obtemperaverit.	II.	11.	*
Si quis in jus vocatus non iverit; sive quis cum vocaverit, quem ex edicto non debuerit.	II.	5.	*
Si quis jus dicenti non obtemperaverit.	II.	3.	*
Si quis omissa causa testamenti ab intestato, vel alio modo possideat hereditatem.	XXIX.	4.	*
Si servitus vindicetur, vel ad alium pertinere negetur.	VIII.	5.	102.
Si tabulæ testamenti extabunt.	XXXVII.	2.	*
Si tabulæ testamenti nullæ extabunt, unde liberi.	XXXVIII.	6.	*
Si tutor, vel curator magistratus creatus appellaverit.	XLIX.	10.	*
Si ventris nomine muliere in possessionem missa eadem possessio dolo malo ad alium translata esse dicatur.	XXV.	5.	145.
Si ususfructus petatur, vel ad alium pertinere negetur.	VII.	6.	305.
De Solutionibus, & liberationibus.	XLVI.	3.	349.
Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur.	XXIV.	3.	182.
Sponsalibus.	XXIII.	1.	171. seq.
Statu hominum.	I.	5.	*
Statu liberis.	XL.	7.	*
Stellionatus.	XLVII.	20.	538.
Stipulationibus prætoriis.	XLVI.	5.	*
Stipulatione servorum.	XLV.	3.	*
Successorio edicto.	XXXVIII.	9.	*
Suis, & legitimis heredibus.	XXXVIII.	16.	282. §. 606.
Supellectile legata.	XXXIII.	10.	*
Superficiebus.	XLIII.	18.	305. 312.
Suspectis tutoribus, & curatoribus.	XXVI.	10.	198.

T

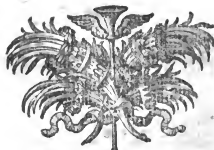
	Lib.	Tit.	Paragr.
De Tabulis exhibendis.	XLIII.	5.	*
Termino moto.	XLVII.	21.	538.
Testamenta quemadmodum aperiantur, inspiciantur, & describantur.	XXIX.	3.	

De

	Lib.	Tit.	Parag.
De Testamentaria tutela.	XXVI.	2.	197.
Testamento militis.	XXIX.	1.	*
Testibus.	XXII.	5.	682.
Tigno juncto.	XLVII.	3.	524. n. 9.
Transactionibus.	II.	15.	410.
Tributoria actione.	XIV.	4.	415.
Tritico, vino, vel oleo legato.	XXXIII.	6.	*
Tutelæ, & rationibus distrahendis, & utili curationis causa actione.	XXVII.	3.	194.
Tutelis.	XXVI.	1.	183. seq.
Tutoribus, & curatoribus datis, & his, qui jus dandi habent; & qui, & in quibus causis specialiter dari possunt.	XXVI.	5.	188. seq.

V.

De Vacatione, & excusatione munerum.	L.	5.	636.
Ubi pupillus educari, vel morari debeat; & de alimentis ei præstandis.	XXVII.	2.	194.
Ventre in possessionem mittendo, & curatore ejus.	XXXVII.	9.	145.
Verborum obligationibus.	XLV.	1.	461.
Verborum significatione.	L.	16.	*
Veteranis.	XLIX.	18.	*
Veteranorum, & militum successione.	XXXVIII.	12.	*
Via publica, & si quid in ea factum esse dicatur.	XLIII.	10.	600.
Vi bonorum raptorum, & de turba.	XLVII.	8.	123. §. 125. n. 9.
Vi, & de vi armata.	XLIII.	16.	521. n. 8.
Unde cognati.	XXXVIII.	8.	*
Unde legitimi.	XXXVIII.	7.	*
Unde liberi.	XXXVIII.	6.	*
Unde vir, & uxor.	XXXVIII.	11.	*
Usu, & habitatione.	VII.	8.	305.
Usu, & usufructu, & reditu, & habitatione, & operis per legatum, vel fidei commissum datis	XXXIII.	2.	*
Usufructu adcrescendo.	VII.	2.	*
Usufructuarius quemadmodum caveat.	VII.	9.	*
Usufructu earum rerum, quæ usu consumuntur, vel minuuntur.	VII.	5.	533.
Usuris, & fructibus, & causis, & omnibus accessionibus, & mora.	XXII.	1.	366. seq. §. 369.
Usurpationibus, & usucapionibus.	XLI.	3.	397. seq §. 301.
Ut ex legibus, Senatusque consultis possessio detur.	XXXVIII.	14.	*
Ut in flumine publico navigare liceat.	XLIII.	14.	222. §.600.
Ut in possessionem, legatorum, vel fideicommissorum servandorum causa, esse liceat.	XXXVI.	4.	*
Uti possidetis.	XLIII.	17.	600.
Ut legatorum, vel fideicommissorum servandorum causa caveatur.	XXXVI.	3.	*
Utrubi.	XLIII.	31.	600.
Vulgari, & pupillari substitutione.	XXVIII.	6.	*

INDEX

INDEX

Rerum, verborum, & notabilium, quæ in Introductione ad Grotium illustratum continentur.

Prior numerus *Dissertationem*, posterior *Paragraphum* denotat.

ABDICATIO imperii nulla est si fit absque consensu populi, *XII.* §. 633. non nocet liberis in successione lineali, §. 635.
Abigeatus est delictum, *XII.* §. 523.
ABRAHAM non peccavit immolando Isaacum, *I.* §. 60.
Acceptatio: Per traditionem, altero non acceptante, non transfertur dominium, *XII.* §. 323. Vide *Alienatio.*
Acceptilatio est modus tollendæ obligationis, *XII.* §. 350. quo sensu dicatur juris gentium, *ibid.* ejus definitio, *ibid.* requirit verba, *ibid.* inutilis valet in vim pacti, *ibid.* obligatio per eam civiliter solvitur, non naturaliter, *ibid.*
Accessio est modus acquirendi dominium naturalis, *XII.* § 277. ejus ratio, *ibid. n.* 1. requisiti, *ibid. n.* 2. vera principia hujus acquisitionis, *ibid. n.* 6. *seq.* Quomodo differat a specificatione, *ibid. n.* 4. est quoque modus amittendi dominium, §. 326. Male refertur inter modos acquirendi civiles, *VI.* §. 51. *n.* 4.
Accessio. Vide, *id*, *quod interest.*
Acquisitio. Vide, *Dominium.*
ACTIO: definitur, *XII.* §. 677. Actiones in genere sunt vel *præjudiciales*, vel *reales*, vel *personales*, §. 677. actionum personalium divisiones, *ibid.*
De actionibus *præjudicialibus*, *XII.* §. 113. quomodo differant a realibus, & personalibus. §. 316. §. 113. & §. 347. Notatur Grotius, §. 113. de actionibus *præjudicialibus* quæ ex statu familiæ competunt, §. 145.
Actiones *reales* sunt rei vindicatio, *XII.* §. 250. & *hæreditatis petitio*, §. 291. Reliquæ actionum *realium* species sunt ex jure Romano, §. 293. *seq.* §. 306. *seq.* §. 310. *seq.*
De actionibus *personalibus*, *XII.* §. 345. *seq.* inhærent patrimonio, § 346. ejus rei effectus insignes, *ibid.* Quomodo differant ab actionibus realibus, & præjudicialibus, §. 347.
Actio æstimatoria oritur ex contractu innominato, *XII.* §. 463. contractus æstimatorius quid sit, §. 463. *n.* 2. cur proprium nomen acceperit, *ibid. n.* 3. an dominium in hoc contractu transferatur, *ibid. n.* 4.
De *actione æstimatoria* quanti minoris, *XII.* §. 446. *n.* 5.
Actiones contrariæ sunt ex quasi contractu, *XII.* §. 577. earum origo, §. 677. *n.* 1.
Actio de eo, quod certo loco, &c. fundatur in jure naturali, *XII.* §. 349.
Actio familiæ erciscundæ quid, & unde sit, *XII* §. 291. est mixta, *ibid.*
Actio Pauliana est personalis, etiam jure Digestorum, *XII.* §. 316.
Actio de præscriptis verbis, &c. Vide *Præscriptis verbis actio.*
Actio publiciana est mere civilis, *XII.* §. 311.
Actio redhibitoria quid sit, *XII.* §. 446. *n.* 5.
Actio rescissoria est personalis, etiam jure Digestorum, *XII.* §. 316.
Actio de superficie est personalis, *XII.* §. 316. cur jure Romano realis facta sit, *ibid.*
Actio Serviana æque, ac quasi Serviana, est per-

personalis, *XII.* §. 306. cur jure Romano realis facta sit, *ibid.*
Actiones extraordinariæ quænam sint, *XII.* §. 568. eo pertinent interdicta, *ibid.*
Actio quomodo instituatur, *XII.* §. 677.
ACTOR: quis dicatur: *XII.* §. 672. probare tenetur fundamentum actionis. *XII.* §. 681.
Actor Tutoris, *vel Curatoris* quis dicatur, *XII.* §. 673.
Adam: nullum ei jus speciale a Deo datum est. Vid. *Jus Adamiticum.*
Additio in diem quid sit, *XII* §. 446. *n.* 11.
Adespota sunt res nullius, *XII.* §. 227. & cedunt occupanti, §. 263.
Aditio hereditatis est quasi contractus, *XII.* §. 572. Vide *Hereditas.*
Adoptio quid sit, *XII.* §. 155. Est modus acquirendæ patriæ potestatis, *ibid.* ejus requisita, *ibid.* effectus, *ibid.* per eam tollitur status familiæ, §. 146.
Advocatus: ejus officium, *XII.* §. 673.
Adulterium est crimen atrocissimum, *XII.* §. 521. jure naturali vetitum, §. 173. *n.* 4. *I.* §. 72. Apud plerasque gentes pœna mortis in illud statuitur, *XII.* §. 531. An jus interficiendi adulterum lege maritn concessum culpa careat, *IX.* §. 47. Quo sensu adulterium committat is, qui alienam uxorem aspicit, *ibid.*
ÆDIFICIUM: Ædificia collocare, quo sensu dicatur esse juris gentium, *IV.* §. 40. cedunt solo, *XII.* §. 277. *n.* 14. ratio hujus acquisitionis naturalis, *ibid.* an sint communia, *VI.* §. 51. *n.* 6. tignum cedit ædificio, *XII.* §. 277. *n.* 14.
Ædilitium edictum: ejus ratio naturalis explicatur, *XII.* §. 584.
Aer est res communis, *XII.* §. 217. ejus proprietas occupari nequit, sed solus usus, §. 262. *n.* 3. ejus rei effectus, *ibid.*
Æqualitas. An sit fundamentum contractuum. Vide *Contractus.*
Affinitas: quinam gradus prohibiti sint inter affines, *XII.* §. 176. *n.* 5. 9. 10. Vide *Gradus.* Quid sit secundum genus affinitatis, *ibid.* *n.* 22.
Ager: Agri sunt vel arcifinii, vel limitati, *XII.* §. 273. 274. 275. Effectus hujus differentiæ naturalis, *ibid.*
Agnati. His jura quædam competunt ex statu familiæ, *XII.* §. 170. Quinam gradus inter eos circa nuptias prohibeantur. Vid. *Gradus.*
AGGRATIATIO tollit pœnam, *XII.* §. 350. §. 561. non jus tertii, *ibid.*
Alapa: periculum accipiendæ alapæ est justa defensionis necessariæ causa, *III.* §. 44. *IX.* §. 47. quid lege Evangelii statutum, *VIII.* §. 44. §. 46. *IX.* §. 47.
Alienatio est modus acquirendi dominii derivativus, *VI.* §. 31. *seq.* Fa.. vel lege, vel facto hominis, §. 32. Lege fit alienatio vel ex lege naturæ, §. 32. *seq.* (idque vel per expletionem juris, vel per successionem, §. 38. & 39.) vel jure gentium, §. 32. §. 47. *seq.* vel jure Civili, §. 32. §. 49. *seq.* *Facto* hominis fit alienatio si dominus rem suam in alium transfert, §. 32. Qui alienare possint, §. 33. quæ res alienari possint, §. 34. Species alienationis sunt infeudatio, pignoris datio, & dispositio testamentaria, §. 35. An per solam alienationem, non accedente traditione, transferatur dominium, §. 78. *VII.* §. 18. §. 28. §. 58. *n.* 8. *XII.* §. 634. Alienatio requirit traditionem ad eum effectum ut dominium transferatur. *XII.* §. 323. Vide *Traditio.* De alienatione imperii, vide *Imperium.*
Alimenta liberis debentur natura, *XII.* §. 167. etiam ex incestu, & concubina natis, §. 167. non spuriis, *ibid.* nec parentibus, §. 159. *n.* 11. An ratio successionis naturalis inter ascendentes, & descendentes, consistat in necessitate alendi? *VI.* §. 39. *n.* 6. 7. 8. 9.
Alluvio non est modus acquirendi civilis, *VI.* §. 50. *seq.* §. 82. Est modus acquirendi naturalis, *XII* §. 273. ejus ratio naturalis, *ibid.* Obtinet non tantum inter prædia privata, *ibid.* *n.* 2. sed etiam inter duo imperia, *ibid.* *n.* 1. hinc fines imperii mutantur per alluvionem, §. 275 *n.* 10. Quando cesset jus alluvionis, §. 273. *n.* 7.
Alveus: derelictio alvei an sit modus acquirendi dominii civilis, *VI.* §. 50. *seq.* §. 82. est modus acquirendi naturalis, *XII.* §. 275. ejus ratio naturalis, *ibid.* Quando videatur derelictus, §. 275. *n.* 1. non videtur derelictus si saltem inundatur, *ibid.* *n.* 11. solvitur antinomia juris Romani, *ibid.* Per alvei derelictionem mutatur dominium, §. 326. & imperii fines, §. 275. *n.* 10. Quibus modis cesset hæc acquisitio, §. 275. *n.* 11.
Alveus marinus est communis, seu nullius, *XII.* §. 220. occupari non potest quatenus ad usum maris pertinet, §. 221. *n.* 3. §. 262.
Alveus fluminis publici est communis, *XII.* §. 224.

§. 224. §. 262. §. 275. *n.* 6. Ejus effectus in incrementis fluvialibus, *ibid.*
Angeli: cum his jura quædam hominibus sunt communia, *I.* §. 72. Existentia angelorum rationibus probatur, *ibid.*
Anima caret materia, *XII.* §. 29. est immortalis, §. 30.
Animus: solo animo dominium non acquiritur, *XII.* §. 254. nec possessio, § 597. Vide *Traditio.*
Animal: quo sensu jus naturæ ad animalia pertinere dicatur, *IV.* §. 39. & 42. Vide *Bruta.*
Ἀνδροληψία est species belli minus pleni apud Athenienses, *IX.* §. 34. Vide *pignoratio.*
Apanagium: Principes apanagiati testari non possunt, nisi adhibitis solennibus, *XII.* §. 296. *n.* 7.
Aqua profluens est res communis, seu nullius: nec occupari potest, nisi quoad usum, *XII.* §. 218. 219. & 222. *junct.* §. 262. An communis manserit post rerum divisionem, *VI.* §. 17. *n.* 3.
Arbiter. Arbitrium. Arbitrium est modus finiendi lites, *XII.* §. 694 Quinam constituere arbitros possint, *ibid.* Objectum arbitrii, *ibid.* Effectus, *ibid.* quibus modis finitur, *ibid.*
Arbitrio quoque finitur bellum, *IX.* §. 127. *XII.* §. 856. & 877. Qui causam committere arbitrio possint, §. 856. & 877. Requiritur consensus arbitri, *ibid.* effectus hujus arbitrii, *ibid.* *n.* 4. & 5. de quo pronunciare debent, *IX.* §. 127. Differunt ab arbitratoribus, *XII.* §. 856. *n.* 6. De modo finiendi, *ibid.* *n.* 7.
Arbor cedit fundo, *XII.* §. 277. *n.* 17. ratio ejus naturalis, *ibid.*
Arma: Jus armorum pertinet ad regalia, *XII.* §. 631. Ejus species, *ibid.* Quibus armis in hostem uti liceat? Vide *hostis*, *bellum.* Cur postliminio non recipiantur. Vide *Postliminium.*
Arrogatio subjectionem infert ex consensu, *V.* §. 11. an pertineat ad acquisitiones originarias, §. 15.
Ascendentes non succedunt descendentibus, nedum agnatis, *XII.* §. 285. Vide *Successio.*
Asylum non dat impunitatem criminibus, *XII.* §. 561. *n.* 11.
Atheus. Atheismus. An Atheus obligetur juri naturæ ob intrinsecam bonitatem, *I.* §. 9. 41. 42. *seq.* refutatur hæc sententia, §. 42. An *athei* puniri possint a Magistratu, *XII.* §. 81. An gens aliam gentem punire ob professionem Atheismi possit? *VII.* § 83. *XII.* §. 84. 719.
An *atheus* viri boni nomen mereatur, *XII.* § 70.
Angusta testari tenetur juxta solennitates lege loci receptas, *XII.* § 296. *n.* 7.
Autocheiria jure naturæ illicita est, *I.* §. 72. *X.* §. 8. *lit.* *v.* *XII.* §. 95. & 521.
Auxilium ferre oppressis licet, *IX.* §. 59. 157. Vide *Fœdus. Socius.*
Auxilium videtur venisse si in conspectu est, *IX.* §. 157. Modo tale sit ut periculum cessare faciat, *ibid.*

B.

Balearicum bellum, *IX.* §. 166. *n.* 7.
Barbarossa: bellum, quod Car. V. cum eo gessit, fuit publicum, *IX.* §. 166. *n.* 7.
Blasphemia jure naturæ prohibetur, *XII.* §. 90.
Bellum. Etymologia vocis, *XII.* §. 715. ejus definitio, *IX.* §. 16. *XII* §. 716. An bellare justum sit, *IX.* §. 19. *IV* §. 38. *I.* §. 72. *XII.* §. 696. Requisita belli justi, *X.* §. 17. Requiritur 1°. justa causa: justæ causæ exponuntur, *IX* § 62. 67. injustæ, §. 62 *n.* 8. §. 67. (Vide *Causa belli.*) an pars læsa tantum agere possit ad debiti, ac pœnæ reparationem, *IV.* §. 20. *n.* 1. *IX.* §. 61. 62. 2°. ut indictum sit, vel clarigatum, (Vid. *Indictio. Clarigatio*), *XII.* §. 730. 726
Bellum a Grotio dividitur 1°. in plenum, & minus plenum, *IX.* §. 19. 20 & 29 (Vid. *Repressaliæ*) 2°. in publicum, privatum, & mixtum, *IX.* §. 19.
Bellum publicum 3°. ex doctrina Grotii est vel solenne, vel minus solenne, *IX.* §. 23. 30. & 63.
Bellum publicum *minus solenne* describitur, *IX.* §. 23. 70. Omnia requisita juris naturalis ibi obtinent, §. 70. 72. 76. Ejus rei effectus, §. 73. *seq.* Refellitur hæc descriptio, §. 168. *seq.*
Bellum publicum *jure gentium solenne* describitur, *IX.* § 23. 63. *IV.* §. 20. *n.* 3. in quibus a jure naturæ recedat, *IX.* §. 63. Ad requisita belli publici Grotius refert 1°. ut utrinque a summa potestate geratur, & 2°. ut indictum sit, §. 63. *n.* 4. *seq.* Rationem hujus inventi affert, *IV.* §. 20. *n* 1. & 2. *IX.* §. 63. *n.* 1. 6. Quid in hoc bello liceat, §. 54. Interficere licet hostem, §. 77. capere res, & personas hostiles, §. 54.

§ 54. 87. 94. Vaſtare res ejus, §. 54. 84. Imo imperium ei eripere, §. 101 Vis inferri poteſt non tantum ſubditis hoſtis, ſed & ſociis ejus, §. 55 etiam innocentibus per indirectum, §. 56. & his, qui hoſtibus neceſſaria ſubminiſtrant, §. 57. An mentiri hoſti liceat. §. 59. Qui bellum publicum gerere poſſint, §. 63. n. 4. An ſubditi abſque mandato principis, ibid. Quid ſi ſuis impenſis militent, §. 4. ſeq. De modis finiendi bellum, §. 120. ſeq.

Ex tali bello non oritur jus internum, ſed externum, IX. §. 64. IV. §. 20. n. 2. Nimirum, dominium externum, IX. §. 65. (ubi de effectibus hujus dominii agitur,) & impunitas, ibid. cujus effectus recenſentur, ibid. Actus, quibus jus gentium effectus illos peculiares, & externos tribuit, recenſentur, §. 66. 67. 68. Quomodo gentes inde obligentur, IV. §. 21. Dogma de bello publico minus ſolenni examinatur, IX. §. 168. ubi occaſio hujus figmenti exponitur vera ſententia de bello publico explicatur, XII. §. 719. ejus diviſiones, ibid. Licita ſunt bella, §. 721. Requiſita belli publici, ibid. & §. 726. & 730. juſta requiritur cauſa, §. 721. (Vid. Cauſa belli). An propter injuriam aliis illatam bellum geri poteſt, §. 719. an propter delictum in humanam naturam commiſſum, ibid. an propter atheiſmum, aut contra hæreticos, ibid. VII. §. 83. ſeq. Victoria in bello eſt inſtar ſententiæ, XII. §. 724. Qui bellum gerere poſſint, §. 735. Bellum non gerunt ſubditi in Principem, ibid. nec magiſtratus, §. 736. Nec ſubditi, ibid. An alius pro alio bellum gerere poſſit, §. 737. (Vide Socius). Contra quos bellum geratur, §. 738. Quid in bello liceat, §. 739. 740. ſeq. (Vid. Hoſtis). Imperium quoque bello acquiri poteſt, §. 751. i. e. omnia jura publica, & privata, §. 753. Effectus Imperii bello quæſiti, §. 754. an tale regnum ſit patrimoniale? & an alienari poſſit, §. 765. 629. 754. De modis finiendi bellum, §. 852 ſeq.

Bellum privatum quando ſit, IX. §. 19. 21. XII §. 717. Eſt ipſa neceſſaria defenſio, IX. §. 40. quæ jure naturæ licita eſt, §. 41. 167. quando ſcilicet judicia ceſſant, ibid. Idque non contrariatur legibus Moſis, nec legi Evangelii, §. 44. In quibus cauſis locum habeat, §. 47. XII. §. 717. A quo, & contra quos bellum hoc geri poſſit, IX. §. 45. XII. §. 717. an ſi damnum ſaltem metuitur, §. 717. an ob periculum recipiendæ alapæ, ibid. an ob detentionem pudicitiæ, vel rerum noſtrarum, ibid. Nunquam obtinet contra principem, IX. §. 45 vel ſuperiores ibid XII. §. 718. n. 5. De exceſſu moderaminis inculpatæ tutelæ, XII §. 718 n. 5. Monita circa bellum privatum, IX. §. 47. & 165. Bellum ſub ſe continet vel rei perſecutorium, vel punitivum. Quid ſit bellum punitivum, IX. §. 19. 26. VII. § 83. 84.

Bellum mixtum quid ſit, IX. §. 24. Caſus, ubi bellum mixtum eſt, recenſentur, §. 166. ubi notatur Grotius.

Bellum civile non eſt bellum mixtum, IX. §. 166. exempla bellorum civilium, ibid. n. 3. Bello civili captus non ſit ſervus, nec poſtliminio opus habet. Vide *Servus*. *Poſtliminium*.

Bellum piraticum, quod cum prædonibus, & piratis geritur, non eſt mixtum, IX. §. 166. n. 2. Exempla ejuſmodi bellorum, ibid. & n. 7.

Blaſphemia crimen eſt jure naturæ prohibitum, XII. §. 90.

BONA. Grotius in ſucceſſione collateralium diſtinguit inter bona avita, & noviter quæſita, VI § 39. n. 10 ſeq.

Bona privata fiunt publica ex deſtinatione patrisfamilias, XII. §. 666. Bona publica quæ, §. 623. De ſucceſſione in bona principis privata, §. 661. 663. ſeq.

BONITAS INTRINSECA an inſit juri naturæ? Grotius affirmat, I. §. 9. 41. 42. ſeq. indeque concludit, Atheum quoque obligari juri naturæ, ibid. Examinatur hæc ſententia, §. 31. 32. 36. 41. 42. ſeq. §. 58. ſeq. dubia removentur, §. 59. ſeq. cur ſcholaſtici dogma hoc invenerint, §. 62. non infert atheiſmum, ibid.

Brachium cedit ſtatuæ: ratio naturalis affertur, XII. §. 277. n. 19.

Bruta ratione carent, XII. §. 64. 78. adeoque non ſunt capacia juris, IV. §. 39. 42. quo ſenſu jura naturalia ad ea pertinere dicantur? Vid. *Jus naturæ materiale*.

C.

Capere, *capti*, *captivitas*. An capere liceat res hoſtium, IX. §. 67. n. 5. §. 87. Grotius *jure naturæ* id licere, ait, ſi bellum juſtum eſt, ſed ſaltem intra modum debiti, & pœnæ, §. 88. 89. Non tamen dominium acquiri, ſed ſolam ſecuritatem,

d §. 89. ubi vide exceptiones. At *Jure gentium* in bello solenni aliud obtinere, ait, *ibid.*
Capi possunt *res* subditorum hostilium, *IX.* §. 89. (non mediorum) etsi in territorio hostium reperiantur, vel olim nostræ, at bello captæ fuerint, *d.* §. 89. 143. Non autem capi possunt res hostis in terris mediorum, §. 90. Res capta censetur quando est in potestate nostra, §. 91.
Cui acquiratur *res* capta, *IX.* §. 92. Grotius distinguit inter actus publicos, & privatos, *ibid.* populus varie de præda disponere solet, *ibid.*
Si apud medios res capitur, & lis inde oritur, Grotius statuit, eam decidi debere juxta leges loci, *IX.* §. 92. & in bello minus solenni jus naturæ circa res captas obtinere, §. 93.
Personam hostis quoque *capi* posse, Grotius ait, *IX.* §. 94. sed tantum si justa causa sit, & intra modum debiti, ac pœnæ, §. 95. In victos autem non competere jus vitæ, & necis, *ibid.* nec liberos captorum, nec illos, qui capiuntur, & actu non militant, fieri servos, *ibid.* Hoc jus naturæ obtinere, ait, in bellis civilibus, §. 97. *Jure gentium* promiscue hostes capi posse, idem Grotius docet, etiam ex injusta causa, & ultra modum debiti, ac pœnæ, §. 96. *seq.* Eo jure servos occidi posse, eorumque liberos fieri servos, *ibid.* de variis gentium moribus agit, § 100.
Capi quoque posse, ait, imperium jure naturæ, *IX.* §. 101. nimirum vel civile, vel herile, vel mixtum, §. 102. Quid jure Gentium mutatum sit, *ibid* Cum imperio occupantur res universitatis, jura, debita, & credita publica, §. 103. Adde *Imperium bello quæsitum.* Monita quædam circa doctrinam Grotii, §. 104.
Quasdam res, & personas capi non posse jure gentium arctiori, ait, *IV.* §. 27. Vid. *Jus gentium arctius.*
Vera sententia de jure *capiendi*, *XII.* §. 743. *seq.* Jure naturæ capere Res hostiles licet in infinitum, etiam ultra modum debiti, & pœnæ, *ibid.* non tantum quæ in loco hostili inveniuntur, sed etiam apud socios hostis, *ibid.* non vero apud medios, *ibid.* Quando res capta videatur, *ibid.* *n.* 8.
Qui capere, & quorum res capi possint, *XII.* §. 743. Cui acquirantur res captæ, *ibid.* *n.* 8. Non acquiruntur capienti, sed ei, cujus jure capiuntur, *ibid.*
Capere quoque personas hostiles licet, *XI.* §. 744. etiam eas, quas occidere prohibitum est, *ibid.* Capti fiunt servi, §. 731. 744. (Vide *Servus.*)
Captivi pacisci cum hoste possunt, *XII.* §. 747. 826. sub fide dimissi eam implere tenentur, *d.* §. 747. fidem dare possunt de non fugiendo, de redeundo in carcerem, de non militando, &c. § 827. dubia resolvuntur, §. 828. cogi ad præstandam fidem a suo quoque magistratu debent, §. 829. (Vide *Fides.*)
Captivorum redemtionem commendat Grotius, *IX.* § 143. Lytron a captis exigere licet, *XII.* §. 747. quale lytron justum sit jure naturæ, quale jure gentium, *IX.* §. 143. Quæritur, an pluribus lytron debeatur, si dimissus ab alio capitur, & dimittitur, *ibid.* An augeri potest lytron si intelligitur locupletior esse, *ibid.* An captus adhibere ad pretium redemtionis possit, quod habuit, *ibid.*
Captivitates jure gentium, i. e. jure naturæ introductæ sunt, *IV.* §. 38.
Caput denotat hominem, qui statum habet, *XII.* §. 114. capite minui dicitur, cujus status mutatur, *ibid.*
Castratio sui ipsius, vel alterius, jure naturæ prohibetur, *XII.* §. 95.
Casus fortuitus definitur, *XII.* §. 378. cui nocet, §. 388. Nocet domino, §. 389. (ubi vide exceptiones); & præterea aliis, qui jus in re habent, vel actionem ad eam petendam, §. 391. Quis casum præstet in emtione venditione, §. 392. (ubi vide exceptiones). Quis in locatione conductione si res locata perit, §. 393. *n.* 1. vel si fructus locati pereunt, §. 393. *n.* 2. vel si opera locata præstari casu nequit, *ibid.* *n.* 3. vel si opus conficiendum locatum est, & perit, *ibid.* *n.* 4.
Caupones tenentur ex receptione. (Vid. *Nautæ.*)
Causa belli: jure naturæ *bellum* non est justum sine justa causa, *IX.* §. 62. *n.* 7. §. 67. *n.* 1. *XII.* §. 721. quænam sint justæ causæ, *IX.* §. 62. 67. quæ injustæ, *ibid.* & *XII.* §. 722. An justum bellum sit si causa est dubia, *IX.* §. 62. *n.* 3. *XII.* §. 723. Effectus justæ causæ, *IX.* §. 62. 67. Effectus injustæ causæ, §. 62. *n.* 8. §. 67. An ab utraque parte justa causa esse possit, *d* §. 62. *n.* 6. *XII.* §. 724.
Causæ *belli* sunt vel justificæ, vel suasoriæ, *XII.* §. 721. Justam videtur causam habere qui

qui bello superior est, §. 724. Cur Deus non semper pro justitia causæ decidat, *ibid.*
Monita ne quis temere etiam ob justam causam bellum moveat, *IX.* §. 62. *n.* 5. *XII* §. 724.
Causa contractibus inesse dicitur, & vocatur synallagma, *XII.* §. 410 *seq.* quid per causam jure Romano intelligatur, §. 410. *pr.* & *n.* 3. §. 417. 438 inest contractibus, non pactis nudis, *ibid.*
Causa, ob quam aliquid promittitur, aliud quid est, quam promissio ipsa, *XII.* §. 425. *n.* 2. hæc valet etsi causa sit turpis, *ibid.* & §. 571. *n.* 2.
Causa sumitur pro eo, quod interest, *XII.* §. 373. differt a fructu, §. 368. præstari debet jure naturæ, §. 373.
Causa dominii translativa quænam sit, *XII.* §. 268. translatio dominii valet etsi causa sit turpis, §. 571. *n.* 2. §. 428. *n.* 2.
Cautiones accedere pactis solent, *XII.* §. 464. & *seq.*
Cœlibatus licitus est, *I.* §. 73.
Certamen singulare. An princeps aleam belli certamini singulari committere possit, *XII.* §. 876 *IX.* §. 126. An privatis permitti possit. Vide *Duellum.*
Cessio bonorum non est modus finiendæ obligationis, *XII.* §. 364.
Christus non est legislator, sed virtutum doctor, & præterea mediator, *III.* §. 51. Grotii Systema circa præcepta Christi explicatur, §. 39. & examinatur, §. 45. & *seq.* (Vid. *Jus divinum*).
Christiani licite jurant, *XII.* §. 472. dubia resolvuntur, *ibid.* recipere juramentum per deastros possunt, §. 468. (Vide *Juramentum.*)
Cilicia bellum cum piratis gestum fuit publicum, *IX* §. 166. *n.* 7.
Circumvenire alios licet, *IV.* §. 42. *n.* 7. quo sensu, *XII.* §. 446. *n.* 6.
CIVITAS quid sit, *V.* §. 10. *XII.* § 199. 611. Civitatum origo, §. 610. *n.* 7. §. 616. 617. ortæ sunt ex pactis hominum, §. 63. Differunt a cœtu latronum, *X* §. 16. *lit. d.* *XII.* §. 611. Cives omne jus suum in arbitrium civitatis transtulerunt. (Vid. *Judicium*, *Imperium.*) Institutis civitatibus jus privata vi agendi sublatum est, *I.* §. 80. *III* §. 17. Si civitas in partes scissa armis pugnat, bellum non est publicum, sed civile, *IX.* §. 166. *n.* 8.
In *civitate* pluralitas suffragiorum vincit, *XII.* §. 207. 614. Quomodo majora computentur, *ibid.*
Jus talionis contra *civitatem* allegari potest, *XII.* §. 206. Vid. *Repressaliæ.*
Singuli cives ex facto, & delicto *civitatis* quando obligantur, *XII.* §. 55 1. 561. *n.* 1. credita civitatis acquiruntur victori. (Vide *Imperium bello quæsitum*). An *civitas* teneatur ex delicto singulorum, §. 561 *n.* 2. & *n.* 10.
De *civitate* in provinciæ formam redacta, *VIII* § 21.
Status *civitatis* est a natura, sed mediate, *XII.* §. 199. 200. Ejus definitio, §. 200. Quibus modis acquiritur, §. 201. Qui statum civitatis habent, *ibid.* objectum illius status, §. 202. Effectus, §. 203. jura civitatis, §. 202. Quibus modis status civitatis desinit, §. 204. (Vid. *status hominum*).
Clarigatio quid sit, *XII.* §. 730. differt ab indictione belli, §. 731. Qui clarigare possunt, §. 732. Quibus clarigatio fieri debet, *ibid.* in quibus casibus cesset clarigandi necessitas, §. 734. (Vide *Indictio belli.*)
Collaterales natura invicem non succedunt, *XII.* §. 287.
Collatio. An liberi conferre accepta a patre debent, *XII.* §. 283. *n* 6.
Collegium. Collegia illicita inter crimina extraordinaria referuntur, *XII.* §. 538. Qui ad collegium admitti vult, statum habere debet, §. 205. majora in collegiis obtinent, §. 207. 614.
COCCEII (Henr.) Systema juris naturalis, *Diss. X. per tot.*
COCCEII (Sam.) Systema juris naturalis, *Diss. XII. per tot.*
Comes. Legatorum comites sancti sunt, *XII.* §. 816. commeatus legatis datus prodest etiam comitibus, *ibid.* & §. 817. Exceptiones vide §. 118.
Commeatus: variæ vocis significationes, *XII.* §. 812. Definitio, §. 813. ejus ratio naturalis, §. 814. A quibus dari possit, *IX.* §. 142. *XII.* §. 815. Conceditur personis, & rebus, *ibid.* & prodest etiam comitibus, §. 816. etsi Judæi, aut Hæretici sint, §. 817. Non vero debitoribus, aut delinquentibus fugitivis, §. 818. nec latronibus, desertoribus, & rebellibus, *IX.* §. 142. an militibus datus etiam ad duces pertineat, *ibid.* familiæ datus prodest etiam uxori, & liberis, *ibid.* an etiam pertinet ad bona, *ibid.* an hostis deditionem ejus, qui falsis literis commeatus utitur exigere possit,

fit, *XII.* §. 818. Effectus commeatus, §. 819 si de itinere cautum est, an etiam reditus contineatur, *IX.* §. 142. *XII.* §. 818. an cui abire; etiam redire, *IX.* §. 142. concedens commeatum damnum resarcire tenetur, quod contra tenorem litterarum infertur, *XII.* §. 819. Quando finiatur, *IX.* §. 142 *XII.* § 521.

Commercium. Commercia sunt juris naturalis, *IV.* §. 40. *XII.* §. 225. nemo ab iis excludi potest, §. 446. *n.* 1. jus commerciorum ad regalia pertinet, §. 631.

Commissoria Lex, *XII.* §. 446. *n.* 11. est modus finiendi imperii, *VIII.* §. 21.

Commixtio est modus acquirendi dominii naturalis, *XII.* §. 265. simulque modus amittendi, §. 328.

Commodatum: definitur, *XII.* §. 442. est contractus juris gentium, *ibid.* *n.* 2. Effectus commodati, *n.* 3. actiones, quæ ex commodato oriuntur, *n.* 4. modi finiendi, *n.* 5.

Communi dividundo judicium: est ex quasi contractu, *XII.* §. 574.

Communio. Grotius ab initio res terrarum communes fuisse, ait, *I.* §. 79. *VI.* §. 9. homines recessisse ab illa communione, statuit, *VI.* §. 10. 11. 12. 39. Eam reviviscere in summa necessitate, *VI.* §. 9. etsi actus mihi prodest, alteri non nocet, *ibid.*

Jus illud commune Grotio est vel ad rem, vel ad actus, *VI.* §. 20. Quando res nostra fiat jure communi homioum, §. 2. 14. Eo refert Grotius mare, *d.* §. 14. 15. aërem, syrtes, §. 16. non flumina, §. 17. Hoc jus commune lege civili ioterverti posse, §. 64.

Doctrina Grotii de rerum communione primæva examinatur, *I.* §. 81. *VI.* §. 68. 69. simulque demonstratur, res a natura nullius esse, *dd. ll.* *XII.* §. 244. 245. Sententia, & auctoritas Justini examinatur, *VI.* §. 68. *n.* 9. Jus commune ad actus rejicitur, §. 73.

Compensatio: ea tollitur obligatio personæ, *IX.* §. 118. 119. *XII.* § 356. vera ejus ratio, *ibid.* Notatur Grotius, *ibid.* requisita compensationis, *ibid.* an hosti compensatio opponi possit? & in quibus causis? *IX.* §. 118. 119.

Concubitus natura licitus non est, nisi qui fit per justas nuptias, (Vide *Nuptiæ.*) vel per concubinatum perpetuum (Vide *Concubinatus*). Promiscuus igitur concubitus natura prohibetur, *I.* 72. *III.* §. 46. *XII.* §. 173.

Concubinatus est verum matrimonium sub certa lege contractum, *V.* §. 9. *n.* 6. Non prohibetur lege Evangelii, *III.* §. 44. *XII.* §. 173. Usitatus fuit in veteri testamento, *ibid.* dubia removentur, *ibid.* *n.* 8. Jure Romano probatur, *ibid.* *n.* 9. Differunt uxor, & concubina, *ibid.* *n.* 11. Liberi ex concubina nati non succedunt, §. 283. *n.* 2. (Vide *Nuptiæ.*)

Concursus. Plures in unam rem concurrentes partes faciunt, *X* §. 7. *lit* *o.* §. 8. *lit.* *o.* Hoc principio nititur jus accrescendi, &c. *ibid.*

Condictio. Systema Grotii de origine condictionum, *VII* §. 92. Eam solam a natura esse, ait, qua repetitur id, quod nostrum fuit, *ibid.* an sit ex dominio, adeoque ex jure naturæ pro certo rerum statu, examinatur, *ibid.* reliquas condictiones ex lege deducit Grotius, *ibid.* Notatur Grotius, §. 98. Omnes condictiones fundamentum habent in jure naturæ, *ibid.* oriuntur ex quasi contractu, *XII.* §. 571. Quod probatur de condictione indebiti, *ibid.* ob turpem causam, *ibid.* *n.* 1. causa data non secuta, *n.* 2. sine causa, *n.* 3. Triticiaria, *n.* 4. Furtiva, *n.* 5. & de Condictione ex lege, *n.* 6.

Conditio accedere pactis potest, *XII.* §. 499. ejus definitio, §. 500. Est triplex, *ibid.* Effectus conditionis, §. 502. Potestativa impleri potest per æquipollens: ea verum jus tribuit, sed eventuale, §. 503. de conditione impossibili, & turpi, *ibid.* Hæ vitiant matrimonium, §. 174.

Conditione deficiente definit debitum, & obligatio, *XII.* §. 360 conditio non est, quæ ex rei natura inest, §. 501.

Confessio est modus probandi naturalis, *XII.* §. 685. confessio in criminibus ad pœnam ordinariam non sufficit, nisi de corpore delicti constet, *ibid.* nec in adulterio, nisi alter quoque fateatur, *ibid.* confessio matris de commisso adulterio non nocet liberis nisi id probetur, *ibid.*

Confusio duarum rerum solidarum est modus acquirendi dominii naturalis, *XII.* §. 265. & amittendi quoque, §. 326.

Confusio actionum est modus tollendæ obligationis, *XII.* §. 355. per aditionem confunduntur bona defuncti, & heredis, §. 292. Evitatur confusio per beneficium separationis, *ibid.*

Conjectura: Grotius ex his maximam juris naturalis partem deducit, *I.* §. 76. interpreta-

pretationum regulæ, quas suppeditat, conjecturis nituntur, *VII.* §. 52. 56 Ex conjecturis jus naturæ non probatur, *VI.* §. 80. *VII.* §. 58. *n.* 15.

Conjuges fiunt per justas nuptias (Vide *Nuptiæ*). Jus quoddam alter in alterum habet (Vide *Status*). Invicem non succedunt, *XII.* §. 289.

Conjugium definitur, *V.* §. 9. jus dat in personam uxoris, §. 9. (Vide *Nuptiæ. Status*).

Conjunctio maris, & fœminæ, est a jure naturæ; quod etiam animalibus commune est. (Vide *Jus naturæ materiale*). Inter homines licita non est, nisi fiat per matrimonium, seu justas nuptias, *IV.* §. 40. *n.* 10. *XII.* §. 173. *seq.* vel per concubinatum perpetuum. (Vide *Concubinatus*).

Consensus duorum constituit pactum, *XII.* §. 399. *seq.* Sine consensu non delinquitur, §. 513.

Error impedit consensum, *XII.* §. 417. Non vis, aut metus, §. 418. nec dolus, §. 419.

Constituta pecunia est pactum legitimum, *XII.* §. 434. ejus ratio, *ibid.*

Contractus. Systema Grotii de pactis, & contractibus, explicatur, *XII.* §. 8. Jure naturæ ex omni pacto oritur obligatio, *IV.* §. 38. definitur pactum, *VII.* §. 25. differentia inter pacta, & contractus, §. 24. An inæqualitas sit fundamentum contractuum, §. 25. Grotius ex inæqualitate obligationem reparandi deducit, *ibid.* an contractus sit perfectus antequam scriptura, vel traditio accedat, §. 57. De contractibus regum vide *Pacta Principum.*

Vera origo distinctionis inter pacta, & contractus, *XII.* §. 435. *seq.* definitio contractus, §. 437. Contractus sunt vel nominati, vel innominati, §. 436. ratio hujus divisionis, *ibid. junct.* §. 463.

Contractus nominati quinam sunt, *XII.* §. 440. *seq.* cur distinguantur in reales, §. 441. *seq.* consensuales, §. 545. verbales, § 461. *seq.* & literales, §. 462.

Contractus innominati unde dicantur, *XII.* §. 436. *n.* 6. *junct.* §. 463. quinam sint tales, §. 463. Inde datur actio præscriptis verbis, seu in factum, *ibid. n.* 1. An contractus æstimatorius, & permutatorius, sint innominati, *n.* 2. cur hi duo contractus proprium nomen acceperint, *n.* 3. An, & quando pœnitere liceat in contractibus innominatis, §. 354. Quis casum præstat, §. 394.

Contractus sunt vel bonæ fidei, vel stricti juris, *XII.* §. 183. Distinctio hæc est inventum juris Romani, *ibid.* ad contractus stricti juris tantum referuntur illi, qui per stipulationem, aut litterarum obligationem fiunt, *ibid.* Jure naturæ omnes contractus sunt bonæ fidei, *ibid.* Contractus bonæ fidei vitiantur, si dolus causam dat contractui; secus, ac in negotiis stricti juris. §. 184. ejus ratio, *ibid.*

De contractu locati conducti, vide *Locatio.* De contractu mandati, vide *Mandatum.* De societate, vide *Societas.* De emtione venditione, vide *Emtio.* De mutuo, vide *Mutuum.* De Commodato, vide *Commodatum.* De deposito, vide *Depositum.* De pignore, vide *Pignus.* De stipulatione, vide *Stipulatio.* De litterarum obligatione, vide *Litterarum obligatio.* De quasi contractibus, seu de obligatione, quæ ex variis causarum figuris oritur, vide *Quasi contractus: Obligatio: Variæ causarum figuræ.*

Corpus. Jus Creatori competit in corpus hominum, *XII.* §. 100. *n.* 1. ubi dubia removentur. Homini autem tantum ad corporis sui conservationem, *X.* §. 8. *lit. q. v.* Hinc prohibetur autocheiria Jure naturæ: vide *Autocheiria.* Conjux jus habet in corpus mariti. (Vid. *Nuptiæ*).

Corpus artificiale quid sit, *XII.* §. 280. tale est civitas, collegium, judicium, familia, &c. *ibid. n.* 1. Effectus hujus corporis, *ibid.* Aliud est corpus, aliud ejus partes, §. 277. *n.* 7. 8. Hinc alia sunt jura corporis, alia partis, *ibid.* pars unita corpori censetur quamdiu separata non est, *ibid. n.* 9. adeoque acquiritur domino corporis, *n.* 10. restituta tamen æstimatione, si salva separari non potest, *ibid. n.* 4.

Correus. Correalis obligatio est species cautionis, *XII.* §. 464. Correi sunt vel debendi, vel credendi, *ibid.* In correali obligatione unum saltem est debitum, §. 484. Obligatio correalis est ex jure gentium, §. 488. Si correus correo succedit, non confunditur debitum, §. 486. Correus solvendo non recipit partem a correo, §. 487. ubi vide exceptiones.

Creator. Actio Creatoris est modus probandi jus naturæ, *X.* §. 7. *XII.* §. 42. Jus habet in corpus, & vitam hominum Vide *Corpus.* Cultus ei debetur, vide *Cultus. Deus.*

Creatio, factum creationis probat voluntatem divinam, *X.* §. 7. *lit. m. XII.* §. 44. Crea-

Creatura dependet ab arbitrio Creatoris, *XII.* §. 100. reverentiam debet Creatori. Vide *Cultus.*
Per creaturam jurare licet Christiano. Vide *Juramentum.*
Crusta: per eam acquirimus dominium, *XII.* §. 274. ejus ratio naturalis, §. 275.
Culpa præstatur in quavis obligatione personæ, *XII* §. 386 578. *seq.* ejus ratio naturalis, §. 386. 526 oritur ex quasi delicto, *VII.* §. 97. Definitio culpæ, *XII.* §. 526. 578. Homo jure naturæ tenetur ex culpa levissima, § 278. *n.* I. §. 526 Jure Romano regulariter levis saltem præstatur, §. 278. *n.* 1. exceptiones vide *ibid. n.* 2. & 4.
Voce *culpæ* simpliciter posita quis gradus intelligatur, *XII.* §. 578. *n.* 4.
Culpa quoque delinquitur, *XII.* §. 513. 521. 526. 550. Quasi delicta supponunt culpam, §. 178. species quasi delictorum recensentur, §. 579 *seq.* Pœna quoque ob culpam statui potest, §. 577. Vide *delictum.* Asylum prodest iis saltem, qui culpa delinquunt, §. 561. *n.* 11.
Cultus est jus Deo quæsitum, *XII.* §. 47. 72. ratio ejus naturalis, §. 77. *X.* §. 7. *lit. y.* Subjectum cultus naturalis, *XII.* §. 78. ejus objectum, §. 79. effectus, §. 80. Partes cultus divini, quæ Deum immediate respiciunt, §. 83. *seq.* quæ mediate, §. 93. Revelatio non est pars cultus naturalis, §. 98. Pœna jure in subditos constitui potest, qui Deum non colunt, §. 81. 82. 99. at neglectus illius cultus non est justa belli causa. (Vide *Causa belli.*)
Cura. Curator. Officium curatorum originem habet ex Jure naturæ, *XII.* §. 396. ejus ratio, *ibid.*
Custodia societatis humanæ pro principio juris naturalis a quibusdam ponitur, *I. per. tot.* (Vide *Societas. Jus naturæ.*)

D.

Damnum unde dicatur, *VII.* §. 60. Quando damnum dari dicatur, §. 60. 61. *XII.* §. 526. damnum injuria datum jure naturæ reparari debet, *d.* §. 526. causa damni etiam est qui jurat, assentitur, consilium dat, &c. *VII.* §. 61. Lædens etiam tenetur ad ea, quæ vi actus sequuntur, §. 62. ubi exempla referuntur. Damnum adversus honorem, & famam quoque datum reparari debet, *ibid. in fin.* (Vide *Delictum.*)
Damnati populi jure deleti sunt ab Israëlitis, *L.* §. 60
Debitum Grotio duplex est, vel stricte, vel laxius sumtum, *II.* §. 2. *in fin.* effectus prioris debiti recensentur, *L* §. 13. 14. 15. posterioris autem effectus vide *II* §. 10.
Debitum oritur ex obligatione personæ, *XII.* §. 341. minuit patrimonium debitoris, & auget patrimonium creditoris, *ibid.* vocatur æs alienum, *ibid.* (Vide *Obligatio. Contractus. Pactum.*
Decimæ apud Hebræos debebantur ex ratione naturali, quæ cessat apud alios populos, *III.* §. 46. *n.* 4.
Deditio est vel conditionata, vel non conditionata, *XII.* § 855. per eam finitur bellum, *IX.* §. 128. *XII.* §. 855. Dedi non tantum singuli possunt, sed integræ quoque gentes, *XII.* §. 748. An hostis tenetur recipere sese dedentes, *ibid.* Dediti fiunt servi, *ibid.* & occidi possunt, *IX.* §. 81. 128. *XII.* §. 742. postliminio revertuntur, §. 740.
An civis invitus hosti dedi potest, *XII.* §. 748. An deditus, & non acceptus, manet civis, *ibid.*
Defensio est juris naturalis si necessaria est, *X.* §. 7. *lit. p. IV.* §. 42. *n.* 10. (Vide *Bellum privatum.*)
Defensio jurium naturalium contra concives fit per judicia, *XII.* §. 607. (Vide *Judicium.*) contra extraneos per repressalias, & bellum, §. 696. (Vide *Repressaliæ. Bellum.*)
Dejectio. Actio de dejectis est ex quasi contractu, *XII.* §. 580.
Delegatio quid sit, *XII.* § 351. jure Romano requirit verba, *ibid.*
Delictum, ejus definitio. *VII.* §. 60. 61. *XII.* §. 513. requisita, *ibid.* Causa obligationis, quæ ex delicto oritur, §. 342. 315. Qui delinquere possunt, & in quos delictum committi potest, §. 516. Effectus obligationis ex delicto, §. 518. quibus modis hæc obligatio tollitur, §. 519.
Mandans æque delinquit, ac mandatarius, *VII.* §. 62. Qui de actu illicito tenetur, etiam tenetur de his, quæ illum ex vi actus sequuntur, §. 62. exemplis id illustratur, *ibid.*
Inter delicta quoad principium obligationis jure naturæ nihil interest, *XII.* §. 520. Jus Romanum distinguit inter delicta publica, privata, & extraordinaria, *ibid.* & §. 521. De publicis delictis vide §. 522. de privatis,

tis, §. 522. *seq* De extraordinatiis, §. 528. *seq.*
Culpa quoque delinquitur, *XII.* §. 513. 521. 526. 550. adeo ut pœna quoque ob culpam statui possit, §. 579. (Vide *Culpa.*) de damno culpa dato vide *Damnum. Pœna.*
Delinquentibus asyla non prosunt, *XII.* §. 561. *n.* 11. Legati quoque conveniri possunt ex suo delicto: vide *Legatus.* Commeatus non prodest comitibus, qui delicti rei sunt. Vide *Commeatus.*
Depositum est contractus juris gentium, *XII.* §. 443. *n.* 2. Definitio, §. 443. effectus, *ibid. n.* 3. Modi finiendi, *n.* 4. pœnitentia finitur depositum, §. 553. *n.* 3.
Derelictio est modus amittendi dominii, *VI.* §. 28. *XII.* §. 323. & imperii quoque, *VIII.* §. 21. *XII.* §. 638. Res derelicta est nullius, & cedit occupanti, §. 227. & §. 263.
Præscriptionem tacitam esse derelictionem, Grotius statuit, *VI.* §. 29. *seq.* animum derelinquendi magis præsumi in regnis, quam in rebus privatis, §. 29. *n.* 5. aliquando ex silentio animum derelinquendi præsumi, §. 29. item in gravissima inundatione, §. 51. Notatur Grotius, *XII.* §. 82. & 300.
Destinatio ex re privata facit publicam, *XII.* §. 666. & ex re mobili immobilem, §. 235.
Deus est ens a se, *XII.* §. 24. 83. eoque unus, §. 84. immaterialis, §. 24. 85. ens perfectissimum, §. 24. Creator universi, §. 26. 86. curans humana, §. 27. 87. omniscius, & omnipotens, §. 28. 88.
Notiones de Deo sunt vel contemplativæ, vel activæ, *XII.* §. 83. *seq.* §. 89. *seq.*
Deus leges dedit humano generi antecedenter: quæ vocantur jus naturæ, *XII.* §. 39. *seq.* Non demum consequenter, *ibid.* notatur Grotius, *I.* §. 58. 62. *II.* §. 6. Non daretur jus naturæ, Deo non existente, *I.* §. 44. *seq.* §. 55. *II.* §. 29. Deus mutare jus naturæ nequit, *I.* §. 59. *seq.* Vide *Jus naturæ.*
Dei voluntas est causa omnis juris, & obligationis naturalis, *XII.* §. 49. *seq.* §. 57. Quibus modis probetur Dei voluntas, §. 42. 51. (Vide *Jus naturæ.*)
Deus coli debet, *XII.* §. 47. 76. Vide *Cultus.* Ipse est ultor injuriæ sibi illatæ, §. 68. Magistratus tamen jura Dei violantes punire potest, §. 81. 83. 99.
Deo jus competit in corpus, & vitam hominum, *XII.* §. 100. & in res terræ, *ibid. n.* 2. 3.
Deus nihil frustra facit, *X.* §. 7. *lib.* a a *seq.* *XII.* §. 47.
Deo jus ex juramento acquiritur, etsi hominibus nullum jus inde quæratur, *VII.* §. 42.
Deus jure calamitatibus afflixit Jobum, *I.* §. 60. Nec mandatum Abræ datum de immolando Isaaco pugnat cum ejus perfectione, *I.* §. 6.
Theologorum officium est, jura Dei, præcipue quæ in ejus cultu consistunt, inculcare populo, *XII.* §. 68 *n.* 4.
Deus est vindex juris naturalis, *XII.* §. 608. Delegavit vices suas patribus familias, §. 608. *seq.*
Deus est arbiter bellorum, *XII* §. 725. victoriam regulariter dat ei, qui justam causam habet, *ibid.* exceptiones vide *ibid.*
Dictamen rectæ rationis ex mente Grotii aliud objectum habet in jure naturæ sociali, scil. custodiam societatis humanæ, *I.* §. 10. aliud in jure naturæ laxiori, nimirum, judicium rite conformatum ad eligenda ea, quæ prosunt, aut nocent, *II.* §. 4. Dictamen rationis examinatur, §. 23.
Dies adjici potest pactis, *XII.* §. 499. quo modo differat a conditione, §. 404.
Dissensus. Utriusque dissensu tollitur obligatio, *XII.* §. 552. ratio ejus naturalis, *ibid.* & §. 553. dubia removentur, *ibid.* & exceptiones exponuntur, *ibid.* Vide *Pœnitentia.*
Divortium, an vetitum est lege Evangelii, *III.* §. 44. Jure naturæ licitum est si justa causa adsit, *XII.* §. 180.
Dolus in obligationibus personæ necessario præstatur, *XII.* §. 380. definitio doli, §. 381. qui dolum committunt, & in quos. §. 382. Objectum doli, §. 383. Effectus §. 384.
An dolus vitiat negotium, cui causam dat, *XII.* §. 364. 384. 419. Aliud est confessus, aliud dolus, qui causam dat confessui, §. 384. *n.* 3. 4. an juramentum dolo elicitum valet, *VII.* §. 38. Vide *Juramentum.*
Dominium. Systema Grotii de origine dominii exponitur, *I.* §. 75. *VI.* §. 2. *seq.* *X.* §. 8. *lit.* o. qui id deducit vel ex divisione rerum, quæ natura fuere communes, vel ex earum occupatione, *I.* §. 79. *VI.* §. 10. 11 Hinc dominium esse, ait, juris naturalis pro certo rerum statu, §. 13. 23. *I.* §. 87.
Cessante divisione aliam, ait, esse acquisitionem originariam, aliam derivativam, *VI.* §. 21.

§. 21. ad priorem refert occupationem, *XII.* §. 21. *seq.* ad posteriorem autem alienationem, *VI.* §. 32. *seq.* fuccessionem, §. 37. *seq.* aliosque modos, quos Grotius juri gentium tribuit, *XII.* §. 47. ubi increpat JCtos Romanos, quod juri naturæ tribuant modos acquirendi, qui vel ad jus gentium arctius pertinent, *VI.* §. 47. 49. 51. *IV.* §. 27. vel ad jus gentium voluntarium, *VI.* §. 82.

Dominium Grotio est 1°. vel generale, vel fpeciale*, *VI.* §. 18. Quid fit dominium generale, & quis ejus effectus, *XII.* §. 17. 18. 24. 40. notatur Grotius, *VI.* §. 71. de fpeciali dominio vide *d.* §. 24.
2°. Vel *eminens*, vel *privatum*, *VI.* §. 24.
3°. Vel *externum*, vel *internum*. *Hoc* naturali jure juftum eft, *illud* jure gentium externos faltem quosdam effectus dominii habet, *VI.* §. 24. *IX.* §. 63. 64. exempla referuntur, *IX.* §. 93. Effectus hujus dominii vide *IX.* §. 64. Add. *Jus gentium voluntarium.*
4°. Vel *plenum*, vel *minus plenum*, *VI.* §. 18. & 24. fpecies pofterioris dominii vide *ibid.*

Dominium obligationem producere, ait, vel ex rebus exftantibus, vel ex non exftantibus, *VI.* §. 27. Effectus dominii recenfentur, *ibid.* Modi amittendi dominium, §. 61. *seq.* Monita quædam circa Syftema Grotii §. 62. *seq.*

Quo fenfu *dominia* rerum jure Gentium diftincta fint, *IV.* §. 40.

Duo ejusdem rei *domini* in folidum effe non poffunt, *X.* §. 7. *lit.* o. §. 8. *lit.* o.

An traditio ad transferendum *dominium* fit neceffaria, *VI.* §. 32. Vide *Traditio.*

Vera *dominii* origo explicatur, *XII.* §. 243. 244. ubi Grotius notatur, §. 245. 247. caufa dominii, §. 244. fubjectum, §. 245. Objectum, §. 246. Effectus dominii, §. 242. 250. 263. Modi amittendi, §. 322.

Dominium acquiritur vel facto noftro, *XII.* §. 251. *seq.* vel jure rei noftræ, §. 270. *seq.* vel jure familiæ, §. 278. *seq.*

Dominia minus plena funt inventum juris Romani, *XII.* §. 249. 310. Item differentia inter dominium naturale, & civile, §. 314. 322.

Dominium eminens quid fit, *XII.* §. 629.

Domino nocet cafus, *XII.* §. 389.

Domus. Paterfamilias dominus eft domus, eoque jus in familiam habet, *XII.* §. 153. & 141. Uxor non videtur nifi deducta in *domum*, quia tunc manui, & cuftodiæ mariti tradita cenfetur, §. 173. Hinc uxor deduci in domum per procuratorem nequit, *ibid.* donatum fponfæ ante deductionem in *domum* valet, non poft, *ibid.*

Donatio. Pactum de donando cur fit legitimum, *XII.* §. 431.

Dos uxoris filii olim ceffit patri, *XII.* §. 146.

Dominium *dotis* manet uxoris, & ufus faltem ad maritum pertinet, *XII.* §. 314. Cur marito dominium civile jure Romano fit tributum, & uxori naturale relictum, *ibid.* Dotis promiffio, & pactum legitimum, §. 432.

Duellum eft fpecies fortis, *XII.* §. 876. Eo finitur bellum, *ibid.* (Vide *Certamen fingulare.*) ubi id exemplis probatur. An inter privatos duella licita fint, *IX.* §. 47. *XII.* §. 876 *seq.*

Dux belli omnia agere poteft vi mandati, quæ ad belli adminiftrationem pertinent, *XII.* §. 802 *IX.* §. 145. Ejus pacta obligant fummam poteftatem, §. 144. 145. 146. etfi aliquid contra mandatum fecerit, §. 147. Ipfi duces ex tali pacto obligantur, §. 148. An, & quatenus milites, & fubditi obligentur, §. 149. de quibus rebus difponere poffint, *ibid.* de interpretatione horum pactorum, fi dubia funt, §. 151.

Si *Duces* de pace tranfigunt, dicitur fponfio. *XII.* §. 404. Vide *fponfio.*

E.

Educatio. Liberi educari a parentibus debent, *XII.* §. 168. apud quem educari debeant foluto matrimonio, §. 181. officium educandi natura incumbit Parentibus, *IV.* §. 42. quid ad educationem pertineat, *ibid.*

Effufio. Actio de effufis eft quafi ex contractu, *XII.* §. 580.

Eleemofynæ definunt aliquando effe virtus, *III.* §. 48. *n.* 9.

Emtio venditio definitur, *XII.* §. 446. eft contractus juris gentium, *ibid.* *n.* 1. *VII.* §. 25. 27. 28. *seq.* ejus requifita, *XII.* §. 446. *n.* 2. 3. & 6. fi duobus res venditur, præfertur is, cui tradita eft, *ibid.* *n.* 2. Merx quid fit, *n.* 3. talis etiam eft fpes, alea, periculum, hæreditas, actio, etiam res aliena, *n.* 3. & 4. immo & vitiofa. *n.* 5. Pretium debet effe certum, etfi non

non sit justum, n. 6. hinc verum non est, æqualitatem in hoc contractu requiri, VII. §. 25. Jure Romano ad emtionem venditionem requiritur, ut pecunia numerata interveniat, XII. §. 436. n. 6. alias est permutatio, ibid.

Effectus emtionis, XII. §. 436. n. 7. actio inde datur emti venditi, ibid. an rei venditæ dominium transferatur sine traditione, VII. §. 28. Vide Pactum Quis casum præstet, XII. §. 392. an mutuo consensu recedi ab emtione possit, §. 436. n. 9. an pœnitere contrahentibus liceat, ibid. singularia quædam circa emtionem, n. 10. De pactis emtioni adjectis, n. 11. De exceptione rei venditæ, & traditæ, n. 4.

Emphyteusis producit obligationem personalem, XII. §. 312. cur jure Romano relata sit inter jura in re, ibid.

Error non vitiat negotium, XII. §. 364. nisi consensum impediat, §. 417. 1. e. si in substantia, in corpore, in materia, vel in persona erratum est, ibid. de errore Israelitarum circa Gabaonitas vide ibid.

Exitium citum: de formula hac vide XII. §. 291. in not. lit. u.

Evictio est juris gentium, XII. §. 436. n. 4. oritur ex quasi contractu, ibid. §. 577.

Exceptio est vel dilatoria, vel peremtoria, XII. §. 678. reus exceptionem probare tenetur, §. 681.

Exhæredatio supponit testamentum; adeoque est ex jure civili, XII. §. 296. n. 9. an Princeps exhæredare potest liberos sine causa, §. 296. n. 9.

Expilatæ hæreditatis crimen quale sit, XII. §. 537.

F.

Factum creationis est modus probandi jus naturæ, X. §. 7. XII. §. 43. Ex factis æque probatur voluntas, ac ex verbis, X. §. 7. lit. d. XI §. 22. Sub factis continentur non facta, VI. §. 29 & præterea quidquid ad ejus substantiam, ac qualitatem pertinet, & quidquid exinde sequitur, X. §. 7. lit. o. seq.

Facultas agendi naturalis tamdiu licita est, donec prohibita probetur, X. §. 6. XII. §. 124. (Vide Libertas.) Quis jus prohibendi illam facultatem habeat, X. §. 5. Hæc prohibitio facultatis causa est omnis obligationis naturalis, ibid. quicquid enim homo ul ra facultates a Deo concessas agit, injuria est, §. 7. Hæc facultas dicitur moralis, I. §. 13. & sui nomine Grotio venit, ibid. Facultas naturalis agendi finitur morte, X. §. 12.

An res meræ facultatis præscribantur, VI. §. 29. n. 7.

Falsum est delictum, XII §. 521. quando committatur, ibid.

Fama oritur ex consociatione intuitu conjugum, & ex generatione intuitu liberorum, V. §. 7. 8. 9.

Familia vel proprio jure continetur, vel communi agnationis jure, XII. §. 138. 281. Caput familiæ est paterfamilias, §. 610. jura, quæ ex familia sequuntur, §. 139. familia non constituitur nisi per justas nuptias, §. 141. 173. n. 5. quales jure naturæ etiam sunt concubinatus perpetuus, non vero concubitus temporarius, §. 141.

Familia est corpus artificiale, XII. §. 281. non tollitur etsi membra mutentur, ibid. n. 1. Liberi continuant familiam, i. e. in omnia jura defuncti succedunt, ibid. (Vid. Hæreditas. Successio. Liberi. &c.) Familia exstincta finitur imperium familiæ delatum, §. 618. VI. §. 63.

Status familiæ quid sit, XII. §. 140. est a natura, §. 141. 610. subjectum, §. 143. objectum, §. 144. effectus, §. 145. actiones præjudiciales inde dantur, ibid. Probari hic status ab allegante debet, ibid. n. 4. Modi finiendi statum familiæ, §. 146. tollitur morte, ibid. non per nuptias liberorum, ibid.

Jura, quæ ex statu familiæ competunt patri, XII. §. 159. 610. matri, §. 164. liberis, §. 169. agnatis, §. 170.

Familiæ erciscundæ judicium est ex quasi contractu, XII. §. 574.

Feræ in vivariis occupatæ videntur non in circumseptis sylvis: ejusque ratio, VI. §. 22. XII. §. 257. in fin.

Fera est res nullius, XII. §. 263. & cedit occupanti, ibid. Fera fugiens quamdiu videatur esse nostra, §. 257. Quando capta videatur, §. 257. An fera sit fructus fundi, §. 263. ubi solvitur antinomia.

Feudum. Infeudatio est species alienationis, VI. §. 35. XII. §. 634. Datio in feudum naturæ jure saltem producit obligationem personæ, XII. §. 311.

Fides servanda est, atque ideo ex omni pacto oritur obligatio, VII. §. 9. n. 1. si scilicet jus

jus proprium in alterum transfertur, *ibid.* *n.* 1. & §. 15. (Vide *Pactum. Contractus. Promissio. Fœdus.*)

Fides quoque dari potest hosti, *IX.* §. 120. tacite, vel expresse, *ibid.* De fide hosti tacite data, §. 158. *seq.* exempla fidei tacite datæ referuntur, §. 159. 160.

Fidem dare hosti possunt etiam minores potestates, *IX.* §. 144. v. g. Duces belli. (Vide *Dux.*) An pacta ducum belli, vel præsidum provinciæ, obligent summam potestatem, §. 144. *seq.* An talia pacta obligent ipsos duces, & præsides, *ibid.*

Fidem hosti quoque dare possunt subditi, *IX.* §. 152. Dubia resolvuntur, §. 153. De quibus rebus subditi fidem dare possint, *ibid.* effectus fidei hosti datæ, §. 155. 156. de pactorum dubiorum interpretatione, §. 157.

An *fides* hosti data servanda sit, *XII.* § 792. 423. Ratio ejus naturalis, §. 792. *n.* 1. *seq.* neque exceptio metus opponi potest, *ibid.* *n.* 5. §. 801. servanda est etsi dolo elicita sit, §. 791. quod probatur exemplo Gabaonitarum, *ibid.* Fides hosti datur vel expresse, vel tacite, §. 795. Regulæ interpretationum si fides hosti data dubia est, §. 795. 811. Effectus fidei hosti datæ, §. 796. 797. Aliquando hosti fides dari a sola summa potestate potest, §. 798. 799. Aliquando a ducibus belli, §. 802. 803. Si hi de pace aliquid promittunt, dicitur sponsio, §. 804. (Vide *Sponsio.*) Ad hæc pacta referuntur induciæ, §. 807. (Vide *Induciæ.*) §. 812. *seq.* Commeatus, (Vide *Commeatus.*) Salva guardia, §. 822. (Vide *Salva guardia.*

Fidei hosti datæ aliquando cautiones accedunt, *XII* §. 832. ut guarantia, §. 833. (Vide *Guarantia.*) obsides, §. 841. (Vide *Obsides.*)

Subditi quoque *fidem* hosti datam servare tenentur, *XII.* §. 823. 824. magistratus subditi compellere eum tenetur ad implendum, §. 825.

An capti *fidem* hosti dare possint, *XII.* § 826. dubia solvuntur, §. 828. magistratus compellere promittentem potest ut impleat, §. 829. etsi promittens minor fuerit, §. 830.

Fides data tyrannis, prædonibus, hæreticis, & subditis rebellibus, servanda est, *IX.* §. 116. ubi additur cautela: item si metu injusto fides extorta sit, §. 117. ubi additur exceptio. Sed & perfidis servari debet, §. 118.

Fidei articulos qui ignorant, an peccant, *XII* §. 98.

Fidejussores accedere pactis possunt, *XII.* § 464. definiuntur, § 489. hæc obligatio est ex jure gentium, §. 490. cur jure Romano actio inde data non sit nisi accedente stipulatione, §. 491. Quibus obligationibus accedere possint, §. 492. fidejussor morte puniri nequit ob crimen rei, § 551. *n.* 5. qualis actio ei detur si pro debitore solvit, §. 492. Similis ei est mandator, constituens, & affirmator, §. 491.

Fideicommissum a Grotio refertur inter dominia minus plena, *VI* §. 58.

Filius familias est qui ex justis nuptiis nascitur, *XII.* §. 141. est membrum familiæ, & pars domus paternæ (Vide *Familia.*) Jura, quæ patri in filios competunt. (Vide *Patria potestas.*) Filius obligatur naturaliter ex pacto, §. 162. 422. Alios sibi obligare potest, §. 159. *n.* 7 (Vide *Liberi.*

Finis actionis est modus probandi voluntatem agentis, *X.* §. 7. *lit.* *s.* *XII.* §. 45. Qui vult finem vult media, §. 46. finis est vel probabilis, vel necessarius; adeoque probat voluntatem agentis vel necessario, vel probabiliter. *X.* §. 7. *lit.* *t.* *XII.* §. 45.

Fines propellere crimen est, *XII.* §. 538. actio finium regundorum, quatenus personalis est, oritur ex quasi contractu, §. 675.

Fiscus bona vacantia occupans debita iis inhærentia solvere tenetur, *XII.* §. 346.

Flumina sunt res communes, seu nullius, *XII.* §. 222. quorum proprietas occupari nequit, sed tantum usus juris gentium, §. 262. *VI.* §. 70. de aqua fluminis publici, (vide *Aqua.*) de alveo fluminis publici, (vide *Alveus.*) de ripa fluminis publici, (vide *Ripa.*) de incrementis fluminis publici, (vide *Insula. Crusta.*)

An, & quo sensu *flumina* censitorum munere fungantur, *IX.* §. 51. Male incrementa fluvialia referuntur ad jus gentium arctius, seu civile, *VI.* §. 49. *XII.* §. 49. *seq.*

Flumen, quod duos populos interluit, ab utroque occupatum censetur, *VI* §. 17.

luvius: in fluviis privatis cessant incrementa fluvialia, *XII.* §. 273. *n.* 8. §. 274. 275. 276.

Fœdus quid sit, *XII.* §. 409. quotuplicia sint fœdera, *ibid.* Divisiones fœderis variæ, *ibid.* *n.* 3. Quando sit reale, quando personale, *n.* 3. & 4. an successor ex fœdere obligetur, *n.* 5. Qui contrahere fœdera possint, *n.* 8. Effectus fœderum, *n.* 9. Modi finiendi, *n.* 10. (Conf. *Pactum. Sponsio.*)

An fœdus cum rege ejecto initum subsistat cum tyranno, *XII.* §. 648. An fœdus cum rege ejecto pangi possit, *ibid.* An fœdus cum ipso tyranno contrahi queat, *ibid.*

Fœdus est conventio publica, *VII.* §. 12. a quibus contrahi possint, *ibid.* *n.* 1. Sunt vel æqualia, vel inæqualia, *n.* 2. Sunt vel realia, vel personalia, & quæ in dubio præsumantur, §. 55. An liceat fœdera inire cum his, qui alieni sunt a vera religione, §. 12. *n.* 3. Si plures bellum gerunt, utri potius opem ferre debeat qui utrique est fœderatus, *n.* 4. De interpretatione fœderis dubii, §. 55. De modis finiendi fœderis, §. 12. *n.* 5. (Add. *Socius belli.*)

Fœmina non proprium constituunt statum, *XII.* §. 119. succedunt parentibus, §. 281. De successione fœminarum in regnis. (Vide *Successio.*)

Forma dat esse rei: hinc per specificationem, i. e. per mutationem formæ pristina res perit, *XII.* §. 264. & facienti acquiritur, *ibid.*

Fornicatio crimen est, *XII.* §. 173. 521. (Vide *Concubinatus. Nuptiæ.*)

Forum competens quod sit, *XII.* §. 670. 671. est vel domicilii, vel contractus, vel delicti, oritur quoque ex variis causarum figuris, §. 671.

Fratres, & sorores, an nubere sibi possint, *V.* §. 9. Grotius nuptias tales Jure divino voluntario saltem prohiberi, ait, *ibid.* Primi fratres, & sorores jure sibi nupserunt, *I.* §. 60. An successio naturalis obtineat inter fratres, *VI.* §. 39. *n.* 10.

Freygesochtene Vœlcker, Vide *XII.* §. 638.

Fructus peti possunt cum ipsa re, *VII.* §. 22. fructus sunt hominum causa, *X.* §. 8. *lit. b.*

Quid sint *fructus*, *XII.* §. 366. Divisiones fructuum, §. 366. 367. quomodo differant a causa, §. 368.

Perceptio *fructuum* ex re aliena est modus acquirendi dominii naturalis, *XII.* §. 267. Dissent. Grotius, *VI.* §. 51. *n.* 6. An bonæ fidei possessor lucretur fructus ex re aliena perceptos, *XII.* §. 267. *n.* 1. §. 368. An fera sit fructus fundi, §. 263. Qui ex re sua, sed alii promissa, fructus percipit, hos restituit si in mora est, §. 368.

Funeraria actio oritur ex quasi contractu, *XII.* §. 568. Est ex jure civili, *ibid.*

Furtum definitur, *XII.* §. 524. natura prohibetur, *ibid.* Qui committant furtum *ibid.* Effectus furti, *ibid.* Varia nomina furtorum apud Romanos, *ibid.*

G.

Gabaonitæ. Gabaonitarum pactum cum Israelitis examinatur, *XII.* §. 417. 477. 794. Vide *Error. Juramentum.*

Gentes discretæ sunt jure gentium, *IV.* §. 41.

Gentium jus idem est, quod jus naturale, (vid. *Jus gentium.*) Non datur jus gentium secundarium. (Vid. *Jus gentium voluntarium.*)

An *gens* aliam gentem a commerciis, vel a nuptiis excludere possit, *XII.* §. 179.

Gentium consensus quatenus probat Jus naturæ, *XII.* §. 48.

Gradus prohibiti qui (Vide *Incestus.*) An nominata persona totus *gradus* videatur prohibitus in Levit. *XVIII*, *XII.* §. 176.

G r o t i u s. Occasio scribendi tractatum de jure belli, & pacis, *IX.* §. 1. Ejus principia circa Jus naturæ sociale. (vid. *Jus naturæ sociale*): circa Jus naturæ laxius (vide *Jus naturæ laxius*:) circa Jus divinum positivum universale (vide *Jus divinum*): circa Jus gentium voluntarium (vide *Jus gentium voluntarium*): circa statum hominum (vide *Status hominum*): circa jus rerum, *VI.* §. 1. *seq.* circa obligationes personæ, *VII.* §. 1. *seq.* circa bellum, ejusque jura, *IX.* §. 1. *seq.* circa originem judiciorum, & imperii, *VIII.* §. 1. *seq.*

Grotii doctrina de principiis internis examinatur, *I.* §. 41. *seq.* *II.* §. 6.

Grotius nullibi principia obligationum personarum rite exponit, *VII.* §. 58.

Guaran-

Guaranta accedere pactis bellicis possunt, *XII.* §. 832. Etymologia vocis, §. 833. definitio, §. 834. Qui guarantæ esse possint, §. 835. pro quibus, §. 836. Objectum, §. 837. Effectus, §. 838. Guaranta non tenetur intervenire nisi requisitus, & præcedere debet clarigatio. *ibid.* Qui præstat guarantiam, non dat alteri justam belli causam, *ibid.* Modi finiendi, §. 839. Guaranta non potest interpretari pacem dubiam, §. 840. Si usurpator guarantiam promisit, eo ejecto rex legitimus eam præstare tenetur, *ibid.*

H.

Hercules virtutem non in re, sed in opinione esse, dixit, *II.* §. 30.

Hæreditas quid sit, *XII.* §. 278. definitur, §. 289. est jus universale, *ibid.* quatenus referatur ad jura in re, §. 279. Differt a dominio, *ibid.*

Origo successionis *hæreditariæ*, *XII.* §. 280. *seq.* ratio ejus naturalis, §. 280. 281. 282. hæreditas defertur solis liberis, §. 282. (Vide *Heres. Liberi. Familia.*) Non aliis: adeoque nec patri, nec matri, nec collateralibus, &c. §. 284. 285. 286. 287. 289. Hæreditatis objectum, §. 290. Effectus §. 291.

Hæreditatis aditio est quasi contractus, *XII.* §. 572. (Vide *Aditio hæreditatis.*)

Hæres. Liberi sunt hæredes patris, (Vide *Familia.*) ejus ratio naturalis, *XII.* §. 280. *seq.* (Vide *Hæreditas.*) cur teneatur ad æs defuncti, §. 146.

Hæresis crimen non est, *XII.* §. 514. 550. Hinc pœna statui in hæreticos nequit, *ibid.* Exceptiones vide *ibid.* hæresis non est justa belli causa, §. 720. An hæretici puniri ob hæresin possint, §. 514. 550.

Hæreticis fides servanda est, *XII.* §. 423. (Vide *Fides.*)

Hermaphroditi nuptias contrahere possunt, *XII.* §. 175.

HOBBESIUS: ejus systema circa jus naturæ examinatur, *XII.* §. 5. *seq.* & refutatur, §. 10. & *XI.* §. 5. *lit. c.* Variæ doctorum opiniones de ejus principiis circa jus naturæ, *d.* §. 5. Distinguit inter jus naturæ, & leges naturæ, §. 7. quid per jus naturæ intelligat, §. 8. Quid per leges naturæ, §. 9.

Ejus Systema circa originem imperii, *VIII.* §. 8. *seq.* refutatur, §. 15. Quid sit ejus Leviathan, §. 12. jus omnium in omnia explicatur, *ibid.* Mutuus metus examinatur, *ibid.*

Homo caput dicitur, (vide *Caput.*) & statum habet (vide *Status.*) Inde derivantur jura familiæ, libertatis, & civitatis. (Vide *Status.*

Officia *hominum* erga Deum, *XII.* §. 100. *seq.* ea latius patent, quam officia hominum inter se, *III.* §. 48. Quæ sint officia hominum inter se, *XII.* §. 103. *seq.* Natura omnes homines sunt æquales, *IV.* §. 42. *n.* 9. *XII.* §. 103. Ex generatione, & imperio jus homini in hominem competit, *X.* §. 8. *lit. n.* & *u.* Cuique hominum jus competit in suas actiones, *ibid. lit. e.* non in actiones alterius, *ibid. lit. g* indeque ad eum solum commodum suæ actionis pertinet, *ibid. lit. f.* Competit homini jus in res terræ, *ibid. lit. b. seq.*

Homo se conservare tenetur, & perdere se nequit, *X.* §. 8. *lit. q. v.* (Vide *Autocheiria.*) Actiones hominis separari ab homine non possunt, *ibid. lit. q.* Homo imbecillis natura aliorum indiget ope, *I.* §. 33. Est animal sociale, §. 4. obligatur ad custodiendam societatem, §. 5. *seq.* fructus hominum causa conditi sunt. (Vide *Fructus.*)

De jure Dei in *homines*, eorumque vitam, & bona, *XII.* §. 100.

Homicidia natura sunt vetita, *XII.* §. 521. ubi de pœna homicidii naturali. Quo sensu homicida dicatur qui proximum odio habet, *III.* §. 48. *n.* 9. Quo sensu efus sanguinis habetur pro homicidio, §. 28. *seq.*

Honestas. Quænam natura honesta sunt, sed non obligantia, *II.* §. 9. Leges humanæ, & civiles, circa actus honestos occupantur, *ibid.*

Hostis. Quisnam sit, (vide *Bellum*). Hostem interficere licet (vide *Occidere*); personas, & res hostis capere (vide *Capere*); res eorum vastare. (vide *Vastare.*)

Victor remittere potest debitum, quod *hosti* victo debetur, *IX.* §. 103. ubi exemplum Cæsaris refertur, *ibid.*

Monita, ut victor imperio in *hostem* moderate utatur, *IX.* §. 104.

In *hostem* omnia licent, *XII.* §. 739. *seq.* etsi actu non militet, §. 742. etiam in suppli-

supplices: medios necessarios subministrantes hosti in extremis constituto; innuo in obsides ob hoste datos si hic fidem datam violat; sed & in socios hostis, &c. ibid. Non vero in infantes, ibid.

Interfici hostis potest in infinitum, etiam ultra modum debiti, vel pœnæ, XII. §. 742. Quibuscunque armis, etiam militis percussoribus, ibid. modo arma non sint natura turpia, ibid.

Hosti fides servanda est, XII. §. 423.

Occupatio rei, quæ ad *hostem* pertinet, est modus acquirendi dominii naturalis. XII. §. 266. nec non modus finiendi dominii, §. 325. Hostis victor debita territorio inhærentia solvere tenetur, §. 346.

Humana societas: vide *Societas humana*.

I.

Jactus. An pereat dominium rei, quæ levandæ navis causa jactatur, XII. §. 327. Lex Rhodia de jactu est ex quasi contractu, §. 577.

Idololatria est actus natura prohibitus, XII. §. 85. I. §. 36. 37. 38 72. an gens bello ideo peti possit, XII. §. 721. seq.

Ignorantia juris naturalis non excusat, XII. §. 59. nec ideo finitur obligatio, §. 364.

Illyricum bellum non est bellum mixtum, sed publicum, IX. §. 166. n. 7.

Impensæ præter id, quod promissum est, aliquando petuntur, VII. §. 22. XII. §. 374. ejus ratio naturalis, I. §. 374. obligatio ad impensas oritur ex quasi contractu, XII. §. 577.

Imperium. Systema eorum, qui judicia, & imperia a natura esse, negant, VIII. §. 7. seq. nimirum Epicuri, & Hobbesii, §. 10. & 12.

Systema Grotii de origine judiciorum, & *imperiorum*, VIII. §. 14. 16. 17. ex hypothesi Grotii jure naturali quilibet est vindex suæ, & alienæ injuriæ, ibid. idque rationibus probat, §. 18. at institutis civitatibus jus vi privata agendi sublatum esse, ait, §. 17. occasio mutationis recensetur, ibid. sequelæ hujus mutationis, d. §. 17. n 4. Quo sensu imperia juris naturalis, & ordinatio divina dici possint, §. 17. n. 2. § 26.

Imperium vocatur summa potestas, VIII. §. 18.

Quid sit summa potestas, VIII §. 18. 19. in quonam consistat, ibid. ejus partes, ibid. Quando sit summa, §. 20. Non manet realiter penes populum, d. §. 20. n. 1. Cui jus summæ potestatis competat, n. 2. an eis, qui inæquali fœdere tenentur, n. 5. an qui tributum solvunt, n. 6. an qui nexu feudali tenentur, n 7.

Partitiones imperii, VIII. §. 18. 28 An dividi imperium possit, i. e. an detur status mixtus, §. 19. 30.

Imperium in victos acquiritur per ultimam victoriam, vel per deditionem, IX. §. 101. seq. Ea acquiritur herile dominium, §. 102. in personas, res, & jura devictorum, § 103. Grotius distinguit inter effectus juris naturæ, & juris gentium, §. 101.

Finitur *imperium* si lex commissoria addita est, VIII §. 21. Item mortuo imperante, vel deficiente familia, ibid. Si populi jus definit, vel species populi mutatur. ibid. derelictione, alienatione, &c. ibid. alios modos vide VI §. 43 An renunciatio patris circa imperium facta nocet liberis, §. 29 n. 3. an nondum natis, (Vide Liberi)

Principia Grotii circa *imperia* examinantur, VIII. § 22. seq.

Systema eorum, qui toti humano generi *imperium* concessum esse, tradunt, VIII. §. 14. X. §. 16. lit. e. & quomodo divisio facta sit, VIII. §. 14. n. 4. X. §. 16. lit. f. Dubia circa hoc systema, VIII. § 15. X. §. 26. qua sensu Principes vicarii Dei dicantur, & Dei gratia imperent, VIII. §. 14. n. 9.

Systema eorum, qui patribus familias *imperium* in familiam concessum esse, statuunt, VII. §. 87. VIII. §. 22. XII. §. 159. 610. vera origo imperii, seu summæ potestatis, exponitur, XII. §. 610. n. 7. §. 616. 617. Naturali ratione competit patri in familiam; quod exemplis gentium probatur, ibid. Familiæ imperium in alios transferre possunt, §. 623. 625. 626.

Objectum *imperii*, XII. § 629. Subjectum, §. 623. 627. 628. Variæ imperii partitiones, § 629. Quomodo differat a dominio, §. 236. occupari potest sine dominio, & contra, ibid. Idem est, quod dominium eminens, § 629. pugnat cum plenitudine potestatis, ibid. (Conf. *Potestas summa. Judicium. Civitas. Princeps.*)

Aliud

est jus *imperii*, aliud ejus administratio, *VIII* §. 20. n. 8.
Quando *imperium* desinat, *XII.* §. 637. An per alienationem (vide *Alienatio*). An per surrogationem, §. 650. an tyrannide (vide *Tyrannus*). An per renunciationem, §. 638 An renunciatio patris noceat filio, vel posteris, *ibid.*
Accessiones *imperii* quæ in sint, *XII.* §. 628. species recensentur, §. 663 De bonis Imperii. vide *Bona.* De reditibus imperii, vide *Reditus.*
Imperium bello quæsitum acquiritur populo victori, non regi, *XII.* §. 754. Etsi hujus sumtibus bellum geratur, *ibid.* Regnum tale vocatur patrimoniale, *ibid.* in quo omnia jura publica, & privata victori cedunt, §. 751. *seq.* Quando imperium bello quæsitum desinat, §. 756. (Add. *Bellum.*)
Alienari imperium nec pro parte, nec in totum potest, *VIII.* §. 21. *XII.* §. 623. 633.
De successione in imperia, vide *Successio.*
Aliud est occupatio *imperii* aliud dominii, *VI.* §. 18. An *imperium* maris occupari possit, §. 15.
Imperium a Grotio dividitur in civile, vel herile, vel mixtum, *IX.* §. 102.
Imperium consistit in jure tuendo, i. e. in administranda justitia, *X.* §. 16. *lit. d.*
Imperium continetur finibus territorii, *X.* §. 16. *lit. f.* quicquid intra fines illos continetur subjectum est imperio, *ibid.* Quando fines imperii mutentur mutato flumine, *VI.* §. 17.
Occupato *imperio* navigatio impediri non potest, piscatio potest, *VI.* §. 15.
Populus de *imperio* pro lubitu disponere, & vel uni, vel pluribus id deferre potest, *X.* §. 16 *lit. f.*
Inæqualitas, quæ in contractibus obtinet, corrigi jure naturæ debet, *IV.* §. 19. n. 3. *VII.* §. 25. jure gentium id verum esse, ait Grotius, si inæqualitas enormis est, *ibid.* Notatur Grotius, *VII.* §. 58. n. 14
Incestus natura est prohibitus, *XII.* §. 44. *seq.* inter ascendentes, & descendentes, collaterales, & affines, §. 176. DD. variant circa gradus prohibitionum, *ibid.* n. 1. & circa rationem moralitatis, n. 3. veræ rationes prohibendi exponuntur, *ibid.* & *seq.* n. cum quibus conveniunt prohibitiones Mosis, n. 12. 13. & 14. nec non Romanorum, paucis exceptis, n. 18. An nominata persona totus gradus videatur prohibitus in Levit. *XVIII.* n. 15.
Incestus ex sententia Grotii tantum natura prohibetur inter ascendentes, & descendentes, *I.* §. 72 *V.* § 9. n. 3.
In reliquis jure divino positivo, *V.* §. 9. n. 4. *seq.* jure nimirum Adamitico, *III.* §. 21.
Indictio in bello publico requiritur, *IX.* §. 51. n. 5. *XII.* §. 726. 727. ubi exceptiones. Qui bellum indicere possint, §. 732 Quibus indici debet, *ibid.* Post indictionem tempus aliquod exspectandum, §. 733. Sufficit, ab una parte bellum indictum esse, *ibid.* Quomodo differat a clarigatione, §. 731. (Vid. *Clarigatio.*)
Induciæ. Etymologia vocis, *IX.* §. 132. *XII* §. 807. Definitio, *IX.* § 132. *XII.* §. 807. Sunt vel universales, vel particulares, *XII.* §. 807. *IX.* §. 135. An in longum tempus contrahi possunt, *IX.* §. 134 Contrahuntur etiam a Ducibus belli, *ibid.* Quando currere incipiant, § 136. *XII.* §. 808. quomodo tempus a quo, vel ad quem, computetur, *IX.* §. 137. 140 *XII.* § 808. 811. Objectum induciarum, §. 809. Effectus, *IX.* §. 138 *XII.* § 810. Modi finiendi, *IX.* §. 140. *XII.* §. 811.
Durantibus *induciis* suspenditur jus postliminii, *IX.* §. 138. & tuto ire, ac redire licet, *ibid.* Nec lædere interim licet hostem, *ibid.* Quæ facere liceat intra induciarum tempus, §. 138. 139. An violatis ab altero induciis alter quoque violare eas possit, §. 140 An violatæ censentur si subdiri aliquid induciis contrarium admittunt; *ibid.* A finitis induciis nova indictione belli opus sit, §. 141. *XII.* §. 811. An res ab hoste derelictas occupare durantibus induciis licet, *IX.* §. 139.
Injuria reparari debet: ea est totius obligationis naturalis fundamentum, *X.* §. 5. *p.* 248. *seq.* *XII.* §. 49.
Injuria infertur verbis, vel factis, *XII.* §. 527. quæ obligatio inde oriatur, *ibid.* Quinam inferant injuriam, & quibus inferatur, *ibid.* Effectus injuriæ, *ibid.* Quibus modis finitur injuriarum actio, *ibid.*
De damno *injuria* dato, vide *Damnum.*
Innoxia utilitas: sententia Grotii refertur, *VI.*

VI. §. 19. Ea nemini jus in res alterius tribuit, *XII.* §. 317. obligationem personæ non tollit, §. 364.

Insita in alieno solo non acquiruntur domino fundi, *IX.* §. 51. n. 4. contrarium verius est, *XII.* §. 277. n. 18.

Insula in flumine publico nata non cedit vicinis, *IX.* §. 50. 51. *VI.* §. 49. jure naturali vicinis cedit in agris arcifiniis, non limitatis, *XII.* §. 276. ejus ratio naturalis, *ibid.* solvitur antinomia, *d.* §. 276. n. 3. Quando cesset hæc acquisitio, n. 4. Insula ex virgultis nata cur sit publica, n. 5.

Instinctus. (Vide *Motus.*)

Instrumentum : filius est instrumentum patris, (Vid. *Filius. Pater.*) Servus domini, (vid. *Servus. Dominus.*) Subditi principis, &c. (Vid. *Subditus*)

Id, quod *interest*, debitor præstare debet, *VI* L §. 22. *XII.* §. 375. ejus ratio naturalis, *d.* §. 375. Quid eo intelligatur, *ibid.* Jurisconsulti Romani determinarunt præstationem ejus, quod interest, §. 376. Usum habet in omnibus juris objectis, §. 378. Differt a causa, & fructu, §. 379. Cur debitor liberetur præstando id, quod interest, *X.* §. 8. *lit. p.* §. 10. *lit. e.*

Interdicta oriuntur ex variis causarum figuris, *XII.* §. 588. fundamentum habent in jure naturæ, §. 589. 597. non sunt actiones, reales, §. 316.

Interficere : vide *Hostis. Homicidium.*

Interitu rei, vel speciei obligatio tollitur, *VI.* §. 62. *XII.* §. 324. immo & imperium, *VI.* §. 63. *XII.* §. 637.

Interpretatio circa pacta dubia, *VII.* §. 51. Mensura interpretationis sunt signa maxime probabilia, §. 52. signa sunt vel verba, vel conjecturæ, §. 52. de verbis, §. 53. 54 de conjecturis, §. 56. Variæ quæstiones ex his regulis deciduntur, §. 55. 58. Monita circa has interpretandi regulas, *d.* §. 58. n. 15.

Veræ interpretationum regulæ circa pacta, *XII.* §. 506. circa juramenta, §. 482. circa acta bellica, §. 795. 831. Vera interpretationis principia, §. 507. Exempla reservationis mentalis, & falsæ interpretationis, §. 509. Si dubium est pactum, nihil agitur, §. 508. & partibus dissentientibus bello locus est, §. 510 De factorum dubiorum interpretatione, §. 509. n. 2. Jus Romanum varias interpretationum regulas introduxit, §. 511.

Interrogatoria actio est ex pacto, *XII.* §. 577

Intrinseca bonitas. (Vide *Bonitas intrinsecâ Jus naturæ sociale.*)

Inundatio non mutat dominium, *IX.* §. 51. *VI.* §. 50. *XII.* §. 274. nisi novum alveum faciat, *ibid.* An in gravissima inundatione præsumatur animus derelinquendi, *VI.* §. 50.

Judæi præcepta virtutum neglexerunt, *III.* §. 48. n. 8.

Judex. An unusquisque sui, & alieni juris vindex sit, *VII.* §. 64. L §. 80. 81. *VIII.* §. 16. quod negatur, *ibid.* §. 22. origo judicum: vide *Imperium.* Nemo est judex in propria causa, *XII.* §. 609. debet esse habilis, & competens, §. 670. 671. Quid sit judex competens, §. 671. Male judicans tenetur ex quasi delicto, §. 579.

Judicatum. Actio judicati ex tacito pacto oritur, *XII.* §. 577.

Quis sit *judex* in dubia successione, *IX.* §. 166. n. 5. *XII.* §. 296. n. 8. §. 660.

Judicium. De origine judiciorum, *VIII.* §. 1. 7. 9. Systema Grotii, *VII.* §. 64. *XII.* §. 16 *seq.* Systema Epicuri, & Hobbesii, *VIII.* §. 10. 12. 7. *seq.* Systema Henrici Cocceii, *ibid.* §. 14. *seq.* *X.* §. 16.

Vera sententia explicatur, *XII.* §. 607. *seq.* Deus, qui solus judex est circa leges naturæ, *ibid.* jus suum delegavit patribus familias, §. 609. 610.

Quo sensu judicia dicantur ordinatio divina, *XII.* §. 614. (Vide *Imperium.*)

Judicia jure gentium instituta esse, Grotius fingit, *VII.* §. 68. Posito autem hoc facto gentium, judicia, ait, esse juris naturalis, nimirum, pro certo rerum statu, L §. 80. quod refutatur, §. 81.

Judicium definitur *XII.* §. 668. De personis, quæ judicium constituunt, §. 669 *seq.* Constituitur judicium per litis contestationem, §. 679. Ordo naturalis procedendi in judiciis, §. 674. Quibus modis judicium finitur, §. 692. *seq.*

Judicium recte conformatum ad eligenda quæ delectant, aut nocent, Grotio est fons juris naturæ laxioris. (Vid. *Jus naturæ laxius.*)

Judicium aliud est rescindens, aliud rescissorium, *XII.* §. 316. (Vide *Actio rescissoria.*

Jura sunt viventium, non mortuorum, *X.* §. 9. *lit. a.*

Jus naturæ. Principia Grotii exhibet *Dissert.* I. per

per tot. (Vid. *Jus naturæ sociale.*) Pufendorfii, *XI* §. 15. Henrici de Coccei, *Dissert. X. per tot.* Seldeni, *XI.* §. 15. Yvonis Parisiensis, §. 16. Hemmingii, §. 12. Hobbesii, §. 5. Winkleri, §. 13. Bodini, §. 22. Wachteri, §. 23. Thomasii, §. 24. & aliorum, §. 25.

Aliud est principium juris naturæ essendi, aliud principium cognoscendi, *XI.* §. 19. *seq.* quæ distinctio examinatur, §. 26. principium cognoscendi, etsi tale constituere necesse non sit, indigitatur, §. 27.

Jus naturæ idem est, quod jus gentium, *IV* §. 23. 33. 34. 36.

Jus naturæ male dividitur in permissivum, & præceptivum, *X.* §. 5. Permissio, & præceptum, non sunt diversæ juris species, sed ejusdem juris partes, §. 21.

Vera *juris naturæ* principia indigitantur. *Dissert. XII. per tot.* Quid per *jus naturæ* intelligatur, *XII.* §. 34. *seq.* §. 38. Varia ejus nomina, §. 3[illegible]

Jus naturæ sociale. Grotius custodiam humanæ societatis constituit principium juris naturalis, *I.* §. 1. 4. 5. 6. & 41. Quod ex principio veterum philosophorum desumtum est, §. 3. & 7.

Grotius ait, existere jus sociale, etsi detur, Deum non esse, *I.* §. 9. (quod refutatur, §. 41. *seq.* §. 62.) Deum tamen approbasse, indeque divinum dici posse, *ibid.* In hoc jure obtinere justitiam expletricem, atque ibi observari proportionem arithmeticam, §. 15.

Definitio juris socialis, *I.* §. 10. modique probandi, §. 11. Est jus naturæ proprie sic dictum, §. 12. Quæ jura ex hoc principio deducantur, §. 12.

Causa juris naturæ socialis, subjectum, objectum, & effectus, *I.* §. 14. & 15.

Differentia juris *naturæ socialis* a jure naturæ laxiori, a jure divino voluntario universali, & a jure gentium voluntario, explicatur, *I.* §. 15. 16. 17.

Non dari *jus naturæ sociale*, probatur, *I.* §. 18. ortum est ex erroneis philosophorum gentilium principiis, §. 19. *seq.* & §. 40. dubia removentur, §. 33. *seq.*

Jus naturæ laxius. Quid Grotius intelligat per *jus naturæ laxius*, *II.* §. 2. Ejus definitio, §. 4. Modi probandi, §. 5. Oritur ex principiis internis, i. e. ex judicio rite conformato ad eligendum ea, quæ delectant, aut nocent, §. 6. 15. Subjectum, §. 7. Objectum, §. 8. Effectus §. 10. Quomodo differat a jure naturæ sociali, *I.* §. 15. *II.* §. 11 a jure divino voluntario universali, §. 14. & a jure gentium voluntario, *ibid.*

Grotius existere, ait, hoc jus naturæ laxius, etsi detur, Deum non esse, *II.* §. 4. 6. (quod refutatur, §. 29.) Atque hoc jure multa præcipi, quæ jure sociali licite omittuntur, §. 12. & multa prohiberi, quæ jure sociali permittuntur, §. 13. Quod exemplis illustratur, *ibid.*

Per *jus naturæ laxius* Grotius intelligit præcepta virtutum, seu perfectionum regulas, *II.* §. 15. 16. *seq.* §. 20 Definitio virtutum, §. 21. *seq.* De vero virtutum principio, §. 30. *seq.* (Vide *Virtus.*)

Jus naturæ materiale. Quo sensu JCti Romani *jus naturæ* omnibus animalibus commune dixere, *IV.* §. 39. 42. Quomodo differat jus naturæ materiale a rationali, §. 42. *n.* 10. & 12 Jus naturæ materiale nullam infert necessitatem moralem agendi, §. 42. *n.* 6.

Jus naturæ pro certo rerum statu. Quid Grotius per tale jus intelligat, *I.* §. 77. Usum ejus esse, ait, circa dominia, & judicia, §. 76. 78. 80. *VI.* §. 74. Refutatur, *I.* §. 81.

Jus divinum positivum universale. Quid Grotius per tale jus intelligat, *III.* §. 1. *seq.* descriptio hujus juris, §. 2. modus probandi, §. 6. Causa hujus juris, §. 7. Objectum, §. 8. eo referuntur incestus, & promiscui concubitus, *ibid.* Effectus, §. 9. Huic juri obligari tantum quibus revelatum est, *ibid.* interpretationem recipere ex Hebræorum scriptis, §. 6. Hoc jus mutari posse, §. 11. Differt a jure naturæ sociali, §. 4. & a jure naturæ laxiori, §. 5.

Grotius *Jus Positivum universale* ter humano generi datum esse, ait, *III.* §. 12 I. *Adamo*, unde jus Adamiticum, §. 12. & §. 19. (Rabbini somniant, Deum sex præcepta Adamo dedisse, §. 19.) Objectum juris Adamitici, §. 20. quo referunt judicia, §. 21. & incestus prohibitionem. §. 21. Refutatur hæc opinio, §. 22. & 23. II. *Noacho*, unde jus Noachicum, §. 24. Eo referunt legem de non esu sanguinis, §. 25. 26. Quæ sententia refutatur, §. 27. *seq.* (Vide *Sanguis.*) III. *Per legem Evangelii*, §. 39. Systema Grotii de lege Evangelii, *ibid.* Variæ opiniones de obliga-

obligatione, quæ ex præceptis Servatoris oritur, §. 40. *seq.* Alii ajunt, Servatorem legem novam non condidisse, §. 41. *seq.* Alii, præter credenda, & sacramenta, omnia esse juris naturalis, §. 43. Alii, Christum legibus Mosis quædam addere, §. 44. Quo sensu Christus leges suas opponat legibus Mosis, §. 43.

Causa *Legis Evangelii*, *III.* §. 44. *n.* 6. Subjectum, *n.* 7. Objectum, *n.* 8. Effectus, *n.* 9. Consectaria quædam legis Evangelii, §. 44. *seq.* Multa lege Evangelii exigi, quæ jure naturæ omittere licet, §. 44. *n.* 1. 2. 3. Multa legibus naturæ licere, quæ lege Evangelii vetantur, *n.* 4. Virtutes lege Mosis præceptas majori gradu exigi lege Evangelii, *n.* 5. Quæ singula exemplis illustrantur, *ibid.* Auctoritas legis Evangelii quæ sit ex sententia Grotii, §. 44. *n.* 10. Nullam inde oriri obligationem, ait, inter homines, sed saltem intuitu Dei, *n.* 9. Ei aliquando derogari jure gentium posse, *n.* 11.

Quomodo *lex Evangelii* differat a jure sociali, *III.* §. 44. *n.* 12. a jure laxiori, *n.* 13. a jure Adamitico, & Noachico, *n.* 14. a jure Mosaico, *n.* 15.

Vera sententia *de Auctoritate præceptorum Evangelii* exponitur, & Grotii Systema refutatur, *III.* §. 45. *seq.* Magis interest humani generis, nosse præcepta Evangelii, quam jura hominum inter se, §. 48.

Non dari *jus divinum positivum universale*, probatur, *III.* §. 14. *seq.* *L* §. 72. Male Grotius eo refert prohibitiones incestus, promiscuos concubitus, usuras, divortia, polygamiam, &c. *III.* §. 45.

Jus gentium voluntarium, *seu secundarium.* Variæ doctorum opiniones de origine hujus juris gentium, *IV.* §. 1. 2. *seq.* Alii ex statu corruptionis id deducunt, §. 3. alii eo referunt jura Romana cum extraneis communia, §. 4.

Grotii novum Systema circa jus gentium, *IV.* §. 5. *seq.* modi probandi, §. 7. Causa, §. 8. subjectum, & objectum, §. 9. Effectus, §. 21. *seq.*

Distinguitur a Grotio in *latius patens*, & *arctius*, *IV.* §. 10. Quid sit *jus gentium latius patens*, *ibid.* est vel *universale*, vel *certarum gentium*, §. 11. jura gentium, quæ certis saltem populis propria sunt, recensentur, §. 12.

Effectus *juris gentium latius patentis* ex hypothesi Grotii recensentur, *IV.* §. 13. *seq.* 1°. jus gentium hoc multa permittit, quæ jure naturæ vetita sunt, §. 14. cujus rei exempla referuntur, *ibid.* 2°. Multa prohibet, quæ jure naturæ permissa sunt, §. 15. Jura, quæ eo pertinent, *ibid.* 3°. juri naturæ aliquid superaddit, §. 16. vel conjecturas naturales confirmat, *VI.* §. 29. *n.* 6. quod exemplis illustratur, *IV.* §. 16. 4°. aliquando noviter aliquid constituit, §. 17 exempla proponuntur, *ibid.* Denique Grotius docet, jus hoc gentium mutari posse, §. 22.

In *Jure gentium latius patente* Grotius quædam ex omni parte justa esse, ait, quædam effectum saltem externum habere, *IV.* §. 18. *seq.* De prioribus vide §. 19. De posterioribus, §. 20.

Grotius insignem effectum in *bellis jure Gentium solemnibus* huic distinctioni tribuit, *IV.* §. 20. *n.* 1. Etsi enim jure naturæ actus illiciti sint, *ibid.* inter gentes tamen, adeoque in foro soli, justos esse, §. 21. Indeque agentes ex hoc jure gentium impunitatem habere, acquirere dominium externum, & alias gentes inde obligari, §. 21. 22.

Hoc jus gentium admodum commendat Grotius, *IV.* §. 5. 23.

Quid per *Jus gentium arctius* Grotius intelligat, *IV.* §. 24. id esse jus Civile plurium gentium, §. 25. Non ex condicto, seu cum mutua obligatione receptum esse, §. 24. Non inferre obligationem, §. 26. Mutari a singulis gentibus posse, *ibid.* Quomodo differat a jure civili singularum civitatum, *ibid.* Jura, quæ ad jus gentium arctius pertinent, recensentur, §. 27. v. g. patria potestas, *ibid.* exclusio extraneorum a testamenti factione, *ibid.* quod quædam personæ, & res capi non possint, *ibid.* Effectus juris gentium arctioris, §. 28.

Jus gentium voluntarium non existere, rationibus probatur, *IV.* §. 29. & *seq.* Jura, quæ JCti Romani ad jus gentium referunt, sunt vera jura naturæ, §. 32. *seq.* nec non ea, quæ Grotius ad jus gentium arctius refert, §. 39. & §. 40. Jus hoc ex errore Triboniani ortum esse, demonstratur, §. 37.

Jus naturæ an existat? Alii affirmant, alii negant, alii dubitant, *XII.* §. 39. & 40. cur disciplina hæc difficilior reddita sit, §. 32. *seq.* præcognita juris naturalis, §. 22.

§. 22. *seq.* Scientia hujus juris toti humano generi utilis est, immo necessaria, §. 10. *seq.* Tria ejus objecta, §. 52. 104.
Jus naturæ sociale non datur, I. §. 18. *seq.* Nec jus naturæ laxius, II §. 15. *seq.* Nec recte dividitur in permissivum, & præceptivum, §. 38.
Jus naturæ probatur ex sola ratione, *XII.* §. 41. & 59 Non ex revelatione, §. 41. nec ex idea innata, §. 59. Modi probandi qui, §. 42. ordo novi Systematis, §. 6. usque ad §. 12. *præf.* explicatur juxta tria objecta juris, §. 5. & 9. *præf.*
Existentia *juris naturæ* probatur, *XII.* §. 49. 50. 52. 53. Ejus principium essendi est *Deus*, *ibid.* & §. 57 Principium cognoscendi, seu regula generalis omnis obligationis est, *jus suum cuique tribuere*, §. 51. 52. 53. 58.
Definitur *jus naturæ*, *XII.* §. 56. ejus causa, §. 57. Subjectum, §. 64. Objectum, §. 65. Effectus, §. 66. Constat æternis rationibus, adeoque mutari nequit, §. 61. nec ignorari potest, § 60. adeoque ejus ignorantia non excusat, *ibid.* Extiturum quoque fuisset in statu innocentiæ, *ibid.* Jus naturæ aliud est intuitu Dei, aliud intuitu hominum, §. 68. 97.
Nec Princeps, nec Papa dispensare de *jure naturæ* præceptivo possunt, *XII.* §. 61. & 62. ubi exemplum de incestu affertur. Nec auferri jus naturali ratione alii quæsitum potest, §. 62. exceptiones vide *ibid.*
Jus naturæ supponit pœnam æternam, eoque animam immortalem, *XII.* §. 67. variæ opiniones de pœnis juris naturæ, *ibid.* ad salutem sufficit, servare præcepta juris naturæ, §. 71. An gens gentem propter violationem juris naturæ punire possit, §. 52.
Differt a præceptis politices, *XII.* §. 69. & a præceptis virtutem, *X.* §. 27.
Jus internum, ejusque effectus. (Vide *Socialitas.*)
Jus externum, ejusque effectus. (Vide *Jus gentium.*)
Jus ceremoniale post adventum Christi nec Christianos obligat, *XII.* §. 55.
Jus forense sublatum est sublata Judæorum republica, *XII.* §. 55. Ad hoc jus referuntur leges de usuris, de sabbatho, de decimis, *III.* §. 15. 46.
Jus Romanum infeliciter illustratur a Grotio, *XII.* §. 1. *præf.* Felicius ab Henr. de Cocceii, *ibid.* §. 2. Collectum est ex principiis juris gentium, §. 4. & 10. *præf.* jus naturæ juxta ordinem juris Romani explicatur, §. 11. & 12. *præf.* Causa obscuritatis juris Romani, §. 2. *præf.* An in conscientia obliget, vide *Jus civile.*
Jus civile cur obliget in conscientia, *XII.* §. 53. Leges civiles regulariter de juribus hominum inter se statuunt, non de eis, quæ Deo debentur, §. 68.
Jus personarum, seu quod ex statu hominum oritur, explicatur, *V.* §. 1. *seq.* *XII.* §. 103. *seq.*
Jus rerum explicatur, *VI.* §. 1. *seq.* *XII.* §. 242. & *seq.*
Jus ad rem, seu quod ex obligatione personæ oritur, explicatur, *VII.* §. 1. *seq.* *XII.* §. 328. & *seq.*
Jus suum cuique tribuere, est regula juris naturæ generalis, ex qua omnes leges naturæ speciales sequuntur, *XII.* §. 51.
Jus quæsitum. Quædam jura Deo natura quæsita sunt, *XII.* §. 100. *seq.* quædam hominibus inter se, §. 103. *seq.* Nimirum, vel ex statu hominum, *ibid.* vel ex jure rerum, §. 242. & *seq.* vel ex obligatione personæ ea jura tribui cuique debent, §. 49. Inviti ad id cogi possunt, *ibid.*
Juramentum: ejus definitio, *VII* §. 36. Magna ei vis inest, *ibid.* Requisita in jurante, §. 37. an valeat dolo elicitum, §. 38. de Juramento Josuæ Gabaonitis præstito, §. 38. Vid. *Gabaonitæ.* Non valet de re illicita, §. 40. Variæ formulæ juramentorum, §. 41.
Effectus juramenti, *VII.* §. 42. quæ contra juramentum fiunt, sunt irrita, §. 45. obligat juramentum etsi alii jus inde quæsitum non sit, §. 42.
An Princeps teneatur ex jurejurando, *VII.* §. 43. An Princeps se ipsum contra juramentum in integrum restituere possit, *ibid.*
De jure superioris in juramenta subditorum, *VII.* §. 46. Qui nocenti, qua tali, jurato aliquid promittit, inde tenetur, §. 47. Actus jure civili prohibiti an valeant accedente juramento, §. 48. Præceptum Christi de non jurando an pertineat saltem ad juramenta assertoria, §. 49. Fides injurata aliquando vim juramenti habet, §. 50.
Obligatio ex jurejurando quando finiatur, *VII.* §. 44.

Juramentum accedere solet pactis, *XII.* §. 464. ejus definitio, § 468. Etymologia, § 467. per quas res jurare liceat, §. 468. quomodo species cautionis sit, §. 469. promissio *an Eides statt* (loco juramenti) est vera promissio jurata, §. 470. execratio non est juramentum, §. 471. An Christianis jurare licitum sit, §. 472. Est vel promissorium, vel assertorium, §. 473. 474. Quinam jurare possint, §. 475. præstari debet juxta mentem ejus, cui juratur, §. 476. Effectus juramenti, §. 477. juramentum Gabaonitis præstitum examinatur, *ibid.* ex perjurio datur actio, §. 478. cujus pœna personalis est, §. 480. Summæ potestates ex suo juramento obligantur. §. 479. Quando jusjurandum videatur impletum, §. 481. de interpretatione juramenti, §. 482. Est modus probandi, §. 684.

An princeps se ipsum exsolvere a juramento possit, *XII.* §. 421. *n.* 6. Si semel juratum est, quæri non potest de perjurio, §. 684.

Jusjurandum. Vide *Juramentum.*

Justitia naturalis consistit in abstinentia alieni, *I.* §. 12. *X.* § 9 *lit. y.* §. 10. ejus principium tum essendi, tum cognoscendi. (Vid *Jus naturæ. Principium.*)

Justitia expletrix obtinet in jure feciali, *I.* §. 13. 15. ibique observatur proportio arithmetica, *ibid.* *Justitia attributrix* obtinet in jure naturæ laxiori, *ibid.* ibique observatur proportio Geometrica, *ibid* Quæ examinantur, *ibid*

Justitia belli non demonstratur ex principiis Grotii, *IX.* §. 165. 166. Effectus justitiæ in bellis, §. 162.

Justus intuitu Dei quis sit, quis intuitu hominum, *III.* §. 48. Quid natura justum, quid injustum sit, *X.* §. 4 (Vide *Jus naturæ.*) Justum bellum quando sit. (Vide *Bellum.*)

L.

Lacus: in lacubus cessant incrementa fluvialia, *XII.* §. 273. *n.* 7. §. 274. 275. 276.

Læsio. Grotius ait, quamlibet læsionem jure naturæ in contractibus corrigi debere, *IV.* §. 19. *n.* 1. Jure Gentium tantum læsionem enormem, *VII.* §. 111. quod refutatur, § 117.

Latro. Latronum cœtus differt a civitate, *XII.* §. 611. Latroni quoque fides servanda est. Vide *Fides.*

Legati. Legatorum jura ex sententia Grotii oriuntur ex jure gentium voluntario, *VII.* §. 101. Legati sancti sunt, *ibid.* jus hoc ad Deos referri solet, *ibid.* ratio hujus privilegii, §. 102. Non fiunt rei delictorum, *ibid.* Exceptiones vide *ibid.*

Qui *legatos* mittant, *VII.* §. 103. An illi, qui de eodem imperio disceptant, *ibid.* An qui certo saltem respectu subditi sunt, *ibid* an inæquali fœdere juncti, *ibid.* an provinciæ mediatæ, *ibid.* an subditi in bello civili, *ibid.* an prædones, *ibid.*

Legati admitti necessario non debent, si justa est recusandi causa, *VII.* §. 104. Sunt tuti apud hostes, §. 105. Nec jure talionis violari possunt, nec ob delictum, nec conveniri ex contractu, *ibid.*

Securitas quoque pertinet ad *legatorum* res, & comites, *VII.* §. 105. tuti quoque sunt in aliorum terris, ad quos missi non sunt, §. 106.

Jurisdictionem habent in familiam, *VII.* §. 106 non jus Asyli, *ibid.* Violatio legati est justa belli causa, §. 107. Jus legatorum a natura est, §. 113.

Legati tuti sunt inter hostes jure naturæ, *XII.* §. 880 ejus ratio naturalis, §. 880. 881. Refutatur Grotius, *ibid.* *n.* 2. occidi non possunt, §. 881. at ex contractu suo, & delicto tenentur, *ibid.* Qui mittant legatos, §. 882. an admitti debeat missus, §. 883. Qui mitti possint, §. 884. Effectus hujus privilegii juris gentium, §. 885. Tuti etiam sunt Comites legati, vasa, &c. §. 886. Domus eorum non habent jus Asyli, §. 887. Legati ad amicos tuti sunt jure communi hominum, §. 889.

Legati tenentur ex contractibus, & delictis, *XII.* §. 890. 891. *n.* 3. in quonam consistant privilegia legatorum, §. 891. ea dependent ex tacito pacto, *ibid.* *n.* 2. differentia legatorum, *ibid* *n.* 1. Legatos cum charactere nemo admittere tenetur, §. 892 Quando finiatur legatio, §. 893.

Legitima an sit ex jure naturæ, *X.* §. 14. an parentibus, & collateralibus debeatur, *ibid.*

Legislator. Legislatores ferre leges solent perfectissimo modo, *III.* §. 48. adeoque & puritatem mentis requirunt, licet pœnis eam non muniant, *ibid.* *n.* 3. & 4.

Legi-

Legitimatio definitur, *XII* §. 156. est triplex, *ibid.* Ea, quæ per subsequens matrimonium fit, est ex jure civili, *ibid.* ut & reliquæ, *ibid.*
Leviathan: quid hoc nomine Hobbesius intelligat, *VIII.* §. 12. refutatur, §. 13.
Lex. (Vide *Jus.*) Facultas leges statuendi pertinet ad regalia, *XII.* §. 631. Leges civiles obligant in conscientia, §. 45. & obtinent quoque in pactis principum de rebus privatis, §. 421.
Leges Mosis differunt a legibus Evangelii, *XII.* §. 68. *n.* 6. Vide *Jus forense.*
Liberi sunt in patria potestate. Vid. *Patria potestas* Jura liberorum recensentur *ibid.* In liberis triplicem Grotius distinguit ætatem, *V.* §. 7. Ex ejus sententia infantes sunt sub dominio patris, *ibid.* jus dominii non est penes infantes, *ibid.* jure Gentium humanum genus sustinet eorum personam, *ibid.* Educatio liberorum non incumbit parentibus, *IV.* §. 42. jura, quæ inde sequuntur, *ibid.*
Liberi succedunt parentibus, *VI.* §. 39. *n.* 7. & parentes liberis, *n.* 9.
Liberi legitimi dicuntur, qui ex justis nuptiis legitimo tempore nascuntur, *XII.* §. 141. 153. 154. 282. 283. adeo ut nec matri adulterinum esse afferenti credatur, §. 145. *n.* 5. etiam ex concubina nati; non spurii, §. 141. 283. *n.* 2. De juribus patris in liberos, vide *Pater.* Non sunt servi nisi ex jure Quiritario, §. 160. habentur pro una persona cum patre, & sunt ejus instrumentum, §. 159. Omnia acquirunt patri, *ibid.* etiam res nullius, quas occupant, §. 255. Ali a parentibus debent, §. 167. Alere parentes non tenentur, §. 159. *n.* 11 Jura liberorum ex statu familiæ recensentur, §. 169. Succedunt patri, *ibid.* *n.* 9. an obligari, & obligare se possint, §. 59. an teneantur ex delicto parentum, §. 551. *n.* 3. an parentes ex delicto liberorum, *ibid.* Liberi succedunt in regnis, nisi ea lege nati sint, ne succedant, §. 638. an renunciatio, vel abdicatio patris noceat liberis. Vid. *Abdicatio.*
Liberi sunt hæredes patris, *XII.* §. 281 ratio ejus naturalis, §. 282. *seq.* Dicuntur quodammodo domini bonorum paternorum, *ibid.* Repræsentant personam defuncti, *ibid.* transmittunt jus suum succedendi ad hæredes, *ibid.* Hæc ratio est successionis nepotum, §. 283. *n.* 3. sunt hæredes sui, & necessarii, §. 282. Non succedunt matri, nec fratribus, nec agnatis. §. 284. 287. Conferre accepta invicem tenentur, §. 283. *n.* 6.
Libertas est facultas agendi jure non prohibita, *IV.* §. 42. *n.* 10. *XII.* §. 124. *X.* §. 5. vocatur jus permissivum, *X.* §. 4.
Status *libertatis* definitur, *XII.* §. 123. originem habet ex jure naturæ, §. 126. ejus subjectum, §. 127. objectum, §. 128. Effectus, §. 129. Modi finiendi, §. 130. (Vide *Servitus.*)
Licitum. Quid natura licitum, i. e. justum sit, quid illicitum, *X.* §. 4. *XII.* §. 52. 53.
Literarum obligatio definitur, *XII.* §. 462. Quoad formam est ex jure civili, *ibid.* Ratio hujus inventi, *ibid.* *n.* 3. Quomodo differat a verborum obligatione, *n.* 4.
Litis contestatio est fundamentum judicii, *XII.* §. 679. Est vel affirmativa, vel negativa, §. 678. vel generalis, vel specialis, §. 679.
Littora maris sunt res communes, seu nullius, *XII.* §. 221. non possunt occupari quatenus ad usum maris pertinent, §. 262. inventa in littore cedunt occupanti, §. 221.
Locatio conductio definitur, *XII.* §. 447. est contractus juris gentium, §. 449. & est vel rei, vel operæ, §. 488. opifex est locator operæ, & conductor operis, *ibid.* conductor, qui opus faciendum locat, locator operis dicitur, *ibid.* Effectus locationis, §. 450. actio inde datur locati conducti, *ibid.* quis præstet casum, *VII.* §. 31. *XII.* §. 393. Quibus modis finiatur, *XII.* §. 451.
Ludi fortuiti jure naturæ liciti sunt, *XII.* §. 424 secus, aç jure Romano: ubi variæ pœnæ statuuntur, *ibid.*
Lytron a captis exigi potest, *XII.* §. 747. variæ quæstiones deciduntur circa lytron, & circa redemtos, *ibid.*

M.

Machtspruch quid sit, *XII.* §. 629. an licitum sit tale decretum, *ibid.*
Majestas: læsæ majestatis crimen, *XII.* §. 86. 521. ejusque pœna, *ibid.*
Magistratus: ejus origo. (Vide *Judicia. Imperium.*)
Magistratus inferior bellum gerere nequit, nec recte hoc bellum dicitur mixtum, *IX.* §. 166.

§. 166. *n.* 4. potest promittere hosti. (Vide *Hostis.*)
Maleficium. (Vide *Delictum.*)
Mandatum est contractus, *VII.* § 13. *n.* 7. quando revocari possit, §. 14. contrarium actionem mandati Grotius deducit ex æqualitate, §. 25. mandans, & mandatarius æqualiter teneatur ex delicto, §. 62.
Mandatum: definitur, *XII.* §. 452. est contractus juris gentium, *ibid.* *n.* 1. ejus requisita, *ibid.* divisiones, *n.* 2. Effectus, *n.* 3. inde dantur actiones mandati directa, & contraria, *n.* 4. Quibus modis finitur, *ibid.* an morte mandantis, *ibid.* an unius pœnitentia, *ibid.* & §. 353. *n.* 4.
Manumissio deducitur ex Jure naturæ, *IV.* §. 39. *XII.* §. 136.
Mare est res communis, *VI.* §. 15. indeque Grotius infert, totum occupari non posse, pro parte posse, *ibid.* At hujus quoque occupationem lege prohiberi posse, *ibid.* An imperium maris occupari possit, *ibid.* *n.* 3. Grotius docet, occupantem impedire posse piscationem, non navigationem; atque hac lege etiam teneri exteros, *n.* 4. occupata terra nondum occupatum censetur mare, *n.* 5. Derelicta possessione mare fit iterum commune, *n.* 5.
Mare nec per partes occupari potest, *VI.* §. 70.
Mare est res communis, seu nullius, *XII.* §. 219. occupari non potest nisi quoad usum, §. 262. nec in totum, nec pro parte, *ibid.* *n.* 1. In mari cessat alluvio, §. 273. *n.* 6. Item acquisitio per derelictionem alvei, §. 275. nec non per insulam, §. 276. & crustam, §. 274.
Maritus constituitur per justas nuptias, *V.* §. 9. Jura mariti in uxorem. (Vide *Familia.*)
Maritus uxorem in potestate habet, *XII.* §. 147. idque jure naturæ, §. 148. probatur consensu gentium, *ibid.* Quo sensu jus vitæ, & necis, marito in uxorem competit, *ibid.* maritus olim fuit judex domesticus; quod exemplis probatur, *ibid.* cur maritus dicatur dominus civilis dotis, §. 314.
Masturpratio crimen est natura, *XII.* §. 521.
Mater. Jura, quæ matri competunt ex statu familiæ, tum in maritum, tum in liberos, *XII.* § 164. *seq.* Mater natura non succedit liberis, nec liberi matri, §. 284. 285. 286.
Matrimonium jure naturæ licitum est. (Vid. *Nuptiæ.*) Omnis conjunctio extra matrimonium illicita est, *XII.* §. 43. *usque ad* 48. (Vide *Sodomia*, & *Concubitus promiscuus.*) Quomodo matrimonium differat a concubinatu, *XII.* §. 173.
Mediator: de mediatoribus, *XII.* §. 894. *seq.* definitio mediatoris, *ibid.* Quinam constituere mediatores possint, §. 895. Qui constitui possint, §. 896. objectum, §. 897. officium, §. 898. Mediator non præstat guarantiam, §. 899. Pax concludi potest etiam inscio mediatore, §. 900. Mediatores interpretari pacem non possunt, §. 901. Quando finiatur officium mediatorum, §. 902.
Medii inter duos hostes quinam dicantur, *XII.* §. 786. Utriusque partis facta pro jure habent, *ibid.* cogi nemo potest ut desinat esse medius, §. 787. officium mediorum erga bellum gerentes, §. 788. officium bellum gerentium erga medios, §. 789. Quando vis inferri mediis possit, §. 790.
De officio *mediorum* in bello, *IX* §. 162. De officiis bellum gerentium erga medios, §. 161. an mediorum fortalitia prætextu necessitatis occupare licet, *ibid.* Consilium suppeditatur mediis, *ibid.*
Medii necessitas est modus probandi voluntatem agentis, *XII.* § 46. Qui vult finem vult media, *ibid.* Limitatur, *ibid.*
Mendacium quando delictum sit, *XII.* §. 521. An pœnam mereatur, *ibid.* & §. 550. An mendacio in hostem uti liceat, §. 750. *IX.* §. 58. *in fin.*
Quid sit *Mendacium*, *IX.* §. 58. ratio prohibendi naturalis, *n.* 7.
Metus non impedit consensum, nec vitiat negotium, *XII.* §. 418. hinc fides prædoni data servanda est, *ibid.* metu contractæ nuptiæ nullæ sunt, §. 174. exceptio metus justo hosti opponi nequit, §. 792. *n.* 5. §. 801.
Merx in venditione requiritur, *XII.* §. 436. *n* 3. quid sit, *ibid.*
Migratio. Imperium populi definit migratione, *VIII.* §. 21. An cives migrando desinant esse pars civitatis. (Vide *Colonia.*)
Minor jure naturæ obligatur, *XII.* §. 421. *n.* 1. Hinc captus si aliquid promisit, lubricum ætatis opponere nequit, § 830.
Moderamen inculpatæ tutelæ. Vide *Bellum privatum.*

Modus quid sit, ejusque effectus, *XII.* §. 405.
Monopolia permittere, ad regalia pertinet, *VII.* §. 29
Mora præstatur in obligatione personæ, *XII.* §. 395. causa hujus obligationis, *ibid.* an interpellatio requiratur, §. 396. Effectus hujus obligationis, §. 397. Quando finiatur mora, §. 398.
Mores: per mores JCti Romani intelligunt jus naturæ, *IV.* §. 43. Mores plurium gentium sæpius pro jure civili sumuntur, *VII.* §. 82.
Mors omnia jura tollit, adeoque & facultatem disponendi, *X.* §. 12. *lit. a. p.* 264.
Moses: in quo ejus officium consistebat, *III.* §. 48. *n.* 5. ejus leges quomodo differant a præceptis Servatoris, §. 43. 44.
Motus naturæ indigitant voluntatem creatoris, *X.* §. 7. *lit. e.* *XII.* §. 44. etiam præceptivam, si humanum genus actum aversatur, *ibid.* motus naturæ vitiosi distinguendi sunt a motibus toti generi inditis, *ibid.* Ex motu propagandi apparet, matrimonia esse licita, *X.* §. 7. *lit. e. q.* Ex motu, quo aversamur crimina, Sodomiam, &c. apparet, Deum ea prohibuisse, *XII.* §. 44.
Mutuum definitur, *XII.* §. 441. est contractus juris gentium, *ibid.* ejus requisita, Qui dare mutuum, & quibus dari possit, *ibid. n.* 3. Objectum, *n.* 4. non valet in re aliena, *ibid.* Effectus, *n.* 5. Inde datur actio mutui, seu condictio certi, *ibid.* Usuræ non debentur ex mutuo, nisi promissæ sint, *ibid.* Filiisfam. mutuum accipientibus succurritur per SC. Macedonianum; Fœminis per SC. Vellejanum, *n.* 6.

N.

Nati: an nondum natis jus imperii ex tacita derelictione decedat, *VI.* §. 29. *n.* 7. (Vide *Liberi.*)
Natura pro ordine naturæ, & pro motu naturali sæpius sumitur, *IV.* §. 44. hi motus certo sensu leges naturæ dicuntur, §. 42. Vide, *Jus naturæ materiale.*
Naturæ Jus. (Vide *Jus naturæ*)
Natura nihil frustra facit, *XII.* §. 47. quid sit, *naturæ* convenienter vivere, *II.* §. 18.
Natura ejusdem generis animantia tuta inter se reddit, *I.* §. 36.
Nautæ, caupones, & stabularii, ex facto receptionis obligantur, *XII* §. 583. hæc actio non est ex jure civili, *ibid.* & *VII.* §. 62. 86. descendit ex tacito pacto, *VII.* §. 86. 95. *XII.* §. 583. Præterea quoque obligantur ex mala electione, *d* §. 583. quæ actio in factum vocatur, *ibid.*
Navigatio impediri non potest occupato mari, *VI.* §. 15.
Necessitas an reducat primævam rerum communionem, *I.* §. 76. *n.* 6. an superiori ex summa necessitate resistere liceat, *IX.* §. 46. Necessitas nullum jus in res alienas tribuit, *XII.* §. 317. Ea non tollit obligationem, §. 364. nec pœnam, §. 606.
Necessaria defensio. (Vid. *Bellum privatum.*)
Negotiorum gestio, an sit ex jure civili, *VII.* §. 93.
Negotiorum gestio est quasi contractus, *XII.* §. 658. ejus definitio, *ibid. n.* 1. ratio ejus naturalis, *ibid.* Non est ex jure Civili, *n.* 2. ubi notatur Grotius: removentur dubia, *ibid.* Gestor repetit impensas, etsi utilitas perierit, *n.* 3. Qui gerere negotia aliena, & quorum negotia geri possint, *n.* 4. & 5. Quibus detur actio negotiorum gestorum, *n.* 6 Ea est vel directa, vel contraria, *ibid.* Quando cesset hæc actio, *n.* 2.
Nepos. Cur nepotes subeant in locum filiorum, *VI.* §. 39. *n.* 8. Quomodo succedant, *XII.* §. 283 *n.* 4.
Novatione tollitur obligatio, *XII.* §. 351. duplex est, *ibid.* requirit verba, *ibid.*
Noxales actiones sunt ex jure civili, *XII.* §. 585.
Nullius quæ dicantur. (Vide *Res nullius.*)
Nuptiæ definiuntur, *XII.* §. 172. differunt a sponsalibus, *d.* §. 172. *seq.* natura licitæ sunt, §. 173. supponunt conjunctionem corporum, *ibid.* i. e. facultatem sese jungendi, *ibid.* hinc requiritur traditio, *ibid.* quæ fit per deductionem in domum, *ibid.* conjunctio illa fieri debet ad individuam vitæ consuetudinem, *ibid.* Requiritur utriusque consensus, §. 174. & præterea consensus patris, non matris, *ibid.* Error in persona, & in virginitate; furor, infantia, &c. impediunt nuptias, *ibid.* Conditio impossibilis, vel quæ cum essentia matrimonii pugnat, vitiat nuptias, *ibid.* nuptiæ vi, metuque initæ nullæ sunt, *ibid.* Qui nuptias contrahere possint, §. 175. An hermaphroditi, *ibid.* an

an cum pluribus, *ibid.* an inidonei, *ibid.* *n.* 3. nuptiæ incestuosæ quæ, §. 176. per nuptias jus aliquod acquiritur in corpus uxoris, §. 173. objectum nuptiarum, §. 177. Effectus, §. 178. Quomodo dissolvuntur, §. 180. an populus alias gentes excludere a nuptiis possit, §. 179. An nuptiæ principum valent sine consensu patris, §. 421. *n.* 5.

Nuptiæ solæ constituunt familiam. (Vide *Familia.*) Illi demum succedunt, qui ex justis nuptiis nati sunt. (Vide *Liberi. Successio.*)

Nuptiæ quando sint incestæ, *V.* §. 9. *n.* 3. (Vide *Incestus.*) Cur cum patrui vidua aliquando sint permissæ, *I.* §. 60. (Vide *Matrimonium.*)

O.

Objecta juris naturalis quænam sint, *V.* §. 1. *seq.* *XII.* §. 52. 104.

Obligatio : ex doctrina Grotii homines omnes obligantur, vel ex *jure naturæ sociali*, vel ex *jure naturæ laxiori.* (Vide *Jus naturæ sociale* ; & *Jus naturæ laxius.*)

Pars autem hominum *ex Jure gentium secundario*, & *Jure divino voluntario universali.* (Vide *Jus gentium voluntarium* ; & *Jus divinum voluntarium.*)

De *obligatione*, quæ oritur ex *statu hominum* juxta doctrinam Grotii, *V.* §. 13. juxta doctrinam Coccei, *X.* §. 6. *lit. w. seq.* *XII.* §. 103.

De *obligatione*, quæ oritur ex *jure rerum* juxta doctrinam Grotii, *VI.* §. 2. *seq.* juxta doctrinam Coccei, *X.* §. 8. *lit. b.* *seq.* *XII.* §. 242.

De *obligatione*, quæ oritur ex obligatione personæ, tum ex promissione, tum ex maleficio, juxta doctrinam Grotii, *VII.* §. 1. *seq.* juxta doctrinam Coccei, *X.* §. 6. *seq.* *XII.* §. 328.

Vera omnis *obligationis* naturalis origo, *X.* §. 5. *seq.* *XII.* §. 49. *seq.*

De *obligatione* principis ex promisso, *XII.* §. 421. ex jurejurando, *ibid.* *n.* 6.

Obligatio vel tendit ad restituendum id, quod ablatum est, vel ad tantundem, *X.* §. 10.

An ex *obligatione* de re danda oriatur actio realis, *X.* §. 11.

Differentia inter *obligationes* dandi, & faciendi, exponitur, *X.* §. 11.

Obligatio aliquando est in solo agente, *II.* §. 10.

De *obligatione*, quæ ex virtute oritur. (Vide *Virtus.*)

Vera origo *obligationis*, quæ ex jure naturæ oritur, *XII.* §. 49. & *seq.* §. 57.

Obligatio personæ est tertium objectum juris, *XII.* §. 328. Male vocatur jus ad rem, §. 329. nulla ratione ad jus rerum referri potest, *ibid.* quo sensu actiones tertium juris objectum dicuntur, *ibid.* *n.* 2.

Definitio *obligationis personæ*, *XII.* §. 337. Ex quibus causis descendit, §. 338.

Obligatio oritur, vel ex contractu, seu pacto, *XII.* §. 341. 399. *seq.* vel ex delicto, §. 342. 512. *seq.* vel ex variis causarum figuris, §. 343. 562. *seq.*

Obligatio personæ inhæret patrimonio, *XII.* §. 346. Plures *obligationum* causæ in uno negotio concurrere possunt: v. g. ratione fructuum, causæ, moræ, doli, §. 356.

Causa *obligationis* personæ, *XII.* §. 339. 340. ejus objectum, §. 344. Effectus, 345. Modi tollendi, §. 348. & *seq.* *usque ad* §. 365.

Obsides dari solent in bello, *IX.* §. 129. etiam inviti, *ibid.* sed damnum eis datum pensari debet, *ibid.* Dari possunt subditi, etiam pueri, & fœminæ, *ibid.* non qui tantum vasalli sunt, *ibid.* si plures æque idonei sunt, sorte res dirimenda est, *ibid.*

An fide violata *obsides* occidi possint, *IX.* §. 129. An fugere possint, *ibid.* An ex una causa dati ex alia retineri possint, *ibid.* An saltem jure repressaliarum, *ibid.* An liberentur mortuo eo, cui dati sunt, *ibid.*

Obsides accedere possunt pactis privatis, *XII.* §. 464. definitio obsidum, §. 494. obsidii species est obstagium, §. 495.

Quinam *obsides* dare, & dari possint, *XII.* §. 496.

Effectus obsidii, *XII.* §. 497. an occidi obsides possint, si pro criminis reo se obsides dederunt, *ibid.* Quando finiatur obsidium, §. 498.

Obsides accedere possunt pactis bellicis, *XII.* §. 832. definitio obsidum, §. 841. Quomodo differant a deditis, & a pignore, *ibid.* Quinam bello *obsides* dare, & dari possint, §. 842. 845. 846. An jure naturæ quis *obsidem* se hosti dare possit, *ibid.* §. 843. An civitas civem invitum *obsidem* dare possit, §. 844. An *obsides* servi fiant, §. 848.

§. 848. an occidi possint, *ibid.* an fugere possint, §. 849. instar captorum sunt; adeoque testamentum facere nequeunt, §. 846. Quando finiatur obsidium, §. 850.
Obstagium quid sit, *XII.* § 495.
Occidere. (Vide *Homicidium.*) An hostem occidere licet, *IX.* §. 77. *seq* (Vide *Hostis.*) Quatenus id liceat jure gentium in bello publico solenni, examinatur, *IX.* §. 67. *n.* 1. 2. 8 §. 80. 81. 82.
An jus *occidendi* privatis concessum, (v. g. in adultero, & in fure nocturno) jus det, *IX.* §. 46.
Occupatio est modus acquirendi dominii, *VI.* §. 22. & quidem originarius, §. 19. sublata, nimirum, rerum communione, *ibid.* Unde Grotius derivat jus occupandi non ex jure naturæ mero, sed *pro certo rerum statu*, *ibid.* §. 23. occupatio derivativa est, quæ fit facto hominis, vel lege, *ibid.* §. 31. 32.
Occupationis origo ex principiis Henrici Cocceii, *X.* §. 8. *lit. o. p.* ea supponit, omnes res natura esse nullius, eoque cedere occupanti, *ibid.*
Occupatio est modus acquirendi dominii naturalis, *X.* §. 8. *lit. o. p.* *XII.* §. 242. 243. 252. Requisita occupationis, §. 254. nec animus occupandi sufficit, nec visus, nec jactus teli, *ibid.* Quando res occupata censeatur, *ibid.* Qui occupare possint, §. 255. per alios occupare licet, *ibid.* per servos, & filiosfamilias occupatur patri, & domino, *ibid.* per milites principi bellum gerenti, &c. *ibid.*
Occupari saltem possunt res nullius, *X.* §. 8. *lit. o p.* *XII.* §. 260. at quæ in proprietatem venire possunt, §. 260. 261. In reliquis usus saltem occupari potest, non proprietas, *ibid.* catalogus harum rerum refertur, §. 262. *seq*
Cur *occupati* censeantur pisces in piscinis, & feræ in vivariis, non vero in piscinis, & sylvis, *XII.* §. 254.
Occupatio rei hostilis juxta Grotium non est modus acquirendi dominii naturalis, *IX.* §. 48. *VI.* §. 48. Sed ex jure gentium voluntario in bello solenni ortus, *ibid.* Est modus acquirendi naturalis (Vide *Capere. Præda. Bellum.*) Requiritur ut res sit in nostra custodia, i. e. intra præsidia nostra deducta, *XII.* §. 254.
Officia. De officiis hominum erga Deum, *XII.* §. 72. *seq.* hominum inter se, *ibid.* liberorum erga parentes, §. 103. *seq.* Parentum erga liberos, §. 148. Subditorum erga Principem, §. 623. 627. 628. Uxoris erga maritum, & contra, §. 147.
Onaniticum crimen quid sit, *XII.* §. 95. ejus pœna, §. 521.
Originaria acquisitio olim, docente Grotio, fieri potuit per rerum communium divisionem, nunc tantum per occupationem, *VI.* §. 21. originaria acquisitio non est, quæ fit concessione pignoris, servitutis, specificatione, &c. *ibid.* Originaria acquisitio præter occupationem nulla est a natura, *XII.* § 21. (Vide *Occupatio.*)

P.

Pactum. De vera causa obligationis, quæ ex *pacto* oritur, *XII.* §. 341. 399. 400. 401. 413. (Vid. *Obligatio. Contractus Causa.*) Definitio pacti, *XII.* §. 402. in pacto non continetur synallagma, §. 416. & 437. divisiones §. 403. expressa quæ, quæ tacita, §. 404. Quæ realia, quæ personalia, §. 405. Quæ unilateralia, quæ bilateralia, §. 407. Quæ obligatoria, quæ liberatoria, §. 406. Quæ publica, quæ privata, §. 408. *seq.* (Vide *Fœdus. Sponsio.*) De accessionibus pactorum, §. 464.
Requisita *pacti*, *XII.* §. 414. Nemo ex pacto alterius obligatur, § 415. ubi exceptiones. Nemo promittere potest, tertium daturum, vel facturum, §. 416. Nemo alii pacisci potest, §. 417. ubi exceptiones. Errans non obligatur ex pacto, *ibid.* Exceptiones vid. *ibid.* decipiens ex pacto suo obligatur, *ibid.* *n.* 3. Pactum cum Gabaonitis initum examinatur, *d.* §. 417.
Quinam *pacisci* possint, *XII.* §. 420. 422. an filiifamilias? an servi? & quatenus inde obligentur, *ibid.*
Quibus *promitti* possit, *XII* §. 423. an filiisfamilias, an servis, an latronibus, tyranno, perfido, hosti, hæreticis, infantibus, furiosis, *ibid.*
Objectum *pactorum*, *XII.* §. 424. sunt res, & facta, §. 425. de re impossibili, & turpi, pactum non valet, nisi sola causa turpis sit, *ibid.*
Effectus *pacti*, *XII.* §. 426. res promissa præcise tradi debet, *ibid.*
Per *nudum pactum* non transfertur dominium, *XII.* § 268. & 269. §. 426. (Vide *Traditio. Alienatio.*) Hinc valet alienatio rei alii

alii promissæ, §. 426. etsi fiat judicii alienandi causa, ibid. vel res sit litigiosa, ibid. vel in fraudem creditorum fiat, ibid. alios effectus vide §. 269. Facto promisso ejus utilitas saltem est in obligatione, XII. §. 426. n. 2. promittens tenetur ad præstandum quod promisit, §. 427. videtur autem fecisse per quem non stetit, §. 426. n. 3.
Quibus modis finitur obligatio, quæ ex pacto oritur, XII. §. 428.
Pacta legitima quænam sint, XII. §. 429. seq. eorum origo, §. 438. & species, §. 430. 431. 432. 433. 434.
Origo differentiæ inter pacta nuda, & contractus, XII. §. 435. cur pacta nuda jure Romano obligationem non producant, §. 436 Quando ex nudis pactis actio jure Romano dabatur, §. 438. Moribus ex omni pacto datur actio, ibid.
Pacta cum hoste quoque iniri possunt, XII. §. 786. (Vide Fides.)
Pacta Principum. Principes ex pacto suo obligantur, XII. §. 421. variæ quæstiones circa pacta principum proponuntur, ibid. An, & quatenus leges Civiles circa actus, & pacta principum obtineant, ibid. n. 1. An princeps obligetur ex negotiis, quæ solo jure civili vim obligandi habent, n. 2. An beneficia juris civilis in promissionibus principum locum habeant, n. 3. ubi distinguitur inter actus regios, & actus privatos, n. 3. An leges, quæ pactum irritum faciunt in pœnam, etiam in actibus principum obtineant, n. 4. ubi notatur Grotius.
Systema Grotii circa promissiones, seu pacta. VII. §. 9. seq. vis pacti dependet a triplici gradu loquendi, ibid. n. 2. Definitio pacti, n. 3.
Causa pactorum est ex jure naturæ sociali, VII. §. 8. seq. promissiones dandi ex jure naturæ pro certo rerum statu, §. 10.
Divisiones pactorum, VII. §. 11. de pactionibus publicis, § 12. n. 3. Requisita validæ pactionis, §. 13. 14. 15. voluntas utriusque requiritur, §. 13. vitiatur promissio erronea, ibid. n. 1. non quæ metu fit, n. 2. an propter dolum, n. 3. An præpositus obliget præponentem, n. 4. ut pactum validum sit, requiritur acceptatio, d. §. 13. Quando acceptata videatur, §. 14. qui acceptare possint, ibid. an quis pro altero acceptare possit, d. §. 14. n. 5. De pacto, quod per nuncium fit, ibid. an illud revocari possit, ibid.
Qui pacisci possint, VII. §. 16. objectum promissionis sunt res, & facta, §. 17. etiam res aliena, X. §. 9 lit. e. Effectus pactorum, VII. §. 18. 20. pacta servari debent jure naturali, I. §. 72. VII. §. 9. seq. (Connani sententia rejicitur, VII. §. 9. n. 1.) etiamsi princeps promittit, §. 19. n. 1. successores quoque obligantur, n. 3. §. 58. n. 9. Re promissa præcise tradi debet, at inde non transfertur jus in re, X. §. 23.
Varia notantur circa Systema Grotii de pactis, eorumque obligatione, VII. §. 58. n. 1. & 2. §. 62.
Quomodo differant pacta, & contractus, X. §. 9. lit. a. seq. (Vide Contractus.)
An pacta regum sint leges, VII. §. 19. n. 2.
Parentes gignendo quasi Deum referunt, XII. §. 159. Non tenentur ex delicto liberorum, nec contra, XII. §. 551. n. 3.
Jura, quæ ex statu hominum inter parentes, & liberos, item uxorem, & maritum oriuntur, XII. §. 103. usque ad §. 149. (Vide Pater. Mater. Filius.)
Pater non est certus nisi per justas nuptias, XII. §. 141. 153. 173. est dominus domus suæ. (Vide Domus.)
Pater Imperium in familiam habet, XII. §. 159. 608. 609. 610. adeoque & jus vitæ, & necis, §. 161. n. 3. liberi non sunt in dominio patris, §. 160. nisi jure Quiritario, ibid. Pater vendere liberos nequit, §. 169. alere eos tenetur, §. 167.
Patria potestas a natura est, XII. §. 149. 157. Definitur, §. 152. acquiritur per justas nuptias, §. 153. modo nascantur justo tempore, §. 154. item per adoptionem, §. 155. & legitimationem, §. 156. Subjectum patriæ potestatis, §. 158. Objectum, §. 159. ejus effectus, §. 149. 162. modi finiendi, §. 146. 161. Finita patria potestate jura sanguinis salva manent, §. 146.
Patria potestas oritur ex generatione, adeoque ex acquisitione derivativa, V. §. 7. 8. 12. jura patriæ potestatis recensentur, ibid. & I. §. 72. pleraque sunt ex jure gentium arctiori, IV. §. 27. An pater liberos exhæredare in regno possit, VI. §. 41. an ejus consensus in nuptiis liberorum necessarius sit, V. §. 9. an renunciare possit regno in præjudicium liberorum, VI. §. 41.
Parricidium crimen est, XII. §. 521.
Partus sequitur ventrem, XII. §. 271. quando videatur legitimo tempore natus, §. 145.

Supponitur partus per adulterium, §. 143. Suppositio partus est species alienationis regni, §. 634.
Pastus: actio de pastu est ex quasi debito, *XII*. §. 582.
Passeports. (Vide *Commeatus*.)
Patrimonium. Obligatio personæ inhæret patrimonio, *XII*. §. 345. Ejus rei effectus, *ibid*. pœna non est si quis solvit quod plus suo in patrimonio habet, §. 549.
Pax. Pace bellum finitur, *IX*. §. 121. Qui pacem contrahere possint, *ibid*. In civitate major pars jus pacem faciendi habet, *ibid*. Quæ res tali pactioni sint subjectæ, §. 122. distinguitur inter regna patrimonialia, & usufructuaria, *ibid*. an de juribus singulorum pactio valeat? Affirmatur, §. 123. sive jura quæsita sint jure naturæ, sive jure gentium, *ibid*. An, & quatenus ex tali pactione populus, aut successor obligetur, §. 124. De interpretationum regulis circa pacem dubiam, §. 125. Quid juris si pace dictum est, ut res in statum, quo ante bellum fuerunt, restituantur, *ibid*. *n*. 1. vel si dictum est, ut res maneant in statu, quo nunc sunt, *ibid*. Quid juris circa damna, & injurias durante bello datas, si nihil de illis in pace dictum sit, *ibid*. *n*. 2. quid juris de damnis, & injuriis ante bellum datis, *ibid*. Quando pax rupta censeatur, §. 128. Monita quædam subjiciuntur, §. 126. *n*. 4.
Vocis etymologia, *XII*. §. 857. Definitio, §. 858. Qui pacem contrahere possint, §. 891. 860. Objectum pacis, §. 861. An rex cedere imperium, vel ejus partem pace possit, §. 862. an res, & jura subditorum cedi aliis pace possint, §. 863. Si pace res alii promittitur, ea tradi debet cum fructibus post transactionem inde natis, *ibid*. Regionum cessarum nomina intelligenda sunt ex usu præsentis temporis, *ibid*. male igitur Gallus, cesso Landgraviatu Alsatiæ, imperium sibi vindicavit, *ibid*.
Si in *pace* nihil de damnis, & injuriis durante bello datis dictum est, quid juris, *XII*. §. 864. An debita ante bellum contracta in pristinum statum restituantur, §. 869. Grotius distinguit inter debita civilia, & pœnalia, *ibid*. an debita durante bello contracta obligent pace facta, *ibid*.
An *pax* cum populo inita subsistat rege postea ejecto, *XII*. §. 869. Quando pax rupta censeatur, §. 871. *seq*.
Peculatus naturali jure crimen est, *XII*. §. 521.
Pecunia numerata requiritur ad naturam emtionis, *XII*. §. 446. *n*. 6.
Pecunia est vera rerum mensura, *VII*. §. 30.
Percussor. An percussore in bello uti liceat, *IX*. §. 75.
Periculum est aliquid æstimabile, & vendi potest, *XII*. §. 424. & 456. (Vid. *Merx*.) Quando periculum sit emtoris, *X*. §. 11. *lit*. *k*. ubi ratio additur, & §. 23. *n*. 3. Quando venditoris, *d*. §. 23. *n*. 3. Cujus sit periculum ex hypothesi Grotii in emtione, *VII*. §. 28. in locatione, §. 31. in assecuratione, §. 33. in commodato, deposito, & pignore, §. 25. (Vide *Cujus*.)
Permutatio est contractus innominatus, *XII*. §. 463. cur proprium nomen nactus sit, *ibid*. *n*. 2. 5. definitio, *n*. 5. differt ab emtione, *ibid*. actio, quæ inde datur, *ibid*. differt ab articulo do ut des, *ibid*. sequitur naturam actionis emti, *ibid*. est bonæ fidei, *ibid*.
Persona. An servus pro *persona* habeatur, *XII*. §. 133.
Jus *personarum* constituit primum objectum juris, *XII*. §. 104. *seq*. (Vide *Status hominum*.) Jus in personam quibus modis acquiritur, *V*. §. 6. *seq*. per generationem, §. 7. consensu, §. 8. & quidem vel ex consociatione, vel ex subjectione, *ibid*. Jus *personarum* a Grotio inter jura in re refertur, §. 13. Unde actiones præjudiciales facit reales, *ibid*. notatur Grotius, §. 15. *n*. 6. qui differentias personarum omisit, §. 14. *XII*. §. 116.
Vera ratio juris *personarum*, quod ex statu hominum competit, *XII*. §. 103. *seq*.
Vera ratio obligationum *personæ*, *XII*. §. 339. (Vide *Obligatio*.)
Perjurium jure naturæ prohibetur, *XII*. §. 93. 521.
Pignus naturali jure producit saltem obligationem personæ, *XII*. §. 306. 430. Cur jure Romano ad jura in re relatum, §. 307. *seq*. & reales inde actiones datæ sint, §. 308. 444. *n*. 4.
Pignus est contractus juris gentium, *XII*. §. 444. *n*. 1. definitio, *ibid*. *pr*. objectum, *ibid*. *n*. 3. effectus, *n*. 4. creditor pignoratitius solam possessionem consequitur,

n. 2. inde datur actio pignoratitia, n. 4. Quibus modis pignus solvitur, n. 5. accedere solet pactis, §. 464.

Pignus est modus acquirendi derivativus, *VI.* §. 60. Eo acquiritur dominium minus plenum, *ibid.* quod refutatur, §. 75.

Pignus accedere pactis solet, *IX.* §. 130. An juri reluendi pignus præscribi possit, *ibid.*

Pignoratio fieri apud Athenienses potuit ob debitum civitatis, *IX.* §. 34. Quatenus id natura licitum sit. Vid *Repressalia.*

Pirata. In piratas non est bellum, nec mixtum, *IX.* §. 166. *n.* 7. si gens piraticam exercet, bellum publicum est, *ibid.* An piratis fides servanda. (Vide *Prædo.*)

Piscatio est juris gentium, *XII.* §. 219 impediri potest occupato maris, vel fluminis imperio, *VI.* §. 15. 18. *n.* 3. *XII.* §. 262.

Pisces: cur pisces in piscinis occupati censeantur, non in vivariis, *XII.* §. 275.

Plagium natura prohibitum est, *XII.* §. 521.

Planta quando cedat solo, *XII.* §. 277. *n.* 16. *VI* §. 51. *n.* 6.

Plenitudo potestatis quid sit, *XII.* §. 629.

Pœna. Jus naturæ supponit pœnam æternam, *XII.* §. 29. 30. 67. frustra ergo de jure naturæ quæritur, cessantibus pœnis æternis, *dict.* §. 67. Variæ opiniones de *pœnarum* naturalium ratione, *ibid.*

Vera origo *pœnarum* naturalium, *XII.* §. 547. *seq.* Etymologia vocis, *ibid.* pœnæ definitio, §. 548. ejus requisita, §. 549. differentia inter pœnam, & rei persecutionem, *ibid.* Quando actio mala videatur, §. 550. Qui actus pœnæ non subjacent, *ibid.*

Nemo *pœnam* pati tenetur propter delictum alterius, *XII.* §. 551. nec civitas ex delicto subditorum, *ibid.* nec liberi ob delictum parentum, *ibid.* nec parentes ob delictum liberorum, *ibid.* *n.* 4. nec fidejussor pro reo capitis, *n.* 5. an hæres ex delicto defuncti, *n* 6. & §. 556.

Pœnarum divisiones, *XII* §. 552. An pœnæ capitales jure naturæ licitæ sint, §. 553. homicidium, & adulterium naturali jure morte puniendum, §. 555.

Subjectum *pœnarum*, *XII.* §. 556. 557. agere ex alieno delicto nemo potest, §. 556. Exceptiones vide *ibid.* an hæres agere possit ad pœnam defuncto debitam, *ibid.* Princeps puniri nullo casu a subditis potest, §. 557. An hæres ex crimine defuncti teneatur ad pœnam, *ibid.* *n.* 2. Doctrina de pœna hæredum ex jure Romano illustratur, *ibid.* Objectum *pœnæ*, §. 558. Ejus effectus, §. 559.

Aliæ sunt *pœnæ* singulorum, aliæ universitatis, *XII.* §. 557 561. *n.* 10.

De fine *pœnarum*, *XII.* §. 561. *n.* 8 pœna vel in capite statuitur, vel in bonis, vel in ademtione alicuius juris, *n.* 9.

Quando *pœna* desinat, *XII.* §. 561. *n.* 11. Proportio esse debet inter delictum, & pœnam, §. 561. idque jus talionis dicitur, §. 560. Talio illa consistit in æstimatione meriti, vel demeriti. *ibid.* JCtorum officium in determinanda proportione explicatur, §. 561. *n.* 3. pœna certa non est nisi in homicidio, *n.* 2. non debet novum inferre crimen, *n* 7.

Pœnæ a JCtis statuuntur in summo gradu; adeoque minui possunt juxta circumstantias, *XII.* §. 561. *n.* 6.

Pœna est si quis aliquid de suo solvit. (Vide *Hæres. Actiones pœnales.*)

Jus quæsitum in *pœnam* auferri potest, *VII.* §. 361. 421. *n.* 7.

Systema Grotii de *pœnis*, *VII.* §. 64. *seq.* Punire naturali jure licet, *ibid.* & lege Evangelii, §. 69 an pœnæ capitales jure naturæ licitæ sint, *L* §. 73. *VII* §. 30. *seq.* Quis jure naturæ punire possit, §. 65. Grotius existimat, superiorem ad id non requiri, *ibid.* sed unumquemque læsum esse sui juris vindicem, *ibid.* etiam extra territorium, *ibid.* quod etiam gens gentem punire possit, §. 66. Etsi ipsi injuria facta non sit, inprimis si jus naturæ, aut gentium violatur, §. 66. 67. (quæ bella pœnalia, seu punitiva vocat, §. 80. quando licita sint, §. 81. 82. 83 84.

Institutis civitatibus hanc puniendi licentiam sublatam esse, idem statuit Grotius, solumque judicem punire posse, *VII.* §. 68. in suo, non in alieno territorio, *ibid.* ob injuriam soli læso illatam, nisi crimen spectet naturam humanam, §. 68. 69. 81. Jure Gentium quoque a pœna eximi principes, §. 68. Adeo ut princeps alienos subditos contra injuriam sui principis defendere non possit, *ibid.* Jus vi privata agendi aliquando lege permitti, §. 69. quod negant anabaptistæ, §. 76.

Finis *pœnarum* quis, *VII* §. 72. Nimirum, emendatio, §. 73. Utilitas lædentis, §. 74. & exemplum, §. 75.

Objectum *pœnarum*, *VII.* § 77. 88.
Effectus *pœnarum* est ut alter tantundem mali patiatur, *VII.* §. 64. Hinc ultra meritum infligi non possunt, §. 79. Talio ergo requiritur, *ibid.* (Vide *Talio.*) quæ sit mensura talionis, *ibid.* (Add *Delictum.*)
An remitti *pœna* possit, *VII.* §. 78. Monita quædam circa Systema Grotii de *pœnis*, §. 85.
Origo *pœnarum* ex principiis Henrici Coccеii, *X.* §. 15. Definitio, *ibid.* infligitur pœna ad emendandos homines, *ibid.* supponit malum actionis, *ibid.*
Hobbesii Systema de *pœnis*, *VIII.* §. 12. pœnæ naturales ei sunt mala physica, quæ unumquodque delictum sequi solent, *I.* §. 57 *in fin.* quæ sententia refutatur, §. 61. *VIII.* §. 13. *n.* 7. *XI.* §. 5.
Pœnitentia est pars cultus divini, *XII.* §. 91.
Pœnitentia unius contrahentium non tollitur obligatio, *XII.* §. 354.
Polygamia: an licita sit jure naturæ, *V.* §. 9. *XII.* §. 175. *n.* 2. prohibetur lege Evangelii, *III.* §. 44. 46.
Polytheismus natura illicitus est, *I.* §. 72. *XII* §. 84.
Populus est subjectum imperii, *XII.* §. 623. *VI.* § 8. *seq.* obligatio imperantium erga populum, *XII.* §. 636. Desinit si populus interit, vel species ejus mutatur, *VI*, §. 63. *XII* §. 650. Quando videtur species populi mutata, *VI.* §. 63. *XII.* §. 650. De unione plurium populorum, *VIII.* §. 21.
Damnati *populi* jure ab Israelitis deleti sunt, *I.* §. 60. *XII.* §. 100. An populus puniri possit ob delicta regis, *XII.* §. 551.
Populares actiones quid sint, *XII.* §. 522.
Possessio ex mente Grotii nullum usum habet jure naturali. quia possessio sequitur dominium: indeque possessoria judicia esse juris civilis, ait, *VI.* §. 52. 55. Acquiritur per corporalem apprehensionem, *VIII.* §. 54. animo sibi habendi, *ibid.*
Possessio: ejus definitio, *XII.* §. 590. requisita possessionis, §. 591. 595. differt a dominio, §. 595. possessionis jus non semper sequitur dominium, *ibid.* qui possidere possint, §. 598. Objectum possessionis, *ibid.* Effectus, §. 600. inde dantur interdicta, §. 588 modi amittendi possessionem, §. 501. male possessio refertur ad jus in re, §. 602. Prædo quo sensu in possessione defendi debeat, §. 597. *n.* 2. *seq.* §. 606.
Possessione amissa dominium non amissum censetur, *XII.* §. 327. Aliud est jus imperii, aliud ejus possessio, § 632. hæc etiam tyrannis competit, §. 644. ejus rei effectus, §. 645. *seq.*
Grotius *possessionis* jus sequi dominium, ait, *XII.* §. 595.
Possessio acquiritur per instrumenta, *VI.* §. 54. Non vero per vulnerationem feræ, nec jaculi missione, nec solo visu, § 55. Qui nullam causam possessionis allegat, prædo est, *VII.* §. 55. Effectus possessionis jure Gentium voluntario quis, § 56. Quædam circa hæc principia Grotii notantur, §. 83.
In dubio melior est conditio *possidentis*, *VI.* §. 57. cur duo simul eandem rem *possidere* non possint, *X.* § 7. *lit.* o §. 8 *lit.* o.
In dubia successione vicini sequuntur *possessionem*, *XII.* §. 296. 660.
Possessio immemorialis quid sit. (Vide *Præscriptio.*)
Postliminium: quatenus ex jure naturali oriatur, *IX.* §. 105. 106. Quatenus ex jure Gentium, §. 106 Etymologia, §. 108. Locum habet in bello, aliquando etiam in pace, §. 109. Quando persona postliminio reversa dicatur, §. 110. quæ jura recipiat reversus, § 111. jure Romano fingitur nunquam captus fuisse, §. 113. Redemtus servire, tenetur donec pretium reddiderit, *ibid.* Integri populi postliminio gaudent, §. 112. Recipiuntur postliminio res captæ, §. 105. ubi ratio additur. Quænam res postliminio recipiantur, § 113. Transfugæ an recipiantur postliminio, §. 113. Quando cesset jus postliminii, *ibid.* Dediti non gaudent jure postliminii, *ibid.* Monita circa jus postliminii, §. 166.
Vera origo juris *postliminii*, *XII.* §. 757. Etymologia, *ibid.* jus hoc a natura est, *IV.* §. 43. *XII.* §. 325. 758. Requisita, §. 759. non obtinet cum fœderatis, nec eis datur, qui bello civili, vel a prædonibus capti sunt, *ibid.* Quando in pace obtineat, *ibid.* *n.* 5. Postliminio recipiuntur res mobiles, & immobiles, §. 760 servi, *ibid.* etiam integri populi, §. 761. an dediti, §. 748.
Reversi *postliminio* omnia pristina jura recipiunt, *XII.* §. 762. etiam quæ apud pacatos habuerunt, §. 763. Matrimonium quoque redintegratur, §. 764. ipsumque impe-

imperium, §. 765. Populo restituto is omnia pristina jura recipit, §. 765. *seq.* Quid juris sit circa actus medio tempore a victore peractos, §. 766. 767. 768. Quando cesset postliminium, §. 769. 770. 771. An moribus jus postliminii obtineat, *ibid.*

Posthumus succedit parentibus, *XII.* §. 282.

Potestas summa: vera ejus origo, *XII.* §. 607. *seq.* §. 617. Quo sensu summa dicatur, §. 618. Ejus definitio, §. 619. Summa est, quæ jure proprio competit, §. 620. Quando jure proprio, quando jure alieno competat, *ibid.* juris tuendi causa exerceri debet, §. 621. Causa summæ potestatis est Deus, & consensus populi, §. 622. Subjectum, §. 623. 627. 628. (Vide *Status Imperii.*) Deferri varie potest, §. 623. 625. 626. 627. Si extraneo defertur, eo ipso fit civis, §. 626.

Effectus summæ *potestatis* intuitu imperantis, *XII.* § 630. intuitu subditorum, §. 636. jura summæ potestatis quæ, §. 631. (Conf. *Imperium. Rex. Civitas. Regnum. Princeps.*)

Præda. (Vide *Capere. Hostis.*)

Prædo. Fides prædoni est servanda, *IX.* §. 116. *XII* §. 418. defenditur in possessione, §. 597. *n.* 2. *seq.* §. 606. Non potest resistere domino rem suam vindicanti, secus, ac jure Gentium, *IV.* §. 20. *n.* 4. (Vide *Pirata Latro.*)

Præjudiciales actiones sunt a natura, *XII.* §. 113. An sint reales, *V.* §. 13. *XII.* §. 113.

Præscriptio: est modus acquirendi dominii civilis, *XII.* §. 297. *VII.* §. 116. introducta in pœnam negligentiæ, *XII.* §. 301. quod etiam de immemoriali possessione verum est, *XII.* §. 297. Ea non nititur præsumta derelictione, §. 300.

Præscriptio non est modus amittendi dominii, *XII.* § 327. nec finiendæ obligationis personæ, § 364. nec pœnæ, aut delicti, §. 586. *n.* 11.

Præscriptio an inter gentes obtineat, *VI.* §. 29. Grotius statuit, eam firmitatem accipere jure gentium, *VII.* §. 111. fundari in tacita derelictione, *VI.* §. 77. 29. Legem de præscriptione non pertinere ad ipsum Jus Imperii, *VI.* §. 29. *n.* 7.

Præscriptis verbis actio unde dicatur, *XII.* §. 463. Datur quoties de natura negotii non constat, §. 430.

Precarium: an pœnitere ibi liceat, *XII.* §. 353. Quid sit precarium, *ibid.* *n.* 6.

Pretium quale esse debet in emtione venditione, *XII.* §. 446. *n.* 6. Mensura veri pretii est pecunia. (Vide *Pecunia.*) Indigentia non constituit verum rerum pretium, *VII.* §. 27.

Primus quis sit si plures sunt primi, *VII.* §. 55.

Princeps. Principum origo. (Vid. *Imperium.*) Obligantur ex pactis, (Vide *Pacta principum.*) & ex jure jurando, *VII.* §. 43. officium principis. (Vide *Imperium.*) Ex doctrina Grotii Princeps injuriam inferre subditis impune non potest jure naturæ: secus jure Gentium, *IV.* §. 20. *n.* 4. Quod examinatur, *XII.* §. 557. tenetur ex neglectis, *VII.* §. 62. Se ipsum contra subditos in integrum restituere adversus juramentum potest, §. 43. Non gerit bellum in subditos rebelles, *IX.* §. 166. An bellum publicum sit si subditi in principem statum evertentem vim parant; vel si princeps extraneus a nostro subdito violatur, *ibid.*

De testamentis *Principum.* (Vide *Testamentum.*)

Princeps exhæredare liberos sine causa nequit, *XII.* §. 296. *n.* 9. an valeant eorum nuptiæ sine consensu patris, §. 421. *n.* 5. an exsolvere se ipsos a juramento possunt, *n.* 6. an id, quod Princeps promisit subditis, ex utilitate publica, vel in pœnam auferre possit, *n.* 7 an teneatur ex delicto subditorum, vel contra, §. 551.

Princeps ex nulla causa a subditis puniri potest, *XII.* § 557.

Principium juris naturalis Grotii, *I.* §. 1. *seq.* Pufendorfii, *XI* §. 18. & *seq.* Hemingii, §. 11. 12 Winkleri, §. 13 Seldeni, §. 15. Yvonis Parisiensis, §. 16. Bodini, §. 22. Thomasii, §. 24. Henrici Coccei, *X.* §. 1. *seq.* S. Coccei, *XII.* §. 49. *seq.* & aliorum, *XI.* §. 24. 25.

Aliud est *principium* essendi, aliud cognoscendi, *I.* §. 56. 63. Unde hæc distinctio orta, *X.* §. 19. Quid intelligatur per principium cognoscendi, *I.* §. 65. *seq.* *X.* §. 19.

An opus sit principio cognoscendi? alii affirmant, alii negant, *X.* §. 19. 20. *XI.* §. 26. *seq.* *XII* §. 51.

Privilegium a principe concessum an revocari possit, *VII.* §. 19. *n.* 4.

Probatio quid sit, *XII.* §. 682. actor natu-

ra probat fundamentum actionis, reus fundamentum exceptionis, §. 681. *Probatio* fit per testes, §. 682. Ratio hujus probationis naturalis explicatur, *ibid* item per instrumenta, §. 683. fit etiam per jusjurandum, §. 684. Ratio hujus probationis naturalis, *ibid*. Fit porro per Confessionem qualificatam, §. 685. per sortem, §. 686. cujus species est duellum, §. 691. Non per torturam, §. 685.

Quibus modis *probetur* jus naturæ, *X*. §. 7. *XII*. §. 26. Alia est probatio a priori, alia a posteriori, *II*. §. 5. *I*. §. 11.

Processus: ordo procedendi naturalis in judiciis, *XII*. §. 667. *seq*. §. 674. *seq*. Processus est vel civilis, vel criminalis, §. 675. Tribus absolvitur partibus, §. 676. omnia ibi licita sunt, quæ ad defensionem juris necessariam pertinent, §. 675.

Promissio. (Vide *Pactum*. *Contractus*. *Fœdus*. *Sponsio*.)

Proportio. Quando obtineat proportio arithmetica, quando geometrica, *I*. §. 13.

Proprietas. (Vide *Dominium*.)

Protimiseos pactum quid sit, *XII*. §. 446. *n*. 11.

Pubertas. Pubertatis tempus valde variat, *XII*. §. 162. 175. *n*. 3.

Pubertate tollitur patria potestas, *XII*. §. 162.

Publicani. Actio de publicanis est ex quasi delicto, *XII*. §. 581.

Publicatio. ad essentiam legis requiritur, *III*. §. 17. jus naturæ non nisi per rationem declaratur, *XII*. §. 41.

Pudicitia defendi potest cum internecione alterius, *IX*. §. 47.

Pudor opponitur legi, *II*. §. 13.

Pufendorfii principia, *X*. §. 5. *lit*. *c*.

Pupillus est sui juris, *XII*. §. 119. an obligari possit. (Vide *Obligatio*.) est sub tutela. (Vide *Tutor*.)

Q.

Qualitas moralis Grotius hoc nomine designat *jus naturæ*, *I*. §. 13.

Quæstio an jure naturali probet? (Vide *Tortura*.)

Quadrupes. Si quadrupes pauperiem fecisse dicitur, obligatio oritur ex quasi delicto, *XII*. §. 585.

Quasi contractus. Obligatio ex quasi contractu oritur ex lege, *VII*. §. 3. 91. *seq*. Quod refutatur, §. 96. vera causa obligationis, quæ quasi ex contractu oritur, *XII*. §. 343. 566. species ejus recensentur, §. 568.

Quasi delictum. Obligatio ex quasi delicto oritur ex lege, *VII*. §. 3. 94. *seq*. Quod refutatur, §. 97. Vera causa obligationis, quæ quasi ex delicto oritur, *XII*. §. 343. 566. species ejus recensentur, §. 579. *seq*.

Quiritarium dominium quid sit, *XII*. §. 160. patri jure Romano competit in liberos, *ibid*. est inane nomen, *ibid*.

R.

Ratio quid sit, *XII*. §. 441. Ex ea sola existentia juris naturæ probari potest, §. 41. *X*. §. 7.

Quid Stoicis sit juxta *rationem* vivere, *II*. §. 18.

Receptationis crimen, *XII*. §. 534.

Receptio. Qui rem alterius recipit, tenetur securitatem præstare ex pacto, *XII*. §. 577. (Vide *Nauta*.)

Redemtio captivorum. (Vide *Lytron*.)

Reditus imperii quotuplices, *XII*. §. 632. An alienari possint, *ibid*.

Regalia quænam sint, *XII*. §. 631. an alienari possint, §. 632. 633. sunt pars summi imperii, *X*. §. 16. *lit*. *d*.

Regnum est vel patrimoniale, vel usufructuarium: illud bello quæritur, hoc voluntate populi, *VI*. §. 40. *VIII*. §. 8. Effectus hujus divisionis, *d*. §. 8.

Regna condere, quo sensu juris gentium esse dicatur, *IV*. §. 40.

De judice in dubia *regnorum* successione, *IX*. §. 166. *n*. 8.

Regnorum origo. (Vide *Imperium*. *Civitas*. *Familia*. *Summa potestas*.) Quomodo acquiratur regnum. (Vide *Imperium*.) Est vel electivum, vel successivum, *XII*. §. 627. De divisione in regnum patrimoniale, & usufructuarium, §. 623. ejus effectus, §. 633. De successione regnorum. (Vide *Successio*.)

Renunciatione finitur imperium, *XII*. §. 638. modo consensu populi fiat, *ibid*. an noceat liberis, *ibid*.

Repressaliæ definiuntur, *XII*. §. 705. requisita, §. 706. 707. naturali jure licitæ sunt, §. 708. obtinent tantum inter summas potestates, §. 710. Objectum repressaliarum, §. 711. Effectus, §. 712. Modi fi-

finiendi, §. 713. Quomodo differant a bello, §. 714.
Represfalia Grotio dicuntur bellum minus plenum. (Vide *Bellum.*) Ad repressalias quodvis bellum pertinet, *IX.* §. 51. per eas non acquiri dominium naturaliter, sed jure Gentium, Grotius statuit, §. 48. Refutatur, *XII.* §. 708 singularia quædam jure arctiori gentium ibi esse introducta, idem Grotius tradit, *IV.* §. 27.
Res, ex sententia Grotii, natura sunt communes, *I.* §. 79. *VI* §. 39. quod refutatur, *I.* §. 81. *X.* §. 8. *lit.* o. Grotius rerum divisiones omisit, *VI.* §. 67. quomodo *res* in dominium singulorum pervenerint, §. 9. *seq.* quædam autem *res* communes manserint, §. 14.
Divisiones *rerum*, *XII.* §. 225. 234. & 235. Divisio *rerum* in res divini juris, vel humani, §. 101. ea est ex jure Romano, *ibid.* Cur doctrina de *rerum* divisione sit necessaria, §. 213. quatenus conveniat juri naturæ, §. 208.
Quid per *res* intelligatur, *XII.* §. 214. ea voce continentur causæ, & jura, *ibid.*
Res communes quæ dicantur, *XII.* §. 216. idem sunt cum rebus publicis jure gentium, *ibid.* & vocantur quoque res nullius, §. 227. eo referuntur aër, §. 217. aqua profluens §. 218. mare, §. 219. alveus marinus, §. 220. litora maris, §. 221. flumina publica, §. 222. ripæ, §. 223. alveus fluminis, §. 224. Viæ publicæ, §. 225. derelicta, thesauri, adespota, &c. §. 226. 227.
Res universitatis quænam sint, *XII.* §. 229. *Res* sacræ quænam sint, *XII.* §. 231. earum jura, *ibid.* quomodo desinant esse sacræ, *ibid.*
Res sanctæ quæ dicantur, *XII.* §. 232. earum jura, *ibid.*
Res religiosæ unde originem habeant, *XII.* §. 232. earumque jura, *ibid.*
Res sunt vel corporales, vel incorporales, *XII.* § 234. Res corporales sunt vel mobiles, vel immobiles, §. 234. 235. Incorporales ad neutras pertinent, *ibid.*
Jus *rerum* est secundum objectum juris, *XII.* §. 207. & *seq.* Res natura non sunt communes, sed nullius, §. 244. 245. Ejus rei effectus, §. 247. Jus in re quibus modis acquiratur, §. 242. *seq.* extra dominium, & hæreditatem, non datur jus in re (Vide *Servitus, Pignus.*)
Res prævalentior quæ sit, *XII.* §. 277. *n.* 4. ejus effectus, *ibid.* & *n. seq.*
Res promissa præcise præstari debet, *XII.* §. 426.
Res nullius dicuntur jure naturæ, quæ in nullius bonis, proprietate, ac jure sunt, *XII.* § 260. in quibusdam rebus nullius solus usus occupari potest, §. 262. in quibusdam etiam proprietas, §. 263. Singulæ species rerum nullius recensentur, §. 262. & 263. (Vide *Adespota.*)
Jure Romano *res nullius* etiam dicuntur res sacræ, sanctæ, & religiosæ, *XII.* §. 230.
Res publicæ jure gentium dicuntur quoque res communes, & nullius, *XII.* §. 216. 227.
Retrovenditio. De pacto retrovenditionis, *XII.* §. 446. *n.* 11.
Revelatio non est modus probandi jus naturæ, *I.* §. 71. *XII.* §. 41. Articuli fidei, qui sola revelatione nituntur, non sunt pars cultus naturalis, §. 98.
Reus quis dicatur, *XII.* §. 621. probare exceptionem tenetur, §. 681.
Rex. (Vide *Regnum. Princeps. Potestas summa. Civitas. Familia.*) Jura regum. (Vide *Imperium.*) *Rex* injuria ejectus jus imperii retinet, *XII.* §. 643. (Vide *Tyrannus.*) ejus rei effectus, *ibid.* & §. *seq.* *Rex* ejectus ea, quæ ad administrationem pertinent, peragere nequit, §. 645. *seq.*
Regibus debetur obedientia, *III.* §. 46. *n.* 6.
Ripa fluminis publici est communis, seu nullius, *XII.* §. 223. & 227. occupari ejus proprietas, quatenus ad usum fluminis pertinet, non potest, §. 262. Extra illum usum potest, *ibid.* Ripa quatenus dicatur publica, §. 275. *n.* 6. Grotius ripas, statuit, esse populi, *VI.* §. 50. Jure Romano vicinis tribuitur, §. 51.

S.

Sabbathum. Lex sabbathi an obliget Christianos, *III.* §. 46. *n.* 3.
Sacrum. (Vide *Res sacra.*)
Sacrificium. Sacrificia sunt pars cultus divini, *XII.* §. 91.
Sacrilegium est delictum naturale, *XII.* §. 521.
Salva guardia quid sit, & quis eam concedere possit, *XII.* §. 822. An damnum datum resarciri debeat a concedente, *ibid.*
Sanctum.

Sanctum. (vide *Res sancta.*)

Sanguis. Legem de non esu sanguinis referunt ad jus positivum universale Noacho, & ejus posteris datum, *III.* §. 24. 25. 26. notatur Grotius, §. 27. *seq.* Lex illa loquitur de non esu sanguinis idoli, *ibid.* & *seq.* Variæ de hoc præcepto opiniones, § 28. Qui sanguinem idoli comedit, idem est, ac si homicidium committat, § 36. atque ideo pœna homicidii in talia comedentes lege Noachi statuta est, §. 37.

Semen cedit solo, *XII.* §. 277. *n.* 18. jus patris in filium oritur ex semine, §. 141.

Sententia finit judicium, *XII.* §. 692. jus facit ex consensu partium, etsi iniqua sit, *ibid.* & dominium transfert, §. 327. *in fin.* Remedia contra sententiam sunt ex jure civili, §. 692. Victoria in bello est instar sententiæ, §. 724. 725.

Separatio. Beneficium separationis quid sit, *XII.* §. 292. ejus ratio naturalis, *ibid.* *n.* 3. & §. 346. cui competat, § 292. *n.* 4. Quid Prætor circa jus separationis constituerit, *n.* 5. Quando desinat, *n.* 6.

Sepulchrum fit religiosum per illationem mortui, *XII.* §. 233. Hæc religio ex superstitione gentium orta est, *ibid.* sepulchri violatio crimen est, §. 350.

Sepultura Grotio est debitum jure gentium, *VII.* §. 108 Causæ introductæ sepulturæ, §. 109. an hosti, & facinorosis, ea debeatur, §. 110 sepeliendi necessitas est meri juris civilis, §. 114. *XII.* §. 233.

Sermo an sit peculiare humanæ societatis instrumentum, *I.* § 33. negatur contra Grotium, §. 37.

Sertorianum bellum an fuerit publicum, *IX.* §. 166.

Servator an interpretem agat legis Mosis, *III.* §. 47. nullas leges tulit, §. 45. (Vide *Christus.*)

Servitus naturali jure jus in re constituit, *VII.* §. 58. quod Grotius vocat dominium minus plenum, *ibid.* est modus acquirendi derivativus, §. 60. servitutes sunt vel reales, vel personales, §. 61. *XII.* §. 304. notatur Grotius, *VI.* §. 84.

Per *Servitutem*, qua alii jus in re mea constituitur, jure naturæ tantum acquirimus jus in personam, *XII.* §. 303. cur jure Romano ad jus in re relata sit, §. 304. actiones, quæ inde dantur, *ibid.*

Servitus bellica: per eam jus in personam acquirimus, *VII.* §. 11. Quod reale est, §. 13. Ejus effectus. (Vide *Servus.*)

Quo sensu *servitus* dicatur constitutio gentium, *I.* §. 38. *n.* 3. §. 42. *n.* 7. *pag.* 98. *IV.* §. 45. *XII.* §. 130. & contra naturam, *IV.* §. 45. *n.* 2. *XII.* §. 130 *I.* §. 38. *n.* 3. §. 42.

Servitus Grotio est vel perfecta, vel imperfecta, *V.* §. 11. 12.

Servitus bellica ab ipsa natura originem habet, *XII* §. 130. Ejus causa, *ibid.* Subjectum, §. 131. Objectum, §. 132. Effectus, §. 133. Modi finiendi, §. 136. (Add. *Servus.*)

Servile bellum, quod Romani cum servis gessere, non fuit publicum, *IX.* §. 166.

Servus. Servi sunt alieni juris, *XII.* §. 117. 119. fiunt, vel nascuntur, §. 131. justo bello capti fiunt servi, §. 744. etiam jure naturæ, *I.* §. 38. *n.* 3. § 42. *pag.* 98. *IV.* §. 45. *XII.* §. 130. *IX.* §. 94. *seq.* omnia in eos licent, *XII.* §. 744. jura, quæ domino in servum competunt, recensentur, §. 133. An servus se alii obligare civiliter, vel criminaliter possit, §. 133. 422. An alium sibi obligare possit, §. 423. Liberi servorum fiunt servi, §. 133. 135. 545. Quibus modis servitus finitur, §. 136. An servus fugere possit, §. 546. servitutes inter Christianos abrogatæ sunt, §. 747. (vide *Lytron.*)

Grotius captum ab hoste non fieri *servum*, ait, nisi iusto bello captus sit, *IV.* §. 14. *n.* 3. *VIII.* §. 94. sed & eum capi tantum posse intra pœnæ, & debiti modum, *d.* §. 94. *seq.* Victorem non acquirere jus in vitam servi, sed in ejus operas, *IX.* §. 95. non fieri *servos* si subditi capiuntur pro debito civitatis, vel si actu non militantes capiuntur, *ibid* nec natos ex servis, *ibid.* præterea *servum* sibi acquirere, &c. *ibid.* omnia hæc secus se habere, ait, *jure gentium secundario* in bello solenni, *IX.* §. 69. 97.

An *servus* fugere possit, *IX.* §. 98. & an fugiens furtum faciat rapiendo res domini, *ibid.* An servus resistere possit domino jus vitæ, & necis exercenti, §. 99. jus gentium variat circa jura captivorum, §. 100. De redemtione servorum. (Vide *Redemtio captivorum, Lytron.*)

Socialitas non infert jus aliquod commune inter homines, *I.* §. 41. *seq.* adeoque nec est principium essendi, *ibid.* nec principium cognoscendi, §. 63. *seq.* Nec probandi juris naturalis

naturalis modus, §. 73. *seq.* (Vide *Principium. Jus naturæ.*)

Quædam præcepta naturalia pugnant cum *socialitate*, *I.* §. 70. 74. Quædam *socialitati* conveniunt; at pugnant cum jure naturali, §. 70. Quidam actus societati convenientes prohibentur jure civili, §. 70. 75. Paucissima jura naturæ ex *socialitate* deduci possunt, §. 70. *seq.* (Vide *Societas humana.*)

Societas humana. Custodia humanæ societatis constituitur a Grotio principium juris naturæ, *I.* §. 1. 4. 5. 6. 41. Eamque obligare humanum genus, ait, etsi detur, Deum non esse, §. 9.

An detur societas humana, *I.* §. 7. & 8. §. 33. *X.* §. 8. *lit. t.* Negator, *I.* §. 24. *seq.* *X.* §. 22. Idque verum non tantum est de societate materiali, sed etiam rationali, *I.* §. 19. 20.

Custodia *societatis humanæ* non est principium juris naturæ essendi, *I.* §. 41. *seq.* nec cognoscendi, §. 56. 63. *seq.*

Societas quæstuaria est contractus consensualis, *VII.* §. 25. *junct.* §. 34. Quomodo lucrum, & damnum conferatur, *d.* §. 34. *XII.* §. 458. Partibus non expressis intelliguntur æquales, *VII.* §. 34. Leonina societas non valet, *ibid.*

Societas quæstuaria definitur, *XII.* §. 455. 456. Est contractus juris gentium, §. 457. Divisiones societatis, §. 454. Effectus, §. 459. Modi finiendi, §. 460. An pœnitere liceat re integra, §. 353. *n.* 5. & §. 460.

Societas bellica licita est, *IX.* §. 59. Vis in socios hostis licita est, §. 55. Societas non est causæ injustæ, §. 62. (Vide *Socius belli.*)

Societas domestica: ejus origo, *X.* §. 8. *lit. w.* est a natura, *I.* §. 27. *seq.* & sufficit ad conservationem generis humani, *ibid.* (Vid. *Familia.*)

Socius belli. Socii belli duobus modis fiunt, *XII.* §. 773. Definitio Societatis bellicæ, §. 734. Socius accedere saltem potest causæ justæ, §. 776. Est instrumentum ejus, cujus causam defendit, §. 773. ejus rei effectus, *ibid.* bello quæsita cedunt ei, cui socius assistit, §. 782. Qui utrique belligerantium socius est, uni saltem auxilia mittere potest, §. 773. An licita sit talis societas, §. 775. constituitur consensu, §. 776. Subjectum societatis bellicæ, §. 778. Objectum, §. 779. Effectus, §. 780. 783. 784.

An novioribus *sociis* auxilia præstari possint contra antiquiores socios, *XII.* §. 881. Si quis utrique fœderatus est, cui præstari auxilia debeant, §. 782. An auxilia in genere *socio* promissa præstari debeant contra consortes ejusdem religionis, *ibid.*

Socius hostis mei justam mihi belli caosam præbet, *XII.* §. 784. Modi finiendi societatem bellicam, §. 785. Quando renovata hæc societas videatur, *ibid.*

An *sociorum* nomine contineantur etiam futuri, *VII.* §. 55. ordo inter socios quis, *V.* §. 10.

Sodomia jure naturæ improbatur, *XII.* §. 95. 175. 521. *I.* §. 72. ratio prohibitionis a Grotio refertur, *VII.* §. 81. vera ratio exponitur. *XII. dd.* §§. An delictum hoc bello vindicari a quacunque gente potest, *VII.* §. 81

Solutio est modus tollendæ obligationis, *XII.* §. 349. Quando videatur solutum, *ibid.* an si creditoris creditori solvitur, *ibid.* an si hosti debitum exigenti, *ibid.* Non videtur solutum si invito creditore alii, vel si aliud pro alio, vel pars debiti, solvitur, *ibid.* Solutio etiam in alio loco, ac promissa est, exigi potest, præstita æstimatione, *ibid.*

Solum. Ædificium cedit solo. (Vide *Ædificium.*)

Soror. An fratres, & sorores, invicem nubere possint, *XII.* §. 176. *n.* 12. Sorores, & fratres invicem non succedunt, *XII.* §. 287.

Sors est species probationis, *XII.* §. 686. eo quoque pertinet duellum, *XII.* §. 691. Sorte finitur lis, §. 695. ut & bellum, *XII.* §. 875. *IX.* §. 125. Quando bellum forti committi possit, *d.* §. 125.

Species constituit differentias substantiæ, *XII.* §. 326. Specie mutata deficit substantia, *ibid.* & res interire dicitur, §. 264. 326. Quod exemplis illustratur, *d.* §. 326. *n.* 7. *seq.*

Specificatio est modus naturalis acquirendi dominii, *XII.* §. 264. ut & ejus amittendi, §. 236. Dissentit Grotius, *VI.* §. 51. *n.* 3.

SPINOSA: ejus principia examinantur, *XI.* §. 5. *X.* §. 6. *lit. c.* unam substantiam statuit omnium, quæ existunt, *I.* §. 21.

Sponsalia definiuntur, *XII.* §. 172. *seq.*

Quo-

Quomodo differant a nuptiis, *ibid.* sponsalia, etsi priora, cur postponantur nuptiis, §. 173.

Sponsio quid sit, *VII.* §. 12. *n.* 7. *XII.* § 410. An civitas ex ea obligetur, *d.* §. 12. *d.* §. 410. Magistratus inferiores spondere quædam possunt intra fines administrationis, *IX.* §. 144. *seq.*

Ad quid sponsor teneatur, *VII* § 12. *n.* 7. an milites per sponsionem dimissi inde teneantur, *ibid* quid si civitas sileat, *ibid.* *n.* 8. (Vide *Dux.*)

Sponsio a Ducibus belli fit, *XII.* §. 804. celebriores sunt Caudina, Corsica, Numantina, Saguntina, & Helvetica, *XII.* §. 805. An civitas ex tali sponsione obligetur, §. 806. An totus exercitus in pristinum statum restitui debeat, si civitas sponsionem non ratihabet, *ibid.* *n.* 2. ad quid sponsor hoc casu teneatur, *n.* 3. Dedi debent qui spoponderunt, *ibid.* obsides a sponsore dati occidi possunt, si civitas non ratihabet, *n.* 4.

Status hominum definitur, *XII.* § 106. *seq.* est triplex. §. 107. 108. 114. (Vide *Libertas. Familia. Civitas.*) Ejus causa, *XII.* §. 110. Subjectum, § 111. Objectum, §. 112. Effectus, §. 113. Actiones, quæ ex statu hominum oriuntur, dicuntur præjudiciales, *ibid.* Male ad actiones reales referuntur, *ibid.* Quibus modis status hominum mutetur, §. 114.

Grotius pauca de *statu hominum* tractat, *V.* §. 5. 14. statum libertatis plane omittit, *d.* §. 14.

De *statu*, quo quis fit capax jurium collegii, &c. *XII.* §. 205.

Status imperii quid sit, *VIII.* §. 20. An detur status mixtus, *ibid.* & *XII.* §. 624. Est triplex, §. 623. In Germania status est Monarchicus, §. 624.

Stellionatus quid sit, *XII.* §. 538.

Stipulatio est contractus juris civilis quatenus verba requirit, *XII.* §. 461. *n.* 2. Definitur, §. 461. *pr.* Ratio hujus inventi, §. 461. *n.* 2. species stipulationis recensentur, *ibid.* Est stricti juris. (Vide *Contractus stricti juris.*)

Strictum jus. (Vide *Contractus stricti juris.*)

Subditus Subditi sunt subjectum summæ potestatis, *XII.* §. 621. (Vide *Populus.*) De jure Principis in subditos, *XII.* §. 623. De jure subditorum in Principem, *ibid.* (Vide *Imperium.*) Jus usurpatoris in subditos (Vide *Tyrannus.*) De obligatione subditorum intuitu usurpatoris. (Vide *Tyrannus.*) An subditi privata auctoritate extraneum occidere possint, *XII.* § 646. de obligatione subditorum intuitu regis ejecti, *ibid.* §. 647.

An *subditi* obligentur ex delicto regum, *XII.* §. 551. vel contra *ibid.* Subditi fidem hosti dare possunt, §. 823. *seq.* (Vide *Fides.*) si prohibitum fuerit fidem dare, *subditi* obligantur quidem, sed puniuntur, §. 825. Civitas prædæ loco exigere hosti debitum a subdito potest, §. 824. 825. *Subditi* nunquam punire possunt Principem male agentem, *VII.* §. 68. *XII.* §. 638. *n.* 8. Civitas alienos *subditos*, de tyrannide querentes, defendere contra civitatem nequit, *VII.* §. 68.

Subditus fit consociatione, quæ fit per subjectionem, *V.* §. 11. *subditi* sunt subjectum imperii (vide *Imperium.*) Assistere tenentur principi bellum gerenti, *IX.* §. 59. An absque mandato hosti nocere possint, §. 60. an si suis sumtibus militant, prædam sibi acquirant, *ibid.* An bellum contra principes gerere possint, §. 46.

Quid principi in subditos liceat. (Vide *Princeps.*) Subditi hostiles in terris pacatorum occidi non possunt, *VII.* §. 68.

Subjectio Per subjectionem jus in personam acquiritur vel ex consensu, vel ex delicto, *V.* §. 11. 12.

Successio. Grotii Systema de successione ab intestato, *VI.* §. 27. 39. oritur ex dominii natura, *I.* §. 76. *n.* 5. quia tacite videtur disponere de rebus suis dum testamentum non facit, *ibid.* Successio liberorum est a natura, reliquorum ex jure gentium, *VI.* §. 39 *n.* 15. *VII.* §. 111. Ratio successionis parentum, *VI.* §. 39. *n.* 9. ratio successionis fratrum, *n.* 11. *seq.* ratio successionis filiorum, *n.* 13. In dubia successione quænam regula, *n.* 16. Monita circa Systema Grotii, §. 80.

Systema Henrici de Cocceii de origine successionis ab intestato, *X.* §. 12. *seq.* Nulla est a natura, nec liberorum, *ibid.* sed ex surrogatione juris occupandi, §. 13. Monita circa hanc opinionem, §. 24. 25. & *VII.* §. 115

Successio regnorum ex doctrina Grotii est vel hæreditaria, vel linealis. Hæc est vel cognatica, vel agnatica, vel mixta, *VI.* §. 40. ordo succedendi in regnis hæreditariis

riis si dividua sunt, vel individua, *ibid.* ordo succedendi in regnis hæreditariis, ubi jus repræsentandi obtinet, vel non obtinet, *ibid.* Quando successio sit hæreditaria, §. 42. ejus effectus, *ibid.* Differentia successionis in regnis dividuis, *ibid.* *n.* 4. *seq.*

De *Successione* regnorum *lineali*, *VI.* §. 43. quomodo differat ab hæreditaria, *ibid.* De jure repræsentandi, §. 42. 43. An quis regno se abdicare possit, *d.* §. 43. *n.* 3.

De *Successione lineali cognatica*, *VI.* §. 44. quomodo differat ab hæreditaria, *ibid.*

De *Successione lineali agnatica*, ejusque ratione, *VI.* §. 45. quomodo differat ab hæreditaria, *ibid.*

De *Successione lineali mixta*, ejusque differentia ab agnatica, & cognatica, *V.* §. 46. Quis judex sit si inter plures agnatos lis est de successione, *IX.* §. 166. *n.* 8. bellum ideo gestum est publicum, *ibid.*

Successio in regno patrimoniali eadem est, quæ in hæreditario, *VI.* §. 41. fœminæ, adoptati, hæredes extranei ibi succedunt, *ibid.*

Vera origo *Successionis privatæ*, *XII.* §. 281. sequitur ex statu familiæ, *ibid.* *n.* 1. 2. 3. & 4. jure naturæ liberi soli succedunt, *n.* 5. ratio ejus naturalis, *n.* 6. consensus juris Romani, & gentium, §. 282. Quinam liberorum nomine veniant in materia successionis, §. 283. Liberi non succedunt matri, §. 284. nec collateralibus, §. 287. nec ascendentes succedunt liberis, §. 285. 286. nec conjuges invicem, §. 287. *n.* 7. Variæ de successione naturali opiniones, §. 288. (Vide *Hæreditas. Familia.*)

Vera origo *Successionis regnorum*, *XII.* §. 651. Lex delationis ibi est inspicienda, *ibid.* si familiæ imperium delatum est, obtinet successio linealis agoatica, *ibid.* Etsi regnum bello acquisitum sit, *ibid.*

In regnis *succedunt* liberi legitime nati, *XII.* §. 652. Non ergo ex adulterio, scorto, vel ex damnato coitu nati, *ibid.* nec progeniti ex concubina, *ibid.* nec adoptivi, *ibid.* nec qoi contra leges regni, aut sub conditione, ne succedant, nati sunt, *ibid.* Nec fœminæ, nisi in prima delatione vocatæ sint, §. 658. Ea exstincta succedit linea secundo genita, §. 656. Varie mutatur soccedendi ordo, §. 659. Fœminæ aliquando ad successionem vocantur, §. 653. 657. 658. Idem ordo succedeodi in fœminis obtinet, qui in masculis, §. 657. An præferatur ea, quæ novissimo regi proxima est, an ea, quæ primo acquirenti, *ibid.*

Quis judex sit in dubia *successione*, *XII.* §. 660. 296. *n.* 8.

De *Successione* in bona Principis privata, *XII.* §. 661. Quæ siot bona privata, §. 663. *seq.* §. 666.

Successor quomodo teneatur ex factis antecessoris, *XII.* §. 409. *n.* 5 *VII.* §. 19.

Suffragium. Majora suffragia in deliberationibus publicis vincunt, *V.* §. 10. *XII.* §.614. si differunt *suffragia*, qoomodo computeotur, *V.* §. 10. *XII.* §. 207.

Summa potestas. (Vide *Potestas summa. Imperium. Dux. Civitas. Princeps.*)

Summum bonum: de variis philosophorum opinionibus, quid sit summum bonum, *II.* §. 17. Stoici per summum bonum intellexere, juxta rationem, & virtutem vivere, i. e. Deum imitari, *ibid.* & *seq.*

Superficies qoid sit, *XII.* §. 312. naturaliter non tribuit jus in re, *ibid.*

Superfœtatio quid sit, *XII.* §. 173. *n.* 1.

Surrogatio. Imperium non finitur si aliud imperium surrogatur, *XII.* §. 650. *n.* 2.

Suum. Quid cuique suum sit, *XII.* §. 68. *n.* 1. §. 72. *seq.* §. 103. Suum coiqoe tribuere est principium cognoscendi juris naturalis, §. 51. *seq.*

Suus. Sui joris quis dicatur, *XII.* §. 119. de suo hærede, vide §. 282. 606.

Synallagma qui sit, *XII.* §. 436. §. 437. in solis contractibos continetur, non in pactis nudis, *ibid.* (Vide *Causa obligationum.*)

Syndici qui dicaotur, *XII.* §. 673.

T.

TACFARINAS potens fuit prædo, & bellum gessit cum Romanis, *IX.* §. 166. an bellum hoc fuerit mixtum, *ibid.* Legatos misit, *ibid.*

Talio quid sit, *XI.* §. 650. Talio jure naturæ non est determinata nisi io homicidio, §. 561. *n.* 2. (Vide *Pœna.*) Ejos vera ratio, *XII.* §. 561. *pr.* *X.* §. 12. *lit.* *b.* si talionem passus est reus, definit obligatio, *XII.* §. 361. 561. *n.* 5.

Tantundem. Vide *Talio.* Si res promissa præstari nequit, tantundem præstari debet, *XII.* §. 356.

Tempus excedens memoriam quasi infinitum est moraliter, *VI.* §. 29. *n.* 5.

An

An lapsus *temporis* jus dat in rem alienam, *XII.* §. 297. *seq.* (Vide *Præscriptio.*)

Termini quo sensu jure gentium positi dicantur, *IV.* §. 40.

Territorium est subjectum summæ potestatis, *XII.* §. 628. Consectanea, *ibid.* sub eo continentur jura, & reditus, *ibid.* de accessionibus territorii, *d.* §. 628. 663.

Summa potestas continetur intra fines *territorii*, adeoque quicquid ibi continetur, ejus imperio subjectum est, *X.* §. 16. *lit. f.* interitu territorii tollitur imperium, *VI.* §. 63.

Testamenta sunt juris civilis, *XII.* §. 293. *seq.* idque rationibus probatur, §. 294. 295.

De *testamentis Principum*, *XII.* §. 296.

An princeps alii principi regnum, vel partem regni *testamento* relinquere possit, *XII.* §. 296. *n.* 1. an Princeps de rebus privatis *testamento* disponere possit, *n.* 2. An Princeps extraneum hæredem scribere possit, *n.* 3. & 4. An *testamentum* valeat si solennia deficiunt, *n.* 5. An Princeps ex *testamento* extranei, vel subditi sui aliquid capere possit, *n.* 6. & 7. An tunc, si *testamentum* est imperfectum, *ibid.* An augusta, & apanagiati *testamentum* condere possint, *n.* 7. An princeps exhæredare liberos possit sine causa, *n.* 9. An decidere lites circa successionem per testamentum possit, *n.* 8.

Testamentum est alienationis species, *XII.* §. 634.

Testamentum definitur, *VI.* §. 35. ejus substantia cognata est dominio, eoque juris naturalis, *ibid.*

Testimonium falsum dicere est violatio juris naturalis, *I.* §. 72.

Thesaurus est res nullius, *XII.* §. 217. & cedit occupanti, §. 263. ejus definitio, *ibid.*

Tignum cedit ædificio, *XII.* §. 277. *n.* 15.

Tortura non est modus probandi, *XII.* §. 685.

Traditio est modus acquirendi dominii naturalis, *XII.* §. 268. etsi causa sit erronea, *ibid. n.* 2. causa hujus acquisitionis, *n.* 5. subjectum, objectum, & effectus, *ibid.*

Fictæ *traditiones* itidem originem ex jure naturæ habent, *XII.* §. 268. *n.* 4. an citra *traditionem* per pacta dominium transferatur. (Vide *Pactum.*)

Is, cui res *traditur*, non plus juris consequitur, quam is, qui tradit, habuit, *XII.* §. 635.

Transactio est pactum legitimum, *XII.* §. 429. *seq.* & modus finiendi litem, § 683. ac bellum, § 857. (Vide *Pax.*)

Transitus jure naturæ debetur. (Vide *Via publica.*)

Turpis causa non vitiat negotium, *XII.* §. 364. (Vide *Causa. Condictio.*) turpis promissio non producit obligationem, §. 426. an detur condictio si promissum præstitum est, *ibid.*

Tutela est a natura, & effectus status familiæ, *XII.* §. 184. ejus definitio, §. 185.

Legitima quid sit, *XII.* §. 186. ejus ratio naturalis, §. 187. ubi notatur Grotius. De tutela regnorum, & quibus competat, *ibid.*

Dativa tutela quid sit, ejusque ratio naturalis, *XII.* §. 188. Qui dare tutores possint, §. 191. Qui petere teneantur, §. 190. Quibus dari tutores possunt, §. 191.

Testamentaria *tutela* est ex jure civili, *XII.* §. 197. Objectum tutelæ, §. 193. Effectus §. 194. Actiones tutelæ, *ibid.* sunt ex quasi contractu, §. 569.

Tutor. De protutore, & falso *tutore*, *XII.* §. 195. Modi finiendi tutelam, §. 198. causæ excusationis, §. 192.

Tyrannus. Tyrannide finitur imperium, *XII.* §. 638. 639. Alius est tyrannus in administratione, alius in acquisitione, §. 639. 640. 641. De actibus tyranni, ejusque auctoritate, §. 644. 645. 646. jus imperii non habet, sed possessionem, §. 642. 644. 645. Hinc utitur titulo *Dei gratia*, §. 646. legatos mittit, & recipit, §. 648. Tyranni mediatores esse possunt, *ibid.* Quid juris circa fœdera tyrannorum. (Vide *Fœdus.*)

De jure circa actus *tyrannorum* intuitu justi principis, *XII.* §. 643. intuitu subditorum, §. 647. intuitu vicinorum, §. 648. intuitu actuum medii temporis finito regimine tyranni, §. 649.

Acta *tyrannorum* ipso jure nulla sunt, *XII.* §. 648. Exceptiones vide *ibid.*

V.

Varia causarum figura. De obligatione, quæ ex variis causarum figuris oritur, *XII.* §. 343. 562. *seq.* species, quæ eo pertinent, §. 554. *seq.* nimirum, quasi con-

tractus, §. 566. quasi delicta, §. 578. *seq.* interdicta, §. 586 *seq.* &c.
Vastare res hostiles licet, *IX.* §. 84. alio modo jure gentium in bello publico solenni, §. 67. *n.* 5. 7. §. 86. Vera sententia de jure vastandi proponitur, *XII.* §. 749. (Vide *Hostis. Bellum.*)
Venditio: re duobus vendita quis præferatur, *VII.* §. 28. (Adde *Emtio.*)
Veneficium natura prohibitum est, *XII.* §. 521.
Venter. De acquisitione dominii jure ventris, *XII.* §. 271.
Acquisitio per *ventrem* est modus acquirendi civilis, *VI.* §. 51. quod refutatur, *ibid.* *n.* 2.
Verba enunciativa nihil disponunt, *X.* §. 9. *lit. f.* verbis probatur voluntas, §. 7. *lit. d.* *VI.* §. 29. de interpretatione verborum dubiorum, *VII.* §. 51. *XII.* §. 506. *seq.*
Verborum obligatio. (Vide *stipulatio.*)
Veritas. Quænam sint æternæ rerum veritates, & an ex iis probetur bonitas juris naturæ intrinseca, *I.* §. 6. Vera hujus rei ratio, *ibid.*
Versio in rem. Actio de in rem verso est ex quasi contractu, *XII.* §. 577.
Via publica est res communis, seu nullius, *XII.* §. 225. 117. occupari non potest quoad proprietatem, sed quoad solum usum, §. 262. rationem ejus naturalem vide *ibid.* Add. *Transitus.*
Vicini sequuntur possessionem rege vicino a tyranno ejecto, *XII* §. 648.
Victoria ultima est instar sententiæ, *XII.* §. 724. 725. cur ea sequatur aliquando causam injustam, *ibid.* Ea finitur bellum, §. 852. Non est ultima victoria si a sociis causa victi adhuc defenditur, §. 853. 855.
Quid per victoriam acquiramus, *IX.* §. 101. *seq.* an imperium per ultimam victoriam quæratur, *d.* §. 101. *XII.* §. 741. (Vide *Imperium bello quæsitum.*)
Vindicta licita est intra fines justæ reparationis, *X.* §. 7. *lit. m.*
VIRIATUS prædo fuit, & bellum gessit cum Romanis, *X.* §. 166. An recte bellum hoc dicatur mixtum, *ibid.*
Virtus. Virtutes, seu perfectionum, & charitatis regulæ, a Grotio referuntur ad jus naturæ laxius, *II.* §. 8. (Vide *Jus naturæ laxius.*) si scilicet aliis utilitatem afferunt, §. 9. Quod exemplis illustratur, *ibid.* Male principium virtutum constituitur in judicio rite ordinato ad eligenda ea, quæ prosunt, aut nocent, *II.* §. 23. Grotius non confundit jus stricte sic dictum, & virtutem, *II.* §. 21.
Differentiæ inter jus, & virtutem, exponuntur, *X.* §. 18.
BRUTUS *virtutem* non in re, sed in opinione esse, dixit, *II.* §. 30
Servator non jura statuit, sed *virtutum* præcepta exponit, *X.* §. 18. *lit. c in fin.*
Quid sit e *virtute*, seu honeste vivere, *II.* §. 19.
De vero *virtutum* principio, *II.* §. 30. ea consistit in imitatione perfectionum divinarum, §. 32. *Virtutum* regulæ a natura sunt, §. 31. 32. Causa obligationis, quæ ex *virtute* oritur, §. 36. Subjectum, & objectum, §. 37 Magis interest, *virtutum* præcepta addiscere, quam jura inter homines §. 38. Ex virtute præmia oriuntur, & dantur gradus præmiorum, *X.* §. 18. *lit. o.*
Voluntas creatoris est principium juris naturalis, *I.* §. 56. *X.* §. 5. *XII.* §. 57. minus curate dicitur principium essendi, *I.* §. 64. est vel permittens, vel prohibens, *X.* §. 5. *lit. e.* quod examinatur, §. 21.
Modi probandi *voluntatem* divinam, *X.* §. 7.
Voluntas principis est causa juris civilis, §. 6.
Voluntas est vel tacita, vel expressa, *VI.* §. 62. ea declaratur vel verbis, vel factis, §. 29.
Vis. (Vide *Metus.*) Vis publica, & privata, prohibentur natura, *XII.* §. 521. vi contractæ nuptiæ nullæ sunt, §. 174.
Visus non sufficit ad acquisitionem dominii, *XII.* §. 254.
Vita. Deo jus competit in vitam hominis, *I* 8. non vero homini (Vide *Autochiria.*)
Vitium. De emtione rei vitiosæ, *XII.* §. 446. *n* 5.
Universitas delinquere potest, *XII.* §. 561. *n.* 10. aliæ sunt pœnæ universitatis, aliæ singulorum, §. 557. 561. *n.* 10. (Vide *Civitas.*)
Usura jure divino, non jure naturæ vetitæ sunt, *VII.* §. 33. apud Judæos prohibitæ fuere Judæis: an lege Evangelii id ad omnes Christianos extensum sit, *III.* §. 46. *n.* 5. Quæ sint veræ usuræ, *VII* §. 23. Quando peti possint, §. 22. In assecuratione

tione in infinitum licitæ sunt, §. 23.
Usura jure naturæ licitæ sunt, *XII.* §. 369. *seq.* ubi dubia resolvuntur: nec jure divino improbantur, *ibid.* Debentur vel ex pacto, §. 371. vel ex mora, vel ex æquitate, *ibid.*
Usura usurarum jure naturæ licitæ sunt, *XII.* §. 372. in quibusdam casibus etiam jure Romano, *ibid.*
Pactum, quo *Usura* promittuntur, est legitimum, *XII.* §. 433.
Usura ex mora debentur ex quasi contractu, *XII.* §. 577.
An *usura* vetentur lege Evangelii, *III.* §. 44. 46.
Ususfructus naturali ratione non est jus in re, *XII.* §. 305. cur jure Romano inter jura in re sit relatus, *ibid.* Ususfructus quadrigæ differt ab usufructu quatuor equorum, *XII.* §. 386. *n.* 8. (Vide *Fructus.*)
Usurpator Imperii. In usurpatorem omnia licent, quæ in tyrannum, *IX.* §. 46. (Vid. *Tyrannus.*)
Utilitas est objectum politices *I.* §. 69. ob *utilitatem* publicam obligatio tolli potest, *XII.* §. 362.
Utilitas innoxia reducit primævam rerum communionem, *I.* §. 76. *n.* 7. quod examinatur, *VI.* § 72. (Vide *Innoxia utilitas.*)
Uxor. Officia uxoris ergo maritum, *XII.* §. 147. quo sensu adulterium committere dicatur qui alienam uxorem aspicit, *III.* §. 48. *n.* 9. De officiis mariti erga uxorem, *XII.* §. 163.
Uxor non est alieni juris, *XII.* §. 119. non fit nisi per justas nuptias, §. 173. quomodo differat a concubina, *n.* 7. *seq.* omnia acquirit marito, §. 182. Uxor est domina naturalis dotis, §. 314.

FINIS.

